

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_228336

UNIVERSAL
LIBRARY

فہرست

جلد دوم سیر المتاخرین

- ذکر رحلت محمد محی الدین اورنگ زیب عالمگیر پادشاہ و جلوس املا دیش بر سر سلطنت و مقتول شدن محمد اعظم شاہ مغورو
 ۳۵۵ ..... محمد کام بخش در جنگ و قرار یافتن سلطنت محمد معظم خلف اکبر محمد اورنگ زیب
 ۳۵۶ ..... ذکر آمدن اعظم شاہ بارو سے پادشاہ سے و جلوس نمودن بر تخت سلطنت
 ۳۵۷ ..... ذکر صنعت سلطان معظم بہادر شاہ از صوبہ کابل و جلوس نمودن بر تخت سلطنت در اثنا سے راہ و سوانح دیگر کہ در زمین
 ۳۵۸ ..... روسے داد .....
 ۳۵۹ ..... ذکر صنعت نمودن محمد اعظم شاہ از دکن بمقابلہ بہادر شاہ و محاربتیں دو برابر در میدان جاجو
 ۳۶۰ ..... ذکر استقلال یافتن سلطنت بہادر شاہ و منازعت با کام بخش و کشتن شدن او
 ۳۶۱ ..... ذکر ارتقا سے اسد خان بمرتبہ و کالت مطلق و تفویض شدن وزارت بہ محمد معظم خان خانان و بعض سوانح ایام سلطنت
 ۳۶۲ ..... بہادر شاہ .....
 ۳۶۳ ..... ذکر جلوت بہادر شاہ از دارالخج و عنایہ عالم بقا و مقابلہ سیر چارپیش با محمد گرد و ظفر یافتن محمد حسن الدین جاناہ شاہ بر سر
 ۳۶۴ ..... بر سر بعض سوانح ایام دولت او
 ۳۶۵ ..... ذکر استقلال یافتن مغل الدین بر سلطنت و بعض سوانح ایام دولت او و انقلابات بخش باندگی فرست
 ۳۶۶ ..... ذکر درج نمودن محمد سیر سپہ عظیم الشان با مانت حسن علیخان و ظفر یافتن در میدان بر محمد مغل الدین بتقدیر آید
 ۳۶۷ .....
 ۳۶۸ ..... ذکر فرخ سیر بر تخت سلطنت و صنعت نمودن از عظیم آباد با اتفاق حسین علی خان بہادر و بدست آمدن خزانہ
 ۳۶۹ ..... تائید ایزد قادر .....
 ۳۷۰ ..... ذکر عبد القادر کردیزی بہ آلا آباد با مر مغل الدین و شکست یافتن او از دست برادران عبداللہ خان بتقدیر
 ۳۷۱ ..... ان و زمین .....
 ۳۷۲ ..... ذکر سلطان اغرا الدین با فوج بسیار و غائب خاسر گشتن بقدرت کاملہ کردگار .....
 ۳۷۳ ..... ذکر نمودن مغل الدین مع ذوالفقار خان و کوکلتاش خان و جمیع ارکان پادشاہ سے رسیدن با کبر آباد
 ۳۷۴ .....
 ۳۷۵ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۷۶ .....
 ۳۷۷ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۷۸ .....
 ۳۷۹ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۸۰ .....
 ۳۸۱ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۸۲ .....
 ۳۸۳ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۸۴ .....
 ۳۸۵ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۸۶ .....
 ۳۸۷ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۸۸ .....
 ۳۸۹ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۹۰ .....
 ۳۹۱ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۹۲ .....
 ۳۹۳ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۹۴ .....
 ۳۹۵ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۹۶ .....
 ۳۹۷ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۳۹۸ .....
 ۳۹۹ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....
 ۴۰۰ ..... ذکر فرخ سیر سپہ عظیم الشان و ظفر یافتن تائید احکم الحاکمین .....

- ذکر اقتدار یافتن فرخ سیر در سلطنت و فرستادن عبدالعزیز خان به بند و بست دار الخلافه و قلعہ مبارک کہ دولت خانہ
 پادشاہیت و ملازمت امرادار قاسم بعضی از اناجدارج فلپا ۳۹۳
- ذکر ملازمت آصف الدولہ و ذوالفقار خان با فرخ سیر و انقراض یافتن عمر دولت ذوالفقار خان بقتضای قضاء و قدر ۳۹۴
- ذکر شرم و مذازعت در میان فرخ سیر و سادات فرستادن پادشاہ حسین علیخان را بر کتادین با جہت سنگین و جہت ۲۹۵
- ذکر افزایش سازغات و شاجرات میان فرخ سیر و سادات ۲۹۶
- ذکر حدوث فتنہ اعظم میان سلم و سہو و در بدو احمد آباد کجرات نابہ عدم تمدین داؤد خان افغان ۲۹۸
- ذکر شاد و سہ کتخدا سہ فرخ سیر بار مہنے ۳۹۹
- ذکر شاقشہ کہ شیخ عبدالعزیز ملتانہ را با خواجہ محمد جعفر رویداد ..... ایضاً
- ذکر غفر یافتن عبدالعزیز خان بر بند مقتدا سہ فرخ سہکان و محل احوال ان فرقه و مقتدایان ایشان ۴۰۰
- ذکر صنعت نمودن امیر الامرا حسین علیخان بہادر بدکن و غفر یافتن بر داؤد خان پنی و رونودن دیگر حوادث و فتن ۴۰۳
- ذکر نقل محبت متغیر سہ قتلہ غریب ۴۰۵
- ذکر گریختن سیر جملہ از صوبہ عظیم آباد بسبب جن و بے عقلی و هجوم آشوبہا سہ دیگر شدت پذیر فتن نقاشا
- باسادات از سہاست فرخ سیر ..... ایضاً
- ذکر رحلت امیر کبیر عمدہ الوزرا جملہ الملک اسد خان آصف الدولہ وزیر عالمگیر ۴۰۶
- ذکر افزایش سازغات نیمابین پادشاہ و سادات ۴۰۷
- ذکر بر خیز از احوال امیر الامرا حسین علی خان بہادر کہ در دکن سالخ گشت و بہر سیدان مواد ہیج فساد کہ بہرہ
 تمام مملکت ہندوستان را فرو گرفتہ اقتدار سلاطین تیموریہ بالمرہ بباد فدا رفت ۴۰۸
- ذکر مصالحت نمودن امیر الامرا اجماع غنیمت سبب بر ہم کار سہ ارکان حضور و بہر سیدان اسباب فقر ۴۰۹
- ذکر اقتدار یافتن رکن الدولہ اعتقاد خان و بر افتادن بنیاد دولت فرخ سیر حمایت او و دیگر ہواخوانان
 نادان ۴۱۱
- ذکر نقل معدلت افزا متغیر بعضی از اوصاف امیر الامرا ۴۱۳
- ذکر صنعت نمودن امیر الامرا حسین علی خان بہادر از دکن بشاہ جان آباد و در دادن حوادث و فتن ۴۱۴
- ذکر آمدن حسین علی خان بلازمت فرخ سیر و مقید شدن پادشاہ بحکم قضاء و قدر انتشار یافتن حوادث و فتن
 بفرمان خداوند و المن ۴۱۶
- ذکر اسیر شدن فرخ سیر کوہیدہ صفات و جلوس نمودن شمس الدین ابوالبرکات رفیع الدریات ۴۱۸
- ذکر جلوس شمس الدین ابوالبرکات رفیع الدریات بر سر سلطنت ..... ایضاً
- ذکر دردن فرخ سیر و زنت بر سبقت او ازین سدرامی دودر ۴۲۹
- ذکر صورت عبارت محمد باشم بن خواجہ میر تحریر تاریخ کہ خواہی الاول از مرگہ نگ بروردگان حصاران شہ
 شاہ جان آباد و پادشاہ و پدرش رفیق سلطان مراکش بود و تاریخ منضم احوال اکثر سلاطین ہندوستان

- ۴۲۰ ..... و خصوصاً بادشاہان تیموریہ نگاشتمہ تا ابتدا سے عہد محمد شاہ بن جہان شاہ بن بہادر شاہ بحیثیت تحریر اور
 ذکر مجلس رفیع الدرجات و جلوس برادر اور فیض الدولہ بر سر سلطنت و بزور سے درگزشتن ازین جہان
- ۴۲۱ ..... و خروج نمودن نیکو سیر در اکبر آباد در بہین زمان
- ۴۲۲ ..... ذکر جلوس ابو الفتح ناصر الدین محمد شاہ باقبال طالع بے زوال و عروج نمودن او بمعارض جاہ و جلال
 ذکر شستن شدن دلاور علی خان با عانت راجہ بہیم بمہم بوند سے و حیدر علی خان تباریب و اخراج کرو بہادر
- ۴۲۳ ..... از قلعہ آلہ آباد بشیر طرودا و
- ۴۲۴ ..... ذکر رفتن رتن چند با آلہ آباد حسب التماس گرد ہر بہادر و فرو نشستن احتمال آن دیار
- ۴۲۵ ..... ذکر شرف فتحہ آصف جاہ و حدوث منازعت میان او و سادات
 ذکر بر خاستن غبار غنا و فساد در میان نظام الملک سادات و طور آثار و امتشام عمر و اقبال قطب الملک
- ۴۲۶ ..... ذکر رسیدن خبر فتح و ظفر عبدالصمد خان بر حسین خان خوشی کے از افغانہ مشہورہ قصور و صوبہ لاہور
 ذکر نظام الملک در حدود دکن و عبور نمودن از آب نرید و بدست آوردن قلعہ آسیر و قلعہ بریانپور
- ۴۲۷ ..... ذکر آتشوں کے کہیشوں کے کردار محتو بخان دران اوان کبشمیر رویداد و عاملی بہ بلا سربہ زینہار ان کا فر
 بنام اندیدار گرفتار آمد
- ۴۲۸ ..... ذکر متاقلہ دلاور علی خان بختی امیر الامرا حسین علی خان با نظام الملک فتح خبگ دیاور سے اقبال تھرانین
- ۴۲۹ ..... ذکر متاقلہ دلاور علی خان
- ۴۳۰ ..... ذکر عالم علی خان با نظام الملک در کمال دلاور سے و راہ آخرت پیوندن با نہایت بہادر
- ۴۳۱ ..... ذکر نصرت نمودن امیر الامرا بہمت دکن مرخص شدن قطب الملک بطرف دار الخلافہ شاہ جہان آباد و حال
 ذکر پنجہ دین عرصہ رو سے داد
- ۴۳۲ ..... ذکر شستن شدن امیر الامرا حسین علی خان بہادر در راہ دکن از ترزیر و احتیال امر آگینہ کوش پھن و تمام پذیر
 شت و قوت سلطنت کمن خاندان یابریہ
- ۴۳۳ ..... ذکر رسیدن خبر مقتول شدن امیر الامرا بغیرت خان بہادر آمدن او بلاتامل بر سر بادشاہ و لمحتی شدن بابا
 خادر زنگاہ
- ۴۳۴ ..... ذکر سوا نخے کہ بعد قتل امیر الامرا بر ہر بیان اورو سے داد و ارتقا سے مارج دولت امرای خالص العود داد
- ۴۳۵ ..... ذکر رسیدن خبر قلعہ الملک و احوال او و سوا نخ عجزت افزا سے جنگ عبداللہ خان با بادشاہ و اختتام آن
 ملت و اقتدار سادات بیک نگاہ
- ۴۳۶ ..... ذکر جلوس نمودن سلطان ابراہیم براسے چند روز
 ذکر گفت نمودن قطب الملک مع سلطان ابراہیم بارادہ مقاتلہ محمد شاہ از دار الخلافہ شاہ جہان آباد و سوا نخے
- ۴۳۷ ..... ذکر بن عرصہ رو سے داد

ذکر سنوت آراستن از جانبین و هم آمیختن عسکرین در انگشتین سپاه گرد سپاه مقابل قطب الملک با محمد شاه پادشاه
و نظریا بے محمد شاه بر قطب الملک و اختتام زمان دولت و اقبال سادات و شروع سستی پذیرفتن ارکان

- ۴۳۹۰ ..... سلطنت خاندان بابر به مقتضای تقدیرات
- ۴۴۲ ..... ذکر حروف جفر که بعد سوال از بزرگ شمع مال احوال امیر الامرا برآمد
- ۴۴۳ ..... ذکر شروع اقتدار سلطنت محمد شاه و ارتقاء درجات امرای دولت خواه
- ۴۴۴ ..... ذکر رسیدن بعضی امرای دور بخجور و سرافراز سبب یافتن بر سرخ از امر او غیره خدمات لائقه و عنایات
- ۴۴۵ ..... ذکر میر محمد حسینی معروف بنمود و نمود و احوال مذکور باطله که او اختراع نموده بود و دقتی که درین مردم بر انگشت
- ۴۴۶ ..... با ضلال جلسه پرداخت و دین خود بجا و ریاست در بخت
- ۴۴۷ ..... ذکر احوالات و آداب علی که بمنزله نماز قرار داده
- ۴۴۸ ..... ذکر عیالات فرخ سیر با نمود و اشتداد یافتن بنا به اضلال آن مدبر
- ۴۴۹ ..... ذکر آرا و نمودن محمد امین خان تادیب آن محفل و مردن خان مرقوم ناگهان بتقدیر حق غرور و اقبال و دم
- ۴۵۰ ..... در اقبالان با مقتضای گردش آسمان و اعانت شیطان
- ۴۵۱ ..... ذکر رفتن نمودن بار البوار و سیر رسیدن شرع فیما بین اولاد او و دوسه بار و برخاستن پرده از روی کاو
- ۴۵۲ ..... ذکر شکوه خوار سپردن نمود و پایان احوال اولاد و اتباع آن بد نهاد
- ۴۵۳ ..... ذکر سفر نمودن محمد امین خان ازین جهان و شدت عداوتش با اهل بیت پیغمبر آخر الزمان
- ۴۵۴ ..... ذکر مقرر شدن نیابت وزارت بغایت الله خان و سوانح آن زمان
- ۴۵۵ ..... ذکر شروع منازعت بابر اجمیت سنگه را بخجور و بطور رسیدن سستیها موقوف از امرای حضور
- ۴۵۶ ..... ذکر تولد صبیبه در حرم سرکاشا بے و کتختان ملکه زمانه دختر فرخ سیر با محمد شاه
- ۴۵۷ ..... ذکر آمدن نظام الملک و حضور و امور شدن بوزارت و بعضی سوانح دیگر
- ۴۵۸ ..... ذکر کشته شدن فیصل کنه ناگزیر ب سعادت خان بهادر در کبر آباد و تغییر یافتن صوبه کبر آباد از سعادت خان
- ۴۵۹ ..... و تغییر یافتن صوبه مذکور براج سبب سنگه و مهم چراسن و مفتوح شدن قهون قلعه جاش
- ۴۶۰ ..... ذکر اشتغال احوال حیدر قلی خان و غالب شدن نظام الملک بر حیدر قلی خان و احوال او با جمال
- ۴۶۱ ..... ذکر آرزو که نظام الملک از پادشاه بنا بر بعضی حرکات و منافع طباع امر از نظام الملک و رجوع وزارت به تماماد
- ۴۶۲ ..... قمر الدین خان سپه محمد امین خان و رفتن او بصوبه پاس مالک دکن و تفصیل بعضی امراد ارکان حضور
- ۴۶۳ ..... ذکر شورانیدن امرای حضور مبارز خان صوبه دار برهان پور براج صفت حاه و کشته شدن مبارز خان بتقدیر
- ۴۶۴ ..... خاق مهر دما
- ۴۶۵ ..... ذکر آیدن حیدر قلی خان از اجمیر و امور شدن بخدمت میرکشی حضور
- ۴۶۶ ..... ذکر نزاع انگشتین آصف جاه عموی خود حامد خان را بقره و غلامی و همیاشدن او بپنی و فساد
- ۴۶۷ ..... ذکر متعین شدن سر بلند خان تبار بپس حامد خان و خلاصی نجم الدین شاه خان بهادر و نهیمیت یافتن حامد خان

- ۴۶۰ ..... و بهر رسیدن فتنه بر گیان در مملکت سبندوستان
- ۴۶۱ ..... ذکر انحطاط دیر حیات روشن الدوله و کوهی که شاه عبدالغفور را خنجر کرد و در حضور از گشته مذکوره و مغرول شدن
سربلند خان از کجرات بسبب مصمصام الدوله و منصوب شدن اسبج سنگه و مقابل با هم دیگر و معاودت سربلند خان
بنیاه جهان آباد و قوی شدن مرسته از ضعف و سستی اسبج سنگه
- ۴۶۲ ..... ذکر برانگیزان اصف جاه رؤسای مرسته را بر تسخیر ممالک سبندوستان و درست نشستن نقش مراد آنها بجهت
- ۴۶۳ ..... امرای زمان
- ۴۶۴ ..... ذکر شیعی یافتن سرکشی از رویایا که متقا و دو حادثه با فر شدن محمد خان بنگش از دست مرسته و بوندیده و صوبه الالباد
- ۴۶۵ ..... ذکر بر آمدن پادشاه بکرت اغراباد و بر وجه بطریق سیر و شکار و از آنجا مجبور نمودن دریا جنابا بر سر بنیه مرسته و معاودت
فرمودن قرین پیش و مرست بنیست بخت بیدار
- ۴۶۶ ..... ذکر رحمت نمودن پادشاه و مصمصام الدوله مظفر خان را به بنیه مرسته و بعضی سوانح دیگر
- ۴۶۷ ..... ذکر سر بر آوردن از ارژونیند ارچکه کوزه و گفته شدن جان شتار خان بردست او و بے غیرت عظیم خان و
- ۴۶۸ ..... قمرالدین خان درین خصوص و بنیه یافتن او از دست برهان الملک
- ۴۶۹ ..... ذکر تحمل ذکر فخر الدوله برادر روشن الدوله و غزل او از صوبه عظیم آباد و انضمام یافتن صوبه مذکور بصوبه داری بنگاله
- ۴۷۰ ..... ذکر تحمل احوال شجاع الدوله و اماد جعفر خان ناظم بنگاله و ما تعلق به
- ۴۷۱ ..... ذکر انضمام یافتن صوبه عظیم آباد بصوبه بنگاله و رجوع شدن نظامتش به بابت جنگ و شروع خروج دولت
آن عمده امرای بافرنگ
- ۴۷۲ ..... ذکر متعین شدن امیرالامرا مصمصام الدوله و وزیر الممالک اعتماد الدوله با هم به بنیه با سبج را و مرسته و پایان
- ۴۷۳ ..... احوال این مهم
- ۴۷۴ ..... ذکر مصاف دادن برهان الملک با جماعت غنیمت لکیم و بنیست نمودن آنها بکمال خوف و بیم و بر هم کار مصمصام الدوله
- ۴۷۵ ..... امیرالامرا مقتضای اعوجاج طبع غیر مستقیم
- ۴۷۶ ..... ذکر تبعویق افتادن بنیه غنیمت از دست برهان الملک بهادر بهمانعت مصمصام الدوله و تاخیر او و احوال شاه جهان آباد
و ظهور اضطراب امرای حضور و قرار یافتن مصالحه با نهایت مذلت و خواری
- ۴۷۷ ..... ذکر مقتول شدن سیف الدین علی خان مرحوم و عبادت اعتماد الدوله و شقاوت عظیم اشراف خان شوم
- ۴۷۸ ..... ذکر راه یافتن سستی بسیار و رنبد و بخت کابل و اختلال پذیرفتن در انتظام صوبه مذکور و برخواستن انضباط و طرق
و مسالک آن صوبه و افتلاح راه حادثه نادر شاه بسبب است امر او پادشاه و در و دستگیر ایران
- ۴۷۹ ..... ذکر جنگیدن ناصر خان بانادر شاه و مغلوب شدن بیک ناکاه و رسیدن نادر شاه بلاهور و مغلوب شدن
- ۴۸۰ ..... ذکر بیاختاری و پیش آمدن نادر شاه و معاطله تکیه او را با محمد شاه رویداد
- ۴۸۱ ..... ذکر نصفت نمودن محمد شاه از شاه جهان آباد و رسیدن بکرنال ماجرای جنگ و جدال که در نال میدان
- ۴۸۲ ..... بانادر شاه رو به داد

- ذکر رسیدن برهان الملک در شکر محمد شاه و اشتعال نائره حرب و جنگ بدون ادا ده و آهنگ ..... ۸۲ م
- ذکر سوا سنج کورمند و ستانی بعد مراجعت نادر شاه بایران روسی داد ..... ۸۴ م
- ذکر رحلت شجاع الدوله صوبه دار بنگال و منازعت مهابت جنگ نائب صوبه عظیم آباد با علاء الدوله سرفراز خان
بعد شجاع الدوله مذکور و حاصل نمودن مهابت جنگ حکم جنگیدن با سرفراز خان مع سند صوبه بنگال بنام خود و قبیل
سوتن الدوله اسحق خان بهادر ..... ۸۵ م
- ذکر و خل شدن مهابت جنگ بر شد آباد بعد فتح و نصرت و ممکن یافتن بر سر دولت و حکومت ..... ۸۹ م
- ذکر تسلط یافتن مهابت جنگ بر صوبجات بنگال و عظیم آباد و ادریس و ارسال زر با سبکدش حضور در مکه
نصیحه فائده سرفراز خان در مضمون گشتن خدمات بر فقا و اصافه با سبکدش خطاب دیگر غنایات پادشاهی
برای او و برادرزاده و دیگر منتبان و دو دمان او ..... ایضا
- ذکر تفرقه یافتن مهابت جنگ بر شد قلع خان بعد جنگ گران و بخشیدن صوبه ادریس به برادرزاده خود مدام الدوله
صولت جنگ بهادر سعید احمد خان ..... ۹۶ م
- ذکر احوال هیبت جنگ صوبه عظیم آباد و لواحق آن ..... ۹۹ م
- ذکر اسیر شدن صولت جنگ در دست باقر علی خان خولش مرشد قلع خان بحسب تقدیر و رفتن مهابت جنگ
بر سه باقر علی خان و بر ماندن صولت جنگ ازان گرفتار و بقدرت حکیم قدیر ..... ۱۰۰ م
- ذکر نصفت نمودن مهابت جنگ بطرف کنگ بعد تیار و فوج و آراستن سامان باراده استخلاص از درو
خود صولت جنگ از دست باقر علی خان ..... ۱۰۲ م
- ذکر اراده هیبت جنگ با خراج و استیصال جماعه بھو چوری و ابتدا اسب و درو و جماعه مرشد در مالک ادریس
و بنگال و غیره در رسیدن بهاسکرینڈت با چل خیر سوار و کھن فرستاده رگھو بھو سلا راجه ناگیو و کلان
در رسیدن فوج مذکور چون ملائے ناگهان بر سه مهابت جنگ و سوا خجکه در حروب مرشد روسی نمود
و تدارک گماشتن که مهابت جنگ فرمود ..... ۱۰۵ م
- ذکر رسیدن مرشد بر سه مهابت جنگ و سوا خجکه درین ستین و آومیز روسی داد ..... ۱۰۶ م
- ذکر اقامت نمودن بهاسکرینڈت سپه سالار مرشد در کتو پوتن تسلط یافتن بر موهنگی که بندر عظیم بنگال و آبادی
معمور از مال و تجارت بود ..... ۱۱۴ م
- ذکر بلبیدن مهابت جنگ برادرزاده و داماد خود هیبت جنگ احترام الدوله بهادر و عبد العلی خان بهادر را از
عظیم آباد و رسیدن اینها بر شد آباد و استعانت نمودن شجاع الملک بهادر مهابت جنگ از پادشاه ..... ۱۱۵ م
- ذکر برآمدن مهابت جنگ از مرشد آباد و فرم روزم بهاسکرینڈت و جنگیدن با او بعد عبور از دریا و گرفتن ایندن او را
تا اقصای بلاد کنگ تا چلکا و آمدن رگھو بھو و بالاسج راو ..... ۱۱۶ م
- ذکر درو و منفذ جنگ عظیم آباد و معاودت او بصوبه خود بعد چند روز حسب حکم حضور و اندیشه درو و
بالا حی زاده ..... ۱۲۰ م

ذکر آمدن گیسو بهیت جنگ و مهابت جنگ اندر خاندان و اندر قائم آمدن بالاسج را و در نواح عظیم آباد
و بهر مسجد و کتاب و در صوبه مذکوره و محفوظ ماندن شهر عظیم آباد تا بنید ایزد و در است مردم

۵۲۲ ..... رسیدن بالاسج را و بهر شداد و ملاقات با مهابت جنگ و سواج دیگر که بعد از ملاقات او و

۵۲۳ ..... ذکر ملاقات بالاسج را و با مهابت جنگ و اخراج رگوسج از حدود و بنگاله و معاودت بالاسج را و بهر زویش

۵۲۵ ..... ذکر آمدن بهیت جنگ عظیم آباد و انقطاع سحر شسته رفاقت والد از اوشانی و دیگر سول که در آن آوانی زویداد

۵۲۶ ..... ذکر آستان بهیت جنگ حصار گلی را می شهر عظیم آباد و بهر خیدن مردم از آن بنا و راتید او آخر اعتراف نمودن بخوبی

آن عمل بنابر محفوظ ماندن از اکثر حوادث و بلا

۵۲۷ ..... ذکر عروج مصطفی خان بهادر بهر جنگ بهر تها و مقتول شدن مجاسکر نیت با متینال مصطفی خان تقدیر

۵۲۸ ..... اسلمی

۵۲۹ ..... ذکر رسیدن محبت فیما بین مهابت جنگ و مصطفی خان و بر آمدن مصطفی خان از مرشد آباد و جنگیدن مصطفی خان

بهادر بهر جنگ و عظیم آباد با احترام الدوله زین الدین احمد خان بهادر بهیت جنگ و طفر یافتن احترام الدوله

۵۳۱ ..... بر مصطفی خان و سوا تخمک درین ضمن روسی و

۵۳۲ ..... ذکر آمدن بهیت جنگ از سر کار تر بهت عظیم آباد و اقامت نمودن در میدان باغ جعفر خان و جنگیدن مصطفی خان

و طفر یافتن بر و نصرت از دمنان

۵۳۳ ..... ذکر رفتن مهابت جنگ بهر شداد و توقیف نمودن مرسته را و بر دوان و انقضای یافتن عمر و دولت مصطفی خان

۵۳۴ ..... در جنگ ثالث و اختصاص یافتن بهیت جنگ و طفر یافتن ایزد دمنان

۵۳۵ ..... ذکر رسیدن مصطفی خان و بر رکنه با سر کار شاه آباد و جنگیدن با احترام الدوله بهادر بهیت جنگ مرسته ثالث

در میدان قصبه کرشی و طفر یافتن بهیت جنگ بران پلنگ قوس جنگ و اسیر شدن راجه دولبه رام و رکنک

۵۳۶ ..... بدست رگوسج بهوسله و جنگیدن میر عبدالعزیز و قلعه باره بجائی

۵۳۷ ..... ذکر تقدیر السیف از رفاقت مصطفی خان مال احوال و لشیر خان و الف خان و میسای خان و مر تفضی خان و محاطه

۵۳۸ ..... رگوسج بار راجه دولبه رام و پایان جواب و سوال مهابت جنگ با او

۵۳۹ ..... ذکر آمدن رگوسج بهوسله در رکنک و مقید گردیدن راجه دولبه رام با قضا که گردش فلک جنگیدن میر

۵۴۰ ..... عبدالعزیز و قلعه باره بجائی با رگوسج پاس آید و حق نمک

۵۴۱ ..... ذکر رفتن رگوسج عظیم آباد بهر استخلاص مر تفضی خان و بلند خان و غیره افغانه از مکر کھو و رسیدن

۵۴۲ ..... مهابت جنگ عظیم آباد بهر مهابت عظیم آباد و معاودت از انجا بهر شداد

۵۴۳ ..... ذکر آمدن رگوسج بهوسله در رکنک و مقید گردیدن راجه دولبه رام با قضا که گردش فلک جنگیدن میر

۵۴۴ ..... عبدالعزیز و قلعه باره بجائی با رگوسج پاس آید و حق نمک

۵۴۵ ..... ذکر رفتن رگوسج عظیم آباد بهر استخلاص مر تفضی خان و بلند خان و غیره افغانه از مکر کھو و رسیدن

۵۴۶ ..... مهابت جنگ عظیم آباد بهر مهابت عظیم آباد و معاودت از انجا بهر شداد

۵۴۷ ..... ذکر آمدن رگوسج بهوسله در رکنک و مقید گردیدن راجه دولبه رام با قضا که گردش فلک جنگیدن میر

۵۴۸ ..... عبدالعزیز و قلعه باره بجائی با رگوسج پاس آید و حق نمک

- ذکر نمود و میر علی اصغر کبر سر بر شد آبا دوش شروع نقار و غبار میان مهابت خبگ و عطا و اشرف خان و عروج
 و اعطایا در جات میر محمد جعفر خان قریب بهم و بناسه منفذ شمشیر خان و سردار خان ۵۵۴
- ذکر عروج میر محمد جعفر خان بمرتبه نیابت صوبه دار کے کلنگ منزل از ان مرتبه بانک زمی بافتنای گریش
 فلک ۵۵۵
- ذکر گشته شدن سبیت خبگ و انتقال او ازین جهان تا یک و تنگ ۵۵۶
- ذکر رسیدن خبر وحشت اثر گشته شدن احترام الدوله بدار بهیت خبگ بمهابت خبگ و دستدادن و نوش خبگ
 افغانه و آمدن لعظیم آبا و نظریا فتن بر شمشیر خان و میر حبیب و غیره مساعدان تجاید انیز دستان ۵۶۳
- ذکر فرستادن معین الدوله سیف خان شیخ دین محمد جامع دار ملازم سه کار خود را بملک متجمل الملک بهاء
 مهابت خبگ و بعض سواخ اثناسه راه ۵۶۴
- ذکر نفنت شمشیر خان با افغانه فراهم آمده از بلخ جعفر خان بداعیه استقبال مهابت خبگ و ملاقات افغانه
 بامر همت و میر حبیب و بخادنه سرد و فرقه با هم دیگر ۵۶۵
- ذکر خبگ نمودن مهابت خبگ با شمشیر خان و سردار خان و میر حبیب و جمیع مرسته ماکه بهیت مجموعی کمتر از هفتاد
 هشتاد و نهزار سوار و پیاده بنوده اند و نظریا فتن بران فوج انبوه بمحض تاسیسات انیز دجبار ۵۶۶
- ذکر ملاقات امنه بیگم دختر مهابت خبگ مع اولاد با پدر و الا که ۵۶۷
- ذکر طلبد اشتن مهابت خبگ عیال و اطفال شمشیر خان و مشمول عواطف شدن آنها بر عکس ظن و گمان ۵۶۹
- ذکر فرستادن مهابت خبگ عیال میر حبیب رانزد او و سواخ دیگر ۵۷۰
- ذکر آزد گس صولت خبگ با عمو خود مهابت خبگ بنابر خلف و عده و انجا میدن با صلاح و خوشنود
 و هم رسیدن که ورت سبے پایان در میان مهابت خبگ و عبد العلی خان و بعض سواخ جهان از ان ۵۷۱
- ذکر تفویض شدن صوبه عظیم آبا و سراج الدوله دنیا بخش بر اجه جاسکرام و معاودت مهابت خبگ بر شد آبا
 و اخراج نمودن عطا ماسه خان از حدود ممالک محروسه خود ۵۷۲
- ذکر معاودت فقیر از شاهجهان آباد و میر آمدن رفاقت صولت خبگ و رفتن همراه او بر شد آبا و بعض
 سواخ دیگر که بهدین عرصه روسه داد ۵۷۳
- ذکر تشا کردن سیف خان معین الدوله ملاقات مهابت خبگ در گنده هه گوله و پذیرائی نیافتن و رحلت
 سیف خان و معین شدن فوجدار کے پورنیه از انتقال او بصولت خبگ و آمدن فخر الدین حسین خان
 پسر سیف خان بر شد آبا و ملاقات او با مهابت خبگ و انتقال دیوان خالصه را رایان حسین را ۵۷۴
- و با بر شدن بهیرون دت پیشکار بران کار ۵۷۴
- ذکر در گذشتن را سے رایان حسین را سے ازین ماریت سرا سے ۵۷۵
- ذکر نفنت نمودن مهابت خبگ بعرف کلنگ بنابر تبنی میر حبیب و بعض مرسته و افغانه و انتزاع نمودن
 قلعه باره بجاسے از دشت گماشتگان مرسته و گریختن فخر الدین حسین خان از مرشد آباد و قصد پورنیه

نمودن و برگشتن از راه بخون مولت خبگ و توقف نمودن در مالد و باز آمدن بمشند آباد و مفید شدن و یافتن
بمیر و ن دت خطاب را سکه رایا سنے خدمت دیوانی خالصه باصالت و واقعات دیگر ۵۷۶
ذکر محله از احوال شهر کنگ و قلعه باره بمجاست ۵۷۸
ذکر تقیہ ذکر فخر الدین حسین خان پسر سیف خان و بعض سوانح شعلہ آن احوال ۵۸۰
ذکر رفتن مہابت خبگ بمیدنے پور بارادہ اخراج میر حبیب و مرستہ از ان مکان بلکہ از حد و صوبہ کنگ
بنگالہ و جہاد نے نمودن در میدنے پور و سلج الدولہ را بیا لیسر بندر فرستادن و فرار مرستہ از ان مکان
و بدر رفتن فخر الدین حسین خان پسر سیف خان از قید بوسیدہ سازش بامرستہ ما ..... ایضاً
ذکر سبب افتراق سراج الدولہ از مہابت خبگ و رفتن اول بطیم آباد و مجادلہ او با جاسکے رام نائب صوبہ
نمذکر گذشتہ شدن مہدے نثار خان مغفور عم را قلم سطور ۵۸۳
ذکر رسیدن سراج الدولہ در نواح عظیم آباد و پیوستن مہدے نثار خان با او و جنگیدن با جاسکے رام و کشتن
آن سید ناجو ۵۸۵
ذکر رسیدن مہابت خبگ در نواح عظیم آباد و ملاقات با سراج الدولہ و داخل شدن بشہر عظیم آباد و بیمار
شدن و برگشتن بمشند آباد مع سراج الدولہ ۵۸۸
ذکر استقامت میر حبیب و مرستہ مصالحہ با مہابت خبگ بشہر لاقلویض صوبہ کنگ و قلیل و سبب از نذر
و پذیرفتن مہابت خبگ این مصالحہ را بنا بر ضعف پیرے و رفاه خلایق و آسودن امشاق سفر ۵۹۰
ذکر وقوع مصالحہ فیما بین مہابت خبگ و مرستہ بوساطت میرزا صالح و با صلاح گراییدن فساد و طور یافتن
امین امان در عباد و بلاد ۵۹۱
ذکر معاودت رابعہ بیکم برادر زادہ مہابت خبگ از لکنو خدمت عم شریف خود ..... ایضاً
ذکر انتقال را سکه رایا ن بہیرون دت و رجوع دیوانی خالصہ بر اجہ کیرت چند و در گذشتن او ہم بعد ما ہی چند
و قفولین خدمت مذکورہ بامید رام ۵۹۲
ذکر گذشتہ شدن میر حبیب باززدے ذنادانی جانوبہ پسر رگوبہ بوسلہ ..... ایضاً
ذکر در گذشتن جاسکے رام در عظیم آباد و یافتن راجہ رام ناراین صوبہ دار سہ خدا داد و مردن اکرام الدولہ بتقدیر
خالق عباد ۵۹۳
ذکر رحلت اکرام الدولہ خلف ہیت خبگ متبنا سہ شہامت خبگ ۵۹۴
ذکر گذشتہ شدن حسین ظلیخان و حیدر علی خان بطلم و سفارت سراج الدولہ نادان ۵۹۵
ذکر اشتداد مواض لاجہ شہامت خبگ و انتقال او ازین غمناہ تاریک و تنگ ۵۹۶
ذکر بعض خصائل حمیدہ و اوصاف پسندیدہ آن مرحوم ۵۹۷
ذکر مجمل احوال مولت خبگ و حسن معاشرت او با خلق خدا و انتظام اوقالتش با بیان عمر سبک خرام کم بقا ۵۹۹
ذکر رحلت نمودن نصیر الملک مہام الدولہ سعید احمد خان بہادر مولت خبگ مرحوم از دار ہستی مہوم ۶۰۴

- ذکر اشغال سہایت خبک از جهان گذران و بعضی از اخلاق و انتظام اوقات آن مخدومان و مکنج سراج الدولہ
بر سندا یالت و شروع ظهور حوادث و فتن از نادانی آن اہلہ سراسر سفاہیت و سرایت نمودن فساد و جمیع
۶۶۸ ..... بلا دو ویران شدن مملکت معمور از بے شعورے امرا سے مغرور .....
ذکر آفاصل کرام و مشائخ عظام کہ در عهد سہایت خبک در قلمرو او بوده اند یا بحسب قسمت در و دیوار ازان
۶۶۹ ..... گرہ والا شکوہ دین و یار گردیدہ و مردم بلاقات آن بزرگ داران رسیدہ اند .....
ذکر مشائخ سلاسل مشہورہ در اطراف صوبہ ہما .....
۶۷۰ ..... ذکر علمائے ظاہر .....
ذکر بزرگائے کہ بفرمان قمرمان تقدیر بنابر آشنائی اوضاع ایران وارد ہندوستان گشتہ بتقریب چند
۶۷۱ ..... در و دیوار بعضی از انہا در عظیم آباد و بنگالہ رویداد .....
ذکر اول سید لاجل علامہ آلور سے البحر المللی کاشف السرائر والرموز الازلی سید محمد علی .....
۶۷۲ ..... خلال افضالہ علیہا و علی جمیع المؤمنین بلطفہ الجلی .....
ذکر دوم سرخیل القیاسے مؤمنین و زبیدہ اصحاب یقین حاجے بدیع الدین اطال اللہ علی رؤسہم
۶۷۳ ..... خلالہ و سقا من رقیق التحقیق زلالہ .....
ذکر جلوس سراج الدولہ بر سندا یالت بنگالہ و بہار و اوڑیسہ و سوا کے کہ در ایام دولتش بر سر نمود .....
۶۷۴ ..... ذکر لشکر کشیدن سراج الدولہ بکلکتہ و مغلوب شدن مسٹر دریک صاحب کلان انجاد غارت شدن معمورہ مذکورہ
و بدر رفتن مسٹر دریک با معدودے از انگلیشہ و گذشتن سراج الدولہ مانک چند دیوان راہہ بردوان را
۶۷۵ ..... بچھاٹ و حکومت کلکتہ .....
ذکر چند روزہ امارت شوکت خبک در پورینہ و بدست خود بلا بر سر آوردن و خود را و عائلے را در بلانگلند
۶۷۶ ..... او طفیل حماقتہا سے ذاتی و اغراضے شوم طبعان خوش آمدگو .....
ذکر ظاہر شدن بیدے سپاہ از سفاہیت شوکت خبک و برگشتن او بہ پورینہ نادم و دولتنگ .....
۶۷۷ ..... ذکر فرستادن سراج الدولہ را سے اس بھار کے پیر صغیر راہہ جانے کرام را بغوجدار سے گوندارہ و بیزنگرو
شعور کشیدن آتش شور و شر و خاموش شدن چراغ دولت شوکت خبک سبک سر .....
۶۷۸ ..... ذکر رسیدن افواج سراج الدولہ در مینار سے و افواج شوکت خبک در نواب گنج و مورچال بستن علمہ
شوکت خبک و جنگیدن قسین ظفر یافتن افواج سراج الدولہ و کشتن شدن شوکت خبک در میدان جنگ
۶۷۹ ..... و حرکات عجیبہ کہ در ان مصاف از شوکت خبک بظہور رسید .....
ذکر رسیدن جماعہ انگلیشہ بر آبدارک و استرداد کلکتہ کہ از دست آن جماعہ بدر رفتہ بود و گرختن مانک چند
دیوان و تسلط اصحاب انگلیشہ بر کلکتہ در رفتن سراج الدولہ بر سر آندا گرختن بخون شجونیکیہ انگلیشہ بشکر
اور دند و زخمی شدن دوست محمد خان و مصالحہ نمودن با سرداران انگلیشہ از راہ خوف و بیم و رنہایت
۶۸۰ ..... عجز و زبونی .....
۶۸۱ .....
۶۸۲ .....
۶۸۳ .....
۶۸۴ .....
۶۸۵ .....
۶۸۶ .....
۶۸۷ .....
۶۸۸ .....
۶۸۹ .....
۶۹۰ .....
۶۹۱ .....
۶۹۲ .....
۶۹۳ .....
۶۹۴ .....
۶۹۵ .....
۶۹۶ .....
۶۹۷ .....
۶۹۸ .....
۶۹۹ .....
۷۰۰ .....

ذکر برانگیختن ارکان نفع پیشه اصحاب انگلیشیه را بمجاره سراج الدوله و گذاشتن نبایه احمد پیمان با جماعه
مذکور و نگرشیدن سرداران انگلیش بر سراج الدوله و بر آمدن راجه و دوله رام باستحکام مورچال در پلاک
و در ساختن آبنما و آمدن سراج الدوله تا به پلاک براده جنگ و نبره میت یافتن از افواج انگلیشیه و فرنگ

شدن سراج الدوله در دست نوکران و خراسمیدن او بعد تزکیه انتقام ازین جهان بعالم جاودان ۶۴۰۰۰۰
ذکر بر آمدن میر جعفر خان باراده گوشمال حاضر علی خان و انتقام و تشخیر عظیم آبا و تالیف راجه رام ناراین دیکران ۶۴۳

ماندن از شدور و بر لشدن میرجعفر خان مشعوف و مسرور ۱۴۶
ذکر محله از سوابق احوال را و شتاب را و عروج او بمعارج این عاریت سراسر ۶۵۰

ذکر اجتماع نمودن اکثر مردم بر آرا ده قتل میرجعفر خان و بر ملا شدن راز ایشان و بدر کردنش خواجۀ عبدالمالک
را در کشتن در اثنا سکه را در کشتن بر سر محاکم خاوری را بدعای خدایم

ذکر آمدن شاهرود، مائے گنہ گری محمد قلی خان بقیع عظیم آباد و بیگم کار و گریست گریست بے نیل مقصود و مخفیست
 و نادان و بجال و برقرار ماندن حکام این دیار تبایدات آسمانی

عظیم آباد را به بدست یلغی و زکشتن سلطان وزیر خائب و خاسارز سورت بهیر ۶۶۵
 ذکر تہ احوال محمد علی خان و شانبرادہ علی کے گھر کہ در غیبت نبیہ رویداد و برکشتن بہر دو اعظم آباد ۶۶۹

ذکر درود و توسل لاس فرامیس در لشکر و برشتن و امیراه شایراده بالال تاسف و محسرت ۶۶۰۰۰۰
ذکر بدر رفتن شایراده و توسل لاس بطرف چتر لور و بنیدیل کنند و آشتی که اوضاع محمد طه خان و عارت شدن
..... ۵۱۰۰۰۰

سکر اور دستار جمعی کے ہاں دروازہ جمعیہ میں

ذکر رسیدن میرن بعلیم آباد و برآمدن راجه رام ناراین باتفاق او و کرنل کلیف بهادرت ثابت جنگ بداعی

چشم نمائی پهلوان سنگه ۶۶۳

ذکر برگشتن میرن نیرشد آباد مع کرنل کلیف بهسرت و شادمانی و دوفا کردن بادیرخان و اصاله خان از راهین

و نادا سنی ۶۶۴

ذکر آمدن شاهزاده درحد و عظیم آباد و جلوس نمودن او بر تخت سلطنت و جنگیدن بایرام ناراین و ظفریا فتن

شاهزاده ابقدرت کامله خانی بلاد و عباد ۶۶۶

ذکر جنگیدن پادشاه بایرام ناراین و ظفریا فتن بتباید قار و زو اهنن ۶۶۷

ذکر جنگیدن میرن با کامگار خان و کرنل و در حمله اول و برگشتن عبدالزین و ظفریا فتن بقدرت کامله خانی زین

و آسمان ۶۶۹

ذکر رفتن پادشاه مع کامگار خان بطرف مرشد آباد از راه کوهستان و سربر آوردن از سیر بهوم و بزدوان و برآمدن

جعفر خان از مرشد آباد بمداغه اینها مضطرب و حیران و دیدن میرن در پی اینها افتان و خیزان ۶۸۰

ذکر برگشتن پادشاه و کامگار خان بطرف عظیم آباد و آمدن موشیر لاس بهدشاه عالم و تشویشی که مردم شهر عظیم آباد

را لاحق شده بود ۶۸۱

ذکر محاصره نمودن پادشاه و کامگار خان قلعه عظیم آباد و شکستن زین العابدین خان حصار را و میسر نگشتن فتح

بسبب مردی دیگر رفقا س پادشاه و آمدن کپتان نکس از بدوان با عانت رام ناراین و دیگر عظیم آبادیان ۶۸۲

ذکر رسیدن خادم حسن خان قریب سجاسه پور و مضطرب شدن رام ناراین مع کل اعیان و ارکان و جنگیدن

کپتان نکس با خان ناکور و ظفریا فتن بر چنان فوج گران ۶۸۵

ذکر جنگیدن کپتان نکس و راوشتاب رکا با خادم حسن خان و ظفریا فتن بر چنان فوج سنگی گران ۶۸۶

ذکر آمدن میرن با گردن تمام و فتن بر سه خادم حسن خان و برق افتادن بر میرن از آسمان بنابر مکافات اهل

اکن نگو سیده خصال و ذکر بحله از گردن در ماسی یافتن خادم حسن خان از چنگال آن زشت خود تمه احوال عالم ۶۸۷

پادشاه و قرار یافتن پادشاه بر او بشیة افتد ۶۸۸

ذکر غرق شدن دختران بیچاره مهابت خدک بفرمان میرن ستمکار و مشاهد نمودن خلق انتقام الهی ظاهر شوگان ۶۸۹

ذکر رجوع بنکر قبیله احوال لشکر میرن و نوح دیگر سوانح و فتن ۶۹۰

ذکر رفتن مستر امیث بملکته و بعد از رفتن کرنل سیف جنگ شروع نفاق در سرداران انگلیشی که باعث خرابی

عالمی گردید ۶۹۱

ذکر احوال عظیم آباد و جنگیدن سیمو کرنل باتفاق راجه رام ناراین و راجه راج بله به پادشاه و موشیر لاس

و شکست خوردن پادشاه و گریز آمدن موشیر لاس و دیگر که در آن نواح رویداد و تسلط یافتن سیر محمد قاسم

بر ایالت هر سه صوبه و مرشد آباد و تباید خانی عباد و بلاد ۶۹۲

ذکر جلوس سیر محمد قاسم خان و مرشد آباد و بر مسند ایالت بنگاه و غیره و سبجات بتقدیر خالق از زمین و سموات ۶۹۳

- ۶۹۵ ذکر عروج خیر اقبال میر محمد قاسم خان بهار ججاه و جلال و رجوع نمودن کوکب نجات میر حنفی خان با فون نزال ...
- ۶۹۶ ذکر انداختن میر محمد قاسم خان زیر سیاه بطور مصادره از مردم مرشد آباد و بهر سائیدن اسباب تحمل و استبداد و کفایت اندیشه بد فائیت نمودن و جمیع کارها نجات را انتظام داده از تشویشات آسودن ...
- ۶۹۸ ذکر برآمدن میر محمد قاسم خان بطرف سیر بهجوم و جنگیدن کپتان بروان باز میند اران آن مرز و بوم ...
- ۶۹۹ ذکر برآمدن سیر کرنگ باراده خبک پادشاه و مویشی لاس و تنگ شدن سردار مذکور از استیلا مشوره ...
- ۷۰۱ مختصره رام نارین و راج بلبله و فرستادن فقیر را پیش میر محمد قاسم خان و ماجرای یک بعد و رد و فقیر بجنوب میر قاسم خان در عظیم آباد روسی داد و نصرت نمودن میر قاسم خان از راه کوستان با استیصال و رسیدن عظیم آباد ...
- ۷۰۲ ذکر رفتن سیر کرنگ بجنگ پادشاه و آوردن مویشی لاس و همراه و مصالحه شدن با پادشاه و رسیدن میر قاسم خان عظیم آباد بضرورت مع سپاه ...
- ۷۰۳ ذکر رفتن پادشاه از عظیم آباد باراده او و دکن و آمدن شجاع الدوله به استقبال پادشاه تا سرحد صوبه خود بر لب دریاچه نرم ناسه ...
- ۷۰۴ ذکر مقید نمودن میر قاسم خان رام نارین بغیره مخالفان خود را با طمینان خاطر و تسلط یافتن بر صوبه عظیم آباد و انداختن زربا س و افز ...
- ۷۰۵ ذکر رفتن میر قاسم خان بسبب رام و بجهو جی و اگر نجات زمینداران آنجا بطرف زمین نمازی پور و فانی نمودن خان مرقوم آثار سفاک خود و سرشیدن با فوج نجات و غرور ...
- ۷۰۶ ذکر معاودت نمودن میر قاسم خان از بجهو جی و سبب رام و مقید نمودن راج بلبله را و تعیین نمودن راجه نوبت را بصوبه وای عظیم آباد و اقامت نمودن در قلعه مونگلی ...
- ۷۰۷ ذکر رودادن ساجه عبرت افزا بر عبدالبنی خان و بزم آمدن خان و چیتا من و س و شیخ عبداللہ بیگ ناگا و دو بالا شدن بطش سطوت میر محمد قاسم خان عالیا ...
- ۷۰۸ ذکر آمدن شمس الدوله مستر منبر و دستبرد از کلکام بونگیر و عظیم آباد و شروع شدن بنا س هنگامه فساد میان انگلیشیان و تواب عا س میر قاسم خان ...
- ۷۰۹ ذکر رفتن عا س جاه بطرف بتیا و برگشتن از آنجا سیل مدعا ...
- ۷۱۰ ذکر مقید شدن بعضی گماشتگان انگلیس به فرمان عا س جاه و رسیدن خط شمس الدوله کور و متضمن عدم لغرض و مواخذة محصول از اموال انگلیش و امتناع نمودن عا س جاه از قبول امر مذکور و معاف نمودن اخذ محصول از جمیع تجارت پیشکان در ممالک محروسه خود و دادن مسترامیث با معدود س انگلیشیان بطور سفارت از طرف کونسل کلکتہ و هم رسیدن منازعت با انگلیسیان عا س جاه و روسی دادن و رفتن عظیم آباد ...
- ۷۱۱ ذکر آمدن فیض مندگشتن عا س جاه از کلکتہ سیٹھ و مهاراجه سرو و چند طلبیداشتن آنها را از مرشد آباد و نامو نگیر و رقیق و بند ...
- ۷۱۲ ذکر آمدن مشیر امیث بونگیر بنا بر سفارت کونسل پیش عا س و کشته شدن آن بے چاره هنگام معاود

- ۴۴۳ ..... رانزو شجاع الدولہ سست پیمان
- ۴۴۴ ..... ذکر شہرت خیانت نمودن میرسلیمان با عاے جاہ و درویدین بعض کہے ہاے جو اہر در راہ ویرنے از سوانخ دیگر
- ۴۴۵ ..... بدالالت و اعانت عاے جاہ و کمال کروفر ..... ذکر جد و شفقہ منازعت و رفوج انگلیشیہ و بر خاستہ آمدن بعض افواج ازان لشکر در ارم گرو ملازم شدن
- ۴۴۶ ..... آہنا و میر کار شجاع الدولہ بہادر ..... ذکر شکستیدن شجاع الدولہ با انگلیشیان و دریافتن احوال خبک ایشان و اہمال نمودن در جنگ چند روز بعد ازان برگشتن بطرف کبیر و چا و نے نمودن در انجا و بودن بے خبر وید عہدے نمودن با عاے جاہ بے پال و پر
- ۴۴۹ ..... ذکر محصور شدن وزیر از شکر انگلیشیہ عین میدان بے خبر و ناگہان و نجات یافتن از انجا تباہید خداوند و ملا ..... ذکر بد عہدے نمودن شجاع الدولہ با عاے جاہ و مقید نمودن او را بے گناہ و ضبط نمودن مال و اموال مع دیگر سوانخ و احوال
- ۴۵۰ ..... ذکر ساختن میرسلیمان خاںسا مان عاے جاہ وزیر و بر افتادن بنیاد دولت او باقتضای تقدیر
- ۴۵۱ ..... ذکر ترک لباس نمودن عاے جاہ و باز پوشیدن لاشعار و وزیر بلا اجبار و اکراہ ..... ایضاً
- ۴۵۲ ..... ذکر محصور نمودن سمرد سے نک حرام تھر کبیر عاے جاہ را بر اسے تنخواہ ۴۵۳
- ۴۵۳ ..... ذکر مقید شدن عاے جاہ در دست وزیر باقتضای قسمت و تقدیر ۴۵۴
- ۴۵۴ ..... ذکر محروس بودن علی ابراہیم خان حب الامر و نجات یافتن ازان حراست بحسن تقریر ..... ایضاً
- ۴۵۵ ..... ذکر رفتن میرسلیمان بر اسے بدست آوردن قلعتنا س و برگشتن ازان قلعه با نہایت خدمت یاسن ۴۵۶
- ۴۵۶ ..... ذکر رفتن بندہ لعظیم آبا و نزد ڈاکٹر و شنیدن خبر شکست یافتن وزیر و کبیر ۴۵۷
- ۴۵۷ ..... ذکر رفتن میر جعفر خان قبل ازین خبک بگلکٹہ و مرشد دو در گذشتن او ازین جہان و دیگر سوانخ دیگرین ۴۵۸
- ۴۵۸ ..... لازمتہ و وسے داد ۴۵۹
- ۴۵۹ ..... ذکر سفر اول شدن میجر کرنک از سالار سے فوج انگلیس و و میجر منرو کہ نوکر پادشاہ انگلیشیان بود و اتفاقاً بطرف کلکتہ از جہاز رسیدہ لبالار سے فوج بنگالہ و گشت و خبک وزیر با انجام رسانید و ساتھ کہ کہ کپتان یکم کوے مبتلا گردید ۴۶۰
- ۴۶۰ ..... ذکر عبور میجر منرو مع فوج از دریائے سوہن بر منبر کوہ و روان بمقابل لشکر وزیر و خبک این ہر دو با ہمدیگر و ظفر یافتن بر وزیر بحسب تقدیر ۴۶۱
- ۴۶۱ ..... ذکر سیردن رفتن شجاع قلے خان معروف بمیان عیسے از پھر مو شیر مدک و سمرد و بر سہے انتظام و کت افتادن بر فوج وزیر با وجود ظہور غلبہ بحسب تقدیر ۴۶۲
- ۴۶۲ ..... ذکر ملاقات پادشاہ با جماعہ انگلیشیہ و عبور دریا سے گنگا با اتفاقا ملاقات نمودن بینہ بہادر میر با انگلیشیان

- بنابر مصالح وقت بزرگان
 ذکر ختمه احوال سید ابراهیم و وزیر بے تدبیر و غیرت گاهے تقدیر ۶۹۵
- فکر آمدن راجه بی بی بهادر نوبت دوم نزد انگلیشیان و مردوغا با ختن بالیشان ۶۹۶
- ذکر فرستادن اصحاب انگلیشه نوبت راجه تمیز قلعه چاره و محفوظ ماندن قلعه مذکور از مدیات اخیر ۶۹۷
- ذکر گفتار در خبک نامه شجاع الدوله با قلیق را و ملها مرسته با حجامه انگلیشه و معاوضت ۶۹۸
- ذکر پذیرفتن شجاع الدوله نصیحت احمد خان نبکش و ملاقات نمودن با سرداران انگلیشه و انجامیدن بهصال ۶۹۹
- ذکر گفتار و قرارداد و شروط مصالحه میان شجاع الدوله و انگلیشه و مرض شدن او بر صوبه خود لحد استحکام عهود و پیمان ۷۰۰
- و مرقوم شدن آن ۷۰۱
- ذکر بیگانگی که با در شجاع الدوله مع کل اقربا بطبع زربا نمود و کیسه وفادار خلاص این جمله مردم پیش در بر بود ۷۰۲
- ذکر جلو رس نمودن نجم الدوله بر سندا ایالت بنگاله به تجویر باب کونسل کلکته رفتن شمل الدوله به سر و دست ۷۰۳
- بولایت خود و ورود لارڈ کلیمف ثابت خبک از ولایت انگلند و دارالملک شدن با نظام این ممالک در رفع ۷۰۴
- شورش و فساد و سوا خنجه کسب میر قاسم خان درین ضمن ردی داد ۷۰۵
- ذکر عروج محمد رضا خان با اعلیٰ مدارج دنیا دار سبب محض مسامحت بخت و آیر بار سبب غراسمه ۷۰۶
- ذکر ملاک کردن شتر بلورس خود را از جهالت و نادانیه بمصعون گشتن از افاضه و اداسنه ۷۰۷
- ذکر رفتن لارڈ کلیمف با آبا دبراسه ملاقات شاه عالم پادشاه و وزیر ممالک شجاع الدوله آصفجاه و گرفتن ۷۰۸
- فرامین اسناد دیوانه خالصه شریفه بهر صوبه بنگاله و اوژیل عظیم آباد بنام کهنی انگلیش و تجدید عهود ۷۰۹
- و داد و اتحاد و بدر رفتن تحصیل زربا بهر صوبه از دست بهندن و اختصاص یافتن انگلیشه ب حکومت ۷۱۰
- صوبجات مذکور و شروع انقلاب اکثر اوضاع و دستور ۷۱۱
- ذکر انتقال نجم الدوله بقلعه و جلو رس سین الدوله برادرش بر سندا نامت ۷۱۲
- ذکر عروج نمودن را و شتاب راجه بهر تبه نظام عظیم آباد ۷۱۳
- ذکر جلالت و اذرعوم از جهان بے بقا بجزار رحمت خداوند ۷۱۴
- ذکر زور و مهاراجه شتاب راجه بهر تبه نظام عظیم آباد و دولنگ گردیدن مرج ناراین از راه حماقت و غناد ۷۱۵
- ذکر ورود لارڈ کلیمف و شجاع الدوله و سیر الدوله و راجه بلورس مملکت در سوعه چین که موضع چهره اقرار یافته بود و متحاب ۷۱۶
- شدن راجه بهر تبه مرج ناراین و اقتدار یافتن مهاراجه شتاب راجه ۷۱۷
- ذکر گشتن لارڈ کلیمف کلکته و مرشد آباد و فرستادن محمد رضا خان مظفر خبک راجه انصرام مهام و معاملات ۷۱۸
- عظیم آباد ۷۱۹
- ذکر رفتن لارڈ کلیمف و جنرل کریم بولایت انگلند و تصرفات و تقصیرات شمل الدوله بهر و دست ۷۲۰
- بولایت همراه خود بردن و معین شدن سیر و ۷۲۱
- ذکر عروج مظفر خبک و راه شتاب راجه با اعلیٰ اقبال و در گذشتن سیف الدوله از بی عاریت سر ۷۲۲

و کمرستین شدن خلعه داران از فرقه انگلیشه در مفصل بنگال و عظیم آباد و تقسیم شدن هر سه صوبه به شش ضلع و تقرار

یا فتن کونسله با در بر ضلع از اضلاع سته مذکوره و مغزول شدن میر روح الدین حسین خان بهادر سپه دار خبگ

از بورنیه بنادافه خود و کادش نهانی محمد رضا خان بهادر مظفر خبگ ۷۸۲

ذکر متحد شدن جارج و نلرت بهوشیار خبگ بر آوردن خیانت عامل مندر را و احداث یافتن اضلاع سته

در تمام قلم و بنگال و عظیم آباد و ادریه ۷۸۳

ذکر ورود بهوشیار خبگ و مسٹر پالک در عظیم آباد و احوالیکه این هر دو را با مهاراجه شتاب راکر ویداد ۷۸۴

ذکر ورود عماد الدوله مسٹر هشنگ بهادر جلالت خبگ گورنر کلکته در بلده مذکوره با کمال اقتدار و اعتماد و محبت

و ورود و دران جا و انقلاب عظیمی که بعد از ان اتفاق افتاد ۷۸۵

ذکر رفتن مظفر خبگ در پیره از رشده آباد بطرف کلکته لا علاج و مجبور و رفتن راجه شتاب راکر بعد از ان بچند روز

چهارمجاهان دستور ۷۸۶

ذکر رفتن مظفر خبگ بکلکته در پیره کمال ناکامی و ناچاره و رفتن مهاراجه شتاب راکر بر اثر او و مغزول شدن

هر دو از مشیت امور خالصه شریفه و آوردن انگلیشیان به دست خود و سرشته ملک داره ۷۸۷

ذکر آمدن عماد الدوله مسٹر هشنگ بر رشده آباد و برگشتن از انجا بکلکته و خلاصه یافتن مظفر خبگ و مهاراجه

شتاب راکر از ان گرفتار و فی الحقیقه اقتدار یافتن مهاراجه مذکور در امور ملک داره و وفات یافتن

او بدون بر خوردن از سرور و سر داره و قناعت نمودن مظفر خبگ بدون مرتبه خود و بجز و ناچاره ۷۸۸

ذکر رها شدن یافتن مهاراجه شتاب راکر از ابتلاهی گرفتار بهایه جان فوسا ۷۸۹

ذکر انتقال راجه شتاب راکر از دنیا بموضع اطلاق و شتاب فتن بمعرض مخاطبات خالق نفس و آفاق ۷۹۰

ذکر رفتن گورنر عماد الدوله مسٹر هشنگ بملاقات شجاع الدوله در بنارس و انتظام محاکمه عظیم آباد و معاهد

نمودن بکلکته به ملک و دزدگ ۷۹۱

ذکر بعضی از حالات راجه شتاب راکر و گذشتن نیکنایه سیدارین عاریت سر ۷۹۲

ذکر ربائی یافتن محمد رضا خان مظفر خبگ اگر گرفتار و بسر بردن زمانه مدید در کلکته با امید واره و آخر

رضا دادن بدون مرتبه خود و با جریه و ناچاره ۷۹۳

ذکر ورود و جرنل کلاورن و کرنل فسن و مسٹر فرانسیس و ساسه کیث و بر سر هم و شقاق بینا بین گورنر و محاکمه

لمسه مذکوره و اتفاق بارول با گورنر ۷۹۴

ذکر معارضه خندگمار با گورنر بهوشیار خبگ بهادر و سزا یافتن او باقتضای قضا و قدر ۷۹۵

ذکر ساختن مظفر خبگ با جرنل کلاورن و مامور شدن او بفرجه داره و عدالت فوجداره مرشد آباد و نیاب

نظامت که تعلق بمبارک الدوله دارد ۷۹۶

ذکر منازعه کینه بین گورنر عماد الدوله و مسٹر هشنگ بهادر جلالت خبگ و جرنل کلاورن بهشتاد و یافته درجا

آوان جرنل هندو که بهایه آخرت شتافت بر سبیل احوال بقدر اطلاع احوال ۸۰۲

- ۸۱۳ ..... ذکر مشورع منازعات و مشاجرات جماعہ انگلیشیہ با سرداران دکن و میباشندن اسباب الفروع و شاد و مفتن
- ۸۰۶ ..... ذکر رحلت بنی بیگم دختر راجہ بیگم و صدرالحق خان و بعضی از ماجرا سے مرشد آباد و لواحق آن
- ۸۰۶ ..... ذکر تحویقے کہ در پنج خضامات نیابت مبارک الدولہ دیوانے او و فوجدار سے وعدہ التشر روی دادہ آخر بمظفر خجک مرجع گشت
- ۸۰۸ ..... ذکر رسیدن حکم ولایت انگلند متضمن اعطائے کار فوجدار سے بمظفر خجک و سسے نمودن مستر ڈوکرل و مستر فرانسس برای او درین کار و پذیرائے یافتن در کونسل قبول نمودن مظفر خجک بدون اہمال و درنگ
- ۸۰۹ ..... ذکر سقوط شدن کونسل از ضلعہ عظیم آباد و درآمدن ضلعہ مذکورہ بہ قلمدار راجہ کلیان سنگہ در راجہ خیا سے رام بحسن تقریر و سسے و تدبیر راجہ خیا سے رام و تائید خانی بلاد و عباد
- ۸۱۱ ..... ذکر راجہ سے محارباتے کہ افواج انگلیشیہ را با افواج سرداران دکن روسے داد و بقدر استماع ثبوت یافتہ
- ۸۱۲ ..... ذکر درخواستن رانا سے گوہد اعانت انگلیشیان و پذیرفتن این جماعہ و غنیمت شمردن از تائیدات آسمان
- ۸۱۳ ..... ذکر آمدن فیر کلکتہ و جنگا لہ و گا سے یافتن بر بعضی از اخبار دکن
- ..... ذکر مجملہ از احوال حیدر نایک و ورود او بمندراج و غلبہ نمودن بر محمد علی خان صوبہ دار ارکاٹ کہ او ہم مثل آصف الدولہ و مبارک الدولہ دست نشان انگلیشیان است و سخر نمودن او تمام ملک ارکاٹ را غیر از قلعہ مندراج
- ۸۱۵ ..... ذکر لشکر کشیدن حیدر نایک بر صوبہ ارکاٹ و محاربات او با فوج انگلیشیہ
- ..... ذکر جنگیدن جنرل سمر و با فوج حیدر نایک کہ ثالث و ثانی و ثالث خوردن درین جنگا ہم مثل جنگا اول بقدریرات آسمانے
- ۸۱۶ ..... ذکر ورود جنرل کوٹ بمندراج و جنگیدن با فوج حیدر نایک خجک جو و مغلوب شدن او ہم مثل جنرل سمر و در مستر فرانسس ولایت خود در عین این محاربات و جنگ بنا بر عدم موافقت با گورنر جنرل عماد الدولہ بہادر مستر شینگ
- ۸۱۸ ..... ذکر اسباب تعویق روانہ شدن کرنل پیار سس کہ قلعہ دار کلکتہ و سردار عمدہ افواج انگلیشیہ است بطرف مندراج با مجمل احوال مرہبہ سے کنگ و اندکے از احوال افواج انگلیشیہ کہ بطرف قلعہ گوہد با عانت رانا سے قلعہ مذکور رفتہ سے شائبہ ریب و شک
- ۸۱۹ ..... ذکر بعضی از احوال و خصائص مبارک الدولہ و مظفر خجک و منی بیگم و بیو بیگم
- ۸۲۱ ..... ذکر بعضی از مصطلحات و رسوم و عادات اصحاب انگلیشیہ و ضوابط و قواعد سے کہ در معاملات ملکی اختیار نمودن از اوضاع حکام سابق اینجا تجاوز فرمودہ اند و وجہ و اسباب اختلاف لیکہ در احوال خلق این دیار راہ یافتہ اکثری بفلکت و بلاکت گرفتار گشتہ اند
- ۸۲۳ ..... ذکر اسباب اختلاف لیکہ موجب بے نظاسے این ممالک و میرانی بلاد و خرابے عباد و دیدہ و انقلاب را

- ۸۲۵ ..... وضا بط و توابعه که بیشتر حیان و بر آید بوده و الحال بجه صدر سیده بر سبیل جمال
- ۸۲۸ ..... ذکر صدر الصدور و دیگر صدرها که هر صوبه و مسکه کارات
- ۸۲۹ ..... ذکر وقایع و سوانح نگار و غیر نگاره
- ۸۳۰ ..... ذکر صورت رتبه عالمگیر
- ۸۳۱ ..... ذکر ایضا صورت رتبه
- ۸۳۲ ..... ذکر دوم اختلاف تمام در السند و اکثر اوضاع و رسوم
- ۸۳۳ ..... ذکر سوم اختلاف در تقویم ارباب حل و عقد معاملات
- ۸۳۴ ..... ذکر چهارم کونسل است
- ۸۳۵ ..... ذکر پنجم اختلاف و منازعت اصحاب انگلیشیه در رضع و ربار با اوضاع این دیار
- ۸۳۶ ..... ذکر ششم متغی گشتن مردم از اکثر صنایع و محاصل
- ۸۳۷ ..... ذکر هفتم اقتدار یافتن زمینداران و اختتام نمودن بران جهان
- ۸۳۸ ..... ذکر هشتم چنانچه شمار کسان رفت
- ۸۳۹ ..... ذکر نهم چنانچه گزارش یافت
- ۸۴۰ ..... ذکر دهم در امور معدلت گشتن و رعیت پرور
- ۸۴۱ ..... ذکر یازدهم عفو و اغماض در جرم و تقصیرات محقر
- ۸۴۲ ..... ذکر دوازدهم اعتبار و اظهار علم و فعله معین فرمودن

جلد سوم سیر المتاحین

- ۸۴۳ ..... ذکر معاودت آصف جاه نظام الملک که باز زدگی و بهانه کشکار برآمده بود بشاه جهان آباد و ملازمست
- ۸۴۴ ..... یاد شاه نمودن و بخت نمودن در خشت شدن و رفیق بخت دکن و بعضی سوانح بارد دیگر
- ۸۴۵ ..... ذکر رحلت موتمن الدوله محمد اسحق خان بهادر و رجوع شدن خدمت خالصه شریفه بعد المجد خان کشمیر
- ۸۴۶ ..... و بجل سوانح دیگر
- ۸۴۷ ..... ذکر سوانح سال پنجاه و چهارم از ماه دوازدهم هجری
- ۸۴۸ ..... ذکر سوانح سال پنجاه و پنجم از ماه دوازدهم هجری بنو که سال بیست و پنجم جلوس محمد شاهی است
- ۸۴۹ ..... ذکر سوانح سال پنجاه و ششم از ماه دوازدهم هجری مطابق سال بیست و ششم جلوس محمد شاهی
- ۸۵۰ ..... ذکر رود عمده الملک امیر خان بهادر و ابوالمنصور خان بهادر و صفدر خلی در حضور آمدن میرزا پهلور
- ۸۵۱ ..... ذکر ریاضان خواهرزاده وزیر از لاهور
- ۸۵۲ ..... ذکر وقایع سال پنجاه و هفتم از ماه دوازدهم هجری بنو که سال بیست و هفتم جلوس
- ۸۵۳ ..... ذکر سوانح سال پنجاه و هشتم از ماه دوازدهم هجری بنو که سال بیست و هشتم جلوس است
- ۸۵۴ ..... ذکر فوت بعضی امرادر سال مذکور و بعضی سوانح دیگر

ذکر سوانح سال پنجاہ و نهم از ماہ دوازدهم ہجری بنوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ مطابق است با سال بیت و نهم طوس

۸۵۶ ..... محمد شاہ

ذکر تشافق عمدۃ الملک مرحوم بجا رحمت خداوند دنیا و عقبہ بر خیم جد سیر پاشاؤ بادشاہ و خلع روز افزونی نظر

۸۵۹ ..... ذکر سوانح سال شصتم از ماہ دوازدهم ہجری بنوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ مطابق است با سال سی ام جلوس

۸۶۰ ..... ذکر سوانح سال شصت و یکم از ماہ دوازدهم ہجری بنوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

ذکر داعیہ احمد شاہ ابد اسے معروف بردارنے بہ تخیر ہندوستان دور و او تا سر ہند و معاودت بکابل و

۸۶۱ ..... قند ہار بتقدیرات ایزد منان و مہیاشدن اسباب سلطنت بناسیت خالق زمین و آسمان

ذکر گر خجین علی محمد خان ردہ میلہ از سر ہند رسیدن سبریلے و تک بجرامی سپاہ والد مرحوم و دستگاہ از

۸۶۵ ..... بلا سے ناگہان بوفادار سے وجوہ امر دسے قطب الدین محمد خان

ذکر بر جسے با پیر احمد ردہ میلہ و خلیفہ ن او بادالد و طور یافتن شجاعت وجوہ امر دسے ہای قطب الدین محمد خان

۸۶۶ ..... و شکست جزون پیر احمد

ذکر معین شدن وزارت براسے صفدر خجک تا سیدالکعبہ اذن و حلت نظام الملک آصفجاہ

۸۶۸ ..... ذکر عمدۃ الملک امیر خان بہادر بن عمدۃ الملک امیر خان بہادر صوبہ دار کابل

۸۶۹ ..... ذکر وزیر الملک اعتمادالدولہ قمر الدین خان بہادر نصرت خجک

۸۷۰ ..... ذکر محمد شاہ بادشاہ بن جان شاہ خجستہ اختر بن بہادر شاہ بن اورنگ زیب عالمگیر

۸۷۱ ..... ذکر آصفجاہ نظام الملک بن غازی الدین خان بہادر فرزند خجک بن عابد خان

ذکر سرافراز سے یافتن سادات خان بہادر ذوالفقار خجک بمنصب امیر الامرائی و استحکام خدمت دیوانے

۸۷۲ ..... خالصہ بن نجم الدولہ محمد اسحق خان بہادر

ذکر خجکین قطب الدین محمد خان بہادر با فاغہ فراد آباد و گذشتن نام مردے و مردانگی بر صفہ روزگار

۸۷۳ ..... از شجاعتی کہ ازان بہادر شیر دل دران عرصہ کارزار روئے داد

۸۷۴ ..... ذکر حبیب نیدن صفدر خجک وزیر قائم خان قائم خجک بگلش لہا با اولاد علی محمد خان ردہ میلہ بجلد و تزویر

۸۷۵ ..... ذکر وقائع سال شصت دوم از ماہ دوازدهم ہجری

۸۷۶ ..... ذکر درود احمد ابد اسے مرتبہ ثالث بلاہور و خلیفہ ن با معین الملک داغجامیدن مصالحت تقدیر خداوند علیم و قدیر

۸۷۷ ..... ذکر نہضت نمودن ابو منصور خان صفدر خجک بارادہ انشراح ملک و دولت قائم خان از مادر و اتبلع اودافا

۸۷۸ ..... آشوب آتینگ

۸۷۹ ..... ذکر وقائع سال شصت و سوم از ماہ دوازدهم ہجری

۸۸۰ ..... ذکر مجمل احوال راجہ نول اسے

ذکر نہضت نمودن وزیر الملک صفدر خجک مع دیگر امرا و افواج بادشاہی و شکست یافتن از دست افغان

۸۸۱ ..... بقدرت الہی بعض سوانح کہ درین سفر از قضا و قدر روئے داد

- ذکر تلامذہ رفق قصیدہ ماربرہ و مبتلا گشتن بجا و اشعار انجاء بدل اسرار موسیٰ و اطفال بعض قصائد و قدر و الجہان ۸۶۷
- ذکر خلیج با فیر با احمد بنگش دیگر افغانان و شکست فاحش خوردن با وجود و غور فوج و سامان و مقتول شدن نیم الدولہ
و نصیر الدین حیدر خان در میدان ۸۶۸
- ذکر احوالیکہ در صوبہ اودہ و آلہ ابا و بشت خالق عباد و بلا گذشت ۸۶۹
- ذکر سوا خلیجہ در نواح مضافات اودہ و لکنو روئے داد و عقدہ ہائیکہ از دست جرات و ماضی شمشیر شیخ
مغیر الدین خان بہادر کشادہ ۸۷۰
- ذکر آراستن دزیرا نالک از سر نوا فواج و اسباب غفر یافتن براحمد خان بنگش بتبایدب الارباب ۸۷۱
- ذکر شصت و نود و امیر الامرا بہادر و فواغ خلیج بطرف صوبہ اجیر و سوا خلیجہ درین سفر بان سفید خود سر و داد ۸۷۲
- ذکر بعض از سولہ و کس کہ درین سال تا او آخر سال شصت و چہارم از ماہ دوازہم ہجرت روئے داد و محل احوال
ناصر خلیج خلف دوم آصفیہ و حرو بیکہ اورادان نواح الفاق افتادہ ۸۷۳
- ذکر محل احوال صفدر خلیج و خلیج اوبا ناصر خلیج و ادل غفر بر غفر خلیج یا نشتن و آخر بجزع رفقہ سہ نک بجام خود
لعل آخرت شفاختن ۸۷۴
- ذکر جلوس نمودن صفدر خلیج بر سندا یالت و کس و بعد و ماہ با ستقام آئی در گذشتن قاتلان ناصر خلیج ابن چنا
بر آشوب و فتن ۸۷۵
- ذکر جلوس نمودن سید محمد خان بہادر صلابت خلیج بر و سادہ ایالت ممالک کس بتقدیر خداوند و فتن ۸۷۶
- ذکر بعض سولہ و حضور لبالہا سہ مذکور ۸۷۷
- ذکر ورود صفدر خلیج در سنہ خمس و ستین ماہ بعد الالف بحضور حسب اطلب پادشاہ دارکان سلطنت و قرار
یافتن خان فیر و خلیج بصوبہ دار سہ و کس بدون شکیش یا قضا سہ قسمت ۸۷۸
- ذکر داخل شدن وزیر الممالک در شاہ جهان آباد و جاوید خان را کشتن از راہ غدا و شروع ہنگامہا و فساد ۸۷۹
- ذکر وصول خان فیر و خلیج باوزنگ آباد و در گذشتن از حمان بموت فجاءہ بتقدیر خالق عباد ۸۸۰
- ذکر تفریض شدن منصب عظیم امیر الامرائی بخلیف فیر و خلیج کہ اسم بختاب سوروئے مخاطب گشتہ ماسہ
را تلف ساخت ۸۸۱
- ذکر شروع منارعات احمد شاہ باوزیر الممالک صفدر خلیج و انجاسیدن بجا ربابت و انجام یافتن آبروی سلطنت
سلسلہ بابریہ ۸۸۲
- ذکر دعا نمودن احمد شاہ با صفدر خلیج و بر آوردن نائب اوراکہ بدار و سگ تو پچانہ ماسور بود بہانہ و ہجیان فتن
فساد میان شاہ و وزیر یا قضا سہ تقدیر ۸۸۳
- ذکر آراستن صفدر خلیج بمہوئے را شاہزادہ مجبور و شروع محاربات و حدوث حوادث و افات ۸۸۴
- ذکر برآمدن عماد الملک بمہم جات و رفیق ساختن مرستہ را با خود و اخلا فیکہ در میان او و پادشاہ روئے داد و تعلق
معین الملک ازین جان سہ بنیاد و سبیل سلطنت و خفت کشیدن ناموس بابریہ بتقدیر خالق العباد ۸۸۵

- ذکر ترک محاصرہ نمودن عماد الملک تلجھات جاث را و شتا فتن بشا جھان آباد برای حصول مطالب و حاجات
خود و مقید نمودن احمد شاه رابع مادر او و جلوس فرمودن غریز الدین پسر میر الدین بر سر سلطنت ۸۹۴
- ذکر انتقال نمودن جھند خجک ازین جهان نامریک دنگ و بلایس فرمودن شجاع الدولہ پسر او پسر پسر پسر پسر ..... ایضاً
- ذکر فتح از احوال لاہور و انتقال معین الملک از دار غور ۸۹۵
- ذکر فتح انگریز سے عماد الملک در لاہور و برافراشتن ریا سنا غور و تخت کشیدن از دست سپاہ رسالہ سیدانم ۸۹۶
- ذکر خداوند غفور و برگشتہ آمدن مدار الخلافہ و باز برآمدن بدایہ مذکور و کشیدہ طلبیدن زن معین الملک ابن و روشور ۸۹۷
- ذکر برآمدن عماد الملک شہ دیگر بزم لاہور و آوردن دختر معین الملک و زلش را تید پسر و زور ۸۹۸
- ذکر ورود احمد شاه ابداسے از قندہار شاہ جهان آباد و نواح اکبر آباد و تاراج بے نہایت در دار الخلافہ و قتل عام
مشہور دیگر جاث عظیمہ کہ روسے داد ۸۹۹
- ذکر آمدن عماد الملک بر سر شجاع الدولہ و پسر خجک سامعہ کہ فیما بین این ہر دو روسے داد ۹۰۰
- ذکر فتح اسے احمد شاہ ابدانی با دختر محمد شاہ پادشاہ سندوستان و بردن صاحبہ محل مادران دختر و ملکہ تہ
را ہمراہ با قضا کے گردش آسمان ..... ایضاً
- ذکر فتح از احوال و سوانح و کھن کہ در مہین ایام روسے داد بتقدیرات خداوند امکن ۹۰۱
- ذکر فتح از احوال قلعة دولت آباد و قلعة بیجا پور و آسیر و بنا سے آہنا ۹۰۲
- ذکر بقیہ احوال عماد الملک عالمگیر ثانی و انہام میاں عمر و دولت پادشاہ مذکور بنا داسے و معاملاتیکہ
با عماد الملک و نجیب الدولہ روسے داد بتقدیرات آسمانے ۹۰۳
- ذکر اسباب برآمدن شایر ادعے عالمگیر از حضور پید گردیدن دیار بدیا بحسب قضایا و قدر ..... ایضاً
- ذکر ستار ماتیکیہ فیما بین نجیب الدولہ و مرہٹہ و بواسطت نجیب الدولہ و شجاع الدولہ و مرہٹہ بنا بر فتح انگریز سے عماد الملک
روسے داد ۹۰۴
- ذکر تاج اسے شاہ جهان آباد و مقتول شدن عالمگیر ثانی کہ سبب نمک حراسے عماد الملک روسے داد ۹۰۵
- ذکر احوال تیمور شاہ پسر احمد شاہ ابدانی کہ پدرش اورامع جهان خان در لاہور نشانیہ رفت و لشکر کشیدن مرہٹہ
پسر او و تحریک عماد الملک و غور و اقلہ ارغزو و کرختن تیمور شاہ و جهان خان بکابل و تسلط مرہٹہ در لاہور
و ملتان و مہیا شدن اسباب ورود ابداسے باز در سندوستان و استیصال افواج عظیمہ و کھن بتقدیر خالق دین
و آسمان ۹۰۶
- ذکر ورود ابداسے بلاہور و شاہ جهان آباد بار ششم و حروبے کہ با مرہٹہ بار روسے داد ۹۰۷
- ذکر ورود سدا شیور او معروف بہ جھاو مع بسواس را بدایہ عظیمہ و متاصل گردیدن کل افواج دکن و طغر فتن
ابدانی بتقدیر قادر حکیم قدم ۹۰۸
- ذکر جنگ اخیر کہ افواج دکن مع بہاؤ و بسواس را و غیرہ سرداران متاصل گشتہ پنج و نیا و عمر و دولت مرہٹہ
بمکندہ گشت و نامدے اثر جماعہ مذکورہ در سندوستان نمایان بنمود و در تمام قلمرو سندوستان یک نفر مرہٹہ

- ۹۱۳ ..... منتهی نمود
- ۹۱۵ ..... ذکر معاودت شجاع الدوله بر صوبه های خود فاعل استقبال به دست عای پادشاه بهر سبب که مذکور بعضی سوانح
- ۹۱۴ ..... ذکر بر سرخی از سوانح و کمن که بهرین ایام روئے داد و بخوانش خند و خنده و المین
- ۹۱۹ ..... ذکر ورود احمد شاه ابداسی نویت به قتل و قتل نمودن جماعه بسیارى از سکهان و بهرست آوردن سورجمل جات قلعه اکبر آباد و تصرف نمودن خزان و دفائن که از سلاطین بابریه دران قلعه از قتلها و غیره
- ..... ذکر تحمل احوال سکه بیون کشمیر و قمر و ادب شاه ابداسی و ظفر یافتن انورالدین خان بران سید و سکه
- ..... نیز مسلمان ..... ایضا
- ۹۲۱ ..... ذکر احوال جماعه مرسته و اسل و نوا و سباب اقتدار یافتن جماعه مذکوره بر سبیل جمال
- ..... ذکر تهنه احوال شاه عالم پادشاه و شجاع الدوله وزیر و نجیب الدوله امیر الامرا و دیگر سوانحیکه در امله آباد داد و
- ۹۲۶ ..... شاه جهان آباد روئے داد
- ۹۲۷ ..... ذکر احوال نجیب الدوله بر سبیل جمال
- ..... ذکر مقتول شدن راجه سورجمل جات بر دست سید محمد خان برادرزاده بهادر خان به جرم میدان مابین شاه جهان آباد و فتح نند
- ۹۲۸ ..... ذکر متهم شدن جواسر بر سپه سورجمل جات سکا پدرو و بود و در گذشتن ازین سرک و دور
- ۹۲۹ ..... ذکر رفتن شاه عالم پادشاه از آله آباد شاه جهان آباد و بعضی سوانحیکه در آنجا روئے داد
- ۹۳۰ ..... ذکر ورود شاه عالم پادشاه به دارالحکومه شاه جهان آباد و آمدن جان تازه بکلبه مرسته و سر برداشتن او و فساد
- ۹۳۱ ..... ذکر در انداز سکه امرای نفاق پیشه فیما بین نجف خان بهادر و مرسته با خوجاج و راج و خیانت اندیشه
- ۹۳۲ ..... ذکر تهنه احوال سکه اسرا خدال میر قاسم خان
- ..... ایضا ..... اماسی به و انتقال او از دنیا با حال تباه
- ..... ذکر شکر کشیدن مرسته بر ضابطه خان خدمت نجیب الدوله
- ..... خداوند زمین و آسمان
- ۹۳۳ ..... ذکر برگشتن مرسته بملک و کمن و شروع عروج نمودن میرزا نجف خان حکم خداوند امرین
- ۹۳۵ ..... ذکر در آوختن شجاع الدوله با حافظ رحمت و اولاد علی محمد و دوند سکه خان که متصل فاعلان روئید
- ۹۳۶ ..... و افغان
- ۹۳۸ ..... ذکر انقسام یافتن مالک جماعه افغان مابین شجاع الدوله و میرزا نجف خان
- ..... ذکر انتقال نمودن شجاع الدوله بادل پراز حسرت و کمن یافتن آصف الدوله معروف به میرزا اما سکه سپر شش
- ۹۳۹ ..... بر و ساد و دولت
- ..... ذکر جلوس نمودن میرزا اما سکه آصف الدوله بر سکه جانشین پدرو بر باد و ادان و اداسه و استعدا در راست کار
- ..... در هم شکستن و سکه های فوج و برهم نمودن جمیع انتظامات عهد شجاع الدوله و عروج یافتن میرزا قنصل طابا

- برادرزاده مصطفوی خان بر شہ نیاست کل و بعض از سفاہتہا کے آن بزرگ دودمان ۹۴۱
- ذکر متعین شدن مشترک شدن از کونسل کلکتہ برک حاضر بودن در حضور آصف الدولہ بطور زمان پرستش خجائ الدولہ
و مغزول شدن در اندک زمان و معین شدن مشترک جان بر شہو بجاسے ادب سے دعوہ شش جرنیل کلاورن و
ظہور اکثر حوادث و فتن در ان دیار بشیت خانی لیل و نہار ۹۴۳
- ذکر جبکہ نیدن آصف الدولہ مختار الدولہ را با بنجیل پلٹن و متناصل شدن فوج مذکورہ بقدر امر کن ۹۴۴
- ذکر انجام یافتن ایام عمر و دولت مختار الدولہ و نسبت خواجہ سرائی سپہ ہم و بدر رفتن میرزا سعادت علی در
حد و نجف خان صحیح و سالم ۹۴۵
- ذکر مقهور شدن محبوب علی خان خواجہ سرا کہ از طرف شجاع الدولہ حاکم کوڑہ و اٹارہ بود بہست کپتانان انگلیستہ
حسب الامر آصف الدولہ بھجور از عقل و شعور ۹۴۶
- ذکر درو و مسود این اوراق در بلدہ لکنؤ و نفین آباد بحسب اتفاق ۹۴۷
- ذکر سبب مجاز اوصاف عنوان صحیفہ حق گزینہ دیباچہ کتاب راست بینی مجموعہ افضل دانشور سے مولانا
محمد عسکر سے روح اندر روح واصل الینا فتوحہ ۹۵۰
- ذکر رجوع بذکر سفر سعادت اثر کہ بوسیله ان ازین سید عالمیشان سعادت اندوز ملاقات ظاہر گردید ۹۵۱
- ذکر معاودت ایرج خان از نواح شاہ جہان آباد و تفویض نیاست آصف الدولہ با دو فی الجملہ انتظام یافتہ خانہ
آصف الدولہ و پدر و دمنودن ایرج خان جہان فاسے را در اندک زمان و بعرضہ آمدن حیدر بیگ خان کاہل
حسن رضا خان و مغزول شدن ستر جان بر شہو آمدن ستر جان بجاسے او ۹۵۲
- ذکر امام بخش غلام بچہ بد انجام و اقتدار آن سفلیہ تیر باقتضا سے دور فلک دون پروز ۹۵۳
- ذکر انتقال ایرج خان ازین جہان و بعرضہ آمدن حسن رضا خان و حیدر بیگ خان ..... ایضاً
- ذکر محل از قبیلہ احوال نجف خان بہادر و پادشاہ الی الان کہ آخ ما شہ ۹۵۵
- میرزا بیست ۹۵۵
- ذکر بیرون رفتن عبد الاحد خان الط ۹۵۵
- ذکر بقار الدولہ بہادر منصورہ ۹۹۶
- ذکر منتضت نمودن گورنر بہادر از کلکتہ بطرف مغرب بنا بر اغراض غیر معلومہ ۹۵۸
- ذکر سبب کشاد یافتن باب منازعہ فیما بین انگلیشیان و ولندسیان و محلے از احوال امین جدید کہ بامریکا
و نیوی دنیا مشہور است و احوال مردم آن مکان ۹۵۹

تمام شد

خداوند منزه و قادر و خدایا که هر چه
بمغنون آتی سبب مغنوعان و معی لایقین باشد

درینان مضی که در کتب معتبره تاریخ هندوستان پنجستان ان خصوص سلاطین علی تاریخ صدرات آیین مسیحی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ضمیمہ ایک تمہید لطیف از مہمان فصیح بان صحیح بیان ثانیہ مدیر علاء قلم مستند جہان فشی غلام حسین علی صاحب

طبیعی نو کسورم یا گارشیم بر آواز این هنر کا کشته

بسم الله الرحمن الرحيم

سپاس بقیاس و ستایش سرمدی اساس نثار بارگاه عظمت و جلال داد ابرہیماے است کہ گوناگون عوالم لبان حال و زبان متالی
برادامی شہادت تبغیرید او در بقا و ابداع تہریم است و بوقلمونی روزگار بتبدل او صنایع و اطوار و اختلاف لیل و نهار بربراعت ساخت
کبریا پیش از طرق حوادث تغیر و تبدل مخیر و متکلم و در و دازے البید و ابدیے الائنہا سترامی بدیہ عتبات عالیات سید الانبیاء عالم
و اصحاب آن جناب است کہ علت غائی ایجاد و وسیلہ انتظام سلسلہ معاش و معاد اند علیہ و علیہم الصلوٰۃ و السلام الی یوم التثانیہ
اما بعد بزرگندگان صحائف روزگار و دفاتر لیل و نهار طہر و آشکار است کہ کتب تواریخ و سیر بحسب تفاوت طبقات اہم فوائد بسیار
و عوائد بسیار دارد گویا مطالعہ ہر صفحہ از کتب مذکور ملاحظہ روزنامہ آنقدر قدرت کاملہ کردگار و مشاہدہ بدلہ صانع آفریدگار و جلالت
است و نیز اطلاع نام بر احوال و اخلاقی طوائف انام و محامد سنن و آداب برگزیدگان و مدارج اتباع و پیروی مقلدان آن زمرہ
عالیشان و انتباہ بر شقاوت اشقیای سابق و ذنات و رذالت طایعان لاحق کہ واسطہ تیقظ و آگاہی و رجوع از غفلت و
گمراہی است سعادت مند ان دانادل و ہوشیاران کامل را بسہولت و آسانی میسر می تواند شد لہذا بنما طر قاصر اقل الخلیقہ بل الاش
فی الحقیقہ غلام حسین بن ہدایت علی خان بن اسید علیم المہر بن اسید فیض اللہ الطبا طبائی الحسینی عفا اللہ عنہم بالبنی الموہب
در غرہ ماہ منفر ختمہ منفر بالخیف و الطفر روزہ شنبہ ثلثہ الحجہ سہ بنوے علی ماجرا الصلوٰۃ و السلام من اللہ العزیز العلام تہریم
گشت کہ چون احوال عظامی منبر را بعد از رحلت محمد اوزنگ زیب عالمگیر طہر احدی متعرض فوسختن نگہ دیدہ ہر قدر
معلوم و از معتقدان مقبول القول سمیع افتادہ باشد مجملہ بزبان قلم دادہ آید تا اگر دانشورے محرر بعد ازین زمان متفقد
نقل و بیان احوال پیشینیان گردد شہرتہ اخبار و اعصار و از زمان از ہم نگسلد بنا برین متشناہون اللہ و تا یہ شروع و تطہیر
انمودہ بر تو و التزام کرد کہ انچہ از ناظران معتبر شنیدہ بعبارت صاف از تکلف دور و رساک تحریر کنما اگر غلطی طہر و عذ طہر ترا

العقدۃ علی الراوس دہر گاہ کہ بعونہ تعالیٰ انجام یابد بہ سیر المتاخرین من ثانیۃ عشرۃ خشتین من المائۃ
الثانیۃ عشر من الهجرة المقدسۃ سمی عوامہ بود *

ذکر حلت محمد محی الدین اورنگ زیب عالمگیر پادشاہ و جلوس اولادش بہ سیر
سلطنت و مقتول شدن محمد اعظم شاہ مغفور و محمد کام بخش در جنگ
و قرار یافتن سلطنت بہ محمد معظم خلف اکبر محمد اورنگ زیب

عالمگیر پادشاہ را کہ مشغول تسخیر و تسخیق ممالک دکن بود و اطمینان کلی از ان امور میر نیامده عطف عثمان بنشا ہجیان آباد کہ مرکز دولت
سلاطین بابر بہ و سواد اعظم بلاد ہندوستان است میسر نگشت بحسب زمان تضاد رسال پنجاہ و دوم از جلوس و سن نو و یک
سالگی در بلکہ احمد نگر شالہ ہجرے بنوسے عوارض الام جہانے بریز جیش هجوم آورده از زندگے مایوس گردیدہ در ان وقت
محمد کام بخش بہر کثر خود را کہ بسیار دوست میداشت بر روز و شبہ ہفتہ ہم ذمی عقدہ الاحرام چار ساعت روز برآمدہ صوبہ بیجا پور
محرم فرمودہ حکم نمود کہ از دولت سرکشاسے با تھل ملوکانہ سوار گرد و نوبت نواختہ را ہی شود و کوچہای طولانی نمودہ در راہ
نوقت نماید ببخش آنکہ مباد از دست اعظم شاہ عمالہ با و آسیبی برسد در روز پنجشنبہ سترم ماہ مذکور چار ساعت از روز برآمدہ محمد اعظم شاہ
پسر و سلسلے را کہ در حضور حاضر بود رخصت کردہ حکم نمود کہ بصوبہ مالوانہ منت کندانانے در قطع منازل نمودہ ہر روز پنج کردہ منت
طے نماید و در روز در منزل مقام کردہ روز سوم باز را ہی شود ہما غرض ازین امر آن بود کہ اگر ساخنہ ناگزیر و نماید بسبب دیکہ شانہ
مذکور کہ شجاع با فرہنگ و جو پاسے نام و رنگ است در اردو آشوبے برنجیزد و علت کوچاندنش آنکہ مباد از ضعف بیماری کار
کہ خود با پیش کردہ بود پیش با او کند القصہ اعظم شاہ حسب الامر بجا آورده فرسخے چند رفتہ بود کہ عالمگیر پادشاہ رفو جموں
۲۸ ماہ و سال مذکور یکپاس و سہ گٹری روز کہ تقریباً پنج ساعت بخوے باشد برآمدہ داعی حق را لبیک کہ گفتہ عالم نقاشی

ذکر آمدن اعظم شاہ بہ اردو می پادشاہے و جلوس نمودن بر تخت سلطنت

اعظم شاہ بحد اطلاع کہ در ساعتے چند دست داد بسرعت معاودت نمودہ روز شنبہ ۲۹ ماہ مذکور ربع ساعت از روز ماہہ دخل
دولت خانہ پادشاہے گردید و روز و دو شنبہ دوم ذمی الحجۃ الاحرام دو ساعت روز برآمدہ قلابوت محمد اورنگ زیب عالمگیر را
مشایعت نمودہ چند قدم بردوش خود برداشت و روانہ اورنگ آباد کرد صبح روز یکشنبہ ششم ذی الحجۃ حکم بہ نوبت فرمود
و روز سہ شنبہ دہم ماہ کہ عید الاضحی بود در بلکہ احمد نگر بر تخت سلطنت موروثے جلوس نمودہ با تمامالت رعایا و بر ایار و احتیاط
و خزائن و اسباب موجودہ از دور اقبال و متصرف گردیدہ امرا و اعیان مملکت و علمدارکان سلطنت را بار نام داد و سپہ
را از ہر مرتبہ او بنواخت آصف الدولہ اسد خان بہادر بدستور بکارت مقرر و پسرش ذوالفقار خان نصرت خلیگ ہما دسیہ لار
بجاہ و اقتدار یکدہ داشت مسلم ماند علی بن القیاس بہر کس بہ امر یکہ مامور و مناسب او بود مشغول یافت چون خبر بہارے عالمگیر
در ممالک محروسہ منتشر گشتہ بود کہ ہر جا اقامت داشت بفکر کار خود افتادہ و خیر لیاقت خود مشغول چارہ سازے
گردید مبین پوش سلطنت سلطان معظم کہ لقب بہادر شاہے در ایام سلطنت خود داشت در ان اوان حسب الامر بدر و جموں بل

مع دولہ پسر کتر خود کیے خجستہ اختر جهان شاہ و دوی رنیع القدر بر سر حد ایران اقامت داشت سپہ کلاش محمد مغر الدین جہانمار در لٹان بصوبہ داری آنجا اشتغال سے ورزید و پسر و ہمیش عظیم الشان کہ ارشاد ولاد منظور نظر التفات جد خود عالمگیر بادشاہ بود صوبہ داری ملک بنگالہ داشت و محمد کام بخش مذکور حسب الامر پدر خود عالمگیر بادشاہ در بجاپور راتق و فائق مہات بود گوئیایم خود عالمگیر بادشاہ منہد وستان را سلطان معظم بہادر شاہ و مالک دکن بہ محمد اعظم شاہ و سلطنت بیجا پور یکام بخش دادہ خواہش داشت کہ این ہر سہ در سہ جا مسطور بطور خود کامیاب و کامروا سے خلق خدا باشند تا حصہ نیا کر اجمال خود گذارند کہ اینہا را سیدنا محمد کام بخش بعد استماع رحلت پدر در محقر جامی کہ باو متعلق بود بفکر کار خود افتاد و پانزد خوشی بیرون نگذاشتہ مشغول خود را کہ گشت ظاہر امجد اعظم شاہ بنوید عطا صوبہ دیگر اضافہ صوبہ بیجا پور کام بخش و مادرش را خوشنود نمودہ حکم کردہ بود کہ کام بخش در ان حدود سکہ خود زند و خطبہ بنام خود خواند *

ذکر نصرت سلطان معظم بہادر شاہ از صوبہ کابل و جلوس نمودن تخت سلطنت در اثنا کے راہ و سوانح دیگر کہ درین ضمن روئے داد

سلطان معظم از کابل و عظیم الشان سپہ کلاش از بنگالہ باستمع شدت بیمار سے عالمگیر بادشاہ بہا مانیکہ میسر بود حرکت نمودہ روانہ سمت اکبر آباد کہ بر سر راہ دکن واقع است گردید و در اثنا کے راہ خبر رحلت پدر شنیدہ روز سہ شنبہ سلج محرم الحرام ۱۱۱۱ ہجری بوقت نصف النہار کہ ساعت نختار منجین بود و بطالع اسد بر تخت سلطنت لبوس نمودہ مجد اعظم شاہ نوشت کہ اگر بروفق ارادہ پذیر نما سلطنت دکن کہ ملک وسیع است اتقا نمودہ سلطنت منہدین و اگر اید بمقتضای اصلاح خیر مقرر و خیر و صلاح بسیار و نتیجہ نوائد بے شمار خواهد بود اعظم شاہ کہ برادر را بیچ باب باخوذ برابر بنیدانست در جواب کلمہ مشہورہ کہ دو پادشاہ در اقلیمی گنجہ گفتہ بخش نشیند آخر دیدار بچہ دید و بہادر شاہ ملی منازل نمودہ بلا ہور رسید محمد مغر الدین کہ از لٹان جہان طلب پدر خود رھگامی شدہ بود با سامان میسور بلشکر محنت گردیدہ شرف لبساط بوس پدر دریافت و زبان بدعا و تمنیت برکت دادہ بانفاق روانہ اکبر آباد شد و از طرف بنگالہ عظیم الشان کہ با سامان مناسب حرکت کردہ بود نیز نا کبر آباد رسیدہ خزانہ صوبہ بنگالہ کہ چند لک زیادہ بر یک کر و در سہ دیوان صوبہ مذکور بود در اثنا کے راہ بقبضہ خود در آورده بر یک پدر امانت گاہ داشت و مختار خان صوبہ دار اکبر آباد را کہ پدر زن شامیرادہ بیدار بخت و دولت خواہ اعظم شاہ بود گرفتہ مقید ساخت و خزان و حساب سلطنت کہ در اکبر آباد بہ افراط مہیا و موجود بود بدست آورده در افزایش فرج و تالیف قلوب حکام و عمال پادشاہ سے و عموم رعایا و برایا و سپاہی کوشیدہ روز بروز بر کثرت جاہ و چشمے افزود و از قلعہ دار اکبر آباد درخواست قلعہ مذکورہ نمودہ قلعہ دار باین عذر کہ فعل سربار و وارث سلطنت با ہم داعیہ جدال و قتال دارند بندہ نوکر فرمان بردار است بدون کیسوشدن معاملہ و تسلط یکی بر سہند سلطنت قلعہ کسی نمی تواند داد و متمسک شدہ در سامان قلعہ دار کے کوشید عظیم الشان صرفہ در محاصرہ قلعہ نہانستہ بکار لمانیکہ باید اشتغال داشت تا آنکہ پدرش در رسید و اتفاق عسکریں دست بہم داد عظیم الشان ملازمت پدر نمودہ شرف کور نشین و تمنیت سلطنت گفتہ خزانہ مقبوضہ را پیش کش نمود چون در سہ کار بہادر شاہ قلعہ زر بسیار و لشکریان خراب پریشان حال بودند و ضول این زر مقدمہ حصول ممولات دیگر شمرده شکر الہی بتقدیم رسانیدند و زر بہ روم بقدر مناسبت تقسیم یافتہ پران فی اندک جمعیات گرا میدہ

ذکر نصرت نمودن محمد اعظم شاه از دشمن بمقابل با در شاه و محاربه دو برادر در میدان جاجو

محمد اعظم شاه نیز چند روز در اردو سی پادشاه صبر نموده با جمیع اسباب و سامان و لشکر قدیم خود و جدید پادشاه سی که فراوان بود بمداخله با در شاه که حریف معطش میسر و نصرت نمود و خبر وصولش تا با کبریا دشمن در قطع مسافت عجلت که مناسب بنزد لعل آورده بایلغا سی آمد ازین سبب اکثر لشکریان و کم اسباب حروب مثل توپخانه و غیره عقب ماند روز یکشنبه یازدهم ربیع الاول ۱۱۹۰ هجری قمری قلعہ گوالیار رسید و بنگاه را در گوالیار گذارشته خود بیشتر روانه گردید و بیستم ماه مذکور که روز یکشنبه بود در میدان جاجو منقل با کبریا و تقاتل فریقین روی داد مقدمه الحیش لشکر اعظم شاه سی پیش خیمه سلطان معظم با در شاه رسیده خیمه ها را آتش دادند و اندک فوجی که با پیش خیمه بود بهرست رفت عظیم انان که بهر اول پر خود بود اندک پیش قدمی نموده زیاده حبارت در خور طاقت خود ندید و منتظر وصول موکب بهادر شاه سی استاد بهادر شاه که در لشکر بود و آن روز احتمال خلبند داشت بجز دشمنان این خبر استعجال نموده بیکل سپه خود عظیم انان با محمد معز الدین و دیگر همراہیان رسید درین اثنا چون اراده ربانی و قضای آسمانی مقتضی سلطنت بهادر شاه و زوال عمر و دولت اعظم شاه بود همای تن که یاد از صر صر قوم عادمید او مقابل رو فوج اعظم شاه سی و پشت سر جند بهادر شاه سی و زیاده شرمی و باشتداد نموده اعظم شاه لشکر مرتب نموده شاهزاده بیدار حجت سپر اکبر خود را بهر اول و شاهزاده والا جاہ را در میمنه قرار داده عاتقار را که صغیر السن بود همراه خود بفریل داشت و مستعد بمقابل با در شاه سی آمد و آصف الدوله اسد خان بهادر جملہ ملوک را که وزیر اعظم او و پدرش بود در گوالیار بر تنه گذارشته خود مع جمیع افواج بمقابل شتافت و ذوالفقار خان بهادر نصرت جنگ که از محمد عالمگیر پادشاه سی لار و به کمال اقتدار بود از راه دولت خواہی بعرض رسانید که چون آفتاب بسیار بلند شد و هوا سی مقابل تنده می وزد و اکثر توپها و عکله توپخانه و غیره مع عامہ سپاہ متعاقب ماندہ جنگ سلطانی درین وقت مقرون خرم و ہوشیاری نیست مہین قدر که پیش خیمہ مخالفت آتش دادہ ہماہیان لش را بہرست دادہ اند مقدمہ فتح و نصرت شمرندہ ولی اجلال باید فرمود علی الصبح کہ لشکر بحجبت گراید و اسباب عقب ماندہ ہم بیاید بمعنائی اقبال و ظفر باد رکاب سعادت گذار شتہ بر خصم باید تاخت اعظم شاه کہ بر شجاعت خود و رفقای دیرینہ غرور و وفور داشت التفاتی بالتماس او نکردہ جواب دشتہ داد سپہ سالار داندل ہوشیار تاب جوش نیاورده و معروض داشت کہ ہر گاہ سخن دولت خواہ بسمع قبول اصغانی شود قدری مرخص است اعظم شاه جواب تلخ و تند دادہ کہ چون بخت خویش ازو برگردانید و ذوالفقار خان عطف عنان نمود و بہ پدر خود وزیر الملک بہادر کہ در بنگاہ ماندہ بود ملحق گردید اعظم شاه ہمان قسم برستیز و او نیز اصرار نمودہ عنان ریز خود را بر سر دستان رسانید و از مقابلہ بمقابلہ انجا سیدہ پر دلان طرفین داد و مرد و مرداکی می دادند اما از شدت ہوا مقابل و کثرت گرد و غبار عرصہ کارزار در چشم مردم تیرہ و تار گشتہ از عرصہ قریب حریف و رفیق متماز نینداز حاضران عرصہ مذکور مسوح شدہ کہ رنگ نیرہا دشت بر چشم دورے مردم بنوعی مخور کہ تحمل آن بر اکثر کسان و جستن تیر از کمان زیادہ از چند قدم دشوار و گر ان بود با حال ہماہیان اعظم شاه دشمنان خود را زبون و تباہ کردہ بودند و کوششہا می نمودند بہر تہ کہ الی یومنا ہذا جنگ سلطوری نہی و نصرت بسیار مشہور و بر بسند و افواہ مذکور است درین وقت منور خان بہادر و خان عالم بہادر دکنی کہ رئیس قوم خود و در شجاعت و قوت بین انچہ مشہور بودند و دران روز باین کلام شکر گشتہ کہ سیدان زرم مجلس دومی و بزم کتخانی ماست لباس

زرتار کے دربر کردہ پنجنزار کس از ہمایوں آننا بتایا سوار سردار دستار زر مار بادلہ بر سر جمیدہ مستعد خون فشانی خود و ہمایوں
 اعدا بودند بحضور اعظم شاہ آمدہ التماس نمودند کہ غلامان را حکم سوار کے اسپ شود تا با ہمراہ ہمایوں خود را و بر سر میدان دار کے
 و اسپ تا حق و جانستانی اعدا و سر با حق در راہ ولی نعمت بدوست و دشمن نمایم و کار بادشاہ ہے چنانکہ مکتون خاطر داریم
 از دست فدویان بر آید چون اعظم شاہ بسببایت مخالفان از چنین فدویان جان فشانی بدگمان بود قبول ننمودہ بر فیمل و فیکلیا
 کہ از سر کار خود مقرر کردہ بود سوار داشت سرداران مذکور لا علاج و مجبور سوار کے فیل مع ہمراہ ہمایوں خود پیش رفتہ بر لشکر
 عظیم الشان کہ ہراول بود تا مختد از ان طرف حسین علیخان و غیرہ اولاد و احفاد سید میان کہ مخاطب علیہ اند خان بود بہت
 خود و بر سرے ایشان آمدند و جنگے صعب رو نمود ہمراہ ہمایوں خان عالم اکثرے مقتول و مجروح شدند حسین علیخان بابرادر
 و ہمراہ ہمایوں زخمی گران برداشتہ رسید ان افتاد و خان عالم با معدود خود را عظیم الشان رسانیدہ نیزہ کہ در ہند معروف
 بہ بلہ است چنان زد کہ سنان نیزہ از تختہ عقب مہودج فیل عظیم الشان برآمد و عظیم الشان پہلو تپتی کردہ محفوظ ماند و خان عالم
 مع قایل ہمراہ ہمایوں سببی رفقاے عظیم الشان بعالم جاوید شافت ہمدین عرصہ شاہزادہ بیدار بخت کہ ہراول اعظم شاہ
 بود کشتہ شد و متعاقب او برادرش شاہزادہ والا جاہ ہم شربت ناگوار مرگ چشید اعظم شاہ چون خبر کشتہ شدن سپہا خواص
 بیدار بخت کہ زیادہ ترش دوست میداشت شنید نفس ہر کشیدہ گفت الحال فتح و زندگے در کافیت میگویند کہ بر عمارے
 سوارے خاص اعظم شاہ کہ میک ڈنرش میگویند تیر ہاے بسیار بنوع کہ گویا از آسمان باریدہ نشستہ بودند و کمتر کسی از زین
 ویرینہ اش سالم ماند با این حال اعظم شاہ بادل توے و خاطر مطمئن قبل خود بطرف دشمنان میراند و تیر میرد و شاہزادہ علی
 را کہ اصغر اولادش بود و بر فیل ہمراہ داشت از فرط شفقت در سایہ سپر خود خوابانیدہ بود آخر روز کہ یک ساعت و نیم از روز بماند
 بیدار بخت و والا جاہ و تربیت خان دامن افتد خان و مرطب خان و خان عالم مع برادر خود سنور خان و راجہ رام سنگہ و راجہ
 دلپت و غیرہ امر او سرداران کشتہ شدہ خبگ اختتام پذیرقت و اعظم شاہ خود ہم زخم ہاے گلہ گفتگ خوردہ بیہوش افتاد
 دوران وقت نامردی رستم دل خان نام از ہمراہ ہمایوں بہادر شاہ بر فیل برآمدہ و سر اعظم شاہ را بریدہ عالی تبار را زندہ پیش شاہ
 برد شنیدہ شد کہ بہادر شاہ سر بر اوریدہ گریست و تاسف بسیار کرد و بر شاہزادہ عالی تبار رحم نمودہ مورد التفات ہمراہ
 ساخت و ماوام الحیات مثل سپران خود بغیرت و احترام مطلق العنان میداشت تا آنکہ سپران و قتال بصلحت مانع بودند
 جواب داد کہ اگر اندیشہ دشمنی برای سلطنت است شما دشمن ترید و او سلامتی مرا از شما زیادہ تر خواہد خواست *

ذکر استقلال یافتن سلطنت بہادر شاہ و منازعت با کام بخش و کشتہ شدن او

زمانہ چون بکام بہادر شاہ گشت و بر اعظم شاہ طفر یافت ارکان سلطنت و اعیان مملکت سوگنو کران اعظم شاہ با اتفاق
 جملہ الملک اسد خان و نصرت خبگ سپہ سالار و زور دیگر از استماع خبر بلازمت بہادر شاہ شافقتاً صف الدولہ و سپہر
 ذوالفقار خان ہر دو دستہا خود بہستالی بستہ ادراک کولش نمودند بہادر شاہ مہربانی فرمودہ پیش طلبید و از جامی خود جمیدہ
 دستہا بستہ آصف الدولہ را بہست خود کشاد و سپہر خود محمد مغرالہ دین را فرمود کہ بندہ استہا ذوالفقار خان بہادر را بکشد
 و بار عزم از ول پدرو سپہر بالطف ملوکانہ بزد و خلعت ملبوس خاص طلبیدہ شدہ بر ایشان پوشانید و سر اتحاشان کیوان
 رسانید و آصف الدولہ اسد خان را بشرف معافتہ شرف نمودہ اجازت نشستہ و بحضور داد و منصب بہراری ہفت ہزار
 سوار و دو کرد و دوام انعام عطا نمودہ مقرر شد کہ بالکی سوار نشین تادروازہ غلی نہ جائیکہ ناکی شاہزادگان سے آمد آمدہ شد

و در خصوص فوت بنواز و منصب جلیل القدر و کالت مطلق عنایت شده منعم خان خطاب جمله الملک و وزارت اعظم فیت و صوبه دار اکبر آبا و منیمه وزارت باو عطا شد و ما مورشد که در کچهری دست راست آصف الدوله ششتمه برکانند با یائین که آصف الدوله بهر خود می نموده باشد و چون به سنگه زمیندار آغییر همراه اعظم شاه و بیجی سنگه برادرش همراه ایشان مصدر ترددات گردیده بود و مرگوز خاطر شد که آغییر را از دنا شزع نموده به بیجی سنگه عنایت فرماید و اجیت سنگه لیسر حبونت سنگه را ثهور زمیندار جو و دیو میر نه نیز با اطاعت بیرون نماده بود و بنا برین شروع سال سلطنت خود از مستقر الملک اکبر آباد و اجاه آغییر و جو دیو رخصت نمود و قلع را اجاسه مذکور متخلص فرموده و حاله بنده با سکه بادشاهی نمود و اجیت سنگه و بیجی سنگه را همراه رکاب گرفته آصف الدوله را بدار الخلافت شاهجهان آباد فرستاد که در انجا بوده از نظم و نسق آن ضلع خبردار باشد و بمکملی مردم متمال گردیده توانم سلطنت بهادرشاه به تقویت یافت محمد کام بخش که خبر کشته شدن اعظم شاه شنیده شکسته دل و مضحل خاطر کشته اشتی و القیاد بهادرشاه از وصله خود بیرون دید و همیا که جنگ و مستعد تهیج عبدالگر دید بهادرشاه که پادشاه سلیم نفس کم آزار بود با شماع این اخبار بهر خند بموا غط و نصائح دلالت بر مصالحه نمود و سودای نه بخشید و جو ابها خوشنونت آغییر شنید آخر الامر چار و ناچار به تحریک سپران و دولخواهان اراده مدافعه او قرار داده روز یکشنبه هفتدهم شعبان ۱۱۰۰ هجری نصف ساعت در نصف النهار باقی مانده از راه فتح پور اجمیر قاصد بیجا پور گشت و روز سه شنبه سوم ذی القعدة ۱۱۰۰ هجری در مضافات صوبه حیدرآباد که کام بخش در انجا متصرف گشته بود دنگا قی فریقین و مقابله فیشتین رویدا و بعد کشتش و کوشش بسیار نیم ساعت از نصف النهار باقی مانده لشکر بهادرشاهی علیه نمود و رفقا ساه خلاص کیش محمد کام بخش جانفشانی نمود و تقبیه آ راه فرار اختیار افتاد محمد کام بخش جبارت با ملوکانه بکاربرد و زخمهای گران برداشته بهیوش افتاد مردم بهادرشاه دین حال به هجوم آوردند و بجای که رستق از حیات باقی و اثری از بهوش و حواس نداشتن مع لیران بر فیل سوکر خود اسیر خجسته تقدیر گردیده حضور بهادرشاه رسید بهادرشاه محمد مغزالدین مبین پور خود را با استقبال فرستاد که کام بخش را با اغراز و اکرام بیار و چون آوردند و خیمه دولتهانه خود بجای مناسب فرود آورد و خود بملاقات برادر رفته رقت نمود و گفت نمی خواستم که شما را چنین به بیخیم او هم در جواب مبین کلمه گفت و جان بجان آفرین سپرد بهادرشاه اولاد او را هم مثل عالی تبار اعظم شاه به قید و بند مغز و زان نگه داشت و سعایت اولاد خود در باره آنها اضمانی نمود.

تذکره ارتقا اسدخان بمرتبه کالت مطلق و تفویض شدن وزارت به محمد منعم خان خانان و بعضی سوانح ایام سلطنت بهادرشاه

بر دایمی چون سلطنت مالک محروسه سنده و ستان و دکن بهادرشاه را با افراد میسر و مسلم گردید بعد تسلط و اقتدار انچه مکنون خاطر داشت اظهار آن مناسب دیده با اسدخان که وزارت اعظم داشت و پیشترش فو القفار خان بهادر سپه رجس بیان طاهر کرد که منعم خان رفیق دیرینه و مخلص و کلت خواه این درگاه است در عهد شانبراد که ما را با او معهود بود که هرگاه به تخت سلطنت جلوس فرمایم وزارت باو مفوض باشد چون پاسخ طر شما هم ضرور در گذشتن از عهد و نیز از طریق پادشاه به وفق شناسی دور است درین باب صلاحیکه بعدی و امانت مفرون باشد معروض باید داشت آصف الدوله و نصرت خجک سپه سالار مرضی پادشاه دریافته التماس نموده که پادشاهان را ایضا و عده و عهد البتة ضرور است اما آبرو ساهانه زادان هم که مک خوار دیرینه این خاندانیم بر باد نرود و بهادرشاه آصف الدوله را بجای سلطنت و کالت مطلق که نیابت پادشاه و مافوق از مرتبه وزارت است

اختصاص بخشید به مع خان را که در شانیرادگ و کیل در باروگاسه دیوان سرکارش بود خطاب خانشانی و عطای فلکدان دراز
 سرفراز و داد و حکم کرد که آصف الدوله پرسند کالت زیر شامیان وزارت نشیند و محمد معتم خان خانان رفته بآداب نوکر
 کاغذها را بدستخط آصف الدوله مزین گرداند حسب فرمان و الا نشان بعل آمده هر دو کس را فرآور مرتبه خویش را تلقا بدارج علیکه نیت
 اعتلای مرتبه نوکریت میسر و مزوق گردید و ذوالفقار خان را بمنصب جلیل القدر امیر الامرائی با صوبه دار و جمع صوبه جات
 دکن از امثال و اقران ممتاز فرمود الحق لیاقت اینکار را داشت دیگر را بحال نبود که دران ایام نبد و بست صوبه جات دکن
 سرانجام تواند داد بعد از تنسيق معاملات و دلجیع از امور مایه و ملکی عطف عنان بمالک هندوستان نمود و ذوالفقار خان با در
 داد و خان را که افغانی از قوم بنی و از مشاهیر امر دکن بود و در شجاعت و شهاست سیم و شریک بودند اشتهار یافت به نیابت صوبه جات
 دکن اختصاص داده راتق و فائق مهمات آنجا ساخت و زمام حل و عقد مهمات مالک مذکوره بکفایت او گذاشته خود همراه
 پادشاه بهمت بانتظام امور سلطنت گماشت و صوبه جات بنگاله و اوڈیس و عظیم آباد و آله آباد که از پیشتر هم بعیظم خان تعلق داشت
 الحال هم با اختیار او ماند شانیراده در جلده وی جانفشانی که از اولاد سید میان در خبگ اعظم شاه بعل آمده بود و صوبه آله آباد بعبید الله
 سپه گران سید میان و صوبه عظیم آباد حسین علیخان برادر عبداللہ خان داد و بنگاله و اوڈیس را بحضرت خان سپرده خود باقتدار
 وافر در حضور پدر حاضر ماند بهادر شاه چون بابا دشا علی الاطلاق و فائق لغرض آفاق عهد کرده بود که اگر او سجانہ نام مهمات
 بدست او سپارد و سوال هیچ سائلی نه نماید لہذا سیر که بر هیچ خواست مبذول بود و معتم خان مامور و مختار که امتیاز حسن و قبح
 سیر کار و فعیده انچه برای انتظام سلطنت الیق داند بعل آرد از خجبت از عدا و خطا بهای عمده و مناصب عظیمه بحد ابدال
 رسیده امتیاز نه ماند و اقامه وادانی بند و مسلم مناصب شش هزاره و هفت هزاره و خطاب جنگی و ملکی و رانی و زرا
 سر بر آورده مدارج مناصب و خطاب از درجه اعتبار ساقط و باطل گشت چنانچه یک از پیشکاران بعضی خدمات عظیمه در خوا
 خطاب رانی بوساطت داروغه آن خدمت نمود و عظیم خان که از طرف پدر صاحب و تخط بود و توقع نمود که خانی در سرخانه
 و رانی در سربازار پیاس خاطر شامین گید سیم رانی باشد و او بهین خطاب شہتار یافته انگشت نامی عالم گشت و سیریک
 از دور و نزدیک باشاره دیگر را نموده میگفت که گیدی را سیم است او از دست و زبان مردم سجان آمده بملکی بخلش
 میداد که ازین فضیلت سیرکار سیم یا بد اما سودے بنود تا بود بهین خطاب شہرت داشت و در عین نهضت بطرف
 دکن که کوچ بکوچ در موسم برسات طے مسافت می شد بغازی الدنخان که از عهد اوزنگ زیب صوبه دار برار بود و صوبه جات
 غنایت نموده قبل از ملازمت بد انصوب فرستادند و راجه بے سنگه گچواھ و اجیت سنگه را تحویر سپه مہاراجه جسونت از
 آب نربدایے رخصت از رکاب جدا گردیده با وطن خود رسیدند و بندها سے پادشاهی را بعبید الله وقتانکہ از قلع خود در و
 قالیق و متصرف شدند بهادر شاه چند روز در حیدرآباد توقف نموده معاودت هندوستان فرمود و در ماه شوال از آب
 نربد اعپور نموده بار آده تنبیه را چوتیہ متوجہ اجمیر شد و اجیت سنگه و جی سنگه که در غیبت پادشاه سر لشویش شہتار احمد سید خان
 و حسین خان و غیرت خان ہر سہ برادر را کہ سادات بارھم بودند در مقابلہ و مقابلہ سعادت شہادت رسانیده بودند از خجبت
 پادشاه را نہایت کینہہ باراجا سے مذکور و انہا را اندیشہ وافر از حضور بود و در انسانی ہمین سفر کہ پادشاه عازم و ہاجز متنبیہ
 را چوتیہ بود خبر فساد گورو گوبند بمرض رسید از نیم رسم اینجاعت در کچ دار و مریر افتادہ صلح گوئہ دیوان و سر سو بکر را بہت
 سیر دوراجہ و رخصت انہا باقامت او طان بعل آمد و پادشاه متوجہ اطفا سے نائره گورو گردید و گورو سے مذکور مسدود گردید

یادزیر خان فوجدار سمرندہ منافع دادہ غالب آمد وزیر خان کشتہ گردید بعد ورود پادشاہ دروہن کوستان ملک را جبر فی محرم اوقات پادشاہی گردید و خانخانان و رفیع القدر حسب الحکم سوار شدہ از سہ طرف قلعہ گوردرا محاصرہ نمودند قریب بم آسجاء راہ فرار سمیت را جبر پیدانودہ گر سختند و چند کس از انہا قبل رسیدند خانخانان فی الجملہ مورد عتاب گردید کہ چرا اول راہ فرار را نہ بست و رستم دل خان را در انجا گذارشتہ را بات عالیات متوجہ لاہور گردید وین اثنا خانخانان پرورد جان فانی نمود و ہدایت خان سپہ رعایت افتد خان خلعت نیابت وزارت یافت و غازی الدین خان فیروز خبگ نیز در احمد آباد گجرات در گذشت و سبت و ششم ربیع الاول کما در ریاست زراعی مخیم سمر اوقات پادشاہی گردید و رستم دل خان نیا بر شوم لمعی از قلعہ گوردرا بے حکم حضور برخواستہ آمدہ مغزول لہ منصب مال و جاگیر شریف شدہ و او مقید شدہ در قلعہ لاہور رفت و محمد اسین خان بہ تنبیہ گور و ما مور گشت پادشاہ مذکور خود فاضل و محدث و صاحب اہل فضل و کمال راغب شائق و در تبحر فنون علوم خصوص فقہ و حدیث از جمیع سلاطین تیموریہ فائق بود و بار بار باب حکم صحت میداشت علم مناظرہ سے افراشت و چون بہ تحقیق خود مذہب شیعہ امامیہ را حق میدانست بہین مسلک اختیار نمودہ ہنگامیکہ وارد دارالسلطنت لاہور بود علمای اخبارا کہ اکثر سے ناصبی مذہب بودند اند جمع نمودہ بر حقیقت و وصایت جناب ولایت مآب حضرت امیر المومنین علی بن ابیطالب علیہ السلام محبت برآنا تمام نمود و بعد از اقرار و اعتراف انہا برین کلمہ خواست کہ کلمہ علی ولی اللہ و وصی رسول اللہ در خطبہ اجرا نماید چون اینکار نفاذ بسیار در او امر و نواہی سے متخواب و سلاطین بنید خصوص متاخرین تیموریہ را کمتر میسر بود و دوسر ادوکی عظیم الشان و دیگر سے خستہ اختر جان شاہ کہ مقتدر و دلاور بود و در سن و شعریت نہایت عصبیت داشتند و بلوای عام اندیکہ اکثر ناصبی شعار ندانند گشتہ این ارادہ از پیش رفت یکبار برای انہا را این کلمہ خطیبی اور مسجد جامع بہرہ غلیم فرستاد چون شاہنشاہ خود خواہان اینکار نمود و رضا جوئی پر رہ ظاہر سے نمود متحرک و اشارہ باطنی او خطیب بیچارہ قبل از نیکہ تلفظ باین کلمہ نماید بے تقصیر طعمہ شمشیر مر دم گردید اعظم مذہب حنفی دعوتنا و ختمنا برای دفعہ بہادر شاہ و استناد از ہر برو فاجر و مسلم کافر سے نمودند و بہادر شاہ بدستور اصرار بر اینکار داشتہ در ترویج و تقویت مذہب شیعہ میکوشید و ہ تنہا در از در مباحثہ با علما باز بود اما فائدہ بران مترتب نمیشد بے اگر ترویج مذہب منحصر بر اقامت بینہ و بران سے بود سیر انبیا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ صحیح عرب و عجم و علم اہل عالم بود و علی دما مور بجہاد نمی فرمودہ

ذکر حلت بہادر شاہ از دارالخ و عا بقا و مقابلہ بر چپا ریش با ہمدگر و طفر یافتن محمد عبدالدین جہاندار شاہ بر بہرستہ برادر و بعض سوانح ایام دولت او

چون پنج سال کامل از سلطنت بہادر شاہ گذشت در ہنگامیکہ لاہور مورد و مسکر پادشاہ سے باکل امر مالیشان و شہزادگان سپہر مکان بود و شروع سال ۱۱۱۱ ہجری کے در او اسطفاہ محرم خٹکے درو اس منراج بہادر شاہ بہر سیدہ حکم بکشتن کلاب اردو و شہر لاہور درو دادین حرکت از چنان پادشاہ صاحب شعور پرورد و در احتمال دارد کہ بہ اثر سحر ساحران و دعوت خوانان حاصلتے رہی داد و مقتضی چنین حرکت گردیدہ باشد علی ای حال ہنگامہ سگ کشی نو سے بالا گرفت کہ سگہا از شہر وارد و مفتود گشتہ تمام روز بیچ جا سگے بنظر نمی آمد و ہنگام شب چون وقت خواب مردم میشد و پناہ ظلمت سگہا پیدا گشتہ آواز نمیکردند و بجاس صاحبان و سمنان خود و جا بایک بہ آن مانوس بودند سے رفتند و قبل از زمین صبح و انتشار نور آفتاب در آب افتادہ دریا کو را شنکر دہ عبور سے نمودند و در صحرا سے آسودہ نایان احوال و احوال جنگ عظیم الشان از روستے مکتوب امین الدہ و کہ تنہا

سیر توڑک اول کہ لوالد خود نوشتہ و بہ تقریب در منقشات منشی ملازم او دیدہ ام صورت تحریر یافت و ملایان پنجاب چون با خطیب را و گیر نمودند غضب سلطانی گرفتار گردیدہ بعضی در قلعہ گوالیار و بر سر بنی بنی ان سبس گرفتار آمدہ در قید افتادند ناگاہ سہل عارنہ لافخ مزاج بھادر شاہ گردیدہ و بسن ہفتاد و دو سالگی نوزدیم محرم الحرام دو ساعت از روز ماندہ یک ناگاہ بجوار رحمت پروردگار شتافت محمد عظیم شاہ در اندام کہ جان کنان بھادر شاہ روی داد در حضور بومضطرب الاحوال برآمدہ بشکر خود رفت و امین الدولہ را فرمان داد کہ ساعتی چند در تیار شدہ دیباخان کار دیدہ خواہی آمد چون بادر شاہ بر حمت الہی رفت آمدہ و عرض داشت کہ انچہ مقدر بود شد عظیم شاہ ان گرسیت وادیر مال خاص اشکش پاک کردہ بعرض رسانید کہ وقت تاخیر نیست جلوس فرمائید حکم بنواختن نقارہ شاد یا نہ جلوس نمود و مخلصان حاضر موافق رسم و منالطہ نور تہنیت گذاریند و ہمین وقت امین الدولہ و نعمت امین خان بھادر و دیگران عرض نمودند کہ منالطہ ذوالفقار خان ظاہر بہت فرصت را غنیمت شمر دہ اورا کہ مع حمید الدین خان و محفوظ خان مشغول تہنیز و تکفین بادر شاہ و جبریدہ در میان عالی کمال بازہ است بدست باید آورد و عظیم شاہ ان گفت کہ ناموس پادشاہ سے بغارت خواہد رفت ذوالفقار خان چہے تو انکہ کردار ظہر بر فضل الہی است مشیران خاموش ماندہ زیر لب گفتند خدا خیر کند اول لہم امد غلط شد اما نعمت اللہ خان با وجود منع متنع شدہ بعد از حبس از حضور با خوبہ گران شتافت ذوالفقار خان بخیمہ خود رفتہ بود بے نیل مقصود برگشتہ آمد عظیم شاہ ان کہ نیابت پدر در دستخط وغیرہ امور موجودی نمود و بر کارخانجات شہر سے تسلط و اقتدار از لایام جانش داشت قابض و متصرف جمیع کبابستہ بر تخت سلطنت جلوس نمود و آشفتنک و سراسیمگی اندکے در شکر روی دادہ مال اندیشان کم جرات کسے کہ عیال ہمراہ داشت و کسیکنداشت فکر یا دربار نمودہ شبشب خود را بشہر رسانیدند و بعضی کہ کلال بازہ رفتہ سکونت ورزیدند حکیم لہک حکیم صادق خان و مہابت خان و توار و حمید الدین خان و اکثر بندہ ماسے پادشاہ سے لعظیم شاہ ملحق شدند و رستم دل خان و بعضی دیگر با جہان شاہ پیوستند و ذوالفقار بھادر سپہ سالار کہ عظیم شاہ با او نقار و غبار داشت رجوع کردہ پیشین مغز الدین شتافت و ہتسار نمود کہ مرکز خاطر صہیت گفت کہ اسباب و زرمہراہ نیامدہ انچہ بیسیر و معدور بہت در صوبہ ملتان تعلق بہن دار دگدہ شتہ ام و جبریدہ سبک ملاقات پدرا آمدہ سچو اہم کہ بدر و رم و از انجا سمرانجام مرام نمودہ انچہ از دست بر آید لعل آرام ذوالفقار خان مانع آمدہ زرو اسباب را از سر کار خود مستعد گردید و صلاح داد کہ رفیع القدر و جہان شاہ و خجستہ اختر اہالیامبشورہ رفیق و شریک خود نمودہ بعد استیلا بر عظیم شاہ انچہ مناسب باشد لعل آرنہ مغز الدین جہان شاہ این امر را نعمت غیر مترقب شمر دہ مگر بہت بقوت خان سپہ سالار بر نسبت و ہم برکات تالیف برادران بہ ذوالفقار خان التماس نمود خان مذکور بشکر خود آمدہ اسباب و زریکہ با نسبت مغز الدین رسانید و رفیع القدر و خجستہ اختر اہم بخانہ نامی شان رفتہ بوعده تقسیم دولت و سلطنت علی اسویہ راضی و متفق ساخت و عظیم شاہ ان مع کمک سلطنت و اسرا موافق در شکر خود دم استقلال زدہ مترصد شست کہ ہر کہ بر سرین بیاید با او مقاتلہ کنم و در در شکر خندق کندہ تو بخانہ را چار سو چید و توقف چند روز اصلاح دید بکمان انکہ دیگران خزانہ ندارند سپاہ خود بخود و در عرصہ قلیل متفرق خواہد شد چون بخت یا و بنود نتیجہ بعکس آن بطور رسید ذوالفقار خان بعد کاسازیے کہ در حوصلہ طاقت بشیرے لگنج داشت ہزار دکان پیغام داد کہ یکجا با بشہ خان سپہ سالار مع ہر دو شاہنشاہ مذکور از جا سے خود جنبیدہ بشکر جہان شاہ مغز الدین پیوست و جمعیت لاسے تہہ باید حاصل آید و این لشکر در راہ صفر عطا اللہ ہجرے ہیأت مجموعے بر سر عظیم شاہ رفت و جنگ سلطانی در پیوست چون تقدیر عظیم شاہ را نصیر و ظہیر بنو در انیک زمانے جنگ افتادہ پذیرفت و از لاش عظیم شاہ ان ترسے ہدایت گشت تفصیل این اجمال انکہ اول جنگ سہلی ہویدادہ تا ہفت روز از طرفین جنگ توپ بود نعمت اللہ خان و عزیز خان و دیباہادر ناگر و راجہ محکم سنگہ کہ ترسے

راجہ راج سنگ بہادر شاہ نواز خان یک زبان گشتہ عرض کردند کہ مہنور جمعیت اعداد چنان نیست بیک حملہ برسیداریم جواب شد کہ اندک باشیہ انہاراغیر از خاموشی چارہ بنود و عظیم الشان بزم آنکہ چو رامن جاٹ و پنجارہ ہا متکفل از اسے نلکہ شدہ اند و مخالفان مفلکند از گرسنگی ہلاک خواہند شد و زنگ و زنگ اصالح مے شمر و بداد و دوشیں سپاہ ہم بچلن امساک و فریدہ ژر اند و ختہ را میخوای خود لبریک آخوت ببر دو ہر گاہ مردم بیوشیں میگفتند جواب ہمان بود کہ اندک باشیہ روز ہشتم ذوالفقار خان باہر شاہ بنزدادہ بغاصہ فریبی تو ہماکے کلان کہ از قلعہ لاہور آوردہ بود بر مکان بلندہ کے نصب کردہ بریزشیں کلو لہا عرصہ برین لشکر تنگ ستا چون راہ لاہور برکے رسیدن روز گذارہ داشتہ بود مردم لشکر عظیم الشان جان لبلاست بر دین غنیمت شمر دہ راہ عافیت گرفتند راجہ دیباہ دز ناگروا وجہ حکم سنگہ بہادر با فوج خود و برو سے عظیم الشان آمدہ بدل سوختگی تمام فریاد کردہ اند کہ مارا الحال طاقت خفتنا ماندہ میر ویم و برنخا لغان نیز نیم حضرت اگر خبر گرفتن مناسب دانند بعل آرد و الا اخیر قوتے نذر ایم باز ہمان اندک باشیہ جواب ناما صواب بود ہر دو بہادر ہر لپست و بلندیکہ بر زبان شان آمد بے ملاحظہ گفتہ بر مخالفان زدند و اعدا را شکست دادہ و بران بلندہ کے رفتہ تو بہارا گرفتند شاہ بے نصیب را توفیق اعانت رفیق نشد و نہ کسی را بلکہ آنہا فرستاد بلکہ بعضے میخوایستند کہ بہر دانا پیش روند قزاقان را فرستادہ ممانعت از حرکت نمود ذوالفقار خان و رستم دل خان و جانی خان دیدند کہ کسی مدد نمیکند برانہا تفتہ زد و خورد سخت دیدن آمد چون عظیم الشان کم دہنیا بسیار بودند غالب مدد ہر دو راجہ مذکور بر جمعا گای انکار رفتند ہم ایماں شان لیساک بخرج مقتول گشتہ بقیۃ السیف راہ لاہور رفتند سلیمان خان برادر داد و خان پنی ایچنکوبی ہر دو راجہ با فوج قریب ہزار سوار درگاہ رسیدہ بگوئہ بندوق نقد جان در باخت ہما راہان صبر بجا نشیں را بشہر بردند و پیش کوس فیل عظیم الشان از جملہ شصت و ہفتاد ہزار سوار دہ دوازہ ہزار سوار باقی ماند ہشام چون از سنگر برگشتہ بفرد گاہ رسیدند و عظیم الشان داخل خیمہ گشت از انہا ہم اکثری ہا شہر گرفتہ زیادہ از دوسہ ہزار ماند صبح کہ عظیم الشان ارادہ سوار نمود فیل خاصہ را فیلبان ہر چند خواست تن لیسوار کند از بر فیل دیگر سوار شد غنیمت امتخان بادہ سوار و امین الدولہ با ہمیت سوار و راجہ راج سنگہ با ہزار سوار ہمیت مجموعہ دو ہزار سوار حاضر بودند کہ بزم گاہ رسید قضا را بادتند سے برخواست و رگید در یکا را وی پریدن گرفت و عبار مانع نظر و چشم کشودن گشتہ غیر آواز توپ صدائی بگوش نہیں رسید و غیر از چشم لبتن چارہ بنود فوج از مردم مغول رسیدہ تیر باران کردند و زخم پوست مال بہ بعضی رسید چون عظیم الشان را شناختند پیشتر را می نارت خزانہ رفتند بعد گذشتن انہا کلو لہ میک ڈنبر سوار عظیم الشان رسیدہ تکیہ را آتش زد گرفت و دود مانع دید نہا شد آن بالیں را عظیم الشان بر زمین زد امین الدولہ پر سید خیر است عظیم الشان گفت بخیر گذشت امین الدولہ را در انوقت رقت زور آورد و گریہ و فغان شروع نمود و عظیم الشان در چنین وقت بکمال استعجال دلہ سے نمودہ فرمود انقدر ببقرا سے و بصبر سے چرا امین الدولہ گفت کہ گشتی مراد ما مردم تباہ سے بنظر سے آید اگر سز بر سنگ و بر سز سنگ نزنیم دیگر کنیم پیشتر ہر چه عرض کردیم قبول نہ افتاد ہر قدر ننگان بجلد سے دیویشں التماس سے نمودند و جواب آن از زبان عالی اندک باشیہ بر سے آمد حضرت چہ کنند تقدیر و خواہش ایندی چنین بود ما لا اصلاح آنست کہ خود دولت براسب سوار شوند و در ملک بنگالہ فرج ہستند و در کس داؤد خان پنی از فدویان سرکار است ہر جا بخاطر بگذرد رسیدہ پروبال درست کردہ متوجہ تدارک باشد فرمود کہ از دارا شکوہ و شجاع اجد ہر ہمت چہ شد اگر سلطنت مقدراست بمصدق کہ من فیتہ قلیلیۃ غلبت فیتہ کثیرۃ فتح یافتن بعبید باز امین الدولہ عرض نمود کہ بہت و دو سوار ہمراہ قد و ماندہ اند و دیگر ہمہ ہا رفتند عظیم الشان گفت دہ سوار ہمراہ من ہمیتا مغولانین تبارم و شما باد و از دہ سوار بزمنا حستہ اختر و ان شوید امین الدولہ تہنیر شد و حاجہ عاصم خاندوران در انوقت با امین الدولہ گفتند

بہنگاہ سیروم بیا سیتا ہمراہ رویم امین الدولہ گفت تا عظیم الشان زندہ است جدا نخواہم شد و خانہ دوران راہ سلطان پگرفتہ رفت
 بہا نساغت گلو توپ کلائے بہ خطوم فیل عظیم الشان رسید گیل رو از میدان بگردانید و سرعت برق و باد بطرف آب راوی روان
 گردید فیل بان بزمین افتاد و جلال خان لودے کہ در خواہی بود لیسان فیل گرفتہ بزمین آمد و راہ خود گرفت خدکس و عجب
 فیل سے دویدند اما فیل نہیں رسید نہ از ان جملہ امین الدولہ ہم لودگا گاہ دید کہ فیل از ساحل بلند خود را در آب انگشت و بگردانی دافتاد
 چنان فرود رفت کہ باز بر نیامد چون بانڈک فاصلہ در انجا رسید دید کہ کل لاسے تہ نشین وریا ببالاسے آید و صداسے موہوسے
 از حرکت عنیف آب بر میخیزد معلوم نمود کہ عظیم الشان مع فیل غرق گرد آب فنا گردید بمشاہدہ این حال راہ شکار سے خود جست
 لیکن امین الدولہ گرفتار آمدہ تار سیدن فرخ سیر و شکست یافتن مغرالدین و ذوالفقار خان مقید بود و بعد و رود شفقہ فرخ سیجہ یا خوا
 قلعة دار شاہ جهان آباد را سے یافت و بدراج علیا تر قے نمود و بعد ازین فتح خدا داد نور دہم ماہ مذکور جہان شاہ کہ اندک ماہ بہ استعداد
 و جراتی ہم دہشت جو یا سے ایسا سے وعدہ تقسیم ملک و دولت گشتہ علم منازعت برافراشت و اتفاق بافتراق گراییدہ مکالمہ بجا و دلہ
 و مقام انجا میسببش ہانا انکہ یکصد ہشتاد و اربہ خزانہ کہ از انجملہ ہشتاد و اربہ شہمنی و صد اربہ روپیہ یا برعکس بود بدست جہان شاہ
 افتاد خواست کہ سہ حصہ علی السوینہ نماید و ذوالفقار خان و تقی حیم تہا بر آوردہ بجلد با سے چند از پنج حصہ سہ حصہ بطرف مغرالدین می خواست
 و دو حصہ ہر دو برادر دیگر را میداد آخر مصالحہ بر ہم خوردہ باہد گرامادہ محاربہ گشتند خد سے از امر امثل مرحمت خان و امیر خان و
 رستم دل خان و غیر ہم رفیق جہان شاہ گردیدہ صغوف قتال آراستہ شد تمام روز جنگ قائم ماند چون سلطان سیارگان بہ لشیر
 ممالک مغرب دیار میرفت و ظلمت شب و سحر عالم را فرو و میگرفت طرفین پاس ہتیا ط را مرعبدا شتہ باشتعال مشاعل و متہاب سے
 اشتعال نمودہ جہان شاہ مع امر اور فقار سے خود و مغرالدین مع ذوالفقار خان و دیگر ہمراہیان بدستور با سامان موہور پاسدار سے
 کردہ حراست می نمود تا انکہ سہ روز بدین منوال گذشت روز چہارم آفتاب عمرد و دولت جہان شاہ پیرائی زوال گردیدہ آخر روز
 فرمود کہ مرا ملا خطہ مورچال منظور است افوج دھل سنگر گشتہ ہمہ سوار مستعد و تیار باشند و ہر کار بار را فرمود کہ ہر گاہ مغرالدین افوج
 او برگشتہ داخل سنگر شوند و زمینہا از پشت اسپان خود فرو دارند ہا الوقت مرا خبر باید رسانید ہر کار با حسب الامر سجا آوردہ چون لشکران
 مغرالدین در خیام خود فرو آمدند و لکھڑانہ و گاہ و آب طعام خود افتادند جہان شاہ بہیات مجموع بر لشکر مغرالدین حملہ مردانہ نمودہ
 بر قلب مغرالدین ریخت و از صد مات حملات اور فقاری مغرالدین را پامی ثبات بر جانماندہ تزلزل سے تمام دراز دام آنہا رویداد
 و اکثر سے پرالگندہ شدند حتی لال کنور کہ سابع و ارملازم سوک اوسے بود ہمراہ امراسے پادشاہی سراسیمہ و آشفٹہ حال گردیدہ
 در دست رستم دل خان افتاد و شدہ مروارید کہ در بندہ آزارش بود خان مذکور در بود و درین انقلاب مغرالدین خود را در کار سے
 دیگر غیر میک ڈنبر کہ مخصوص ملوک انجا است کشیدہ بچاندنی سفید محفوف گردانید و فیل بان را گفت کہ بہانہ سوار سے زمانہ یا امیر سے
 مقتول اگر مسئول گرد درمرا ازین مملکہ بیرون بردہ تا بندہ و ذوالفقار خان باید رسانید او حسب الامر سجا آوردہ مغرالدین را تا جہان
 سپہ سالار رسانید و شادیانہ فتح از لشکر جہان شاہ بلند آوازہ گشت ذوالفقار خان بمشاہدہ این حال مضطرب گردید چون شام
 شدہ بود بر قندازان فاصلہ خود را بلند شدہ شست شست اشرفے در دست آنہا ریخت و گفت ہمین قدر از شما توقع دارم کہ
 بہانہ گذرانند نذر مبارکباد تا بچہان شاہ رسیدہ ہر گاہ متصل شوید یک شلک بر فیل او بکنید بعد ازین انچہ مقدر باشد بطور
 خواہا رسید انما حسب الامر سہ چہار صد کس مع سردار بہیئت مجموع بحضور جہان شاہ کہ بادوسہ صد کس ہتا وہ و دیگر افوج
 او مشغول غارت لشکر مغرالدین بود در رسیدن و بر وفق اشعار ذوالفقار خان بر نیزین گویا سے بند و ق کار جہان شاہ

نذیر الفقار خان کرده گفت که درخواست دهن و طنبور طاهر البتو خه خواهد بود و وزیر الممالک جواب داد که شومخ نیست حقیقتی دارد
 بعد تکشاف التماس کرد که بند و سبت صوبه دار سے و سرانجام دیگر مہام پادشاہ سے کارخانہ زادان محرومی بود و رعایت
 خواندگان و رفقاء با مقام و وجہ دیگر بعل سے آمد ہر گاہ تو الان و فرقتہ کلانوت بصوبہ داری اشتغال نمایند خانہ زادان باید پیشہ نما
 بگیرند تا راہ معاشی برای آنها ہم کشا رہ باشد طلب سازند برای ہمین بود کہ برخانہ زادان تقسیم باید بغزالین خجالت کشیدہ خاموش ماند
 و علی نذیر القیاس زنی سبزی فروش کہ زہرہ نام داشت و با صطلاح بند بالال کنور دو گانہ بود نیز عروج یافتہ بر مادہ فیل سوار شدہ و قلعہ
 پادشاہ سے درون حرم سرایش لال کنور آمد و رفت می نمود در اثنا سے راہ بر عجزہ وزیرستان ہماہمیان و ملازمانش کہ در کاب
 اومی رفتند دیر ہیائے نمودند اقتدار اجلات موجب آزار و استخفاف بنجا گشتہ بر طبائع کرام و اعیان سب سے دشوار و گران بود و وزے
 چین قلیچ خان خلف غازی الدین خان فیروز بگ توری کہ در اول سپہ سالار او بگ زیب عالمگیر و در کمال جاہ و اقتدار و پیش
 چین قلیچ خان مورد الطاف و منظور انظار پادشاہ مذکور بود و غیر از ذوالفقار خان دیگر ہر اہم چشم خود نمی انگاشت بعد رحلت محمد از بگ
 زمانہ را با خود موافق ندیدہ از نو اگر ند و آمد و رفت بدر بار نہ داشت مگر بدیدن و رویشان و علمای خلوت گزین رغبت نمودہ گاہ گاہی
 ملاقات ایشان می شنافت و زنی برای دیدن یکی از فرقتہ مذکورہ میرفت در اثنا سے راہ با سوار سے زہرہ مسطورہ غیر مستورہ و چار
 از کمال خرم و مال اندیشہ مردم سوار سے خود را کہ اقل قلیل بودہ اند اشارہ نمود کہ مقابل سوارش نہ رفتہ طرف دیگر بازار را
 اختیار نمایند چون او و ہماہمیانش کم طرف و سفلہ منش بودند علی الرغم و عدم مردم چین قلیچ خان را زیر اہتمام گرفتہ شو جہل نمودند
 نامقد و را غماض فرمود چون مادہ فیل سوار سے زہرہ برابر سے سوار سے چین قلیچ خان رسید از مردم پرسید کہ سوار سے کیست گفتند
 چین قلیچ خان پردہ را برداشتہ گفت کہ چین قلیچ خان سپہ کورتوی از بیابانی کہ از حد گذشت حوصلہ اش تنگی کردہ اشارہ نمود
 کہ آن یگانہ ہرزہ راع ہماہمیان سوارسانند مردم خان مرقوم ہماہمیان زہرہ را کنگ مقول کردہ و زہرہ را نیز از فیل کشیدہ
 زیر لگد و مشت گرفتند بعد ازین زد و خورد و قہید کہ پادشاہ و خیف اعقل محکوم زین ناقص فطرتیت شاید فتنہ سر کشد بنا علی ہذا
 بانکہ از ابتدای رحلت ہماہمگیر آمد و رفت بخانہ ذوالفقار خان بہادر نہ داشت نہا چار سے سوار سے را اگر داند بخانہ اش رفت
 ذوالفقار خان تخر گشتہ سبب آمدن پرسید چین قلیچ خان ماجرا را مشروعا ظاہر کرد و داند ذوالفقار خان بطوریکہ باید و نشاید استقامت
 نمودہ بر این جرات تحسین کرد و خوشنود نمودہ و پادشاہ را پیغام فرستاد کہ آبرو سے خانہ زادان واحد است
 و فدو سے با چین قلیچ خان بہادر متحد دران باز ہر پیش لال کنور رسیدہ خاک سبز زمین می غلطید و لال کنور مزاج پادشاہ
 را مستعد انتقام گردانیدہ قریب بود کہ دین خصوص امر سے صد و ریاید و زود پیغام ذوالفقار خان مانع این مضیحت گردید و بدین
 عرصہ خوشحال خان برادر لال کنور ہم کہ بمقتضا سے تنگ نفس می جوشید و رہمسایہ اوزن بچمی بود از غرہ ہا سے خانہ خود و فرقتہ
 عاشق گردیدہ سے خواست قہر و غلبہ رخنہ دزدان کوشت کند شوہر او ہستخانہ نزد ذوالفقار خان برد خان مادل و شجاع بادل
 از جہاد آمدہ سے اختیار فرمود کہ مردم رفتہ خوشحال خان را کٹان کٹان بیارند چون حاضر شد زیر چوب گرفتہ بمرتبہ زد کہ پیش
 و سرش تانند و چون خلق خدا از دست آن ناکس بے حیا بجان آمدہ بودند عقیدت نمودہ بعلیم گدہ فرستاد و اموال انہم
 شدہ لیسہ کار و الارسنید بنا بر حالات مرقومہ الصد صحبت میان پادشاہ و وزیر صائب تدبیر نفس گشتہ روز بہ روز مالت
 می افزود و پادشاہ را بسبب اقتدار و یاس حقوق و احسان او چارہ غیر از رضا جوئی نبود

ذکر خروج نمودن محمد فرخ سیر علی خان با عانت حسن علی خان و طہر

یافتن در میدان بر محمد مغرالدین به تقدیر خداوند آسمان و زمین *

چون صوبه بنگاله تمام خالصه بخت خدمت دیوانی صوبه مذکور بسبب مرقوم عمده ترین دیوانچهها مالک محروسه
و جعفر خان از عمدا و رنگ زیب عالمگیر بدیوانی صوبه مسطوره اختصاص داشت و عظیم الشان دران ایام نامر صوبه
نیک و سالار فوج و مختار صلح و جنگ با سرکشان و ستمردان بلاد شرقی بود و سلطنت پدر خود و بهادر شاه مالک هر چهار
صوبه او دلیه و بنگاله و عظیم آباد و اله آباد گشته چنانچه سبق ذکر یافت صوبه دار اله آباد و عظیم آباد و بعد افتد خان و
حسین علیخان داد و صوبه دار بنگاله و او دلیه علاوه دیوانی آنجا جعفر خان سپرد وقت رحلت عالمگیر که ملک پدر
خود میرفت محمد فرخ سیر سپر خود را با بعضی سنو ان حرم و اسباب خانه مع معدود منصفداران و ملازمان خود در اکبر نگر معروف
براج محل در منازل بنا کرده شاه شجاع پسر شهاب الدین محمد شاه جهان گذاشته بود و بعد از فتح پدر و مدت سلطنت او
نبار بر بعضی جهات طلبد شستن فرخ سیر مناسب ندیده بهمینجا میگذاشت تا آنکه در لاهور ایام عمر و دولتش انقضایافته با خرت
شماخت و محمد مغرالدین بعنوانیکه رفته فکرم و قانع نگار گشت سلطنت یافته احکام مطاعه برای مقید فرستادن فرخ سیر
بجعفر خان نگاشت خان مرقوم پاس حقوق عظیم الشانی مخفی مصوب معتمدی بفرخ سیر پیغام داد که چاره خود جوید و راستی که
برای خویشتن مناسب دانید بپایاراده قید او نمود و فرخ سیر بر مکنون خاطرش اطلاع یافت علی کلا التقدیرین بودن
خود در راج محل مناسب ندیده چون میدانست که حسین علی خان نامر صوبه عظیم آباد از خاندان پنجابست و سیادتست
و سبب انحراف و وفوت و شجاعت و مروت موصوف با مبد امانت او یا اهل و عیال از اکبر نگر شکسته خاطر و پریشان حال
نهضت نموده در عظیم آباد رسید و متصل بباغ جعفر خان که بر لب دریا طرف مشرقی شهر واقعست در سرای دریا منزل گزید
و بحسین علیخان بهادر بجزو الحاح پیغام نموده بیکسی و بی یاری خود ظاهر کرد چون رفاقت فرخ سیر و مقابل گشتن با پادشاه
هندوستان مع جمیع امرا خاصه مثل ذوالفقار خان زیاده از خیر تا بآن توان حسین علیخان بود اول سر باز زده از امر مذکور
استنکاف کرد و گفت که حکم پادشاه درباره شما بطور دیگر رسیده من بنابر پاس حقوق پدر شما نمیخواهم که نسبت بشما از دست
من آزار برسد ملاح آنکه زود خود را بطرف کشید تا عذر برای خود بهر ساینده از بخش سلطانی امین توانم
بود و بروایت دیگر بطور آخر نیز تهیه اسباب جلوس فرخ سیر و جلوس بر تخت سلطنت معلوم شده بعد ازین مذکور خواهد شد
بروایت اول احمد بیگ مخاطب بغازی الدین خان کوسه در میان آمده بحسین علیخان را بیک ملاقات و آمدن
نزد فرخ سیر راضی نموده آورد و فرخ سیر سلولیکه سیج آقا و پادشاه بیک از امر او کوکران نکرده بعمل آورد و حکم به شستن حسین علیخان
نموده با الحاح تمام بیکسی و بی یار و حیرت و گرفتاری خود و مقتول شدن مثل سلطان کریم الدین که برادر او بود با سیر
و بهر صورت نا امید می خود از زندگه ظاهر نمود و از پس پرده که اهل حرم را در آنجا نشاندیده بود ملکه زمانه دختر صغیر السن او
برآنده برزانی حسین علیخان نشست و بروفی تلقین تعلیم شیرین زبانست استعداد پدر خود نموده ستایش حسین علیخان آغاز کرده
گفت که شما از خاندان نبوت و ولایت و جمیع مناقب و مفاخر لائق اید و حق هم از عظیم الشان برگردن دارید اگر دستگیری
پدر من نموده انچه شایان سیادت و شجاعت است بعمل آرید منرا ورید و اگر ننگید بر انچه رفتنی است خواهد رفت لیکن شمارا
به بخت که خلق عالم چه خواهد گفت محرمان بیرون و پرده نشینان اندرون در گفتگو موافقت با و نموده ستغاثه و ستغانت

از جمله بدترین و بدترین سیر که اول خلعت خاصه خود بر قامت لیاقت حسین علیخان پوشانیده نشانیده بود بر خاسته بدست خود شمشیر
در کمر حسین علیخان بستن گرفت حسین علیخان سرجات از بجز تفکر بر آورده التماس نمود که آنچه باند که کترین لعل آمد کار نبد گاه است
نه لائق خداوندان و بنده در تدارکش غیر از سیر خیر دیگر ندارد که در باز دگر بر قامت عالی بستم و دست از سرو جان خود بستم الحال
شروع به بگشستن فوج و آراستن اسباب حرب باید نمود و مجلس بر تخت سلطنت فرموده دشمن را فرصت نباید داد تا آنچه مقدر گشته
میسر آید همیشه به بیم گناه که دگر جهان بد در این آشکارا چه دارد و نهان بد چون نقش مراد فرخ سیر درست لشت حسین علیخان
بهر که و مه فرمان داد که بلا زمت فرخ سیر شتاب و از مال و جان و اسبابی توان هر چه بالقوه هر که باشد در اعانت فرخ سیر در باز د
میشاید این احوال هر منجم و رمال و مشایخ صوبه بهار هجوم آورده لثارت سلطنت بفرخ سیر میداد و او هم بهر کس رجوع آورده
استمداد و استفسار پایان کار خود می نمود مردم دلجوئی او نموده سخنی برونق خواهش او گفتن برای خود مصالحت می نمودند چنانچه
فی الواقع بعد استیلائی او بر سلطنت هر یک بکام خود رسیده مغرور و ارجند گشت حسین علیخان به تنبیه اسباب و سامان پر خشم
سید عبداللہ خان برادر کلان خود که ناظم الہ آباد بود خط متعصن بر آید و رفاقت خود با فرخ سیر کاشت و مصحوب مستحلی ابلاندا
عبداللہ خان بر آید برادر متحیر گشته در جواب منعی و نصیحتی نوشت که این چه اراده است و بچه استعداد قاصدا داشته اید ناموس
و اکثر احوال و منتسبان در قبضه جهاندار شاه و اتباع اوست همه بر باد فنا خواهند رفت حسین علیخان در جواب نوشت که شما
بزرگید رفاقت مغرورالدین نمائید و من خود الحال ازین اراده انصراف نمیتوانم اگر سید عبداللہ خان بر سر سوخ برادر خود درین غم
اگهی یافته مرقوم ساخت که (انجیر فہما وقع الحال) که کمر بر اینکار بسته اید هر چه می توانید میا کرده زود برسید که فوج پادشاه و
اتباع او من نزدیک تر ندیکجا شده کوشش کرده آید روایت دوم آنکه بہادر شاہ صوبہ بنگالہ بہ اغراض اولہ فاجہان بہادر مقرر نمود
فوج سیر را طلب حضور نمود ولیکن چون او را نسبت با خوان او سلطان کریم الدین و ہمایون بخت نزدیک و پیر چندان اعتبار نبود
رفتن حضور بر او شاق می نمود بنا برین بعد و رو و بطنیہ آبا و پینہ بہانہ قریب رسیدن ایام وضع عمل نوجہ خود و ایام بر شکل
طرح اقامت و ران بلکہ انداختہ بحضور خدا داشت درین اصرار بعض منجبین و درویشان با اتفاق محمد رفیع نام حکیمی فرخ سیر را
لثارت جلوس بر تخت سلطنت و درین سرزمین رسانیدہ زیادہ تر شائق با قیامت بلکہ مذکور و وسیلہ پیش آمد خود ساختند و
در ہمان ایام محمد رضا نام مخاطب بر عایت خان کہ از معضوبان بہادر شاہ بود آوارہ گردیدہ خود را با منصوبہ رسانید و فرمان کند
قلعہ داری رہتاس جلی آراستہ در قلعہ مذکور بحیلہ و تزویر دخل یافتہ مستقل گشت و علی الفور ذخائر اجناس غلہ و غیرہ با محتاج
در قلعہ کشیدہ استعداد اقامت در قلعہ میا ساخت و بہ پادشاہ نوشت کہ از بخیر سے عملہ سلطنت فدوے این مکان ترہف
گشت و از نوشتہا می سواخ و وقایع نگاران نیز ظاہر گردید بنا برین فرمان بہادر شاہ و حکم علیخان در بارہ تنبیہ آن قلعہ
بنام فرخ سیر رسید چون دست یافتن بر آن قلعہ از جملہ متعذر است فرخ سیر از بہر ہمایان خود استقارہ درین خصوص می نمود
لاچین بیک قلماق کہ نوکر فرخ سیر و یے باک مستور و در انوقت از جملہ معضوبان آقا و محروم از مجرا بود و بوسیلہ بعض مقربان
مخفی از مہ کس بفرخ سیر میام نمود کہ اگر نشانہ آید رسیدن فرمان سندنہام آن بحیل شعیبہ و عفو جراثیم ادا حضور مشہور نمود
خلعت و نشان بہراندہ دادہ رخصت فرمایہ اغلب کہ بعد طالع و اقبال شایستہ وقت سپردن نشان کار آن بدسگال
بنازم و بدجلد وے آن سرافرازے یا ہم و اگر در کار و لئی نعمت جان خود در باز ہم فرمان مراد سید کامیابی از افضال
و احسان پادشاہے خواہد بود باین مصالحت پسندیدہ ارکان دولت آمدہ حسب المشورہ شہرت کا ذیہ و زود فہر شائق

و خلعت و بٹن فرخ سیر محبوب قلماق مذکور برای رعایت خان ارسال یافت چون در پاس کوه قلعه رسید متغلب مذکور بنحوت خیانت راضی بآبدن لاجپن بیگ بجاعت گذشته معکس را حکم داد که مع خلعت و فرمان بیانید قلماق مذکور با یک کس بالای قلعه رفته بنگام رسیدن قلعه دار بگرفتند و قلماق مذکور کمر کشیده بجراحات پے در پے از پالش در آورد و از دست همراهیانش خود مع رفیق زخمی گردید و براریان و غیره ملازمان پادشاه مع حمایت قلماق نموده نقایع متغلب را بمرح و مخدول ساختند و سیر مقبول را با قلماق مذکور بحضور فرخ سیر فرستادند لاجپن بیگ مورد الطاف فرخ سیر گردید در همین ایام خبر رحلت بهادر شاه رسید و حسین علیخان بهادر در آن آوان از شهر عظیم آباد بیرون رفته به بندوبست پرگنهائے مفصل مشغول بود فرخ سیر بدون آنکه خبر دیگر از انجام معاملہ اولاد بهادر شاه رسد و سلطنت بکی تقریر یا بدخطبہ بنام پدر خود عظیم الشان خواند و جلوس و تسلط او بخت سلطنت شہرت داده و شادیانہ تهنیت بنواخت و بعد از حرکت بے نامل خود اندیشمندانه از سطوت حسین علیخان نیز تبر سید و خطوط و معذرتیں و پیغامهاے محبت آنکیز منسوب بمقدان فرستاد حسین علیخان را نزد خود طلبید و والدہ فرخ سیر آنجا حسین علیخان برده از نظر فرخ سیر قول و عهد مدار الهائے سلطنت بر آو کفالت و ممانعت خدا و رسول در میان آورده با خود متفق ساخت و در همین زودے خبر کشته شدن عظیم الشان مع دیگر برادران و مقرر گشتن سلطنت بجهاندار شاه مغزالدین رسید چون حسین علیخان قبل ازین با فرخ سیر بدستان گشته بود سکه و خطبہ بنام او خواند و علم منازعت با مغزالدین برافراشت فرخ سیر روز بروز دستحکام قول قرار با حسین علیخان کوستقلال و اقتدار اوی افزود.

ذکر جلوس فرخ سیر بر تخت سلطنت و نهضت نمودن از عظیم آباد یا اتفاق حسین علی خان
بجہاد و بدست آمدن خزانہ بنگالہ از تاسیس ایزد قادر ذوالجلال ❖ ❖

حسین علیخان بهادر فرخ سیر را تباریخ مختار بر تخت سلطنت جلوس فرموده از مهاجن و غیرہ ہر کس کہ مایہ دار بود زریکہ ازو سرانجام مے شد قرض و مستعار گرفته متسک بوعده تسلط بر دشمن نوشتہ داد و فی الحکمہ تنیہ اسباب نموده بساعت سعید مع پادشاہ دست نشان خود عازم پیشتر گردید و غیرتخان خواہر زادہ خود را بنیابت صوبہ عظیم آباد مقرر ساختہ مخص فرمود و بسید عبداللہ خان خود ہم نوشت و حکم فرخ سیر نیز فرستاد کہ خزانہ صوبہ بنگالہ مرسلہ جعفر خان داماد او شجاع الدین محمد خان بہادر اسد جنگ بدار الخلافہ شاہجہان آباد مے برد بالہ آباد رسید و بقبضہ خود در آورد و بقدر ضرورت بمصرف رسانیدہ باقی را امانت نگہدار عبداللہ خان بہادر حسب الحکم بعل آورده بعضی را خود متصرف گشتہ بکار پادشاہ مے صرف نمود و بعضی را برکے پادشاہ و برادر خود نگہداشت و از توپہائے صوبہ و قلعہ الہ آباد بقدریکہ ضرورت داشت و توانست قابل جنگ میدان آراستہ بمراسمے خود گرفت +

ذکر رسیدن سید عبدالغفار کردیزے بہ الہ آباد با مر مغزالدین و شکست یافتن او از دست برادران عبد اللہ خان تقدر خد او ندا سمان و زمین

ہنوز حسین علیخان مع فرخ سیر بالہ آباد نہ رسیدہ بود کہ سید عبدالغفار خان کردیزے بہ نیابت راجی محمد خان کہ متبصر مے عبداللہ خان صوبہ دار الہ آباد از طرف مغزالدین گشتہ بود با جمعیست دہ دوازده ہزار سوار و غیرہ سمان آیدان کما عہدہ

ما مگرشته در سید عبداللہ خان انتظام برادر فرخ کیخسیدہ قلعہ دار انساب بدو پیچانها تالیف و غیب یافت لبید لغفار مذکور فرستاد لغیر بر سر
 از ایش جاہ و متبا خود کتھا بگفتہ او نموده در محاربہ اہتمام تمام دشت عبداللہ خان برادران خود سراج الدین علیخان نجم الدین علیخان حسین علیخان را
 مع ابوالمختار کھنکھل از اساتذہ سخن شہر او و فدا سازگانان بجای آورد از جاعان بکین بود مع نصف فوج کہ در حساب قریب و نیم ہزار سوار ہون قد پسادہ می
 بمقابلہ او فرستاد سید عبداللہ خان کہ سرشار بادہ سخت بود ہر سہ برادران عبداللہ خان را مع فوج بر سر راہ دید اما کارزار با اینہا
 مار خود شمر دہ راہ قلعہ گرفت و گفتم فرستاد کہ با اطفال بازی نمیکنم اینہا ناچار خود بطرف اداختہ خنک در انداختند چون جمعیت قلیل
 و اسباب نیز خندان بنود در اول مقابلہ و کشتن و کوشش اکثر مردم ہمراہی اینہا مغلوب گشتہ بعضی مقتول و بعضی فرار گشتند برادران
 عبداللہ خان با سادات دیگر کہ اولوس ایشان بود مع ابوالمختار خان و رفقای متعدد ہم پاسے جملادت در میدان فشرده و دست
 از جان شستہ دران جمع کثیر ماندن شہر ان دلیران دہ دادر دے و مردانگی دادند نصرت ایزدے باد تند و زیدہ چشم خانان را
 منوع تیرہ ساخت کہ کسی حریف و ردیف را نشاختہ ہر یکے حواس خود در باخت پر دلاں بارہہ دران وقت محملات مردانہ
 و کوششنامی رستمہ دشمنان را مع برادر عبداللہ خان از پا آوردند و آوازہ کشتہ شدن عبداللہ خان دران معرکہ انتشار یافت
 ہمراہیانش کہ در غارت بہر و زو و خور و دلیر بودند بے اختیار رو بفرار نہادہ از میدان کارزار بانگ و مار بسیار بدر رفتند و شکست
 فاجش بر عبداللہ خان افتادہ چون سخت مغر الدین بحال تباہ برگشت و از برادران عبداللہ خان سراج الدین علیخان جام سرشار مردگان
 شہادت نوشیدہ با پاسے بزرگوار خود پیوست و در غفوان جوانی دست از آب زندگانے شست سید عبداللہ خان بعد اطلاع
 نذر و مبارکیا دگر رفتہ شادیانہ فتح ہم نواخت و در ماتم برادر خود داشتک حسرت ریختہ بغزای او نیز پرداخت مصرع زمانہ جام بدست و
 خبازہ بردوش ہست مغل الدین باستماع اینجہ مصاحت در اسمالت عبداللہ خان شمر دہ و سند صوبہ دار الہ آباد و بالامالہ لبید
 عبداللہ خان فرستادہ تحسین آفرین با نوشت و خلعت و عنایت فرستادہ تالیف قلب سید عبداللہ خان پرداخت متعاقب این
 سامخہ فرخ سیر بالکرتازہ فراہم آمدہ مع حسین علیخان بہادر و صف ثلثن خان نائب صوبہ دار اوڈیہ و احمد بیگ کوکہ مغر الدین
 مخاطب لغاری الدین خان بہادر غالب جنگ کوسہ و خواجہ ماسم خانہ دران وغیرہ ہمراہیان رسید و عساکر فرخ سیر ہر دو برادر
 مجتمع گردید سادات تکیہ بر لطافت آشنا ہے الہی و استمداد از ارواح اجداد امجاد خود نموده عازم پیشتر گردیدند *

۲ در نسخہ بجای سراج الدین نور الدین ہست *

آمدن سلطان اعزالدین بافوج بسیار و خائب و خاسر گشتن بقدرت کاملہ کردگار

چون خبر نصرت فرخ سیر از عظیم آباد انتشار یافتہ مغر الدین رسید لہذا فرخ سیر از عظیم آباد پنجہ ہزار سوار تباہ سید عبداللہ خان
 و لشکر الہ آباد خصت کردہ خواجہ حسن خان پرنہ کوکاتاش خان را کہ پنہزارے بود ہفت ہزارے و مخاطب بجانہ دران خودہ
 زمام اختیار فوج و شاہزادہ و تدبیرات جنگ با و سپرد و با توپخانہ سنگین و دیگر اسباب حرب روانہ ساخت و حسین قلیخان
 را ہم متعاقب آنہا استمال ساختہ بدو شاہزادہ فرستاد اعزالدین از اکبر آباد گذشتہ تا بکجوار رسیدہ بود کہ خبر بکجاشدن فوج
 و حسین علیخان مع فوج با عبداللہ خان شنیدہ از راہ بدولی بہما بخاطر اقامت افگند و یکند خندق و بنسٹ سوچال آراستن
 لشکر فرمان داد و با وجود فوج سنگین و توپخانہ گران بجز و استماع خبر نزدیک رسیدن فرخ سیر کہ سنہوز بفاصلہ لبید بود ہر اس
 بقیاس در دلش راہ یافت و بحرکات ناشایستہ مذکور خصم را بر خود دلیر ساخت تا آنکہ فرخ سیر در رسید و عبداللہ خان کہ ہر اول

دیوار پاسبان اطراف دیده و مورچال را فرو گرفته از آخر روز تا سپهر شب توپ اندازند و نو دشمن زاده و مدار المها م فوج دل باختی با هم دیگر
فرار فرار در میان آوردند و هر دو کس مغلوب هر اس بمقیاس گشته اشترن و جواسر بقدریکه توانستند همراه گرفته و باقی خزان و نوشک خانه
و جمیع کارها نجات را با هم انجام دادند و شب باقی بود که هر دو اتفاق راه فرار پیش گرفتند لشکر باطلح این احوال غرق حیرت
و مال گردیده غنما و معتبرین لشکر مبتلای آوار گشته کمال اضطراب شدند لشکریان فرخ سیر با شمع این بار تری بے اختیار دیده تاراج
خاطر خواه نمودند جمیع که قادر بر قوت یکروزه نبودند ذخیره اندوز تنگ گردیدند و بعد تاراج مال وافر بے بقبط سرکار فرخ سیر نیز در آمد
چین قلیچ خان که مستمال گشته متعاقب اغراالدین با عانت آمده در اکبر آباد رسیده شانه زاده را باین نصیحت ادا رک نمود و
بحبر و عنف توقیف او نموده منتظر فرمان معزالدین گشت چون خبر شکست اغراالدین بدار الخلافه رسید امید معزالدین مبدل بیاس
گردیده مهیا حرکت مع ارکان سلطنت گردیدند

کوچ نمودن معزالدین مع ذوالفقار خان و کوکلتاش خان و جمیع ارکان پادشاه و رسیدن باکبر آباد و سواخته که درین عرصه رو داد

محمد معزالدین جهاندار شاه دوازدهم ذی قعدة شب دوشنبه بعد مرس و نیم ساعت مسکنه الاجر بے باراده مدافعه فرخ سیر
از شاه جهان آباد برآمده با شان بے پایان و سوار و ذوالفقار خان و معاضدت کوکلتاش خان و عظم خان و جانی خان و محمد خان
و غیره سرداران توران و ایران و دیگر امر کرم جو و مردان پلنگ خود توپ و توپخانه جهان آشوب با هم تمام هشتاد هزار سوار و
پیاده بشمار متوجه اکبر آباد گردید و اثناسی راه سر بلند خان که از فوج داری کثرت زر بے بدستش آمده بود از رفاعت فرخ سیر
گشته خود را مع زر معزالدین رسانید و مورد آفرین و تحسین گشته بصوبه دار احمد آباد گجرات مرخص گردید و چھبیل رام فوجدار کوثره و
علی اصغر خان سپر کار طلب خان فوجدار انا ده چند بے همراه اغراالدین بوده بلشکر فرخ سیر پیوستند چون معزالدین بقصد سواخته متصل
اکبر آباد رسید اعلام و خیام سادات و فرخ سیر مع رفقا بے دیگر که ازین طرف نیز متصل بهمان قصد رسیده بودند جلوه گردید چون
از اوضاع زشت معزالدین اکثر امر او عموم خلق خدا خصوص امرای تورانی غیر عبد الصمد خان متصرف و منیر جری بودند و اثناسی اکثر بے
متصرفین آ میرش بلشکر فرخ سیر رسیده اگر چه نسبت باقتدا معزالدین احدی را امید فرخ و مفر فرخ سیر نبود و لیکن عده ارکان دولت
معزالدین که عبارت از کوکلتاش خان و ذوالفقار خان باشد با هم نهایت منافق و معاند بودند و بسبب نفاق اینها و عوجاج کوکلتاش خان
که نهایت معتد علیه معزالدین با عدم اصابت بر اسلیقه غیر مستقیم بود کارهای پادشاه بے بسیار ضائع و تبذیرات همه دهری و جرمی
داشت از بخت نقش هیچ منصوبه درست نمی نشست حتی دستور عبور از آب جمنادنگ با فرخ سیر هیچ امر متعین نمی شد و هر دو ضد
هم دیگر صلاح میدادند و پادشاه خود مبهوت و مایه غولیا بے عشق لال کنور داشت سید عبداللہ خان معبر بے پایاب بهر سانیده از مقابل
لشکر معزالدین چند کرده بیشتر بطرف شاه جهان آباد گمانه جمناد وقت شب فتنه از دریا گذشت و متصل بسره روز بهائی که چهار کرده از اثناسی
بطرف شاه جهان آباد واقع است شترل گردید و باندک فاصله فرخ سیر هم با هم بهمان از آب گذشته بعد اثناء خان رسیده و سپر کار فرخ
بر لشکر معزالدین و مخالفه دشمن حسین ملی خان بهادر جانی که بدستقابل خصم مانده چون تمام روز گذشت و شب دوم رسید مع فوج و اسب
چھبیل رام ناگزیر از آب گذشت پرده دار بے کار کنان تقدیر تماشایا بیکر که معزالدین و کل امر آن طرف وقتی خبر داشتند که طلحه
لشکر فرخ سیر از عقب لشکرش نمایان گردید و ترتیب فوج که اول مقرر شده بود بحال مانده از سر نو ترتیب فوج و پیش بردن

توپخانه حاجت رویداد و انقلاب عجیب روسی نمود

جنگ نمودن سادات و فرخ سیر با مغزالدین و طغریافتن تبایید احکام الحاکمین

تباریخ چهاردهم ذی الحجه سنه مذکوره مقابلہ فیتین رویداد و مغزالدین خود با افواج و توپخانه مع تجمعات ملوکانه باقتدار در قول جا گرفت و ذوالفقار خان که مستعد علمیه سلطنت و در افواج و حشام قائم مقام پادشاه بود اگر چه غبار خاطر بسیار از اوضاع و اطوار پادشاه در دل داشت لیکن بر آبروی خود با نوبح شالیست و سامانی بالیست و کرناوکوس (کائیم بنیان مرصوص) بهراولی و برولی استاد و کوکلتاش مع اعظم خان و جانی خان و دیگر همراہیان بطرف راست و محمد امین خان و عبد الصمد خان و حسین قلیچ خان و جان شاد خان و دیگر سپہ داران توران بجانب چپ و راجی محمد خان و اسلام خان و مرثعہ خان و خلیفہ اللہ خان و دیگر افواج بطور یلتمش و رضا قلی خان در و غہ توپخانه با ہتمام کار خود و دیگر افواج بوضع کہ مناسب میسر بود جابجا قیام و رزید و ازین طرف فرخ سیر با مردم ہمراہی خود لفظاً و سلاطین و در قول و عبد اللہ خان و میراولی حسین علی خان و صف شکن خان معروف بحسین بگ در دست راست مقابل ذوالفقار خان و خانزمان علی صغیر و چھیلہ رام ناگر با معدود دیگر از مبارزان مقابل کوکلتاش خان صف آر گشت عبد اللہ خان بآراستہ گلچینان اول مقابل تورانیان رفتہ بعد از آن خود را بر توپخانه جاندار شاہ مغزالدین زد و خورد و نمایان نموده از توپخانه گذشتہ خود را نزد یک قول رسانید حسین علیخان مع صف شکن خان و فتح علیخان در و غہ توپخانه فرخ سیر کہ برادرزادہ حسین علیخان بود و وزیر الدین خان سپہباز خان روہیلہ و میر مشرف و برادر او میر اشرف بطرف ذوالفقار خان تاخت و دین حملہ صف شکن خان و فتح علیخان فی الزین فیاض و میر اشرف و جمع دیگر از بہادران رفقا محسن علی خان نقدیات در با خند و چھیلہ رام و خانزمان بہیئت مجموعہ استادہ انتظار قابو و شعبہ بازی فلک سے نمودند حسین علی خان عرصہ بر زرقاے خود تنگ دیدہ بمقتضای غیرت و آئین بہادران اندک و ستان از فیل جستمع ہمراہیان ترو و ستانہ انہو سوارانند و در جمہا کشیشیر و گولی ترش و تیر از خود بخیزد و معرکہ افتاد و سید عبد اللہ خان کہ در وسط فوج مغزالدین و از صد تاثیر باران تورانیان دیگر جنگہای گران تفرقہ بر نقالیش افتادہ ہر یکی بیکری و بیختری در زد و خورد بود و فیل نشانش با اکثری از جملہ جوانان ملازش و افتادہ زیادہ از صد سوار ہمراہ نہشت در آن حاسید عبد اللہ خان کہ در دبر کوکلتاش آمدہ و نام خود را کفہ تیری کیسو عبد اللہ خان انداخت ہمراہیان عبد اللہ خان برا و تاختند و عبد اللہ تیری سرا و انداختہ زخمی ساخت و سید غفار زخم بردشتہ جان ایستاد پد بر روی عبد اللہ خان نیابرا و دام و کثرت فوج مخالف نمیدانست کہ گجا میسر و دو کارش بکجا خواہد کشید و دین وقت جمعہ از رفقا با و پیوستہ تقویت یافت و بیکلے مرتفع رسیدہ مغزالدین را مع ہمراہیان با خود متصل نہایت غافل یافت فرصت غنیمت شمرده بہیئت مجموعہ بر سر فیلان سوار زنانه ریختہ زیر تیر باران گرفت و طرفہ آخوبے در آن عرصہ ہوید اگر دیدیمہنوز مغزالدین خود را درست نکرده بود کہ فیلان سوارے زنانه اش بر بہر گرافتادہ رستخیز قیامت برخاست و فیل سوارے لال کنور و ہمراہیان او و خواجہ سربایان از صد تیر باران در ہم جوشیدہ و خروشیدہ گریزان دویند و ہمراہان او مغلوب ہراس و تھجر گردیدند مغزالدین ارادہ مدافعہ نمود و فیل سواریش سرشتے آغاز ہذاہ از اختیار فیلبانان بدر رفت و عبد اللہ خان کہ رفقاے او ہم ہمیر رسیدند دلیرانہ قدم جرات پیش گذاشت و خلل در لشکر مغزالدین پدید آمدہ ہم برآمد با آنکہ شاد دیا نہ فتح در لشکرش نواختہ بودند کہ فوج دو بگزینہ نندا کوکلتاش خان از منشاہدہ آسمانل خواست کہ خود را مغزالدین رساند خانزمان و چھیلہ رام کہ در کمین بودہ قابو میدیدند بر نندا کوکلتاش خان تاختہ بر جمہای متنوعہ از پایش در آوردند و رضا قلی خان در و غہ توپخانه نیز بجار آمد جانی خان و مختار خان

قبل ازین در مقابلہ حسین علی خان کشتہ گشتند اعظم خان برادر کوکلتاش خان مجروح بمغیرالدین سید مغیرالدین عرصہ بر خود تنگ دیدہ خود را بسواک لال کنور رسانید و نزدیک باخرو وزراہ اکبر آباد پیش گرفت ذوالفقار خان با وجود هجوم اعداے از چار سو تا یک پاس شب سیدان استقامت ورزید و مردم را بخصص جاندار شاہ و اغیر الدین کما شتہ جو یاے پادشاہ و سپہر ش گردید و کستان را بموا عید بر آید امیدوار گردانیدہ و ز تلاش اینہاے دو انید تا اگر ہمہ بند نام یکے از ان دو بے نصیب آبی بر رو کار و شجر اقبال آہنا را بار آر چندا حبستند لٹاشانے از ان گزشتہ نجات پیدا نشد و شاہ دیا نہ فتح و مغرور لشکر فرخ سیر بلند آوازہ گردید و ہر یکے از رفقا لیش تہنیت و مبارکباد و دید فرخ سیر از استقامت ذوالفقار خان پریشان خاطر و متفسر بود کہ اگر فتح ماشدہ باید کہ ذوالفقار خان چسیت بعد تحقق فرار دعیان سلطنت بذوالفقار خان پیغام فرستاد کہ دعویہ سلطنت خود گر بخت شمارا چہ دولیت اگر سلطنت می خواہید امر لیت جدا و اگر از نسل عالمگیر پادشاہی می باید مغیرالدین نباشد من با شتم ذوالفقار خان با ستعاق این پیغام و مایوسے از طرف مغیرالدین و اغیر الدین ناچار از میدان کارزار باستقلال و اقتدار برگشتہ راہ دار الخلافہ پیش گرفت و جہاد ارشاہ شب در اکبر آباد سیر بردہ و لیش تراشیدہ ہیئت خود را تغیر داد و آخر شب لال کنور را ہمراہ گرفتہ با چند نفر معتد روانہ شاہجہان آباد گردید و نزد آصف الدولہ رسیدہ مقید گردید متعاقب او ذوالفقار خان ہمہ دار الخلافہ آمد و عبداللہ خان بعد فتح جو یاے برادر گردیدہ ملازمان خود را دو انید و خواص او شتافہ حسین علیخان را در لاشہا مجروح و بے ہوش یافتہ کلی ہما بخامند و یکے خبر بعدا شد خان رسانیدہ بطہای لباس و جواہر یکے بر سر و در برداشت مغر گردید از بعضے کسان سہو ع شدہ کہ شکر اللہ خان و ماہیار خان ملازمان حسین علی خان مع ہمہ اسبایان خود بر سر شہادہ بھرستش قیام داشتند و بر دایت محمد ششم بن خواجہ میر خانی کہ انیز احوال سلاطین تیموریہ و آباک اینہا را نگاشتہ مستفادے شود کہ تنہا در میدان رزم مجروح و بے خبر از خود افتادہ و لچہ بالکاشش را ببارت برودہ بودند علی ای حال عبداللہ خان برادران محمد خود را فرستادہ حسین علیخان را پیش خود طلبید بعد رسیدن جویندگان حسین علیخان را بہ استعاف و طفر فرج جان رفتہ از بروہوش رسیدہ از سر بار آمد و مردم اورا بر و شتہ نزد عبداللہ خان آوردند عبداللہ خان برادر رانزدہ و خود را مع پادشاہ مظفر و منصور دیدہ سہجات شکر الہی بتقدیم رسانید و ذوالفقار خان با پدر ہشتارہ منودہ قاصد بود کہ باز مغیرالدین را بر آرد و تدارکی نماید زیرا کہ از فرخ سیر نا بر عداوتہا کی کہ ذوالفقار خان با او پدرش داشت و مغیرالدین را حمایت نمودہ کہ سلطنت نشانیہ بولہلمیان خاطر نہ داشت آصف الدولہ مبالغہ در ترک این ارادہ نمود و ذوالفقار خان ناچار ارادہ رفتن بصوبہ خود کہ دکن بود خاطر کردید این رای را ہم قبول نکردہ و ملازمت و ترک منازعت فرخ سیر سماجت از حد بدر برد خلاصہ چون زمان اقبال اسد خان ذوالفقار خان بہ اختتام رسیدہ اجل موعود ذوالفقار خان اسخامیدہ بود و با وجود عدم طہنیاں و یقین زوال آبر و جان آصف الدولہ ذوالفقار خان را با عتقاد حقوق خدمت خود کہ در خاندان او زنگ زیب متحقق داشت و حفظ قدر و مرتبہ اورا کہ عالمگیر و مبادشاہست نمودہ تلمذہ خود گرفتہ غارم ملازمت فرخ سیر و استعفاے جرائم پیر گردید

ذکر اقتدار یافتن فرخ سیر و سلطنت و فرستادن عبداللہ خان بہ سند و بہست دار الخلافہ و قلعہ مبارک کہ دو تخانہ پادشاہیست ملازمت امر او را بکفایت انجام داد علیا بعد از ان کہ فرخ سیر با مول خود رسید و زمانہ بکام گردید و دوم از جنگ کہ یوم الخمیس پانز و ہجدم ذی الحجہ بود اول مسج مجاہد و دولت نبرآمدہ مابہر عام دال اول حسین علیخان و عبداللہ خان و محمد امین خان و دیگر سرداران توران بوساطت سید عبداللہ خان

کوشش دریافته تنیث سلطنت بجا آورده مورد غایات و غفولات گردید و عبدالمکر خان مع لطف امیرخان صادق و دیگر امرای موافق بر اسے بند و بست دار الخلافه و حفاظت دولت خانه شاهی و سلاطین مجوس رخصت یافته بمقصد شتافت و فرخ سیر بعد یک هفته خدیم عازم شاه جهان آباد گردید و چاردهم محرم در باره پله متصل سواد دار الخلافه نزول اعلان نمود و سید عبدالقادر خان را مخاطب قطب الملک نموده بمنصب هفت هزار سکه هفت هزار سوار سرفراز سکه بخشید و بر تیره رفیعہ وزارت اعظم سر بلند گردانید و حسین علیخان بیاد خطاب امام الملکی و منصب هفت هزار سکه هفت هزار سوار و بر تیره علیہ امیرالامرائی یافته بخشه الملک اول گردید محمد امین خان بخشه گری دوم باضافه هزار سکه منصب و هزار سوار و خطاب اعتماد الدوله یافت و چینی قلیچ خان را که پنجاه هزار بود هفت هزار سکه هفت هزار سوار کرده خطاب نظام الملکی مع صوبہ دار کمن بتغیر سکه داؤد خان کنایه فقار خان بود و مرحت شد و صوبہ دار کمران پور که داؤد خان باصالت داشت صوبہ دار احمد آباد و مہجرات یافت و خواجہ عاصم خطاب امام خاندوران و منصب هفت هزار سکه و شش هزار سوار بلند پایہ گردید و احمد بیگ کوکه مغرالدین را در جلد و سکه رفاقت و نیکو خدمتیا مخاطب بغازی الدین خان بہادر غالب جنگ فرموده منصب شش هزار سکه پنجاه سوار مع بخشه گری سوم غایت نمود و قاضی عبداللہ تورانی را که قضاے جاگیر نگر ڈاکہ داشت و قبل از خدمت مبارک الخلافه برای تالیف سرناران تورانیہ و مصالح دیگر روانہ شدہ بود و مخاطب بنجائمان میر حمله و منصب هفت هزار سکه هفت هزار سوار سرفراز نموده مہدم و محرم را بخود ساخت و اختیار دستخط خاص خود بدست او گذاشت اما بطاہر دار و علی خواص و ڈاکہ داشت و محمد جعفر منشی کہ بعضی خدمات از سابق با و مفوض بود و مخاطب تقریجانی و خدمت خالص مانے و دارالانشاء امتیاز افزو و دو سیف امیرخان خجیمت بیوتارے مامور گشت و سیف الدین علی خان و بنج الدین علی خان برادران قطب الملک و دیگران از دفعای پادشاهی و سادرت بارہ کہ حق خدمت آنها ثابت گشتہ بود سہریک بقدر قسمت و لیاقت خود لوطا کما مناصب باضافه و خطاب امتیاز یافت و قطب الملک بہ نظم و نسق ارکان سلطنت و معاملات وزارت و بند و بست ملکی پرداخت

ذکر ملازمت آصف الدوله و ذوالفقار خان با فرخ سیر القراض یافتن عمر دولت ذوالفقار خان بمقتضای قضا و قدر

آصف الدوله اسد خان و ذوالفقار خان بہادر بارہ پلہ رسیدہ و خانان ملازمت فرخ سیر بود و میر حمله عبید اللہ خان خانان کہ دخل تمام در مزاج فرخ سیر بہر ساندہ داعیہ انداشت کہ از جمیع امرکمال و سابق مرتبہ او گذشتہ بر ہمہ ہائیک آید در براند کار مردم و قصلب در امور موجود خود و حمایت متوسلان و برانداختن عمدہ ہا از پنج و بن بمقتدور راسخ بہ قصور بنو و بنا برین اول ارادہ استیصال نہال عمر و اقبال ذوالفقار خان نموده فرخ سیر را درین کار مستعد تر ساخت امیرالامرائی حسین علیخان بہادر مشہورہ پادشاہ و میر حمله آگاہی یافتہ بذوالفقار خان پیغام نمود کہ اگر بوساطت من ملازمت نمایند کسی را مجال نخواہد بود کہ سہمورے از شاکم تواند نمود و میر حمله بر این معنی مطلع گشتہ دانست کہ فی الواقع در اتفاق چنین دو کس ہوسے کہ برادر است میر نمی آید تقریجانی را کہ از امانے ایران بود بہ نسبت ہم جنسی نزد ذوالفقار خان فرستادہ نہایت اطمینان و تاملہ اش نمود و قسم کلام الکی بنجیع و دغا در میان آورده خاطر نشان نمود کہ چون پادشاہ در باطن با سادہ خوش نیست ملازمت شما معرفت امیرالامرائی غیر از نہ است و خسارت جان و مال دیگر نثرہ نہ داشتہ خواہد بود و شمارا چہ حاجت رجوع بدیگر نیست عبدالملازمت و رفع طلال

میرج کل امر او خداوندان دولت و اقبال زیاده از سابق خواہید گشت و دیگران باشند حیت پادشاہ را از دست شما
 اسید حصول کار باست انیقیم سخنان کہ ملائم مزاج و مرتبہ آصف الدولہ و ذوالفقار خان بود و نظر آنها بیگانہ نمود و قسم کلام انہی
 تائیدش نمودہ متیقن گشت خاطر آصف الدولہ را خود اطمینان واقعی بہر سیدہ ذوالفقار خان و غدغہ باستہ بودہ بحملہ خود رفتہ و محمود
 و موافق محمد و مکور نمودہ آورد و وقت بیرون بھنو فرخ سیر دست ذوالفقار خان بیا لاند سبتہ روبرو و بر آصف الدولہ کلمہ خند
 شتل بر بند نقیصات کبر استغفارے جرائش عرض نمود فرخ سیر در ظاہر مہربانی سجد و سر نمودہ دستش را کشود و خلعت فاخرہ
 و جواہر لائق عطا فرمودہ آصف الدولہ را بہانہ ضعف کبر سرج خص نمود گفت کہ ذوالفقار خان سلطنت در خیمہ بیرون نیاسانید کہ
 استشارہ بعضی لہو ضروریہ از این منظور است آصف الدولہ متوہم خص گشت و ذوالفقار خان متردد قتل خود بجای مامور
 مشوش نشست مردم مامور حضور اطراف او را فرو گرفتند و فرخ سیر بغیاہا خشنوت آمیز متضمن دعوی قتل عظیم ان سلطان
 کریم الدین فرستاد ذوالفقار خان کہ امیر غیورے بود قتل خود را مشاہدہ دیدہ دست از جان شست اما اول برات ذمہ خود نمودہ حال
 مذکور را نسبت پادشاہ داد و بے جسم خود ظاہر کردہ حکایت واقعات را بطور نفس الامریہ بیان فرمود چون دید کہ فرخ سیر در مقام
 کینہہ جوئی و بدغوی است از فرط غیرت عجز و سکت را در دل خود راہ نداده و ضعیف نمائے نمودہ جوابہاے درشت داد درین صحن
 لاجین فلماق مخاطب بہ بہادر دل خان کہ ذکر او قبل ازین در ضمن قتل محمد رضا مخاطب بر مایت خان کہ قلعة رہتاس انجد و دقت نظر
 گشتہ بود کہ دقت از پشت سرش ناغل شتمہ در گردنش انداختہ کشید و مردم اطراف ہجوم آوردہ بفرب کار و خنجر کارش تمام
 کردند و روز عمرش بہ انجام رسید ہا نر و کہ یکشنبہ شانزدہم محرم بود مردم بغیر نمودہ فرخ سیر اندرون قلعة شاہجہان آباد
 رفتہ مغر الدین را ہم بہ شتمہ خفہ نمودہ روانہ شہرستان عدم نمودند و فرخ سیر روز و شب ہفتہ ہم ماہ مذکور شملہ ہجرے
 بتجمل سلطنت و نہایت کروفر داخل قلعة مبارک شاہجہان آباد گشت و فرمان داد کہ سر مغر الدین را بر نیزہ کردہ و کاشش بر فیل انداختہ
 لاش ذوالفقار خان را و اژدہاں بادم ہاں فیل سبتہ عقب سوارینش در شہر بگردانند و لاشہا را بعد تشہیر آوردہ بر دروازہ قلعة بیندازند
 و آصف الدولہ را بر بالکی او مع سواریا سے زنانش متعاقب لاش ہا سوار آوردہ با رخت و لباس سے کہ در بردار و بجوئی خانجہاں
 محبوس نگہدارند و جمیع اموال پدر و سپہ بقیہ ضبط در آورند و راجہ بہا چند دیوان ذوالفقار خان را کہ ظاہر از ہاں در شہر کمر بستہ نمود
 حکم قطع لسان و ضبط اموال او شدہ میگویند با وجود زبان بریدن سخن گفتن قاصر نبود بیت از مکافات عمل ناغل مشہور
 گندم از گندم بر وید جو جو و اگر اثر او متوسطین لجن و نمت لسیاست شتمہ رہکار سے بیدای عدم کردیدند و اغر الدین سپہ
 مغر الدین و علایق تبار سپہ اعظم شاہ و ہمایون بخت بردار و درخ و فرخ سیر را نیز حسب حکم میل در چشم کشیدہ از نور بینش مارے
 و عاقل نمودند بسبب ناحق کشتہ و سیاست بے جرم و تقصیر ہم و ہر س بقیاس در دل صغیر و کبیر جا سے گیر گشتہ خوف ہلاکت
 ہر یکے را بجد سے رسیدہ بود کہ وقت آمدن بدر بار مردم از عیال و اطفال بجلیت خواستہ مترصد قتل خودے آمدند و بعد
 رسیدن در خانہ خود بعا فیت نذر و صدقات بفقرا و مساکین میرسانیدند

ذکر شروع منازعت در میان فرخ سیر و سادات و فرستادن پادشاہ
 حسین علی خان را برائے تادیب راجہ اجیت سنگہ بخدمت و طلبیات
 اول منازعت کہ میان پادشاہ و قطب الملک افتاد و آخر بطول انجامیدہ باعث ہستہ و اختلال سلطنت و خرابی تمام

منبد وستان گردید این سبب که چون قطب الملک رافرخ سیر بنا بر بند و لبست شهر و قلعه بدر الخلافه فرستاد و لطف الله خان صاحب
را همراه داد قطب الملک لشکر رسیده دیوانی خالصه بنام لطف الله خان و صدارت کل بنام سید امجد خان که در عهد پادشاه
نیز باین خدمت مامور بود مقرر نمود و فرخ سیر بعد رفتن قطب الملک بدر الخلافه دیوانی خالصه و تن جمعی سید رام ناگروا فضل خان
استاد خود را صدراعظم و مقرر نمود بعد داخل شدن پادشاه در شهر و توجه نمودن بامور سلطنت و تعیین صدارت و دیوانی میان وزیر
و پادشاه سکایه روداده مبالغه بادر میان آمد قطب الملک میگفت که اگر در ابتدا بکارت سخن من مسلم نامند وزارت را چه اعتبار
و مرا کدام اقتدار خواهد ماند و میر حلیه خاطر نشان پادشاه می نمود که هر چند سلاطین نوکران را فخر و مطلق العنان سازند نیکوگان
باید که حدود دانسته خدمات عظیمه را بطور خود بکمر حصور با عدل مقرر نمایند طبیعت خواهد که لطف بی عدد در اندیشه
باید که حد خود داند و القصد اگر چه منازعه مذکوره باین صورت انفصال یافت که دیوانی خالصه بلفظ الله خان ماند و صدارت
یا فضل خان اما در خاطر طرفین عقد با محکم گردید اصل سبب آشفتگی در اوضاع و ارکان سلطنت و بدنامی که ماند احوال قطب الملک
حسین علی خان امیر الامرا و جماعه سادات باره گردید آنکه فرخ سیر عقل سلطنت و فراست و گیاست نداشت و پست فطرت
و جبان بود مگر اندک همتی بموقع داشت و بارزل و ادب و مردم فرومایه بکسر استعداد که بجهت بر ذاتی سلیقه هیچ کاری نداشتند
خجسته شاه بکسی بیجا نموده عطا بکسی غیر لائقه میرسانید و جو صفی است که هر چند طرف اسراف داشته باشد خالی از سود و
انیت سفاهت طمع پیشه چنین کس را بسیار می شناسید و ذکر جمیل برای او و در عالم ناپایداری ماند بهمین جهت فرخ سیر
نزد لجه بکسی بازار و اعتقاد خان و انشال او ممدوح بود و فی الحقیقه لیاقت سلطنت بلکه ادب و ریاست نداشت و میر حلیه بنا بر خود
طمع و حسد و عناد با عدم لیاقت و استعداد سرور از کل امر ابرتری می جست و دولت حد و پنجاه ساله اسد خان و ذوالفقار خان بر باد
واده در بکس سادات افتاد و نمیخواست که مرجع خلایق و معتد سلطنت باشند و قطب الملک هم بنا بر میل بسیار بدستوان و شوق عیش
و طرب آرام طلب گشته زمام اختیار خود را بر ابرتری خدی که دیوان او و بقال طوش بود سپرده مطلق العنانش کرده بود و او مرد که
مقصد در کفر و طاقت تشبیهت نهادم وزارت که پای بس فیض نداشت بنا بر جهات مذکوره روز بروز عداوتها افزوده و
خاندان چار صد ساله تیموری بر باد رفت و هم بدنامی عظیم ماند روزگار سادات باره گردید و علی بن ابرین اتفاق و شقاق مستطاع
و لغام مملکت منبد وستان محمل گردید القصد میر حلیه و پادشاه و بعضی هوایان او تدبیر بکس در افتراق هر دو برادر و ازاله
اقتدار حسین علیخان بهادر اندیشیده امیر الامرا حسین علی خان بهادر را بر ابرکس تنبیه را به اجیت سنگه را محفور که بعد مردن
او رنگ زیب عالمگیر کردار نام هوای مثل تخریب مساجد و تعمیر تخریب در جو و هیور و وطن خود بطور ساینده بود و بهادر شاه
بنا بر مجادله بابرادران خود و بعد از ان بنا بر اشتغال تدبیر قلع و قمع جماعه سکمان که در حد و حدود لاهور و سر پطغان بر آورده
بودند و صعب تا دیب او نیافت مقرر نمود و امیر الامرا حسین علی خان با بعضی امر او فوج شالیسته و سامان لائق بگوشتال آن
به سگال نفیست نمود و اجیت سنگه از سطوت امیر الامرا مغلوب هر اس گردید و مال عیال خود را بگوشتان مکانها صعب
المسالک کشید و ملک خود خالصه نمود و با وجود تحریک بجدال و استیصال حسین علیخان که از حضور لعل آمد بود و بکلاس معتبر
مع بدایا بکس لائق نزد امیر الامرا فرستاده بلمتس امان و متقی جبرائیم گردید درین ضمن چون در حضور بر هم کاران حد پیشه اتفاق
کیش میان فرخ سیر و قطب الملک اشتغال نوادر عناد و ولد نمود و تدابیر و تسکین نمودن عبداللہ خان کرده بود و نوشته بکس
او متواتر بامیر الامرا شاعر نزدی رسیدن و متوقف نگردیدن رسید حسین علی خان ناچار گردید و بجهت تدبیر اجیت سنگه را

با طاعت و ارسال پیشکش مع و خیر برای فرخ سیر و فرستادن سپهر بک ملازمت خود مستعد ساخت و بجزئیترین امور خود را محصور بپایانید *

ذکر افزایش منازعات و مشاجرات میان فرخ سیر و سادات

چون قطب الملک وزیر اعظم حسین علیخان امیرالامرا بود سپهر امری از امور سلطنت مثل منصب اضافه آن و همدان بدون تجویز و مرضی ایشان متعذر بود که بعل آید و میخواستند که بی رضای آنها هیچ کارست نشینت نیابد و میر حلی که از طرف پادشاه صاحب قسطنطنیه گشته بود و فرخ سیر مکرر در بارعام میگفت که زبان و دستخط میر حلی زبان و دستخط من است لهذا مردم بک اغراض خود رجوع نموده سر صاحب دستخط نمیکنند و او را مصلحت در برآوردن مردم نام داشت و نیکام می شد و راجه رتن چند دیوان قطب الملک بکینه آنکه چرا رجوع بمیر حلی نمی نمایند جاری نمی نمود و هر که بارتن چند رجوع می نمودند نذرانه برای خود و خانواده گرفته کارش سرانجام مییاد و ازین سبب بدنام و بدین سهام ملایم پادشاه و میر حلی و عوام میگشت و به حمایت قطب الملک غرور و موفور میسرسانیده زیاد و رویه نیز می نمود و کامرانی خلق که میر حلی می نمود و بر خاطر قطب الملک امیرالامرا اگران بود و میر حلی و حضور فرخ سیر مکرر با انواع شتمن کلمات شکایت آیات سادات سروایه خیر خواهی داشته اطوار اینها را نا بهموار می نمود و خاطرشان پادشاه نمی که آنرا نیک حرامی از ناحیه احوال و افعال ایشان پیدا و عدم لیاقت مناصب عمده که بان مامورند بهوید است بنابراین فرخ سیر را و سوس زیاد از اندازه قیاس در دلش جانی گرفته مکرر تدبیر و تشکیک ساختن عبدالمتن خان نموده که سوس مقصد تشکیک و گلهای سیر باغ حسن خان بهانه حصول مقصود کرده بیست آمد و هر چند تمییدات مختلفه پیش می آورد و بهجت کماقت و جبن فطری کار می آید و پیش نمی برد و سود غیر افزایش عداوت و نفاق بنمود و حسد بر حسد و کینه بکینه می افزود و بلکه شهرت دارد که مادر پادشاه و پادشاه و پادشاه که با سادات بکفالت و ضامن کلام آتی نموده بود بعضی اوقات از ارادهای فاسد پادشاه امیرالامرا و قطب الملک خبردار می نمود و بدین ضمن امیرالامرا استدعای صوبه داریهای کل ممالک کن در میان آورده میخواست که بعد حصول ممول داد و خان را به دستور ذوالفقار خان نائب خود کند و بعضی معتد به از محاصل آنجا سال بسال بر آید خود از خان مرقوم معین کنانیده خود از حضور دور می نمود و مرضی پادشاه و میر حلی آنکه امیرالامرا خود بدکن رود بر سر قبول این صورت که امیرالامرا نظر بر سلوک پادشاه و میر حلی تنگ داشت و قطب الملک مناسب دید گفتگو و خوشنیت آید از طرفین بیان آمده کار بجای کشید که هر دو برادر از رفتن در بار پاشیده بخت خود و فراهم کردن سپاه و بستن مورچل با طراف خانههای خود مشغول گردیدند و پادشاه امرای خیر اندیش خود مثل میر حلی و محمد خان و خاندوران را طلبیده در خلوت مشورت می نمود و هر روز بلب تلون و نامردی تبدیل تدابیر رویداده هیچ امیر سر قرا و میگردفت و از اشتیاق و انتشار این خبر گران اجناس غله و جمیع ماکولات با فراط بهم رسیده حرج عظیم بر مسافر و مقیم میگذاشت و آمد و رفت پیغامبران و ابواب مراسلات فیما بین پادشاه و وزیر مفتوح بود ولیکن عقده نمی گشود و چون صورت مذکوره امتداد یافت مادر پادشاه بجای قطب الملک رفته مطمین خاطر ساخت و قرار برین یافت که در قلعه بندوبست سادات شود و بعد از آن هر دو برادر نزد پادشاه حاضر شوند چنانچه پیشتر بعمل آمد و قطب الملک امیرالامرا محصور پادشاه آمد و عذر تقصیرات خود خواستند و شکایت سواران که پادشاه با ملحد و سوسه قتل میزند از سادات بهرسانیده بود در میان آوردند و شمشیر را از کمر خود بر آورده پیش پادشاه گذاشتند و گفتند که اگر مقصیریم انیک عرض نمائیم و اگر نبایر حقوق خدمت قتل مامردم گران باشد مغزول المنصب نموده رخصت فرمائید که به حج بیت الله الحرام و زیارت سیدالنام و ابابکر ام خود علیه السلام سعادت آید و وزیریم اگر منطوق خدمت گرفتیم و همراه داشتن باشد بر سخن در اندازان تمامی پیشه و غمازان قتل کردار

روادار انداخته جانشانان و فاسرشت بودن بعد از طریقہ سلاطین حق شناسی خلاف قانون خردمندان محکم اساس است
آخر بنا کے معاملہ دفع مناقشہ بدین صورت گذارشتہ آمد کہ میر حلیہ بصوبہ دایسہ عظیم آباد سراسر افزائے یافتہ از حضور مجوز و منجور
گرد و دامیر الامرا بنیہ دولت صوبہ پاکدن نہضت فرمایند چون اسر ضلع طرفین بہ صورت مرقوم بعمل آمد درہان ایام میر حلیہ
بصوبہ دایسہ عظیم آباد مامور گشتہ راہی گردید در طاسر خود خاطر دارے سادات بعل آمد و در باطن گویا افزایش استعداد میر حلیہ و
تنبہ از دیار و فساد منظور بود فرمان سند امیر الامرا برای صوبہ دارے صوبہ پاکدن احکام مطاعہ بنام نوکران و قلعہ داران
غیرہ علمکہ بادشاہست کہ متدین ہمالک و کمن ہر یکے بکارے مامور بود شروع بہ تیارے و نگارش آن شد و رقم عزل بنام نظام الملک
از کمن و داؤد خان از احمد آباد گجرات نوشتہ گشتہ حکم حضور صدر ریافت کہ نظام الملک بحضور آید و داؤد خان بنی بہ برطان پور
رفتہ انتظار امیر الامرا نماید و بعد رسیدنش دران دیار بامرے کہ حسین علی خان فرمایہ قیام نماید و در باطن داؤد خان حکم حکم رفت کہ در
برطان پور رسیدہ باستعداد حرب کوشد و ہر گاہ حسین علیخان در انجارب سنی تمام در دستبصال او نماید کہ بعد ظفریابی بر او ناظم جمیع صوبہ پاک
و کمن و سور و اطراف و اعطاف بادشاہے خواهد بود و ہمدین عرصہ شادے کے اتحدانی فرخ سیر بادشاہ با دختر اجیت سنگہ انجام یافت
چنانچہ غفریب ذکر آن نمودہ سے آید بنا بر اطلاق بر احوال انجراج داؤد خان فتنہ کہ بقتضائے عدم تدبیر او در گجرات بر مسلمانان
روی نمود چون ذکر شد ضرور بود بہ نگارش آن سیادت رفت

ذکر حدوشت فتنہ عظیم میان مسلم و ہندو در بلدہ احمد آباد گجرات بنا بر عدم تدبیر داؤد خان فغان

در سند احمد فرخ سیر کہ داؤد خان ناظم گجرات بود آخر سال از ایام حکومتش شبی کہ ہندو ہوسے را بر عزم خود سے سوزا نیکی از ہندو
در محن خانہ خود کہ آن محن مشارکت با خانہ مسلمانی چند داشت ارادہ سوختن ہولی توہ مسلمانان اٹھ آمدند ہندو بکشت آنکہ اختیار
خانہ خود وارم آتشی برافروخت و بر عزم خود ہولی را بسوخت روز دیگر مسلمانان علی الرغم ہندو دہان تحت بر بند و گرفتہ گاوی را آوردہ بہ
ارادہ بچیتن طعام روز وفات سرور کائنات بکشتند ہندو تمام محلہ هجوم بر مسلمانان نمودند مسلمانان چون کم بودند تاب نیارودہ در خانہ
پنهان شدند ہندو و قصد را از حد بدر بردہ پس قصابی را کہ چارہ ہانزدہ سالہ بود بہست آوردہ عوض کا و بکشتند مسلمانان شہر شبانہ
این احوال چون حق سبحانہ و شہندہ ای تمام در دادند چند ہزار فغان کہ طارم داؤد خان بودند با جمیع سکنا شہر از دحام نمودہ بی شہر
آقا بدرخانہ قاضی آمدند قاضی خوف داؤد خان کہ رعایت ہندو منظور داشت و بر سر کمر و مہبت مسلمانان بمغورہ قاضی یا بشوق
نمودہ در خانہ قاضی را شکستہ خانہ اش را آتش دادند و تملیعت پناہ را ہزارہ گرفتہ شروع بسوختن دکانہے مالک چوک و دیگر خانہای
ہندو نمودند و بر سر خانہ کپور چند نام جوہرے کہ مصاحب داؤد خان و شدیدہ العصب با مسلمانان بود هجوم آوردند و دروازہ محلہ
خود را بستہ و بر قندازان بران گذارشتہ بجنگ پیش آمد و جمیع از ہندو و مسلم گشت و از شدت فساد چند روز دکانہے شہر
نہ بود چون تدارک خاطر خواہ مسلمانان صورت گرفت عبدالغفریہ و عبدالواحد و شیخ محمد علی و اعطاکہ بجلایہ فضل صلاح آراستہ بودند
با جمیع از مسلمانان بہرہ و خیرہ برای استفادہ عازم دار الخلافہ گشتند داؤد خان بہ کپور چند بہر خود قاضی و دیگر حکام و علمہ بادشاہ
محضرے متضمن بی جبرے ہندو و قصور مسلمانان نوشتہ دادہ روانہ حضور نمود و بعد ورود و لٹا ہجہان آباد را جراتن چند بکشت
بنیم کشیان خود پرداختہ مسلمانان را مقید گردانید و فریاد آن بیچارہا بجالے نرسید خواجہ محمد جعفر درویش کہ برادر حقیقہ مصطلح
خاندوران و بزرگ حقیقت کشیش عاشق خدا و تارک دنیا بود در احوال مذکور مطلع گردیدہ بواسطت خاندوران در خلا مسلمانان مقید

بیگناہ فریبہ الی اللہ کو شیدہ بچارگان را از ان بلای بگیان ربانی دمانید شیخ محمد علی ما عظم منون احسان آن بزرگ گردیدہ رابطہ اتحاد و اخلاص با خواجہ محمد جعفر بہرسانید و در خانہ و مجلس خواجہ مذکور در حالت وجد و سماع اشعار متغنی مدح و ثناء سرور کائنات و انما اہل البیت قوالان از استادان خود یاد گرفته میخوانند و خواجہ با جماع آنها نہایت رغبت داشت شیخ محمد علی و اخط نیز در خانقاہ خواجہ مرقوم گاہ گاہ در وقت و عطل بعد حمد و ثناء فقرہ چند در مناقب ائمہ اثنا عشر بر زبان بیان جارسے می نمود و باین سبب غمخوار و شاد جهان آباد ہم میخواست کہ بلند شود اما نشد ذکر آن بعد ازین خواهد آمد چون بحیث سنگہ سفارش دختر خود بمرتبہ اتم و اکمل نمودہ خفقہ ہاسے پادشاہ کہ متغنی قتل امیر الامرا ابو دینو و امیر الامرا شفقہ ہاسے پادشاہی بدست آورده احترام و آبرو سے راضی نہ شد گشتہ بود بہنگام تجدید نمود کہ بواسطت مادر پادشاہ لعل آمد شفقہ کا مگو نیز بپادشاہ نمود و عذر خواہی آن ہم در میان آمد چون رفع کرد و رتہا رویداد و جمیع جوابات سہول انفصال یافتہ میر جلہ سہم از حضور سیرون رفت شادی فرخ سیر بارانی تقریر یافتہ مصمم شد کہ امیر الامرا عبدالغفار از انعقاد این بزم عازم سفر دکن گردد *

ذکر شادی کتھانی فرخ سیر بارانی

محمد فرخ سیر حکم بہ تیار سہ سامان شاد سے کتھانی نمود و باندک فرصتہ پنجہ بایست میسار گردید از ان طرف امیر الامرا الوارم و اسباب شاد سے دختر موافق ضابطہ سہند و ستان آمادہ ساخت و شاد سے این عروس و داماد سے پنجوبے و زینتی لعل آمد کہ در سہند و دکن از ابتدای عهد رایان و راجا گن و سلاطین اسلام در بیچ اوقات و ایام کسے ندیدہ و کسے از کسے نشیندہ بر تہجرات سلطنت تکلفات بسیار افزائش یافت چراغان گوی سبقت از کواکب آسمان ربودہ زبان ملامت بدرخشا سنے ثوابت دراز داشت و چہستان آرایش گلستان ارم را خوشہ چین نصارت خود انکاشت از دوفر سہر و برہہ عشرت و کامرانی بہ اقامت دادہ سے سیر سید و مسرت و شادمانی چون روح حیوانہ در گ و پے مردم مید و دید باز دامام تاشائیان و ملازمان خضاعے شہر و بازار انول عاشقان شکر و مہتابہ تازہ رودی و بشارت چہرہ حاضران و دوستان کلماسی بوستان را خارجہ حیرت و حکر القصد شب پنجشنبہ بیت و دوم و اول الحجۃ ۱۲۰۰ ہجری مجلس انعقاد اختتام یافت و پادشاہ نجانبہ امیر الامرا آمدہ صیفہ عقد خواندہ سیر بارانی چون عروس در غلغلہ کرنا و کوس ہم اگر گرفتہ بدو سہر آخوشتافت *

ذکر مناقشہ کہ شیخ عبید اللہ ملتانی را با خواجہ محمد جعفر روستے داد

در بہین اوان شیخ عبید اللہ ناسے از ملتان بدار الخلافہ برای کار سے آمدہ در مسجد جامع و عظیمے گفت معرکہ اور و ثقی گرفتہ روستے برای دیدن خواجہ محمد جعفر مرحوم رفت چون در مجلس خواجہ مشاہدہ نمود کہ بعض سریان و متقدان زمین بوسے نمایندہ و قوالان بخوانند ابیات منقبت عترت طاہرہ پیغمبر علیہ و علیہم السلام شہتال سے نمایندہ شیخ عبید اللہ را استماع ابیات مناقب گران آمد بشروع بر عطف نمود کہ سجدہ بغیر خدا دیگر سے را ردائیت و شنیدن سرود در شریعت ممنوع و مردود است و قناعت با ستان مناقب اہل بیت پیغمبر صلعم کہ بدون ذکر اسامے و مفاخر اصحاب کبار آن سرور باشند خلاف آئین اسلام است خواجہ در جواب فرمود کہ در شان پیغمبر و اہل بیت ان بجز ذات پاک حق دیگر سے را موجود نمی دانند چگونہ راستے بسجدہ اختیار و روادار چنین کار تو اند بود و کاینکہ از شرط عشق ہمہ جا محبوب و معبود خود را موجود دانستہ ترین بوسے پر دازند اگر گفتہ کسے ممنوع نمیشوند ما را چہ گناہ رہا سے

ہمسایہ و ہم نشین و ہم درویش و ہم دوست و درویش گدا و اطللس شدہ ہواست و در انجمن فرق و نہایت خانہ جمع و با ہمت ہمہ اوست ثم با ہمت ہمہ اوست
 و قوالان انچہ از استادان خود یاد گرفتہ اندے خوانند منع آن مارا لازم نیست اگر شہا اشعار مناقب صحابہ یا دواویدہ تلمیذین نامیدہ آنہا بخوانند
 آن ابیات ہر جا و ہر گاہ خوانند شہتغال نہانید شیخ عبید اللہ از شنیدن این جواب بیل خواجہ بندہ ہمت شیخ گمان کردہ آزرده برخواست و در
 مسجد جامع در وعظ خود علی الرغم خواجہ اقوال متاخرین متعصب مثل آنکہ جناب امیر المومنین علی مرتضیٰ علیہ السّلام و الشہادۃ علی اہل بیت
 و علوی را سید بنا یک گفت و پنج تن پاک کہ می گویند خلاف عقیدہ اہل سنت است چہ صحابہ دیگر پاک نبودہ اند و دیگر نہ تھا کہ مذہب
 امامیہ را نصب العین خود نمودہ راستے بتقصیر در ان باب بنود خواجہ برین افادت او مطلع گردید پیغام داد کہ این چنین مقالات
 در وعظ خارج از طریقہ دین مبین و سیر و نازو کیہ اہل سنت و جماعت است بلکہ محض آئین خوارج اگر بفقیر خانہ بیا کیڈ یا جانی مقرر نماید
 کہ حضور دیگر فضلای منصف متدین و تحقیق اقوالیکہ می گویند بدلائل عقلی و نقلی مناظرہ کردہ آید یا انچہ دعویٰ می نماید از روئے
 کتب معتبرہ فقہائے اہل سنت و صحاح احادیث خاطر نشان نماید تصدیق بیجا نخواہد بود شیخ عبید اللہ در جواب کلمات درشت
 و پریشان گفتہ فرستادہ اتفاقاً در ہمین روز دسے روز جمعہ وقت وعظ چندے از فضل زادہاے او باش وضع مع سجدہاے
 خاک کر بلا در گردن و بازو بہیات مجموعہ در مجلس وعظ آمدہ نگہاے تائب شیخ عبید اللہ نمودند و سہ ہزار کس از پیر و دانش کہ سماع وعظ
 می نمودند گمان آنکہ اینہا فرستادہ خواجہ بر کتلت وعظ آمدہ اند کلمات تشنیع رقصہ بر زبان راندند دخل زادہا تا تابش خندش نیارودہ از
 مسجد بر آمدند عقب آنہا نہند و بی اجل رسیدہ سپاہے وضع ہووس شنیدن وعظ آمدہ برگردید سیکہ از خدمت مسجد با جمع دیگر توجہ
 آنکہ او ہم از ان جماعت است بقصد گرفتن و کشتنش و دیدہ بندہ وے مذکور برگشتہ مؤذن را یکشت خود ہم کشتہ شد و تا دوسہ روز کشت
 او با مدیہ تحقیق و اثبات آنکہ فرستادہ کیت نگذاشتند کہ برداشتہ شود بعضے از متعصبان و ہوا خواہان شیخ عبید اللہ زیادہ گو بوسیلہ
 بعضے مقرر بان در گاہ حضور یا دشاہ استغاثہ نمودند کہ خواجہ میخوابہ در دین اہل بیت خللی اندازد در عہد بہادر شاہ نو استکلف کلمہ وصی آن
 ہنگامہ شد احوال احوال زیادہ برانست بہتر آنکہ خواجہ از شہر بیرون کنند و در معارک و بازار شاہجہان آباد کہ اشعار مناقب اہل بیت
 خواندہ فضائل آنہا مذکور میشد بعد رومی نمودن اینصورت ورق گردانہ غیر دم روافض بر زبان نمی آمد فرخ سیر با شریعت خان کہ تخطی
 حضور بود درین خصوص سوال نمود تا نشی گفت کہ بد اعتقاد دی خواجہ شرمناک ثابت نمی شود و انچہ شیخ عبید اللہ میگوید مطابق کتب معتبرہ
 عقائد اہل سنت و جماعت نیست اما بنا بر رفع گفتگو خواجہ اگر تبدیل مکان فی نایم مضائقہ نذر و خاندوران درین باب انچہ بایست بجناب
 خواجہ التماس نمودہ صلاح داد کہ چندے در فرار خواجہ نظام الدین رفتہ زبان معاندان بایست و شیخ عبید اللہ را طلبیدہ گفت کہ
 بچہ مطلب درین شہر آمدہ مطلب اورا بعد از ہمارہ دسہ چار روز سرانجام دادہ روانہ ملتان نمود و فتنہ را خوابا بیند

ذکر حضرت عبدالصمد خان بر بندہ مقتدا می فرقہ سکھان محل احوال فرقہ و مقتدایان ہشیان

و ہمدین عرصہ کہ سال پنجم از جلوس فرخ سیر مطابق شہلا ہجرے بود دیر و سے بازوی عبدالصمد خان بہادر دلیر خنک بندہ اخلا
 دور و بہین نام بندہ اور قوم خود مدعو و مشہور و در ان وقت بریاست سکھان و نصرت آنہا مغرور و مردم کہ سفاک بے باک بود و خود را
 سلطنت برداشتہ طلبہاے بے پایان بر خلق حدامی نمود بپا پیش اعمال خود رسید تفصیل این احوال آنکہ فرقہ سککہ کہ سیر وے مسلک
 اگر گویند بنودہ موسے ریش و بروت و سر از ابتداے تولد مطلقاً نمی تراشند و اکثر نیلگون پوشیدہ با سلاح ویراق میگردند و ہر چند
 از فرقہ مختلف باشند ہر گاہ این مسلک اختیار نمایند احتیاج و اخترا از ہمدگر لبنا بطہ سترہ و قاعدہ دیرینہ نہودی کنند اگر چہ

ابعد فرق باشند حدوث این مسلک در او آخر عهد عالمگیر از ملک یب اتفاق افتاده موجب این طریق گور گوند است که از خلفا سب
 ناک شاه فقیر مشهور بوده و مجلس احوال ناک آنکه پدرش بقای از قوم کمتر بود و در عهد طفلی حسنی و صبا حتی یا ناک مایه استعداد و کثرت
 خدا داد داشت و سید حسن نام در ویشته صاحب حال و مقال بر ناک مذکور نظر توجه داشته همت بر تربیت اوست گماشت بعضی محبت
 در ویش حقیقت کیش فی الجمله شعور و دانش بهر ساینده بر حقائق و معارف که کتب فقرا اسلام و صوفیه ذوی الاقترام بان شمع
 اطلاعات حاصل نمود و از تعصب کیش آباوی خود در گذشته مضامین اقوال آن بزرگواران بزبان پنجابی که دهشت در سجود شمار
 سنده می نمود و اشعار و کلمات او فراهم آمده صورت کتابی گرفت و نام آن کتاب گزنت افتاد و این اعتبار و کثرت
 اتباع در عهد بابر پادشاه و در امیر آمدالی آلان در میان پیران او آن کتاب عزت و شهرت داشته مشهور و معروف است و بخوان
 آن اشتغال داشته احترام بسیار بر آن کتاب می کنند و کلاش چون ماخذ صحیح در دغالی از کیفیت و متانتی نیست بیشتر اوضاع فقرا
 او مشابه اوضاع فقرای مسلمانان سنده بود و الحال هم فقرایش بهین صورتند و اکثر جا بلکه مشهور بود و با کتایا که با صلاح آن با سنگ گیند و
 سنگتای که سرگروه و دیگر مریدانش می باشند و اولاد ناک منحصر در دو پسر بود یک سهری چند نام دوم لکمی چند لکمی چند دنیا اند و
 و بسیر و شکار بسیر و اولادش هم الی آلان کذلک صاحبزاده که در خاندان آن است و سهری چند صورت در ویشته اختیار نمود
 زن و فرزند داشت اما بجای پدر هم نه نشست و سجاده نشینی نکرد فقرا ناک شایسته که در لباس اوضاع مشایخت نام
 فقرای سلیمین سنده دارند اخلاف و پیران او و یک از خدمه ناک که آنک نام داشت سجاده نشین ناک گشته بجای او نشست
 و سیرده سال سجاده نشینی نمود چون سپهرنداشت امر دس مرید خود را مجاده نشین خود نمود و بیست و دو سال سجای پیر خود نشسته
 قالب غفره را پدید و نمود و با وجود اولاد او هم را بهیچ نام داماد خود را بجای خود نشاند و او هفت سال زندگی کرد بعد او
 گور و رجن سپهرش سجاده نشین پدر گشت و بعد بیست و پنج سال از دنیا در گذشت بعد او گور و سهر گوند پیش سی و شش سال سجاده
 نشینی نمود بعد او گور و سهر گوند که پدرش حضور پیر خود مرده بود و سجای خود نشست و بنفقه سال رهنمایی اتباع خود
 نمود بعد او گور و سهر گوند که پدرش در خزده مسال بر و ساد و پدر نشست و سه سال زندگی کرد بعد او تیغ بهادر سپهر خود گور و سهر گوند یازده
 سال سجاده نشینی نمود و در قید امرای عالمگیر افتاد و در نشسته سحر سلطان عالمگیر حسب حکم پادشاه کشته شد و گور و گوند
 سپهر تیغ بهادر بجای پدر نشست مدت هار یاست نمود سجاده نشین ششم ناک که تیغ بهادر نام داشت پیران بسیار بهر ساینده صاحب
 اقتدار گشت و چندین هزار کس همراه او میگرددیدند و معاصرا و حافظ آدم نام فقیر از فرق مریدان شیخ احمد سر سندی جا که شیر سیدی
 و پسر و سهر خود بهر ساینده هر دو کس شیوه اخذ و جر مجرب و قند اختیار نمود و در ملک پنجاب میگرددیدند تیغ بهادر از سنده و آن را
 میگرفت و حافظ آدم از مسلمانان و قائل نگاران پادشاه عالمگیر بگماشتند که دو فقیر یک سنده و دو یک مسلمان فلان فلان سهر
 این شیوه را برگزیده اند و چه عجب که اگر اقتدارشان بنیز اید خروج هم نمایند عالمگیر بعد اجتماع پنجر سجا کم لاسور نوشت که هر دو گرفته
 حافظ آدم را از مالک محروسه بدر کرده در موطن افغانه آن طرف انگ و پشاور سر و سنده و نگارند که باز این طرف و آن طرف و آنند نمود
 تیغ بهادر را گرفته مقید و محبوس دارند چنانچه حسب حکم لعل آمد و بعد چند روز حکم دیگر در باره تیغ بهادر رسید که او را کشته و سید
 را چند حصه نموده اطراف شهر بیابان و نیرند حسب الامر بوقوع پیوست اما سهر اسیان تیغ بهادر بطور فقر اسیر دیدند و سلاح ویراق
 در میان نشان ممول بنو و بعد از آن که عالمگیر حلت نمود و نوبت سلطنت بر بهادر شاه رسید و بقول در او آخر عهد عالمگیر گور و گوند
 بجای پدر خود تیغ بهادر نشسته منتشران قره خود را آهسته آهسته جمع نمود و سلاح و اسب و یراق بهر ساینده بهر اسیان خود

از ان فوقہ بگرسنگی و مرض زحیر و اسہال ہلاک شدہ باقی التماس امان و استعما می آمدن بلشکر نمودند عبد الصمد خان نشانی در میدان
نصب نموده فرمان داد کہ سلاح و بیراق زیر علم مذکور گذار شدہ بی بیراق نزدیک لشکر جمع شوند بنا بر عجز و عناد چار و ناچار قبول نموده
حسب احکم لعل آوردند بعد اجتماع آنها عبد الصمد خان ہمہ را دستگیر نموده جمع کثیرے را سیر کردہ ہاے لشکر خود سپرد کہ بر لہجہ ان
دریا کہ پائین گورداس پور میگردد گردن زدند و کوسا و مشاہیر فرقت مذکورہ را بر پشت ہاے بی بالان و خر ہاے عریان کلاہ غدا
بر سر و سلاسل در دست و پا کردہ سوار ساخت و باین ہیأت قاصد لاہور گردیدہ بصورت مسطور آبخا غہ مغرور و رشیش پیش
سوار خود گذار شدہ داخل شہر گردید ما در بایزید خان کہ در شہر لاہور بود بتاع انخبر شادمان گشتہ بر سقفی در بازار سر راہ سوار
عبد الصمد خان نشست مردم را گفت کہ ہر گاہ قاتل سپہ من کہ در قوم خود بسبب کشتن بایزید خان باز سنگہ نام یافتہ بود
بر سر مرثیہ ان خواہید داد چون ان ناچار غدار بر خر سوار در رسید مردم ان ضعیفہ را خبر دادہ شناسانیدند عقیقہ مذکورہ بکنبہ خوا
و انتقام پسر خود ان سبک سر را چون نزدیک رسید سنگ گرائی از بالا ہاے بام بر پیش افکندہ از جان بگشت عبد الصمد خان
باستماع این خبر سکھان را بجلاہاے اسپہ خرو پشا نیندہ از نظر مردم مستور ساخت تا اکثرے کشتہ نشوند و بردن بجنور فرخ سیر
کہ منظور داشت سیر آید و بعد چند روز انہا را بدستور مسطور از لاہور کوچانیدہ ہمراہ قمر الدین خان سپہ محمد امین خان و سپہ خود
زکریا خان بدار الخلافہ فرستاد چون نزدیک بشا ہجہان آباد رسیدند فرخ سیر اعتماد الدولہ محمد امین خان را فرمود کہ بیرون
شہر رفتہ ندائے مذکور را تختہ کلاہ و روسیہ نمودہ بسوارے فیل و دیگران را بر خر و شتران و سربار سپر نیز ہا کردہ بشہر وارد
بعد آوردن بجنور حکم جس ان نامحسب مع پیر و دوسہ نفر معتبرہ در قلعہ شد و در بارہ دیگران فرمود کہ ہر روز صد نفر از ان گروہ رو بہ
چوترہ کوتوالی و رستہ بازار را بقتل رسانند حسب احکم لعل آمد اما عجیب تصلبی از انجا مسموع شدہ کہ در کشتہ شدن یکی بر دیگری
سبقت مے جست و منت جلا دے نمود کہ اول اورا بکشید چون تمام ان جماعہ سپادش اعمال خود رسیدہ مقتول گردید سپہ
ندار ابراز انوسے او بدست ہمان ناچار کوچ کنانیدند و آخر بنہور ہاے آہنی تاب دادہ پار ہاے گوشت اورا از دیش
کشیدند و بجراحی اعمالیکہ با خلق خدا نمودہ بود مجازا اگر دانیدہ بجاییکہ مستحق ان بود رسانیدند گویند محمد امین خان از نند
بیدین پرسید کہ آثار عقل و رشادت از چہرہ تو پیدا ست ترا چہ چیز برانیداشت کہ خود را ابتلاے چندین وز و وبال در دنیا و
آخرت گردانیدے و در مکافات اعمال خود باین حد رسید کہ جواب گفت کہ اجماع جمع ملل مذہب است کہ ہر گاہ تہر و عصیان
خلائق از حد بیرون رود منتقم حقیقہ در مکافات اعمال آنها چون من ظالمے را می گمارد ناجزا سے سپر یکے در کنارش نہد بعد ان
مثل شما مقتدران را بر و تسلط دادہ اورا بسزاکردارش میرساند بیت این جوش و خروش ظالمان بیت بگرو چناب صدا ندارد

ذکر حضرت نمودن امیر الامرا حسین علیخان بہادر بہ دکن و ظفر
یافتن برداؤد خان پنی ورو نمودن دیگر حوادث و فتن

قبل ازین نگاشتہ تمامہ وقایع نگار گردیدہ کہ امیر الامرا عبد برآمدن میر حلیہ از حضور نصیر ارادہ دکن نمودہ بنا بر انصرا م بعض
مرام چند روز متوقف بود بعد ان فراغ از جمیع کار سازیمہا بطرف دکن عازم گردید و سجدت پادشاہ معروضنداشت کہ
در صورت مخالفت محمود و موافقت و بروز ارادہ فاسک نسبت بقطب الملک در بیست روز نیندہ را رسیدہ دانند بعد حضرت
امیر الامرا پادشاہ بداد خان کہ صوبہ دار احمد آباد و افغان صاحب الرس شجاع مشہور بود و یا سرداران مرہٹہ دکن نہایت

ربط و اتحاد داشت صوبہ دار سے برہانپور مقرب نموده مخفی و متواتر احکام میفرستاد کہ در برہانپور آمدہ اطاعت امیر الامرا حسین علیخان
 نماید و بدفع و استیصال او کو کشیدہ امیدوار غنائی و صوبہ دار سے کل و کمن باشد و داؤد خان بہرہانپور رسیدہ دم از صوبہ دار سے
 باستقلال زد امیر الامرا بر این ماجرا اطلاع یافتہ داؤد خان پیغام فرستاد کہ چون کل صوبہ جات و کمن بن تعلق گرفته است باید کہ
 قدم از جادہ اطاعت بردار نگذاشتہ باستقبال شتابید و الا خود را نزد پادشاہ رساند و باعث فساد نگشتہ خلل انداز بیان نماید و داؤد
 از قبول این ہر دو امر با منورہ از برہانپور آمد و بیرون شہر خمیہ نمودہ از اطاعت امیر الامرا سر باز زد و سرداران مرہبہ را کہ یکی
 از انہا از عمد بہادر شاہ نو کر سلطنت و ہفت ہزار سے بود و نبیاحی سیندھ نام داشت و پرگنات سیر حاصل اوزنگ آباد
 در جاگیر او تنخواہ بود بدو خود طلبید و اپنا حاضر آمدہ گرد برہانپور فرود آمدند تا آنکہ او اہل شہر رمضان المبارک سنہ چارم جلو
 امیر الامرا حسین علیخان بہادر رسیدہ بہ چند سخنان سودمند بآن افغان جالت شعار گفتہ فرستاد و ذکر گفت و پایان کار
 بجنگ انجامید امیر الامرا با بیت و چند ہزار سوار کہ در رکاب نصرت انتساب موجود دشت صفوف حرب آراستہ سوار شد
 و از ان طرف داؤد خان با ہمراہیان کہ ہر یک بزرگمرد و درستمردستان بود فوج خود آراستہ بارادہ مدافعت نمودار و معبر کہ
 کارزار نایان گردید زد و خور و سہ عظیم دست بردار قوسے رویداد بہادران طرفین سختی عجیبہ بر پا کردہ دست از قتال یکدیگر
 فاصنداشتند نہ چون تگرگ از ابنو بنار شمشیر آبدار سیر سختی و دست مبارزان خاک معرکہ را با خون مردان مقابل می آہست
 ہر بد نہای ناز پرور کہ بر بستہ خاک نخفت و کدام گلمکہ از سر ہما خون چکان بر شاخسار نیزبانہ شگفت از مدہ تعین توپہا
 گران زمین چون آسمان تحوّل گردید و آسمان از حیرت تماشائے زرم دلیران خون آشام مانند گردہ خاک از حرکت آرمید
 داؤد خان بداعیہ مقابلہ با حسین علیخان فیلبان خود را ناگہ کردہ بود کہ فیل اورا بفیل سوار سے امیر الامرا رساند نہا برین
 باوجود کشتہ شدن ہیرامن ہراول داؤد خان کہ در شروع جنگ خود را با بسیار سے از ہمراہیان بر توپخانہ امیر الامرا رخنہ
 و دلولہ محشر زلزلہ حسین علیخان بر الیگنہ علف تیغ بیدار لیغ سادات عالی درجات کشتہ و اکثر رفیقانش کشتہ و زخمی شدہ
 بودند داؤد خان با مدد و سے از فیل نشینان بزرگ اصحاب فیل با جمعیت قلیل جو یا سے حسین علیخان بودہ و حملات
 متواتر نمودہ دمی در چائے نمی آسود و بادوسہ صد افغان جانفشان تیر زنان سے آمد و قاصدان بود کہ ہر صورت
 خود را بحسین علیخان رساند لہذا تزلزل عظیمی در لشکر امیر الامرا افتادہ کہ ستم بیک و محمد یوسف داروغہ توپخانہ و لبالت خان و جمیع
 دیگر شرط جانفشانی تقدیم رسانیدند و خانزمان و عالم علیخان با عمدہ ہما دیگر زخمی گردیدند دین گیر و دار سیر شرف کہ سردار
 عمدہ و رفیق قدیم امیر الامرا و دران روز غرق آہن از سر نہایا بود مقابل داؤد خان آمد داؤد خان سو فارتیر در چلہ گمان
 گذاشتہ بلکہ بر سیر شرف زد کہ مثل زمان رو خود ہر پوشانیدہ جہلم بردازار و سے ترا پیغم و تیر از شست خود ہما کرد
 این سخن کنایہ برای آن بود کہ خود در حروب زہر و سلاج دیگر بنوشیدہ اکتفا بجامہا سے سفید سے نمود و تیر فک و متصل بگلو سے
 سیر شرف چنان محکم و کار سے نشست کہ بدشوار می بر آمد و میر نکور بر تختہ ہودج بر و ہفتا د فیلبان داؤد خان دوسہ ضرب
 کجک بر پشت سیر شرف بجاکلی و چستی چنان زد کہ مدام الحیوہ ہمیشہ یاد کردہ در مجالس کر آن سے نمود و فیلبان سیر شرف
 فیل خود را از فیل داؤد خان جدا ساخت از شاہدہ این صدمہ عظیمہ کہ میر شرف رسید تام فوج امیر الامرا ارکان فارغ گردید
 سیر شرف مرتسم خاطر گشتہ چون داؤد خان متصل با امیر الامرا رسیدہ بودیم و ہر سہ بقیاس فرو گرفت و نزد یک بود کہ لشکر
 از ہم با شد و شکست فاحش رو نماید بلکہ اکثر سے خود را بکبار کشیدہ پای استقامت جمع کثیر سے بغیر از سرداران و رؤسائے

جان تبار لغزیدہ بود درین نزد کوب قیامت آشوب گلو کہ بندوق جالستان باد و دغان خمیدہ کار با نام و صبح عمرو و شش
 بیشام رسید فیلیان برگشته شدن و اطلاع یافته فیل را از معرکہ برگردانید و بقیۃ السیف را نیز ناچار فرار اختیار آمد امیر الامرا حکم
 بنواختن شاد یا نفتح و طفر نمودہ فیل سوار سوار و دغان را باز طلبید چون آوردند حسب اورا با دم فیل بسته در شہر گردانید و بنیاد
 سیندھیمہ کہ از میدان پایش لغزیدہ انتظار طفر احد الطرفین کے کشید خود را بمبار کیا د امیر الامرا رسانیدہ نذر و تہنیت بتقدیم شہ
 و ہر اسباب نفس تباراج بنہ و اموال را و دغان و غارت اسباب سپاہالش پر داختند و فیل و سپاہان او ضبط سرکار امیر الامرا درآمد
 ازان جملہ بعد متنی چند فیل ارسال حضور گردید

نقلی عجیب متضمن استقلال غریب

گویند در ایام صوبہ دار سے احمد آباد گجرات دختر کی از زمینداران موافق ضابطہ صوبہ مذکور سکہ گشتہ بعقد داؤ دغان در آمد
 و حاملہ سہفت ماہہ بود کہ داؤ دغان بقصد مقابلہ حسین علیخان نہضت نمودن مذکور حیدر داؤ دغان باذن و اطلاع او نہضت
 نگذاشت چون خبر گشتہ شدن داؤ دغان شنید شکم خود را بہمان حیدر با صیقا چاک نمودہ طفل را دانت بر آورد و خود بکمر بعد
 ازان کہ خبر فتح و طفر یافتن امیر الامرا بہادر بفرخ سیر رسید اثر حزن و اندوہ بر روی او ظاہر گشتہ بقطب الملک گفت کہ خان
 سردار شجاع نامی صاحب اقتدار را بجا گشتند قطب الملک در جواب گفت کہ اگر برادرم از دست آن افغان گشتہ می شد موافق
 مرضی مبارک بجایم بود

ذکر گرختن میر حبلہ از صوبہ عظیم آباد بسبب حبس و بے عقلی و هجوم آشوبہا سے
 ویکرو شدت پذیرفتن نفاقت با سادات از سفاہت فرخ سیر

محمد فرخ سیر در اوائل سال پنجم از جلوس خود حکم گداشتن ہشت ہزار سوار کردہ بود کہ اکثر سے ازان از دوستی مانند سید سے
 بودند و تبار آمدن جاگیر قرار یافتہ بود کہ پنجاہ روپیہ در ماہ نقد سے می گرفتہ باشند و این جماعت دوازده ماہ طلب در مکر
 داشتند و جمعہ فقط بامید جاگیر خدمت سے نمودند کہ ناگهان حکم بطرف آہنا صدر ریافت و بختیان جماعت مذکور را جواب
 دادند و در ہمان ایام میر حبلہ کہ صوبہ دار عظیم آباد بود و از بدست می او نگذاشتن لشکر بسیار از غلیہ وغیرہ و سبب انفاقت
 طلب سپاہ نرسید و جماعت غلیہ نقد سے بر رعایا و عموم برایش عظیم آباد بسیار نمودند و نہایت بدنامی عالم مال میر حبلہ پدید
 بہت سیام ملامت سکنہ صوبہ و مردم حضور و مطعون ملازمان خود گشت با آنکہ بسیار از خزانہ پادشاہ سے صرف نور بارہم اعمدہ
 ادای طلب سپاہ کینہ خواہ بر نیامدہ بے خبر از ملازمان خود مخفی در محفہ نشسته ہمارا بخلافہ گرختن و از عظیم آباد در عرصہ باز در روز
 دفعہ وقت شب بدروازہ قلعہ پادشاہ سے رسید اتفاقا دران ایام اخبار مختلفہ بانواع متشستہ متعین از فتن قطب الملک شہنشاہ
 می یافت و فی الحقیقہ پادشاہ ارادہ ہدی با سادات مرتسم خاطر داشت و در عوام شہر سے بود کہ میر حبلہ را نیز برای ہمسایہ ہر شاہ
 طلبہ شہت کہ ناگهان ورودش بانصورت اتفاق افتاد و معنی موجب مزید بدنامی میر حبلہ از دیاداد و اہل آباد گردید
 ہر چند میر حبلہ ازین حرکت بمعوق مورد عتاب پادشاہ گشتہ و حضور و روئے نیافت و نذر و قطب الملک آہ بہ ناگہان بجا
 و اطاعت و تذلل التماس عفو جرم خود و استغفار سے زلات از حضور نمود لیکن یہ امور محمول برکے از ہر طرف سے

پہنچت ہزار سوار برطرف مذکور و دیگر منلیہ کہ برائی نخواہد خود فراہم آمدہ بخانہ محمد امین خان بخشے و غانڈوران نائب امیر الامرا
و میر حیلہ رفتہ قفائے طلب خود و نا نشنا سے نمودند هجوم این مردم با اسلحہ و یراق و محاصرہ و از دحام بر جوی امرا می نمود
ممنون مردم میگشت کہ بپارزش فتنہ جو یا ست و غرض آنکہ عند الحاح علی الخلفہ بر خانہ قطب الملک بریزند ازین شہر قفایہ
شیش گشتہ در فکر اجتماع فوج افتاد و شروع بنکنداشت نمود و غیرت خان ہمیشہ زاده او کہ دران آوان بہ فوجدارے نارفول
مقرر گشتہ برآمدہ بود با مردم بارہ کہ تازہ فراہم آمدہ بودند و فوج نو نگہداشت دیگر خود را قطب الملک رسانید تا پنج شش
روز از دحام برطرفیان مذکور و دیگر افواج منلیہ را بازار با بود و دستہ دستہ مسلح و کمل میگشتند و سرداران طرف قطب الملک
نیز از صبح تا شب با سوار مع جمعیت خود مستعد و تیار می بودند و میر حیلہ سر اسیمہ گشتہ و خود را گم کردہ پناہ بخانہ محمد امین خان
بر دوہدف سہام مطاعن کردیدہ نمیدانست کہ چہ کند با این چک و چانہ دعوی ہمسرے بلکہ بزرگے با امیر الامرا ذو الفقار خان
ہباد و حسین علی خان بہادر و قطب الملک می جست آخر کار چار و ناچار فرخ سیر ضرورت بنا بر دفع فساد و برأت از اتهام
میر حیلہ را محاتب و کم منصب و از صوبہ پٹنہ عظیم آباد تعین نمودہ سر بلند خان را صوبہ دار عظیم آباد و میر حیلہ را بطرف پنجاب
خصمت او چون باطنها صاف نبود و معہذا احتمال سازش و تزویر از ضمیر اصحاب تدبیر بیرون نمی رفت و ہر گاہ پادشاہ
نسیرے و شکارے میرفت یا ادنی حرکتی روی میداد غلغلہ گرفتن قطب الملک در افواہ سے افتاد و قطب الملک
متوہم بودہ نگہداشت سپاہ علی الدولہ می نمود

ذکر حلت امیر کبیر عمدۃ الوزرا حیلہ الملک اسد خان آصف الدولہ وزیر عالمگیر

در سال ششم از جلوس فرخ سیر مطابق سال ۱۱۲۹ - اسد خان آصف الدولہ پدر ذوالفقار خان بہادر زمانی کہ مرحلہ نود و چہارم از
مراحل عمر سبکبیسر طے نمودہ بود بہ رحمت ایزدے پیوست گویا در ہند خاتم الامرا بود چہ از صفات حمیدہ و شہیم پسندیدہ و مکارم
اخلاق و مراحم اشفاق و علو قدر و منزلت و سمو جایہ و مرتبت انچہ باید داشت تا آخر عمر بر اسے بیچ یک از امرادست بسپرد
ورافت تمام بر کل انام داشتہ کامروا عالم و با مہجیت طوائف اہم مدوح و مشکور اہل زمانہ و موصوف و معروف و بقبض رسانید
آشنا و بیگانہ بود بہ بیت نیک و بد چون ہی بباہر مردہ خنک آن کس کہ گوسے نیکی بردید اللہم غفرلہ و ارحمہ مشہورست کہ ذوالفقار خان
امیر الامرا ہلاکت فرخ سیر راغب بنو ملک را دہ جنگیدن بار دیگر با فرخ سیر بالفاق مغرالدین یا شاہزادہ دیگر باید رفتن بطرف
دکن کہ صوبہ ہائے او بود داشت بعد مبالغہ پذیر ناچار تن ہلاکت در داد چون باعث ملازمت ذوالفقار خان با فرخ سیر اسد خان
بود و از نا قدر دانے فرخ سیر و بد بندادے میر حیلہ ذوالفقار خان مقتول شد و نام ذوالفقار خان سہیل نام اسد خان ابراہیم
بود تا رنج قتل سپرد و چنین موزون نمود بہ بیت بافت شام غریبان باد و چشم خون نشان گفت ابراہیم سہیل از قرآن نمود
گوئید و مرض الموت اسد خان فرخ سیر کہ از سفاہت و نادانے خود حیران بود معتدے را برای عیادت و معذرت فرستاد
پیغام نمود کہ افسوس قدر شمار اندانستہ انچہ نبایست بعمل آوردیم و الحال ندامت میکشیم لیکن سودے ندارد اگر مصلحتی در بار
سادات بہ بید از اشفاق شاہیکانہ نیست جوایب آنکہ غلام علی عظیم از شاہجسب قضا و قدر واقع شد و چنانچہ خاندان مارا بر باد دادید
در مکافات آن افتادہ اند و خلل در ارکان سلطنت تیموریہ راہ یافتہ اما اکنون کہ زمام اختیار ملک و دولت بدست سادات
دادہ اید تا مقدور در استر مناسے آنما کوشیدہ کار سجاے کے نرسانید کہ منازعات زیادہ از حد مایہ عناد و فساد دیگر گردیدہ بالمرہ

مجبور شود و عنان اختیار از دست شما مطلقاً برود و

ذکر افزایش منازعات فیما بین پادشاه و سادات

فرخ سیر تجویر مصاحبان هواخواه سرکرامی خواست نخبه مستی از خدمات ممالک دکن مامور می ساخت و سند نوشته میداد و امیرالامرا آنرا موجب و حسن خود شمرده بطالفت احمیل دخل نمیداد و بران خدمات همراہیان خود را مقر می نمود و این امور با افزایش عناد می شد و در حضور ہم با قطب الملک و پادشاه ہمین آش در کاسه بود و راجه رتن چند دیوان قطب الملک بحامیت آقاسی خود از غرور و نفوذ دخل در جمیع دفترا پادشاهی نموده متصدیان حضور را در هیچ کار اختیار و اقتدار نمیداد و در مقدمات مالی و ملکی دیوان خالصه رتن محفل محض گشته اجاره محالات خالصه تجویر رتن چند رواج یافته بود معاملات لکوک بوسط رتن چند انفصال می یافت و اعتقاد عام خان را که تجویر خاندوران دیوان خالصه شده بود و راجه رتن ایان همان شایسته را که دیوان رتن کرده بود و دزد سر دونا چار بود و دزد که رضا جوئی پادشاه و قطب الملک هر دو باشند اعتقاد عام خان را اندک طرف پادشاه و دزد لک راجی راین را طرف قطب الملک اندکی زیاده مطلوب بود از بخت بر دو معاتبت استغفای خدمتین مذکور رتن بر سر و واجب عقلی گشته بود و ناگهان غنایت امیر خان که در سہ احد فرخ سیر بعد گشته شدن سپارش بدایت امیر خان صاحب گشته بکعبه معظمه رفته بود و معاودت نمود و فرخ سیر از بر سر می اوضاع سلطنت و حماقت هواخواهان خود مثل سیر حله و غیره مذمت داد و بر انداختن امر کباب در شایسته و عالمگیر کے غلط فاحش می انگاشت و در غنایت امیر خان را که از زمره عالمگیریان و متصدی پختہ کار کفایت اندیش بود و مختتم دانسته اده فتوایین خدمات حضور با نموده اسیر از سر می مناسب افاضه اش مستمال و سرگرم کار ساخت درین ضمن اعتقاد عام خان که از پاسدار سے طرفین و خجالتها که از باب طلب کشید استغفای خدمت نمود و تجویر دیوانی خالصه رتن یا صوبہ دار سے کشمیر بنام غنایت امیر خان شد فان مرقوم نظر با قدر قطب الملک اعتبار می نمود و قطب الملک از سخت گیری با سے او که در عهد عالمگیر مشاہدہ نموده بود و راضی نمی گشت اخلاص خان نو مسلم بدار شایسته که فاضل دانشمند و با وجود کمال اخلاص با سادات نظر بنا بر عمتا تارک خدمات بود و نوشتن تاریخ فرخ سیر سے حسب اشتغال داشت و مصاحبت با قطب الملک می نمود در میان آمد با صلاح جانشین کو شہیدہ طرفین را با بصورت راضی ساخت که غنایت امیر خان بدون اطلاع عبداللہ خان چیز سے بعرض پادشاه نرساند و تجویر خدمات ننماید و راجه رتن چند در محالات خالصه پادشاهی دخل نکند چون قطب الملک بسبب بیدار غی از پادشاه و رعیت بعلی شہ برای اجراء امور وزارت و دستخط کچر سے نمی نشست و کار خلق خدا چارکے شد غنایت امیر خان درین باب اتنا س نمود که دو بار نہایت یکبار لقلعہ آمدہ جلوس و در کچر سے و اجرای مرام انام سے فرمودہ باشند ملتس و پذیرائی یافت لیکن چند روز باین آئین گذشتہ باز بر ہی پذیرفت چنانچہ مذکور خواهد شد غنایت امیر خان با وجود شعور یک با و نسبت میدهند ملاحظہ احوال روزگار نکردہ بر آخذ خبر یہ خلاف مرض رتن چند غرض از پادشاه اصدار حکمش نمود و نیز چون خواجہ سراہان و کشمیریان و ہنود لبنازش و قلع و زبر دست مناصب زیادہ از حد مرتبہ و ہمہ سیر حاصل جاگیرات در تصرف خود آورده عرصہ جاگیر بر مردم دگیر تنگ گردانیدہ بود و خواست که از روی اوراجہ و بوجہ منصب ہنود و غیرہ متعلبان مضبوط و کم نماید و این امر بر رتن چند و ہمہ صاحب مداران دفتر شاق گذشتہ لقطب الملک بوجہ آوردن و بوجہ راضی با چار سے این حکم کردید و جمیع ہنود و مردم متغلب کمر عداوت غنایت امیر خان بحکم بستند انین کاوشها قرار یک در میان

و عنایت الله خان بود بحال نموده و بختها در میان آمد و بکج دار و مریز می گذشت که ناگهان یکی از احوال مجال خالصه متوسل رتن چند پاک حساب دیوانی آمده مبلغ کلی بدمه او برآمد عنایت الله خان برای وصول زر را سفید ساخت و مکرر رتن چند متخلص او گردید اما سواد ندید عامل مذکور تا بویافته روزی گر بخت و پناه بخانه رتن چند بر رتن چند حامی او گردید عنایت الله خان بعرض پادشاه رسانید چنانچه برآگرفتق عامل از خانه رتن چند تعیین کنانید و کار بگفتگو فساد انگیز منجر گردید پادشاه از روی غضب قطب الملک در طرقت نمودن رتن چند فرمان داد اما اثری بران مترتب نشد و عمده ترین منازعات که سرمایه فساد کلی گردید و سر رشته اختیار از دست فرخ میر بیرون رفت آن بود که چو از امن جاٹ زمیندار عمده صوبه اکبر آباد که ابا و اجداد او خوش از همیشه مفسد و مکرر مصد شوخیا گشته قابل تادیب و تنبیه بود و در زمان سابق سلاطین مهم آنجا مامور گشته بجزا و سزا زمینداران می پرداختند در او اکل شوال سال ۱۲۰۰ هجری را به سکه سوائی بخرید و عطا به جواهر و فیل و چند لک روپیہ نقد سرفراز می یافتند مهم چو از امن و تنبیه او مامور گردید و سید خاجان خالو قطب الملک از عقب جیسنگه سرفوج علیحدہ بجورگی مقرر گشته بکمال اقتدار مرفض شد جیسنگه بر مهم مامور خود را رسانید و بمحاصره قلعه چو از امن و پیش بردن مورچال پرداخته تردد های نمایان نمود و سید خاجان نیز بعد چند ماه رسیده و مصد رجبارت با گردید و مکرر ریش و یورش مادر میان آمد و مردم از طرفین گشته در خیمه گردیدند و در مدت محاصره یکسال عرصه بر چو از امن محصور تنگ گردید و زمان فتح و غفر قریب رسید چو از امن در کیل خود پیش قطب الملک رجوع نموده استند اما مصالحه بقبول شکیبش و بودن خود در حضور شبه طغفر جاکم و سرفراز می نصب بدون آنکه جیسنگه اطلاع یابد و پامی او در میان باشد نمود بسعی قطب الملک پذیرائی یافت جیسنگه شکسته خاطر گردید و نهایت ناخوشی بحضور آمد و پادشاه هم شدت آزرده خاطر شد و چو از امن بن خاجان آبا در سیده سکائی نزدیک بجوار قطب الملک گرفته فرو داد و یکبار در نهایت استکراه ملازمت چو از امن تیسر گشت اما بسبب ملال و افریکه پادشاه ازین مصالحه و معامله داشت بجزا ثنائی او را رضی نگردید درین ضمن اخبار متنافره بسیار از دکن بیادشاه رسیده باعث مزید فتنه و فساد جهان آشوب گردید.

ذکر برخے از احوال امیر الامرا حسین علی خان بهادر که در دکن ساخت گشت و بهر سیدن مجاد میج فساد که بمرو تمام مملکت هندوستان را فرو گرفته اقتدار سلاطین تیموریه با طره بهادرفارقت

بعد از آن که امیر الامرا برادر او دغان طفر یافته خود را بخته بنیاد اوزنگ آباد رسانید و به بندوبست ملک و دکن پرداخت اطلاع یافت که کهند و داریه سپه سالار عمده راجه ساہو بضا بطه آنکه در هر صوبه دکن یکی از سرداران مرتبه بدستور صوبه دار پادشاه است برامی تحصیل چو ته از مدت ده دوازده سال بعد انتقال عالمگیر پادشاه بسبب دور بودن پادشاه و هجوم مرده و جوه دیگر راج گشته بود می ماند و صوبه خاندیس در تصرف دارد و باین راه بندرسورت قلچہ ما کے کلی ساخته تها تها قلم نموده هر قافلہ را که از ان راه می گذزد اگر چو ته از اموال خود داد سلامت گذشت و الا تباراج رفته و مردم قافلہ اسیر شده و بعد دادن مبلغ سرب نر خلاص می می یابند امیر الامرا ذو الفقار بیک بخشی خود را با سه چهار سوار بیک بر قند از ان به تنبیه او مرفض ساخت چون ذو الفقار بیک از کوتل بابین اوزنگ آباد و خاندیس گذشت کهند و داریه خبر داشتند و با هشت سوار رختک و سپه پانزده شانزده سوار نزدیک سرحد بکلانہ و کالانہ که سبب یافت بمقاد کرده بطرف نرسید اوزنگ آباد واقعت نمایان گردید ذو الفقار بیک خواست که برو تبارز و کهند و فرار نمود و بیک کوردا

معرفت جنگهاست سبب السالک کشید و هر چند هر کار با خا هر کردند که این مکان قابل مقابل و تقاب نیست و تقاب یک
بغیر و شجاعت خود و جهالت دیگر سادات باره هر است نشیند با جوانان یک تاز خود را بر سر بکنند و برسانند کنند و در اول
مقابل که همه از ان جماعت بدار البوار رفته بودند موافق آئین و کمینان رو بفرار نهاده فوج امیرالامرا را بنمودن جمعیت
چار صد بالنفد کس با طرف خود کشیده بر آگنده ساخت روز دیگر بیات مجموع بر ذوالفقار بیگ هجوم آورده راه ملک سارا
متفرقه بسته عرصه بر ذوالفقار بیگ چنان تنگ نمود که با معدود دران معرکه گشته گشت و یقیناً السیف از اوج نخوت
بزیر آمد درینهار جو عار کے از لباس و براق و اسیر آن شریک گردیدند بعد این ماجرا امیرالامرا را به حکم سنگ دیوان مقتدر خود را
با فوج شالیته برای تنبیه او حضرت نمود و سیف الدین علیخان برادر خود را که صوبه دار بریا پور بود امر بتادیب کنند و
نموده فرمان داد که هر دوسر در سزای او در کنار نهند کنند و برین خبر آگاه گشته خود را نزد راجه ساہوکر در قلع متینہ دشوار
سے بود رسانید و تنہا سارے او هر گاه فوج بر سر شان میرفت مکان را خالی میگذاشتند و بعد باز آمده بجای خود می نشستند
بر چند با فوج مرسته سارے دیگر که از اطراف احمد نگر تباخت و تاراج آمده بودند حکم سنگ را مضاعف فرمود و مرسته با هر میت
یافته تا پاسے قلعه ستاره رسیدند اما تلافی گشته شدن ذوالفقار بیگ با کنند و بعلی آمد و بسبب انتشار یافتن اخبار لفاق
فیما بین فرخ سیر و سادات بلکه بقول مشهور رسیدن فراسین و احکام خبیہ بنام راجه ساہوکر دیوانیان و زمینداران عمدہ طرقت
کرنا ناک و غیره در باب عدم اطاعت امیرالامرا و استیصال او سر تا بهیامے نمودند و اگر چه مبارزخان صوبه دار حیدر آباد که امیرکده
و مبارز مشهور بود با وزنگ آباد آمده با امیرالامرا ملاقات نمود و باز بجای خود حضرت یافته رفت اما چنانچه باید بند و بست و تکی
در حیدر آباد و بجای پور و هر دو کرنا ناک نشد امیرالامرا بر یافت حالات مذکورہ صوبه دار و دیوانیان و قلعه داران که از حضور مامور
شده میر رسیدند اکثری را داخل نداده بلیت لعل میگذاشتند

ذکر مصالح نمودن امیرالامرا با جماعه غنیم بسبب برہم کاری ارکان جنور و ہم رسیدن باب فتور

عالمگیر پادشاہ بسے بسیار و صرف خزائن صاحبقران ثانی شاہ جهان پادشاہ قریبے چل قلع متینہ مرستہ را سخر و مفتوح
و آن جماعه را بے خانمان ساخته بود و بعد مردن عالمگیر و فقرت که بسبب منازعه و مجادله اولادش رویداد و پادشاہ در لاہور
دور افتاده بود مرستہ با مکان را خالی و پادشاہ را دور و دیدہ بیش از پیش سے و تفریق مساکن خود نموده مصد رشو جینا و عیث
قتل و غارت ملک پادشاہ سے می شدند جائیکہ قابو سے یافتند اگر کسی چوتہ کہ چهارم حصہ حاصلت میداد از دست شان
روائی می یافت و الا تاخت و تاراج آنجا سے نمودند و جائیکہ از جماعه مذکورہ چیز سے پیش نیرفت چند روز محاصره آنجا نموده
غائب و خاسر سے گشتند و بعد عالمگیر که زن رام راجہ تارا بانی نام رانی مادہ دوازده سال دم مخالفت زده با پادشاہ
بوساطت و کلامت التماس میکرد کہ لشہ طعنا فرمودن و پس کمی شمش صوبه دکن بدستور سرحدہ روپیہ بل کمتر رجوع ارد
و فساد میگذاشت و از گنہایب از حشمت اسلام و سلطنت با از طمع و ضنت قبول نمود و در عهد پادشاہ و کلا سے راجه ساہو
ورانی مذکور رجوع آورده مامول مذکور بھوک رسانیدند اما بسبب منازعت ما بین راجه ساہوکر را سے مذکور بند و بست کہ منظور
بہادر شاہ مغفور بود و بطور نرسید و در صوبه دارے داؤد خان میانی مرستہ و او عهد اخوت و قرار سو افقت لعل آمد مشروط
آنکہ در جاگیر شایب نزدگان و او مرستہ مراحت نرساند و از باقی محاللات امر و ارکان جبرامن نائب داؤد خان بتصواب خود

چونته بداند و مرثیه بالقواقل و مردم دیگر از ارسله نرسانند باین صورت کج دار و میریزد لعل می آمد و در صوبه دار سب
نظام الملک که بکلی آندت بیکسال و پنجاه کشید در اوایل بصلح و در اوایل فوج کشته و حروب بدو در گذشت یکبار در او
کوشش بواقع داده در سه قیل و مادیان بسیار از آنها غنیمت گرفته فیلمان را مصحوب را بیک بحضور فرستاده بعد از آن تا دو
سال از صوبه دار سب امیر الامرا که در فساد و غنای پادشاه گذشت امیر الامرا دانست که بسبب برهم کاسه فرخ سیر و بهو احوال
خفیت العقل او هر روز نوشتجات مشعر بر تیر و بر اجه سا هو و دیگر سر کشان و حکام حضور میرسد بدین جهت بند و بست آنجا را چنانچه
باید لعل نمیتواند آورد و اطمینان در اطراف آن در القای سب برادر و سلاست خونی ز داشت نابین ناچار بر کاه بمرسانید که تقداد
مدافعه اند انبای مصالحه با مرثیه گذاشت و از آنچه در عهد او و خان بنی مقرر بود باضافه دیس کمی که سرحد ده رویه باشد قبول
نموده مرثیه بار یا با خود متفق ساخت و مقرر نمود که لشو ناهمه و چنان با جمعیت مشالیه بطور نیابت و وکالت راجه سا هو در حجت
بنیاد و وزنگ آباد بحضور امیر الامرا حاضر باشند و چونه از اعمال پادشاه و جاگیر داران چنانچه مقرر بود بگیرند و دیس کمی
که سرحد ده رویه باشد از رعایا بستانند با تفصال اینصورت منازعه و مشاجرات و قتل و غارت که در بلاد کن شائع و رایج
بود فرو نشست و اطمینان بعباسه خلایق سیر آمد اما اعمال و حکام و مالکداران را از بودن سه عامل یکی عامل حضور و مردم عامل چو
سوم عامل دیس کمی رسیده تازه و از جارس بی اندازه روی داد بعد نوشته دادن سند التفصال نامه و خیل نمودن
گماشته های مرثیه عرض داشت امیر الامرا استغفار در خواست فرمان سند مطابق دست آورید خود بحضور رسید فرخ سیر
بر طبق همانند دو تنخواه امان مستند خود ازین ممریم آزرده تر گشت اول بر کاه شراکت غنیم در ملک پادشاه خوب نشد دوم
آنکه بی استیذان او بعلل آمد و بهین ایام جان نثار خان را که امیر قدیم و بیاد و دانا و با عبد الله خان مرحوم پدر حسین علی خان برادر
خواندگی که عبارت از صیغه اخوت باشد داشت به نیابت امیر الامرا صوبه بریا پور مع خلعت و قیل و سپر و صرغ عنایت
فرموده مرخص نمودند و در خلوت پند و نصیحت حسین علی خان پیغام فرمودند بامید آنکه جان نثار خان بمنزله عموم حسین علی خان
و او هم غرت جان نثار خان بسیار نموده غریز و شفقت خود میداند شاید نصیحت او خاطر خواه فرخ سیر لعل آرد و بهدین اوان
اعتماد الدوله بھرا این خان را در ماه ذی قعدہ سنہ شش جلوس مطابق سال ۱۱۳۰ هجری ب صوبه مالوا مرخص نمودند و مقرر
شد که بعد رسیدن بسبب مالوا فرمان صوبه دار سب از تغییر راجه حبیب که سوائی نیز عطا خواهد شد و موافق مشهور آنکه خفیه فرمان
صوبه دار سب با عنایات دیگر مرحمت نمودند و بعد که جان نثار خان نزدیک باب نریدار رسید با آنکه از راه خرم و بهوشیار
و پنجه کار سب بایر تنذب در کار خود و دخل و عدم و خل و صوم که یافته اصل حاجت سوار و پیاده با خود گاه نه داشته بود و نیز
محمد امین خان سب و پنج که تعلقه مالوا است وارد گردید خبر و رو داین هر دو با وزنگ آید و حجت بنیاد و انتشار یافته بر زبان هرزه دریا
در هر مختل رسیدن محمد امین خان با شصت هزار سوار مع امر اسے کارزار دیده و سوار سب جان نثار خان مع هفت هشت هزار
سوار باراده پیکار حسین علی خان مذکور شد بر تیر که حسین علی خان را هم اندک تر و دسے در خاطر هم رسید لعل تحقیق بی اصل
این اخبار را هر شده خطوط جان نثار خان بطلب قلیل جمعیه بطور بد ر قه رسید در آن خطوط مرقوم بود که سنا نام غنیمی غیر از پان
راجه سا هو اطراف سب با علم سر کشته شده است سب راه مر گرفته است بعد رسیدن خط جان نثار خان اندک مرسے موافق آوردن
جان نثار خان متعین شدند و جان نثار خان رسیده بملاقات امیر الامرا کامیاب گشت اما بنا بر احتیاط صوبه بریا پور که سب حد
واقعت نیافته عواطف ظاهر و سلوک نبرگانه با او مبذول و مسلوک بود و در همین ایام ضیاء الدین خان که از شرفای دیار خراسان

بود بدیوانے دکن از تغییر دیانت خان بنیر امانت خان مقرر گشته باجلال الدین خان که دیوانی بر پانپور مامور گشته
و فیض الله خان بتعلقه بخشے گئے دکن بنصوب گردیده بود به خجسته بنیاد و از رنگ آیا در سید نصیاء الدین خان به سیفارش
نقطب الملک که بسیار نوشته بود و خل در دیوانی یافت اما همه کار با بتبعیت عمده امیر الامراء نمود و امیر الامراء را خشنود مشیت
و فیض الله خان بخشے را امیر الامراء جواب صاف داده باز سلام هم نداد و جلال الدین خان خوش دیوانی بر پانپور چند روز دیوانی
برای یافت در و دین خیابانم خوب فرط ملال فرخ سیر گردید

ذکر اقتدار یافتن کنالدوله غنقا و خان و برافقاندن بنیاد دولت فرخ سیر قحط او و دیگر خجما امان نان

در بین مردم مراد نام شخصی کشمیر سے الاصل که در تمام نام بمبایب عظیمه بدنام و بدنام افغانی اشتغال داشت بواسطه هم وطنی
با صاحب نسلوان مادر فرخ سیر تقرب بهم بکلا سے با پادشاه در خلوت یافته خاطر نشان پادشاه نمود که بتدریسات صابیه قطع و قطع
سادات بدون آنکه حاجت سجده و قتال افتد تو انم نمود فرخ سیر چون کینه دیرینه با سادات مع جبن و بد دلتی داشت این سخن
نهایت خوشنودی آمد و میگفت که اجالت مشارکت مرض انبه نهایت موافقت با اعتقاد خان بهر سائید و خان مرقوم در اندک
زمانی بنحطاب رکن الدوله اعتقاد خان فرخ شایسته و میرتیه هفت هزار سے ده هزار سوار از اقامت نموده در خلا و ملاحم و همراز
و بهرم و مساز گردیده شریک مصلحت بر انداختن سادات گردید و پیچ روز سے نبود که صرع آلات گران با وجو ابر از اقسام
اعلی و پوشاک خاص انعام با و نه شود و بنیایات وافر و گزیر یاده از جمله خود کامیاب و سر فر از نگردد و چنین قرار یافت
که سر بلند خان را از نشیبه عظیمه آباد و نظام الملک فتح خجک را از مراد آباد که بی مغز و لے از صوبه دار سے دکن لغوجدار سے
مراد آباد قناعت نموده بود و راجه اجیت سنگه را از احمد آباد و ظلیه و سیریکه را امیدوار خدمات عمده حضور و غنیایات
دیگر نموده شریک سے در بر انداختن بنیاد دولت سادات باره نمانید و از غرائب آنکه بعد رسیدن نظام الملک بنمود
هنوز او را بنحمت دیگر یا مور نموده فوجدار سے سرکار مراد آباد و محال جاگیر که در آن سرکار داشت از و تغییر نموده مراد آباد
را سیر برکن آباد ساخته صوبه ملحد و قرار داده صوبه دار سے آنجا و جاگیر نظام الملک برکن الدوله اعتقاد خان بطریق
اکتفا غنایت شد و چون اجتماع راجه اجیت سنگه و سر بلند خان و نظام الملک دست بهم داد اجیت سنگه بنحطاب راجه
و غنیایات دیگر با میداعانت در قتل سادات سر فر از شد لیکن او ازین کار سر باز زده نظر بتلون و جبن پادشاه و اقتدار و پیچ
سادات باقطب الملک بهرم و بهر استان گردید و نظام الملک و سر بلند خان که با امید وزارت و میر بخشے گئے شتر طلع و قطع
سادات رسیده در ابتدا بمناصب مذکوره موجود و خوشنود بودند آخر اثر سے ازان بطور سیر سید بلکه خدایتیکه داشتند از انهم
مخدوم و ممنوع افتاده بودند بطمع و جراتیکه در کار موجود داشتند التماس سے نمودند که قلمه ان وزارت بهر یک ازین دو نوبده
که در نظر دولتخواهان حضور لائق این کار نظر آید مرحمت فرمائید تا اقتدار و استقلال نقطب الملک اختلال پذیرد و بعد از ان اگر
مهم از ان فرما سے زند به سزا خواهد رسید و جواب ان از فرخ سیر این کلمه رنگین اصداری یافت که برای وزارت به از اعتقاد خان
دیگر بر اینمیدانیم و از بهر امیر عمده ایراف و نوراف که مشاوری در امر خیر استیصال سادات بعمل سے آید اگر غیرت و شجاعت
میداشت اختیار ان نموده در قنولین وزارت استمران می نمود از فرخ سیر اجتماع همان نموده حاج آهنگ که به از اعتقاد خان
دیگر بخجسته شناسیده دل تنگ میگردد و راضی باین حماقت و ذلت اطاعت چنان سفله بدنام و خیر نشید و چنین گری را راجه

مقید و مقید ساختن قطب الملک و ترغیب و تشویق نمودن امرا باین کار آمدن عید فطر اتفاق افتاد و تزیینات بسیار و شادمانی
 در میان ایشان راهب و مراد و خوج خاصه پادشاه در رکاب فرخ سیر حاضر و همراه قطب الملک زیاده از چار پنجه از سوار سوار و در
 خفیم در عوام و خواص بود که امر و التبت قطب الملک گشته می شود یا مقید خواهد شد با وجود اینهمه شهرت و سیوانی از اراده مشهور
 مذکور را هیچ جا صدائی نپوشید و قطب الملک از انتشار این اخبار بر خود ترسیده و شرف ننگد اشتن سپاه نمود و سابق
 سوار سوار هم باره که بر انداخته و داشت دیگر از اکثر نوکر میگرداشت درین هنگامه از تخصیص گزینش بتعمیم پرداخت و فرمود
 تا نسبت سوار سوار بر قوم که باشند نگذارند چون اخبار رفتن بار حسن یا میر الامیر حسین علیخان بهادر رسید از طرف برادر و مال احوال
 خود مشرب گشته باراده حمایت برادر و برانداختن معاندان داعیه آمدن خود بشاه جهان آید نمود و قبل ازین معین الدین نام مجمل
 و نائب رگه لشهرت پسر محمد اکبر بن اورنگ زیب پیر راجه ساو گشته بود اندک مرضی فرستاده بشان و شوکت اما بطوریکه کسی
 حضورش نپذیرد پیش خود طلبید و او را شش را بحضور گماشته جواب آن طلب داشت و عرض داشتی متضمن بر اراده و آرزوی
 ملازمت و ناموافقت آب و هوای دکن نیز گماشته ابلاغ داشت فرخ سیر از نگذاشتن فرج که قطب الملک شروع نمود و در
 اخبار دکن و عوالف حسین علی خان متضمن اراده حسن ترسیده و قاصد مصالح و عذر خواهی از قطب الملک گردید مهابه اجبت سنگه
 که با او در رعایت عبدالعزیز خان سراسر از میا یافته مهیم و همراز و صاحب عهد و پیمان رفاقت و ایفاست عذر تانفس باز پیش قطب الملک
 گردیده بود و واسطه صلح میان وزیر و پادشاه گشت و در او اصرار و شوال فرخ سیر با اتفاق اعتقاد خان و خانه و ران و دیگر امرا
 فخلص بخانه قطب الملک آمد بهایم عهد موافقت بسته قسم عدم مخالفت در میان آورد و از طرفین عذر خطاهاست سابق و اراده
 های فاسد ایام مانع خواسته فرج سیر بدو تخانه قلعه پادشاهی مراجعت نمود لیکن از آنکه غرم و راهی پادشاه بر یک حال قرار
 نمی ماند گاه اصلاح و نماز بیاحت و گاه بتدبیر رفع و دفع سادات بشور ایندن مخلصان خود که بنا بر مناسبت مزاج همه چیز می جواز
 و سبکسپت فطرت بوده اند می پرداخت و با این اراده که ساینکه تمعد چنین کار می توانستند شد بتبعیت رگ آنها کرده اخت
 نامزدان که مصاحب او بوده اند می نمود و از ساینکه توقع جرات و طاقت مقابل سادات داشت آنها را خوار و پریشان حال
 گردانیده با قدار سفلیگان بر پانگ و عاصی افروزد و مردان کاریر بغزل مناصب و خدمات آزوده و بیدل می ساخت
 چنانچه از سلوک لیکه با سر بلند خان مبارز الملک و نظام الملک نمود و زبان قلعه داده آمد بهمین است راجه جی سنگه سوئی مبارز الملک
 سر بلند خان است گفتند که اگر پیر و آرزو س کار بردارند و کرمیت حکم بسته قطب الملک را مغرول فرمائند تاب و توان
 در اینها نمائند مستفصل می شوند و در آن وقت ناچارند که تن با طاقت و فرمان بردارند و سندی یا سبزی حبارت و گستاخی
 نذر رسند لیکن سخن اینها نشیند بلکه مترق منصب جلیل وزارت و امیر الامرائی که نموده بود و بعل نیار و ده پنجه در دست
 بودش و جده کمر او باد و جاگیرش از نظام الملک گرفته و چیزی بران افزوده و عتقاد خان داد و سر بلند خان را از صوبه عظیم آباد بده مذکور طلبید
 کاری و عوض آن ترازه جاگیرت میر جلال ادر تغییر نمود و میر حلیه مزوجان که خانداان خان بلکه سلطنت سهندستان بر باد داده او سنجید
 و بایران که بخانه قطب الملک آمد عهد و پیمان نموده بود و خلاصان بهادرش را که از خلاص سادات او بر کسطنطنیه نمودن میر الامیر او بار شدتن از اراده قاصد
 وضع نهشت از دکن شاه جهان آباد مرخص نمود و تاکید کرد که بعلت و سببه تا مر خود را بحسین علیخان باند حسین علیخان که با ستاع چهار ساله اراده
 بشاه جهان آباد نموده بود سیف الدین علیخان برادر خود را با چار پنجه از سوار سوار بر کسطنطنیه نمود که انجام تو بخانه و غیره اسباب مناسب مانده
 صوبه برهان پور کرده بود و از استلخ خبر آمدن شریخ سیر بخانه قطب الملک نمودن عهد و پیمان کوچ نمودن خود صبح

چند چیز تأخیر و تعویق انتظار خبر ثانی داشت که باز اخبار موخه نوشته قطب الملک مشیر المطلب بود که رسید و خبر تنگ گردیدن عدیه
 بر رسید عبد الله خان نقل مجلس بهر صغیر و کبیر و نجسته بنیاد گردید و هم جواب عرض داشت حسین علی خان باین مضمون صادر گشت
 که اگر خواهد با حمد آباد گجرات رفته تبدیل آب و هوای دلا مارا هم مشتاق دانسته خود را بحضور رساند و حکم طلب معین الدین سپهر
 جلایکبر نیز مدد و ریافت و فوج والا شاهجی و توپخانه پادشاهی و دیگر فوج سلطانی در نهایت پیرانی بهشت نه مانده لقمه
 طلب داشتند و از اغماض قطب الملک و عله اوداسه و درسه نمی یافتند و سردار کار فرما هم ندانستند و نگذاشت قطب الملک
 قریب به بیست هزار سوار رسیده بود سر بلند خان که بسبب تغییر سبک جاگیر و عسرت اخراجات و تقاضای طلب سپاه و غیره
 میخواست اسباب خانه و اخیال و سپان به تقاضایان داده خود خرقه درویشی در نبر کند و نظام الملک نیز قدر دانسته
 پادشاه که بوعده وزارت طلبید و خدمت سابق سع جاگیر تغییر نموده با عقدا و خان بخشید و هم ناموار س روزگار سفله نواز
 مشایده نموده بیدماغ و سوخته تا قدر شناسیدها گردیده انزو اگر قطب الملک بخانه سردار میر نکور رفته و استمالت آنها نمود
 بخانه خود برداشته آورد و عوض سر بلند خان زربا س متقاضیان از خانه خود داده صوبه دار کابل بنام او مقرر ساخته
 مرهون احسان خود کرد و بهر تعلق نظام الملک پرداخته امیدوار صوبه دار کالو انود و سردارین اشاکه محمد امین خان اعتماد الدوله
 با شماع اراده منفعت امیر الامرا لطیف شاهجهان آباد و نرسیدن سند موعود صوبه دار کالو از حضور مجبور گشته بی طلبی سپهر
 برخاسته آمده بود مضمون سلطانی و عزول منصب از راه نادانی گشت قطب الملک او را هم مطمئن خاطر و باطمان خود
 مستطهر ساخت و بمقدور در لقمه احوال جمیع بدخواهان خود می پرداخت و خاندوران که از ابتدا با اتفاق میر حمله آتش افروز غنا
 و نفاق بود همدم و محرم خود گردانید روزی فرخ سیر بر آشکارا رسیده با هم از ان خود قرار داده بود که بعد مراجعت
 از لشکار بدیدن قطب الملک آید چون خانه مهاراجه اجیت سنگه نزدیک بخانه قطب الملک است و بر سر راه واقع شده و
 رسیدن سوار س پادشاه راجه نکور بر در خانه خود البته برای گذراندن نذر و نمودن مجرا خواهد آمد در این مقام مبالغه نموده
 نظر با تقاضای با قطب الملک دارد اسیر و تشکیه شش باید نمود لخص آنکه این معنی یا فرخ سیر را مطمئن نباشد و لطف و
 گمان خود با بجزم و یقین نباشد اجتماع از معتدین قبل از مراجعت پادشاه خود را بخانه عبد الله خان رسانید و پادشاه با شماع
 این خبر بیدماغ گشته با وجود آنکه اکثر لوازم همراهی شایسته بخانه قطب الملک آمده و قطب الملک با اوده استقبال برکنار دریا
 رسیده منتظر بود مستوجه بوزیر الممالک نگشته فسخ غریمت نمود و ملا جان را فرمود تا کشتی را دریائی نموده تند براند و داخل
 دولتخانه خود گردید

نقل معدلت افرا مضمون بعضی از اوصاف امیر الامرا

از مقدمه مقبول القول مسموع شده که در سفر امیر الامرا از دکن چون لشکر بسیار و مردم همراهی بسیار بودند وقت ورود
 معسکر چند موضع از دیهات در میان لشکر افتاد و کسی را طاقت نبود که دست تقدی بر سنگه مواضع دراز نموده ضرر
 تواند رسانید روزی در میان لشکر واقع بود دختر سبک باله رشیده از بیوه زنی عقیقه که در نهایت فلاکت گرفتار بود در
 قوت عاجز و ناچار و بدوشی یکی از لشکریان متصل بدیده میگذاشتی آمد او خبر س داده پرسید که اگر نگذاهی با هم خواهی ماند چون
 دختر از شدت احتیاج لا علاج بود قبول نمود آنکس بنی آنکه در او تصریح کند و خیمه خود داشته صبح بر بار بردار خود سوار

ساخته همراه نگاه راهی ساخت ما در شش تمام شب در اضطراب بسر برد و صبح بر سر راه ایستاد چون سواری امیر الامرا رسید زن مذکور التماس کرد که دختر این ضعیفه بگذاهی در لشکر آمده بود کسی از لشکریان او را همراه خود گرفته رفته است و من با اعتماد عدل گشتی و ضعیف پروری شهادت اینجا استاده امید دارم که بار این الم از دل پر غم این ضعیفه بردارید و دختر مرا بمن رسانید امیر الامرا چون اجتماع قلم او نمود استاده فرمان داد که دختر این ضعیفه را همین جا حاضر آرند و بدست او سپارند تا او نیاید تا مگر لشکر همین جا بپاید و برین بے دانه حرام است تا دخترش را باو نه سپارم و این کلمه را مگو بایان ساخت بخشیان فوج و نقبا مضطرب گشته دویدند و هر یک از جماعه دارا یکی از سواران معتمد خود را نیز بتحبس فرستاد از آنجا که اراده اقبالندان را کارکنان ملازم علی حسین می باشند بتقصی سہلی از جنین ابنوہ محشر شکوہ دختر مذکور را ماموران با کسیکه همراه گرفته بود بفرستادند و دخترش آوردند امیر الامرا خود متوجہ ہستفرا گشته پرسید کہ انیکس باتوجه کرده و چه قسم همراه برده دختر معروفش داشت کہ قصور کے ملازم سرکار عائد نیست نہ بزبردستی مرا سمراہ برده و نہ دست خیانت بدامن عصمت من رسانیدہ بہ علت شدت احتیاج سمراہ است اورا برضای خود قبول نموده بودم امیر الامرا باستماع این ماجرا شکر الہی بنا بر حفظ عصمت او از دست ملازم و خوشنودی مادرش بسبب ہمہ رسیدن از تقدیم رسانیدہ دخترش رابع اشرفی چند کہ آنوقت در حبس داشت بر آورده بدست او سپرد و یکی از ملازمان را فرمود کہ سمراہ رفته بخانہ اش رساند و تا گذشتن لشکر ازین دہ ہماںجا بودہ بعد گریختہ بیاید تا کسی از ہمراہیان با و ضرر کے نہ رساند *

نہضت نمودن امیر الامرا حسین علیخان بہادر از دکن بشاہ جهان آباد و رو دادن حوادقش

قبل ازین نگاشتنہ قلم واقع نگارش کہ امیر الامرا حسین علیخان بہادر میرا در خود سیف الدین علی خان را با جابر پنجرار سوار بنا بر نتیجہ سرانجام توپخانہ و دیگر اسباب تباریخ پانزدہم شوال سال ۱۱۳۰ ہجری تصویب بر پا پنور کہ بر سر راہ واقع ہست فرستادہ تبار خبر نانی میکشید بعد رسیدن اخبار رفتنہ بار و خطوط متواترہ قطب الملک او از رومی الحجہ سنہ مذکورہ از از دکن آباد برآمدہ یک ہفتہ توقف ہر امور ضرور کے نمود و اوائل محرم ۱۱۳۱ ہجری سال ہفتم جلوس فرخ سیر با اتفاق اسد اللہ خان عرف نواب اولیا سپہ عمدہ خود مع سپران او و جان نثار خان و عومض خان نائب صوبہ برار و اسد علی خان یکدست علی مردان خان و دلای خان پانی پتی برادر خان صادق و اختصاص خان بنیرہ خان عالم و حاجی سیف اللہ خان و ضیاء الدین خان دیوان دکن وغیرہ و علیخان بختیہ کہ از رسادات نامی بارہہ بود و دراجہ پریت سنگہ بنبدیکہ و راجہ محکم سنگہ کہ نوکر عمدہ امیر الامرا بود و غیر انہا بیست و دو نفر نوکران پادشاہی کہ بعضی در رفاقت مجبور و بعضی باختیار و خواہش بودہ اند مع فوج دریاسوج کہ قریب بسی ہزار سوار سمراہ داشت در حرکت آمد از ان جملہ دہ دوازده ہزار سوار مرہبہ بود و باقی ملازم سرکار امیر الامرا و علی ہذا القیاس پیادہا کے بر قنداز و اکثر منصبداران دکن کہ سمراہ ہیچ امیر و شاہنشاہ از ان بلاد بر نیامدہ بودند بضرورت چار و ناچار سمراہی گردیدند و در قلعہ احمد نگر وغیرہ قلعہ دکن و قلعہ داران خود نشاند و بعضی را تبصرہ مرہبہ ہا گذاشت بعد رسیدن بہ بر پا پنور برای سرانجام بعضی مہام ضرور کے چار پنج مقام واقع شد و بیست و دوم محرم از بر پا پنور کوچ نمودہ منزل بمنزل راہ با بریدہ از آب گذرا کہ پور عبور نمود درین ضمن انخلاص خان کہ برای تسلی و برگردانیدن امیر الامرا از حضور روانہ شدہ بود و اوائل صفر نزدیکی بانڈور رسید و در خلوت بعد ملاقات مذکور صلح بے نبات و جمیع ہنگامہ و آشوب کے کہ در شاہجہان آباد رویداد و اسباب فسادیکہ مہیا و آمادہ بود و فراہم آمدن امیرادر دار الخلافہ و پاس خاطر اعتقاد خان بر تہ کہ در حضور منظور بود و ببیدل شدن مبارز الملک و نظام الملک و اتحاد الدولہ مذکور سنا

سرگرم رسیدن دارالخلافه بنزدی ساخت و محنت خان سپه امیرخان کلان صوبه دار کابل که در بند و بست ملک باند و برتنبیه و تادیب فسادان فوجدارے مذکور و کوه نشینان مغرور آنجا واقعی کوشیده ملک مذکور را انتظام بخشیده بودند بنا بر اطلاع برائی نصیر امیرالامرا بهانه تراض ملاقات نمود و همچنین موجب ملال خاطر امیرالامرا گردید چاره هم صرفه که کنار دار افتخار امین نزول لشکر شاز نوشته وکیل حضور طاهر گشت که فرخ سیر به شمع و اشتها خبر نصفت امیرالامرا اجیت و پنجم محرم الحرام بخانه قطب الملک بالتفاق نصیف امرا آمده محمود موافقت بر عدم مخالفت و ترک منازعت بکفالت کلام الکی نموده مبنای و داد و اتحاد مستحکم ساخت و دستار را مر خود برداشت بر سر وزیر الملک عبداللہ خان بہادر گذاشت و روز دوم عبداللہ خان را با مہاراجہ اجیت سنگہ طلبیہ بہ تختہ تشید پیمان اخوت و اتفاق میر از اتفاق پردخت و درین باب با عقدا دغان و دیگر امرا سے فتنہ انگیز در اندازے پیشہ بمبا انشا کثیر نمود کہ من بعد الیوم با صلح کار و رفع موافقت و منازعت کوشند امیرالامرا عبداللہ خان را بر این مضمون در بار عام بہانگ بلند فرمود کہ اگر وقت پادشاہ را با ما عداوتی نماند و از در اخلاص و رأید ما را ہم غیر از اطاعت و فرمان برداری ارادہ دیگر در سر نیست و بعد ملازمت عمار قریب مراجعت نہ کنن خواہم نمود از استماع این سخن کسانی را کہ متوطنین دکن بودہ اند سرے عظیم روی نمود اما از زبان ثقات و محرمان راز امیرالامرا روایت کردہ اند کہ در خلوت میگفت کہ این ہمہ افسانہ و افسون است و اصل اینست کہ اگر پادشاہ بر ما قابو یابد ربائی از چنگال او محفوظ بودن بجان و آبر و خیال محالست و ما اگر بر دوست یابیم کہ یک بعد و رود و در ملک رانا قبل از رسیدن وکیل و بعضی دہات بتاراج لشکریان رفت چون وکیل مع پیشکش رسید امیرالامرا ترقی فرمود و دیگر دستہ قدسے لشکریان کوتاہ گردید اما چون ملک راجہ سے سنگہ نزول را بات ظفر آیات اتفاق افتاد بنا بر عداوتے کہ از خواہر بود محالست متعلقہ کہ در راہ واقع میشد ہمہ معترض تلف دستہ آمد ہر چند یکے از نوکران عمدہ او با پیشکش شاہے لائق رسید نہ پیرائی نیافتہ زراعت و مویشے بسیار وزن و اطفال خلق آن دیار بہ دست سپاہ افتادہ باز پرسے نشد بعد رسیدن تقریب دار الخلافہ کہ سہ چار منتری بیش نماندہ بود روشن الدولہ ظفر خان در راجہ رتن چند و دیگر امرا سے حضور و متصدیان سلطنت و اعیان مملکت جوق جوق باستقبال امیرالامرا اشتافہ ادراک خدمتش نمودند چون ظفر خان روشن الدولہ در سواری توڑک خود را نمود و خود نمائی را کار فرمود امیرالامرا رانا خوش آمدہ در اہتمام خفقی با و رسانید و ہرزہ درایان واقعہ طلب و فتنہ انگیزان ہنگامہ جو سخنان اصل و سبے آن از ارادہ ہا سے پادشاہ و مخالفان ہر دو برادر نہایت بیان نمودن سرمایہ تقرب خود بہ دستہ قصور سے نکردند خصوص رتن چند کہ نہایت کینہ کیش و نامال اندیش بدخواہ سلطنت و اکثر اہل اسلام بود کلمات عداوت و اشتہا و سخنان فتنہ را خاطر آن حسین علیخان زیادہ از دیگران نمود و امیرالامرا از سابق کبیدہ تر گشت و در او اخیر بیع الاول المبار شہر شاہجہان آباد طرف منارہ فیروز شاہ رسیدہ و عسکر ساخت روزیکہ داخل خمیہ در مکان مذکور سے شد بخلاف ضابطہ و ادب در سواری سے وقت نزول حکم بنواختن نوبت نمودہ و تحمل ملوکانہ داخل خمیہ و خرگاہ گردید و گفت کہ من الحال خود را در زمرہ نوکران پادشاہ نمیدانم و اندیشہ سطوت سلطانی ندارم کہ ضوابط آداب بجای آرم با وجود اطلاع بر این حالات تردد پادشاہ نہر دو طرف دوستی و عداوت غرابت خالی نیست گاہ اظہار شوکت و قدرت سلطانی و غریم تدارک و تنبہا بینا سے نمود و گاہ بغیر و الحاح در آشتی زدہ طالب اتحاد و موافقت بود و راجہ سے سنگہ صلح بیرون بر آمدن و تصمیم غم تبنیہ و تادیب سید لاو میگفت کہ ہر گاہ کہ بامین ارادہ محکم بہتہ برانید نوکران پادشاہی کہ اضعاف و مضاعف جمعیت ہر دو برادرند اتفاق نمود خبرا غرور و وزیر امیرالامرا یکبار نشان سے تو انہما و بلکہ ہر ہریان انہما بعد یقین ارادہ پادشاہ با یکبار ترک رفاقت انہما نمودہ

توسل بنیال... انت را الهانی سلطانی خوانند جست و سیر و سیر اورما جز و مضطر غا سنگ گشت و امر اعقیدت کیش مال اندیش
 خصوص جماعت علیان زمین پادشاه و سبکی از ضلع اندیان و مصاحبانش سرحد را از کشودن و در سیر باین مصلحت نمودن و در
 از قانون خرم و احتیاط می شردند لیکن نه مصلحت به سنگ پذیرائی یافت و نه طریقه آشتی و گیر و پیچیده گشت غرض سخن
 دو اتخا اهان دانستند فرخ سیر خود پسند و مصاحبان ابله شکیر او شنیدند و آخر دیدند آنچه دیدند امرای مقتدر و انشور از ملاحظه
 این صورتهان مگر میخوردند و بناچار سیر کار می از پیش نمی بردند بلکه بفرمان پادشاه راه ملازمت و اطاعت امیر الامر پیچیده
 میباشند استکبار و اقتدار اول به زیر شکایت و مال مال حسرت و ندامت معا و دوت می نمودند تا آنکه قطب الملک از زبان برادر
 پیام داد که اگر چه سنگ لکه مخالفت مجابر است خصمت بوطن او فرمایند و خدمات حضور مثل تو خجانه و داروغی دیوان خاص
 و حواصان بقیه سلطان مام حمت نمایند و در قلعه بند و بست ماست و بدون و سوس آمده حصول ملازمت و بخاطر جمع آمدن و رفت
 حضور تو انیم نمود فرخ سیر جواب داد که بالفعل خدمات مذکوره اصالت بنام قطب الملک و دیگر سیادات و سهرابان هر دو
 مدار الهام مقرر می نمائیم بنیابت اعتقاد خان بکلازمست چند روز و جشن نوروزی که قریب رسیده پرده نیابت هم از میان
 برداشته خواهد شد و سوم ماه بیع الثانی به سنگ سوائی فرصت گیر و نیافته حسب الحکم از شاه جهان آباد برآمده روانه وطن
 خود انیسر گردید *

ذکر آمدن حسین علی خان بکلازمست فرخ سیر و مقید شدن پادشاه بکما قضا و قدر و انشتار یافتن حوادث و فتن بفرمان خداوند ذوالمنن *

چون فرخ سیر در اصل فطرت مطلقاً جرات نداشت با وجود نهایت عداوت با سادات و اراده هتھیال آنها و اولاً
 مخلصان جلالت کیش خیر اندیش بنا بر استیلا می سیم و سراس طاقت مقاومت حسین علی خان نیافته اراده بر آمدن به پیکار
 و آراستن معرکه کار از انتوانست نمود و بنا برین چارواچار راضی به بند و بست سادات و در قلعه گشته قطب الملک اذن انیکار
 داد و قطب الملک پنجم ماه بیع الثانی سینه مذکوره با اتفاق مهاراجه اجیت سنگه مع مردم معتقد خود در قلعه داخل گشته مردم
 پادشاهی را از سر دروازه باز پذیرانید و جابجا بند و بست خود نموده رفقا معتمد را نشاند از مردم عمده پادشاهی بغیر از
 اعتقاد خان و امتیاز خان مشرف دیوان خاص و ظفر خان روشن الدوله که وجود عدم آنها مساوی بود و و خدیو از خواص
 و خواجسرایان هیچ کاره دیگر سینه و قلعه و نرد پادشاه نماند و امیر الامر ایشان شاهانه و شکوه ملوکانه بانکه آراسته به تحمل
 وافر که اطراف قلعه لشکر او و سپاه مرسته فرو گرفته بود و آخر روز داخل قلعه گردید و بعد ملازمت کلمه چند طال آمیز گفته اخلاعت
 و اسب و فیل و جواهر بعضی غنایات را با گراه خاطر گرفته باقی را عذر خواست و در تقدیم آداب نیز سهل انگار می نمود
 معبر خود را حجت نمود و معتمد پادشاه متنبه گشته به فکر که باید نه پرداخت و سلطنت خود را ضلح ساخت باز تبار سنج
 هشتم روز سینه قطب الملک و مهاراجه با معتمدان خود قلعه درآمده به بند و بست آنجا پرداخت و بدستور روز اول مردم
 پادشاهی را از ان محوطه بر آورده دروازه های قلعه به زمین خود سپرد و کلیدهای دروازه های دیوان خاص و خواجگاه و عدالت
 جهمه خود طلبیده نگه داشت بعد و کجی چون خبر حسین علی خان رسید بهمان دبدبه و شوکت سابقه از لشکر خود دارا در آمدن نمود
 و افوج ظفر امواج او از اول لغز شروع بآمدن و فرو گرفتن اطراف قلعه نموده چون ننگی از روز باقی ماند خود سوار گشته

حسین الدین بھول مشہور بہ سپہ کبر را کہ ہمراہ آوردہ ہو۔ و بر فیل در عمارے محفوظ سوار است
 قلعہ و مشہور بہ بارہ درے شالیستہ خانست فرو و آمد و قطب الملک نزد فرخ سیر رفتہ با تفاق و اجیت سنگہ التماس پیر
 خدمات مطلوبہ و اہل شکوہ بسیار از زبان برادر خود نمود و شعر بر نیکی در عوض جانفشانیہا کہ ہنگام یامیں رہنکو خود متہا باشا و جد
 پدر شہزادانید با بعل آمد ہزار پادشاہ غیر بگمانی و ارادہ کا فاسد در بارہ ما فدیای شلنگ گشت خانچہ شاہ صدق و گوہ عدل بدرین تال این فرہنگت کہ
 متضمن بہ حکم دخل ندون و قتل نمودن بندہ بی تقصیر نیام را و دوغان بی ایمان و دیگر سرکشان ہیں ان سرزمین و حبیبہ اران مالک صادق
 گشتہ الحال اہلیان ما از دربار محصور بہ بقولین خدمات حضور با بندہ ہاست بدون قید نیابت بیو گمانخان ہر دراند از ان و بدون اینہو
 آمد و رفت ما و حضور و تقدیم مدارج نوکرے و آقا کی امکان ندارد پادشاہ چاہل مغرور با وجہ مشاہدہ حالات مذکورہ۔ تہ لٹ سادات ہرا و
 ہمان وعدہ بوجہ ایام حشر سے نمود تا آنکہ از طرفین گفتگو بطول کشیدہ کلمات سخت و درشت منجر گشت فرخ سیر تنگ طیف
 سبکسر تاب نیامورہ اتحقا دغان و قطب الملک را با شتمال مخاطب باختہ کلمات نامناسب بزرگان را مذوران حال علم ہر
 خواست کہ سخنان ابلہ فریب در اصلاح کو شد قطب الملک دشنامہای فحش با و دادہ فرمود کہ از قلعہ اورا بدر نمایند عتقا دغان
 حواس باختہ و سوار با شتاختہ جان بدر بردن قیمت شمر و وہ پالکی خود رسیدن نتوانستہ بر پالکی سوارے امتیاز خان
 سوار شدہ را و خانہ خود گرفت و رفت کہ رفت در ان زمان از ہر گوشہ و کنار آن حصار آنا رفتند آشکارا و صدک آشوب بلند
 گردید و پادشاہ بر شتکی طالع خود در آئینہ احوال دیدہ خود را بدرون محل رسانید و نحوای ہدایت سیرک آیتا تگو نواید رگم نموت
 و گو گنتم فی بروج مشیدہ از لوح خاطرش محو و منسی گردید و برین قال و مقال و اختلال احوال جاد و طلسمات شب از او ان
 افلاک فرود شستہ و افتاب عالم تاب چون کوکب اقبال فرخ سیر خاک بر سر کردہ زیر زمین فرو شست در ہا کے قلعہ ما
 ابواب امن و امان بر رو عالمیان بر بستند قطب الملک و مہاراجہ اجیت سنگہ اندرون و ہوا خواہان فرخ سیر بادل پر خون
 بیرون نشستند عیت سیر و ہر یک درین انتظار زہد نمان تا ہوا بارے کند روزگار۔ و در انشت پر شور و شر آشوب
 ششور و شور یوم انشور تمام شہر را فرو گرفتہ عجیب و دل و غریب غلغلہ بود کہے نمیدانست کہ در قلعہ چہ گذشتہ و چہ می گذر
 افواج امیر الامرا بر سر ہر رستہ بازار و در ہا کے شہر پناہ مستعد و تیار تمام شب ایستاد و مرتبہ با مع سرداران یہ سپاہان
 خود سوار انتظارے کشیدند کہ چہ خواہد روے داد چون صبح و مید ہر کس بہیم و امید سراز خواب برداشت و آفتاب جہان تا
 علم زرتارے بیارے بخت سادات بر افراشت خبر ہا کے مختلف بی اصل گشتہ گشتن قطب الملک بزرگان عوام جاہک
 و شور و شہر مردم بازارے ظاہر گردید و برین اثنا بعضے از امر آفند ویت کیش بمقتضائے حق گزارے خویش مثل
 سادات خان پدر زن فرخ سیر و گنجا الدین خان کوسہ غالب جنگ و اغر خان بہادر ترک جنگ بارادہ نصرت فرخ سیر
 از مال احوال خجیر از خانہ خود ہا با استعدادیکہ سیر بود سوار شدند و نظام الملک و صمصام الدولہ با مقتضائے دلش و برین
 خانہ نشین بودند اعتماد الدولہ محمد امین خان بقصد رفاقت حسین علیخان سوار شد اتفاقا چند سوار از رفقائی صمصام الدولہ
 معروف بکمل پوش بخانہ آقای خودی آمدند مرتبہ با در راہ مزاحمتی نمودند آہنا تیرا و در گمان گذاشتہ بطرف مرتبہ اسودا و ند متصل با خیال نشانہا کے
 سوار اعتماد الدولہ نمایان گردید مرتبہ ہا کہ بجنگ شہر آشا نمودند دل از دست دادہ و ہر اس بقیاس بر اینہا افتادہ و دیگر نیزہا دند مردم مارا و
 مغلیہ غیر ہا سپاہ بیکار و ملازم سرکار کہ از ان جماعت سیرا بودند قابو یافتہ شروع بتاراج و قتل آہنا نمودند و حشر ہا بی اختیار اوقات خیران بعضی لشکر
 خود رسیدند و برخی مع ستنام سوار و دوسہ جامہ دار ہر اسے او قریب ہزار و پانصد سوار مقتول مجموعی زخمی شدہ زربہا کے

از نند زین و خرچین آغاد بست غارتگران دلچسپا کے سپہ افتاد محمد امین خان نند حسین علی خان رسیدہ حسن بخش
 و نشین امیر الامرا اگر دید و از یک طرف غارتگران خان و سادات خان مع سپہان خود باتفاق ہم دیگر نصرت پادشاہ رسیدند
 از طرف دیگر اعتقاد خان و سید صلابت خان داروغہ مغرول توپخانہ پادشاہ و منوہر ہزار کے پادشاہ سے پادشاہ سے
 ہزار نفر احشام طرف بازار سعد افتاد خان معرکہ آرا گشتند افواج و رفقا کے امیر الامرا از ہشتاد ہزار قتل عبد القادر خان غازی
 سرستہ بانیز مضطرب گشتہ قریب بود کہ متفرق شوند تا آنکہ حیات قطب الملک متحقق گشت و حسب الامر امیر الامرا رفقا کے
 دلا در او مقابل سادات خان و غازی الدین خان در چاند نے چوک رفتہ شروع بمقابلہ نمودند و در اول حملہ از ضرب بان خیل
 غازی الدین خان رومی گردان و سپہا ہیشانش گریزان شدند و سادات خان مع سپہر خم کار کے برداشتہ از میدان
 برگشت و اعتقاد خان حرکت مذکور سے نمودہ حرات پیش قدمی یافت و نزدیک خانہ خود مورچال بستہ بجای خود نشست
 از شامت حماقت او چند دکان رستہ بازار چوک سعد افتاد خان تباراج رفت اغرخان مع جمعیت خود و یکہ تازان معلکہ کہ می آمد
 رو برو سے دروازہ لاہور کے نمایان شد مرد محمد حسین علی خان در برو سے اولستہ مستقیم رحمت استیادند و ونیز نجاچار
 برگشت ہنوز ہین قسم بازار گیر و دار اندک گر سے داشت کہ فرخ سیر گبر آمدہ سدای شادیانہ جلوس رفیع الدرجات
 بگوش منتظران و نوای امان بسمع جان ل خنگان آن حرکت رسیدہ بختہ بختہ اندکی آسید *

ذکر اسیر شدن فرخ سیر کو ہمیدہ صفات جلوس و شمس الدین ابوالبرکات رفیع الدرجات

تبیین این مقال و شرح این احوال آنکہ سیر چند قطب الملک و ہماراجہ حبیت سنگہ خواست کہ فرخ سیر بر آید تا انفصال
 جواب و سوال نمودہ و اورا بقابل آوردہ بجائی کہ بود بگذارد و فتنہ ہائے برخاستہ برافروختا نند صورت گرفت و فتنہ
 جدلی و قتال بالاتر گشت امیر الامرا بہ قطب الملک پیغام فرستاد کہ اثر دحام عظیمی رو نمودہ عنقریب بلوای عام
 و فتنہ بزرگ حادث سے شود مقدمہ راز و دیگر باید نمود کہ الحال بحال توقف نما نہ چون در بر آمدن فرخ سیر درنگ بسیار
 رویداد و بہج صورت بر نیامد آخر الامرا ناچار فدائیان قطب الملک از قوم افغان و غیرہ و جلیلہ بابہ پشت گرسے بجم الدین
 برادر قطب الملک بجرم سرآوردند کنیزان حبشیہ و ترکیہ و گرجیہ را کہ بر سر دروازہ ہدافہ استادہ بودند و در نمودہ بعد
 جست و جو و تفحص از زندان کہ بجز و تو بیخ بسیار نشان دادند فرخ سیر را بہ سحر سے تمام برآوردند والدہ و زوجہ و صبیہ
 او و دیگر بکلمات اطراف او را گرفتہ منت و الحاح سے نمودند لیکن در چنین اوقات ازین حرکات چہ می آید و کدام
 عقدہ سے کشاید خلاصہ از میان ابنوہ زمان بہنایت ندلت و خواری کے کشان کشان آوردہ بر بالائے تریبولیہ اندرون
 قلعہ کہ جانی بس تنگ تار یک بود محبوس نمودند ایام سلطنت اوسوے ایام حکمرانی معز الدین شش سال و چہار ماہ
 و کسر سے بود بعضی از ارباب دانش تاریخ این ساخہ کلمہ فاعثیر مویا آدلی الالباب یافتہ و فقیر در کتاب نے نوشتہ
 دیدہ مرقوم ساخت *

ذکر جلوس شمس الدین ابوالبرکات رفیع الدرجات بر سریر سلطنت

بعد با طر جمع نمودن از امر فرخ سیر ہاندم کہ شور و شر در تمام شہر بود و ہنم ربیع الثانی ثلثی از روز چار شنبہ گذشتہ ملاک الاجر

شش المین ابوالبرکات رفیع الدرجات پسر خود رفیع القدر بنیہ بادشاه را کہ از بطن دختر کبر حلف عالمگیر دست سالہ بود از صبر بر آورده بسبب شورش عام کہ نہایت انتشار داشت بے آنکہ بحمام فرستد و تبدیل رخت و تزئین نماید بہمان لباسی کہ در بر داشت عقد مروارید سے در گلویش انداختہ بر تخت نشاندند و صد آشا دیانہ از قارخانہ شاپے بلند کوفیدہ فتنہ و آشوب باطنیان گرا سید قطب الملک با مہمان خاص و رفقای معتمدان در قلعه قرار داد و بر دروازای قلعه اطراف دیوان عام و خاص و ہمہ جا ہا معتمدین خود را نگہداشتہ خواجہ سرائیان و خواص و دیگر عمال کارخانہا از معتمدان خود مقرر ساخت در دیوان و ازاد سحاب آرزو سے اجیت سنگہ و رتن چند حکم معافی جزیہ صادر شد و احکام امن و امان و بحالی حکام و صوبہ داران بجا لگے و روانہ گشت و اعتقاد خان را نجف و خوار سے مفید کردہ جاگیر و خانہ اورا کہ با وجود متفرق ساختن اموال و سباب از نقد و جاس و طلا آلات و مرصع آلات و ظروف و اداسے طلا و نقرہ مالا مال بود ضبط نمودند و بنا بر تحقیق و تفتیش دیگر جو اسیر و دربار بیش بہا کعطا یا سے فرخ سیر بود نہایت خفتا و شاد بسیار بلو سے گذشت و ہمچنین جاگیر ات و دیگر ہوا خواہان فرخ سیر غیر از مراتب و جاگیر رائے زوجہ او کہ پیاس و لجوی اجیت سنگہ بجال ماندہ ہمہ بضیعہ در آمد مضبداران والا شاپے را کہ بر رخ بقرار در ماہہ پنجاہ روپیہ و بعضی زیادہ جمع جاگیر یافتہ ملازم لودند و اکثر سے بامید نقد سے یا جاگیر دران رمرہ لیسے بردند حکم شد کہ ہر کس ارادہ نو کر سے دارد و سرکار حسین علی خان اسپ خود بدلاغ رسانیدہ موافق شرح دیگران پنجاہ روپیہ سیر سے میگرفتہ باشد و بخشے کر سے دوم باسم اعتماد الدولہ محمد امین خان بجال دشتند و بتغیر سیف امیر خان بخشے سوم ظفر خان را مقرر ساختند و صوبہ دار سے مالوا بنظام الملک بر چند نظر با وضاع روزگار او قبول سے نمودار سے شد و سربلند خان را کہ قبل ازین انقلاب بجا بل مخص شدہ پانزدہ کردہ رختہ بود و انتظار انجام کار سلطنت سیکشید باز طلبیدہ از سر نو خلعت استقلال و بجاسے صوبہ مذکور دادہ رخت نمودند و فوجدار سے مراد آباد نام سیف الدین علی خان برادر خود مقرر فرمودند و محمد رضا نام را قاضی القضاۃ حضور و میر خان عالمگیر سے را کہ صوبہ دار سے اکبر آباد داشت الصدق نمودند و یانت خان خوانے دیوان خالصہ و راجہ بختل دیوان تن شد لیکن جمیع مستعدیان ملکی و ملے حتی ارباب عدلت گویا نائب رتن چند بودند و بہت خان کہ محرم و مہم قطب الملک بود مشرفے دیوان خاص و اتالیقی بادشاہ و خدمت مناسبتہ دیگر یافت در خدمات دیگر و صوبہ ہاسے و در دست بنابر اینکہ نظم و نسق بہم بخور و تغیر و تبدیل راہ نیافت مگر قطعہ ماند و از مرحت خان سپہامیر خان صوبہ دار کابل بنابر استنکافی کہ در ملاقات حسین علی خان بہگام آمدن از دکن نمودہ بود تغیر نمودہ بخوجہ قلع خان تو رائے مقرر ساختند و راجہ اجیت سنگہ را کہ بصوبہ دار سے احمد آباد بجال بود منجوست مرض شوقنا از طعن مردم شہر رائی یا بد سیر نشد.

ذکر مردن فرخ سیر و رخت برستین او ازین سراسے دو دور

بہر انتقال فرخ سیر با اختلاف اقوال مسموع و معلوم شدہ بہر دو صورت سے نگار و صدق و کذب اخبار بر عہدہ ہا و نیت فقیر را از مستعدان مقبول القول استماع افتادہ کہ فرخ سیر اسادات غیر از مقید نمودن ضرر جہانے و جانی نرسا سیدہ افتادہ را کہ از معتمدان بودہ عنان اختیار حبس فرخ سیر بدست او سپردہ بودند و اوروز و شب در حرمت اشتغال داشت شے فرخ سیر خبر آن افغان از راہ باہما کہ باہم گرتصل بودند خود و اسب خواست بطرفے سیردن برد و چند قدم راہ رفتند

برہائے دور از مکانے کہ مقید بود رسید افغان بعد اگا ہے دست از جان خود شسته حیران استاده ہر طرف می نگار
از دور شخصے را دید کہ در ستر دیوار سے پنہان گردید ہماں سو دودیدہ فرخ سیر یافت آن ناکس بقبضہ سببیت
کہ در اکثر طباع افغانہ میں باشد دستش را کشیدہ آورد و وقت نشاندن او طباطباجہ بر رویش زد فرخ سیر احوال این بخت
مکروہ سر خود را بر دیوار چپان زد کہ از ہم شکافت و ہماں صدمہ بجالم آخرت شتافت و محمد ہاشم بن خواجہ میر
مورخ موت فرخ سیر را بجلت کشتہ شدش با مر سادات نسبت نموده اگرچہ از فحوا سے عبارت او بچندین جہات اورا
نہایت از جبار و نفار از ان فرقتہ والا تبار طاہر سے شود فقیر بنا بر احتیاط عبارت کتاب ابد العبد اصلاح از بے ربطی کلام
کہ بتقصیف کاتبان یا عدم اعتقاد مہر داشت سے نگار دتا محمول بر حمایت و پاس طرف سادہ نگار دالہنہ علی الراوی

صورت عبارت محمد ہاشم بن خواجہ میر محمد رتاریج کہ خواہ فی الاول از زمرہ نمک
پہر و دکان صاحبقران ثانی شاہ جہان پادشاہ و او و پدرش رفیق سلطان مراد بخش
بود و تاریخ متضمن احوال اکثر سلاطین ہند عموماً و خصوصاً پادشاہان تیموریہ بکاشتہ
تا ابتدا سے محمد محمد شاہ بن جہان شاہ بن بہادر شاہ بحیطہ تحریر در آورده

دین ضمن چہن دو ماہ از محبس پادشاہ مظلوم کہ در ان مکان تنگ بانواع عذاب مبتلا بود گذشت و ہر وایت
مشہور با وجہ میل کشیدن نور باصرہ اش کلئتہ زائل شدہ بود از راہ سادہ لوح و حب ریاست کہ دشمن جان و
ایمان عالمیت گاہ بایمان پیغام ما ذیرقصورات ایام گذشتہ فرستادہ استدعای نشاندن خود بر تخت و مختار
بودن ہر دو برادر و امور سلطنت سے نمود و گاہ بعد از فتح خان افغان کہ بہ گناہ ہماں نے آن پادشاہ زندہ بگور مقرر
بود تلفات نمودہ اسید و ار مناصب عظیمہ فرمودہ اشعار سے نمود کہ مرا تا براجم و ہیراج جینگہ سوائی بایر سا بند
و افغان مذکور بر مانی الصیر او اطلاع یافتہ بہر دو برادر خبر میداد تا آنکہ سادات بر ہماں مخلصان در فکر قطع رشتہ حیات
آن پادشاہ سادہ لوح افتادہ دوبارہ سموش ساختند کار گزینفتادہ فتنہ ثانی یا ثالث کہ اثر کرد چون جان کندن برو
اشند او نمودہ ہر نمک حراسے ہر دو برادر و کفالت قسم الہی کہ در میان بود تاب صبر نیاوردہ کلمات درشت نسبت
بہر دو نمک حرام و کلام اللہ کہ چرا جزا سے خاطر خواہ لبادات علی العور نمیدہ و جناب اقدس الہی را نیز مخاطب کردہ
سخنہاے ناگفتنی میگفت امیر الامرا و قطب الملک استماع این احوال نمودہ حکم دادند کہ شمشیر زندہ زود فارغش سازند
وقت شمشیر کشیدن بہر دو دست شمشیر را گرفتہ دست و پا سے بیفادہ زدن گرفت محصلان جلا دیشہ بضر چوب
و غیرہ دست ہا سے اورا از کار ناظر ساختند طبیعت بر خوان دہر دست ارادت مکن در از چہ کا نمودہ کردہ اند
بزرہر این نوالہ را تا ازین جہان فانی بعد حشرت و ناکامی در گذشت اگرچہ ہر الہی خواہم شہرت دارد کہ در ان حالت
اضطراب سہکار و خنجر بیدن او نیز رسانیدند اما انچہ از زبان صاحب اہتمام شہادت پادشاہ معفور محمد رسولخ شہاد
نمود و امر قتل کنان با اظہار زندہ است و مجبور بودن نقل میکرد و کار بزدن خنجر و کار زدن شمشیر بہر حال بعد دوازہ بہر کہ
عبارت از بکیر و زود و شب یا بر عکس باشد بہ تجنیز و تکفین پرداختہ تا بولش را بمقبرہ ہمایون بردند و دوسہ ہزار زن و مرد

از لجه داسے شمر کہ از د فیضیاب بودہ اندیش پیش تابوت گریان و بر ایدش نفرین کنان و دشنام دنان گریان چاک و بر سر خاک سیر نقد دلا علی خان نجفے حسین علی خان و سید علیخان برادر بخشی نقب الملک کہ ہمراہ تابوت حسب الامر بودند آنہا نیز با عیان شہر رقت کنان ہمراہ سیر نقد و مردم سنگے کلوخ بر سواری ایہا انداختہ زبان بناسر اسے کشودند و نان و فلوں خیرات ازینہا سے نمیکرفت روز سوم جمعہ از لجه ہائے گدا پیشہ بر سر چو ترہ کہ کاش فرخ سیر را بران غسل دادہ بودند فراہم آمدہ و طعام و ازینچہ دسر لود بان را طلب داشتہ بقرا طعام خوانیدند و مجلس سرودن و تودہ تا صبح اچیا سے شب بجا آوردند سبحان اللہ انتقام الہی ملات فرخ سیر چہ بطور رسیدہ بود و چندین عداوت بلیستے روز اول کہ مقیدش نمودہ بودند ازین سراپہ خانے میگذرانیدند اما چون فرخ سیر در ایام اقتدار خود برادران معصوم خود و دیگر بگینا مان را بہ تسمہ و سریریدن مقتول و جہنما سے بنیاد سبے نور گردانیدہ باید خود ہم لذت این ہمہ ظلم و ستم را بچشد و انچہ دیگران از دست او کشیدہ بودند باید از دست دیگران او ہم بکشد و سادات نیز در عرصہ قریب مکافات اعمالیکہ با او دیگران نمودند یافتند انتہی کلامہ القصہ بعد تسلط بر خزان سلطنت از نقد و جواہر و اسباب و فیضان و سپان بادشاہ سہ انچہ خواستند انتخاب کردہ شامل کارخانہ سے خواستند و بنوعیکہ مناسب داشتند ہر دو برادر باہم تقسیم نمودہ گرفتند بلکہ قطب الملک کہ عنیت بسیار بنسوان داشت میگویند بعضی از پشتران حرم سرک شاپے را ہم کہ در حسن و جمال مدیم المثال بودند تصرف خود را آورد و العلم عندا قدر قمار لعبد این حال برادران را نیز باہم دیگر بکج جاہ و ازینکہ تفرق چندان صفائی نماند اگر چہ در ظاہر سہ نمود اما مہرمان مرا عبدان را اندک اطلاع بر این راز بہر سیدہ از بعضی حالات استنباط این معنی می نمودند و امیر الامرا بمقتضای افراط فراست و شجاعت کہ در ذات او از علایا سے الہی و دینیت بود و رجب محامد و اوصاف برادر بزرگ خود تفوق سے محبت و نقد او و دہمہ امور از اقراں بلکہ از فرماندانان زمان گذشتہ سلطنت بخشش و مملکت نشان گشت افسوس کہ عمر و دولتش دفن نمود و الا احوال روزگار باین فلاکت و ادبار سے کشید و آہر و سہ سہد و ستان چنین برباد زرفتہ حالت سجا و اشرف ہند باین حصے رسید چون اعمال خلق مقتضی تادیب و تنبہات الہی گذشتہ بود عمر و دولت چنین امر بزر و دمنی مقضی گردید فیصل اللہ العالی و حکم مایید

ذکر رحلت رفیع الدرجات و جلوس برادر او رفیع الدولہ بر سر سلطنت و بزود و رگدشتن ازین جهان و خروج نمودن نیکو سیر در اکبر آباد در ہمین زمان

چون رفیع الدرجات مسلول بود در راہ چہارم از جلوس خود سہ ماہ و چند روز ششم سلطنت بودہ روز شنبہ سبت و یکم رجب رحلت نمود و ہر دو برادر کہ مدار المہام سلطنت بودند رفیع الدولہ را کہ برادر رفیع الدرجات بود سلطنت برداشتہ پادشاہ ساختند و با شطام مہام سلطنت سے پرداختند چون احوال ایام سلطنت این دو برادر کہ متعاقب ہم دیگر سیم پادشاہ گردیدہ در دستے بسیر بکج تقدیر رگڑا سے عالم بقاشدند فقیر افضل معلوم بنود و در زمان رفیع الدولہ خروج نیکو سیر خلف محمد اکبر سپہ از رنگ زیب عالمگیر و قلعہ اکبر آباد کہ ہما نجا محبوس بود اتفاق افتادہ لہذا با جمال ذکر این ہر سہ نفر از سلاطین تیموریہ بنابر شطام سواخ ایام بزبان قلم داد و عرض اصلی ہم دین مسودات ایجاز و اختصار احوال و ارقام انچہ بدانت خود محقق دانستہ است لہذا با خطاب کلام و نگارش اخبار عوام بنبرد اخت مختص آنکہ بعد اندک زمان سے از جلوس رفیع الدولہ شاہزادہ نیکو سیر ولید اصغر محمد اکبر و قلعہ اکبر آباد کہ ہم نجا مقید بود و بیا و ربے قلعہ دار و دیگر ہزاریان احشام متعینہ قلعہ مذکورہ و منصبداران متعینہ

صوبه اکبر آباد نظر مشایده آشوبی که در سلطنت افتاده بود خروج نموده بر تخت سلطنت جلوس فرمود و مردم اکبر آباد بر سر او
از دحام نموده صورت بلواسی عامی رویداد امیر الامرا مع قطب الملک رفیع الدوله را همراه گرفته با جمیع امر و ارکان دولت
و اعیان سلطنت به اکبر آباد رسیده قلعه را محصور ساخت نیکو سیر با احوال و انصار خود هر چه از دست شان بر می آید ضایع
نمی نمود بعد چند روز قلعه مفتوح و نیکو سیر مغلوب و مجبوس گردید بنظر ایان قلعه و غیره که مانده فساد و مادی استکبار و عداوت شده بودند
سبزار رسیده قلعه در داخل مستحقین تبدیل یافتند درین ضمن مرض اسهال که لاحق احوال رفیع الدوله گشته بود دشتیاد یافت
و هر چند قطب الملک در دوا و معنی و کوشید و حکما در معالجه اهتمام نمودند چون اجل موعودش رسیده بود سود
نه ننجید و هنوز ایام سلطنت او سجد مساوات با اوقات پادشاهی برادرش نرسیده بود که آنار در گذشتن او ازین مایه
هوید اگر دید قطب الملک و امیر الامرا از حیات او مایوس گشته او را خرامه شوال بر و استی نجم الدین علی خان برادر خود را و برادر
غلام علیخان سپید خا بنجان را برای آوردن روشن اختر خلف نجسته اختر جهان شاه سپید بادشاه که سجد ه ساله عمر داشت فرستادند
و ممکن است که غلام علیخان همراه نجم الدین علی خان رفته باشند و امکان دارد که نجم الدین علیخان صوبه دار شاه جهان آباد و در لود
شاهزاده مذکور قلعه سلیم گده با اتفاق غلام علی خان رفته باشد علی ای حال شاهزاده مذکور از عهد مغیر الدین با والد خود در قلعه
شاه جهان آباد بسر می برد و جوانی بود زیاده و نو خط باندک ذهن و ذکاوت اثر رشادت و فهم فراست از ناصیه او پیدا قبل از رسیدن
روشن اختر از دار الخلافه اکبر آباد بلکه قبل از بر آمدن او از شاه جهان آباد رفیع الدوله با جل موعود در گذشت و رخت هستی از
جهان فاسی بر لبست تا رسیدن شاهزاده مذکور مردن رفیع الدوله که میگفته و بر و استی ده روز مخفی بود و بعد رسیدن روشن اختر
تا بوقت رفیع الدوله بر آورده در جوار خواجه قطب الدین فرستاده چنانچه برادرش مدفون شده بود و دفن نمودند *

ذکر جلوس ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه باقیال طالع بی زوال و عروج نمودن ابو معراج و جلال

تبار پنج یازدهم ذی قعدة روشن اختر باقیال رونق افزای سواد فتح بود گردید و تبار پنج پانزدهم شهر مذکور ۱۳۱۱ هجری
روز شنبه بعد مر و چهار ساعت بنحو صبح در ساعت مسعود و طالع محمود سریر آرای دارائی منهد گردید زینیه های
منابر بغض خطبه نام نامه و اسم و لقب گرامی او پانه بلند و زتر ترخ و سفید از بین سکه او سرمانه ارجمند یافت و به آفتاب
مستطاب ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه ملقب گشت و از میان نام مبارکش نریخ عله از اسف گرفت نواب قدسیه که مادر
مهریوران آفتاب اوج شمت و نهایت باشعور و صاحب قنط بود و سر رشته اقتضای وقت را از دست نداده در همه
انور رعایت خاطر و پاس مرضی هر دو برادر که در الهام سلطنت بودند از دست نمیداد چنانچه بعد از یکماه که بر سر میسر
سپید شده دیداران گرامی گوهر از دار الخلافه بلشکر رسید مردم قدیم جهان شاهی را که ملازم شوهرش بود و ایراده
استقبال او دشتند مطلع بر غم آنگشته ممانعت نمود که با استقبال نیانید بلکه لازم است هم نیانید و باراده کورنش بر در حرم
نیز نیانید و مقرر شد که ابتدای سال سلطنت محمد شاه بعد از غزل فرخ سیر نویسنده و ایام فطرت که هفت هشت ماه زمان سلطنت
رفیع الدرجات و رفیع الدوله و خروج نیکو سیر بود اعتبار نیانید و پانزده سیر از رویه در ماه براسی مصارف ضروریه نواب قدسیه
و خدمه محل مقرر شد و بندوبست کمال بازه و نظارت و عهده داران بدستور بر و پادشاه زادگاه منعقد و مذکور با اختیار معتدین
سادات مقرر ماند و خواجه سیرایان و خواص و فیلبانان و مردم خاص جلوس سوار سکه و بار و سیج و یکا بار و فرانش و غیره

حکمران سید عبدالرشید خان بہ سیر امر کے وکار کے منصوبہ بودہ اندوہت خان براتالیقی پادشاہ وچار پنج خدمت حضور و صاحب اختیار کے دیوان خاص و عام از طرف سادات مقرر بود و محمد شاہ از راہ ہوشیار کے برفق و مدارا با او سلوک نمودہ پنج امر کے بے استرضائے او عمل نمئے آورد و دوسو ارے محمد ان سادات پادشاہ را محیط بودہ دور اورانی گذشتہ و گاہ گاہ در یکدو ماہ بطور سیر و لشکار و تماشائے باغ یک کردہ و کردہ بردہ باز بدو تھانہ سے آوردند القصہ چون از طرف جبیلہ رام ناگر صوبہ دار آلہ آباد کہ اطاعت نمی نمود بلکہ بعضی اطوار ناہموار نسبت بہر دو برادر صاحب مدار سلطنت بطور سیرانید و کجی بنود امپرا لامرا را دہ تبنیہ او نمودہ حکم بہ بر آوردن پیش خمیہ بطرف آلہ آباد فرمود و رہبان اوان خبر فوت جبیلہ رام بختہ رسید حسین علی خان اگرچہ رسیدن این خبر از مدطالع خود داشت لیکن فرمود کہ افسوس مژدم سرچرخ فرار و ابرو کشان ندیدند متعاقب این خبر معلوم شد کہ گرد ہر بہادر سپہر دیا بہادر برادرزادہ جبیلہ رام کہ بیشتر شبیر جبیلہ رام بود بعد فوت عمو کے خود بجای او نشستہ در فراہم آوردن سپاہ و استحکام برج و بار و قلعہ آلہ آباد پرداختہ از شنیدن این خبر ادا خدزی قدمہ محمد شاہ را از فتح پور بنواح مستقر الخلافہ اکبر آباد آوردہ و شہرت مہم تسخیر قلعہ آلہ آباد دادہ حکم لستن پل بآب حننا و تعین قوچ بطریق ہراول فرمودند و درین ایام سیر حملہ را صدر الصدور نمودند اما رتن چند در جمیع امور مالی و ملکی بلکہ شرع ہم مرتبہ استقلال و اقتدار داشت کہ مقصدیان پادشاہ سے جزو کل محل بودند و غیر از نگہ بند بہر آنا میر سید دیگر دستہ نہ داشتند حتی تعین قضاات بلاد و ارباب عدالت ہم بے تجویز رتن چند متعذر بود و گوئی روز سے رتن چند شخصے را از قلعہ آوردہ تسلیم خدمت قضا سے بلکہ فرمود قطب الملک رو بہ سیکہ از مدہ نمودہ تبسم کنان گفت کہ رتن چند ما قضاات را ہم مقرر و تجویز سے نماید او گستاخانہ در جواب التماس نمود کہ راجہ جیو را نظم و نسق امور دینیو کے فراغت حاصل کردہ الحال با تنظیم امور دینی پرداختہ اند حاصل وکیل گرد ہر با شہتار تعین افواج بر موکل خود استدعای عفو تقصیر و طاعنت اطاعت نمودہ اسید وارے او در بحال دشمن صوبہ آلہ آباد با عطا فرمودن صوبہ او دہ با بعضی خطاب و مناصب و اقرار بر آمدن از قلعہ آلہ آباد بعد فراغ از مراسم تخریت جبیلہ رام ظاہر ساختہ مہلت خواست مسولات او پذیرا یافتہ فرمان صوبہ دار سے او دہ با دیگر عنایات و خطاب بہادری سے بنام گرد ہر صادر گردید *

متعین شدن دلاور علی خان با عانت راجہ بھیم بھیم بوندی حیدر علی خان
بتاویب و اخراج گرد ہر بہادر از قلعہ آلہ آباد بشہ طہر د او *

چون بر سر ملک بوندی راجہ بدھ سنگہ و راجہ بھیم کہ ملک موروثی نام بردہ با بود و منا زعت داشتند بدھ سنگہ بر راج تسلط یافتہ بھیم سنگہ را اخراج نمود و بھیم سنگہ توسل با ذیال دولت امپرا لامرا نمودہ امیدوار جوہرین علی بہادر رسید دلاور علی خان بخشے خود را بخشش نہرا سوار زم جو کہ اکثرے از اوس سادات بارہ بودہ اند با عانت راجہ بھیم سنگہ مقرر نمودہ مخرج ساخت و فرمود کہ بعد فراغ از تبنیہ بدھ سنگہ با اتفاق راجہ بھیم سنگہ و کج سنگہ سیر حد صوبہ مالو از قلعہ منتظر حکم مجید باشند و ازین جهت کہ بر اٹھان زوال التماس گرد ہر بہادر رنجے بنود حیدر علی خان بہادر را با جمیع دیگر و فوج غالیہ صوبہ آلہ آباد رخصت نمود تا اگر گرد ہر و نا بعد دو عہدہ کنند بھیم او پر دازند حیدر علی خان بہادر بعد رسیدن بہ آلہ آباد لازمہ جرات و تدبیرات انجامد و بسندول نمودہ مقصود سے نگر داما چون در انصام این اشرف بنود

انجام نمی یافت و گروہر بہادر نیز بنا بر عدم اطمینان چند روز بقول و اقرار خائے گردن قلعہ سے گدرا نید و چند روز جنگ قلعہ دار
می پرداخت تا آنکہ مقدمہ بطول انجامید و حسین علی خان خود از اب جہنا عبور نمود و شہرہ بر آمدن او بطرف الہ آباد اشتہار یافت
و گروہر بہادر زیادہ تر در توفیر و خیرہ غلہ و غیرہ کوشیدہ چارہ غیر از تخمین بآن قلعہ نمی دید و از پادار سے او در اکثر محالات
خالصہ و جاگیر واران عمدہ خلعا پذیرفت امیر الامرا بلاحظہ آنکہ قلعہ الہ آباد از ہر سہ طرف آب گنگا و جہنا محیط و گروہر بہادر چنانکہ
از نشہ رنجاعت نیست اگر پادار سے نماید و محاصرہ بطول انجامد بر امر سہل مدت مدید کوشش خواهد شد و این امر باعث
برستہ در امور عظیمہ و بایہ ہرلس و گیر معاندان سے تواند گشت متوقف بود و سہد رین ایام بر حطام دنیا میان ہر دو برادر
صاحب مدارکہ از نقد و جنس اکبر آباد بدست آمدہ بود و تقار و غبار سے برخاستہ پیغام و کلام بخش آمیز از جانبین بجل آید
اما در اخفائے آن کوشیدہ رتن چند نگذاشت کہ مدد از ان برخیزد

ذکر رفتن رتن چند بالہ آباد حسب التماس گروہر بہادر و فروختن ختلال آن دیار

درین عرصہ نوشتہ ہائے متواتر از گروہر بہادر رسید کہ اگر راجہ رتن چند آمدہ با من عہد و پیمان نماید و مطالب مرا
پذیرائی میسر آید من بخاطر جمع و دل مطمئن تبعیت امر و اطاعت فرمان را حاضر مکنم لہذا ہر دو برادر اطفال فتنہ اصلاح
شمرودہ رتن چند را مرخص نمودند و رتن چند او خبر بیع الثانی با فوج لائق روانہ الہ آباد گردید و بعد رسیدن در انجام و حصول
ملاقات ہر دو با ہم عہد ایفا سے اقوال سہد گیر بکفالت آب گنگا کہ از اقسام غلاظہ ہندو است بیان آمدہ است حکام فتنہ
صوبہ دار سے او دہ با فوجدار سے صمیمہ قادیہ صوبہ مذکورہ و دوسہ فوجدار سے دیگر بران افزودہ و گروہر بہادر و مغول گشت
و اوائل ماہ جمادی الثانیہ سنہ دو جلوس محمد شاہ قلعہ الہ آباد خالی گشتہ بدست متوسلان و امن دولت پادشاہ و سادات
آمد و رتن چند سعادت نمودہ بہار مت خداوندان نعمت خود شرف اندوز گردید

ذکر شروع فتنہ آصف جاہ و حدوث مناخعت میان او و سادات

نظام الملک بر صوبہ مالو اچانچہ سابقاً مذکور شد رفتہ بانتظام آن مکان پرداخت و تادیب مفسدان آنجا نمودہ ملک
اصفا ساخت چون امیر الامرا حسین علی خان را بنا بر نمودن ملاقات وقت آمدن از دکن با مرحمت خان ملا سے
بود و بعد اقتدار یافتن بر سلطنت مرحمت خان را از قلعہ دار سے ماند و مغول نمودہ و خواجم قلی خان تورانی را با کارما
فرمودہ فرستاد و مرحمت خان بعد از انقلاب سلطنت و گردش روزگار مستغرق شدہ در سپردن قلعہ تعلق و بر بزرگوں
شکوہ او را بجنور نوشت سادات وکیل مرحمت خان را چشم نائی نمودہ در باب عمل دہانیدن خواجم قلی خان نظام الملک
نوشتنہ نظام الملک مرحمت خان را فہمائیدہ خواجم قلی خان را عمل دہانیدہ اما چون مرحمت خان را بنا بر خوشی امیر الامرا
روی آمدن و حضور بنود و نظام الملک عمدہ گے و نجابت خاندان و قدر دلاور سے و ہوشیار مرحمت خان نیست
تند خود طلبیدہ با غر از دکر ام تمام نگذاشت قلعہ را تگڈہ تعلق صوبہ مالو را کہ چتر سال زمیندار فساد پیشہ بہ صرف خود
آوردہ بود و در جان ایام حکم بر آوردن قلعہ مذکور از دست آن متغلب بنام فتح خٹک رسیدہ بود فتح خٹک نظام الملک
مرحمت خان را با فوج شالیتہ بدان خدمت روانہ ساخت و مرحمت خان بران کار رفتہ و ترددات نمایان نمودہ قلعہ را

مسخر ساخت بلوچو این حسن خدمت و خوجرا تم او کو دید فتح جنگ مراعات بزرگانه بکار برده اختیار بند و لبست صوبہ دار کے مالوایا و گذاشت و مرحمت خان در نظم و نسق صوبہ دار کے و تنبیه معتمدان و گوشمال سرکشان چنانچه باید کوشیده و مواضع چند از برگزیده چنانچه که ممکن بمفسدان بود تباخت بعد از آن حقیقت فراموش نمودن مرحمت خان جمعیت بسیار و تا ختن دیہات چندیر کے از رزومے نوشته اخبار نوبان بسید عبداللہ خان رسید و بر دیات مشہورہ متواترہ بایا کے اعتماد الدلو کہ بامحمد شاہ گاہ گاہ بزرگان تر کے گفتگو سے نمود سپاہ زیادہ از حاجت نزد نظام الملک و مرحمت خان جمع آمدہ بود و بقبول بعضی در بین ایام نوشته حسین علی خان نظام الملک رسید بدین مضمون کہ ماسے خواہیم بر آئند و لبست صوبہ دار کے و کمین و اطراف آن مکان ماندن خود و صوبہ مالوایا مقرر نمایم از چارہ صوبہ اکبر آباد و الہ آباد و بنگالہ پور و ملتان ہر جا خواہند نیام شاہ مقرر کردہ آید نظام الملک سببی از اسباب مذکورہ و رسیدن دلاور علی خان با فوج خود و رفاقت راجہ ہیم و راجہ گچ سنگہ بر صوبہ مالوایا کہ قریب لشکرش باعث اختلاف بعض نواح و اجاد و اضطراب کئے آن دیار گشتہ بود و کمر گشتہ در خوا امیر الامرا کلمات رعوت نوشت و در عنوان آن خط این بیت ہم نگاشت **بیت** من بوفایم بوفایم خورم قسم من چون شمایم بشمایم خورم قسم امیر الامرا و قطب الملک نوشته مذکور دیدہ مضامینش را فہمیدہ و کیل معتبر نظام الملک در خلوت طلبید شہ کلمات غیر مناسبہ تند و تلخ در بارہ آقا علی و بزرگان واردند

برخواستن غبار غنادور و فساد در میان نظام الملک سادات و ظهور آثار و ختم عمر قبایل قطب الملک و امیر الامرا بلکہ تمام نظام سلطنت و عبرتہ آمدن امر اتفاق پیشہ کم جرات

بعد رسیدن خبر گفتگو کے سادات نظام الملک و تحریک نہانی بادشاہ بوساطت محمد امین خان اور اشارہ الیہ جاہ و قہدار و آبرو سے خود و جمیع امر اسے مغلیہ و غیر ہم منحصر در افنا و اعدام امیر الامرا و قطب الملک دیدہ و از تسلط سادات و زمین چند و راجہ اجیت سنگہ دل تنگ گردیدہ و بصلح ہمدان صاحب راز و رفیقان جان باز چارہ کار منحصر در آن دانست کہ توکل نصرت سخت و طالع نمودہ علم منازعت بر افرازد و غرض مذکور راجہ من ساخته مطابق آن دو کلمہ بقطب الملک و امیر الامرا نگاشت و برفاقت عبدالرحیم خان و مرحمت خان و رعایت خان و جمعی دیگر از ہوا خواہان قدیم و جدید باد و از دہ ہزار سوار در وسط جمادی الثانیہ ۱۱۳۱ مطابق سال دوم از جلوس محمد شاہ از نواح سرحد پنج کہ برای بند و لبست و نظم و نسق آن ضلع خانہ کتافہ برآمدہ بود متوجہ وسعت آباد و کمین گردید و او اخر ماہ مذکور این خبر سادات رسیدہ و لشکر بادشاہ سے انتشار یافت امیر الامرا بدلاور علی خان و ہمدان و راجہ ہم ہمیشہ برای تعاقب نظام الملک نگاشت نیز نوشت کہ افغان صاحب الوس آن فہما را بنو کرے و مواجیہ مناصب و حصول مقاصد با خود فیق ساخته با تمام این مقننہ پردازد

بیدن خیر فتح و لحرف عبدالصمد خان بر حسین خان خلیجی از افغانہ مشہورہ قصور در صوبہ لاہور

حسین خان افغان خلیجی رئیس قصبہ قصور از مدت چند سال طریقہ تردد در زیدہ برگزیدہ کے سیر حاصل نواح قصور و لاہور بتصرف خود در آورد و علم مخالفت افراشتہ دم از عصیان و طغیان میزد و از ابتدا کے صوبہ دار کے عبدالصمد خان بہادر و لیر جنگ کرد گشتی اختیار کردہ عمال منصوب او و دیگر نوکران بادشاہ سے را بیدخل ساخته بقوسے تمام پیش می اند

تقدیر بن نام عامل صوبه دار را که صاحب فوج بود در میدان کشته فوج و خزانه او را غارت نمود و با هشتاد و نه سوار و نقد و خیمت و تاراج پرکنه های قریب چهار برآمد عبدالصمد خان نگهبان نموده و هفت هشتاد و نه سوار فرستاد و فرموده لغیر تمذیب و تادیب و تعصبت نمود و نزدیک چوئی که از لاهور سے کروه مفاصله دارد و فوج بهم رسیده صفوف بسیار استند عبدالصمد خان کریم قلی خان بجای خود را بر اول نمود و دست راست جانی خان و خواجه رحمت افشار را که اقربا سے نزدیک و از ماسه او بوده اند مقرر ساخت و حفیظ علی خان برادر خان مرزا را بر اول اینها با سوار و سبیل که دشمن حسین خان بودند مقرر نمود و طرف چپ آغرخان تفاق عارف خان نائب خود نگه داشت و بر کس طرح نیز فوجی معین ساخت حسین خان نیز از و فرغ و مصطفی خان برادر زاده خود را بر اولی داده مع رحمت خان و بهلول خان و سعید خان و دیگر افغانان با نام و نشان که همه فیل سواران و شجاع علی بک و ده دانه صفت آرا گشت و بجز و شروع جنگ بر خاستن آواز توپ و تفنگ خود را بے باکانه بر توپخانه ریخت و از توپخانه هم گزشت کریم قلی خان بر اول را از پا کسے در آورد و فوج بهم را کسے کریم قلی خان بر میت خورده گر خیمت حسین خان با دو سه هزار جوان یکم تا بمقابل آغرخان پرداخت و عجب زرد و خورده در میان آمد همه اربابان نو نگه داشت آغرخان تاب صدمات حمله افغانه نیاموده و رو بفرار نهادند اما آغرخان با شصت و هفتاد کس که قدما سے رفقاییش بودند و اکثر کس از آنها معین فرارده و همه تیر انداز و یکم تا زاید را کسے نموده افغانان را بر تیر باران گرفتند و آغرخان خود با یک بر فیلان زده فیل را بمقابل دشمن راند و بر تیر یکم تا زاید را افغانان را افکنده تا آنکه مصطفی خان بر اول حسین خان با جمعی از افغانان کسے گشته گردید و بعضی از ان جماعه مجروح گشتند حسین خان چند ان التفات باغرخان نکرده مقابل عبدالصمد خان چنان بجرات و دلادری رسید که عرصه بر او تنگ گردید و اکثر کس از سوار اربابان او رو بفرار نهادند و ترسے عظیم در ارکان لشکرش رویداد سیگوشید عبدالصمد خان ریش خود کسے کند و میگفت که ای خواجه آخر تو از شاه بهشک که بر حسین خان بود کسے شده درین عرصه جانی خان و حفیظ علی خان ترس و نمایان نمودند و آغرخان در ان وقت بر کمرش زرد در ان حال فیلان حسین خان مع پیرو مرشد او شاه بهشک نام که بر فیل با او بنشین بود کشته گردید و بهمان وقت کسے تفنگ از دست حفیظ علی خان بر سین حسین خان رسید و جان بجان آفرین سپرد و آتش در بهوج فیل او گرفته شعله کشید عبدالصمد خان فقر و منصور گردیده شادمان شد و مراعات شایسته با همه اربابان خود نمود و با آغرخان تواضع فیل و خنجر و شمشیر مع تجویر اضافیه بالقدسی و دو صد سوار پیش آمد بعد از ان که بر قطب الملک و امیر الامرا رسید عبدالصمد خان را مورد تحسین و آفرین بسیار نموده خطاب بصف اندوله علامه خطا بکسای فرمود

رسیدی نظام الملک در حدود دکن و عبور نمودن از آب سرد و بدست آوردن قلعه آسیر و قلعہ پیر پتور

نظام الملک بعد تقصیر اراده منازعت سادات عازم ملک دکن گردیده از آب سرد عبور نمود چون اقبال یاور او گشته بود بجز و عبور از گذر اکبر کوهر بهر اریان قلعه آسیر که از قلاع متین مشهوره سرحد است و اکبر پادشاه بمحاصره سالها آن را محصر کرده بود و بمصلح طالب خان قلعه دار آنجا که نشاند و منصوب کرده امیر الامرا بود با استقبال نظام الملک بنا بر طبیع او رسیده و طلب دو ساله خود و دیگر انعامات از نظام الملک گرفته قلعه مذکوره را تفویض او نمود و قلعه ارک بر پا نمود نیز بهین دستور بدست نظام الملک افتاده عوض خان صوبه دار برار که با نظام الملک قرابت قریبه داشت و در شجاعت و اصابت کس از مشهوران بود با فوج شایسته و سامان بالسته بمرد با نظام الملک رسیده با و ملحق گردید و در بنام سردار مرسته که بار اجه ساهو و اتباع او مخالف بود با و در بهر سوار نیز نظام الملک فتح جنگ پیوست و بعضی زمینداران و دارائی افغانه

آن نواح نیز همین دستور بحضور نظام الملک رسیده با او اتفاق ورزیدند انور خان صوبہ دار برما پور کہ از دست گرفته ہائے
 قطب الملک و پیش آورده ہائے او بوجہ بدین حقوق دیرینہ را فراموش نموده با آنکہ پیش عالم علی خان برادرزادہ امیر الامرا
 صاحب صوبہ کل ممالک دکن اقامت داشت خبر اقتدار یافتن نظام الملک شنیدہ بہمانہ حراست فضا رشتہ نیاہ برما پور
 رخصت حاصل نموده خود را بخدمت نظام الملک رسانید و مرشد ہما کہ نابہر مصالحہ باراجہ ساہو در اکثر جا ہا بہ تحصیل چوتہ خود شستہ
 بودند از قرب لشکر آصف جاہ گر نیچہ لبرداران خود پیوستند درین ضمن والدہ سیف الدین علیخان کہ مع اطفال صغیر بارادہ
 رفتن نزد پسر خود بہ برما پور رسیدہ بود برادرادہ نظام الملک اطلاع یافتہ راضی ببادن جوابہر و اسبابیکہ ہمراہ داشت گشتہ پیغام
 حفظ آبرو و سہ خود نظام الملک فرستاد نظام الملک جوابی نمودہ اصلا طمع در مال و آبروی او نفرمود و محمد علی نام را کہ این پیغام
 آورده بود لوطی کطعت شاہ کام و مہتمن خاطر رخصت نمود و سیوہ برک اطفال فرستادہ و دو صد سوار بدستہ ہمراہ دادہ تا فوج دلاور علیخان
 رسانید لبر رسیدن این جنبا را امیر الامرا بدلاور علیخان متواتر تاکید مقابلہ و مقابلہ با نظام الملک بشت خود امیر الامرا جازم غم سفر دکن
 کردید و انتہا رخصت دلاور علیخان میکشید و رتن چند بانحا سہ مختلفہ دلالت بصلح با نظام الملک اوان صوبہ داری دکن باو
 سہ نمود اما حسین علی خان بہادر را راضی نہ بصلح بگشتہ سعی ترن چند سوار بگشتہ

ذکر آشوبی کہ بشوی کردار محتویان دران آوان بہ کشمیر روئے داد
 عالمی بہ بلائے زنیہار آن کافر بنام دیندار گرفتار آمد ❖ ❖

ملا عبد البنی کشمیر کے مخاطب بھجوتے خان کہ از مدت باہنود انجا از نہایت حماقت تعصب و عداوت داشت نظر
 بالقلابلے کہ در روزگار شاہ بہ نمود عرق شرارت او در حرکت آمدہ اجامہ و او باہش مسلمانان احمق و مفسد انجا را با خود
 متفق ساخت و نزد میر احمد خان نائب صوبہ کشمیر و قاضی انجا رفتہ تکلیف نمود کہ ہنود را از سوار سہ اسب و پوشیدن
 جامہ و بستن دشتار و یراق و سیر سبزہ و باغ و غسل ایام مخصوصہ آہنا مانع آیند و درین باب سماجت زیادہ از حد بکار برد
 آنجا در جواب گفتند کہ ہر حکم کہ پادشاہ و ارباب شیعہ حضور درین مادہ بجمع ہنود ممالک محروسہ نمایند ما نیز مطابق ان حکم
 در انجا اتوا ایم نمود محتوی خان فتنہ پرداز بید ماغ بیخاستہ با عانت سفلہ ہما کہ با او جمع بودہ اند ہر جا ہندو سہ
 را امید بانواع شرارت پیش آمدہ بخور خفت و اند اسے آن حیا رگان سے گشت روزے صاحب را نام کہ از ہنود
 معتبر کشمیر بود بید بلوغ رفتہ بر بہمان اطاعے میخورائید آن مفسد فتنہ انگیز علی الغفلہ بر سر آہنا رسیدہ با عانت
 شیاطین الانس کہ احوان و اخوان او بودند بچار بار شروع بزدن و کشتن و بستن نمود صاحب را با چند نفر گرختہ
 خود را بامیر احمد خان رسانید محتوی خان با جماعت خود بر سر خانہ صاحب را رسیدہ خانہ او مجملہ ہنودان را فرود گرفته و پیش
 دادہ شروع بتاراج نمود جمع از ہنود و مسلم کہ بکافیت پیش آمدند بمرح و مقتول شدند بعد از ان بہمان ہیات برخانہ
 میر احمد خان آمدہ اطراف خانہ او فرود گرفت و شروع بجنگ و زدن سنگ و خشت و تیر و تفنگ نمود و ہر کرا یافتہ گرفتہ
 انواع بچہ رستہ باورش آیند و بر سرے را کشت و جمعہ را تاراج و زخمی ساخت میر احمد خان آن روز و شب قادر بر
 از خانہ و دفع شر آن گشتہ بعد حیلہ از دست آن جملہ بے باک نجات یافت روز دیگر جمعیت فراہم آورده با اتفاق
 سیر شاہ پور خان بنحشہ پادشاہی و دیگر علم و متصدیان و منصبداران سوار گشتہ بر سر محتوی خان مفسد رفت

آن مفسد کینہ جب دستور روزگند شہنشاہ اعیان خود را فرام آورده به مقابلہ میر احمد خان ایستاد و جمیع ازان شورنجان عتب میر احمد خان در آیدہ پلے را کہ گذشتہ پیشتر آمدہ بود سوختند و کبر و طرقت رستہ بازار را تا جائیکہ میر احمد خان رسیدہ بود آتش دادہ از مقابل و از بالائے بامها و دیوار بایزدن تیر و بند و ق و فشت و سنگ پر داختند و اطفال و نسوان آنها از اطراف نجاسات و کلوخ و ہر چہ می یافتند سہ انداختند خشک و غلیظ و ریویست و در ان ہنگامہ سید ولی خواہر زادہ میر احمد خان و ذوالفقار بیگ نائب چو ترہ کو تو الے و جمیع دیگر گشتہ زندہ نمی گردیدند و کار بر میر احمد خان کہ راہ بازگشت و نیروے پیش رفتن نہ داشت میر شہنشاہ ساخت کہ ناچار بجز و الحاح پیش آمدہ بعد مشقت و دشواری و فشت و خواری ازان مملکت نجات یافت و محتویے خان بار دیگر بر سر خانہ نائب رفتہ صاحب را با جمیع کہ در خانہ ادمتوارے بودند بخت تمام کشیدہ آوردہ گوش و بینی آنها بریدہ و ختنہ بلکہ طبع اکت تناسل بعضی نمودہ مقید ساخت و روز دیگر باہان ہنگامہ در مسجد جامعہ آمدہ میر احمد خان از نیابت صوبہ دارے مغزول ساخته خود را مخاطب بدیندار خان و حاکم مسلمانان قرار داد و مقرر ساخت کہ تا رسیدن نائب دیگر از حضور اجرے احکام شرعی و تنقیح قضایاے نمودہ باشد و پنج ماہ میر احمد خان بچارہ بیدخل و مغزولے بود و دیندار خان حاکم مستقل گشتہ در سبب شستہ اجرے امور ملکی انفصال محاملات سے نمود بعد رسیدن خبر در حضور میرمن خان نجم الشانے را بنیابت عنایت اللہ خان صوبہ دار کشمیر روانہ ساختند او در آخر شوال لہرے کہ کشمیر رسید محتوی خان دیندار کہ از کار ہائے ناصواب خود خائف و منفعل بود بخواجه عبداللہ کہ او ہم از شاہ میر شہر بود و بان مفسد را بطہ خلاص داشت رجوع نمودہ دو پیر خرد سال خود را ہمراہ برداشتہ بخانہ اورفت و بجز التماس نمود کہ بر فاقا او و جمیع از فضلا و اعیان باستقبال نائب صوبہ دار و خواہ مذکور صلاح داد کہ شہلا رفتن بخانہ میر شاہ پور خان بخشے و عذر خواہے از حرکات گذشتہ ضرور است بعدہ بر فاقا ہم بر آ آوردن مومن خان نائب خواہیم رفت محتویے خان با شہار خواہ عبداللہ بخانہ بخشے رفت و بخشے مذکور بصلاح خواجہ مسطور جمعے از مردم محلہ جڈی بل را طلب داشتہ در خانہ خود پنهان ساختہ بود چون محتویے خان رسید و دوسہ کلمہ مذکور گردید میر شاہ پور خان بہانہ امر ضروریے برخواست مردم پنهان کہ منتظر محتویے خان ترصد ایما و افکارہ بخشے بودند از گوشہ و کنار بر آمدہ اول در حضور او لہرے را شکم در دیدند و آخر دیندار عذار را بپادشہ اعمال اولغیاب و غیبت گشتند روز دیگر سیروان او اجتماع نمودہ بدعوے خون مقتدائے خود بر سر محلہ جڈیے بل غلو و از دام کردہ شروع بردن و بستن و کشتن مردم آنجا و سوختن خانہا نمودند قریب دوسہ ہزار کس ازان محلہ کہ جمع کثیرے از مغلیہ مسافر نیز وار آسجا بودند نیز بقتل بیدار جماعہ مذکورہ اندند و عیال و اطفال سکنہ محلہ نیز اسیر بلای آن سفاکان شدند و اموال لکڑی ببارت بردہ بدسلوکیہا کہ بامردم آنجا نمودند شرح نتوان داد بعد فراغ ازین جہاد بزرگم خود بر سر خانہ قاضی و بخشے ہجوم آوردہ جہاد خانے شہر دند بخشے دست و پای زوہ رو پوشش گردید و قاضی تغیر لباس نمودہ بدر رفت خانہ اور از پاسے در آوردہ خشت خشت حویلے را دست بست بردند مومن خان نائب حضور رسیدہ میر احمد خان را بدر قہ دادہ بقصبہ امین آباد روانہ نمود و بامردم کشمیر کہ اشتر خلقند طوعا و کرم یا مدار در ستا

ذکر مقاتلہ دلاور علیخان نجفی امیر الامرا
فتح جنگ و یاورے اقبال تورانیان و کشتہ شدن دلاور علیخان

بعد رسیدن دلاور علی خان به چارده کردی بر پانچون نظام الملک بعضی از سرداران لشکر خود را مع فوج عوض خان سردار
 و جماعه داران شجاعت پیشه دیگر بسردار می محمد غیاث خان مع توپ و توپخانه لائق بمقابله دلاور علی خان خست نمود و خود
 باتفاق عوض خان و دیگر سیدان از بر پانچون برآمد و بغایتیکه عند الحاقه بدو محمد غیاث خان توان رسید اقامت گزید و بمقابله
 با دلاور علی خان نزدیک شد غیاث خان صفوف را آراسته حسب الامر نظام الملک توپخانه دستی و توپها سه پیمار گول
 تفنگ که با اصطلاح هند چتره گویند همراه مردم معتمد و بهادر خود که وقت کار بیوش بناخته باستقلال تمام کارها را بر داند در پناه
 نهر خشک طولانی که ناله اش میگویند بطور مناسب چیده در کین نشاند و دلاور علی خان بمقتضای شجاعت و استقامت
 جهالت جبلی که در طبع مردم باره است بایان زده هزار سوار همراه خود و فوج را چوتیه همراهی راجه بیسم سنگه در اوج جنگ
 و دوست محمد خان افغان سلج گشته و صفوف آراسته فیلان جنگی را عقب توپخانه گنداشته مستانه وارد قدم بمرکز کارزار
 گذاشت و غیاث خان عقب مردم کین منتظر پیش آمدن دلاور علی خان استاده و از طرفین آتش افزون بان و
 توپ شروع گردید دلاور علی خان از فرط تهور تامل و صبر نکرده قدم پیش گزاشت چندی قدم بوقار و سکون رفته چون آن
 کین گاه آگاه بنود و فوج حمل نمود و در پور شها که انتظام صفوف باقی مانده خوبا همراهی انانستظم مردم توپخانه کین گاه
 رسید مردم کین بادل بر کین پایدار شدند به یکبار توپها و بندوق دستی و بانها را آتش داده فوج دلاور علی خان
 را بهت گول با سه شلک ساختند و یک شلک جمع کثیر از پیش قدمان دلاور و رفقاسی بهادر بر خاک هلاک افتادند
 عقب ماندگان بمشاهده این حال تزلزل گشته و دوباروت را پرده خفت خویش شمرند و عار قرار اختیار نموده از کارزار
 برگشتند دلاور علی خان و سرداران را به با چند جماعه دار که زیاده از چهار صد و پانصد سوار بودند پای ثبات فشرده سینه ها
 خود را بهت تفنگ بلا گردانید چون راه نامهور و پیش توپخانه آتش بار بود اسب ماضق و فیل رانان میسر نمی آمد
 درین عرصه اکثر دلاوران باره و مستوران را چوتیه و دوست محمد خان افغان که صاحب الوس و از سرداران بانام
 و نشان ابوالودنگ فرار بر خود گوارا ساخته به رقت و بهر حال چون نجات و اقبال سادات برگشته نصیب یاور نبود
 دلاور علی خان مع راجه با جمیع که مانده بود دلیرانها نموده نشانه تیر و گول نقد بر گردیده جان و دمیدان دادند و هیچ یک
 از سرداران لشکر نظام الملک امانت جان نرسید و صدک اشادیه از طرف جنود نظام الملک بلند گردید و توپخانه و بان و کاف
 دلاور علی خان انچه از خادانات تاراج محفوظ ماند بمقتضای نظام الملک در آمد و ترین فتح و طفر مراجعت بشهر نموده به تسلیم راکا
 صوبه خاندیس و هشاله سپاه برداخت و جرات بعضی از سوارهایان را که زخمها برداشته بودند بمراهم الطاف و عنایت
 اسب و فیل و خلعت و لقمه سخت و استماع این اخبار موجب خوشنود و پادشاه و محمد امین خان اعتماد الدوله و دیگر ارکان
 امیدوار در باطن گردید و شکرانه با تقدیم رسید و قطب الملک و امیر الامرا را نهایت مال فارض گردید و تفکر چاره کار خود نموده
 اکثر اوقات صرف نذا سیر می شد گاه اراده همراه بردن پادشاه و رفتن بهر و برادر باتفاق بتبینه نظام الملک می شد
 و گاه فرستادن پادشاه مع قطب الملک بهار الخلافه و تنهار رفتن امیر الامرا بدکن مرکز خاطر می گشت گاه آنکه پادشاه همراه
 امیر الامرا شریک محاربه باشد گاه اینکه اول مصالحه را کار فرما شده متعلقان امیر الامرا را از دکن باید طلبید بعد از آن متبار
 هم نظام الملک باید کوشید و در باره محمد امین خان نیز مشوره با میرفت او نیز در مرگ و زیست خود متردد بود گاه شهنشاه
 قتل و اسیر بے اوج سعادت موی میداد و باز برفق و مدارا می انجامید گویند امیر الامرا میخواست که محمد امین خان

را یکشنبه قطب الملک چون عهد پیمان با او داشت و مناسب بهم نمی داشت نهایت محاکمت سے خود بیک روز گفت که جان من دل بسته جان دوست اگر شما اورا یکشید من خود را خواهم گشت بهر صورت چون او قاتل حسین علی خان بود چه طور گشته می شد و در همین ایام بستی و دوم ماه مبارک رمضان سلسله روز جمعه بعد از زوال که مردم در مساجد مشغول استماع خطبه و شغال نماز داشتند زلزله وحشت افراست روی نمود که آن زلزله اساعه شش عظیم یاد میداد و اکثر عمارات در شا بهمان آباد و دهلے کشته از هم پاشیده افتاد و بعضی مردم از صدمه آن مرده اکثر بجز مجروح شدند و از صدائی که از زیر زمین بسمع ساکنان روزین میرسید خلق و حیرت و اضطراب بود و نه بار عمارات و زمین بجز حرکت آمده جنبید و مدت زلزله امتداد یافته تا چهل روز کشید هر روز و شب مکرر زمین و عمارات بجنبش می آمد و صدگان طایفه گشت و در دکانها مردم خوف بسیار جای کرده خوابیدن زیر سقف متروک بود و بعد از آن مدت که نگذشت اگر چه زلزله تخفیف یافت اما تا چار پنج ماه گاه گاه زمین و عمارتها به لرزه می آمد و آخر آن زلزله باقی بود و القصد قرار یافته بود که غره ماه ذی قعدة پیش جنبه پادشاه و قطب الملک بطرف شا بهمان آباد به بنزد حسین علی خان با جمعی از امرای رزم آزار روانه دکن گردید و درین عرصه باز با محمد امین خان بجهت در اندازان و نامان چون توسی از تورانیان بود و منافعتی در میان آمد و چند روز گفتگو و مختلفه که استشمام فساد از آن می شد زبان زد عالم و عام بود و بمرتب رسید که اعتماد الدوله با بهادران توران شب و روز کمر بسته مقرر صد قتل خود داشته می ماند تا آنکه رفع کدورت در میان آمد و عهد رفاقت با افتد آن نفاق بعل آمده عمو و موافق باقسام و ایمان غلط و شداد موکد مستحکم گردید و وفای آن از محمد امین خان چنانچه بجنور رسید انشا الله تعالی غنقریب مرقوم خواهد شد گویند بقیة السیف فوج دلاور علی خان که دوسه هزار کس خواهند بود شکسته حال بعالم علی خان بهادر پیوستند و نظام الملک به تهنیه سباب و تیار سبابان جنگ و مرهم تنی خستگان بهر اسب و قالیق قلوب سپاه خود و رفوایج اطراف و در علامیدن رفقای عالم علی خان برداشت و انور خان ناحق شناس که حقوق پرورش سادات فراموش نموده بنظام الملک پیوسته بود بنا بر خست طینت قناییت خیانت نموده از نرد نظام الملک خطی بعالم علی خان نوشت مشعر بر اینکه نظام الملک هنوز قوت زیاده نگرفته بهر خست احوال هم را بان مشغول است تا بوسیله وقت از دست نداده خود را زود باید رسانید آن خط بدست نظام الملک افتاده عزت انور خان بکلیت مبدل گردید و بیادش اعمال خود زود رسید و عالم علی خان او اهل ماه رمضان با فوج مناسب قریب بیست و پنج هزار سوار که از آن جمله دوازده سینه هزار سوار مرسته ملازم راجه سا بهوسه و کار کنند و دایا و سکرانجه لهار و دیگر سرداران نامی مرسته که همه با خود را از جان نثاران امیر الامرا می گرفتند و مریدان احسان او بودند و بعضی از امرای مشهور و کس بر خنجه بدل و اکثر بجهت مجبور بجا بهر در گرفتند و ده اند و باقی فوج ملازم سرکار خود را کتل فردا پور که وسط حقیقه صوبه خاندیس و بالا گامش اوزنگ آباد واقع است فرود آمد و فوج مرسته بضا بطه خود غنچه گشته دست بغارت و تاراج و دمارت کشاد و نظام الملک اسباب زیاده و ناموس خود را بقلعه آسیر فرستاده از حواسی بر پانچور متوجه جنگ عالم علی خان گردید چون دریای پورنا که از بر پانچور مفتحه کرده واقع شده در طغیان بود و در عبور توقف رو می نمود و نظام الملک برهنه ای عو من خان بنجیده کرده و بطرف چپ پایا بهر ساینده بدالات زمینداران واقف کار لیغا رنموده تا خبر دار شدن عالم علی خان از آب گذشت عالم علی خان بر عبور نظام الملک آگهی یافته بمقابل او حرکت نمود و مرسته برای دست برد سبقت کرده پیشتر از اندک نظام الملک را محصور ساخته شوخیله می نمودند چون باران متصل می بارید و مرسته هم احاطه داشتند و لشکر

نظام الملک چند روز کم یا بگوگران بود و اطراف بنگاہ را مرہٹہ فرو گرفتہ بطور چاوسے سے جنگیدہ عوض خان و رہنما مرہٹہ کہ رفیق نظام الملک و با حسین علی خان مخالف بود و برآمدہ تدارک سے نمودند و نظام الملک تباہی میں تھے جبکہ کنان راہ سے پیو و دوبرا حرب با عالم علی خان مکان مناسبی خواست تا آنکہ نزدیک بقصبہ بالا پور رسید و مکان خاطر خواہ یافتہ معرکہ ساخت * *

مقابلہ نمودن عالم علی خان با نظام الملک در کمان لاوری راہ آخرت پھون با تباہی

عالم علی خان بہادر پنجم شوال مقابل نظام الملک رسیدہ تہ تیہ فوج و تہیہ قتال پر داخت متہور خان و غالب خان سپہ رستم خان دکنی را بہر اول کردہ بہر اسے امین خان برادر خان عالم و عمر خان نبی عم داؤد خان و شمشیر خان و محمد اشرف خان بخشے و دزد و بچان دیوان و مٹھی خان و محمد سے بیگ کہ ہر دو جماعہ دار عمدہ و بہادر متہور بود و مذمت نظر ساخت و رفاہیت طلب خان و خواجہ رحمت اللہ و دیگر دلاوران و سرداران دکن و مرہٹہ را یہیں دیار فوج طرح مقرر ساختہ ہر یکے بجانبیکہ مناسب بود یقین نمودہ خود در قول قرار گرفت و غیاث الدین خان را با خود در فوج فیل شریک سوار سے ساخت و توپخانہ را با سلوب خالصتہ بادہ دوازہ ہزار پیادہ کرناٹکی پیش رو سے خود دہشتہ فیضان مست جنگی را غرق آہن نمودہ عقب توپخانہ جاداد و بادل تو سے و خاطر مطمئن ارادہ کارزار معرکہ ساخت لیکن چون جوان نور سیدہ ناتجربہ کار بود با آنکہ احوال جنگ دلاور علی خان شنیدہ بود کہ نظام الملک مردم خود در کین نشانیدہ دلاور علی خان را بہم توپخانہ آنا کشید و از ان جہت شکست بر فوج دلاور علی خان افتاد و خرم و احتیاط دین خصوص نیز نکر دہ خود ہم در بہین بلا گرفتار گردید و جان شیرین ہر دو انگلی در باخت اصل خود آہستہ کہ چارہ نقدیر ہیچ اندیشہ و تدبیر نہ جوان سے تواند نہ سیر ششم ماہ مذکور تہ تیہ یکہ رقم پذیر خامہ و قلع نگار گشت با سے چل فیل سوار پاشی جلالت در عرصہ کارزار گذشت و نظام الملک بقائد کے تحت و اقبال مرحمت خان بہادر را بہر اول خود ساختہ غازی الدین خان سپہ خود را ہمراہ او داد و عبد الرحیم خان و رعایت خان و سعد الدین خان و داراب خان و کامیاب خان و غیاث خان و قادر و داؤد خان و خٹیاں و دلیر خان و روح اللہ خان و نور خان و چندے از راہہ یاد دیگر بہادران ہمراہی خود را کہ ہمہ کینہ خواہ و رزم جو بودہ اند جا سجادر سینہ و میسرہ قرار دادہ خود مع عوض خان در قول جا گرفت و رہنما مرہٹہ را با بعضے از زمینداران بر بنگاہ گذشتہ بہر افعہ شورش مرہٹہ کے مخالف متعین نمود و توپخانہ و بانہا پنچہ از خود دہشت و پنچہ از طلعا سیر و برمان پور و لکڑ دلاور علی بدست آوردہ بود و اول روز بطوریکہ چیدہ بود شب آنرا تغیر دادہ و در گوشہ ہائے مخفی بین و لیا رحید و دلاوران ہمت را با توپا کے چھو دار و جزائر بان در کین نشانیدہ و خود در پناہ آہنا ایستاد دلاوران فوج عالم علی خان در حرکت و ہجیان درآمدہ متہور خان ہر اول با فوج خود کہ وہ دوازہ ہزار سوار و خا سہند جو و بر توپخانہ شہر بار نظام الملک حملہ نمود و بہین کہ در خلک اول چندی از جانبازان بارہ و دکن سچاک ہلاک افتادند و مبارزان مغلیہ نظام الملکی دیر سے کردہ قدم پیشتر گزشتند و مقابل ہر اول رسیدہ چپقلشتہ نایان نمودند و تنزل سے در فوج ہر اول عالم علی خان بہر سیدہ بہادر مذکور با درک این احوال از راہ جرات نظر سے مع غیاث خان کہ ہمیشہ قریں او بود و دیگر سرداران و سر بازان فوج فیل سوار کے پیش را نہ مدد ہر اولی خود نمود و بجلالت مردانہ ہے در پے عرصہ ہر فوج نظام الملک تنگ ساختہ از پیش رو خود بردار فوج مقہور و گردای عالم علی خان مع ہمراہیان متعاقب او روان گردید و غان خرم و احتیاط را از دست دادہ

بله ملاحظه پس پیش بجهت میراند تا آنکه بر سر تقدیر برود و توپخانه کین فوج معلان پیر کین که بران توپخانه متعین بود رسید و ناگهان بیکبار توپها بچهره دار و باناسی بسیار جزا بر سر شمار را برود و او سردار اندر تخمین قیامت برخواست و دود توپخانه عالمی را سیاه ساخت چون دود که همسرا نرود و دود فرو نشست مهتور خان بهراول و غالب خان و شمشیر خان و محمد شرف خان و خواجه رحمت اشتر و مثنی خان و محمد بیک و بسیکار از جانبازان مقتول و مجروح و کثر سواران و پیادگان برخاک هلاک غلطان بنظر درآمد و عالم علی خان بهادر با وجود برداشتن زخمها مع دود از مان نثاران که هر یک شتر و شیر و مبارز دلیر چنان عرصه خون خوار و معرکه گیر و دار بود استقامت و رشید و داد متور و نجاعت میداد و دمیدم قدم پیشتر می نهاد و دین حالت اختصاص خان نمیر و خان عالم و محمد علیا خان که یک جنم او از زخم تیر در همین دار و گیر از کار رفته بود پای حصار پیش گذاشته مقابل حملات رستم خان عالم علی خان کردید و دیگر سرداران هم هر یک نظام الملک مع عوض خان که از اقربا بکس قریب او بود و بعد آن هر دو رسیدند و خورد عجیب و ستیبر و آویز غریب روی داد و آخر الامر از ضرب شمشیر اختصاص خان دست عالم علی خان از حرکت افتاد و فریادش فوج نظام الملک که این بکس هم میر رسید آن نوجوان رستم نشان مع همراهمیان که نوزده فیل سوار و دیگر فارسان و فاکر و آری و پیاده های شجاعت شعار بشمار آمدند سرخ رو با بکس کرام خود ملحق گردیدند و از حصار با خنجر و شمشیر و دیگر اسیر گردید و عمر خان برادر زاده داود خان و امین خان برادر خان عالم که منافقان رفیق عالم علی خان بود و دوسه لک پیاده چار شیل درین عرصه از خان مرحوم مذکور بدست آورده بودند وقت مقابله پهلوار خنجر و فی الحقیقه از نام و تنگ تنی نموده با اتفاق بعضی اتفاق پیشو دیگر بلبشکر نظام الملک پیوستند و خیمه و فیلان و توپخانه و جمیع کارخانه های سرکار عالم و همراهمیان و آنچه از دست برد تاراجیان محفوظ ماند متصرف نظام الملک درآمد و دین جنگ نیز بهیچ یک از همراهمیان نامی نظام الملک آفت جانی نرسید و خنجر از اعیان که زخمها برداشته بودند از مرهم لطف و احسان نظام الملک جراحت آنها التیام یافت از استماع این خبر ملائیکه قطب الملک و امیرالامرا گذشت بیانی نیست حضرت میرالامرا که از افراط غم و غصه بر آتش بقیار کس می طپید و اندیشه ناموس و خانه خود که در دکن داشت نیز بخاطرش میخیزد و بقیه خبر رسید که قبایل حسین علی خان راع مال و اسباب قلعه دار دولت آباد قبل از رسیدن فوج نظام الملک اندر و قلعه گرفته لازم غم خوار کس مرعید داشت و با وجود آنکه گمال آرزو که از حسین علی خان داشت جو انرد کس را کافرا شده منت احسان بر سادات گذشت بکس بی را بد کس سهل باشد جزا اگر مر کس احسن الی من اسیا از استماع خبر اندک تسلی دل نمیداد امیرالامرا بهادر گردید و نیز در همین زود کس خبر رسید که مبارز خان صوبه و احیدر دلاور خان که هم زلف یکدیگر بودند با هفت نهشت هزار سوار آمده بنظام الملک پیوستند و عهد رفاقت با او بنده

نصرت نمودن امیرالامراست دکن و مرخص شدن قطب الملک بطرف

دار الخلافه شاهجهان آباد و اجمال ذکر آنچه درین عرصه رون و اد

نقد نگاشتن بسیار را یا بر این قرار یافت که قطب الملک به نیابت پادشاه در دار الخلافه شاهجهان آباد بقیه فرزند و حسین علی خان در خدمت پادشاه بدکن رفته تبیین و تادیب نظام الملک نماید چون این عزم جزم گردید امیرالامرا

در تثنیه فراہم آوردن سپاہ و سراج تمام سامان جنگ افتادہ مصحوب سید محمد خان پسر سید احمد خان و دیگران زور و پروانہ بابر سے طلب جماعہ داران عمدہ بارہ و افغانان صاحب الوس فرستاد تا آنکہ قریب پنجاہ ہزار سوار قدیم و جدید نگہداشتہ مع پادشاہ و افواج شاسہ و راجہ ما و غیر ہم ہر کہ اطاعت و رفاقت نمود با توپاہے جان آشوب و تفتنجی ہاے قد راند از اسباب بفرسار کرد و آخر ماہ شوال پیش خانہ بطرف دکن بر آورد و خود امیر الامرا نیز کوچ نمودہ بدہ کردہے اکبر آباد نزول فرمود چون اجل موعود حسین علیخان رسیدہ بود بعض امور کہ صریح و رقی او مناسب نبود قہرمان تقدیر از دست او برے آورد چنانچہ در او اہل ذی عقدہ خدمت میر کشے کہ بند و بست خانہ پادشاہے و البتہ دوست از سید خان جان کہ از جملہ اقرباے حسین علی خان بود انتقال یافتہ بنام حیدر قلی خان معوض گشت و نہم ذی قعدہ ۱۰۸۰ ہجری کے محمد شاہ از سواد مستقر خلافت اکبر آباد کوچ نمودہ لبہ کر وے بلدہ مذکورہ شرف نزول از رانی داشت و سید عبداللہ خان بطریق مشائعت و حصول رخصت رفاقت نمود چون پانزدہم ذی قعدہ روز جلوس جشن پادشاہ بود قطب الملک می خواست کہ بعد انفرار جشن رخصت حاصل نماید حسین علیخان راضی نشدہ از چهار کر وے ہے اکبر آباد مرخص نمود و چار و ہم ماہ مذکور پادشاہ را حسین علیخان ہمراہ خود گرفتہ بمنزلے نزدیک فتح پور معسکر ساخت و سہ چار روز برای جشن جلوس پادشاہے توقف نمودہ لبست دکن رخصت فرمود و قطب الملک مع حامد خان عمومی نظام الملک حمید الدینخان غازی الدینخان غالب جنگ و میرام خان نعمت اللہ خان و میر خان و سید صلابت خان و چند امیر بے پروبال در انجا ماندہ نوزدہم ذی قعدہ بطرف شاہ جان آباد کوچ نمود در راہ محمد خان بنکاش با قطب الملک ملاقات نمودہ داعیہ رفتن خود ببلشکر شاہ بنابر رفاقت امیر الامرا و تہدیدستی خود طاہر نمود و پنجاہ ہزار روپیہ علاوہ مبلغ چند لک روپیہ کہ حسین علیخان بامید رفاقت خود باودادہ بود از قطب الملک گرفتہ بدروغ راست ناکہ بلشکر پادشاہ میروم رخصت حاصل نمود و قطب الملک بتکراشی جان آباد و امیر الامرا منزل بمنزل روانہ دکن گردید

کشته شدن امیر الامرا حسین علی خان بہادر در راہ دکن از ترزویر و احتیال امرا کینہہ کوشش پرفتن و اتمام پذیرفتن شوکت و قوت سلطنت کمن خاندان بابر یہ

بعد از این کہ قطب الملک بچمل کر وے شاہجان آباد رسید بر کشتہ شدن امیر الامرا حسین علی خان بہادر غیرت خان بہادر خواہر زادہ او نور الدین علی خان برادر امیر الامرا از شقہ رتن خند کہ در اضطراب نوشتہ مصحوب شتر سوار سے فرستادہ بود مطلع گردید شرح این واقعہ آنکہ چون پادشاہ را چند آنکہ اختیار سے نامذہ دست نشان سادات گزیدہ از امرا کے کمن نظام الملک محمد خان اعتماد الدولہ را خار خار شک در جگر سے خلید و ہمہ وقت در فکر و تدبیر استیصال سادات بدل میگوشتند و محمد امین خان با شجرہ فرصت یافتہ دوسہ کلمہ ترے کے گفتہ اذن او حاصل نمود و نظام الملک را شورانید و بطغیل سے در ہتمام ادبر عالم علی خان دلاور خان اگرچہ مقتدر بود و گذشت آنچہ گذشت چون محمد امین خان ارادہ حسین علی خان بر استیصال نظام الملک براء العین دید نہایت بدست خود و جمیع تورانیہ وہ مناسبے نظام الملک ب یقین سیدالست و نیز ظن غالب بود کہ ہر گاہ کار نظام الملک بمقابلہ امیر الامرا کشف اللبتہ فتح و ظفر امیر الامرا میسر خواہد شد بنا برین روز و شب در ہمین فکر بود کہ اگر نبوسے تواند شد شجرہ دنا امیر الامرا را در راہ علی ہند یا دیگر گشت اما بدون امانت رفیق نفیق اقدام بر این امر خطیر زیادہ از حیرت تاب و توان خود سے شمر دنا و علی ہند بید نہایت محمد امین معروف بسعادت خان کہ از سادات پیشاپو خراسان و در اول منصب ہزار سے والا شاستہ در عمدہ فرخ میر منجیل

لعبدانان سجدت فوجدار سے منہ دون بیانہ کہ از محالات عمدہ مستقر الخلافۃ اکبر آباد است نامور گشتہ در انجاسیاه زیادہ نگہداشتہ
 و از سید عبد اللہ خان استمداد نموده بعد امداد بنظم و نسق آن محال پر داخت و بچوہر تندیس و شجاعت خود تا دیسہ کشان انجمن نمود
 باضافہ پانصد سہ سہ سہ سہ یافت و از حیلہ مشاہیر و بار و صاحب نام و اعتبار گشتہ درین سفر بہرہا بر آوردن بعض مطالب خود
 سمراہ لشکر محمد شاہ بود محمد امین خان اورا بہدم و ہمراز و رفیق جانباز خود بمناسبت مغلیت ساخت و این سہر و میر حیدر خان کا شہر
 را کہ از قوم خجندا و بسبب میر شمشیر بودن لقب میرے دارند انتخاب نموده درین باب آئینراج او نمودند میر حیدر نہ کور کہ شجاع بیباک
 و جوان دلدار سفاک بود و قبول نمود و آن بے نصیب بطمع دنیا و تعصب مذہب قبل سید حسین علی خان بہادر را کہ در وہم و تصور
 احد سے غمی گنجید قبول نمود و ہر سہ بار دنیا طلب محرم را گشتہ قدم ارادت برین جسارت ثابت کردہ با سہم گرد مشورہ بودند کہ
 حسان و کدام کس بر انکار مبادرت نماید تا آنکہ قرعہ این فال بنام میر حیدر محرم از دنیا و آخرت افتاد و آن اجل رسیدہ عرضہ
 متضمن شکایت محمد امین خان نوشتہ و یکے دیگر از سہر امان خود را کہ برا و اعتماد شجاعت و بیباکی داشت رفیق خود گردانیدہ بر این
 ارادہ آگاہ ساخت روز چہارشنبہ ششم ذی الحجہ ۱۱۳۲ ہجری مطابق سنہ دو از جلوس محمد شاہ کہ در منزل قریب سے و پنج کروہ از
 فتح پور مسکرا پادشاہ سے بود محمد امین خان بعد رسیدن پادشاہ نزدیک بد و تلخانہ بر سہمے مزاج و تنوع ظاہر کردہ خود را بہ پیش
 حیدر قلی خان رسانیدہ و اورا نیز ازین راز آگاہ ساختہ با خود متفق داشت امیر الامرا بہادر در بعد از آن کہ پادشاہ را بنجمہ رسانیدہ داخل
 محل سہرا گردانید از خیمہ پادشاہ برآمد و عازم شکر خود کہ بقضایطہ سہرا و لے مسافت یک کردہ کسرے کم و بیش میشد گردید چون نزدیک
 دروازہ گللال بارہ رسید میر حیدر خان از دور نمایان شدہ کا غذا التماس را بلند ساخت چیلہ ما و چوہداران مانع پیش آمدن
 شدند قضا و قدر و دل امیر الامرا انداخت کہ حکم پیش آمدن داد و چوہداران را از مزاحمت ممانعت نمود میر حیدر خان ایما سے
 امیر الامرا را بجا م خود دیدہ و دیدہ و عرضہ را گذرانیدہ متصل بہ بالکی امیر الامرا پایہ آنرا گرفتہ احوال خود عرض کنان میرفت ہمچون
 امیر الامرا متوجہ ملاحظہ عرضہ گشت میر حیدر خان پیش قبض از کمر خود کشیدہ چنان بر جگر آن سید دلاور زد کہ از طرف مقابلش
 بیرون شد و بہانہ ضربت و احدی سعادت شہادت فائز گشت اما دوہمان جلد سے امیر الامرا الگ سے برسینہ پرکنیہ قائل
 خود زد و فرمود کہ پادشاہ را بکشید بالکی سوارش از صدر لکزدن غلطیہ و لاش بی جان امیر الامرا بزین فتاد متصل باین جہارت نواختہ خان پسر
 اسد اللہ خان کہ عمدہ زادہ امیر الامرا بود پادہ سمراہ بالکی میرفت لہر شمشیر خود قاتل امیر الامرا را بنہر رسانیدہ روانہ ہو کہ عدم سادہ و سہرا
 ہم رسیدہ شریک گردید و مغل دم کہ نواختہ خان را گشت میر شہر او را گشتہ و خود زخم برداشتہ بان کشتا بد برد و مغلان دیگر هجوم آوردہ
 سر امیر الامرا و نور اللہ خان را از تن جدا کردہ پیش پادشاہ بردند و خواہ مقبول خان ناظر امیر الامرا جان نثار می و فاکر داری را کار فرما شدہ
 تر دمی نمود و خود چند زخم منکر برداشتہ بعد سہ چار روز از ہمان جراحتہا لجام آخرت شافت ستاد و خاکروب امیر الامرا نیز قرق رفت
 و تہور سے بجا آوردہ با شمشیر ما سے بر نہنہ خود را بر هجوم خلافت کہ محافظین پادشاہ بودہ اندزدند و صفوف را دریدہ تا نزدیک
 تبیح خانہ رسیدہ از ضرب دست مغلیہ و بعضیہ گفتہ اند کہ از ضرب دست ہرمان الملک از پا درآمدند و جمعی از ہرمان حکم سنگ دیوان
 امیر الامرا بدروازہ گللال بارہ رسیدہ راہ را سہد و دیافہ سراچہ دیوان خاص را دریدہ با شمشیر کا بر نہنہ زبان درآر کردہ درآیدند
 و دو کس ختم کبر و امیر الامرا را گشتہ یافتہ برگشتند و بعضی مردم برق انداز حسین علی خان بہادر نیز بہ برق اندازی پرداختہ کار سے
 ساختہ بریشان و متفرق شدند

رسیدن خیر مقبول شدن امیر الامرا بغیرت خان بہادر و آمدن او بلا تامل بر سر پادشاہ و بخت شدن با با خود در زر

چون خبر فتنہ شدن امیر الامرا بغیرت خان بہادر خواہر زادہ امیر الامرا رسید مطلق التغات بار اسمن فوج و ہمراہ گرفتن توپ و توپخانہ و طلبیدن رفقان نمودہ و انتظار تیار کے و حاضر آمدن آہنا کشیدہ از حاضرین کہ مے خورد و دست کشید و بر مال و سچ و پاک نمودہ بر فیل سوار شد و بلا تامل بمقابلہ پادشاہ و قتلہ حالو کے خود شتافت بقصد دوسہ ہزار سوار کہ ہمراہی اور فاق نمود و کمال شجاعت و دلاور کے لبرعت برق و باد بر لشکر پادشاہ رسید و سعادت خان دران وقت بر سمنہونی محمد امین خان و حیدر قلی خان بر در حرم سرکشاہ سے رسیدہ از دحام بعضے رفقای امیر الامرا کہ دران وقت بردہ ازہ بود بجرأت خود دور نمود و ہر چند مادر پادشاہ از شفقت مادر کے راضی بہ بیرون بر آمدن پس خود بنود سعادت خان باقتضای فدویت و دولت خواہی قدح جہا پیش گذاشتمہ بمبالغہ تمام و نہایت الحاح و ابرام دست پادشاہ را گرفتہ از محل بر آورد و اعتماد الدولہ را بر فیل خود سوار نمودہ خود بجائے خواص نشست چون افواج و رسالہ ہا کے پادشاہ سے و اسرا موافق بدستور و ہر روز بجایا سے خود شتافتہ بودند در آن وقت قلیل جمعیتی از غلیہ ہمراہ سے محمد امین خان و اندک مایہ مردم سعادت خان در رکاب پادشاہ حاضر بود حیدر قلی خان کہ گمن سلیقہ برای ہمین روز مردم توپخانہ را مستعد و مشغول میداشت در عین آشوب و دستخیز آمدن بغیرت خان بہادر کہ ظاہر باد و ہزار سوار نہایت نزدیک رسیدہ بود باہتمام اجمل و احضار مردم و توپخانہ و افراس و اخیال پادشاہ سے و سرکار خود و پرداخت و در عین اضطراب بانظام و ترتیب فوج و توپخانہ یہ بیضیا نمودہ مستعد ہوا کے استاد و غیرت خان چون شیرازیان و بہر بیان دست از جان شستہ برہو جہیل مانند سپید در محضر شستہ از نہایت بغیرا کے دی نمی آسود گویا در خانہ گمان نقل مکان کردہ عازم سفر آخرت بود و آن بہادر دلیر و رین دار و گیر محبت بر دفع قتلہ خال خود امیر الامرا بہادر گماشتہ نظر بر پادشاہ و محمد امین خان حیدر قلی خان شہت و بحسن انتہام حیدر قلی خان و سلیقہ کار فرائی او گویا چون تلک صیغہ سخت و حیدر قلی خان معرکہ زرم را چنان گبری آہست کہ صد احسن است از چار سو برخواستہ اسرا می پادشاہی علی التواتر بہر رسیدہ در تقویت جمعیت پادشاہی افزود و کم مردم ہمراہی بغیرت خان بکمال رسیدہ از دہکارو کے نمود خلاصہ بغیرت خان پرتعلل مجید قلی خان پادشاہ گفت دتیر از شستہ بغیرت خان ہائی یافتہ چون اجل حیدر قلی خان نہ رسیدہ بود بہ پشت کمانش چنان تراز و نشست کہ بعد فتح بدشوار سے بر آمد و قمر الدین خان و سعادت خان بہ حیدر قلی خان رسیدہ شرط وفاق و وفا پادشاہ بتقدیم رسانیدند و پادشاہ بدست خود نیز تیرہا میزد در ہمین عرصہ تاراجیان آتش نجمیہ امیر الامرا و سادات دادہ دست بغارت اموال و کار خانہ ہالیش کشادہ خزانہ عامرہ اورا کہ از کرد و حساب گذشتہ بود و بیجا بردند و مصصام الدولہ خاندوران بہادر منصور جنگ بہد پادشاہ رسید و غیرت خان بعد از ان کہ دوزخ کمارک تیر برداشتہ بود بزخم گولہ جشی کہ در خواصی حیدر قلی خان بود در ہلکرا کے عالم بقا و رفیق و ہمیشین ملازمتی گردید اللہم لحتہ بابا بہ الصالحین خزانہ شکر امیر الامرا بتاراج رفت و انچہ در راہ عقب ماندہ بود از تاراج محفوظ ماندہ بعنیت پادشاہ در آید

ذکر سوئے کہ بعد قتل امیر الامرا بر ہمراہیان او روی ادوار تقاضی ارج دولت امرای خالص الوواد

نہد فتح و انصرت حیدر قلی خان بحکم سنگہ پیغام امن جان و آبرو از طرف پادشاہ دادہ نزد خود طلبید و کورنش غفو تقصیر و عطا کے منصب شہر کے از اصل اضافہ کنیند و رتن چند را از طرف اعتماد الدولہ پیغام استمالت مکرر رسید او بخیاں آنکہ ہان جان و آبرو از محالات ست شقتہ متعین باجوا بقطب الملک نوشتہ محبوب شتر سوار کے فرستاد و خود لبوار کے پاس لکے راہ خانہ خویش گرفتہ روان گردید جمع از غلیہ و لچہ ہا کے بازار کہ اکثر کے از اطوارا شاہان

سنگره و بنیرار بوده اند بر سرش رنجته و از پاهای لگنه بزرگد و مشت گرفته و عریان خسته احوال نزد محمد امین خان آوردند
 بعد از گریه التماس امان جان نمود محمد امین خان لباسی با دو پوشا بنیده بطوق و زنجیرش مفید ساخت رای هر دو منده اس
 وکیل قطب الملک احوال وقت دیده ریش و بر و ت خود تراشیده قشقه خاکستر بر پیشانی کشید و اسباب خانه بر خه
 تباراج داد و قدری نقد و جنس با خود گرفته چند روز خیمه آشنایان سپرد و قاپو یافته بدر رفت و خود را بسید عبداللہ خان
 رسانید میر علی خان خدمتگاه و مقرب حسین علیخان که صاحب فیل و مکننت و دار و غداغ و تصحیح و روز خبک رفاقت غیرت خان
 نموده بود و دوسه روز آفت تاراج و بی آبروی با و نرسید آخر مال و آبرویش بر باد رفته مقید گردید و میر مشرف با وجود
 استماله و عطا اضافه در رعایت نقد که لعل می آمد پاس نکواری که منظور دوشسته از قبول عنایت ابا نمود و زمانه چند بیکار
 گذرانیده بعد از آنکه رفیق پادشاه گشت و محمد امین خان بنا بر رفع تشنچ عوام جبارہ امیر الامرا و غیرت خان پسند
 اولیا را بر رباقت گرفت و نماز بران خواند و بنا بر اهل حسن تردد و شجاعت خود مردم را مخاطب ساخته گفت که یاران اینها شنیدند
 که خوابیده اند بعد از آن جنازہ را روانه جمیر ساخت که اجساد مذکورہ را در جوار قبر عبداللہ خان کمان پدر حسین علی خان بجا
 سپارند و غرض از ترسین جنازہ آن بود که در راه قطاع الطریق بطمع زربافت و غیره غارت نمایند و در نظر عوام ابا تانته عائد
 احوال سادات گردانند هر جا این تابوت با میر سید مردم با احترام میگوشتند و نا با جمیرش رسانیده اجساد را بجا
 سپردند سعدی جهان امی پس ملک جاوید نیست و ز دنیا و فادارے امید نیست نه بر باد رفتی سحرگاه و شام
 سریر سلیمان علیه السلام در آخر ندیدے که بر باد رفت و خاک آنکه باد نشو داد رفت و احمد شد که متواتر از معتمدین
 مسموع شد که این هر دو صفت در امیر الامرا چنانچه باید بود و آنچه با فرخ سیر و بعضی بدخواهان دیگر لعل آمد از فحوا می اخبار
 نقله آثار معلوم شد که بناچارے بود چه حفظ جان و آبرو و کیست که نخواهد و دنیا طلبان را در گذشتن از آبرو و جان با وجود مقتدر
 از احدے مسموع نشد بلکه از تابان خدا و رسول هم در خصوص این امور کم کسے بود که خالص عیار برآمده باشد حال آنکه اطاعت
 در اینجا از واجبات و سرمایہ وصول با عملا درجات اخروے بود و اطاعت امثال خود در دنیا تا این حد شره و سودے
 ندارد چه طور میتواند شد که مثل قطب الملک و حسین علی خان امیر الامرا با وجود آن همه جالفتا اینها تن با طاعت و تبعیت خیر
 بر آفرایش جاہ و اقتدار اعتقاد خان و میر حلیه که از ارادل ناس و بانواع عیوب مبتلا بوده اند در داده جان و آبرو
 خود را بر باد دهند و اسد اللہ خان معروف بنواب اولیا پس عمره امیر الامرا که اسباب ثروت و مکننت او بر باد رفته عارے
 از اعتبار گشته بود در خضعت بیت اللہ حاصل نموده روانه مقصد گردید و غلام علی خان نظر سخی خدمتے که وقت آوردن پادشاه
 از دار الخلافه بفقو نموده بود از آفت بی آبروے محفوظ ماند و فرصت یافته خود را بعبد اللہ خان رسانید نصرت یار خان
 که از سادات نامے باره بود و با عبداللہ خان غبار خاطر می بود و درشت بموجب طلب حسین علی خان بلیشکرے آمد سه گروه
 مفصله بود که خبر امیر الامرا شنید چون با مصمصام الدوله رابطه اتحاد و خلاص داشت اطلاع نمود مصمصام الدوله او را طلبد آ
 بلازمت پادشاه رسانید و با فاضله دهنر ارے بر منصب پنجرارے سراقه از گردانید و اعتماد الدوله محمد امین خان را پاد
 از اصل و اضافه بهشت نهر ارے بهشت نهر سوار دو اسپه گردانیده یک کر و رو پنجاه لک دام الغام و خدمت وزارت
 بانقب وزیر الممالک بهادر طفر خبک مرحمت نمود و خدمت میر سخی کرے مصمصام الدوله مقرر نموده منصب بیت عمارے
 و خطاب امیر الامرا داد و قمر الدین خان پس محمد امین خان بنحشہ دوم و داروغه نعل خانه و صاحب خدمات دیگر گردید

و باضافہ ہزار سے صاحب منصب ہفت ہزار سے شد و جید قلی خان منصب ہفت ہزار سے و شش ہزار سوار و اسب و یک اسب یافتہ مخاطب بنام مرغک گردید و سعادت خان با اصل و اضافہ چھ ہزار سے گردید و پنجاب بہادر سے دیکھا کفارہ سرفراز سے یافت و پنجین ظفر خان و دیگر ملازمان و متوسلان و دولت لوکران قدیم و جدید و الاشابی و غیرہ موافق حسن خدمت و سعی و وسائل و وسائط مورد عنایات گردید۔

ذکر رسیدن خبر قطب الملک و احوال او و سواخ عبرت افزا سے جنگ عبداللہ خان با پادشاہ و اختتام آن ہمہ دولت و اقتدار سادات بیک ناکاہ۔

سید عبداللہ خان بچل کر و سے شاہ جهان آباد رسیدہ بود کہ شہر سوار غیث خان بہادر با شفقہ نوشتہ خط تین چند متضمن سائنہ جانکاہ گشتہ شدن امیر الامراء غاسکے اعدا و نمودہ چشم جان من اور اسیر و تار و زنگار گانے براونانگوار ساخت بعد اطلاع برنا جراحہ جز صبر و شکیبائی ندید و با سہارا ان کوہ غم و چشم پریم نہ مناسبت را توقت ندید و متوجہ شاہ جهان گردید بعضی از مشیران ترغیب سے نمودند کہ ہنوز افواج اخراجات بہ پادشاہ سپردے تو لشکر حسین علی خان با و نگر دیدہ دین حصہ دہیں خود را باید رسانید قطب الملک این را سے رائہ پسندید و مسامحت و ان دید کہ چون پادشاہ متقل و امر اکہمراہ او یکدل شدہ فوج ماشکستہ خاطر گردیدہ است بدون ہمراہی شاہنشاہ از اولاد او رنگ زریب عالمگیر مقابلہ مقرون اصحاب نیست رسیدن بدار الخلافہ و ہزاروں کے از جلا میں و غریب قلوب امر اکہمراہ کن کہ در جاکونٹ طارند و فراہم آوردن افواج و سباب ضرورت استہ کنج کج کوچ مرحلہ پیا گردید از انتشار این خبر گنواران غصہ سیوانیان قطع الطریق فراہم گشتہ دقا بلو یافتہ باز ماندہ اسے سپاہ و نگاہ را غارت سے نمودند و ہر چند افواج تادیب آنہا سکن از پیشہ خود سے آسودند و ز سے جماعہ دار سے از ہمراہیان پیش خیمہ با جماعہ خود مقتول گشتہ دقانہ از طرقت شاہ جہان کہ ہمراہ بعضی از اسباب بن علی خان کبرا چہانہ بفاصلہ دوسہ کردہ از لشکر قطب الملک رسیدہ بود تا مہر کمال مع اسباب تباراج رفت و اعمال محالات جاگیر سادات را زمینداران مقصد بلے دخل سائنہ محمول حریف را تا انتظام سلطنت متصرف شدند و سید عبداللہ خان برکرا آوردن کے از شاہنشاہا شجاعت اللہ خان را مع سر تقی خان از شاہ جہان آباد فرستادہ بہرادر خود نجم الدین علی خان صوبہ دار شاہ جہان آباد خطہ درین حصہ دو دیاب نگہداشتن فوج و آراستن آلات کارزار و کاشت آخر روز تاراج ہشتیم کیچہ خبر بہ نجم الدین علی خان رسید قبل از انکہ بر زبانہا این خبر انتشار یابد اول خلافت این خبر شنیدہ اشتہار دادہ جمعے را ہمراہ کو تو ال برخانہ محمد امین خان فرستادہ و تاشلئے از شب ہنگامہ محاصرہ اطراف حویلی خان قوم در میان بود و مردوں بنا بر اطلاع احوال یا پاپاس و فاجر جاسے خود متقل بودہ انواب را پاسدار سے نمودند آخر حکم عبداللہ خان بجا بعض این کار رسید یا خود متنبہ گشتہ ازین حرکت نامناسب باز آمدہ و مردم را برگردانید و نجم الدین علی خان روز نشید قربان باد و مرد بنوہ اندوہ لعید گاہ رفتہ نماز خواندہ برگشت بعد از ان فرستادہ اسے عبداللہ خان بہر خانہ پسران سحر اندین رفتہ درخواست بر آمدن نمودند آنہا قبول نکردہ رد مسئول بعل آوردند و شاید بانیکو سیر ہم عین معاملہ شد بعدہ نزد سلطان ابراہیم خلف رفیع القدر ہیرہ ہا و رشاد آمدہ و او را رائے ساختہ بر آوردند۔

سلطان محمود ان سلطان ابراہیم بر اسے چند روز۔

یازدہم ذی الحجہ ۱۱۸۱ سلطانی محمد ابراہیم را بر تخت نشاندہ قطب بابا الفتح ظہیر الدین محمد ابراہیم ساختند رسید عبد اللہ خان لہند و روز
داخل شہر شہ جہان آباد شدہ ملازمت محمد ابراہیم نمود غازی الدین خان را منصب ہشت ہزار کے خطاب امیر آلامرائی و خدمت
سیر بخت کر کے مقرر نمود و نجم الدین علی خان را بخت دوم و سید صلابت خان را بخت سوم و سیرم خان را بخت چہارم کردہ بر مرتب
ہر یک از رفقا و امرا افزود و در استالت امر اکہیم کوشیدہ جمیعہ ازین مردم کہ از عہد رفیع الدرجات از نامہ منصب عزل و از ترقی
نایس و منہر و کے بودند ہر یک را طلبیدہ با عطاے مناصب و عنایت مدد و خرچ خوشنود و نور و انشیرے را نامور بنہ بکشدن
رسالہ بقرہ ہشتاد و روپیہ در ماہ نمود و با بختی ازین مردم امداد مساعدت از چہل پنجاہ ہزار روپیہ مالک روپیہ بعلی آمد و عابد خان
عمو کے نظام الملک را بہ جمال نمودن جاگیر و مبلغ نقد دادن متسی نمود و بعض امر اکہ فرخ سیرے را مثل اعتقاد خان و شالیہ خان
رسید خان و سلام خان و صفی خان کہ یومیہ داشتند نیز طلبیدہ دلیر ہا نمود و امیدوار سے مکارم ساختہ دلالت بر یافت
کہ در اسلام خان و صفی خان و محمد یار خان بمعاذیر انعام سرانجام و ناساز کے مزاج نیا بر اندیشہ مال کار از یافت پہلو تہی نمودند
اعتقاد خان و رسید خان قبول مناصب نمودہ مبلغے برائے مدد خرچ گرفتند اما اعتقاد خان و دیگر منصبداران پا دشاہے
دو الا شاہے خیانت را کار فرما شدہ کید و منزل جہاں ہی نمودہ برگشتند و با منصبداران کم منصب ہمراہ خود و جلو خاص تا ہفت
صد کے و ہزار کے قدیم و جدید با سخاے مختلفہ و مقادیر مقدمہ شل انعام و مساعدت و سرعات تا بعلی آورد و نوکران قدیم
کہ سراسر کے پنجاہ روپیہ داشتند ہشتاد و روپیہ شد اما از بخت کہ ہشتاد و روپیہ سراسر کے تقیم یافتہ جدیدان و یا بوسواران ہم
شریک بودند بر دل قدماد و خوش اسب و خوش یراقان گران سے آمد و موجب ملال خاطر آنا کے گشت چون دزگندہ اشتن
نوج سبالہ بود وقت اقتضا کے تعین و تخفیف بجاہت و رذالت نمی کرد از ہر قوم ہر کس کہ اسپ داشت آمدہ نوکر می شد
نود ہزار سوار ملازم سرکار قطب الملک گردید و تخمین را مبلغ یک کروڑ روپیہ بصرف این سپاہ درآمد * * *

ذکر نهضت نمودن قطب الملک مع سلطان ابراہیم بارادہ مقابلہ محمد شاہ

از دار الخلافہ شاہ جہان آباد و سوانخے کہ درین عرصہ روئے داد

ہنقد ہم ذہن مجاہد محرم سند گورہ قطب الملک سلطان ابراہیم را با بخت ملوکانہ بنو عیکہ درین عجلت میرا ہمراہ خود گرفتہ
از شاہ جہان آباد میرا آمد و طرف عید گاہ نزول فرمود درینجا غلام علی خان از لشکر محمد شاہ و تہور علی خان از اکبر آباد
رسیدہ بلشکر قطب الملک بحق گردیدند غلام علی خان را با بجاہت علی خان کہ برادر زادہ و متنبائے قطب الملک
و بسن چارہ سالگی رسیدہ بود و چہرہ کنبہ و لبست قلعہ شاہ جہان آباد شیخ قلیل جمعیتے مرخص نمود چون اول خبر رسیدہ بود
کہ محمد شاہ از راہ ملک را چوتیہ متوجہ دار الخلافہ است قطب الملک در کوچ سوم بدر گاہ خواجہ قطب الدین عسکر ساخت
عبدالزبان شنید کہ از راہ اکبر آباد سے آید لہذا راہ را بر گردانیدہ بفرید آباد رسید و بانتظار سیف الدین علی خان شہناہ خان
وسید محمد خان و ذوالفقار علی خان و دیگر افواج و دوساے بارہ بتوقف و تمانے طے منازل سے نمود و در ہر منزل جوق
جوق فوج بارہ و افغانہ صاحب الوس اطراف و زمینداران مقتدر صاحب فیل و فوج آمدہ بلشکر بحق عیشندہ علی بندہ اقبالی
از نوکران حسین علی خان کہ در خانہ پادشاہ نوکر شدہ بودند و یکاہ گرفتہ فرصت یافتہ سے آمدند ہر روز صد و صد سوار
ازین مردم میر رسیدند عبدالزبان کہ موضع پلور منزل لشکر قطب الملک گردید سیف الدین علی خان و شہامت خان و سید

محمد خان پسر اسد الله خان معروف بنواب اولیا بادگیر سرداران و افواج باره که مجموع قریب به دوازده هزار سوار خواهد بود و صد و پنجاه ارابه پرازداد با ره که هر یک خود را رستم عصر میدانست با سید و وصول بمراتب امارت و ادای حقوق اخوت رسیده بهر اسب فیل سوار و قطب الملک مقرر شدند بعد و رو داینها چو رامن جا شاد بدیدل سنگه جده هر چند رسند رسو جمل کندیندار عده اکبر آباد و متبر بود مع حکم سنگه و بر خه از جماعه داران همراه حسین علی خان فرمیدار ان اطراف ملحق گردیده علاوه افواج سابقه گردید و تا نظر کار سیکر در عرصه زمین زیر سم سپان و پائی پیادگان ناپدید و غیر مرئی بود و همان روز چو رامن بابرادر خود سه زنجیر فیل و چند قطار مشترک از لشکر محمد شاه ردوده و پیش انداخته آورده بود بطریق ره آورد تسلیم قطب الملک نمود قطب الملک انیال و شتران را با دالعام نمود و ملخص آنکه نیم محرم الحرام که فوج محمد شاه از موضع شاهپور گذرگشته مضرب خیام و ستریاخت و مفصله بین العسکرین کمتر ماند محمد شاه هر چند استغفار عبدالصمد خان سیف الدوله بهادر دلیر جنگ و راجه دهر راج جینکشت نامبرده با بسبب العبد راه و موانع دیگر نرسیدند مگر محمد خان بنگش با سه هزار سوار و غریز خان و وهیل و بانیرید خان سیواتی با جمیع از بهر امان بهمخان ملازمان پادشاه رسیدند و قریب چار هزار سوار از نزد جینک که نیز رسیده رفیق لشکر محمد خان گشت

و در صفوف آرستن از جانبین و بهم منجتن عسکرین و بر انکختن سپاه گرد و سپاه و مقابل قطب الملک با محمد شاه پادشاه و ظفر یاب محمد شاه بر قطب الملک و اختتام زمان دولت و اقبال ساد و مشرف عسکرین و فتن ارکان سلطنت خاندان بابریه و مقتضای تقدیر است

اگرچه از نیم و دهم محرم بنا بر قرب عساکر بهر گیر طوفین خرم کار فرما گشته بترتیب جنگ راه می نمودند چو رامن حسب احکم قطب الملک سعی بسیار نمود که آتش بباروت خاند پادشاهت دهد یا گادان توپ کشته را بنحو کشیده بهر دوازده و از سوار و سپه شیاره حیدر قلی خان میرانش میر نشد و سوار اول لشکر محمد شاه حیدر قلی خان مقرر شد و سعادت خان بهادر و محمد خان بنگش بطریق بین و مصاصم الدوله و نفرت یا رخا و ثامت خان مع بر خه از مردم دیگر دریا و قرار یافتند و اعظم خان را با جمع از جنگ دیدگان فوج طرح مقرر ساختند و اعتماد الدوله محمد امین خان مع باد سس خان و قمر الدین خان و عظیم الله خان و طالع یا رخا و جمع دیگر فوج الیتش قرار یافت و شیر افکن خان و تربیت خان و دیگر فدیوان در رکاب پادشاه جا گرفتند و میر حمله و غایت الله خان و ظفر خان و اخلاص خان و راجه گوپال سنگه به دوریه و دیگران بر کسختت بهیر و بنگاه بود علی و سیف الله خان و محمد خان و امین الدین خان و جمع از دلاوران دیگر مع فوج راجه دهر راج بنده و جرافار و برانفار و سوار سس خدمه محل قوت افزای فوج گشتند و فیلان کوه شکوه را با اسلحه ویراق جنگ و یک تازان رزم آهنگ در عقب توپخانه نشکر آشوب جای دادند و قطب الملک بعد و در در منزل حسن پور که از لشکر پادشاه بغا صله کرده بود مقام نموده تا پنج دوازدهم محرم الحرام بترتیب فوج خود پرداخت سرداران باره بنا بر خود سس و رعونت چنانچه باید اطاعت نمیکردند لکن از ترتیب چند بار تفریافته و بابریم میشد بهر صورت نجم الدین علی خان و سیف الدین علی خان و غالب جنگ بهادر غازی الدین خان و سید محمد خان و شهاب مست خان مع لپه و برادران و شور علی خان و شجاعت الله خان و ذوالفقار علی خان و عبید اللهی خان و مظفر خان و دیگر دلاوران باره که همه در رستم و افراسیاب بعد خود را حه شمرند بهر اولی مقرر شدند و حامد خان و سیف خان و دبیر ام خان و نعمت الله خان و امیر خان و سید صلابت خان و عبید اللهی خان و اخلاص خان و افغان و عمر خان و وهیل و دنیه خان

که عبارت از یک روز و یک شب باشند گرسنه و تشنه بسبب محرومیت از آب که پر دور و در تصرف جاٹ بود بنا بر پاس مارو آبرو سے خود با قطب الملک و غازی الدین خان و دیگر سرداران باره و حامد خان عموسے نظام الملک و سیف خان و امیر خان و روح امیر خان و نعمت اللہ خان و سیرام خان و بعضے صاحب اوسان و چند جماعہ دار قدیم الحمد للہ مثل صبیحہ اللہ خان و شیخ بیہیلا مانڈہ بود و دیگر محمد شاه پادشاہ بر فیل سوار کے خاصہ خود کہ پادشاہ پسند نام داشت سوار گشتہ با امر اور نقا تمام روز و شب در فوج خود زینت افزا بود و نا سخم الدین علی خان با دیگر سرداران باره قدم جرات بے باکانہ و دست از جان شستہ پیش گداشت و با آن مدد مہارے جمع و عطش و شرر پاشے آتش کہ از توپخانہ بر سر او و جمیع رفقاے قطب الملک تمام روز و شب گذشتہ بود و پروائی نہ بودہ و بجای ارسے و اباعن جہد داشت رستخیز قیامت بر الکیخت و رفقاے محمد شاه خصوص حیدر قلی خان و صمصام الدولہ بیکار گرفت یار خان کہ او نیز سید باره بود و دعوے محبشیمی با نجم الدین علی خان و قطب الملک داشت علم شہانمت بر افراشتہ و سنیہ سپراختہ با آب شمشیر غبار خاطر ہر گدیرا شست و شومید اند و از ہر دو سونہنگان دریاسی و غاوشیران بیشہ سچا بر یکد گرفتار اند و ندشور کے برخاست کہ یوم التشر از یاد رفت و بر آخانان سوزے پردلان از آہن تیر و شمشیر و سنگ و صلابت سخت کوششہ بہادران لیر آتش صاعقہ تاثیر بالا گرفت سعادت خان بنا بر تحصیل نام و نشان چون پیل مان بد جان شماران پادشاہ رسیدہ حملات بہادرانہ سے نمود و شیر افکن خان حسب الامر پادشاہ با عانت انصار و اعوان محمد شاہ سے خصامی مقابل را کہ بند چچان و نوک سنان چون سبر بیان سے بود در ویش علی خان دار و نہ توپخانہ صمصام الدولہ و عبد اللہ دار و نہ توپخانہ حیدر قلی خان و مبارام نشے او و محمد جعفر منیر حسین خان با چند کس و دیگر جاننا سے خود دریافتند و نصرت یار خان ابو زخم تیر مجروح گشت و دود و غلجیان با جمیع دیگر جمہا سے شمشیر و سنان برداشت و از طہ قطب الملک شہانمت خان کہ عہدہ بانام و نشان بود مع فتح یار خان برادرش و یک سپہ و تہور علی خان عبد القدیر خان برادر قاضی میر بہادر شاہ سے و عبد الغنی خان سپہ عبدالرحیم خان عالمگیر کے و غلام محی الدین خان و صبیحہ اللہ خان عرف شیخا کہ ہر سہ جماعہ داران عمدہ قطب الملک بودند مع لہر شجاع خان پلو بے دران عرصہ محمد آزاد و شجاعت و رفاقت دادہ جرئت ناگوار مرگ را کہ مال گوارائی نوشیدند و ما جان در بدن بود بجان ستان اعدا کوشیدند و جمع کثیر از ہر اہل ان سروران جان شیرین اطلب ننگ نام دران عرصہ خون آشام در باختہ لبالم آخرت شتافتند نجم الدین علیخان بہادر کہ گرمے بازار معرکہ از او بود و چند زخم کا سے بردن خود خرید و از رسیدن تیر ہا سے پیای چشم جان بین اوزلباس نور عارے گردید قطب الملک عرصہ بر برادر بہادر خود تنگ دیدہ با جمع از دلاوران بارہ کہ با او مانڈہ بودند بد نجم الدین علی خان پیش ماند و درین وقت چو رامن جاٹ نیز یعقوب لشکر پادشاہ تاختہ شور و ولولہ زدند و قریب ہزار کا و شتران پر تل کہ بر کنار جہنا جمع بودند مع چند شتر بار لنگر خانہ و دفتر تباراج بر درہ مقابل فوج پادشاہی کہ بجا است نگاہ مامور مستعد بود نمایان شد پادشاہ ہم از دور تیرے بدانجا نب انداخت و محمد امین خان مع ہاڈ خان دار و نہ بر قندازان خاص بدفع او پرداخت و از پشت گرمے قطب الملک بقیۃ السیف فوج بارہ و رفقاے نجم الدین علیخان را نیم جانے کہ باقی بود تقویت گرفت و با وجود پایدار صمصام الدولہ و دیگر اسرا تزلزلے در ارکان لشکر محمد شاہ راہ یافت حیدر قلی خان و سعادت خان و محمد خان بنگش مشاہدہ این حال خواستند کہ با تہجالت رسیدہ بر کر تہب الملک زنند قطب الملک این ارادہ را رد یافتہ بمقابل حیدر قلی خان شتافت و حیدر قلی خان مع دیگران دست اتبغہ کمان بردہ در تیر اندازے و برق اندازے نہایت اہتمام بکار برد درین دارو گیر اخیر رسید علی خان برادر ابو الحسن خان مجبشی جنمی و سہم

و شج بیلا دار و نه تو چنانه قطب الملک به سعه طالع یاز خان و همراہیان او از پامی در آمد حیدر قلی خان با فوج آر است و سپاهان
پیراسته بر قطب الملک با اتفاق مصمصام الدوله و رفیقانش هجوم آورد قطب الملک با آنکه بارہا در جواب سابقہ عرصہ برادنگ گشته
اما بطور عجولان ستور بند و ستان گاہ خود را از فیل پائین نہ انداختہ و آئین سروران شجاعت پیشہ صاحب تکلیف از دست
ندادہ با قنادر و وفادارید افغہ میکوشید و عالمی داب انتہا سے شجاعت و پیردلی از ان شترزہ شیرجائندہ نمودہ صبر و تحمل او را بر کارہ
و آشوب جنگ یقین پیدا نشت این بار کہ بخت و دولت یار بنودے آنکہ کار باہین صدر رسد و اس یاخندہ در تند بر خطا نمود و با وجود
بودن دوسہ ہزار سوار بیابک و چہین وقت خطرناک با امید آنکہ اغلب ہمراہان شتر طر فاقبت بجائے آورده و از اسپان پایہ
گشتہ راہ جانباز سے تقدیم خواہند رسانید از فیل سوار سے مع سپرد و شمشیر زیر آمد چون تقدیر بر عکس امید اور رفتہ بود بجزد فرد
آمدن از فیل سیف الدین علی خان و شجاعت اللہ خان و ذوالفقار علی خان و عبد اللہ گلترین و ابو الحسن خان بخشے فوج باہین
فیل سوار دیگر و سرفوجہاے بارہ بگمان گشتہ شدن عبد اللہ خان یا نابہر منشا بہہ این حال ہشتنام یاس از طرف نمودہ منتظر الملک
تسہ سال کار داران کارزار تنہا گشتہ راہ فرار نمودند و بقولے قبل از فرود آمدن قطب الملک از فیل سیف الدین علی خان
ابتدا با اختیار این عار نمود و دیگران بر اثر او بے سیر گردیدند علی ای حال قطب الملک حیران نیرنگ تقدیر و بہ تن تنہا دیر استاید
چون از فرق سترماناخن پا غرق آہن بود در ان دار و گیر زخم تیر بر پیشانی و جراحت شمشیر بر دست برداشتہ اسیر پنج تقدیر گردید
در ان حال حیدر قلی خان قطب الملک را شناختہ بر سرش رسید و نجم الدین علی خان نیز شریک حال مراد گردید و زبان حال
ان ہر دو بزرگوار باہین مقال ستر نم بود و معہدے من آئم کہ چون حملہ آوردے بہ بر مج از کف انگشتے بردے
ولی چون نکرد و احترام یا ورے بگرفتند گردم چو انگشتے چہ یارے کند مغفرو چو شتم چہ یارے نکرد و اختر روشنم چہ کلید
ظفر چون نباشد بدست چہ باز نور فتح نتوان شکست چہ حیدر قلی خان ہر دو برادر را بر فیل علیحدہ سوار ساختہ بجنور پاشاہ
آورد چون در جبلت محمد شاہ ترحم بسیار بود و بنظر مهر و شفقت بحال نشان نگرست و حوالہ حیدر قلی خان نمود حکم بنواختن شادمانہ
فتح و ظفر نمود و بعضے از افواج مغلوبہ امل لشکر بادشاہے گشتہ محفوظ ماندند و غازی الدین خان بہادر غالب جنگ لمبہین
ماجا برگشتہ در نگاہ قطب الملک توقف نمود و نگاہ را کہ از دست برد تاراج مصوٰن ماندہ بود پیش رو خود گرفتہ رہی شد
و امر اسے حضور با ملازمان مغفرو منصور او آگورنش و ندو رہبار کباہجا آوردہ سجدات شکر الہی محصل این فتح غیر شرف
تقدیم رسانیدند و تمام اسباب دولت انچاز تاراج محفوظ ماند ضبط سرکار شاہی درآمد

ذکر حروف جفر کہ بعد سوال از بزرگے مشعر مال احوال امیر الامرا بر آمد

از معتدین سمیع افتاد کہ چون با امیر الامرا قطب الملک جماعہ تورانیہ را منازعت رویداد کسے از دولت خواہان سادہ
با بزرگے عارف مقدس کہ در علم جفر ہم دستی لائق داست از مال احوال امیر الامرا سوال نمود آن بزرگ بقاعدہ جفر از حروف
سوال سائل استخراج نمود این حروف بر آمد (غ ل ب ع دوک) ہر گاہ مرتب کنند کلید غلب عدوک ماگر برگردانند (ل ب ع دوک)
بر سے آید و فی الحقیقہ غنائے از عرابتہ نیست چہ باین صورت کمتر استخراج رویدادہ باشد چون سلطان ابراہیم بعد فرار
از سیدان گرفتار آمد بضابطہ سلاطین مقید ماند آخر روز جمعہ چار دہم محرم الحرام این خبر بہار الخلاقہ رسیدہ جمعے را مریہ
شادمانے و بر خے را وسیلہ اضطراب و حیرانی گردید نعم با قبل شہرت اگر نہ در دے میشود و دے کنے چہ شکست

کسی فتح شد بر اے کسے و البتگان اذیال دولت پادشاهے و هوخواه ان سلطنت سازهاے سرت فوختند و متوسلان خاندان سادات بختیاری محرم پر داختند عورات و سورات خانهاے نجم الدین علی خان و قطب الملک و اتباع ایشان منظر الجول و پریشان خاطر گشته بعضی فرصت را غنیمت شمرده تار سیدن مردم پادشاهے هر چه توانستند زیر چادرهاے کهنه گرفتند بید رفتند بر رخ سلامت ماندند و جمع بدست مردم کو تو ال گرفتار آمدند و نسوان سیده بخیبه چادر صبر و شکیبایے بر کشیده از حصار عفت با بیرون نگذاشتند عبداللہ خان کاشی که از نوکران قدیم و معتقد قطب الملک برای محافظت حرم سرانجام موسس متعین بود با اتفاق یکسریه با دست خیانت دراز کرده معامله حرص و آزر گرم ساخت او و یکسریه با هر چه توانستند از میان ربوده بیرون تاختند و خود را مطعون خلق و مردود خلایق ساختند غلام علی خان و نجابت علی خان که برادرزاده قطب الملک و مبنایاے او بودند تغییر وضع و لباس نموده عازم قصبه جالنده که موطن امیرالامراء اجداد ایشانست شدند و بمنزل مقصود نرسیده در راه بدست مردم پادشاه اسیر گردیدند *

ذکر شروع اقتدار سلطنت محمد شاه و ارتفاع درجات امرای دولت خواه

بعد حصول اطمینان محمد شاه فارغ البال بجاه و جلال خود پرداخت و نظر عواطف و اشتیاق بحال امر او فدویان بسیار وفادار انداخته کسانیکه طلباے طبیعت و ارادت آنها در گذر آتش این حروب و کروب خالص عیار برآورد و جوهر فدویت نشانانی بطور رسانیده بودند هر یک را در مرتبه او بعبایاے مناصب و مواجب و دیگر مواهب افزای بخشید و از ان بندگان سرتنجش شانزدهم محرم الحرام بفتح و فیروزے بر خیزش نصرت سوار گشته همزمان دولت و اعتبار بصوب دارالخلافه کوک منفعت برافراشت و به تعجیل طے منازل و قطع مراحل نموده نوزدهم ماه مذکور نزدیک نزار خواجه نظام الدین نزدیک نمود و زیارت آن نزار کرده خدمه آنجا را با عطا و انعام شاد کام فرمود و در روز بنا بر تعیین ساعت مختار تمام نموده سوار بر سوار بریزا حیدر قلی خان افزوده هفت هزار سوار شش هزار سوار گردانید و سعادت خان بهادر الملقب به بهادر جنگ نموده و بعلای ماهی و مراتب سر بلند بے بخشید و دیگران نیز موز و عنایات شدند نجابت علی خان مقید بحضور رسیده و حواله حیدر قلی خان شدند که با عبداللہ خان نگهدار و تبارنج بیست و دوم ماه مذکور روز شنبه ششالهجرے پادشاه باکو که چشمه جابه که صد که کرس و کرنا غلغلہ در مهر و ماه افکنده بود در نهایت شان و شوکت با فیضان مزین بنویز با سلا و نقره و پاکر و جلای کلاتون و شانهای زرافسانی و تخت روانهاے طلا کار زرنگار و پوششهای زر باف و بادله که چشم تماشا بیاان در پر تو آفتاب از مشاهد آن خیر گے نموده و دسته بدسته فوج پادشاهے و امرای که هر اے مسلح و مزین با ساز و دیرانی و نواخته و نوبه و ذینیت پرداخته جا بجا تیزک تمام میرفتند و اسپان کوتل پری چه خوش اندام با سازهاے سر جمع و مینا کار و پیش پیش سوارے میکشیدند و دیگر لوازم آرایش جا بجا بانواع حسن و بهامیایا بود و بسوارے نیل کوه شکوه بر سوار طلائی با تباران زمینت و رعنائی از راه اجمیر کے دروازه شهر نیاہ داخل شهر دارالخلافه گردیده به نثار و تصدق بسیار فقرا و محتاجین را که چشم انتظار دو چار این روز داشتند شاد کام و مقصود المرام ساخت و بساعت پنجم مقدم سمینت توهم داخل قلعه دولت خانہ مبارک شد و نواب قدسیه مادر مهربور پادشاه و دیگر بزرگیان حرم طبق با سلا و نقره پر از زر و سرخ و سفید با جواهر قیمتی نثار تارک و افسر محمد شاه نموده و طائف سمینت مبارک را و تقدیم رسانیدند *

رسیدن بعضی امرا و در حضور و سرافرازی یافتن برینے از امرا و غیرہ بخت لائق و عنایات فائقہ

او اخر نامہ مذکور سیف الدولہ عبدالعزیز خان بہادر لیرنگ در کریم خان پسر عبدالصمد خان و آغ خان و دیگران کہ حسب طلب از دار السلطنت لاجور عازم حضور بودند و از بعد مسافرت بروقت نرسیدند بعقبہ سلطنت رسیدہ شرفیاب ملازمت و کسب خلعت و خنجر و سپریم مرصع و دیگر علیہ افتخار یافتند ذکر یا خان اضافہ نیز اسے بر پنجہزار سے یافت و نیز راجہ جے سنگہ در راجہ گردہر بہادر سر بہ دارانہ ہر وقت نرسیدہ و او اکل ماہ صفر در اک زمین بوس نمودہ موردمراجہ گردیدند حکم گرفتند جزئیہ شرعیہ صدر و رفتہ حسب التماس سے سنگہ کہ عذر ہائے رنگین نمود و معاف شد عرصہ داشت نظام الملک در جواب فرمان الطاف نمود و متضمن مبارکباد و تمینت از نظر گذشت و عرصہ مضی مرشد قلی خان صوبہ دار بنگالہ مبنی بر تمینت فتح و ارسال خزانہ و مبلغ بطریق تدارک رسید بحیدر علی خان خطاب مغز الدولہ علاوہ ناصر جنگ عطا شد و خلق خان بہادر خطاب روشن الدولہ یافت و در او علی خراسان تسکات خان بہادر بہادر جنگ موقوف گشت و ذکر یا خان بتغییر سے عنایت امیر خان صوبہ دار کشمیر شد روز شنبہ بیست و دوم جمع الاول پادشاہ بر کشتکار نیلہ کا و منوار گشتہ بود کہ از زبانے ہر کارہ بعرض رسید کہ اعتماد الدولہ بسبب عارضہ بد نے از تہہ کابے محروم ماندہ روز دیگر مرض او نہایت شدت پذیرفتہ تغیر تمام بحال او راہ یافت و لحظہ فلیح مرض ایلاؤس اشتداد یافتہ کار سجادے رسید کہ معالجہ اطباء و دوائی حکما میباید نہ بخشید تا آنکہ فضیلت از دہش برآمد و خست ہستی صبحر عدم کشیدہ روز شنبہ بیست و نہم شہر مذکور پر و دین عالم نمود سہ ماہ و بیست و دو روز از ایام وزارتش بود و مال مخلفہ او از ضبط خانہ امیر الامرا حسین علی خان و تاج خزانے او و اندوختہ و جوہات دیگر کہ بکرو رہا میر رسید بورشہ او معاف گردید و خلق خدا سے از ایندے او آر مید سیکونیدہ بخت صد خانہ و در جوار و ہمسائے او زمانیکہ میخواست خانہ خود را بنفراید و وسعت دید در یک حکم خالی گشتہ و مردم فقل بر در ہائے زمانہ خود زوہ بیرون رفتند و علمہ او از مالکان بستاندہ تا بعد انتقال او قمر الدین خان پسرش متبہ گشتہ فاما را بہا بحال نس رونمود و خوشنود سے خلق و خالق بدست آور و محمد شاہ اگرچہ شہور بخل و امساک بود اما از بعضی حالات او ظاہر سے شود کہ سخنان بود کہ اشتہار یافت چنانچہ درین وقت کہ محمد امین خان مرد چند ان خزانہ در سرکار پادشاہ سے بنود بلکہ از لشکر کشتے ہائے قطب الملک و امیر الامرا چون قالیبن و متصرف بر جمیع امور سلطنت بودہ اند زربا سے بسیار صرف درآمدہ انچہ در خزانے سادات مذکور باقی بود نہایت تاراج رفت و بدست پادشاہ چیزے نیفتاد و خزانے کہ خالی افتادہ بود نہ حتیہ پنجہر ہائے عمارت دیوان عام و خاص کہ تقریے و طلائے بود و ان آشوبہا مسکوک گشتہ مصروف شاہ و دیگر کار خانہا نیز بے رونق محض شدہ بود نہ تعمیر آہنا ضرورت داشت و مخبران اموال محمد امین خان از نقد و جواہر و طلا آلات و فقرہ آلات و دیگر اسباب و اجناس نفیسیہ مبلغی خطیر و نمودہ بودند محمد شاہ التماسے بان نکردہ بوارثانش بخشیدہ بآنکہ معمول سلاطین بایرہ بلکہ متوریہ بود کہ اموال امرا و ملازمان خود را بعد مردنش ضبط نمودہ و ارثانش را محروم میداشتند بعد مشاہدہ لیاقت و ارثان اگرچہ چیزے از ان بخشیہ نہ بار منت و احسان خود بر سر آہنا سے گذاشتند و الحق این عمل از ذمائم صفات اینہا بود کہ هیچ عقل و شیع نمی پسندد و چہ عوعلیت کہ شخصے تمام عمر خود صرف محنت و خدمت نماید بلکہ اکثر سے جان خود در کارندہ اوندان نعمت در باز زندہ نبند جانفشانی و خدمت گذار سے تمام عمر کہ بھج و تصدیجات فرما بردار سے گذرانندہ باشند دلا و دلنوا و جمیع

منتبان ایشان در قتلش عاقل مرگ برے خود را فراموش کرده با خفا و انتقام اموالی لا علاج و مضطر باشند مگر نیکو نیند درین
زمره محمد اعظم شاه با وجود اقتدار و طاقت اینکار از عمل مذکور نهایت تجنب و انزجار داشت که از علا و موافق ضابطه ستر و بعد
مرگ یکی از لازمان عمده اش تحقیق اموال او نموده دلالت باین امر کرد و کثرت نقد و جنس خانه او ظاهر بیاحت اعظم شاه نفرت
خود ازین عمل و از ان شخص ظاہر کرده مخالفت بتجدید نمود که باز در حضور او احد سے چنین مذکور کنند *

ذکر میر محمد حسین معروف بنمود و انمود و احداث مذہب باطلی کہ او اختراع نموده بود و
فتنه پاکه درین مردم برانگیزخته با ضلال جماعتی پر دخت و دین خود بحب جاه و ریاست در جست

میر محمد حسین نامی از سکنه مشهد مقدس رضوی علی مشرقه اسلام ظاہر اسید بوده باشند باشتاد اقدار عمدة الملک امیر خان
صوبہ دار کابل کہ با اہل ایران انضال و احسان او نہایت شہرت داشت با میر رفاه و افزایش جاه خود از وطن مالون
برآمدہ بہ کابل رسید چون در علوم عربیت و منطق و غیرہ مابے بہرہ بود بعد از ورود و لیاقتش ہشتاد سال یافت و پسر ہشتی
امیر خان بشاگردے اور غبت نموده شروع با استفادہ نمود ازین سبب ذکر استعداد علمی او در مجلس میر خان بقریبے
مذکور شد و امیر خان بدین حجت براحوال او اطلاع تام بہر سائیدہ صاحب حمزہ جوہر ذرا کہ دختر علی مردان خان بود از مقدم
او آگاہی داد و سببش آنکہ چون صاحب حمزہ اولاد نہ داشت دخترے از خانوادہ سیدے مشہور کہ پدر آن دختر نوکر غنیمت ہوش
بود بغیر زندے گرفتہ پرورش او سے نمود و ارادہ داشت کہ اگر بحیثیہ الوقت باہر ایران وارد و اینجا شود دختر نکور را با او
وصال نماید و شوہر خود را با معنی اطلاع دادہ متوقع بود کہ اگر چنین کسے برسد او را آگاہی دید تا ارادہ خود را بانجام رسانند
صاحب سچے این خبر شنیدہ امیر خان را بقتضی احوال او فرمود بنا برین امیر خان او را طلبید ہشتہ ہجتم خود معائنہ دید و
آداب و لیاقتش را بمیزان خود سنجیدہ پسندید نہ وزن جوہ صاحب سچے را برابر احوال او آگاہ ساخت و بذکر محامد او پر دخت
صاحب سچے تجویز شوہر رضا دادہ سرانجام تزویج آن دختر بطوریکہ باید علی الفور میاساختہ با محمد حسین مذکور کہ خدا کر دہاں
وسیلہ آن سراسر جیلد را رفاقت امیر خان دست دادہ محرمیت با مردم دربار و اندک مایہ جاہ و اعتبار میرگر دید بعد برورس
خبر حسب آئندہ مامی عمدة الملک داروغہ علی خوشنبوئی خانہ پادشاہ سے بنام آن محیل مقرر گردید و بعضے از اولاد عمدة الملک
کہ از لہن نسوان دیگر غیر صاحب سچے بودند با او اتحاد و آشنائی بہر سببے این شخص مرد عیار جاہ طلب بود بنمودن بعضے
شعبہ ہا خدے از پسران امیر خان مثل ہا دے علی خان و دوسہ دیگر از برادرانش را انکے معتقد خود گردانیدہ ہا کمال
زیادہ از دیگران در خدمتش ارتداد بہر سائیدہ درین اثنا امیر خان بر حمت انیز دے پیوست و اہل و عیال او از صوبہ کابل بجنور
آندہ میر محمد حسین مذکور بجلالہ کار پادشاہ سے ہما نجامانہ بعد از مدے غطر و گلاب پشاور و غیرہ بر سر کار پادشاہ سے و علم
دارکان حضور یو فور سے انجام نمودہ قاصد ملازمت پادشاہ و غالب بہر سائیدہ غرت و جاہ گردید بہ تقسیم این خرم در لاہور
بود کہ خبر رحلت عالمگیر پادشاہ شنید و توقعاتیکہ در افزایش جاہ و اقتدار از عالمگیر پادشاہ داشت منقطع دیدہ بظہر مذکور و غیرہ
اموال را در ان بلکہ ہجیمت غالی فردختہ ببلغ شصت ہفتاد ہزار روپیہ بہر سائیدہ و ہمان زر را مایہ توکل خود ساختہ لکس فقیری
در پوشیدہ چون مرد جاہ طلبے بود و سر بر غور سے داشت تعجبت و دنیا لہر سے سابقین نہ پسندیدہ عازم اختراع مسکلی جدید
کہ تا آن زمان کسے از کسے نشیندہ بود گردید و ہمان ہشتی زادہ شاگرد خود را کہ صاحب شورش در یافتہ بود با خود من خواستہ

و با او مشورہ نمود کہ اگر ما و شما اتفاق بنا کے تجدید مذہب کے گزشتہ قوا بعد مجدد ہم رسانیم و زبانی ہم کہ تازگی دہشتہ غیر معروف بود ایجاد کنیم و دعوی الہام و نزول کلام از حضرت ملک علامہ دران زبان نموده اظہار مرتبہ کہ بین بین بنوت و امامت بود تئیت مقابلہ با شان و بنیاد و صیاد آشتہ باشد برای خود ثابت نمایم و ایلہ فریبے نموده اول خواہم را بدم خود آریم نتیجہ جاہ و اقتدار فراوان و محاصل و انتفاع بے پایان خواهید بود و سرگاہ از دحام عام صورت بست ہم از کندمانی توانستہ است باین حال مرجع انام و مطالع خاص و عام خواہیم بود و محاصل ہم بر تہ کہ ما فوق آن تصور نباشد روی خواہد نمود چون طبیعت ہر دو از یک جنس بود شاگرد اگر گفتہ استاد دلہندہ گردیدہ درین کار با ہم اتفاق ورزیدند و شروع با ایجاد زبان و قوا بعد آن و انشا کے عبارات عجیبہ و فقرات غریبہ نموده بچک و اصلاح سید بکر تالیف کتابے پرداختہ آتوزہ مقدسہ نامش گذاشتند و ابواب سعادت بکل لای تسعادت بر خود انہا شستند چون اندک مایہ علمی دشت الفاظ غیر مانوسہ فارسی قدیم را کہ کتر گویش مردم خورده بود بہ ترجیحات و غیرہ قوا بعد عربے کہ کم کم مشاہتے تبلیلات صرف و ضوابط خود داشت کسوتے غریب پوشانیدہ صورتے عجیب با نہا بخشید و دعوی مرتبہ بگیو گیت نموده گفت کہ این مرتبہ ایست ما بین بنوت و امامت و برکات ہر پیغمبر اولو الغرم نہ بگیو کہ بودہ اند و براسے خاتم الانبیاء کندک اول بگیو کہ حضرت ختمی پناہ سید اوصیاء و شاہ اولیا علی ابن ابیطالب است و ہشتم امام رضا و نانا امام خامنہ امامت و بگیو گیت ہر دو با ہم جمع بود و بعد از ان بگیو گیت بمن انتقال یافت و امامت بحضرت امام محمد تقی تا حضرت صاحب الامر علیہ السلام دین خاتم البگیو گیت ام ترتیب تعداد بگیو گین بروشیکہ مرقوم شد پیش امامیہ سے شمر د و بر گاہ پیش اہل سنت و جماعت شمر دین پیخواست خلفائے اربعہ چہا کس دیگر را از خلفائے اموی و عباسیہ کہ اندکے معروف بہ نیکی و از اقران خود بمجاہد صفات امتیاز دہشتند شمر دہ بگیو کہ ہم خود را حساب میکرد و میگفت کہ ما را مذہب کے کار نیست ما روشن کنندہ چراغ ہر ملت و دین الی لشرب ایم و بگیو کہ ہم کہ ختم بگیو گیت باو مے شود صاحب کتاب و صاحب دعوت و محمے مراسم شریعت و مجدد بعضے ضوابط و طریقت می باشد لہذا بمن ہم و حے و الہام مے شود و ضوابط خدہ اختراع کردہ بعضے ایام را مثل اعیاد اسلام کہ در دین محمد کے ملت بھینا کے احمدیت محترم مے شمر د و بر کرد ویدگان خود کہ انہا فرو بومے نامید لازم کردہ بود کہ ضوابط در ہم یافتہ او بجا آرند و حرمت روز ہا مے مختصر کرد اورانکا ہدایت و چنانچہ در ماثر بنو کے آمدہ کہ دسے بران حضرت دو قسم نزول مے یافت خود ہم شبہ با نیحال حبسہ میگفت کہ یک دجی با و این قسم مے شود کہ قرص نورانی چون آفتاب مشاہدہ شدہ دران قرص کلما تیکہ مے یافت منقش نہر شس مے آمد و آن قرص نورانی نے آخر محیط او شدہ از ہوشش مے برد و مشتقش بسیار بود کہ تحمل آن غیر اوراد و شوار و یک دسے باین قسم کہ آواز سے می آمد و ہمان کلما ت فرخندہ می شنید کہ بجنور مرد مے جاوید و در سلام بھابطہ سلام اسلام علیک گفتہ کلما خفشان نمود بوداں سے افز و از ان فرزد روز کے را کہ با ظہار او اول مرتبہ دران روز دسے برا و نازل شد و روز جشن نام نہادہ اجتماع و از دحام مردم محل می آورد و عبیر خوشبورا امت او بر روی سید گر مے افشانند و شاد مے ہامیکردند و دو علم ہمراہ گرفتہ خود کلاہے شبیہ کلاہ اراستہ اما اندکے بلند تر از ان برسہ گذشتہ مع فرو بود ہا مے خود بطرف کوہستانیکہ عمارات دیوال رانی کہ مشہور بھلکا دہوے بھشتیا رسے است میرفت و اظہار شس اینکہ اول نزول دسے برا و در ہمان کوہستان بھشتیہ بطور عارحہ شدہ و شش روز قبل از روز جشن از غرہ ذی الحجہ روزہ میگرفت و خاموش میماند شبیہ بصیام صمت کہ در شرا لے سابقہ مثل زمان حضرت زکریا و غیرہ بود و حضرت مریم وقت تولد حضرت عیسیٰ برکات ترک جواب ہوا الہا کے قوم ہین صوم ما مور شدہ با کسی سخنے

نمی گفت و حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیه السلام در مهد و عهد صبا قوم را جواب داده تطهیر با در طاهر خود از صمت و اظهار نبوت خویش عجاظ
سیفر نمود و بیستم ماه مذکور جشن لعل آمده اختتام می یافت و همین قسم روز سه رایا دمانده که کدام ماه و تاریخ بود و وجه تسمیه اش نیز معلوم
نشده روز سولان نام نهاده بود در آن روز هم اجتماع و آژدر عالم میشد *

ذکر اوقات و آداب عملی که منبزه نماز قرار داده

هر روز سواست نماز پنجگانه مفروضه بار دید مقرر کرده بود که لعل آید و اوقاتش اول وقت طلوع آفتاب بعد نماز صبح دوم نصف النهار
که آفتاب در وسط آسمان باشد سوم وقت غروب آفتاب که هنوز سرخه شفق در مشرق باشد و آداب لعل آوردن دید آنکه ادخا خلیفه
او در میان می ایستاد و هر قدر مردم که حاضر می بودند چار صفت مربع مثل چار دیواری خانه متصل بهم نیشند و هر صفت رو بطرف
مقابل خود کرده می ایستاد و کلمات چند که بافته زبان اختراع او بود میخواندند بعد اتمام آن کلمات سر را بهمان طرف خرو
آورده بطرف دست چپ خود میگردیدند بطوریکه صفت شمال رویه مغرب رویه شود و صفت مغرب رویه جنوب رویه و صفت
جنوب رویه مشرق رویه شمال رویه شود چون مقابل چهار سمت هر چهار صفت را با انجام میرسد بطرف زمین
می نگرستند بعد از آن سر بر داشته بسوی آسمان و هر بار بهمان کلمات را تکرار می نمودند بعد ملاحظه شش جهت دید تمام
میشد و جمعیت منتشر میگردد و دعوی دیگر این میگردد که من عیاذا بالله همان چشم که از شکم حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها
استقاط حمل شده و دیگر کفر و زندق ما داشته خواهد بود که فقیر را بر آن اطلاع حاصل نشده است بقدر خود در وقت ورود بشا جهان
که او اخر محمد شاه و او اهل احمد شاه و ببار اتفاق افتاد از پسرش که شاه فخرالدین و شاه دید نام داشتند و دیگر پسرش که مکرر
با آنها ملاقات و اختلاط شده بسوی سلطت و گیرای اطلاع بهر ساینده و بر خود چهار خلیفه بمقابل خلفای اربعه که در اسلام شهر
دارند مقرر کرده بود خلیفه اول بهمان شاگردان رشید پیشکش کرد و بجهت بار نام بزبان مختصر خودش دشت و دوم میر باقر
خسر پوره او و دو قواد دیگر بودند و نام خود نمود و نام خود نمود و نام خود نمود و همین قسم نام اولاد و اقارب خود بزبان مختصر خود میگفت
و بر که با و میگردد و سواست نام مقرر که او از پیش خود نام می مقرر کرده آنرا نشان میگفت پسرش سه نفر اول نام نمود دوم
فخر سوم دید و دو دختر نامه کلان و نامه خرد و دیگر از اقربا که طرف زلفش حق نداشت و نامیار و نمود دینا و نمود و نمود و نمود و نمود
پسر فخر نمود و دید و امثال ذلک القصه آن کذاب محروم از ثواب از لاهور و شاه جهان آباد آمده نشست و چون بهادر شاه در لاهور
بود کم دام ابد فریب نماده سفینان بی خرد را کمبند خود میکشید به استغنائی خود را بنابر وجه معاشی که داشت بر همه ظاهر میباش
داز که مطلقا چیزی نمیخواست عوام را اینکار بسیار خوش آمده زیاد تر سر مایه اعتبار او میشد و آهسته آهسته تر غیب گردید
دیگران هم در دام ادمی افتادند تا آنکه کثرت در اتباع او پیدا آمد درین ضمن بهادر شاه در لاهور مرد و اختلافی در شانشان اداکان پدید
موجب اختلاف در شهر و ملای گشت و آن فرد را فرستادند بدست آمده دام گسترده خود را بچمن تر ساخت و بی پرده گشته مولفات
و مخترمات خود را در نظر مردم جلوه داده از احتیاط باطن و اعلان پرده اخت و از عیسان اگر کسی با او مناظره می نمود چون خود
آنکد مایه استعدا و معقول و منقول داشت بیچاره را بجاد و مکابره قائل می ساخت بمشاهده این احوال اعتقاد عوام دانه
او استنداد می یافت تا آنکه نوبت سلطنت به فرخ سیر رسید او خود را بلخی نادان بود میر الامیر حسین علی خان بهادر را اکثر
اوقات در حروب و اسفار گذار داشت و قطب الملک نیز مشغول عیش و طرب و گاه گاه به از غناق بهد شاه و دیگر کار خود بود

نبا برین تعرض اقوال کا ذبہ و افعال باطلہ او کے نمونہ و ہادے علیحہا لپسیر خان مرد عمدہ با نام و نشان نیز از جلو کردیدگان
بو خواہم را مشاہدہ القیاد عظمیٰ بر تہ دلیل قوسے جیساں کہ بالا تر از ان تصویر نیست گردیدن خان نادان مذکور و چند کس دیگر شل او
نہایت تقویت مسلک مقلق او سے نمود تا آنکہ قریب بہ بیت و چند ہزار کس با آن نابکاران کس گردیدہ شہرت و اقتدار تمام یافت

ذکر ملاقات فرخ سیر با نمود و اشتداد یافتن نباسے اضلال آن مدبر *

برہنہ نمونے بعضے خوانین بیدین شہنشی فرخ سیر ہم با بعضے از خواجہ سراہان محلی مخفی از نظر اغیار بہارات این مکار آمد و نمود و مردود
رسوخ نیاز مندے پادشاہ سفید ادراک نمودہ دروازہ حجرہ خود را از اندرون بست و اندکے گشت نمود فرخ سیر اقتراح و الحاح
می نمود و اولاد فر بودان آن بے ایمان نیز منت ہا کرد تا در را بر روی او گشود و پادشاہ بتواضع و فروتنی سلام کردہ پیش
رفت او پست تخت آہو بر کپادشاہ افکندہ گفت **بیت** پست تخت گدائی و شایہ ہمہ داریم انچہ میخواستہ *
فرخ سیر کا عقل بے بہرہ بود کہ متعنا سے زور اور اپنہ دیدہ پیشتر متقد گردید و چند ہزار روپیہ و اشترے گزینہ نذر او بردہ بود
گذرا بنداقو و مذکورہ را ہم آن مدبر قبول نمود ہزار ہا جت مصحف نوشتہ خود را بہ پادشاہ دادہ وجہ اجرت کتابت بش کہ ہفتاد
روپیہ مقرر بود گرفت و پادشاہ بقطعیہ قرآن برخاستہ و بر سر گرفتہ مرخص شد و برگشت بعد سیران آمدن از حجرہ زرنگور را
بر عاکفان سدہ آن مکار سہ روز و راتیم نمود این حرکت زیادہ تر موجب ازدیاد اعتقاد احمقان گشت و بنیاد اضلال او
نہایت متانت و صانت گرفت و در روز عیادیکہ خود قرار دادہ بود با جاہ و چشم و کثرت اتباع و خدمت بجائیکہ معہود بود و قبل
ازین مذکور شد میان شہر و بازار در کثرت ناس بے بیم و ہراس سیر رفت و اعمال مختصرہ خود را علی روس الاشراف و دیر نشین
بعل سے آوردند تا قایل باطلہ مملہ مختلفہ اورا ببالگ بلند می گفتند *

ذکر ارادہ نمودن محمد امین خان تا دیب آن ضل مردن خان مرقوم ناگہان بتقدیر حق غر و جل و افتادن مردم در افتنان باقتضای گردش آسمان و امانت شیطان

چون سلطنت فرخ سیر و زمان دولت حسین علی خان و عبداللہ خان انقراض پذیرفتہ نوشت سلطنت محمد شاہ رسید و
وزارت محمد امین خان منتقل گردید محمد امین خان بود و ماہ و چند روز از وزارت خود و زیکہ شروع بیاریش بود احوال این
مزدور نگار شہدہ از جا در آمد و حکم کرد کہ از فرقہ سپاہ چند کس کہ در بنوقت برد و از ہ حاضر اند رفتہ این قمرسانی را گرفتہ بیارند
و اگر ایستادے کنند ہم آنجا بکشند چون قریب پہر رسیدہ بود مردم کم برد و از ہ اش تماشا بودند بوجہ امر بخانہ اش رفتہ
برای کاریکہ آمدہ بود و ند ظاہر نمودند در آن وقت خفقان نمود ہم در خانہ خود چیرے میخور و مجبور استماع این خبر ہوش از سر باختہ
جران گردید اما چون کمال استقلال بہشت حواس خود را جمع نمودہ پس کہ تر خود را کہ نام او دید و جمال و صبا حتہ بر مرید داشت
مع چند قرص نان جو و گندم و بعضے از نان خورش نقیرانہ کہ میاداشت بیرون فرستاد و پیغام داد کہ یاران چون بخانہ
فقیر آمدہ اید چیزے بخورید تا فقیر ہم برسد مردم صورت زیبا و سن و دل کلکیع این بپدیدہ تر حسی جمال او نمودہ تو قطف
کردند محمد امین خان را کہ مرض قولنج عارض شدہ بود ناگہان در آن وقت اشتداد یافتہ انخیز مردم متعین کہ بر در نمود مرد و بود
بر رسید با استماع خبر مذکور متحیر گشتہ برد و آقا سے خود معاودت نمودند محمد امین خان را کہ مبتلا سے بدترین اقسام قولنج مسم

بایلا نس و به پیش بودیمین که اندک اتفاقه اش رود و خبر آوردن نمودیدار البوار حاضران عذر تشویش بپارشی گفتند که
 کردند که توقف در گرفته آوردنش بهیچ بهیچ شمار و داده آزرده خاطر گشته تاکید کرد که فردا صبح او را البته گرفته بپارند شب بهیچ
 محمد امین خان آغا نا آزدیاد پذیرفته صبح مشرف بر هلاکت گشت و نمودیدار که مادی علی خان و غیره بیرون و فوت دارانش
 متواتر خبر محمد امین خان میرسانیدند اول اراده بر رفتن داشت چنان آثار مردن او از اخبار مردم دریافت مستعد شده
 فقرای بنده و اتباع خود را احضار نمود و صبح که اشرف محمد امین خان بر هلاکت غنیمت بخاطر جمع و دل شاد از خانه بیرون آمده در مسجدیکه
 بر سر دروازه اش بود نشست و فقراد اتباع او از دحام داشتند قمرالدین خان پسر محمد امین خان احوال پدر را در کوفی دیده
 تجولین نسوان و مردان کم آرزین مضطرب گشت و دیوان خود را با پنجه از رویه نذر پیش نمودیدار استغفای تقصیرات
 و طلب تعویذ فرستاد آن مکار در آن وقت که رفته متعین خبر جان کندن محمد امین خان با و متواتر رسیده بود بال بلند پرواز
 کشاده با حاضران در سخن سازای بود و میگفت تیر بر جگر این کافر زده ام که زنده نمی ماند و من باراده شهادت که جد من هم
 در مسجد شهید شده نشسته ام اگر چه شهید شدنی نیستیم که یکبار شهید شده ام گویا اشعار باسقاطا حل حضرت محسن می نمود درین ضمن
 دیوان قمرالدین خان در رسیده و کیسه های زر از نظرش گذرانیده است دعا و تعویذ و استغفای جبرائیم محمد امین خان
 از طرف قمرالدین خان نمود در جواب گفت که تیر از گمان حبه و آب از جوفته باز نمی آید چون مبالغه و الحاح بسیار نمود و بدو
 بار که خلیفه اولش بود کرده فرمود بنویس (و نزل من القرآن ما هو شفا و رحمة لکم و بین و لا یرید الظالمین الا خارا) چون
 نوشت کاغذ را بدست دیوان قمرالدین خان داد و گفت بگیر و ببر اگر چه سید انتم تا تو در اینجا بر سر آزرده نمی ماند دیوان اقتراح
 بسیار قبول زنده نمود قبول نکرده گفت من خود نیکی فرم فقر که نشسته اند اگر خواسته باشند بگیرند گایان سبک که تمام زور بر
 یک فلوس می کردند این همه مبلغ خطیر را غنیمت شمرده با هم قسمت نموده متصرف شدند دیوان در راه شنید که محمد امین خان بجای
 مستحقش بود رسید چون خبر مردن محمد امین خان به نمود رسید خوشحال و فارغ البال از مسجد برخاسته بخانه خود شتافت و کرامات
 در شاه جهان آباد اشتها یافته زیاده تر موجب غیبت الهان گردید

رفتن نمودیدار البوار و به رسیدن نزل عیما بین اولاد او و دوجی بار و بر خاستن سرده از رویو

بعد از دو سه سال نمودیدار بودیم متفرق حلت نمود و پس کلاش که نام نمودام داشت بجای پدر نشست و بعلت طبع و حصه پاکه
 نمودیدار کور بر آدوبج بار و غیره محبان در حیات خود بنا بر رازدارای و همکارای مقرر کرده بود منازعت با دوجی بار و
 نام نمود روی داد هر چند دوجی بار سماجت کرد که منازعت با من که همان چند روزه ام خوب نیست چون اقتدار و تسلط نمود
 بر اتباع و عوام با قصص الغایات رسیده بود و گمان انحراف مطنون نمی گشت نام نمود التماس با ستغانه دوجی بار نمود
 دوجی بار که ثانی آن مکار و شریک کارش بوده است ناچار گشته روزیکه اجماع فرمود آن بقدر معتبه بود در میان آنها استاد
 و پسر سید که یاران خط نمود و خط این فقیر شما ماسه شناسید اکثر یک ماسه شناختند اعتراف نمودند بعد اعتراف و اقرار آنها مسود آتیکه
 نمود و دوجی بار با اتفاق بهیچ نموده قلم اصلاح هر دو در مسودات بهیچ جاری شده بود و در اسن خود خردارای از ان کاغذ
 آورده پیش آنها انداخت و گفت بنای این مذہب با جهاد نمود و اعانت فقیر استحکام یافته اگر از جانب خدا بود حاجت
 بکمال اصلاح بهیچ نداشت مردم مسوده را دیده و سخن دوجی بار شنیده کسان را که اندک شعور را بهیچ بود متنبه گشته منرفت

شدند و حاضران بهائیان رسانیده راه انحراف گشت و بازار ترویر آن ملائین اندک کسادیافت بعد از آن بضرورت باز دو بار
ایا خود بار کردند لیکن چندان سودی نبود بعد چند سالی نامود بر دست که مادر علیخان از جاگیر خود در و آب داده بود رفته
نشست و هم آنجا رخت حیات از دنیا بر بست و شاه فقار جاده تین پدر و گشت

ذکر شاه فقار پسر وسطی نمود و پایان احوال اولاد و اتباع آن بدخشا

شاه فقار مردی زبان آور و خوش اختلاط و متواضع بود اندک مایه آشنائی بعلوم متدواله هم داشت فقیر او را و برادرش
شاه وید و سبج بار و میر باقر که خلیفه اول و ثانیش بودند هر چهار کس را دیده و منہما پرسیده انچه ثبت افتاد اکثر ازینها و بعضی
سخنان از دیگران شنیده و شاه فقار در عهد محمد شاه تا ابتدا سالی احمد شاه زنده بود و راه آمد و شد پیش محمد شاه بعد از شاه
که ذوق صحبت با فقر ابر ساینده بود مفتوح داشت و در عهد احمد شاه بمصاحبت نواب بهادر جاوید خان تقرب حبه در میان
الہامات جاوید سالی که چند کس باتفاق نیا بر خوش آمد جاوید خان می نوشتند شریک بود و دید قبل از فقار مرده و فقار هم در او سالی
احمد شاه در گذشت در پایان زندگانی فقار اکثر پیر و ان پدرش مرده و اکثر سالی شرف و نائب گشته معمر و کار از احاطه
بران مسلک مانده بودند بعد رحلت فقار و خرابی شاه جهان آباد چند کس از اقربای قریب نمود مثل ابقیہ قوم عاد و متو داوار
از شاه جهان آباد اختیار نموده به بنگالہ رسیدند و میرن پسر حفر علی خان که ناظم بنگالہ و از اوضاع و رسوم ایمان بگیا نبود و خوش
در آخرین کتاب انتشار افتد قاعی تلمی خواهد شد بجاقت خود و پسرش بعضی از مصاحبان که مثل صاحب خود بودند بر احوال
آن بیدنیان مہربان گردیده تولیت قدم رسول و پیر و پیہ یومیہ مقرر نمود اکثر سالی از انہا ہم مدار البوار شتافتہ یکی از انہا نامود
مع بعضی از نسوان آن نامکار الی آلان کہ سالی بجزیت زنده و انتظا طلب مالک دارد دیگر کس از انہا مانده فقطع و ایر
القوم الذین ظلموا و الحمد لله رب العالمین *

ذکر سفر نمودن محمد امین خان ازین جهان و شدت عداوتش با اہل بیت پیغمبر آخر الزمان

محمد امین خان را چون عارضہ بیماری مذکور زور آورد و بیہوش و بے خبر چند اطباء تہ او سالی و تدابیر سپردا خند افتتاح سده و اجابت
طبیبیت می گشت آخر الامر را جمیع اطباء بر احقان قرار یافت و کدر لعل آمد باز ہم سود نگردہ فضلات از راه وین او بر آمد و
ازین جهان سفر سالی گردید گویند شدت عداوتش با اہل بیت رسالت و جناب حضرت ولایت مآب بمرتبه بود کہ شارک
را شنیده بود کہ کلمہ علی ولی الله میخواند طلبیدہ ز بالش را قطع نمود و نیز شہرت دارد کہ علی الرعم بعضی مردم کہ دسترخوان حضرت
شاه مردان میخانی و بران نشانی از غیب میشود و چنانچہ در منہم معمول و مکر مردم ہوشیار بچشم خود نشاندہ دیدہ سر غمخوار
و بصیرت در دیدہ و لما کشیدہ اند و این کرامت از ان جناب بنظر احقر ہم الحمد لله مکرر در آمدہ آن بدبخت این احوال را
شنیدہ و بتیاب گردید و بہ تعصنہ کہ داشت پیش ہم مشربان خود نام پزیدہ و معویہ و غیر سماکہ اعتقاد دہانہا داشت با احترام
و تعظیم بردہ گفت کہ ما ہم دسترخوان نذر ایشان میکنیم البتہ کہ نشانی ہم نیا بر حسن اخلاص کہ ما دارد بدست این بزرگان است
خواہ شد و سورت بلندی و از سالی از فضیان خواہ شکست بر طبق گفته خود لعل آورد و چون اسباب دسترخوان در مکان خلوتی
از حرم سرا مہیلا مانده گشت خود بخشنع و خوشوع در ان مقام رفته و چند کس را ہمراہ بردہ فاتحہ بنام مقتدایان مذکور و الحمد لله خود

خواند و دوازده اش را محکم بستہ نقلی را از محمدان خود بران در نشاند و کلیدش را بدست او سپرد کہ بعد از ساعتی در آنکساید و ببیند
اگر اثر کے از نشان ظاهر شود آمدہ خبر نماید تا مشتاقان را با مستشہاد و چراغ خود برودہ نماید اتفاقاً زن در باطن شیعہ بود و نہ سبب
خود مخفی داشت بعد از ساعتی حسب الامر در را کشود دید کہ سگ سیاہ گرگین در آن جایگا بر سر دست خوان شستہ از ہر کونہ طعام
اندک اندک چشیدہ و سہ چشد از شدت شغف خود دار کے نتوانست بے اختیار دوید و بشارت رسانید کہ نشان چہ معنی دارد
خود تشریف آوردہ نوش جان مے نمائید محمد امین خان مع ہر اہمیان لبوس کے آن خانہ دوید و زن مذکور بر جان خود ترسید
بدر رفت چون بان خانہ رسید و سگ را بچشم خود دید غضب ناک شدہ برگشت و میخو است کہ زن بیچارہ بکشد اما ہر چند محبت
نشتانی از آن ندید ہمیشہ سراغ او از مردم مے پرسید و لبہا سے خود بدندان غضب کین مے غائیذ و دستش بجائے نمیرسید
تا جان فاسے را پدید و دندودہ رکھ کر اسے حامی خود گردید و نیز نہایت مشہور و از مقتدین مسموع شدہ کہ وقت مامور شدن
میر حبلہ بصوبہ دار کے عظیم آباد امر ابرا کے ملاقات و استرخا ص او میر فتح محمد نعمت اللہ خان مرحوم خلیف روح اللہ خان بنابر
ایام مامور او بختیال بمراسم تفریہ دار کے حضرت سید الشہد احسین بن علی علیہما السلام چند روز رسیدہ بعد بقیعتا کے
ایام مذکورہ بر سر حضرت میر حبلہ رفت اتفاقاً محمد امین خان ہم در آن مجلس حاضر بود در یک پہلو سے میر حبلہ نعمت اللہ خان
نشست و در پہلو سے دیگر محمد امین خان نشستہ بود نعمت اللہ خان عذر دیر آمدن خواستہ گفت کہ بنابر ماتم در شنگہ در آمدن
شدہ سعادت باید داشت محمد امین خان بکنایہ پرسید کہ کسے در دولتخانہ مردہ بود نعمت اللہ خان گفت خیر ماتم سید الشہدا
بود محمد امین خان گفت ای صاحب چہ معنی دارد و نیز پوچسین بن علی ہر دو صاحبزادہ بود و نہ مارا چہ میرسد کہ ماتم کی بکیریم و دیگر
را بدیدیم و ماتم او و رقفا کے او بکیریم نعمت اللہ خان در جواب گفت صاحبزادہ ماکشتہ شدہ ماتم اسے کیریم و صاحبزادہ ستا
ظرفیافت شہادتا دے کنبید و گفتگو بطول کشیدہ منہج بخانہ جنگے شد میر حبلہ در میان آمدہ اصلاح داد +

ذکر مقرر شدن نیابت وزارت عظامت و سوانح آن زمان *

تباریخ نسبت و دوم ربیع الثانی سنہ ۱۲۳۳ ہجری عظامت اللہ خان عالمگیر کے را بعد انتقال محمد امین خان
خلعت نیابت وزارت بلا تعین وزیر محنت گردید و درینو لا بعض رسید کہ نظام الملک بعد انتظام دادن نواح اوزنگ آباد
مازم حضور گردیدہ بنزدیک فردا پور رسیدہ بود کہ خبر افساد و عدم انقیاد بعضی افغانہ و سرکران بجا پور و طرک کرناک شیعہ
بنابر بند و بست اضلاع مذکورہ متوجہ الطرف گشت و عرضہ داشت راجہ ساہو مع پانصد اشتر فے متضمن مبارک با فتح از نظر گشت
وسیف الدولہ عبدالصمد خان بصوبہ دار کے خود یعنی لاہور مرخص شد و قمر الدین خان بخطاب پدر خود اعتماد الدولہ خان
گشت مغرالدولہ حیدر قلی خان بہادر خطاب فیروز جنگے عوض ناصر جنگ یافت و سعادت خان بہادر بہادر جنگ بصوبہ دار
اکبر آباد سرافراز گشتہ رخصت یافت و محمد خان بنگش بصوبہ دار کے الہ آباد رخصت یافتہ بعد برآمدن از شہر بنابر زیادہ طلبے
جاگیر و دیگر تکالیف مالایطاق مکرر معاتب و باز مورد عظامت میگشت و مہرین عرضہ از روسے اخبار سوانح و وقایع نگاران
حیدر آباد معلوم شد کہ در ضلع کرناک ہفتم صفر سنہ دو باران غیر موسم چیان بارید کہ آہا سے رودخانہ و تالاب رود لطیفان
آوردہ از صدمات سیلاب و شدت طغیان نادوازہ کردہ اکثر خانہ و آدم و چارپا سے بعضی و مات و قصبہ با غرق و بقیہ
شدند و مہرین ضمن کمی از جبال آن طرف چاک شدہ و در باسی دامن آنکوہہ چانور بشمار ضلع گردیدہ اثر آباد کے در اطرافش ماند

دروزی در شکار پادشاہ باغرخان بزبان ترکے مکمل کشتہ اور بحسب و نسب خود و تسلیم نامود و بعد دو سہ روز بے وساطت بگری
اضافہ ہزار دہانتہ و ہزار سوار و نقارہ و سپہیچ مرصع عطا فرمود و بعد چند روز ہزار سوار و خطاب بہادر غنایت نمودہ
باصل و اضافہ چارہ ہزار سوار نمود و از سوار خ صوبہ اکبر آباد بعض رسید کہ دلیر خان متبنا کے محمد خان بنگش را
درا و آخر ماہ رجب باد و ہزار سوار متصل سو دھ سو دھ تعلقہ تبدیل کھنڈ کہ باز منیدار آنجا بر سر جاگیر گفتگو و ہشت معاملہ بجا دلہ
انجامیدہ محاربہ عظیم ویدا و دودلیر خان با ہفتصد ہشتصد سوار زیادہ کشتہ شد بہ محمد خان بنگش خلعت و سپہیچ مرصع نام بر
غنایت گشت *

ذکر شروع منازعت براجہ حبیب سنگہ راجپور و بطور رسیدن ستیہامی موفور از امر اجمی حضور

بکشتہ صوبہ اجیر احمد آباد گجرات اکثر کے اقلید کے نواب راجہ اجیت سنگہ در حضور آئندہ ظلم و ہتھانہ نمودند و چون
کلیفہ مراقت راجہ مذکور با امیر الامراء قطب الملک نیز و سینیہ ما بود و راجہ ہم بہ تعصب نہ سب خود با مسلمانان کا و شہا
داشت ہر دو صوبہ مذکور از راجہ مسطور تغیر نمودہ صوبہ دار کے گجرات مع اینی و دیوانی و فوجدار کے کل محالات غاصبہ
صوبہ مذکورہ و متصدی گر کے بندر سورت در سال مرقوم معجز الدولہ حیدر قلی خان بہادر مقرر شد و کاظم خان شجاعت خا
راکہ از منصبیداران متعینہ احمد آباد بود نیابت صوبہ دار کے گجرات مقرر فرمودہ از اصل اضافہ سپہ ہزار کے و دو ہزار
سوار نمودہ مخاطب بہ شجاعت خان ساختند و لوطا کے علم و نقارہ سرفراز کے دادند و مر تھنے قلی بیگ برادر اور انھما
نہر اس کے پانصد سوار و خطاب ستم علی خان مفتخر ساختند و نیابت فوجدار کے پرگنات برودہ و غیرہ بد و فرمودند و در
رکضات دیوان حیدر قلی خان را مورد غایات اضافہ منصبیات و سوار فرمودہ ہر آئندہ و بست مالی بندر سورت
و صوبہ مذکورہ مقرر و مرض ساختند و فوجدار کے سرکار مراد آباد از تغیر معز الدولہ عوض متصدی کے گری بندر سورت بامداد الدولہ
مقرر گشت و صوبہ اجیر مسطر علی خان کہ از متوسلمان صمصام الدولہ و راجہ حبیب سنگہ سوائی بود مقرر نمودہ خلعت و
سپہیچ مرصع و قیل و عطا فرمودہ مرض نمودند عطیہ امیر خان سپہ غنایت امیر خان نجمیت دار و غلی ڈاکے
فضل علی خان بدار و غلی قیل خانہ از تغیر تربیت خان مقرر و خلعتا غنایت شد و سعد الدین خان را کہ از نزل نظام الملک
آیدہ بود تسلیم پذیرائی منصب پنچہ ہزار سوار و خطاب کے نقارہ بہ بتجو نیز نظام الملک نمودہ خلعت عرض بکر
عطا فرمودند از اخبار واقعہ احمد آباد ظاہر شد کہ بعد رسیدن خبر غزل راجہ اجیت سنگہ نیابت او و انتشار این خبر
وران صوبہ کہ بہنوز سند نیابت شجاعت خان نرسیدہ بود نائب از علما کے زشت خود کہ باہمہ کس نمودہ بود تو ہم
بسیار ہم رسانیدہ خواست کہ قیل از ورو نائب حیدر قلی خان بہرچہ دست رسد شہر انارت و تجارت را تاج نمودہ
بدرو د مہر علی بخشہ مغرول آنجا کہ حیدر وزیر نیابت راجہ و آخر از محاسبہ او آزر د کے خاطر داشت و حیدر قلی خان
نیز از بخشہ مذکور و صفدر خان بابے ملول و مکدر بود ہر دو باہم اتفاق نمودہ نظر بانکہ رفع قدر کے الہی راجپوت باجو شہر
حیدر قلی خان حاصل آید و حقوق حسن خدمت بر حیدر قلی خان مستحق گردد و جمع را از افغانہ و رعایا کے شہر متفق ساختہ
برسد نائب راجہ رنجند و خلجہ در پیوستہ جمع کثیر از راجپوتیہ کشتہ وزحمے گردیدند و نائب مغلوب و محصور در حیلے
گشتہ بامانت خواہر زادہ صفدر خان بابے بیعت و خوار کے از شہر بر آند و بعد بیرون شدن از شہر بر بعض محلات

ماہین راہ دست انداز سے فتوات ذاتی نموده بوجود پور وطن خود رفت و مہر علیخان و صفدر خان بعد و لمحی ازین مہر ناہر خان دیوانی احمد آباد را کہ او ہم از رفتا سے سادات بود پیغام دادن خزانہ موجودہ و مالعت از عمل دخل نمودند او چون جمعیتی فراہم داشت بعد رخا امش سند بہ پرخاش پیش آمدہ جدائی رویداد و درین ضمن شجاعت خان مع دست آویز بہر مغزالدولہ حیدر قلی خان از مفصل رسید و ناہر خان صلح نمودہ از شہر برآمد و سید نصرت یار خان بارہ صوبہ دار عظیم آباد را خطاب رکن الدولہ مع اضافہ ہزار سوار و واسپہ عطا شد و شیر افکن خان خطاب غزۃ الدولہ و صوبہ دار ملتان یافت و از سوانح اکبر آباد لغرض رسید کہ سہ چار قلچہ را کہ ما من مفسدان طرف متہرا و بر سر راہ دار الخلافہ واقع بود سادات خان بہادر خجک بعد محاصرہ و مقابلہ عظیم کہ قریب چار صد کس مردم کارے از طرف سادات خان و جمیع کثیر از ان مفسدان ہلاک شدند قلچہ ہارا بہ تخییر و تصرف پادشاہ سے در آور و خلعت و خنجر مرصع مع فرمان عنایت و دیبر سے برای بہادر خجک عنایت شد اگر چہ نفاذ امر سے کہ درین خصوص باید محمد شاہ چندان نداشت و تو جبے ہم چہین امور چندان نہ اما از بر کہ تشبیہ بنیکان و ہوس عدالت گسترے بنا بر تر سے کہ در نظر تش بود حکم نمود کہ زنجیر سے ملحق بہ برج مشن باجر سے بیا و نیزند و سر زنجیر را بطرف دریاد رسید ان نگہدارند و مناد می نمایند کہ ہر کہ بروستی رود و در قلعہ رسیدن نتواند نیز بر برج مشن آمدہ استغاثہ نماید و نیز زنجیر گرفتہ بجنبانند و ہم سوال حشیں حلوس بہترین و آئین معمول ستر در نہایت کرو فر لعل آمد و ہم درین سال مظفر علی خان کہ صوبہ دار اکبر جمیر یا مور شدہ بود بسبب نہایت عسرت و بے سراجا سے ہنوز از قلعہ روڑے کے سے کر و سے دار الخلافہ است گذشتہ بود کہ خبر حرکت راجہ جودھ پور لطیف اجمیر یا سے ہزار سوار مع زمینداران و راجپوتان اطراف کہ فراہم آوردہ بود رسید و چند روز بدین جہت لغزورت توقف نمود و اجیت سنگد داخل اجمیر گشتہ اول فرما نذا تا مناد سے نمایند کہ ہر یک از قصابان و غیرہ اہل حرفہ ہر کسب و کاریکہ دارند بدان اشتغال و رزیدہ بے اندیشہ کار با میکردہ باشند و موزنان و خدمتہ مسجد را طلبیدہ بر آفودہ بدنامے خود انہما رجعت تو اعدا سلام و تاکید در اجرا سے آن و تعمیرات مساجد نمود بعد از ان عملہ دارکان پادشاہ سے را حاضر ساختہ قول نامہ و ہریان پادشاہ مع نشان پنجہ مشتمل بر اقسام و ایمان در بحال دشمن ہر دو صوبہ اجمیر و احمد آباد و تالقا سے عمر و دولت محمد شاہ کہ مادر پادشاہ و بہیمار سے رفیع الدولہ و اشتہار سلطنت پیرش روشن اختر محمد شاہ نظر بر نیکہ راجہ شریک و رفیق سادات است اورا با خود متفق و معین کار خود باید داشت نوشتہ فرستادہ بود و بر آوردہ نمود و نقل آنرا با عراف الخ خود معصوب دیوان پادشاہ سے نزد مصصام الدولہ و روشن الدولہ مع عرض داشت حضور فرستادہ مضمون مرقومات آنکہ اگر چہ بہر دو صوبہ را تعمیر نمودن خلاف عہد و پیمان است اما صوبہ دار اکبر احمد آباد را بنا بر مرصع حضور پیش نمودم اگر صوبہ اجمیر از را تفضل بمن بحال نماند آبرو سے من میان ہچشتان و اقوام نخواہد بود و در صورت رفتن آبرو اہل غیرت راجان عزیز نیست بنا برین امید وارم کہ از انتزاع ہر دو صوبہ مر اسما و معذور داشتہ بہ بحالے کے ازین دو صوبہ تر رحم بحال من فرمائید کہ سرد جان کن و البتہ دو صوبہ مذکورہ است در ماہ ذی الحجہ بہین سال پادشاہ بیگم دختر عالمگیر کہ زیب النساء نام داشت پیرود این جہان نمود بعد و رو نوشتہ می راجہ اجیت سنگد مرصع مصصام الدولہ نظر خلعت زرد و شوارے خجک مائل بہ بالحد و ترک منازعت داشت و میگفت کہ چون صوبہ اجمیر را اگر نبر رکان و اتصال بدار الخلافہ دار و گجرات را با جیت سنگد بحال باید گذشت و اجمیر را در عمل یکی از سلماتان مخلص پادشاہ باید داشت و ارادہ پادشاہ و بعض ارکان دولت خصوص حیدر قلی خان بران قرار یافت کہ بہ تشبیہ و تادیب او باید پرداخت بعد کنگالیش بسیار کہ بیچ یک از امر اسے حضور تن بہم او نمیداد و تجویز حیدر قلی خان ستاد خان

را از اکبر آباد تباکید طلب حضور نمودند سادات خان مجبور رسیدن حکم چون جرات داشت به لایق ایلیا در او اخروی قعدہ خود حضور رسانید و بکار گشتن و لشکر گریان خود تباکید نمود که لشکر و سرانجام کارزار شتاق بیا تو قف برسد بعد ملازمت که استدعا سے اسباب سم بیان آرد بعضی امرا چون راضی بر فاقه از گشتند و از حضور نیز در اعانت مقصوره بجنور رسیدہ عالمی غنیمت او شد درین خبر رسید کہ مغیر علی خان بسبب عسرت و تنیدستی در قفا ضاے تنخواہ سپاہ گرفتار آمدہ دوسہ موضع معتبر نواح جمیر تاخت اما مال و موسیٰ غارتگران لشکر برده او همچنان گرفتار قفا ضامند و ازین گرفتار بیا بجان آمدہ ہر جہ داشت و نہ داشت حتی فیل و اسب سواری سپاہ دادہ از دست آنجا خلاصی یافت و از خوف سپاہ ملازم و غلبہ راجہ چوتیہ خود را با بنیر نزد نائب راجہ جیت سنگه رسانید و خلعت و فرمان صوبہ دار سے نزد مصممام الدولہ واپس فرستاد در همین حالت برادر پسران راجہ جیت سنگه جیت کبیر شتاق ہم چار پنج دہات پادشاهی را تا فتنہ و ہمدان زد و دے جمعے از مفسدان و زمینداران آن نواح انظر با شوب زمانہ و اسرار جیت سنگه بر قصہ مارنول تاخت آوردند بانیہ خان فوجدار آنجا کہ برای گشت بیرون برآمدہ بود و طاقت مقابلہ آنها در خود نیاختہ و بفرار نمود و خواہر زادہ او کہ در قصبہ بود حرکت مذکور سے نمودہ بجال خود ملحق شد شرفای مارنول بر سر مال و ناموس خود و خجکیدہ بر شے ناموس را با مصالح و قانون منہ جو سر کردہ بشہادت رسیدند و مفسدان متغلب تمام قصبہ مارنول را تا آخر خواہ خود تا ختہ رخت بر بدن مردوزن گذاشتند و جمعی را اسیر ساختہ بردند بعد ہستماع و بجز تادیب و تنبیہ راجہ جیت سنگه مصممام الدولہ بپردہ خود گرفتہ پیش خیمہ را بیرون فرستاد اما چون از ابتدایان غلبہ و مصممام الدولہ نفاست مضمون بود و اندیشہ قتل خزانہ ہم داشت بلیت وعل میکند رانید و حیدر علی خان با وجود سوسے مزاج کہ از سابق باغاندوران داشت درین ہم یکدل گشتہ و در غلا و ملا قبضہا سے غلاط و شداد ز فاقہ سے نفاق را متعہد شد و تبعیت بدل و جان قبول نمودہ صلاح بر آمدن بر این ہم میداد و سزا دے می نمود و خیمہ خود را بیرون فرستادہ ہر اولے بعدہ خود گرفت خاندوران مصممام الدولہ صلاح در جنگ اجیت سنگه ندیدہ یا پادشاہ در خلوت بعضی رسانید کہ اگر خدا کردہ او غالب آید باز اصلاح اینکار درین نفاق و شقاق شکل کہ تواند شد و در صورت ہر ملیت ہم راجہ اگر خود را بوا دیہا سے صعب السالک گشت و ہم بطول انجامد خزانہ کو در طافت کہ از عمدہ تعاقب او بر آید فی الحقیقہ بقول مشہور آئمہ از نفاق و عدم اتفاق اندیشیدہ جرات با قدم این ہم کہ متعہد گشتہ بود نمود و بعد از ان قمر الدین خان کمر غنیمت بستہ این ہم را متکفل شد و التماس ملی قطب الملک و بچم الدین علی خان از قید و پیردن این ہر دو بخود کرد و بعضی کتا لیت دیگر ہم کہ خلاف مرض پادشاہ و مقربان بود التماس نمود چون بر آمدن قطب الملک از قید مقبول اکثر طبائع بود دفع غنیمت اعتماد الدولہ نیز شد و درین حالت چون انواع غنا در میان سے آمد خاندوران ترک آمد و رفت در بار نمودہ چند روز خانہ نشین گردید پادشاہ در صلاح و آشتی مدار الہامان سلطنت کو شغیدہ رفع ملال و کدورت تھا نمود و ارادہ ہم راجہ جیت سنگه ازین گرگ آشتیہا بالمرہ از میان برخاست و طاہرا نوشتہا سے مصممام الدولہ کہ شمل برد بجوے و متوقع گردانیدن راجہ متواتر رفتہ اجیت سنگه را از ارادہ فاسدیکہ داشت باز آورد و درین ضمن خبر آمد آمد نظام الملک کہ بعد فراغ بنید و لیست طرف کرنا ملک او اعلیٰ ذی الحجہ داخل خجستہ بنیاد او رنگ آباد گردیدہ ہفتدہم ماہ مذکور عازم حضور گشت و بر بیا بنور رسیدہ دیانت خان را کہ سابق سجدت دیوانی دکن از حضور نامور شدہ بود خلعت و فیل بخشیدہ بران کار مرخص ساختہ بہ پادشاہ رسیدہ در شہر انتشار یافت و جمیع تدابیر سر انجام و نظام ملکی بر آمدن نظام الملک موقوف ماند از و قلع میشا و رو کابل بعضی رسید کہ مبارز الملک سر بلند خان خانہ زاد خان پسر خود را کہ

بکابل فرستاده بود و خانزاد خان بعد فراغ بنیدولست به پیشا در نزد پدر سیم آمد در منزل غریب که محمد امین خان سپه خان خانان علم
سیر حمد لغایت رفته بود افغانه باز و حام مور و بلخ فرا هم آمده سر راه بر فوج خانه زاد خان گرفتند جنگ عظیمی دو سده داد و بدست بسیار
که از خانزاد خان و همراہیانش بطور رسید و شیخ مجاہد که جامعہ دار عمدہ ہراول بود و سیم گشتہ دستگیر گردید و قریب ہفتصد ہشتصد
نفر کجا آمدند نہر سیت بفتح سر بلند خان افتاد و دو اسب سوار سے خانزاد خان پیم از ضرب گویا کشتند غلطیدہ بجاک ہلاک شد
و سنانزاد خان نیز پرت مال زخمی رسید و دانست کہ کار از اختیار گذشتہ مجال اقامت نیست چار با معدود کے چند جان بسلا
از ان میان ہم برود تمام فیلمان و توپخانہ و بنگاہ و لشکر تباراج افغانہ رفت و عبد الصمد خان بنا بر اینکه زکریا خان سپہا و صوبہ دار
کشمیر یافتہ بود خبر شورش و فساد اشرف الدین سپہ محتویان بانائب عنایت اللہ خان و محصور و مغلوب شدن نائب مذکور
شنیدہ با سہ چار ہزار سوار و غلیبہ و غیرہ بطور الیغار شتافتہ حوزہ را رسانید و اشرف الدین مخوف گشتہ مقابلہ را مناسب ندانست
بے حیدال و قتال بالغال و معذرت پیش آمدہ اطاعت نمود و مواد فساد تسکین یافت عبد الصمد خان جمیع منصبہ داران
مستقیم و یومیہ داران و وظیفہ خواران را بتقصیر التہاب نائزہ فساد و مخدول و دشمن نائب منصوب معاتب ساختہ جاگیر
و مدد معاش ہمہ آنها را ضبط و تصرف خود را آورد

ذکر تولد صبیہ و حرم سرای شاہی و کتختائی ملکہ زمانہ دختر فرخ سیر با محمد شاه

شب پنجشنبہ بیت و نہم محرم الحرام ۱۲۳۱ ہجری صبیہ در خانہ محمد شاہ متولد گشت و شب سہ شنبہ نوزد ہم صفر المنظر ۱۲۳۱
ہجری شاد کے کتختاے محمد شاہ پادشاہ با ملکہ زمانہ دختر محمد فرخ سیر کمال زیب و زینت لائق شان سلطنت بعل
آمدہ بعال اسد کجک خواندہ شد و رسوم آرائش و نثار و آتشباری و رقص سرود و بطور معمول و مستان بعل آمدہ ملکہ مذکورہ
کہ بانوسے مشکوے پادشاہ گشت

آمدن نظام الملک و حضور و مامور شدن بوزارت و بعض سوانح دیگر

نظام الملک بعد فراغ از بنیدولست ممالک دکن و در مجمع از صلاح مفاسد حدود ذکر نانک و غیرہ کہ رویدادہ بود ہفت
نمودہ بدار الخلافہ شاہجہان آباد رسید و روز پنجشنبہ یازدہم ربیع الثانی سنہ مذکورہ آخر روز بہار زمست پادشاہ شرفیاب
گردید و روز یکشنبہ پنجم جمادی الاولی سنہ مذکورہ قبل از انقضائے نصف النہار لغایت وزارت ممتاز و بطلان طاعت
چار قب و قلیدان موافق مطالبہ سرافراز کے یافت و روز شنبہ سوم جمادی الاخری سنہ مذکورہ جشن عید نوروز موافق
قاعدہ مسموہ بعل آمدہ لقب پادشاہ کہ اول ابو الفطر مقرر شدہ بود با بوالفتح ناصر الدین تبدیل یافت و روز پنجشنبہ ششم ربیع
المرجب سنہ مذکورہ دیوانے خالصہ برا جہ کو جہل مفوض شد و روز یکشنبہ نہم شہر مذکورہ آخر روز بیخ سدا آمدہ دیوانے تن تقریب
الابض امر اسے حضور خصوص حیدر قلی خان در مقدمات مالی و ملکی خلاف اسے آصف جاہ دخل سے نمود پادشاہ پاس خاطر
آصف جاہ ضرور دانستہ حیدر قلی خان بصوبہ او کہ گجرات بود مرخص نمود و حیدر قلی خان در انجارتہ عملی نمود کہ مثل آن در
بیچ عصر زمان ان نشاندہند و اقتدار بسیار سے بہرہ رسانید نظام الملک کہ امیر دیرینہ سال مزاج گرفتہ جاہ طلب و اقتدار بود
بعد وزارت خواست کہ رائق و فائق مہام سلطنت خاطر خواہ خود گشتہ بانظام امور بردارد و پادشاہ را نیز دلالت بکربانباری

دوقار و تمذیب اخلاق و اوضاع و انادیب اقبال و تقسیم اوقات با تفصیل محاملات خلق که رضا جوی خاقان لشکر طهرالت در است
و برکت توجه در انتظام عظام امور سلطنت و غیر آن از مهلت لافقه می نمود پادشاه را بغیر دولت و دولت و وسیله طبیعت بلاعب
و ملا به مقبول خاطر نمی افتاد و امر که دیگر خصوص مصمم الدوله و خود نظام الملک در حضور بنا بر کس و دیار از خود نمی خواستند و
بجای دار و مرز میگذشت تا آنکه تخریک امر او و خواجہ سرایان حضور حیدر قلی خان شوریده پا از خود خویش بیرون گذاشت و چون
او نیز مرد صاحب جرات و اقتدار طلب بود و در صوبه گجرات زمام و افرار تحصیل صوبه گجرات و جالیه را خود هم از ضبط
خانه عبد الغفور بره که کثرت دولت او مشهور آفاق بود بهر سائید و حساب خزاین او از کرد و ربا در گذشت و تے پیدا کرده و دل
خود باراده عروج بجای امیر لاهور حسین علی خان بهادر خیالماست است با خواست امر او حضور عازم استیال نظام الملک
که وصول بنیل مقاصد خود با وجود او متعذر میدید گردید و پادشاه و امر او را بر آوردن نظام الملک حضور و در مسم
او را وسیله اراده خود شمرده مستدعی انفصال امر حیدر قلی خان و غزل او از گجرات بدستیار س نظام الملک شد نظام الملک
که حرص وافر بر انداختن زر و توسع قلم و حکومت خود داشت قبول این مهم نمود مہمدین عرصه شب شنبه غره محرم الحرام
۱۳۵۵ هجری قمری بوقت صبح کاذب صبیح از لجن ملکه زبانی دختر فرخ سیر متولد شد و روز دوشنبه ۱۳۵۵ هجری قمری محرم الحرام
سنه مذکورہ خلعت صوبه دار س گجرات نظام الملک را بتغییر حیدر قلی خان عطا شد و روز پنجشنبه دو - المظفر سنه مذکورہ
بعد انقضای نصف النہار نظام الملک بصوبه احمد آباد گجرات از حضور خصیت یافته عازم گردید

ذکر گشته شدن نیل کنٹھه ناگزیر نائب سعادت نمان بهادر در اکبر آباد و تے یافتن صوبه
اکبر آباد از سعادت نمان و تفویض یافتن صوبه مذکور بر راجه جے سنگه و محم چورامن مفتوح شد - قلعہ جات

ظاہر برلمان الملک سعادت خان بهادر را علامه صوبه اکبر آباد صوبه او ده که راجه گرد به بهادر بود و مقرر شد برلمان
خود رفته رای نیل کنٹھه ناگزیر نائب خود را در صوبه اکبر آباد گذاشته بود و نیل کنٹھه مذکور روز سہ پہل سوار
در راه میگذشت یکی از جانان بر سر دختی پنہان گشته بخاطر جمع نشسته تخریک یکی از عہدہ زمینداران
تفنگ خود ساخته چنان زد که گلوله آن بسینه او شسته از پشتش بدر رفت برلمان الملک عازم
انتقام نائب خود بگیرد مصمم الدوله فرصت یافتن صوبه دار اکبر آباد بتغییر برلمان الملک جی سنگه
را فقط صوبه دار س او ده مسلم ماند و راجه جے سنگه بتنبیہ چورامن جاٹ بعد عطا س صوبه دار اکبر آباد
ماور شد و جنگ چورامن و تسخیر قلعہ او که تحون نام داشت پرداخت و قاصداً خراج او از زمینداران گردید و بدن سنگه
برادر زاده او را با خود متفق ساخته مدتی به تسخیر قلعہ مذکور اہتمام می نمود تا آنکه محکم سنگه پسر چورامن پدر خود را در
میں مجلس ستانے کالائق شان پدر س و پسر س بنود نمود و پدر را خفتی عائد گشت چورامن شفقت آئی را کار فرماشته
تدارکش مناسب ندید اما از افراد غیظہ لعلیہ جہالت که اکثر طباع ہنود میباشند خود را مسموم نموده با آنکہ و محکم سنگه
بجای او نشست چون سبکسر بی مغر بود از عہدہ امور سیاست و مہم راجه جے سنگه استمالہ فرمان س زمیندار س چورامن
و تالیف طلب دوران توشش فرمان داد بدن سنگه بکار امور اہتمام تمام نموده رفا س محکم سنگه با خود متفق ساخت
محکم سنگه بر احوال آگهی یافته از قلعہ بکریخت و شب پنجشنبه نہم صفر ۱۳۵۵ ہجری قمری تنون متفق و مقرر بدن سنگه

بجائے حکم سنگ مقرر شد و راجہ گردہر بہادر بصوبہ مالو اسرافراز سے یافتہ و باد میں رسیدہ نظم و نسق آنجا قرار دے مقرر ہوئے۔

ذکر آشفنگی احوال حیدر قلیخان و غالب شن نظام الملک بر حیدر قلیخان و احوال و اجمال

نظام الملک چنانچہ نگاشۃ قلم و قانع نظم گشت صوبہ دار کے گجرات یافتہ بغیر تخیل آن ملک روانہ گردید و افواج و اسباب لائق سرانجام دادہ از اشنا سے راہ تدبیر مخوف ساختن ارباب افواج او پیش بہاد خاطر ساخت و بار سال رسل و رسائل جامعہ منعلیہ تورانیہ و افغانہ بابل و غزنے و سب کے لشکر او بسیار ازین قوم بودہ اند اکثر کے رابطہ و خود اہل و از حیدر قلیخان متخوف گردید چنانچہ شجاعت خالق و رستم علی خان و مہر علیخان گجراتی و صلابت خان و زبردست خان بابل و اسد خان غزنی و دیگر سرداران پنی و منعلیہ تورانیہ دل و دگرگون کردہ متفرق شدند و نظام الملک تا جا لوہ قریب گجرات رسید و الدولہ حیدر قلیخان ہنشاہد این حال و در خود تاب مقاومت با آصفیہ ندیدہ علت مایخو لیا تبارض بہر سائید و رفقا سے دیرینہ او در محفہ عیار سے اختیار لیش نشانیدہ رکھا سے حضور شدہ آصفیہ گجرات رسیدہ با نظام آنجا متوجہ گردید بعد ان فراغ از امور ضروریہ صوبہ گجرات بجاہ خان عمو سے خود کہ نشانہ راہہ جنگی شہرت داشت داد و خود بنا بر بند و بست بصوبہ مالو کہ بتغیر سے گردہر بہادر تیغام الملک مرحمت شدہ بود آمد و از انتظام آنجا و جمعی نمودہ عظیم اللہ خان را کہ سپر عمہ اش بود نیابت آنجا ۱۰ دوفو بھنور باز گشت حیدر قلی خان باز رو اسباب کہ ہمراہ داشت بحضور رسید چند روز معطل بود روز یکشنبہ سیزدہم جمادی الاخر سے ۱۳۵۵ ہجری کے نوروز شد و پھر دین روز ہائیکو سیر رحلت نمود و شب شنبہ یازدہم رجب المرجب نہ مذکورہ پاس سے از شہر ناندہ حبیبہ جہان افروز بانو بیگم نام از بطن روشن آبادی ملا مانہ محمد شاہ متولد شد و ظاہر ا حیدر قلیخان بعد معاودت از گجرات نشہ در غیبت نظام الملک مور و مراحم پاؤ شاہ گشتہ چون بتبذیر اجیت سنگہ و دشمنی و تقرر او ملخو ط بود بصوبہ دار اجمیر مامور گردید و حیدر قلیخان ہم کہ در صاحب جرات و دشمن دیرینہ اجیت سنگہ بود قبول نمودہ بکنتی کہ مہیا داشت اسباب مدافعہ را بھنور آمادہ ساخت و بمجمہ و حسب الامر حضور پرداخت و بر سر اجیت سنگہ تاخت آخر شعبان المعظم سنہ مذکورہ راجہ رقوم را گریز اند و پھر دین سال سپر سید سے قاسم کو تو ال را نزد یک بجائے عدالت یکی از جماعہ سرخ پوشان بزرخم کار داز باہمی در آورد و سرخ پوش ہم بزرخم شمشیرش مجروح گشت و روز یکشنبہ غرہ شوال المکرم سنہ مرقومہ نظام الملک بعد ان فراغ از انتظام گجرات و مالوہ معاودت نمودہ ملازمت محمد شاہ نمود و روز پنجشنبہ بمبیت و چہارم ذی القعدۃ الحرام سال مذکور بعد مرور یک و نیم عشت بخو سے سپر سے در خانہ محمد شاہ متولد گردید و در نصف آخر محرم الحرام ۱۳۵۵ ہجری سے ستارہ ذہ و ذنب دیکو اکب برج دلو نمودار شدہ قریب دہ دوازہ روز ظاہر و بعد از ان مخفی گشت و پھر دین ماہ سپر کلان پاؤ شاہ انتقال نمود۔

ذکر آرزو کے نظام الملک از پاؤ شاہ بنا بر بعضہ حرکات و تہا فرطیاع امرا از نظام الملک و رجوع وزارت با اعتماد ابدولہ قمر الدین خان سپر محمد علی خان و رفتن او بصوبہ ہائے ممالک دکن و تفصیل بعضہ امرا و ارکان حاکم و راجہ۔

ارکان سلطنت و اعیان مملکت مثل اعتماد الدولہ قمر الدین خان بخشنہ دوم و داروغہ غسل خانہ و مصما م الدولہ امیر الامرا بخشنہ اول و صاحب رسالہ والا شاہ سے و اعلیٰ شاہ سے و روشن الدولہ ظفر خان بخشنہ سیم و سید صلابت خان بخشنہ

چهارم و خان سامان غزوة الدوله شیرانگن خان و بعد از و برادرش لطف الله خان صادق صاحب رساله سلطانی و صدر الصدور
سیر حلیه ترخان و ناظر و داروغه صرف خاص حافظ خدمتگار خان و حاجه سراسر عالمگیر کے و با انتقال اور ورافزون خان و دیوان
خالصه راجه گوجرل و بعد از و شرف الدوله و راقمہ خان و بعد از و راجه بختل دیوان تن شیخ سعد الله و میر التمش اول حیدر خان
و بعد از و سعد الدین خان و بار حیدر قلی خان و بعد از و مظفر خان برادر مصمصام الدوله و داروغه خواصان برهان الملک
و نائب او احمد قلی خان و میر توزک اول امین الدوله و دو بے داور و داد خان و داروغه گرزداران مبارک خان و بعد از و تھاکر
آغ خان و داروغه خاص جلو و جلو قدیم میر حسن خان کو کہ و عرض مکر راجی احمد خان کو کہ و داروغه نر فیض علی حاکم خان داروغه
فرش خانہ بو علی خان قریبگی و بخشی ہدیہان نور خان برادر روشن الدوله بخشی شاگرد و پیشہ غایت خان راسخ پسر خان صادق قراول سکی حضور
خدمت خبیض بے بہر و زخان و حبیب خاص بہ جا وید خان و حاجہ سرائی و حاجہ سرائی و داروغه خواہر خانہ بختا و خان داروغه با و چرخانہ خجیہ
داروغه قوہ خانہ فضل علی خان داروغه فیلیخانہ سید قطب الدین علی خان نیکھور کے داروغه حبیب علی خان داروغه سرخ پوشان قولداران
الہ یار خان قلعہ دار شاہ جہان آباد قائم خان پرورش الدوله داروغه و قانع کل و ڈاک حکیم معصوم علی خان داروغه سوانح و ازین قوہ سہر کی جکار
ماہور بود لیکن روشن الدوله دخل بسیار در مزاج پادشاہ بہر سانیہ بازار حق السعی گرم نمود و برادر کار مردم سے نمود و دختر
شاد جان محمد درویش مشہور کو کہ کے تقرب وافر و حضور محمد شاہ بہر سانیہ قلعہ دار پادشاہ با و مفوض و از طرف پادشاہ
صاحب دستخط گشتہ در اندرون محل بر سر النص مردم حاجت مند تویع میکرد و عقل دورین قرین حیرت گردیدہ این کلمہ می شنید
ریا سے نوبت زکیان با کیان افتاد است و بازو سے شکر فی بیان افتاد است و شاید کہ سپہر سفلیہ قصد
زناست و شمشیر زدن بدت زنان افتاد است و پادشاہ چون جوان بے غم و کم حرات بود و مشغول عیش و طرب بود
و امریکہ اشہر و روبرو بود و تو جسے نمود و رغبت مصاحبت با عہدہ الملک امیر خان و دیگر امر و امر ازادگان رنگین مزاج
خوش طبع و رفاط ریش جایافتہ با مو سادست و انتظام ملک و ملت لغاتیکہ باید نمی نمود و باین سبب اندک اندک خوف
دہر اس از دل امر و دوسای ہر فرقہ بلکہ عوام الناس بر خاستہ ہر کس و در مانع خود خیالی می بخت و بجاسے خود ہر مستیہ دربان
زم از اس قتل میزد و نظام الملک میخواست کہ پادشاہ بہ تبعیت رک او اوضاع خود را بیاراید و رغبت مصاحبت
مرا حمان کہ محمد شاہ داشت و زمام اختیار کار کہ بدست کو کہ و امر اسے دیگر بود از دل پادشاہ و دست امر ابر آید
کالیف چنین امور کہ بر طباع سلطان و ارکان دشوار و گران بود پادشاہ و امر از صحبت نظام الملک نفوذ و ہمیشہ اورا
استہزای نمودند و در غیبت کلمات رکیکہ در حق او مذکور سے شد نظام الملک از جنات مسطورہ مستکرہ از حضور
گردیدہ عازم دار الحکومت خود کہ وہیہ کے دکن و گجرات بودشت و تہیج مواد فساد خاطر نشان خود ساخت و ہمار
انزجار و طلال ابر آمد و رفت در بار کردہ در خانہ خود ششستہ مستدعی ترک مناصب و وزارت گردید اما چون متامل و تحمل
بود زمرہ از جا در سے آمد محمد شاہ و امر ابرمانے السفیر اواند کے پے بردہ و فکر تدارک و اشتراضے او افتادہ قاصد
بودند کہ از ان خوشنود بودہ دورے گزیدہ اونیز ارادہ این اشخاص دریافتہ بران خود غنیمت دانست تا آنکہ وسایل
و وسائل در میان آمدہ بطا ہر رفیع کدورت بعل آمد و نظام الملک روز دوشنبہ دوم صفر المظفر ۱۰۳۶ ہجری باز ملازمت
پادشاہ نمود و ہمہ بانیہا سے بی اہل خوشنودش ساختند

شورائیدن امیر اکبر حضور مبارک خان صوبہ دار برہان پور را بر اصفیاء و کشتہ شدن مبارک خان

بہ تقدیر خالق محض و ماہ

امری حضور برآورد کے خاطر آصف جاہ مستشرق شہ شفقہ خاص پادشاہ سے درگمال انخامبار زخان ناظم برہانپور فرستادند کہ اگر
تواند صوبہ ہائے مذکور از دست گماشتہ آصف جاہ انتزاع نماید عنقریب فرمان نفاذت دکن ہم مقام خانبہ رسید
و آصف جاہ بر فتنہ انگیز سے امر حضور آگئی یافتہ اہلزار ناموافقت آب و ہوا سے شاہ جان آباد و موافقت ہو کر آباد ہوا
نمودہ بر شکار آن طرفنا از پادشاہ روز یکشنبہ بیستم ربیع الاول ۱۱۳۶ ہجری حضرت گرفت و اندک مسافتی آن طرف رفت
بجانب دکن عطف عنان نمود و بر جناح استعجال خود را ہلک دکن رسانید و مشغول تھیہ اسباب حرب و کارزار گردید مبارزخان
باستیلا سے و ہم فتح و ظفر و اختصاص یافتن با علی مراتب دنیا در دام بلا افتادہ باتفاق ابراہیم خان برادر داؤد خان سے
و انبا سے شیخ نظام و اولاد شیخ شہناج سرداران دکن کہ مخالفت آصف جاہ در جان و ذل با آب و گل نشان مستتر بود و
مشوریش برداشتہ اسباب حرب و کرب اما دہ ساخت و بعد تھیہ سامان جنگ با ہنگ رزم آصف جاہ برآمدہ معسکرت
و لشکر سے بخوبی آراستہ آصف جاہ برادر زادہ مبارزخان آگئی یافتہ بمجاہلہ ادشتاقت بعد مقابلہ روز چہشنبہ بیست و
چہارم محرم الحرام ۱۱۳۶ ہجری سے مقابلہ عظیم و جنگی صعب چنان رویداد کہ چار ہزار مرد چاقیل در میدان کشتہ افتاد و فتح و ظفر
نصیب آصف جاہ کشتہ مبارزخان مع لہران و رفقا با خرت ثنافت آصف جاہ عرضداشت متضمن فتح خود بقیدہ اسامی
کشتہ ہائے معرکہ ناکامی کہ از طرف مبارزخان جان سپاری نمودند نوشتہ مع اشر فیہائے نذر مبارکباد و بعض اموال
مقتول موافق معمول ضبطی ارسال حضور نمود و خود فارغ البال بنہام صوبجات دکن تگن یافتہ تبد اسیر تخریر امر کے دون ہست
و پادشاہ کمجرات پرداخت و قمر الدین خان بعد ہفت ماہ از کوچ نظام الملک بختیاب حملہ الملکی و وزارت سرافراز سے
یافت و بعد استخراج آصفجاہ قبول فرمود

آمدن حیدر قلی خان از اجمیر و ماور شدن بخدمت میر آتش حضور

چون صحبت میان آصف جاہ و پادشاہ ناجاق و نفاق ہم دیگر ظہور و بروز نمود از ہر دو طرف مدارا و ماسات بعلی سے آمد
بعد جنگ مبارزخان کہ اندک پردہ از روئے کار برخاستہ بود پادشاہ حیدر قلی خان مغرالدولہ را بخلص بیک رنگ و صاحب شوکت
آہنگ و اسلحہ نزد خود جلبید و حیدر قلی خان روز جمعہ چہارم ربیع الاول سنہ مذکورہ از اجمیر بدراخلافت شاہ جان آباد رسید
و وساعت بخوشی از روز برآمدہ ملازمت محمد شاہ حاصل نمود و بتفویض میر آتش و غایت خلعت خاص اختصاص یافت
و سعد الدین خان تورانی کہ متوسل آصفجاہ وارد دست گرفتہائے او بود مغرول از خدمت مذکور گشت و نیز راجہ گروہ بہار
کرۃ العباد و لی تبغیرے نظام الملک صوبہ دار کے مالوایافتہ بدار الملک اجین شافت و بانظام صوبہ چا بخجہ باید پرداخت و
و عظیم اللہ خان کہ از طرف نظام الملک بکار با آغا اشتغال داشت برخاستہ بشاہجان آباد آمد

بر انگیختن آصف جاہ عمو سے خود حامد خان را بہ ترمود و عناد و محیاشدن بمعنی فساد

آصف جاہ بعد ظفر یافتن بر مبارزخان و مشاہدہ احوال امر حضور پلاسجے گفتہاچے سرداران مرہبہ را با عمو سے خود حامد
کہ صوبہ دار گجرات بود متفق ساختہ اشارہ بطغیان و عصیان نمود حامد خان حسب الاشعار گماشتہا سے جاگیر داران و

نوجوانان حضور را بیدخل ساخته کوس لمن الملک ایوم نواخت اخبار ابربرے و نافرمان برے او با اتفاق مرہٹہ بحضور رسید
ارکان دولت و تدارک آن بنا بر مشاورہ با سید کرگذاشته ہر یکے رائے نیر و پادشاہ بمشاہدہ از دحام تواریان قاصد تخلص
قطب الملک از حبس گردید و بواسطہ معتمدے پیغام فرستاد کہ الحال ہم از شجاعیزے میتواند شد قطب الملک معروض شد کہ
اگر دست شفقت پادشاہ بر سر این فدوے در گاہ سایہ گستر شود ہمیں کہ شرف ملازمت میسر آید پنج شش ہزار سوار مہیا و دیگر گاہ
بہارے با سورہ شوم انچہ مرکز نبارگان حضور باشند بطور میتواند رسید مخالفان یا استماع این خبر ظاہر ہو کر وزیران سیدان مظلوم
را سموم نمودہ بابائی کر کش ملحق ساختند *

ذکر تعیین شدن سر بلند خان تبادیب حامد خان و خلاصہ نجم الدین علی خان بہادر
و تربیت یافتن حامد خان و بہر سیدن فتنہ برکیان در مملکت ہندوستان

مبارز الملک سر بلند خان بعد تغییرے از صوبہ کابل و منصوب شدن ناصر خان بصوبہ دارے مذکور بواسطہ روشن الدولہ
در خانہ خود تے بہ کار نشسته آمد و رفت دربار کمترے نمود چون قطب الملک بر حمت ایندوے پیوست با تھاس عمدہ ہا
حضور خصوص بمشورہ مافوقہ شد نگار خان کہ بر اساسبت رائے حسن عقیدت او پادشاہ را اعتماد بود و مقرر شد کہ مبارز الملک
تبادیب و تنبیہ حامد خان با سخے متعین بصوبہ دارے گجرات بتغیرے نظام الملک با ساعدہ مناسب بنجان مذکور عنایت
گرد چون سر بلند خان از دتہا بیکار و معطل و سباب و سامان سرکارش مختل بود سال سے و منہم از ماہ دوازہم مبلغ یک
کرور روپیہ نقد بطریق مساعدہ از خزائن عامرہ یافتہ بتبخیہ گجرات و تبادیب حامد خان از حضور پادشاہ مامور گشت بلکہ مخفی پشت
عنایت وزارت نیز مبشر گردید سر بلند خان با عنایت و رفاقت خود استعدا و استحلاص نجم الدین علی خان بہادر برادر و ملوک
کہ او ہم سقید بود و نمود چون محمد شاہ از وقتیکہ نجم الدین علی خان برای بر آوردن او از حبس قلعہ شاہجہان آباد آمدہ ہمراہ خود برہ
بود نظر التفات بحال خان مذکور داشت بطیب خاطر قبول نمودہ روز جمعہ بیست و دوم ربیع الثانی ہجری ۱۱۰۳ آخر روز از حبس
بر آورد و خلعت عنایت با شمشیر بسید نجم الدین علی خان بہادر مرحمت نمود و سر بلند خان و نجم الدین علی خان از حضور خصمت
یافتہ ہر دو امیر بر یک فیل درار شدہ و افل خیمہ باشند و فوج از سادات و دیگر رفقاے قدیم بر سر نجم الدین علی خان
جمع آمدہ صورت اقتدارے ہم رسید و مبارز الملک کہ سپاہ دوست بود و از صوبہ ہائے منہرج صوبہ نمادہ کہ سالی چند
صوبہ دارانجا نمودہ باشند و سرداران سپاہ کہ رفیق دیرینہ و دولت خواہ او بودہ در بیکار سے دو وقت کار ہمیشہ چشم انتظار براہ
دولت و اقتدار او داشتند در اندک زمانے از جہاں متفرق نزد او جمع آمدہ لشکر شالیہ فراہم گشت مبارز الملک سندیت
بشجاعت خان گجراتی فرستاد حامد خان بنا بر عدم مقدرت بر خود پیچیدہ از گجرات برآمد و در موضع دید اقامت نمودہ کنتنام
غنیمنی را بیک خود طلبید و خود ہم جمعیتے فراہم آوردہ با اتفاق غنیم مذکور بر سر گجرات رفت شجاعت خان ہم از گجرات برآمد و با
حامد خان جنگیدہ نقد ہستی در باخت رستم علی خان برادر شجاعت خان کہ حاکم بندر سورت بود و خبر قتل برادر شہیدہ اسباب
مخار بہ سامان نمود و پیلا سے کاکیوار کہ دران حدود دہنگامہ آرا بود با خود متفق ساختہ از بندر سورت برآمد حامد خان با جمیت
خود و کنتا کہ قریب بیست ہزار سوار بود از احمد آباد کوچیدہ کنار دریاسے مہی تلاقی فریقین روے نمود پیلا سے کاکیوار اگرچہ
رفیق رستم علی خان بود اما مبالغت کنتا سے با حامد خان اتفاق داشت رستم علی خان ہم بدنامے آن مرہٹہ بقتل رسید و

حامد خان سفر کرده بعد استماع این خبر مبارز الملک که بر دو راهه اکبر آباد و جیمه مترو و مستوفی بود با سید ایلیا که عده و زرادت با اتفاق نجم الدین علی خان بسوی بریتیا شیه و از پادشاه استمر اج نمود چون گوشت اقبالی تورانیان در عروج بود و فایده مذکور مقرون بصلاح گذشته حکم کوچ بطرف گجرات صادر یافت و راجه گرد و بر باد و تغییر سی نظام الملک صوبه واکر مالوایافته بکار خود حصر و روانه صوبه مذکور گردید و نجم الدین علی خان بکار خدمت بیار که چند روز در حضور مانده بعد صحت صوبه واکر جمیع یافته متعین مبارز الملک گردید و پادشاه از فتنه بردار و وینگاه ساز که نظام الملک با فاطمه فرقه تورانیان بدست و از زده خاطر گشته کینه اینها در دلش جا گرفت بعضی صوبه داران و دیگر خدمات که با اعتماد الدوله قمر الدین خان بود از نامبرده تغییر گشته بیکدیگر مقرر گردید و بر مان الملک رخصت و بدو است صوبه یافته بنا بر انتظام معاملات آنجا منصب نمود و بسیر انجام مهام صوبه خود سپرد و خشت و سر بلند خان سال سی و هشتم از ماه دوازدهم بطرف گجرات شتافت و نجم الدین علی خان بسبب این استی که از مدتها مقید مانده چیزهای مذکور چند روز توقف نموده منتظر اجتماع عوان و انصار از رفقاس ویرینه و احوال کینه خود مانده فراهم آمدن آنها متعاقب سر بلند خان شتافته بمشکرتش ملحق گشت و حامد خان با اتفاق کنتا و پیلان حاکم و اسرار و سرسبه لقبه محاربه از گجرات برآمد و سر بلند خان مبارز الملک بجامه خان فصلی بر نگاشت سوگند داد و حامد خان بختی خود امان یک رابا فوج غنیمت جنگ مبارز الملک فرستاد و سر بلند خان و نجم الدین علی خان جنگ عظیم با بختی حامد خان هر دو سرداران مرده نموده غنیمت را گزینانیدند و امان بیگ در میدان کشته شد و شیخ الیاس بلگرامی بختی و سردار محمد سرکار مبارز الملک از راه دیگر داخل قلعه احمد آباد شده شهر را تصرف خود در آورده و حامد خان شکست خورده پیش نظام الملک رفت سال دیگر نظام الملک جماعه سرسبه را تحریک و تحریص بجنگ سر بلند خان نموده و مشرک حامد خان گردانیده بطرف گجرات فرستاد بعد رسیدن آنها در حد و گجرات جنگها صعب بامر سرسبه ماروید و نجم الدین علی خان بختی عتبه که از آباد و اجداد خود میراث داشت مکرر جنگ سرسبه باز اچانچه باید زد و سرسبه با علی الغفله بدو مکر و بیل مکر جاگیر امیر الامرا تا خشت و تاراج نمود خانه زاد خان سر بلند خان رسید نجم الدین علی خان بمعبیت شصت هزار سوار و پیاده هلس عرب و فرق دیگر و چند صد ضرب توپ خرید و کلا مقابل سرسبه در میدان کنتا بیج بند در آمده جمیع کثیر از انانگشته بقیة السیف را منزوم گردانیدند و آب نر بجاغان از قناب شان باز گرفته از حد و گجرات سیر و ساز خند چون مبارز الملک فوج بسیار همراه داشت پنج لکه و پیه ماه باده بر سبیل منهد و از حضور معرفت ناظر خدمتگار خان و بعد مردن ناظر معرفت بختی سوم روشن الدوله مبارز الملک میر سید تاجعلی در تسلط و بران ملک نشود و مقرر شده بود که تا بند و است انصوبه قرار و اقع نشود و بداخل صوبه مذکور بجهه حامد سرکار میاند الملک نکر دو زرنه کوراه باده از حضور با و میر سیده باشند چون خبر فتح مذکور بحضور رسید بصواب بدیدم تمام الدوله حکم بطرف فوج زیاد و موقوف شدن اعطاک در راه سیر بلند خان رفت تا این حکم سیر بلند خان نرسید و بود صیت سطوت پادشاهی در ان صوبه بلند و سر مترو خسته حال و ستمند بودند

ذکر انحطاط در جات روشن الدوله و گوشت و شاه عبدالغفور و اخذ و جبر کرد و بر باد حضور از گذشته مذکوره و معزول شدن سر بلند خان از گجرات بسبب مصام الدوله و منصوب شدن اسبج سنگه و مقابله با هم و دیگر معاودت سر بلند خان بشاه جهان آباد

وقوع شدن مرہٹہ از ضعف و سستی انجمنی سنگہ

روشن الدولہ بہادر سرچند صفات حمیدہ بسیار داشت لیکن چون بنا کے کار اور بر رشوت بود و نقدی دوازدہ لک روپیہ بابت صوبہ کابل کہ سال یہاں از خزانہ عامرہ حوالہ روشن الدولہ میشد نصف فرستادہ نصف را خود متصرف میشد و ہمین قسم در امور دیگر ہم بعلل می آورد و امر را با ہم منازعات بود پردہ از روسے کارش برخاستہ بفضیحت انجاسید و پادشاہ اورامہا بت ساختہ حکم بجاسبکہ فتن فرمود مستعدیان حضور مبلغ دو کرو روپیہ بر ذمہ او بر آوردہ بعرض رسانید مذہب الحکم پادشاہی مبلغ مذکور از روشن الدولہ طلبی شد و مبلغ مذکور را علل ج و مجبور داخل سرکار والا نمودہ از نظر افتاد و زمام اختیار این اخراجات بصمصام الدولہ مفوض گشت و قدر امیر الامر و حضور اعتلا پذیرفت و شاہ عبدالغفور ہم کہ مقتدا علیہ تورانیہ و در مزاج پادشاہ و مل وافر ہم رسانیدہ مختار غزل و نصب اسنامی خالصہ شریفہ و مرثیہ بود فی الحقیقہ ہمین سبب و بحسب ظاہر نیا برادہا کے ناشایستہ کہ بغیر طغور از عبدالغفور غافل بطور میر رسید از مرتبہ اقتدار افتادہ گرفتار غضب سلطانی گشت و مجبور منقید روانہ بنگاہ گردیدہ ضعیف خانہ اش قریب بد و کرو روپیہ نقد سوک اجناس داخل خزانہ حضور شد و کو کے ہم کہ ہمکار این ہر دو مختار دستخط و حضور پاد بود ہمین علت شریک حال ایہنا گردیدہ از محل اخراج و باادبار از دواج یافت و اندوختہ و نیز ملاوہ ضعیف اموال عبدالغفور مسطور گردیدہ مصام الدولہ را چون اختیار کار با مقتدار تمام سیر آمد سر بلند خان را کہ توسل بر روشن الدولہ داشت معزول کنانیدہ را ایجے سنگہ را بطور اسند صوبہ دار کے گجرات فرستاد و تاکید نمود کہ خود را بجلت ہر چہ تا مگر گجرات رسانیدہ سر بلند خان را روانہ حضور نماید ایجے سنگہ از آرام طلبیہا و غرور قدامت عمدگیہاے خود نائب بگجرات فرستاد مبارز الملک نائب ایجے سنگہ را گوشمال بواجبہ دادہ خاکسار برگردانید ایجے سنگہ نوبت دوم نائب دیگر کبسان تر از اول فرستاد ثانی ہم مثل اول بے نیل مقصود برگشت ایجے سنگہ شرمساری کا ستوا تر کشیدہ ناچار گردید و خود با چہل پنجاہ ہزار سوار و سامان بسیار در حرکت آمدہ بگجرات رسید مبارز الملک ہر چند از طرف حضور و آصف جاہ تشویشیہا داشت اما بسبب قلت زر و سیلاب سفر نیاچار کے قاصد مجادلہ با ایجے سنگہ گردیدہ چند فرسخے شہر گجرات محسکہ ساخت و ہر قدر مردم از فرج کہ مرافقتش کردند بمقابلہ ایجے سنگہ چڑھا و پادار بہادرانہ و دلادورے مردانہ نمودہ خبک راجہ ایجے سنگہ لہجہ کوشش بسیار چنان زد کہ راجہ را پامی استقامت از مقاومت لغزیدہ بغرورت برگشت و اندکے پست تر نشست مبارز الملک بہادر ہمین قدر را غنیمت شمردہ چون از حضور و طرف آصف جاہ مطمئن خاطر نمود قاصد مصالحت و آشتی با ایجے سنگہ گردید و آخر روز با معہ دو از چویدار و خدمتکار دستار سفید پیر پیچیدہ و لباس سادہ و در بر کردہ ملاقات راجہ ایجے سنگہ رفت ایجے سنگہ با شماع این خبر متحیر گردید و ملاقات اور از اجلہ نعمائے غیر مترقبہ خیال کردہ خوشحال باستقبال شنافت و بر سر دروازہ خود ملاقات نمودہ مبارز الملک را با احترام تمام آوردہ بر مسند نشاند مبارز الملک احتلا طما شروع نمودہ گفت کہ ما را با شما دوستیہا از قدیم و با مہاراجہ اجیت سنگہ ستار بدل و برادر کے تحقیق است شمارا بجاسے برادر زادہ خود میدانم انقدر جنگ نیا برناموس سرک بعل آمدہ عداوتے در میان نیست کہ مانع ملاقات ہا کرد و غرض کار پادشاہیست من ہم بر آہن کار و اورا این دیار بودہ ام اکنون شمارا مبارک است کہ بانتظام مہام این صوبہ پردازید و ما از شما اعانت اسباب سفر و قدرے زربہ کراہاہ می خواہیم ایجے سنگہ متشال امر اورا سعادت شمردہ بتقدیم آن علم خود را مامور و مزید تاکید درین باب بانہا نمود و مبارز الملک بعد اطمینان ازین محروستی و اتحاد سابق را تذکر و مذکور گردیدہ در تجدید تشویش آن تقریر ہائے دلپذیر نمود و از سر نو با ایجے سنگہ ستار بدل گردیدہ ستار

اورا که با انواع مرصع گران بهای نرین بود از سریش بر داشتند بر سر خود گذاشت و دستا سفید خود را بر سر او نهاد و با یکدیگر تنیفت و مفاقت اخوت بغل آورده خوشود و شادمان برخاست و بمسک خود رسیده چون سامان سفر و زریع خود را از ابعی سنگ رسیده اعازم دار الخلافه شاه جهان آباد گردید مصمصام الدوله باستیلاخ خبر جنگ که مبارز الملک با ابعی سنگ خلاف مرصع او و فرمان حضور نموده بود آزرده خاطر گشته پادشاه را تحریک نمود که سر بلند خان را معاتب ساخته گزرداران متعین باید فرمود تا هر جا که باو برسند هم آنجا اورا مقوت سازند بعد از آن که عفو چرامش از حضور شود مسکن و ماو خود خواهد رسید بنابرین دو صد گزردار از حضور متعین شده صد گزردار بطرف راه اجیر و صد دیگر بر سر راه اکبر آباد رسیده انتظار مبارز الملک میکشیدند چون او با کبر آباد رسید بموجب امر حضور توقیفش نموده نگذاشتند که گاهی پیشتر گذارد مبارز الملک بغیر ورت در اکبر آباد منتظر فرمان حضور و امیدوار عفو حضور خود مقامات نمود سپاه همراه که اکثری بر طرف شده بودند بنابر تقاضا سبب تخواه شورش و گستاخیا می نمودند برهان الملک که بتقریب صوبه داران روزها در صوبه اکبر آباد بود و پیشتر توکر مبارز الملک نموده مدتی در سلک ملازمانش جای داشت التماس کرد که تخواه ملازمان سرکار بعد از این دو تخواه قدیم صمیم اگر گزاشته آید در تنیفت این خدمت سعادت خواهد شمرد این سخن بر گوش همت سر بلند خان گرانے کرده ابا نمود و فرمود که با فضل قادر بیمال احوال تا مال باین حد نرسیده که منتی از دوستان کشیده آید و از خزانه که در حرم سر مخفی میداشت اشرفیابرا آورده و تخواه سپاه داد و قضیه مذکوره را کوتاه ساخت +

برنگینختن آصفیاء روسا سریشہ را تبریک میمالک هندستان و در نشستن نقیض اردانها تحت امرانی مان

چون آصف جاه ملاحظه اوضاع حضور و شعور امرادر قدر دانی مبارز الملک مشاهده نمود و رغبت او در غیب افواج مریشہ تبریک میمالک هند بیشتر گردید و با سحر را ورا که سپ سالار راجه ساہو ترپیس و معظم جامع مریشہ از اولاد سبنداد سیوک مشهور بود در تبریک صوبه مالوہ از راجه گردہر بہادر ناگر که صوبه دار آنجا بود دو استخلاص گجرات از دست نواب راجه ابھی سنگ را تحو و تاخت و تاراج آن دیار برانگیخت با سحر را و غیره سرداران مریشہ لشکر گران با خود برداشته بر سر راجه گردہر بہادر و گناشتگان راجه سبھی رفته جنگها در بر و صوبه و تاخت و تاراج محالات آن حدود می نمودند راجه گردہر بہادر غالی از نشستن شجاعت بنو دبا سحر را و غیره شروع بمحاربه نموده بنابر قلت سپاه و مقدم و استمداد از حضور نمود بر چند عارض بیادشاه و امیرالامرا کررکناشت بود نداشت تا آنکه در بہین ستیز و آویرخت ہستی از دینا بر بست و یکی از اقربا سے راجه چیلیرام بہادر که دیا بہادر نام و از اقوام گردہر بود سکا و نشسته بر شش گردہر بہادر دست از محاربه مریشہ برنداشت و بحضور بیگناشت کہ نامن زنده ام سدر را عبور جو و مریشہ در ملک سبند و شام بعد از من فتنه اینہا در تمام سلطنت سرایت خواہد نمود و با وجود اینہم نوشتہ تھا فائدہ بنو دبا سحر را و اور جنگ کشتہ گشتہ پر و دوجان فاسے نمود و در سلک لاجہر سے محمد خان بنگش صوبه دار مالوہ شدہ با جین سید اما از بنگلہ مریشہ نقش او درست نہ نشست و در سہ چل و پنجم از ماہ دو از دہم ہجر سے صوبه مذکورہ بتغیر سے بنگش راجه جیسنگہ سوئے صاحب رصد مقرر گشت او بنابر جنیت مذہب تقویت با سحر را و نمود و ب سفا ش جیسنگہ در سال چل و ہتم از ماہ دو از دہم ہجر سے لسمی امیرالامرا مصمصام الدولہ خانہ در بہن صوبه دار مالوہ با سحر را و مقرر و در جنت شد خانچہ ذکرش مخفرب آید صوبه مالوہ بتصرف مریشہ درآمدہ ملک گجرات ہم از سستی و غفلت ابعی سنگ سخر آنگاشت و بے خبر بہادران دیا و ضعف

بسیار و سلطنت بهر سید تدارک چنین امور از دست نجا علن با نام ونگ و دلاوران صاحب فرسنگ می آید از دست کم جراتان و بنگ جیست بدرو باه تزدیر پیشه در پیشه شیر راه بند و تیغ چوبین در میدان کین چون ششیر آهین نیز مصمصام الدوله بنای تدارک و تنبیه باغیان و انتظام سلطنت سید و ستان بر عیار س و مکار س که آشته میخواست که بچله با س دست و شعبه با س چیست غبار فتنه و آشوب فرو نشاند و خصم قوس دستی مثل آصفیاه و مره بر لباطلف اخیل عاجز گرداند و بیات چون اراده دور از صواب و آتش افروز س بر روی آب بود سو دس نه نمود هر تدبیر که می اندیشید موجب و هین سلطنت میگشت و ارکان دولت سستی پذیرفته سرمایه تزد و خصمیان طایغان فوت میگرفت عرصه تفیق روز بروز کثاده و هباب حوادث و فتن آمده تر میگردد و در چنین مقام پادشاه ذمی شوکت صاحب سطوت می بالیست که نخل نخوت گردن کشان متمر و بعدیات حملات مردانه از پنج وین بر کند یا امیرالامرائی مثل ذوالفقار خان حسین علی خان می شالیست که بدست جرات گردن کشان را در خم کند خود انگشت

شیوع یافتن سرکشی از رعایا مقتاد و حادثه عاخر شدن محمد خان بنگش از دست مره و بنیدلیه و صوبه ال آباد

افواج مره چون صوبه گجرات و مالوه تسلط یافت و از حضور تدارک که با بدیل عمل نیامد دیگر سرداران مره را هم هوس مملکتستانی و منازعت با حکام و اعمال سلطانی و خاطر جا گرفت با س را و غیره سرداران که قابض گجرات و مالوه شده بودند قدم خود پیشتر گذاشته آهسته آهسته فوج با ریای س قرب و جوار را که از صوبه با س ال آباد و اکبر آباد و غیره بودند تصرف شدند و همیشه توسع در مملکت گجرات شان دست میداد تا آنکه در بین آوان محمد خان بهادر غفانفر جنگ بنگش صوبه دار ال آباد به تسخیر ملک بنیدلیه که منظم راجه با س آنجا راجه جتر سال توکما بود قاصد گشته و فوج وافر از اوس خود یعنی جماعه افغانه بهر ساینده سامان مناسبه مهیا کرد و داخل دیار آنها گردید و اکثر جا با س بنیدیل کشتار مسخر نمود و اقامت خود در بهمان دیار که تازه قابض گشته بود مناسب دید و در دار الماک راجه نرگور سکونت و زید راجه نیکور و دیگران از ان فرقه که ملک آنها تبعه بنگش بودند و بود شوکت سلطنت را میشا بد حالات مذکوره سهل شمرده رجوع به مره با س ناکپور کلان که طایفه از توابع صوبه برار و اورنگ آباد و بر پشت ملک بنیدیل کنند واقع است یا بسرداران با س را و که در اجین از طرف اوس بودند نمودند و آنها را و صده ساینده سیلغ و دزدان بخت از بنگ خود کرده بحمایت و اعانت خود آوردند محمد خان بنگش بر غلبه خود و تسخیر ملک که نمود بودند و مرگشته فوج بعد ضرورت نگذاشت و زیاده مردم را رخصت با وطن شان نمود چون از راهها آن ملک تازه به پیش آمده چندان بلدیست و محبیت نداشت راجه مقهوره کور افواج مره را همراه خود گرفته بغتة و غفلت بر سر محمد خان بنگش رسید و بنگش مضطرب گشته بدافند و سوار شده مقابل گردید چون بنیدلیه و مره به کثرت تمام بود از عده بر نیامده عاجز گردید و دست و پا کم کرده بر خود و س و تقصص با س منافع ادا نمود و در آنجا کشت بعد از دو سه روز قلععه که جیت گده نام دارد و در وقت اد بود رسید و خود را مع فوج اندرون قلعه مذکور کشیده محصور گردید راجه آنجام فوج مره به محاصره قلععه پرداخته نمی گذاشت که هر کاسی در قلعه تواند رسید چون مردم بسیار همراه داشت آذوقه رو بیکه نمانده رفته رفته ناپیدا گردید و مردم بر گا و خر و اسب و سگها چشم طمع دوخته کار بجای رسید که ناخورد وینها خورده میشد و راه بیرون شدن میسر نبود و از پادشاه و امرا حضور زن و فرزند ان غصه فرخنگ که و فرخ آباد بودند استغاثه و استدعا یوس نمودند کسی نمی شنید و آنکه بفریادشان نمیرسید آخر

تاکم جنگ سپہ او بلا ملاجے و ناچارے رجوع با قوم خود کرد و ز لش معجز خود را نزد افغانہ فرستادہ استمداد و استخلاص کشش
از ان گرفتارے نمود افغانہ بحیثیت محقوے فراموش اند بقلیل ز یکہ از زن غصنف خبک و سپر شش قواکم جنگ سر انجام تو نیست
شد قناعت نموده سپہ کر کے تاکم جنگ سپہ وقت غصنف خبک رسیدند و از قلعه کہ در ان محصور بود بر آوردہ بار آباد رسانیدند
الحق کار خطیے بود کہ این سپہرنگ اختراعی پدر خود نمود امر حضور و حضور غلوک بشتن از بوندیلہ و مرہٹہ بغصنف خبک ثابت کردہ
مورد غتاب و از صوبہ دار کے آباد مغرول ساختند و مبارز الملک را عفو تقصیرات فرمودہ صوبہ دار کے آباد دادند مبارز
سپہرگان خود خانزاد خان بہادر غالب جنگ را بر صوبہ مذکورہ نائب گذاشتہ اکثر در حضور سے بود و اما آمد و رفت در بار
نکستہ خاطر ہیا کمتر نمزدہ اکثر در خانہ خود انزو داشت و در ہمین ایام حیدر قلی خان بآتش خود در سخنانہ سوختہ جان بجان فرین
سپر در روز چہار شنبہ سید ہم حمادی الاولیٰ ششہ ہجر کے چارنج گھرے روز بر آمدہ محمد یار خان کہ صوبہ دار شاہ جہان آباد
از عہد عالمگیر ہمیشہ میماند و برادر زادہ امیر الامرا شالیستہ خان بود بر حمت حق پیوست و در سنہ مذکورہ روز جمعہ خدمت میر
مظفر خان برادر صمصام الدولہ مفوض شد و ہمین سال چہارم شوال بار و تخانہ برہان الملک را آتش گرفتہ منارہ فیروز شاہ
را مع نصف عمارت پائینش برداشت و از جائیکہ بود کندہ دور تر انداخت و ہمدین آوان سخم الدین علی خان بر حمت الہی
و اصل گردید و با انتقال او صوبہ دار کے امیر علاوہ میر آتشی مظفر خان شد و روز سہ شنبہ دہم حمادی الآخری ۱۱۸۱ھ ہجر
پادشاہ را اندک بیایر کے رویدادہ بصحت انجامید و روز سہ شنبہ ہفتم شعبان العظم سنہ مذکورہ را جہاں سبک سپہ ہمارا جہ
اجبت سنگ کہ از گجرات آمدہ در حضور بود استماع نمود کہ فتنہ مرہٹہ شیوع یافتہ بوطن او کہ اتصال حد و گجرات دارد سرت
نمود و بنا برین رخصت یافتہ روانہ جو دہپور میرٹھہ دار الملک خود کردید و روز جمعہ دہم ماہ مذکور سنہ مسطورہ کفش فروشان پنجاب
و دیگر اہل حرفہ مسلم جمع شدہ بنا بر دعوی خون کیے از ان جامعہ کہ حاجے بود و جوہر کے ہندو بہ ہنگامہ ہوئے خانہ جنگ نمود
ناحق او را کشتہ بود و کشت او بنا بر طلب انتقام از پادشاہ اسلام بر جا گذاشتہ چند روز تجنیز و تکفین نہ نمودہ بودند و از سستہ
ارکان ضعیف الایمان کہ پیوائے از روز جزا نداشتہ اند باحق حق نمی پرداختند چون طرفدار ہیا نیز بنا بر نفسانیت
نصب لعین ہر یکے بود کہ تبارک و تسلیمہ آنا ہم سپرداخت جماعہ مذکورہ ناچار اثر دھام و بلوا کے عام نمودہ مائع نماز جمعہ
جماعت گشتند و قاضی را بے عزت نمودہ خفت دادند جمعہ دیگر ہچنان آشوب آنا اشتداد دشت بنا برین قمر الدین خان
وزیر و روشن الدولہ مامور با قراے نماز جمعہ گردید و جمعیت خود را مع امر اسے دیگر مسجد درآمدند مستغنیان دل سوختہ شروع
تبطل و لغزین و تشنیع امر اسے بے حمیت و دین نمودہ جسارت شد از عہد بر بردند تا آنکہ روشن الدولہ در سائہ سپر ہائے افغانہ
کہ رفقا کے او بودند گرجیت و کفش دوزان از دور کفش انمازے نمودہ افواج و رفقا و امر را نیزیر کفشہا گرفتند انمازہ
پایدار کے نمودہ باننا کے بی دستہ سرداد و از صد کے آن بلوایان را ترسانیدہ فتنہ را اندک فرو نشانیدند کہ ترتیب
ہم اندک تالیف و تسلیم فرمودہ اصلاح داد چنانچہ گفتہ اند بحیثیت کہ سختی و سستہ ہم و ہست چو چرگ زن کہ جراح
و مرہم نیست لیکن در ان عرصہ اکثرے مبتلا فی ضیحت گشتہ غریب رستخیزے روی نمود و ہمدین سال از آخر سوال
در تمام ماہ ذی القعدہ الاحرام سوا شہر عفونت گرفتہ تمام سکنہ شاہجان آباد و فیروز کبیر بہ بیماری کے تپ مبتلا گشتہ کما سبحانی
سید کہ بازار ہا در سستہ با خالی و دوکانا بند افتادہ شہر رونقے نداشت مردم کے گفتند کہ چنین حال دین دیا گیا ہے ثناء
و سماع نشدہ و گویند کہ شروع بیماری از مینہ دالہ آباد و کبریا یاد شدہ آخرا در سبے شاہجان آباد و بانی پت و سہم ہولہ ہولہ

نیز سرایت نمود و آنجا ہم حال بہین بود اما الحمد للہ کہ پایان آن تبخیر و عافیت آنجا میدہ ہمہ کس شفا یافت مگر قلیس کہ در میان رسیدہ بود فوت شدند و در سلسلہ ہجرے در ماہ رجب بہلے خجستہ و جمیع و شنبہ دوم و سوم و چہارم ماہ مذکور سرمانوے شدہ یافت کہ در شہر شاہجان آباد و دہلے کتہ ہر جا آب و سب و غیرہ ظروف بلکہ بعض آبہا کے جار کے بیج بہت دہم از آسمان برف بر سقنا و جاہاے باریدہ

برآمدن پادشاہ بطرف اغرآباد و بر و تھہ بطریق سیر و شکار و از آنجا عبور نمودن دریا
جمنابر امی تبنیہ مرہٹہ و معاودت فرمودن قرین عیش و مسرت نبصرت بخت بیدار

روز شنبہ پنجم جب المرجب شکہ الہجرے وقت طلوع آفتاب محمد شاہ پادشاہ بطالع جد کے از قلعہ دارالخلافہ شاہ جہان آباد برائے سیر و شکار بطرف اغرآباد و بر و تھہ کوچ فرمودہ قریب یکماہ در سکوٹ ویر و تھہ تہا شاہ کے شکار مع اعتماد الد و فخر النجاشی و امیر الامرا مصمام الدولہ و جمیع امرا و ارکان سلطنت مشغول و مشغول ماند و بعد از ان معاودت نمودہ در باغ معروف تبال کٹورہ نزول اجلال فرمود و چند روز بسیر و تفرج آنجا مسرت اندوز بودہ عبور دریا کے جمنابر نمود و در باغ فرح بخش دوازده روز توقف کردہ خبر شوخیہا کے مرہٹہ درحد و سرزمین اکبر آباد استماع نمود و بارادہ گوشمال آنجا ضال یکدنزل خدمت نمودہ بکنار دریا چہ بینڈن نزدیک لبر اکہ بنکیل مسکراختہ ہفت بہشت روز مقام دہشت بعد استماع خبر بدین شاہ آنجا عازم و مذکور بطرف تلپٹ نزدیک بفرید آباد آمدہ در ماہ شوال سال مذکور بدولت و اقبال داخل دیو خانہ مبارک شدہ

ذکر رخصت نمودن پادشاہ و مصمام الدولہ مظفرخان را تبنیہ مرہٹہ و بعض سوانح دیگر

روز یکشنبہ شانزدہم رمضان المبارک شکہ الہجرے سہ و نیم ساعت از روز برآمدہ مظفرخان بہادر میر آتش برآمد مصمام الدولہ برائے تبنیہ مرہٹہ رخصت و طاعت یافتہ ہا نوقت نزدیک بارہ پلہ در باغ جیوند اس بدون آنکہ بخانہ آید رفتہ منزل گزینیب آنکہ مرہٹہ بعد از تسخیر صوبہ ہا کے گجرات و مالوہ چون تدار کے از حضور لعل نہ آمد راقہ لگ و تاز باز و دست طلب دراز کردہ آہستہ آہستہ قدم سے و اجتہاد پیش گذاشت و بعد القضا کے ہر سہل مدتی یک دو محال از ملک بادشاہے تبرق خود بے آور و تا آنکہ بمبرور و ہور و انقضا کے اعوام و شہرتا بگوا لیا کہ از حصار مشورہ ہند و با کبر باد نہایت قرب جوار درون گشتہ دم سخت و اقتدار زد و آصفیہ بانخواہ کے مرہٹہ کوشیدہ باشتغال نائزہ فساد و التہاب آتش مجادلہ و عناد و تسخیر دیگر بلاد دلالت نمودہ جماعہ مذکورہ را دیر تر سے ساخت و مرہٹہ کہ ضعف ارکان سلطنت دریافتہ خود بخود در باطن این ادہ داشت تحریک آصف جاہ بہانہ خاطر خواہ دانستہ قدم پیشہ گذاشت و تباخت تاراج جاگیرات امیر الامرا و محالات خالصہ شریفہ ہمت گماشت چون صدقات تاخت و تاراج مرہٹہ از حد و گوا لیا ہم قلعہ نمودہ سرایت بمحالات متعلقہ کبر آباد و جمیر نمود و امیر الامرا کے مدبر پیشہ درست اندیشہ لا علاج و ناچار گردیدہ برادر خود مظفرخان را کہ در خانہ دم از شجاعت بے نہایت منیر و تبنیہ و خبگ مرہٹہ مقرر ساختہ از حضور رخصت دہانید و امرائے دیگر راجع افواج بادشاہے و بعض رسالہ ہا کے ہمراہی خود کہ بہیات مجموعے بہت و دو امیر و جم غفیر فراہم گشتہ بود رفیق و متعین او گردانیدہ مخص نمود سپہ سالار مذکور با سامان موہور و لشکر میسر بکڑہ قریب یار پادرسکاب اقتدار گذاشتہ لغزم رزم مرہٹہ رو بہ نہاد مرہٹہ کہ

ضابطه خبک و بطور چپا و کله و قرا و کله است در اثنای راه با او جانی بر نخورد و مغفر خان تا بسروج رفته سکونت ورزید مرسته
چند ماه اورا در آن میدان محصور طریق وصول اجناس نعل مسدود نموده دائم الاوقات دستبند و آویز بود و مغفر خان در کار
نموده انتظار حکم پادشاه و امر برادر خود میکشید چون حکم معاودت صدور یافت مغفر خان بهادر لشکر الهی پر داخته بکلاست
پادشاه و برادر عالی جاه خود شتافت و روز سه شنبه بیستم محرم الحرام ۱۰۸۱ هجری شرف کورنش پادشاه دریافت و طعنه
لشکر جواسر سراز گشت و بعد وصول بر شاه جهان آباد که منتها مامول و کمال مراد بود ادعای صدقات و نذر حسب مقتضای
بعل آمده بود و امان شکریه پایان بر سلاستی آن امیر عالیشان تقدیم رسانیدند و مخلصان جبرسن تدبیرات که درین سفر از آن
سردار خسته سیر بوقوع آمد تحسین و آفرین بر سر آرزیش نموده و در و فیض آموختش بدست انجیر و مفتحات شتر و دوا کثرت و اوقات
بر زبان مصاحبان مزاجدان این مصراع مذکور بود مصراع این کار از تو اید و مردان چنین کنند و بهرین سال شانزده
عالی تبار مغفور پسر محمد اعظم شاه مرحوم شانزدهم محرم بر حمت حق پیوسته در مسجد و مقبره والده خود کراپور کے که تعمیر داشت
بود دفن شد و بهرین سال اول روز یکشنبه بست و چهارم جمادی الثانیه امیر الامرا مصمصام الدوله و عماد الدوله و کمال الدین
بنشین مرسته حضرت یافته سرو و بهادر مثل مغفر خان تلاشها نموده معاودت نمودند و غنیمت لکیم روز شنبه شانزدهم شوال سنه
مذکوره قصبه سانجهر که قریب لصد کرده از شاه جهان آباد دست تاخت و فوجدار آنجا معروف انجیر و سه چار فیل و قریب سه
لک روپیہ مال و اسباب خانه خود بمرسته دادند دست از دربار در مرسته قناعت بران کرده فخر و اچانچہ خواست غارت
نمود و بایک رخت لباس که پوشیده بود سرداد و قاضی قصبه مذکور بحسب جاهلیت کار فرما شده عیال خود را کشته و کتک
هند جوهر نمود و بامر مرسته تاجیکه دستش میر سید جنگیده آخر الامر مجروح بر در سرک خود افتاد اما حق نیست که داد غیرت و مردانگی
داد و تبار پنج میجد هم بربح الثانی شکله هجری آخر روز چهارشنبه باران شدت باریدن شروع نموده تا روز پنجشنبه نوزدهم
همچنان لیشبت بود و اکثر عمارتها افتاده در سرک روشن آرا دریاچه اش چنان طغیان نمود که سجانهایش بقدر قد آدم
آب جاری بود و از اکبر آباد خبر رسید که نوزدهم روز پنجشنبه در آنجا هم چنین شده

سر بر آوردن اژدر و زمیندار چکله کوثره کشته شدن جان نثار خان بر دست او و بنی
عظیم الشان خان و قمرالدین خان درین خصوص و تبیین یافتن او از دست برهان الملک

در احتمال احوال سینین با ضیاء اژدر و زمیندار چکله کوثره حاکم خود جان نثار خان برادر زن اعتماد الدوله را بمشاهده سبکی اوضاع
سلطنت بکشت و اسباب او را غارت نموده عیالش را متصرف گشت اعتماد الدوله بعد استماع عظیم الشان خان را فرستاد تا
تنبیه او کند و ناموس را استرداد نماید زمیندار مذکور که مرد متهور و عقیدت شری بود بعد ورود عظیم الشان خان نیز قمرالدین خان و کمال
سکونت را خالی گذاشته چند روز بنزد ایاک صحرائی دیار خود که اندک صعب المسالک بود رفته آرامیه عظیم الشان خان بلی
از حمیت و ایمان گوشمال آن بدسگال را سهل نموده چند کے در چکله مذکور مقام و آخر الامر خاجم بیگ خان توراتی و غیره را
بکومت آن چکله و تا دیب زمیندار مذکور گذاشته خود با جهان آباد معاودت نمود و اژدر و مغر و تر گشته بعد عطف عنا
عظیم الشان خان بر سر خاجم بیگ خان و دیگر چکله داران کسیده همه را بجان گشت اعتماد الدوله وزیر که از حمیت محروم و در تدارک
چنین امور بنابر بے جراتیها معذور بود ناچار گشته درین خصوص رجوع به برهان الملک بهادر که صوبه دار او ده بود نمود و بمسئله

برنگاشت که تنبیه اراژ و پاسبان ابرو سے مغلیہ و سلام بطوریکہ داند و تواند بناید چون برمان الملک نهایت جرأت و شہدے
 و شہادت داشت در شنگه اگر عازم حضور گشته از صوبه خود به جهان آباد سے آمد از اشناسے راه و عشره دوم جمادی الاخر سے
 بر سر بگرفت اراژ و رسید زینید از بخواس است که بسنجان ابله فریب با او هم خدمت نماید چون برمان الملک فریب او را نخورد اراژ
 نهایت غیبت خود بر سراسر ساندیده بود مستعد محاربه گشته استخبار او سے نمود زمانیکہ برمان الملک اراژ رسیدہ داخل خمیہ خود گردید
 اتفاقاً دران روز جامه سبز در برداشت هر کار با به اراژ و خبر رسانیدند کہ نواب جامه سبز در بر و ریش سفید بسیار بلند دارد و چون
 داخل خمیہ گردیدہ اراژ و کہ دیکین نشسته بود و انتظار خبرش میکشید علی انور مع فوج خود نمایان گردید برمان الملک بجلت قبیل
 خود سوار شدہ تا کید با رستن صفوف نمود بعضی از ملازمان رکاب کہ مستعد و تیار بودند سوار شدند و بطوریکہ دران عجلت میسر آمد
 اندک ترقیبی در فوج صورت گرفت برمان الملک دران وقت جامه سبز ارگنده لباس سفید در برداشت و ابو ترخان تو را
 کہ از سرداران و عمدہ ملازمانس بود قضا را او هم دران روز لباس سبز سے در بر و ریش بلند سفید داشت اراژ و ابو ترخان
 را بر ملا الملک تصور نموده بہت قیلس او گماشت و با جان بازان محمد خود غنان ریز بر سرش تاختہ با و درآ و بخت و نزدیک
 بفیل او خود را رسانیدہ و اسپ را جانیدہ نیزہ خرد سے کہ در دست داشت بعد متوانائی چنان برسیدہ اش زد کہ نشان
 نیزہ از پشت او بیرون جستہ بہ تخته ہونج فیل پیوست و اکثر ہم را میان برمان الملک را از دیدہ آمد آمد او عار فرار اختیار
 افتادہ پاسے نبات و قرار بر جانان برمان الملک با معدود سے از جنود کہ پاسے جرأت شان لغزیدہ بود بمقتضای
 یت و جرأت قدم جلاد پیش گذاشتہ اراژ و را مع ہمراہیانش بر تیرہ پاسے خود گرفت و رفقا سے حاضر نیز دست جرأت
 از استین شوکت بر آورده بتیر و شمشیر با نوج مخالف درآ و بختند و بجن سنگہ سیکے از اقربا سے اراژ و و رفیق برمان الملک
 بودہ اراژ و را شناختہ بہ برمان الملک شناسانید و خود اسپ را تاختہ مقابل اراژ و شد ہر دو را با ہمدگر طعن و ضرب اسلحہ
 بعل آمدہ اراژ و از دست درجن سنگہ دہم بہ تیر برمان الملک کشتہ افتاد و نسیم نھرت ایزد سے بر پرچم علم برمان الملک
 زیدہ فتح و ظفر نصیب اولیا سے دولتش گردید برمان الملک سجدہ شکر الکی تقدیم رسانیدہ و شاہ دایانہ ظفر نو آختہ داخل ہوا
 شد و سدا اراژ و بریدہ پیش پادشاہ و پوست بدنش کشیدہ و پیراز گاہ نمودہ بر آقمر الدین خان فرستاد و خود چند روز
 در آنجا مقام کردہ و شکر را سب کر دگے صفدر جنگ بہادر در چکلہ مذکور گذاشتہ بصوب دار الخلافہ منتھت نمود و اول روز
 چهار شنبہ بفتح رجب سنہ مذکورہ بحضور رسیدہ ملازمت پادشاہ نمود و یک ہزار و نہ انفرے دیک خنجر و یک شمشیر زنگہ را بید
 و دیک خلعت و سپر و خنجر مرصع و شمشیر مع اسپ و فیل سرافراز سے یافت و وزیر یک شنبہ ششم شوال سنہ مذکورہ
 حسب الاتماس ابو النصر خان بہادر صفدر جنگ کہ داماد و خواہر زادہ برمان الملک بود و شیخ عبداللہ و غیرہ سرداران
 مسککہ رخصت شد سببش آنکہ آنا خبر آمدن مرثیہ کہ پسر اراژ و ملک خود آورده بود معروض داشتہ بودند و ہمدین عرصہ
 روز شنبہ ششم ذی القعدہ الحرام سنہ مذکورہ پادشاہ یادگار خان کشمیر سے را کہ مرد چرب زبان ہو مشیار و از رفقا سے
 محمد امیر الامرا مصمصام الدولہ بود نزد راجہ جے سنگہ سواری و با جے را و سپہ لار مرثیہ کہ بتخیر ممالک ہندوستان از طرف
 راجہ اہو ما مور گشتہ بود مع اسناد ہر دو صوبہ کہ عبارت از گجرات و صوبہ مالوہ است مرخص نمود و فرمود کہ نزد سے بپاک
 و غریب شعر تالیف قلوب مرثیہ و ترغیب با طاعت حضور و تطبیع با انواع مکارم و مراحم برساند و سے سنگہ را در حصول این
 مامول واسطہ گرداند نیز درین سال شنبہ چہارم ذی الحجہ پاسے از شب گذشتہ روشن الدولہ عرفان بہادر طریت خود

مرد تیاغی بود اکثر صفات حمیدہ داشت سر رشته ارادت ایشاہ معیک نام درویشی دست نموده نهایت ارادت بہر سائید
و پیر پرستی شیوہ خود ساختہ مصروف رضا جوئی او بود *

نجم در فخر الدولہ برادر روشن الدولہ و غزل و ارضو بہ عظیم آباد و انضمام یافتن صوبہ کور و صوبہ دارنگالہ

بعد از نصرت یار خان فقیر معلوم نیست کہ کدام کدام کس صوبہ دار سے عظیم آباد پٹنہ ماور شندہ انقدر میدا تم کہ اغلب دستہ
ہجڑے یا ساکم و پیش فخر الدولہ برادر حقیقی روشن الدولہ صوبہ دار عظیم آباد گردید و پنج شش سال صوبہ دار آنجا اشتغال داشت
تا چون بے سواد محض و سبکسر بود اکثر اعمال او بسفاہت و سفلگی اشتغال داشت و نہایت مغرور و زور در پنج بود با شیخ عبدالعزیز کہ
از تہتمدار المہام صوبہ عظیم آباد و مرجع معاملات آنجا مے بود و صوبہ داران سابق گاہے گاہے متہمد صوبہ پیش
میداشتند و زمینداران آنجا اکثر سے بلکہ ہمہ با او موافق و متفق بودہ اند و جماعہ داران سپاہ آن مغربوم نیز با او در مقام اقتدار
و اتحاد بودہ نہایت ادب و احترام او مے نمودند و بر امور سہل و آوینجہ کاوشما آواز نہاد و در پے ایذا و ضرار او افتاد و
نہا بزاجا سے از شہر عظیم آباد و خانہ مملوکہ خود کہ در ان بلدہ داشت عبور گنگا نمودہ و قلعہ سواجی کہ ساختہ او در آنجا مواضع
چند ز خرید داشت رفتہ آزرده خاطر نشست فخر الدولہ دست از بنداشتہ متعاقب خود ہم عبور کرد و شیخ مذکور را در ان قلعہ
محصور نمود و بہ تسخیر قلعہ پرداختہ ارادہ ہجرت مے اورا جازم گشت او بناچار با برہان الملک کہ صوبہ دار او بودہ بود توسل حسبہ ماہرا
خود و ارادہ فخر الدولہ ظاہر ساخت و بعد از طلب برہان الملک بر دانگے ازان قلعہ برآمدہ با ستیجال خود را سجد و صوبہ او رسانید
و از اسباب نقدی فخر الدولہ محفوظ ماندہ خود را حاضر برہان الملک رسانید و غرت و اعتبار لائق بہر سائید و فخر الدولہ بے نیل مقصود
نرسا سے کشیدہ برگشت و بعد چند روز با خواجہ معتصم برادر امیر الامرا کہ در ظاہر لباس فقر و شلخ سبند و حقیقت نشان و
شکوکت امر لہ عظیم آباد لیسر مے برد حرکات سبک و سفیانہ بعل آورده او را آزرده خاطر ساخت خواجہ مذکور نہایت ملال و
انزعاج از وزیر گدیا سے او بہر سائیدہ روانہ شاہجہان آباد گردید و بعد و در بدار الخلافہ با برادر خود مصمصام الدولہ ملاقا
نمودہ احوال فخر الدولہ ظاہر ساخت مصمصام الدولہ بحد استماع از جاد آردہ فخر الدولہ را تغییر کنانید و صوبہ دار سے عظیم آباد را
منینہ صوبہ بنگالہ نمودہ سند صوبہ مذکور بنام موتمن الملک شجاع الدولہ شجاع الدین محمد خان بہادر اسد جنگ داماد جعفر خان
کہ در ان آوان با انتقال پدر زن خود صوبہ دار بنگالہ بود فرستاد و فخر الدولہ تغییر گردیدہ روانہ شاہجہان آباد گردید *

ذکر محل احوال شجاع الدولہ داماد جعفر خان ناظم بنگالہ و ما تعلق بہ *

نخفہ ماند کہ شجاع الدولہ مدتش از برہا پنور صوبہ دکن و نسب او بقوم افشار کہ فرقہ از اتراک خراسان است میرسد از شاہ بہر
صوبہ مذکور و در ایام اقامت او رنگ زیب بدکن بمجاہرت جعفر خان دیوان صوبہ بنگالہ کہ آخر با نظامت آنجا ہم داشت
انتساب یافتہ ہمراہ او میبود ہر زمان کہ اعتبار جعفر خان از دیار یافت اتہ ارادہم اعلیٰ پذیرفت تا آنکہ جعفر خان نبغات
و دیوانے صوبہ بنگالہ و او را لیسہ اختصاص یافت شجاع الدولہ در ان عہد با عانت او صوبہ دار او را لیسہ و در ان صوبہ با نظام
آنجا اشتغال مے ورزید سببش ہمانا آنکہ نیاز بہانیت مزاج کہ با پدر زن خود داشت صحبت فیما بین جعفر خان و شجاع الدولہ
چنانچہ باید در نمیکرفت و اکثر بجا لے نمود و سے از جعفر خان راضی بود شجاع الدولہ در کمال جود و معدلت و با خلاق حمیدہ و

جمیع صفات پسندیدہ مہ صوف و جعفر خان درہمہ امور برعکس او عافش مہر و بود وزن شجاع الدولہ زین السباکیم مادر علار الدولہ
 سرفراز خان بہادر حیدر جنگ اگرچہ زن نیکو کار شایستہ اطوار بود اما بنا بر طاعت پدر خود بہ سبب کثرت رغبت شجاع الدولہ
 منسوبان دیگر پنج پسر خود ہمراہ پدر در شہر مرشد آباد کہ بنا کردہ جعفر خان و بنام سابق او کہ مرشد قلی خان بود موسوم گردیدہ اقامت
 مے و زبید و مع پسر خود علاء الدولہ در کمال اعتشام بسر میبرد چون مادر محمد علی وردی خان بہادر مہابت جنگ ہم از قوم شہار
 و باشجاع الدولہ فرستہ داشت و مہابت جنگ مع پدر خود میرزا محمد بنام و برادرش حاجی احمد نام در سلک رفقاے اعظم شاہ
 مغفور نظام داشت بعد گذشتہ شدن آقا سے خود بنا بر خانہ نشینی بپلاسے افلاس گرفتار آمدہ در ابتدا سے عبد محمد شاہ اول پدر
 مہابت جنگ خود را بشجاع الدولہ رسانید و آمدن میرزا محمد را مستقیم شمرده و سلوک لائقے نمودہ و رفیق خود ساخت باستیلاے این خبر
 مہابت جنگ را کہ میرزا محمد علی نام داشت بر فاق شجاع الدولہ رغبت بہر سیدہ قاصد بنگالہ و اوریہ گردید و نہایت مہبت
 و افلاس خود را تا بشجاع الدولہ رسانید چون سیرزا محمد علی نہایت ہوشیار مزاج شناس و آداب دان و دقیق یاب بالکمال عیشت
 و دلادری بود شجاع الدولہ و رود اورا از نفاسے غیبی تر قہ شمرده و رفاقت اورا سعادت طالع و عروج نیر اقبال خود دانست
 و میرزا محمد علی مذکور یوما فیوما در مراتب اختصاص مرسفے گردیدہ بہر تہ عالی تر سے نمود چون محبت شجاع الدولہ با میرزا محمد
 با حسن وجہ در گرفت و مباہلے انخاص و شفاق فیما بین ہمہ گریستہ کام پذیرفت برادر خود حاجی احمد را مع متعلقان اولاد
 و عیال خود از شاہ جہان آباد طلب داشت و مہبت مذکور مع جمیع عیال و اطفال بصوبہ اوریہ آمد و نیز شمل برادر در سلک
 رفقاے شجاع الدولہ انتظام یافت بر دو برادر چون در امور دنیا شعور وافر و در حسن آداب و اخلاق بہرہ متطا فر داشتند
 نہای دولت شجاع الدولہ را بسے و انتہام اینہا استحقاک سے پیدا آمد و بند و بست و مداخل صوبہ اوریہ نیز با عانت تہ سیرور
 اینہا توفیر پذیرفت میرزا محمد علی کہ با اصالت را کہ جوہر شجاعت ہمہ در ذات خود مجتمع داشت و جمیع امور زیادہ تر از پدر برادر
 و جمیع رفقاے شجاع الدولہ نام و نشان و غرت و شان بہر سانیدہ محسودا مثال و اقران گشت و شجاع الدولہ کہ بر آؤنصبے
 مناسب قدرش با خطاب محمد علی وردیخان از حضور پادشاہ بوساطت و کلاسے خود طلبید چون جعفر خان با داماد خود
 شجاع الدولہ اندکے سرگران و زندگانیش را پایان بود و میخواست کہ علاء الدولہ نوہ او بعد از او کہ بنام دیوانے صوبہ بنگالہ
 داشت نظامت ہمہ داشتہ قائم مقام او باشد بنا برین درین خصوص بکلاسے خود نوشت و خواند نمودہ وافی الضمیر خود را
 ساخت و شجاع الدولہ بہر مقصد او گئی یافتہ از محمد علی وردیخان و حاجی احمد درین باب اشارہ نمود ہر دو کس تدبیرے
 مناسب وقت و مقام اتہاس نمودہ تجویز خود چند کس بہر شیار زبان آور بر کرسالت و وکالت حضور معین کنانیدہ مسودہ
 در لقص بر کپادشاہ و امیر الامرا با زبانی عبارت بلاغت اسلوب و تقریر دل پذیر مرغوب تعلیم پسندیدہ رقم خود متضمن شدہ
 حصول اسناد صوبہ بنگالہ اوریہ و دیوانے وغیرہ کار با بنام شجاع الدولہ نگاشستہ مردم مختار را باستیصال و ایضا روانہ
 دار الخلافۃ شاہ جہان آباد نمود و مردم متحد فرستہ از رفقاے دیرینہ شجاع الدولہ را در طہر بر طرف کنانیدہ رخصت نمودند
 بہرشد آباد نہ متفرق نزدیک بارالامارۃ مد نظر خبر وود شجاع الدولہ در خانہ جعفر خان کہ دار الحکومتہ جان بود باشند و چون
 موسم برسات نزدیک رسیدہ بود و اندیشہ انسداد طرق از کنگ تہا مرشد آباد یقینی بود کشتیہاے قابل سوار سے خود و
 سپاہ ہمیا نمودہ و زمان بسیہ رفتار ہم آورد و نوکر نگاہداشت تا ہر گاہ خبر انتقال جعفر خان رسد بلا توقف روانہ مرشد آباد شوند
 و نیز خفے ڈاکہاے خود بر کسول خبر رسول اسناد تا شاہ جہان آباد رسانیدہ بود کہ ہر روز اخبار مرشد آباد و دار الخلافۃ مع

مراسلات فرستادگانش میر سیدہ باشد چون متیقن گردید کہ جعفر خان سہان پنج شش روزہ دنیا ست شجاع الدولہ مع محمد علی بیجا
 وغیرہ رفقا سے خود تہرہ لائی و مناسب دانست از کنگت و بعض جاہا از راہ خشکی و بعض مواقع بموسے کشتیا سے
 مہیا بطرف مرشد آباد منتقل نمود و سپہ خود محمد تقی خان را کہ از لطیف زنی دیگر غیر دختر جعفر خان بود در کنگ نامب گذاشت
 و راہ خبر انتقال جعفر خان شنید چون چند منزل پیشتر آمد اسناد صوبہ دار سے وغیرہ نیز رسید در جا نیکہ فرمان سند از صندوق
 پادشاہ رسیدہ بود آن مکان را مبارک منزل نام نهاد و روز و شب ایلیا نمودہ بجلد سے ہر چہ تا مقربہ را را حکومتہ جعفر خان سے
 رسیدہ در چہل ستون کہ دیوان عام ساختہ جعفر خان بود مع رفقا سے خود نزول اجلال نمود و بچہ رسیدن مردم خود را
 فرستادہ احتضار عمل پادشاہ سے شہل و قلع و سواح نگار وغیرہ فرمود بعد حاضر شدن آنہا بر سندا امارت جلوس فرمودہ حکم
 بخواندن فرامین اسناد و نو اختن شاد یا نہ دولت خدا داد نمودہ نذر مبارکباد گرفتن آغاز نهاد و پیش ملا الدولہ سرفراز خان
 کہ جوان نادان و بزم خود ملی عہد و جانشین جد مادہ خود جعفر خان بود و خاطر جمع داشت کہ دیگر سے را بحال تعریف درین ہنر
 نخواہد بود وقتی خبر دار و از خواب غفلت بیدار شد کہ مدد کاغذ دولت پدر بگوشش رسید و چون از در الحکومتہ بمیان است
 یکد و میل راہ سے بود بعد وصول خبر پیچ گشتہ از عملہ و روسا سے فوج خود ہتتارہ نمود کہ چہ سے بایک دہم بیان اکثر
 یکدل و یک زبان گشتہ معروف و داشتند کہ الحال کہ سندا پادشاہ سے ہم بہ پدر شمار رسیدہ و بہر خزان و وفات جعفر خان سے
 و سندا حکومت و کامرانی قاض و تنگن گردیدہ چارہ غیر از اطاعت نیست ملا الدولہ تن برضا دادہ جریدہ سوار گردید
 و شرف پاس سے بوس پدر در ریاست و نذر مبارکباد چارہ و ناچار گذرانیدہ بساط منازعت و در نور دید شجاع الدولہ نبای سرانجام
 سهام مالی و ملکی بر سر کار زین خود و بعد از ان بر ہتتارہ مخلصان و دو تنخواہ مثل محمد علی وردی خان و برادرش حاجی احمد و
 رایان عالم چند کہ دیوان قدیم او بود و فی الحقیقہ در فرقہ کھنڈ و لیاقت اعتماد و اقتدار داشت و بعض دو تنخواہان دیگر مثل ملک
 فتح چند کہ دولت و ساہوکار سے اواز اختیار کردہ گذشتہ در زمان خود نظیر نہ داشت نباسے ~~کام~~ سے خود گذشتہ در باب
 عدالت و معاملہ خلق اکثر با ہر کہ گرفتہ احد سے از مقربان اعتماد نہ کردہ بمقدور خود تفتیش و تنگنا و احوال طرفین سے نمود
 و بنفس نفیس خود استماع سوال و جواب ہر یک سے نمودہ بکنہ سخن میر سید و حق بطرف ہر کہ سے بود طرفش را پاسداری نہ و چہ حق
 حق میکرد ہر چند طرف مخالف اقرب منسوبان را ولیا واجب اصدقا بودہ باشد و نیز در عہد جعفر خان جمیع زمینداران مالگزاران
 صوبہ بنگالہ مقید و بانواع شدائد مبتلا بودہ اند و ذکر تعذیب و تعدیکہ در زمان او بہر زمینداران و دیگر خلایق ہتتارہ و در حقیقت
 کاغذ و مدار است کہ نیکو آن صرف کردہ آید مطابق رسوم و عادات اوست مضمون این بیت مشہور سے **عیت** نباید
 بر رسم بر آئین نہاد چو کہ گویند لعنت بران کین نہادہ شجاع الدولہ بعد مکن برو سادہ امارت زمینداران وغیرہ مقیدان را طلب
 داشتہ آنہا کہ بلے جرے و جتہ درین بلا بودہ اند سردار و زمینداران و مالگزاران را کہ مقید بودہ اند احتضار فرمودہ خود
 از ہر یک سے از آنہا پرسید کہ اگر شما را بطور خود گذشتہ ازین عیس رہا سے و ہمیں در مالگزار سے و فرمان بردار سے حال شما
 چگونه خواہد بود آنہا کہ از مدتے قبل اسنے انواع عذاب و بلا یا بودہ اند زبان بدعا سے بقا سے عمر و دولت و سپاس ستا
 شجاع الدولہ بر کشودند و ہمہ ہایک زبان گشتہ عرض نمودند کہ مالگزار سے و فرمان بردار سے ہزار چند ازین وقت زیادہ تر
 بعل آوردہ و بلایع فرمان و رضا جوئے نیکوگان این آستان خواہیم بود و این ملتیں اسو کہ بعد و موافق عظیمہ نمودہ
 قسمہا سے غلاظہ و شداد در میان آوردند و نباسے فشان زربو سالت جکت سیٹھ گذشتہ شجاع الدولہ ہر یک سے را

بقدر هیئت قتل خلع فاخره و آتش لیاقت لاله بخشید و با طمان الطوفان شان مریض بود باین عدل نو شیر و اسن در افت و مهر بانهنگام که لقب جنه البلاء دارد و در عهد او اسم بایستد بود و در ملکی خدا در ایام دولت و سلسله رفتش کمال امن و امان در دعا گوئی عمره و ولایت ابد توانان او رطب اللسان بوده اند سرافراز خان را به دستور بنام دیوان صوبه مقرر دشت محمد قلی خان سپرد و منور را چنانچه سبق ذکر یافت بمصوبه آساکه او دریه گداشت و جهانگیر گریه که بمهر شد قلی خان بهادر رستم جنگ داماد خود مقرر نمود و فوجدار سکه رنگپور بنام سعید احمد خان برادر زاده وسطی مهابت جنگ ببرج احمد و فوجدار کبیر نگر معروف براج محل بنام زین الدین احمد خان برادر زاده خود مهابت جنگ که داماد مهابت جنگ هم بود مقرر شد و بخشی گری فوج بوزارش محمد خان برادر زاده و داماد کلمان مهابت جنگ تفویض یافت و در جمیع عظام امور و معامله مالی و ملکی محمد خان و صاحب احمد و سایر ارباب عالم چند و یکت سیطرتی چند مرجع صل و عقد و مستشار بخلع الدوله بوده کار با بنجام میرسانیده تا آنکه فخر الدوله تغییر گردیده صوبه دار سعه عظیم آباد بمصوبه بنگاله گشت و امیر الامرا مصمصام الدوله سندش بنام شجاع الدوله فرستاد +

انضمام یافتن صوبه عظیم آباد بصوبه بنگاله و رجوع شدن نظامتش بمهابت جنگ و شروع عروج دولت آن عمده امرای با فیهنگ

شجاع الدوله در تجویز نائب عظیم آباد دولت خواهان استشاره نمودند که چون چپکس در میان گذشت و شجاع الدوله احمد از رفتار الاثن این کار ندیده خواست که سکه از برود و پس خود را به نیابت آنجا مقرر نماید مادر سرافراز خان نبوت جعفر خان زوج شجاع الدوله جبک اسپر رواند داشت و محمد قلی خان سپرد و م را که بنگاله و دشمنی شمر و نیز تجویز نکرد عاقبت الامر بر شجاع الدوله برین قرار یافت که آن ملک زو بطلب و حدود صوبه مذکور بصوبه اوده و اله آباد و برابر او و بنگاله آباد و در جواب و سوال با صوبه داران هر صوبه و بند ولایت آن به از محمد علی وردیخان دیگر سعه نمیتواند نمود و دولتخواهان بے غرض تصدیق قول شجاع الدوله نموده بر اصابت رایش تحسین نمودند و شجاع الدوله نیابت صوبه عظیم آباد باضافه منصب که مع اصل و اضافت پنجه ار س باشد و خطاب بهادر سعه و مهابت جنگی مع بالکی جمال در دار و علم و تقاره بر اس محمد علی وردی خان بهادر مهابت جنگ تجویز نموده بر اسے مناصب و مراتب مذکوره معرفت و کیل خود بیاد شاه عرض داشت نمود که بتدریج مرحمت شود و با امیر الامرا بنگاله گشت ان شجاع الدوله بعد تقراین کار بنام محمد علی وردیخان بنا بر اثبات احسان خود خان مرقوم را بر در حرم سعه طلبیده شسته خلعت صوبه دار سعه عظیم آباد از طرف خود داد و بعد از آن شجاع الدوله مهابت جنگ را از پیش خود خلعت و قبیل و شمشیر و جواهر و سند نیابت داد و افواج ملازم سرکار خود بقدر حاجت همراه داده با نظام مهم صوبه عظیم آباد رخصت فرمود و چند روز قبل ازین عروج که مهابت جنگ را بمیر آمد از ایلین دختر کترش که زوج زین الدین احمد خان بود پسری متولد گردیده بمیرزا محمد موسوم گشت مهابت جنگ چون پسرنداشت همین دختر زاده خود را بفرزند سعه برگزیده پرورش میدهد نمود آمدن این دولت خداداد به بین مقدم و منور و محبتش دوبال گردیده هر دو داماد خود را مع بعضی اقربا سعه دیگر استینه ان تعیناتی از شجاع الدوله نموده همراه گرفت و از مرشد آباد دمنضت نموده را از عظیم آباد گردید و بعد القضا سعه یکسال باز بلا رست شجاع الدوله

وزیران ملک هم یک بالانید یافته بر تنبیه مرسته خصیت یافت و سچار باغ رفته نقل مکان نمود امیر الامرا مصمصام الدوله خاندوران خان بهادر
 مسعود خنگ با جنگ گوشال مرسته با سه بدسکال بجاه و جلال و عظمت و تقبال مع فوج ملازم سرکار خود و متوسلان و همراہیان و رسالہ
 متعین ملازم پادشاہ کہ ببیات مجوسے قریب سے چل ہزار سولہ میر سید مع توپ و توپخانہ و دیگر آلات و ادوات کارزار در نواح
 اکبر آباد شکر آراست و بیضے از راجہ با سے عمدہ ہندوستان نیز سمراہ داشت بالین ہمہ شکوہ و کردہ ابنوہ کہ حس بھرا از ملاحظہ آن
 بستوہ آید بسی و چل کر وہی شاہ جان آباد قاصد ستیز و آویر بامر مہمہ بلوہ و ادوات اکثر ہراہیان امیر الامرا مین الخوف و الرجا
 لا موت فیما و لایحیہ در گذار و ہر کسے بانتفارتا چہ پیش می آید و عماد الدولہ با سرداران منحل و ہندوستانی کہ ملازم رکاب دولت
 انتساب او بودہ اند و علاوہ آن دیگر تعلیہ تورانیہ کہ ذکر آن دیرینہ پادشاہ و ہمراہیش مقرر و تحصیل تمام چکلہ سہرند بجاگیر آنتخواہ
 بود سوگ آنتا دیگر متوسلان اذیال دولت او و عمدہ با سے تقرب جو کہ شکر اکثر از حد و سامان فراوان بیرون از حد میاگر دہ
 بود بجاہ و ثروت و شان و شوکت بفرم تنبیه مرستہ داخل خمیہ با گردیدہ بطرف راہ اجبیر انتظار و رود غنیم دران نواح می کشید و
 محمد خان نیکشیر نیز از فرخ آباد کہ سکین و آباد کردہ او بنام فرخ سیر است برآمدہ حسب الامر پادشاہ روبراہ مرستہ بود اما ازین ہم
 امر اسے مقتدر شہور کسے را جرات بنود کہ خود بر سر مرستہ ماناختہ و کار او را ساختہ نامی برآرد و آن بد اندیشان را بمرستہ
 عمل رسانیدہ گوشالی کہ باید بد مصمصام الدولہ بجا خود نشسته تدبیرات می اندیشید و خلاصہ آن بہ حبسنگہ می نگاشت او چیرے
 چند خطا پیش می گذشت با امیر الامرا می نوشت و راجہ اسبے سنگ را شور و وطن خود عرق نشہ افیون ہمیشہ روزانہ در خواب و شبہا
 در پیچتاب کہ چہ باید کرد و ہر گاہ کہ امیر الامرا می طلبید بغیر خود و اسے و ضابطت ملک متمسک گشتہ لا طاعنے چند می نگاشت عماد الدولہ
 علی ہذا القیاس گاہے غافل از خود و گاہے در بر سر بسک خود نشسته استشارہ با رفقاے خود و امر اسے بمقوم مے نمود اما عقدہ
 نمی کشود و پیوستہ چشم امید با عانت آصفجاہ نظام الملک داشت و نظام الملک چون از دست مصمصام الدولہ و پادشاہ ہست
 آزرده خاطر گشتہ بدکن رفتہ بود اتفاقا بہ اصلاح مفاسد این طرفہ نامی نمود بلکہ میخواست تا کسر شان ارکان سلطنت و عیان
 مملکت بہر صورتیکہ تواند شد بعلل آید و پادشاہ بنا بر سوءظن کہ با آصفجاہ داشت و ہم از ممانعت امیر الامرا رجوع با صفت جاہ و
 خصوص بنی نمود بلکہ از قاطعہ امر آتورانیہ بدگمان بودہ کسے را با عانت خود میخواست روز و شب در تذبذب ہمہ را میگذاشت
 و بنای بیچ امرے درست گذار شتہ نمی شد امر کیفہ و در منصبداران معذور کہ در حضور پادشاہ بودہ اند مصدر امرے
 نمی توانستند شد و اکثرے را لیاقت کاری ہم نبود بعضے مثل عمدۃ الملک و دیگران بسبب ناخوشی امیر الامرا مصمصام الدولہ
 مجال التماس امرے خلاف مرستہ او نہ داشتند و اگر عمدۃ الملک بہادر با مبارز الملک سر بلند خان بہادر کہ جرات و لیاقت
 کار با داشتند چیزے میگفتند پادشاہ بخوف مصمصام الدولہ کہ در حضور و اسر و سائر و مدار الملک سلطنت بود سخن کسے را خلا
 مرستہ او نمی شنید و ہر جہ خیال پادشاہ مے آمد مصمصام الدولہ و عماد الدولہ مے نگاشت و اینہا عن عذر آمیز بجات
 دور از کارے نگاشتند و استشارہ و اشارہ با پادشاہ و مصمصام الدولہ با رسال رسال و رسائل مفتوح و ہر یکے از امر او
 پادشاہ با شکر رضا آرد و متوجہ عالم با مرستہ بود و در امیر الامرا استیصال مرستہ از تاب قرآن خود بیرون انگاشتہ بناے
 اختیار سپیکہ اند و شین صلح و فک کہ بتالی میں و نظریں گشتہ اند و مصالح معاہدہ ملتوے دنا تمام دہ اشتمہ معاودت
 بدو الخلفہ شاہ جوان آباد اسلحہ امور رسیدہ است دین تمن از اتفاقات غیبی و تا کرات ایزدے خجرتنبیہ کہ برطان الملک
 جماعہ ہمہ را چنانچہ باید بعلل آور در سیدہ و اند کے خاطر امر مقتدر را رسیدہ

مصاف دادن برمان الملک با جماعه غنیمت کنیم و نیز همت نمودن آنها با کمال خوف
و تحیم و برهمکاره مصاصم الدوله امیر الامرا مقتضای اعوجاج طبع غیر مستقیم

برمان الملک سادات خان بهادر بهادر جنگ با آنکه فقط صوبه دار اوده و دار و نه خواص پادشاه بود نسبت با سران کشته مذکور
در فوج و مقدور و نازترین مدارج داشت اما نهایت خجالت غیور و مردانه صاحب شعور و جیسه نام و تنگ والوال غریب با فرنگ
از مشایده مداخلات مذموم امر او خیر گه مرسته با نهایت دلنگ گردیده با وجود آنکه حد و صوبه شرف شمالی گنگا و سرکار
با جنوبیان مذاشت بجز غیرت غریب رزم مرسته را با خود جرم نموده مستعد یکار شش گردید فوج خود را که همیشه آراسته میشت
از سر نو بیاراست و اسباب حرب و آذوقه آنچه حاجت بود و مناسب دانست مهیا نمود و مع داماد خود ابوالمنصور خان بهادر
صفدر جنگ از دار الملک خویش نصفت نموده عبور گنگا فرمود و جازم بود که از آب جننا هم گذشته کنگ را بهر بهادر که توسل
بر برمان الملک داشت نماید سبب آنکه مرسته قلعه راجه مذکور را محاصره داشت و او عرض برمان الملک نگاشته است و در
برمان الملک در جواب نوشت که ز نهار زبون نشو و داسه و دوسه ندی که انیک رسیدیم چون مرسته و به ندیله باغات
به دیگر بر معابر و گذر ساسه جننا از دحام داشت عبورش باستانی و محلیت میسر نشد و راجه مذکور مدینه عظمی از دست مرسته
دراهم که سردار عمده با سراج بود از آب حین پایاب حبه عبور نمود و در غفلت عقب برمان الملک در آمده از چکه انا و اتا
موتی باغ اکبر آباد بهر جا آبا دس یافت سوخته و غارت کرده جنگ برابری ساخت و دست تطاول بقصبه سعد آباد و جالیدین را
نموده خرابیش می نمود برمان الملک روز دوشنبه است و دوم ذی القعدة ه ۱۰۸۸ و فقه چون بلای ناگهان بر سر او مله ریخته
اکثره را قتل سه سردار عمده نامه از راه اسیر نموده تا اعتماد پور که چهار کوه مسافت بود از اقداب آنها غان باز گرفت و در راه
از کشته بالشته با برافراشت و راو مله از خم منکر برداشته با فراریان بدر رفتن غنیمت شمرده بیخود راه گریز پیش گرفت فراریان
چون دست و پا گم کرده تیز پیچ چرند بهشتند راه بهر جنبا که پایاب ازان گذشته بودند بسبب بیوشه و فراموشی گم کرده از گداز دیگر خود را
بدریاز دند آنجا چون پایاب بنود بسیار بگرداب فنا افتاده هلاک و نابود گردیدند و مله را رافع قلعه از هم ایمان نیم جان بدر برده
به پاکاه با سراج را که سپه سالار صاحب خروج دکن بود و در قصبه کوکله آبا دس سادات متصل بگو ایاریخت و ادبار داشت بجا
تبار رسید برمان الملک در تقاب اوده ده کرده و بیشتر دور و زمصل بطرف و بهر پور با راس که سیزده کوه است سطر الحما
اکبر آباد این طرف دریا سچنیل واقع است با سماع آنکه با سراج را و در آنجا معسکر دارد و میخواست باین اراده که هر جا تلافی
شود و بمقابل و مقاتله و پر از زد و آپ از جرفته آبرو که منهد و ستانیان باز آرد و چون اثری ازان ملاعن پیدا نبود و احد
از ازان جامه ننمود مرا حجت بلشکر خود کرده دور و زیر آسود و روز سوم در معسکر خود مناد می نمود که سواران لشکر بیک چار و ز
آذوقه از ماکول و مشروب با خود گرفته سلاح و کمل همراه شود و خود نیز شکم و او بیاسه بر آب و نانا سچنیل باقی بماند و کمال
مناسب با فراط همراه برداشت و جازم بود که هر که از مله ازان در خیمه گاه خواهد ماند دم آید و بیاسه بچشمه که در آنجا است
گران برافینال و شتر این و غیره با سراج که سبک بار بود و از مله ازان گرفت و آذوقه ماکول و کمال مناسب بر شتر این و غیره
همه کاب خود داشت و مصمم نمود که اگر غنیمت آن طرف چنیل چیده شود و رافع فوج بدریاز دند و مله ازان در دست و پا
و مبارزت و لیرانه نماید اما مناسه مذکور را انجام نموده مستعد حرکت گردید

تبعویق افتاد و بنی غنیم از دست برهان الملک بهادر بهمانعت مصمام الدوله قاضی و نواح
شاه جهان آباد و ظهور خطر اب امر حضور و قرار یافتن مصالحه با نهایت مذلت و خواری

چون خبر جرات و مملات برهان الملک مطلوب غنیم مصمام الدوله رسید افعال بسیار ازین مکرشده خواست که بهر ابر
او بر خود مانع پیدا کند و اگر نتواند او را هم مثل خود بد نام و رسوا سازد و بنابرین شتر سواران خود متواتر با مکتوبات متخون از
ایمان غلاظت و متعین آنکه من هم غنیم بهر ستم تا آمدن من توقف نماید و شما با اتفاق بقتضیه دست یصال غنیم خواهم پرداخت
زخار که کار تجلیل و شتاب نخواهید فرمود فرستاد برهان الملک بهادر را بنابر و در قاقم امیر الامرایین وقت سوار
و تیار لشکر تذبذب روی داده از اراده خود بازماند بعد از سه چار روز امیر الامرایین در رسید حسب الامر بادشاه که بنابر قریب
مرتب اندیشیداشت و امر صاحب فوج را به هم و دافعه او مامور فرموده بود قمر الدین خان بهم مع فوج خود بسی کرد و دست شاه جهان
در راه صوبه اجمیر نشکوه داشت و محمد خان بهادر غنیم جنگ نگیش نیز با جمعیت خود بطرفه فخر غنیم سیر کرد بعد ملاقات برهان الملک
بامصمام الدوله و لعل آمدن ضیافتها از طرفین غنیم که فرصت شش شش هفت روز بنابر تعویقات مذکوره میسر آمد و اضطراب تعاقب
برهان الملک از خاطرش بدر رفت شاه جهان آباد را خالی از خروج تصور نموده همان طرف تاخت و روز سه شنبه ششم ذی الحجه
سنه مذکوره با حرم او سه سالار مرتبه و تعلق آیا و رسیده مردم شهر شاه جهان آباد را ازین بود و مسلم که برای پرتش کالکاو و شک
آن قبل برآمده از دحام و کثرت غنیم نموده بودند و بنظر جمع غایت نموده مال و افزاد و خشت و شب نزدیک فرا خواستند و
مانده صبح روز چهارشنبه یوم المعرفه بنیاد را در و کجایان آبا دس آنجا را دهنه و غارت نموده قریب بدو پیر روز یکروز قبضه
بالم را تاراج نمود و کجایان مجروح کالکاو بشهر رسیده خبر و در دم مرتبه و قتل غارت که نموده بود بزبان حال و مقال ظاهر شد
و مردم شهر را با ستم و انجبر و مشاهد حال جریحان مضطرب از دست و هوش از سر رفته هول عظیم و نهایت خوف و بیم شتو
گردید بادشاه عجب اسباب امر او ارکان حاضر که قلیل جماع بود امر به بیرون شتافتن برکت بنیه و دافعه مرتبه فرمود امیر خان
در اجه بخت مل و میر حسن خان که کلماتش و منور خان برادر روشن الدوله و عبدالمحبوب خان و شیوننگه سردار رساله عین
و دیگر منصب و امان حسب الحکم برآمده نزدیک کسب و قلم و تال کثوره جاکنا سبب متصل بشهر دیده صفوف آراسته و در
غنیم است و از جمله میر حسن خان و شیوننگه که جرات با عدم تجربه و قلت شعور داشتند قدم پیشتر گذاشتند هر چند بعد الملک
که هوشیار تجربه کار بود و ممانعت نمود که در جنگ مرتبه خصوص چنین اوقات پیشرو و یا مناسب نیست یکجا بوده و بدافعه باید و
هر دو مغرور و سبب شعور نشینند اندک مسافتی پیش رفتند مرتبه اول کم کم نمایان گشته و اطراف خود کشید و چون دور تر بردند از چار
اعاظم آن جماع نموده و بنزب سیف و ستان در میان گرفتند شخصی از میر حسین خان بخرج از میدان برگشته با میر خان رسید
و زبان سخن تشنج کشاده آواز داد که ستاده چه تا شاسی نماید سید امام گشته شود و امیر خان که خوش طبع بود که بود و شیوه
گفتگو که خود در آن وقت هم از گفت نداده در جواب گفت که ما را چه دزد و امام که سینه امام سیر و هم اگر گشته شود ما نفع نداده
چون مردم مرتبه جنگ اسب چهار تار و کشته مقتول گشته میر حسن خان خود با بعضی باقی ماندگان بخرج از میدان
گشته جان سلامت برود و میر حسین بقدر اسفندش عریان به اسب و سیراق بنجامان ساسه خود رسیدند و امیر خان و غیره
امیر تاشان بجای خود ستاده شب بخیمه مادر آمدند و خبر ستیغ شاه جهان آباد و تاختن مرتبه کالکاو و غیره را امر کشیدند که

در درویشا جهان آباد باندک قرب و بعد از شش روز دند شنبه یا مرشد را مقابل خود ندیدہ باندیشہ تنہالی پادشاہ ہر کی الیغار کردہ رفت
شاہ جهان آباد شافت اعما والدولہ کہ از ہمہ نزدیک فرود و در رسیدہ آخر روز چار شنبہ ہنم ذی الحجہ بامر مرشد اندک جنگی نمود مرشد رفتہ
عقب تو نشست بر مان الملک از اکبر آباد روز شنبہ ہنم ذی الحجہ الیغار کو چیدہ روز چار شنبہ بعدیہ مسافت شفت و پنج کردہ بقصد ملکیت
متصل شہر دار الخلافہ رسیدہ دقیقہ نمود روز دوم از ناخن مرشد کہ بعد از محلی بود در جوار دار الخلافہ نازل کردید و محصل المالدولہ نیز ہمراہ او نمودہ متعاقب
در رسید روز سوم نگیش ہم باین عسا کر محقق گردید چون غنیمت فریب دست بر مان الملک دیدہ و آب شیشہ شرب چیدہ بود اتفاق اجابا این ہمہ فوج چنبدہ
و خود با متعاقب و مت پیہ و گرانبار ہم شدہ بود چار و ناچار بطریق قبضہ الیغار دیاوڈو ہی رفتہ بہر دو قبضہ را چنانچہ خواست غارت نمودہ از پنج وین فیکندہ از
راہ بکجرات دمالوہ کہ ملک مسخر کردہ او بود رفتہ در راہ میج جانپائی چون لغیر بر مان الملک دیگرے را ہوس لغائب و تنبیہ
انما در سر بنو دہر کیے لغیرے متمسک گشتہ از جامی خود نہ جنبد پادشاہ و وزیر و امیر الامرا بدادون چوتہ راضی گشتہ ہلفانامی
فساد را اصلاح امور شمرند و پادشاہ آصفیہ نظام الملک را بانے سباے مفسد مرشدہ و اختلا لہاسے دیگر دانستہ و از عہدہ او
بر آمدن دشوار شمرندہ و لجوی او ضرور دانست و در سنہ خمسین و مانۃ لعلالاف بار سال شقہ ہاسے اشتقاق و عطا ک خطاب
آصفیہ و منصب و کالت مطلق و اضافہ منصب بہشت ہزارے و دیگر دہرے و دلدار ہا نمودہ طلب حضور فرمود او سپہ
خود نظام الدولہ ناصر جنگ را نائب صوبہ ہاسے دکن نمودہ روانہ حضور شد چون خبر آمد نظام الملک از دکن او محصل المالدولہ
امیر الامرا قبل از ورود او معاملہ مصالحہ را با مرشد طے نمود و تا پاسے او درین کار در میان نہ آید مشروط آنکہ مرشد تابع حکم پادشاہ
و فرمان پذیر امر حضور بود و تعینت او امر آصف جاہ نماید مرشدہ ناچیزے و سبے تمیزے امر دیدہ کار خود را از طرفین چنانچہ
باید خجہ و محکم ساخت بعد چندے آصفیہ لہا جان آباد رسیدہ روز و شنبہ شانزدہم ربیع الاول شلالہ ہجرے ربیع روز
بر آمدہ ملازمت پادشاہ نمود و روز پنجشنبہ ہنم ذی الحجہ بیع الثابے خلعت صوبہ دارے اکبر آباد دمالوہ تغیرے جیسندہ و باجمی و
غباری الدین خان لہا آصفیہ مرحمت شد روز جمعہ بیع الثابے خبر مردن عبدالصمد خان رسیدہ خلعت نامتی باقیامہ الدولہ
عنایت شد و خلایع نامتی و بجائے صوبہ لاہور و ملتان بزرگ یا خان حلف عبدالصمد خان و دیگر ورثہ او بلاہور ارسال یافت ہنم
حسب الامر پادشاہ ارادہ تنبیہ باجے را و نمودہ باکبر آباد آمد و محے الدین قلی خان را کہ از بنا کرسعدا قلی خان وزیر و بجملہ اقربا
آصف جاہ بود نائب صوبہ اکبر آباد نمودہ عازم مالوہ شد و از معبر اکبر آباد عبور دریا سے جمنا نمودہ و از اٹا و دکن پور گذشتہ
زیر کالپے دوبارہ عبور جمنا نمودہ در ملک بوندیلہ در آمدہ راہہ آنجا را با جمعیے ہمراہ خود کرد و بعد طے منازل بجمنا پور کہ از
توالی صوبہ مالوہ است رسید باجمی را و ہم با فوج سنگین از دکن استقبال نمودہ در ماہ رمضان سال سطور بسوا دہو باقی قابل
گشت و آتش بدال و قتال اشتعال گرفت درین ہمن خبر قرب وصول نادر شاہ باصفیہ رسید و آصف جاہ مصالحہ را
بر مجادلہ ترجیح دادہ زو و لہا شاہ جهان آباد گشت *

مقتول شدن سپہ الدین علیخان مرحوم بعداوت اعما والدولہ و شقاوت عظیم خان شوم

امر اتفاق پیشہ حضور کہ بہرہ از حمیت و ایمان نہ استند چنین فتنہ ہاسے بزرگ مذکور را سہل و خود شمرندہ ہمیشہ د فکر سہل
اشال خود مشغول و بہمین اعمال سرور و مشغوف بودند و بشوے کینہ دیرینہ از قتل مسلمان سادات پر وائی نہ شتند چنانچہ
در بہمین ایام سیف الدین علی خان کہ از ہمارا ہے قطب الملک کنارہ کشیدہ بوطن خود آمدہ در خانہ انزو و گزیدہ بود و قتل

ما علیک از باغیر قدیم و تعلیم موروثہ او میرست آمد محاش خود سے لکڑا ایند و با بیج کس کار سے نہ اشت سدر سے کہ رازق
 اعباد با و دادہ بود با اکثر پاشک تگان و عجا کز وضعنا کے منتبان و دو دمان تقسیم نموده اوقات میگذرانید عمارت و دله
 وغیرہ نورانیان کہ خداوت سادات را سرمایہ سعادت خود نسبتہ بوجہ احد کے از اقربا کے امیر الامرا حسین علیخان
 بہادر مرحوم را منہ بودند برا کے قتل و استیصال سیف الدین علیخان بہانہ سے جستانہ بدین جہت اعتماد الد و کہ حشمت خان
 نام شخصے را فوجدار کے چکھ سہارن پور دادہ بعضی ضیاع و اقطاع سیف الدین علیخان وغیرہ منتبان امیر الامرا کے
 مغفور مذکور مقرر نمود ان بے حشمت فوجدار کے مذکور رسیدہ دست تقدے و بستم بر اولاد سید ولد آدم دراز کردہ
 خواست کہ سیف الدین علیخان وغیرہ سادات را بقوت لایموت عاجز و محتاج گردانند از دست تقدے ان محروم
 از ایمان جبارہ با بجان آمدہ چون بیج گونہ از چنگال اور مانے نزدیک نہ لا علاج گشتہ بمقتضای المعذور معفو بہاد و مجاہدہ
 پیش آمدند و ان بدبخت بجدال و قتال پرداختہ رخت حیات مدار الملک مہمات کشید اعتماد الد و عظیم الشان خان کہ
 گشتہ مذکور دین نادر خان و متصرف شدن بہکونت و اثر و ناموس اوراننگ و عارف شمر و تدارک و انتقام از ان
 کا فر خون آشام ضرور نمیدانستند گشتہ شدن حشمت خان از دست سادات کہ بعض ناچار کے و لا علاج بے عمل آمدہ بود عمارت
 نہایت مذموم و بردیش وزارت و امارت خود گران شمر و قتل سادات عالیہ درجات را ہم مہمات دانست و نائب ابن
 ابی سفیان عظیم الشان خان را سالار فوج نموده بالقیہ فوج شام کہ عبارت از جماعہ تورانیہ و علی محمد خان روہیلہ باشند مع
 فرید الدین خان و عظیم الشان خان ناروستی شہزادہا کے لکھنوی کے کہ فوجدار مراد آباد از طرف قمر الدین خان بودند قبل
 و عمارت سیف الدین علیخان وغیرہ سادات بارہ ما مور نمود ان بدبختان بے دین بادل پر از کین و بخت آل طہ و سیز
 رسیدہ صفوف حرب آراستند سیف الدین علیخان با بعد و کداز برادران و ہمراہیان کہ در چنان وقت نازک توفیق
 رفاقت یافتند ناچار آبرو کے خود را پاسدار سے نموده بمقابلہ شتافت و با وجود قلت اعوان و انصار و فقہ ان توپ
 و توپخانہ کہ آلات کا زرا راست دما از روزگار نایکاران عذار بر آورد عظیم الشان خان را با فوجش از پیشین و برداشتہ چند
 سیدان گریزانید و اعادے دین و دولت منہزم گردیدہ قریب بود کہ بمقر سفر شتانبند کہ ناگهان فوج دیگر از افغانہ ملانہ
 کہ عبارت از روہیلہ باشند و پہلو کے سادات چون مرض ذات الحجب پدید آمدہ بشک سبوق و بان سیف الدین علیخان
 و ہمراہیان شرا شربت شہادت چنانید بعد ازین شقاوت بی جیائے و بے شرعے را کافر ماشدہ یا بادی مقصبہ جانستہ
 کہ مسکن قدیم سیف الدین علیخان و آبا و اجداد و الا شانش بود در آمدہ دست عمارت از استیمن کین و شقاوت بر آورد
 بر خانہ سادات ریختند و آبرو کے ایمان خود را بہ ناپا مول ضرب عیال و اطفال و تقریت سیدہ ہا سے مستورہ با خاک
 کافت و کدورت آمیختند شور و لشور و غوغا کے محشر و مقصبہ جانستہ ہوید اگر دیدہ از دست برد کین ان ملاعین نالہ و دین
 نہ ملوین از غمانا کے اولاد پیغمبر فلک ہفتین میر سید از معتمدان سموغ افتادہ کہ در ان ایام علی التواتر سے شفق بیج
 و شام بمرتبہ از و یاد و شہداد داشت کہ گویا دامن فلک جفا کار آودہ خون مطلوبان و دیدہ بیلہ ہمار بر ماتم ان ابرار
 خون فشانست ازین ستمیکہ بر سادات رفت و شدت حرمت شفق کہ بر آسمان نایان گشت تجربہ کاران روزگار و علامت
 شناسان و ہور و اعصار مہر و منہ تخیم و ناظران اوراق تقویم سے گفتند کہ در عوض این ستم کہ بر ذریعہ سید انبیاء بی باکی مزیر
 تیرہ دون و عظیم الشان ملعون رفتہ یقین است کہ قتل ام و منفک و اسے وافر بنا بر انتقام بعمل خواہد آمد ❖ ❖ ❖

راه یافتن سستی بسیار در نبرد و بست کابل و ختمال پذیرفتن در تمام صوبه مذکور و بر ختمان نصیبت
طرق و مسالک نصوبه و فتح راه حادثه نادر شاه بسفاهت امر او پادشاه و در و سفرای ایران

چون اقتدار مصمم الدوله در حضور انفرادی و عوجاج عجیبی و طبیعت او مرتفع بود و در هر کار هر آنچه می اندیشید صلاح کار بر غم
غلط کار خود می فهمید باعث فساد آن کار گردیده منافسان عجالتاً بطور میر سید از آن حمله آنچه با مرسته با بعل آورد و قزده قلم
و قلع نگارش اندک از بسیار موشی نمونه خرد و بود ازین قبیل است تصرفاتی که در مصارف و کابل عدم احتیاطیکه تشدید
در استحکام ضوابط آن ملک و بلیه التفات در در حفاظت طرق و مسالک آن صوبه نمود و باین جهت مقصد عظیم که در و
نادر شاه به بند وستان باشد رویداد چه اگر از حالات آن صوبه دانست و طرق عبور و مرور و استحفاظ آن غافل نمی شد
و هر چه در به آنجا می بایست بعمل می آورد احتمال داشت که نادر شاه اراده این طرفه نمی نمود و اگر احیاناً می نمود و غیر
اداران راهها باین آسائے که رویداد نمیشد حاضر خان صوبه دار کابل مرد صالح غافل اکثر سردکارش باشکار بود و بر گاه از
شکار مراجعت میکرد و بعبادت و تلاوت اشتغال می نمود و نتواند نقد صوبه کابل که از حضور میرفت مصمم الدوله را با
ارسال مبلغ مذکور بوجه دهنه سو قوف فرمود و خبر راه و دوره بایش نه صوبه دار غافل میگرفت نه امیر الامرا را بر وای آنجا
بود ازین سبب تحفظان در راه نماندند و بنا بر شتمار سستی سلطنت اندیشه باز پس از دل نوکران و عمل سرد کار بر خاستند
کسی را از کسے خوشی و دهر است و غرض و التماس نماند بود ازین جهت هر که هر جا میخواست میگردد و از راه هر کس
که میخواست می آمد و میرفت نه بپادشاه و امر اخبار می رسید و نه پادشاه و امیر الامرا از جا می پر سید که چه خبر می رسید
از عجایب واقعات آنکه سلاطین سلسله علی صفویه را با سلاطین سنده و مغلقتا رجوع در هیچ باب گاهی بنورده و با پادشاه
و سایر پادشاهان که مورد التفات خاقان مسطوفه نسب بهمال ابوالقاسم شاه اسماعیل صفوی و امیر الامرا و میرش شاه جهان
شاه جهان سبب بوده اند بر عالمیان طاهر و آشکار است با وجود فقر آن جمیع اغراض سلاطین صفویه بنا بر پاس تیوه مرد
و مردت راه ارسال سفر او مراسلات متضمن تمینیت و تعزیت سلوک داشته و چاکر اسم بانگت و اتحاد می نمودند و ازین طرف
بنا بر حرمان از اوصاف آدمیت و وفایین سلوک معمول نمی گشت چنانچه با وجود شیوع یافتن حوادث و فتن در ممالک ایران
و مسلط شدن شاه طهماسب ثانی بر تخت سلطنت موروثی بعد بنیه افغانه و استیصال اخراج مفسدان محمد شاه را بر گزینم
پرستش و تمینیتی بنحای طرنگدشت بلکه با پیر و پیش افغان راه آشنائی و دودا و سلوک داشته و با حسین پیر و پس مذکور
نیز در ادراک که ضابطه تند بار شده بود با آنکه بختان لشکر کشیده در قتل و غارت و خرابی اندیا و تقصیر کرده باز گشت نویسته
طریق مرسله مفتوح شد و شاه طهماسب با وجود دوک از اغراض بعد از فتح اصفهان و استیصال افغانه می اراده از ابرار سالک هندو
فرستاده و قلع آن ایام را اعلام نمود و در نامه شعار می شده بود که چون مخاضیل افغانه فائز این آستان در دزدان دیار
والحال بسرا می خورید رسید به بقیه السیف و بر خیمیت و فرار اندازیم شکر خفا اثر ایشان را اگر نیز گاهی سو آئیند وستان
نیست باید که آن مدبران را راه و جاسے نداده اند که بآن حد و دور آئیند با بجله محمد شاه پس از چند سکه نامه متضمن بنحان
بنیر مرغ نوشته ایچی را منصرف ساخت و بعد از جلوس شاهزاده عباس مرزا بجاسے پدر و الا که باز می که از امراب سفارت سنده
متین شده همین بنحان در نامه او نیز مندرج بود پس از مدتی ویرانیز حضرت الافراد داده همان قسم کلمات که لغز لا مرتی

نداشت گماشتہ نہ بعد چند سہ روز نادرشاہ بر تخت نشست ایران ممکن گشتہ یکی از معتبرین قزلباش را نزد برہان الملک کہ عظمیٰ را
بود فرستادہ بر سر شاہ و او سہ روز نامہ نگاشتہ بود فرستادہ مذکور را بعد از ورود این ملک و زردان غارت کردند و ہزار التماس
نامہ از این بسند و شفقت تمام خود را رسانیدہ کہ سفارت نمود اما خود قدرت مراجعت نیافت محمدشاہ و امر کہ ہند از وصول
ایلمچی ہائے ایران بے درہلے و پادشاہ شدن حسین افغان و ضبط اولقلہ قندہار را و تاختن صوبہ بلتان و حدود آن مشغول گشتہ
اصغیہ را کہ در میان ایناگرگ باران دیدہ و سہر و گرم روزگار خنیدہ تجربہ کار لیل و نہار و امیر عمدہ سپہ سالار و از اصحاب کبار محمد
اورنگ زیب عالمگیر بود از دو کس طلبہ شدہ رخصت انصاف بصوبہ ہش ندادہ پیش خود میداشتند تا اگر سانحہ پیش آید و ششوی
رو نماید بصواب دید اوراہ روزی چون نادرشاہ بقندہار رسیدہ آن قلعہ را فرو گرفت محمدخان ترکمان را کہ از امر اسے صفویہ
بود باز بسفارت فرستادہ سخنان گذشتہ را اعادہ و کلہ از پنجار سابق نمود چون لشاہجان آباد رسیدہ نامہ برسانید وی را
توقیف فرمودہ از جواب ساکت شدند و چند آنکہ او اہل ہزار رخصت میکرد سود داشت گاہے در اصل نوشتن جواب تردد خان
داشتند و گاہے در اینکہ اگر نوشتہ شود نادرشاہ را بچہ القاب باید نوشت متخیر و سرگردان بودند و حقیقہ آنیکہ توقیف محمدخان
را از تہ اسیر ملکی شمر و توقع آن داشتند کہ شاید حسین افغان با متحصنان قندہار ریز نادرشاہ ظفر یافتہ ویرانای جز و منہزم و آوارہ
سازد و جواب نوشتن حاجت نماند چون محاصرہ قندہار بطول کشیدہ مراجعت محمدخان نیز بتبوی افتاد نادرشاہ فرماے
بوسے نوشتہ مصحوب چند نفر سواران سریع السیر فرستادہ از دسے سوال حقیقت حال و سعة در حصول جواب را متعجیل
عود نمود چون جواب صادر نمیشد و رخصت نمی یافت اثر سے بران مترتب گشت باہملہ چون محاصرہ قندہار قریب بیک سال
رسید و شہزاد آباد در جنب آن اتمام یافت نادرشاہ بفرمود تا لشکر قزلباش بران حصار هجوم آورد و ہر بروج صعود نمود
و افغان بے دست و پا شدہ آن حصن استوار مفتوح گردید و آن قوم مقتول گشتہ حسین افغان مذکور مقید ہا زندان فرستادہ
و در عرض چند سال از ان زمان باز کہ افغانہ در شیراز منہزم شدند ہوارہ از ہر طرف جمعے از ان قوم پراگندہ ہندوستان درآمدہ
در ہر جا سکنی و اکثر در سرکارات ملازم شدہ و داخل سپاہ گشتند علی محمدخان معروف بروہیلکہ در جنگ عظیم اند خان با سید
سیف الدین علی خان رفاقت و اعانت عظیم اند خان نمود و مورد التفات اعتماد الدولہ گردیدہ بعضے محالات جاگیرات
و خالصہ را بطور ملکیت قابض و متصرف بتوجہات وزیر گشت اگرچہ پس خواندہ افغانے و در سبب ان قوم جاٹ بود اما چون مرد
صاحب جرات و شخص صاحب ارادہ باشعور بود ہین افغانان در وہیلکہ ہائے گرخیہ قندہار و اطرافش را با خود رفیق ساختہ
بنام روہیلکہ ہشتار و از اجملع آنها اقتدار یافت و ملک بسیاری را مثل آنولہ و سنہیل و مراد آباد ویداون و بریل و غیرہ
متصرف گشت اتحق تکلیف ممانعت کہ بچید شاہ سے نمودند بیرون از حوصلہ و سعة و ضبط و سے بود چہ درہ ہائے کابل و ضبط و
از نارسائی صوبہ دار و بے خبر سے امر او پادشاہ و عدم التفات باحوال آن و موقوف نمودن تنخواہ نقد سے و مصارف مقررہ
از انتظام افتادہ کسے را از عبور و مرور کسے خبر سے بنود صوبہ دار و در پشاور و ادانے قلعہ دار سے در قلعہ کابل سے بود کہ را
بجال ضبط راہ و کہ ام کس مطلع و آگاہ بہ احوال تردد دین و خدین بود کہ تذکرش سے نمود ہر گاہ مثل نادرشاہ سے در پہلو سہا
نشستہ باشند و کسے باستعلام احوال و ہستکشاف ضامن و سر را و نہ پرداز و برابر ارادہ اش اطلاع نیابد ظاہر است کہ بچہ خبر
بیکر خیر و پایان احوال این قسم چیخراں چہ خواهد بود نادرشاہ بتخریب قلعہ قندہار فرمان دادہ مردوم بازار و سکتہ آذرانیل آباد
سکتے فرمود و بصوب غزنین و کابل و حرکت آمدہ کہ تال تلحہ کابل را پیغام داد کہ مارا بملکت محمدشاہ کاری نیست اما این

چون معبد افغانستان و معدودے گرنیٹکان نیز بایشان پیوستہ اند غرض استیصال این قوم است ہر اس بھولش راہ ندادہ در
 مراسم مہماندار کے گوشہ و خوش کنار شہر کابل نزول نمود کہ تو وال و کابلیان ستعد جنگ و جدل شدند و نصیحت و پیغام ایشان را سود
 نکرد و فوج از قزلباش قبل ایشان و تخریب قلعہ ماسوگشتند محصوران بجزو حملہ و بنیاد تخریب برسجے فریاد الا مان بر اور و ند محصوران
 امان یافتہ قلعہ را خالص نمودہ بر عقی پر داختند و در آن حدود ہر جا افغانہ فراہم آمدہ بودند لشکر بر سر ایشان رفتہ قتلے نمود
 نادر شاہ از توفیق محمد خان ایلمی بنبات آرزوہ شدہ چند کس از معتبرین کابل را زبانی پیغام دادہ بٹا ہجہان آباد و روایت
 کہ بہ پادشاہ و امرا برسانند و خود در کابل توقف داشت فرستادہ بلا ہور آمدہ بٹا ہجہان آباد رفتند و کسے سخنے از ایشان شنید
 و اگر شنید نفیہ از معتدین مقبول القول سموع شدہ کہ ہر گاہ از زبان کابلیان مذکور با دیگر مسافر یا شعور کہ از ان طرف رسید
 و کسے اخبار و پیغام نادر شاہ شنیدہ تا با میر الامیر سانیہ خان دوران التفاسی نہ کردہ باستزاسی گفت کہ بام خانہ
 مردم مرتفع است باین سبب مغلان و قزلباش را از دورے چیند و رفقا و مصاحبین او در و کابلیان را سازش و قزلباش
 اعتماد الدولہ و آصفیہ و خیرہ تورانیان نفیہ فرستادہ بکے نادر شاہ و بے غرضان منہی را فرستادہ ذکر یا خان تورانی
 کہ نیز نہ اعتماد الدولہ و صوبہ دار لاہور بود تصور نمودہ بر مرد میکہ تصدیق این خبر سے نمودند استغرا و حمل بر خفت عقل او میگردند
 چنانکہ امیر الامرا چنین و عقل و نفیہ او و ہمراہیانش این باشد استحکام ارکان دولت و سرانجام مہام سلطنت آنجا را تماشیا
 باید کرد کہ در چہ مرتبہ تواند بود و فاعتر و ایا اوسے الابصار نادر شاہ باز از کابل کے از لشکریان را دہ سوار ہمراہ دادہ ببقا
 فرستادہ چون بجلال آباد رسیدہ در خانہ فرود آمدند جمیع از تہ کاران آنجا برگردانخانہ ہجوم آوردہ اول سیلح ایشان را در بوڈ
 و آخر دہ کس از ایشان را کشتہ یکے فرار بہ کابل نمودہ صورت واقعہ باز نمود و مدت اقامت نادر شاہ در کابل چھینا بہفت ماہ
 رسید و افغانہ آسودہ و راقر و قتل نمودہ از استماع خبر کشتہ شدن آن دہ نفر بقیار شد و بصوب جلال آباد و نصنت کرد و آن
 شہر را قتل عام فرمودہ خلقی ابنوہ ناخیر شدند و از غرائب اینکہ برای رئیس قاتلان دہ نفر مذکور خلعتی از سر کار محمد شاہ معین شدہ بود
 کہ ارسال گرد و قتل عام جلال آباد عائق آن شد از ان روز کہ خبر ورود نادر شاہ بکابل در بند شیوع یافتہ بود خان دوران امیر الامرا
 و نظام الملک بچار بہ دے معین شدہ در شاہ جہان آباد اقامت داشتند و آوازہ توجہ خود عا قریب بسوے کابل منتشر
 می ساختند و این نیز بر غم ایشان از نادر امیر ملک یہ بود تا آنکہ نادر شاہ از جلال آباد بصوب پشیاورد حرکت آید

ذکر خلیفہ ناصر خان بانا در شاہ و مغلوب شدن بیکنا گاہ و رسیدن نادر شاہ بلا ہور و
 مغلوب شدن زکریا خان و پیشل مدن نادر شاہ و معاملہ تیکہ اورا با محمد شاہ رویداد

ناصر خان حاکم صوبہ کابل با فوجیکہ داشت بر سر راہ رفتہ و افغانہ بسیار آن حدود را نیز فراہم آوردہ کہ یو ہاے صعب از بیکنا
 تنگ مثل درہ خیبر و غیرہ را با اعتقاد و خویش محکم و سد و ساختہ ستعد محاربہ بانا در شاہ نشستہ بود نادر شاہ بوسے پیغام کرد کہ
 من در فلان روز خواہم رسید بہتر آنکہ از سر راہ بر خیبر کے سخن دزد گرفت و نادر شاہ روز موعود بر رسید و خلقی ابنوہ از افغانہ
 و فوج ناصر خان بوا دے ہلاک رفتند و خان مذکور زندہ و مجروح بہست قزلباش سے گرفتار شدہ خود ظاہر نمود قزلباش رفتہ
 پیش نادر شاہ آورد و بعد از چند روز از غار و خلعت یافت و نادر شاہ ببلدہ پشیاورد نزول نمودہ از آب انک بستی عبور نمود
 در ملکات پنجاب خاصہ شہر لاہور فرز قیامت برخواست و آن ملکات جم آمدہ ہر کس دست بغارت و یغما بر آورد و چندین

تخلع الطريق شوارع و محلات را فرو گرفته با هم ستیزه و نیز راج بود و نادر شاه چون بکرنال را سپور رسید زکریا خان حاکم لاهور بحسب خود مغرور گردید با اینوه فوج که داشت و استعدادیکه بود بر لب آب لاهور که متصل شهر میگردد اطراف خود مضبوط ساخته صفت اراکه دید کیفیت صلح و جنگ ابهان هر دو از غراب است القعه نادر شاه با فوج از لشکر اسپ در آب رانده بگذشت و چند سوار قزلباش بر سپاه لاهور تاخته خجایان و بهادران ایشان که در سوارهای ماهر تر بودند بگریختند و باقی بهم برآمده ستلاش بهنجیر شدند آخر حاکم با منسوبان قلعہ درآمد نادر شاه با سپاه متصل به شهر نزول کرد زکریا خان عریضه نیاز و اعتدال فرستاده اقامت امان نمود و محض نادر شاه آمده غرت و خلعت یافت نادر شاه جمع را در قلعہ لاهور گرداشته بصورتی همچنان آباد در حرکت آید

نهضت نمودن محمد شاه از شاه جهان آباد و رسیدن بکرنال باجر جنگ و جدال که در آن بابا نادر شاه رویداد

محمد شاه با جمیع امر اولش که چند گاه بود که از شهر برآمده بیانی تمام می آمد و قریب بده ماه چهار منزل رست می نمود و در موضع کرنال چهار منزله شاه جهان آباد بر لب نهر آورده علی مردان خان مسکرمند و توپخانه گردشکر حیده توپها را با هم بگریخته بند نمود و محصور بود و نادر شاه دوسه فوج نیز از لاهور تا رسیدن بلشکر سندوستان پیغام روانه ساختن محمد خان ایلمی خود بجهت شاه خود ایلمی مذکور را همراه دشتی رخصت نمی نمودند و در الوقت معلوم نمی شد غرض از نگاہداشتن او بصیبت مصصام الدوله راجه جی سنگه سوئی و غیره راجه های راجپوتیه را که نهایت اعتماد بر خجاعت و رفاقت آنها داشت هر چند درین جنگ با عانت خود طلبید عذر یا پیش آورده بر وعده های امر و فرمود البیت و لعل گذرانیده احدی از جای خود بجنبید و پادشاه و امرار چشم امید وصول برهان الملک بلشکر فرزند راه انتظار بود و نادر شاه مع فوج خود هر چند نهایت قریب رسیده بود اما در لشکر پادشاه منهد و ستان احدی را از خواص و عوام خبر وصول موکب او که یکبار رسیده معلوم نبود تا آنکه روزی ملاکان و غیره که سه چهار کروسه لشکر برآوردن گاه و دیگر کارها هر روز بیرون می رفتند پنج شش ساعت از در برآمده و چند کس از آنها مجروح و دشتی الحواس مبتلا به قراولان فوج قزلباش و خوف ضرب دست آنها بلشکر رسیدند و غلغلہ آمد آمد نادر شاه استهیار یافت و تملکه عظیم و نهایت خوف و بیم در لشکر پدیدار گشته آتش انتظار برهان الملک نیز تر گشت

رسیدن برهان الملک در لشکر محمد شاه و اشتعال نارتیه حرب جنگ بدون اراده و آهنگ

در همین اثنا خبر قرب وصول برهان الملک بپادشاه و امیرالامرا رسیده روز سه شنبه پانزدهم ذی القعه سال ۱۱۰۰ هجری قمری خاندون با استقبال برهان الملک بدینم که در سه لشکر تافت و برهان الملک را همراه گرفته بلازمت پادشاه آورد و بعد بلازمت مورد الطاف و مرحمت گردیده مامور شدند که متصل بلشکر امیرالامرا فرود آید برهان الملک بجای مامور رسیده انتظار حیمه و بنگاه خود میگشاید تا آنکه ان خبر رسانیدند که پیش از افواج نادر شاه ببنگاه او تاخته قتل و غارتش می نماید برهان الملک با تملع این خبر مضطرب گشته بمصصام الدوله پیغام فرستاد که چنین رویداده من بیک حمایت فوج و سبای خود میروم و از جای که استاده بود حرکت نموده پیشتر اندم مصصام الدوله پیغام برهان الملک بپادشاه و پادشاه با صفیاه گفته فرستاده صفت جاه و جواب معروفند و شست که شش از روز باقی ماند و لشکر برهان الملک از ماندگه راه نیاسوده صلاح و ستیزه و وزیر امر و زنیست برهان الملک را حکم شود که عجلت را کار فرما گشته بجای خود باشند و فردا بصیبت مجوسه توپ توپخانه را پیش رو گذاشته بر سر دشمن باید تاخت

تا باقبال پادشاه کارے از پیش برده آید محمد شاه همین جواب بمصام الدوله گفته فرستاد مصام الدوله محل تغافل و سهل انگاری
 آصفیاه نمود به پادشاه گفته فرستاد که برهان الملک در ترفه عجیب که با دشمن او نیجه باشد چنین فدی و جانیان را کشتن دادن
 و اعانت نه نمودن بعید از مردے و مروت و خلاف قانون دولت خواست و مصلحت است دیگران هر چه خواسته باشند بکنند
 من خود بکبک برهان الملک میروم این گفت و بر فیل سوار که موجود بود سوار شده با همراهمیان خود مع تو بچانه جلو و سهیل را
 از لشکر برانده متوجه پیشتر گردید درین عرصه ربع از روز مانده بود که نزدیک برهان الملک رسیده و در پهلوی هم بمقامه هم کرده
 ایستادند و نادر شاه لشکر بدو قسمت نموده بعضی را در مضرب خیام خود گذاشت و با فوجی بر سر ایشان راند و قشون سوارے
 خود را سه حصه نموده یکی را همراه خود گذاشت و دو حصه را بجنگ دو امیر کبیر مذکور را موز فرمود و بهادران قزلباش بر سر امیر الامر
 تاخته شروع تباختن و زدن دادند و هفتن نمودند و دو ساعت جمیع لشکر مصصام الدوله و برهان الملک بهم برآمد و همراهمیان امیر الامر
 اکثر کسان که نام آورده اند مع هفترخان برادرش کجا آمده سفر آخرت گردیدند از آن جمله بود پسر کلان مصصام الدوله و علی ایچا
 و شایر اوغان و یادگار خان و مرزا عاقل بیگ کل پوش مع معدود در فتنه خود و میر کل و حلف میر مشرف و رتن چند پسر آخو شخان
 پیشکار میر بخش و غیر هم و امیر الامر امجد و روح و بیوش بهر بی معده و دے از رتقا که بقیه السیف بوده اند از میدان برگشته
 سر شام بلشکر رسیده و از خوبه نظم و نسق که امر او سلاطین منبر دارند قبل از رسیدن امیر الامر بلشکر خیمه و سبای خزانه و لشکر یا
 غارت کرده اثرے از اردو و مصصام الدوله بر جانماندا تا آنکه بعد رسیدنش سرمایه میسر نبود که لاش نیم جالبش را فردا آرد آخر
 از جایی پیچیده بدست آورده بر پانمودند و امیر الامر را در آنجا گذاشتند اعتماد الدوله و آصف جابه و خواجہ سیرایان محلی پادشاه
 برای پیش و عیادت آمده تا مسافت و دعا بقاے عمر و دولتش نموند مصصام الدوله که اندک بهوش آمده بود چشمی واکرد
 با نهایت ضعف جواب داد که ما خود کار خود را تمام کردیم شما دانیید و کار شما اینقدر میگویم که پادشاه را با ملاقات نادر شاه و نادر شاه را
 بشا جهان آباد نخواهید برد و بخو که دانیید و توانید از همین جا این بلا را بگردانید آصفیاه و اعتماد الدوله بعد گفت و شنید برخواست
 بخانناے خود رفتند و مصصام الدوله روز سه شنبه نوزدهم ماه مذکور بدر البقا انتقال نمود و برهان الملک که رسیدان ایستاده و
 همراهمیان بعضی کشته کشته بقیه السیف با اضطراب با هم مجتمع و متحیر بودند که قزلباش از چا رسو هجوم آورده کے از آنها که جوان
 نو خاسته از اترک نیشا پور هم وطن برهان الملک بود جرات نموده بی بکانه روبرو و فیلش آمد برهان الملک که تیر انداز
 جوان مذکور بانگ برو و زده گفت محمد امین دیوانه شده با که میجنگی و بکدام فوج اعتماد و او کو نیز و بر زمین زده اسب دور
 به نیزه بست و از خانه زین حسته ریسان هودج فیل گرفته بر عمارے سوارے برهان الملک برآمد برهان الملک که از ضابطه ایران
 واقف بود موافق آداب آنجا اطاعت نمود و اسیر چه تقدیر گردیده همراه لشکر قزلباش بحضور نادر شاه رسید نادر شاه بقیه السیف
 او فرموده مورد الطاف و عنایات ساخت و چون شام شده بود شاه از میدان برگشته بلشکر گاه خود رفت برهان الملک کشته شد
 مصصام الدوله شنیده متوقع مرتبه امیر الامرالی که همیشه آزر دے آن داشت گردید و سخنان مصلحت انیر مناسبت با آن
 گفته بگرفت مبلغ دو کمر در روپیه خوشنود و راسته بمصالحه و معاودت نمود و بنابرین گذاشت که آصفیاه آمد به مبلغ دو کمر در روپیه را بخاک
 و به نادر شاه معاودت نماید رفته متضمن این بشارت پادشاه و آصفیاه گناشته ابلاغ داشت چون این رفته رسید پادشاه و
 آصفیاه که سر کریان عجز و اضطراب را ننگه ننیدند که بکنند شادمان گشته محمد شاه نبرو دے آصفیاه را مخص مختار فرمود
 آصفیاه بعد حصول ملازمت بواسطت برهان الملک و عده ایصال نزد محمود نموده خوشنود برگشت و خدمت محمد شاه رسید

شاه جهان آبا و نژاد خود محمد شاه و قلمرو او لشکر بایان بوضع معمول سابق در مسکن خود قرار گرفتند و از شنبه که عید الفصحی دهم نوروز بود خطبه بنام نادر شاه در مسجد جامع و غیره مساجد خوانده شد چون هنگام عصر روز یازدهم شهر مذکور شد سبندگان آواز دادند و در آنکندند که نادر شاه درگذشت بعضی میگفتند که وفات یافته بر سر خراسان اینک بخبر و تمهید محمد شاه زنی قلمایه او را بپاک ساخت علی آقا حال در یک ساعت موت او شهرت گرفت و دو سه صبح و سالم با جمیع کثیر در قلعه نهشته بود و ابواب آن شب و روز مفتوح و لقبها مهات مشغول و بر سر خراسان پیش در جل قلعه و خانه ها شهر ساکن و بعضی بر کنار رودخانه که متصل شهر است فرود آمده بودند بمجله بجز این شهرت کا ذبه در هر کوه و کنار فوج فوج احتمال کم فرصت با اسلحه و یراق از دحام نموده و شورش افکنده بقتل و تاراج قزلباش بهمت گذاشتند و این هنگامه تمامی شهر را فرا گرفت قزلباشیه که نم زبان سبندگان نمیکردند و خبر از جا نداشتند متفرق یکیک و دو دو و در هر کوه و بازار در گذر بودند سبندگان غافل بایشان رسید می کشتند و با آنکه شب در رسید شورش انگیزان بدآل اسلام آرام نگرفتند و آن هنگامه در افزایش بود چون مکر حقیقت حال بعضی نادر شاه رسید سپاه را بر فرمود که هر کس در جا و مقام خود آرام گرفته باشد بانهام بپروازند و اگر سبندگان بر سر ایشان هجوم آورند مدافعه نمایند و در آن شب هیچکس آرام نماند که واقف این کار بودند اصلا متعرض تسکین نماند این فتنه و خونگشت بلکه چند نفری که حسب الله عا از نادر شاه گرفته بر آمله نماند و محافظت خود بخانه برده بودند در منازل ایشان مقتول شدند و با آنکه در شک کز نال قریب بیست کس از قزلباش اندک بخرم تیر مخروج و زیاده بر سر کس کشته نشد و بود درین هنگامه قریب به هفتصد کس از آن طبقه بقتل رسید بالجمیع چون روز شد همان آشوب در اشتداد و نادر شاه از قلعه سوار شد و بقتل عام فرمان داد فوج از سوار و پیاده آن کار را مورگشته بایشان گفت که تا جائیکه احدی از قزلباش کشته نشده باشد احدی را زنده نگذارند لشکر قزلباش بنیاد قتل غارت کرده بنیازل و ساکن آن شهر درآمدند و قتل با فراط کرده اموال بنیاد و عیال با سیر بر بردند و بسیار از آن شهر خراب و سوخته شد چون نصف روز بگذشت و لقا و کشتگان از حساب درگذشت نادر شاه ندای امان یقیه السیف داد و لشکر بایان دست کوتاه کردند پس از چند روز شوارع ساکن که پرا از احباب و مقتولین بود هوا عفونت یافته عبور نیز دشوار داشت حکم بنظیف آن شد که تو آل شهر در سر گذارها را جمع آورده با خرما خاشاک که از عمارات فرو ریخته بردی آنکه تمیز مسلم و کافر نشود همه را بسوخت بر بان الملک بعد چند سبک مرض سرطان که در پاس او بهر سیده بود بر حمت حق رفت و شیه خنک که بانبر سوار قزلباش بر اسب آوردن دو کور و رویه پیچیده پیش صف در جنگ بصوبه او ده رفته بود و مبلغ مذکور آورده و سبندگان داخل خزانه نادر شاه گردیده و نادر شاه ذخایر پادشاهی را تصرف در آورده از مردم نیز زرها حاصل نمود و دختر می از احفاد شاه جهان پادشاه بجهال کلج لپه کوچک خود نظر افتد میرزا که همراه داشت در آورده چون به سبب دواعی شتاب در معاودت داشت تمامی ملک سند و صوبه کابل را با بعضی محال پنجاب که به بخواه صوبه کابل است از مملکت سبندگان و تصرف محمد شاه وضع نموده و ملحق بمالک ایران ساخت و محمد شاه ضیافت نادر شاه در کمال تکلف قرارداد و به قدیم رسانیدن خدمات حضور امر اعظام حسین شدند عمده الملک بخورانیدن قوه مامور گردیده و وقتیکه میخواست پیا له قوه بدید اند نشید که اگر اول به محمد شاه که آقا پادشاه من است ندیم تلافی حق نمک و نوع از خوف و بیم خواهد بود اگر بدیم از بطین و سست نادر شاه که پادشاه سفاکیست امین نیستیم و پیا له پراز قوه نموده اول بدست آفا که خود داده گفت که فدای رالیات دادن پیا له بدست شاهنشاه نیست ولی نعمت از دست خود شاهنشاه دیند بهر و پادشاه و حصار را حسن ادا این خدمت

پسند آمده مورد تحسین آشنایان و بیگانگان گردید و الحق مرد با شعور و سلطنتش در همه امور نهایت درست بود و بعد از آن نادر شاه محمد شاه و اسرار
سند را طلبیده مجلسی بپایست و پادشاه را بجایگاه داده امر را خلعت بخشید و انصاح نموده سلطنت گذاشت و تباری بنفتم صفر اشمن حسین
داماد بعد از آن جهان آبا و بعل مراجعت کوفته با گشت *

ذکر سوانح که در منبت و ستان بعد مر حجت نادر شاه بایران روس داد *

بعد از منبت نادر شاه بطرف ایران محمد شاه با آصفیاه و اعتماد الدوله و عمده الملک و موثقیان و بادهای و درگاه و بادهای
دیوان خالصه و سبب نیکو خدمتیها که در سفر کرمان و جنگ نادر شاه نموده کمال تقرب یافته بود در گرم سرانجام مهمان خود گردیده قبول
کار داشت در روز جمعه بستم صفر سنه مذکوره امیر خان بخلاب عمده الملک و خدمت بخشی گریه سوم سرفراز س یافت و دیوان
خالد و خطاب موثقیان الدوله محمد باقر خان بهادر و خدمت صدارت اعظمی خان معوض شد و روز یکشنبه بیست و نهم شهر
مذکور خلعت خدمت میر تونز که بمر تفضی خان و قزاقول بیگی نعمت الله خان نوه روح الله خان امیر الامرا غایت شرف و روز
دوشنبه بیستم ربیع الاول سنه مذکوره دار و ننگه قیل خانه با خلعت شش پارچه به مادر س علی خان بهادر عمده الملک بخشید
احدیان بسید صلاحت خان امیر سادات خان مرحمت شده دار و ننگه کرد و داران اعظمی خان و دار و ننگه تو خانه بهرستان
و بخشی گریه اعلی شاه بیان عمده الملک و ذاک سوانح به حکیم معصوم علی خان غایت شد و روز پنجشنبه بنفتم شعبان سنه مذکوره
بای و مراتب باسحاق خان و ملاحت خان و وزیر یکشنبه بنفتم شهر مذکور عطا یا س مسطور بسید الدین خان میراث غایت شد
و محمد شاه را از ابتدا سوگند بامرا کورانی بود در میان نادر شاه و افرو و به تقویت نادر شاه استغفار س بهر سائید قاصد
تذلیل و تصنیف آصف جاه و اعتماد الدوله گردید با عمده الملک و اسحاق خان و غیره استشاره است نمود و عمده الملک که مرد حساب
جرات و قنط بود پادشاه را دل سپه نموده بر غزل اعتماد الدوله از وزارت و لیه گردانیده و در خلوت مروی می داشت
که اگر سائ دست مرحمت خداوند س بر سر این دولت خواه خواهد بود و این اراده جزم و تقصیر خواهد یافت ان الله اعلم
انتظام مهمان سلطنت خاطر خواه ملی نعمت سرانجام س تواند شد با پادشاه چون بر دلش و شعور عمده الملک اعتماد و افرو داشت
اراده غل قمر الدین خان از وزارت مصمم نموده انتظار انصاف آصف جاه سمیت و کن می کشید بعد از انقضا س یکسال و چند
ماه آصف جاه براس تجدد و تشدید بندوبست و کن که بنا بر سنوح فتنه و رودنا در شاه و مسلک خود س بهر سائید
پیش ناصر جنگ که در کن نامب اد بود و احتمال و بر س در مرکز و دلش رویداد از محمد شاه رخصت گرفته و سپر کلان خود
غاز س الدین خان بهادر و رفیر و جنگ را که داماد اعتماد الدوله بود و خلعت نیابت امیر الامرائی از حضور و مانیده عازم کن
شد و کوچ نموده داخل خمیر گردید محمد شاه مخفی قلندان وزارت عمده الملک غایت کرده جازم بود که بعد دوران افتادن آصفیاه
خلعت وزارت عمده الملک غایت نماید عمده الملک چون اندک تیر و بهادر طبیعت داشت بی پردگیها آ غاز نموده در حق اعتماد الدوله
کلمات رکب که لائق شان او و زبان ایشان نبود پیش مخلصانش دو سه نوبت گفت چون سخنهای مذکور با اعتماد الدوله
رسید آصف جاه را که بیرون شهر در مضرب خیام خود مقام داشت نوشت و استشاره نمود که احوال نیست چه س باید
آصف جاه و رجاء س گفته فرستاد که مخالفت با پادشاه و سازعت با خداوند موجب فلاح و مقرون بصلاح نیست از
پادشاه رخصت خواسته اراده س بهر سائید مایه نمود و اعتماد الدوله حسب الامر آصف جاه و پادشاه هر صفت شکایت

مستعملون اینکہ از غلام تقصیر سے بزرگ خود لعل نیامده و مزاج حضرت بگفته عرض گویان انحراف سے ہمہ رسانیده چون ارادہ نکند کہ
 بنوده و الحال ہم نیست فدو کے ہمراہ آصف جاہ بدکن میر و دولی نعمت کار سلطنت از دست ہر نیزہ درخواہ کہ منظور شد
 بگیرند و عرضے بحضور فرستادہ خود اصل پیش خیمہ گردیدہ ملحق باصف جاہ گشت پادشاہ کہ مزاج مستقل و جراتی نداشت
 ششوش و تحیر گشتہ استشارہ با عہدۃ الملک و موتمن الدولہ نمود عہدۃ الملک سخاں گذشتہ را عادیہ کرد پادشاہ خاموش ماندہ عہدۃ
 را رخصت نمود و در تنہائے از موتمن الدولہ پرسیدہ سیر خود قسم داد کہ انچہ براسے پادشاہ سلطنت صلاح و اندام بلا سیف و تل
 بعرض رساند موتمن الدولہ چون دست گرفتہ و متوسل عہدۃ الملک و صاحب عہد و پیمان با او بود کہ در مشورہ ہاسے پادشاہ خلافت
 مرشد عہدۃ الملک سخنی نگوید در جواب تحیر گشتہ متوقف شد پادشاہ باز قسم ہاسے غلام و شداد دادہ استفسار کرد موتمن الدولہ
 بعرض رسانید کہ اگر مخالف قول عہدۃ الملک بعرض رسانم نقض عہد و شقاق مے شود و اگر موافقت قول ایشان نایم نہک ہر مے
 و نوع از خیانت خواہد بود بہتر آنکہ درین باب غلام را معاف دارند و استشارہ نفرمائید محمد شاہ در میانہ افز و موتمن الدولہ با چار گردید
 التماس کرد کہ چند عہدۃ الملک اسیر ابن الایمر و مرد صاحب جرات صاحب تدبیر است اما پیش مردم و عہدۃ ہاسے منہ بسبک
 او ضلع و اطوار مشہور و این کترین بندگان و بعضے دیگران کہ متوسل ایشان شرف عہدہ ہوسے و ملازمت حضرت دریافتمہ با وج
 غرت رسیدہ اند ہنوز در نظر راجہ ہاسے سہدستان و دیگر اعیان و ارکان ہمان مرتبہ دیروزہ داند و آصفجاہ و عہدۃ الدولہ
 را جمیع اقویاسے سہد بنظر اسید مے بیند و اطاعت آنها را سمرانہ حصول تار ب و سعادت خود میداند با عہدۃ امثال ہا مرد
 برہمزدان با اینہا بزرگوار و قاصر و دلخواہ مقرر و اصلاح نیست پیشتر ہرچہ مرشد و ولی نعمت باشند احسن و اوسے خواہد بود محمد شاہ
 باستماع این کلمات متنبہ و از ارادہ خود منصرف گشتہ شروع باسترنا و استالمت اعتماد الدولہ و آصف جاہ نمود و روز دیگر
 عہدۃ الملک مزاج پادشاہ را بطور محمود نیافتہ متحیر و مستفسر گشت پادشاہ در جواب گفت کہ آزر دن امر کہ تو را نیہ کہ فصل در اثر
 و سائرند مناسب نماید و استرنا مے الی ان اصلاح دولت اقرب ستار ہم مقتضای دولتخواہی ہے باید کہ از انچہ موجب
 نفاق و افتراق باشند احتراز نمایند عہدۃ الملک مزاج پادشاہ دریافتمہ پیش آصف جاہ شتافت و اعتماد الدولہ و صفحہ
 را راضے ساختہ گفت ہرچہ سرگور خاطر ماطر باشد ایما شود کہ ندہ بہان راضے است آصف جاہ مدح و ثنا مے عہدۃ الملک
 آغاز کردہ گفت چون الحال در میان شما و اعتماد الدولہ ملائع حادث گشتہ بہتر آنکہ چند روز بالہ آباد کہ صوبہ پنجم است تشریف
 ببرید عہدۃ الملک از آصف جاہ و اعتماد الدولہ رخصت گرفتہ از پادشاہ ہم ہستہ خاص و استیذان نمود و عازم صوبہ آلہ آباد گردید
 و بیرون شہر معسکر آراستہ چند مدت سیر انجام سفر و انفعال جواب و سوال کار ہاسے خود توقف نمود و دو کلاس معتقد بر آ
 در بار معین نمودہ و اندہ از مقصد گشت و موتمن الدولہ در دل پادشاہ و اعتماد الدولہ و آصفجاہ جاے بسیار بہرسانیدہ نہایت
 اقتدار یافت و ابوالمصور خان بہادر صفدر جنگ بید رحلت بران الملک بصوبہ دار کردہ سیر از سے یافتہ در دار الملک
 خود کہ صوبہ مذکور بود و اقتدار بسیار بہرسانیدہ مبلنے دولتش تہ حکام پذیرفت و زکریا خان بدستور صوبہ دار لاہور و ہندستان
 و لبنانست نادری شاہ مستطہر ماند و پس کہ تشریف کہ اندک دلیر و بیباک بود و جنبیہ و مادیب نور محمد خان لشی کہ نادر شاہ نمود و نفوذ
 و راہبر کے کردہ بختاب شاہ نواز خانے امتیاز یافتہ خشود میکند برانیدہ و کام و آرام با تہ غلام مہام متعلقہ خود در مالک پنجاب
 استبدال مے نمود

ذکر حلیت شجاع الدولہ صوبہ دار بنگالہ و منازعت مہابت خبک نائب صوبہ عظیم آباد

بایک اراکله سرفراز خان پسر شجاع الدوله مذکور و حاصل نمودن مهابت جنگ حکم جنگیدن
باسرفراز خان مع سند صوبه بنگاله بنام خود بتوسل موتمن الدوله اسحاق خان محب در

شجاع الدوله که صوبه دار بنگاله بود هنگام ورود و نادر شاه بتهان آباد باجل موعود در گذشت و بمرحمت ایندو سب پوستان
از بیان محادثات ستوده آیاتش قاصر و محله از اوصافش به فاتر نمی توان نگاشت احدی از ملازمان نبوده که دیده و دانسته
باشد مراعاتی لائق بحال او نموده باشد و هنگام مردن دو ماهه موجب هر یک از رفقای ملازم مثل سوار و پیاده و عده
و عده زاده و خدمه و جمیع عده و فعه پیشگی داده و از همه با استغفا خواسته حلت نمود و در ایام دولت او هر که اندک
هم استغنا بود از سواند خوان احسان او بهره بر میداشت و پسر زالهاسی بر پانچور که مولد و سوطش بود هر یک موجب و
سالمیانه بقدر معاشش خود می یافت رعایت طرف حق بمرتبه داشت که در عدل و انصاف و ازاله جور و اعتساف فرزندان
و اودنی عاجز مستمند نزد او یکسان بود و عصفور و چنگل بانداشیان می نمود ایام دولت آن واپس از از عهد نصفت
نوشه وانی یا میداد از فرط هوشیاری که در امور ملکه اری داشت هر که وارد ملک بنگاله می شد اگر حساب یا نسب اندک هم قیاس بود و مجبور و رود
در سرحد و قلمروش بان بر و عصفور اطلع آمدن او شد و هرگاه در شهر مرشد آباد میر سید سید زینت علی میگشت تا به بند که وارد سوله در این ملک
از ارکان و قلمش در زیانه اگر داشت و کسی تعزیت و تقریب او میکرد و حاضر فرموده می داد و مقصدیکه بود کامیاب میفرمود و اگر کسی سبیل او نبود و زور حرام
در مجلس نو دخیره و او را ندانید می نمود و میگفت شاید از حاضران کسی را با او سابقه معرفت می نمود و الا البته معروف او میشد باینصورت
هم اگر کسی متنبه گشته ذکر او بقدر معرفت نمود و فوالمطلوب و گرنه خود کسی را فرستاده مستعلام حال او میفرمود و پیغام میداد
که هرگاه وارد باین دیار اتفاق افتاده ما را هم متیوان دید و بر اوضاع معاش و مقدار مصارفش غیبت او از منیان است گفتار اطلع
حاصل می نمود و کس را از ملازمان او بحال نبود که سخن در ورغ با او تو انو گفت و این رسم پوچ می که درین بلاد سنه دار
و ساراست که عهده امر او سلاطین هر جا بر وند یا چیزه از نزد آقا که خود بر ندانند الفاسی از و بکیرند و اگر ندید بچوبستانند
ملازمان او را حتمی افکار و چوبدار که اغلب انقسم ایند او اضرار شیوه و ذلیله اینهاست و گاه بعضی از بخیاسی را اذل پیشه
هم به املت طمع سیاه رو پیر می آنها نموده ارتکاب چنین امور می نمایند مقدم و ربوند اگر کسی از حد بد رفته جانی
صحتی می نمود و مجبور اطلع بطرف نهم هم بود و عتاب می شد از بخت این راه مسدود و کس را از نوکران او مقدر
چند و خود بحدی رعایت ادنی ملازمان خود میفرمود که آنها هم از مال دیگران مستغنی و بے نیاز می بودند القصه
بر لایذیات غریز و ارمطع گردیده بعد ملاقات استفسار و استمراج می نمود اگر سید المست که قاصد رفاقت و نوکریت
کمال و نجوئی و اغراض ملازم خود گردانیده و بجهت معتدیه براسی مصارف ضروری و عجله میفرستاد و اعلام میکرد که در این
دیار این مقدار قلیل کفایت می کند و او تعالی قادر است که تو سعه هم کرامت فرماید و جمله ملازمان و خوشناس را از مواد
احسان آنفصاحب جو د خوانی بر از انواع نعمایر سید بر خرا همیشه و جمع را روزی در میان و بعضی را در اسبوع
دو بار و ملاوام الحیوة او این مفین هم آنکس منقطع نبود و اوها می ملازمان و خوشناس از عهده شاکر همیشه و مصاحبان و غیره
همه را در بیا می ضعی که او را قش از عالج تراشیده بود و مذ نوشته پیش خود میداشت و وقت رفتن در رخت خواب او را
هر قومه مرادیده چند اسم از ان اسما بر گزیده بر سر نه می بلغی لائق حال او که زو خطیر می میشد بقلم خود می نگاشت

دوسری بار اگر اس کے ازمنہ داران خالصہ بنام کارسز اس کے وغیرہ قہین فرمودہ اور آیا و کیانش را اعلام میکرد کہ انقدر رعایت
 باین عزیز موجب خوشنودی است ازمنہ اسعاد خود شمرده مع شترانہ بعل سے اور بعد عود از شخص مذکورہ استلام
 فرمودہ اگر ظاہر سے کرد قدر او در نظرش سے افزود و الا رعایت بعل آمدہ از نظر اعتبار بنابر راستی سے افتاد و بعد رعایت
 با استخاضہ قومہ اسما سے آہنا محو فرمودہ نام دیگران سے گناشت و مادام الحیوۃ چنین بود اللہم اغفرہ و الحق بالصالحین علا الدلہ
 سرفراز خان بجای پدر بر سندا یالت صوبجات متعلقہ او کہ اوڈیہ و بنگالہ و عظیم آباد بود ممکن گشت مہابت جنگ کہ از
 طرف پدرش بہ نیابت صوبہ عظیم آباد ما مور بود انقلاب سلطنت دیدہ لحد صوبہ عظیم آباد اقامت داشت و رقم نادر شاہ
 کہ بنام شجاع الدولہ اصداریانہ بود کعبہ علتش لبر سرفراز خان رسید مہابت جنگ را کہ از سرفراز خان اطمینان بود و فکر کا خود
 افتاد و سرفراز خان ہر چند صلاح و سودا داشت و بصیام ماہ مبارک رمضان و رجب و شعبان و ایام البیض ہر ماہ و اکثر
 اعمال نوافل معینہ ایام و سال سے پرداخت اما از عقل و شعور یکہ سروران را از ان گزیر سے نیست بی بہرہ افتادہ و بامور
 مروجہ چنانچہ باید سے پرداخت و مکنہ و قائل و شتر الطسور سے نہیں سید بنابر جہات مذکورہ ہر چند بامتوسلان بد خصوص
 راسی را یان عالم چند و جگت سیٹھ و حاجی احمد کہ عمدہ مقرران و مرجع حل و عقد امور نظامت بودہ اند تعرض نہ داشت
 اما مصاحبان و رفقا سے دیرینہ او مثل میر مرتضیٰ و حاجی لطف علی خان و مردان علی خان و دیگران کہ با حاجی احمد کینیہ
 سابق داشتند اہانت و تذلیل او منظور داشتہ توہینات زبانی دقیقہ نامر سے نمیکند اشتند و ہموارہ خصوصیت و مخالفت
 حاجی احمد با علاء الدولہ مرحوم با شاخ سے مختلفہ ظاہر نمودہ از حاجی مذکور مزاج اور ان خوف بیساختہ تا آنکہ علاء الدولہ
 ہر دیو اسنے را کہ از عمد شجاع الدولہ سپرد حاجی بود گرفتہ تجوہل میر مرتضیٰ سپرد و خواست کہ فوجدار سے را جمل انعطاف
 تغییر نمودہ باماد خود حسن محمد خان بدہد حاجی احمد ازین محمد و از کید اعدا سے خود متوہم گشتہ مہابت جنگ یکی را سبزار
 سے گناشت و سرفراز خان را در قلوب و لختو اسے و کفایت دلالت بر بر طرف سپاہ نمود و داد اند کے از راہ سفاقت
 با عدم اعتماد پذیر انود درین عرصہ کہ زین الدین احمد خان از عظیم آباد و سعید احمد خان از رنگپور فوجدار سے خود بجنور علاء الدولہ
 رسید متوجہ چرخان سرفراز خان را مشورہ قید و حبس حاجی با ہر دو پیش کہ نام شان مذکور شد داد و علاء الدولہ و قبول
 کردہ با حاجی احمد ظاہر ساخت و بدانت خود این اہزار را موجب تصیفہ و اطمینان خاطر حاجی شمر دبا این حالات دختر علاء الدولہ
 را کہ دختر زادہ حاجی احمد و با سراج الدولہ نوہ مہابت جنگ کہ مرزا محمد نام داشت منسوب بود خواست کہ فتح نسبت سابقہ نمود
 بالبرخ و منسوب نماید و نیز محاسبہ صوبہ عظیم آباد میخواست و سپاہ سے را کہ از سالما و عہد پدرش متعینہ مہابت جنگ بودہ از
 جملہ متوسلاش بودند حاضر نمود و چون قتل درآمدن نمودند ارادہ استرداد عطا یا کہ شجاع الدولہ با ناہم رحمت کردہ بود نمود و حاجی احمد
 امور مذکورہ را مفصل مع شترانہ بنگناشت و سعید احمد خان نیز تائید قول پدر نمودہ حالات مذکورہ را بعم خود مہابت جنگ لہجور
 شہادت مرقوم ساخت و علاء الدولہ با این سلوکا متوقع اطمینان و وفا از حاجی احمد و برادرش و پیشش بود مصرع زہر سے
 تصور باطل زہر سے خیال محال بہ مہابت جنگ بعد استماع این مقالات و تحقیق این حالات مال احوال خود و صورت اغراض
 خایت ابر دیدہ باموئن الدولہ محمد سہی خان بہادر کہ دیرینہ آشنا سے او و کمال تقرب و اعتماد و حضور ہمہ رسانیدہ بود و توسل
 جست و منحنے از اغیار اسندہ سے سند صوبجات ملکہ مذکورہ بہ تقبل یک کرد و در پیشکش و رسانیدن اموال مضبوطی سرفراز خان
 و حضور نمودہ شہنشاہ متعینن فرمان خلیفہ بن سرفراز خان و استنزاع صوبجات از و درخواست و خود در تیار سے

فوج با شہنشاہ تہ تیغ زمینداران بھوج پورہ کہ در صوبہ عظیم آباد تہر و مشہور و بکثرت اقوام خود مغرور بودہ انداشتغال و زید سرافراز خان
 حاضر دہرے کردہ دفع الوقت و انتظار فرصت سے منوڈا آنکدہ ماہ از مراجعت نادر شاہ با سیران و یکسال و یکماہ تمام از انتقال
 شجاع الدولہ مرحوم گذشت و شفقہ بادشاہ خاطر خواہ مہابت جنگ در رسید مہابت جنگ تاریخ کوچ نمودن بجنگ سرافراز خان از منجم
 معتقد خود معین کنایہ مرق تردد مسافریں بطرف مرشد آباد بانہایت اخراج سے سد و ساخت کہ سبکس ازین طرف رفتن
 مرشد آباد دینی توانست و شخصی از معتدین خود راع خطہ نام جنگ سیٹھ فتح خید متغصن کوچ نمودن تبار خلیہ تقریباتہ بود و مرشد آباد
 کہ دار الملک صوبہ بنگالہ است فرستادہ نمایند کہ فلان تاریخ این خطہ را بجنگ سیٹھ باید رسانید و خود را و اخروی الحہ سند
 اننی خمیس و ماہ العبد الالفت بشہر رفتن بطرف بھوج پور از شہر عظیم آباد برآمدہ متصل آباد سے بر تالاب دارت خان کہ بطرف
 مغرب از شہر واقع است محکم ساخت و فوج را بحجمہ یکجا نمودہ ہمہ را فراہم آورد و زین الدین احمد خان داماد کتر خود را در شہر
 عظیم آباد با بک گذار شہ سید ہدایت علی خان بہادر اسد خلیہ و الذہیر را بہ برگندہ سرس و کٹینہ وغیرہ کہ حکومت آنجا داشتند
 مرض نمود و متعاقب نوشت کہ شمارا و زین الدین احمد خان را سجدہ سپردہ عازم مرشد آباد شدیم ہر صورتیکہ پیش آید باتفاق
 مناسب باشد خواہید نمود و روزے کہ میخوہست فردا بطرف مرشد آباد نہضت نماید سیران سپاہ را از مرشد و مسلمان حضار
 فرمودہ مجمع ساخت بعد فراہم آمدن ہمہ صحف مجید بدست مسلمانان صلح و آب گنگا مع مس و ریجان سپاہ کہ مقسم بہ عمدہ جماعہ
 ہنود است بدست برہمنی طلبہ شدہ از مسلمانان بکلام الہی و از ہنود با شیا سے مذکورہ خواہان قسم شدہ معمود آنکہ مرابا
 دشمنان خود محاربہ در پیش است از شما مردم کہ رفا سے دیرینہ و معتد و بازو سے منید نیابرا اطمینان خاطر خود عہد و پیمان
 میخوہم اگر رفاقت و اعانت من منظور باشد تجدید عہد و پیمان نمایند کہ اگر من خود را بر آتش زنم یا در آب
 و دشمن اگر رستم باشد و اگر افراسیاب شمار فاققت مرا از دست ندادہ باہر کہ دوست باشم دوست و باہر کہ دشمن باشم دشمن باشد و جان خود را در
 رفاقت من دربارید سپاہ کہ انشاء اللہ مخلص دولت خواہ بنا بر پرورش و حقوق سابقہ و توقعات لاحقہ بودند عہد مذکور را بطریق خاطر تقدیم کردہ
 موکہ لقبہا علاوہ شدہ نمودند و کلام مجید را بر سر و چشم خود برداشتند و بندہ ان نیز عہد و پیمان نمودہ قسم تقبیل پایہ زمین و گنگا و سین وغیرہ
 نمودہ ہمہ یکدل یک زبان صدا بہ تسلیم رفاقت و جانبار در خدمت بلند نمودند و یکجا گان نوملا زمان نیز بتبعیت آنها شریک عہد و پیمان کو کردیدہ کہ مہابت
 مہابت جنگ بہر تہ چون از محیط اطمینان سیر آمدہ حقتہ را زبر کشودارادہ خود با عداوت و اہانتیکہ سرافراز خان باادب و برادرش حاج احمد نمودہ و لہذا
 ہم کمون خاطر داشت ظاہر نمود چون عہد و قسام در میان آہ بود ہمہ را غیر از تصدیق قول مہابت جنگ تقسیم یافت او چارہ بنود وقت شام این
 مجلس ختہام یافت و صبح آن روز کہ تاریخ مختار بود مہابت جنگ با فوج جبار و سامان موخو کہ ہیا نمودہ بود نہضت بطرف مرشد آباد نمود و
 نسرالہ نزل بلا توقف قطع مراحل نمودہ بہر گاہ برکہ شاہ آباد کہ عبور آن در صورت مجتہد و شوار دار و نزدیک رسید لشکر را در محراب دہن کوہ توقیف
 نمودہ مصطفی خان افغان را کہ سیکہ اردلان و سرداران جان فشان بود مع صد سوار و پروانہ و دستک مہر سے سرافراز خان
 متغصن طلب یکے از جماعہ داران کہ از جائے بستش آیدہ بود پیشتر فرستادہ فرمان داد کہ این پروانہ و دستک را تحفظان
 درہ مذکورہ کہ صد و صد پیادہ برق انداز ہمیش بخوابند بودہ و داخل درہ مذکور شود و علامت دخول آنکہ در انجا رسیدہ
 نقارہ شہر سے خود را بغیر از دتا متعاقب او فوج با ساسے بدون مراجعت عبور توان نمود مصطفی خان موافق فرمان بعل اور
 چون نزدیک بدہ رسید بہ تحفظان موافق حضا ابدا از دور حکم توقیف نمودہ مستفسر احوال گردیدند مصطفی خان دستک
 و پروانہ معہوب یکے از ہمہ اہمیان فرستادہ متصد سے درہ بعد ملا حقتہ دستک و پروانہ درہ را کشود و ازین داخل شدند و اد

مصطفیٰ خان در آنجا رسیدہ ملا متیکہ سودو و تقدیم رسانید و تقارہ را بنزد و شور بنواخت افواج ہراول مہابت جنگ بجمعی
صدائقارہ از دہن صہابیت مجموعی در نہایت کوفہ نمایان گردید و حفظان خطر گشتہ مستعد حرکتی گردیدند مصطفیٰ خان بانکہ ذکر زمینہ را اگر
حرکتی گردید ہمہ بالنسب رسیدہ گشتہ خواہشید جامعہ پیادہ بچو اس مضطر گردیدہ بجا خود گشتند و مرد مصطفیٰ خان در را گشتو و مستعد است و دندون
بہ ہم رسیدہ داخل درہ گردید و چون ہمان روز در میان حامل خط جنگ سہ مہابت جنگ سودو و خط سرباندا و نیز حسب الجاہاد و خطار
رسانید جنگ سہیئہ بعد ملاحظہ تاریخ نہضت مہابت جنگ شمرودہ دیدلہ امروز مہابت جنگ از درہ تیلیا گدی گذشتہ در پنج شش روز بر شد آباد
میرسد با مضطرب تام سوار شدہ پیش سرفراز خان آمد و خط مہابت جنگ نمود و احوال و روش قریب برج محل ظاہر نمود و نیز
خطیکہ مہابت جنگ بسرفراز خان نکاشند بود و گذرانید خلاصہ مضمونش اینکہ چون ذلت و خفت برادر م سجد افراط رسیدہ کار
بے ناموس سے کشیدند و سے بنا بر پاس ناموس لا علاج تا بانجا رسیدہ غیر از بنا بر گے و عقیدت مقصد سے نثار و مہیار
است کہ حاجے احمد راسع توابع و علائق رخصت فرمایند بجز اطلاع حیرت عظیم سرکہ و نہ رالاقی گشتہ سرفراز خان با حصار
رُسا سے لشکر و جمیع ہوا خواہان فرمان داد و حاجے احمد برادر مہابت جنگ را نیز طلبید چون اجتماع دستہ ہم
ہمہ را بار دادہ حاجے احمد را ابو عید و تہدید ترسانید حاجے احمد سخنان ملاکم مناسب وقت معروض داشتہ
تہدید نمود کہ اگر رخصت یافتہ تا مہابت جنگ برسد بجز رسیدن اورا بر گرداند یعنی اظہار حاجے احمد را تہذیر
شمرودہ راسع بر رخصت نمی شدند و بر خے لبغا ہمت تصدیق قوش نمودہ راست داشتند و رخصت حاجی احمد در
تہذیب مانہ محمد غوث خان از رفقا سے قدیم شجاع الدولہ و سرفراز خان کہ نشہ سرد سے و مروت و نہایت مرتبہ داشت
سرفراز خان گفت کہ از قید حاجے احمد کا دے نمی کشاید و مہابت جنگ از ارادہ خود بقیہ حاجے احمد باز سے ماندین
صورت رخصت حاجے احمد ضائقہ ندارد اگر موافق و عمدہ بعل آورد و بہتر و اگر یہ عمل نہ آرد از ما چہ میر و دہر گاہ با مہابت جنگ
جنگ را آمادہ ایم حاجے احمد کہ شخصی واحد کمیش نیست از رفاقت او یا برادرش پردا سے ندر ایم و در جمعیت مہابت جنگ
از وجود و عدم حاجے نہ چیز سے می افراید و نہ چیز سے کا ہد التماس غوث خان موثر افتاد و حاجے احمد رخصت یافتہ
پیش برادر خود شتافت و در ان وقت بوسائل و وسائط معروض داشت کہ محمد علی وردی خان بجان و دل مطیع و منقاد
است زمینہ کہ خداوند مقابل نوکر صاحب اقتدار سے کہ از مطنہ خلاف عقیدت نباشد ارادہ بر آمدن از دولت خانہ
نخواستہ نمود تا اول سعادت مبتہ بوسے رسیدہ و عرض مطالب خود نمودہ و منقاد باشد اگر اچاناً خلاف التماس
این فدو سے با خوا سے مخالفان تعصبد بندافعہ برآیند خوف آنست کہ بنا بر حفظ ناموس و جان از و امر سے بطور رسا
کہ موجب روسیاستی دنیا و عقیبتی باشد چون بحض ارسال حاجے احمد اطمینان بنود اختلاف آرا در بر آمدن و بر نیاند
واقع شدہ بیرون بر آمدن مرجع افتاد و بسے مردان علی خان کہ کمال نفاق با حاجے و مہابت جنگ داشت ہست و
دوم محرم الحرام ۱۲۵۰ ہجری سے روز چہار شنبہ از خانہ خود عملا الدولہ برآمدہ در سہ چار کوچ نمیزل کہ سہ رسید و در ان
منزل بسنت خواجہ سزا و شجاع علی خان فوجدار مہو سگے کہ برای استمراج مہابت جنگ پیشتر رفتہ بودند مع حکیم محمد علی
کہ از ان طرف لسفارت آمدہ بود معاودت نمودہ ملازمت عملا الدولہ نمودند بعد ملازمت بعرض رسانیدند کہ مہابت جنگ
تابع و فرمان بردار است و معروض میداد کہ مالے ہمتان ہر کسے را تر بہت فرمودہ بدرجہ رفیعہ میرسانند پاس سرت
خود نمودہ و حفظ مرتبہ ادرال لازم میدانند این کہ سرت پروردہ این دو دمان و خاک برداشتہ این آستان است

و چنانچه حقوق پرورش خداوند بر رقبہ خود ثابت دارد و همان قسم باعتبار بندگی خود که در عالم عبودیت هیچ گونه قصور
الی الا ان ازین تا توان سرزده بر سائر بنندگان تفوق جو در استحقاق میداند در خصوصت و التماس دارم اول آنکه جسکه پیش
غبار و لغات از طرف خاکسار شده اند و سر کرده اینها مردان علی خان و میر مرتضی و حاج لطف علی خان و محمد غوث فانی
امور باخراج شوند و کترین لقبول التماس متمنا ز گشته بشرف ملازمت مشرف گردود دوم آنکه اگر این امر متعذر باشد
خود بدولت از اسناد جانی جویند و اسرار بدفع این بنده مامور نمایند که آنها غالب آمدند مدعی که دارند حصول پیوست و اگر مخلو
شدند بنده بعد غالب آمدن سر قدم ساخته خدمت خواهد شتافت و این مقاله را موکد بایمان ساخته کلام مجید را معصوب حکیم
محمد علی فرستاد لیکن چون سرداران مذکور بنایت اعتبار و اقتدار در حضور علاء الدوله داشتند و همان قدر با حاجی احمد
و اخوان و اولادش دشمنیها بود سخن مصالحه در گرفت و صورت مجادله هم چنانچه شجاعان و انشور سے مانعید بطور رسید
و حاجی احمد نزد یک بران محل رسید و سر سوار سے ملاقات هر دو برادر با هم دیگر میسر آمد و بر فیل مهابت جنگ با اتفاق
سوار شده بنا بر ایضا سے عهد فیل مهابت جنگ را چند قدم برگردانیده باز براس سے منظور بود روانه گردید و از آن طرف
سرفراز خان مع فوج و استعداد خود برآمده تا بموضع کر یک کجای سے شور بر لب آب بها گیر تے است رسید غوث خان نیز
بها گیر تے مقابل لشکر مهابت جنگ که بلب آب مذکور در سوتے است معسکر ساخته فرود آمد و سرفراز خان در میان لشکر
خود و غوث خان دریا گذشت اما پایاب و عرضش بقدر یک تیر پرتاب بود و مفاسله فیما بین لشکر مهابت جنگ و سرفراز خان
تخمیناً پنج شش کوه خواب بود و تا رسیدن بمکانات مذکور جواب و سوال مصالحه و ترغیب بملاقات از طرف سرفراز خان
متواتر بود و سے آمد مهابت جنگ همان در جواب یک سخن سے گفت که من بیاس حقوق پدر شما و اعجبه خواسته دارم
بشرط آنکه در اندازان که باعث اتفاق و شقاق میان من و شما شده اند یا آنها را بمن سپارید با خود بر جاسے بلند خیمه کرده
مرا و آنها را با یکدیگر بکنجکانید اگر من ظفر یا فتم آمده ملازمت خواهم نمود و اگر آنها ظفر یا فتمند خاطر صاحب خواهد آسود چون
بر دوشن بر سرفراز خان دشوار بود ملاقات صورت نسبت و از طرف سرفراز خان با وجود پیغمبر مهابت است
و استماع سے وفاق نوشته می بگفت سیٹھ که با اصطلاح آزمائش سے گویند منتضی نظمیع بمبالغه کلی اندر حال سربیکه لبران
لشکر مهابت جنگ لبر گرفته داود او در همین منزل وقت شام رسید مصطفی خان و بعضی مخلصان دیگر نوشته سے
مذکور را مهابت جنگ نموده التماس کردند که اگر جنگیدن است فرزاد با یکدیگر و الابس فردا صورت دیگرگون خواهد گردید
مهابت جنگ سخنان مخلصان سنجیده و پسندیده همان وقت تقسیم سرب و باروت بهر ارمیان نموده محارب فردا مصمم گرد
و فوج را سه حصه نموده ندلال را که سردار عمده بود مع نشان خود بمقابل محمد غوث خان تعین نموده فرمود که همین طرف دریا
راست بطرف او شتابد و دوفوج بهر اسے خود را از دریا پایاب گذرانیده سیکے را فرمود که رفته در عقب لشکر سرفراز خان
بایستد و خود با فوج دیگر کناره دریا گرفته روبرو سے لشکر سرفراز خان روانه گردید و علامت میان خود و فوج اول چنین
مقرر نمود که سیر گا آواز توپ بگوش شمارسد بلا تا مل بر لشکر سرفراز خان تاخته داخل معسکر شود بعد العلی خان بهادر و مصطفی خان
و شمشیر خان و غیره افغانان همراه نواز شمس محمد خان که و اما و کلان مهابت جنگ و دران روز مقدمه الحشیش بود و شش
شب باقی مانده حسب الحکم روانه پیشتر گردیدند و متعاقب او بانیک فاصله مهابت جنگ هم روانه گردید و ندلال سیر
فرموده قدم مقدم مهابت جنگ مقابل محمد غوث خان رفت تلافی غیبتین اول طلوع صبح صادق روی نمود و مهابت جنگ

چون نیردیک لشکر سرفراز خان رسید توپے را از لشکر خود سرداد بجز دستبندن و مداسے توپ فوج سیر اول بر لشکر سرفراز خان
 ریخت و نند لال با محمد غوث خان آیت سرفراز خان با خطر اپ از محلا سے خود برخاسته بر فیصل سوار شده بقابلہ مهاجم
 رویتگر دید فوج سیر اول مهاجم جنگی بعضی از مردم عقب لشکر سرفراز خان مثل محمد ابرج خان و سپهش را بکلیک و ناچیز نموده بشکر
 ریخت و در عین مسکرت و دوز در ویداد و صیر از خان چند قدم رفته نزدیک بنجاره خانه و سرارد و سے خود بغیر کوسے
 تفنگ راه آخرت پیود و اکثرے از سیر اپیا لشکر مثل میر کامل و میر گدائی و میر احمد و میر سراج الدین و سپه محمد ابرج خان
 و حاجی لطف علی خان و باقر علی خانی قتل جان و رسید ان باخته بعالم آخرت شتافتند و در آریان عالم حید و محمد ابرج خان
 بر سر بستر معاودت نمودند و محمد غوث خان آن طرف دریا باند لال مصاف داد و طغریافت و نند لال کشته گردید و فیصل
 سرفراز خان خاوند را مقتول دید و فیصل را بر گردانید و راه مرشد آباد گرفت و محمد غوث خان که اندو فیصل آقا سے خود را گردان
 دید احتمال عدم و سیرے آقا سزوه سوارے را فرستاد تا سرفراز خان را بگرداند و پیغام فرستاد که من جنگ بازده و جری
 را کشته ام با من ملحق بایده شد که لقبه السیف را نیز بزرسانیده اید و مهاجمت جنگ احتیاط را کار فرما کشته با کشته
 سرفراز خان بیقین دانست و نابرا ندیشته زنده بودن غوث خان و مجتمع بودن فوج او چون در جبالش شکلی نداشت
 مردم قول خود را متفرق شدند و در مردم فوج سیر اول که در لشکر ریخته بودند با همینان طغریافتن خود و کشته شدن سرفراز خان
 لشکر را معور از زرد و جاسر و سباب و افر یافته مشغول غارت و از سرداران خود متفرق شدند و محمد غوث خان خبر
 کشته شدن سرفراز خان از زبان سوار سیر اسے خود که بر اسے آوردش رفته بود شنیده غرق در بایه حیرت و اند
 آبر و سے خود بنا بر عداوت مهاجمت جنگ که از سابق در نهایت مرته متحقق بود نا امید گردید و کشته شدن خود را بازم
 و عازم گردید و سپه ان خود محمد قطب و محمد سیرا امر کنیدن درج و خضآن از بدن شان نمود و گفت که الحال آبر و منحصر در
 مردن است دست از جان شسته خود را بر قول مهاجمت جنگ باید زد چون محمد غوث خان و سپهش فی الحقیقه شیران
 زبان و در ستم اسے زبان بوده اند با جمعیته که در آن وقت حاضر بود و بر مهاجمت جنگ آورده با استقلال تمام روان
 گردیدند و سپه اپیان او را چون مردی سرفراز خان متیقن شد اکثر عنان از میدان بر تافتند و چند ان جمعیتی با غوث خان
 نماند با بعد و دیکه رفاقت نمودند و در متصل بقول مهاجمت جنگ رسانیده از زخم کوسے سبوق بخرج گردید با زخم
 اصرار بر اراده خود داشته اسب طلبید که سوار شده بر مهاجمت جنگ تبار و وقت فرو آمدن از فیصل و زخم کوسے
 سبوق متواتر خورد و مرده در میدان افتاد و سپهش بعد بر اسپان را سوار و پیاده با مقابل فوج مهاجمت جنگ
 با سپر و شمشیر و دیند و متصل کوسیده بر عنما کوسے سبوق در خاک و خون غلطیدند و محمد قطب که نهایت شجاعت
 با کمال قوت بدنه داشت بطرزیکه سیر و شمشیر در دستش بود بهان سپیات با همینان و وقار رسید ان نشست و روح
 در بهان حال از بدن او مفارقت نمود و بهیون سپیات مدفون شد و سیر و سپه علی جم با شانزده کس از برادران و
 سپه اپیان خود کشته شدند سرفراز خان بعضی باس آبر و روح نمک با مهاجمت جنگ جلیکده ر هکرا سے عالم بقا گردید
 الحق در بندهستان مانند نوکران سرفراز خان کم کسے جرأت نمود و میر شرف الدین هم مع دیگران جراتے نموده
 و مقابل مهاجمت جنگ دست و پا سے حنیانیده از میدان برگشت و تیر از دست میر شرف الدین به مهاجمت جنگ
 رسید و یکے بر کمانیکه در دست مهاجمت جنگ بود خورد و یکے بدشخس راست او رسید و اندک جراتے خسته گرد

علی اسی حال مبرا به بیان سر فرزان خان اکثری بقدر طاقت و توان حق نمک خوار کے و وفات تقدیم رسانیده که شهر
زنده ماند بلا علابی که کامیاب بر گشتند و مهابت جنگ طفر یافته حاجی احمد برادر خود را بر کشتالت گشته شهر
مرشد آباد و نظم و نسق آنجا و منبذ و قرق کارخانجات نظامت و خانه مسر فرزان خان پیشتر فرستاد حاجی احمد بخت
برقی و باد رسیده منادی مهابت جنگی شهر گردانیده و آشوبی که محاصره شهر بود فرو گذاشید *

داخل شدن مهابت جنگی مرشد آباد بعد فتح و نصرت و ممکن یافتن بر سر دولت و حکومت

بعد از دور و در مهابت جنگی تلبه و تامل با نهایت شان و تجمل در اداسه شهر صرف شده داخل شهر مرشد آباد گردید و قبل از
بر سرند امارت برادر سرانافیه بیکم نیت شجاع الدوله مرحوم رفته در کمال فروتنی و تواضع التماس عفو مقصودات خود نمود و بعد
داخت که آنچه در لوح تقدیر مرستم بود سپر آیه ظهور و بروز یافت و این سیاه روی ابدان نام این خاصط بر صفت عالم شریف
لیکن ازین زمان مادام اعیان نسبت یاد نه ملازم سرکار غیر از اطاعت فرمان برادر رسیده بطور نخواهد رسید امید آنست
که زلات این سیر غلام از لوح خاطر محو و منسوخ گردیده جریده بندگیهای دیرینه توقیع قبول اختصاص یابد بعد از آن رو
بدار الاماره آورده در چهل ستون شجاع الدوله مرحوم منزل اجلال نمود و بر سرند امارت جلوس فرموده شادمانه دولت
نواخت علقه پادشاهی و نظامت و اعیان و عظمای شهر بشرف ملازمت رسیده نذر مبارکیا دگدرانیدند اول
خلق را از مهابت جنگی سبب این حرکت قبیح که با خداوند زاده خود نمودن نهایت تنفر و عداوت بود آخره سبب محاسن
اخلاق و اوصاف و اعزاز و احترام بجا و اشراف و مشمول و شوق عنایت و اشتاق با بیگانه و استناد و بختی اوقیا و ضعفا
و قدر شناسی مخلصان ترمیم بر عجز و زبردستان و در گذشتن از جرائم عباد و پاس حقوق قرابت و اتحاد آن چنان قبول
خاطر یافت که مافوقش در آن زمان و اکثر اوقات و احیان متصور نیست نفس الامر آنکه اگر چه کشتن سر فرزان خان که آثار او
اش بود اقیام افعال و اشغال اعمالست اما سر فرزان مرحوم لیاقت سرور و دلاکت در سینه داشت چه عجب اگر اقامت
استداده یافت نهایت احتمال بحال ملک و مردم راه یافته تمام موهجات خرابی بسپید پیرفت و قتلها را بزرگ
و در عهد مهابت جنگی که مرشد آباد و تسخیر ملک بنگاله و لودیه و علقه آباد داشت و افواج از اطراف بر این ملک ریخته
ستیز و آویر را رو می نمود مثل مهابت جنگی بود که بحسن تدبیر و آب کشی شیر چان حوادث بزرگ و فتن عظیمه را فرو گذاشید
خواجه انشاء الله تعالی محلی از آن رقمزده کلک قانع کار خواهد شد سر فرزان و دیگران را بحال بود که از عهد تدارش
بر آیند و در حسن اخلاق و فروغینها با کمال جاه و جلال گوئی سبقت از جمیع امرا بوده و مرتبه بود که در سالت زمان هم کمتر
کسی مثل او نشان توان داد و بر سر برادر از دالیش نیز بصفت مذکوره موصوف و در جمیع حضائل ستوده و سلکشان بااد
به تشا و سپه پیوده اند و بر سیکه از آنها با قدر عظیم رسیده به بیعت هزاری و مرجع انام و ناظم بهام گردیده کار و کس
نید با سپه خدا بودند در اوراق انیده بمقتضای مقام ذکر اینها و دیگر اولاد و احقاد مهابت جنگی و در استکان و امن
دولتش انشاء الله و جدا لغزیر صورت ارقام خواهد یافت *

تسلط یافتن مهابت جنگی بر صوبجات بنگاله و عظیم آباد و اوڈیه و ارسال زیر پای

محضو مع اموال ضمیمے خانہ سرفراز خان و مفوض گشتن خدمات برفقا و اضافہ پاس
مناصب خطاب و دیگر عنایات پادشاہی بر او و برادرزادہا و دیگر منتسبان دودمان او

چون مہابت جنگ بر مالک شریفہ تسلط یافت و خزان و اموال ضمیمے خانہ سرفراز خان و شجاع الدولہ کہ یکدیگر و یکدیگر
متصرف گردیدہ بر تن و تنق محات پرداخت از حضور خطاب حسام الدولہ و منصب بخت ہزارے و مراتب
و ماسے منقرض مہابت کے گردید زین الدین احمد خان و اما و کمتر خود را کہ دی عظیم آباد و نائب گذار شہر شہزاد آباد و
صوبہ مذکورہ را اصالہ ہا و داد و خطاب احترام الدولہ بہا در مہابت جنگ و منصب بخت ہزارے مع مہابت و مراتب و ہا کی
حاکم دار دولت و علم براسے او طلبیدہ و اما دکلان خود نواز مرشد محمد خان را چکے ہا کیگیر نگر و نو جہا در سلسلہ و اسلام آباد
چنگاؤن و بنام دیوانے صوبہ بنگالہ دادہ منصب بخت ہزارے و مراتب مذکورہ با خطاب احتشام الدولہ بہا در
شہامت جنگ طلبیدہ داد و براسے برادرزادہ سوئے و سلسلہ کہ سعید احمد خان نام و در عہد شجاع الدولہ و سرفراز خان
نو جہا در سلسلہ پور و دولت لائق داشت مناصب و مراتب مذکورہ مع خطاب مہام الدولہ بہا در صولت جنگ
طلبیدہ نوید صوبہ دار سلسلہ بعد انتزاع از مرشد قلیخان داد مرشد قلی خان و اما دکلان الدولہ نیرنہ سرفراز خان
مرشد قلی خان و شاعر خوش فکر بود شہر تخلص و رستم جنگ بہا در خطاب داشت و میرزا محمد کہ نوہ مہابت جنگ و سپہ
کلاں مہابت جنگ بود مہابت جنگ بفرزند سلسلہ خود گرفتہ بجائے لپیش برورش سلسلہ نو خطاب سراج الدولہ
شاہ قلی خان بہا در مع خدمت نوارہ جہا کیگیر نگر دہا کہ براسے او طلبیدہ بنام او مقرر داشت و برادرش کہ شہادت
کہ داما دکلان مہابت جنگ اورا بنابر سلسلہ اولادے از مہابت جنگ برادر کمتر خود بفرزند سلسلہ گرفتہ سلسلہ پرورد
خطاب اکرام الدولہ پادشاہ قلی خان بہا در خدمت احتشام انجا طلبیدہ این سلسلہ و برادر نیز منصب بخت ہزارے
مع مراتب دیگر کہ لازمہ این منصب است داشتہ در صفر سن امیر کبیر بودہ اند و عطا اللہ خان داما دکلان حاجی محمد
کہ از عہد شجاع الدولہ و سرفراز خان بعد تقریر یافتن نیابت نظامت عظیم آباد بنام مہابت جنگ و مغزول شدن
از نو جہا در سلسلہ کیگیر نگر سراج محل نو جہا را آنجا بود باضافہ نو جہا در بھاگل پور و رسالہ سہ ہزار سوار و پیادہ و منصب بخت ہزارے
مع جمیع مراتب و خطاب اغرازا الدولہ بہا در ثابت جنگ امتیاز یافت حسین قلیخان نائب شہامت جنگ خطاب
بہا در سلسلہ و منصب جار ہزارے و علم و تقارہ ممتاز شد و الہ یار خان برادر علائے مہابت جنگ و فقیر امید بیگ خان
و نور اللہ بیگ خان و میر جعفر خان و مصطفی خان و دیگر بنائے و خان و اقربا و رفقا ہر یک خطاب بہا در سلسلہ و
مناصب مناسبہ و رسالہ با و خدمات لائقہ حضور خیر از سلسلہ یا قند و چین سلسلہ کہ بشیکار را سلسلہ زبایان عالم چند
دیوان شجاع الدولہ بود و خطاب براسے مایا نے و دیوانے مہابت جنگ ممتاز شد و راجہ جانی رام کہ دیوان قدیم
خانہ مہابت جنگ بود دیوانے تن و دفاتر دیگر تقریر یافت عبدالعلی خان خانوئے راقم را کہ ہمراہ مہابت جنگ درین
محار بہا در اول شہامت جنگ بودہ ترددات نمایان بطور رسانید و قرابت برادرزادہ کے با او داشت بانیت
کہ پدیدہ عبد اللہ خان سید زین العابدین بہا در سلسلہ فقیر بہر عہد مہابت جنگ بود و بخشی گرسے نام سپاہ با عطا
خطاب بہا در سلسلہ و منصب ہزارے مقرر شد خان مرقوم کہ در جاہ و مرتبہ امید براسے با دیگر برادرزادہ شہادت

ناخوش گشت و در خست عظیم آباد گرفته سعادست نمود احترام الدوله بهادر سبیت جنگ مقدس را عینیت نموده خدات پرگشت
 نرسبت ساس علا و پرگنه مبار و بسو که از پیشتر داشت غایت نموده بر فاقه خود گرفت و مهابت جنگ بهاسه عبدالحی خان
 بهادر حضرت علی خان را که غوهر خانه فقیر بود و بختی فوج خود نمود و بختی دوم فقیر اندک جنگ خان بهادر را که دیرینه تک پرورده او بود
 مقرر نمود و مبلغ کرد و روپیگی که با پادشاه موعود بود و نقد و جنس سرانجام نموده ابلاغ داشت و بواسطه موتمن الدوله
 اسحق خان بهادر داخل خزانه عامره گردید و مال ضبطی سر فرزند خان براسه پادشاه بقدریکه مناسب دانست ملحقه نمود و نگه
 سرود خان بهادر که سیکه از امر اسه متوسلین حضور بود براسه گرفته اموال ضبطی و خزانه هر ساله بنگاله که در حیات سر فرزند خان
 ارسال نشده بود و بطنیم آباد رسید مهابت جنگ در و داد و در بنگاله مناسب ندیده بنگاشت که در سکر گلی رسیده توقف فرمایند
 تا این نیاز مند مع اموال دران مکان رسیده تسلیم ملازمان نماید و در راه رجب سمیت اکبر گراج محل رفته چند روز انتظار
 مرید خان کشید و بعد ملاقات چند یک روپی نقد و جنس بفتاد یک روپی از قبیل جواهر و اقیال و انفراس و ظروف و اداسه
 طلا و نقره و غیره اتمش فخره حواله مشار الیه نموده رخصت فرمود و موافق ضابطه خزانه اموال سپرده رعایتی لائق بحال او
 نموده مرخص ساخت و خود تهیه لشکر و حشر نموده باراده انتزاع صوبه او دلیه اردست مرشد قلی خان داعیه رخصت نسبت
 کشتک معمم فرمود +

غفر یافتن مهابت جنگ برشد قلی خان بعد جنگ گران و خمیدن به او دلیه بهادر زاده خود و محام الدوله و جنگ بهادر مرشد

بعد تکی بر سندیالت بنگاله و انفراق از رتی و فتق مهات آنجا مهابت جنگ افواج قاهره با سامان لائق آراسته و است
 که با مرشد قلی خان استمزاج و استکشاف مافی الضمیر او نماید درین اثنا مرشد قلی خان محاربه با مهابت جنگ فوق طاقت خود دیده براسه
 است که با مصالحه و تقوی سوره را نزد مهابت جنگ فرستاد و مهابت جنگ نیابری سوابق حقوق و حوس
 اخلاق که جلبت داشت قبول کرده مشا لالیه را شاد کام رخصت انصراف ارزانی داشت لیکن میرزا باقر خان اصفهانی
 که از طرف مادر نسبتش بسلسله علمیه صفویه میر سید و دادا و مرشد قلی خان بود بطبع ایالت بنگاله با آنکه استعدا و این امر خطیر شد
 رضا بمصالحه نداده و تحریک مادر زن خود با شتهار انتقام علا الدوله ترو و خلاف راسه مرشد قلی خان حاضر ساخت مهابت جنگ
 بعد استماع این خبر مرشد قلی خان نوشت که این جانب بخوبی ایداد و اصرار نسبت بان والا و دودمان در خاطر ندارم و لیکن تعین
 درین قرب و جوار موجب اطمینان طرفین نخواهد بود ماول آنکه آن والا خباب با متعلقان و منتسبان و احوال و افعال قوله
 از راه مرشد آباد سمیت سنده وستان خواه از همان طرف بجانب دکن تشریف ببرند مرشد قلی خان که مرد مال اندیش
 عاقبت جو بود مدافعه و مقابله با مهابت جنگ از حیز قدرت خویش بیرون دیده خواست که ایفاکے میعاد و ترک عناد و مضاد
 نماید میرزا باقر زده که کور که بوس ریاست بنگاله از سرش بیرون نمی شد و در غیب جنگ بحدسه سباله نمود که با قوتش متصور
 نمیشد و نیز از مرشد قلی خان نهایت طعن و تشنیع بشوهر خود در باب اخذ انتقام برادر نموده قاصد آن شد که اگر بر این
 لرا ده اقدام نماید بشوهر از ریاست باز داشته زمام اختیار ملک و خزاین و افواج بدست داد و سپارد و با مهابت جنگ
 کمینه خواهد خواست مرشد قلی خان چار و ناچار جواب خط مهابت جنگ تحمض نقض عهد و مصالحه و مشعر به صلح و مذاکره
 نوشته ارسال داشت مهابت جنگ بر این معنی آگهی یافته حاج احمد و شهابت جنگ رایبه نیابت مرشد قلی خان نوشته

بجمعیست ده دوازده هزار سوار بساعت مختار اوایل ماه شوال سال مذکور بغیر مہرزم مرشد قلی خان بطرف کنگ نصفت نمود
مرشد قلی خان اول بارتقا سے خود مجلسی آراستہ شمشیر خود در آن مجمع گذاشت و از ارادہ مہابت جنگ و قلب او اگهی داؤ
استخراج رفتا سے خود نمود کہ اگر اعانت در فاقہ را جازم باشند قاصد مقابلہ گردد و الا راہ سلامت پیش گرفته خود را بہائی
رساند مابہ خان وغیرہ بعد و پیمان اطمینان خاطرش نمودہ مستعد مقابلہ گردانیدند و حسب الاتماس مرشد قلی خان ہر وران
لشکر بر خاستہ شمشیر را در کمرش بستند چون ازین محرم طعن خاطر گشت مع باقر علی خان استقداد محاربہ نمودہ بارادہ مدہ
مہابت جنگ از کنگ برآمد و از بالیسر نبرد گذشتہ کنار رود خانہ آتش بموضع بہلوار رسید و در محلہ دشوار گذار کہ اطرافش
را جنگل و دریا چہ محیط بود و عبورش مخالفان را نہایت صعوبت داشت منزل گزیدہ بر اطراف لشکر خود قریب مدھ
توپ خرد و بزرگ چیدہ استقامت ورزید مہابت جنگ پس از طے منازل از میدان پور و جالیسر گذشتہ انی طرف
رود خانہ مذکور رفاصلہ کرد و سہ چند دائرہ دولت نمود و اعلام نصرت بر افراشتہ انتظار آن سیکشید کہ بچہ تدبیر خصم را
از آن مکان دشوار گذار بیرون کشد چون محل لشکر در بزر زمین مخالف فورین داران آن دیار در رسانیدن غلہ وغیرہ قاصر
بودہ اند بلکہ غلا سے کہ از نواح نرائن گذہ وغیرہ عمال سرکار مہابت جنگ ارسال میداشتند در راہ مراحت نمودہ
مبعوض تلف میرسانیدند ازین جهت عسرت اجناس غلہ از دیا و یافتہ تشویشی قرین حال اہل اردو گردید میرزا باقر خان
بمجرد استماع تشویش لشکریان مہابت جنگ ارادہ برآمدن از مکان محروس خود بغیر مہرزم نمود ہر چند مرشد قلی خان مانع
ازین حرکت بود و بسمع قبول اصنام نمودہ آخر ذی قعدہ بغیر مہرزم مقابلہ برآمد مہابت جنگ باستماع این خبر از لشکر خود مہیا سے
و مع اعداد سے گشتہ با فوج طفرہ موج و حرکت آمد چون تقارب فیتین دست داد جانب تو پچانہ اعدا کہ آنها داخل ازان طرف
و از حراشتش گردیدہ بمقابلہ شتافتہ بودند انواع مہابت جنگ در اول یورش در تصرف خود در آورد و از طرفین جنگ بان
و بند و ن در میان آمدہ جمعہ کثیر را بفرود و مقتول و مجروح گشتہ و مرشد قلی خان با وجود آنکہ ہر اہیانش اکثر سے متفرق
شدند کمال پایداری سے فرمود درین عرصہ مابہ خان نامے افغان کہ ساختہ و پرداختہ مرشد قلی خان و معتد علیہ او بود باقتضا
طبیعت افغانے با مصطفی خان کہ رفیق مہابت جنگ در سالہ دار عمدہ بود اتفاق نمودہ باقا سے خود عذر و تفاق ورزید درین
وقت مقابلہ عنان از میدان بر تافتہ بطرفی کہ مصطفی خان فشانش دادہ بود و رفت و بگوشہ آسود اما رفتا سے دیگر
از زمرہ سادات وغیرہ مردان بانام ونگ و جو یا سے پر خاش و جنگ باہی جلالت پیش نہادہ و دست جرات کشادہ
مروی و مردانگے داوند و چان جنگی رستمانہ و دست برد سے مردانہ بعل آوردند کہ اکثر سے از لشکریان مہابت جنگ
پاسے نبات و قرار استوار نامندہ نگ فرار جبار و ناچار اختیار آمد و وحشتی عظیم پیدا گشتہ قریب بود کہ چشم زخمی سجاہ و
حشم مہابت جنگ برسد درین عرصہ میرزا باقر خان خواست کہ فتح بنام او باشد از مکان خویش کہ عین فوجش بود جنبید
و طرف یار مہابت جنگ کہ میر جعفر خان وغیرہ بودند رسیدہ آغاز محاربہ نمود و تزلزل در نبات قدم اکثر سے افگند
بشادہ این احوال ہر محمد جعفر خان در میدان با معدود سے از فقار از اسب سوار سے پیادہ گشتہ با فانت مہابت
و اصالت خان لہران عمر خان کہ رسالہ دار عمدہ و رفیق قدیم مہابت جنگ بودند چپکیش با سے دلیرانہ نمودہ آبرو سے
خرد و در میدان مردانہ افزوہ آخر الامر از جماعت سادات کہ رفتا سے مرشد قلی خان بودہ اند میر سلاکیر و میر جتبی علی
و دیگر جمعہ کثیر بعد تر و ذات نمایان زخمنا سے گران برداشتہ جام ہر شہار مرگ از دست ساتی اجل نوشیدند و

باقری علی خان و اما در مرشد قلی خان زخمی بر سر و گردن برداشته برگردید شکست برقیه اسیر لشکر مرشد قلی خان افتاده
 راه پیرمیت پیش گرفت مرشد قلی خان مع و اما دود باقر علی خان و غیره منتسبان نیز چون بخت خویش برگشته بیلاست بدست
 دینا به بابا باقر علی بالیسر میر و چون دوسه هزار کس هم در آن وقت همراه بودند مرشد قلی خان اطمینان از آنها در از حرم دیده بهیاب
 آنکه در شهر محصور گشته و مورچال بالیسته خا هم جگید مردم را بر سر شوارع آبا دسے نشاند از خود در ساخت و خود بر لب دریا
 رسیده از قبیل سوار سے فرو داده نشست یکی از دوستان مرشد قلی خان که مصاحب ندیم و از آشنایان قدیم او و پشون
 سیرت بود شغل تجارت سے ورزید جهاز سے داشت و همیشه پر از مال در بنادر بر سے تجارت می فرستاد قضا را
 جهاز مذکور پر از مال بود و قه تیار و مستعد روانه شدن بود و مالک جهاز حاجی محسن نام نیز همراه مرشد قلی خان درین ساخت
 شریک و چنانچه مذکور شد ویرینه رفیق بود و فاش که عبارت از کشتی کوچکی است که همراه جهازات سے باشد تا را کباب نشین شود
 آمد و رفت بر کنار بان نایب حاضر بود و عمل جهاز از دحام بر لب دریا دیده کسی را بر سے استخبار مرشد قلی خان و آقا سے خود حاجی
 فرستادند حاجی محسن بر مرشد قلی خان اطلاع داد که رسیدن این کشتی لطیفه غیبی است مرشد قلی خان بلا تا مل بهانه سیر و تفرج مع
 باقر علی خان خویش خود و حاجی محسن و بعضی از خدمه ضرور سے برگشتی نشسته خود را بجهاز مذکور رسانید و بر جهاز نشسته لشکر برد
 و بعد از پنج شش روز بچله بند رسید اما از طرف متعلقان و نقد و جنس که مبلغه خطیر در کنگ باناموس خود در خانه گذاشته آمد و
 نهایت تشویش داشت بنابراین باقر علی خان را بر سے استخبار دندار سے که ممکن باشد بطرف سیکا کول و گنجام که اتصال بسیار
 بکنگ دارد فرستاد بحسب تقدیر و نصرت و حمایت حافظ قدیر راجه رتے پور خورده مالک تجانه جگر ناتمه که از معایبه مشهوره
 هندی و سجد اکثر فرق مختلفت پرستان سبند است بنابراین داد که با مرشد قلی خان و حقوق عوطفش برگردن داشت
 با شمع خبر شکست و پیرمیت خان مرقوم و بدور رفتن او بطور مذکور بحال محمد مراد را بر وقت ناموشش مع جمعیت و استعداد
 فرستاده بیکم و دخترش را که زوجه باقر علی خان مرقوم بود مع جمیع توابع و لواحق که در خانه مجتمع بوده اند با خبر این و سبب
 برداشته و از حد و کنگ گذرانیده در اینجا پور که از توابع سیکا کول و گنجام بود رسانیده بکام و آرام نگذاشت انورالدین خان
 حاکم آن دیار نیز بنابر معرفت سابق که با مرشد قلی خان و باقر علی خان داشت پاس مماندارها مرعے داشته سلوکها سے
 شالیسته بعل آورد درین ضمن باقر علی خان رسیده و ناموس و اسوال را محفوظ و مصون از مصدمات حوادث دیده لشکر
 الهی بتقدیم رسانید و در استخبار احوال صوبه کنگ اشتغال و در زید و ران نواح اندکے آرمید و زن و مادر زن خود را مع اسوال
 مرشد قلی خان بخیمتش فرستاد و پدر زن و داما دسر و دینا به مجد و دمالک دکن که دارالملک آصفیاه بود و غنیمت شمرند
 مهابت جنگ بکنگ رسیده چند روز که تخمینا ربعینا خواهد بود توقف نمود چون از عهد شجاع الدوله باز مینداران آنجا
 نهایت محرمیت داشت با هر یک سلسله که بالیت بعل آورد و استمالت هر یک بقدر لیاقتش نموده برادر زاده و سلسله
 خود مهمام الدوله سعید احمد خان بهادر صولت جنگ را خلعت صوبه دار سے آنجا پوشانیده بر و سادہ حکومت صوبه مذکور
 تشکین گردانید و یکے از جماعه داران ملازم خود را که گوجر خان نام داشت با سرداران رساله صولت جنگ متعین آنجا گردانید
 و صولت جنگ را حکم داد که هر قدر فوج حاجت داند و در کار باشد بگمارد و در مهابت جنگ بعد از فراغ از انتظام مهمام صوبه
 او دیه سالما و غانما بمرشد آباد که مرکز دولت صوبه دار بنگاله از عهد حیف خان مقرر گشته بود معاودت نموده رونق افرا سے
 دولت سیرا خود گشت و بکام دوستان با انتظام محاملات ملکی و آراستن سپاه و ترفیه حال رعایا و برپایا پرداخت

شہادت جنگ و سراج الدولہ و دیگر مختصان دودمان مہابت جنگ و عظمائے آن مملکت و اعیان و ارکان دولت درمشاہد
پیش مہابت جنگ حاضر و بازماندگان سرفراز خان را شہادت جنگ بہادر در کف حمایت خود گرفته نفیسہ بیگم خواہر حقیقہ
سرفراز خان مرغوم را بغیرت و احترام در خانہ خود آورد و زمام اختیار حرم سر اسرار خود با و سپردہ نسبت مادر کے و فرزند کے با و
قرار داد اگرچہ ستر کے در میان سے بود اما نفیسہ بیگم را شہادت جنگ بلفظ والدہ واد شہادت جنگ را بلفظ پسر بخواند و
جمع امور خانہ خود را شہادت جنگ فرشت کہ دختر مہابت جنگ بود با اختیار نفیسہ بیگم سپردہ مختار نموده بود نہ کہ ہر چہ خواستہ
باشند و مناسب دانند بعل آرد و از اسباب و اموال و خدمتہ نفیسہ بیگم و محال خاص تعلق کہ مبلغ مقتدرہ ازان حاصل میشد
و غیر آن انچہ ز خرید جعفر خان بود مطلقاً تصرف نہ کردہ باختیار بیگم مذکور گذار شتہ بود و ادب و احترام و سلام و کلمہ جابجہ
باید مہابت جنگ و شہادت جنگ و جمیع منتسبانش بعل سے آوردند از بدخولہ ہائے سرفراز خان بہان روز کہ سرفراز خان
کشتہ شد یکے پس سے زائید و نفیسہ بیگم اورا بفرزند سے خود برگرفت شہادت جنگ اورا برابر فرزند خود دانستہ نہایت احترام می نمود
و چون سرفراز خان زنی از کفاد اقران در جالہ نکاح خود داشت اکثر سے جو کہ بودہ اند و بعضی ظاہر ممتنعہ باشند ازان جملہ
سر کہ صاحب اولاد بودہ انہا را مع اولادشان و دیگر متعلقان و منتسبان سرفراز خان را بجہانگیر نگر فرستادہ مواجہۃ التلقی معاش
ایشان کہ فارغ البال زندگانی نمایند مقرر کرد و ہمہ را با سانش و آرام نگاہ میداشت و ہیچ یکے از متوسلان سرفراز خان
اگر از زندہ اگر زندہ بود و اگر ملازمت شہادت جنگ اختیار کردہ بود مجوز تصدیع نمودہ ہمہ بار حاصلے بود و نمیخواست کہ
ہیچ وجہ غبار ملا سے سیرامون خاطر شان گردد از معتقدان شہید شد کہ مبلغ سے ہزار روپیہ در ماہ عجز و ضعف و بیوہ
زمان بود کہ تعلق بدقت و دیوانے نداشت و ہر ماہ کہیہ ہائے از حضور خود و مصحوب خواجہ سزایان و زنہائی
مستعد ملازم میرساند و نائب شہادت جنگ حسین قلی خان بہادر و از طرف خان مرغوم را سے کو کل چند کہ دیوانہ حسین قلیخان
بود نہایت صلحہ جہانگیر نگر و اہللام آباد و سہلٹ وغیرہ کہ تعلق بمہابت جنگ داشت ما مور شتہ بنظم و نسق ہما یک
مذکور سرفراز و مخمر بود و جو جدار سے رنگبورو لقا سم علی خان کہ برادر زادہ زن مہابت جنگ بود مقرر گشتہ نام بردہ را بجگو
آنجہ ثروت و کمیت افزود و معین الدولہ سیف خان بہادر سیف جنگ برادر عمدۃ الملک کہ از عمد جعفر خان لغوجدار سے
پورنیہ وغیرہ از حضور ما مور بود و چند روز بضا بطہ ستمہ ایام سلاطین سابق مہابت جنگ را با سخے تصور نمودہ آوازہ
بر آمدن خود بارادہ مدافعہ او شہرت میداد و متوقع بود کہ از حضور بادشاہ نیز اموا و افواج تبادیب مہابت جنگ خواہند
رسید چون انتر سے از مطنونات سیف خان پیرایہ مملو و نیافت نہ است کشید و اشتہار ارادہ خود را مخالفت مصلحت
و احتیاط دانستہ برائے استخفا خود و تخمین اختیار نمود و مہابت جنگ با پاس خاطر عمدۃ الملک و مصلح دیگر چندال التعلانی ہجرات نمود

ذکر احوال بہیت جنگ و صوبہ عظیم آباد و لوہا حق آن

احترام الدولہ بزمین الدین احمد خان بہادر بہیت جنگ پر حاجے احمد کہ داماد کتر نہایت جنگ بود بعد فتح بنگالہ
صوبہ دار سے عظیم آباد را مہابت جنگ با و گذار شتہ طاعت با خطاب سے مذکور و منصب بہت ہزار سے و ماہی و ترب
و نویت و بالکی جہاں را کہ برائے او از حضور طلب داشتہ بود فرستاد و بہیت جنگ سیدہ ایت علی خان بہادر
والدہ اتم را کہ بر بلکہ ہائے خود جدار سے خود بودہ اند طلبیدہ نہایت عواطف و اشتقاق محبت مل حال ایشان و شہ

و تکلیف بخشی کرے لشکر خود باین ان نموده فرمود که حق تعالی این ملک دولت را سیرادرشما که عبارت از ذات خود بشما عطا فرموده باتفاق همدیگر بانتظام نوج و انصرام معاملات این ملک باید پرداخت و نوسے کار بار را باید ساخت که محسود اقران و مورد تحسین و الطاف بزرگان باشند و دیگر کلمات مناسب که مظهر مودت قلبی باشند بزرگان آورده مسوکه که موجب انباشت اتحاد و دفاق دودا باشند همیشه معمول داشت و باهم نهایت الفت و آمیزش رود و در آن وقتا من و اس را که دیوان قدیم مهابت جنگ بود از غم و پدر زن خود مهابت جنگ طلب داشته و دیوان سرکار خود نمود مہیت جنگ اگر چه در حدایت سن بود لیکن با کثر محامد موصوف و بخت آت و سہوشیارے مفسور و اوقاتش نہایت منقبض و معمور بآداب ریاست مہوب و تہذیب اخلاق منذب مہابت جنگ و تکیہ تنبیخ مرشد آیا در فتنہ بود بسبب حسن سلوک و احسانا سے او اکثر زمینداران صوبہ عظیم آباد مثل راجہ سندرنک برہمن زمیندار برگنہ ہاسے مکہ و زمینداران برگنہ ترہٹ ہاسے کہ قوم سہی و نو مسلم دورین دیار بقیم زمین اشتہار داشته اند در اوقات ہر چار ہزار نامدار خان و سردار خان و کامکار خان و رنست خان کہ در ان اوان راجہ ہاسے بحال مرقوم بودہ اند رفاقت نمودند و از فرقہ سپاہ نیز بعضی جامعہ داران کہ متوطن صوبہ عظیم آباد بودہ اند ہمراہ رفتہ اند فتح و ظفر استدعاسے سعادت بوطن خود نمودنا ہر یکے از انہا مورد عنایت گردیدہ اقبال و خلعت فاخرہ و جواهر گران بہادر عطا یا یافتہ بوطن مالوت خود و مراجعت نمود و بعد ورود در سلک ملازمان مہیت جنگ منسلک گردیدہ بمقتضای انیکو خدمتہا کہ با عمو سے او نمودہ بودند مورد الطاف و مہمت بودند الحاحی حسن سلوک و سلسلہ مہابت جنگ با اینہما اقتدار کہ اینہا را سیر گشت بمرتبہ بود کہ در احد سے از زمرد امرایک از متوسطین اغنیاء مشاہدہ گذشتہ و پاسن حقوق ہر یکے را نیز بمرتبہ رعایت سے نمودند کہ مافوق در زمان خویش ابریح کسے ندیدہ و از کسے نشیندہ ایم مہیت جنگ را با والدہ فقیر کہ انبا سے عم ہدیگر بودہ اند و سرشتہ رصلع ہم از مہیت کہ جد سے مادر سے فقیر در صغر سن مہیت جنگ را بمقتضای شفقت گاہ گاہ شیر میخو را بندہ تحقیق بودا بقدر پاس اخوت مر سے مہیت کہ برادران حقیقہ ہم بیچ بابان مرتبہ رعایت نکر دہ باشند علی اسے حال مہیت جنگ بکمال جاہ و جلال با لفاق والد و عم و خال این شکستہ بال و دیگر ملازمان بانتظام ہام این بلاد و رفاہ رعایا و کل عباد در نہایت عدل و داد بسر سے بردار گنگارش جزویات خصال و بر رگما و فتنائل مہابت جنگ و ہر سہ برادر زادہا لیش دیگر حالات و معاملات ایشان پرداختہ آید و فائز سے باید بنا بر صیق فرصت و اندیشہ حل مردم براغراض اغماض نمودہ بنگارش عظام امور کہ ضرور است اکتفا نمودہ می آید

اسیر شدن مولت جنگ و دست باقر علیخان خولش مرشد قلیخان بحسب تقدیر و رفتن مہابت جنگ بر سر باقر علیخان و رہا شدن لختو جنگ از ان گرفتاری بقدرت حکیم قدیر

چون مہابت جنگ بہادر مرشد آباد رسید مولت جنگ برادر زادہ او کہ صوبہ دار او ڈیہ شدہ بود اندک طمع را کار فرما شدہ خواست کہ تخفیف در مواجب سپاہ مقرر فرماید آنہا یکہ غریب الدیار در فقاسے دیرینہ داز مرشد آباد ہمراہ رفتہ بودند قبول نمی نمودند و مردم شہر گنگ و غیرہ کہ متوطنان صوبہ او ڈیہ بودہ اند نوکر سے در او طمان خود غنیمت شمر دہ تقلیل مواجب سے کہ مولت جنگ سیواست را سنے عیشند از بیخبت از فرقہ سپاہ اکثر سے از مردم ہان دیار ملازم سرکار گذشتہ رفقا سے دیرینہ کہ ہمراہ رفتہ بودند بر طرف گردیدند و بعضی دیگر از سرداران عمدہ مرشد قلی خان سے در شہر گنگ

بے آنکه نوکر صولت جنگ باشند سکنه داشتند و تخم نجات باقر علی خان در سینه خودی کاشتنده و شاد میخند نام و درویشی که از آشنایان دیرینه صولت جنگ و از بنگام طالب علی که در شاهجهان آباد با هم می نمودند ملت و اتحاد داشت و زیوت از اطراف دکن رسید و صاحب و متفکر دید چون سرشت خوشه داشت صولت جنگ را که مست می جوئے و سرگران باد و دولت و کامرانی بود با سوز ناله مثل اندوای مردم آن شهر با تمام و احتمال بودن مالهای مرشد در خانه آنها و بهر سائیدن لشوار از خانه های مردم با شمع خوب صورت و صباحت ملاحت منظر هر صورت که میسر آید ولالت نموده نهایت مبالغه درین امور داشت بلکه در خانه او این قسم کار با وز و کوب بیچاره بعل می آید ازین افعال ناشایسته مردم شهر بجان آمده آه و فغان مظلومان بکیوان میر رسید و از اکثر سپاه که زر ساعه بخشیده مرشد قلیخان بدست آخفا تحقیق یافت بجزر و عنف از آنها کشیده داخل خزانه صولت جنگ میگردد دید ازین مرموز و وجه مذکور و طبع مردم را تنفر از حکومت و ریاست صولت جنگ بهر سید و بدل و زبان تاب و توانیکه داشتند مهت بردن او گماشتند چون از قدما رفقا صولت جنگ و مهابت جنگ چندان کسی در انجا نماند که قلیخان از مصاحبان و قلیخان و در فرقه سواران فقط گوجر خان جماعه و رفقا صولت جنگ خود که دو صد کس زیاده همراه او بنوده اند و مردم آنجا که ملازم شده بودند اکثری از آنها بلکه همه نوکران چند ساله مرشد قلی خان و باقر علی خان و از جمله منتسبان آخفا بودند قریب بیست سال صولت جنگ مع عیال و اطفال بهر صورت شاد کام و فارغ البال در آن صوبه بسر برده اهلینان کله از هر مهر بهم رسانید ناگاه فلک شعیبه باز بنامه فتنه آغاز نهاد تفصیل این اجمال آنکه باقر علی خان داماد مرشد قلیخان پدر زن خود را ترغیب و تحریص بانتراع صوبه او و لیه از دست صولت جنگ و تحریک انتقام سرفراز خان از مهابت جنگ می نمود مرشد قلی خان او ضاع روزگار و عدم اقتدار خود را و بیهوده پستی قداحت بدامن غرلت یحیدر میباشند و باقر علی خان دید که بخشش با مرشد قلی خان در نیکی و دنا چار خود غارم این کار گردیده و توسل با بزرگ و کهنان جیت تابستانه آنها شاید از عنده بر آید و تدبیرش چنین اندیشید که در بعضی از فوجدار بهانه که از سال جوار با صوبه کنگ و دشت تقیری که مذکور شد در آنجا آمده نشست و راه آشنائی با حکام و زمینداران و مهاجیان آنجا آنکه در وقت و مدار او را گامبند شد و بر احوال صولت جنگ و رفقا اطلاع تام بهم میرسانید چون معلوم نمود که از رفقا کسی که در قلم کمر بسته با او مانده اکثری همان مردم اند که نوکر و کمک خوار مرشد قلی خان و او بود و اندک آنها را در راه سراسیمه و مفتوح نموده آمدند مردم و ارسال مکاتیب سلوک میداشت و استخراج هر یک در حفاظت خود و عدولت صولت جنگ می نمود تا آنکه میل خاطر آنها بطرف خود و استخراج از صولت جنگ تحقیق معلوم نموده مردم را بطبیع و جو اعدا سپهر اسید با متفق ساخت و نوشت که بعضی کسان مثل گوجر خان و غیره که باشا کید نیستند آنها را به بهانه خانه جنگ یا بطور دیگر بهر صورت که میسر آید دفع باید نمود تا کاریکه پیش نهاد خاطر است صورت تواند گرفت مردم آنجا این را که پسندیده روزی با بهر گمر جمع گردید و غلغله از دحام بطور بلوا سکی نام بر روی کار آوردند و آهسته آهسته بنگامه شتداد یافته بلند گردید صولت جنگ گوجر خان را بر اسلکین نائره فساد و اطماع التهاب آشوب فساد و بیغماها مناسب داد چون طباع مردم شهر اخراج کله از صولت جنگ بنابر سباب مذکور و ترغیب باقر علی خان تحریک محمد مراد که چانگ سوار علاء الدوله اناپوشیار و در انجا اندک با قدار و رفیق راجه شاکر دواره بود و بهر سائیده

تقدیر بهم داسی انقلاب بود سودی نداد و روز دیگر در عین بازار که گوهر خان براسه بجراسه صولت جنگ جزیه سواره
میرفت بد غار بر سر او ریخته او را از پا در آورند و بجزو این حرکت غلغلہ وصول باقر علی خان و در قرب جوار شہار دادند و
صورت بلواسی عام رویداد بعد التهاب این نائره ماجرا بر محبوب سرمان بر باقر علی خان پیغام فرستاده استند ما
آید لشخ نمودند او که از نو سے این روزهایست کشید محالہ خود را بشتر کنگ که دار الملک صوبہ اودیہ است رسانید
و بقتلہ انگریزان و دیگر مردم شہر که مخلصانش بوده اند از وصول خود خبر داده پیغام فرستاد که بہر صورت مستحقان از اراک
را کہ حراست صولت جنگ سے نمایند بہ ہم و امید شریک رفیق خود گردانیدہ صولت جنگ را اسیر بایند نمود مردم شہر کہ
نوکران لشخ جنگ و مخلصان باقر علی خان بودند ملازمان قدیم صولت جنگ کہ تفکیک این معدود بوده اند و بجزش قیامی نمودند بجز نزدیک رسیدن
باقر علی خان و بوعید و تهدید از طرف او برسان ساختہ پیغام دادند کہ اگر اٹھا نمانید و در برابر رو با کشاید ستلای تو انید ماند و لاد دست از جان ستہ بیا
سیاست شہید بچارہ با چنان بر جان خود ترسیدند کہ بچید صولت جنگ را نہا نمود سودے نکرد و دست از رفاقت او کشیدہ و مقاربت
ابواب التہم مفسدان مذکور را نہ نمود ہم اینا پیوستند باقر علی خان کہ نہایت متصل بود بہر وقت صولت جنگ
رسیدہ اسیر و دستگیر شد نمود و خود بجا سے او ممکن گشتہ خزان دسباب صولت جنگ را متصرف گردید و عیال
و اطفاش را در قلعہ بارہ بھائی مجبوس ساختہ صولت جنگ را نزدیک خود مقید نگذاشت صولت جنگ چند روز قبل از
اسیر سے خود اخراج مزاج ملازمان و نزدیک رسیدن باقر علی خان کشتہ شدن گوهر خان مهابت جنگ طلاع داد
مهابت جنگ از شہر برآمدہ داخل نیمہ گردید و جازم بود کہ بہر محنت تمام تر خود را با مانت و حمایت صولت جنگ
برساند ناگهان خبر اسیر شدنش اشتہار یافت و از سر کار ہ ما ہم مهابت جنگ بہین خبر رسیدہ مائق حرکت گردید چہ
احتمال میرفت کہ چنین حرکت عظیم بدون تحریک آصف جاہ سے نہ تواند شد و تدارکش تا مل نام سے خواستہ بنا
علی ہذا بنا بر ہتشارہ گذاشتہ شروع بمشاورہ شدہ ما در دولت جنگ نہایت محبت با سپہ مرتبہ عشق داشت مهابت
استرفاضے او برابر با ما در خود سے نمودہ اسے احمد و اسے صولت جنگ مبالغہ در مصالحہ نمودن و دادن صوبہ اودیہ
باقر علی خان استخلاص صولت جنگ از دست او در عرضش سے نمودند و این مدارا اصلاح امور دانستہ اصوبہ اسیر
سے شہر دند مهابت جنگ تبعیت این را سے نکردہ استرفاضے باقر علی خان ندلت و سستی در ارکان دولت
خود سے نہید مصطفی خان کہ سردار عمدہ در زمرہ سپاہ و دولت خواہ مهابت جنگ بود کہ آقا سے خود اختیار نمودہ
سماجت و ایرام تمام در مقابلہ داشت آخر الامر بوجہ در شوق جنگ بر مصالحہ اختیار اندہ تہیہ اسباب و افواج موکد
و ہمہ گردید

نصفت نمودن مهابت جنگ بطرف کنگ بعد تیاری فوج و آراستن سامان
بارادہ استخلاص برا و زرادہ خود و صولت جنگ از دست باقر علی خان

چون مغلزون بود کہ باقر علی خان را استظہار بہ بقوت و شوکت آصف جاہ سے متحقق است و استخلاص صولت جنگ
از دست او متعہم بنابرین در نگذاشتن فوج و سرانجام نمودن اسباب حرب اہتمام تمام لعل آمد و مهابت جنگ
ہر یک از سرداران لشکر را حکم نمود کہ یاران و برادران شہا بہر قدر موجود و میہا باشند ملازم سے کار نماند و بعضی

اگر چند روزہ راہ باشند طلبیدہ رفیق خود ساز خیابانہ مصطفیٰ خان حکم کند لشکر رسالہ پنہار سوار وارد شد و بمشیر خان
 سہ ہزار سوار و سردار خان دو ہزار سوار و عمر خان سہ ہزار سوار و عطاء اللہ خان دو ہزار سوار و وجد علی خان ہزار سوار
 و فقیر اللہ بیگ خان ہزار سوار و میر جعفر خان ہزار سوار و میر شرف الدین پانصد سوار و شیخ محمد معصوم پانصد سوار و امامت خان
 و غیرہ نارتولیان یک ہزار و پانصد سوار و میر کاظم خان دو صد سوار و بہادر علی خان داروغہ توپخانہ جسٹس پانصد سوار حکم
 داد و فتح را و بخت و جیدن بہیلیہ و غیرہ ہزاریان را با پنجاہ ہزار یا دہ قفقاسی بہیلیہ ہمراہ گرفتہ از حاجی احمد برادر
 خود دوازہ مصلحت جنگ وقت رخصت التماس نمود کہ انشاء اللہ تعالیٰ اگر سے ایم مصلحت جنگ را ہمراہ سے آرم
 و گرنہ روئے خود را بشمارنے نایم شہادت جنگ را با پنہار سوار و قریب دہ ہزار پیادہ بہ نیابت خود در مرشد آیا گذشتہ
 بساعت سعید با مسیت ہزار سوار جرار روانہ گردید و تباہ و تباہی قطع منازل مع توپ و توپخانہ سے نمود و با مردم ہمراہ
 وعدہ نمود کہ ہر کس اول مصلحت جنگ رسیدہ اور از دست دشمنان خواہد بر آورد لک روپیہ نقد بان شخص و اگر صاحب
 رسالہ خواہد بود ملاوہ آن دو ماہہ ہمراہ ہانشان نام خواہد شد باقر علی خان را از استماع خبر آمد مہابت جنگ و شرف
 و استعداد جنگ شور و خجوت فرو نشستہ خیرے لاق بود کہ چہ کند چون چارہ نبود با استعداد سے کہ داشت آن طرف
 دریائے مہاند ابر کنارہ دریا مورچال بستہ و توپخانہ چیدہ مع ہمراہیان خود مستعد محاربت نشست و بنگاہ را سے جاری کرد
 عقب لشکر فرود آوردہ مصلحت جنگ را در یک رتبعہ کہ بر خلاف آن چاند نے سفید چپیدہ و از رسیان سفید بالائی
 را چون دام بہم یافتہ بودند گذشتہ دو مغل تورا نے را اندر و لشکر ہمراہ شانیدہ بود کہ ہر گاہ مردم مہابت جنگ نہ دیک
 رسید ہر یک از شما کار کا تمام نمایند و پانصد سوار پیادہ دکنے را مع نیزہ ہا و در دوران رتبعہ تعین نمودہ فرمودہ
 بود کہ ہر گاہ لشکر مہابت جنگ از دور نمایان شود شما ہر یک اسہارا تاختہ و خود را بر رتبعہ نزدیک ساختہ یک یک نیزہ
 بر رتبعہ خواہید زد و بعد از ان در ہر چہ صرفہ خود بہ بینید خواہید نمود مہابت جنگ چون متصل رسیدہ احوال بہت ہو چال
 از کنگد اشتن مصلحت جنگ در بنگاہ شہین بعضی از افواج را معین ساخت کہ بجز دشروع جنگ ہر گاہ اضطراب و آہنگ
 گزیرہ در لشکر مخالف مشاہدہ کنند از راہ دیگر غیر مقابل دشمن سبقت نمودہ ارادہ رسیدن بر بنگاہ و بر آوردن
 مصلحت جنگ از قید دشمن خواہید نمود و نصف شب گذشتہ بانوج بر سر مورچال مخالف روانہ گشتہ اول صبح
 میدانید کہ بر لب دریائے مہاند ار رسید لشکر باقر علی خان بجز دشمنان ہدہ کثرت فوج مہابت جنگ دشروع محاربت
 ہمین کہ خند توپ و بان ازین طرف سر دادہ شد رو بگریز نہادہ تزلزل گردید افواج مہابت جنگ دیگر گشتہ خود را بدریا
 زد و از دریا گذشتہ بر لشکر باقر علی خان تاخت بجز در رسیدن دلیران قوسے جنگ ہمراہیان باقر علی خان از جنگ
 گزیرہ نمودہ راہ فرار سپردند مصطفیٰ خان و میر جعفر خان کہ بر اسے استخلاص مصلحت جنگ تعین شدہ بودند ارادہ بنگاہ
 نمودہ پیش قدمے کردند و از لشکر باقر علی خان در نیم ساعت اثر سے بر جانماند محمد امین خان برادر مہابت جنگ
 کہ برادر زن حقیقہ میر محمد جعفر خان بود مع اصالت خان میر میر خان پسران عمر خان با سعد و از ہمراہیان کہ زیادہ
 از دہ نفر نمودہ اند مشیر از ہمہ بنگاہ رسیدہ جو اسے مصلحت جنگ گردیدند و جو اسے از عکسہ کا و خانہ ملازم زادہ
 مصلحت جنگ کہ قد است نو کرے داشت رتبعہ در ان مصلحت جنگ بود سے شناخت حاضر آمدہ بسواران مذکور
 از دور نشان داد کہ نواب را در فلان رتبعہ مقید سے برند سواران بطرف ہمان رتبعہ حرکت نمودند و مرشد سے

متعین امارت قرب لشکر مهابت جنگ دریافته بهینت مجوسه لطیف واحد بر رتبه حیات نمود و راه گریز پیش گرفتند از غم
 سنان آنها یک نفر از آن دو غل که قبضه صولت جنگ با موگشته در رتبه همراه او نشسته بودند مقتول گشت مغل دوم حسد
 مغل مقتول را سپهر ساخته بالاسی خود کشید قضا را صولت جنگ پائین هر دو افتاده از اجماع جراحات محفوظ و مصلحت ماند
 مغل دوم را نیز اندک جراحات رسید درین عرصه سواران مذکور نزد یک رتبه رسیده دام یافته بالاسی آن رتبه را که
 از رلیان بود بریده پرده را برید و استند صولت جنگ اصالت خان و محمد امین خان و غیره را شناخته لب بدعا و تنای
 آنها گشود و تحسین و آفرین شروع نمود محمد امین خان از اسب خود فرود آمده و لت جنگ را دالت و تاکید اسوار شدن نمود
 مغل مجروح چاک نموده از رتبه جست و بر اسب نشسته اسب را غمان داد و بغزریان لشکر خود ملحق گردید تا شایان
 متحیر گشته بر چستی او تحسین نمود و دلیر خان از اسب خود فرود آمده صولت جنگ را ترغیب اسواره نمود و از رتبه برادر
 سوارش کرد چون افواج مهابت جنگ پے هم نتوانستند آمد بعد آنکه میر محمد جوهر خان مع محدود و دس از همراهمان
 بر فیل خود سوار در رسید محمد امین خان و دلیر خان پیش آمده بمقدمه حجت توام صولت جنگ ابشارت رسانیدند میر محمد جوهر خان
 مجروح و دیدن دشمنان فیل خود را شایده صولت جنگ را بران سوار کرد و خود عقب او در خواست مع بود چ نشست از
 عجب قدرت کامله پروردگار و بولمونی روزگار صولت جنگ که یک ساعت قبل از آن منصرف قتل مایوس از جان بود
 در ساعت آخری صاحب اقتدار و بر فیل سوار مطاف اصناف خلایق گشته گردا گرد مردم از با سو حجت و جو
 او رسیده هر که می دید از دور جبین ارادت بر خاک ادب نمود و بندگیها کمال بر افکندگی تقدیم رسانیده پذیرش
 آرزو می نمود فسبحانک اللهم مالک الملک تو فی الملک من تشاء وتمنع الملک من تشاء و تعز من تشاء و تنزل
 من تشاء بیدگ انجیر انک علی کل شیء قدير منیهان خبر مهابت جنگ رسانیدند و جنگ اربعه
 در رسید و بلا زمت عمری خود سرور و منبسط گردید مهابت جنگ آغوش اشتیاق گشوده در برش کشید و هم آغا سر بر دما
 سرش و شادمانی بر پا گشته حکم بنواختن شادمانه نوبت صدور یافت و صولت جنگ را خلوت فرستاده حکم بحاجت صلاح
 سرور و پیش نهاد انفراد خلعت فاخره در بر پوشانیده و بجا بر گران بهاکه عبارت از سرچ و جیفه مرصع مع پر گلگون و خند
 سرواید و غیره باشد فرین نموده بر مسند امارت بغزت و احترام نشاند و سر کرد و هاکه لشکر را فرمان داد که نزد مبارکباد
 بگذرانند حسب الحکم لعل آمده زرد و زرعی بعینه الغام و صدقات و نذر و بلایان و مساکین و ارباب استحقاق رسید
 و شاد و اشیار با شکر گذار سکه پروردگار بطوریکه ممکن و تیسر بود تقدیم رسانیدند و همان وقت فوجی برای آوردن
 خیال و اطفال صولت جنگ از قلعه باره بجائی مع سوارها متعین گردید جماعه که از طرف باقر علی خان حراست شان و
 قلعه دار می نمودند کسانیکو خسته و احسان با آنها نموده بودند بامید غنایت و رعایت بر جانمانند و موزیان ایذا
 رسان بخوف پادشاه و یا سادر رفته مفقود انحرشند مردم متعین اهل و عیال صولت جنگ را بمسکین و زسے پیکر رسانیده
 در خیام علجده که براس صولت جنگ و حرم سرای او بر پاشده بود فرود آوردند دل خستگان فدا و مستمندان مشتاق
 بملاقات همدگر سرت اند و خند بعد توقف چند روز مهابت جنگ اسباب و سامانیکه صولت جنگ را می بالیست و منزلت او
 بود مثل انبیا و افراس و توشک خانه و جواهر و اسلحه و یراق و دیگر محتاج که شخصه بان شان و فرور لا علاج می باید از
 خانه خود مرحمت نموده کمال جاه و حشمت روانه مرشد آباد نمود تا بغزنی و میمنت بمنزل مقصود رسیده بملاقات الدین

سماوت و سرت اندوزد و والدہ خود را کہ در مغار قش نہایت غم و الم داشت و خود را از زمرہ مردگان سے انکاشت از پنج پیران
 و ہیبت الاخران بر آورد و ہلقا سے سرت پیر اسے خود شمع شادمانی و شہستان زندگانیش افرود چون صولت جنگ
 حسب الامر روانہ مرشد آباد کردید اکثر افواج و اسباب ہر اسے مہابت جنگ بر نافت صولت جنگ روانہ مرشد آباد گشت
 و مہابت جنگ با جمیع سرداران و پنج شش ہزار سوار جریہ ماند و صوبہ مذکورہ را انتظام سے دادہ از ان پس ارادہ معاودت
 بر کزد دولت خود نمود و مخلص علی خان و اما و حاجے احمد را بہ نیابت صولت جنگ در آنجا گذاشت بعد چند روز از انسانی راہ
 حسب التماس مصلحہ خان شیخ محمد معصوم پانی پتی را کہ سردار دیرینہ معروف و بشہامت و بیجا عت موصوف بود بہ نیابت
 صوبہ مذکورہ امور نمودہ چند منزل بنا بر انفصال بعضی جواب و سوال ہمراہ داشت بعد از تشخص و تقریر جمیع معاملات شیخ
 مرقوم را خلعت نیابت صوبہ اوڈیہ دادہ با جمیعت سوار و پیادہ کہ ہمراہ او ضرور بود مخص فرمود و شیخ معصوم خصیت
 یافتہ بطرف کنگ نہشت کرد و مہابت جنگ سیرکنان و شکارا گلنان با پنج شش ہزار سوار مع سراج الدولہ و بگم خود
 راہ مرشد آباد گرفتہ قطع منازل سے نمود +

نوکرارادہ ہیبت جنگ باخراج و ہستیصال جماعہ بھوجپوریہ و ابتدای ورود جماعت
 مرہٹہ در ممالک اوڈیہ و بنگالہ وغیرہ و رسیدن بجا سکر نیڈت با چہل ہزار سوار
 دکن سے فرستادہ رکھو بے بھوسلا راجہ ناکیور کلان و رسیدن فوج مذکور چون بلا
 ناکیا بر سر مہابت جنگ سوخچیکہ در حروب مرہٹہ رومی خود و تدارکمانی کہ مہابت جنگ فرمود

در ہین ایام کہ صولت جنگ اسیر خجہ تقدیر گردیدہ مہابت جنگ بر آستخلاص اول بطرف کنگ حرکت نمود احترام الدولہ
 بہادر ہیبت جنگ صوبہ دار علی خیم آباد پٹنہ را ارادہ تسخیر و تصفیہ ملک بھوجپور و قلع و قمع راجہ ہورل سنگہ و بالواد و نشت سنگہ
 قوم او جین زمینداران سرکار شاہ آباد کہ از مدتہا مقتدر و متمرد بودہ اند پیش نہاد خاطر عا طر گشتہ تقسیم این عزم نمود را
 خیتاسن داس کہ دیوان صوبہ و نہایت قدامت و اعتماد داشت برادر ارقم سید ہایت علی خان بہادر بنا بر قرب و منزلت
 کہ در خدمت ہیبت جنگ ملاوۃ قرابت بہرسانیدہ مرجع تمام معاملہ و اکثر زمینداران صوبہ و رئیس و نجیبی کل فوج بود حسد با
 بردہ در دل کینہ ایشان می ورزید خاطر ان ہیبت جنگ چنین نمود کہ ہایت علی خان ہمہ وجوہ در حضور عالی نہایت
 اعتبار و اقتدار و سخن ایشان پذیرائی دار در زمینداران این حالت را شناختہ چشم امید بطرف او شان دارند ہر گاہ ہستیصال
 جماعہ بھوجپوریہ و فراج مبارک تقسیم یافتہ جماعہ مذکورہ بعد مقتور سے و یاس التبتہ رجوع بہدایت علی خان خوانند نمود و
 ایشان بنیاس نام آورے خود در عفو جرائم و تسلیم زمیندار سے آہنا با نہا مبا لغہ خوانند نمود و خیاب عامے انبا چار سے
 پاس خاطر ایشان نمودہ حسب التماس بھل خوانند آورد در در محنت ضائع گشتہ زمینداران بدستور بر جاسے خود
 مسلم مستقر خوانند ماند در بنصورت صلاح آنکہ لطائف البھل ہایت علی خان را از حضور دور تر باید داشت ہیبت جنگ
 ملتس او را شناسب ارادہ خود دانستہ والدہ مرحوم را حکومت و فوجدار سے پر گنہ سنوت و غیرہ ضلعو گمہ دادہ مختار محال
 آنجا ساخت و گفت کہ راجہ سندر سنگہ چون زمیندار عمدہ و ملک او اتصال بکوہستان دارد بدون بودن شماران ضلعو

الطہیان خاطر من از نظرت نمی تواند شد باید که شما بتظام ضلع مذکور مشغول باشید تا من بادل مطهر بسبب انجام مہام سرکار
 شاہ آباد و سرکار تہاس خاطر خواہ خود بردارم و برادر خود مہدے نار خان را بہ نیابت بخشی گزیدہ خود مقرر کردہ ہمراہ من رسید
 والد مرحوم امثال امر آقا نمودہ بکار ما مورداخت گشت و مہدے نار خان مرحوم را ہمراہ ہیبت جنگ واد ہیبت جنگ سبرور
 با فوج و سامانیکہ میخواست بسبب کار شاہ آباد رفتہ استیصال جماعہ بھوپوریہ بحد گرفت و فی الحقیقہ استحقاق استیصال داشتند
 چہ کتر کسے از سکنہ ضلع مذکورہ و مترودین و مسافرن از دست تقدسک و انواع ایذا و اضرار آنہا محفوظ میماند و شرح اسخاے
 ظلم و آزارشان کہ بغربا و عجز میر سید طول بسیاک میخوابد خلاصہ زمینداران مذکور را بعد محاصرہ میدید و چندین جنگ از قلعہ
 آنہا بقتل و غلبہ اخراج نمودہ ملک را مصفا و مسخر ساخت و استقامت رعایا پرداختہ سعه در آبادیے برگنہ ماے آنجا نمود
 درین عصر روشن خان تراسبے از فرقہ افغانہ کہ از سردار قدیم اقوام خود و در صوبہ عظیم آباد و آلہ آباد و از بدنتا صاحب نام
 و نشان بود و از بدت حکومت سرکار شاہ آباد داشت و باز زمینداران آنجا ہم با قہدار و ہم با اتحاد و واد میگردانید
 اخراج زمینداران آنجا و استیصال آنہا را چنانچہ مکنون خاطر ہیبت جنگ بود نظریہ قد است ریاست آنہا دران دیار
 و اتفاق آنہا با راجہ با و مقتدران قرب و جوار متغیر دانستہ با ہیبت جنگ مکرر در مجالس متعددہ بطریق دولتخواہیے با آنجا
 مختلفہ استغفاے زمینداران آنجا و ترغیب معاملہ با آنہا و طلبیدن و شمول عواطف فرمودن مے نمود و راہ مرسلات
 آنہا بار روشن خان مفتوح بود چون این امور نا ملائم طبع ہیبت جنگ بود و وزیر و زائر جارسے و خاطر شش از طرف
 روشن خان مے افزود و آخر با افغان مرقوم درین خصوص دمیالغہ افزودہ بعضی کلمات کہ ملایم طبع ہیبت جنگ نبود
 گفتن شروع نمود چنانچہ روزے جبارت نمودہ گفت کہ صاحب ہنوز طفلند و او صنایع روزگار و انقلاب لیل و نہار ندیدہ
 ملتہات مارا باید شنیدہ والا ثمرہ شایستہ نخواہند دید ہیبت جنگ را این سخن بسے گران آمدہ فاصد کشتن او گردید و
 میر قدرت اللہ خلف شاہ شکر اللہ قادرے را کہ از جملہ جماعہ داران و مرد صاحب جراتے بود و حسن بگی خاں را کہ قلعہ دار
 و نگیرہ در اوقات سابقہ و درین زمان ہم داشت براین کار گماشت روزے روشن خان بدستور مہمود و در خیمہ دیوان عام
 براسے مجرا و سلام ہیبت جنگ وقت عصر آمدہ نشست ہر دو کس مذکور آمدہ کارش را تمام ساختند روشن خان بسبب
 فریبے از جاسے خود جنبیدن نمی توانست بہان قسم نشستہ براہ آخرت رفت و درین اسفار و حروب مہدے نار خان
 غم عالی ہجم راقم کہ در صفات حمیدہ و شیم پسندیدہ یکا نہ روزگار و جوان سنجیدہ ہوشیار بود جراتہاے نمایان و خدمتہای
 لائقہ بطور رسانیدہ مورد اشفاق بسیار و منظور نظر ہیبت جنگ گردید و ہیبت جنگ بعد ہترضا و استیذان از والد فقیر
 خلعت خدمت بخشی گزیدہ اصالتہ مہدے نار خان مع فیلم اسپ و شمشیر و دیگر عطایا مرحمت فرمودہ برفاقت خود برگزید
 و تابو نہایت مہربانے و پاس خاطر شش مرے میداشت و بر جمیع رفقاے خود تفوق میداد اگر در مدح آن غم گرامی قد
 خوسے رود و سخن بطول انجامد و ب باشند کہ محمول بر تکلف و تصنع گردد و حقوق شناسے و فروتنے و تواضع و صلہ ارقام
 و احسان و انعام با اقربا و اقوام بدون منت و آداب و اخلاق و وفا و مروت و شجاعت و فتوت و حسن بیان و تالیف
 قلوب مردمان و پاس آشنائی و ووداد و با وجود کمال شجاعت و غیرت در نہایت تحمل و بردباریے بود اللهم اغفر لہ و حمزہ
 والد مرحوم حسب الامر بکار ما مورپرداختہ براسے افزایش نام و نشان خود با اتفاق راجہ سند و سنگہ و راجہ جیکیشن را کہ
 زمیندار بلانوون و دیگر زمینداران سرس کٹنبہ و چرکانوان و غیرہ بارادہ تسخیر ام گڈہ و تادیب زمیندار آنجا کہ عمدہ

زمینداران کو ہستان بود و کمتر کسی از حکام واقربا در اینجا تسلط یافته نہفت نموده قلعہ چتراراکہ بر سر درہ کوه درہ رام گدہ
 واقست محاصرہ نمود بعد ازان کہ قلعہ مذکورہ مفتوح گردید و مراحل چند بیشتر ازان مکان نہفت و لوقہ شد و از بند و بست اینجا
 انفراسی میر آمد خبرداران محتمل گئے دادند کہ رگھو بچہ بھوسلا نہت پردہاں خود را کہ بھاسکر نہت نام دارد با چل ہزار سوار
 مرثیہ تیغیر ملک بنگالہ تعین نمودہ مرضی گردانید غریب فوج مذکور از ہمیں را کہ کوہستان گذشتہ بطرف بنگالہ خواہد رفت
 والد مرحوم خبر مذکور را بے کم و کاست بہیت جنگ معروفنداشت بہیت جنگ عرس والد را بجنبہ در خط خود پیچیدہ پیش
 مہابت جنگ فرستاد مہابت جنگ این سخن را مہمد دانستہ خندان التفاسے باین خبر نہ نمود و در جواب نوشت کہ شما بخاطر
 کار خود نا سید ہر گاہ مرثیہ این ہر فہا بیا ید تنبیہ و تدارکش چنانچہ باید بعلی خواہد آمد چون جواب مہابت جنگ از نوشتہ بہیت جنگ
 بوالد فقیر معلوم گردید و در آن وقت چنان فوجی ہمراہ نہداشت کہ انداد طریق عبور مرثیہ تواند نمود و بصلاح رفقا ذخیر طلبان
 ناچار از کوہستان بریر آمدہ بجائے مناسب اقامت گزید و مرثیہ بعد چند روز رسیدہ جلور نیز بہست پیچیدہ و مور بھنج
 شتافہ در نواح میدے پور بطور و بروز نمود مہابت جنگ چنانچہ سبق ذکر یافت باقلیل فوجی کہ زیادہ بر پنج شش
 ہزار سوار بود تفرج کنان و صیدا فکنان جمع ہر شد آبادے آمد در منزلی نزدیک میدے پور یکے از عمال مقتدر
 ظہر زمانیکہ مہابت جنگ در تہیہ ناز بود خبر درو و مرثیہ در نواح مذکور بہ بہیت کروہے لشکر رسانیدہ معروفنداشت کہ بھاسکر
 نہت با چل ہزار سوار نزدیک رسیدہ فرداشام یا پس فردا صبح طلوع لشکر او نمودا خواہد شد چون دولت خواہ را اطلاع
 ضرور بود معروفنداشت مہابت جنگ با آنکہ فوج بسیار کمی ہمراہ او بود و مطلق اندیشہ را بخاطر راہ نہادہ فوراً در جواب گفت کہ
 این کاfran را در کدام جا باید زد و شخصیکہ این خبر مہابت جنگ رسانیدہ پیش فقیر قسم یاد کردہ احوال استقلال مہابت جنگ
 نقل می نمود کہ من ہلا از تشویش و شہرہ شش نیافتہ نہایت تعجب از فوط دیکر و استقلال او دارم *

ذکر رسیدن مرثیہ بر سر مہابت جنگ و سوانجیکہ درین ستیز و آویر و سے داد

مفضل این محل آنکہ رگھو بچہ بھوسلا بنی عم راجہ ساہوکار سرداران عمدہ مرثیہ مکاسد از صوبہ برآر بود و دار الملک ناگپور
 کلان است بنا بر صنعت ارکان سلطنت یا ترغیب آصفیاء بقصد تیغیر ملک بنگالہ در صورت غلبہ تام والاخذ چہارم حصہ حاصل
 کہ بچہ مشہور و در تمام مملکت ہند را چ گشتہ و بنگالہ ازین قسم آفات محفوظ بود بھاسکر نہت مدارا لہام سرکار خود را بپہلوان
 بہیت و پنجہزار سوار کہ شہرت چل ہزار سوار داشت فرستاد و چنانچہ سبق ذکر یافت تدبیر خراجحت و ممانعت او از دریا
 کوہستان بعلی نیامد بھاسکر مذکور از جبال کنگ راہ نیافتہ بطرف درہ پیچیدہ کہ بہت منزلی غریب ہر شد آباد است
 متوجہ گشت و این خبر در منزل جیکرہ مسموع مہابت جنگ گردید و چون بمبارک منزل رسید خبر عبور مرثیہ از درہ پیچیدہ و درو
 او قریب ہر حد بردوان متحقق گردید ازین بہت کہ حکم بر طرف سپاہ نمودہ بود اکثرے از ملازمان ہم گمان آنکہ در راہ
 شورے نیست ہمراہ مصلحت جنگ ہر شد آباد رفتہ بود نہ زیادہ از سہ چار ہزار سوار و چار ہزار پیادہ برق انداز ہمراہ
 نہداشت قصبہ بردوان کہ در کثرت غلات و وفور معمرے بر سائر پرگنات بنگالہ تفوق دارد و مسکن خود قرار دادہ مقرر نمود
 کہ قصبہ مذکورہ متصل بباد لشکر گذار شدہ بدفع مخالف پردازد باین ارادہ از مبارک منزل کوچ کردہ روز دوم محل بردوان بوضع
 و درو و لشکر گشت و مرثیہ ہم تقارن این حال رسیدہ اکثرے از آبادے مذکور را آتش داد و بعضے محفوظ ماند

در مکان مذکور از طرفین جنگیہا سبکی رویدادہ بنازل خود معاودت میشد درین ضمن از اشتہار شجاعت و اسپند
 مہابت جنگ و مشاہدہ حیرت و دلاوری افواج و سردار محاسن و غایت است کہ اگر خیر سے بدون محاربات بدست
 آید منقہ شمار و بہان قد قلیل قناعت نمودہ معاودت نماید بنا برین پیغام فرستاد کہ چون از راه دور مشاق سفر
 کشیدہ تا اینجا رسیدہ ایم اگر مبلغ دہ لک روپیہ برسم ضیافت عنایت شود برے گردم ملتزم و حضور نواب مقتضای
 غیرتش و مشورہ مصطفیٰ خان کہ ہمیشہ خواہان جنگ و جدال بنا بر ترقیہ حال خود و کل فرقہ سپاہ بود پوزائی نیافتہ
 جواب صاف باسقا دو تہ صاف یافتہ چون چند روز برین وثیرہ گذشت و انچہ مرکز خاطر مہابت جنگ بود بطور
 نمی یافت مہابت جنگ قاصد گشت کہ زوائد اسباب مثل ارباب و رتہ و جمیع بار بردار و اسباب و بارونیہ در لشکر گاہ
 گذشتہ جریدہ بر سر مرہٹہ ہا تا زرد و دود از نہادشان بر آرد باین خیال اول صبح سوار سے فرمودہ قدغن نمود کہ از دم
 جنگاہ وارد و با احوال و اقبال احد سے ملحق بقوج نشود اما مردم اردو از خوف مرہٹہ متمتع نگشتہ بے اختیار خود را داخل
 قوج کردند چون اندکے از راه طے شد و مسکند و رافتا افواج مرہٹہ از چار سو هجوم آوردہ شروع بیورش و حملات متجدد
 و عرصہ دار و گیر گرم گردیدہ از طرفین کشش و کوشش بطور آمدن گرفت چنانچہ صاحب خان سپہ کلان عمر خان کہ جوان
 بانام و نشان و آب و سہ خانہ ان خود بود پاسے مردم سے و مردم سے در میدان مرد آزار افشردہ تردداتی لا تقویٰ بطور
 رسانید و درین میدان کشتہ گردید و بہین وثیرہ قطع مسافت بہت جنگاہ مرہٹہ میشد تا آنکہ وقت عصر رسید و از شمشیر خان
 و مصطفیٰ خان و سردار خان و رحم خان کہ بہت مہابت جنگ سحرآت شان قوسے بود جلاوت و جانفشانی کہ باید بطور
 نرسید مہابت جنگ متغیر و خبردار گشت کہ سرداران مذکور با من سرگران و ارادہ آہنا نوع دیگر است و چون لشکر گاہ مہابت جنگ
 دور افتادہ و فرو دکاہ مرہٹہ دور تر بود دید کہ نہ یار سے رسیدن بمسکند خود است و نہ مجال تا حقن برار دے مرہٹہ ناجا
 در جایکہ رسیدہ بود و بحسب اتفاق آن زمین خاک ناپاکے داشت و بسبب بارش گل و لاکشتہ بود علی اقامت اندخت و
 غیر چار پنج پاسکے و خیمہ مختصر سفر سے برای مہابت جنگ غامذہ بود خیمہ مذکور را بر سر بلند سے نشین ہفت کرد سے بر دوا
 زدند و اسباب و متعہ تمامے لشکر دران روز لغارت رفت و عقب ماند با سے قوج نیز مجروح و مقتول و بعضے سالم و صحیح و ارف
 با طراف شدند و فوجیکہ ہمراہ مہابت جنگ ماندہ بود بہیئت مجھو سے محصور قوج مرہٹہ گردید و تا شام مدافعہ حملات عساکر
 دشمن نمودہ شب بجائیکہ بودند منزل گردیدند و دران شب نمونہ شور یوم انشور و در اصحاب مہابت جنگ ہویدا و آشوب
 قیامت دران انقلاب پیدا بود و مصطفیٰ خان و شمشیر خان و سردار خان و اکثر سے از اغانہ بچہ دین جہات آزرده خاطر
 و دل افسردہ بودند بنا برین دستینرو آویز کنارہ جوی نمودہ آثار جانفشانی و اتفاق ازینہا بطور نمی رسید از حملہ وجہ آزرده
 یکے آنکہ دوسہ بار در حر و بے کے نمود مہابت جنگ نگہداشت افواج میکرد و لجا الفضال جنگ مردم نو نگہداشتہ
 را بر طرفت سے نمود و این امر مخالف مرصہ سپاہ بود و بہین جنگ کہ بر استخلاص صولت جنگ میرفت مصطفیٰ خان التماس
 نمود کہ مکرر افواج بمو اعید و دلاسا ملازم فرمودہ بعد رفع احتیاج بطرفت سے نماید درین صورت نقصان بسیار سے
 با مردم ماند و برادران و رفقا آزرده سے شوند این بار امید و اریکم کہ مخالفت عمد و پیمان بعمل نیاید مہابت جنگ
 بنا بر دلجو سے سپاہ تسلی مصطفیٰ خان و دیگران نمودہ وعدہ کرد کہ این بار چنین نخواہد شد و بعد خلاص صولت جنگ
 و طغریا حقن بر یا قمر علی خان باز بدستور نو ملازمان را بر طرفت نمود و موجب دل شکنی فرقہ سپاہ عموگما و خصوص مصطفیٰ خان

دو گز افغانان گردید و الحق که این عمل از حسن اخلاق و مصلح و موافق و اتفاق است حاصله سروران و فرماندهان را
 نهایت اطمینان باید احوال اینها خصوص و عدد و وعید غالی از صدق گامی نباشد تا در دل ابتلع بلکه کل خلایق وقع و قورش بشیر و مردم
 را به امید زیاده تر باشد دوم آنکه در همین ایام بهیت جنگ ناظم عظیم آباد که کمین برادر زاده و داماد مهابت جنگ پدر اراج الد
 بود در جنگ و تخییر جو جو روشن خان افغان را که نوحه بر سر کار شاه آباد و بر بھو جو پوریه با حاکم بود به سهل تقصیر کے نافع کمشت
 چنانچه در بیان احوال بهیت جنگ مرقوم گشت و امر مذکور نهایت باعث آزد و سگ خاطر با س جمیع افغانه بل کل ملازمان
 گردید و رشتی این عمل از نایت ظهور حاجت به بیان ندارد و سوم آنکه راجه مور بهنج بهنگام عبور لشکر مهابت جنگ بفرست گشت
 بنا بر استخلاص صولت جنگ از جنگ باقر علی خان ذهابا و ایا با خیر گهیا کرده با مهابت جنگ نفاق و شفاق در زید بود و با
 باقر علی خان راه و داد و استخاد مسلوک داشت مهابت جنگ تبذیه و گوشمال او را جازم بود و راجه مذکور توسل مصطفی خان
 حسته راه سلامت خود منحصر در نیصورت دانست مهابت جنگ ملتقات مصطفی خان را اصفا نموده به کج دار و مرز میگذشت
 و چون میدانست که مصطفی خان طرف او در دل دارد مخفی ازو بمیر محمد جعفر خان گفته بود که هرگاه راجه بر در دولت سر رسید
 شما با اتفاق بهمراهمیان خود حاضر گشته قبل از آن که افشا ساز شود کار او را تمام نمائید تا آنکه راجه مذکور چارونا چارستد عا
 آمدن بحضور نمود و بعد از آن که اذن یافت با جمعیت خود باسلام در دولت شتافت میر محمد جعفر خان خبر آمد آتشیده
 با رفقا خود مسلح گشته حاضر آمد و بمجور رسیدن راجه مردم میر محمد جعفر خان او را در میان گرفته کارش تمام ساختند و بهمراهمیان
 را هر که بهر جایافت لشکر خود دانسته غارت نمود و افواج مهابت جنگ در بعضی از ممالک او در آمده نهب و اسیر با فراط خود
 این کار هم موجب ملال خاطر مصطفی خان گردیده عملا ده آن هر دو کد و رتنگشته بود که بهنگامه مرسته روئے نمود و مصطفی خان
 بلکه سائر افواج و افغان وقت قابو یافته شقاق و نفاق خود را اندک ظاهر و بے پردگیها شروع نمودند مهابت جنگ از
 مشاهد احوال سپاه خصوص نفاق و سرگرازی مصطفی خان که اعظم نقادر رئیس جماعه افغانه بود و اکثر افواج او از این
 قوم در کار خود تخییر ماند و چاره بنوعی نمیدید و مرسته در آن میدان مهابت جنگ را مع مردم بهر اسب محاصره نمود و اطراف
 معسکر بهر یک از سرداران لشکر خود حواله نمود تا هر کس ضابط و ناظر طرف مقابل خود بوده از عبور و مرور و لشکریان جنگ
 خبر دارد مانع وصول مدد و اخبار ماکولات باشد مهابت جنگ بنا بر قاپو طلبی و دفع الوقت راه جواب و سوال مصالحه
 با مرسته کشوده میر خیر افشار نام را که سخته راجه بر دروان و از متوطنین ملک و کمین بود بسفارت مقرر نموده به بھاسکر نڈت
 پیغام صلاح فرستاد بنڈت مذکور که تاسے متناع ارد و لغارت برده احوال مهابت جنگ را بصورت مذکور مشاهد نموده
 جواب داد که الحال طاقت محاربه در فوج شما منفقود و تاسے لشکر شما محصور من است مصالحه چه معنی دارد لیکن چون شما
 در عداد امر اسے سید و ستان محسوب میشوید اگر نجات ازین مملکه مرکز خاطر باشد یک کرور روپیہ نقد و تاسے اخیال لشکر
 تسلیم من نمائید تا دست از اقرار شما برداشته برای رفتن مرشد آباد فرامحت نه نمایم راجه جانکے رام که دیوان تن و صبا اختیار
 سر رشته سپاه و معتقد و لتخواه بود و بمشاهده آنکه روز گذشته فتور عظیم بلشکر رسیده قریب بسه هزار سوار من حیث المجموع
 در رکاب انداز آنها هم اکثرے بنا بر اضطرار احوال و منیع مجال قصد پیوستن به غنیم دارند جواب بهاسکر شنیده از راه
 حسن عقیدت محروض داشت که غلبه خصم با فراط رسیده قلیل مردمیکه در رکاب حاضر اند بد ریافت این احوال داعیه
 موافقت با مخالف دارند درین صورت صلاح دولت آنکه گفته بهاسکر پذیرائے یا بد اخیال درنگ کاله رتبه ندارد و بهتر ازین

دریل خان موجود و باز ہم سے تو اندر رسید و در خزانہ عامرہ پادشاہیچہ چہل لک روپیہ سوجو داشت نصبت لک روپیہ را بندہ بہر صورت سرانجام دادہ میرسانم مہابت جنگ بمقتضای غیرت و شجاعت ازین دلالت بہانہ زدہ نہایت استغاثہ ازین امر نمود و فرمود کہ تازندہ ام باین نخواستہ و امانت راضی نخواہم شد انشاء اللہ تعالیٰ باین انتقامی سے مغرور محاربه و مقاتلہ نمودہ اعدا را مغلوب خواہم نمود و زریکہ باین خفت بدشمن دادہ آید چہ خوبے دارد انشاء اللہ تعالیٰ بعد فتح و ظہر بدوستان معاند و رفقا سے معاون کہ درین سیدان مرد از ما واد شجاعت و جانفشانی دہندہ لک روپیہ انعام خواہم نمود بہر صورت آن روز را بشام رسانیدہ چون پردہ سیاہ شب عالم را فرو گرفت اکثرے از اہلے اردو و جمعی از بیہ سر و پایان لشکر تقاریق بر خاستہ را ہلک کر مرہٹہ گرفتند و غیر از جامعہ داران مشہور و اعزہ روشناس و مذا و اعظم رفقا دیگر کسی نماند چون میر خیر اللہ کو را آمد و رفت مکر ریل آمد دیگران ہم فکر کار خود افتادہ ہر کسی را ہسے بھر سانید میر حبیب ہم با بعضیے از رؤسا سے مرہٹہ بعلت نفاقیکہ با مہابت جنگ داشت ساختہ قاصد بود کہ فرصت یافتہ باینہا پیوند دو مرہٹہ ہا وقت شام نشان ہم دو ارب و بر و سے لشکر محصور مہابت جنگ بر پا کردہ نذا در دادند کہ ہر کہ زیر این نشان آید از قتل و غارت محفوظ خواہد بود با ستماع این نذا و مشاہدہ علم امان بے غیرت ان خالی از حیاء بچیلہ و تیر و سیر از لشکر برآمدہ خود را بان نشان میرسانیدند تا آنکہ مرہٹہ و را نہا طمع نمودہ غارت کردند و بہ لطیفہ کنی آن راہ مسدود گشت مہابت جنگ در چارہ کار سہمات مذکورہ خود را عاجز دیدہ ناچار تن بمکر خود داد و شبی تنہا بے خدنگار و مشیلچہ سراج الدولہ را ہلک گرفتہ بچیلہ مصطفی خان رفت و گفت مرا با شما سخن گفتن بہت مصطفی خان مشاہدہ این حال نمودہ حیران گشت و بر خاستہ و ریکی از دو برج چیلہ خود مہابت جنگ را بردہ نشانید و استفسار نمود کہ چہ حکم سے شود و مہابت جنگ گفت کہ لشنویہ مصطفی خان حیوان را از جان عزیز تر خیبرے نمی باشد و مرا چاہے پیش آمدہ است کہ درین وقت پیش من سہل والد امور مردن است و از جان در گذشتن شمارا اگر از من ملائے و کینہ در خاطر نبا بر بعضیے امور باشد از لیشا سے بسیار و تدابیر و راز کار نباید نمود انیکہ من مع سراج الدولہ کہ عزیز تر از جان من است تنہا پیش شما حاضر م کار من تمام کردہ خود را از تشویشات فارغ سازید و اگر حقوق مراد خاطر جا سے دادہ از بعضیے قصورات کہ بعل آمدہ باشد در گذرید و ارادہ رفاقت و اعانت من نمودہ تجدید عہود و موافقت یکدے نماید من بخاطر جمع متوجہ تدارک مرہٹہ گردیدہ ہر چہ از دست برآید و بالاثوہ من باشد بعل آرم مصطفی خان در جواب گفت کہ این سخن را من تنہا جواب نمی توانم گفت ہر گاہ سرداران دیگر از فرقہ من مجتمع آیند بالفاق آئنا بچہ گفتہ آید اعتماد را شاید مہابت جنگ گفت چہ مضائقہ مصطفی خان سے رافرسا دہ شمشیر خان و سردار خان و غیرہ جماعہ داران افغان را احضار نمود چون جمع آمدند مہابت جنگ گفت کہ جناب عالی را سخنی کہ با فاد سے گفتہ اندا عادیہ باید فرمود مہابت جنگ کلمہ سابقہ را باز و ر جمع مذکور کرد و مردم شنیدہ خاموش ماندند مصطفی خان جمیع افغانے را مخاطب ساختہ گفت کہ برداران چہ جواب میند بید انچہ در خاطر دارید طاہر ناسید شمشیر خان و سہ دار خان و دیگران گفتند کہ سردار قوم دریس فرقہ شاید ہر چہ شما بگویدہا ہم ماہم ہا نیست مصطفی خان گفت یا ران تا حال ما را در خاطر انچہ بود بود و الحال خود سرداران من نسبتہ قد مولی نعمت است و تا مرا بر تن مر لیت وقف نہا ر جان و آب و س کے مہابت جنگ و عیال و اطفال اوست بلکہ عین

تا مصطفیٰ خان زندہ باشد سر خود را دایمہ نعل اسب ادا نہ کئے غلام مہابت جنگ میدانہ و مشہور است کہ با اتفاق چل شمشیر
سلطنتی مسخرے شود مامردم خود از سہ ہزار کس متجاوزیم این ہمہ جن دیدہ و دل بخورہ و ادن کمال نامردیت لبون النہی
با اعدا جنگ کردہ انشاء اللہ تعالیٰ غالب مے آیم شہا صاحبان بر سرچہ بہتر داند بکنید دیگران با ستارہ کلام مصطفیٰ خان ہم نہال
او گردیدہ را سے رفاقت مہابت جنگ ہمہ را مختار آمد مصطفیٰ خان ہمہ را ایما یافتہ خیر نمود چون حسب الاسرار لعل آمد نہایت جنگ
خوشحال بنحیہ خود برگشتہ بخاطر جمع آسود و صبح غلام علی خان را کہ سابق دیوان خالصہ عظیم آباد و مقرب و ندیم مہابت جنگ و
مرد عمدہ ہوشیار بود و پیشش یوسف علی خان بداماز سے علاء الدولہ سرفراز خان اختصاص داشت و با مصطفیٰ خان راہ مصفا
مے پیو دہ خانہ او فرستاد تا غائبانہ از گفتگو سے او بچہ استنباط نماید آمدہ ظاہر سازد غلام علی خان خانہ مصطفیٰ خان آمدہ ساعتی
چند با حکما گذرانید درین عرصہ آدم شمشیر خان آمدہ پیغام داد کہ بموجب بند و بست سابق نشان ہما کہ از مرہٹہ خواستہ بودیم
امروز مے آید درین باب مرخصہ شہا الحال چیست مصطفیٰ خان گفتگو سے شب را عادیہ نمودہ فرمود کہ ہر کہ زادہ افغانست
بر ہمین قرار خواہد بود غلام علی خان بعد اتماع این کلمات برخاست و بے کم و کاست نہایت مہابت جنگ رسیدہ ظاہر است
مہابت جنگ را اصفاسے این مقال در استقلال افزودہ تہیہ مقاتلہ تقسیم یافت الحقی و چنین اوقات ہر گاہ از رفیق مقتدر
معتقد چنین سخنان مسرور و متیقن شود موجب کمال اشرار خاطر و از وہاب و جبارت سیکر و چون نباسے جنگ تفریافت مصلحت
آن شد کہ ہر شد آباد باید رسید و ہر دہال خود آراستہ بد افخہ امد آباد کو کشید چون بارشام شد مرہٹہ توپے را کہ دیوارت
اول بدست او افتادہ بود و درختے نصب نمودہ کلمہ ہا لشکر مہابت جنگ میر بخت و بانہا ہم سہ میداد ازین معجب شہسور
تمام شب در لشکر بود ختے آگہ مانک چند دیوان را جہ بردوان تریب بصبح گرختہ راہ خانہ آقا سے خود گرفت درین اثنا
از جہات اربعہ مرہٹہ یورش آورد و مہابت جنگ بر نیل خود سوار شدہ متوجہ دفع اعدا سے گشت چون مرہٹہ بختہ بر لشکر
ریخت فرصت ترتیب فوج میسر نگشتہ سرشتہ اجتماع ہر ہم خورد و مردم مرہٹہ داخل فوج مہابت جنگ شدند درین
گیر و دار میر حبیب عہد الوقت در سوار سے نمود و فوج مرہٹہ باور رسیدہ بعد از آن کہ دوسہ زخم شمشیر برداشتہ بود و دستگیر
مرہٹہ گردیدہ بجائے مذکورہ پیوست دران روز حیدر علی خان داروغہ توپخانہ دستی مہابت جنگ کمال دلاور سے
و جان فشانی بتقدیم رسانیدہ جامعہ بیار سے را از مرہٹہ ہتاک ہلاک انداخت و مصطفیٰ خان و میر جعفر خان و شمشیر خان
و سردار خان و رحم خان و عمر خان و غیر ہم مجاریات مردانہ از دو حام و جمعیت مرہٹہ را در ہم شکستہ و رو ساسے مرہٹہ
ضرب دست شجاعان نصرت شان دیدہ و اکثر مردم خود را مجروح و مقتول ملاحظہ نمودہ یورش سے کہ از جہا سوسے آورد
موقوف کردہ و خود را جمع نمودہ بطرف ساقہ لشکر متوجہ شدند و فوج ہر ہم خوردہ مہابت جنگ منتظم گشتہ بہیات مجموعے
جنگ کنان بطرف کٹوہ روان شد دران روز بقیہ سباب و متاع لشکر تباراج مرہٹہ رفتہ از رواند بلکہ از ضروریات
مثل ماکولات و لمبوسات و مرکوب پیچ نہاند و سہ ہزار کس اسب و سچے و معدودے بسوار سے فیضان پنج شش ہزار
ہیلہ برق انداز پیادہ جنگ کنان طے مسافت سے نمود و فوج مرہٹہ از ہر چہا طرف دلیرانہ کوشش شہا نمودہ ہر لشکر
مہابت جنگ کہ تلیل جمعیتہ بود حملہ ہا سے متواتر و یورش ہا سے پے در پے سے آورد و نقاسے مہابت جنگ بشجاعت
آقا و سرداران خود مستطیر بودہ بدفعیہ آہنا سے پرداختند و نئے الواقع کہ داد مردے و مردانگے دادہ با استقلال تمام
راہ مے پیو دہ چون شام میشد تا لایے را انتخاب کردہ بر زمین مرتفع کہ دو تالا ہا سے باشد و در راہ کنگ کہ راستہ

جنگ نامتہ است ہنودان بامید ثواب بے حد و حساب ساختہ اند فردوسے آمدند سائے غیر از سما و لبت سے غیر از ارض غیر از آسمان
غریب و غنیایں سر نہ شد و افواج مرہبہ گردن کر مہابت جنگ بمفاصلہ قریب کہ گلہ جزا کرتا با جان رسد محیط گشتہ منزل میگزیذ
چون خیمہ و بار بزرگوار روز اول تجارت رفتہ احد سے راسر سایہ کو جنس ماکو لے میسر بنود و مرہبہ دہات گرد و افواج را در ہر منزل
مادہ دہ کر وہ از چار سو سوختہ و ناخستہ اثر آباد سے و اجناس غلہ با سقے نیکنڈاشت ازین جہت حربہ عظیم بر شکریاں جنگ
و جمع رؤسا سے عسکر دہل بازار گذشتہ امید زندگے و فیروز سے کسی را نہاد و بسبب فاقہ ہاسے پی در پے تاب توان
ہم در رگ و سپے ہیچکس چندان با سقے نبود و از جنس ماکو ل سیرا ارباب توسع در شبانروز سے و سقے از اوقات بقدریکہ
سار منق تو اندشتہ میسر سے آمد و سائر الناس با کل ساق و دخت موز و مانند آن شکم خود را پر میکر دند چنانچہ از تقریر یوسف خان
مرحوم پیر غلام علی خاں مغفور ظاہر شدہ کہ در سہ روز مدت رسیدن بکبوتہ مکر و ز قریب سے پاؤ کچھ سے میسر آمد کہ ہفت گس
در ان شریک بودند و روز دیگر ہفت عدد شکر بارہ کہ نوسے از حلو یا تست سے کس ا قوت لایموت گشت روز سوم قریب
بنیم آثار گلاب گوشت کما و و چند کس در خوردن آن مشارکت نمودند و رہین سفر کہ از بردوان مہر شد آباد سے آمدند و فوج
مرہبہ بسبب نماندن توپ و رہیکہ ہمراہ شکریاں جنگ بمفاصلہ قریب کہ گلہ جزا کرتا با جان رسد احاطہ نمودہ فردوسی آمد
روز سے مسطی خان لشکر مرہبہ را متصل بفرد و گاہ خود دیدہ از سر غیظ و غیرت با ہمراہیان گفت کہ حمیت اسلام علامت
افغانے را چہ بلارزہ است کہ شام دم مقهورا جامرہ و اجلاوت گنہیان گردیدہ ہجوع و ہزلت ہلاک میشود و گاہے بہت
میسوسے دل بمرگ نہادہ این کافران را از پیش رو بر نمیدارید ہمراہیان او کہ اکثر افغان و شجاعان قوم بودہ اند ازین سخن
تغیر گشتہ و جواب گفتند کہ شمار کس و سردارید ہر چہ بعین آرید ما ہم رفیق و شریکیم مصطفی خان ہمراہیان را دین عزم ظہر
یافتہ سپر و شمشیر در دست خود گرفت و ہمراہیان نیز ہمین ہیأت اول آہستہ آہستہ بطور تاشالیان پیش رفتند و مرہبہ
کہ بفوج مہابت جنگ گمان این جرات نہ داشت غافل بطین طعام مشغول و فارغ البال عارے از لباس و اسلحہ بارام بود
چون مصطفی خان مع ہمراہیان اندک نزدیک رسید یکم تہ شمشیر با کشیدہ بر سر انہا ریخت و خون آن متکبران مغرور
را بجا کہ سر کہ آہستہ اکثرے از مرہبہ مقتول و بقیہ اسیر مضطرب الاحوال ماکولات و غیرہ احوال و اطفال بجا گذشتہ
گر سخت ہمراہیان مصطفی خان این غلبہ نمایان را منتقم شمر دہ از ماکولات انچہ ممکن بود برداشتہ بلشکر خود مساودت
بنمودند و دیگر لشکر یان نیز فرصت یافتہ انچہ توانستند آوردند و بعد از دوسہ روز بعض کسان را قوتے میسر آمد و مرہبہ ضرب
دست مصطفی خان دیدہ دیگر نزدیک تر فردوسے آمد مہابت جنگ بجالتے کہ مذکور شد ہمیشہ کوچ سے نمود و تا حوز را
بکبوتہ رساند و ریکے از منازل اول صبح کہ مہابت جنگ بالشکر خود سوار شد قبل از آنکہ لشکر ہم پیوند و بختہ مرہبہ بر سر
فوج مہابت جنگ ریخت و ہر کہ ہر جا بود او را در میان گرفت ہر یکے در نہایت اضطراب و لا علاج و ناچار بدافعہ دشمنان
مقابل خود اشتغال و رزیدہ ہنوی توانست کہ خبر دیگرے بگیرد و یابد کہ مہابت جنگ پر دازد از انجا کہ مافط حقیقہ ناصر و
معین آن لشکر بود و وفیل نشان کہ پیش رو سے مہابت جنگ بودند اتفاقاً در خرطوم آہناز بچہ سے بود کہ بان بارے
سے نمودند و ران وقت آن بر دو فیل بفرمان قہرمان تقدیر بہان زنجیر ماکہ در خرطوم شان بود و شروع بزدن سواران
مرہبہ کہ در مہابت جنگ را احاطہ داشتند نمودہ بہر کہ زدند با خاکش برابر کردند از پید آمدن این رستخیز مرہبہ سے
و در مہابت جنگ مضطرب الاحوال رو بگریز خادہ دستے در عرصہ و فرستے میسر گشت و ملازمان مہابت جنگ بدو فیل

سوار سوار او فراهم آمده برسد دیگر مرثیه با که بعضی از سرداران لشکر مهات جنگ را احاطه و مشتند یورش لعل آمد انعام
 گر نیخته جمعیت افزود و همین قسم مرثیه با را که در عین لشکر داخل گشته بنزد و خور و مشغول بودند بیرون نمودند و باز تپانید الهی صوت
 اجتماع و ترتیب لشکر مهات جنگ رویداده عبادت معهوده هفت سیر آمد لمخص آنکه در نهایت مشقت راه می نمودند
 و در هر قدم خطرات عظیم و خوف و بیم عارض گشته از نصرت الهی دفع بلا و فقر بر اعدا میسر می آمد تا آنکه در عرض غیر معهود جنگ گمان
 خصم گمان بقصبه کثوه که در منزل از مرشد آباد بطرف جنوب و جهت لبنایت الهی مع انحر سید روز و دو کثوه بل مجاعت گمان آنکه غله را بخانقراوانی
 هر نوع از ان جنس بوفور و خوبی میسور خواهد گشت خود را بقبل رسانید تا قبل از ورود و آنجا مرثیه بان قریه رسیده تاخت و تاراج و لقی نمودند و ذوق
 غله را که برداشتن متعذر بود آتش کشیدند با این حال حیوان و انسان که بعد فاقه با سبب رسید به بودند غلات سوخته
 را از انعام غیر مترقبه بشنیده بکار برورند و مهات جنگ رحل اقامت در کثوه انداخته بجای احمد و شهابت جنگ در باب
 حفاظت و حراست نوشته صولت جنگ را مع غلات و دیگر ضروریات طلب فرمود اول خود بدست شهابت جنگ صولت
 و عاصی احمد و جمیع متبایان در دمان از احوال مهات جنگ به خبر و از سلاست او و همراهیانش نا امید و با کس بودند
 بعد چند به خبر سلاستش یافته از بارگاه حافظ حقیق که جامع التفریقین است عافیت ورود او را مع انحر سائل و در
 بوده صولت جنگ را مع فوج و توپخانه دیگر اسبابیکه ضروری بود با ذخائر اجناس غله مرخص نمودند که بکمک مهات جنگ
 بر جا که باید شتاب صولت جنگ مع فوج شایسته و استعداد بالیسته و از ذوق و افزاز مرشد آباد کوچ نموده بعد چند روز
 در منزل مذکور با مهات جنگ ملحق گردید مهات جنگ و همراهیانش فرج اید از شدت که مطنون و متسور نبود ملاحظه
 نموده سجدات شکر و نیاز بدرگاه کریم کار ساز نموده نواز تقسیم رسانیدند و از اطراف و جواب ذخائر غلات رسید به جمع
 مردم بسیر انجامید از آن باز مغز و سر افراز با فوج و سامان شایان در کثوه اقامت نموده با سن و امان بود و بهاسکر
 بنا بر قرب ایام بر سگال و ضرب سستی که از شرکریان مهات جنگ دیده بود اقامت خود را در مملکت بنگال و شوار دانسته
 از راه برنجیوم عازم دیار خود گردید میر حبیب با بر شدت عداوتیکه با مهات جنگ داشت مانع معاودت او گشته
 متکفل شده که اگر منظور بدست آوردن زراست چند هزار سوار همراه من و همی تا بمهرش آباد رفته چون شهر به حصار را
 و مهات جنگ در کثوه کشته جگت سیخه و غیره با ساسه غارت کرده مال وافر به براسه شاکرم بهاسکر بدالالت
 میر حبیب کار فرما شده چند هزار سوار خوش اسب همراه او داد و مهات جنگ بر این معنی و قوت یافته چون احوال
 مرشد آباد چنانچه بود میدانست و از شهابت جنگ و دیگران امید حفاظت و حراست انجام داشت مصاحبت و توطئه
 خویش دانسته با بغیر اشتافت افواج مرثیه قبل از ورود و میک روز خود را رسانیده غارت کوشی جگت سیخه
 را نصب العین خود ساخت و قریب به یک رویه نقد و اندک از جنس تجارت برد و در بعضی محلات شهر نزول
 نمود و میر حبیب برادر خود میر شریف را از خانه خویش همراه گرفته بیرون برد چون دارالاماره و خانه شهابت جنگ
 و عطاء الله خان بنا بر بودن بعضی از افواج در نهایت استحکام بود و در آنجا با نیافته مجر استماع خبر و صولت جنگ
 راه فرار پیش گرفت و رایات نصرت آیات مهات جنگ شام روز یک مرثیه بعد تاراج فرار کرده بود و ارد
 مرشد آباد گشته و سبیله استظهار سپاه و رعیت و اصدقا و اقربا گردید این ماجرا در ماه صفر ۱۱۵۵ هجری

اقامت نمودن بجاسکریندیت سپه سالار مرهتہ در کتوه و تسلط یافتن
بر هوکله که پندرعظیم بنگاله و آبادی معمور از مال و تجارت بود *

بعد از آن که مهابت جنگ بموشد آباد نزول نمود بهاسکریندیت بارادہ معاودت با واسطه خود بطرف بیرہوم رفتہ بود
میرحبیب کہ سالما و غاتمانزد اورسید اورا برقتن دکن سوارش بسیار کرده و مهم بنگاله را بکفالت خود گرفته بمبالتہ و
اصرار از جا نیکہ رسیدہ بود برگردانیدہ کتوه آورد و بجاسکر را در اقامت کتوه دلیر ساخته متعہد رسانیدن غلات و غیر
ما بختلج گشت در راه و رسم آمیزش با مردم ہوکله و زمینداران اطراف نمود و اقمہ طلبان ہوکله و غیرہ اماکن قریبہ
باہم اتفاق نمودہ اندک اندک توسل و ارسال رسل با مرہتہ آغاز نمادہ میرحبیب را واسطہ ساختند تا آنکہ میرالحاج
و میرالہو القاسم و غیرہ سکنہ ہوکله کہ با محمد یار خان برادر علائے مهابت جنگ کہ حاکم بندر مذکور بود نہایت اتحاد و
وداد داشتند با او در مقام خدیو و غدر در آمدہ باشارہ میرحبیب شبی از شبہا بادہ بانزدہ کس بر دروازہ قلعہ ہوکله
آمدہ دروازہ را بستہ یافتہ پیغام فرستادند کہ چیزے ضرورے لالتاس داریم محمد یار خان دغا خور دہ ہمان وقت
طلبید چون تنہا و بخیل بود مقید گردید و خادعان اول تمہید نمودہ سیکہ را بچلہ روستاے مرہتہ کہ سبیل او نام داشت
از ہاسکر بواسطت میرحبیب طلبیدہ نزد یک ہوکله نشانیڈہ بودند بعد مقید گردن محمد یار خان سبیل او مذکور را طلب
داشتہ و بر وسادہ ایالت ہوکله تمکن گردانیدہ با او در ساختن بعض دیگر از شجر تخلیہ سکنہ ہوکله با خواے میرحبیب
نیز با ان پیوستند و صورت تسلط را دیداد و زری ہم بطور اخذ باج و خراج و عشور اموال تجارت بمعرض وصول درآمد
و بجاسکریندیت بودن ملک بنگالہ جارم گشتہ رعل اقامت خود در کتوه انداخت و میرحبیب مدارالمہام گردیدہ گاہی
در ہوکله و زمانے در کتوه بسر برد و مهابت جنگ بلا حظه آنکہ فوج کتر مانڈہ و با وجود قلت تعہداتے سفر کیا کشیدہ
و انواع تصدیعات و خستگیہا دیدہ و ایام بزرگال نیز نزد یک رسیدہ اخراج مرہتہ از مملکت بنگالہ در آن سال متعذر
دید بنا برین در مخالفت و حر است مرشد آباد کو شیدہ در امانے گنج و تارک پور خراج شہر معسکر ساخت و فوج مرہتہ
یک دوبار تاپلا سے دواؤد پور رسیدہ و مات اطراف را سوختہ باز بکتوه برگشت و بعد یک ماہ کہ آب دریا ہا گیر تے
خفیان نمودہ پا آب نامد چون کتوه آن طرف و جہا گیر تے بہت پای تردد مرہتہ ازین طرف کوتاہ و دست تقاؤل
آہنا بر پرگنات و قرار سمورہ اطراف دراز گردید و تمام چکلہ بردوان و میدے پور را تا بالیسر بہت آورد و میر قلندر
نوحہدار میدے پور بہر نحو خود را ازین مملکہ نجات دادہ در گوشہ خزید و شیخ معصوم نائب صوبہ کنگ بنا بر رسیدن
فوج غنیم کہ اصناف مضاعف جمعیتش بود خود را با منے کشید اضلاع بیرہوم و اکثر پرگنات راج شاسے تہ صوبہ
اکثر گرنیز بتصرف مرہتہ درآمدہ غیر مرشد آباد و مملکت آن طرفی گنگا در تصرف مهابت جنگ نامد سکنہ مرشد آباد از سالما دراز چنین مابعدہ
بلکہ گشتن شان نشیندہ بود و بلکہ مذکورہ حصار ہم نہشت و موسم پرشکال با کمال اضطراب و فتنال احوال بسواک سفان اطراف
گنگا نامد جہا گیر گرو مالڈہ و رام پور بولیا و غیرہ باعیال و اطفال رفتہ سکنی گرفتند حتی شہامت جنگ ہم آن طرف گنگا در محال کو دہاری
یکروزہ راہ بہت بنای خانہ طرح آبادی انداختہ باعیال اطفال و احوال اطفال در آن مکان فتنہ توقف نمود و ہاسکر شایسی مہا جنگ نیز در انجا
ارسال یافت و شہامت جنگ بعد چند روز با خواص مردم معاودت بر مرشد آباد نمود و مهابت جنگ اوقات بجلب قلوب سپاہ

سمرقند داشته ده ملک رویه سرحد و انعام فرمود بان بایک الطاف و بذل و ایثار ختم فدویت خود را در دل مردم نهاد

طبعیه مهابت جنگ برادرزاده و داماد خود بهیت جنگ احترام الدوله
بها و درو عبد الله خان بهادر را از عظیم آباد و رسیدن اینها بمشاد آباد
و استعانت نمودن شجاع الملک بهادر مهابت جنگ از پادشاه

مهابت جنگ بعد درو و بر مشاد آباد خط با احترام الدوله بهادر بهیت جنگ که برادرزاده و داماد کتیش و صوبه دار
عظیم آباد بود و خط دیگر بعد از علی خان بهادر خالو سرتیپ که نیز قرابت برادرزاده و گاهی با مهابت جنگ داشت
مستمن استعانت و طلب اینها مع فوجیکه مکن و مقدر باشد فرستاده تا کید نوشت که احوال بدین منوال است
و سلاطین همه منصرف بر دفع این اعادے و در گوشه خط این فقره بقلم خود بعد از علی خان نگاشت اگر توفیق آید
رفیق باشد درین وقت رفاقت عم ضعیف خود نمایند بهیت جنگ با شجاع اخبار مذکوره و درو و خطوط مهابت جنگ
مستمن طلب متغیر و مضطرب گشته از تقسیم عزم استیصال جماعه بھوچوری که بعد از اجابت و محنت بسیار میسر گشته و
برداشتن انتفاع از آن مکان بود و مایوس گردیده در فکر اداسه تنخواه سپاه و استعداد حروب و اسفار افتاد
اراده معاودت بشهر عظیم آباد که مرکز دولتش بود نمود و خود از بھوچور کوچ نموده بعظیم آباد رسید بعد چند روز
برادره مرشد آباد داخل باغ جعفر خان گردید و با والد فقیر بدایت علی خان بهادر و دیگر رفقاء دولت خواه
خود مشوره محاصره از دست تنخواه سپاه و در مجمع از انتظام صوبه عظیم آباد میگردد صورتیکه موجب اطمینان خاطر او
شود و روی نمی نمود و روزی با والد فقیر در خلوت فرمود که مرا رفتن بملک مهابت جنگ که بزرگ دین و دولت
من است ضرور و از دست سپاه که تنخواه آن بسیار منی باید و بهم از طرف بندوبست صوبه و درقا بماندن این
ملک اندیشها بخاطر راه یافته در تدارک آن حیرانم و چاره اش نمیدانم اگر بناخن تدبیر شما این عقدہ کشاید و رفتن
نزد مهابت جنگ با استعداد مناسب میسر آید احسان از شما بر ما خواهد بود و آبروے من در امثال و اقربان
حضور مهابت جنگ که بزرگ و وے لغت من است خواهد افزود و والد فقیر در جواب معروض داشت که بنده و تنخواه
منتسب این دو دمان و خادم دیرینه این آستان است جناب عالی هر چه اشق و اصعب امور دانند ارشاد
فرمایند تا در انصرام آن بجان گوشت و یقین تصور فرمایید که در چنین وقت از دست این ناتوان آنچه تواند
در تقدیم آن بقدر خود در اسفله بقصور نخواهد شد بهیت جنگ فرمود که اکنون بیچ امورے بر من محبت ازین دو
نیست اول آنکه سپاه از تنخواه خود و ملکن خاطر گشته رفاقت مرا جازم شود و دوم خلعه در بندوبست صوبه
نیاید و بنده بخاطر جمع بایانت مهابت جنگ پردازد تا در رفاقت بزرگ خود کوششی که باید از من بعمل آید
والد فقیر التماس نمود که زیرا که تمام تنخواه سپاه و فاکند خفے نخواهد بود که کمترین را میسر نیست بل اینقدر باقبال اولیا
نعمے تواند شد که و سبھے را از مالکزاران صوبه و وسیع را بقصر من و ام از مهاجیان سرانجام نموده و تنخواه ملازمان
و بدو و تنمّه تنخواه را ذمه خود نماید تا بمرور بکلاسے محمد سپاه عائد سازد و انشاء الله تعالی تا جان در بدن نشه
دشمنان را مجال نیست که خللی در صوبه یا اراده فاسدے دین باب تواند نمود بهیت جنگ خوشنود گشته فرمود

کہ ہمیں قدر سے خواہم سپاہ را بنوعیکہ دانید راضی بر فاقه من نمائید و در حفاظت و حراست صوبہ مستند و مستقل باید
 بیکرے خیر از شما نیست کہ درین کار با و چنین وقت نازک چشم امید کے از تو توان داشت و در نیاب مبالغہ را از حد گذراند
 سخنان بسیار مناسبت وقت و مقام بر زبان آورد و والد اطاعت فرمان نموده امور مذکورہ را متہجد گردید و بجانہ خود آمدہ
 مہارے مار خان برادر خود کہ بختے فوج و سالار لشکر و دہلید شہ گھنگو کے دربار کہ با ہیبت جنگ در میان گذشتہ
 بود اما وہ نمود و با تفاق برادر سرداران لشکر را طلبید شہ با من مناسب ہر یکے را راضی بر فاقه ہیبت جنگ نمود
 زرا از مال گذاران و مہا خان سرا انجام دادہ با تے تخواہ را ہم ذمہ خود گرفتہ دست آور باز نوشتہ داد و از ہر یک مہارے
 را ہمراہ خود گرفت تا زمرہ و موافق و عدہ با و رسانیدہ رسیدش بیکرے چون ہیبت جنگ را ازین مہر و لہجی میسر گشت والد
 را غلت نیابت صوبہ عظیم آباد دادہ خود تباریخ مختار از باغ جعفر خان مع مہارے تبار خان و جمیع سرداران لشکر
 با پنجہزار سوار و شش ہفت ہزار پیادہ بمرشد آباد نہضت نمود و متعاقبش عبدالعلی خان بہادر زرا از خانہ خود
 بصورتیکہ دست گنتش با آن میر رسید سرا انجام دادہ بقدر طاقت خود مردم معتد از فرقہ سپاہ ہمراہ برداشتہ عازم
 رفاقت و امانت مہابت جنگ و قاصد مرشد آباد گردید قبل از حرکت عبدالعلی خان از عظیم آباد خط دیگر از مہابت
 ششمین مضامین حاوی رسید و در گوشہ آن مکتوب بخط خود نوشت کہ مصرعہ بازیاران چیم یارے و ایشیم
 و ہمین مصرع قناعت نمودہ مصرع دوم نوشتہ بود و بعد قطع منازل بر دو بزرگ مذکور بمرشد آباد رسیدہ بملاقات
 مہابت جنگ مستعد و بر فاقش مستعد گردیدند مہابت جنگ عند الملاقات عبدالعلی خان بہادر و عین معانقہ
 ثانی ہاں مصرع مرقوم بر خواند و آن نیست مصرع خود غلط بود انچہ حانتہ ایشیم و و نوجاع الملک بہادر ذکر کیا
 فوج اہتمام نمودہ رسالہ ہاسے سرداران لشکر بقدر مراتبہم افزود و چنانچہ مصطفی خان کہ رسالہ اش پنجہزار سوار بود
 ہشت ہزار سوار مقرر و بذات خود بمنصب پنجہزارے و تویت و پاکے جالردار و خطاب بر جنگ بہادر مغز گشت
 و ہمین قسم فقیر اندر بیگ خان و نور اندر بیگ خان و حیدر علی خان برادر حسین قلی خان و میر محمد جعفر خان و خطاب
 بہادرے و افزایش رسالہ سرفرازے یافتند و عمر خان و شمشیر خان و سروار خان و بہادرے علی خان و دیگر
 جماعہ داران سائر و تو بجانہ با فزایش جماعہ ہمراہے و مردم رسالہ و مواجب ذات و امتیاز مغز و مباہے
 شدند و تو بہا و اسباب آن مع تو بجانہ دستی چنانچہ در کار بود سرا انجام یافت و فیضان جنگے ہم چند زنجیر معلوم و مقرر
 گشتند تا در سوارے پیش رو باشند و علی ندہ القیاس انچہ در چنین لیبا فہاسے باید مہیا گردیدہ انتظار انقضائے
 ایام برسات می کشید و مرتبہ خان را کہ از حضور بر آبردن خزانہ بنگالہ آمدہ بود و مہابت جنگ از و سرگرائی و شت
 رخصت رفتن بظہیم آباد و نشستن در اجماعا الفضال بنگالہ مرہٹہ دادہ خود پیادہ و شاہ عرصہ داشت کہ بالفعل
 بسبب بنگالہ مرہٹہ قدوے را رسالہ خزانہ عامرہ متعذر است لہذا مرید خان بہادر را ازین بلدہ کہ محل فتن و
 حوادث است بظہیم آباد فرستادہ تا با رام منتظر تا دیب و تبنیہ مرہٹہ بفضل اسلے و اقبال پاوشاے بنشینند و
 قدوے امید دار است کہ درین وقت کسے از امر اسے حضور یاد گیرے از بندگان در گاہ آسمان جاہ بگاہ و اعانت
 این دولتخواہ معینی شود اگر خدا نخواستہ قدوے درین کار زار شمار کار سر کار شود دیگر سلطنت را شوکتے نخواہد ماند
 و اگر مصارت حضور کہ منحصر بر وصول و ارسال خزانہ صوبہ بنگالہ است موقوف و موقوف القلم خواہد گردید خبر گیری قدوے

ضرورتاً فل درین باب از آئین سلطنت و خداوندی و در است چون عرصہ داشت مہابت جنگ از نظر پادشاہ گذشت محمد شاہ فی الحقیقہ متوحش گشتہ با اسرا حضور کہ مخلص بودہ اندیشا ورہ آغاز نمود و بعدہ الملک کہ بر صورالہ آباد و از حضور دور بود اما پادشاہ او را از زمرہ مخلصان عاقل و صاحبان دانادل نسبت نیز شقہ نگاشتہ استشارہ نمود و بعد از جمع مخلصان تصدیق التماس مہابت جنگ نمودہ ترغیب و تحریض بر ملک اعانت نمودند پادشاہ شقہ خاص متضمن تہا تاکید در ملک مہابت جنگ با ابو المنصور خان بہادر صفدر جنگ داما دبر بان الملک کہ صوبہ درارودہ بود و قریب ہزار با عظیم آباد و بنگالہ داشت و خزانہ و سپاہ و دیگر اسباب حروب نژاد و بوفور میا بود و بجلت ہرچہ تا مترنوشستہ ابلاغ داشت و بعدہ الملک بہادر کہ در آلہ آباد بود و نگاشت کہ ہر صورت کہ تواند ابو المنصور خان را بہد مہابت جنگ برانگیزد و فرصت ندہد کہ عذر سے تواند نمود و نیز حکم حکم ببالاجہ بالی را و کہ مدار المہام و سپہ سالار جمیع عسا کر دکن بود مشرف و رود یافت مضمون آنکہ چون از حضور و الامتعالی کل در وجہ چو تھہ با و میر بر الحال کہ رکھو جے ہو سلسلہ مصدر فساد و مبینی بنی و عناد گردید بہا سکرینڈت را با اشارہ بسیار بصوبہ بنگالہ فرستادہ ہیچ مواد فساد گردانیدہ باید کہ خود را عجلانہ بدان صوبہ رسانیدہ آن مدیرانرا البز اسے کردار رساند و خان گوشال با تہا دہد کہ از جہارت خویش نادم و پشیمان گشتہ بار دیگر سیرامون چنین گستاخیہا نکر دند۔

ذکر برآمدن مہابت جنگ از مرشد آباد لغزم رزم بہا سکرینڈت و جنگیدن با اولیاد عبور از دریا و گریز ایندن اورا تا اقصای بلاد کنگتا چلکار و آمدن رکھو جے و بالاجی را و

مہابت جنگ اسباب حروب و افواج را بکام دل آراستہ و مدد از ناصر حقیقہ خواستہ باتفاق ہست جنگ و صلح جنگ و عہد اعلیٰ خان و جمیع بہرہیان با فوج جبار و سامان بے شمار بعد انقضا سے شدت ایام برسات کہ ہنوز گل و لہنیان آنہا باستے و دسہرہ نشدہ بود بارادہ تہنیہ و تادیب بہا سکرینڈت غم رزم مرستہ جزم نمودہ شہادت جنگ را بار سالہ اش و مع دیگر افواج متعینہ در شہر ناک گذاشت و خود با ہنگ گوشال دکنیہاں بادولت و اقبال از شہر برآمد و مقابل بہا سکرینڈت بر لب دریا بہاگیر تے محاذ سے کٹوہ رسیدہ روبرو سے محل اقامت بہا سکر اقامت و رزید تا ہشت روز جنگ گوڑہ توپ در میان بود و لشکر بہا سکر را از دو طرف دریا احاطہ داشت طرف مقابل مہابت دریا سے بہاگیر تے و در پہلو سے چپ لشکر مرستہ دریا چہ اچے نام و با ہتمام و سے میر حبیب سلفی بہر سیدہ مقابل لشکر مہابت جنگ لنگر داشت و توپہا کہ بران بود و فوج مہابت جنگ کھلایش متواتر سے بارید و مہابت جنگ راہ عبور بحیثیت تا آنکہ صلاح درین دید کہ در شب تار از بہاگیر تے گذشتہ و بر دریا سے اچے رسیدہ از کشتیہاں لستہ بے خبر عبور نماید چون از دریا سے اچے طرف سر بالا بہر دو طرف بہاگیر تے عالی از مرستہ و با اختیار مہابت جنگ بود از کشتیہاں بزرگ جبر سے مستحکم بر روی بہاگیر تے مرتب کردہ بخاطر جمیع افواج و مہابت جنگ عبور نمود و اجتماع رویداد بعد از ان کشتیہاں متوسط را کہ براسے پل آراستہ بودند آہستہ آہستہ بیک یک و دو و دلا ح متصل بکنارہ بہاگیر تے تا بدھنہ دریا سے اچے کثیر و فراہم نمودند از نیرنگ تقدیر عارسان مرستہ را ویدہ بنا چو سخت شان بیدار نمود و اگر کسی پیدار سے شد و می پرسید اہل کشتیہاں جوابی مناسب دادہ و فاعلش میکندند تا آنکہ

آخر شب ہم کردہ دور ترازان کمر مہبتہ بردریا سے اسے پہل تیار شد و مہبتہ را احتمال عبور دریا سے بہا گیرنے دیل کسین بہیہ
 اسے دآمدن فوج مہابت جنگ ازان پہل در خاطر خطورے کر دانیجہات فاعل گشتہ در پہ تفتیش و لحاظ پہل کسین نگر وید
 بعد تیار سے پہل مہابت جنگ بہا در افغانہ جلادت کیش و دیگر جان نثاران حقیقت اندیش را عبور را موز و فرمود حیدر علی خان
 و مصطفیٰ خان و شمشیر خان و عمر خان و سردار خان و میر محمد جعفر خان و دیگر سرداران پیادہ و پاسبان دریا با احتیاط و اخلاص ہم آہن
 رسیدہ و مہمدان رفقا سے خود را چیدہ امر نمودند کہ چون مہبتہ ان طرف دریا از دھام دار و باید درین غفلت و غلبت
 عبور نمایند مقصد انکہ پیش رفتگان مانع مزاحمت اعدا گردند و باقی فوج با سانی از دریا گذشتہ و بفوج سابق لاحق شود
 یکہ تازان و نام جویان لشکر پائش گذشتہ شروع در عبور نمودند اتفاقاً بہ سبب ازدھام مردم و کثرت عابران خلل
 در بند بعضی کشتیاں رویدادہ یک کشتی یاد و از میان پہل غرق گردید و مردم کہ بے خبر از یہ ہم سبقت بریکہ گرجستہ می آمدند
 سبب تاریکی و عدم مردم عقب کہ ہر یکہ از انہا قاصد عبور بود و از رخنہ پہل آگہی نہداشت متوالی ہم بدریا افتادہ
 غرق گرداب اجل سے شدند از مہمدان شنیدہ شدہ کہ جمیع کثیر قریب بہ یکہزار دہا لصد کس بلکہ افزود ہمین رویداد
 گشتہ بعد ازان مردم خبردار شدند کہ چنین رخنہ در پہل افتادہ جمیع کثیر بعضی تلف در آمدہ اند از زمان اضطراب عبور
 تکمین یافتہ مردم بجای خود آرمیدہ منتظر تجدید استحکام و مرست پہل گردیدند علمہ چاک دست و دیان جانفشان
 ہماں دم کشتیاں دیگر آوردہ رخنہ را مسدود و پہل را استحکم نمودند غیوران دلاور عبور دریا از سر گرفتہ اول صبح صادق
 بود کہ تخمیناً قریب بدو سہ ہزار کس ان طرف دریا رسیدہ فراہم گردیدند و دیدند کہ اگر روز روشن شود مہبتہ بر قلت
 جمعیت آگاہ گرد و کار سے از پیش نخواہد رفت دلاوران ہیجا طلب تکیہ بردل تو سے و نصرت ایزد سے نمودہ شمشیر
 کشیدند و بہتیت مجموعہ دویہ خود را بران لشکر بے حد و حضر زدند بجز در یختن آوزہ بلند شد کہ مہابت جنگ
 رسید و افواج مہبتہ مضطرب گردید قبل ازان کہ بر کیف و کم این مردم اطلاع شود راہ گریز پیش گرفت و ہادران
 طرف مہابت جنگ و شہمان را بریز شمشیر برق تاثیر گرفتہ طوفان بلا برانگیختند مہابت جنگ کشتیاں سے رکاب
 را تاباں کشیدہ در دریا چہ اسے اگند و لشکر علی التواتر شروع در عبور نمودہ در عرصہ قلیل مردم مع نہشت قیل و توپ
 و دیگر سامان ہمہ آن طرف دریا رسیدہ صفوف آراستہ و مہابت جنگ با جمیع سرکردہا سے لشکر نشان شایان بیجا
 سابقان لشکر خود رسیدہ اندک تعاقب نمود و مہبتہ ہر قدر مقتدر بود و غلبت تیغ بیدریغ شجاعان گردیدہ بقیتہ الیسف نا
 سراخام و استقام در کمال اضطراب و اضطراب سجدہ کداز اسباب و امتنع انچہ دست قدرت شان بدان رسیدہ رشتہ
 و بے ہمدردی بانیکہ بود گذشتہ در نہایت سراسیمگی راہ فرار میزد و کسے ملاحظہ پیش و پس نمی نمود چون فوج مہبتہ دور
 رفت و اضطراب خاطرش باطمینان گراں دید کہ چندان کثرت نبود داعیہ غلبت عنان بلکہ بعضی از افواج او عود نمود
 و فاصلہ نصف یا ثلث میل رسیدہ لشکر خضم را آراستہ و مہابت جنگ را با افواج گران و توہما سے جلو بان و دیگر سلمان
 سیاہ کے کوشمال خود یافتہ پادار سے متوالست در اہ گریز پیش گرفتہ دور تر رفت مہابت جنگ با ہر عدم غرق کہ بر
 لشکر یا نش گذشتہ دور شہ غرقان را اندہ آن کردہ لاحق بود و این غلبہ نمایان دفع عظیم الشان را از نصرت الہی شمرودہ
 مقتدر دست و بفرود گا مہبتہ خیمہ ما سے خود زدہ آنروز مقام نمود و لاشہا سے فرورنگان دربار اوزان آنہا
 بر آوردہ لباس و سلاح از بدن شان کندہ بعد تجنیز و تکفین دفن نمودند رنگ رو و جساد جمیع مردہا سے مذکور کہ بود و غلام

معاودت نماید و اگر صفدر جنگ خواہان عذر کے باشد تدارکش بعل اردن بایرین عبداللہی خان را بطور مذکور بصوبہ دارکنگ
ماورنمود و مواعظ پسندیدہ آویزہ گوش ہوشش فرمودہ خود مع برادر زادہا و باقی فوج و رفقا معاودت فرمود و قطع محل
سے نمود نزدیک برہ و ان رسیدہ بود کہ خبر معاودت صفدر جنگ بدارالملک آئیںدہ در ان زمان کہ بعض اخبار ناہنجار
صفدر جنگ شنیدہ چارہ تدارکش میدید و زرے بامصطفیٰ خان پرسید کہ از اوضاع صفدر جنگ بیگانگی سے نماید و من در مقام
مرہ مشغولم اگر باو ہم حاجت جنگ باشد چہ سے باید کرد مصطفیٰ خان التماس نمود کہ محل تشویش چندان نیست یکی را خباب سے
براند و مقابل دیگر سے غلام را بگردانند انشاء اللہ تعالیٰ چنانچہ باید تدارکش بعل خواہد آمد و مہدین آوان بسمع مہابت جنگ
رسید کہ حسب الامر بادشاہ بالاجے را و از جاسے خود کو چیدہ عمارت قریب بلکہ میر سید نزدیک بمرشد آباد رسیدہ بود کہ بالاجے
وارد گردید و چون اخبار فتح و نصرت مہابت جنگ بر اعادے ملک و ملت بچند شاہ رسید از راہ قدر شناسے و مہربانے
فرمان تهنیت تحسین آفرین فرستادہ بطاسے خطاب حسام الدولہ و لعینایت شمشیر و خنجر مرصع و عقد مروارید و سپرچ مرصع
و خلعت ملبوس خاص قامت لیاقت اور ایاری است مہدین اوقات حسب الاستعداد سے مہابت جنگ خطاب
احتشام الدولہ بشہادت جنگ و مہام الدولہ بصورت جنگ احترام الدولہ بہ ہیبت جنگ و اعز الدولہ بوطا و انشاء اللہ خان جنگ
و منصب ہزارے و خطاب غانی باہادر سے مصطفیٰ خان از حضور رسید آخر شوال یا اول ذی القعدہ آمد صفدر جنگ
در عظیم آباد و معاودت بمکرز دولت خودش در سال یکہزار و یکصد و پنجاہ و پنجم اتفاق افتاد مہابت جنگ در آخر ذی الحجہ
سال مذکور از تعاقب بہاسکرینڈت بعد اخراج اواز حد و کنگ باستماع آمدن صفدر جنگ و حرکات غیر مناسبہ اش
برگشتہ قریب شد آباد و رود نمود و اوائل صفر یا اوائل محرم رکھو سے ہوسلہ آقا و منیب بھاسکرینڈت شملہ ہجرت در قریب
مرشد آباد و وارد گردید و بغا صلیہ چند روز بالاجے را و ہم حسب الامر بادشاہ بلکہ مہابت جنگ در رسید و بنا بر ملاقات
با صفدر جنگ بتوسل میرید خان و غمازے و در اندازے معاذان و نمانان ہیبت جنگ مہابت جنگ از والد فقیر آرزو
خاطر گشتہ اخلاص و وفاق سابق باحتراز و افتراق انجاسید تفصیل امور مذکورہ از صفحات آئندہ ظاہر سے تواند شدہ

ذکر ورود صفدر جنگ عظیم آباد و معاودت او بصوبہ خود بعد چند روز حسب حکم حضور اندیشہ فرو و بالاراو

چون ایام برسات منقطع گردیدہ آب و گل راہ با خشکے پذیرفت صفدر جنگ و را و آخر ماہ شوال یا اوائل ذی القعدہ ۱۱۷۵
ہجری با فوج بسیار از مغل سند و ستانی از انجملہ جماعتہ تبلیہ کہ باز ماندگان لشکر نادر شاہ سے بودہ اند در تعداد شش ہفت
ہزار خواہند بود و قریب بدہ ہزار سوار قدیم ہندوستانی ہمہ با ساز و بیراق لائق و توپ و توپخانہ مع ساز و سرانجام و افرونگاہ
معمور و سرانجام سو فور از دارالملک صوبہ خود کہ فیض آباد نام دارد حرکت نمودہ بعدہ الملک بہادر مصر و صنداشت کہ این
نیاز مند حسب الحکم حضور و انشاء و ایما سے گرا سے بلکہ مہابت جنگ و محاربہ مرہ میر و و این امر با ساسے سطر نخواہد
صوبہ من دارالافتق و زمیندارش قابو طلب فساد پیشہ اند ناموس را نہ ہمراہ سے تو انم برد و نہ در صوبہ میتوانم کہ داشت
کہ ما منے مستحکم در نظر ندارم لہذا امید وارم کہ اگر از حضور پر تور قلعہ رہتاس و قلعہ چنارہ با بین خاکسار عنایت شود نہایت
مہربانے و سرمایہ اطمینان از طرف ناموس خواہد بود عمدۃ الملک قبول نمودہ اشعار نمود کہ درین باب عرضداشت
بیادشاہ نماید تا او ہم مطابق آن بحضور برنگار و صفدر جنگ حسب الاشعار بعل آورد و بادشاہ اسناد قلعہ دار کرتہاس و

چهارم بنام صفدر خبک نوشته قلم داران سابق را حکمی بنا کید نوشت که قلمه هاسے مذکور حوالہ او نمانید صفدر خبک
تا بنارس رسیدہ و بر دریا کے کنارے کشتی باہل بستہ عبور نمود و قلعہ چہارہ مع عیال و اطفال خود در آمدہ و قلعہ را تاشا
کر دہ پسندید و مستحقان احتیاج از طرف خود دران نشانیدہ متعلقان را تا عظیم آباد ہمراہ آورد باین غرض کہ اگر احیاناً در نواح
عظیم آباد بامر ہمیشہ ملاستے روئے دہ متعلقان را بہر صورت قلعہ ہاسے مذکور سے توان رسانید و خود با کمال جاہ و جلال
و شوکت و اقبال مازم عظیم آباد گردید و از طرف ہیبت خبک بو الد فقیر حکم رسید کہ صفدر خبک بہادر حسب الحکم حضور
جبکہ جناب عالی شجاع الملک حسام الدولہ بہادر مہابت خبک سے آیند ہر گاہ نزدیک رسد لازمہ استقبال و مہمانداری
و امتثال او امر شان بطوریکہ مناسب دانند بعمل آرند نشود کہ امر کے موجب ملال خاطر عاظر ایتان گردد و عظیم آباد بہادر
خبر آمدہ صفدر خبک و سفاکے و میا کے تشون متعلیہ یقیہ لشکر نادر شاہ کہ ہمراہ ایشان بود و جب تر از سلف اتفاقاً در لڑنے
الساقتہ لشتہ عظیم بیاد مردم سید اوسب آگاہ خبر قتل عام کہ ہنگام ورود نادر شاہ در شاہجہان آباد رویدا گوشہ خود
مردم اینجا گردیدہ بود و والد فقیر ہر چند فوج و اسباب لائق نیابت این نظامت ہمراہ داشت لیکن دجنب شوکت صفدر
ہیچ سے نمود چون سابقہ معرفتے بصفر خبک و ہمراہیانش اصلاً بود احتیاط و پاس آبر و مقتضی آن گشت کہ در میان
واسطہ بایمید خان بہادر کہ بر دوق گفتہ مہابت خبک و عظیم آباد شستہ انتظار انفصال سوانح بنگالہ سیکند اتفاقاً از قزو
سادات طلبا طببا بود و والد مرحوم نیز از ہمین زمرہ بدین جہت با ہمہ گریہ اتحاد و داد و ملاقات نامحدود اتفاق افتادہ چلا
کامل ہمسیدہ بود و مردم میدان چون از امر آحضوری با صفدر خبک دیرینہ آشنا بود دران وقت بہتر از واسطہ در نظر نیامدہ والد
مگر کوز خاطر خود بہ تقریبیہ بامر میدخان طہر ساخت خان مرقوم است تاکہ والد درین خصیصہ نہایت مرتبہ نمودہ خود بر اسے
ملاقات صفدر خبک و تقریب ملازمت والد پیشتر رفت و پیرانہ صفدر خبک متضمن استمالہ بسیار مع خط خود فرستادہ بمبالغہ نو
کہ بحسبیت خاطر باستقبال صفدر خبک پیشتر آیند و ہیچ اندیشہ بخاطر خود را نہ نہند والد با سباب و ثروتیکہ داشت تا منیر باہل
شتافت و در زمین راہ و سوار سے ملازمت نمودہ مورد الطاف و عنایات گشت و ہمعنان او متصل بعظیم آباد رسیدہ
و امتثال او امر او نمودہ خوشنودش داشت صفدر خبک حکم تجلیہ قلعہ از اموال و جوار سے ہیبت خبک کہ در اینجا گذارشتہ
رفتہ بود نمود و قبل ازین حکم حارسان صفدر خبک از مردم متعلیہ و غیرہ بر دروازہا کے قلعہ شستہ بر آمدن مردم و اسباب از خانہا
حاکم نشین قلعہ و شوار و متغیر بود حسب الامر والد ششی بندہ بامعد و سے از معتقدان رفتہ خواص جوار سے را با بعض اموال
کہ خلاصہ بود با خفا و احتیاط بر آوردہ در مکانیکہ براسے آہنا محین شدہ بود و آورد و بعد از ان والد ناچار حمل و نقل دیگر
اموال و جوار سے مذکورہ نمودہ در خانہ علیحدہ متصل سنانہ خود آوردہ گذارشتہ و صفدر خبک تہمل بسیار داخل شہر عظیم آباد
گردیدہ قلعہ را بنظر اجمالے دید و بعض مردم خود را در اینجا نشانیدہ خود بغایت زیارت قبر جد مادر سے خود کہ عظیم آباد فوج
و آن مکان بمقبرہ پیر سعادت خان معروف است آمدہ بمسک خود کہ در باستے پور داشت معاودت نمود و جمیع منصب داران
و عظام و اعزہ شہر و زمینداران و جاگیر داران صوبہ ہلازمت او تقریب جستہ باریاب بجا داشتند چون غرور و نخوت بسیار داشت
با اکثر مردم عالے منش بنازل ترین سلوک پیش آمدہ مردم را از خود ناراض و بیدل ساخت بعضی از انیال چیدہ و توپہا کے
کلاں کہ بنابر اندیشہ یساق مرہبہ ہیبت خبک و عظیم آباد گذارشتہ رفتہ بود صفدر خبک تعریف آہنا شنیدہ از والد
فقیر راستہ نمود کہ انیال و توپ ہاسے مذکور یا وادہ و جہتمیش را بطریق والدہ جواب معروض داشت کہ

تا آقاسے سن سوداگر سن و زمین گماشتہ اور صاحب جم امیر و او شان ہم امیرند و فیما بین از کمال و داد و اتحاد بحال تصور یہ کیا گئی
نیت مال او شان مال سرکار بہت سہرہ خواہند گیرند انہی بدون اذن او شان چہرے را بخود سے خود نمی توانیم داد الباقی مختور
اتفاقے تباین سخن مکر وہ طبع در دوسہ زنجیر نعل و سہ بار ضرب توپ اگر چہ لائق ثبات او نبود نموده داخل سرکار خود ساخت
این قسم حرکات مہابت جنگ را خوش نیامده مرسلہ متعین مخالفت آمدن بطرف مرشد آباد و مراجعت بصوبہ خود بآئیں مناسبت
بعقدہ جنگ نگاشت و بیاد شاہ ہم معروفند داشت کہ مرا حاجتے بلکہ سچو مردم نیت باقبال پادشاہ سے سہرہ از دست این
موتجوہ تواند شد لعل خوابہ آورد امیدوار است کہ ایت ترا حکم معاودت بجاسے خود برسد کہ میان سن و او شان صحبت در خواہ
رفت پادشاہ حسب التماس مہابت جنگ شقہ خاص متعین امر خود بعقدہ جنگ نوشتہ بکیل او سپرد و ناکید نمود کہ
زود تر برگردد و خط مہابت جنگ و خبر عقد داشت او بیاد شاہ و امدا حکم حضور بر وفق مرستہ مہابت جنگ قبل از ورود
شقہ پادشاہ از نوشتہ و کلا بعقدہ جنگ رسید و بعدین عرصہ ہر کار طے صفدر جنگ خیمہ جنبیدن بالاسج را و از مقر و کشت
بارادہ ملک مہابت جنگ بطرف عظیم آباد و بنگالہ رسانیدند چون بنا بر نزاع دیرینہ کہ با سچ را و پر بالاسج را و را با بران ملک
محقق بود و جد سے از سرداران مرشدہ در بین جنگ چنانچہ در سوانح ما ندیدہ گذشت اسیر بران ملک اگر دیدہ قال
زمان پیش صفدر جنگ عقیدہ بودند و صفدر جنگ از بالاسج را و اندیشیدہ داشت عبور نمودن لنگا و معاودت عمر کرد دولت
خود اصلاح شمر و بلا توقف از عظیم آباد بجل مراجعت کوفتہ در معبر منیر بکنگاپل کشیدہا بہتہ عبور نمود و والد فقیر را از منیر خضر فرستاد

ذکر آرزو کے ہمیت جنگ و مہابت جنگ از سید ہدایت علی خان والد راقم و امین
بالاسج را و در نواح عظیم آباد و بہر سیدن آشوب و انقلاب در صوبہ مذکورہ و محفوظ
ماندن شہر عظیم آباد بتائید این زدے و حراست سرمدے و رسیدن بالاسج را و
بمرشد آباد و ملاقات با مہابت جنگ و سوانح دیگر کہ بعد از ملاقات او روسے داد

غازان و در اندازان ملاقات والد فقیر را کہ نائب سرمدہ عظیم آباد بود با صفدر جنگ بواسطت مرید خان بنو عید مذکور شد
بطور دیگر و ارادہ ہاسے فاسد کہ ہرگز در خیال والد مرحوم نبود با ہمیت جنگ و مہابت جنگ ظاہر نمودند مہابت جنگ
چون با مرید خان آرزو دیدگی نہا نسبت با و داشت و از صفدر جنگ نیز حرکات را کہ نہا لالہ سر بر زد ملتہات بخوان
دوبارہ والد فقیر مقرون بصدق دانستہ آرزو کے و فرہم رسانید ہمیت جنگ نیز بہ جمعیت بزرگ خود و استماع امور مذکورہ
از والد نہایت آرزو خاطر گشت اما بنا بر مصلحت وقت چندے شخصی دہشتہ بعد از ان کہ عمو سے خود مہابت جنگ را تہنیت
مرشدہ مستقل و از اعانت دیگران مستغنی یافت آرزو کے باطن خود را ظاہر کردہ اسے چہنامن و اسن یوان را بہ نیابت
صوبہ عظیم آباد فرستاد و او در عظیم آباد رسیدہ بعد چند روز سہل عارضہ بہر سانیدہ میر و شہر عظیم آباد اندک مدتی حاکم
نماشت کہ ناگهان بالاسج را و با تواج کہ گریہ ابنوسے بود و رسیدہ اغلب کہ چہ چہا بنبر و سوار خوابہ بود و ہنگام عبور
او از راہ ہاسے کہ طاقش نمودہ پنکاش سگیز را میدساکن او از لنگہ کوب حراست و قس و قفل و عارت اواج و کس محفوظ
سے ماند و ہر کہ اندک تہر و سہمی نمود پایال یلا یا و محسن سیکر دیہ چہا بنبر احمد خان بنبر را و در خان تریشہ کہ در کس

انجاء کرد و در صوبہ عظیم آباد التعداد داشت و قصبہ داؤد نگر آباد کرده بدین سکن و موطن او بود کجاں آنگہ بالاجہ را و بلک
 مہابت جنگ سیر و در اثنا کے راہ بمحارہ قلعہ و جنگش نخواہد برداشت در غوث گدہ کہ متصل بہ او ذکر ساختہ او بود و بنعم
 خود آزمائش و استوارے شمر و مع سہیل خان قصبہ و افغانہ ساکنین داؤد نگر و ہمایان خود تحصیل جہت و بالماعتہ بقیاد
 نیرو داشت بالاجہ را و فوسے را تبا و یب او و تخریب قلعہ مامور نمود و فوج مذکورہ او و ذکر را سوخت و عارت نمود و از خس
 و خاشاک آن قصبہ خندق غوث گدہ را پر کرده قلعہ را فرو گرفت احمد خان را کہ دو دختروے در دماغش چیدہ بود و ہدف رفتہ
 ہوشش و حواس و باخت و لا علاج و مضطرب گشتہ بوساعت مہاجران کہ در قلعہ با او متحصن بود و اندچارہ جرسے نمود
 چاہہ ہزار و پنہیکش سائیدہ جان خود از ہلاکت باز خرید از استماع اخیر مردم عظیم آباد را داشت در ہجر
 تہا و رجوع بوالد نمودہ التماس کردند کہ درین شہر غیر شائسی نیست و راجحہ شہر محفوظ ماند و ناموس خلق بر باد نہ رود
 باید نمود والد عیال و اطفال خود را آن طرف دریا فرستادہ کسانے را کہ گفت و بہا بہ میر میر و دلالت نمود کہ سبب
 را از گنگہ جو کردہ بطرف باید فرستاد و من شریک احوال شما بہر حال خواہم بود چنانچہ شہر حسب الامر و دلالت او
 مستطردات فیہی شستند بحسب اتفاق خدا علیہم تقدار این خاک رسید عظیم اللہ علیہا السلام اللہ فی فردوس اہل الجان
 خیر و زقبل ازین القلاب از شاہجہان آباد رسیدہ وارد عظیم آباد گردید و بدو ہر چند والد مرحوم مبالغہ نمود کہ آنجا بہ
 عبور دریا فرماید از فرط غیبت و شوق بجا بہت ایزد تلقائے قبول نفرمودہ چون تعلیم الہی عارت باہال ایتہ بود والد را ہم
 دلہ سے و امر با قاست شہر بالکمال الطمینان نمود و خود تنہا براسپی سوار شدہ خلاف عادت دور شہر را گشت و باز آمدہ
 والد را گفت کہ انشاء اللہ تعالیٰ ہرگز دین شہر از بلائے کمی آید کسے اثر سے نخواہد دید الحمد للہ کہ جنین شدہ اہل مقامات
 و سموکرات آن مرد خدا اگر ذکر سے رو دتخن بطول انجامدہ مشنوسے کہ خیر آن را منظور و بشارتہ الامامہ موسومہ ساختہ مذکر
 بعض از ذائق عادات و مقامات آن عالی درجات برداختہ ام من شاہ فخر حج الیہ باہر از الہی و لہت ارواح طیبہ حضرت
 رسالت چنان سے ز آل اعلماران سرور سے از قریب اس بالاجہ را و کہ در بایکسں و مگر مقامات عظیم آباد مہاجرت سے نمود
 و گوئید سے نایک نام داشت اتفاقاً در ایام حکومت والد بچہ بن بہات کمر زنون احسان و متحول عواطف و اشتیاق
 ایشان گشتہ بود و در الوقت بمقتضی کمال جزاء الاحسان للالاسان انکس کو بر بہت خود را از جہاں اس بالاجہ را و رسانیدہ مہاجرت
 کہ والد باو نمودہ بودند معرض داشت و التماس نمود کہ تدارکش را بہ ازین وقتی نخواہد بود و گفتون ششاد ایشان نوعی
 انکولے کہیند کہ مرا از بار احسانا سے ایشان سبکہ و شے میر آید بالاجہ را و با ستماع این ماجرا طے متعین بہا بہت
 احترام و اشتیاق با بر سے از تحالف و کمین براسے والد فقیر فرستادہ استمالہ بسیار نمود و نوشت کہ شما با جمیع مردم
 شہر بکام و آرام باشید کہ مرا با شما و پیاس خاطر شما با شہر عظیم آباد اصلات سے نخواہد بود و بفضل الہی و ین التماس مبارکہ
 بزرگان پاکیزہ نفس و پاکیزہ طبعان فدادہ سے از جنین بلا سے بی زیہا مردم خلق ایندیار در حفظ این دے محفوظ ماندند
 محمد الہ ثم حمد اللہ الحمدات کہ والد میر و سر جا جو ز نمودہ خد سے دوران دیار گذرانید خلق آنها را این منبہ کترین و جمیع مہاجر
 الان مرحوم راضی شاہ خان و سید اللسان فہان ہشاش بافتہ از اطلاق و انعام او بر زبان مردم شہا ست و انابتات را کثر جابا تیر و دیگر اولاد
 و ششاش را مردم ہر دیار سبب جان نیکو کیا آنم نمود و لکھا علیہ منہ و جہا بہت با نمودہ خدمتگار یا بتقدیم رسانیدہ اند
 لراحمہ نکو یان را پس از مردن نکو فی جانشین با شدہ چنانکہ و ز بہت آگو بہا بہت شش این جنین با شدہ و انقصہ بالائی و

از داد و ذکر راه را گردانیده بالا بالا از طرف ننگال میسر میسر و کیا میسر و بهار گذشته باز سر راه گرفت و بهر نگیر و بهار گهلو رسید و در سر دو
 قصه مذکور به سبب ورود دشمنانیت شرو و شروها هر گشته آفت عظیم بکشته آنجا بهار رسید اما زوجه محمد غوث خان حرم
 که فی الحقیقه شیر زنی بود بنا بر تمیدستی و پریشانی طاقت عبور و مرور در میان یافت ناچار محوطه خانه را خود را در بسته با خود
 از اقرایو متبسان که درین عسرت دست از رفاقتش برنداشته بودند از طرف غیرت بنا بر حفظ عصمت مستعد افتاد چنان لشکر
 بیکران گردید و چون از آن خانه شکسته و در راه بسته آتش جنگ و صدای گفتگو بر فراست غارت گران را خیرت رویداد و
 بعضی در محاصره اش کوشیدند و بعضی دیگر خیر لبه دار لشکر رسانیدند بالا سیج را و توفیق نموده دریافت که زن محمد غوث خان
 مرحوم از کمال بی اسبابی متوانست که در روز ناچار بیاس آبرو و سکه خود تن بمردن داده با چند کس مغلوک در راه بسته
 مستعد جنگ نشسته است و تا حال کس را محال دخل و تصرف در آنجا نداده بالا سیج را و از این حصار ت زاده از طرف
 پسند آمد و بر اسکی او چیز بی از لباس و اقمشه دکن فرستاد و چند سوار مستعد خود را همراهش داده مامور گردانید که تا گذشتن
 لشکر به آنجا حاضر بوده نگذارند که کسی بآن ضعیفه قصد یعی تواند رسانید و خود پیشتر نهضت نموده راه کوپستان گرفت چون تمام
 فوج او از بهار گل پور گذشت سواران مذکور از آن ضعیفه رخصت حاصل نموده بلشکر خود پیوستند بالا سیج را و بعد از طی
 منازل از حد و دبیر بهوم سر بر آورده وارد نواح مرشد آباد گردید و از طرف ناکپور گلان رگھو بی هو سله احوال مغلوبی بهاسکر
 نیفت دریافت حسب الطلب بهاسکر نیز در قرب جوار مرشد آباد رسید و عساکر بی حد و حصر در ننگال مجتمع گردیدند * * *

ذکر ملاقات بالاسیج را و با مهابت جنگ و اخراج رگھو بی از حد و دبنگال و معاود
 بالاسیج را و بمرکز دولتش *

چون بالاسیج را و متصل مهابت جنگ رسید و در اطراف ننگر و محک ساخت مهابت جنگ هم که در آن اوقات بر لب
 دریا در آن ضلع مخیم سردقات جاه و جلال داشت بقصد ملاقاتش رفت بالاسیج را و مرسم استقبال لعل آورد و بجمعی خویش
 آورد جلوس برد و با هم بر یک سنگ گویا افترا نهری و حل بود که مفاسد خون ریزه بسیار نتیجه داد و بعد بتقدیم رسیدن مرسم
 تواضع و تکلفات معاودت بدولت مرسم خود نمود و روز دیگر بالا را و بقصد باز دید و رسید آن امیر کبیر تا سر فرشتن مرسم
 استقبال بجا آورده بر سر خدمت خویش جای داد و سخنان بسیار در انتظام ملک و خصوص دفاع رگھو مذکور گشته بعد تواضع عطر و
 پان موافق ضابطه قیل و خواستهایها که جوا بهر دلبوسات داده بالا را و در امر خص نمود و بعد از آن پیغام مدافعت و اخراج رگھو بی
 هو سله داد بالا سیج را و در خواست چوتمه چندین ساله عظیم آبا و نموده کله از توقف ایصال آن وجه نمود مصطفی خان بیست جنگ
 درین جواب و سوال مقرر گشته آمد و رفت می نمود و تا آنکه حساب مبلغها که چند ساله چوتمه شمع گشته مهابت جنگ
 رسانیدنش را متعهد گردید و استعفا حرکت لشکر بر اسکی تنبیه رگھو بی نمود و خود نقاره نواخته داعیه سوار
 و کوچ فرمود بالا سیج را و کس را فرستاده مانع گردید و مهابت جنگ بضرورت مصاحت و حرکت نیافت و
 ناچار باز به معهوده بالا سیج را و رسید التماس تنبیه و اخراج رگھو بی نمود و رگھو که مابین کوه و برودان رحل
 اقامت یرا نگنדה بود و بر این اتفاق آسکیم یافته و مقاومت خویش در مقابل لطف غالب محال دید بهست صحرای
 غریبه ننگال روانه گردید و دیگر موافق وعده افواج طفر اسواج در تعاقب رگھو بتلاطم آمده از رودخانه بجا گیر ستی

هیت غربی بنگاله گذشتند و بعد یکدو کوچ بالا را واسطه عاے رخصت از جناب مهابت جنگ نموده پیغام فرستاد که
افواج سرکار چنانچه باید در سطح مسافت مساحت نمی نماید من مرض میثوم لب چندے خبر دفع رگوبه ضراحتی خواہد
بعد تبلیغ این پیغام روز دیگر بالا را و تعجیل سرحہ تا متر بقاب رگوتاختہ باورسید و بعد محاربه ہر میت بر رگوتاختہ از درہاں
راہ ملک خود گرفت و بیشتر از ہیر و بنگاہ او تباخت و تاراج رفت و بھاسکر کہ ہمیدے پور فتنہ بود با ستماء این خبر از
درہاے جبال کنگ در کمال سراسیمگی و اضطراب بیرون رفت و بالا را و ہم مقصد المرام روانہ بلاد کن گردید وقتی کہ بالا را
مرض گشتہ عازم دکن گردید و کیل بالا را و کہ بر اے بعضی جواب سوال پیش مصطفی خان آمدہ بود در گفتگو سبب اقتدار
آقاے خود و تسلطش بر عطای سلطنت تو نمودہ کلمہ نامناسبی بر زبان آورد مصطفی خان تاب نیاورد و فریاد
داد کہ اورا بنزد ملازمالش حسب الامر بل آوردہ و دلیلش نمودند او آرزوہ گشتہ می خواست برود و فتنہ برانگیختہ جنگ
ششیدہ اورا پیش خود طلبید و بنیابت اسب و خلعت و دیگر عطایا خوشنود نمودہ برگردانید و بالا را و کوچیدہ رھکار اے
مقتدر گردید بعد از ان مهابت جنگ مصطفی خان گفت کہ این حرکت باعث مفاسد عظیمہ و عداوت بالا را و می شد
در جواب التماس نمود کہ اگر چنین می شد ولی نعمت بہ تنبیہ رگومی برداختند و فدوے بالا را و را می مالید یا ولی نعمت
بالا را و را گوشمال میدادند و بندہ رگوبے بھوسلہ را سزا میرسانید این ساحتہ در او اخر محرم یا او اکل سفر شہلا ہجر
روے نمود القصد بعد رفتن بالا را و را و تسکین فتنہ المھدیان خاطر مهابت جنگ مہراہبان میر آمد و چون قتال
معاودت رگوبہ ہا سکر بنود مهابت جنگ عازم مرشد آباد گردیدہ ہر کرد و دولت خود رسید و ہیت جنگ از مرشد آباد
رخصت معاودت بصوبہ عظیم آباد کہ دارالملک او بود گرفتہ قاصد منزل مقصود گشت ہمدین اوقات کوکل چند کہ نوکر
دیرینہ و کمخوار سکر کا حسین قلی خان بود و بوسیله او پیشکارے جہانگیر نگر داشت با مرے دہلی نعمت خود نرد و فاجتہ
در حضور شہامت جنگ بر آمد مبالغہ خطیر بنام حسین قلی خان نوشت و حسین قلی خان معزول و مورد عقاب گشتہ نیابت
جہانگیر نگر بیلین خان کہ فوجدارے گرد داشت مقرر گشت و علاقہ فوجدارے میر قندر مر نعمت شد حسین قلی خان
دار مرشد آباد شدہ و زندہ اصلاح برہے کار خود افتاد و دیگر را بنیدن مبلغ کلی مزاج گمبئی بیک زوجہ شہامت جنگ
ذختر مهابت جنگ را بحال خود متوجہ ساخت و مشار الیہا اصلاح کار حسین قلی خان بر ذمہ خویش گرفتہ از پدر و شوہر
عفو ہر احم و صغیہ تا ثم او درخواست و مذویت و دولت خواہے او خاطر ان ہر دو ساختہ خلعت نیابت جہانگیر نگر
باز حسین قلی خان دہانید این مرتبہ حسین قلی خان نظر بوجہ جنین مرے حکم و دستور کمال استمال و استبداد برآورد
جہانگیر نگر شد بیلین خان را کہ کعبیدہ خاطر گشتہ بود عطا الدن خان از طرف خود فوجدارے جہانگیر نگر داد حسین قلی خان
بعد وصول جہانگیر نگر کوکل چند را از پیشکارے معزول نمودہ مورد انواع تمہیلات مقصد یا نہ گردانید و انج و بخشش
برکنہ راج بلجہ را بہ پیشکارے خود مقرر داشت و بعد انتظام آنجا اقامت خود در حضور مستحسن دیدہ نیابت خود بحسین قلی خان
برادر زادہ خود داد و بمرشد آباد آمدہ مادام الحیات در کمال تسلط و اقتدار بود تا آنکہ بخشش برگشت و سراج الدولہ
اورا از اوج اعتبار انداختہ بناحق گشت و خون و چون سیوش تمام بنگالہ و خاندان مہات جنگ با خاک اوبار برابر گشت
ذکر آمدن ہیت جنگ عظیم آباد و نقطہ سرشتہ رفاقت الد از اوشان و دیگر سوانح کہ در آن و ان و

چون هیبت جنگ بهمنان امن و اطمینان از مرشد آباد و معاودت نموده در حدود صوبه عظیم آباد رسید بنا بر بند و بست صوبه خود
در مدح برگزیده سنوت و نگار سے اقامت گزید جانا بسببش آنکه چون با والد سسرگران و برگزیده های سے مذکور تا نهایت کو بهشتان
بلان و ناگبور در علاقه ایشان و برگزیده های سے سرس و کینه و جبرگافوان و شهر گمانی و کوسه کینه نیز در تهمید والد و زینت داران
انجام را با والد توسل بود و مقتدران آنجا اکثر سے خاصه راجه سندر شکه نهایت اخلاص با والد داشت میخواست که آنها را
بنوید و اطف خود ستال و با والد مخوف ساخته از خود گردانند و چون راجه کیرت چند سپهرا را یان عالم چند دیوان شجاع الدوله
منفور را دیوان مدارا لهام خود ساخته همراه آورده بود سے خواست که مالکزاران و مقتدران صوبه با و توسل حبه از
دیگران بکسلند و بند و بست صوبه بواسطه او نماید یا غرض دیگر داشته باشد علی السهال والد عرفیه متعین استندان
آمدن خود گناشته فرستاد و جواب نوشت که غریب من بشهر میرسم ها بنجا ملاقاتا خواهد شد تصدیق نکنند والد رفقا و
در دفتر نیافته بجای خود نشست ناگهان شهره و رود مرسته در نواح برگزیده های سے مذکور برافواه و لسنه مردم افتاده شیوع
یافت و بهیبت جنگ توقف در آن مکان بسبب قلت فوج و اسباب که در اسفار کنگ و بنگاله حائل و طاقته یافته
نمانده بود صلاح ندانسته بعد استماع این خبر کو چیده و تمام شب راهها بریده اول صبح بقبا سے شهر عظیم آباد رسید والد
با همراهیان خود برآمده منتقل تبالاب میبھی پور بهیبت جنگ را در یافت بهیبت جنگ که بر اسپ سوار بود و پس تلما سے
تالاب مذکور استلوه راجه کیرت چند را پیشبرای استقبال و ملاقات والد فرستاد چون نزدیک رسید والد و راجه
مذکور از اسپ فرو آمده باهمدیگر معافه نموده با اتفاق برای ملازمت بهیبت جنگ رفتند بهیبت جنگ از حجاب مذکور آید
اسپ را پیش راند والد چون سلام نمود جلوا سپ گرفته استاد والد پیشتر شتافته نذر گذرانید و بهیبت جنگ سواره برآید
خیم گشته با والد معافه نمود و دوسه کلمه گفتار احوال نموده حکم سوار شدن داده خود پیشتر راند والد آنی چند در آنجا
استاده با برادر خود مهدی نادر خان که بخت بهیبت جنگ بود و دیگر سرداران سپاه معافه و ملاقات نموده سوار شد
و همراه سوار سے بهیبت جنگ داخل شهر گشته بخانه اش رسانید چند روز راه آمد و رفت در بار و نگرار و عاده کلمات شکیلا سے
سالیقه و عذر خواسته و اظهار سیرکار سے علی ماسه علیه از طرفین مفتوح بود و بهیبت جنگ بدون والد با انتزاع بعضی
خدمات خواسته و عده های سے نمود و میگفت که چون جناب عالی یعنی مهابت جنگ از شتابد گمان و آزرده اند و مرا از
اطاعت و استرضای سے ایشان گزیر سے نیست چند روز بنوعیکه من میگویم باید سیر بر دمن رفع مظنه های سے ایشان
نموده باز بدستور جمیع مقدمات بشمار مرجع خواهم داشت والد نظر بآبرو سے خود قبول نمی نمود و بنا بر غیرت و حدت
مزاجی که داشت به کاهش مرتبه خود را ضعیف نمیشد تا آنکه ناچار روز سے براسه ملاقات والد فقیر آمده در حرم سرا
مدارج دلجو سے و عذر خواسته را بیایان رسانید و والد سه از اطاعت باز زده بدلت خود رضانداد و دنباله کار بزرگ
رفاقت و اراده شاه جهان آباد گناشته از بهیبت جنگ که حص شد بعد چند روز تهیه سفر نموده بساعت مختار که پانزدهم
رجب ساله هجری بود مع رفقا نیکه داشت بلبل رحیل در عین شهر خلاف مضابطه نوکر سے و آقائی کو فته سوار شد و در
بارغ را سے بالکشن وکیل ناظم بنگاله نقل مکان نمود مهدی نادر خان عم راقم که برادر خود والد بود با آنکه بهیبت جنگ در
نهایت مرتبه ابرار و دست میداشت و از رفقه حلفان دولتخواه جو سے انکاشت و جو بهر شجاعت و صداقت او اکثر
استحان نموده کمال اعتماد بر او داشت بنا بر افتراق برادر بزرگ شکسته خاطر گشته استغفار از نوکر سے و خدمت بخشی گری نمود

هر چند بهیبت جنگ در منع استغفار ترغیب رفاقت خود مبالغه نمود و مقتدین خود را فرستاده بصیقتها فرمود و خواست که خود بخانه اش آمده همراه خود گرفته بر دهمد و نثار خان معذرت نامه مناسب نموده انزو و اگر زیاده چون اندیشنا در خاطر مردم بود که مباد از منیداران بھو چو ریه که متمردانند در اثنای راه باغواں و دشمنان با والد خدع نمایند سید نثار خان مرحوم تا حد صوبه عظیم آباد که عبارت از یک سیر باشد با والد نمیرا پس نموده بخانه خود برگشت و والد در عین برسات قطع منازل نمود و بعضی صوبه او ده که در الملک معذر جنگ بود رسیده روز و روز ملازمت معذر جنگ نمود چون باعث برهمنی اوضاع معاش والد معذر جنگ شده بود باین شهر نهایت دلجوئی و استماله نموده نوید با دادا و اباها نوز ساعت کوچ او بحضور محمد شاه مقرر بود بعد دو سه ساعت داخل پیش خیمه های خود شد متوجه احوال والد و معذر جنگ در سلک احوال محمد شاه و احمد شاه و امرای شاهجهان آباد انشا الله تعالی رفزده خانه و قلع نگار و ابدشت اکتون مناسب چنینی می نماید که حاجا بنگاله و عظیم آباد و وقایع حالات خاندان مهابت جنگ و غیره که درین ممالک عروج نموده منقرض شدند الی یومنا بذکره سال ۱۱۹۰ هجری است سلسل و منظم در یک دفتر بنگار و ولقبه احوال محمد شاه و احمد شاه و عالمگیر ثانی و شاه عالم مع امر کشا بجهان آباد و لاہور و او ده والد آباد و اکبر آباد و دفتر دیگر و احوال دکن و آفند که باجمال معلوم گردیده در هر دو دفتر برجام مقام اقتضا کند ثبت نماید بن الله التوفیق و به الاعتصام +

آراستن بهیبت جنگ حصار گلی بر آس شهر عظیم آباد و رنجیدن مردم از ان بنادر ابتدا و آخر اعتراف نمودن بخوبی آن عمل بنابر محفوظ ماندن از اکثر حوادث و بلا یا

چون بهیبت جنگ وارد شهر عظیم آباد گردید و آمدن مرسته در ان صوبه شهرت یافت بهیبت جنگ احداث حصار بر آس حفظ عموم کمنه و رعایا مصلحت دیده عله را مامور فرمود که بر بنا کے حصار قدیم دیوار بر آس جدید بکشند و خندق در دوران خمر نموده کلمش را پشت دیوار بنائند تا متناهی بهر ساند حصار قدیم را زمانه بدید گذشتہ بود که افتاده و مردم بران خانها کے خود ساخته از حصار اثر کے نگذاشته بودند درین بنا بعضی خانها ضرورت شد که منهدم شود و صاحبان بیوت لائق الاندام این بنادر باره خود ظلم نمایان دیده آه و فغان از حد گذرانیدند چون مصلحت حفظ عام و دشمن این اندام مستور بود و سود بران شتر تب نشد و حسب الامر لعل آمده و راندک زمانه خصن استوار تیار گشته قلعہ مستحکم پدیدار آمد بعد از ان در هنگام حروب مرسته و غیر آن که مکرر و در جماعه مذکورہ روئے داد و خلقی کثیر از سکنه بیرون شهر هم درون حصار در آمده از صدمات حوادث محفوظ و از عمارات بیرون شهر نیز خوف گو که توپها کے بروج و باره حصه است تصرف مرسته کوتا گردانید بجهان خلقی شاکه شک گذار بوده بر حسن تدبیر بهیبت جنگ اعتراف و اقرار سے نمود و بهیبت بکام و آرام در کمال غرت و متشام میگذازانید و اغلب اوقات بهر دلجوئی والدہ بخانه ما آمده عاطفتها سے نمود و تمام سرکار تربیت را از حضور بجا گیر خود طلبیده اراده آباد کے برگشته های آنجا بجد داشت بنابرین عازم رفتن سرکار ترحم ط که آن طرف لنگا بود گردید چون بر عزم راقم سید نثار خان مرحوم شفقت مافوق القیاس دشت و ماضی با زاوی او بنود خود بخانه اش رفت و با خود آورده همراه گرفت اجد عیور دریا و وصول بحال مذکور در آباد کے بهنوار که محل سکونت آجها آنجا از قدیم و عمارات آنهاست نزول نموده اقامت گردید و بعضی برگشته های سرکار مذکور سید نثار خان و دیگر با بایران

سپردہ اہتمام و التماس ابا دوسرے و نو غیر حاصل محالات مذکورہ داشتند بعد ازان کہ سکونت قصہ مذکورہ بطول انجامید زوجہ خود آئینہ بیکم نہایت مہابت جنگ را با اطفال و اکثر خدمہ محل نزد خود طلبید و نیز لوالہ فقیر نگاشت کہ آرزوی ملاقات شمار زیادہ از آنست کہ نوشتہ آید اگر حربی نہ باشد مع فرزندان تشریف آورده صلح چند درہین مقام بگذرانند و این بنا بر شفقت و محض دجو میا بود و الامتقداران را با غریبا سرخیز از اقارب باشند این قسم سلوک کمترے باشد فقیر و علی نقی خان بزرگ در خود را تو سہراسے والد درین ایام در شاہجان آباد بود و مصطفی خان بنا بر نیکی خدمتیا و کمال جرأت کہ داشت با دج اقتدار رسیدہ در زمرہ ملازمان مہابت جنگ کسے را سہیم و شریک خود نمیدید *

ذکر وج مصطفی خان بہادر جنگی بربتہ عالی مقتول شدن بہا سکرینڈت جتیاں مصطفی خان تقصیرات الہی

مصطفی خان کہ در جوی مذکورہ سابقہ حسن ارادت و جوہر جانفشانی و جلاوت خود نسبت بر نقاسے دیگر مکرر و متواتر بطور رسانیدند بطور نظر مہابت جنگ گردیدہ بالغام مبالغہ و اسباب و افیال و اقراں ممتاز و سرفراز گشت از انجملہ دوازده لاک روپیہ یکبار انجام یافت و ہفت ہزار سوار رسالہ او پنج ہزار سوار رسالہ عموش عبدالبی خان صوبہ دار کنگ بود و عبد مراد عبدالبی خان پیش عبد الرسول خان منصب بد کہ پنجرارے یا چار ہزارے داشت بر رسالہ و صوبہ دار مذکور سرفرازے یافتہ حاکم بالاستقلال صوبہ مذکورہ گردید و مصطفی خان خود منصب پنجرارے و پاسکے جبار دار و علم و نسبت و رسالہ ہفت ہزار سوار و قریب پچہ فیل غیرہ اسباب امارت انچہ باید مہیا داشتہ در کمال استقلال و اقتدار جمع بیع معاملات ملکی و مالے و مقتدر اسے فرقت سپاہ بجوے بود کہ اقارب قریبہ مہابت جنگ و حصول موم خود را سہل با و سے جستہ و بربتہ رسید کہ محمود جمیع ملازمان و منتسبان کہ دید تا آنکہ حاج احمد برادر کلان مہابت جنگ با وجود مہر سپہ ہفت ہزارے از اقتدار و اختیار مصطفی خان عاجز و حیران گشتہ بنا بر انزجار خاطر جدائی برادر و غربت از مہر آباد کہ سکن دیرینہ او از محمد شجاع الدولہ بود اختیار نمود و پیش پسر کہتر خود احترام الدولہ بن الدین احمد خان بہادر بہت جنگ اعظم آباد رفت و نیز سبب آرزو کے حاجی احمد خدمت ہو گئے کہ دیکہ بصورت جنگ بہادر غنایت گشتہ زیرا کہ حاجے آخرا بر اسے خود میخواست و صولت جنگ من بعد ہنگامہ کنگ خدمتی کہ اندک فائدہ داشتہ باشد نہ داشت مہابت جنگ پاس خاطر صولت جنگ عزیز تر دانستہ چون حاجے احمد را از حال سار مرشد آباد بقدر حاجت رسید و در آن حالت محکمے فصولہ داشت حاجے احمد بجات مذکورہ آرزوہ خاطر گشتہ اعظم آباد بر خاستہ رفت و در مہر آباد از آنجا سے موسم بر شکار در سال پنجاہ و ہفتم از ماہ دوازدہم بہا سکرینڈت علی قراول را کہ از سرداران مشہور بعض مالک و کن بود بر فاقت خود برگزید و او را سہ ہزار شش ہفت ہزار سوار گردانیدہ شروع سال مذکور در نہایت اقتدار سب الامر و گھو بہو سلہ بابیت ہزار سوار داخل بلاد او ڈیہ و بنگالہ گردید مقصد آنکہ اگر مصالحہ میسر آید منضم شمار دو الہا بحار بہ پرداز و مہابت جنگ کہ از مشاق اسفار متواترہ اندک کسالتی و ملالتی بہم رسانیدہ بود دنیا کے مدافعہ بہا سکر محض تدبیر گذشتہ آرام و آسایش سپاہ منطور داشت و با مصطفی خان در باب مدافعہ و مشورہ آغاز نہادہ خواست کہ تدبیر بہا سکر را مع جمیع سرداران فرج او یکجا بقا بوسے خود در آورده ہمہ را یکبار را سہے ملک عدم گردانند چون این کار بنا بر اقتدار بہا سکر و وحشت او مہابت جنگ و ہمہ اسبابش و عدم اطمینان از فرج اسلامیان متعسر ملک متغذری خود مہابت جنگ

مصطفی خان را بنا بر حصول مرام خود امیدوار انواع انعام و عنایات ساخته متوقع صوبه دار سے عظیم آباد کردار اندو و عده کرد
 کہ اگر بہا سکر رابع سرداران ہمارے ہمدام خود کشیدہ بجنور مہابت جنگ رساند صوبہ مذکور یا موقوف باشد مصطفی خان کہ مرد
 صاحب غم دلاور و ہوشیار زبان آور بود بلع افتادہ سیاہ آمادہ گردید و با بہا سکر شروع پنجا مہابت آمیزش و آشتی نمودہ
 اور از جنگ فاضل و امیدوار امریکہ و خیال او نیکو داشت گردانید چون با بہا سکر سخن او در گرفت دستہ عاسے آمد مصطفی خان
 نمود مہابت جنگ مصطفی خان رابع را جہ جانکی رام کہ معتد علیہ او و مدار المہام خانہ اش بود بر راز خود آگاہی دادہ نزد بہا سکر
 فرستاد و گفت کہ بہر صورت اور رابع سرداران لشکر باید آور دناہیہ را یکبار لہجہ عدم سردادہ آید مشار الیہا حسب الامر نزد بہا سکر
 کہ در جواسے کتوہ رسیدہ بود دستا فتنہ ملاقات نمودند و مہابت جنگ بازادہ اسفنا سے مانی الضمیر خود از رشتہ آباد نصفت
 نمودہ در محال شکر گنار دریا سے بھاگیر تے مسکر ساخت و مصطفی خان و راجہ جانکی رام بہ بتبید مصالحہ پرداختہ بخندین
 فتنہ و ضنون کہ موکہ ہیمان غلاظہ شد او گشتہ بود بہا سکر را راسخے بادراک ملاقات مہابت جنگ ساختہ او علی قبول
 را کہ از معتد اش بود بجناب مہابت جنگ روانہ نمود محمودانکہ سیر گاہ او مطمئن برگرد بہا سکر باتفاق رکوسا عساکر ملازمت مہابت
 شتابد مصطفی خان و راجہ جانکی رام چون دیدند کہ نقش مرادشان درست نشد علی بہائی را ہمراہ گرفتہ معاودت نمودند
 و مصطفی خان در اثنا سے راہ با علی بہائی میناسبت ایانے و افغانے راہ سکالہ و گفتگو سے زیبائی کشود و اورا بہا سکر جنگ
 رسانیدہ مورد الطاف بسیار گردانید مہابت جنگ کہ در حسن خلق و تقریر دلپذیر بی نظیر بود بگفتگو سے رنگین و سخنان شیرین
 دل علی قراول را خرفتنہ و شفیقتہ خود ساخت و بتالیف قلب او چنان پرداخت کہ موقوفش بقوت توان نمود و مصطفی خان را ہمراہ
 او فرستادہ بدلا سائی بہا سکر دفع مہانتہا نیکو دروش استقرار داشت ہمت گماشت و درین عرض مدت کہ عرصہ سوال جواب
 و ریختن رنگ بر روسے آب بود مہابت جنگ علی التواتر بار سال تحت و ہدایا از قبیل فواکہ ولایت و بنگالہ و قمشہ و عراق و
 دیگر چیز ہا سے دغریب باعث ازادہ وحشت و ازاجہ نفرت خاطر بہا سکر گردیدہ دلش را بجا می ساختہ بود کہ اگر مقصد عظیم ہی بہا سکر
 در نظرنمی داشت چہ عجب کہ بے اختیار و بدون تحریک اختیار خود بخود بملاقات مہابت جنگ می شتافت و از طرفین آمد و رفت
 تکرار یافتہ راجہ جانکی رام ہم کہ دیوان تن مہابت جنگ بود برکاستمالہ بہا سکر نہایت اکثر در حرکت بود آخر الامر بنای مصالحہ و
 ملاقات فیما بین مہابت جنگ و بہا سکر گذاشتہ آمد و میدان شکر اموعد ملاقات قرار یافت مہابت جنگ درامالی گنج مسکر
 داشت و بہا سکر نہایت در کتوہ سکونت ورزیدہ بود و او آخر صفر یا اوائل شہر ربیع الاول روزیکہ برکے ملاقات ہمدگیر
 معین گشتہ بود یک خیمہ بزرگ در میدان شکر استادہ شد و سراپردہا سے بسیار برپا گشتہ صحن طولانے وسیع برکے
 آن خیمہ بہر سید مہابت جنگ با جمیع فوج خود چون در میدان مذکور رسید خود مع صولت جنگ و عطاء اللہ خان تائب جنگ
 و میر محمد کاظم خان و دیگر کیہ ہا سے معتد داخل خیمہ گردیدہ بر مسند عزت نشست و چون احد سے غیر از جانکی رام مصطفی خان
 و حکیم بیگ براین راز اطلاع نہ داشت اعیان شہر ہم اکثر سے برکے تماشای چنین مجلس حاضر آمدہ مصاحب تہا جنگ
 گزیدند و مصطفی خان و راجہ جانکی رام کہ واسطہ جواب و سوال و صاحب ہمد و ہیمان با بہا سکر بودند بڑی آوژدن بہا سکر
 پیشتر رفتند با تے سرداران لشکر مع ہمد و ہیمان عقب خیمہ مہابت جنگ سوار و تیار در میدان استادہ و ندو یکہ ہا می مہبتہ
 مانقشان بعضی متصل بستونہا می خیمہ و بعضی برسد مہابت جنگ کمر بستہ منتظر فرمان استادہ بود و در آن وقت
 اطلاع این راز بصولت جنگ و عطاء اللہ خان براسے تبیہ و برآمدن انہا ز غفلت صلاح دیدہ حکیم بیگ فرمود کہ خیمہ

دوی را که برای کماله باجاسکریندت برپاشده بصورت جنگ بهادر نماید حکیم بیک سولت جنگ با بهانه نمودن خمیه نهاده برده مکنون خاطر مهات جنگ را بظهور نمود
صولت جنگ بعد معاودت تخمین خمیه نمود و معلوم شد که او هم این کار را پسندید مهات جنگ منتظر بهاسکر نشسته و بعد خبرش
می پرسید و هر کار را علی التعاقب رسیده خبرش می رسایند بجا سکر چون لبر دروازه رسید دسته های افواج او پیش
روی خمیه مقابل فوج های مهات جنگ بفاصله تیر یک جزا را بجا استاده و دسته های فوج مهات جنگ هم همین فاصله
از خمیه طرف عقب استاده بودند و فیل سوارهای مهات جنگ در میان سر پرده ها طرف پشت سرش استاده بودند و سرداران
شکر بهاسکر پیاده پاکشته و دیگر معتقدان یکدک اش با سلاح و بیراق بهانه عمده داران همراهی گزیده چهل چاه کس از رفت
او از انجمله سیت و دوسر دار و دیگر یکدک که آنها را بربان سیدیان امنیک گویند بآیینی که گذشت بزرگوار پرده مهات جنگ
فرایم آمدند چون بهاسکر از میان نرود آمد یکدک دست مصطفی خان و بدست دیگر دست جانکی رام گرفته داخل سر پرده ما
شد و علی قول پیش روی او و دیگران در عقب یمن و یار دامن گردانیده و قبضه سیفها در دست کرده هر یک بغیر و
و کبر می خرامید مصطفی خان و راجه جانکی رام که از ته کار خبر داشتند عذرهای مناسب گفته دست خود از دست او برآورد
بیرون رفتند چون ربعی از میدان صحن سر پرده ما در نورید مهات جنگ پرسید که بهاسکریندت کدام هست شناسندگان
مثل مرزا حکیم بیک و دیگران که آنها را مهات جنگ برآهین نزد خود داشته بودند نشاندند مهات جنگ سه بار تحقیق
نمود چون آمدنش متیقن شد با ستادگان حضور فرمود که این موزی را بکشید از حاضران برین راز کسی آگاه نبود مردم
تجیر گشته متوقف شدند مگر میر کاظم خان التماس نمود که چه حکم می شود چون مکرر تاکید گفت میر کاظم خان و بر خوردار بیک
و دیگر فدویان شمشیرهای کشیده و دیدند مصطفی خان پنج شش نفر مثل او دل شاه و حکیم شاه و غیره را که معتقدان باجرات
بودند در حضور گذاشته با مورساخته بود که برآید مهات جنگ صد و یازده شابلان خوارید نمود و رفت مصطفی خان
مشاهده این حال نموده همانجا شمشیرهای کشیده بهاسکر و همراهیانش درآویختند و میر محمد کاظم خان سبقت بردگان گرفته
ضربتی بر سر بهاسکر نواخت و کار او را تمام ساخت همراهیان او نیز شمشیرهای کشیده بر مردم مهات جنگ بختند غریب
انقلابی رویداده تا شایان شهر که بے خبر مصاحبت داشتند و بر سر از جوهر شجاعت عارهای و فرار از آن حرکت
باقی و بے بے اختیار رویداد و فرایان مشاهد این احوال سرایر دهای صحن را بر زمین افکندند مصطفی خان برق شمشیرها
دید و با فوج خود که مستعد ستاده بود بر سر مرتبه ها تاخت و مهات جنگ را گفته فرستاد که جنابعالی سوار شده تعاقب
فوج غنیمت نمانید مهات جنگ در عین ازدحام که در آن وقت کسی که را نمی شناخت سپهر شمشیر و دست گرفته استاده بود و
چند کس که در محافطت او اهتمام داشتند دلالت بسوارهای فیاش می نمودند و او بایر غیبت کفش بردار انتظار بهاسکریندش
داشت کسی عرض کرد که وقت انتظار کفش است جواب داد که همین زمان بعد آنی شما خواهبید گفت که مهات جنگ که از
فرط اضطراب کفش پاکذاشته بدرفت تا آنکه کفشش بهر صیبه بر خیل خود سوار گشت و کار سرداران سر بهبه آخر گردید
مهات جنگ خبر مصطفی خان پرسید بعرض رسانیدند که در تعاقب مرتبه ها تاخته عرض کرده رفته است که جنابعالی هم متعاقب
خود می در رسند آنوقت مهات جنگ باطمینان تمام سر بهاسکر بیک تحقیق قلش می طلبید و هر چند می گفتند که کشته شدن
قبول نکرده با بعد و طلب جرش داشت و حکم بنواختن شاد بانه فرموده دست از تیغ برنیداشت تا آنکه سرش آورد و فرستادگان
نموده چون تحقیق شد که سر او دست بتعاقب ابدی قهبران پرداخت و تا بیکوه که اردوهای عظیم مرتبه و راه با بود عثمان باز برگشت

اما اثر سے اگر نیکوکان پیدا ہو سببش یہاں آنکہ ہر گاہ مصطفی خان بہاسکر وغیرہ سرداران مرشد را بعد و بیان و قسم کلام الہی
مصلحت ساختہ بیخواست ہمہ را بدام بلا اندازد دیگران بجمع قبول نموده فریب مصطفی خان خوردند و ملاقات مہابت جنگ آید
راہ عدم سپردند مگر یکے ازان سرداران کہ رگھو کای کو از نام داشت ہر چند مصطفی خان و بھاسکر و علی قراولی مبالغہ را از حد گذراند
قبول نکرده ملاقات مہابت جنگ دران اجتماع راستہ نشد و اگر وہ خود بیرون ماندہ و مدہ نمود کہ روز دیگر بعد ملاقات و
معاودت بہاسکر نہایت وغیرہ سزایان من ہم خدمت مہابت جنگ خواہم رسید و بجز این انقلاب با جمعیت خود در رفتہ
بنگاہ بھاسکر را با خود برداشتہ برد اگر چہ در راہ از خدمات رعایا و زمینداران و یکہ تازان لشکر مہابت جنگ اکثر سے جنگ بلا
میتلا شدہ باز ہم بہوشیار سے حرم کای کو از مذکور خلق کثیر سے از فرقہ مذکورہ خود را ازان گرداب اضطراب بسال نجات
رسانید و افواج منتشرہ بھاسکر بہر حال شکستہ بال و باز و افتان و خیزان از حد و بلا و بنگالہ و ملک خود را بیرون کشید و
مہابت جنگ با جمیع رفقاً سالماً و عافاً بمرکز دولت خود معاودت نموده بکام و آرام نشست و در بلاد سے این خدمت
از افزایش مرسومات کافی سپاہ را راستہ و خوشنود نمودہ وہ ملک روپیہ بطریق انعام غنایت فرمود و عرضداشت متقین
فتح مذکور بہادشاہ نوشتہ التماس اضافہ منصب و خطاب بر جنگ و نوبت برای مصطفی خان و بحجت بریکے از رفقائے
خود کہ مصدر ترددات جالتانی اعدا شدہ بودند مانند میر محمد جعفر خان کہ جرات سے از شمشیر باور رسیدہ بود و فقیر احمد
و حیدر علی خان وغیرہ نمود محمد شاہ فرماے متقین بکارت و غنایت با خلعت خاص و جواہر و خطاب شجاع الملک اسب
و شمشیر بحجت مہابت جنگ فرستاد و خطاب بر جنگ و نوبت و منصب پنجرار سے برای مصطفی خان و اضافہ منصب
و خطاب بہادر سے برای دیگران پذیرائی یافتہ در رسید و موجب خوشنودی بر اکہنکان گردید

ذکر بر سبب بحجت فیما بین مہابت جنگ و مصطفی خان و بر آمدن مصطفی خان از مرشد آباد
و جنگیدن مصطفی خان بہادر بر جنگ و عظیم آباد با احترام الدولہ زین الدین احمد خان
بہادر بحبت جنگ ظفر یافتن احترام الدولہ بر مصطفی خان و سوا تخمیکہ درین ضمن روی داد

چون اقتدار مصطفی خان از مرتبہ نوکر سے گذشتہ بہر سے بلکہ برتر سے رسیدہ بود و جمعیت ابوس افغان در
ملک بنگالہ و سرکار مہابت جنگ از حد بدر رفتہ طرفہ از دھامے داشت کہ احد سے را بحال نفس نشیدن با افغان ہر چند
یک نفر ازان جامعہ باشد بسبب استیلا سے فرقہ مذکورہ نبود و فی الحقیقتہ این قوم بنا بر کثرت عدد و قلت عقل و نشو و نما
جبال و صحار سے مانا بسبل و نہایت دیر و طلع سے باشند بنا علی ذلک المقدمات باسن حقوق ادیاسے نعم بلکہ اب علم
نداشتہ زود بمشاہدہ اندک مانہ استقامت و بیع مواد فساد و مستعد بحاج و عناد سے شوند و کمتر طمع حقوق مصاحبت دیرینہ
و احسانا سے سابقہ فراموش نمودہ تا بقتل آقا و خاوند بلکہ اقربا و خویشاوند را ضے اند و ہم بنا بر مبایعت تمام ازاد
و تمیز با محاسن اخلاق کہ ازان جملہ عفو و احسانت آشنا بودند و انتقامات خصوص قتل افغانا سے اگر شدہ باشند نہایت
صلبے باشند و دغا سے خون اینہا بر چند قرنہا بگذرد و بخواہد و گرہ ہا سے کینہ از سینہ شان نیکشاید مصطفی خان اگر چہ
خالی از شور سے نبود اما بنا بر جرأت و شوکت سے داشت بمشاہدہ دولتها سے بنگالہ کہ برابر العین ہمیشہ میدید و لش
حرم طمع در کاغذ نون سینہ اش سے فروخت نا آنکہ استقامت خود باز دھام افغانان در مقابلہ و مقابلہ با مہابت جنگ

برابر یکدیگر بتردید آتش و دیرینه او شعله کشیده با مهابت جنگ شروع باستیغاسه سوارانیکه نابرابر اغراض در میان آمده بود
نمود از عجز و عدم یکنوع صوبه داران عظیم آباد بود که احترام الدوله بهادر داما دکترا مهابت جنگ داشت مهابت جنگ را و فای
بر صدها یکدیگر بهنگام فرض سهل می نمود در زبان فقدان غرض نهایت گران و دشوار آمد خواست که بکشن بیان و سحر طرازی
زبان چنان امر دشوار را با سانس طے کند چند ماه با سخامی گفتگو و بگو بود و بالواقع مهربانی خیالات مرتضی خاطر
مصطفی خان می زد و داما از آنجا که تشنه لب لبراب و جویای وصال با فسانه و خواب و تشنه نمی شود و خان مرقوم با سید امر
فرزاد و تدبیر در امور سرباز و آخر الامر آهسته آهسته پرده از روس کار بر خاستن و اخلاصها کاستن گرفت و رفته رفته
در اواخر محرم سال آمد و رفت در باره موقوف گردید سبب امتناع مصطفی خان از آمدن در باره بتقریر یوسف علی خان مرحوم
آنکه مهابت جنگ لفظاً هر دو بگوئی و استقامت او میگویند و در باطن نابرابر تسلط و تحکم او قاصد دفع منافستش بوده از تدبیر
آن غفلت نمی ورزید روزی مصطفی خان او دل شاه و حکیم شاه را که سران رفعا می آید و ده اندک عبادت ستم پیش از خود
بدر بار فرستاده خود تمیبه آمدن داشت مشارالیهما بحضور مهابت جنگ رسیده محراب کرده نشستند اتفاقاً یوسف علی خان
مرحوم هم در آن روز حاضر و بر ما جراسی در باره ناظر بود میگوید که غیر معدود از ملازمان در آن وقت حاضر نبودند که آن دو
رسیدند بجز نشستن آنها خواجهم سراسر از محل برآمده شدت عارضه بهیضه بنواب بیگم زوجه مهابت جنگ ظاهر نمود و تقاضای
التماس او خبر قرب و وصول مصطفی خان معروض شد مهابت جنگ نابرد دریافت احوال بیگم بجل سراسر رفته او دل شاه و حکیم شاه
را تا آمدن خود بتوقف امر فرمود درین حال آن هر دو در یکی از محرابهای دولت سراسر احساس هر کس کرده متوجه شدند
که شاید جمعی از ارباب سلاح را در آن محرابه بدفع مصطفی خان نشاندند خود بهمانه عارضه بیگم اندرون رفته اند با احتمال این
خیال از آنجا خبر خواسته راه خانه گرفتند و مصطفی خان را که قریب بدر دولت سراسر رسیده بود اعلام نمودند خان مذکور که از
مدتے نابری خیره سرباز راه تفرده می نمود و از مهابت جنگ مطمئن نبود و غنچه توکے در خاطرش نشسته از بابیکه سینه
برگشت مهابت جنگ خبر مذکور شنیده علی الفور شهادت جنگ بهادر را فرستاد که بهر نحو به تسلیه در تصفیة خاطرش
کوشیده باز آرد شهادت جنگ در راه باور رسیده بهر چند خواست که بالواقع تقریرات و اقسام ایان خاطر پریشان او را
جمع گرداند و از آن جهتش بنموده بحضور مهابت جنگ آرد و سوداگر و مصطفی خان بچانه خود رسیده رساله خود را
که نه سراسر و پیاد با علاقه آن بود با خویش متفق ساخته لواسی مخالفت برافراشت و پیغام استغفاسه نوکران
و استند عاسی نخواه خود نمود مهابت جنگ بتوسط شهادت جنگ که قول و فعلش پیش سپاه و غیره و ثوق تمام داشت
بهر چند خواست که جانش را بمولست تبدیل دهد بیچ صورت دگر گرفت تا آنکه مصطفی خان پیغامهای خشنونت بیمن
استغفاسه ایفا می نمود فرستاد و مهابت جنگ و شهادت جنگ و صولت جنگ مع جمیع وابستگان و منتسبان معتد
مضطرب و حیران گشته نمی دانستند که چه کنند چون جرات و جلالتش او سالها دیده بودند خوف عظیم روی داد و از طریق
باستعداد حرب انجا رسید در شهر مرشد آباد ملازمان دولتخواه مهابت جنگ فراهم آمده از دارالاماره تا قریب چهار
بر جنگ مردم سپاه از رساله هر یک مثل صولت جنگ و شهادت جنگ و میر محمد جعفر خان حیدر علی خان
فقیر الله بیگ خان و نور الله بیگ خان و عمر خان و پسرانش و دیگر یک و متفرقات و سزاریان برق انداز مثل
فتح را و بخشی و حمیدین و دیگر جلیلیه با و خاص برداران گرد و حویله مهابت جنگ از دحام داشته روز و شب سلاح و تیار

می گذرانیدند و شمشیر خان و سردار خان آمد و رفت در بار داشتند ظاهراً بهر بامهابت جنگ و باطن با مصطفیٰ خان بوده هر دو
 کس را خوشنود می داشتند مهابت جنگ هم بنا بر عدم اعتماد بر جماعه افغان مہاشات با شمشیر خان و سردار خان ننوده
 تبا لیت قلوب آنها می پرداخت اما عا د مصطفیٰ خان منجر بقساد و با س عظیم و فتناسے خصوصیتها فوق طاقت خود
 دیدہ اصلاح ذات البین اصلاح امور سے داشت و ہم بنا بر مشاہدہ خدمت گزار سے و جلالت و جافتناینها سے او مقامات
 اور او هن عظیمی برک دولت خود سے شمر دنه یا راسته نگه داشتن داشت و نه خواہش فرو گذار شدن و جنگ کردن با او
 نیز بنا بر رفتہ بے مخلص شجاعان اولوس که ہر اہلش بودند امر صبی سے پیدا شد تا آنکہ روز سے خواہست که مثل سابق
 تنہا با سر ج الدولہ پیش او رود و او را از خود کند بلکہ پاک طلبیدہ مہیا گردید برادر زادہ ہایش که شہادت جنگ و صولت جنگ
 حاضر بودند و دیگر اقربا و دولتموالان مثل میر محمد جعفر خان حسین قلی خان بہادر و فقیر امیر بیگ خان و دیگران باشند با عہ
 مانع و مزاحم شدہ معروض داشتند کہ الحال محل چنین کار را نماندہ و کار از ان گذشتہ کہ بد بختیہا و اظہار اغلاص تدارک چنین
 فساد ما توان نمود حالاً مصطفیٰ خان و عوسے دار ملک ہست و بقا سے خود در زوال عمر و دولت خراب مالی میداند اول
 ما ہمہ را بکشند بعد از ان بجائہ او بروند مهابت جنگ ہم بنظر امان ملتہسات ایشان راست دیدہ فتح غنیمت نمود و در عین
 یکے از ہر اہلیان او کہ رحم خان نام داشت و ہمیشہ علم ہر ادلی او بر سے افراشت بحسب تقدیر تبا لیت و ترغیب ہا بہ جنگ
 ترک رفاقت مصطفیٰ خان ننوده بہا بہت جنگ پیوست و شمشیر خان و سردار خان ہم عروج خود در خروج مصطفیٰ خان از
 بنگالہ میدہستند بنا برین از امانت بہر جنگ پہلو شمر کردہ با او ہستہا ن نمیشند مصطفیٰ خان جنگ مرشد آباد بدین ہمت
 مناسب ندانست با فرمان تقدیر راجی مصطفیٰ خان را گردانیدہ آمادہ بر آمدش ساخت علی اسی حال مصطفیٰ خان رفتن
 بطنیم آباد و انتزاع آن صوبہ از دست احترام الدولہ بہادر بہیت جنگ نسبت بجدالہ و مقاتلہ با مهابت جنگ آسان تر شمردہ
 قاصد بر آمدن از مرشد آباد گردید و مهابت جنگ این ارادہ او را فوز عظیم شمردہ از تائیدات غیبی داشت مصطفیٰ خان
 وکیل خود را با فرد حساب مشاہرہ خود مع ہر اہلیان خاطر خواہ بدون داون تصحیح و موجودات فرستادہ و خواست مبلغ
 مذکور نمود مهابت جنگ بدون تعلل و تا مل ادا کبملع ہفتہ ہک روپیہ از قبیل الصدقہ تر د البلاء تصور ننودہ فرستاد و
 مصطفیٰ خان مردم خود بر سر رئیس ہلبانان و غیرہ فرستادہ از بار بردار انچہ در کار بود بجز و تہدید طلبیدہ و ہباب خود و
 ہر اہلیان بخاطر جمع بار کردہ روز سے کہ برای کوچ مقرر بود با کرد و فروا فرسوار شدہ و چا و نی خود را آتش داد و طبل حیل
 کوفتہ بفاصلہ اندک سافتہ داخل خیمہ با گردید و روز دیگر باز کوچ نمود چون از مرشد آباد بمسافت بعید سے رسید و مردم
 شہر را یقین گردید کہ میرود جائے تازہ در قالب مرشد آباد و عموم سکنہ بلکہ مذکورہ در آمد و ہر یکے برد فہ بلا سجدات
 شکر ایزد قعالے بجا آورد و مهابت جنگ بد بختی رحم خان پرداختہ رعایت نمایان بجال او نمود و شمشیر خان سردار خان
 نیز مشمول عواطف مہنہ سے ایشان کہ با شتر اک قومیت در دلمہا داشتند خود دہ خوشنود فرمودہ با آنکہ دل
 شیر خان برادر میراد شیر خان خواہر زادہ کتر شمشیر خان و الف خان داماد سردار خان رفاقت مصطفیٰ خان گردیدہ سیوہ
 کفران نعمت و عصیان ورزیدہ بودند ترک مذکورات آنها فرمودہ اگر تقریب در مصالح ہا بہت جنگ می آنکہ تا ویل این
 حرکت از انہا بنا بر حیل جواسفے و نادا سنے سے نمود و مصطفیٰ خان براج محل رسیدہ بعینے از توہا و انبیال کہ در ان جا بود
 مع ساز و سرانجام آنها از فیل خانہ و توپخانہ چیدہ برگرفت و راہ بلنے و تہر د آشکار اختیار نمود و محفے نماند کہ چون مصطفیٰ خان

محل مهابت جنگ در ایفای وعده عطای مصطفی آباد مستقام نمود برادر عم زاده خود را که عبدالرسول خان صوبه دار کنگ بود نزد خود طلبیده تا آنچه پیش آید و مناسب نماید با اتفاق او کرده آید عبدالرسول خان داود خان نام افغانی را نائب خود گذاشت و بار ساله خود از کنگ کوچیده به مصطفی خان محنت گشت پسرش عبدالبنی خان شیخی هم در رفقای محمد شاهرخ خلف او کنگ زیاده عمده زاد بود با کثرت صفات حمیده عارسته و بوجه بسیار پرستیده بود میر عبدالغزیز اسد اسمانه مصفا صوبه لاهور که سید عزیز صاحب تمیز از ساله داران سرکار مهابت جنگ بمنجه افواج متعینه کنگ همراه او بود پیش فقیر نقل میکرد که عبدالبنی خان چون موطن با من بود در زمانیکه مصطفی خان در غیبه مخالفت مهابت جنگ ضمن ساخت بانبه روزی در خلوت گفت که سید صاحب شمار اخیر خواهد بود این طفل یعنی مصطفی خان را داعیه تک حرامی در سر جبر است و من عجب محمضه که قدام اگر با مصطفی خان موافقت در زم ننگ نکرده گشتی مانند آن ماند شست من چگونه روا دار این نام زشت بر خود تو انعم بود و اگر با مهابت جنگ سازم از طعن با قارب اصحاب بر پا نخواهم یافت و خواسته گفت که جمعیت دولت در رقابت مهابت جنگ دیده دست از رفاقت کشیده و سبیل او باین مرتبه رسیده باز داشت خود شترانکه ازیرد تقالے قبل از بروز و ظهور این مقصد هزار جهان بردار و تازان ننگ که بهر صورت عارض شد نیست نجات یابم و هر روز بجنبه نبر از قدم شریفی که در کنگ است رفته دعای همین امر می نمود و هیچ جنبه را مانده نمی فرمود تا آنکه دعا که او استجاب شده سه چهار روز قبل از شروع مخالفت مصطفی خان عارضه هم رسیده و روز پنجشنبه بر صمت خدا رفته در همان قدم شریف مدفون گردید و زیارت او که روز پنجشنبه معین بود تو نشد انقضه چون مصطفی خان ترک رفاقت مهابت جنگ اختیار نمود عبدالرسول خان که تیر روی ترکش او روز و بار بود با اتفاق برادر برگزیده و ترک نوکر که کرده همراه مصطفی خان ره سپر گردید و مهابت جنگ کنگ را از نائب خود خائلی دیده و بفرودت راجه دو لیمه رام پسر راجه جانکی را که قبل ازین پیشکار صوبه مذکور از عهد عبدالبنی خان بود و بعد مردن عبدالبنی خان که به پیشش عبدالرسول خان نیابت صوبه دار کنگ شده باز راجه مرقوم بکار خویش بجال و برقرار بود بمنصب پسر از کنگ و نوبت بالکی جالردار و بر ساله دو سه هزار سوار سرفراز که داده بصوبه داری کنگ مقرر ساخت و سنده نوشته فرستاد مهابت جنگ زین الدین احمد خان داماد کهنه خود را بسیار دوست می داشت و الحق شمع شبستان و چراغ و دومان او بود باراده مصطفی خان بر جان او تر سیده خطی در مخالفت مقابل با مصطفی خان نگاشت و محبوب سرخه بهیت جنگ از راه طرحت شما لے دریا خیر است که مصطفی خان میرفت ابلاغ داشت و در نهایت تاکید نوشت که از راه لب دریا به طرف شما لے کنگا خود را بارسانید اگر حاجت شود با اتفاق هم دیگر بمداغه مصطفی خان هم میرود اخت در صورت جنگیدن به تنهایی براسے مصطفی خان لقمه پیش نخواهید بودید

آمدن هیبت جنگ از سر کار تربیت بعظیم آباد و اقامت نمودن در میدان باغ جعفر خان و جنگیدن با مصطفی خان و طفر یافتن برو به نصرت اینر دمنان *

اخبار تقاریر که میان مصطفی خان و مهابت جنگ برخاسته بود علی التواتر بهیت جنگ میر سید چون خبر گشت اواز مرشد آباد باراه بلفه و غنای نوشته مهابت جنگ متضمن عدم تعرض با او و رسانیدن خود را نزد مهابت جنگ رسید بهیت جنگ چاره کار خود را بر پستشاره گذاشته باده و تلخا بان در نقاسے خود درین امر بسے تعلقی نمود و هر کسے سخن نفیر استعداد و مناسب مزاج خود گفتن آغاز نهاد و رضاے اکثرے به تبعیت امر مهابت جنگ بود و مقابل

باصطفی خان مناسب نمی نمود و توقع غفر بران لشکر خلاف عادت بود چه که دوازده بلکه چارده پانزده هزار سوار جزا لازم و غیر
 لازم که در سالها پیشکارهای متواتر چیده و امتحانات نموده جمع آورده بود و همراه داشت و مصطفی خان خود در نهایت عفت
 و کمال دیرس و دشنامت و تجربه کار و قاتل و آداب کارزار بود چون بنای جنگ او بر تیر و شمشیر بود و حاجت به توشه نداشت
 مگر افغانان اقوام او تفنگها و خاصه باخود داشته در معارک جنگ مناسب وقت و مقام سوار اسب یا پیاده پاکشته بهال
 آن می پرداختند با وجود آن قریب به پنجاه توپ مع اسباب لائق در رکاب او بود و زیاده از عدد و پنجاه قیل مع سرکار او
 و همراهیان در لشکر موجود و هر یک از همراهیان او اسب خوب داشت که اقل قیمتش کمتر از پانصد چارصد روپیه نبود
 ساز سلاح و یراق و قاشتها زین اکثر از فقره و زر و خود چار آینه فولاد و سطل کار داشتند خلاصه فوج شالیه
 بجمع ایستاد و پیراسته و پیراسته که در آن زمان کمتر کسی چنان داشته باشد بهیچ داشت و بهیچ جنگ بهیچ حجت زیاده از
 سه هزار سوار پنج شش هزار پیاده تفنگچی نداشت بعضی از آنها متعین جاما و برهنه همراه رکاب و بعضی از بقا که خرمالو بود
 که جوهر شجاعت و غیرت داشتند خصوص مهدی شایر خان عم راقم که در شجاعت و حمیت آیتی بود در غیب جنگ و مناقبت
 مصطفی خان نموده التماس کرد که جمیع امور خاصه موت و حیات و ابسته تقدیر و ظفر یافتن بر اعدا منحصراً بر نصرت این دو کتا
 است بر قلت و کثرت فوج نیست گما قال غرض من قائل کم من فیه قلیله غلبت فیه کثیره باذن الله درین صورت
 روگردانیدن از جنگ و الحاق به مات جنگ به چند موافق فرمان جناب عالی است اما در همچنان و اقارب و صحاب
 کمال خجالت و موجب تنگ و شرمساری پیشتر هر چه رای بیضا فیاض اقتضا نماید بطبع و تقادیم چون بهیچ جنگ نیست
 غیور و دکمال شور بود و تنق جنگ اختیار کرده از ترهت نصرت نمود و کوچهای متواتر کرده اراده نزول در منازل شهر
 نفوذ و بمیدان باغ جعفر خان محکم ساخت عبدالعلی خان بهادر و اعزّه شهر مثل عقیدتمند خان بهادر و برادر عمده ملک
 امیر خان و دیگر اعیان و منصبداران بملاقات او شتافتند حاضر شدند و بهیچ جنگ از در تواضع و فروتنیها و آراءه اخلاقیه
 لائق بشان او بنود و پیشتر معمول نداشت بعمل آورده و لجنه را از حد گذرانید و در سر انجام اسباب جنگ فراهم نمودن
 سپاه اهتمام آغاز نهاد و فائز علی خان بنام بخشه بود دنیا برین مهدی شایر خان و عبدالعلی را و اسیت تلو بجهان
 و انفصال جواب و سوال سران سپاه، سورو مختار فرموده احمد خان قریشی بنمیره داوود خان شمشیر و شیخ جهان یار و
 شیخ حمید الدین و شیخ امرالله و کرم خان و غلام جیلان خان خادم صوفیان و راجه کیر سنگه و راجه راجه نراین و دیگر رفقا و خلایق
 را مامور نمود که روز و شب در بهر سائیدن مردم خوش اسپه و خوش یراق مشغول بوده بعد از آن هر که بهر صورت بدست آید
 نگذارند و پیش بهاناییکه چون اطلاع بر بر اهلن مردم نیست احتمال دارد که در زمره عوام هم خاصه بر آید و جماعه زمینداران
 صوبه را هم آنها نیکه در زمره مخلصان محسوب میشوند طلب داشت از انجمله راجه سندر سنگه مع کز بهیچ انبوه از ملازمان و
 همراهیان خود و نامداران سنین زمیندار پرگنه ترهت و سها مع برادران تهور و پنجاه و سه و دهان و کام کار خان
 و زین خان یا بهیچ میسر که آنهم برابر بهر امان راجه سندر سنگه بود و دشمن سنگه زمیندار و بهیچ راجه و پنجاه و سه
 بسو تهر سنگه برادر زمیندارین پرگنه شهر ام و چین پور و بهر سنگه زمیندار و رول و غیره حاضر آید و شریک مالی و عقد بافق
 گردیدند و در عرصه قلیل روز و شب حکم نگذاشت جاسه بود و باصطلاح بهیچ شل سپاه نو ملازم میاید و سپاه با بدلاغ
 که علامت توکرلیک میر سید تانکه سپاه با اعتبار بعد و قریب بجای آورده پانزده هزار سوار و پیاده علاوه آن لازم و

مسیگر ویدوبایا سے مخلصان دولخواہ صلاح دران دید کہ در میدان بدون شکر از عہدہ جنگ مصطفیٰ خان و سپاہیانش کہ
 سوار کار و ماہر فنون کارزار و دلاور و جان نثار اند بر نئے توان آمد لہذا بیلدندان و کلند داران از اقطار و کناف
 ممالک محروسہ خود طلبیداشتہ اسد اسے سنکر از برج باغ جعفر خان نمود و انتہایش بسدی کہ برای آب جلہ نیا بر پشت
 آباد سے خارج شہر نیاہ عظیم آباد بسے اندر سانید و حذتے عمیق بیرون سنکر درست نمودہ از گلی کہ بجفر خندق حاصل شدہ
 سد بیرون کلابہ بسے قلعہ مساکر دید بر بروج آن توپہا گذاشتہ از برجے تا برج دیگر یکے از جماعہ داران مفوض شد و
 سردار سے فوج بر چند کس مقرر گشتہ چند جماعہ دار با طاعت او امور شدند اول عبد العلّیٰ خان بہادر خالو سے فقیر
 دوم احمد خان قریشی سوم راجہ کیرت چند دیوان سپہ راہیایان عالم چند چہارم راجہ رام نرائن پنجم خادم حسن خان ششم
 ناصر علی خان و مردم مذکور زیر سنکر با جمیعت خود کار حل اقامت افکندہ روز و شب مشغول حراست نشستند و نیمہ
 و بنگاہ مع اردو سے رکاب پس پشت افواج متعینہ سنکر بطور معسکر بر پا و مہیا بود و اعلام ہر یکے با جیمہ ہائے او و
 بہر اہانش در بنگاہ و نٹانہا سے سوار سے بر سنکر جائے کہ ہر کسے خود مع رضا بود بر پا داشت و انتظار و رؤیہ مصطفیٰ خان
 سیکشیدند فقیر و بہادر خود فقیر فتنے علی خان سہ ماہ قبل ازین غرہ ذی القعدۃ الحرام ششہ ہجری سے در ماہ دوازہم از
 شاہجہان آباد حسب الامر والد رحمۃ اللہ برائے انصرام شاد سے کتختائی در جائیکہ معین شدہ بود و عظیم آباد رسیدہ
 در ماہ محرم سال نجاہ و ششم از ماہ دوازہم بادختر خال سپہر افضال خود عبد العلّیٰ خان بہادر فقیر کتختاد شد و چار دہم ماہ
 صفر در لشکر ہیبت جنگ آمدہ بر فاقت خالو سے خود شریک ابن معرکہ گردید و فتنے علی خان بر فاقت سہمندا خان
 عمو سے مرحوم ملازم سرکار ہیبت جنگ گشت و ہمراہ سے او چند سوار کہ شاید زیادہ از صد نفر خوانند بود مقرر شد و
 و خاکسار بنے علاقہ نوکر سے پاس آبرو سے خود و مجتہدیکہ با خال و عم و غیرہ دوستان داشت و حقوق سابقہ ہیبت جنگ
 و رسن نوزدہ سالگی رفاقت گزید و ہیبت جنگ بر دروازہا سے حصار شہر و بعضے بروج آن مردم و توپہا نگہداشت تا محرو
 سفر فوج او مسدود بودہ از لشکر منصور کسے در اندرون شہر نخر و ہم اگر مصطفیٰ خان با بعض افواج او فائدہ خرابے شہر
 و احتمال احوال ناموس و خانہا سے رفا سے ہیبت جنگ شوند نتوانند و ہمان حصار ساختہ ہیبت جنگ آنروز کار
 آمد و مال و جان و ناموس سکنہ شہر محفوظ ماندہ موجب شد کہ اگر اسے مردم آنجا گردید و نیز برائے تہکشاف مافی الضمیر مصطفیٰ خان
 ہر چند فاشی و عیان بود و بنا بر اتمام حجت ہیبت جنگ دوسہ کس مقتدر البسفارت برگزید از انجملہ بودیکے جاہ عالم
 کشمیر سے کہ آخر مخاطب بجلجے محمد خان شد و دوسے مولو سے تاج الدین کہ اصلش از صوبہ اودہ و از طرف عمدہ لٹاک
 بتدریس مدرسہ سین خان کہ بر لب دریا متصل بقلعہ پادشاہ سے بطرف مغرب واقع و مکان با فیض و فضا و نہایت
 و نصارت بخش دیدہ و دلہا بود مقرر بودہ و طیف سے یافت و یک کس دیگر خوب در خاطر ماندہ اغلب کہ آقا عظیم سے
 مرحوم حنیف و جملہ سلسلہ ملک محمد خان دیوان صوبہ کابل باشند و اصحاب ثلثہ مذکورہ رانر و مصطفیٰ خان فرستادہ
 پیغام داد کہ حرکت شما از مرشد آباد اگر نیا برارادہ انقطاع مطلق از رفاقت جنابا سے یعنی مہابت جنگ بیرون
 رفتن ازین دیار خواہ مخواہ صمم باشند چون حقوق سابقہ ہیبت با مین مہمانان و دوستان بخانہ ماورد و نزول
 باید نمود و انجملہ از اسباب سفر و بار کبردار حاجت باشد اطہار باید کرد تا دوسہ روز با ہمدگر کام و آرام گذرانیدہ و محتاج
 راجا فرساز جیمہ و دراع یکدگر نایم و اگر ملاستے از جنابا سے نیا بر جیتے رویدادہ اکھی و ہید کہ بندہ و اسٹھہ رفع کدورت

گفته التیام دید و انتراق با اتفاق نگرایید و اگر سندی از حضور شایسته برای این صوبه حاصل کرده باشید بنامید تا راه خود گرفته بدین مجادله و منازعه صوبه را تسلیم شما نمایم فرستادگان روانه گردید و در نواح شرقیه قصبه موگیر مصطفیٰ خان رسیدند و بعد ابلاغ پیغام محبت معاودت نموده جواب آوردند محض آنکه نه اراده رفتن است و نه بانهایت جنگ میبایستند بلکه انزعاج این صوبه از دست شما منطوق است و استفسار سندی که نموده آید جوابش آنکه سندی که در وقت نزاع صوبه بنگاله از سرافراز خان در دست هم شما بود همان سندی در دست دارم باید دید مصرع تا در میان خواسته گردگار چیست و بعد این جواب از مولو سید مذکور پرسید که مولو میگوید اگر طرقتی بت پرستان و طرف دیگر جماعه رافضیه مستقیم بیکار باشند و ما را بمقدور است تیهال کرد و باشد اول کدام یک از رفیقین را زیر تیغ کشیم مولو سید تاج الدین مقصدش را فهمید اما نتوانست جواب داد که کفران را اگر مرید باشد رواست که زیر تیغ کشند و اهل قبله هر چند رافضیه باشند نمی توان کشت آنرا که دلالت بخیر و ممانعت از مناسک آنها اکن از سخنان است مصطفیٰ خان گفت با عفا و در شما دشمنی ما خود رافضیه بدتر از کفره اند اول رافضیه را باید گذرانید بعد از آن از حال دیگران باید پرسید مولو سید خاموشی گزید و مخصر گردید فرستاد و ما چون در بخار رسیدند و ما جوارا من عن غایب ساختند بهیبت جنگ که مستعد ما فوج بود مستعد تر گشت و نیز شهرت داشت که مصطفیٰ خان خانه ما سکه مردم شهر و نفاقا بهیبت جنگ را از غرطه و زبر فقا خود بخشیده هر خانه بنام یکی از مقربان خود مقرر ساخته بود که بعد فتح آن خانه مع اهل و سبکاش با و متعلق باشند و لقا سخیست فقیر در نهایت تشویش از دیوان حضرت حافظ شیراز که بلا شبهه لسان الغیب است و بین واقع و تفادول نموده بود این بیت برآمد حافظ تو با خدا سخره انداز کار و دل خند که رحم اگر کند مدتی خدا بکند و الحمد لله که مطابق این تفادول مشاهد گشت القصبه مصطفیٰ خان چون بموگیر رسید عبدالموگیر را برادر خود رابع فوج همراهیش بر آن نزاع قلعه آنجا که اندک بتانست و ضمانت شهره داشت یقین نمود حسن بیک خان قلعه دار و تفکیکیان که بفرستش قیام داشتند بعد از آنکه اند چون اینقدر کارها در نظر او سچ می نمود و پیاده پایبست از نفاقا بر آن قلعه پورش نمود و مردمش بالاسی حصار برآمده قلعه را گرفتند اما بحسب تقدیر عبد الرسول خان که زیر دیوار دروازه قلعه استاده مردم را تخریب برآمدن بالاسی قلعه می نمود یکی از مستوفیان دروازه سنگی از بالاسی فصیل بران مزدمین افکند قضا را سنگ مذکور بر سر پر خور عبد الرسول خان رسید و خور و شکست و نامبرده ها بجای رفت هستی از دنیا بر لبست فتح قلعه موگیر چنان بود که تدارک شکست سر عبد الرسول خان توانمند نمود مصطفیٰ خان اگر چه با استقلال خود و پیاس دلکشی رفق از جا در نیامد اما در باطن متاثر گشت و کمرش شکست چه عبد الرسول خان بازو سوز را از ماسه او بدو سه روز در آنجا مقام نموده بر اسم لغزیت و منع نواختن نوبت پرداخت و بعضی از توپها و باروت و کما آنچه حاجت و مناسب بود از آن قلعه گرفته بهیبت رخصت نمود چون خبر قرب وصول او بهیبت جنگ رسید در پاسدارها سکه اطراف منکر استقامت تمام نموده روز و شب نمی آسود و مهد سنا را خان را با مور فرموده بود که شبان و روزان چند نوبت گرد سنگر گشته بماند و تیغی بوسه لشکر پردازد و مردم مذکور درین خصوص آنچه مناسب میداشت می نمود تا آنکه روز پنجشنبه که تقدیم یا سید جم صفر بود مردم بمید درجا با سخره مستعد و مهیا نشسته بهمین که دو ساعت از روز برآمد مصطفیٰ خان متصل بسنگر رسیده در باغها سخره را بانه که بانوه بود توقف نموده فوج خود را دو حصه ساخت یکی بسنگر دگه بلند خان رسید و یکی بمهراسه خود و از باغها سخره مذکور برآمده بلند خان را پیشتر فرستاد تا با لارفته از طرف پشت لشکر درآمده

برائیت مردم بهیت جنگ زند و خود نیز از آخر شکر که راجه سندر سنگ و کیرت چند و غیره مستحقین آن طرف بوده اند اراده در آمدن نمود و بلند خان حسب الامر بطرف نخاس رفته و از باغ جعفر خان جابر کے کہ بخار با در نا مقید بوده اند گذشتہ بانا شکر خان و سپیش سید علی و داماد مر تقو بخان میرزا رمضان نے نام کہ آن طرف مقرر بوده اند و راجت نامہ علی خان مجروح انتادہ از کار رفت و سید علی و میرزا رمضان نے بر حمت الہی پیوستند و ناہر خان میواتی رنجی گشتہ گر حجت بلند خان و ہوسکر وارد و بہیت جنگ درآمد و روہیلہ ہاسے ہیرا ہیش معور کے لشکر دیدہ مشغول غارت شدند و مصطفیٰ خان بر سر راجہ سندر سنگ کہ آخر شکر بود رختہ بیک حملہ جمیع کثیر از ہیرا ہیش سندر سنگہ مثل غازیخان با پوزر کے و داماد سندر سنگہ و غیر ہما را بار فقا سے بسیار بر خاک سیدان افکند سندر سنگہ با چند کس معدود در از و دام فوج مصطفیٰ خان کہ کمتر از شش ہفت ہزار سوار بنو و متلاشے گشت و مصطفیٰ خان بحال او نہر داخہ پشتیرا نہ بچہ در آمدن او در سنگہ و اندک تیر باران و لہذا خان میواتی بر کلہ و راجہ کیرت چند بر پہلو جراتے از تیر خودہ راہ گریز پیش گرفتند از مشاہدہ این احوال جمیع شکر یان آن ضلع بے استقلال گشتہ فرار سے شدند و پیش رو کہ بہیت جنگ تمام عرصہ خاسے گروہید و مصطفیٰ خان با جمیع کثیر نمایان شد بہیت جنگ بر فیل سوار سے خود بر آمدہ باندک مانہ مردم کہ کمتر از دو صد سوار و صد و پنجاہ پیادہ خاص بردار بودند بادل تو و خاطر مطمئن مقابل مصطفیٰ خان گردید از جملہ سواران نامہ را رخاں و کامکار خان و سردار خان و نخست خان ملین با صد سوار ہیرا سے خود و قریب ہشتاد سوار متفرقہ از رسالہ میرزا الدبج مخاطب بیادوت علی خان ویکہ ہاسے روشناس ملازم سرکار در رکاب نصرت امتناشیش بودہ اند و ہمہ کنار خان بانقے علی خان و میرا کرام و پنج شمش کس دیگر و دو چال شیخ حمید الدین حجاب کے کہنوں کے طرف پہلو سے چپ بہیت جنگ مشغول گفتگو و لہجوںے او بود کہ این انقلاب رونمود ہر چند ہمدے کنار خان بہ شیخ مذکور کہ جامعہ دار ہفتصد کس و شیخ امرامند کہنوں کے کہ ادہم و جمیعت برابر شیخ حمید الدین بود تا کہید ہا بر ہاسے سوار سے نمود و سجدے نکرد ہمدے کنار خان بہان جمیعت پنج شمش کس در پہلو سے چپ بہیت جنگ استاد مصطفیٰ خان در رسیدہ بہر دو دست مردم را تحریض بفر و گرفت بہیت جنگ باہما و اشارہ نمود و بانی ہم با و از بلند گفت کہ بہیت جنگ ہمین ہست اور از زندہ بگیر یہ حکیم شاہ مقابل ہمدے کنار خان آمدہ از اسب فرود آمد و سہ چار کس از ہیرا ہیشاں ہمدے کنار خان مقابل او پیادہ شدہ با او در آ و نختند و بہیت جنگ با کمال استقلال بطرف مصطفیٰ خان راندہ تیر زان پیش رفت و یکی را فرستادہ بعبد العلی خان پیغام نمود کہ بالکل فوج ہیرا سے خود سوار شودید عبد العلی خان و دیگران را کہ این طرف در پناہ شکر و از و دام مردم بودہ اند مطلقا از و رود مصطفیٰ خان و بلند خان و اینہم زد و حوزہ یکہ روید ادا گئی بنود ازین جہت عبد العلی خان راجرت دست دادہ جواب فرستاد کہ در سنگر مناہط نیست کہ کسے سوار شود ہر کس بجاسے خود مستعد است حریف از ہر جاسے کہ بیاید فوج ہماں طرف مدافعہ با او خواهد نمود و ادہم دیگر آمدہ حکم رسانید کہ ہر گاہ من تمام شوم بچکار خواہید آمد عبد العلی خان متحیر شدہ بر فیل خود و بندہ و معدود دیگر نیز ہر اوقت ایشان بر اسب ہوار شدہ چون ملاحظہ کردیم مصطفیٰ خان شکست خوردہ بیرون سنگر بدر رفتہ بود و از طرف بہیت جنگ کہ بر سنگر استادہ بود بان و ہر کلہ ہا سر سید اند و فوج مصطفیٰ خان با سرداران فیل نشین گریزان میرفت عبد العلی خان را مشاہدہ این احوال باعث انفال شد کہ جنین جنگی حادثہ جنگید و از ماخذ ستے بظہور نہر رسید خواست کہ با سجدہ و کہ ہیرا شش سوار بودند بر سر فوج مصطفیٰ خان کہ بغاصہ ضرب بان و ہر کلہ رفتہ با استقلال استاد و علم ہاسے لشکر ہر پاکڑ

شاد دیا نہ سے نواخت و مردم آو کہ متفرق شدہ بودند از ہر طرف بر سر او جمع آمدہ از دھام و اجتماع می نمودند تبارز و دوستان
 و انما مخالفت سے نمودند و عبدالعلی خان از شدت غیظ و غضب نشیندہ بیشتر سے راند تا آنکہ بہیت جنگ کس فرستادہ
 مخالفت شدید نمود و گفت کہ این غلبہ خدا داد در رفتن شاہ بر سر او بہ تنہا کے بر باد رفته قضیہ منعکس خواہد شد بجای خود
 بودہ شکر اس کے بجا آرید و بہ بینید کہ از نصرت الہی پایان کار یکجا سے انجامد عبدالعلی خان برگشتہ بجائے خود ایستاد و
 مصطفیٰ خان تالافت النہار استادہ ماندہ چون مردش ہمہ فراہم آمدند اکثر مخلصان را مجروح دید و خبر کشتہ شدن مصطفیٰ
 مقتدان دیگر شنیدہ بہان وقت پوشش نمودن صلاح نہ است و معسکر خود کہ بر سر دریا پن پن خردینا صلہ مک کر وہ
 بلکہ کتر بود معاودت کردہ نزول نمود و تو بہا را مقابل شکر در باغ انبہ کہ بطرف جنوب سنگرو واقع شدہ بود قائم کردہ
 فرمان نگاہ اندازے داد و صورت جنگ مذکور و شکست خوردن مصطفیٰ خان بر این منوال است کہ چون مصطفیٰ خان بہر
 بہیت جنگ رسید بہیت جنگ مایوس از ظفر گشتہ و دست از جان شستہ باستقلال استقبال او نمود و بدست خود ہرا
 میر و تفنگچیان خاصہ رو برو و یکہ تا زان ہمراہ او در اجہ ہا کے سئین بہ برق اندازے و ہتھمال تیر و شمشیر سر راہ مصطفیٰ خان
 گرفتند و مصطفیٰ خان قلت فوج و بہیت جنگ را تنہا دیدہ ہمراہیان خود میگفت کہ بہیت جنگ ہمیں است زندہ پیش
 بگیرد درین عرصہ حکیم شاہ کہ از جوانان بانام دلشان د از جملہ معتقدان مصطفیٰ خان بود رو برو سے سہد شہر خان و امیل
 برادر او و بعضے متہوران دیگر رو برو سے بہیت جنگ از زخم شمشیر و تفنگ کشتہ افتادند و مصطفیٰ خان قریب چویدہ بود
 کہ فیلیان او از زخم تفنگ بر زمین غلطیدہ و مقارن ایحال مصطفیٰ خان اضطراب قبیل خود دیدہ بخوف آنکہ مبادا بگیرد
 و فتح و ظفر مفت از دستش رود با عتقاد شجاعت و رفاقت ہمراہیان خود خود را از قبیل افگندہ تا با اتفاق او دیگران ہم
 ہمیں کار کردہ و هجوم آوردہ بہیت جنگ را دستگیر نمایند بحسب تقدیر مردم ہمراہ سے این جستن او را مثل افتادن فیلیان
 دانستہ و مضطرب گشتہ کہ خنقد مصطفیٰ خان نیرنگے روزگار تا شاگردہ چار و ناچار تا بیرون سنگر ہمراہ گرتیگان چاہ
 پادہ رفت بیرون سنگر مردم او را شناختہ اسے سب سے سوار سے حاضر آوردند و اسوار کردند چون عین انقلاب
 و وقت اضطراب بود توقف مصلحت ندید و در تر رفتہ حکم بنواختن شاد دیا نہ نمود و مقابل استادہ چنانچہ مذکور شد بعمل آورد
 ازین طرف بہیت جنگ مع جمیع سرداران و اقوال ج باقی ماندہ تمام روز و تمام شب سوار و مستعد کارزار استادہ ماندہ
 اطمینان معلوم شد کہ راجہ سندر سنگہ بمقدور خود کو شیدہ چون ہمراہیانش اکثرے شہرت ناگوار مرگ نوشیدند و مصطفیٰ خان
 او را معدوم مطلق شمر دہ پیش راند و راجہ کیرت چند مع دیگر اقوال گرتیخت و بلند خان با پنج شش ہزار کس در او و
 بازار رنجتہ خیمہ ہا و اردو ہا را غارت نمودہ و اعلام گزیدہ و افتادہ کے دران عرصہ ماند سندر سنگہ فتح مصطفیٰ خان و شستہ
 شدن بہیت جنگ یقین دانستہ بدرفت و ہمراہ اولشن سنگہ و محمد جمال و نصر اللہ ز مینداران پرگنہ سرس و کتبہ تزار
 و دیگر ریزہ زمینداران ہم بدر رفتند و اقوال جیکہ ضرب دست مصطفیٰ خان دیدہ بود اکثرے سجانہ ہا کے خالی بیرون
 حصار عظیم آباد و جمیع کثیر برب دریا و بنو سے در باغ جعفر خان رفتہ پناہ گرفتند و نصف سنگر از مردان کار کے
 کہ مستحفظان سنگر بودہ اند خائے ماندہ و از اردو بازار و خیمہ ہا نشانی ماندہ تا جائیکہ نظر کار کند میدان خالی دیدہ شد
 نہاچار سے سنگر طرف شہر کہ سمت مغرب بود خالی گذاشتہ بطرف مشرق مقابل لشکر مصطفیٰ خان پاسدار سے را
 ضرور شہر و نہ و بہیت جنگ روزانہ در خیمہ محقر یکہ ہا کے او باندک فاصلہ از خیمہ عبدالعلی خان استادہ کردہ بودند

سیر سے بر دو وقت شب درخیمہ عبد العلی خان آمدہ استراحت سے نمود و عبد العلی خان و مہدی شاہ خان و این اقل الانام و مقتدان رفقاے او و ہزار بیان عبد العلی خان و دیگر مردم مہدے شاہ خان و نقلے علی خان پاسدارش سے نمودند شب افغانہ نزدیک سنکر رسیدہ و بانی چند سردارہ قاصد شب خون بودند بیاورے اقبال حسن سی و اہتمام مہد شاہ خان و عبد العلی خان کہ زود مردم متحد ہر جا فرستادہ تاکہ نمودند کہ کسی از جانبہ و از ہر جانب کہ کینہ کوشان در آیند بجا کے ایشان رسانند انقلابے روی نہاد و فتنہ بر خاستہ فرو نشست تمام روز گولہ ہا کے توپ از ان سو سے آمد و اسب و مرد میکہ اند کے دو تر از سنکر بطرف پشت ماسے بودند مجروح و ضائع سے شدند و در دامن سنکر مردم محفوظ بودند پنج روز کامل بین نوال گذشت شب ہفتم کہ شب چار شنبہ آخر ماہ صفر بود ہر کار با خبر آوردند کہ مصطفی خان فردا کو بجنگ ہیبت جنگ ارباب مشورہ راجع نمودہ انتشار نمود رای و انایان بر این قرار یافت کہ او بدون جنگ دیگر امر کا منظور ندارد صبح استعدا و حرب باید نمود و مہیا کے این امر باید بود تا ناچھ مقدر است بطور آید و صلاح چنین افتاد کہ لشکریان مغلوب جنگ سابق راجع سرداران شان در شکر باید گذشت و لشکر میکہ در سنکر بودہ ہمراہ گرفتہ باید خلیفہ بہمن قسم لعل آمد عبد العلی خان بہادر راجع احمد خان قریشی و شیخ جہانیا ز و خادم حسن خان و سید عرفان مقدمہ آپیش نمودند و حیوئت ناگرداندار خان راجہ میمن با ہر چار برابر راجع کل ہزار بیان و رسالہ خاص و مہمہ شاہ خان و شیخ حمید الدین و دیگران ہمراہے احترام الدولہ ہیبت جنگ بہادر مقرر شدند و راجہ کیرت چند و راجہ رام نراین و ذوالفقار خان و دیگران کہ جنگ اول ضرب دست مصطفی خان را دیدہ منہزم گردیدہ بودند در سنکر متعین شدند اول صبح ہیبت جنگ نماز خواندہ توکل بر نصرت بارے و بارے او تھا نمودہ سوار شدند و نا صیہ عجز بر آستانہ خان و نہ مستعان سودہ فتح و ظفر بر دشمن خیرہ سر مسالت نمود ہمراہ عبد العلی خان قریب بیک ہزار و پانصد کہ جمعیت فراہم آمد و با ہیبت جنگ نزدیک بد و ہزار سوار و ہزار پیادہ برق انداز و قدرے بان و دوسہ قرب رکھلے جلو کے وجود و مہیا گردید و سواران ہمراہے مصطفی خان از باغما کے انہ کہ طرف جنوب سنکر بود نمایان و توپہا کے او مغرب مدیہ روان شدند مہدے شاہ خان آمدہ با عبد العلی خان گفت کہ پیشتر رفتہ سد آب جیلہ را باید گرفت والا اگر در دست مصطفی خان آمد و رین میدان الیتادن متعذر خواهد شد زیرا کہ آہنا در پناہ سد و ماد میدان خواہیم نامہ عبد العلی خان قبول نمودہ از پیش رو کے ہیبت جنگ مائل بہست چپ پیشتر راند و ہیبت جنگ بر سر شاعر عام عقب تراز عبد العلی خان مائل بطرف دست راست ماند و در میانہ فاصلہ بقدر گولہ رس توپ افتاد عبد العلی خان مع ہزار بیان کہ نہ ہم از ان جملہ بودند تا سیر سد نکوز رسیدہ بودیم کہ مصطفی خان داخل میدان عقب سد نکوز گشتہ آنجا را قابض و متصرف گردید و توپہا کے اورا بجانب چپ با چیدہ شروع لبرازان نمودند و روپر و سکے ما در پناہ آن سد مرتفع خان سپر مصطفی خان با جمعیت فراوان پیادہ پاگشتہ استوار استیاد و مصطفی خان مبتہما کے سد رسیدہ بر سر راستہ بلخ جعفر خان مقابل رو کے ہیبت جنگ بر میل خود قرار گرفت و ما بین مصطفی خان و سپر مرتفع خان افغانہ جانفشان با تفنگما کے برق آنا رسیدہ آن متصل بہم چون کشتہ صف بستہ استاند و دشمنہ و برق اندازے نمودند میان ما و دشمن فاصلہ بقدر یک تیر انداز بود و در اندک زمانہ از ہزار بیان ما اکثر سے مجروح و بعضے مقتول و اسپہا کے اکثر سواران بغلیطیدانا بھلے کے از رفقاے عبد العلی خان

بود که اسپش از گوسه غلطیده و امیاده گردیده استنانت به فقیر آورد فقیر بر فیله که سوار بود نشانیده و او را همراه خود برگرفت
 رقت بر خاستن فیل که گفتنگ بر کمر آن غریز رسیده احتمال بود که در سه گذشت اما در کمر نبند و چلته او نبند شد و نیز در بازی چپ
 جراحات گفتنگ رسیده گوشت و پوست را سوخت و استخوان بخنوط ماند فیلان عبد العلی خان را و وزخم که گفتنگ بر سینه
 رسیده از کار رفت اما زنده ماند و عبد العلی خان و حسن خان خواص خود را از عقب حوضه فیل برداشته بر جای فیلان نشاند
 و فیلان را در خواص هر دو ج عقب خود افکند و بازار گیر و دار نهایت گرسه پذیرفت یکی از رفقا سید عبد الله خان میرزا
 فتح الله نام که او را رستم زمان و سام عصر توان گفت گفتنگ با سید و د از ملازمان عبد العلی خان را که در آن وقت بر جا
 مانده بودند با وجود آنکه خود در پا ضربی یافته طاقت استادن نداشت اما بقوت قلبی همراه گفتنگ چنان خود گرفته و گفتنگ را تیار
 کنانیده و پیش رو آورده شلک می کنانید چون وقت نازک بود و عرصه بر مردم تنگ اگر سید بدر رفته چنان جمعی با چهار
 سر دار که عبد العلی خان و احمد خان قریشی و شیخ جهان یار و خادم حسن خان بودند نماند و زیاده از سه صد سوار بلکه تراز آن
 همراه نبوده اند و در آن وقت عبد العلی خان بهیبت جنگ پیغام فرستاد که عرصه بر مانگ گردیده بی کمک سبقت نمی توانیم نمود
 مناسب آنکه صاحب هم از جا سید خود بجنبند تا به پشت گرسه شما پیشتر تاریم و الا آنچه بر ما گذرد و خواهد گذشت اما انتظام جنگ
 نیز بر همه خواهد خورد و بهیبت جنگ میخواست پیشتر راند حاجی احمد پدرش مانع گردید و ما این خبر شنیده بایوس شدیم و رجوع
 با ستاد ایند سید نمودیم درین ضمن فیلان مصطفی خان از عقب سد و صفوف افغانه بر آمد و بر ماتمیقین شد که افغانه
 حمله سید آرند و ما آن وقت فضا را مزارع انتقام گفتنگ چنان رسیده شلک کنانید و زخم گوسه بر نشان بردار فیل سوار رسیده
 کارش تمام گشت و بقدر یک دو گر علم دار از فیل حسته مع نشان بر زمین افتاد همان دم از زبان فقیر بر آمد که زده ایم نشان
 الله تعالی و هر چهار سر و در گیر گشته فیلها را پیش راندند و از سد گذشته با فوج مرسته خان که رو برد و در آن وقت
 و متعارن همین احوال بهیبت جنگ رک عبد العلی خان و پیغام او نشان را صواب دیده مخالفت رک پدر خود نمود و بانگ
 فاصله از معاودت پیغامبر از جا نیکه استاده بود بهیبت مجبوعه فیل سوار سید خود را پیش راند و بان و بر یکد می جلو
 پیش پیش او میرفت و عمل آن در عین رفتن تیار کرده سر میدادند و حاضر داران و دیگر گفتنگ چنان نیز شلک کنان مقابل
 مصطفی خان میرفتند حمله ما بر افغانه و مرسته خان و رسیدن بهیبت جنگ بر سر مصطفی خان در وقت واحد روی داد
 با رفقا سید مرسته خان و همراهیان ما هر که رزم گرم بود و برق شمشیر دلاوران سر مبارزان از تن بهم می بود و قریب
 بچهل پنجاه کس از افغانه رو برد سید ما مجروح و مقتول گشته در میدان افتاده بودند که ناگهان نصرت ایند سید
 نسیم فتح و ظفر بر پرچم علم بهیبت جنگ و زید و فی الحقیقه تها که مغرب بود و مشرقی گشته گولی سید و ق بر چشم راست مصطفی خان
 از دست برق اندازان پیش روی بهیبت جنگ رسید و ازین گوش راست او بیرون رفت و خود فیل چون مرده
 افتاد و مشاهده این احوال رفقا سید او را مرگش متیقن گشته همه با رادل از دست رفت و بی اختیار عارفان همه کس را مختار
 افتاده و خانها برگشت مرسته خان فرار فیل پدر بان کش مشاهده نموده صبر و طاقت در باخت و بهر بهیبت را غنیمت جست
 چون مصطفی خان امیر المومنین علیه السلام و محبان آنجناب را بنفرج میدید بچشم راست او چنین آفتی رسید دید آنچه
 بهیبت جنگ و عبد العلی خان و دیگر سرداران منصور شک الهی تقدیم رسانیده شادمان گردیدند و احترام الدوله حکم بر خاستن
 شادمانه فرموده آهسته تعاقب فرایان نمود چون ناموس نیز همراه افغانه بود در فرار هم اضطراب نکرده تا بل میماند

راه سے بریدند و اگر ارابه مال و بہل سوار سے بنا بر بے راہی لہولت غیرت دوسہ ہزار کس باستقلال سے استاد چون
 ارابه و بہل باد و ترسیرت خود ہم راہے پیشند ہیبت خبک و حاج احمد پدش بلشکریان و سرداران خود تاکید کردہ متواتر
 اہتمام سے نمودند کہ مردم در تعاقب زیادہ روئے نکلند خلاصہ در عرصہ دوپہر یک کر وہ راہ در تعاقب سے شد بعد اران بجاک
 خود استادہ شادیانہ سے نواعتند تا سپاہے لشکر و اثر بنگاہ فرار سے مفقود شد و خبر رسید کہ مصطفی خان بترالاب میثی پور
 رسیدہ اقامت گزید و در راہ حیات او معلوم شدہ از قبیل برپا لکی سوارش فرود آوردند و در منزل افاقہ ہوشش و محاس
 اور او دیدادہ از ماجرا استفسار و از واژہ و سنے بخت و اقبال تا سفت نمود و ہیبت خبک معاودت نمودہ داخل خمیہ خود
 گردیدہ نزد مبارکباد گرفت و بقدر پائے ہر کس از رفقا تخمین آفرین بعل آوردہ ہر یک را خوشنود فرمود فقیر بابا کہ حدیث
 السن بودہ ام در آغوش مہربانے کشیدہ ستایش را نہایت رسانید و شب در ہما نجا گذرانید صبح خبر کوچ مصطفی خان
 شنیدہ باستماع این خبر خود ہم کوچ نمود و بر خمیہ گاہ اد کہ تالاب میثی پور بود و معسکر ساخت و مصطفی خان از تالاب کوچہ کوچیدہ
 نبوت پور رفت ہمین قسم تا محب علی پور تعاقب بعل آمدہ بود کہ مہابت خبک لعلیم آباد رسیدہ بر آمدن رگوبے بہو سلا
 کہ حسب الطلب مصطفی خان از جاسے خود جنبیدہ بودہ انگی یافت و بہ ہیبت خبک نوشت کہ احوال انیت و در صورت
 اتفاق مرثیہ با مصطفی خان ارعدہ اش بر آمدن نہ مقدر و شہادت و نہ یار اسے من بہتر آنکہ چون الحال او مخلوب
 شہادت بحال او تنہا سپردارید و کار او بسازید و من معاودت بر شد آباد نمودہ تہدیر سے مرثیہ را متوقف سازم تا
 بعد گیر نہ پیوند نہ ہیبت باستماع این خبر سالار سے لشکر بعد العلی خان سپردہ و سہمی تار خان و دیگران متعین نمودہ
 ہما نجا گذاشت تا انچہ مناسب دانند بعل آرند و خود ہنگام شب برپا لکی بعد العلی خان سوار و کھاران بسیار ہمراہ گرفتہ
 شب شب را ہما سے نمودہ صبح نزد مہابت خبک رسید و را سہی بآمدن چند منزل نمودہ سراج الدولہ را بطور ضمان ہمراہ
 گرفتہ بلشکر خود معاودت نمود مہابت خبک ہم بعد یکد و روز رسیدہ در تعاقب مصطفی خان تا بقصبہ زینیا محاذ سے
 غازی پور بر لب گنگا کہ محل صفدر خبک و مسکن افاقہ است رفت و قصبہ مذکورہ را سوختہ و تاختہ معاودت را جازم
 گشت مصطفی خان خود را بقصبہ چٹاڑہ کہ قلا مش از شاہیر قلاع منہ است کشیدہ در تہیہ تیار سے لشکر و آراستن
 سلاح و یراق و فراہم آوردن احوال و انصار کو شہیدن گرفت و ہیبت خبک و مہابت خبک باتفاق ہمدگیر معاودت
 نمودہ لعلیم آباد رسیدند از انجا مہابت خبک بارادہ توقیف مرثیہ عازم مرشد آباد گردید و ہیبت خبک در شہر غلام آباد
 نزول نمودہ بہ تیار سے اسباب حرب و تالیف قلوب اصدقا و رفقا و ترقیہ حال عامہ سپاہ و سدا انجام دیگر آلات

و ادوات کارزار پرداخت *

ذکر رفتن مہابت خبک بر شاد آباد و توقیف نمودن مرثیہ را در بردوان و انقضای فتن
 عمر و دولت مصطفی خان و جنگ ثالث و اختصاص فتن ہیبت خبک بفتح و ظفر تباہید ایزد منان

مہابت خبک در باغ جیف خان بنا بر بعضے امور ضروریہ دوسہ روز مقام نمودہ منعم علی خان نام شخصے را کہ مرد لسان بان اور
 بود بر سالٹ نزد رگوبے بہو سلا بر جناح استعجال فرستاد و خود متعاقب او بر شد آباد رسید و رحم خان جماعہ دار
 عمدہ خود را بر فاقہ ہیبت خبک گذاشت و رگوبے بہو سلا و بردوان رسیدہ بود کہ منعم علی خان با او در انجا ملاقی گشتہ

پیغام مصالحہ رسانید کہ مہابت جنگ را شوش و مضطر تصور نموده مصالحہ را بشرط رسانیدن مبلغ سہ کروڑ روپیہ قبول مے نمود و مہابت جنگ از راہ دانائے جواب و سوال بکچ دار و مرز نموده تردد سفر او گفتگو را حول داد و از دام تقریرات خود گویا جستن نداده دو و نیم ماہ ہمین آئین گذرانید تا بشارت فتح و ظفر بہیت جنگ شیند آن زمان لشکر الی سپہ افندہ سر شرتہ پیغامہا مصالحہ را انقطاع داد و تفصیل ابن اجمال و تبیین متقابل از صفحات و سطور آئندہ پیرائہ و ضوح و ظور مے یابد ❖ ❖

رسیدن مصطفیٰ خان در پرگنہ ہائے سرکار شاہ آباد و جنگیدن با احترام الدولہ بہادر بہیت جنگ مرتبہ ثالثہ در میدان قصبہ کڑہے و ظفر یافتن بہیت جنگ بران پلنگ قوی جنگ اسیر شدن راجہ دولہ پتہ ام در کنگ بدست گھو جھو سلا و جنگیدن مع عبد لغر نیر قلعہ بارہ بھائے

احترام الدولہ بہادر بہیت جنگ ادا و خجادی الاولیٰ کہ پایاں البستان شروع برشکال بود با تسلع خبر تہیہ مصطفیٰ خان از شہر علم آباد برآمد و ہلکہ حرب را آراستہ عازم گوشمال آن بد مال گردید و مصطفیٰ خان اقوام خود را کہ عبارت از جامہ افغانہ باشند در قصبہ چارہ فراہم نموده زریکہ پشت بمعرف رسانید چون دید کہ موسم برشکال قریب آمد در گویا رسید خود را در حدود صوبہ عظیم آباد و زمینداری بابو او دوت سنگ او جین مالک جگدیس پور کہ مخالفت او با بہیت جنگ از قدیم بود رسانید باین ارادہ کہ اگر بہیت جنگ برآمدہ جنگید فتح و ظفر نصیب او گردید مدعا محصول انجامید و اگر گشتہ شد قصبہ کوتاہے یافت چہ زیادہ بران مقدور نگذاشتن فوج نہ داشت و اگر بہیت جنگ در ننگہ نمود و آہا طغیان کردہ دریاے سوہن سد عبور و مرور گردید باز منید را آنجا کہ موافق است در ساختہ مبلغ از تحصیل سرکار شاہ آباد بمعوض وصول باید در آورد و سپاہ را بطور جامعہ دارے یو پیہ ہرے لابدیاں دادہ برسات را بپایان باید رسانید در گھو را ترغیب نموده چنانچہ در نواح مرشد آباد است اینجا باید طلبید یا خود را انجا رسانیدہ با و اتفاق باید ورزید کہ در نیصورت بر مہابت جنگ غالب میتوان شد و سپاہ را ہم از پہلوے مرہتہ باز بخوبی میتوان آراستہ بعد از آن ہر چہ مقدور باشد بہیت جنگ مراتب مذکورہ را بصیرت قلبی مشاہدہ نمودہ فرصت نداد و با سیزدہ چارہ نہر اسوار مع شیخ دین محمد متنبہاے شیخ مجاہد سر بلند خانے کہ سیف خان حاکم پورنیہ اورا متعین نمودہ بملک بہیت جنگ فرستادہ و رحم خان روہیلہ کہ مہابت جنگ بہ ملک بہیت جنگ گذاشتہ رفتہ بود از عظیم آباد کو جیدہ بر معبر کو لور از دریاے سوہن پایاب گذشت و روز دوم در میدان کڑہے کہ قریب بجگدیس پور و صحرا آنت رسیدہ بر لب دریا چہ کہ دران میدان بود اقامت نمود چون لشکر مصطفیٰ خان قریب بود تمام روز با سدا رجا نمودہ بعض افواج را مستعد جنگ ہستادہ گذاشت و شب در دعا و مناجات با قاضی الحاجات گذرانیدہ اول صبح بعد الفراغ از نماز با تمام لشکر سوار و بہیت جنگ مستعد کارزار گشت و حاجی احمد پدیش مبالغہ مے نمود کہ بدست و جریہ اول لشکر سبتہ باید جنگید اما مہدے شاعران و دیگر دولتمذاہبان شجاع دانا این رائے را نہ پسندیدہ جنگ میدان بر سنکر ترجیح دادہ بہیت جنگ فہمائید کہ اول بار ما مغلوب بودیم و او غالب و الحال بر عکس است کہ ما غالبیم و او مغلوب و دیگر آنکہ درین قسم جنگ اکنون ادا صرفہ است آرزوی او چہ در اندک وقتی کہ برسات زور آورد میدان گل و لاگشتہ بحال مدافعہ و مجاہدہ با اعدائے ماند و ادب خاطر جمع اوقات سیکزدانند و زیادہ از نصف صوبہ بلبل او درآمدہ کمتر در عمل شہامی ماند و بعد برسات مہیائے حروب عظیمہ او با اتفاق مرہتہ باید بود بہیت جنگ این مدارج را قصبہ بعد العلی خان بہادر

که بر اول و مقدمه همیشه بود فرمان داد که آهسته آهسته بهمانه تعیین مکان سنکر پیش رفته شروع جنگ بکنند همین قسم
 بعمل آمد و گویا از مسکر پیش رفته بودند که سیاه لشکر مخالفت نمایان شد و مصطفی خان فوج را دو حصه کرده یکے بکسر و یکی
 بلند خان و دیگرے را با اختیار خود گذاشته از میان صحراے کثرے پدیدار گشت از انیطرف یکبار توپ کلان سوارانند
 و گله اش بغیل سوارے بلند خان خود در آن فوج تزلزلے سبب رسید بجزد ایحال مصطفی خان با فوج همراهے خود یکبار
 فیلمای عجلت راند و سواران همراهیش اسپهراغان دادند و مصطفی خان با جم غفیر چون ابر بر طیر ببارق شمشیر و زلزاله
 پیکان قطره زمان بر سر داد و خان که همراه توپخانه جنے پیشتر از همه ما بود رسیده و داد و بخت و داد و خان مع هفتده کس
 از برادران خود پا بر آسے نموده در میدان مردان جانفشانی کرد و نام نیکی یادگار گذاشت بمشاهده احوال او خان
 دل از دست مردمان رفته همه را راه فرار اختیار آمد مصطفی خان بطرف چپ خود خادم حسن خان را دیده بر سر او بخت و زد
 و حوز و معقول رویداده خادم حسن خان با پنجاه شصت کس در میدان افتاد چون عبدالعلی خان احوال فوج برهم و اتبر دید
 با معد و دسے که مانده بودند پیشتر راندگان و ان سلسل توپهاے کلان و میان افتاده راه بر آمد بنظرے آمد ریسمان گلوے
 کما و انرا که حائل بود و بریده گشتند و درینوقت سدهے نثار خان با پنج شش کس نفی علی خان تنها از زمین و یار رسیده
 شریک احوال ما که با عبدالعلی خان بودیم گردیدند و شیخ جانیا روراجه سندر سنگه که بطرف راست متعین و از زمین
 عقب مانده بودند باده و دوازده سوار رسیدند و رحم خان با پانزده شانزده کس نیزه با دکت از یسار ایداشده و بجزدین
 اجلی و مقابلہ عبدالعلی خان با مصطفی خان و نزدیک رسیدن شان بهدیکر نمیدانم از کجا گله تفنگ قضا و رسیده مصطفی خان
 متصل بقلب او رسیده از پشتش بیرون رفت چون از سبب میان هم اکثرے مقتول و بر سرخه مجروح شده بودند و با
 ماندگان با ستظار سلاستے و جرأت او جبار تحفای نمودند و گرش را که دیدند امید گردیده هر کسے راه خود پیش گرفته
 گر بخت حتمے پس با آن شان و فرایز دسے مردے را در میدان ریخته مضطرب الاحوال بدر رفت و بهیت خبا که از گزشت
 افولج بر اول از خطر بالوس گشته مستفسر احوال عبدالعلی خان و با قوت انصار و احوال به نصرت و اعانت نیز دستخان مستظهر
 بود جبارت نموده بغیل سوار خود را پیش راند و در پایان همین دار و گیر بر سوار رسید و عبدالعلی خان را مضطرب میدان
 دیده هاشم قلی خان دار و نه دیوان خانه خود را فرمان داد که بغیل سوارے مصطفی خان بر آید و سرش را بر لب لعل آمد شمشیر را
 بر نیزه کرده لاشش را بطنیم آباد فرستادند که در شهر بگردانند و بعد از آن بجاک سپارند و عکله شهر خپا بچه فرمان بود و بتقدیم رسانیده
 بجاکش کردند احکایه فیه ارا بته با میر محمد باقر مرعشے شو شترے که از اجله سادات شوستر و اتقیاے عذر افسر و کمال درع
 و تقوے بود در محالہ بهیت جنگ و مصطفی خان حسب التماس مخلصان رجوع بمبنیان غیب نموده در عالم رویا دیده بود
 که خواب ولایت تاب امیر المومنین علیهم السلام با آن افغان بر کین شمشیر مقاتله میفرماید و بعد از دیرے آنحضرت نعره اند
 اکبر کشیده و در کمرش دو نیم زده بهت با شماع این خبر که سرش را بریده و حبشش در پا بغیل بسته و کشیده خاک کرد و بجنب
 نموده فرمود که من چنین ویده ام باید از کمر دو نیم شود تا آنکه بعد از خاک کردنش حکم بهیت جنگ بد و سه ساعت در
 که حبشش را از کمر دو نیم کرده یک حصه بطرف مشرق شهر عظیم آباد و یک حصه بطرف مغرب بیا و نیزند و همچنین شد
 بعد از مدتی اعضای گندیده اش را فرود آورده و مالیکه او ریخته بود بجاکش سپردند

ذکر لقبیت اسیت از رفقای مصطفی خان و مال احوال بشیر خان و الف خان و عیسه خان و مرضی خان

و معاملہ رکھو باراجہ دولہ بھہ رام و پایان جواب و سوال مہابت جنگ با او

مر قیامت مصطفیٰ خان در زمانیکہ پایان عرصہ جنگ بود اکثر باقی ماندگان بمقتضای بیعت شہورتن زنده و خندہ
 ہکنان بہ از مرده و گرنہ دوستان بہ عمل نمودہ در رفت و نہا بکر کے گھو برد و عیسیٰ خان خالو سے مر قیامت خان برادر
 مصطفیٰ خان کہ در کوداستی نہان گشتہ بود اسیر آمدہ چند روز مقید بود بعد ازان لوطی سے جامہ دلہاس و اندک زادہ اختصاص
 و خلاص یافت و دلشیر خان خواہر زادہ شمشیر خان برادر خرد مراد شیر دوسہ زخم کار سے بندوق کہ از آنجملہ یکے زیر ناش
 بود سرداشتہ در خاک میدان بیہوش افتادہ بود مہبت جنگ بر احوال او کہ از عمد طفلی پرورہ الطاف بود ترحم فرمودہ
 بر پاس لکے سوار سے خود برداشتہ بخیمہ خود جایاد و جراحان ماہر را طلبد اشتہ با صلاح حال او پرواخت چون زخمہا
 کار سے داشت و اجالش رسیدہ بود دسود سے مذاہ بعد از دو روز درگذشت و الف خان داماد سردار خان ہمارا سے
 مر قیامت خان نمودہ جانی لبلاست برد و مہبت جنگ خاک عرصہ میدان را بجہہ ساسے نیاز و سجدات شکر خالق بی انبار
 زیبیما سے خود ساختہ بر مضرب خیام مصطفیٰ خان نزول نصرت مشول نمودہ نذر تنہیت و مبارک باد گرفت و شام
 بخیمہ خالو سے فقیر عبد العلی خان بہادر آمدہ مبارکباد بایشان گفت و مدارج تحسین و آفرین بنابر جسارت و جانفشانی
 کہ درین کار از مشارالہ بطہور رسیدہ از حد برد و چون بعد از فتح در میدان اقبال نقار خانہ و اسباب نوبت بدست
 خان منظم مذکور درآمدہ برد حکم بنوا فتن نوبت فرمودہ مہابت جنگ در عرصہ مبارکباد التماس اعطا علم و نقارہ از حضور
 پادشاہ براسے او نمود و مہابت جنگ در جلد و سے این اعظم کہ از مہبت جنگ با حسن جوہ سیرایہ انجام یافت عبدالحی
 بہادر ہم کہ شریک کار و در شمار برادر زادہ ما بود ذلعا فاخرہ و اخیال و جواہر و شمشیر براسے ہر دو اتفاق فرستاد و در باغ
 جعفر خان ہر دو کس رفتہ بداب و آداسے کہ درین دیار راجہ است در بر کردہ کورکش غایات بتقدیم رسانیدہ بخانہ ہا سے
 خود تجمل معاومت نمودند و بعد چند سے از حضور محمد شاہ علم و نقارہ براسے عبدالحی خان بہادر مرحمت شدہ رسیدہ

ذکر آمدن رکھو بچہ بھوسلہ در کنگ و مقید گردیدن راجہ دولہ بھہ رام باقتضای گردش فلک و جنگیدن میر عبد الغفریر در قلعہ بارہ بھاسے بار رکھو پیاس آبر و خوش ملک

در جنگ ثمانے کہ مہابت جنگ ہم بعد ازان رسیدہ در تقاب مصطفیٰ خان شریک بود از نوشتہا سے شہامت جنگ
 و رد در رکھو بھوسلہ در کنگ معلوم گردیدہ بود و ما جراسے آن برین سوال است کہ چون عبد الرسول خان نیابنا چاقی
 صحبت فیما بین مہابت جنگ و مصطفیٰ خان از کنگ معزول دنیا بت صوبہ مذکور بجاسے خان مرقوم ہا بہ دولہبہ رام سے
 راجہ جانکی رام کہ پیشکار آنجا بود مقرر گردید و لبہ رام موافق عقیدہ خود بصحبت سنیا سیان و براہمہ بسیار مائل دار جماعہ دارا
 متعینہ کہ اکثر سے مسلمانان بودہ اند مستکہ بود و اغلب اوقات صحبت باہنو ضعیف العقول و سنیا سیان مخبول
 میگذا رانید و از سنیا سیان اکثر سے جواسیس رکھو بود و اند سستی او ضلع و سبکی و غفلت راجہ دولہبہ رام بار رکھو طاہر کردہ
 او را بر راجہ مذکور دلیر سے ساختند چون خط طلب مصطفیٰ خان بر رکھو بھوسلہ رسیدہ ناہرہ کہ از گشتہ شدن بھاسکر
 روز و شب مبتلا سے غصہ و غم و چون ما سرد و دم زدہ در پیچ و تاب مشر صد انتقام بود رسیدن خط مصطفیٰ خان لطیفہ بینی

شمر زده با جمیعت چارده پانزده سوار سوار روانه بنجا که گشته از جبال بلاد کنگ و اردان ملک گریه و در وجه دو لبه رام قریب
سنا سیان خورده بمرسته غافل بود که تا در درگه بر لب دریا سکه کنگ اطلاع از قرب او نداشت میر عبدالغزیز متوطن
سمانه که به تقریب ذکر آن سید غزیز قبل ازین گذشت برود و اطلاع گردیده باده بست کس که در آن وقت حاضر بودند
سوار شده بدر بار آمد و همراهیان را گفت که زود تیار شده متعاقبش در رسند چون بدر دو لبه رام رسید به پرسید مردمان
در جواب گفتند که مهاراج در خواب و خبری از مرسته درینجا نیست ساعتی بر این گذشت که آشوبی عظیم در شهر برپا است
و لبه گریز مشیوع یافت در آن وقت دو لبه رام از خواب غفلت جست و برپا کی خود نشسته اراده رسیدن قلعہ باره شبا
که چند آن مفاصل نداشت نمود و آشفته سر و دستار گریخت میر عبدالغزیز در پی او با معدود سوار از رفقای دویدند تا بر
امریک آن توقف نموده بطرف پشت سر خود دیده با یکی از رفقای سخن گفت چون باز رو برآه نمود دید که راهبر کور
نبار مشا بد و چند نفر مرسته که غارتگران بوده اند پاسی را در کوچ گذاشته و خود پیاده پاگشته راه خراب با سکه چند که در دست
گرفته و گریخته میر و اسب خود را دوایند و پهلوش را گرفته مانعت نمود و گفت که هنوز قلعہ می توانی رسید چرا خود را
ذلیل و پلاک میکنی و آنی میوش آمده برآپی که میر عبدالغزیز پیش کشیده سوار گردید و میر مذکور او را در میان از قفا
خود گرفته تا قلعہ باره بجای رسانید و دیگر مردم همراهی از رساله او و رساله داران متعین اندک اندک جمع آید
دو لبه رام جمعیت میر و قلعہ محصور گردید و رگھور سید قلعہ را فرو گرفت و دو لبه رام خبر بعد مهابت جنگ که شب
مصطفی خان رفته بود ششینه مضطرب و مشوش گردید و همان سنا سیان که آمد و رفت داشت جاسوس می نمودند
و اسد بیجا مهاگشته دو لبه رام را دلالت بملاقات رگھور نمودند و نیز زندگے را برآبر و گزیده راضی شد و با سر داران
همراهی استشاره نمود بعضی بخواه و بعضی باقتضای طبیعت رای دو لبه رام را مرجع شمرند میر عبدالغزیز
برخی دیگر پاس آبر و سکه خود و شرم مهابت جنگ سر باز زده جنگ را ترجیح دادند آخر الامر بعد پانزده روز
از قلعہ گیر سراج دو لبه رام برای ملاقات رگھور گشت و جمیع سرداران همراهی او اختیار کردند حتی برادر
کلان میر عبدالغزیز نیز باده کس بیرون رفت و میر عبدالغزیز با رفقای خود که همه چهار صد کس بودند مع چند
از شهریان که استخفا خود نموده بپناه قلعہ برده بودند در قلعہ ماند و رگھور بملاقات بناسی خدمه دیگر گذاشته سرداران
را لبه داران خود سپرد که تواضع نمایند و بر لب دو لبه رام غیبه برپا کرده در آنجا جاکے داد بانه آنکه هوا گرم است اکنون
بیاسائید و ضیانت بخورید آخر از بجای خود خوابید رفت چون سیریک بجای رسید و گزشت ده آرمید و با بنجامتید گردید
و از آمدن خود اندامت کشید میر عبدالغزیز میاسی جنگ گشته در حراست قلعہ کوشیدین گرفت رگھور بعد استفسار و اگهی
یوانکه میر عبدالغزیز بچند برادر میر مذکور را مع پیغامبران دو لبه رام با مردم خود نزدیک قلعہ فرستاده مزاحید و وعید
و تهدید آغاز نهاد میر مذکور جواب داد که نه برادر داریم و نه آقا نوکر یک کس که مهابت جنگ است باده ایم بعضی نامرد
گروه بنیای پیوستند و ما بیاس نمک تا جان داریم بد افند و محافظت قلعہ میکنیم خلاصه تا یکماه و چند روز سید غزیز مذکور
و حفاظت آبر و سکه خود و مراسم قلعہ دار سکه کوشید و نگذاشت که سکه در آن قلعہ تصرف تواند نمود تا آنکه مهابت جنگ
عصب الامتاس شهاست جنگ و نبار اطلاع برود و رگھور بکنگ از قلعہ مصطفی خان در طاقت مهبت جنگ گشته
بر شد آباد رسید و هر چند خبر اسیر سکه دو لبه رام و جنگیدین میر غزیز شنید اما نبار بر غرضیکه در توقف رگھور داشت

ایمانت و ملک میر غریز و اراده مقابل و مدافعه رگھو پطرت هر سو قوت داشته بر عکس گمان مردم منعم علی خان نام شخصی را که از
شاه جهان آباد آمده اراده توسل با ذیال و دلش داشت و زبان آور رنگین متقال بود و نزد رگھو فرستاده خوشگوار مصاف
گردید و رگھو این استمداد با فطرت و عجز مهابت جنگ دانسته قبول مصالحه بشبه طالعصال سه کرد و رو پیوسته نمود و مهابت
بعضی در لیت و لعل میگذازانید تا آنکه خبر طفر یا قتل بمیت جنگ بر مصطفی خان شنیده سجدات شکر الهی بفرموده رسانید
و بار رگھو که جواب و سوال مصالحه داشت روی درق بگردانید و پیغام داد که مصالحه را سبب با عجز و تصور است یا امید
موفق و احمق بشد که الی الآن غازیان غیرت شعار و نبر بران شیر شکار در مقابل و مقاتله با ایشان حریفان تر از اول و مشتاق
تر از صبا و بصید بسیل اند و تحصیل نفعی هم از آن مسافر غریب و ساوگ مغلوک منظور ندارند و در بیفورت مصالحه منحصر بر
مکا و حالیت که شیران بیشه ننگ عار بانندگان دریا سبک برار کارزار را بجائی رسانید که جوی از خون در بامون روان
کرد و در آن بحر بی پایان دلاوران بهادر و بهادران دلاور شناور گشته بر سر کمر حملات رستم اندازند بعد از آن هر که
مغلوب و زبون دشمن گردد از غالب طالب صلح داشته شود و رگھو جواب داد که این جانب با چارده پانزده هزار سوار نبرار
کرده مسافت طی نموده تا جوار آن گردون و قار رسیده و آن جانب صد کرده هم بر سر استقبال قدم رنجه نفرموده و جنگ
باز جواب فرستاد که چون شما از راه دور حرج عظیم کشیده بهیم و امید در بنجا رسیده آید و ایام بر شکال قریب الا اتصال
است مامون مناسب آنکه چند ساعه سوده مهیا سازم و بیکار شوی بعد از تقضای سبب برسات بعون الله تعالی
استقبال شما نموده تا مملکت شما مشاغلعت خواهم نمود و رگھو با سماع این کلمات در اطراف ملک بیر بجوم رفته چا و سنی
نمود و تمام صوبه کنگک تا میدی پور و بعلی و برودان در تصرف او درآمد و میر غریز در مدت جواب و سوال مصالحه
بنابر اقتضای صلاح وقت از کنگک خذنا امید گردیده و قلعه را از ذخیره اذوقه و ما یحتاج حرب غاصب دیده و بخت
راضی بمصلحت و دادن قلعه باره بهائے شبهه ملاحظه آبرو و اسباب بهر اسی خود و اختیار ماندن و نماندن نزد رگھو گشته
عهد نامه بدستخط رگھو و مهر دگواست و ضمان رؤسای لشکر گرفته از قلعه برآمد و چند روز در لشکر ماند و از رگھو حضور
شد و خود را نزد مهابت جنگ رسانید و بعد یک سال کامل بلکه چند ماهی زیاده بر یک سال راجه جانکی رام سکن بهیم
برای اخلاص سپهر خود راجه دولبه رام بر رگھو معرفت مهاجنان رسانیده و دولبه رام را رسانید و بعد از نشر مبلغ مذکور
مهابت جنگ بپاس فدویت و دولت خواست راجه جانکی رام از خزانه خود بخشید *

رفتن رگھو پطرت عظیم آباد و بر استخلاص مرتضی خان و بلند خان و غیره افغانه از کمری
و رسیدن مهابت جنگ هم برای مقاتله با رگھو بسبب عظیم آباد و معاود از اینجا بهر شد آباد

در آن احوال که رگھو بجوم سله در نواح بیر بجوم سکونت داشت مرتضی خان سپه مصطفی خان و بلند خان و دیگر افغانان
که در کمری رگھو بعد فرار از میدان رفته سکینت یافته بودند و زمیندار اینجا آنها را جاسی داد و طمع در بعضی اموال آنها نمود
و بهلوان سنگه و سوتھر سنگه زمینداران سهرام و چین پور حسب الاشیا بهیت جنگ نمیکذاشتند که افغانه از آن
شعاب جبال لهر فنی بدر روند افغانه در آن مکان سیم آشیان مار و مور و زنده بگور بوده مردان را بر زمین چنان تیر
میدادند و باطلی میزدند رگھو بجوم سله عراضی مشطیر عجز و آنکس دستورات فرستاده معروضه داشتند که اگر شما با بیعت

قدسے رنجہ فرمائیے و ما مخلصان ازین تنگنا سے نجات یابیم با دام الحیات ملقہ اطاعت و رگوش و غاشیہ محمودیت پر
دوش در شستہ در مراسم جانفشانی قاصر نخواہیم بود و رگوشو بامید آنکہ جبہ نیر از افغان بانام و نشان را ملیح و منتقاد و خوش آواز
او از خبر برشکال سال پناہ و ہشتم از ماہ دوازدهم از محل اقامت خود از راہ جنگل سیر بھجوم و کھر کھو و متوجہ صوبہ عظیم آباد گشت
و بعد از آن ج شیخ پورہ و دہات شکار سے وغیرہ برای استخلاص مرتفعہ خان وغیرہ از دریا سے سوہن پایاب گذشتہ افغانہ
را خلاص ساخت و با جمعیت بہست نیر از سوار مع افغانہ و مرہٹہ در عرصہ ارول و حد و دنگار سے اجتماع داشت کہ متعاقباً و
مہابت جنگ با دوازده نیر از سوار حجاز را از راہ متعارف بقصد قتال و استیصال مرہٹہ عظیم آباد در رسید و احترام الدولہ
بہادر بہست جنگ استقبال عم خود مہابت جنگ نمودہ و در اک شرف قد مبوس نمود و مہابت جنگ در باقی پور طرف
غربی عظیم آباد معسکر ساختہ روز سے چند دران میدان بلقا سے دوستان و صحبت مخلصان مسرت اندوخت *

ذکر آرزوگی عبدالعلی خان بہادر بابت جنگ و رفع غبار بقا با صلاح مہابت جنگ

چند ماہ سے قبل ازین میان بہست جنگ و عبدالعلی خان خالو سے مسودہ و اراق غبار ملائے برخاستہ صحبت ناجاق و
مادہ افتراق گردید و بہست جنگ رقعہ عبدالعلی خان نوشتہ دران ورقہ فقرہ نوشت کہ حاصل مضمونش این بود کہ در جنگ
مصطفی خان اخو سے راہ کیرت چند زخم تیر برداشت و بر جانفشانیہا ہمت گماشت صاحب چہ کردہ اند کہ اینہما ثبات
حقوق خود میفرمایند عبدالعلی خان ترک آمد و رفت در بار نمودہ بخانہ خود و منزدی بود چون مہابت جنگ در و نمود و عائم
گشت کہ ترک رفاقت بہست جنگ فرمودہ ہمغان مہابت جنگ بمرشد آباد در و در خدمت مہابت جنگ بقبلیہ اوتقال
گنبد در روز سے در خیمہ مہابت جنگ کہ بعد طعام مجلس خلوت و حاجے احمد و مہابت جنگ و بہست جنگ و عبدالعلی خان
یکجا نشستہ بندہ را ہم حضور مجلس مذکور میسر بود عبدالعلی خان راہ سخن کشادہ شروع بعرض احوال و الہام مقصد خود
نمود و با مہابت جنگ گفت من داعیہ اکن دارم کہ بقبلیہ عمر در خدمت بگذرایم چہ الحال مجال اقامت با بہست جنگ بہادر
دارم مہابت جنگ بنا بر تلبیہ و تصفیہ فرمود کہ درین جزو زمان پسرا پدر و برادر برابر در خصوصت سے نماید چنانچہ
شاہد بہست سبب این تقریر آنکہ دو سہ روز قیل ازین ماجرا صولت جنگ را با پدر خود حاجے احمد بنا بر سوار وطن خصوصت
غیر مناسب رویدادہ و سبیلہ تعضیم پدر و پسر گشتہ بود ہر گاہ کہ این قسم ماجرا میان آباد اولاد و اخوان حقیقی رویدد
در میان شواہد بہست جنگ کہ نبی عم یکدیگر یاد اگر ملائے طاہر شود چہ استبعاد دارد عبدالعلی خان گفت کہ قبلیہ گاہا اخوان
اولاد با ہم اگر خصوصتی و رزندہ مضائقہ نیست کہ با ہم دعا و سے ارث و شراکت دارند منکرہ نوکر محض ہمینما ملہ ما من ہم
ندارد اگر لائق کار خود دانند نگہدارند و الا بدون بخش و سخنان رکبکہ نامناسب بر خص فرمائید این قسم رقعہ ہا چہ
دارد کیرت چند چہ کید لیت کہ اورا با من سنجید بہست جنگ ازین سخن بر آشفت و رنگ رویش متغیر گشت و گفت
کہ من جان خود را برای آبرو سے کیرت چند خواہم داد کیرت چند کسے ہست کہ کفشہا سے پدر اورا بزرگان ہمہ کس
برداشتہ اند کنایہ آنکہ پدرش دیوان شجاع الدولہ مرحوم ناظم بنگالہ و مرجع جمیع اہل خدمات بود کہ حاجے احمد و مہابت
ہم از ان جملہ بودہ اند عبدالعلی خان گفت کہ پدر من کفش بردار سے پدر کیرت چند کردہ تا من احترام اولاد جملہ ضروریہا
شمارم مہابت جنگ تسکین عبدالعلی خان فرمودہ گفت کہ بابا شما چرا آرزوہ سے مفوید کنایہ نواب بہست جنگ

بسوسے میں است این سخن مہابت جنگ احترام الدولہ منفعی گشتہ سکوت و رزید و مجادلہ اقسام یافت بعد چند روز ہیبت جنگ
را دہنہائی فہانیدہ باہدیکر معافہ کنانید و تارخ گرویدہ

رجوع باجرائی حرب گجھو بسلسلہ مہابت جنگ کہ در میدان شرقی محب علی پور اتفاق افتاد

بعد روزے چند مہابت جنگ از باقی پور محب علی پور جنگ و صولت جنگ و ثابت جنگ و سراج الدولہ و شمشیر خان و سردار خان
و میر محمد جعفر خان و حیدر علی خان و رحم خان و عمر خان و شیخ جہانپار و غیر ہم کو چیدہ نبوت پور رسید دران روز اثری از مرہ
در راہ پیدا ہنود بعد ورود اندک غلطہ نمودارے بعضے سواران مرہ کہ از بازاریان کسے دیدہ بود بر خاستہ فروشت
صبح مہابت جنگ بہ توزک جنگ و حرب مقدمہ و جہانمین و ساقہ لشکر آراستہ سوار شد دران روز شش کس صاحب نبوت
پنج کس صاحب ہای و مراتب دران فوج بودہ اند مقدمہ الجیش میر محمد جعفر خان و شمشیر خان و جانب راست عطاء اللہ خان
و سردار خان و طرف چپ احترام الدولہ ہیبت جنگ و ساقہ لشکر کہ عبارت از چند اول است صولت جنگ و شیخ جہانپار و
عمر خان و بان نشان فیل مہابت جنگ رحم خان و در قول خاص فقیر اند بیک خان و نور اند بیک خان و دیگران ہمین نشان
و فریغ کل عساکر جوایے اعدا تا اول ظہر راہ پایا بود مرہ ہار و بر و نیاند و دہات اطراف را سوختہ و دوزر و بال ضعفانہ
و در تر از ضرب توپ و تفنگ راہ می پیوند تا آنکہ بر تالاب رانی متصل محب علی پور عسکر منصور در رسید اتفاقاً کہ ہود بہان
مقام فرو گاہ داشت دران روز و وصول مہابت جنگ تا با سجاد در از قیاس مے پنداشت میر محمد جعفر خان و شمشیر خان
کہ لغتہ بر مرش رسید نہر گھو مضطرب گردیدہ بے آنکہ لشکر خود سرتب سازد ہدافہ برداختہ و محاصرہ افتاد فوج مرہ
از چار سو هجوم آورہ در استحلاص او یورشما آورد و جنگ عظیمی با میر محمد جعفر خان رویدادے گوئید کہ سپہل انکارے شمشیر خان
رگھو خلاصی یافتہ بدر رفت و بعد از ان مہابت جنگ با شملع از دھام مرہ بر سر میر محمد جعفر خان بکک اور سید ہدین
عرصہ بانا کہ ہمراہ عبدالعلی خان بہادر باندک فاصلہ از شمشیر خان و میر محمد جعفر خان بودیم نیز جنگ رویدادہ چند کس از طرفین
سجروح و مقتول شدند عبدالعلی خان با سعد و دے مقابل چند ہزار کس استادہ بود درین ضمن سہ کنار خان مع فیل شان
ہیبت جنگ بانڈک مایہ جمعیت رسیدہ مہد عبدالعلی خان گردید درین زد و خورد شام شد و مرہ ہا مضطرب الاحوال پس تر
رفتہ اقامت نمودند و مہابت جنگ مع ہمراہیان در ہمان میدان نزول نمود و خیمہ محقرے برای او بر پا گردید و بر اسراران
عہدہ مثل صولت جنگ و ہیبت جنگ و ثابت جنگ و امثال اینہا سرسایہ نیز میر آمد و با بر خلعت شب احدے از بار بردار
خود کہ گماندو چہ بر سرش آند اگنی نداشت تمام شب مردم گم گشتہ ہاے خود را نیافتہ و در جستجوے آنہا شبان و
در طلب آنہا بفریاد و فغان بودند عبدالعلی خان بہادر و سید محمد الہ یار خان بہادر برادر علائے مہابت جنگ و اکثر شہسازان
و مقربان انشب را دخیہ مہابت جنگ بسر بردہ چون صبح شد بار بردار و صحرا افتادہ امانت و مسلم یافتند چنانچہ ادا بہ فقیر ہم از
جائیکہ مردم ماورقاعے عبدالعلی خان بہادر وقت شب فراہم بودند بقدر نیم کردہ و صحرا بے گمان محفوظ ماند صبح بہلبان
گما دان را بردہ و چند پیادہ ہمراہش غنمہ آوردند و عسکر انتقام یافتہ چند روز دران میدان مقام شد مہابت جنگ ہر روز
در میدان برآدہ با مرہ ہا مصاف میداد و غالب آمدہ مرہ را خائب و خاسر برے گردانید اما جہانپار شمشیر خان و سردار خان
را با خود منافق یافتہ اند کہے در باطن اندیشہ سنگ گشت چنانچہ یاد دارم کہ روزے اندرون محل حضور نواب بیگم فقیر گشتہ بود

که مهابت جنگ آمده اندک تنگتر نشست و بیکم صاحب بنظر ابرو کار فرما شده مستفسر گردید در جواب فرمود که این مرتبه من یک
 ملازمان خود در گگون منیم بیکم مذکور مغفر علی خان بهار سے دستے قلی خان خلف حاج عبد الله خطاط مشهور را که در عهد
 مالگیر دیوان بر ما پیور بود با اتفاق بر سالت پیش رگمو از طرف خود فرستاد تا صورت مصالحه اگر تواند شد عبرت بهر آرد
 تا سمر دما بوسا هفت میر حبیب تا به رگمو رسیده ابلاغ رسالت نمودند و رگمو که علیه لشکر مهابت جنگ در خاطر خود ترس داشت
 مصالحه را مقصود نشد و اما میر حبیب که با مهابت جنگ نهایت عذو در ارضی نگشته رگمو را باز داشت و دلالت بر رفتن مرشد آباد
 نمود و پیش پاهای آنکه شهاست جنگ در اینجا تنها و عرصه خالی است بلکه کار سے از پیش رود رگمو بشوره میر حبیب مانده مرشد آباد
 گردید مهابت جنگ نیز تقابش گردید چون در ستیز و آوین روز اول که ناگهان رویداده انقلابی پدید آمده بود و اخبار غله
 لغارت رفته نهایت قلت داشت آمدن تا بمیسر اندک مشقت و عسرت ماکولات میسر آمد چون دریا سے سوہن آب عمیق
 نداشت و اخبار غله در لشکر از هیچ طرف نمیرسید و وجود غله کمیاب و آخر الامر نایاب شد و مهابت جنگ کنار دریا کے
 سوہن گرفته قطع مسافت سے نمود و منته حیونت ناگرمیر غلام اشرف که ہر دو جماعہ دار ملازم سرکار حبیب جنگ و صاحبان
 جرات بوده اند در شہر عظیم آباد بنا بر کار سے دوسہ روز توقف نموده چون راه از تنگ و تاز مرہٹہ مسدود گردید بیاس
 غیرت و ارادہ رفاقت ولی نعمت خود با اتفاق ہمدگر جہالت را کار فرما شده با جمعیت قلیل کہ ہمراہ داشتند از شہر برآیدہ
 راہ لشکر گرفتند مرہٹہ با در راہ محاصرہ کردہ خواستند کہ غارت کنند نڈلت راضی نگشتہ ابتدا باستعمال سیف و شان
 نمودند مرہٹہ با کہ بسیار بودند جماعہ داران مذکور را مع رفقا در میان گرفتہ مورد طعن و ضرب بیوف و ہند و رانہایت مجروح
 نمودہ بر خاک افکندند بیٹی ناگر مذکور از زخم شمشیر کیہ دران گیر و دار رسیدہ بود از پنج مقلوع گردید و اسباب ہر دوس
 لغارت رفته عریان بحال تباہ سپاہ حبیب جنگ ملحق شدند و مهابت جنگ عظیم آباد رسیدہ چون رگمو در رفتن مرشد آباد
 عجلت داشت بلا توقف ہمت بر تقابش گماشت در منزل ہا گلپور بر نہر مخمر چنپانگر مهابت جنگ زیر سالہ اشجار اینہ
 اسناد و سرداران لشکر برائے تعین مقامے مناسب مسکرا آہستہ آہستہ پیشتر رفتند و فاصلہ بعید سے در میان افواج
 و مهابت جنگ افتاد رگمو انتہا زہر صفت نمودہ با جمعیت پنج شش ہزار کس نمایان و در فر و گرفتن مهابت جنگ شتابان
 گشت مهابت جنگ دران وقت بکمال استقلال کار فرما گشتہ حوس خود را جمع نمود و با معدودیکہ مع سوار و پیادہ زیادہ
 از باغ و دشتش صد کس نبودند مقابل رگمو شد و مردم قلیل مذکور را مرتب نمودہ تا ویر مدافعت آنها نمود و دوست محمد خان
 یکہ را کہ نوکمد داشتہ بود در غا ہر شش با اوضاع بانکہ با شباہمت داشت و روز اول ملازمت دعوہ بلندی کردہ بود و یاد
 فرمود چون حاضر اند گفت کہ محل اطہار آن دعوہ ایخواست اگر سے تو ایند شاہد عدلے بر اثبات آن دعوہ درین
 میدان بیارید و ہم اچہ گفتہ بود بطور رسانید و اسب خود را پیش راندہ در جمع کثیر سے کہ مقدمہ بحش رگمو و از کیہ تازان
 و فارسان لشکرش بودند تاخت و باد کس جمعیت شان را در ہم شکست از ان حیلہ یکہ را گشت و یکہ رازندہ گرفته
 آورد درین اثنا سرداران و یکہ کہ اندکے دور تر بودند رسیدہ رگمو را مع فوج او بضر تفنگ و تیر و شان و شمشیر
 و زرد و خور و مغلوب ساختند چون طاقت در باخت ناچار روفزار نہاد و دیگر افواج او بقدر دست رس بار و منہ را غارت
 کردہ راہ فرار پیود و شایع عام متعارف از امنکان چون عرصہ چندان نہاد کہ دو لشکر مخالف با ہمدگر تیر و اندر رفت رگمو
 از خوف مهابت جنگ و ہم بنا بر عجلت و ارادہ سبقت و حصول ہر شدہ آباد راہ جنگل و کوہستان پیش گرفت مهابت جنگ

براساسه محاطت شهر مرشد آباد اعلاناً بمهابت جنگ نگاشته بر داک فرستاد و خود براه منازل مقرر و معروفه باستعمال نشانی
 لیسکیز و از روز و در گهو بمرشد آباد رسید رگهو در آن عرصه که مهابت جنگ نرسیده بود دوات اطراف مرشد آباد مثل چیلده
 و بلخ میر جعفر خان را آتش داده تاراج نمود و بجز دو مرد مهابت جنگ قالب تنی کرده بے استعمال آلات حرب با تنی
 فوج خود در رفته سمت جنوب و غرب شهر روانه گردید مهابت جنگ بعد سه چار مقام از جهائی ده کوچ فرموده و براه حاج
 شهر گزشت و دامانی گنج نزل نمود و یکبار دیگر بر تالاب رانی آن طرف کثوفه محاربه قوسے بار گونود مشارالیه در لک
 جنگ کمالی بپیدا وے را کار فرما شد و بعد بلاک جمعی از همراہیان صورت فتح و ظفر در آئینه خیال خود ندیده و طاقت مقاومت
 مفقود یافته روے از میدان بر تافت مهابت جنگ عنان از تعاقبش باز نگرفته در پله او سے تاخت رگهو و سرداران
 او چون بار بار ضرب دست عساکر مهابت جنگ دیده و درین محاربه ہم سیکار از رزق قاسے او قتل رسیده بودند ملا و آن
 اخبار مو حشہ شیوع شورش در مملکت خود شنید مضطرب گردیده میر حبیب را با دوسه ہزار سوار مرہہ و شش ہفت ہزار
 افغان ہمراہے مرتفعے خان و بلند خان و غیرہ گزاشتہ در کمال یاس و نا کاسے رویدار خود نہاد و بعد از آن کہ خبر از او
 و بد رفتن از حد و بنگالہ بتواتر رسید و فوج مهابت جنگ را ہم از اسفار متوالیہ و آمد و رفت صوبہ عظیم آباد و مجارہ
 درین عرصہ مکرر رویداد طلال و کلا لے در خاطر بارہا یافته بود و شاد وے دختر زاد ہا سے خود نیز منظور داشت بنا بر ہمت
 مذکورہ و ترفیہ حال سپاد و اصلاح حال بعضی از مفسدان و تیار سے اسباب کتخانی سراج الدولہ و اکرام الدولہ معاودت
 فرمودہ بنظم امور مذکورہ و ترفیہ حال رعیت و سپاہ توجہ فرمود و دوست محمد خان یکہ روز بروز منظور نظر طاقت گردیدہ
 شروع لہجہ و ج نمود و میر محمد کاظم خان ہم کہ پیشتر در زمرہ اقربا و و عد روپیہ مواجبات داشت بسبب تقدیم رسانیدن خدا
 پسندیدہ تر قے نمودہ صاحب رسالہ و سرداران کے از انواج گردید چون از سابق بہادر ہا بطور رسانیدہ مورد عنایت
 و الطاف ہیے نہایت بود و دوست محمد خان بجاقت شجاعت و دوا و اتحاد بسیار با میر محمد کاظم خان بہر رسانیدہ در حروب
 با اتفاق ہم سے بودند و راہ جسارت و جرأت ہا بیاری یکد گیر سے پیوند و یو ما فیو ما و راقدر شان افزودہ از چلہ رؤسای
 لشکر مهابت جنگ گردیدند حق آنست کہ ہر دو ہا در بے ہاد بودند و کار با بنوعیکہ باید ازین ہر دو کبریات و مرات بطور رسیدہ
 مور تخمین و آفرین دوست و دشمن گردیدند

ذکر شادی کتخانی سراج الدولہ و اکرام الدولہ و برطرفی شمشیر خان سردار خان و اخراج انہا از مرشد آباد

قبل ازین مذکور شد کہ در جنگ رگهو کہ بر سر تالاب رانی در صوبہ عظیم آباد اتفاق افتاد آنارفاق از شمشیر خان و سردار خان
 اندکے بطور رسیدہ موجب انزجا طبیعت مهابت جنگ و موہم ملال از سرداران مذکور گردیدہ بود و بعد از آن نظر بعدیم
 اعتماد بران جماعہ بعضی حرکات سابقہ آنہا نیز محمول بر سازش و اتفاق با مرہہ گردیدار از بخلہ انیکہ منکام و دو در گود نواح
 مرشد آباد و اقامت او در اطراف بیرہوم چون برسات پایان پذیرفت و آب و منہ بہاگیر سے روی کلمی آوردہ پایاب
 گشت و رود اخباس غلکہ کہ از آن طرف گنگا بر کشتیہا سے آمد موقوف گشتہ وصول اخباس مذکورہ بمرشد آباد و منحصر از
 بہکوان گولہ کہ شش ہفت کورہ از شہر فاصلہ دارد معین گردید اما ازین مکر کہ در راہا مرہہ منتشیر و آباد سے
 بہکوان گولہ آمدن غلات از انجا انحصار بر تعینا سے نموداران متحد مقتدر داشت بنا برین مهابت جنگ کہ دامانی گنج

مسکرو داشت شمشیر خان و سردار خان بنا بر حفظ طریق بگوان گوله و دفع ایند اسے مر سہ کہ بہتر دین میر سید رحمت فرمود و
 در آن وقت کبریات غارت و تاراج گاه و آن غلہ و غیرہ بعل آمد و مہابت جنگ اندک تو سہمی نموده صولت جنگ را بحفظ طریق
 بگوان گولہ تعین فرمودہ بود و متیقن شد کہ در آن وقت ہم این سامحہ از افغانہ مذکور بیاس خاطر رکھو بود و ازین مقولہ صد و چہر کا
 چند کہ دلالت بر عدم صداقت سے نمود بطور آمدن گرفت بعدیکہ مہابت جنگ تو سہم گشت کہ افغانان مذکور داعیہ خدع و غدر
 نسبت با و دارند و بخرم و احتیاط کوشیدہ در باب تیقظ و آگاہی ہلا زمان معتد اشارہ نمود و احتمال میرفت کہ تہ و سہر تلج
 اینہا با یا اشارہ رکھو و بنا بر سازش با دوست متفحصان میگفتند کہ رکھو بشرط اتفاق با و عطاء امیر خان را انعامتیم آباد
 و سردار خان و شمشیر خان را لک روپیہ نقد و نو کرے و از زہ ہزار سوار و عمدہ نمودہ بود و بشرط کشتن زمین الدین احمد خان
 ہمیت جنگ و تبصرہ آوردن عظیم آباد و ولک روپیہ نقد و فوجدارے در ہنگام علاوہ آن نو کرے موعود بود و خطوط
 رکھو بدین ضامین رسیدہ اینہا را راہمنون راہ ادا برگشت و بعضی میگویند کہ خود را صاحب اقتدار و لائق صد و ایر کار
 دانستہ رکھو را ہم با خود متفق ساختہ ارادہ فاسد را جارم شد ند علی اسی حال یا انہا استغفای نو کرے نمودند یا مہابت جنگ
 از سیماے اعمال و افعال اینہا آثار شرارت مشاہدہ کردہ در شروع برسات سال پنجاہ و نہم بعدیکہ ہزار و یکصد بر طرف ست
 و در ہین عرصہ کہ موسم برشکال بود ہمیت جنگ و عبدالعلی خان و صاحب احمد و جمیع منتسبان را کہ در عظیم آباد بودند حضار
 فرمودہ بناسے شادے کتخانی سراج الدولہ و اکرام الدولہ گذاشت حاج احمد بنابر بعضی جہات غدر خواستہ نیاد
 و ہمیت جنگ و عبدالعلی خان مع خیال و اطفال و تبعہ و لحقہ حاضر آمدند و فی حقیقہ این شادے بر نیستہ کہ باید و تکلف
 کہ شاید بعل آمد ابتدا بشادے برادر صغیر یعنی اکرام الدولہ نمود و سببش آنکہ دختر یکہ با سراج الدولہ از بنات عطاء امیر خان
 منسوب بود بحسب قضا رخت ہستی از دنیا دوسہ سال قبل ازین بنا بر لیست و دختر منسوب اکرام الدولہ زندہ بود و ہمیت
 برای دلہ سے و دلہ ارے را بعد بیک زن عطاء امیر خان کہ برادر زادہ اش بود شادے اکرام الدولہ مقدم داشت
 و نزدیک ہزار خلعت در شادے اکرام الدولہ و دوی ہزار خلعت در شادے سراج الدولہ بہ جمیع قبائل و عشائر و رفقا
 و مصاحبین و در باب طرب عنایت فرمود و خلایع فاخرہ مذکورہ از صدر روپیہ تا ہزار روپیہ و بعضی ازین زیادہ ہم قیمت
 داشت و بعضی کسان را لائق بحال اوجا ہر ہم بخشید و مالیک ماہ بلکہ زیادہ از ان طعام ضیافت و سرکار مہابت جنگ
 و شہامت جنگ دائر و سائر بود و احدے از اقاسے و ادہنے در شہر با ستے نا مذکہ بکرات بہرہ ازین ضیافت با و نہر رسید
 و ہر حصہ کہ با صلا ح مشہور تورہ گویند تخمینا بیست و پنج روپیہ خرج داشت و ہزاران ازین نوع تورہ با قسمت سید و چرانغا
 و آتش بازے چہ شرح دادہ آید کہ زمین ہمسر آسمان و مرشد آباد در شک افزاے ارم ذات الغما و گردید در ضمن ہمین شادیا
 صولت جنگ ہم شادے یکے از بنات خود کہ با فخر الدین حسین خان پسر سیف خان منسوب شدہ بود و با نصرام ریائید و پسہ
 سیف خان چون پدرش نہایت دولت و رفعت با اعتبار قدامت امارت و عمدہ گے خاندان داشت بکمال تجمل فراوان
 اسباب زینت و آرایش دار و مرشد آباد گشت و صولت جنگ ہم بیاس نام و ن آن کہ برادر زادہ مہابت جنگ و امیر
 ہفت ہزارے بود و عروسے دختر خود لبت کرفت و فرقا ہر دو شادے مذکور بحسب ظاہر برابر نمود و قضا را دختر مذکور روز
 سوم از شب کتخانی کہ در سبند و ستان معروف بچو تھے است لفتہ مردم و مرد عمل بر چیز باے بسیار نمودہ انواع
 خنما مذکور سے شد از انجملہ اغلب احتمال ہبضہ است و بعضی گمان سموم شدن او بعد اوت یکے از نسوان صولت جنگ

نابر رشک دادن استعد و اموال بسیار در جیز او می نمودند علی اسی حال محمدریج حسین خان نادان با وجود آنکه ملن غالب بود که اگر میباید و کار بهوشیار میگرد و دختر دیگر هم وصلت جنگ با او منسوب کرده در عهد از دواج او میداد بدگمانی بخود راه داده پنداشت که مرا هم مسموم نموده خواهند کشت و این وصلت تو طیه و تمهید کشتن من بود و سرکن و پرکن بی خبر و بی نصبت عطا سینگا که مثل مهابت جنگ و شمامت جنگ و وصلت جنگ گریخت و آبرو دے خود و آبا سے خود باین حماقت و حما رنجت نخف نماید که عطاء الله خان از اقربا سے کار طلب خان و او از بنی اعلم شجاع الدین محمد خان شجاع الدوله بود و بعد رفتن مهابت جنگ به نیابت صوبه عظیم آباد حاکم اکبر نگر راج محل گردید و تا بر آمدن از مرشد آبا که بعد ازین مذکور خواهد شد بحکومت آنجا مامور ماند و بمصیبتش هزار سے و شش هزار سوار و عطا سے نوبت و پاسبانکے جالندار و خطاب اعز الدوله بهادرتاب جنگ از حضور سرفراز سے یافت و مال احوال او تقریباً عنقریب مذکور خواهد شد و سراج الدوله بعد مردن دختر عطاء الله خان که با و منسوب بود با دختر محمد ایرج خان منسوب شد و احوال محمد ایرج خان بسبیل جمال آنکه جدش مصطفی قلی خان دیوان صاحب اعتبار محمد اعظم شاه بن اوزنگ زیب عالمگیر پادشاه بود و علاوه آن در زمان بودن شاهزاده مذکور در احمد آباد کجرات خدمات عمده آن صوبه داشت و در اسسپه بود اکبر قلی خان پدر محمد ایرج خان و شاه قلی خان و میرزا محمد تقی و بهر سه برادر خصوص اکبر قلی خان و شاه قلی خان حرمت و غرت تمام داشتند مصطفی قلی خان در زمان اعظم شاه در گذشت شاه قلی خان را شاهزاده قبل از محاربه با بهادر شاه بجز روز خدمت تو پخانه عنایت کرده بود و در جنگ کشته شد و اکبر قلی خان خدمات بهاکلیپور و غیره بعد انقلاب حالات اعظم شاه بتقریب حاصل نموده طرف عظیم آباد و بنگاله افتاد و در زمان فرخ سیرابا ریسے بر دلبه فو تش محمد ایرج خان در زمان فرخ سیرابا بطه اخلاص با غیرت خان کمشیره زاده امیر الامرا حسین علی خان درست داشته فارغ البال میگذا رانید و بعد کشته شدن سادات برفاقت مبارز الملک سرلبنه خان کجرات رفت و مدتی با او بود و بعد از آن ترک رفاقتش کرده به بنگاله آمد شجاع الدوله مرحوم که تعارف نام بابا بایش داشت در زمره مخصوصان منتظم گردانید و همراه عللار الدوله سرفراز خان مرحوم در جنگ مهابت جنگ پیشکش کشته شد و خود مجروح گردیده مدتی خانه نشین بود منتحبان و دو مان مهابت جنگ تبالیف او پرداخته در سرکار مهابت جنگ بعلاقه نوکر سے فسلکش گردانیدند بواسطه رباط اخلاص اکثر با عطاء الله خان سے بود چون مهابت جنگ از محاسن و محامد سلسله اش اطلاع وافی داشت پیغام وصلت سراج الدوله با حبیبیه او داد و بعد ایجاب و قبول و انعقاد وصلت مذکور توجه پرورش و ترفیه احوال محمد ایرج خان شده بعضی از خدمات ملک بنگاله افزایش رساله با و مقرر و مفوض نمود شب شاد سے سراج الدوله فوجاتیار و از چاهائے شمشیر خان و سردار خان خبردار بوده مستعد و مهیا بودند تا افغانه را اگر خدمت منظور باشد بعمل نتواند آورد و بعد انقراض از شاد سے سراج الدوله بهیت جنگ و عبدالعلی خان مع متوسلان از یال دولت خود از مهابت جنگ رخصت یافت و از مرشد آبا و نهضت نموده بعظیم آباد که مسکن و ما و آکشان بود و مع انجیر بد و لتها نهائے خود رسیدند و بعد رخصت و نهضت ایشان شمشیر خان و سردار خان که قریب شش هفت هزار کس همراه شان بود بمبالغ تنخواه در راه و غیره از رو سے حساب گرفته بمو ملن و مسکن دیرینه خود که قصبه در بنگاله بود روانه شدند و بر محابر و نوکیله سوار گشتند و عبور نموده و بوطن خود رسیده زمانے آرمیدند قریب یکد و ماه با بیخال گذشته بود که میر علی اصغر که بر جی طلب عطاء الله خان عظیم آباد رسیده عازم مرشد آباد گردید.

ذکر درود میر علی صفر کبریا بشد آباد و شروع تقار و غبار میان مہابت جنگ و عطاء اللہ خان و خروج و انحطاط درجات میر محمد جعفر خان قریب بہم و بنام مفسدہ شمشیر خان سردار

میر علی صفر از سادات سیکرے معنات میوات و در زمرہ ملازمان عمدۃ الملک امیر خان بہادر خلف عمدۃ الملک صوبہ دار کابل مسلک بود و پدرش میر غلام محمد نام دہشت مرد بسیار عیار و نہایت ہوشیار صیت شجاعت و دلیر کے موصوف و در ابتدا کے جوانی نجدت یکی از درویشان رسیدہ بعضے از افعال و اعمال فقرا از درویشی مذکور و زیدہ آخر طالب دنیا و جویا کے نام و نشان گردید و دایم پیر کے در سیکرے گسترہ اکثر جاہلان البہ را بدام خود آورد و نعلی بہر سانیدہ در اتباع خود ملقب بکبر کے گشت و معصوم العارین لقب ثانی خود ساخت و سخنان خفیفہ پیش متقدان و ابلہان گفتہ انہار عروج بمراتب معنوی بانحاسے شستی سے نمود کہ ہمہ یک از ان اعلیٰ ندا شدہ اعظم اولیا را میر بنو مردم بدعت تحلیل و تحریم بعضے خیر ما از ان عزیز نیز نالند چنانچہ میگویند تخم مرغ را حرام میدانست بعضے ہوشیاران کہ در خصوص این امر پرسیدہ بودند میگفت کہ نہ حرام کردہ ام و نہ دین باب چیز کے گفتہ ام اما من نمی خورم و اتباع او خرق عادت عجیبہ را بر اسے او قائل بودہ اند از ان جملہ آنکہ روزے در چاہ افتادہ چون چنبدگان یا فلتند او را در میان چاہ بر میخواستادہ دیدند و این خبر شتر گشتہ بہان جا یا نقد شش صد کس بشرف مریدش مشرف گشتند و در ابتدا جاہل بودیکے از طلبہ معلوم را با خود متفق ساختہ در حلویت کتب مبادی صرف و نحو از و میخواند و چند لغت عربی یاد کردہ در محالیں ہنگام گفتگو مذکور میکرد اگر کسی از تحصیل علم سے پرسید میگفت بلی در مکتب عالی بامرشد زادہ سے خود تحصیل نمودہ ام کہ نہ از انکہ علم لدنی در عالم معنی با حسنین علیہما السلام اخذ کردہ ازین مقولہ گفتگو با داشت و نیز در مجلس اگر بیگانگان حاضر باشند سخنی چند بطور اجمال بنوعی میگفت کہ مستمعان گمان کنند کہ بر قلوب ما اثر افے بہر سانیدہ از ضار و برائو ما گئی دارد خلاصہ مرد عیار سے چاہ طلب و با سعد و دے از مردمان ہمارا ہے در خانہ عمدۃ الملک نوکر بود چون عمدۃ الملک کشتہ شد وزیر خان نامے افغان دلازا کہ از معتقدان او کہ جامعہ دار سے بود رفیق عطاء اللہ خان تقریب میر علی صفر کبریا پیش عطاء اللہ خان نمودہ خان مرقوم را مشتاق او نمود عطاء اللہ خان بعد بہتدیان از مہابت جنگ مبلغ معنوی بطریق مساعدہ فرستادہ او را با جمعیت لائق طلبید میر مذکور اسباب تجمل خود مثل بالکی جالہ دار و آلات نویت و دیگر لوازم امارت از ان زر آراستہ و شش صد ہفتصد سوار از خویش و تبار خود و بیگانگان فراہم آوردہ در سال شصتم از ماہ دوازدہم ہجرت بعظیم آباد رسید و در خارج شہر دوسہ روز مقام نمودہ عازم مرشد آباد گردید در زمان توقف او حاجے احمد و عبدالعلی خان با شہتار درویشے و کمالا لش شائق کشتہ ہر یکے برای دیدنش رفت او ہم براسے باز دید بخانہ حاجے احمد و عبدالعلی خان یہا در در آمد فقیر بہان روز در خانہ خال خود یکبار دیدہ بر بعض اوضاع او مطلع گردید بہیت جنگ کہ ناظم عظیم آباد و داماد مہابت جنگ بود این ہتیکبار او کہ برای دیدنش نیا مدغوش نکردہ در باطن آرزوہ گشت و احوال او را مہابت جنگ نوشت و حاجے احمد نیز در تعریف و توصیفش لگاشت سید صاحب چنین و چنان و در پیچ باب کمتر از مصطفیٰ خان نیست *

ذکر عروج میر محمد جعفر خان بر مرتبه نیابت صوبہ دکن کنگ و نزول از ان مرتبه باندک زمان فی قضا فی ملک

مہابت جنگ بعد اخراج شمشیر خان و سردار خان و فقیہ افواج مرہٹہ از حدود بنگالہ چون مطلع نظر داشت و آنہا بطرف کنگ اکثر پناہ بردہ میگذرانیدند و از عہد عزل عبدالرسول خان و مقید شدن راجہ دولہہ رام در کنگ صاحب فوج مقتدہ بودند خواست کہ میر محمد جعفر خان را با فوج مناسب بکنگ بفرستد درین خصوص مشورہ چنین قرار یافت کہ خلعت صوبہ دار کے کنگ بصولت جنگ مہام الدولہ سعید احمد خان بہادر عنایت شود و نیابت انعامت آنجا میر محمد جعفر خان دادہ اید بنابرین خان مرقوم را عنایت خلعت نیابت کنگ فوجدار کے میدے پور و بھلہ با بجائے علاقہ بخشیکری کہ از چند سال با وجود عطا یا کے سپرچ و جیفہ مرصع داسپ و فیل و شمشیر امتیاز بخشید و صولت جنگ بہادر نیز از قبل خود خلعت با جواہر محمد دھمطافرمود میر محمد جعفر خان نیابت بخشیکری کے خود را بمیر اسمعیل بی محم خود دادہ در حضور گذشت و سچان سنگہ نامے را از نزد خود فوجدار کے بھلہ گماشت و خود با جمیعت ہفت ہزار سوار و دو از دہ ہزار بیادہ حسب الامر مہابت جنگ بانستظام صوبہ کنگ و تنبیہ و اخراج مرہٹہ را سپے گردید و کعبہ قطع منازل در جوار میدے پور رسیدہ با جمعی از مردم مرہٹہ و افغان کہ در ان مکان بودند جنگ نمودہ شکست بانہاداد و مرہٹہ مذکور فرار بطرف بالیسر نمود و خان مذکور با جمیعت مزبور وارد میدے پور گشتہ انی طرف رودخانہ کھنسانی چھاو نے لشکر احکم زاد و باندیشہ آمدن افواج دیگر جرات برقتن کنگ نمود تا آنکہ خبر آمدن جانو جے سپر رگھو د فوج کنگ شہرت گرفت و میر محمد جعفر خان با سماع این خبر مضطرب الاحوال بدون اذن و اطلاع مہابت جنگ از میدے پور کوچ نمودہ ارادہ بردوان نمود و فوج ہراول جانو جے بے جراتیہا کے میر محمد جعفر خان دیدہ چند زنجیر فیل و غیرہ بکار برد و خان مرقوم با آنکہ شانزدہ ہفتدہ ہزار کس از سوار و پیادہ ہمراہ داشت بدون تحقیق افواج مرہٹہ و بے تحریک سیف و سنان راہ بردوان گرفت و مہابت جنگ چون براحوال میر محمد جعفر خان آگہی تام داشت عطاء اللہ خان ثابت جنگ را منع فوج بکنگ او پیشتر از خود فرستاد و میر علی اصغر کبر کے بعد بر آمدن عطاء اللہ خان از مرشد آباد و ملازمت مہابت جنگ در غیبت او کہ حسب اطمینان آمدہ بود مذکورہ از بیرون شہر راہ لشکر خان مرقوم گرفت و لشکر عطاء اللہ خان رسیدہ منہی شد عطاء اللہ خان با ظہار وزیر خان اسیر دام تزدیر او پیشتر گشتہ بود و بعد رسیدن میر مذکور و مشاہدہ ابلہ فریبہا کے او شیفہ تر گردیدہ با اتفاق ہمیکر سیردوان رسیدند و از ان طرف میر محمد جعفر خان ہم گریشتہ وارد قصبہ مذکورہ گردیدہ و جانو جے مع میر حبیب و افغانہ و مرہٹہ در انجا رسیدہ و عرصہ را از مہابت جنگ خالی دیدہ محاربہ صعبے نمود و در ان جنگ از عطاء اللہ خان تزدنمایان بطور رسیدہ خصوص میر علی اصغر کبر کے کہ نہایت صاحب جرات و در ان روز ہراول عطاء اللہ خان بود و فوج الہوس خود ہمراہ داشت جسارتہا کے بی نہایت نمودہ مورد تحسین آشنایان بنگانہ گردیدہ عطاء اللہ خان با خواہے میر علی اصغر کبر کے عرصہ را خالی دیدہ و چون در ایام جنر فہیدہ سود کے غامے بدماغ خود چخت و قاصدان شد کہ میر جعفر خان را با خود متفق ساختہ بر کاہ مہابت جنگ رسد با او خدع نمودہ از میان بردارد چنانکہ بواسطت میر معلی خان کہ مرد سکبرہ سطلکی غش و نہایت مصاحب میر محمد جعفر خان بود این بیگامہا داد خان مرقوم ہم بنا بر سفاہت سیلی بانیکار نمود و مقرر شد کہ بعد حصول مقصود

صوبه عظیم آباد میرجعفر خان باشند و بنگاله لهجاء الله خان میرعبد الغفریز و غیره دوستان میرمحمدجعفر خان برین ماجرا
 انگلی یافته ممالعت را از حد بدر بردند و خان مرقوم را از ان اراده فاسد نادم ساختند و نامبرده از ان رفاقت سرباز
 زده بجان خود نشست اما مهابت جنگ آتشام آن نموده از سر دو بدگمان و بجان آزرده گردید و بعد برین آنامهابت جنگ
 بروان را مغرب خیام خود گردانیده متصل بفرودگاه عطاء الله خان و میرمحمدجعفر خان رسید میرمحمدجعفر خان آمده ملازمت
 نمود و مهابت جنگ سخنی چید ابوود عظمی در بتبیه قباح حرکت معاودت از سید نے پور که از خان مرقوم بطور رسید
 بر زبان آورده و حضرت انصاف بجانہ اش داد میرمحمدجعفر خان را بمقتضای الحق مکرکات مذکوره گران آمده از
 آمد و رفت در بار تلقاء و در زید مهابت جنگ بنا بر دلجوئی و آبر و بخشی عطاء الله خان بتقریب مبارک با فتح بجانہ ادرت
 در آنجا میرعلی اصغر کبرے آمده ملازمت نمود اما در سلوک مهابت جنگ را هم عطاء الله خان تصور نموده حرکاتیکه
 شایان نوکرے و آقائی نباشد بطور رسانید و مهابت جنگ آزرده گشته مکنون خاطر خود را بی سر نمودن صلاح ندانست
 و بجانہ خود معاودت نمود عطاء الله خان التماس نگید اشتن میرعلی اصغر با هزار سوار نمود مهابت جنگ پیغام داد که
 در رساله خود با هر قدر مردم که خواهد رسید بگردم بر رساله شما از ان قدر که دارید بفرستید تو انم افزود میرعلی اصغر ازین
 سخن اظهار آزرده گشته نموده اراده برخاستن از لشکر نمود عطاء الله خان معروض داشت که در صورت رفتن سید
 صاحب من هم نمی توانم ماند مهابت جنگ جواب صاف داد که اختیار با شماست عطاء الله خان را که میرند کور نشانت
 مغض شدن صوبه بنگاله از عالم بالا بنام او داده بود و آن سفینه ابله و عده او را از حتمیات میشتربل تا مل از بر دو
 مع میرند کور برخاسته راه مرشد آباد گرفت مهابت جنگ خواست که بتالیف قلب میرمحمدجعفر خان پرداخته مستمال
 سازد و بنا برین بتقریب قاتله کس از اقر با سے او که در ان احوال مرده بود بجانہ اش رفت خان مرقوم بمشاهده
 شش هفت هزار سوار مستعار بل بعضی از اسباب امارت همراه خود بیدار غلطی بخوشتن راه داده در مراتب انتقال
 و مشالعت و عرض مطالب خط مراتب را لمخو ظنداشت و حرکاتے چند که لائق بحال او نبود بطور رسانید مهابت جنگ
 آثار سفاقت و تنک طرفی از ناصیه احوال او دریافته بجانہ خود معاودت فرمود و بهانه بجا سبب علی سجان سنگه
 را که نائب خان مرقوم و با او در مقام غدر بود طلبید اشت میرمحمدجعفر خان در فرستادن او عدول حکم نموده جواب
 داد که بردن او با سر من و البته است مهابت جنگ ازین جواب دور از صواب بر آشفت سید محمد یساول را چند
 نفر فرستاد که سجان را همراه خود رفا و قتر آبیارد مشارالیه که غلطی و خشونتے در خارج داشت حضور میرجعفر خان رفته
 و چند کلمه درشت گفته دست سجان سنگه را گرفته همراه خود آورد مهابت جنگ بنا بر صاحت فوجدار سے بجلی سجان
 و بخشیکرے بنور الله بیگ خان برادر فقیر الله بیگ خان بتغیرے میرمحمدجعفر خان داده رساله میرمحمدجعفر خان را بر طرف
 نمود و فرمان داد که هر که نوکرے خواهد در ششته حضور رساله سراج الدوله آمده نوکرے کند بمجذ این عزل و نصب
 داشت تبار بر طرف رساله تفرقه در مردم همراه سے میرمحمدجعفر خان رویداده چند ان کسے با او نماند و دو دو خوتیکه در
 داغش پیچیده بود و در ششته ناچار بالفعال واضطرار او هم راه بنگاله گرفته بجهت جنگ بهادر سپو سست در ان
 عرصه فقیر هم از عظیم آباد بمشدد آباد آمده در دربار شهاست جنگ آمد و رفت داشت که این سوانح روے نمود و مهابت
 باستماع خبر وصول جانوبے در قرب جوار لشکر با افواج بجور امواج بمقابل افواج مرثیه و افغانه شتافت و بعد از طی

اندک مسافت محاربه با جانوبه و میر حبیب رویداد و لاداران همراه مهابت جنگ بر سر سهام و ضرب حسام چون تمام
 و شکست بوق اندازان آتش بار و دوزخ و دمار فوج و کمن بر آورده بسیار سے از مرہٹہ ہمارا جنگ ہلاک اندھنہ جانو
 بمشایدہ این حال شکستہ بال گردیدہ بقصد تاخت و تاراج مرشد آباد و دید مهابت جنگ با شماع این خبر در قلعہ قبض و دیدہ
 استعمال نموده فرصت نداد کہ آن گروہ ابنوہ ضرر سے لیکنے شہر تو اندر سانسید جانوبہ کہ ضرب دست اسلامیان در نظر
 داشت در حوالی مرشد آباد حرکت مذکور سے نموده خاکبہ غاسر راہ میدانی پور گرفت و مهابت جنگ ہم در قلعہ قبض و دیدہ
 پہنچ جانوقت نورزید اما جانوبہ سے بکروئی از باد و غبار استعار گرفته جائے مقابلہ نمود و مهابت جنگ نظر بہ قرب بر شکل
 بمبرشد آباد معاہدت فرمود و از اشناسے راہ متواتر احکام اخراج میر علی صغر کبر سے بشماست جنگ فرستاد و شماست جنگ
 پیاس خاطر عطاء اللہ خان سامحہ میکہ و مهابت جنگ چون نزدیک رسید بشماست جنگ بہادر قلعہ در کمال تاکید و شبستہ
 قلمی فرمود کہ رحم خان بر اہمین کار میر و اگر آن عزیز بر آمدہ باشند بہتر و الا رحم خان بحیر و غفلت اورا بر آورده داخل جہاؤ سے
 خود خواہ شد عطاء اللہ خان با این خبر بشماست جنگ رفوہ را بجنسہ فرستادہ بود مصطرب گشتہ میر علی صغر کبر سے را علیہ السلام
 و رعایت ماسے لائق نموده مرض فرمود و آن عزیز بے تمیز بر کاغذ سے وعدہ قریبے نوشتہ بعطاء اللہ خان داد کہ بعد
 انقضائے این قدر مدت شمار مسند ایلالت بنگالہ تشکمن خواہید شد بعد از رقت بسیار و تا مسفت بے شمار عطاء اللہ خان
 میر ندکور راجتے الباب مشاقت نموده رخصت فرمود و میر سراسر ترویر بادل خستہ و خاطر شکستہ رخت سفر بر بستہ
 راہ وطن گرفت و قطع منازل نموده چون بعظیم آباد رسید ہیبت جنگ کہ از د آزرده خاطر بود معاہدت از دخول شہر نموده
 فرمود کہ چنانچہ از بیرون شہر بمبرشد آباد در رفتہ بود الحال ہم از ہمان راہ بوطن خود برود چون در برسات از شدت سیلاب جلہ
 راہما مسدود و عبور و مرور منحصر از رستہ باز از شہر است میر بیچارہ غریق گرداب حیرت گردیدہ نمیدانست چہ کند آخر الامر
 بسے و التماس سمکد نثار خان و عبدالعلی خان پروانگی مرور از رستہ باز از شہر یافتہ بیرون شہر رفتہ منسل نمود و بیچین قسم
 بر دریا سے سوہن مہلو ان سنگہ حسب الایام سے ہیبت جنگ طرف مقابل آمدہ بارادۃ تاراج لشکر کش اقامت نموده
 و میر علی صغر کبر سے مصطرب گردیدہ باز بہر سے نثار خان و عبدالعلی خان و حاجے احمد کاشت و این ہر سے کشت
 سبالنہ در خدمت ہیبت جنگ نموده پروانگی در گذشتن از اضرا او گرفته مہلو ان سنگہ را حکم بر خاستن از مقابل او داد ان
 کشتیا بنا بر عبور دریا سے سوہن نویا نیند و سمکد نثار خان و عبدالعلی خان کو ز خاطر ہیبت جنگ دریافتہ مردمان خود را
 براسے قتل و حمایت میر مذکور فرستاد تا از حدود صوبہ عظیم آباد بلعایت گذرانند بعد مرور دوسہ ماہ ازین معاملہ کہ
 کہ برسات اختتام یافت و ہیبت جنگ بمشایدہ دولت برادران خود و رفقا سے مهابت جنگ کہ در شاد سے سراج الدولہ
 و اکرام الدولہ سپران خویش دریافتہ بود عازم آن گشت کہ اقتدار فوج بہر سانسیدہ مثل مصطفی خان در مملکت بنگالہ و خانہ
 عم و پدر زن خود محیط و مسلط باید شد و دیگران را محکوم و مطیع خود بلعالت اچیل باید داشت بنابرین در او اہل زیستان
 کہ مهابت جنگ بقصد تنبیہ و استیصال مرہٹہ ہا کہ در میدانی پور اقامت داشتند از مرشد آباد بر آمدہ با مانی انج معسکر ساخته بود
 درین مکان میر ابوالمعالی سے کہ سابق برین خانسا مانی بر مان الملک داشت درینوال بغیرت تمام پیش ہیبت جنگ بر می برد
 بر سالت و سفارت ہیبت جنگ رسید و ہلا ز مست مهابت جنگ فائز گشتہ تبلیغ رسالت نمود خلاصہ پیغام آنکہ شمشیر خان
 و سردار خان کہ بعد بر طرفے باعتبار تو عن قدیم در در ہجنگہ اقامت گرفته اند و جمع کثیر سے از افغانہ ہمراہ دارند اخراج این

خانی از تعلق نسبت و بدون اینها بے علاقه نوکر کے درین دیار موجب مناسبت صورت ملتزم آنکہ اگر ارشاد شود سرداران مذکور را با جمعیت سہ ہزار سوار نوکر نگہدارم لیکن چون جائد اتخواہ این سپاہ درین صوبہ کجائیش ندارد و مقدم و رکتین نیست و بہ منشا ہر این جمع از سر کار محنت شود مہابت جنگ اگرچہ ابتدائی ہست نکات ازین امر فرمود آخر الامر بیاس خاطر ہیبت جنگ بوجہ معقولے چند کہ در صورت عدم قبول مناسبتش را حال مہابت جنگ ساختہ بود قبول نمود و میر ششار المیہ مقضی المرام معاودت ہنودہ از پندیرائی مدعا ہیبت جنگ آگہی داد و بعد رسیدن میرند کور احترام الدور بہادری ہیبت جنگ باستمالہ افغانان مذکور کشیدہ استدعای ملازمت آنها نمود و پیغام نوکر کے فرستاد آقا عظیمائے مرحوم و تقی قلی خان مرحوم و محمد عسکر خان مرحوم واسطہ جواب و سوال گردیدہ آنها را بہر صورت طعن نمودند چون آنها ہم قاصد امر سے عظیم بودند قبول نمودہ خواہان عمد و پیمان با اہل غلاظہ و شہاد کردیدند حسب المدعا کے نشان لعل آدہ نوکر کے منتقم شدہ ادا خریدی الحہ از درہنگہ شمشیر خان مراد شیر خان جہت شیر فرادہ او سردار خان بخشی بہیلیہ روانہ گردیدہ در ایام عاشوراء شروع سال شصت و یکم از ماہ ۱۰ و از دہم آن طرف گنگا رسیدہ فرود آمدند و آمد و شد مردم از طرف ہیبت جنگ نزد آنها گرم بود آنها خوف خود را از ملازمت دانہ وقت در بار بنابر اندیشہ فدیہ کیا از مہابت جنگ و ہیبت جنگ در بارہ عبدالکریم افغان و روشن خان بطور رسیدہ بود ظاہر سے نمودند و ہیبت جنگ از آلہ و سوس و ہراس آنها با انواع مختلفہ و اغا کے متشتتہ میفرمود تا آنکہ روز سے بنابر ظہار اطمینان خاطر خود از آنها و رام کردن نشان بدون اطلاع بر قفا و سہمان کشتی خاصہ کہ با اصطلاح پیرندہ سیکو بنید مع پسہ کہ چاک خود میرزا مہار کے و سید علی خان برادر وسطے فقیر کہ بدامادیش گرفتہ بود و محمد عسکر خان سوار شدہ بی خبر از ہمہ کس تنہا عبور نمودہ بخیمہ شمشیر خان کہ بر لب دریا داشت رفتہ نزول نمود و شمشیر خان تالب آب استقبال نمودہ ہم سلام و آداب و نذر ترقہ یم رسانیدہ و خیمہ خود دیرہ بر مسند نشاند و خود با دایب ایستاد چون ہیبت جنگ بمبالغہ حکم بہ نشستن فرمود نشست و مراد شیر خان و دیگران آدہ سلام و از دحام نمودند و نذر گذرانیدہ مراد شیر خان شمشیر خان در دست مستعد بیک پانشتت افغانہ در زبان پشتو کہ دارند از شمشیر خان اذن کشتن او در خواستند اما او گفتگو با آنها و ممانعت دران زبان و ہم زبان منہ سے مناسب و مقرون با صلاح ندانستہ بہانہ خاریدن ریش سر خود را بطور ممانعت بشدت بنیاد سید علی خان این ماجرا بخیمہ خود دیدہ پیش فقیر بعد ساختہ مذکور کہ بندہ از شاہجہان آباد برگشتہ بود و نقل سے نمود لیکن ہیبت جنگ برین استیذان و منع مطلع نگردید و قضا چشم او را پوشید شمشیر خان قیل و اسپہا موافق ضابطہ در نذر کشید و از نذر گذرانیدہ ہیبت جنگ عذر خواہ سے نمودہ گرفت و دلہ از سے و اطمینان خاطر او نمودہ برگشت و پیرانگی عبور داد عملہ میر بجگشتیہا حاضر آوردند و عبور افغانہ در باغ جعفر خان شروع کشت اول سردار خان مع ہمراہیان خود عبور نمود ہیبت جنگ ہمان قسم تنہا بر پا لکے سوار شدہ ہیرون کثرہ نجم الدین رفتہ نشست دارخان با ہمراہیان خود آمدہ مجرا و ملازمت نمود مشہور است کہ او درین دعا شرکت و اطلاع نہ داشت چنانچہ خود پیش شاہ محمد امین و شاہ رستم سے کہ دران وقت از مشاہیر دولیشان و ظاہر و باطن ایشان یکسان بود و کیفیئے از ثا و معنوی داشتند تقیم ظاہری نمود کہ من از عملیکہ این ہر دو سفلہ یعنی شمشیر خان و مراد شیر خان نمودند آگہی ندارم والا از رفاقت نشان سہ با زمی زدم اکنون ناچارم چہ کے این سخن مرا باور نہ کردہ اگر ترک رفاقت نمایم نسبت جہن و نامرد سے بمن خواہند نمود بنابرین بیاس ابرو سے چھو سے و شرم افغانے شریک اما از معتد سے مسموع گشتہ کہ میگفت کہ این خبر از اسرار ہر دو سرداران

چون مقدم بنمود بطور رسید کہ ہر یکے ازین ہر دو در باطن این ارادہ داشتند کہ بعد ان فراغ از صل ہیبت جنگ کار دیگر سے تمام کنند و با افراد خود مالک ملک و دولت باشند و العلم عند اللہ تعالیٰ القصدہ در عشرہ ادا فرماہ محرم شرموع سال شصت و یکم از مایہ دوازدم ہجرت ملازمت آنها و آمدن بخانہ ہیبت جنگ معین گشت درین ایام عم را قلم مہدی کے نثار خان کہ نہایت مستعد البیہ ہیبت جنگ و سرمایہ استطاعت و در چین اعیان بود و خدمت پر گئے سرس کنبہ و تنبیہ و گوشمال بشن سنگ زینداران را بجا ماور گشتہ اکثر سرداران مہم کار آمد فی مثل خادم حسن خان و احمد خان قریشی و امثال آنها مع را بچہ سندر سنگ زیندار نگار کے متعین او بودہ و حضور حاضر بنودند و اکثر کیہ حاضر بودند ممنوع شدند کہ کسی از فرقہ سپاہ روز ملازمت شمشیر خان و سردار خان حاضر نشود و چو بداران خانہ بخانہ جامعہ داران و رسالہ داران گردیدہ حکم حاضر شدن دران روز رسانیدہ آمدن دین نابا ترکیل اطمینان آنها بود و نہ الحقیقہ طمع در بعض عظام امور و قضا کہ بر عکس آن جارس شدہ بود چشم ہیبت جنگ را کور ساخت والا آن عزیز در ہوشیار کے و مال اندیشی ہر چند مقلد مہابت جنگ بود اما گویا گو کے سبقت در محاکمات دنیا از ہم رہوہ قدسے چند پیشتر رفتہ بود و فقیر چار روز قبل ازین سانحہ بارادہ ملاقات والد عازم بر سیلہ وغیرہ محاکمات کہ خدمات آنجا از طرف غازی الدین خان فیروز جنگ حلف آصف جاہ داشت کشتہ دوسہ منزل پیشتر رفتہ بود و بحسب اتفاق از غرائب امور آنکہ روزیکہ ہیبت جنگ کشتہ شد ہمان روز وقت عصر فقیر بے آنکہ قائل را بہ بند شینید کہ کسی میگوید کہ شمشیر خان ہیبت جنگ را کشت و روز دوم از استماع در منزل شمی مضاف پر گئے غار کے پور مجروحان چند از پر گئے بھوجو کہ ملازما عامل آنجا بودند رسنیدہ خبر کشتہ شدن ہیبت جنگ و غارت شدن فوجدار سرکار شاہ آباد از دست زینداران آنجا نابا بر برہمے عمل بطور و شیوع یافت *

ذکر کشتہ شدن ہیبت جنگ و انتقال او ازین جان تاریک و تنگ *

اما کیفیت کشتہ شدن ہیبت جنگ مرحوم آنکہ یک روز قبل از ملازمت شمشیر خان سردار خان مع رفقا کے خود آمدہ ملازمت ہیبت جنگ نمود و موافق دستور سیرہ ما کے بان تسلی گزشتہ بخیمہ ما کے خود رفت روز دیگر بطور روز اول ہیبت جنگ در چیلن فوساختہ خود اول روز بر آمدہ بر سندر گشت و محمد عسکر خان کہ ندیم و واسطہ جواب و سوال با افغانہ مذکور بود و میر مرتضی و میر بدیع الدین و میر لید میر ہر کارہ در مضافی تحویدار صلاح خانہ کہ اصلش قصاب بود و سنیا رام مشرف نو پچانہ دستی کہ پیشکار کے خادم حسین خان داشت با چند نفر خدمتکار حاضر و چو بداران و چیلہ ما بہ دستور دربار بجا کے خود نابا بر توک استادہ و میر عبد اللہ صفوی نسب کہ از اعیان دہا غنیم آباد و صاحب ملک زمین املاک مع روشی بود و شاہ بندگی از پسرزادہا شہر قریشی بانی چیلن ساکن و مجاور آستانہ قدم شریف خانہ خود بود و ازین قبیل دسہ بیخت پیشہ اکابر و موضع برای مجرا حاضر آمدہ حسب بود و محمد عسکر خان مع ہیبت کھتری زادہ کہ رفیق پروردہ او بود و پشت ہیبت جنگ متصل سیند گشتہ او ہم سلاح و پیراقتی داشت احد از مذکورین شمشیر در دست بلکہ اکثر کے مثل میر تقی و میر بدیع الدین و محمد عسکر خان و مر لید میر ہر کارہ کار و کے ہم دو کمر بند داشتند مگر مضافی مذکورین ہیبت جنگ موافق ضابطہ در دست گرفته استادہ بود و را بچہ رام نراین دیوان و بعضی تصدیق علم دیوانی دسہ چار نفر منشی در منشی خانہ تخمیناً بقدر پنجاہ گز دور از چیل ستون بطرف شرقیش نشستہ بودند و غایت یابا کہ پیشتر خانسانان والد فقیر دوران زمان ملازم ہیبت جنگ بود و میر سامانے خانہ اش داشت نیز حاضر بود اول

بسیلیه تخمیناً مع هزار کس قدر که کم و بیش بایند و قمارهای تیرنید و قتیله های روشن آمده از دور سلام باد آب بجا آورده و پیشتام
و با معبود از روشناسان همراهِ خود ملازمت نموده نذرگاه گذرانید و تفکیک میان همایش بطرف دست راست عمارت چهل ستون که راه طرف محل سراسر
بود بهیبت مجموع توخت نمودند بعد از آن مراد شیرخان نام را با پانصد کس افغان مسلح و مکمل معتمد در رسیدن از دور باد آب بندگی خداوند
سلام نموده بهیبت مجموع پیش آمد و در عمارت چهل ستون از دام رویداد هر یکی نذر ملازمت میگذاشت و مراد شیرخان رو بر پشته ده نام و
نشان بر افغان معوضه داشت و بهیبت جنگ تفسار نمیداد که شمشیر خان کی می آید او و سوار کاره با التماس مینمودند که سوار شده در راه
است غمخیزان پاک شرف حضور می نماید تا آنکه شمشیر خان نزدیک بچو تره که کو تواسی که بر دروازه قلعه نخته پادشاه است و از دروازه
چهل ستون بفاصله دوتیر انداز است بر پله که خود سوار در رسید و افغانان جمعی که کمتر از سه چار هزار نبوده اند همراه جنگ
او پیاده پا دامن بکمر بایزده با سلاح و بیراق شمشیر خان را در دور خود گرفته بتانی و تامل می آمدند از دروازه چهل ستون
تا دروازه مشرق حصار شهر رسته یازار پر از ان اشترار بود چون خبر و رو شمشیر خان تا بجا رسید و نذکور رسید مراد شیرخان
افغانان همراهِی را گفت که برخاسته مرضی شوید و پان بگیرد تا شمشیر خان مع همراهِیان خود آمده ملازمت کند فغان
برخاسته بر سر بهیبت جنگ از دام نموده پان میگرفتند تا نوبت بعد از رسیدن رسید چون با همراهِی خود بود که
سیقت او خواهد نمود و لرزه بر انداختن افتاد و دستش میلزید بهیبت جنگ که پان بدست او داد بنا بر لرزه که داشت
پان از دستش افتاد بهیبت جنگ متعجب شده گفت که پان قسمت شما افتاد دیگر بگیرد و متوجه طرف پانان گشت نظرش
پایین بود که رشید نارشید کتار که از کمر کشیده بر سینه بهیبت جنگ زد اما چون دستش لرزان بود کتار می نکرده و محمد عسکر خان
متعارف ازین حال فریاد کرد که پان و پان این چه ملک حرامی است درین گرمی بهیبت جنگ نظر بالا کرد و این است
و دیده دست بقبضه شمشیر که رو برود داشت دراز ساخت مراد شیرخان بیند که در دست داشت کشیده خیال بقو
زود که از شاه بهیبت جنگ گذشته تا بهیبت گاه حامل برید و بهیبت جنگ مرده بر تکیه بسند افتاد و آن شتی یا دیگری
شیرش را بریده و پیکار استنش را بریده بر نیه اش گذاشت و بر عم خود این را عملی می پنداشت که خون خواهش را پرود و بهوشم جو اس
ازین عمل پیش آمده تدبیر می درست نموانند نمود میر مرتضی دویده که پان زندگه او خود را سپرد و از بریکش
انداخت و نیزه ریزه شد و محمد عسکر خان شمشیر بهیبت جنگ را کشید و دستی بقدر طاقت چنان بنیده مقتول افتاد و متعجب
که همراهِش بود زخم شمشیر که بطرف حقیقه راست یا چپ برداشته سر لاش عسکر خان را برزانوسه خود گرفته بهانجا
نهیست و همراهِ لاش برخواست پادشاه نواز خان نام منصبدار که گفته هم که از مشاهیر مردم عظیم آباد و در عهد نظام
فتح الدوله بهادر در روشن الدوله آبر و اقتدار می داشت درین ایام تقریباً بهیبت جنگ بهر ساینده امیدوار
ارتقا بمعارج دنیا بود درین کشتن و کوشش مقتول گشته ره نور و عرصه عقبی گردید و در صفای دار و غنم سلاح خانه پی
که بطور عمد در دست گرفته استاده بود و دستیارام مشرف تو چانه دستی شمشیر دیگر را بدست آورده داد و دلار
بپاس نکو از یک دایه بقدر تاب و توان خود با هزاران افغانه جنگیده سرخ رو به عالم آخرت شتافتند مرید هر و میرید را که
منقطع الید از آن معرکه بدر رفتند راجه رام ناراین و دیگر متصدیان بعضی مجروح و بعضی غیر مجروح تا راج شده براند
سیر عبداً متغیر صحیح و سالم بدادون شال با کادوشش و کمر بند و کتار که راه متخلص جست شاه بند که نیزه را آخرت
قدم نهاد و باقی ماندگان هر کس بطوریکه دانست و توانست بدر رفت چون این غلغله بلند و مردم را سکت حیرت

ما برین گشت حجاب دور بانان دولت سر امارت راه گریز گشته بخانه ما که خود رفتند سید علی خان که در گنبد میسای
رفتن حضور بیت جنگ حسب الطلب او بود و استادان و تالیقان اراده هم همیشه داشتند باستماع این خبر و حشمت
سید علی خان را درون حرم سهامیت جنگ انگنده خود را مشفق شدند و آمنه بیگم دختر مهابت جنگ مادر سراج الدوله
زن مهبت جنگ دروازه ملا رسته آئینه حیرت بود و سید علی خان را از باهما که خانه خود که اتصال بیابانها خانه مهبت
داشت بدر کرده گفت بهر خوی که دانی و توانی خود را بخانه خالو که خود عبد العلی خان برسان عبد العلی خان در آن وقت
بخانه شیخ عبد الرسول بلگرامی که از جماعه داران مشهور و خواهرزاده شیخ الیهار بلگرامی سر بلند خانی بود از مهابت جنگ
معرض شده بود و چون خود میرفت بر آن تو دلچ او رفته نشسته بود و سید علی خان برادر فقیر در آن وقت چون طفل بود مضطرب
الاحوال استاده نمی توانست که بطرفی را به بر دنیای از اتصال الهی بهر سیده او را شناخت و ترحم کرده دست انداز کار
را از سرش دور انگند و کمند جادو که بر دوشش انداخته همراه خود از راه لب دریایا بخانه عبد العلی خان رسانید و دست
و احسان بر پدر و مادر و جمیع اخوان و اقاربش گذاشت شمشیر خان سلسله چندی در آن مکان پائید و حیات خان را که
بهانه ملاقات حاج احمد فرستاده بود حکم گرفته آوردنش خود حاجی باستماع این خبر مضطرب و تحیر گردیده خیا که بخت
اما بطرف زو رولشوان راه بدر شدن نیافت و الا اگر بر آسپی سو و رفته بیرون میرفت مکن بود که خود را نزد راجه بند سنگه
یا بطرفی تواند کشید طبع و تقدیر در مانگیر او گشته نگذاشت تا آنکه طالبان بدرش رسید و جستجو آغاز نهادند و او از
دیوار که یار خند بدر رفته در خانه حاکمی یا اسکافی پنهان گشته آخر بدست آمد و تا هفتده روز یکم و بیش بنفید و با انواع
سیاست مبتلا بود و در پاسه مدفون او را از تحت قدم شریفی که در خانه خود بنا نهاده بود بر آورده بردند و دیگر زو و جواهر
بمرد و تقریرات موافق را قرار کنایه بر می آوردند و میگرفتند تا آنکه میگویند قریب شصت هفتاد دلیک رویه و اشرفی
و جواهر علا و آن از خانه اش تحویل افغانه در آمد و از اسوال زین الدین احمد خان مرحوم آنچه اشتها دارد قریب
سه لک رویه نقد بر آمد و از بعضی کسان بسیار کمتر که مدوش زیاد از چند هزار بنو و سموع گشته و الله اعلم بالمعلومات
بعد از آن که رحلت حاجی اتفاق افتاد و بر لب دریا متصل به سبل پور چند قدم پیشتر از بلغ جعفر خان بنو حکیم بقدر
بود مدفون گشت بعد از قتل زین الدین احمد خان مرحوم و اسیر شدن حاجی احمد شمشیر خان بر سر و دغانها چو که
نشانیده خود بباغ جعفر خان رفته اقامت در زید و در شهر مراد شیر خان را گذاشت و بقصد محاربه مهابت جنگ
افتاده دست نبدل و احسان بر فوج حاصد بر جماعه افغان کشا و در قائم باطراف و کناف فرستاده او کوس خود
از هر سو طلبید بحسب تقدیر در آن سال افغان مثل حشرات الارض از زمین می رویید چنانچه احمد ابدالی از
قندل و سهرات بطرف شاه جهان آباد لشکر کشید و علی محمد روم سید عبد چندی در بهان هنگام آمد آمد ابدالی سهرند
را گذاشته از راه سهارن پور بوریه خود را بر سبیل رسانید و آشوب عظیم در تمام هند بهم رسید و لقمه هر روز
بج شش بار صد کفار و بگوشش مردم عظیم آباد رسید و بعد استفسار معلوم می شد که طغان افغان باین قدر مهبت
از طغان جابر فاق شمشیر خان و سردار خان آمده و حمله دارکان شمشیر خان و بنحیسه بیلیه دست تهاول می کنند
شهر در از کرده کم کسی از دست برد تاراج و غارت و بی غرضی آسجانه محفوظ ماند و عبد العلی خان تمام روز در خانه
شیخ عبد الرسول مذکور گذرانیده شب بخانه خود رفت در آن وقت کشتیها که خانان این بر کبار برادر و سراج حاکم

و گشتی خاصه سوار سے کہ عبارت از بجزه باشد موجود و مهیا بود سردار ملاحان عرض کرد کہ درین وقت شهر مثل عرصہ قیامت
است و امر افغانہ انتقام نیافتہ اگر گشتی مع مخصوصان و احوال و انتقال متنتج الافکار سوار شوند بے اندیشہ بدرمی تو بہر
و تا طبیب بیشتر از سہ کر وہ سے رویم دیگر کسے با سنے رسد الحق صلاح خوبی بود مقدرات نگذاشت کہ بعل آید بعضی کہ ان
خیالات دور از کا و اندیشہ مای غیر صواب نموده در مملکت عظیمہ افگندند بعد چند روز مرد شیرخان چون مشید الارکان گشت
یکے را فرستادہ عبدالعلی خان را پیغام آمدن براسے ملاقات فرستاد و عبدالعلی خان بطوریکہ سوارش معمول بود کہ برود
بر پانکے خود با چند سوار و پیادہ رفت ہر گاہ بر دروازہ رسید بعضے از خاص مراد شیرخان برفق و مدار التماس بیرون
ماندن رفقا و رفتن بدون یراق نمود عبدالعلی خان بگمان آنکہ اگر بدسے با من منظور داشت با وجود قدرت این قسم
چرا سے طلبید بروفق گفتہ او عمل نموده بدون یراق با دوسہ خدمتکار اندرون رفت و آن بد بعد سہا ب سیر و نے
را تبصرہ اتباع خود دادہ عبدالعلی خان را بر پانکے خود مع معتدان پیش شمشیرخان و رستا و شمشیرخان بجزہ استماع
این خبر برہنہ پا دویدہ در محن خیمہ خود دریافت و عذر خواہے زیادہ از حد نمودہ بغیرت و احترام بر پانکے خود نشانید
نجانہ اش باز فرستاد و دوسہ کس را بر دروازہ برکھا قنط نشانید بعد چند یکہ مردم عبدالعلی خان سخنان پریشان
گفتن آغاز نہادند و خیر ارادہ مہابت جنگ با من طرف اشتہار یافت تو ہم بجا باز طلبیدہ در خیمہ مقید داشت و بسع
مراد شیرخان و لپہ مصطفی خان فرمان بکشتنش داد و چنانچہ ملازمان او خان مرقوم را حسب الامر برگشتی سوار کردہ
آن طرف دریا بردہ با مرما مور مستعد شدند و عبدالعلی خان مع رفیق خود حیدر نواز خان مہلت غنلی و دو رکعت نماز
خواستہ بان مشغول بودند کہ درین اثنا حکم مانعت رسید و سہرود کس را بر گردانیدند شاہ صادق باعث این ستم
و مناسن افعال عبدالعلی خان گردیدہ نجانہ اش آورد و معہو آنکہ اگر سنگ گامہ مہابت جنگ اروسے نماید عبدالعلی خان
از جاسے خود بچنبد و مصدر رفسادے و اصرے درین خصوص نگردد و مہمکنار خان کہ باز منیدار سرس کنبہ دلائل
ہیت جنگ کاوشنا نمودہ اخراج کردہ بود وقت رسیدن خبر ہیت جنگ زمیندار و اتباعا عشن کو بچوم آوردند
خان مرقوم باز یکہ ہمراہ داشت مع معدودے از رفقا باستقلال برآمدہ خود را بر بہناس رسانید علی قلی خان قلعہ دار
آنجا بحسن خلق و مہمان نوازے پیش آنکہ بر قلعہ جاسے داد و خانہ فقیر کہ عبارت از خانہ والد است از صدقات
تاراج و غارت افغانہ حق قلماسے باین تقریب محفوظ داشت کہ اول سیکہ از جماعہ داران ہیلیہ ملازم والد کہ در آن وقت
ہمراہ بختے ہیلیہ بود محافظت در پاسے حرم سہرا و دیوان خانہ نمود و بعد از آن روز دوم بختا و رخا کہ نمایند
مقرب الدولہ شمشیرخان و احسان والد بر او این قسم ثابت بود کہ او قرضے از والد داشت و والد وقت رفتن از
علیم آباد کاغذ تسکات دہ دوازده ہزار روپیہ را چاک نمودہ زرند کور با و بخشید و ہمین قسم شیخ محمد صلاح لکنوے و
کالے خان بلہین کہ ہر یکے زیر بار احسانش بودہ اند در محافظت کوشیدند قبل ازین ساخہ بختا و رخا از شمشیرخان
عہد گرفتہ بود کہ جو پے سید ہایت علی خان بمن بایہ بخشید و وقت تسلط از ان خانہ تقرر ضے بنا یکہ درو الاسن برار شاہ
و لتوا بان ہیت جنگ را آگہی خواہم داد چون شمشیرخان با او عہد اند بچہ ہیت انتقام عجبی داشت قبول نمودہ با
بختا و رخا عہد و میثاق کو کہ تقسیم غوث الاعظم نمودہ بود ازین ہمت بختا و رخا مع شیخ محمد صلاح و کالی خانی و ز
و شب در دیوان خانہ ما بودہ آمد و رفت بدر بارے نمودند و اگر کسے محک فتنہ گشتہ ارادہ جاسے نمود

در نقاشی خود را که دوسه هزار کس بوده اند جمع کرده مستعد مقاتله می شدند باین صورت حق کفایت آن مکان را از
چنین حادثه عظیم در امان خود محفوظ و مصون نگذاشت و حسب هیبت جنگ را بسید محمد اصفهانی که پدر زن میر حیدر علی
گوئیال شهنشاه و میرزا داراب مرحوم بود بالناس میر حیدر علی برداشته آورد و جزو سوار صاحب انفرادی
بر سر دروازه از مدیات پایمال محفوظ مانده افتاده بود نیز سیر سائیده کفنی که از کربلا سعلی آورده بودند
داده در زینتی که احوال معروف بقبره هیبت جنگ در محله بیکم پوره از محالات عظیم آباد است و در خرید هیبت جنگ
مرحوم بود و در شمشیر خان و نامراد سراسر غنا چون خبر حرکت مهابت جنگ از مرشد آباد شنید بی حیای
را کار فرما سفته زن و دختر احترام الدوله را با لپه کویک او میرزا مهدی نام بر رتبه بی ستر و غلاف سوار کرده
از رسته بازار عظیم آباد عریان و در نظر مردم نمایان باشکوه گاه خود بر دند و مورد لعن و طعن موافق و مخالفت شدند
و در چند روزه اقتدار استعلا و زور و بال جلائی بر دوش خود بمرتبه برداشته که غیر از نویسندگان اعمال دیگر را
مجال تحریف و تفسیر آن نیست و قریب یچهل هزار سوار و اندک که ترازین پیاده با که آنهم اکثری افغانه بودند بهر
و مرتبه را که با خود از مدتها بر اسلحات و ارسال سفرات متفق نموده بودند نیز کید گردانیده و تمام توپخانه عظیم آباد را با سوار
مها باز م حرب مهابت جنگ گردیدند.

ذکر رسیدن خبر وحشت اثر کشته شدن احترام الدوله بهادر هیبت جنگ
بمهابت جنگ و استعداد نمودنش بجنگ افغانه و آمدن عظیم آباد و طفر
یافتن بر شمشیر خان و میر حبیب و غیره معاندان بتائید این دستان *

زمانیکه مهابت جنگ بداعیه حرب و جنبه میر حبیب و جانو بی مرتبه از مرشد آباد برآمده او اسطرستان در امانی گنج
خیمه داشت خبر این حادثه عظیم و سانحه کبریه رسید اگر چه باعتبار تسلط چنین مخالفان تو س جنگ که حسب اولوس
و بام مرتبه متفق بودند و چنین فرزند که چشم و چراغ خاندان و بنا بر رشادت در امور ریاست با خود همسر و همشان می برد
بقتل رسید و برادر و دختر و دختر زاده با بقید ذل اسیر گشتند و صوبه عظیم آباد از تصرف بدر رفته بدست
مخالفان افتاد و اکثر فوجش افغان بودند نهایت اضطراب و تشویشات عارض مزاج مهابت جنگ با ملنا گردید
لیکن در قاسم احوال اصلا و قطعاً سر رشته صبر و قرار و عزت و وقار را از دست نداده در کمال استقلال با حفا
تاسی رؤسای فوج از صغار و کبار فرمان داد بعد حضور و جلوس آنها سر حقه زاز بر کشود و فرمود که صاحبان جنگ
آمد و خفت آمد فرزند رشید من کشته شد و برادر و فرزندان من بدل اسیر گشتند و برآمد بعد سنج چنین حوا
زندگی ناگوار و غیر از کشتن و کشته شدن چاره کار ندارم ارادای شما چیست و یار و یاور من دین امر از رفقا
و مخلصان کیست همه با متفق اللفظ معروفند و گفتند که ما طبعیم و منقاد و تابع حکم و ارشاد و بعد استماع جواب ملازمان
فرمود که چون حقوقی رفاقت شما از سالها بر من است هر که داعیه رفاقت و امانت من داشته باشد من هم جان و
مال خود را از مضائقه نخواهم داشت و سرکار رعیت نباشد متعرض احوال او نیستم چه سیرگاه موت را چنین حیات
ترجیح داده با نفهم براسی مردن معینی در کار نیست قاطبه حاضران همه یک زبان بعرض رسانیدند که برندگان حقوق

مگر اگر که جناب عالی ثابت و بانواع عواطف و عنایت مشغول بوده ایم اکنون غیر از جانفشانی اراده دیگر نیست
فرمود که اگر بر قول خود صادقید بمان را بایمان مگوئید و خنید سازید که موجب غریب اعتماد و ازدیاد وثوق من گردد چون
قبول نمودند تهرآن را حاضر ساخته از جمیع رؤسا در باره وفاق و یقین قسم گرفت و بعد از آن گفت که من بدین شهر هستم
و در بهشتا بهر شهر دهم من بایستی و لازم الاداست در رسانیدن و چو مگوئید مقصود نخواهم بود و هرگز در چنین حال که شما
مضافه جان خود در راه من ندارید من نیز صرفه در ادکمال نخواهم کرد لیکن مسئول آنکه میروم و در از طلب خود از من
بگیرید فرق سپاه مجبعم قبول نموده در امر رفاقت یکسو و متحد شدند آنگاه هاست جنگ در فکر سرانجام زرافتاده مسطبی
از شماست جنگ و در به از زوجه ای یعنی صبیحه خویش و از عیبت سیئه و دیگر مهاجیان و ساجوکاران و عیال نیز فرقی
گرفته تنخواه سپاه را بسعید بلنج اهورا فرمود و هنوز هم از سرسوم آنها و جبه بایستی ماند و بنیولا فوج مرسته بجوای شهر رسید
شروع جنگ نامه سازس نمود چون جنگ مرسته سماحت دارد و یکجا و یک محل می باید و ستیزه و آویر آنها مقرون بفرار
و گریزی باشد در رفتن عظیم آباد خاطرش را تردید و رویداد آخر از امانی گنج بقا قیام مرسته تجشم فرمود و تا سرانجام
سفر عظیم آباد و تبه اسباب در محل مذکور استقامت و رزیده صولت جنگ را به بهکوان گوله فرستاد که سدر راه مرسته
از اینجا تا شهر بوده مسالک و موصول رسد غلات مسلوک دارد تا اگر آن روزی نهد و فرمود که مرا محاربه با افغانه و
نصفت تا عظیم آباد ضرورت است اغاض از آن امکان ندارد و مرسته درین نواح انتشار دارد و در اثرش بفضل از من
صورت نمی تواند گرفت هر کس بهر مانع که داند و تواند بروی استماع این مقال اصحاب قدرت و استطاعت بموضع
آن طرف گنگا یعنی شماس دریا س می گور با ما کن مختلفه خود را کشیدند و جمیع رطاقت و استعداد بنود در خانه های
خود بمرشد آباد نشسته توکل علی الله تعالی آرمیدند و مهاجرت قبیله حرب دیده و از سرانجام سبابیکه باید فارغ گردید
بحسن بیان و اعطاء و احسان تالیف قلوب سپاه نموده در او اعلی له ربیع الاول سال یکزار و یکصد و شصت و یکم
با پانزده شانزده هزار سوار و قریب هشت هزار برق انداز را یات عز و جلال سمحت عظیم آباد برافراشت و از امانی گنج
نصفت نموده در به پانزده ده که سه کرو به مرشد آباد و بر راه عظیم آباد واقعت نزول نمود و شماست جنگ بهادر
و عطاء الله خان بهادر ثابت جنگ را با پنج شش هزار سپاه گذارشته میر محمد جعفر خان را نیز ستغین مرشد آباد فرمود
و نیاز آنکه سالها سبب خدمت بخشگر میگردید و مغفون بود و وسیله التماس و ستد عانی شماست جنگ و بهین
عصه یا خندس قبل ازین ساخته براسی استر مناد و لجوئی او مرتبه ثانیه از غزل نور المکر یک خان خدمت بخشگر
بنام میر محمد جعفر خان مقرر شد و بهین سبب که مرسته در حوالی مرشد آباد بود و غلنه آن می شد که در کوچ چارسو
شکر منصور محیط بوده مانع و موصول جناس غله و باعث حرج مردم و عسرت سانش لشکریان خواهد شد فرمان داد که
بقالان عمده اردو و دیگر جمعی که استطاعت داشته باشند بقدر مقدور غله و غیره را بحتیاج بر سر سنان بر ملازند
خلاصه بعد از شقام بهام ضرور س از به پانزده ده اعلام اقبال برافراشت و بدفع اعاد س همت گماشت و مرسته
بعد مضمئن شایع معروف را گذارشته و دست از مرشد آباد بردارشته از راه جنگل برک لغرت و آقا افغانه را عظیم آباد

ذکر فرستادن معین الدوله سیف خان شیخ دین محمد جماعه دار ملازم سرکار

خود را به کمک شجاع الملک بهادر مهابت جنگ و بعضی سوانح اثنای راه

سیت خان فوجدار پور پنہ شیخ دین محمد ولد شیخ مجاہد را که جماعہ دار عمدہ سرکار بود با یکہزار و پانصد ہزار برسم اعانت فرستادہ خود بعد بیمار سے تمک محبت شیخ دین محمد از گندم کوہ عبور گنگا منودہ در زمانیکہ مہابت جنگ بمونگیر رسیدہ روز سے چند نبار بعض امور مقامات داشت و ارد سلطان گنج گردید و مرشد خبر شن شنیدہ از حوالی لشکر مہابت جنگ ایلیا منودہ شیخ مذکور رابع مہارہایشان فرود گرفت اتمام روز با جمعی کہ داشت جنگیدہ پایدار سے کامیابان نمود و بجای رافرستادہ مہابت جنگ را اعلام کرد مہابت جنگ اگرچہ فرستادن فوج دور از خود صلاح نمی داشت اما بضرورت پسران عمر خان و دیگران را کمک او فرستاد ہنوز آنہا نرسیدہ بودند کہ مرشد قریب شب بیدہ وقت غروب آفتاب معبر خود برگشت و شیخ دین محمد فرصت یافتہ وقت شب کوچیدہ اول صبح بمکیان لمحتی گردید و با اتفاق معبر مہابت جنگ رسید روز دیگر بلا زمت و شرف حضور مہابت جنگ رسیدہ مور و تخمین گشت و ضمن ذکر احوال التماس نمود کہ باروت عنایتی سیت خان درین جنگ اختتام یافت قدر سے از سرکار عنایت شود تا در جنگ افغانہ حاجت بالتماس نہ باشد مہابت جنگ درین باب استداد کے نمودہ در صرف باروت استعجا بہا نمود شیخ مذکور طہار امتداد دیت جنگ کہ از صبح تا شب نام بود سیکر نہابت جنگ در قبول آن تردد داشت ہزار سماجت قلیل باروت عنایت نمود محل تجب است از چنین امر مقتدر سے در چنین اوقات اینہم سماجت در اعطای کم قسم اشیاء نا معتبرہ و یا اولی النہی و در عبور ہمیں سفرو دست بیک بد خستہ کہ سیکر از جماعہ داران سرکار بود شخصی را گرفتہ آورد بعد استفسار و استگنا ت معلوم شد کہ خطوط علماء اللہ خان بنام شمشیر خان و سردار خان شملہ استدعای مراقت و موافقت و ترغیب باتحاد و اخلاص و تحریص و تشجیع بر بحار بہرہ دار و چون مہابت جنگ بہ باگا پور رسید مرشد مع میر حبیب از جنگل برآمدہ بر سر نا چینا نگر اند کے با سافز لشکر چیدہ و بعضی مردم جنگاہ را رنجانیدہ رو بہ او سے فرار نہاد و چون عساکر مضورہ مہابت جنگ وارد مونگیر گردید راجہ سندر سنگ ز منیدار کار کا سے کہ پروردہ مہابت جنگ و حقوق شد اس عنایت ادب و مع کامکار خان مین زمیندار ترہست و ہما سے ملازمت مہابت جنگ رسیدہ مور عنایت گردید و مقارن ورود اینہا زیدہ افتخار سوارۃ العلماء کاشت روز خفہ و جل مولانا میر محمد علی ادام اللہ غلال افغانہ مہابت جنگ رسیدہ بشرت ملاقات خود مشرف فرمودند اند کے از احوال سعادت ایشمال ایشان در پایان ذکر سلسلہ مہابت جنگ و رطقتش از دنیا مذکور خواہد شد و خادم حسن خان ہم کہ از کمک و رفاقت سہد شہار خان برگشتہ بعظیم آباد سے آمد نزد یک پیلوار سے سانچہ ہوش پرداز گشتہ شدن خاندہ خود حبیب جنگ بہادر شنیدہ بہا بر بعضی مہابت راہ بدر رفتن نیانت و یا شمشیر خان بودہ انتہا ز فرصت سے نمود خبر قرب وصول مہابت جنگ شنیدہ از لشکر افغانہ کہ رختہ در مونگیر ادراک شرف عنبرہ سے نمود و ہمیل قلی خان کہ حاکم مونگیر بود از اینجا کہ رختہ در مرشد آباد بکارت مہابت جنگ نہر گردید اما از نظر افتادہ

ذکر نہضت شمشیر خان با افغانہ فراہم آمدہ از باغ جعفر خان بداعیہ استقبال مہابت جنگ و ملاقات افغانہ با مرشد و میر حبیب و مخا و ہمہ سر و و فرقہ باہمد بگر

از آن طرف شمشیر خان و سردار خان نیز با حتم فرام آورده خود که نجاه هزار سوار بود برهنه سوار اوبار ملط کار از باغ جعفر خان بطرف قصبه باره روانه شد و مهابت جنگ بعد از چند مقام که بنا بر آرام سپاه لاکتی بود از موگیر مستطیر تباکیدات ربا فی اعلام فقر انعام برافراشت و در همین اثنا میر حبیب با جانویج پس رگهو بهو سلمه مع فوج مرسته در جوار عظیم آباد رسیده از آمدن خود با فغانه الکی داد و افغانه که اول تحریک میر حبیب و مرسته باین امر اقدام نموده بودند بقصد ملاقات باره دو سه مرسته رفتند و میر حبیب که قننه پیر داز سه و آتش افروز سه در مزاج داشت و با انواع شته در تخریب بنا و دولت مهابت جنگ و ملک بنگاله ساسع بود اما طالعش یاد رسی نمی نمود شمشیر خان و سردار خان را بطولای غلام فاخره امتیاز بخشیده با داب نوکر سه نواخت و بر نعم خود صوبه دار سه بهار با نالغولین نموده رخصت انصاف ارزانی داشت افغانه بنا بر اثبات و تحو مواجب مشاهره دین خصوص جمعیت نموده سوز و گریه میر حبیب و میرزا محمد صالح و موهن سنگه و غیره سم خند کس اتبقریب صیانت طلب نمودند و بعد اواسط مراسم میمانی خیمه که برای آسایش و خواب آنها برپا کرده بودند نشان داده و بمنازل معینه خود بازگشت جمع از افغانان را فرستادند که بطریق چه که حوالی خیمه میر حبیب باشند و هرگاه مشارالیه قصد رفتن بشکر خود نماید مانع نگشته بگویند که یا بگفته شما بر این امر اقدام نموده کار نوکر سه تمام کرده ایم و زین الدین احمد خان را از میان برداشته نجاه هزار سوار و پیا نوکر گذاشته مستعد رزم و پیکار مهابت جنگیم در نیصورت مبلغ سه چهل لک روپیه که تا حال تنخواه سپاه شده است تدبیر آن نمود باید رفت این را از بر ملا افتاده میرزا محمد صالح را از خارج سمع گشت تا میر سه با خود اندیشیده چند سوار مرسته را تعلیم نمود که شایرون لشکر رفته از اینجا مضطرب الاحوال مستعنان داخل لشکر شمشیر خان شود و خبر رسید که مهابت جنگ رسیده آنها بطور محمود و لعل آورده آوازه گرفته رسیدن مهابت جنگ در لشکر شرت دادند میر حبیب و غیره بسیار ایملی قصد رفتن بشکر خود نمودند و درین اثنا شمشیر خان و سردار خان رسیده اظهار دامتو دند میر حبیب جواب داد که بالفعل توقف و این جنگ و این محاصره موجب غاسد و مخافت مصالحت است و سرانجام اینقدر رسالغ تا به جنگ و بعد رسیدن بشکر گاه خود می توانم نمود حالا از همه هم تدبیر جنگ و مدافعه دشمن است که حریت بر سر رسیده و محض آنکه بعد گفتگو سه بسیار میر حبیب دو لک روپیه را که در ابتدا سر خود بود قبول نموده مهاجرتی را من و داد و او متعهد شد که بالفعل برساند باین تدبیر میرزا صالح خود را از آن ورطه و هولناک مع میر حبیب نجات داده معسکر خود رفت و روز دیگر تقارب فریقین مقابل غیبتین رویداده فاصله بین بعسکرین بیش از سه چار کره نماند.

ذکر جنگ نمودن مهابت جنگ با شمشیر خان و سردار خان و میر حبیب و جمیع مرسته ها که بهیئت مجوسه کمتر از بهفتاد و هشتاد هزار سوار و پیاده بنوده اند و خلف یافتن بر آن فوج ایبوه به محض تاسیدات ایزد جبار * * *

نواب شجاع الملک حسام الدوله محمد علی ورد سه خان بهادر مهابت جنگ که در تدابیر حروب و جنگیدن با انداد زمان خود غیر از صفت جاه نظیر نداشت لب دریا سه گنگا را دور داشتن مناسب ندیده که ناره آتش نمی گذاشت چون از قصبه باره برآمد دریاچه کو سیکه که سابق گنگا بود و حالا در باین طرف را گذاشته آن طرف جارسه گردیده در میان جزیره که در اینجا معروف بدیره است افتاده و یا چه محقر سه کم آب این طرف مانده بود مردم شمشیر خان معبر آن را حکم گرفته توپها

خود و کلاں بردم آن چہیہ نمودند و عبور از انجا دشوار بود مہابت جنگ مجرند کور را گذاشته بقدر و وسیل برہنہائی زمیندار کہ پیشتر بطرف مغرب شتافتہ عبور نمود مردم شمشیر خان بر این عبور کہ بے خبر آنہا وقت سحر میسر شدہ بود آگاہی یافتہ سرا سہیشتند و با مضطرار توپہا و آلات و ادوات حرب را بر جا گذاشتہ خود بدور رفتند این اول شکست و دہشہی خان و اعوانش رسید درین منزل مہابت جنگ بنا بر پاس شب خون و حیلہ و ریہاسے افغانہ سپاہ درون افواج را مرتب ساختہ از جہگاہ خود بیرون رفت و بہ نزدیک توپخانہ کلاں کہ سابق تر از جمیع فوج و کمتر مفاصلہ بمردم مخالف داشت تمام شب بسر برد چون صبح اقبال او رسید و بر توپخانہ افواج اطاعت اینزدے بامداد او رسید اول صبح نماز مکتوبہ را بہزاران نیاز بتقدیم رسانیدہ و جہہ عجز و انکسار بر خاک مہر کہ کارزار مالیدہ از خباب و اسب المواہب جل احسانہ فتح و ظفر بر خضم سپاہ اختر و خواست و خاک تربت مقدمہ سید الشہداء عم کہ ہمیشہ در چنین اوقات با خود داشت بر آورده قدرے ازان تربت طاہرہ را نامیہ آراے خود ساخت و رقت از حد بدر برد چون اشک ایستاد از نا صریحہ نعرہا مسالت نمود و بر فیل خود سوار مہیای کارزار گشتہ نزدیک بدہ معروف بسر آرائی چار کردہ غربے قصبہ باڑہ بر آب دریا سے گنگا بتربت افواج پرداخت بہادران را تا توپخانہ جسے پیشتر از جمیع فوج گذاشت و حیدر علی خان بہادر را با توپخانہ دستی عقب بہادر علی خان و بہشت لہیان رحم خان و میر محمد کاظم خان و دوست محمد خان را جاسے دادہ ہر اول ساخت و بطرف مہین کہ دریا بود فقیر اللہ بیگ خان و نور اللہ بیگ خان و شیخ جہان یار را مقرر فرمود و بطرف چپ کہ مرہٹہ آن طرف و ہم بطرف پشت بود نواب صولت جنگ و محمد الہ یار خان بہادر و محمد ایرج خان بہادر و راجہ سندر سنگہ و پهلوان سنگہ و کامکار خان و چند سردار دیگر را متعین نمود و عمر خان را با فیل نشان خود مع سپہ پیش کہ عبارت از اصالت خان و دلیر خان و احمد خان و محمد خان باشند پیش بر خود نگہداشت و در ساقہ اش شکر شیخ دین محمد را با جمعی از ملازمان و جماعہ داران مقرر داشتہ خود در قلب شکر قرار گرفت و شمشیر خان و سردار خان نیز با سے چل ہزار سوار افغان و پیادہ ہائے پنجتنی بہیلیہ و افغانہ تازہ فہام آمدہ بتبویہ صفہا پرداختہ بطرف دست چپ خود کہ جوئے از گنگا جاسے بود حیات خان نام افغانے جماعہ دار را با چند ضرب توپ کلاں از جوئے مذکور گذرانیدہ مقرر داشت کہ از طرف راست نواب مہابت جنگ بنجا طر جمع گولہ ہائے توپ بر او و لشکر یا لش زند و خود از کنارہ دریا عرصہ بکبیدہ صفوف آراستہ مستعد مقابلہ استاد و مرہٹہ از طرف دست چپ و عقب لشکر نمایان گشتہ بعد ہر ساعہ حملات و پرشہائے نمود و بحسب طلب ہر نواب مہابت جنگ را مع لشکرش نگہین وارد در میان گرفتہ از چہارسو و احاطہ داشتند حق آنست کہ درین جنگ آن امیر صاحب تدبیر و بہادر دلیر جراتی کردہ و استقلالے بکار بردہ کہ بے شائبہ کلفت کمترئی را در چنین مقام این قسم ثبات قدم و اطمینان خاطر میسر آمدہ باشد چون تلاقی فریقین و تقارب فہتین رویدا و شروع توپ انداز سے گردید از انجا کہ فتح و ظفر باہاد ملیک مقتدر نصیب مہابت جنگ بود در اول جنگ گولہ توپے بسر دار خان رسیدہ سرکش پرید و دود از نداد آن سرمایہ لجاج و عناد برآمد از گشتہ شدن سردار خان کہ مالک نصفے از افواج خود لیر تر از شمشیر خان بود پشت لشکرش شکست و ہمراہیایک سردار خان را از دست رفتہ تفرقہ دران مردم افتاد و جو انانان دور بشاہدہ تزلزلے دران لشکر اکثرے بحضور مہابت جنگ آمدہ التماس یورش سنے نمودند برفی و مدارا در جواب میفرمود کہ لہو تہاشا سے برق انداز سے باید نمود بعد ازان انشاء اللہ تعالیٰ البتہ یورش کردہ خواہد شد درین ضمن حیدر علی خان بہادر پیش قدمے نمودہ پیادہ ہائے برق انداز را دلہ سے ہا فرمودہ و لشکر آتشبار بران جماعہ صاحب ادبار پیش

نمود که روز روشن به خواجہ شام او بار از کثرت دود باروت بران تیره چنان سیاه بود چون سحر که کارزار و عرصه جنگ بر مخالفان جنگ با وجود وسعت میدان جنگ گردید پیش جهان یار و فقیر اللہ بیگ خان حکم فرمود که تبارزند و بر اندام حمله زنند اما اثر سے بران تترتب گشت این اثنا مرہبہ و میر حبیب با فوج افغانہ کہ ہمراہ داشت بطرف چپ خصوصاً لاشکر بہ ہیئت مجموعے پورش نمودہ ام اور دستراج اللہ کہ فیل سوار سے اولعلق بغیل سوار سے فاصدہ نواب عظم نو دھروند است کہ غنیم پورش ہر آورده و نیز متقل رسیدہ تدارکس ہم منظور باید داشت نواب عظم جناب کمال غیلہ عظمت فرمود کہ غنیم در حریف من پس رویت از مرہبہ پروائی ندارم الشاء اللہ تعالیٰ لحد فتح و ظفر برافغانہ مرہبہ را نیز بچون اسد و تائیدہ ارمیان بر میدارم و انتقام بطرف مرہبہ و هجوم و غوغا سے افکرده بارناکیدہ فقیر اللہ بیگ خان و شیخ جهان یار بر کپورش فرمود درین وقت سوار از رحم خان و دوست محمد خان و میر محمد کاظم خان و حیدر علی خان کہ سہراول بودہ اند رسیدہ و معروضہ داشت کہ الحال صلاح و دیوارش نمودن است و مانند کان برآمد سے ہی تا زیم خداوند ہم امانت فرمایند فرمود کہ آفرین بہادران ہستہا نصرت الہی تبارید و مرا ہم بر سر خود رسیدہ دایند چون سوارند کور برگشتہ رفت مہابیت قبضہ گمان در دست جرأت گرفتہ و تیر از تیر کشیدہ دست نیاز بدرگاہ چارہ ساز بدادر داشت بعد مسالت نصرت و ظفر بر دشمن تیرہ اختر سہرا سہراں رکاب فرمود کہ بہادران حال از ان اسپ تا ختن و جان با ختن است سہرا سہرا ہوس تحصیل نام و نشان در میدان مردان باشد مردوار یکوشند و خود یکبار کمان را کشیدہ و احوالش را در دست دیدہ سوارانیر بر چلہ گذشت و حکم بنوا ختن شاد پانہ ظفر فرمود چون صدقہ نقارہ شادمانے بلند شد با خاطر مطمئن قبل سوار کبر و دشمن را ند فوج سہراول بمشاہدہ جسارت خاوند ار جاسے خود جنبید نہایت جنگ نیز سہمندان آتار رسیدہ درین گرمے دوست محمد خان و میر محمد کاظم خان کہ بر یک فیل سوار بودہ اند داعیہ سبقت بر دیگران نمودہ جوایسے نام و نشان خود گردیدند و بازار گیر و دار گرم گردیدہ ہر یکے از حاضران با مخالفان محال خود در آویخت و خون خصم را چون آب رود سے بید لان بر خاک ریخت میر کاظم خان و دوست محمد خان فیل خود را پیش بردہ با فیل مراد شیر خان برابر کردند میر کاظم خان خواست کہ تختہ ہو و جش اگر فتنہ بر فیل او سجدہ مراد شیر خان اگر چہ رحم گوئے داشت لیکن تیغہ خود را کار دافغانے بر دست میر کاظم خان چنان زد کہ بعض انگشتان دست رشتن مقطوع گشتہ تختہ از قبضہ اش بدر رفت دوست محمد خان بر حسب دبر ہو و ج فیل او رسیدہ بر سہرہ اش نشست میر کاظم خان با انگشتان مقطوع نیز بر فیل مراد شیر خان رفتہ امانت دوست محمد خان نمود و بالفاق سرار بکروا و جدا نمودند اما شمشیر خان در ان گیر و دار معلوم نشد چگونہ از فیل خود بر زمین رسید و جنبیک یکد ملازم سہرا مہابیت جنگ کہ بمصاحبیت و ندی دیر خان پسر عمر خان لبرمی برد سرش را بریدہ آورد و سر پر خور آن ہر دو ہمفر دست تقدیر پر پائی قبل نواب مہابیت جنگ رسانید و آن جناب بعد من فتح کہ ابواب انواع شادمانے بر ر سے او کشود ناھشیہ شکر گزار سے در بار گاہ حضرت بار سے بر خاک نیاز نمودہ و حجتا شکریہ در جنہر طاقت بشر سے گنج بقیم رسانید و حکم بنوا ختن شاد پانہ محمد آفرمود فوج مرہبہ کہ جانب یار امید و اکامیہ خویش بود پیشا بدہ امریکہ در خیال کسے نمیکند شت مضطرب الاحوال در کمال افعال معترف بشجاعت و سپہدار سے عروج نیز اقبال آن بے پناگوہ ہر ضرورت و کامگار سے رو بودا سے فرار گشتہ داشت و مہابیت جنگ قرین فتح و اقبال در کمال جاہ و جلال متوجہ اردو و خانان گشتہ بربنگاہ آنہا قبہ بارگاہ خود برافراشت

ذکر ملاقات آمنہ بیگم دختر مہابیت جنگ مع اولاد با پدر و والا کبر

آئینه یک صبیحہ اور زوجہ زین الدین احمد خان بادختر و پسر کوچک خود میرزا محمد کے کہ مقید افتخاران در نہایت ذلت و سہوان بوجہ ملاقات پدر و انگریز عمر دوبارہ حاصل نمود و طرین را فرط خوش دلی و خرمی از جہ و جان و قلب لسان با دایے فکر ایزد منان دلالت فرمود باستماع این مژدہ روح افزا خواص و عوام شہر عظیم آباد از ورطات غمناکے جان فرسار سنگارے یافتہ و بارزدے ادراک عقبہ بوسے شتافتہ ذخیرہ اندوز مسرت با گردیدند و عموم رعایا و برابریا بارزدے آن صاحب اقبال و زیب افزا کے و سادہ جاہ و بلال رسید بہ مشاہدہ جمال ادا کہ آئینہ صور حصول مقاصد خلائی بود کا میابے خود دیدہ بید یک دو مقام آن والا نژاد عالی دودمان اعلام نصرت نشان برافراشت و با کمال قروشان دوست نواز و دشمن گداز طے مراحل نمودہ وارد شہر عظیم آباد گردید و ظلال خواطرات و اشتقاق بر معانی سکنت آن دیار کہ در تناسل این روز از نفیض ماہ چشم آرزو و فریش راہ انتظار داشتند انداخت و مجدداً آبادایے شکر و اسباب النعم پر داخت و ایفا کے محمود و نذیر یکہ درین خصوص کردہ بودند نمودہ بارباب استحقاق از سادات و مومنین و فقرا و مساکین زربار رسانید و بیستہا مت جنگ بہادر نیز بر گناشت کہ الحمد للہ فتح و ظفر توفیق خالق دادگر مرزوق و مسیر گشتہ نذر و صدقاتیکہ در انجام بر اسے مردم مرشد آباد معین شدہ بارباب استحقاق برسانند و دلجو کے ضغنا و اقویا کہ از جور افغانہ احوال ہمہ شان یکسان بود پیش لناد فخر عنایت مادر خود نمودہ بمو میا کے الطاف تدارک شکستہ خاطر ہیایے سکنتہ آن بلدہ فرمودہ

طلبہ شتن مہابت جنگ عیال و اطفال شمشیر خان و مشمول طعن شدن آنها بر عکس طعن و کمان

جمعے از معتمدین را بر اسے ضبط اموال و املاک کا فر نعمتان حق شناس بدر بننگا کہ موطن مسکن شمشیر خان و دربارنا بود فرستاد و زمیندار تبار کہ اہل و عیال آن مفسدان در پناہ و جوار او بودند معروف و داشت کہ آنجمائے ازین کترین امان خوانند اگر مطلق العنان شوند نہ لک رعایہ نذرانہ میرسانم ملتزم و مقرون با جابت نگشتہ بعضے از دولت خواہان با درون شان مامور شدند و خود ہم بر اسے فرید دیدہ تاز زمیندار حیلہ نگذشتہ متعاقب عبور گنگا نمودہ بہانہ شکار دوسہ منزل حرکت نمود و صولت جنگ بہادر مہام الدولہ را در شہر نائب گذاشت چون زوجہ دختران شمشیر خان زمیندار تبار تبارت سلیم علمہ جنگ نمود حکم حکم صادر شد کہ در سوار یہا محفوظ و مستور از نظر نامحرمان ببرند و پنجو کے ایذا و اضرار بحال شان رواند از نذیر رسیدن آنها لشکر از راہ دروازہ مغربے داخل رستہ باز ایشدہ بدر دولت رسانند و در حرم سرایمکان منگابی فرود آرند چون حسب الحکم لعل آمد سراج الدولہ را کہ بمنزلہ جان او بود درآمدن حسب رسم سرابدون تشر و خبر تا بودن آنحضرا ممنوع نمود و از انواع فواکہ و مطعومات انچہ خود در غنت میفرمود و بہ ہنسون و اطفال خود و اقربا میداد اول حصہ بر آئنا میفرستاد و در محاورہ گفتگو و پیغام ہر گاہ اتفاق میشد غیر از لفظ بے بے لفظ نمے نمود با آنکہ آن جماعہ بے ہر اس حق شناس کہ حقوق پرور شہاسے تمام عمر با کمال رافت و عنایت برگزین شان بود کمال ذلت و خفت و بیچہرستہ و بیخفت نسبت بناموس حیبت جنگ مرحوم کہ فرزند و فرزند زادہ مہابت جنگ بود و داداشتہ خود را بہر مہام ملامت خواص و عوام و مورد لعن و طعن کل فرق انام ساختند مہابت جنگ کہ عقل و ورین و دل دانش اساس حقیقت آئین داشت با انتقام آن اصلا التفاسے نکردہ بلا کے ہم اہتمام در بست آوردن ناموس ادا غنہ نمود چنانچہ میفرمود کہ مہا باناموس کے ہر چند اعدا کے و باشد کار کے بنودہ و نخواہد بود و اینہا را فقط برای ہمین آورد کہ شمشیر خان پاس حقوق مرا گذشتہ

نسبت با فرزندان من کمال ہے حرمتے روا داشت مہبت جنگ تقصیر کے دربارہ شمشیر خان مکرر دہ دین نیز با او بیسے لعل
 نیاوردہ ام معتمد اگر کینہ با مہبت جنگ بود آنچه مکرر دے بود کرد با ناموس غرات چکار بود کہ باعث اینہم خفت آنہا گردید
 بعد چند روز شاہ محمد آفاق نام شخصے را از اولاد قاسم سلیمانے تجویز دیگر افغانہ معتقد ہمسایندہ شاد کے کتھڑائی دختہ
 شمشیر خان نجو بے کردہ داد و جمیع آنہا را مشمول انواع الطاف و عنایت فرمودہ دہاتے چند برای معاش آنہا معین کردہ
 انعام نمود و حسب المرام آنہا رخصت انصاف بوطن کہ قصبہ درہنگاست از رانی داشت مخفی ماند کہ قاسم سلیمانے افغانی
 بود بدرویش مشہور و در محمد جہانگیر بادشاہ نیا بر کثرت اتباع مقید گشتہ در قلعہ چنارہ محبوبس ماند چون در گذشت لعل
 غربے آباد کے قصبہ مذکورہ مدفون گردید و مریدان و افغانان معتقدش در تعمیر قبر و عمارات اطرافش کوشیدہ دین
 ادا نہایت رونق و شان داشت اکنون بسبب تسلط جماعہ انگلشیہ تمام ممالک شرقیہ منہ و آن قصبہ مع مقبرہ او
 بے رونق پذیرفتہ افغانہ ہم از طاقت افتادند و داخل مصارفش نقصان یافتہ ہو بویرانی دار قما عبدالزین چٹودہ

فرستادن مہابت جنگ عیال میر حبیب رانزد او و سوانح دیگر

ہمدین ایام بہ شہادت جنگ بزرگاست تا عیال میر حبیب را کہ از ابتدا سے پیوستن او میر سہمہ بمرشد آباد محفوظ و محروس
 بودہ اند سوار سے ہاے خوب و خرچ راہ زیادہ از قدر مطلوب دادہ مردم معتدرا ہمراہ کردہ نزد میر حبیب بفرستند و ہند
 آشنا خبر ارتحال محمد شاہ بادشاہ و سریر آراشدن سپہش احمد شاہ رسید چو مہابت جنگ را باشکار رغبت بسیار بود چہل بچاہ
 روز آن طرف گنگا توقف نمود و سراج الدولہ کہ در شہر ماندہ بود دنیا بت صلوت جنگ براؤنا گوارا دہ حرکاتے چند کہ لائق بحال
 بنو لعل آورد و این اول الہما تسلط و اقتدار و ناہنجار ہیا سے اوست القعۃ بعد سپہر آشکار در او اخر رجب معاودت فرمود
 و دخل قلعہ عظیم آباد شد درین آوان امر سے عجیب کہ سرمایہ عبرت و انزجار را باب خرد و مردم ہوشیار از تنہا کج و تناسل
 تواند بود رو سے نمود و تفصیلش آنکہ چون قبلہ الانام میر علی محمد عالمے مقام مداند تہلے لعل انصاف را اتفاقا عبور سے
 در پورنیہ رویدادہ تعارضے با سیف خان و سپہش فخر الدین حسین خان میر آمدہ بود فخر الدین حسین خان سپہر گلان خان
 کہ معروف بنواب بہادر بود خطے خجیت میر صاحب قبلہ مرقوم و عرضے ملفوف آنخط بہ مہابت جنگ نوشتہ فرستاد و
 سید عالمی قدر را بجنون عرضے مطلقا اطلاع ندادہ التماس کردہ بود کہ عرضے اورا در خلوت از نظر مہابت جنگ
 بگذراند ایشان خالی الذہن وقت عصر نزد مہابت جنگ رفتہ خط خود اول نمودہ عرضے را از نظرش گزرا میدند
 مہابت جنگ عرضے را خواندہ بمیر صاحب گفت کہ خوب است نو عیکہ خواہند فرمود لعل خواہد آمد چون میر صاحب اطلاع
 بنود متحیر گشتہ گفتند کہ مرا خبر سے نیست کہ در عرضے چہ نوشتہ مہابت جنگ عرضے را بدست میر صاحب داد میر صاحب
 تعبد مطالبہ دریا فتند کہ بدبخت دران عرضے نوشتہ خود الہما بنید کے و اخلاص نمودہ عرض کردہ است کہ اگر اندک
 اعانتے شود و حکم عالمے شرف صد و ریاید پیر خود را مقید کردہ بحضور فرستد ہمدین زبان سپہراج الد و لہ نادان با
 علیا کہ مرد سادہ صالحے بود کاوشے آغاز نہاد سببش آنکہ سردار خان نیا بر سابقہ معرفتے کہ از زمان نوکری سیف خان
 با آقا سے مذکور کہ بخشے سرکارش بود داشت سلوک مناسب میکرد و در استخلاص بعض مردم عظیم آباد پاس خاطرش
 سے نمود بعض بدگمانے دعو سے ہشت لک روپیہ امانت سردار خان نمود و قتل پیر خود زین الدین احمد خان را

بصلاح و مشورت آقا کے مذکور کہ واسطہ جواب و سوال افغانہ بود شہرت داده باز خواست عظیم در خاطر داشت مہمات جنگ ہم درین خصوص با آقا کے مذکور بدگمان گشتہ خواہان اضرار آن بیچارہ بود بسع و توجہ سیر محمد علی صاحب مجلس یافتہ بغین نقاش صولت جنگ ازین تشویشات رہائی یافت *

ذکر از ردگی صولت جنگ با عمومی خود مہمات جنگ بنا بر خلف و وعدہ و انجاسید با صلاح و خوشنودی و ہمہ رسیدن کدورت بی پایان در میان مہمات جنگ و عبد العلی خان بعض سوانح ہمان زمان

نواب صولت جنگ بہادر بتوقع صوبہ دار سے عظیم آباد کہ در شروع محار بہ افغانان با او وعدہ بود و شہرت داشت اغرہ بیکار را مثل سہد سے نثار خان عمر را فہم کہ بعد فتح مہمات جنگ از رہتاس آدہ بود و برادر فقیر نقی علی خان و خادم حسن خان و عرب علی خان و غیر ہم را کہ اکثر نقاش سے بہیت جنگ بودہ اند رفیق خود گردانیدہ براخرامات افزود لیکن نوجہ مہمات جنگ در این فکر افتاد کہ صوبہ عظیم آباد عمدہ صوبجات است و گذر افواج و وصول آن بہ جنگالہ بدون مرضی ناظم آنجا دشوار و شہامت جنگ مردیست لاابائے و از فہم و ادراک ذائق ریاست خائے و بعد مہمات جنگ دشمن تو سے دختران و دختر زادہا سے اور سراج الدولہ و بہر دو برادرش صولت جنگ خواہد بود درین صورت سے باید نمود کہ نیابت عظیم آباد بہ یکے از متوسلان خود باشد بنا برین مقدمہ قباحت بودن صولت جنگ در صوبہ مذکور و حسن انچہ خود تصور نمودہ بود با خفا سے شتے خاطر ثبات مہمات جنگ نمود و سراج الدولہ دختر زادہ خود تعلیم کرد کہ علانیہ و فاشی پیش ہمہ کس بر زبان آرد کہ اگر صوبہ بہار صولت جنگ مفوض شد من خود را ہلاک خواہم کرد چہ این صوبہ پدر من است سبب وراثت باید بر اسے من باشند برای دیگران مہمات جنگ از استماع چنین کلمات چون خاطر سراج الدولہ نہایت عزیز داشت و گفتہ زن خود را ہم بنا بر مصالح مقصد یکہ در نظرش بود کہ بعد اور سراج الدولہ بجائے او باشد مناسب نہ ہستہ از ارادہ خود باز آمد صولت جنگ بدریافت این معنی کہ گویا خفتہ ماند با حوال او شد اظہار کدورت و ملال نمودہ عازم دار الخلافہ شاہجہان آباد گردید و از آمد و شد دربار تقاعد و وزید مہمات جنگ با رسال رسل و ارقام رقم دلجوئی و عذر خواہی ہا آغاز نمود و بعد چندین گفتگو صولت جنگ در عرضیۃ اظہار تقصیر ارادہ خود نمودہ مرقوم ساخت کہ من درین خصوص قسم یاد کردہ ام کہ اگر چنین نباشد شاہ جہان آباد خواہم رفت مہمات جنگ در جواب بدست خود رقعہ نوشتہ این فقرہ دران مندرج ساخت گفتار بے بین سہل است و ترک رفاقت عم خود جہلو متعاقب رقعہ خود بخانہ اش رفقہ گفتگو نمود و در ضمن آن گفت کہ بابا سے من فرط محبتی کہ مرا با شماست باعث براین سماجتا گشتہ والا میدانید کہ من یکم تہ بزبان عذر سے سیکویم و خاطر مخاطب میجویم اگر شنیدہ نموی مطلوب و اگر نشنید باز با او سخن نسیکویم مگر زبان ششیر نثار اگر غرض سے باعث این ارادہ گردیدہ ظاہر نماید تا مطابق آن عمل آید و بر و گفتن اگر منظور نباشد حکیم سیک یادگیران کہ حاضرند بلو ماطت آنها اظہار نمایند و مرا خود را زیادہ برین نرسجائید صولت جنگ فحوائے گفتگو دریافتہ بواسطت ندما سے حاضر مقامد خود را ظاہر ساخت و مہمات جنگ بعضی وجہ مداخل بر اکھصارش کہ افزودہ بود مقرر فرمودہ تسکین آشفۃ خاطر ہا سے او نمود و بعد از علی خان بہادر خال سہرہ افضل را قمر را بسعایت و حملت زوہر کہ بجنور مہمات جنگ نمود صحبت ناچاق گشتہ کار بجائے رسید کہ احتمال ہلاک او بود چہ بعضی سخنان پریشان زن او

شعربہ خیانت شوہر درنا سوس مہابت جنگ بود اما مہابت جنگ پیاس صلہ ارحام و دیرینہ اشفاقیکہ جمال او دخت از قتل او گذشتہ فرمان بدرشدن از ملک محروس خود داد و عبدالعلی خان ناحی از محاکمات و مجاہدت زن خود لاعلاج و ناچار بشاہجہان آباد رفت و ذکرش آید بہیت زن بد در سراے مرد نکو بہدین عالم ہست دوزخ او

ذکر تفویض شدن صوبہ عظیم آباد بسراج الدولہ و نیایش بہ راجہ جانشینکے رام و معاونت مہابت جنگ بہر شد آباد و اخراج نمودن عطاء اللہ خان از حدود مالک محروسہ خود

چون ایام برشکال قریب رسیدہ بود مہابت جنگ بنا بر انتظام آن صوبہ بودن خود در آنجا قرار دادہ و زوجہ سراج الدولہ را باراجہ جانشینکے رام بقصد دادن نیابت عظیم آباد از مرشد آباد طلب فرمود بعد رسیدن او خلعت صوبہ دار عظیم آباد بسراج الدولہ و خلعت نیایش بر راجہ جانشینکے رام مع نوبت و پاس لکے جہاں در غنایت فرمودہ بنا بر پاس خاطر صولت جنگ جانشینکے رام را ہمراہ صدرالحق خان مخدومت او فرستاد تا اداب تفویض خدمت مذکورہ بجا آرد صولت جنگ اگر چہ کمال ملال اندین مرد در خاطر ہمہ رسانیدہ بود اما در ظاہر بنا بر امتثال امر عم عالیقدر خود تلمط فرمودہ بان باضابطہ مالک ہند غنایت نمود بعد انقضائے ایام برشکال جانشینکے رام را بکار نامور گذارشتہ و صولت جنگ سراج الدولہ را ہمراہ خویش گرفتہ در او اخراہ ذی الفقہ لو اسے نہضت برافراشت و قاصد مرشد آباد گردید چون از سابقین بطنگی با عطاء اللہ خان مستحق بود درین سفر بنا بر بگیری آمدن خطوط او مع حاملش چنانچہ مذکور شد عداوت او متیقن گردید ہر چند مستحق تعزیرات بود اما بنا بر تحقیق خویش و پاس خاطر زوجہ او از انتقامات گذشتہ بنام شہامت جنگ حکم حکم بزرگداشت کہ عطاء اللہ خان را بدون اخذ و جبر و آزار و ضرر چنان بجلد سے از بنگالہ اخراج نماید کہ تا ورود عسا کر فیروز سے آثار خان مرقوم از مرشد آباد برآمدہ باشد شہامت جنگ بعد وصول فرمان ابلاغ حکم باو نمودہ و بر آندیش نقید شدید بکاربرد عطاء اللہ خان چارہ غیر از اطاعت ندیدہ دل از آرزو امید ریاست بنگالہ کہ باستطاعت مواعید کا ذب میر علی اصغر کبر نے نہایت مرتبہ داشت برکنندہ رضا بقسمائے انہی داد و مع عیال و اطفال تاسع اموال کہ بروایت مشہور شخصت لک رہیہ نقد داشت و ہفتاد و ہشتاد و پنجیر قبیل و دیگر اجناس نفیہ و جواہر و زواہر و جمیع اثاث البیت از مرشد آباد برآمد و عبور گنگا نمودہ و در حوالی مالہ و جوہیلہ سیر منیا رائد کہ در مہسن پور واقع بود تا تہہ سراج نام سفر توقف نمود و مہابت جنگ در راج محل کہ سیمہ با کبر نگار شدہ رسوم جشن عید اضحیٰ بعل آورد و دیسوار سے کشتی عازم مرشد آباد گردید و او اسطماہ مذکور در مہکوان گولہ نزول نمودہ بملاقات شہامت جنگ و ملازمت حسین قلی خان و دیگر اعزہ شہر و متوسلان اذیال دست کہ ہر ہم استقبال مشتافتمہ بودند مسرت اندوخت و از انجا بسوار کفیل کو تمشیل از راہ خشک روانہ گردیدہ در کمال جاہ و جلال و قرین فتح و اقبال داخل دولت سرک خود گردید و در اداسے شکر این فتح کہ عطیہ اعظمی از بارگاہ کرم قادر تو ابابود مرتبہ ثانیہ نہ و رصداقت ہومنین و سادات و دیگر ارباب استحقاق رسانیدہ تذل و استکانت در حباب غرت و حضرت احدیت بنوعیکہ دانست و توانست بعل آورد و درین سفر بعضی از عہدہ کہ در عظیم آباد بودہ مثل اسوۃ العلما و قدرۃ الفقہاء و المناقب المفاخر کا شرف الحقایق و السرائر الحیر المللی سید الافاضل میر محمد علی ادامہ مغلہ و خان جلیل القدر عالیشان لہان لعین و عین الانان زائر حسین خان خلف مرحوم کوکو محمد نصیر

رحمہما امتہ العلیٰ الکبیر خان ذوالکرام والاحسان نے قلی خان مرحوم بن حاجے عبدالعزیز خطاط مشہور کہ دیوان صوبہ برہانپور در عہد
محمد ازنگ زیب عالمگیر بود و خان والا دودمان مردک دیدہ مردے زمرت منبع نیایع فضائل و کموت علیٰ ابراہیم خان
بہادر نوہ مہلو سے مرحوم مذکور بمشیرہ زادہ زائر حسین خان مغفور و حاجے محمد خان کشمیر کے ہمراہ مہابت جنگ ہرشد آباد
آمدند و صولت جنگ چند روز بعد از کوچ مہابت جنگ از عظیم آباد بہر آمدہ راہ مرشد آباد سے بریدہ * * *

ذکر معاودت فقیر از شاہجہان آباد و میر آمدن رفاقت صولت جنگ و رفتن
ہمراہ او بہ مرشد آباد و بعض سوانح دیگر کہ بہرین عرصہ روئے دادہ

فقیر نیز درین عرصہ کہ مہابت جنگ از عظیم آباد آمد و صولت جنگ عازم بود از شاہجہان آباد باز روئے ادراک
ملاقات والدہ ماجدہ و اخوان و خالہ بیاب و احد قاسم سیدم کہ در ماندہ شمشیر خان و کشتہ شدن مہبت جنگ
امید یقا و تقاسمے چیکس از اندامانہ بود و بشارت حیات شان شنیدہ معاودت نمودہ عظیم آباد رسید و راہ بامین کمینہ
وفیق آباد با عبدالمعلیٰ خان بہادر خال ہر ایا افضل خود ملاقات گشتہ سبب بر سیمے بامہابت جنگ و اختیار نمودن
سفر پر سیدم فرمود کہ بنا بر نامے و سعایت زوجہ ناچاقے صحبت در نہایت مرتبہ بامہابت جنگ رویدادہ و کار از
حرج گذشتہ اطلاق جان را باعث بود و بنا بر تاخیر در اہل موخو دزدہ ماندہ و بلا سے آوار گے و غربت و جلا وطن و دیگر
مشاق و محن مبتلا گردیدہ عازم شاہجہان آباد مہبت زمینہ را زقرین بد زہارہ و قنارینا مذاب النار و ہمین سبب
اخراج عبدالمعلیٰ خان والدہ را بامہابت جنگ جواب دسوا لے رویداد کہ مردان را از عہدہ ہش بر آمدن متعذر باشند از زبان
چہ رسد و در گذشتن و چنین مواقع بعد اتماع چنان ہوا کہ درشت با وجود قدرت کہ مہابت جنگ بعل اور و نفس ملکی بخواب
مقدور و نفوس بشہر نیست و ہمین جہت نسبتی کہ مہبت جنگ با سید علی خان برادر فقیر مقرر نمودہ میخواست دختر خود را با او
وصلت نماید بر عہم خود و مہابت جنگ آن دختر را بدگیر سے دادہ بمجاہرت خود و امتیاز بخشید الحق در گذر از جہانم و غمان
از تقصیرات و پاس حقوق ذوی الارحام و اقارب بمرتبہ کہ مہابت جنگ و ہر سہ برادر زادہ ہا کے مقتدراد داشتہ اند
از گتر کے مشاہد و مسوع گشتہ اللہم اعظمہم لعلہم ارحمہم لعلہم رسیدن فقیر و عظیم آباد و مخرج یافت کہ مہبت نثار خان و
نقے علی خان و دیگر اقربا و اکثر احباب و احد قاسم غلام رضا خان سپہر قندو سے خان و آقا عظیم سے مشہور برادر ملک محمد
و خادم حسن خان و عرب علی خان و میر اسد علی و میر فضل علی و از افاضل عظیم آباد ملا غلام بیچے و میر وحید و مفتی منیر احمد
و مہلو سے لال محمد و میر عبداللہ مرحوم برفاقت صولت جنگ قاصد مرشد آباد آمد فقیر را مفارقت اینہا و سکونت در عظیم آباد
کہ از اکثر احد قاسم خالی میماند شہوار آمدہ بدون سرشتہ نفاقت صولت جنگ ہمراہ عم و برادر خود رہ سپر گردید و عید غنی
بود کہ صولت جنگ در نواح مونگیر از کشتہ سوار سے خود لب دریا در مقامیکہ خالی از اغیار بود و خود آمدہ قریب بے نمود و ہما
از گوشت ضخیمکہ بپاہے تیار شدہ تنادل سے فرمود فقیر را بخاطر گذشت کہ روز عید است و غلوت در ہمین جا اورا باید دید
از کشتی سوار سے سید علی خان برادر خود فرود آمدہ و بر ویش رقیم و سلام و ادا رسم مبارکباد نمودہ مذکور را سید
بسیار خوش گشتہ حکم تجلوس فرمود و در طعام شریک گردانیدہ وقت بر خاستن سبا اندہ نمودہ کہ ہمیشہ در سفر و حضر ملازم
باید بود و جبہ بعدر معاش ہر اسے بندہ و ہم بر اسے سید علی خان مقرر نمودہ و دستخط فرمود با فقیر صحبت آن مرحوم

خوب درگرفتہ در احوال اولیقدر اقتضای وقت و مقام انشاء اللہ تعالیٰ ارقام خواهد یافت چون مدت سفر با انجام رسید جنگ نہا بر ملائے کہ از یاقین صوبہ عظیم آباد در خاطر و یا برادر کلان خود شہادت جنگ نیز عدم صفائی داشت بودن مرشد آبا و اجداد و محل اقامت خود و دیگر جوانان گولہ افکنندہ امر سمجھاوئے نمود آخر بہ تکلیف عم و برادر بزرگ خود کہ از در دلجوئی درآمد و ترغیب سکونت فرستاد می نمود بعد دو ماہ از آنجا برخاستہ در حوالے کہ آن طرف بہاگیرتی محاذی پیوت جنگ سیٹھہ واقع بود نزول نمود و خانہ نصیب ملاکہ بطور خود ساختہ بود منزل فقیر و مہمند خان نقی علی خان گردانیدہ

ذکر تمنا کردن سیف خان معین الدولہ ملاقات مہابت جنگ در گنڈھہ گولہ و پذیرائی نیافتن و رحلت سیف خان و معین شدن فوجدار سے پورنیہ از انتقال او بہ صولت جنگ و آمدن فخر الدین حسین خان پسر سیف خان بمشرد آباد و ملاقات او با مہابت جنگ و انتقال دیوان خالصہ را سے رایان چین را و مامور شدن بھیر و نیت پیشکار بران کار

دران آوان کہ بعد فتح تشریف خان مہابت جنگ از عظیم آباد معاودت نمود سیف خان کہ راہ مراسلات و ارسال سفر او بہ ایابا مہابت جنگ سلوک داشتہ غیر ستادن افواج ملک در اوقات مناسبہ بگا نگت و اتحاد را متوقع بود و چنانچہ با حاجی محمد وقت رفتن بعظیم آباد و با سیبیت جنگ ہنگام معاودت از مرشد آباد کہ در شادی سپران خود رفتہ بود و دیگر شتہ بعظیم آباد می در گنڈھہ گولہ کہ از توابع ملک محروسہ او بود آمدہ ملاقات و مہمانی نمود سے خواست کہ مہابت جنگ ہم بہان روشن با او بر خورد مہابت جنگ نظر بعلو شان خود کہ از جعفر خان و شجاع الدولہ مرحوم مرتبہ سرود سے و از ازت دسپہ دار و جہاد او گذشتہ و حوالے بہر سے بلکہ برتر سے با سلاطین عالیشان داشت ازین استند عامیوس جہان خوش گشتہ در خلوت میگفت کہ سیف خان ہر چند بہت ہزار سے و سپر عمدہ الملک امیر خان صوبہ دار کابل بہت اما فوجدار سے پورنیہ دارد ہمیشہ سالی یکبار موافق ضابطہ براسے ملاقات شجاع الدولہ و جعفر خان و علاء الدولہ سرفراز خان سے آمد براسے ملاقات من چائے آید کہ این آرزو سے زیادہ از مرتبہ خود سے ناید سیف خان کہ از مافی الضمیر شجاع الملک مہابت جنگ الہی بہت و نہ عم بزرگے دو دمان خود میداشت کہ مثل حاجے احمد و ہیبت جنگ مہابت جنگ ہم خواهد آمد با اسباب ضیافت و مہمانی و بہایا و پیشکشہا در گنڈھہ گولہ آمدہ اقامت و رزید و حاتم و سراپردہ ہا سے عالیشان برپا نمودہ مترسہ درود مہابت جنگ نشست مہابت جنگ ہنگام عبور خود از تیلیا کرست بسفر اسے مت سے جواب داد کہ اگر ملاقات منظور دارند چرا موافق ضابطہ و زمان ناظران پیشین بمشرد آباد سے آیند سیف خان با استعاج جواب نہ بہت کشیدہ بمکرز دولت خود کہ پورنیہ بود برگشت و بعد اندک مدتی مرین گشتہ صاحب فرارش گردید و سہل سے بے تعارض ہمال بنیلا بودہ در شروع سال شصت و دوم از ماہ دوازدهم ہجرت بر حمت خدا رفت و خلف اکبرش فخر الدین حسین خان ناخلف کہ اضلاع لیاقت سرور سے و اقارب و اخوان پرور سے داشت بجاسے پدر نشست و بر جمیع مترکات پدر کہ مبلغ خطیر و جواہرات گران بہا بے نظیر و دیگر اجناس و اتمشہ نفیسہ کثیرہ بود قاض و متصرف گردیدہ و دیگر برادران خود را محووم داشت بلکہ شنیدہ شدہ کہ انچہ در دست و گیران بود دران ہم طمع نمودہ باز گرفت و قلیلی در دست آنگذاشت و خبر ملاکہ آنہا مخفی توانستہ نمود و محفوظ ماند چون این خبر مہابت جنگ رسید و صولت جنگ کاریکہ لائق شان و احوال او بہت

در جنگ انداخت سبقت خود را و پورنیہ مع جمیع ضماکم و مصافات بہست و زمین الد و سیف خان بہادر سیف جنگ براسے
 مہام الد و سیف احمد خان بہادر صولت جنگ مع خلعت و عطایا سے لائق از حضور طلبیدہ قامت قابلیت اور اعطایا سے طاعت
 و جیفہ و سپر مع ہر کلگی و مالہ مردارید و فیل مع طرایل بیاراستہ و فوجدار سے ہو گئے از غل او سراج الد و بختیدہ میرزا
 پیارن برادر علا سے خود را کہ مخاطب مجھ یا رخاں بود بہ نیا تبش مقرر داشت و صولت جنگ مخاد حم حسن خان را بطریق ابطل
 قبل از رفتن خود روانہ نمود و آخر ماہ ربیع الاول سال مذکور خود ہم عازم پورنیہ گردید بندہ حقیر دیگر اعزہ کہ رفیق او بودہ اند باد
 نہر سوار و سبہ چار نہر پیادہ برق انداز ما ز م سرکارش ہمراہ پیش گزیدہ فخر الدین حسین خان چون چارہ غیر از تو سل یا ذیل
 دولت مہابت جنگ نہ دید علیحدہ شش ہر اطاعت و التیاف نوشتہ ابلاغ داشت مہابت جنگ بطبع کار فرما شدہ در جواب
 قلمی نمود کہ از من بہر صورت مطمئن خاطر بودہ و اینجا التیاف آرد و بلافاصلہ تمام سرور سازندہ کار خدائے خواستہ باشد در انحال
 شتا مقصود سے نخواہد شد چون ایل و با برادران سلو کہیکہ نباید بل آوردہ مہیا سے انتقامات الہی بنا بر بعضی جہات دیگر گردیدہ
 اطاعت امر مہابت جنگ نمودہ قاصد ہمراہ گذشتہ و الا بخو کہ سپاہ و سہاب سفر آماہہ داشت اگر عبور دریا چہ کوسے
 نمودہ بدرود و مقدمہ ز منیداران ترسیت و غیرہ بود کہ با او ہمراہت بر خیزند و اگر احیاناً کسے علمی سے نمودہ باندک لغام
 و انصال اورا خیر خواہ و بلند را ہمراہ خود ہی توانست نمودہ و با جابر بلہ است و التیاف حقوق برادران بلکہ شامت بہ خواستہ سے بدر
 کہ نمودہ بود و فریب خودہ با اسباب و سامان بے پایاں و سپاہ و افواج شایان عازم مرشد آباد گردید و در راہ با صولت جنگ
 بر خور و صولت جنگ سپہ کلان خود شوکت جنگ را با بعضی سران سپاہ شل مہد سے نثار خان عم را قم و دوسے کس دیگر کہ
 از ان جملہ این بے مفذا رہم بود براسے ملاقات او و تعزیت پدرش فرستاد شوکت جنگ ہمراہ اعزہ حسب الامر رفتہ و
 ملاقات نمودہ باز گذشت روز دیگر فخر الدین حسین خان ہلاکت صولت جنگ آندہ مورد الطاف و مراہم شدہ و ہر سوم
 صولت جنگ بارادہ کوچ سوار شدہ و را شتا سے مرور راہ باز دیدہ نمود و پیشتر رفت و فخر الدین حسین خان بعد از ان کوچ
 نمودہ راہ مرشد آباد گرفت اکنون احوال صولت جنگ جد اور مجلس مذکور خواہد شد و تتمہ احوال مہابت جنگ و درود
 فخر الدین حسین خان ہمراہ آباد گذشتہ سے آید فخر الدین حسین خان بر بہترین کوٹ آن طرف مہاندہ افواج خود گذشتہ
 ملاقات مہابت جنگ شتافت ہنگام ورود او بر لب معبر مہابت جنگ جمع رہا سے استقبال فرستادہ حین ملاقات ہم
 سلوک مناسب با او مسلوک داشت و براسے نشستن او بفرش سوزنے امر فرمود و عطر پان و گلاب تواضعات
 معمولہ سبب لعل آوردہ خاطرش مطمئن و بجایکہ محل اقامت میں عین بود حضرت فرمودہ و در انجا رفتہ آسودہ

ذکر درگذشتن رایان چمن را سے ازین عاریت سرا

و ہمہ رین احیان را سے رایان چمن را سے درگذشت و ہمہ رین دت بعد انتقال منیب خود بلا تعین دیوانی حسب الامر
 بہ سرانجام کار سے امور خالصہ پرداخت نفعی نماند کہ این چمن را سے عجب مقصدیے و طرفہ بند و بیے بود و معاملات
 مالی و ملکی دیانتہ و در دولتی خواہے و کفایت سرکار آفا سے خود امانتہ داشت کہ مافوقش تصور نتوان نمود و نہایت
 صداقتی سے داشت کارش بجائے رسیدہ بود کہ مقتدران رفا سے مہابت جنگ بلکہ فرزندانش مثل شہادت جنگ
 و صولت جنگ پاس خاطرش نمودہ احترام ہا سے کردند روز سے بتقریب در مجلس مہابت جنگ یک خلوت و اجتماع برادر

و برادرزاده بالیش بود همیشه جنگ مذکور حسین را که بشیبه دیوان خود نمود مهابت جنگ گفت که بابا کار حسین را از آن گذشته است که ذکر او درین مقام توان نمود و او نوکر من نیست آقا من است *

تصفت نمودن مهابت جنگ بطرف لنگ نایب بتبیه میر حبیب و بعضی مرسته و افغانه و اتزاع نمودن قلعه باره بهاسی از دست گماشتگان مرسته و گر نختن فخر الدین حسین خان از مرشد آباد و قصد پورینه نمودن و برگشتن از راه بخوف صولت جنگ و توقف نمودن در مالد و باز آمدن به مرشد آباد و مقید شدن و یافتن بهیرون دست خطاب را به ریایان و خدمت دیوانه خالصه باصالت و واقعات دیگر *

جانب سیر گویج به سواد بعد فخر یافتن مهابت جنگ به تشیر خان از نواح عظیم آباد غائب و خاصه مع میر حبیب و افغانه همراهی خود برگشته قاصد نواح مرشد آباد بود در اثنای راه خبر فوت مادر خود شنیده میر حبیب را با چند هزار سوار مرسته و افغان لوط لنگ مبدی پور فرستاده خود با محدودی از رفقا راه وطن گرفت و در گویج وصول جانو برادر خود او را که مانا به نام داشت با جمیع از مرسته نزد میر حبیب فرستاد و مهابت جنگ چنانچه مذکور شد بعد وصول بمکرزد و است شکر و اهد و اسباب اعطای تقدیم رسانیده بکام و آرام نشست و همین عواطف و الطاف و خلق خدا در ممالک محروسه با من و امان رطب اللسان و غیر از قنیه میر حبیب و مرسته فتوری در دیار بنگاله بود و مهابت جنگ همیشه سال آن بدسگالان بزمست بهمت خود لازم داشته از ایل ماه ربیع الثانی در سلسله هجرت اعلام نصرت اقتضای مقصد خارج ارباب کجاج برانراشت و از مرشد آباد بهیرون رفته چند روز بنا بر اجتماع عساکر در گویج توقف نمود و حیدر علی خان بهادر اروغ توپخانه دستی را با هفت هشت هزار سوار و پیاده برق انداز چنده ماه قبل از نصرت خود بهردوان فرستاده امر بچپا و سنی نموده بود که اگر ارجیا میر حبیب اضابطه و اقتضای طبیعت خود اراده فتنه انگیزی و خرابی ملک بهردوان و نواح مرشد آباد و غیره نماید خان مرقوم سواره آن جماعه ضالک گردیده نگذازد که مصدر امر می توانست بعد غواهم آمدن سپاه مهابت جنگ با افواج بجماعه ملج عاجم بهردوان گردید و چون بقرب مقبله مذکوره رسید حیدر علی خان مع همریان با استقبال شتافته شرف اندوز ملازمت گردید و بعد توقف چند روز که عاجم سید می پور گردید و این اراده تقسیم یافت علی توپخانه مذکور که عبارت از پیاده هاسی افغانی و سواران رساله حیدر علی خان باشند بهر اقیهه نخواه خود تقاضا خداید نموده مانع حرکت شدند مهابت جنگ از نداسه خود غلام علی خان راجع میرزا حکیم بیگ که مقتدی او بود براسی استماله آن جماعه فرستاد و بهر چند آن هر دو کس درین باب بیشتر گفتند جماعه مذکوره کمتر شنیده اثر بران مترتب نشد روز دیگر مهابت جنگ خود بخانه حیدر علی خان رفته بهر چند خواست که بر شحات زلال فضاخ خود انوار مشعل آن ملک شتران فرو نشاند و بعضی از جوهر مسومه آنها عیال رساند و با ستم را بر شحات جنگ تخوازه نماید و بمحور انهم بوصول انجامد و مقید بنفشاد و بدستور بر همان سماجت خود اصرار داشتند میر افضل علی جماعه دار از سواران رساله حیدر علی خان شمر یک اسماعت بلکه منشأ این فساد و محک آن مفسدان بود مهابت جنگ بشاهد این حال تکیه بر حجت

و حضرت امیر معاویہ بنی امیہ آن جماعت را بر طرف فرمود و دست از دامن اعانت و موافقت شان کشیده و روئے
توجه بر دفع اعداء آورد و فخر الدین حسین خان باستماع این احوال غلی در ارکان دولت مهابت جنگ تصور نمود و به فغانیدن
بعضی مخلصان احمق معلوم نیست که چه چیز بخاطر آورد و بے اطلاع شہاست جنگ عبور گنگا نموده بلشکر خود با حق شد و با تعاقب خروج
و شتم قدم در راه گذارفته بطرف پور بندہ راست گردید و دولت جنگ امضا سے این خبر نموده با فوج و اسباب مقاتلہ بار او قبلاً
از دارالامارہ پور بندہ برآمد و دوسہ منزل طے نمود چون در میان چان مسلطے فتنے ماند فخر الدین حسین خان از بے جراتیہا مضطرب
شده بحال خود در ماند و ارسال عرائض نیاور نموده استدعا سے عدم تعرض با خود و درخواست راه یافتن کرد تا بہ رود و دولت
مند آنگہ بے اذن مهابت جنگ این کار از من نمی تواند شد در میان آوردہ جواب داد کہ بہتر ہا نیست کہ براہیکہ آمدہ است
برگردان احمق بے جرات لا علاج برگشتہ در ماندہ سکونت نمود و مهابت جنگ از بردوان با اعتماد حضرت امیر دے بی تو بخا
و توپ بعد قطع مراحل در حوالے میدنی پور نزول فرمود میر حبیب با جمعی از مرشد کہ در میدان پور چھاو نے دشت باستماع
خبر و مهابت جنگ قریب آن مکان آتش با ما کن خود در زدہ دہمہ را سوختہ راہ فرار پیش گرفت مهابت جنگ قرین حوت
د اقبال از خارج آباد سے میدنی پور رود خانه کنسائی عبور نمود و منزل ساخت و اعلام اعتلا برافراشت منہیان بعضی فرستادند
کہ در اطراف جنگستان میدنی پور افواج مرشدہ رخت ادبار افکنده است حکم داد تا میر محمد کاظم خان و دوست محمد خان و غیرہ
بتعاقب آہستہ آہستہ دار اندوز کار آن بدبران بر آزند مشارالہما بطریق شبگیرہ و الوار خود را بان برگشتہ بختان رسانیدہ آتش
قتال برافروختند و از طرفین دلاوریہا بطور رسیدہ فتح و نصرت نصیب اولیا سے دولت مهابت جنگی گردید افواج مرشدہ
بحال تباہ طرف کنگ روانہ شد و مهابت جنگ عازم مشیر گشتہ ببالیسر بند نزول نمود در آن محل بوضع پوست کہ میر
حبیب مانا بجے یا را سے مقاومت در خود ندیدہ با فوج مرشدہ و افغانہ و جنگلہا سے اطراف کنگ ادوار گشتہ دور تر رفت
مهابت جنگ طے منازل نمودہ از سر رود بہدک و حاجے پور گذشتہ بمنزل برہ کہ از آنجا تا کنگ تخمیناً بیسجدہ کرد و خواہد
نزول نمود در اجتماع القس مسید نور و سراندا خان و دہرم دس ہزار سے تفنگچیان کہ مارسان قلعہ بارہ ہائے و متصرف
ملک افواج کنگ بودند از نظر مهابت جنگ گذشتہ بمنون آنگہ مانبدہ با ملحق و متقا و جناب مالی و تالاع امر حضور یم سرگاہ راکا
عالیات و مساحت این بلدہ پر تو نزول اندازد و متقا بواب حصار تحویل ملازمان سہکار دولت مدار نمودہ بشرف ملازمت
استعداد سے جویم در راہ انقیاد و اطاعت سیرے پویم مهابت جنگ نیا تر تقیق و تفتیش میر حبیب مع افواج در آن صحر اکادار
در زیدہ بود و چند روز در قلعہ قش را ند و داخل جنگلہا سے صعب اسانک گشت نابہر عدم رسیدن غلات نرخ خوب در شکر
تسکر رفت و از دام و تشابک اشجار بمرتبہ بود کہ افواج ہر دلی کہ چنگ کردہ پیشتر رفتہ بود تا سہ روز خبر آہنا ہوا بے خبر نواب باہنا
بنود و ہر دو کردہ متفحص ہم بودند ازین جهت تشویشے بمهابت جنگ لاحق گشتہ بقا چان حکم نمود کہ بچار طرف لشکر بآندہ نقاد
فیعلے بزرگ و کراسے گمان متواتر بنوازند و این تدبیر موافق افتاد افواج مقدم کہ بغاصلہ کے بود صد ہا سے کوس و کشتیہ
بہان جانب شتافت و نیز ملازم مهابت جنگ رسیدہ سہ ہائے مسرت بہدگیر گردید و چون معلوم شد کہ اثر سے از مرشدہ و
میر حبیب پیدائست از آن صحرایر آمدہ بعضے از افواج را بر رود جنگل گذشت و با دو ہزار کس کہ ہمراہ رکاب گرفتہ بود
از محل برہ شکر ہم قصد تحیر قلعہ بارہ ہائے شتافت و تمام شب تا نصف روز آئندہ متصل طے مسافت نمود و از دریا
ممانہ اگر بیاسے حصار بارہ ہائی میگردد گذشتہ در غوا سیر قلعہ مسطورہ اعلام مہمیت اعلام مرتفع ساخت و فتنے ماند کہ

حکایت دخول مہابت جنگ دھڑا سے ابنوہ و افراق ہر دو گروہ از لشکر کش و ہر سیدن آنا بصد اگر ناو کو سہ شہنشاہی دارد
 کہ درین لیاق واقع شدہ یادریاق دیگر اما سمنوح این ماجرا بے شبہ است القصد چون فوج مہابت جنگ شش ہر بلاناصلہ
 راہ سے بریدہ مجملہ و ہزار سوار چین و رود دریا سے حصار قریب لہ صد سوار در رکاب حاضر و از فرط کسل و کمال محال جدال
 و طاقت قتال در احد سے بنود فی الحقیقہ از چنین سوار وانا سے ہوشیار عجب عمل سفیہا نہ سرزد اگر درین ہنگام اہل قلعہ
 بقصد محاربہ بر سے آمدند کارش باتام و نام و نشانش با انجام سے رسانیدند محض بتباید تا و متعال و بمینت طالع و اقبال
 خوف و ہراس برضائے بولہن محصورین کہ جمعے کثیر بودہ اند استیلا یافتہ چارہ کار در اطاعت و انقیاد دستند و دران روز
 شدت حرارت آفتاب بافقدان سیرا کہ بنا بر طول مسافت خیمہ احد سے نرسیدہ بود دیا در صبح قیامت میداد آخر ہماں
 روز سید نور دہرم داس بلا زمت رسیدہ و رخصت انصراف یافتہ مامور شدند کہ فردا صبح خود را مع سران از خان بھنور
 رسانیدہ قلعہ را تسلیم ملازمان نہانید اما چون برانہا اعتماد بنود بازمرہ از خواص خود فرمود کہ فردا صبح ہر گاہ حاضر شوند اینہارا
 بہ تیغ بیدریغ بگذرا خند و سراج الدولہ را وقت خواب باین کار مامور فرمود تا راز را بر ملا کند بنا بر علی ہذا صبح روز دیگر کہ شام عمر
 آن بچا رگان بود مہابت جنگ دخیمہ محقر سے کہ دران وقت رسیدہ بود دشتہ و سراج الدولہ بیرون قنات در سایہ اش
 با اصحابیکہ بان کار مامور بود ندا قاست داشت کہ سید نور دہرم داس آمدہ بھرا نمودہ پیش مہابت جنگ رفتند و سلام
 نمودہ در مجلس او مامور بجلوس و مشغول ہستمع سخنان دلاویز او شدند متعاقب این ہر دو سران از خان با چند نفر از بیک
 چوہداران و حجاب رسیدہ از اسب فرود آمد سراج الدولہ بجزد و رود او بقبضش فرمان داد و کسانیکہ مستعد این کار
 حاضر بودند با او در آویختند و نیز دران حال با وجود مشاہدہ مرگ دل از دست ندادہ و حواس را درست داشتہ شمشیر
 از کمر بر کشیدہ و بقدر امکان متعلقہ نمودہ قاصد بود کہ تا مہابت جنگ برسد اجل امان نداد و لضرب دست بعضیہ از قریبا
 بعالم غیبی شتافت سید نور دہرم داس بتطلع این خبر بے حواس و مضطرب گشتہ بسبع کسانیکہ در جل آنا حاضر بودند
 اسپر خیمہ تقدیر گر دیدند و حسب الامر سپر و کشور خان کہ شقی سے بے باک و زندان بان ناپاکے بودند مرد دم قلعہ کہ اتباع
 و رفقا سے اینہا بودند بشنیدن این خبر پریشان خاطر و غیر مطمئن گشتہ در ہا سے قلعہ را بستند و آمادہ پیکار شستند و مہابت
 بودن خود در پاسے حصار از قانون خود بیرون دیدہ میر محمد جعفر خان و فقیر احمد بیگ خان و راجہ دولہہ رام و دیگران
 را کہ از تعاقب میر حبیب مہنیان حاصل نمودہ بھنور رسیدہ بودند در باب محاصرہ قلعہ و تضییق محصوران مامور نمودہ
 خود بدولت داخل دارالامارہ کنگ گردید و تا پانزدہ روز ہنگامہ قلعہ ستائے گرم بود آخر الامر محصوران مدافعہ با چنین
 افواج نفرت امواج و غلو قلعہ از اسباب قلعہ دار سے خارج از حد طاقت خود دیدہ بتوسط میر محمد جعفر خان و راجہ دولہہ
 شہرہ غوجہ رام و امان پیغام تفویض قلعہ بلا زمان فیروز سے نشان دادند مشار الیہا ملتمس تانمان بعضیہ رسانیدہ
 بعد پذیرائے فردہ امان با ہمارا رسانیدند حارسان ابواب قلعہ چون در دولت بر رو مہابت جنگ کشادہ خود بہست ہجو
 پیش میر محمد جعفر خان و دولہہ رام شتافتند و مہابت جنگ بر کے ملاحظہ حصار داخل قلعہ مذکورہ شدہ *

ذکر مجملہ از احوال شہر کنگ و قلعہ بارہ بھاٹی

قلعہ زمینی کہ دامن عرصہ قلعہ مذکور و شہر کنگ واقع شدہ میان دو رودخانہ سے بہماند و کٹھ جو ریت و اطرافش کہ

اتصال و اثران برد و خانہ اسے مذکور دارد از سنگھاسے استوار کہ باصطلاح مشہور پشتہ سے نامند مستحکم ساخته اند و سردو دریا در غیر ایام برسات ہائے آب و در برشکال پہناسے مہانذا قریب بد و کرد و عرض دریا سبھے کٹھہ جزرے بقدر نہایت آگاہ خواہد بود قلعہ برکنار مہانذا واقع و دور حصار قریب بسہ کروہ تخمیناً خواہد بود کہ از سنگ و خشت و گچ و آہک در کمال استحکام و رصانت بنایافتہ و خندے پنختہ عریض بر اطراف قلعہ است و آبائے شہر کنگ بر ساحل کٹھہ جو رست و فاصلہ میان این شہر و قلعہ مسطورہ قریب بد و کرد و عمارت و ابنیہ حکام و بیوت اغرہ آنجا کہ بد دریا سے کٹھہ جو رسے بر پشتہ پنختہ مذکور قفق افتادہ در کمال ارتفاع و بلند سے پشتہ ہائے عمارت جائے و گز و جائے قریب بنصف ارتفاع مذکور و در زیر اکثر ابنیہ آب دریا سے کٹھہ جو رسے جارے است و آن طرف آب دریا سے مذکور با حلقہ مواضع از دور کردہ تا چار پنج کردہ مسافت صحرا و وسیع خوش فضا است و متصل آن جنگل استخار عظیمہ در کمال خضرت و صفا و انتہائے آن جنگل ابتدای دہان جہاں فلک آسا و سکنہ آن شہر را این ہر سہ کیفیت ہر زمان در نظر است و چون قطعہ مذکورہ را از ہر دو طرف دریا با محیط افتادہ اگر مخالفان و اوقات طغیان آب با تفاق زمینداران آنجا قصد محاصرہ کنند وصول جنس ماکول و غیرہ ما محتاج از جملہ ممتنعات است و در برسات اگر کسی قاصد بنگاہ کرد چون در ہر منزلے نالہ و دریا چہا سے عمیق واقع و مانع عبور و مرور و قطع طریق در سیدن بمنزل مقصود از جملہ متعذرات مہابت جنگ کہ این قسم امور ہمیشہ مانع و منظور سے داشت زیادہ توقف در آن بلکہ دور از صواب دانستہ اسچہ میسر گشت مفتنم شہر و شیخ عبدالسبحان نامے را کہ در سالہ راجہ دولہہ رام از جملہ منکویں مجہول الاحوال بود بہ نیابت کنگ مقرر ساخت سببش آنکہ مہابت جنگ بنا بر جہانے کہ مذکور شد در معاودت عجلت داشت و بسبب خوف مرہبہ کہ در قرب وجوار کنگ و منتظر فرصت در کین بود و رسیدن افواج کنگ از مرشد آباد بنا بر بعد را ہر سہ امکان نہ داشت احد قبول نیابت آنجائے نمود و شیخ مشارالیکہ ترسے باین مرتبہ ہرگز در خاطر شش ننگدشت خند و تکلیف از لغنائے غیر مترقبہ شمر دہ بمقتضائے این مصرع سلطنت گریم بازیت خوشست بدستقلین امر خیر گشت و بہت تعجیل کہ بر خمیر مہابت جنگ جلوہ گر بود مردم دیگر نیز برادر العین مشاہد دیدند چہ ہر گاہ شیخ عبدالسبحان را بہ نیابت گذشتہ عنان عزیمت لبست مرشد آباد دستخط گردانید با آنکہ آفتاب در جزا و شہر و ع ماہ اسارہ بلکہ آخر ماہ جیٹھہ بود باران مشہور است بنوعی بارید کہ تیج روز سے از ترشح و نقاط خائے بنود و گاہے اشتداد سے نمود و دریا چہا سے کوچک کہ عین رفتن نہایت کم آب بود ہنگام عود بنوع طغیان داشت کہ عبور و مرور از انما لجموعیت دست میداد بر خید آب بعضی از اہل دیار تا لبینہ و کمر بود اما بنا بر زور آب گذشتن ازان متعذر سے نمود و دیگر نا لاما اکثر انسان و حیوان تلف شدند چنانچہ در جمہ یوسف علی خان بن غلام علی خان مذکور است کہ بر نالہ تر مہمان کہ قریب میدنی پور واقعست باوصف آنکہ عرض آن آب بسیار کم بود اما از کمال شدت جریان و عدم تیسر سفاٹن عبور منحصراً بہ تعبیه گھر نے بود و گھر نے عبارت از نسبت کہ سبوتا و مشکما سے خائے ہر بار ابا نے و چوب و استخار و تھیل پہلو سے ہم از ریمان بستہ بران عبور سے نمایند اسباب و مناع و مردم بہان و اسپان و حیوانات دیگر را بشناسیگذا رانیدند بنا برین ارضیس آب و گاہ و صد ہا تلف شدہ باشند ازان جملہ معابر معابر یکہ خان مرقوم عبور نمود و ناظر و محاسب بودہ ہفتدہ اسب غریق بحر فنا گشتند بر این قیاس بدین معابر دیگر را بر زود خانہ گھنسا کے کہ متصل بہ میدنے پور واقعست و آبش بسیار طغیان داشت زیادہ از سہ چار سفینہ میسر نمود و عبور تہا سے لشکر بران انحصار داشت خلاصہ در کمال اشکال عبور ازان دریا چہا میسر گشت

و تفصیلش تھل ل بلا طاقت امانیت صورت و شفقت بنا بر گل ملا سے راہ و زیادتی آہا عائد مال لشکر بانیان گردید اگر اندک درنگ در کنگ رو سے میداد رسیدن بر شد آباد از متذرات بود بعد از آن کہ مہابت جنگ بال لشکر کنگ کوچ نمود میر حبیب کہ در گوشہ صحرائے با فوج مرہٹہ خزیہ بود عازم استخلاص قلعہ و شہر مذکور گردیدہ قاصد بہ سمت آوردن شیخ عبد سبحان گشت چون شش ہفت روز از کوچ مہابت جنگ گذشت میر حبیب نزدیک کبک رسید شیخ عبد سبحان بآنکہ مقابلہ با چنان فوج گران از تاب و توان خود سیردن میدانتست بمقتضای غیرت و جرأت با قلت احوال بمقابلہ میر حبیب و مرہٹہ ششافت و بعد از تقارب بعد و خود مسامحہ جمیلہ در محاربہ نمودہ بقدر طاقت راستہ تبصیر شد چون جراحات متواتر باور رسید و کشتن بزخم شمشیر انکار رفت بسر آورده اسیر مخالفان و مجبوس و شمنان گردید و حدوت این ساجد کہ قبل از وقوع بتاراسے صایہ نمود داشت در حوالی بالمیر نیدر بعض مہابت جنگ رسید چون وقت تقصیر تدارک نہ ہست موقوف بر اوقات دیگر ماند و مہابت جنگ بعد از سطر ماحل او از جہادی الاخرے بکثورہ رسیدہ بر جبرہ سفایں کہ قبل از ورود لشکر مرتب شدہ بود عبور نمود و او اہل جیسہ مذکورہ در عمارات موسیٰ جیل کہ آغاز تعمیرش بود نزول فرمود شہاست جنگ و حسین قلی خان و دیگران بلا زمت رسیدہ مورد عنایت و عواطف شدند و بیرون دت پیشکار را می رایان چین را سے بخطاب بر آریانی رعایت خلعت دیوانی و خدمت فرستاد

بقیہ ذکر فتح الدین حسین خان پسر سیف خان و بعض سوانح متعلقہ آن احیان

فتح الدین حسین خان پسر سیف خان کہ از حیز اعتبار سابق گشتہ در نظر ما سے آشنا و بیگانہ سفاہت و بیقدرے او متحقق یافتہ بود در ققاسے او اکثرے برخاستہ بعصولت جنگ پیوستہ بودند و خود وسیع مال و اموال با سعد و دے ازندہ کم جرات و پیادہ ما سے میواتے و غیرہ عملہ شاگرد پیشہ در قصبہ مالہ شکستہ بال و باز و موسم تابستان را گذرانیدہ انتظار یکشید تا چہ پیش آید مہابت جنگ سفاہت اورا ازین حرکت کما ینبغی دریافتہ قاصداً تنزل دولت سیف خان کہ مبلغ خطیر گران و جاہر و اسباب فراوان بود از دست آن سفید جہان گردید و بعضی از معتدان خود را فرستادہ اورا پیش خود طلبید بعد آمدن مکلفے براسے ماندنش تجویز نمودہ اسباب مایحتاج برک او مہیا داشت و عاریان را بہ نگہبانے او گماشتہ جمیع اموال نقد و جنس کہ در دست او بود ضبط نمود و حیدر علی خان مع جمیع عملہ توپخانہ کہ از بردوان برخاستہ بر شد آید آمدہ بود بمیر من نزول بابتلا گشتہ مکفوف البہر گشت و سراج الدولہ واسطہ عفو و تقصیرات ہزاریان توپخانہ گردیدہ دار و شکے توپخانہ دستی یافت و میر ضیا، افتدرا کہ مدتہا رفیق عطاء اللہ خان بود یہ نیابت او خلعت دارد شکے توپخانہ مذکور عنایت شد و مہرین اوقات مہدے شہار خان با ستہ ما کا درج لہو بامکت جنگ بر ہمزوہ مع نقتے علی خان برادر فقیر و غلام رضا خان پسر قنقے خان و دیگر سپہ داران بر شد آباد رسید سراج الدولہ کہ مخالفت با عم خود مصلحت جنگ داشت و مہدے شہار خان رفیق دیرینہ و معتد علیہ بد را بود در و دش را منتقم شمر دہ بہ بار رفیق خود گردانید و مہدے شہار خان را زیادہ از ہمہ رقاسے سابق و حال محل عنایت و افضال خود نمودہ یو مایہ و مہارت قنقے خان را سے افزودہ

فتح مہابت جنگ بمیدنی پور بارادہ اخراج میر حبیب و مرہٹہ از ان مکان بلکہ از

حدود مصوبہ کشک و بنگالہ و چاؤ نے نمودن در میدانی پور و سراج الدولہ را ببالیسر بند
فرستادن فرار مرستہ ازان اماکن بدر رفتن فخر الدین حسین خان سپہ سالار ازین مرستہ

چون میر حبیب بخش غناد و رشک بر دولت حداد با مہابت جنگ بجاج ولداد را از حد بدر بردہ خود را و عالمی را رنجہ میداشت
و جنابا کے بے انتہا کشیدہ خلقی را از سپلو سے طمع کشیکہ خود اکثر اوقات مبتلای انواع محن و مشاق سے ساخت و جمعی از
مرستہ و اناغہ با خود داشته اکثر دیار جنوبیہ گنگا از ملک بنگالہ سے تاخت نہا بران استیصال و اخراج انہا را مہابت جنگ
بر ذمہ مہمت خود لازم شمرده با وجود پیرے و کمن سالکے در سب سے و محاربات را ضعیف بتقصیر نمود و لہذا بعد انقصائے برات
اول بقصد سیر و شکار کہ با بن شغل ہم شوق مفرط داشت و خالص از مصالح دنیا دار سے ہم نیست بطرف مہر پور کہ مشرقی
و جنوبیہ مرشد آباد واقع است متوجہ شد و کثرت آہو دران نواح بمبرقہ بود کہ ہر روز صد ہا شکار سے شد و از شدت و غور
خیل خیل بسبب انتشار شکاریان در صحرا سرا سیم گشتہ و مسکرمے آمدند و بازاریان و مردم اردو بغیر چوب و کنگ
انہا را شکار سے کردند بعد ان فراغ از شغل شکار رو براہ آوردہ در کٹوہ نزول نمود پس از اجتماع عساکر متوجہ بردوان گردید
از انجا ہم پیشتر اند و بعد قطع مراحل بجوئے میدانی پور رسید جماعہ مخالفین بجمع دستمعا قرب و رود شکر طفر اثر طاقت مقا
د خود نیافتہ لہذا دست معہود آوارہ دشت ادبار و مفقود الخیر و الاثا رشتند و مہابت جنگ وارد میدانی پور گشتہ ساحل دریائے
گھنسا سے مغرب خیام طفر اشتام گردانید و درین تہیہ افتاد کہ این مرتبہ بانتظام این ممالک و انضباط طرق و مسالک خو سے
پردازد کہ معاندین را محال عبور در محروسہ مصوبہ بنگالہ و کشک متخذ گردد و بنا برین ارادہ اقامت خود در میدانی پور بندہ فرمان
بجھاؤ نے داد و فوجدار سے میدانی پور یعنی قلی خان کہ بخشنے رسالہ سراج الدولہ بود و مرحمت فرمود چون خبر میر حبیب شنید کہ
بطرف بالیسر متوقف است نظر بانکہ چندان فوج کہ گمان خطر و تغیر دران باشد با میر حبیب نیست و سراج الدولہ را ہم دلیر
بر جہرب نمودن ضرورت مشا را یہ را با جمعی از افواج قاہرہ بدان سمت فرستادہ بدفع انہا مامور نمود و سراج الدولہ
دوست محمد خان و میر کاظم خان بطور چاؤ سے پیش فرستادہ خود متعاقب انہا را سے شد دوست محمد خان اول صبح بر
شہر ان رسیدہ بقدر کوشا سے داد و فوج مخالفت کہ از نام مہابت جنگ می ترسید ہانڈک جبار تیکہ دوست محمد خان و میر
کاظم خان نمودند دل از دوست دادہ راہ فرار اختیار نمود و سراج الدولہ ہم متعاقب در رسیدہ متصل ببالیسر بند و مسکرت
و چون مامور پیش رو یہاں بود متعاقب پنداشت مہابت جنگ را کہ مفارقت سراج الدولہ نہایت دشوار بود و خصوصاً ہانڈک
اندیشہ فتن و حوادث باشد یکدم جدائی و قیامت سے شمرد بخاطر آرد کہ اگر میر حبیب در میان دو لشکر برآمد و ہر کراہیک
چند اید با او بیاوید و جد آواند کہ پایانش چہ ہو سے نماید و فوج معتد گران را کہ ہمراہ سراج الدولہ است مبادا انرا کوکار
و سفاہت او صدمہ عظیمی رسد بناؤ علی ہذا سراج الدولہ را بتباکید ہر چہ تا متر طلب داشت و متعاقب رسولان خود ہم
حرکت نمودہ بے اختیار راہ سے برید و ازان طرف سراج الدولہ ہم نہفت کردہ قطع مسافت سے نمودن زان گنہ محل
تلاقی عسکریں گردیدہ سراج الدولہ بقدر قد مبسوس جد خود رسید و ازان جا باتفاق معاودت بمیدانی پور نمودہ محل
چھاؤ نے سابق منزل ساخت و درین زمان خواجہ عبدالہاؤ سے خالی کہ در زمرہ جماعہ داران ادنیٰ لازم سرکار بود
مبراقت سید محمد یار دل کہ ہر دو کابلے بودہ اند متوسل نائب غلام حسین خان داروغہ دیوان خانہ بضرر رسانید

کہ عین و غافلہ در عدد ملازمان سرکار ازان افزون تر است کہ مفصل گفتہ آید مبالغہ خیر متصدیان و علمائے خشنہ گرسے باتفاق جان و دل
 بخیاالت تصرف سے شوند ہمراہ کیکہ در سر رشته دفتر با صد نفر نوکر است راجع آن موجود و نخواہد بود چنانچہ کمترین اول عین مردم
 ہمراہی خود بعض میرساند و آنچه بود معروض داشتہ التماس نمود کہ درین صورت اگر یک مرتبہ ملاحظہ موجودات سپاہ باین
 کینہہ و دلخواہ حکم شود کفایت سرکار بلکوک خواہد رسید مہابت جنگ بر طبق التماس او بعد بخشیکرے سائر حکم فرمود کہ جمیع علمہ
 بعد المادے خان رجوع آوردہ عرض موجودات سپاہ بدینہ درین سانحہ عجب انقلاب و منظر اسے در خواطر رؤسای
 سپاہ روسے داد و خواہند گذر از وضع و شریف و آشنا و بیگانہ بنا بر غرض تقرب و اقتدار خود اغماض بنمودہ مروت
 را در گوشہ نشاند و برای تحفیل نیک نامے خود ہمراہ بنام و عاجز ساخت بمرتبہ کہ در سالہ یکے از عمدہ ہاسے لشکر کہ خواہ
 یکمزار و ہفت صد سوار میگرفت عین ملاحظہ موجودات ہشتاد نفر با ثبات رسید باین حال قیاس کا فہ سپاہ باید نمود
 کہ در ہزاران صد باقی ماندند اگر چہ کفایت لکوک سرکار لعل آمد و باین حسن خدمت خواہند مذکور مشمول عطا عتبی پایا
 شدہ یونما فیو ما بر مراتب او افزود اما مطعون تمام لشکر و باعث نہایت دل شکنی سپاہ گردید مرفین را چنین نہایت
 نہ سپاہ را غافلہ باین حد مناسب بود نہ خواہند گذر را اینہما ہتمام و مہابت جنگ را ہم اینقدر مبالغہ خاصہ و چنین مقام کہ
 محاربات در پیش و حقوق جانفشانیہا رسالہ داران و عموم سپاہ برگردن داشت مصاحت و لائق نبود بلیت
 سر اسر غبار است این پن دشت و ازین چشم پوشیدہ باید گذشت و در این اثنا خبر رسید کہ فوج مرتبہ از راہ صحرا
 منتوجہ مرشد آباد شد مہابت جنگ را چون ہستیعال آنها در نہایت مرتبہ منظور بود و برافواج ستعینہ مرشد آباد چنان اعتمادی
 نہ داشت از رسیدنی پور جنبیدہ بہ بردوان رسید در اینجا معلوم گردید کہ باستماع توجہ عساکر منصورہ مرتبہ را مجال توقف و رجوع
 مرشد آباد نہادہ بطرف جنگستان غربی مرشد آباد قرار اختیار افتاد و فخر الدین حسین خان خلع سیف خان کہ در مرشد آباد
 حسب احکم نظر بند بود و تحفظان خود را غافل کردہ و با مرتبہ و میر حبیب در سانحہ یا بتطہیع ستحفظان را با خود متفق گردانیدہ
 بلشکر مرتبہ یمن گشت و ہمراہ آنها بدر رفت پایاں احوالش آنکہ چون تمام عمر بنیاز و نعمت پرورش یافتہ بوشی شفت ہزار
 بشاشش نرسیدہ بود و درین یاق مرکوبے غیر از اسپ نہ داشت از رفاقت اینہا عاجز گشتہ روانہ دار الخلافہ شاہ جہان آباد
 گردید و پس از وصول بشاہ جہان آباد بنزد وجاہر کیہ در ایام اقامت مالکہ مصحوب محمدان و وساطت مہاجان پور نیہ مالکہ
 پیش از گرفتارے خود دار الخلافہ فرستادہ بود از انجملہ پنچہ بدست او آمد قناعت نمودہ اوقات خود را براحت میگذاشت
 بعد اندک زمانے مبرض سر سام مبتلا گشتہ پیر و دجہان ناپایدار نمودن مقارن باین حال یکے از زمینداران جنگل با مہابت جنگ
 التماس نمود کہ اگر رہنمونے فوج لغر موج باین دلخواہ مغرض شوند نہ فریوزے سیکر را عجلانہ بہ یک ناگاہ برسہ بنگاہ خصم ترہ
 درون سے تو انم رسانید سؤل او مقبول افتادہ حکم عامے نفاذ یافت کہ زمیندار مذکور بفریل متعینہ سرکار سوار بودہ قائم فوج
 در یاسنج باشد و حسب الامر لعل آمدہ با اعتماد قول او قطع طریق بطور ابلغارے شد بعد ازان کہ دوسہ منزل طے نمودوشی کہ تا مش
 در جنگل قطع مسافت لعل آمدہ بود ہنگام دمیدن صبح بعض مہابت جنگ رسید کہ زمیندار مذکور بہ ہودج فیل بزم کار و دشمن خود را
 دریدہ است باستماع این خبر احضار شش نمودہ ہتھیار کرد کہ تراسبب ہلاک و انعدام خود چہ بود جواب داد کہ چون راہ را غلط
 کردہ ام و نہ توانستم کہ بہ بنگاہ دشمن رسانم ترسیدم کہ چہ بر سر من خواہد آمد مہابت جنگ باین عمل نمودم
 و پس از خطہ بقر خود شتافت مہابت جنگ کہ بدالالت او حرج چند منزل کشیدہ و ہر کار را ازان راہ آگاہ نمودند صلاح و رجوع

شمرده مراجعت بر بردوان نمود و در باغ مانگچند دیوان را جہ بردوان کہ بہترین مواضع آنجا بود تا تحقیق خبر مرشدہ کہ در کجا آوارہ است
نزد اہلال فرمود در ہمین اوان سیر محمد جعفر خان کہ در مرشد آباد مقرب تہنہا تہ شہادت جنگ اقامت داشت سلسلہ
را سبب گشتہ در باغ مذکور بقتیل قدم مہابت جنگ استسعا دیافت نواب والا خباب کہ از مشاہدہ خیانتا سبب رشتہ
خشیکہ و بعضی وجہ دیگر ملائکہ از میر جعفر خان داشت کلماتی چند متضمن نصیح و ملامت فرمودہ ارشاد نمود کہ نیابت
خشیکہ بفرز بردار خود میر اسمعیل از طرف خود بخواجه عبدالہاد سہ خان دید خان مذکور ہستگات ازین امر نمودہ راضی
نمی شد آخر الامر طوعاً و کرہاً حسب الامر نیابت خود بخواجه مرقوم معوض نمود و بعد توقف چند روز بصر من سبب کہ مرشدہ باز
از صحرای سمریہ بپور بر آورد مہابت جنگ کہ با مجرم عازم دفع آن گروہ بود اعلام ہفت ہفت بہمت میدی پور بر آورد
و سراج الدولہ رخصت مرشدہ آباد گرفتہ داخل بلدہ مذکور گردید

ذکر سبب افتراق سراج الدولہ از مہابت جنگ و رفتن او بعظیم آباد و محاذہ اوبانگام
نائب صوبہ مذکور گشتہ شدن مہدے نثار خان مغفور عم راقم سطور

خفہ ماند کہ غم فقیر مہدے نثار خان مغفور جامع محامد اوصاف و در شجاعت و غریم اعتقاد و اقتدار یکانہ بزرگالوفاورہ زمان
بود بعد گشتہ شدن بہمت جنگ مرحوم مہابت جنگ را قدر دان خود ندیدہ عازم آن گردید کہ اگر فلک بکام او گردد باطل
مراجہ دنیا تر تہ کند و الا چون پایان دنیا مرد نست راہ آخرت سپردہ آید و در حین رفاقت سراج الدولہ دہر است مہابت
در بعض جواب و سوالا کہ مہابت جنگ بعات خود از روئے کنایہ میگفت بے باکیا نمودہ کلمات گران بزرگان آورد و بعد
مہابت جنگ بمشاہدہ جرأت و بیباکی او اندیشہ بخاطر راہ دادہ خواست کہ از رفاقت سراج الدولہ متمنع شود مہدے نثار خان
این معنی را بالغ و سبب دریافتہ خاطر نشان سراج الدولہ نمود کہ جد شمانا بر تربیت و فرط محبت جد شمانا خواستہ در عین
دار کہ ہمیشہ تابع فرمان او از مرشدہ اعوام خود کہ مقتدر و مختار انداز تر بودہ سبب برید و شہاد در مرتبہ ہیچ و کمتر از آنھا نیستید
بلکہ باعتبار وراثت مہابت جنگ چراغ دودمان و زبدہ خاندان خود دید و بفضلہ تعالیٰ الحال لعل ہم نیستید کہ این قسم اعانت
موجود باشا اگر خود را بر مرشدہ آباد رسانیدہ راہ عظیم آباد گیرید جائے رام را کہ سبب و سہ مفلوک و ملازم و نائب شہادت از آنجا
برداشتن چند ان کارے نیست العباد از ان مہابت جنگ غیر از رضا جوئے شہا چارہ نذر و سراج الدولہ مصالحت مذکور را
بسمع قبول مہمان نمودہ در دل خود داشت مہدے نثار خان در او اخرج الشانے یا ادائل حمادی الاوے سلاک ہجرت
استغفارے نوکرے کردہ بر مرشدہ آباد و از مرشدہ آباد مع رفاقت مہدے نثار خان آباد رفت و ملقب علی خان برادر خد راقم کہ ہمراہ
عم خود ترک رفاقت صولت جنگ نمودہ ملازم سراج الدولہ باد و صد سوار شدہ بود قبل ازین سوار مخمب تقدیر ناخوش گشتہ
و ترک نوکرے نمودہ عازم شاہ جہان آباد بود ندیدہ کہ ہمراہ صولت جنگ در پورینہ اقامت داشت بر ارادہ برادر اگلی یافتہ
و مفارقتش را سخی استہ پیش خود طلب داشت و سبب بسیار با ملازم صولت جنگ گنابند و مہابت جنگ چنانچہ مرقوم شد بمیدنی پور
رفتہ میر حبیب را مع فوج مرشدہ متفقہ الی شریافت و در چاؤ سنے قدیم نزول فرمود چون قلع ریشہ فساد آن گروہ در خاطرش
تعمیم یافتہ بود و وحید رعلی خان سپہ علی قلی خان کہ بنام او فوجدارے میدنی پور تقرر داشت بسبب عدم قدرت و قوت
مقابلہ و مقابلہ با مرشدہ از بودن میدی پور با حاج تمام حضرت خواست مہابت جنگ برائے تعمیر جاما و مکان دولت خان

فرمان داده شود آن محل را از مرشد آبا و اجداد طلب داشت و خواص و عوام شکر را که از طول مدت لیاقت منزه گشته بنا بر قرب موسم بر شکرال
امید و بد مرشد آبا و اجداد استند بجا و فی مامور نمود عامه سپاه و غیره خلایق مایوس از رفتن مرشد آبا و اجداد گردیده اعزّه و ارازل شکر
حسب الامر بشغول بجا راستن سرسایه شده بقدر استطاعت و مقدور خانه های کاسبی برای خود آراسته باید این فراغت
کشیدند سراج الدوله قاصد اعیه مکتوبه خود گردید و از مهابت جنگ رخصت چند روزه بسیر اماکن مرشد آبا و اجداد تفرج باغات بلده
مذکوره در خواست چون مجاز گشت مرشد آبا و اجداد رسید و چند روز بسیر و تماشا کے اطراف و تفرج اماکن و باغها کے آنجا گذرانید
چون مباحیح چند برین منطقه گشت سراج الدوله از اراده خود بمهدی شاعر خان آگهی داد و رفته متضمن حرکت خود از مرشد
لجور اعلیٰ را با تعین تاریخ نوشته مصحوب هر کار با فرستاد و خود بتاریخ معین بهانه سیر باغ مع لطف النساء که جاریه نو اخته
او و والده دخترش بود بسوار کے رتبه که گاو انش را بنا بر مزاولت اسفار متواتره طاقت رفتن سے چهل روزه دیگر و ز
بود راه عظیم آبا و اجداد گرفت شهادت جنگ مع حسین قلی خان و حسن رضا خان و اکثر همراہان روشناس تقرب اساس
بمجدد استماع این خبر بهوش پرداز مضطر الاحوال برپا کیے خود سوار با مهد و دے از ملازمان بے اختیار در پله او دوید
و تا سرا کے دیوان رسیدہ چون نیافت بعض معتقدان را پیشتر فرستاده در التماس معاودت مبالغه را از حد گذرانید سراج الدوله
التفات بخنان آنها فرموده بعنف و زجر از پیش خود راند و خود بطوریکه راه سے برید ساعته نیامید شهادت جنگ این
ماجرایا بمهابت جنگ نگاشت که من هر چند دویدم مگر در او نرسیدم و فرستاده های اینجانب که تابا و رسیدند بعد ملاقات
و التماس معاودت جواب داد که اگر مبالغه در مراجعت نمایند من خود را هلاک میسازم آنها را چار برگشته آمدند مهابت جنگ همین که خبر
شنیدند عنان صبر و اختیار از دست داده بنا بر محبت بمرتبه تعشق که با سراج الدوله داشت بودن خود در میانه پور محال
دید و میر محمد جعفر خان و راجه دوله بهرام را با استمال عواطف مستمال و بضع و ارشاد مدافعه ارباب عماد اگر حاجت شود مستعد
ساخته با تاسم فوج در میانه پور گذشت و ریاست فوج مذکور بشمار الیها مفضول کشته با مهد و دے از خواص هانروز
روسی مرشد آبا و اجداد آنکه شروع موسم بر شکرال و راه پراز گل و لاله با در طغیانے بود از صبح تا شام قطع مسافت می نمود
و هشت منزل که در چهار روز طی نموده وارد دارالاماره مرشد آبا و اجداد و دیگر روز در آنجا توقف نموده روز دیگر روانه عظیم آباد گردید خطی سراج الدوله و تکر
الوحد و لحوئی شفقت آنجا آرزو کنند و محبت مشعر بر ترک اراده که پیش نهاد خاطر داشت بوجو سبک طامع اوبا شد نوشته ارسال و هشت سراج الدوله
تزیب به بکلیور رسیدہ بود که خط مذکور با و رسید در جواب نوشت که جناب عالی با اینهمه ظرافت و عنایت و شفقت و محبت در صد و شصت
و شصت سال خندانان جلاله حسین قلی خان را با علی جرات اقتدار رسانیده مراد نظر او و امثالش سجد دلیل گردانیده اند
که چین معاودت من از برودان کیے هم بقدم استقبال پیش نیامد شهادت جنگ را ولایت عهده داده و موافقت را اقبال
پوریه فرموده اند و بحال من غیر از لطف و با لطف غنائی که موجب ازدیاد قوت و شوکت و وفور ثروت و کمالت و مثال
و اقران تواند بود و بعین نیامده حال از نزار تشرفین سخن آیند آورد و الا سر نهاد در این من یا سر من زیر پاسے فیل شما خواهد بود
و همین جواب زبا نے سرکاره هم گفته فرستاد مهابت جنگ از مطالعه آن مبتیج و شادمان گردید و نهایت اظهار سرت نمود اما
چون سرکاره کلمات مذکوره بر زبان راند بر سرکاره بر آشفت و گفت سر من زیر پاسے فیل او اگر غلط آرزو سے من است
نام هر اوجال مذکوره رو بر دے من چگونه بر زبان تو گذشت و باز خط دیگر کمال رفیق و ملائمت متضمن اشعار غلط فصحی با محلی
نوشته ابلاغ داشت بمحض مضمونش اینکه آن غریزایان طعن گمان بر عکس مدعا من نمود که بجا بیاید تمنای من

آنست که حکومت و فرمانروایی کل عالم بر آن نور چشم باشد و این رباعی بخط خود در آن رقیه قلم نمود رباعی غازی
که بی ثنات اندر تک و پوست و غافل که شهید عشق فاضلتر از دوست و فردای قیامت این بان که ماند و این کشته دشمن است
و آن کشته دوست و حالیا قلم و قانع نگار را از نگار شش احوال مهابت جنگ انصرا داد و ماجر سراج الدوله از قلم نماند
تا سر رشته سخن از نظام نیفتد و

ذکر رسیدن سراج الدوله در نواح عظیم آباد و پیوستن سید شادان سید باجو

سراج الدوله چون در غیاث پور رسید و شقه مرقومه او بهید سید شادان قبل ازین رسید و متعین آنکه من سلطنت خود را بتمام
اقوال شام بر باد داده خود را رسانیده ام شما بطوریکه گفته بودید بران میباید و آگاه گشته خود را پیش من رسانید سید شادان
قبل از ورود در قهوه کوره اسباب ناموس را بر کشتی سوار و بار کرده قاصد بود که بغازی پور فرستد اگر سراج الدوله
بیاید آنچه از دستش بر آید بعل آورد اگر او نیاید خود در قفا کے متعلقان روانه شاه جهان آباد شود و چیتیق بنود که سراج الدوله
بران خنی که با او گفته شده این اراده عظیمه خواهد نمود چون رقیه مرقومه باور رسید و الده فقیر را که بجای مادر خود دانسته
با او کمال مراتب ادب و محبت مرع میداشت بجان خود طلبید و اهلار کمون خاطر خود و درود سراج الدوله نمود و الده
در مخالفت مبالغه با فرموده گفت که برادر من از عهد مهابت جنگ بر نمی توانی آمد و بالفعل این ناظم چند بند وی نویسد
است اما نشاید مهابت جنگ و با فوجیکه حاضر دارد صد برابر شماست سراج الدوله فرزند مهابت جنگ است و او شهن
سراج الدوله بر آن آید تا مسافت نذر دوازده بار با هم چون شیر و شکر خوانند آمیخت شما خود را مفت بکشتن مدسید کشتی بار
کرده میباید ست زن و دختر خود را سوار کرده روانه سازید و خود بر اسب تیز رفتار سوار شده بدر وید سید شادان غایت
داخل دامن گیر گشته هر چند والد فمانید همین جواب داد که اگر سراج الدوله منی آمد من رفتن را جازم بودم و اکنون پیوستم
که خود را کنار کشیده پیش مردم بنامردم و جین آشتار یا بم اگر حیات و اقبال یاور کے کرد و بر این بند و سراج
غالب آمدم دیگر با مهابت جنگ نمی ستیزد و دولت از ما میگزیرد و اگر زندگ با خر سید شب کور در خانه نمی تواند نشست
القصه ناموس را روانه غازی پور نمود و بعضی جواهرات و ظروف طلا و نقره حق دختر خود بوالده سپرده آخر شب مرض بود و صبح
خدمت سراج الدوله گردید و در قصبه غیاث پور معروف به باره بلاقات اورسید و بجایه داران که طرف در بنگا و آن طرف
لنگا اقامت داشتند پر دانه های سراج الدوله و خطوط خود متعین طلب آنها با انواع مواجید فرستاده فوج بسیار از هر طرف
آماده نصرت سراج الدوله ساخت و عرائض مردم متعین رسیدن بجایه در خدمت ورود نمود بلکه اکثر کے از جایه
خود جنبیده ماجر کے کشته شدن سید شادان و انوار سراج الدوله شبنده از اثنای راه برگشتند و فی الحقیقه در فراهم
آوردن سپاه و تالیف قلوب این فرقه عجب طیفه داشت که دیگر کے تا حال مثل او درین کار مشاهده نشده و خود مع سراج الدوله
در بلخ جعفر خان رسیده نزول نمود مردم شهر عظیم آباد و بعضی از اطراف و کناف حاضر آمدند سراج الدوله بجاکی نام
پیغام فرستاد که آمده شرف ملازمت حاصل نماید و از استماع این خبر غریب بجز تحیر و تفکر گردیده نمیدانست که چه کند
اگر بلازمت سراج الدوله رود مبادا مهابت جنگ مورد عقابش سازد که مقدمه ملکه ارسک این قسم اطاعت و استرنا
بر نمی تابد و اگر بمقابل و مانع شود از ورود در آن معرکه چشم زخمی لب سراج الدوله رسد هم دست از حیات خود بایست

چہ محبتی کہ مہابت جنگ را با سراج الدولہ بود در صورت آسپبی کہ باور سداقتضای همین سیاست داشت ناچار مصطفیٰ قلی خان را کہ برادر محمد ابریح خان پدر زن سراج الدولہ بود پیش فرستاد تا ارادہ باطن او دریابد کہ محبت مصطفیٰ قلی خان بملازمت رسیدہ از ہر طرف گفتگو آغاز نہاد و مہمد کے نثار خان بسراج الدولہ خمائیدہ بود کہ مقرران جاسکے رام را کہ رو کے سخن در حضور کشتہ باشند اگر بیامید رفتن نباید داد تا بر ضامر ساسے اگنی یافتہ اور مانع آمدن مخدومت نشوند چون سراج الدولہ را از تنگ و صلیکی و کم ظرفی مجال کتمان اسرار بنود ارادہ خود را با مصطفیٰ قلی خان ظاہر کردہ در آوردن جاسکے رام استعانت جست او مردان بسیار کو بود آوردن جاسکے رام را بملاحظہ متعہ شدہ رخصت خواست مہمد کے نثار خان بحسب تقدیر دران زمان بر آکار سے بیرون رفتہ بود مصطفیٰ قلی خان مرخص شدہ در رفت و جانکی رام را بر مانے الضمیر سراج الدولہ اگنی دادہ در رفتن مانع شد جاسکے رام کہ فی الجملہ تنبیہ آمدن پیش سراج الدولہ داشت موقوف نمودہ ابواب حصار شہر را بر رو کے اولست و تہیہ قلعہ دار علی نشست سراج الدولہ کہ اصلا طاقت تحمل مکارہ نہ داشت شدت خشم و کین بر آشفت و باعث آنکہ کسے اور انسے تو اندکشت ارادہ تسخیر قلعہ و گو شمال جانکی رام نمود مہمد کے نثار خان امر متوقف و انتظار آمدن افواج مطلوبہ فرمود آن ابلہ نامال اندیش از اضطراب کہ دران وقت داشت تمیز نیک و بد مشورہ نفرمودہ بہمد کے نثار خان گفت کہ من بگفتہ شہادت سلطنت خود برداشتہ مستعد جان بازیم و شہاد اول از خجک سے در دید مہمد کے نثار خان کہ تاب چنین گفتگو با گاسے نہ داشت کشتہ گفت سخن مرا اول نشنیدید و در اندازان و سر ہمکاران دو تنخواہ و کار گذار شمر دہ بر راز ہاسے خود آگاہ ساختہ شکار رام را متوحش گردانیدہ اکنون ہاشمت ہفتاد کس کہ ازین جملہ معدود سے مرد کار و جان نثار خواہند بود ارادہ جنگ و قلعہ ستانی کہ داری معقول نیست در یکدور و در جمعیت شالیستہ فراہم سے آید انسان ارادہ کہ پیش نہاد خاطر است میر سے تو اندک آن سفینہ ناکر دہ کار باز اعداد کلمات اول نمود مہمد کے نثار خان مرگ خود معمم نمودہ تمام شب با حیا و دعا و بارگاہ کبریا بسر برد و صبح باز نقاسے قلیل کہ حاضر داشت اعلام شجاعت برافراشت و بہت بر تسخیر حصار عظیم آباد گشت این ساخہ در آخر رجب یا اول ماہ شعبان سال شصت و سوم از مایہ دواز دہم ہجرت رو سے نمود و ازین جہت کہ مرد و از مشرق و دیوار فسیل طرف مذکور از دعای مستحفظان و مزار احمان بود و بہانہ زیارت مزار پدر سراج الدولہ اورا بمقتضی بہت برد و از انجا سراج الدولہ را بر اسب خجک رنگ خود سوار ساختہ یورش برد و ازہ معروف کپڑے کے یکم پورہ فرمود چون در انجا ہم مستحفظان مستعد آن طرف باہتمام مردم مہمتہ حیونست ناگرا از اقربا سے را جد دیا بہادر بود و محاربہ در پیوست و صد کبرق انداز سے از قلعہ بلند گردید مہمد کے نثار خان سراج الدولہ را با معدود سے از حارسان او در پناہ دیوار گذاشتہ خود مع رفقا پناہ پابہاسے دیوار حصار رسید و ارادہ عروج برد و اور و برج نمودہ بہر اہمیان ترغیب تا کہید فرمود بر سے بدیوار چسبیدہ بہر صورت خود را بالا کشیدہ و اندک اندک مجروح گردید نہ چنانچہ مہمد کے نثار خان را ہم در باز دیر سے ترازو گردید و بعضی مثل امانت خان وغیرہ از راہ بدر و کہ از کثرت مرور آب گشت دہ تر گشتہ بود و در آمدہ اندرون قلعہ رسیدند و در را کشتہ سراج الدولہ و بقیہ مردم را اندرون کشیدند و عرصہ مذکور ازہا خالصہ راہ بمصفا و کشت دہ گشت مہمد کے نثار خان جامہ یک تہی پوشیدہ و دشمن سے حامل کردہ باز نقاسے مستعد پیش پیش و پشت سر خود سراج الدولہ را بر اسب خویش مع مستحفظان او گرفتہ تباہ و وقار مستعد کارزار سے آمد تا آنکہ بدر حاکم والد مرحوم کہ محافضے حاجے گنج و در میان ہر دو مکان شارع عام دروازہ بیکم پورہ واقع ہست رسید جانکی رام مع سبب حاجے

مقتل توپ و توپخانہ دستی و بان وغیرہ برقیل خود سوار حسن علی خان راہراوے خود معین نموده دوچکر سردروازہ قلعہ فتحہ عظیم آباد حیران کار خود استادہ منتظر بود تا چہ پیش آید و البتہ سہ چار ہزار کس غیر عارسان قلعہ دران عرصہ با او و راجہ رام نارائن جانیہ بود درین بین امانت خان کہ رفیق مہدے نثار خان و از شجاعان بود نیزہ کو چیک کہ با مطلق بر چہے و سانگش میگویند درست گرفته اسب خود را تاخت و درازد عام بہراہیان حسن علی خان کہ بردروازہ جنوب رود چوک قلعہ متصل مسجد ملجے تا نارفلو و اجتماع داشتند در آمد و طرف ستیزہ آورے نمود کہ در اینہم مردم مجال کسے بنو تا مقابل او گرد و در دکانا و گوشہ ہاسے بازار پنهان گشتہ و راجہ روح میساختند و او مثل شیر دلیر کہ بر گلہ گوزن افتد بر اعدا تاختہ سے فوخت و می انداخت تا آنکہ از سر بک یا در خانہ با دو گولہ بند و ق رسید، جان شیرین در کمال تصور و جلالت در باخت مردم کہ مہدے نثار خان را از پیش رو کے بنا بر خبر طلبے مخالفت سے نمودند بر آشفته جواب داد کہ در این مقام جنین خیر خواہ سے ملایم طبع من نیست بہر کہ مراد دوست دارد و جان مرا از جان خود غریزہ تر داند پیش رو سے من آید و از من پیشتر خراہ متعاقب امانت خان میز را در بیک و کھنے با سپران و داماد خود و دوسہ کس دیگر از رفقا بملک امانت خان از بہراہیان سراج الدولہ سپہارا غنان دادا تا با سپر امانت خان ازین جہان رفتہ بود مدار بیک تیر و نیزہ و شمشیر بکار برده ہمانقسم بزم گولہ بند و ق رو بعیق آور و و سپران و دامادش غنان از میدان تا فتنہ باعث در ہم شکستن جمعیت و انتظام بہراہیان مہدے نثار خان و سراج الدولہ و سبب تفرقہ و انقلاب و اضطراب این جماعہ شدند چون شائع تنگ بود و پنج شش سو اراستہ اسیمہ برگشتند و بدو تنگ غنان گریزان گذشتند مردم مجتمع فراریان را کوچہ دادند مہدے نثار خان بر لب چو ترہ و کانے استادہ بہین قسم ہر کسے طرفے خرید چون رستخیز فراریان فرو نشست مہدے نثار خان بدستور از دکان فرو دادہ شمشیر و دست گرفته استادہ و جمعیت دیگران بطور سابق دست نہاد و چہ مردم بظاہر ہم پریشان و در باطن نیز ہمشاہدہ فرار اولاد و رفقا سے میرزا مدار بیک آشفتنہ خاطر گشتہ راہ عافیت سے جہتند متعاقب گریختگان متہ جسونت ناگر مسلح و مکمل در رسید و مہدے نثار خان را شناختہ گفت خان صاحب شما از طرف مورچال من در شہر درآمدہ مرا رسوا و سبک ساختید و خود را در مملکتہ انداختہ الحال ہم سیر کہ خدا بر گردید مہدے نثار خان در جواب گفت متہ جیو چہ جا این نغان و خیر خواہیت دین وقت ما و شما حریت بہد گیریم طبیعت بیار انجہ دارے ز مردے نشان نہ شمشیر و خنجر ز گردنمان + بعد ازین گفتگو متہ جسونت کہ مبارز دلیر و درین کار با بارہا درآمدہ آبروے در امثال و اقراں داشت ناچار پیادہ پاکشتہ مقابل مہدے نثار خان شد و با بہد گیر در آویختند مہدے نثار خان شمشیر کے بکناگر ٹوخت و نیزہ بباختہ او پر داخت از بہراہیان نامر کے توفیق مدد نیافت والا بعد کشتہ شدن ناگر نہ کور دل بہراہیان سراج الدولہ را زور سے و قوتے بہر سیدہ سپاہ جاتے رام را کہ تر لوے در ثبات بود زیادہ تر سٹے و چہ عجب کہ فتح و طغریہ سراج الدولہ جلوہ گر گشت در معین دار و گیر مہدے نثار خان بیکی از سنت بان آواز دادہ گفت فلا نے مرا از تو این توقع بنود لیکن سود نکرد تا آنکہ از دروازہ گنج حاسب کہ بطرف دست چپ مہدے نثار خان بود بردار زادہ میر محمد اشرف کہ جامعہ دار و بسیار آشنائے ناگر بود پید گشتہ خان مذکور را نصیحت آواز نہاد و بہ برگشتن دلالت کرد مہدے نثار خان اورا بقہر و با درشت منع از پیش آمدن نمود آن محیل از نظر مہدے نثار خان پنهان گشتہ بطرف پشت کشش درآمد و شمشیر کے در پاسے آن سہ دار سرفراز زدہ از پالش در آور و ناگر و او با اتفاق کار رسید تا بجو تام نمودند و سراج الدولہ کہ نامر کے

فطرے داشت بشاہہ اینحال عنان گردانیدہ خود را از راہ گنج مذکور بکوچا کشید و راہ خانہ مصطفیٰ قلی خان گرفت و بہر پیش
 شفرق گشتہ بریکے بکنجہ خزید از پیرزادہا سہیف خان مرزا سنگے نام بفریب گلہ بندوق درہان کو چہ بزفاقت سہد شازخان
 رہ سپر آخرت گردید و در سہ کس دیگر مہمن قسم مجروح و مقتول شدند مہمتہ جسونت از خوف باز پرس مہابت جنگ باوجود جرات
 شکرے کہ بر خسارہ خود داشت خون چکان سراج الدولہ را بے گرفتہ تا بجانہ مصطفیٰ قلی خان رسانید مصطفیٰ قلی خان از
 دروازہ خود باستقبال سراج الدولہ برآمدہ بر اسم خوش آمد و لا بے گرے تقریب جست و در خانہ خود آوردہ شروع بہت
 گزارے و دلجوئیہا نمود مہمتہ مذکور مستحک رسیدن سراج الدولہ بسلامت در خانہ مصطفیٰ قلی خان بہر خاطر قوم گرفتہ نجات
 خود برگشت و جاکلی رام سران سید و الامقام راناق بریدہ ساسنے بر دروازہ مشرقی حصار آویخت باز بگفتہ بعضے از
 سرداران سپاہ فرود آوردہ مع لاش کشکان اذن تجنیز و تکفین داد و آن سید نامور در جوار قبر پدر بزرگوار خود در محلہ
 لون گولہ مدفون گردید و رقالبش رانیز بیرون ہمان محوطہ در خاک سپردند مصرع ہمین است پایان دنیا ہمین
 اللہم اغفرلہ و ارفع درجۃ فی اعلیٰ علیین و الحقہ بابائہ الصالحین) جانکے رام باستماع محفوظ ماندن سراج الدولہ و
 بریدہ شدن سر مہدے شازخان نور زندگی دریافتہ بجا خود شوق و غم و شورش

ذکر رسیدن مہابت جنگ در نواح عظیم آباد و ملاقات با سراج الدولہ و دخل
 شدن لشکر عظیم آباد و بیمار شدن و برگشتن بہر شد آباد مع سراج الدولہ

مہابت جنگ کہ با کمال خطر در آرزوے قہاے سراج الدولہ و تمنائے شہادۂ شمع جمال او پروانہ و اسرار
 مے دوید و از تشویش آنکہ آیا چہ خواہد شنید دریم و امید میگذازانید در قصبہ غیاث پور کہ معروف بہ باڑہ است سیدہ
 بحقیقت حال مطلع گردید و خاطر پریشانش اندکے آرمید سید اسد اللہ خان برادر منعم علی خان را کہ درین سفر از شد آباد
 ہر اسے او گردیدہ بود پیش سراج الدولہ فرستاد و پیغامہاے آرزو مندے خویش داد خان مذکور نزد سراج الدولہ
 رسیدہ ادکرسالت با حسن وجوہ نمود و خاطر آزرده اش را ضمے بآدن نزد جد بزرگوارش کرد کہ ستمل خبر حرکت
 نمودن سراج الدولہ بفرست استقبال مہابت جنگ را بنحوے متنبہ و مسرور ساخت کہ سر ششہ تکمین و وقار از
 دستش بدر رفت و با آن کہ کوہ تنانت بود سبکتر از کاہے گشتہ آثار بمقرارے ظاہر شدن گرفت ہر دم و ہر آن
 ذکر سراج الدولہ و تفتیش احوال او کہ تا بکجا رسیدہ خواہد بود و در زبانش گردید تا آنکہ منہیان خبر قرب وصولش رسانیدند
 فرمود تا سراپردہاے پیش رو خیمہ برچیدند کہ مانع ملاحظہ نشود و سوارے او از دور بنماید ہمین کہ نظر او بر سوارش افتاد
 بے اختیار سر بسجده شکر نما و سراج الدولہ نزدیک خیمہ رسیدہ از مرکب پائین آمد و بادراک قدیموس شتافت مہابت جنگ
 اورا در آغوش رفت کشیدہ بے اختیار رقت نمود و مرے بعد از خیر الشکر جناب احدیت پرداختہ سر بسجده گذشت و
 باتفاق از ان محل نہضت نمودہ بعد طے مراحل طلال عواطف بر رفارق سکنا عظیم آباد انداخت و در عمارتیکہ از متحد ثاست
 احترام الدولہ زین الدین احمد خان بہادر بہیت جنگ مشرف بدریاے گنگ واقع بود نزول اجلال فرمود سراج الدولہ
 از جانکے رام بنا بر جبار تھاے او کہ بلا علابج نمودہ نہایت کدورت داشت مہابت جنگ و اسطہ شفاعت او
 شدہ استدماے عفو جرمیش نمود و بلا زمت سراج الدولہ فرستاد سراج الدولہ بیاس ارشاد جدید بگوار شمول

عنایت ساخته رحمت انصاف ارزانی داشت و نابراگم در صوبه بهار اسرے موجب توقف بنود بلکه خاطرش از طرف فوج مرهه که در کنگ و بالیسر منتشر بود و میر محمد جعفر خان و راجه دولبه رام را که در میدان پور گداهشته برآنها اعتماد داشت متردد بود و غم مسافر جزم افتاد و جانکی رام را خلعت تهنیت مرحمت نموده باتفاق سراج الدوله رودے توجه بمیرشد آباد آورد اما در همین اوقات تب محرقه عارض مزاجش گشته پاسبان اعتلا گداشت در آن آواں طبعی غیر از تاج الدین نام روشناس حکام آنجا نبود مشارالیه بنو فرمان در رکاب آن جناب حاضر بوده تدبیریکه برعم خود مناسب می نمود بعمل می آورد و مهابت جنگ بسواری گشته در طر سافت تعجیل داشت و ازین جهت که حکیم لائق التعمیم حکیم بادے خان باشمی عقیلی خواهرزاده خانم الاطیحا و علوم طبعی و حکم جالینوس الزمان علوی خان شناسا تمام مزاج مهابت جنگ داشت از اثنای راه یکے از ملازمان را بطلبش روانه میگرداد فرموده خان مشارالیه در راج محل بلازمت رسیده متوجه علاج گردید و مهابت جنگ در اشتداد مرض داخل دارالاراءه مرشد آباد گشت و دو او غذا و جمیع تدابیر منحصراً بر کفایت پیر آباد علی خان گذاشته متجاوز از فرمان او نمی نمود فی الحقیقه آن فلاحون فطرت سیما آیت دزد میر مریم و علاج مزاج والا بدینصفا نمود و در اندک زمانی صحت و عافیت قرین مزاج مبارکش گوید بعد حصول شفا آن قدر شناسا اصحاب فضل و کمال خان مشارالیه را بعد از خلعت فاخره و سپر و جعبه مرصع و قیل کوه پیکر با حوضه و پنجره از رویه نقد معزز و مباحی فرموده و تعظیم و تکریم و سلوکها کے ظاهر کے دیگر نیز با قصه الغایه اتهام تمام می نمود سجدیکه سواره داخل دولخانه میشد و تا جائیکه ناله سوارے شناسا جنگ و سراج الدوله و وضو جنگ نزدیک بر نیه با کے صحیح چوڑے می آمد با لکی خان مرقوم هم تآباجا میرفت و شناسا جنگ و سراج الدوله نیز تواسعه لائق بعمل آورد و بعد غسل صحت ندور و صدقات مستحقین مسادات و ارباب حاجات رسانید چون هنوز ایام برسات باقی و اندیشه تک و تاز مرسته نبود وضع بیمار توت داشت رقائم گرام نابراگم دولبه رام و میر محمد جعفر خان شمل بر نوید حصول صحت و شعر بانیکه بعد برشکال رایات نصرت آیات متوجه میدانے پور خواهد شد شرف صدور یافت و چون از عظیم آباد مهابت جنگ بصورت جنگ نوشته بود که بینگام معاودت در گذشته صفای پور نیه که بر لب دریا گنگا واقع است نابرا ملاقات توفیق بعمل خواهد آمد صولت جنگ تیارے بعضی اماکن و تنیه سباب ضیا هما بنما نموده فقیر را چند کوه پیشتر فرستاد و انتظار ایفاے و مدد میکشید مهابت جنگ سبب عارضه بیمار کے مذکور از اثنای راه خط متضمن عذر نابرا عارضه مرض نوشته بصورت جنگ فرستاد و خود از وسط دریا باستعمال گذشته بمیرشد آباد رفت صولت بحیر و استماع خبر مرض مهابت جنگ محمد سیح طبیب ملازم خود را عجلاله فرستاد و بعد شنیدن خبر صحت بتقریب عیادت و باکیا از پور نیه که مرکز دولتش بود منتضت نموده شرف اندوزیا پوشش عم خود گردید درین ضمن نفیسه بیگم بنت شجاع الدوله مرحوم خواهر علامه الدوله سده افراز خان که کمال یکالمت باشناسا جنگ و زوج او مهرالنسا بیگم معروف به بی بی گیشی بنت مهابت جنگ داشت وزن و شوهر نهایت مرتبه ادب و انقیاد و لعل آلوده زمام اختیار خانه خود را با و سپرده بودند بیکم مذکور از جمله فرزندان علامه الدوله سیکه را که شب گشته شدن آن مرحوم بعرضه وجود در آمده مخاطب لشکر الله خان و معروف با قبا با بود و بفرزنده خود از وقت ولادتش بر دشته محبت با او بمرتبه عشق داشت اراده وصلت او با یکے از بنات صولت جنگ نموده بوساطت بی بی گیشی بصورت جنگ پیغام این امر داد صولت جنگ اولاً از قبول این کار سربان زده آخرالامر بمبارکته شناسا جنگ و زوج او را غنچه گشت و از آنجا که شادے وصلت مذکور بدون اجتماع قبائل و عشائر مهابت جنگ و سراج خان مرحوم نمی گرفت و در ضمن این همه مذکور و اثاث در پور نیه متعذر بود و بنا کے شادے و مرشد آباد قرار یافته مسعین شد بعد مهابت

سراپتام بساخته که تفریب بصورت جنگ بر شد آباد آید ستمه این حکایت در وقایع آئینده انشاء الله تعالی تحریر خواهد یافت بعد چند روز
صداقت جنگ شمول عواطف عم کرسم قدر خود گردیده عازم دارالملک خود گردید * * * * *

ذکر استدعای میر حبیب مرسته مصالحه با مهابت جنگ بشرط تفویض صوبه کنگ قلیل و جوی از زر
و پذیرفتن مهابت جنگ این مصالحه را بنا بر ضعف پیرس و رفاه خلایق و آسودن مشاق سفر

افواجیکه سیر کرد که میر محمد جعفر خان و راجه دولبه رام و میدنی پور بتقریبی که مذکور شد اقامت داشت اگر چه بحسب کیت در
تدارک سحاربات مرسته و اخراج آنها از کنگ و بالیسر کانه بود لیکن بنا بر تصور جرأت و شعور سپه سالار و شهنشاه بیمار
نواب گردون اقتدار متعذر می نمود چه هر چند مراسلات حصول صحت باطراف و اکناف در و دیافت اما دوست و دشمن بود
خطوط راحل بر تیر و تیر ویر نموده سپاه ملازم هم جبارت جنگ مخالف نمی نمود و دشمنان ازین مخرجیات دیگر بخاطر خود آورده
ولیر ترس شدند بنا برین مهابت جنگ را با وجود بقیه ضعف و نفاقت مرض در سال ۱۱۶۴ با افواج ستاره شمار حرکت
ضرور افتاده از مرشد آباد بطرف میدی پور تاخت رومیداد و از آن طرف میر محمد جعفر خان و راجه دولبه رام بر سر استقبال آمده
با بین بردوان و میدی پور بتفصیل قدوم ولی نعمت خود مشرف شدند و مرسته و میر حبیب با استقبال اخبار بیمار که مهابت جنگ
سجانبه بنابر خبرین افواج میدی پور پاسه جرأت پیش نهاده از محل تفرخ و بطرف میدی پور در حرکت آمد مهابت جنگ
نیز با افواج سابقه رلاقه عقبه دفاع مرسته و میر حبیب رو بسید پور آوزد و در حواله عقبه مذکور تقابل عسکرین و تقارب
فکین دست داد و لبادات معهود میر حبیب مرسته مغلوب و مهابت جنگ مغفّر و منصور گردید و افواج دکن از مصدات محاربا
ببادران دشمن فکن طاقت مقاومت در خوشن نیافته بطرف صحرا و کوستان غربی بنگال آواره گشت و مهابت جنگ در
تغایب افواج منزه میرو که توجیه بهان سوئے آورد اما مرسته تاب مقاومت در خود ندیده بهر دزدیک رسیدن عساکر
گرگزینان و پریشان می شد و مهابت جنگ در پی آنها تا خفته فرصت قرار و استقرار نیافته تا آنکه مخدولان مذکور عرصه را بر خود
تنگ دیده از مسالک صحرا راه کنگ گرفتند و مهابت جنگ قرین فتح و ظفرایت معاودت بسمت مرشد آباد و برافراشته تدارک
اخراج آنها از کنگ متوقف بر سال آئینده داشت و در ساحت کثوه نزول اجلال فرمود میر حبیب و سرداران مرسته بشا بده
غلبه مهابت جنگ و کشیدن اید و عقب سالما که جان شان بلب رسیده و تشال بهبود در آن احوال خویش گاسه ندیده بودند
درین فکر افتادند که بهر صورتیکه ممکن باشد از مرصالحه در آیند و چون دست از کنگ بالمره برداشتن و از بنگال بخدولان محض راضی
گشتن نهایت استخفاف و گھوسیدج بهوسله بود پذیرائی بعضی ملتسمات را مشروط داشته اطاعت و انقیاد مهابت جنگ اجویا
شدند و بحجت اثبیت این اندام عابر رخ از معتقدان خود را میر حبیب نزد میر محمد جعفر خان فرستاد خان مشارالیه ملتسمات آنها را
بجور لائق در وقت مناسب بعرض مهابت جنگ رسانید نواب عالی جناب را نظر شجاعت و غیره که داشت اگر چه پذیرفتن
مسکولات آنها و شوارسم نمود اما بچندین وجه که عمده آنها ضعف پیرس و آسایش عجز و ضعفای ممالک محروسه
او بود مایل پذیرا نمی آن شد چه در آن وقت سن شریف او البته بهتاد و پنج سال رسیده بود و در محازبات و منازل
مرسته که ده سال متواتر مصافحه متعدده داد و در ضمن آن دیگر اعدا کے قوی جنگ مثل شمشیر خان و سرداران جنگ
سرگشته نموده با اعدا کے دیگر پیوستند هر چند فتح و نصرت شامل حال او کیا و لیتش گشت اما اکثر غریب و رعایا کے ممالک

جنوے کے گنگا کر مبتلا سے صد مات عسا کر جو بیان کہ حادث شان قتل و غارت غریب و سوختن مزارع و انبار ہا سے غلہ و بیوت کینہ و ہمت گردیدہ و بفرغ خاطر زندگے سے نمودند بلکہ ہمیشہ در غم و رور و طلمہ ننگ و روبروہ مساکن خود نمی آسودند و چون میل مصالحہ بنجا طرش پیدا آمد کلمہ عرفت ربی بفسخ العزائم بر زبان آورده میر محمد جعفر خان را اجازت داد کہ بعضی از معتقدان خود را پیش میر حبیب فرستد ہر گاہ یکے از عہدہ اولیائے او کہ بزیور عقل و شعور محل و سخن فہم و دانایان باشند بجنور آمدہ استدعا سے مصالحہ بطوری کہ منظور است خواہد نمود اگر لیاقت پذیرائی داشتہ باشند پذیرفتہ خواہد شد و الا صحیح و سالم بجاسے خود خواہد رفت خان را الیہ میر حسن علی و میر غرض علی را بحجت امر مذکور محبوب رسولان میر حبیب بطور مبشر فرستاد مشار الیہما نزد میر حبیب رسیدہ خبر رضا سے مہابت جنگ مصالحہ و ارسال شخص کڈائے رسانیدند میر حبیب کہ ہرگز توقع این امر بنجا طرش داشت بہت اطمینان این بشارت کہ نعمتی بود غیر مترقب نہایت شادمانی نمودہ غاشیہ اطاعت و انقیاد مہابت جنگ بردوش خود گرفت و امتثال او امر نوا ہے اورا بر خود لازم شمرده میرزا صالح را باتفاق میر حسن علی و میر غرض علی نزد میر جعفر خان فرستاد تا بواسطت او ملازمت مہابت جنگ حاصل کردہ اظہار قبول اطاعت و انقیاد نواب عالی جناب بنوعیکہ مرکز خاطر ظاهر باشد نماید و بانیل مقصود معاودت نماید فرستادہ میر حبیب بتوسط میر محمد جعفر خان دران احیان کہ مہابت جنگ در کٹوہ بود بلازمتش فائز گردید و در رکاب او با کتساب سعادات کوشیدہ وارد مرشد آباد شد ❖ ❖

ذکر وقوع مصالحہ فیما بین مہابت جنگ مرشدہ بوسطہ میرزا صالح و باصلاح کرانید فنسداد و پور قتل امین مان و عتقاد

بعد و مہابت جنگ و بر مرکز دولت میرزا صالح اظہار اطاعت و فرمان بردار سے و التزام مراتب بندگی و خدمت گار سے بعد و موافق نمودہ درخواست مطالب او بطریق عرض نہاد و جواب و سوال چند روز در میان ماندہ شروع سال ۱۱۹۵ ہجری مصالحہ باین صورت انفصال و تحقیق یافت کہ میر حبیب نوکر مہابت جنگ بودہ از طرف آنجناب بتفویض نیابت نظامت کنگ سہ افزا رشتہ و وجہ محاصل آنجا بہ خواہ فوج رکھو دہ و سو آں دوازده لک روپیہ دیگر نوکرا سے رکھو بشہ طآن کہ قدم در قلم و حکومت مہابت جنگ نگذارند متصدیان بنگالہ لازم سرکار دولتمدار آنجناب با وسیدادہ باشند و فوج مرشدہ رودخانہ سون لک یا لک کہ کنا را جائید فرات است حدود و سبب بقصد عبور پار درود خانہ تکران گذارند چون میر حبیب این سورت الہی یافتہ عرشہ شہنشاہ قبول و امتثال و امر در خدمت مہابت جنگ بطور مستکن شاد میرزا صالح بخطاب صالح الدین محمد خان دیگر غیایات سرافرازی یافتہ مع اسناد و خلعت و فیل و عطا یا سے دیگر سہ میر حبیب رخصت انصراف یافت چون ازین محرم حبیت خاطر دست داد و مخلف و معاند سے دیگر در میان بنود مہابت جنگ تخفیف در فرقتہ سپاہ بقدر لائق نمودہ و رتیبہ آباد سے دیات و قصبات کہ از ملک تازہ تر پہ ویران افتادہ بود اشتغال در زید و ترفیہ احوال رزایا و برابرا پیش نہاد خاطر خاطر ساخت و میدانی پور و بعد و وقوع مصالحہ داخل ملک بنگالہ گشت را جدرام سکھ کہ جامعہ دار سے ہر کار را در حضورش داشت بقصد مہار سے آن جاسر افزا سے یافتہ نراین سنگہ برادر او بخدمت برادر خود را جدرام ممتاز گردید ❖

ذکر معاودت راجہ بکیم برادرزادی مہابت جنگ از لکھنؤ بخدمت عثمانیہ خود

و در بہمن ازمان لیکن مدتی قبل ازین معاملہ راجہ بکیم زوجہ عطاء امیر خان و ختر حاجہ احمد کہ ہمراہ شوہر خود ب لکھنؤ فرستہ بود

بعد گزشتہ شدن شوهرش کہ در زفاقت نول رخت و خبک احمد نگش اتفاق افتاد بوسیله نام قرابت و برادرزادگی مہابت جنگ بارکوساے شہر مذکور در روشن علی خان زمیندار عمدہ مشہور صوبہ ہمدون ساختہ و بطایع لائق اکثرے ممنون احسان خود فرمودہ مع اموال و اسباب و اولاد صغار کہ ہمراہ داشت سالماً و خانما برفاقت و دلالت آنہا را بظہیر آباد رسانیدہ و از آنجا بکام و آرام بمرشد آباد آمدہ و در ظل عاطفت عم بزرگوار خود اقامت گزیدہ

ذکر انتقال راجہ راجہ بھیرون دہلی و رجوع دیوانی خالصہ براجہ کیرت چند و درگذشتن او ہم بعد ماسے چند و تفویض خدمت مذکورہ بہ امید رام

در ہمین ضمن راجہ راجہ بھیرون دہلی و ان خالصہ شریفہ بنگالہ بمرض استسقا در گذشت و امید رام پیشکار او بقیہ دیوانے بوجہ حکم بانصرام معاملات مالی و ملکی مے پرداخت تا آنکہ راجہ کیرت چند پسر راجہ راجہ عالم چند کہ دیوان خالصہ شریفہ در عمدہ نظامت شجاع الدولہ مرحوم بود و کیرت چند مذکور اندک ربط بخود صرف دہشتہ فارسی نسبت بہنود دیگر مربوط مے نوشت و چند روز دیوانے احترام الدولہ بہادر بہیت جنگ و عظیم آباد نمودہ چنانچہ ذکرش در خواہ سابقہ گذشت بعد از ان صباہے چند دیوانے عطا و افتد خان داشت و ہمراہ اورفتہ در بنارس اقامت گزیدہ بود در بنولاع الفن بنیامین مناسب مہابت جنگ نوشتہ حسب اطلب او بحضورش رسید و بطاعت دیوانے بنگالہ سر مہابت برافراشت و پیشکارش بدستور بر امید رام مقرر ماند چون راجہ کیرت چند کہ پسر زادہ دیوان مقتدر بنگالہ و ازہم عالم سابقہ علی ماسے علیہ الکی داشت یعنی زرباسے لازم الاداکہ بزمہ بکست سیئہ و زمیندار بر دیوان بود و دیگران بران آگاہ نبودند بنا بر این حسن خدمت زرباسے مذکورہ را بمعرض و رسول در آورده چند لک یا دہ بر کرد و روپیہ داخل خزائن مہابت نمود بدین جہت مہابت جنگ را از خود نہایت راست و خوشنود گردانیدہ قریب بدو سال بامر جلیل القدر دیوانی پرداخت و بعد مدت مذکور بعارضہ مرض نو اسیر از محضہ دار و گیر این جہلے رستہ بعالم آخرت شتافت و در جہلے خود ششمین خست چون امید رام از مدتها پیشکارے نمودہ نیک نام بود و بطاعت دیوانے بنگالہ و خطاب راجہ راجہ رانی سر فراز شد

ذکر گزشتہ شدن میر حبیب بازردگے و نادانے جانبے پسر گھوبے بھوسلہ

چون مصالحہ بامر شہتہ تقریر یافت و میر حبیب نوکر مہابت جنگ گشت و ہم از طرف رگھوبے معتمد و دولت خواہ بود و افواج افغانہ و بجائے و بر طرفے آنها باختیار میر مذکور آمد و فوج مرستہ ملازم سرکار رگھوبے و یکی از انہا می اقرامے اوسر دار آن جماعہ بودہ در لنگ مے ماند اما در سخت فرمان میر حبیب بودہ سر از او امر و نوا مے اوسنے پیچید میر حبیب از زرباسے حاصل کنندہ دوازده لک روپیہ نقد حصہ برآ خود در تنخواہ فوج افغانہ معین نمودہ حصہ دیگرے سرکار رگھوبے مقرر داشتہ صرف اوقات مے نمود بعد انقضائے یکسال و چند ماہ سال ۱۱۶۶ ہجرت جانبے پسر رگھوبے بھوسلہ پسر دارے فوج مرستہ و نیابت پدر خود و صوبہ مذکورہ آمد متصدیان و برہمنان مرستہ کہ از حکومت و فرمان بردارے میر حبیب آرزوہ خاطر بودہ جانبے راکہ جوان خود سہ داند کے بیرون از فرمان پدر بود میر حبیب شورابینہ خواہان محاسبہ نمودند و چون این مصالحت تمہید یافت جانبے میر حبیب را طاعت شستہ سلوک و مداراے کہ مسلوک میداشت نشاند و تمام روز را بکلیت

و لبق گذرانید چون کمر میر حبیب اندکے دور تر از لکھنؤ فرودے آمد و مسافتے بسیر در میان سے بود هم را میان میر حبیب از طول جلدوس مالول گردیده اکثرے کے کار خود رفتند و قلیله دران جا حاضر ماند چون شام شد میر حبیب بار نقاسے معدود ماند جانوبے بهانه پوجا بطرفے رفت و دران بنگله مرسته با هجوم آورده میر حبیب را پیغام دادند که بدون حساب زربا و نوشته دادن دست آویز مبلغ متصرف رفتن نخواهید یافت میرند کور که با عثما حسن رفاقت و عنایت رگھو بجال خود مستقلا لے وافر داشت سرگفته جانوبے فرو نیاورده بخوے ربائی خود از ان مکان میخواست چه میداشت که بعد برآمدن از انجا کسے بر او دست نمی تواند یافت اما هر چند تقریرات متنوعه نمود از جنگ قنار بارے نیافت چون دو پهر شب گذشت و دید که الحال قال و مقال سو دے نذر در مردانه کمر بست و چهل پنجاه کس که با او بودند آنها را هم ترغیب بشجاعت و استقلال نموده آماده مجادله گشت این هم در خیال داشت که بدون امر رگھو با او کسے تابان حد نخواهد کاوید و سنواران مرسته گرد بنگله را احاطه نموده مستعد نراحت و مخالفت شدند و کار از مکالمه به مجادله انجامید میر حبیب چون معدودے همراه داشت و پیاده بود راه بدر شمل نیافت و با اکثر نقاسے خود که بشیر افغانه بودند مقتول شد و چند کس مجروح گشته زنده ماندند هر چند رگھو بتبع این خبر از پس نهایت آرزوده خاطر گشت اما میر حبیب بیچاره بعد محنت بسیار چون وقت نمر خوردن اشجار جفا گشته بود بکافات مخالف میگفتان که در تاخت و تاراج افواج او و مرسته در آمده بودند گرفتار آمده محروم و مایوس بخوے در گذشت که باز برگشت بعد از ان بمصالح الدین محمد خان که واسطه جواب و سوال مصالحه بود به نیابت کنگ از طرف مرسته و مهابت جنگ سرفرازے یافته بکام و آرام سے گذرانید اما تسلط که باید میر حبیب را میسر بود نداشت کج دارد میرز سیر محمد و خود را در زمره نوکران مرسته بشمرده +

ذکر درگذشتن جاکی رام در عظیم آباد و یافتن راجه رام ناراین صوبه دار خداداد و مردان کرام لدوله تقدیر حق
پدرین اشنا و اخر سال شصت و پنج از نامه دوازدهم هجرت یا شروع سال شصت و ششم جاکی رام نائب صوبه عظیم آباد باجل خود درگذشت و راجه رام ناراین سپه رنگ لال که از بچہ طفلی پرورده خاندان مهابت جنگ و از ابتدای صوبه دارکوت بهیت جنگ بتکیرے دالدمرحوم اول نخبه مت خاص نویسیه اختصاص یافته آخر به پیشکارے دیوانی مقرر گشته در عهد جانشین رام بدیوانی صوبه عظیم آباد مامور بود و نظر بحقوق ویرینه خدمتها و شعورے که در سیاق و معاملات داشت بدنیابت صوبه دارے عظیم آباد و عطا خلعت و سپه مرصع و شمشیر و فیل سرافرازے یافت و راجه دولبه رام سپه کلان راجه جانشین رام که به نیابت پدر دیوان تن و از معتبرین ارکان حضور مهابت جنگ بود بعطاسے خلعت ماسے مع سیر سه برادر دیگر مورد الطاف و بعبط خدمت مذکور بالا صانه سرافراز گردید و واسطه جواب و سوال راجه رام ناراین عرض مطالب و مآرب او و التماس معاملات صوبه عظیم آباد در حضور مقرر گشت و مهابت جنگ بکام و آرام اوقات خود را که از همیشه منتظم داشت منتظم تر فرموده هر وقتے برای کاری قرار داده سرور و مشغوف زندگے گئے گذرانید چون باشکار شوق مفرط داشت در موسم سربا بطرف راج محل برآمده قلیل ندے تماشا کے شکار و لعبه از ان بکنگ جانوران خصوص فیلیان و مرغھاسے دکمنی میگذاشت و رانید و صولت جنگ هم هر سال بر ملاقات عم بزرگوار خود در اجمیانیکه بطرف راج محل سیر شکارے رفت از بورینیه حرکت نموده بکلات مهابت رسیده از بهانجا معاودت مینمود و گاهے تا میرشد آباد آمده برادر خود شهامت جنگ و راج الدوله و لاکرام الدوله

واحترام الدولہ را کہ ہر سہ برادر ز او با سہ او دلبران ہیت جنگ بودند و دیگر اقربا و عورات را کہ ہمیشہ و ہمیشہ زاد ہا سہ
 او بودہ اند دیدہ بمرکز دولت خود بر سہ گشت تا آنکہ بر اسے شاد سہ شکر اختر خان خلف سرافراز خان پرورد و لغتہ بکیم
 شہادت جنگ بی بی گیسیتہ تاکید نمودہ صولت جنگ را طلب داشتند و او مع دختر سہ کہ نام زد شکر اختر خان بود و دیگر
 عیال و اطفال خود سراج نام شاہ کیا نمودہ بر شاہ آباد آمد *

ذکر حلت اکرام الدولہ خلف ہیت جنگ متبنائے شہامت جنگ *

دین اثنا اکرام الدولہ برادر وسطے سراج الدولہ خلف ہیت جنگ کہ شہامت جنگ بنا بر بی اولاد سہ از بد و تولدش
 بغیر زند سہ گرفتہ در حجر تربیت خود پروردہ بود و محبت با او ہمیشہ عشق داشت بیمار سہ چپک اما لعجب شدت کہ سہ
 چنین صورت آبلہ گاہے ندیدہ بود ہمہ سائیدہ در اندک زمانے در گذشت و آشوب قیامت از خانہ شہامت جنگ بڑا
 گشتہ شور و شور در تمام خانہ ان مہابت جنگ و اتباع و اقربا سہ آنا بر خاست و شاد سہ مذکور در ان سال ملتو سہ
 ماند و بعد چند روز صولت جنگ مرخص گشتہ بہ پورینہ رفت و شہامت جنگ را غم او در گرفتہ بر بستہ بقدر اسے جای گرفت
 بر غنچہ مہابت جنگ و رزقہ شہامت جنگ و مادر ز نش و دیگر اخبار و اتباع با انواع مختلفہ دلجو سہ شہامت جنگ نمودہ
 دلالت بعیش و نشاط و بھجت و انبساط نمودند سو دسے ندادہ ہمیشہ مبتلا سہ غم و الم بود چنانچہ بعد چند ماہ از رحلت او غم
 آمد و مہابت جنگ بخانہ شہامت جنگ رفتہ بمبالغہ و الحاح تمام لباس تخیل درو سہ پوشانید شہامت جنگ فرمان عم
 مالے قدر را امتثال نمودہ تا زمان حضورش لباس مذکور در برداشت چون مہابت جنگ برگشت دستار از سر افکندہ
 و لباس از بر کندہ بیے تماشائے دستہا را بر سر درو سہ خود میزد و بہا سہ یاسے میگفت و میگفت من شو فائے کردم و بعد
 را بجا نیاردم و بہین صورت احوالش در گذر بود تا آنکہ از دلقائے از مدخل اکرام الدولہ کہ در زمان مردنش جا بلہ بود پسے
 بوجہ داور مہابت جنگ بر اسے استرخا سہ شہامت جنگ بمجر و ولادت او از حضور پاوشاہ منصبش سہزار سہ ہفت
 ہزار سہ و خطاب مراد الدولہ مع نوبت و ماسہ و مراتب و پاسکے جالردار بلکہ ناسکے برای آن سپہ طلبہ شہتہ عطایا سہ
 مذکور و بحضور شہامت جنگ آورد و شہامت جنگ را اندک الفتی با وہم رسیدہ یا دکارش می شمرد و با او مشغول بود
 اوقات خود را بہر صورت بسر میکرد و دکار خانہ امارت بر اسے آن طفل ہمہ رسیدہ چشم و خدم و اقبال و افراس مناسبت
 سن سالش جمع آمدہ بر اسے مردم تماشائے بود و جمیع از معتدین بر اسے حفاظت و مشغولے او معین گشتہ اکثر
 بوسیله خدمات آن طفل توسل حبستہ سرانہ تقریب سہ داشتند با این حال شہامت جنگ را ملال انتقال اکرام الدولہ
 و کارکش تن و جانش قاصر نمود و چون بعد بغیر یاسے بر سرافراز خان حاجے احمد برادر مہابت جنگ بانام موسیٰ سہافراز خان
 بے سیرتے رواداشت و چند سہ از مدخل ہا سہ او را بجز بر تصرف گشتہ خیانتے دین خصوص و وزید و مہابت جنگ
 باوجود قدرت بر مخالفت سہل انکار سہ نمودہ اغراض را کار فرما کردید و دیگر سہا سہ گران و بکیران بر اولاد و سہول
 سرافراز خان مرحوم و رانتزاع اموال و اسباب رفت غیرت اتنی مقتضی انتقام گردیدہ در واسطہ ایام دولتش بعضی فعال
 زیشت کہ ذکر آن مناسب نیست در بعض خانہ ان اوشیوع یافت و اوضاع سراج الدولہ و دیگر صغار اولادش از دست
 سرور سہ و رافتا دہ اطوار از اشیائے و کار بائیکہ نمی بالیت پیش گرفت و از خار و زرو و بال کہ سہ مایہ استیصال نال تھا

اسباب انتقام قادر متعال تواند بود هر یک شروع نمود و بنا بر فرط محبت و نیز بر اے تسخیر مہابی رعب و تسلط سراج الدولہ
مہابت جنگ حرکات و مقالات بیہودہ اور اسہل شروع کردہ شش ناکردہ سے انکاشت ازین جہت سراج الدولہ مہاک
گشتہ اکثر نیرنگان را رنجانید و عہدہ و استیزہ شعار خود کرداریند و نیز خدمتگاران و ارکان سفلیہ منش ہم رسانیدہ و فحش گوئی
و انواع ظلم و جفا کایہ محابا کردید و بار کتاب تجرع و غرور دولت و جوائے و حمایت جد و قسائے ہم رسانید کہ دل او
از حرکتیکہ سیکرہ اصلا متاثر و پشیمان نہ گشت در میان اعیام و روحان و سبب اعیام غلام نفاق از دحام آوردہ حسن قبیح
پایان کار اجندے را مشاہدہ نمیشد و در باطن حماقت موطن رجال و نسوان مقتدر مضمون ضلالت مشحون تھا کہ فرعون دون کہ
انارکیم الا علی است مرتفع گشتہ نخوت و غرور از حد و بفراسخ دور تر افتہ بود۔

ذکر کشتن حسین قلی خان و حیدر علی خان بھابھی و سفاہت سراج الدولہ نادان

سراج الدولہ بمقتضا سے جل نادانے اقتدار و دولت شہامت جنگ و زوہ شش کہ محمود خالہ حقیقہ او بودند مستکرہ
شمر دہ پیچ و تاب بیہودہ سے خود و حسین قلی خان را کہ رفیق و دولخواہ شہامت جنگ و ہوشیار سے و دانای علم
بود و خود سے شمر دہ فی الحقیقت خالہ او و زوہ شہامت جنگ با سراج الدولہ باقتضا سے حماقت نسوانے کینہ نہانے
داشت آن ابلہ سفیدہ حسین علی خان بیچارہ را انتشار سنا زحت و عناد پنداشتہ اطلاق حقوق چندین سالہ خدمت او و برادر
حیدر علی خان نمودہ تا صد قتل شان گشت اول پس آقا باقر زمیندار بعض محالات جہانگیر مگر کہ محمد صادق نام و صد آقا
خطاب داشت و بنا بر ما موافقتا کہ از علمہ حسین قلی خان اورا ویدادہ ہر شد آبادادہ توسل مہابت جنگ ہم رسانیدہ بود
سراج الدولہ اورا شورانیدہ بران داشت کہ در جہانگیر مگر رفتہ حسین الدین خان برادر زادہ حسین قلی خان را کہ بہ نیابت
عم خود در انجا بود و دران روز ہا خلل دماغ ہم رسانیدہ علت مایحویا عارض داشت بکشد آن ابلہ عجول حسب الامر
سراج الدولہ لعل آورد و فتنہ بزرگے در انجا حادث گشتہ چند روز بتوہم آنکہ چہین کار بے مرضے کسے از خدا وندان
مملکت نخواہد بود مردم جہانگیر مگر سکوت و سکون و زبیدہ آخر چون معلوم شد کہ سندے و متمسکے در دست او نیست
مردم شہر و رفا سے حسین قلی خان هجوم آوردہ آقا باقر را بکشتند و صداقت محمد خان گر نیجہ مایہ رفاہ و آرایش بر باد رفت
بعد چند مدت سراج الدولہ زوہ مہابت جنگ جدہ مادر سے خود را متفق ساختہ از مہابت جنگ ہتیدان قتل آن ہر دو
برادر کہ عبارت از حسین قلی خان و حیدر علی خان باشند نمود مہابت جنگ ہم بنا بر چشم بندے قصار ضابکان داو گشت
کہ بے مرضے شہامت جنگ انیکار نہی تواند شد چون جدہ او از طرف مہابت جنگ اطمینان ہم رسانید این حاجت را
بدختر خود کہ زوہ شہامت جنگ بود و بدو بانکہ زن شہامت جنگ با سراج الدولہ کینہ ہا سے مستحکم داشت اما براے
سہل امر سے کہ لائق خکو و التفات نیست دران روز ہا با حسین قلی خان آزر دہ خاطر بود ازین مکر و چہین امر عظیم با مادر
خود سہستان گردیدہ شہامت جنگ را کہ از ہمیشہ لا ابا سے و دران روز ہا از دنیا و ما فیہا از نجات داشت باین افسوس کہ
خزان دنیا و عقبہ و حسن آن مندرج و قسم قرآن مجید با حسین قلی خان در میان بود کہ ہمہ وقت دہر آن شرک جان
و ابرو سے شا خواہیم بود و ہا سے ساختہ مہابت جنگ سہرا کرفع ہا سے طہر از مرشد آباد بد آمدہ بطرف راج محل
بشکار رفت و از ان طرف ہرات جنگ براے ملاقات او از ادرینہ کو حیدرہ بلا زمت عم خود رسید فقیر نیز ہمراہ کاب

صورت جنگ درین سفر بود و نهایت مورد عنایت مہابت جنگ گردیدہ سجاد بش بہر سائید اما چندان غرض نبود و اجلاس نیز امان نداد و الا بعد مردن صولت جنگ اگر زندہ مے ماند و فقیر سخن پیش میرسید احتمال داشت کہ قوسہ لائی بجا نہدہ و مرتبہ خود مے شود الحمد للہ کہ او تقاضاے شائہ کفایت این عبد ضعیف خود نمودہ محتاج رجوع بہرہ اش نفرمود و اتفاقہ سراج الدولہ در عنایت جد خود اول سال شصت و ہشتم از ماہ دوم ہجرت روز سہ پنجہست عم خود شہادت جنگ رفتہ و اذن کشتنش گرفتہ وقت شام باین ارادہ خون آشام از خانہ اش برآمد و بسوسے خانہ خود روان گردید چون جو حسین قلی خان در اثنائے راہ و آن بیچارہ بیکناہ از چند روز ترمزد مرگ خود در خانہ منور مے بود بر سر دروازہ اش استادہ فرمان داد کہ ہر دو برادر را گرفتہ بیا رند حسین قلی خان بخانہ حاجے مہدے دار و فدویان خانہ شہادت جنگ کہ نہایت اتصال بخانہ اش داشت پناہ بردہ التجا کرد کہ بشہادت جنگ عرض احوالش نماید حاجے مہدے رفتہ التماس نمود و جوابے لبواب نہ شنیدہ برگشت و چونیکہ کان از خانہ حاجے مہدے حسین قلی خان را آوردہ در معرض سیاستش داشتند و آن مظلوم مرحوم مخلص تیغ بیدریغ و بہر فہام ملام و دشنام آن سفاک بلے باک گردیدہ جرمہ شہادت نوشید و ہمین قسم حیدر علی خان بیچارہ را کہ مکتوف البصر بود نیز آوردہ بہرادر شہیدش ملحق ساختند اما حیدر علی خان چون شجاعت و افراد داشت در آن وقت مثل برادر خود اصلاح و عجز مے نکردہ کلمات درشت بر رو مے او گفت و فرمود کہ ای نامرد مردان را چنین نمی کشند خون این ہر دو برادر کہ بناحق ریختہ شد گو با خون سیاوش بود کہ دود از دودمان مہتاب بر آورد بلکہ تمام مرشد آباد و ممالک محروسہ مہابت جنگ را با خاک سیاہ برابر کرد (صدق رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ حیث قال کما تدین تدان) القعہ بعد این ماجرا مہابت جنگ بمہرشد آباد و صولت جنگ بہ پورنیہ برگشت اما صولت جنگ را ہم اعتماد از عم و برادر زادہ خود برخاستہ بفکر کار خود افتاد و اسباب انتقامات الہی از ہمان زمان رکوکا باد گے نہاد چون وظیفہ و قانع نگار آنست کہ انچه واقعہ و اندیشیت نماید لہذا بندہ بنگارش بعضے حالات درین مقام حیات نمود و ہمین قسم درین صفحات ہر جا ہر چہ وقوعے باشد بدون آنکہ بطرفے الفت و بطرف دیگر کلفتہ را ملحوظ داشتہ سخن سازے و خوش آمد پردازے نماید خواہ نگاشت امید از ناظران انصاف سرشت آنست کہ بحجت مذکورہ غبار ملاے از جانب فقیر در خاطر راہ ندادہ مور و غفو و الطاف دارند و نہیکہ گیرے و عیب جوئی نہر دارندہ

ذکر اشتداد امراض لاحقہ شہادت جنگ و انتقال و ازین عخانہ تارک تنگ

شہادت جنگ را کہ از ابتدا سے رحلت اکرام الدولہ تیر مرد گے خاطر و افسرد گے مزاج لازم گشتہ کمتر بحال خود خوشنود مے بود بعد بمقتول شدن حسین قلی خان چون مدتی بسیر گذشت عارضہ استسقا طاس برگشت و حکیم علی نقی اصفہانی قبل از بروز و ظهور عارضہ مذکور میگفت کہ مواد این مرض مہیا گشتہ اگر بحال با صلاح مزاج و تدابیر دفع مرض کوشیدہ آید نہایت است اما شہادت جنگ بنا بر جہانیکہ مذکور شد بحال خود چندان نمی پرداخت بعد طاس ہر شدن مرض زن او و دیگر خطربان مبالغہ در ما و انمودہ از خود راضے بتقصیر نبودند تا آنکہ مرض ہشتاد یافت و مہابت جنگ شہادت جنگ را مع زن خود اوستے نسوانیکہ با او تعلقے داشت مثل ہاگ بلے و غیرہ بخانہ خود بردہ در محلہ کوشیدن گرفت چون سپردار سهام قضا یار مے آمد نہایت احوال شہادت جنگ تباہ گردیدہ آنا مرگ بر او طاس ہر شدن گرفت وزن شہادت جنگ از خوف

سرلج الدولہ کہ مبادا ہما نجا مقیدش سازد با آنکہ خانہ پدرش بود شوہر خود را در آن حالت بر حلقہ اسوار سے خود برداشته
بجاسے خود آور داول روزیکہ شام آن انتقال خواہد نمود پرسید کہ امروز چہ روز است گفتند دوشنبہ اہلاریا شامت نمود گفت
عجب روز است کہ با معشوق خود ملاقات خواہم نمود و عاہر اوصیت کرد کہ در پہلو سے اکر ام الدولہ دفن نمایند با مردم بمشاہدہ
الفت کہ با او داشت خود بخود در آنجا دفن نمودند الفتحہ سیر دوم ربع الاول شنبہ شنبہ یکہزار و یک صد و شصت و نہ ہجری
بعد یک سال از کشتہ شدن حسین قلی خان بعالم عقبی شتافت و نقشی آن مرحوم کلمہ خدا پیش با مرز و تاربخ رعلتش یافت صبح
آن شب بتجیز و تکفین نمودہ باقتدا سے سید الافاضل میر محمد علی ایدہ افتراقا کے مہابت جنگ و جمیع اعیان شہر واقربا
اعلیٰ و ادنیٰ بر جنازہ او حاضر کشتہ نماز گزار دہ در کمال ہشام جنازہ اش را بباغ موسیٰ جمیل کہ ساخۃ ابو و بردہ دہمن
مسجد آنجا کہ خود تعمیر نمودہ در جوار قبر اکر ام الدولہ مدفون کردند ہنگام بردن جنازہ اش از دھام و دھانے عام و نوہ و شہون
مردان و زنان بمرتبہ بود کہ کسے کمتر دیدہ و شنبہ باشد مبلغ سے و ہفت ہزار روپیہ در ماٹھ عجائز و ضعیف و بیوہ زنان غیر کم
ذوی الارحام و زن آشنایان و غیر شان بود کہ با سر شستہ دفاتر تعلق نہ داشت و بجز در دیت ہلال کیسہا سے زر بقدر در ماٹھ
ہر یکے از بار چہ سفید بستہ در خواچہ سے آوردند و شہادت جنگ از حضور خود و محبوب خواجہ سہایان و زنان معتمدہ لازم
مے فرستادند بدست ہر یکے رسانیدہ برگرد داللم اغفرلہ و ارحمہ

ذکر بعض خصال حمیدہ و اوصاف پسندیدہ آن مرحوم

ترحم بر عجزہ و مساکین و یتام و ذوی الارحام زیادہ از جمیع خاندان خود داشت و اوقات را اکثر بفراغ بال و شہار
خاطر مے گذرانیدہ با کسے بدیند و نئے خواست کہ کسے با کسے بدینے نماید از عورات و اطفال شہر مرشد آباد آنکہ دارائی
نداشت و اگر داشت از تحصیل وجوہ معاش عاجز بود یا عاجز بنودہ ہر چہ ہم مے رسانیدہ بمصارف دیگر رسانیدہ
ذو سے الحق را محروم مے داشت ہمہ آنہا گویا عیال او بودہ اند کہ خبر گیر سے بہ کمال رفاہ و فروتنی مے نمود
و از خود راستے و خوشنودمی داشت تعلق وضع بنود و تواضات سے را دوست ہم نمیداشت بارفاقا و لہو کران خود
آشنایانہ سلوک سے کرد و محبت و دوستانہ سیداشت رفیقانش ہمہ رو بہر حق مے کشند و قہوہ با انہا سے خورد
در احتلاط بار میداشت و ہر خند با مردم احسان مے نمود و عظیم غمے شمر دیکہ کمتر شمر دہ آثار افعال و عذر خواہی ظاہر نمی
نقل خیا نچہ بار سے تقی علی خان مرحوم خلف صاحب میر و صاحب عبدالعزیز خطاط شہور کہ در عہد اورنگ زیب عالمگیر
دیوان بر مان پور بودہ اسیدیکہ بنا بر محاسبہ معاملہ در جاگیر نگار مقید بودہ و سرو صد داشت کہ فلا سے سید است و باین سبب
مقید مبلغ پنج شش ہزار روپیہ از سر کار بر او طلبی است و اینقدر مبلغ در ہر ماٹھ از سر کار بلکہ چند برابر آن بہ خیرات صدقا
صرف مے شود اسید و ارم کہ مبلغ مذکور با وسعت و آن عزیز درینجا طلبیدہ شود بے اختیار شغف بسیار ظاہر نمود و فرمود
تا ہا نوشت رقم معافے و پروانہ طلب او در مرشد آباد نوشتہ آوردند و بجان مکرم شمار الیہ سپردہ شکر و التماس باین امر خیر
نمود و گفت حق تعالی شمار اسلامت دارد کہ مرا باین سعادت آگاہی فرمودید اگر عجلہ آنجا درین کار اھما سے در زمینہ مرا زود
اطلاع خواہند فرمود کہ تدارکش با حسن وجوہ نمایم و آن سید بے چارہ از ان بلاد مکارہ نجات یافت فعل و دیگر
مدت چند سال والدہ بندہ بجات متعددہ مے دو پسر خود سید علی خان و غالب علی خان و داماد خود میر اسد علی و مرشد آباد

اقامت داشت و آن مغفور متعهد احوال او بود و هر چهار کس را وجبه مناسب مخارج آنها میرسانید و علاوه آن از اقامت
و ملبوسات خاصه جاگیر نگر و دنیا و الدہ مراعات می فرمود غالب علی خان را که از همه احوال کتر سست اکرام الد و له بنا بر
همسایه اکثر در باغها و سیر و تماشا همراه خود می برد اتفاقاً در آن روزی که می خواست به ملازم سرکار اکرام الد و له در غنچه بطرف
غالب علی خان میرسانید نگاه می بست بسوی او گاه گاهی می نمود غالب علی خان هم چون جوان نور سیده و بد و نیک و هر
نمید و بود زنگه مزبور را بنظر غنچه بختنا طبع بشری می نگریست اینها را حسن بنا بر رشک و حسد یک بجال غالب علی خان
می برد و بدترین سر آگهی یافته اکرام الد و له را آگاه نمود و او بدین باغ گشته از سیر باغ آزرده خاطر برگشت و این احوال بر
شہامت جنگ ظاهر شد و الدہ را طلبید و مہربانی فرمود که چند روز غالب علی خان را از آمدن در بار باز باید داشت
چرا که هر دو طفل جا بلند خدای داند با هم دیگر چه بطور رسانند اکرام الد و له که در سفلگی و آشفتگی مزاج گوی سبقت از برادر خود
میراج الد و له برده بود و بنا بر استمراج پدر یعنی شہامت جنگ تمہید می براسے رنجاندن غالب علی خان در خاطر خود ساز
داده شکایت او از نماندن و پیش شہامت جنگ متواتر گفتن گرفت که دیر روز غالب علی خان از دست من مفت جست
و الا با نجا میکشتم چون شہامت جنگ این کلمات را مکرر متواتر شنید تمہید که غرض او استمراج من است با وجود آن محبت
و خاطر دار یارباشفت و گفت که بسے جز و کلام الله اگر تو ادراستی من گشتی من دست خود ترا در میگردم او باستماع این سخن
که خلاف گمان او بود جزع و فرع بسیار نموده گفت آیا شما مرا بسے او می گشتید گفت البته در میان تو و او چه تفاوت است
فرزند یک همیشہ توئی و فرزند همیشہ دیگر او چون این سخنان شنید صفراے او تسکین یافت و برآهین این گفتگو هم
بود و آنست که در چنین مقام که مرتبه محبت از عشق هم گذشته باشد اینقدر پاسداری دیگرے بعمل آید دلیل کمال خوبی و مرحوم است
تقل دیگر دوزین هم زیادہ تر انبیت که باگ بالی عزیز ترین زنهایش و مرتبه او عالی مرتبه زوجہ شش بود و جمیع زبانها از او
بنا بر خوش آمد و پاسداری او احترام و خاطر داریش می نمودند و الدہ دام طلبها که مزاج عجیب و نہایت غیرت دار دبا و مطلقاً
نمی آمیخت روزے باگ بالی بطوریکه شہامت جنگ که برادر بزرگ بود والدہ را میخواند و در گفتگو می گفت که بشنوی بی بی ام
بہین قسم خواند و الدہ ہم برآمد گفت که تو خود را چه نمیدہ که این قسم مرا میخوانی باین طور یا بزرگان خردان خود را میخوانند
یا خداوند آن نوکران خود را و من ترا هیچ یک ازین ہر دو قسم تمہید انم کنیز والدہ کہ استادہ بود بسوی او اشارہ نمود گفت
کہ من ترا دین را کیسان بشمارم فرق بہین است کہ این زیور طلا و نفقہ دارد و تو انواع زیور جواهر باگ بالی بجال خود در مانده
دیگر سخنی نگفت اما آزرده خاطر گشته شکایتها پیش شہامت جنگ برد آن مرحوم او را جواب داد کہ مزاج او شان بہین قسم است
تو چرا با او شان در اختلاط میکشائی و والدہ بخانه خود آمدہ ارادہ معاودت بعظیم آباد نمود و آمد و رفت خانہ شہامت جنگ
مدتناموقوف بود شہامت جنگ بعد یک ماہ برین معاملہ مردم خود را برای طلب والدہ فرستاد و والدہ راضی بر رفتن نشد
تا آنکہ گفتہ فرستاد اگر نمی آئی من و بی بی گمشدنی آمدہ ترا خواہیم آورد والدہ ناچار رفت شہامت جنگ بسبب از جا پرسیہ
تسلیمھا می فرمود و والدہ از فرط غیرت رقت کرده اظہار رفتن خود بعظیم آباد می نمود تا آنکہ سخن بطول کشید و شہامت جنگ
عذر خواہی کردہ می گفت کہ کسی تو چیزے گفتہ خود ہر چه بخاطر آمد گفتہ و خود آزرده گشتی تقصیر ما چیست والدہ
بسیج نے پذیرفت و برابر ادہ خود مصر بود حتی بی بی گمشدنی زن شہامت جنگ و نصیبہ یکم خواہر علاء الد و له گفتند
کہ صاحب شمارا چہ شدہ است برادر و بزرگ شہا چنین میگوید و راست می گوید و شہا و خواجہ را کار فرما شدہ نمی شنوید

سمند احوالده بر همان سما بود آخر الامر شہامت جنگ با وجود بے جرئی و بزرگی عمر و دولت و ولایت و حکومت از جابجائی خود
بر خواستہ پیش آمد و فرمود خوب من تقصیر و ارم المحال برپا کے تو نے افتخار تقصیر مرا معاف کن آن زبان والدہ فعل گشتہ
زبان بد عاگوئی بگشت دو ہماند مرشد آیا در مناداد و تاحال این اخلاق و غیایات او را یا ذکر دہ زار زار میگردد و برای او از حضرت
ارحم الرحیم عفو و غفران مسالمت نماید و ہمین قسم بعد از قایم بر زاسے مرحوم کہ از احاد و اقارب آہند مجلس و از عمد شجاع الدولہ
وارد بنگالہ و مغزو و مکرم بود و با شہامت جنگ از بہان زمان آشنائی داشت با اولاد آن مرحوم و زوجه او کہ دختر قلی علی خان
مرحوم است سلوک کے سلوک میداشت کمتر کسی در کم زمانے با کسی کردہ باشد بحد استماع خبر انتقال آن مرحوم کہ ہنگام
آمدنش از جہانگیر نگر نزدیک ہر شد آبادہ درین راہ بر کشتی اتفاق افتاد و علمہ خود را کہ در جہانگیر نگر از قبل او حاکم بودہ اند نوشتہ
تبغیرت و تسلیم اخلاص آن مرحوم کہ ہماںجا سکونت داشت فرستاد و بعد چند روز بہ را طلید آشتہ جمیع اطفال خصوص ہر دو
غیرہ قلی علی خان مرحوم را کہ نام سلی میرزا باقر و نام دیگرے میرزا عبدالعزیز علمہ افتد در حجر تربیت خود حاکم دادہ و خواہ
بر آتا لیلی و علماں براسے تعلیم نمکداشت و ہریشہ خبر گیران احوال و مصروف دلجو میا بود ہر چہ قدر با ہر کس سلوک میکرد
کمترے شمر و ہفت صدر و پیر در ماہ بوالدہ ہر دو ہرادرند کو رسد و ہمین قدر در ماہ ہر دو ہرادر علیحدہ و علمہ تعلیم و تربیت
جد لازم سرکارش بودند و آفتشہ بلبلہ سات خاصہ بوفور فرستادہ عذر خواہستہ می نمود کہ این ہدیہ محقر دلائق کثیران کثرت
گو یا در بارہ او گفتہ اند طبیعت انجمن زمی کہ گز از حادہ شہر لور دے حسن معنی نگذارد کہ تو از یاد روستے چون فقیر
را از خدمت ہر دو ہرادرند کور نہایت اخلاص و اتحادہ و حالات ایشان چنانچہ باید آگہیست لہذا برین ماجرا ہا کہ ثبت
انداد مطلع شدہ و ماجرا ہا کے اول خبر خانہ خود است و شہامت جنگ این قسم متوسلان ہر را ہاداشت کہ بندہ از احاطہ
شان مطلق آگاہ نیست انا با حمال انقدر معلوم است کہ شکر گزار او جمیع ایامے مرشد آیا و خصوص عجزہ و بے دست و پایا
محتاج بودہ اند با یقیناس کرد کہ چہ کند میا یا چہ قدر مردم بچہ خوبے نمودہ کہ وقت مردنش تمام مرشد آیا داتم سر بود و اکثر
خلق مردن او را مصیبت خود میدہتند *

ذکر محل احوال صولت جنگ و حسن معاشرت او با خلق خدا و نظام او قاتلش پاپا عسکری

صولت جنگ حرم نام و محمد سعید و خطاب کا و نصیر الملک مام الدولہ سعید محمد خان بہادر صولت جنگ در برادران خود دوطی و بحسب متنازع
و در سیرت ہم بہ بعضی جہات بہ از دیگر برادران و بنا بر بعضی وجہ برادر و در بعضی اسرار اندکی کمتر بود بحسب مقتدر و دولت از شہامت جنگ
کمتر و با ہیبت جنگ باعتبار نظام عظیم آیا و کم اما باعتبار دولت زیاد و در شجاعت زیادہ از شہامت جنگ اندکی کمتر از ہیبت جنگ و در
حسن خلق و علم فضل از ہر دو بہتر و باعتبار صلاح و سداد ہیبت جنگ از ہر دو برادر زیادہ بود و صولت جنگ در ابتدا جوانی میل بہ ولعب کہ عبارت
از تماشائے رقص و مخالطت بالسنواں بہت بوفور داشت بعد از سنوح ماجرا کہ صوبہ کنگ تنبہ گشتہ اقتصادیکہ اغنیاء
امرا کے ہوشیار درین کار سے ناہید اختیار نمودہ گاہ گاہ سے تماشا کے آن رغبت سے فرمود ساعتے از شہانہ
بیدار سے شدہ و از تھک و تطہیر فراغت نمودہ اول صبح نماز را خواند و در بار سے کرد ہفتہ دو مرتبہ بارعام میداد تا ہر یک
از حاجتمندان عرض حاجت خود نماید و جمعہ یوم التعلیل بود و چار روز دیگر در خلوت نشستہ اول مقربان را می طلبید و با آنها
قومہ سے حوزہ بعد از آن حکم بود کہ مجرایان آمدہ سلام نمایند و بعضی از آنها ساعتے نشستہ بر خیزند و بر وند و بعضی

نقطہ سلام قناعت نموده برگردد و بعد از دو ساعت بر خاسته در ظاهر اندرون میرفت اما بغیر از جوارس ناد و مر و خواجه سیرایان در خان
کسے نمی بود و تشدیدان هر سر رشته کاغذها سے خود را معصوب خواجہ سیرایان میفرستادند و بیا که خلوت محض بود کاغذ را
دید و فهمید و بدستخط خود برسانیده میفرستاد و علامه دارکان در بار و بعضی خواص مثل این الناس و کسے دیگر بیرون
حاضر سے مانند مشایخ مسودات مکاتیب فرستاده بعد اصلاح صاف نوشته بواسطه خواجہ سیرایان نظر گذرانیده ملفوف
و موم غ نموده از مهر دار که حاضر سے بود بکمر رسانیده بهر جا مامور بود و میفرستادند و در کاسے واک هر کاره خطوط را گرفته
روان سے نمودند چون یک ربع دیگر سے از روز سے گذشت بر طعام سے نشست و موائد احسان او بخوانها سے طعام
اکثر سے را هر روز بر سر خرابه دیگر و در بعضی راسفته دوبار و کمتر کسے را در اسبوع یکبار بدون پرسش چون معین بود و دیگر
و چون بکامل خوانها سے طعام بروقت معینی که مذکور شد حاضر می ساخت و در بار که تا آن زمان حاضر سے بود و در عرض سلام
بوساطت خواجہ سیرایان نموده بجان خود می رفتند و نواب بعد انقراض از کل طعام آرام قیلوله فرموده اول وقت ظهر بر سر خرابه
و بعد تحله و مهارت نماز ظهر خوانده تلاوت جزو سے از کلام الهی سے میزد و بعد از آن نماز عصر خوانده بیرون می آمد و در آن
مجلس اول علما مثل ملا غلام یحیی و مفتی ضیاء الدین میر و حیدر مولو لال محمد و شیخ هدایت الله و سید عبدالهادی حاضر
شده تا دو ساعت بنحو سے مذاکره علمی میشد و کتاب مخصوص مثل درس میخواند و ملا غلام یحیی حل موعظا تشریح می نمود
و دیگران نیز در آن باب گفتگو سے کردند و مکرر فرموده بود که اهل تحصیل کمال متعذر است و هانقدر استعداد که مرا میسر شده
چیز سے بر آن نخواهد افزود اما لذت فهم مطالب علمیه مرا بمنزله الفسے جانی تازه گردیده چنان بآن متعذر شده ام که اگر
روز سے میرنه آید می دانم که دولت عظیمی از من فوت شده و ظاهر مشغول می ماند چون بنقصیه نهایت نوازش و نیت ناکید
کرده بود که در آن وقت هم حاضر شوم و از استماع سخنان من بسیار خوش بود و سفر و حضر بضرورت با دیگران سخن میگفت اما
همه وقت مکالمه با فقیر و رو سے سخن و گوش سماعت بسبب که من دشت بخو که دینیه رفقا سے کمین سال او حیرت داشتند
که این جوان چه سحر کار برده است که با غیر او التفات سے ندارد و بعد فراغ از شغل مذکور عده ا سے رفقا مثل سیف علی خان
برادر سیف خان و لد عده الملک امیر خان صوبه دار کابل و روح الدین حسین خان سپه سیف خان که بمصا بهرت مستحق
اختصاص داشت و مفتی علی خان برادر بنده و میر علی یار خان همشیره زاده سیف خان و آقا عظیم و دیوان صاحب مدار
معاملات ملکی راجه عجائب را که بعد بیرون او پیش راجه سمیع را که پران چند ستوسه و دیگر کاران دفاتر بنحی و دیگر
دستی و را که چو ارام نشی و جعفر علی خان دار و نه خزان و میرزا داود خان مان حاضر شده و ساعتی بعضی ضروریات پر ختم
مرخص میشدند و صولت جنگ بر خاسته و دخل حرم سر کشید و با سنو ان که منظور نظر او بوده اند بپیر خانه باغ که صحن خانیه اش
بود تفرج سے فرمود و لبو ا سے گیننی با سے مقطع که کمال تکلف آراسته بود و ناز جان سے بجائے نقل و حرکت بعمل نمی آمد
چون شام سے شد نماز عشا کین خوانده اگر خواسته دشت مغنیه با سے محرر مش خواندگی و قص سے نمودند و الا بمصا بهرت
تعداد مکالمه بجهت افزائش از شب میگذرانید و بعد از آن استراحت سے نمود و بهین آئین اوقات او بلی الدوام نظام
دشت در گذر بود و سنده کمترین و مدت رفاقت که هفت سال کامل بود گاسے کلمه ناخوشه از زبان نشنیده که در
حق کسے از ادم سے هم گفته باشد و ندیده ام که هر کسے غضب کرده حرکتی نامناسب با او بعمل آورده باشد و سلیقه مسا
نهایت دست با آنکه به اندیش نیست بشهامت خدک هم باعتبار مدت و هم بحسب عدت بسیار کم بود اما در خزان جواهر

و طریقت داد او اسے ظلا و نفرة و سبابت ایفای و جمیع لوازم امارت برابر با شہادت جنگ می نمود چنانچه بعد ملاش چل و چند ملک پر
نقد و شاید نزدیک اکثری در خزانہ موجود و نفرة آلات و طلا آلات و جواهر اتمشہ نفیسہ ہم کمتر ازین قیمت نخواهد بود و ایفای و
افراس ہم بسیار و لوازم دیگر نیز بود و تازہ گیسو داشت روزی در خاطرش گذشت کہ پندہ فیلی عنایت کند محفلت
بود و مگر پس پردہ زینالش نشسته و سباحتین بسنت پنجمی کہ در سند معمولست مہیا گشتہ میر محبوب نام مردی کہ گشتہ آشنا
وقت افلاس و رفیق زبان طالب علمی او بود حاضر و غیر خند نفرد خندنگار دیگر در اینجا بنود خواہد سراست محفل فرستادہ و بندہ
را طلب داشت چون حاضر شد مامور مجلس نمود و در اختلاط کشودہ ہرگونہ سخن گفتن آغاز نہاد و بعد از استیلا صحبت حاضر علی خان
کہ غلام سرکار دار و نفردیو انخانہ اش بود عرض نمود کہ میر سلطان غلیل خان براسے آداب عنایات فیلی کہ با او محبت
شدہ برود و دولت سرا حاضر است اگر حکم شود در سلام گاہ از دور تسلیمات بتقدیم رسانیدہ برگرد و فرمود چہ مضائقہ حسب الاشعار
بعل آمد بعد از ان فقیر را بہین عبارت گفت خان صاحب شما فیلی خانہ مارا دیدہ اید بندہ عرض کرد کہ مکررا از ان جا گذشتہ و
فیلیان سرکار را دیدہ ام بسیار خوب و نہایت بود و فرمود اما لاہم سے تو ان دیدہ کیے از ان جملہ باید پسندیدہ تا ما اور انشا
بگذرانی ہم فقیر برفاستہ آداب تسلیمات بجا آورد و عرض کرد کہ این کلمات بشفقتہ ارشاد شدہ کہ کمتر ان را برابر بغایت تمام
فیلیخانہ شہر و اما سوار سے فیلی را وضعی و نہایت سے باید و کمتر ان اگر بہ بدولت ماسے در کمال رفاہ و آرام سیر برد
لیکن ہنوز بیاقت سوار سے فیلی ندارد و انشاء اللہ تعالیٰ در سایہ مرحمت عالی ہر گاہ وقت سوارش خواہد آمد ان زمان
عنایت خواہد شد طرزالتماس بندہ را پسندید و وزیر لب خندیدہ خاموش شد بعد خند سے کہ خبر ورود و صفد جنگ در بلاد
بنگالہ بسبب آمدن او و بنارس شہرت گرفت و مہابت جنگ بصولت جنگ داشت کہ چنین شہرت دارد من ہم ازین طرف
بر سے ایم شہام از ان طرف با سبب حرب نہفت نماند بندہ فرمود کہ چند سوار و پیادہ خوب باید ہم رسانید گفتن مردم
ہمین جا بدست خواہد آمد چہ این ملک گوشہ ایست عبور و مرور مردم ملک دیگر در اینجا کمتر سے شود فرمود چہ مضائقہ ازینجا
چیدہ باید نگاہ داشت حسب حکم او بعل آمد درین اثنا خبر معاودت صفد جنگ رسید و کر سے تفحص مردم سر دگر دیکر دار
واقعہ طلب کہ چنین روز باید عا مینخواہند در تلاش نو کر سے کسان بہر رسانیدہ خود حاجت داشتند نواب آزر دہ گشتہ ہمہ را
جواب صاف داد مگر بیست و دو افغان کہ خوش اسپہ بودند بخویش خود انہا را نگاہ داشت بندہ اہل جمع آمدن مردم
حسن طلب داشتہ چنین معروض داشت کہ الحمد للہ شورش فروشست اگر حکم شود چند کس را کہ فراہم آمدہ اند جواب دادہ اید
بر عرضہ و شخط نمود کہ ان عاملیشان را بہین کار با چہ کار فرد آخر روز بسیار بندہ از نظر مکررا اند مردم جمع آمدہ ایدہ سوار و
پیادہ ہمہ نگاہ داشت و ان بیست و دو افغان را نیز فرمان داد کہ در سالہ بندہ ملازم شوند چون قریب ہفتاد و شتا سوار
و در صد یا صد و پنجاہ پیادہ در سالہ بندہ ملازم و سر رشتہ انہا در ست شد فرمود خان صاحب الحال خود فیلی گرفتہ سوار
ان شاید نامناسب نخواہد بود و بندہ آداب عنایت بجا آورد و چون روز جمعہ آمد فیلی را از ایفای خود پسندیدہ و بندہ را انخا
طلبیدہ عنایت نمود نقل و دیگر و نیز فقیر کیبار بندہ وی مبلغ دو ہزار روپیہ بنام والد مرحوم بشاہ جان آباد فرستاد برین امر
و قوہ پانہ گفت خان صاحب شنیدہ ام کہ منہڈ سے اینقدر مبلغ لٹا جہان آباد فرستادہ اید چون انخا مناسب نبود
و مخفی ہم نماندہ اقرار نمود کہ گفت چہ سے شد کہ ما را ہم مطلع سے نمودید تا ما ہم شریک شہامی شدیم فقیر عرض نمود کہ شراکت چہ
دارد انچہ بعل آمد از دولت عالی است و الا مقدر بندہ بر ملا زبان ظاہر است خندید و بہا جن کہ خزا سچے سرکاش ہم بود

حکم نمود که در حساب کار مجرا بگیرد و رسید بفقیر طلبیده دید بنده بر این معنی آگهی یافته شکر عنایات بجا آورد و نقل دیگر خدمت
برگردد بر سر پور که یک لک و هشتاد و چند هزار روپیه معامله آن منتقم شده بود خواست که بنده رعایت تفویض نماید بعلی آنکه بنده
را اطلاع فرماید و یوان در المہام خود را که دیوان سیف خان مرحوم ہم بود و راجع عجائب ای نام داشت بخانه بنده فرستاد
او مع اسناد و شیخ امان اقتدر نام که مرد عامل پیشین از شاہ میر عمال آن ضلع بود آمده و دو دست خلعت نیز ہمراہ آورد گفت
کہ جناب عالی معاملت این برگذرا بمبلغ مذکور منتقم فرمودہ بر شاہ تجویز نموده اند و دو صورت بر اسے آن قرار داده ہر کدام
پسند شما باشد بعل آرید یکے آنکہ خلعت این کار پوشیدہ و مبلغ مذکور از ذمہ خود نموده ہر کدام انید بفرستید تا او بندہ و بست
برگردد مذکور نموده زر معاملہ سہ کار داخل خزانہ مے کردہ باشد و ہر چہ بران بیفزاید بر اسے شاہ مبارک یا آنکہ خلعت امان
پوشید و خلعت دوم بنیابت خود شیخ امان اقتدر را بپوشانید و نامک خود گردانید و فردے را بر آورد کہ بصدا و دستخط یوان
فرین و در ان فرد مبلغ ہفت ہزار روپیه منافع بر اسے فقیر مندرج بود و شیخ امان اقتدر ذمہ خود نموده بر فرد مذکور فرستاد کہ
بنده نمود کہ این مبلغ را سال بسال مع اخراجات مذکور عیدین و سالگرہ و دسرہ و غیرہ کہ معمول است از شیخ مذکور میگرفتہ
و ہر امریکہ بفرماید در سر انجام فرمایات شما و جمیع او امر و نواہے چون نوکران مطیع و منقاد خواہد ماند بنده مرخص حضور و بر
خود ہم تخفیف تصدیق درستگارے از جمیع اندیشہا دریافتہ نوعیکہ فرمودہ بود ہر چند خواہش رفقاے بنده بنود بعل آورد
این قسم مہربانے و قدر دانے از پیران ہم در حق سپران کمتر ملحوظ و سموع شدہ تا بہ خاندان و نوکران چہ رسد نقل دیگر
و ہم روزے آن مرحوم از سوارے کشتی خاص فرود مے آمد اتفاقاً پالکی و ناکی آن طرف دریاماندہ پہنچ سوار کا حاضر بود و خوشنگ
کہ گاہے بہ معتاد راہ رفتن بر تخته چوبے کہ ملاحان بر اسے آمد و رفت مردم مے گذارند بنود تجیر شد فقیر سبب توقف و تجیر
در یافتہ پائیش گذاشتہ دست خود در از کرد صولت جنگ از حدس بنده و پیش آمدن با عانت خوشنود گذشتہ دست
خود را بدست من داد و با ستعانت فقیر پابر تخته گذاشتہ فرود آمدن گرفت چون اندکے ماند توقف نموده تبسمی کرد و
فرمود کہ خان صاحب دین وقت عجب و ستگیرے نمودید بنده عرض کرد انچہ ارشاد مے شود موافق ظن کترین نیست
چہ بنده چنین گمان دار کہ جناب عا دستگیرے احقر نموده اند بپایہ کہ باید خواہند برسانید خندید و گفت در این خود چہ شک
است انشاء اللہ تعالی چنین خواہد شد اما مرا از شما توقع دستگیرے ہمدین عالم است و ہم در عالم عقلی از اینجا بایک نیک نظر تان
بے برند کہ اخلاق آن بزرگ صاحب اشتقاق در چہ مرتبہ بود اگر بحسب و سال ملاحظہ شود بنده بیست و ہفت سالہ و آن بزرگ
شصت سالہ بود و اگر قرابت ملحوظ گردد ہم او بزرگ و بنده خردوش بود و اگر مراتب ظاہرے لحاظ کردہ آید او ہفت
و امیر کبیر و بنده اذنی ملازم از با این ہمہ بزرگیہا کہ در اوج جمع بود باین قسم فرود مے ما و تواضع سلوک می نمود بیست و تواضع
بزرگ دن فرازان کموست بکہ اگر تواضع کند خودے اوست چہ القصد آن مرد بزرگ ہفت سال و چند ماہ بکام و آرام در
فرمانروائی ضلع پورنیہ کمال نصفت و معدلت و احترام و عزت گذراندہ ملازمان و رعایا بلکہ عموم بریار از خود راضی و بہشت
و حاجت با سفار و حروب نیفتادہ مگر برای ملاقات عم خود مہابت جنگ کہ تا براج محل ہر آشکارے آمد نہفت مے نمود
و گاہ برای دین خویش و برادر زادہ و نسوان اقربا تا مہر شد آبا د مے رفت در مدت اقامت پورنیہ یکبار بر آمدانہ خوشنود
سیف خان کہ کتب نامت از مہر شد آبا د مہر آمدہ ملازم این طرف بود چنانچہ ذکرش گزشتہ براتہ بعد معاودت او بسو کے
نالہ ہر کرد و ولت خود برگشت و یکبار بر آتہ بنیم شیخ محمد جلیل کہ زمیندار برگزیدہ بود و عیث عیث با تفتناے انقلاب

طالع تحریک بعضی از محققان سرشورش برداشته مترو و رزید عین برسات بود که این ساخته روئے نمود و هر چند نصیحت اولیاء
آمد سودی نداشتند اگر چه مومن و موافق با کثر امور مستحسنة بود اما درین تیر دلجا حجت و مبالغه را از حد بدر برده خود را نهف آلام و
محن و غم و مصائب و فتن گردانید چنانچه بنده هم بر آن تمام حجت و دفع بلا از سران ابله خود را سپید نمود و معتقدان را فرستاده
و لجمعی و آستانه او کرد و صولت خبک را نیز بر او مهربان گردانید و عهد و میثاق در نیاب گرفت که با او نوسه بدی نکند اما فائده
بر آن مترتب نگشت و صولت خبک در عین برسات بناچار سکه اراده تبئیه او نموده برآمد و همراهمان محمد حبیب مذکور از
رفاقتش باز ماندند و خود آواره دشت ناکامی و آخر بناچار سکه مع عیال و اطفال اسیر خجسته تقدیر گردید و بعد چند روز در
جس مبر و مبلغ خلیفه سنجمله مالکزار سکه سرکار که درین بخت مبروف رسانیده بر ذمه او از سرکار طلبی بود و بعد مردنش از پیش
مراخذ آن سکه نمودند آن محل غلام حسین نام داشت بنده در عهد شوکت خبک سپهر صولت خبک که بجای پدر خود تکیه
یافته چند ماه فرمانروای پورینه بود باقیات مطلوبه مذکوره را بنا بر پاس ایان و نظر به تنبلی و بیکیه او معاف کنانیده و غلام
مذکور را بر راج پدرش قائم ساخت بے آنکه چشم امید سکه با طمع مبلغ اندوخته باشد و احمد قند علی ذلک نقل دیگر نقلی
برادر فقیر در جوانی مزاج بسیار تند داشت و مطلقاً مال اندیش نبود روزی بعد از برخاستن از صولت خبک
در کچه سکه دیوانه پیش راجه عجایب را آمد نشست اجل سنگه سندی و سکه قوم کانیته که آثار شتر و فسا و از نا صیحه
او پیدا دادنی کس از متوطنان آنجا بود دید یوانی شوکت خبک سرافراز سکه داشت و در آن روز پرگنه تا چور و غیره
ذمه شوکت خبک از سرکار پدرش بود و نیز دار و علی توپخانه دستی تقلید بهایت خبک که سراج الدوله داد بود و صولت خبک
به سپهر خود شوکت خبک عطا فرموده ریاست جماعه سزایان برق انداز با و تعلق داشت اتفاقاً سندی و سکه مذکور هم بر
جواب و سوال امور متعلقه خود پیش راجه عجایب ای در کچه سکه آمد چون نهایت تنکیرت و بدیوای صاحب ده مستغرق
بود خواست که از فاصله که میان برادر بنده و راجه مذکور بود دیگر گذر نفع علی خان ممالعت نمودن نشیند و جوابی با کانه گفت
نفع علی خان آشفته گشته به لازم خود که استاد بود فرمود تا میسرش زد و دستار از سر اجل سنگه بختا و او بهان حضور
پیش شوکت خبک رفت شکایتها نمود شوکت خبک نهایت بیدار گشته با حضار سزایان و جماعه داران توپخانه فرمان داد
و تقسیم اراده خانه جنگی نمود خانه نقی علی خان محاذی محل اقامت شوکت خبک و در میان شار سکه وسیع بود بعضی از
دوستان مثل میرزا رستم علی و برادرش میرزا حیدر و میرزا قنبر علی و غیر هم چند کس بکار مافوق الطاقه کمر بسته بر رفت
نفع علی خان حاضر آمدند چون خبر این ازدحام و جو غامی عام بصولت خبک رسید لیلی هزار سکه را که سر جماعه داران توپخانه
و معتد علیه صولت خبک و سنجمله قدما سکه رفقا سکه او بود و دو صد سوار و یکصد و چند صد کس پیاده همراه داشت بر نوازه
طلبید و رفاقت و اعانت نفع علی خان مامور نمود او التماس کرد که چون داعیه صاحب زاده بر برخاستن جزم سکه نماید اگر
فی الحقیقه تمکات و ختم شود فرمان چیست فرمود بر که همین متعین نموده ام که بهر چه از طرف شوکت خبک ابتدا شود تو هم در کنار
همان قسم بعل آرد جمیع ملازمان توپخانه را حکم فرستاد که اگر کسی متصد خانه جنگی با نفع علی خان و مصدر فساد می خواهد شد
سزای حیده بر طرف خواهد گردید شوکت خبک با سماع این خبر مکرر گشته پیش پدر رفت و تظلم و استخوانه نمود و خواهرها معنیف
سخنیده و مادم و پشیمان برگشت و رفتی با شوکت خبک و نفع علی خان شرک متعارفات بود و بعد ماسه حیدر که
شلو سکه روئے نمود و مجلس انعقاد یافته ایامی چند براسه سر سومات شادمانی سهو و معین گشت روزی

درہان ایام صولت خٹک از مجلس برخواستہ میخواست کہ داخل حرم سران شود از انہا سہ راہ برگشت و دست پسر گرفتہ نزد
 نقی علی خان آوردہ گفت کہ در میان برادران این قدر مالال منہ باید با سہد بگیر معافہ کنی دالغ و آئین شہ ۱۱ از سرگیری
 حق تعالی آن بزرگ مرحوم را بیا مرزد و در جوار رحمت خود جاسے دہد در مدۃ العمر خود چنین اخلاق و لطافت از سہد امیر
 مقتدر بلکہ انعمیا سہ مقتصد مسموع نشدہ مابدیدین چہ رسد رب اغفر لہ و رحمہ چون عبدالعلی خان خالو سہ فقیر بناسا و گاری
 طالع در شاہجہان آباد با وجود اجتماع اسباب امارت و عنایت و رفاقت اسیر الامرا ذوالفقار خٹک بہادر خلف سادات خان
 مرحوم بر بنامیکہ منظور بود نہ سید چند روز سہ رفاقت محمد قلی خان پسر میرزا حسن برادر زادہ صفدر خٹک کہ در زمان
 وزارت شہ بعد گشتہ شدن نولہ اسے و ظفر یافتن وزیر برافاغہ نائب موبہ اودہ از طرف عم خود صفدر خٹک بود گذرانید
 آخر با وزیر صحبت بر ہم خوردہ در بنارس آمدہ نشست و بندہ بر آو نہایت مکر بود نواب صولت خٹک با وجود اطلاع
 بہ آزر دے مہابت خٹک از خان مرقوم حسب الاتماس بندہ بمبالغہ تمام در استغفار سہ تقصیرات عبدالعلی خان بعم
 خود نوشت و مہابت خٹک جواب دیگر مطالب نگاشت و در خصوص امر عبدالعلی خان بہادر اغراض فرمودہ چو شہ
 را قلم انداز ساخت صولت خٹک پاس خاطر فقیر لمحوط داشتہ خط از طرف خود متضمن تلبیہ بسیار عبدالعلی خان خالوی
 فقیر نگاشت و مبلغ پانصد روپیہ در ماہ مقرر کردہ دو ہزار روپیہ پیشکے فرستاد و ہمین قسم بہ دو سہ ماہ تازندہ بود
 و چہ ہمین مذکور را پیشکے میفرستاد درین خرو زمان این قسم مردم کجا صاحب این محنت کو مصرع من خود ندیدہ
 تو اگر دیدہ بگو کہ اکنون در تدارک احسانہا سہ بے پایاں غیر از دعا سہ مغفرت و آئین شہ بر آو آن قدر شناس
 نجبا و فیض سان عموم بر آو تذکر محامدا و صافش ازین بندہ دعا گو دیگر پروردگان دولت او چیز دیگر نمی تواند شد
 اللهم انما نعلم منہ الا خیر و انت اعلم بہ منا اللهم ان کان محسنافر دے احسانہ و ان کان سنیافجا و رعنہ + +

ذکر حلت نمودن نصیر الملک مہام لدولہ سعید احمد خان بہادر صولت خٹک مرحوم از دارستی موہوم

چون تقدیرات ربانے مقتضے استہدام سہانے دولت خاندان مہابت خٹک و مستد سہ تنبیہ ارباب غفلت و
 اصحاب غفلت مالک بنگ بلکہ عموم سکتہ منہد گردید از ورثہ مہابت خٹک آنہا کہ لائق جلوس اراک ریاست و
 سرور و شالیستہ تعود و ساند فرمان ردائی در رعیت پرور سہ بودہ اند دست قضا قبل از انتقال آن صاحب اقبال
 باطریات شان در نور دیدن مخفی نماند کہ بعد مہابت خٹک ہر سہ برادر زادہا سہ ادکہ عبارت از شہادت خٹک و
 صولت خٹک و مہبت خٹک باشند موافق این ازمان لیاقت تقلد امر خطیر از فرمانروا بمرتب شستی بہتر انصراف لدولہ
 و اخوان او دینے اعماش داشتند زمام کار بقضیہ اقتدار سیکہ از اشخاص ثلثہ مذکورہ اگر سہ افتاد شاید احوال مردم
 سحر و سہ بنگالہ و بہار عجاہ باین مذلت و خواہ سہ نمی کشید اما قضا ہا سہ آسما نے تقدیرات ربانی چون چنین رختہ بود
 روز ناچہ عمر آنہا قبل از حلت مہابت خٹک چمیدہ گشت احترام الدولہ زین الدین احمد خان بہادر و مہبت خٹک کہ
 درین ہر سہ برادر بکسب شجاعت و حسن تدبیر فائق بود بر دیگران سبقت جستہ پیش تر از ہمہ ہا در گذشت و بر محنت ایچہ
 پیوست و مہابت خٹک بعد سہنوح این ساحتہ گفت کہ اگر دولت را در خاندان ما پانیدہ گے بود مہبت خٹک زندہ
 مے ماند بعد از ان ناصر الملک احتشام الدولہ نواز شہ محمد خان بہادر شہادت خٹک راہ آخرت گرفت سحر این ساحتہ را

بعد انتقال شهادت جنگ بهما به جنگ ملاقات و محاکات اتفاق افتاد بر سرش نهایت تأسف داشت وی فرمود که فوت او شرفی است
فرزندان نیست پدرشین مرد است پرورش کننده تمام ماندان بود بعد از آن پیغام بصورت جنگ داده گفت که الحال طاعتی و خجسته
نامه اگر حیات و فاکر دسرمان سال آئیده که پنج شش است و آن باقی بود و بر ارج عمل نه برای شکار فقط به آرزو سے ملاقات
شنا خلا هم آمد و او را یک دیدار شما که مالی از مفتحات است خواهیم نمود و اگر عمر و فاکر دستند و خواهند داشت و این قطعه را خواهند
پیغام فرمود قطع کردیم زنده بر دوزیم چه جائه که فراق پاک شده و بر بر دیم عذر مانیدیر چه ای لب آرزو و خاک
شده بعد شهادت جنگ بفاصله دو ماه و دو روز روز صولت جنگ نیز سافر ملک بقا کردید تقریر و تفصیلش آنکه نزدیک هر یک شهادت
دانه محترمی در بر صولت جنگ بهر سید حدی و دو سبب داشت اما احدی را گمان نبود که سبب فوشتن خواهد کرد دید چنانچه
نبه در آن احوال تقریب ملاقات والد و عکساری او شان بنابر سابق شهادت جنگ از صولت جنگ رخصت گرفته بهر شهادت
آمد و بهما به جنگ ملاقات نمود و او بصولت جنگ پیغام فرمود چون نبه و معاودت کرده بر پور نیه رسید و ابلاغ پیغامها
بهما به جنگ بحضور صولت جنگ تقدیم رسانید شنید که هنوز خلش آن دانه باقی در دستار بسطن المی عارض می شود بعد
چند روزی خود روزی فرمود که زو چپا نیدن برین دانه شاید خوب باشد نبه عرض کرد که اماله مواد اگر فصد و حجامت بعد
بعد فرمانید غالباً اصلاح خواهد بود بعد دوسه روز دیگر دیدم که زو چپا نیدن در خاطر او مرجع گشته در آن باب ساجته دارد و نبه
بار دیگر جبارت نموده مالمعت کرد متعین نشد و فرمود که زمان می گویند برگاه ذکر زو آمده باشد ضرورت است که بحیاط اندر عرض نمودم
که گفتن زمان چه رتبه دارد که جناب عالی بان اعتنا نمایند گفت و تقبیل اما قیاس می نمودم میانه دار دیدم میانه دار در خاموشی
چون از حرات گزیر می باشد زو چپا نیدن و ماده بسیار منجذب گردیده و رم شدت نمود و جراحات بر زو جوشیده
ریز کرد و بجراح نمود آهسته آهسته تمام گردن آماس گردید و در دشت اندر پذیرفت گمان گردید که ماده برگردان رنج و نصیحت یافته
ساخته است نبه علی جراح را طبعیده فرمود تا تحریک نشد منفرجه نماید و ارجم قضا اعمی ساخته و تامل و تقصیر فرمود و اخته بود
مشورت الهی از شتر مبار باره نمود و گمان نشد میوه او که در غلط گشته مطلقاً رسیده بر نیاید و سراق قانون جراحان برگ نیم شش
ساخته بر آن نیست شب آثار غش ظاهر گشت بر گمان می نمود که کشته بود و کشته کلاب و معویات قلب باغ استعمال نمود
مراج بحال آمد اما تنویش خاطر با فراط بهر سانداده و جمیع نوکران همه و درویشان حاضر آمد بر سر در عمارت دیوار
و بر سر در سخن آن خیمه بار بار کرده همه وقت حاضر می ماندند و متصل سپرده با سبب عمارت رخت خواستگاره بر
می برد و روح الدین حسین خاں خلف سیف خان مرحوم که بمجا سرت صولت جنگ اختصاص داشت و نعلی علی خاں
برآمد نبه و حکیم محمد سیح و دیگران یک بهما بخا تریب نبه اقامت داشتند بر سر گمان از فاضل احوال ملاقات بعد از
نام که فی الحقیقه نهایت استعداد و در جمیع علوم خصوص در فنون ریاضیه و نجومی و فلسفه داشت در شروع چهارم که کوه مریم
محمد ترست خراسان که از صلحا و انقیاد بود و از پور نیه گردیده و بملقات صولت جنگ رسیده مورد احوال معنای مبارک شده بود و نبه
اگر حیات آن مرحوم وفا می کرد چون قدر دان چنین گمان بود و سلوک که که لائق حال این بزرگان بود و عمل می آمد این بزرگان
بزرگان نیز بگذشت اوقات آمده نزدیک تقریر می شد و بدی سحر و قرات دعوات ماثوره امانت می دادند
اما چون سوام قنار اسیر می شد اثری مترت نشد تا آنکه شروع شب میست و پنجم جمادی الاول سال و وقت ششم در
نقصان حواس ظاهر گشته یک دو کلمه بطور پنهان از زبانش برآمد شیخ محمد جهان مارا که چه از جماعه داران عهد و سید

چون دستی در مہابت دین پیشہ را حسب الارش داشت چنانچہ پیش بلعیب عافق و مجموعہ خیراتجارب از مولفات اوست
 در آن وقت با اہل و جراحان در تہذیب و معالجتہ صولت خبگ شریک بود و با ستملک ہدیای بسوسے فقیر و فقیر بسوسے او دید چون سیر
 آمد بہ را اندیشہ عظیم لاق و امید شفا زائل گشتہ معلوم شد کہ فساد آن مادہ بباطن دماغ سرایت نمود و طغی از شب چون گذشت
 صولت خبگ ہم احوال خود در گون دیدہ قیدیان را حکم بہ آزاد سہ و صدقات شروع نمود و سوزات حرم را فرغ و اضطراب
 لاق گشتہ تزلزل و تشویش عظیم روئے داد و قریب بادل صبح بالمرہ سقوط حواس عارض گشتہ چون دو ساعت از روز گذشت
 تباریخ بیت و پنجم جادے الاولے سنہ یکزار و یکصد و شصت و نہ ہجری کے داسے حق را بیک اجابت گفتہ رہکارے عالم بقا
 گردید مصرع جہان ماند و خوئے پسندیدہ برودہ در آن دم کہ از شدت غم دالم سہم را تشویشے لاق بود نسوان محل علمار کہ ملازم
 و رفیق آن مرحوم بودند بامید آگہ دعالے گشتہ یا چیزے بخواند تا محتش حاصل شود طلبیدہ و دند صولت خود بیوش و محضر
 افتادہ و دوسہ نفس از حیاتش کہ باقی بودے گزرا نیدہ و از آن جماعہ ہر کہے آمد دیدہ و تا سہ نمودہ ہر کہے گشت میر
 عبد الہاد کہ روشن تخلص کہ صاحب دیوان بود و در نظم و نثر مہارے تمام و علم عربیت و عروض را ہم مستحضر داشت چون
 بدین آمد بچہ مشاہدہ احوالش از خود رننہ بیوش افتاد و خواجہ سرا یان و بعضی زنان ملازم دست و بازوے او گرفتہ
 بیرون پرودہ آوردہ افگندہ مردم بیرون بالا طلبیدہ شتہ و در آن افگندہ بخانہ اش رسانیدند چند پیر و بہان غش
 گذرانیدہ نمئی یا نصفے از شب چون گذشت آن سید صاحب کمال ہم در گذشت اللہم اغفرلہ و ارحمہ سید مذکور و کوش
 جاگیر نگریگا کہ بود و نشو و نما در شاہجان آباد یافتہ تحصیل علوم متداولہ ہا بخانہ و غبت بنظم و نثر سہم رسانیدہ و در آن کار
 سر آمد امثال و اقران گشت والد مرحوم اورا بر اسے تعلیم و تربیت و دیر در خزندہ سید علی خان غالب علیخان
 سلمہا اللہ تعالیٰ از شاہ جان آباد بعظیم آباد فرستاد چون ہیبت خبگ سید علی خان را بہ صہارت خود خواستہ
 بخانہ خود برد سید مذکور را ہم بر اسے تربیت او ملازم خود ساخت و بعد گشتہ شدن ہیبت خبگ صولت خبگ
 مرحوم اورا بر یافتہ خود سہمراہ علمائے عظیم آباد کہ نام شان در صفحات سابقہ تقریباً مذکور شد برگزیدہ و پایانش
 باین صورت انجامید ہمیشہ با خلوت معتاد و از آئینش داخلہ فاضل طبعان مندرجہ و محترزو دبا مردم کمتر می جو شید
 تنها بطائف کتب و فکر شعر و تکمیل خود اشتغال سے ورزید در عظیم آباد و پورینہ تازندہ بود و روئے سخن با فقر داشت
 و میگفت مثل من و شما مثل آن کس است کہ بشخصے میگفت کہ اگر تو بیا شے شعر من معنی نداشتہ خواہد بود صولت خبگ
 مرحوم را سید صاحب متورع سید محمد تربتی کہ مذکور ایشان گذشت و تازہ از زیارت عقبہ علیہ کر بلاے معلی گشتہ
 از راہ کلکتہ باتفاق زبیدہ الافاضل آقا عبدالمشر بہ پورینہ رسیدہ بود متوجہ گشتہ غسل داد و کفنی کہ از آن آستانہ
 مقدسہ سہمراہ آوردہ بود پوشانید و بہر دوزرگ با جماعہ مومنین حاضر کہ جمعے کثیر و جم غفیر بودہ اند نماز خبازہ خواندہ
 چنانچہ ضابطہ است تحمل و اسباب سوار خانہ اش را برداشتہ در جہفے باغ مدفونش ساختہ چون سال فوت
 بر دو برادر یعنی شہامت خبگ و صولت خبگ ملکہ مہابت خبگ ہم سال واحد تفاوت ماہا خند است ہان
 کہہ خدایش پیامرزد کہ تاریخ حلت شہامت خبگ است تاریخ صولت خبگ مہابت خبگ ہمے تو اندیشہ این
 ساختہ شوکت خبگ کہ لہ سلطان صولت خبگ و صاحب نام و نشان از عہد پدر بود در آن مجمع حاضر آمدہ بباختہ
 اندہ تبار از سہر افگندہ و اطہار خیر و فرغ بے اصل نمودند کہ در آن دیر بار و حضور پدرش اعتبار سے داشت

دستار پریش گزشتہ برست و صدترین مصیبت زدگالش ساخت و شیخ جهان یار و غیرہ سرداران را آورده موافق خطاطی گفت تا با و تعزیه گویند و
 اظهار توسل با و و شعار جالینی پیش نماید بعد فراغت از امور مذکورہ از زبان شوکت خبگ بر یکی از قسلی کنایہ دورمان پوچھا تعزیه بجا برای او
 استاد نموده و ابگامش ساختہ صبح دم بندہ حاضر آمد و شوکت خبگ شروع بجوئی و اتھرام و شرفا فقیر نموده در خواست مسودہ شعر برای مہابت خبگ
 کرد بطور مناسبی کہ بایست نویسانندہ ارسال یافت مہابت خبگ را ہنقدہ روز قبل از رحلت صولت خبگ مرض الموت
 او کہ عبارت از استسقا باشد شروع شدہ بود و صولت خبگ خبر شروع بیماریش شنیدہ و از موت خود بے خبر بودہ بہت
 سیکرد و میگفت اکنون کہ وقت کار بہت سن بیمارم و وکیل خود را خلعت دادہ بر کتافین قلوب سپاہ و اعیان دارکان دو
 بھر شدہ آبا در حضرت فرمود و تا کید بلیغ بہ کار سازیدہا نمودہ بود سبحان اللہ ان چه قدر غافل و فی الحقیقہ اس غفلت از
 اسباب انتظام دنیا است اگر غفلت باین مرتبہ نمے بود دنیا ہم نمے بود بلکہ دنیا عقوبتے گشت القمصہ چون مہابت خبگ
 خبر رحلت صولت خبگ شنید نہایت متاسف گشت و گفت الحال بے پرواہا گشتہ قاصد حضور خداوند متعالے
 و خطے متضمن تعزیر و تکیہ بہ اولاد صولت خبگ و نصیحت اتفاق برابران و اشفاق بر جمیع بازماندگان بشوکت خبگ
 نوشتہ بر اسے ہر یکے خلایع ماتمے و بنام شوکت خبگ سند بحالی پورنیہ شہر طراقت و نوازش بر خلفان صولت خبگ
 و حسن سلوک بار نقاد رعایا نوشتہ مصحوب میرزا زین العابدین بکا دل خود فرستاد شوکت خبگ بہبانہ و نون خبگ
 امور مامورہ را القدم قبول تلقے نمود و انچہ میرزا زین العابدین از زبان مہابت خبگ ابلاغ کرد ہمہ را دست بسر و
 چینم گذشتہ متھد گردید و میرزا مذکور را راضی و خوشنود برگردانید و تباریخ مختار بر مسند ایالت جلوس نمودہ اہمار
 سفاہت خود شرمع کرد بندہ کہ از عقل و اوضاع او اطلاع تمام داشت بعد کامیابے او استغفا کے نوکرے نمود
 ہر چند انکاسیغوا یہ مرضعہ او کہ داسے کوئل نام و دانا انکا از طرف صولت خبگ خطاب و بانبدہ نہایت دوستی و
 و داد داشت بندہ را طلبیدہ مبالغہ در ترک ارادہ استغفا نمود و گفت شوکت خبگ مرا بجایے پسر و فرزند شوکت
 است اما از حلیہ شعور مارے دست می غفلت و نادانے و سرشار بادہ جہالت و جو انیست و برگردن شاہوق صولت
 داین ضعیفہ متحقق شجا طر من مے آید کہ شنائیب مدار المہام معاملات مالی و ملکی و متعہ جواب سو الہا حضور پادشاہ
 و سنگالہ و اطراف و اکناف عالم باشید و کار گزار خان باشاد و دست از وقت صولت خبگ بخشے زوج است بکار
 مذکور باتفاق شہا پردازد و خانہ و نام صولت خبگ بر باد نرود بندہ در جواب گشت کہ انچہ مے گویند و جی و حسیت
 اما امید ایند کہ شوکت خبگ ہر گزارا صے باین صورت بنودہ بصحبت اجلات و دارا دل در انچہ نام و شان پیش
 ضائع و نابود شود و خواہد گوشتید و در نام نوکرے و آقا مے بے رضامتی چنین کار یا صورت نمی تواند گرفت چون آن
 نیک بخت ہم مائل بود و حمید و حالات او را دیدہ ملتہسات بندہ را پذیرفت و بندہ بر اسے جناب آقا عبد اللہ
 فاضل کہ ذکر خیر او شان گذشت مبلغ پنچہزار روپیہ و ہزار روپیہ بر آسید جلیل القدر میر سید محمد گرفتہ بہر دو بزرگ
 رسانیدہ بہر دو را حضرت دہانید و بعد چندے خود حضرت گرفت انکاسے مذکورہ با وجود انقطاع امید و اغراض
 پنچہزار روپیہ بندہ بر اسے فقیر بطور زار داراہ فرستاد عجب زندہ مائلہ محسنہ بود با آنکہ از ادانے فرق فرما نہ کنگ بود
 اما مدار المہاسے خانہ امیر کبیر سہت ہزارے بخوبی مے نمود و از خزانہ حافظہ او کاسے ہر کاسے فوت فرو گذشت
 نمی شد و از جملہ ہزاران نفر ملازم کہ اکثر از انہا امیر زادہ و سرداران سپاہ ویکہ ہا کے روشناس و محال متصدی پیشہ

و بر قسم مردم بوده اند کتر کسی خواهد بود که ممنون احسان او نبوده باشد و در اوقات صعبه حمایت اعانتش با وفز رسیده
آقا و عهده و اجتماع همه را از خود را فسیخته نام نیکو در عالم گذشت و بنده خانه کعبه از پورینه خاسته بکنده همه بگوهر آمد تا عازم
عظیم آباد شود درین منمن خبر رحلت مهابت خبک و تسلط سراج الدوله بر وساده اشراف فرمان روائی سهره صوبه بنگاله و بهار
و اودیسه شنبه در گنده که توقف نمود تا بعد دریافت احوال سراج الدوله و سلوک او با خلق خدا انچه وقت اقتضا کند
بعل آید درین عرصه خبر اخراج برادران خرد و خود سید علی خان و غالب علی خان و عم مهربان و باب علی خان که در سن
با فقیر بمسال بود و این سهره سراج عظیم آباد اقامت داشتند از صوبه مذکور شنید و استماع این ماجرا عائق حرکت فقیر
گردید چون موسم برشکال رسید به حال اقامت دران ده متعذر بود تاچار معاودت به پورینه و سکونت در ویله سابق
رویداد الحال بنا بر انتظام اخبار احوال انتقال مهابت خبک و رجوع امارت و ریاست ممالک بنگاله و بهار و اودیسه
سراج الدوله که شروع خرابی تمام سنند و ستان و اسباب تسلط جماعه انگلیشیه بر بلاد و وسعت آباد میند است رقمزده
تسلط و قانع نگار می شود در ضمن آن پایان احوال شوکت خبک نیز در مقام مناسبش پیرانه و ضووح و ظهور خواهد یافت

فکر انتقال مهابت خبک از جهان گذران و بعضی از اخلاق و تنظیم اوقات آن فخر و دودمان
و لیکن سراج الدوله بر مسند ایالت و شروع ظهور حوادث و فتن از نادانی آن ایله سه اسیر
سفاست و سرایت نمودن فساد در جمیع بلاد و ویران شدن مملکت معمر از بی شعور امرای مغرور

مہابت خجک را چنانچه ایما کے لئے رفت ہم شہر جامی الاوسے لے گئے اور ایک صد و شصت و نہ چھوٹے عارفہ متسقا
در سن شداد سال کے شروع شد چند روز تہیرو پر میر گئے راستہ بعد از ان فرمود کہ این بیمار ہے زمین عمر بکر
عارض شود زائل ہو گا مگر دو شفا حاصل نہیں ہوئی و دست از پرہیز برداشتہ و غذا و آب خود دے کر کہنے لگوں
بے سے کہتے تھے زوجہ شہامت خجک دفتر بزرگ مہابت خجک مع احوال انتقال رفتہ در موتے جیل سکونت فرمائی
و نماز ان شروع ہو کر الگوک و اذیا انخشیہ پر رفاقت خود و مدافعتہ سراج الدولہ مستعد ساحتہ محمود و موافق گرفت
بخت برگشتہ کی دلالت تھیں تا اس پر و امید ہو سیکے خلاصہ چون مہابت خجک را عمر قریب الاثنی عشر شد از ہذا بصر
راے گئے کہ از مہابت خجک در خواستند تا دست شان سراج الدولہ سپار د چون احوال اور انیکوی شفا
تیسے کر دے گفت او مدہ خود را اگر سے روز از خود را فتنے نگہدار و آن زمان شمار دیگر کے توقع خواہید داشت تا آنکہ
نہم و بیرون اس وقت سے مذکور رہا تھا از نہ زمانہ بر حمت اسی رفت و خواص محاسبہ بھیم و مکلفین اور پختہ
نصف شب دہم ماہ فلک حسب الوصیت پائیں پاسے مرقدہ در خود در خوش یاغ مدفون کر دے در ب ان بعدہ
فانی سن عبادک وان تغفر لغناخت ارحم الراحمین مہابت خجک از ابتدا سے جوانی با فراحت و مسکرات و کج
ساز و سرور و طمع و مقام رحمت نسوان رعیت نبود اوقات شرفیش ما داک نماز کے مکتوبہ و اشتغال بکلام
طہارتی و اوراد و تہجد و شربت و تمام عمر گزشتہ نہایت تجنب و احتراز از بوی خباثت و اشتغال
تہجد و سادہ است از حسب باقی ماندہ سے خواست و نماز کے و طہارت و انقراغ از نو اہل اول صبح نماز واجبہ
نوازش و سرور سے از مہابت خجک پہلے سفر فرمود چون صبح طالع و روز روشن سے شد تا دو ساعت بخوئے

بارعام سے داد جمیع سرداران سپاہ و اہالی و عموم ملازمان و ارباب حاجت حاضر بودہ ہر کس بعض احوال و
انجیل مقاصد خود کو شہید بہرہ از موافقہ احسانش بر میداشت بعد از ان بر خاستہ در خلوت سے نشست و کسانیکہ موجود
بودہ اند بامثل شہادت جنگ و صولت جنگ و سراج الدہلوی بعض مصاحبان در ان مکان حاضر بودہ صحبت احتلاط و شعر و
و نقل حکایات میداشت و چون ذائقہ اش نہایت درست و طعام کما خوب مرغوب طبع او بود و از حضار و مقربان یا شخصے تازہ
ہر کہ دستی در طبخ طعام داشت روبرویش چیز سے سے بخت از مصالح آن انچہ بالیت مثل انواع لحم و مسکہ وغیرہ میا
مے بود گاہی اختراع در طعام مے نمودہ باور چیان را روبرو تعلیم مے نمود و آن طعام تیار مے شد و علمہ و ارکان در بار و خانہ
حاضر بودہ انچہ حاجت با طار و التماس داشت روبرو آمدہ بعرض میرسانیدند تا وقت طعام خوردنش می شد آن زمان
بکامل مع خود انہا سے طعام حاضر آمدہ و ستار خوان بہن و طعام ہاچیدہ مے شد و طعام ہا سے فرمایش اشخاص موجود
روبرو سے شان و دیگران مے چیدند و از طعام خاصہ اش نیز ہر یکے را بہرہ میرسید و بر سر دستار خان ذکر حسن
و تیج مطبوعات و دقائق ذوق مذکور گشتہ ذائقہ ہر یکے بحکم امتحان میرسید و چون ان فراغ از طعام خوردن مے شد
مہمانان حاضر دست شستہ مرض مے شدند و مہابت جنگ را اپن نیز با سے ہمیشہ ستم و مقر بود اغلب مجلس مردانہ
بود و گاہی مہمانان اقارب کہ اولاد او و برادرش و ذوی الارحام دیگر بودند مے نمود و با انہا طعام میل مینمود
و بجزد فراغت از طعام دست شستہ سراستراحت بر بالشت اسالیش گذارستہ تہیہ خواب مے نمود و مردم جو کے
پلنگ حاضر مے شدند و قصبہ خوان حاضر آمدہ بکار خود در جا سے معین مے نشست ساعتی بعد از زوال بیدار
گشتہ بہستراح میرفت و از انجا برآمدہ و منو مے نمود و نماز ظہر خواندہ یکجہ و تلاوت کلام الہی کردہ نماز عصر بخواند
بعد از ان آب بنج پروردہ یا آب سفورہ انچہ میا و موجود بود مے نوشید و بر بہن یک آب در روز و شب تباہت
مے نمود بعد از ان افاضل و ابرا و مثل سید الافاضل میر محمد علی فاضل ادا مے شد غرہ و تقی قلی خان و حکیم ہادی خان
و میرزا محمد حسین صفو سے و فاضل دیگر ملتا مے کہ اسم او فقیر را معلوم نیست کثرت لطف آوردہ ابر و بخش مجلس او
مے شدند و دیکہ دیوان خانہ مقابل و محاذ سے سند مہابت جنگ سند سے بر اسید عالی قدر فرشتہ مے شد
و تکیہ نیر کے بطرف پشت سند مے گذارستند چون میر صاحب از طرف دروازہ دریا کہ اقرب را تھا بود داخل
شدہ بر چو ترہ صحن کہ تا ایوان عمارت فاصل بعد کے داشت بر مے آمدند مہابت جنگ از جا سے خود بر خاستہ
بر سند منتظر استادہ مے ماند و چون کفش از پا کندہ داخل ایوان عمارت مے شدند با آنکہ ہنوز بعد وافر سے
بود مہابت جنگ چند قدم از سند فراتر رفتہ با د ب سلام مے کرد میر صاحب ہم بدستہ را با او سلوک و رد سلام
مے فرمودند و آمدہ بر سند معین خود مے نشستند و مہابت جنگ بجائے خود بر سند مے نشست آنوقت تکیہ
کوچک از پہلو سے سند خود بسید صاحب قواضی مے نمود و حقہ ہا سے میر صاحب و تقی قلی خان و حکیم ہادی خان
و میرزا حسین صفو سے می آمد و قہو مے آوردند مہابت جنگ خود حقہ نیکشید اما در قہو شہ یک کو بعد از
قہو تکیہ پیش رو سے فاضل ملتا مے میگذاشتند و کتاب کافے کہ از مصنفات شیخ محمد بن یعقوب کلینی و در
عہد غیبت صفرا سے حضرت صاحب الامر تصنیف شدہ و موافق معتقدات جامعہ امامیہ از نظر آنحضرت گذشتہ
و لقب کافے بآن کتاب بخشیدہ آنرا راست آوردہ بران تکیہ میگذاشتند و فاضل مذکور ہر روز دو حدیث

از کتاب بند کو رسوخ اند و ترجمہ کے کرد و عمل حقائق و دقائق آن میر صاحب میفرمودند بعد از ان اگر امر کے ساتھ خلیج
را منظر سے بود سوال کے کرد و میر صاحب بجواب ان پر داختہ در اختلاط باز میداشتند تا دو ساعت این مجلس
منعقد بود چون فراغت از مذاکرات روی میداد میر صاحب برے خواستند و مہابت شہب بدستور خید قدیم نشاند
نمودہ سلام کے کرد و استاده بود تا میر صاحب کفش و رپا کردہ را ہی سے شدند آن زبان بجاسے خود می نشست
و آہستہ آہستہ اصحاب مذکور مرضض شدہ راہ خانہ کے گرفتند بعد از ان عملہ دیوانے و حکمت سیئہ آمدہ عرض
اخبار ہر دیار و تفسیر امور و معاملات کہ اول روز ملتوے ماندہ بود نمودہ دو ساعت درین گفتگو باجمام سیر سید
و سہرین عرصہ گاہے شہامت خلیج و گاہے سراج الدولہ و صولت خلیج اگر سے بود حاضر سے شدند بعد
بر خاستن اینہا ارباب مزاج و خوش طبعی مثل سیرناشمس الدین و زین العابدین بکاوی میر کاظم داروغہ و زانشانہ
و شمع و چراغ خانہ و میر جواد قوش بیگی و محمود زمانہ و امثال ذلک حاضر آمدہ یکدو ساعت باستماع مطابقت
اینہا باجمام کردہ سہیگیں را بند تا شام سے شد و شعلہ چیان و شمعایان حاضر آمدہ حجرا سے آہنا بضا بطہ تعارفہ
سند و ستان می شدند بعد از ان نماز عشاءین خواندہ و دیوان خانہ بند و بست زمانہ سے شد و زانشان مع زکریا علیہ
و دیگر عورتا قارب کہ براسے ملاقاتش میرفتند حاضر آمدہ مجمعے میشد و چون مہابت خلیج شب خیر کے فی خورد
از فو کہ تازہ و خشک و علاوے و لوز ہا کہ ہمیشہ سہیا بود آوردہ قسمت سے نمودند و چون تلتی از شب سیکند شربت
نسوان مرضض و باز مردانہ سے شد و مہابت خلیج بر پانگ یعنی چارپایہ رفتہ میخوابید و بدستور تنصہ خوان و چاہیان
چو کے پانگ آمدہ و بجایا کے معین خود سے نشستند و در خواب بعد ہر دو سہ ساعت متنبہ گشتہ سے پرسید کہ شب
چہ قدر با سے و کد ام نس حاضر است ہمیں قسم سے چار بار بیدار شدہ آخر شب کہ اغلب سے ساعت بخو سے سے بود
بر سے خواست و از تحلی و طہارت فراغت نمودہ شروع بنوافل و اوراد و سیرمود و اول صبح نماز واجب ادا کردہ
باز بدستور یکہ مذکور شد در سہر و قیام از اوقات مشغول کار سے بود و در صبح ارحام و احسان با اقارب و اقوام
و اصدقا و احبا کار بجایا کے رسانیدہ کہ ما فوشش تصور نتوان نمود سہر کہ در شا جہان آباد دہنگام افلاس با ازادانے
سند کے و رعایت سے نمودہ بود در زمان اقتدار اگر او بود و الا از اولاد او بہر کہ را طلبیدہ یافت رعایت ہا سیکہ در گمانش
بنو دہل آورد و با اطفال اقربا و نسوان آنہا سلوک سے داشت کہ درین جزو زمان یکہ در ازمنہ دیگر ہم سے خصوصاً
منتسبان خود مذکورہ باشند و در تمام قلمرو اودام الحیاتش عموم رعایا و خلائق با را سے بودہ اند کہ شاید در کنار پر
و آغوش مادر ہم این آرام ندیدہ باشند و هیچ نوکر سے حقے از خدمتگاران ہمتدش احد سے بنود کہ مالک لکوک
بنودہ باشند غیر از آنکہ بار قص و سرود و محبت و قربت نسوان چیان رغبتی نہ داشت دیگر با جمیع کار ہا آشنا و با صبا کمالا
ہر فن و عہد و قدر دان جمیع کمالات و در سلیقہ صحبت دار و اختلاطی مثل و نظیر میر صاحب تبسیر و بہادر و لیر بودہ از
صنات حمیدہ شاید معدود سے در موجود بنود و الا کتر صفیۃ از محامد و صفات خواہد بود کہ در ذات مجمع ہناتش
جمع نہا شد در زمانیکہ صف جاہ مرد و ناصر خلیج سہا و بجایش نشست و بر پہل چہر سے رفتہ از دست افغانان ہر ہرچہ
گشتہ گشت و مظفر خلیج خواہر زاوہ ناصر خلیج اول با نانت بہان افغانہ بر سندا یالت تمکن گشت و آخر با نانت
فرانسیسان با افغانہ مذکور کہ قتلہ خالاش بودند خلیج و بحسب تقدیر مظفر خلیج و روسا سے افغانہ ہر دو کشتہ شدند

ولید محمد خان صلابت خبک برسد امارت دکن مسلط گشت چنانچه در اوراق دفتر سوم در ضمن سوانح و کتب سیریه و نجوم
خواهد یافت و تسلط موثر به وسیله بالا گرفت و خط او متضمن بهارش فرا شد آنکه بطریق بسیار مهابت خبک رسید
مهابت خبک چون مناسبت مزاج سراج الدوله بانام خبک و اراده پرغاش او با جماعه انگلیسیه می دانست و متر
دانائی و شجاعت او و حسن سلوکش بارفقا و خلق خدا از مهابت خبک مخفی بنودیده که در آن روزها بحسب اتفاق
خدا ماسیه با سراج الدوله بود و دیکوش خود و از مردم معتد هم شنید که مهابت خبک می گفت اسباب دلالت بران
می کند که بعد از ما سواحل ممالک هند در تصرف کلاه پوشان خواهد بود و چنین شد که از بنظر دورین خود دیده بود
روز سه در زمان دولتش مصطفی خان مهابت خبک را ترغیب بمقاتله جماعه انگلیسیه زد و کلمه تیغ مهابت خبک
اغما می کرد جواب نداد بار دیگر مهابت خبک و مصلحت خبک را در عرض این مقدمه شریک خود ساخت مهابت خبک
به دستور جواب نداد و در خلوت با شهادت خبک و مصلحت خبک گفت که بابا مصطفی خان خود سپاسی و دیکوش می بیند
است می خواهد که همیشه رجوع من با او بوده باشد شمارا چیده است که در چنین امور با او سپردستان می شود جماعه
انگلیس براس من چه بد کرده اند که من بد خواسته آنها کنم الی آلائی آتشی که در صحر اگر فتنه است خاموش نمی شود
آتشی که در دریا بگیرد و گیس که او را فرو نهد زینهار گوش باین قسم سخنها باز سخنها بهید داد که نتیجه غیر از فتنه دارد

ذکر افاضل کرام و مشایخ عظام که در عهد مهابت خبک در قلمرو او بوده اند یا بحسب قسمت
ورود برخی از آن گروه و الا شکوه درین دیار کرده و دیده و مردم بملاقات آن بزرگواران رسیده اند

اول مولو سید نصیر مرحوم است متوطن شیخپوره از اولاد شمس الدین فریادرس که فرار آن بزرگ در او ده
معروف است جد بزرگوارش از انجالبصوبه بهار نقل نموده در شیخپوره سکنی فرمود و مولو سید مرحوم در شروع
جوانی در زمان نظامت امیرالامرا شالیته خان مرحوم که اخوند ملا شاه محمد شیراز سوار و درنگاگر دیده و بارشوق
وطن مالوفت قاصد معاودت بود دنیا بر شوقی که در تحصیل علوم داشت ترک یار و دیار نموده برفاقت اخوند
مرقوم مرحوم عازم ولایت ایران گشت و در راه با آنکه چارواک سوارش مرد قطع منازل پیاده می نمود
و درس خود را نا غنمی که در همین قسم ولایت رسیده و علوم متداوله را سجد کمال رسانیده فقه و احادیث را از
علمای ایران سدر کرد و در فنون ریاضی خصوص بنیات هندسه و حساب برآمد اقران گردیده در ایران بخت
و اقامت روزگار گذرانید میر غلام محمد بهار که اعجوبه روزگار و نادره زمان واسطه جواب و سوال عمده الملک
امیرخان ناظم صوبه کابل بانواب و حید و امرای ایران بود چون خاتمه امر انی رفت مولو سید مذکور از طرف او آمد و شد
پیش عمده های ایران می نمود و بعد از مدت پسند آمده قلیل جاگیر از پادشاه در صوبه بهار که وطنش بود حاصل
نموده در عظیم آباد اقامت نمود الی آلائی بیوت بنا کرده او موجود بنیر و شمس محمد حسن خان خلیف زائر حسین خان
در آن اکتفا بحسب الارشاد تصرف و مقیم است دوم داود علی خان معروف بزرگوار حسین خان خلیف ارشد
مولو سید نصیر مرحوم است و در اکثر فضائل نفسانه به از پدر تحصیل علوم متداوله از پدر خود نموده با آنکه پدر جمیع
مخلفات را بنام او به نام و او را و سبب خود ساخته بود و بعد از حلت پدر با نصاب کار فرمای گشته مخلفات را به نامی ناقص

ائمه بر یکے ارقل خود تبرعات تقسیم کرده داد و بعد استقامت امور معاش لشوق طواف ایام انام در کن معادلت حجة الاسلام و
 عتبة بو سے آستان ملائک پاسبان امر قد مظهر سید الانبیاء علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ و السلام عازم گردید پس از ادراک شرف و
 سعادت زیارت مذکورہ بوطن مالوف معاودت نمود و اوقات بکسب سعادت کمصروف داشتہ رضا جوئے خاق
 و مرجع و کامروا سے خلعت بود ہمیشہ در معاملات که مردم بخیرتش رجوع میداشتند اصلاح ذات البین منظور و ملحوظ فرمود
 مہمالہ رفع منازعات سے فرمود و در معاش قلیل کہ میسر بود بحسن سلیقہ صرف نموده حاجت روائ اکثر محتاجین و مسالین
 بود و جمیع کثیر از عجزہ را عیال خود گردانیدہ در مالکولات با جمیع منتسبان و وظیفہ خواران مساوات و یسجت نہ آنکہ
 خود خوشتر خورد و دیگران کمتر از ان زبان از ذکر و بیان محامدا و صفاتش بعجز و قصور محروفت ہست و انسلاک او در ان
 سلسلہ برای اخلاف و اصلاف سرمایہ افتخار و شرف چون از زیارت عقبات عالیات برگشت خطاب خود را کہ
 داؤد علی خان داشت مہدل نیر انرحمین خان ساخت و باین لقب راضی بود و ہ تفاخر سے حبیت و مردانہ دار
 در مراحل مابین ستین و سبعین بر حمت الہی پیوست تا نفسش انقطاع پذیرفت در کمال استقلال راضی بر ضائع
 ایندوسے و متکلم بہ کلمہ طیبہ اللہ بود اللهم اغفر لہ و ارحمہ سوم میر محمد علیم کہ از مشاہیر مشایخ عظیم آباد و از جملہ شاگردان
 میرزا مغروسو کے خان فطرت تخلص بود شہرت علمش اگر چه بسیار و شاعریش ہم شہرت دارد و تحقیق تخلص او کا
 نندہ را علی ما ہے علیہ بر علم و فضل او آکے نیست چہارم مولو کے محمد عارف میگویند از عرفا سے زمان و غزلت
 گزیدگان دوران بود حالات خوش از ان بزرگ استماع افتادہ در اول زمان دولت مہابت اخب در گذشت و در
 کو اکتھو قلعة عظیم آباد کہ سکنش بود مدفون گشت از مریدانش شاہ کڑک نام شخص صاحب حال طالب خدا بود مکرر مدیہ
 نرک و تجرید کے داشت و اندر علم بظاہر عبادہ پنجم میر ستم علی مرستی گونہ گزین و از علوم ظاہر سے ہم بہرہ
 داشت اکثر اشخاص خرق عادات از نقل سے نمایندہ خود گذریدہ لیکن مرد صاحبی متراض و بد قائل و خالق نشنا
 بود و عظیم آباد و ہنگام صوبہ دار سے را نام راین بر حمت الہی پیوست و در جائیکہ الحال بقبرہ میر افضل سوداگر کشمیر کے
 معروف است مدفون گردید بیش آنکہ سوداگر مذکور در خدمت سید میر و ارادت داشت بعد حرکتش در انکان
 کہ ز خریدار بود آورده مدفون گرد چون خود ہم مرد حسب الوصیۃ ہا بخا مدفون گردید ہشتم شاہ محمد امین درویش
 سحر دکیش و عارف حقیقت اندیش بود از یک نیر از شش را از عشق الہی آشکار و ظاہر و باطنش لبالب از انوار محبت
 پروردگار از اوضاع و احوالش ظاہر و رضا جوئے محبوب ازل و شاید لم نزل از افال و اقوالش باہر اینقدر تاثیر
 صحبتش فقیر ہر دیدہ کہ بچہ دور و دور محوطہ تکیہ اش ہو اسے دنیا از دل بیرون میرفت و محبت خدا و انقطاع ازین
 غاریت سر ادر دل جا میکردت بنہما لعبادت و ریاضت بیدار و روز با با وجود هجوم مردم مراقب احوال و متذکرہ پروردگار
 بود بعد سلسلے کم و بیش نعرہ اش یا محبوب بنو سے از دل برتر میکشید کہ دلہا سے دیگران چون بسمل در بر می طہیب
 خدا صہ آن صاحب نفس قالی از نما سے و کیفیت نبود و مرشدش شاہ محمد و عظیم آباد دیگر امات و خوارق عادات مشہور
 و از ثقات علوم مقامات آن بزرگ استماع افتادہ سالک بود اما اندک جذب بر نیر از جش غالب گاہ و گاہی سے افادہ در
 ظاہر سے ہم غیر بود ہجتم شاہ اہم و شہم حیات بگ و در ظاہر اوضاع مجاہدین داشتند و انقطاع از اکثر ضروریات
 بیزواج اینہا ملکہ داشت امام مردم نیر سے و خوارق عادات از ایشان نقل سے نمودند و العلم عندہ اندک تعالی

لحم شاه خضر درویش پادشاه بود و در سعد پور صفات برگزیده بسیار اوقات بسرے برد و مجذوب و وضع اما اکثر عقلا و ہوشیاران
 خجہ پیش رسیدہ علم مقامات و سمو حالاتش را نقل بودہ اند و بسے کرامت و خرق عادت ازان بزرگ روایت نمودہ
 بنو عیکہ بحال تشلیک داد بارہ او نیست و ہم سید والا نزا و میر محمد سجاد کہ نے الحقیقہ یاد کار آبا و اجداد کرشمہ بود و حقیقت
 درویشی را بردہ و صید حقیقت بدام آورده در کمال غرت و احترام بسرے برد و دنیا را برابر پر کا سہی نمی شمرد و با والد مرحوم
 سرشتہ اخلاص نہایت مستحکم داشت و بہت بر تحصیل منویات اخروے می گماشت در علم جفر و دیگر علوم طاسر نیز دستی داشت
 فضائل و کمالاتش ازان وافرتر است کہ خامہ قاصر اللسان درین مجال نہ کہر مجملے از او صاف حمیدہ اش تو اندر دست
 کتابے از مؤلفات او دیدہ شدہ بر علوم دارج و سمو معارفش آگاہ سے ساز دار نظر سرے بگذرد او را بر تقدیر پادشاهی ائی لایست
 آگاہی ہم سے تو اندر رسید بعد رفتن والد مرحوم شاہ جهان آبا و اجداد مجاہدین خاکسار اتحادیکہ باید پیدا کردہ و محبتہا سید شہت و باتفاق
 او شان بہت بر مجاہدات سے گماشت سال حلقش را فقیر یار ندانست والا سے نگاشت اللهم الحقہ یا پادشاه صاحبین در سکہ
 اعلیٰ علیین یاز دہم جد بزرگوار بن ہمقدار رسید علیم اللہ طباطبایست از سادات بنی حسن علوم مقامات آن برگزیدہ الہی اگر نگاشتنہ آید
 دفترے علیحدہ سے باید سال یک ہزار و یکصد و پنجاہ و پنج ہجر سے وار د علیم آباد گردیدہ در ماہ شعبان سال پنجاہ و ششم از
 ماکہ دواز دہم ہجرت الہی واصل گردید ریاضات و مجاہدات ائی سید عالم تقدیر خرق عادت و کرامات کہ ازان فقا و ہ
 اخبار بطور رسیدہ و بندہ بران مطلع گردیدہ در شنو سے علیحدہ کہ منطوم نمودہ بد بشارۃ الامامۃ موسوم ساختم ام بر سر
 ازان بندرج است من شاہ فلیرج الیہ دواز دہم جناب شاہ حیدر سی عموم سے حقیقی جد سے بندہ از اولاد علی بن حسین
 علیہا السلام و کربلا سے الحارث سے و تشیع نہایت مجاہر و سبے باک و در کمال استغنا بودا تشکر ان تشکر بار و با عجزہ نہایت
 فروتنی و تواضع سے نمود اکبر قلع خان پدر محمد ایرج خان از اکبر آباد بساجت تمام ہمراہ آور و قصبہ بہا گلپور را خوش نمودہ حل
 اقامت انگند محمد غوث خان کہ بتقریب رفاقت خال خود شکر اللہ خان در قصبہ مذکورہ توطن گزیدہ بود اتفاقا بیامرد شد و
 بیماریش شہتہ او یافتہ از جیالتش امید سے مانند دران وقت شاہ حیدر کہ از میانیت مذہبش لغو را از شجا عشق را یعنی سرور بود
 بسر وقتش رسیدہ بشرط قبول ہمہ شیخ فداک تشکر او شد و او قبول نمودہ شفا یافت و اراقی کامل با شاہ حیدر ہمراہین مع او لا و طبع و تقاضا شد بود
 تا د جنگ سر قرازان کشتہ شد شاہ حیدر از بہا گلپور ہمراہ آبا آمدہ مہابت جنگ را بر علش نہایت ملامت نمود و مہابت جنگ سر نیز را ندختہ غیر از تسلیم
 استکانت سخنے بر زبان نیاورد و شاہ حیدر کلا شہا سے غوث خان مرحوم و سپران در فقا و در از رسید کہ دران مہ فون بودند
 براوردہ بہ بہا گلپور رسانید و بعد چند سال خود ہم انتقال نمودہ بر حمت الہی رسید و در بہا گلپور مہ فون گردید شاہ جعفر سے
 پسرش بہ از پدر بود و از امثال و اقراں در صبر و توکل و قناعت و رضا و ترک سمعہ و ریاکو سے تسبیقت رہو دبا آنکہ مہابت جنگ
 و اولادش نہایت احترام او سے نمودند مفاخرت و عجبے را بخود راہ اندادہ در ویش نہ بسرے برد و در مقامیکہ باید باستقلال
 کار فرما شدہ اغنیار برابر پر کا سہی نمی شمرد پسین خان فوجدار بہا گلپور روزینہ مردم بہا گلپور و فقرا سے آجہا را بند نمودہ
 قرضے بیو میہ شاہ جعفر سے نہاشت اما ہرگز یومیہ خود گرفت و نہ مہابت جنگ درین خصوص چیز سے نوشت تا آن کہ
 مہابت جنگ خود خبر دار شدہ پسین خان را ملامت نامود و یومیہ جمیع فقر ادہا نید آن زمان وجہ خود ہم گرفت و در زمان
 ہنگامہ مصطفیٰ خان و عبورش از بہا گلپور و در سخنها سے گفتند و مقصبان بہا گلپور با فاعلہ مصطفیٰ خان اعلان شیخ اور اخبار
 نمودند و خبر رسید کہ مصطفیٰ خان داعیہ پر خاش با او دارد و در جا خود باستقلال مستند شہادت شہسہا ہر سے غنبدیوان بلا

خود بخود دفع کردید در شاه سراج الدوله ابھی رام فوجدار بجاکلیور که از طرف عطاء الله خان بود برای کشتن گاوی دست سیکه
سے برید و او سر چنپه استغاثہ پیش اخیان نمود کہے نہ شہید و فریاد او بجائے نہ رسید آخر شاہ جعفر سے نزدیک احوال او شد
و بلو اسے ملے رویداد قریب بود کہ قنہ بزرگے حادث شود عطاء الله خان را اس برجا ماند و مردم هجوم آورده می خواستند
کہ بخانہ اش بریزند چون ان وقت شمشیر خان و سردار خان بر طرف نشستہ بودند و این ساعہ رویداد ہیبت جنگ در بین معرکہ
آمدہ بشاہ جعفر سے گفت کہ مہابت خبک از میان سیر خیزد شاہ جعفر سے گفت کہ این سید را راضی کنید و گیر اکار سے نیست
ہیبت خبک سید را بدادن دہ و زر نقد و تہنیہ قاطعان بدر افسے ساخت آن زمان قنہ فرو نشست با این حمیت ایمان و عجا
و جمیع مفات حمیدہ کتر کہے دیدہ و شنیدہ شدہ و یکبار درین شکار کہ شروع جوانی او بود شیر سے برآمد محمد قطب پر کلان
غوث خان مانع بود کہ شاہ جعفر سے بدم شیر نہ رود آن سید نو جوان اس پ تاختہ و بر سر شیر رسیدہ و پیادہ با گردیدہ شیر
خندین تازیانہ زد و شیر مثل رو باد از پیش رو سے فرزند اسدا اللہ میکسخت و سید در سبے اور رفتہ تازیانہ ہا میزد و محمد قطب
سے گفت کہ شیر را چنین سے زندہ صلاح و سداد و مہمان نوازی ہا و مساوات در معاش چنانکہ بابگیانہ و آشنایان سبب بزر
دیگ طعام باہر کہے کس مخور و حاجت روائی مومنین با فقدان اغراض وینوسے بمرتبہ بود کہ ما فو قش تصور نتوان نمود در عہد
حکومت میر محمد قاسم خان در نوگیر بجمت الہی و اصل گردید و نشن از نوگیر بہ ہا کلیور نقل نمودہ و در زمینی کہ در ایام حیات
خود پسند کردہ بودند مدفون گردید اللہ تعالیٰ بآبائہ الصالحین *

مشائخ سلاسل مشہورہ در اطراف صوبہا *

بسیار کان و اکثر سے بانام و نشان و صاحب اسباب شیخت و شان بودہ اند اما کیفیت از انہا بگویش فقیر حقیر نہ رسیدہ
کہ قابل تحریر باشد از ان جملہ شاہ غلام علی در موضع دیو سہرہ مفات پرگنہ اردل و شاہ بدیع الدین وغیرہ اولاد شاہ شرف الدین
یحییٰ منیر سے در بہار و شاہ کھیلن در سہرام و شاہ محمد سیج در اللہیا مفات سرکار نوگیر و شاہ نجم الدین مشہور شاہ مولیٰ در پرگنہ
سورج گدہ مفات سرکار نوگیر او در کمال عسرت متصل بسورج گدہ بسبب بزرگو قلیل زمینی کہ در قبضہ تصرفش بود حاصل انجا
را صرف ضیافت مسافران و اردو صادر سے نمود تا آنکہ حیدر علی خان برادر حسین قلی خان داروغہ توچانہ مہابت خبک
رسوخے خجہتش بہم رسانیدہ پرگنہ گجرا کہ خضر پرگنہ از توابع نوگیر بود مہابت خبک التماس نمودہ مدد معاش سے براے او
مقرر کنانید و سندش از دفتر سرکار نوپا سیدہ دادا الحال اولاد او کہ عبارت از اقربا سے زنش باشند بکام و آرام بسری برسد

و علما سے طاہر

کہ متفہد سے درس و تدریس بودہ افادہ و استفادہ را جارے داشتند بسیار بودہ اند حتی نہ وہ کس مدرس در شہر عظیم آباد
و قریب بہ سنہ صد چار صد ملکہ علوم بودہ اند و در پرگنہ ہا و قصبات مشہورہ علی ہذا القیاس اما از مستعدان بہار قاضی
غلام مظفر مخاطب بظفر علی خان گشتہ بتقریب مہابت خبک اختصاص یافت و داروغہ عدالت مرشد آباد گردید و مرشد
تقریر اکثر فنون علی ماسر و در نظم و نثر سلیقہ الائق داشت

و بزرگان کی کہ افرمان قہرمان تقدیر بنا بر آشفتنکے اوضاع ایران وار دہند و ستان گشتہ

به تقریب چند ورود و بعضی از آنها در عظیم آباد و بنگاله روس و داد و * * *

اول و اعظم آن بزرگواران عمده العلماء، العظام و رتبه العلماء الکرام کاشف الحقائق الخفی و الجلی خاتم الحكماء التالیین مولانا و شیخنا المجد المدعول علی التحصن سحرین اعلی الله مقابله از بنا کر شیخ تلج الدین ابراهیم المعروف بزاہد الجیلانی و نسب شریفش به پانزده واسطه شیخ عارف کامل مذکور میرسد و از نایت اشتها که صیت فضائل او اقطار عالم را فرو گرفته و مصنفات او در جمیع بلاد عالم عموماً و در سبب هم خصوصاً دائر و سائر است سناقب و مفاخر او از القاد و الهما مستغنی و بے نیاز است اما بنا بر تبرک و تبیین تذکره بحکم از محامد و اوصاف و اخلاق آن برگزیده النفس و افاق پر داخته می آید منصفی مانند که فقیر و کاینکه همه وجوه بهتر ازین حقیق بوده اند اعتراف دارند که درین جزو زمان چون او کسے دیده نشده بلکه متر دین عرب و عجم نیز سجا معیت آن خباب در جمیع علوم ظاهر و باطن احدی را در اطراف و کناف عالم نشان نداده اند آستیه بود از آیات الهی جامع خفا و معارف ناقص است قوت مد که و حافظه باین مرتبه در اسلاف هم شاید کسے را کمتر با هم جمع نشده باشد جمل را در هیچ اثر از امور و هیچ فن از فنون علمی و علمی و علوم عقلی و نقلی بذات جامع الکملات او نسبت نتوان داد از غواض علوم کدام مسئله بود که نداند و از قاطع رهوز کدام نکته بود که نشناسد الحق که اعجوبه بود دنا دره زمان و علامه بود همه دان محمد شاه بواسطت عمده الملک و دیگر مقربان دولت خواه مکر پیغام داده مسالت نمود که مستعد امضا امور وزارت گشته رونق افزای سلطنت او شود اما چون سرفرو آوردن بدینسانک و عار آن نقاوه اختیار بود دراضی نشد و هم سید است که اساس دولتش بوسیده غنقریب از هم فرو می ریزد لهذا التفاتی بآن نکرد و الا انتظام عالم و رفاه حال خلی دم از دست چنین کسان اگر بر آید خود را معاف نمی دارند و بر ذمه مهمت خود واجب و لازم میدانند زیاده بر این خطاب در باب ذکر فضائل آن والا هم درین مقام در کار نیست ما ترش که خافقین از ان مالا مال است برادر استنادات سناقب کافی و بخیر ان را معلم مبلغ کامل و اسف چند بار آن عالی مقبذاتنا لعظیم آباد رسیده عازم بدر رفتن از خاک سیاه میبود تقدیر مساعادت نه نمود و ذکر وجوه ورود و ادعیه خود طو ل می خواهد و چنان فائده در ان نیست مهابت خلب و شهنایت و صولت خلب عرافن متفنن آرزو مند بیا نوشته تناسل مقدم سعادت تو امش بکرات نمودند سیر بار بعد رسته تسک حبه راضی بآبدن و بودن با اینها نگشت و برگشته در بنارس با سباسب چند سکونت و زریذ تا آنکه طاقت حرکت در خود ندیده برآ خود قبر آراست و در سینه بکزار و یک صد و هشتاد و پنج بجهار رحمت پروردگار شتافته در همان بقعه شریفه که خانه آخرت خود در انجا ساخته بود مدفون گردید بر لوح مزار بخط خود کلمه چند و دوسه شعر کنگاشته بر سیل یادگار قلمی می شود بر سر لوح اسم مبارک افتد است عبد از ان یا محسن قد اتیک السنی عبد از ان العبد الرا سبج رحمة رب العفو محمد المدعول علی بن ابیطالب الجیلانی در پائین لوح مذکور این طلع خوش نوشته بهت روشن شد ان و مال تو شبها تا را صبح قیامت چراغ مزار ما در سوره و مملو لوح مزار این در بیت مروت است بیت زبان دان محبت بوده ام دیگر نمیدانم بهین انم که گوش از دست پیچا شنید انجا خیزن از پاره پیاپی گشتنگ دیدم چه شوریده بر بالین آسایش رسید انجا اللهم اغفر له و ارحمه دوم جناب شیخ محمد حسن که از بنا کر شهید ثانی شیخ زین الدین علی است ان کرب پایون او از حمایت اشتها کار کشش وسط الهما رحمت با رقام و الهما در در علم عزیمت و فقه و حدیث و تفسیر بے نظیر بود و در غلیات چند ان توجه و التفات داشت اما سبب هم بنود ز عیش و طوا هر شرع شریف بیشتر بود و از مسلک عقلا و عرفا احترام از نموده نب رفته یا محض داشت و نه کلفه از انجا بلکه می فرمود مقتدر ان ما هر دو طرف بود اند و هر گرد

سکے سمودہ سن در امتیاز حقیقت و حقیقت این دو فرقہ عاجز و ہوا علم بالحق اول و دود آن بزرگ در ہنگامہ تسلط افغان
بر ایران بکریلا سے ملے اتفاق افتادہ مع بزرگان و برادران خود در آن مکان سعادت آشیان و آستانہ مقدسہ بخت
زاد ہما شد شرفا بجا و رت اختیار فرمود چون عسرت زور آور و بعز و رت در شاہ جہان آباد رسیدہ بر فاق صفر و خب
سیر سے بر دود جہی بر اسے عیال خود بکریلا سے ملے فرستادہ خود با امیر مذکور بالقا و تلقین پس شجاع الدولہ تمینا و تبر کا مکر
بود چون صفر و خب انتقال نمود و شجاع الدولہ دست غفلت و نادانی گردید از رفاقت او کنار حبستہ در عظیم آباد رسید شخص
از ایرانیان عسرت احوال آن بزرگ دیدہ مبلغی بطور مضاربہ و اذنا تجارتی سے ناید شیخ مذکور بنا بر جنسیت ازین وجہ سیکے را
بانیکار برگزیدہ خود در مقبرہ پدر بر بیان الملک اوقات میگنڈانید تا آنکہ بعد مدتی جو بہا سے سکھوہ گور کھپور سے خرید
کاشتہ او در عظیم آباد رسید و رام ناراین نامی نظامت آنجا اگرچہ در ظاہر مدد را ہما سے نمود اما در باطن عجب عداوت
و عصبیت داشت و در آن روز ہا عمارت شخصی می ساخت پیغام فرستاد کہ جو بہا را بقتیتی کہ دیگران بخیر نہ ہمہ را یکجا من خم
و زرش یک شت می رسانم آن بزرگ راضی شد عملہ را چہ مذکور جو بہا را پیمودہ و نشان خود نمودہ و در دادن زحمات ہا بر آوردند
شیخ گفتہ در ستاد کہ این چہ معاملہ است یا جو بہا موافق وعدہ بگیرند یا و اگر نہ اند تا دیگر سے بچہ جواب ناصواب لغز و عتاب
کہ در شب زندگانی خود میدید گفتہ فرستاد خلاصہ شش آنکہ من از مغرب و مشرق نمی ترسم و پاس خاطر شما بجز ترحمی کم
صاحب گمان دیگر نخواسند بر دشمن حیران گشتہ در جواب نوشت کہ مضمون پیغام پیچ مفہوم نشد اما آنچه از بیباکے با
موقوف بود بیت غریبے ہست میدانی خدا نام چکر و شوریدہ دریا گیر و آرام پدید ازین ماجرا عسرت در احوال آن
بزرگ بالا گرفت و چند روز سے بران نگذشت کہ عالیجاہ میر قاسم خان بر نظامت ہر سہ صوبہ بہار و بنگالہ و اوڈیسہ
تسلط یافتہ دمار از روزگار برآمد مذکور رہا و در چنانچہ ایشا اشد قعاسے در اوراق آئندہ بوضوح خواہد انجامید و شیخ مذکور را
حق قعاسے بواسطہ میر قاسم خان رفا سے لائق در معاش دادہ قروض آن بزرگ ادا کردید و بعد یکدہ سال آن بزرگ
والا دودمان ما اجل موعود در رسید و در زمینی کہ الحال خراب و متصل بمقبرہ پدر بر بیان الملک در خرید عالیجاہ ہست فون
گردید و اخوند ابو القاسم کہ تلمیذ و ملازم او بود بجا و رت مزار او نشستہ خانہ برای خود آراست از مردم کشمیر بود اما در جو بہا
بے نظیر مدتی با حش معاشرت در آنجا بسر بردہ سال گذشتہ کہ سنہ یکہزار و یک صد و نو دوسہ بود بر حمت الہی انتقال نمود
و در جنب شیخ خود مدفون گردید مرد سے بود نیکو طبیعت و معروف رضا جوئے خلق خدا و بعلم عربیت و فقہ و حدیث و تفسیر
آشنا زندگے بے نیکوئے نمود و ہمیشہ معروف پاس خاطر خلق خدا بود صفات حمیدہ بسیار داشت ظاہر اہم ہما ہما
مبارک رمضان سنہ مذکورہ بعد افطار بموت فجاءہ در گذشت و داغ حرمان بردل دوستان گذشت اللہم غفر لہ
الحال و کس از بزرگان آن زمان باعث نزول برکات آسمان بر و سہ زمین باقی و از حریق ختم حقائق و معارف
خلق خدا را بقدر ظرف و لیاقت ساقی اند

اول سید الاجل علامۃ الوری اخیر الملکی کاشف السرائر و الرغز الازلی سید محمد علی ید اللہ تعالیٰ فی ظلال
افضالہ علیہ و علی جمیع المومنین بلطفہ السخی

مولہ ایشان از بزرگان آباد کمن و والہ بزرگوارش میر عبد القادر بن میر ابراہیم و جدنا در سے و ایشان میر محمد شفیع شہید نقشب

بحسب اداء سعد بن زید بن علی علیه السلام میرسد و سوله است آبا می پیشین نیز است میر عبدالمعز موم به اورنگ آباد و در
 شده است اختیار کرد و حبیب علیه عم بزرگوار خود میر محمد شفیع را در جباله نخل حور آورده و عقیقه مذکور و والد و ماجده آن مالی جناب
 و تاریخ ولادت با سعادتش روز پنجشنبه دوم شهر رمضان المبارک سنه یک هزار یک صد و هفتده است و در سنه هفتده هجده
 سالگی همراه بعضی از بزرگان قبیل بقصد زیارت و تحصیل علم در سال یک هزار و یک صد و سی و یک یا سی و دو متوجه ایران و
 عراق شد و در حادثه محمود افغان را مغرب با مردم آنجا شریک بود و مدت بیست سال همان طرف تشریف داشته اکثر بلاد
 فارس و عراق را مفصل سیر فرموده و زیارات معتبات عالیہ مکرر بعمل آورده با اکثر علما سبب رفاقت حاصل نمود و در آن
 و حاجی عبد الله بن محمد تقی مشهدی و میر محمد تقی مشهدی و ملا محمد صادق اردستانی صحبتها داشته و در مذکره علی
 شریک بوده با علما سبب رفاقت حاصل نمود و میر محمد حسین بن میر محمد باقر مجلسی و برادران ایشان و ملا محمد علی قاضی و میر محمد طاهر خان
 آبادی و میر مصحح خاتون آبادی و غیر هم نیز صحبتها داشته اند اما آنچه بطریق درس تحصیل فرموده با طهاران سید بزرگوار
 معلوم شده زیاده بر پنجاه شصت بیت الفیه نحو بنوده لیکن در مباد تحصیل موهبت الہی چنان شایع حال شده بود که هنگام
 ورود اصفاغان که سن شریف ایشان در آن وقت تخمیناً بیست و دو سال بود اکثر مردم بر کلاس کتب متداوله و در
 حاضر می شدند و مواضع مشککہ جمیع کتب معقولہ مثل شفا و اشارات و کتب منقولہ و عربیہ را مطالعه نموده نحو تفسیر میگردد
 که اکابر علما سبب رفاقت حاصل نمود و میر محمد حسین بن میر محمد باقر مجلسی و برادران ایشان و ملا محمد علی قاضی و میر محمد طاهر خان
 این را منتظم می شمردند و هر چه بجا فتنه سپرده هر چند بران سالها بگذرد با قید جزئیات در خاطر است اما با وجود اجتماع
 این اوصاف از آن بزرگواران در پیش نازک و اختلاط بایل دول زیاده بر حد ضرورت همیشه و همه جا گریزان و متنفر بوده
 در اصفاغان و سلسله شکیما تا بایل اختیار کرد و آن مستوره بعد دو سال بجزار رحمت الہی پیوست و دیگر بار از مشاہدہ او ضیاع
 زنان و غلبه شوق تبحر و میل تبایل نکرد اجازت احادیث اصول و فروع مثل اصول کافی و من لایحضرہ الفقیہ از میر محمد تقی
 مشهدی و منو سبب رفاقت حاصل نمود و میر محمد حسین بن میر محمد باقر مجلسی و برادران ایشان و ملا محمد علی قاضی و میر محمد طاهر خان
 که مخصوص خواص عرفاست از حاجی نصیر در شیراز و میر محمد تقی مشهدی در اصفاغان اجتماع کرده و کتب حکمی و کلامی
 در خدمت ملا محمد صادق اردستانی گذرانده و حاصل از ایران بقصد سفر حج کرد و باز تباست شده پسند بر چند ماه
 در آنجا بوده با محمد آباد و چند سبب رفاقت حاصل نمود و از آنجا توفیق کرده بمسورت آمدند و از آنجا با وزنگ آباد و چند ناصرخانک نامم و کمن
 تکلیف ماندن کرد لیکن نابرفساد اوضاع او قبول نکرد و از آنجا مسجد را آباد آمد و در آنجا چند سبب رفاقت حاصل نمود و از راه سیکا کول
 بینکالہ دمدت در بهنگی بنابر استماع حاجی محمد حامد علی تشریف داشته متوجه بیت شاه جهان آباد شد در اثنای این سفر
 از راه پورنیہ عبور فرموده تکلیف حاکم آنجا سیف خان برادر عمده الملک امیر خان روز سبب رفاقت حاصل نمود و از آنجا گذرانیده آخر صحبت
 او را کفالتی از خون و سفایت نمود سکره و بنظر آباد تشریف آورد و در آنجا چند روز عبد اللہ خان بھاد خال بر سر فتنال را قم مقدس شرف شرف
 مستعد شد گذارش گشت بسبب فتنان مناسب از آنجا نیز بر حاکم کنوگر دیدم بسبب در آن لح سبب رفاقت حاصل نمود و از راه سیکا کول
 بادشاه برلی محمد و بنیل منعم غریب آن طرف نمود و سبب رفاقت حاصل نمود که مبالغه را از حد بریده بطریق آباد دامت بهیبت جنگ محمدان خود را
 باستقبال او فرستاده بر و رو فیض نمود و شش نهایت بشارت نمود و شرفیای متش بوده روز و شب در رضا جوئے خاطر
 حاضر میگردید تا آنکه حادثه شمشیر خان روی داده بهیبت جنگ متول گشت و در آن انقلاب خان سید هم تباراج فتن

و سید خبر وصول لشکر مهابت خبک در قرب جوار نوگیر شهنشاه مقتدای (الفرار بحال الطاق من سنین المسلمین) از عظیم آباد
برآمده خود را بمهابت خبک رسانید مهابت خبک در و دیوارش را از سعادت طالع و بار سبخت خود نموده ازان باریز
تا زنده بود خد شگذا رسته او را سعادت می انگاشت و چنانچه گذشت دقیقه اطاعت و انقیاد و ادب و احترام او فرموده میگذاشت
در همان ایام سال یکزار و یکصد و شصت و پنج باز عازم حجه الاسلام و زیارت آستانه سیدالانام و عقیبات علیه ایمنه اهل بیت
علیهم السلام گردیده از راه دریا با دراک سعادت مذکوره شتافت و بعد از چهار سال شرف یاب طواف مکه معظمه و عقیبات
مکرمه زادها آمدن شرفه فاطمه گشته بمهر خدایاد سعادت فرمود و بعد رحلت مهابت خبک سراج الدوله مقتدای سفا
و شامت طالع خود با چنین بزرگ واجب انتظیم بلسمی پیش آمده از جایکه منزل دشت بجزر و عفت بلا مهلت بدر کرد و آن
بزرگ متحیر گردید که در چنین حالت کجا رود و چه کند که مالک مملکت چند ماهه راه آن سبک سرتیاب است درین عرصه حسن ضایع
و دختر زاده حاج احمد که چراغ دودمان و فخر خاندان مهابت خبک است بآنکه خود هم از سراج الدوله بنابر زشتی مزاج او
و نفاق شامت خبک مرحوم خوفنا داشت بجزر و عفت و پاسه این خبر بلا تا مل نخبه دست سید جلیل القدر بر بنده پاشاقت آن
بزرگ را بخانه خود دلالت نمود و همراه آورد و لب دریا مکانیکه اکنون اقامت آن جناب است برده مکان مذکور زنده
پا انداز سید عزیز مزبور نمودنی بحقیقه در آن وقت خود را در دهن سبعی در افکنده بود و جناب اقدس الهی در پادشاهش بن علی
حفظ و مینا نش فرمود و الا محل خطر عظیم بود آن وقت خوف و اندیشه اش گذشت اما نیک نامی این کار بر صغیر روزگار
از حسن رضا خان بیاو کار و در محیفه اعمالش ذخیره روز خراشت و پاسه دار باند و سراج الدوله هم گذشت و عیس
نتیجه یافت بیت از مکانات عمل غافل مشو و گندم از گندم بر وید و جوز و جوز و طاهر اجماله آئینه در بیان حفرات مس
بعبارت عربی متفقا بر طریقه تحقیق و عرفا تحریر فرموده دیگر حواشی شرح مفاتیح الماحسن کاشته رحمه الله و رفقه بعبار
عربی که کاشف معضلات است و کتاب اخوان الصفا و خالان الوفا که حکمت است چندین نسخه فراهم آورده با کمال
تنقیح و تحقیق مقابل نموده جا بجا اکثر عبارات نامناسب و نامفهوم را بعبارت مناسب و قریب الفهم تغییر داده و مرصعیت
و المعنی تسلیل تصحیح فرمود بلکه چند رساله کثیر النفع دیگر بر آن افزوده ستم توان گفت که تصنیف است جدید دیگر شرح کافیه نحو
بعبارت فارسی براسه مبتدیان شروع نوشتن نموده تا تمام است و شرح نخبه الماحسن کاشته رحمه الله و رفقه بعبار
فارسی نوشته تا تمام مانده و سرعت مطالعه میگویند بحدیست که آنچه کس در یک سال مطالعه کند ایشان در یک روز مطالعه
میفرمایند احمد لغت الی الان که او اکل ماه شعبان سنه یکزار و یکصد و نو و چار هجریست سید معظم مذکور در آن مکان که غایبان
حسن رضا خان پا انداز آن مقتدای ارباب راز نموده و شرح البال بمطالعه و مقابله کتب و هدایه و فاداه مردم در
شهر مرشد آباد دے پرداز حسن رضا خان داد لادیشان و محمد حسین خان بن حکیم بادے خان و دیگر مخلصان دارد و
صادر و مقیم و مسافر از فیوض انفاس مبارک کاش فائده بایر میدارند حق تعالی سائے بلند پائے سید جلیل القدر مذکور را بر
عباد خود مخلص و پانیده و ارا و تنگامیکه فقیر تقربیه عازم کلکته گردیده زمانه بسیر در بلده مرشد آباد متوقف بود و بطلب
احیان در محبت سید میر و مذکور رسید مستفید بود از هر عالم سخنان حشینه روز سے تقربیه مذکور رفتن خود بیت
و ملی و استماع کشف عجیب از بزرگ گے که نام او اکنون بیا دکانده فقیر سه سال قبل از کشته شدن نادر شاه عینیکه محمد شاه
تجربیک عمده الملک و صعد رخک بغزم نادیب علی محمد و هسلیمه آنوله و بن کده رسیده بود و سید در همان لشکر نربان

بلطی از ثقات مملکت ایران که از روشناسان نادار شاه بود و از دستم این قصه نموده بودند نقل میکردند و می گفتند که اگر این
 این خبر بعد گشته شدن نادار شاه می شنیدم سبک گردم بگره تقدیر این مقوله نمی نمودم الحال به یقین میدانم که آن بزرگ ارگمل ادلیا
 و عهد ارباب کشت و صفا بود چون این نقل از جمله شواهد صحیح اخبار اخیر سلسله خاتم خانی نگار تخریر آن سبک و کاست
 سبادت نمود چون نادار شاه که تانی از قریب قندهار به بنیاد نور محمد خان لئی رئیس دیرینه ولایت شش که در کمال اقتدار
 و بر قلعه امر کوت که هشتاد و کرده از هر طرف آب و آبادانی مفتوح و اکثریت مستطرت راجع بنا در شاه مکرده بود و نادار شاه
 ملک او را به بعضی ممالک دیگر که از مملکت محمد شاه انتزاع نموده ضمیمه ملک خود گردانیده بود و معاودت به بند نمودن زکریا خان و
 سپه ایداد شاه نواز خان با استقبال ششافت بعد اطلاع بر ما فی الفیض شاه عرضه داشتند که قلعه مذکور هشتاد و کرده از هر طرف
 دور خود آب ندارد و شکر در نواح آن از بی آب است نمی تواند نمود و جواب داد که اگر لئی مذکور بر آسمان رفته باشد شنیدم
 می آرم و اگر در زمین خزیده موسی سرش گرفته می کشم شاه نواز خان سپهرش را با اندک فوج سپه همراه خود گرفته
 لشکریان را فرمان داد که طعام و شراب روزه همراه گیرند و شام کوچیده نصف النهار قلعیه مذکور به با قلعی باز فوج رسید و باقی
 افواج سردر پی هم نمانده می آمدند و شاه و پسر شاه نواز خان فرمود که ای پسر من تو ای که آب بهرسانی او التماس نمود که آب
 جز اندرون قلعه وجود ندارد و اول نیز معروض شده انبیا گرفته تحصیل آب بسوی قلعه مامور و کوا از سواران خود که همبنا
 او رسیده بودند را می شد بجهت برآمدنش از فوج ششافت می انداخته اما آن از قلعه امر کوت بلند گردید اما به قلعه لغیا بط
 سپه چادر امان بر سر گردانیده عذر خواه بر آمدند شاه نواز خان رسیده بنور محمد خان گفت که رستگار و پایدار است
 عمر و دولت تو مختصر بر انقیاد اطاعت فرمان است و قبول نموده با تفاق شاه نواز خان عازم خدمت شاهی شد و شاه نواز خان
 او را تأمین ولایت بطوریکه کاران را با تیغ و کفن در حضور برین آورد و نور محمد خان خود را بر خاک سکنت افکند و زمین بوس نمود
 عذر تقصیر است خواست نادار شاه عفو فرموده امان و ادب یک شب در آنجا بود و روز دیگر بهمان روش که رفته بود به بنگاه
 خود مع لئی معاودت نمود و بعد انفرار از انتظام معاملات روزی نور محمد خان را در خلوت طلبیده و در نهانی گفت از سستی
 می پرسم اگر راست گفتی رستی و گرنه بیاست خواهی رسید او گفت مجال ندارد که غیر از راستی سخنی در حضور گذارم
 فرمود با این قلعه و سامان سبب استیقامت و فرمانبرداری بلاتوقف چه بود او بطوریکه در حضور سلطانین قاهر بخوش آمد
 گویند سخن شروع نمود و بر آشفت فرمود و گفت که راست خواهی گفت گفت در التماس کن و گرنه نبرائیکه شاید خواهی رسید
 معروض داشت که نفس الامر نیست که بزرگ معتقد الیه این سنده است و من تاج ارباب و ادیم او بمن گفته بود که اگر در آن
 ایران یعنی حضرت شاهی داعیه تو کند اعتماد بر قلعه و اسباب خود مکرده غیر از فرمان بردار خیال دیگر نخواهی کرد که هرگز
 از عهد بر نیای و بلاک بادیه عصیان و خذلان شو می ندیده گفته بود با چنین پناه جایکه مراست و اسباب قلعه دار و ذخائر
 ما بحتلج کفایت امر او نمی تواند شد آخر فوج ایران و نادار شاه هم آن است و دایم مرا کبیر محتاج آب بعلت اندیش
 مکان استحضار با محتاج بشری و حیوانی از تمتعات عادیست او شان فرموده اند راست گفتی اما بالفعل نادار شاه
 اقباسی دارد که اگر عساکر عالم و جبال و بحار بر او آیند همه بر در آیند بنده درگاه نبایرین انتباه یارای ترم و عصیان و خود
 نیافت با طاعت و فرمان برداری پیش آمدند و شاه بعد استماع این حکایت فرمود که آن بزرگ را با من ملاقات و صحبتی
 میسر آید گفت نمی توانم گفت فرمود تو برو و از من ابلاغ سلام نموده هرگونه اطمینان در ادب و احترام که خواهد و مناسب نماید

بہمد و قسم ہو کہ گردانید ہمسراہ خود بیمار و اگر ہیچ وجہ رغبت باندن نکلند عرضہ دار کہ نادر شاہ سے خواہد بد اند کہ مرگ و انتقال او ازین دار طلال بچہ صورت مقرر گشتہ برگ طبیعہ و بیمار سے در خانہ بر فراش خواہد بود و یاد در معارک حروب و کروب گشتہ خواہد بہر صورتیکہ برای او مقدر شدہ است استکشاف آن سے نماید و ہر چہ او بگوید سبے کم و کاست پیش من آمدہ باید گفت نور محمد خان لئی حسب الامر خدمت آن بزرگ شتافتہ حسب الامر سجا آورد و برگشتہ پیغام گزار کہ چنین فرمودہ اند نادر شاہ رسید ان جنگ از مخالفان کشتہ نمی شود و بر فراش بیمار کے نیز نے میر و موت او از دست تو کران ادست از دست ملازمان تحفظ و معین خیمہ ہائے خود کشتہ خواہد شد و استماع این خبر رسید فاضل مرحوم مرحوم سہ سال قبل از کشتہ شدن نادر شاہ از ناقلین فرمودہ بود چنانچہ اول بان شہکار کردہ آمد۔

دوم سرخیل اقیایے مومنین وزبدہ اصحاب یقین حاجے بدیع الدین اطال افتخار
علی رؤس المسلمین طلالہ و ستقانا من ریحق التحقيق زلالہ * * *

دوم از متوطنین برگشتہ سرکار سارن و از جملہ اقیایے زمان و غزلت گزیدگان بانام و نشان است تحصیل علوم متداولہ نمودہ و مراحل زندگانی را در خدا طلبی و مجاہدات بانفس امارہ پیمودہ اکثر در محبت خواجہ محمد جعفر مرحوم کہ دروشین حسب حال و مقال بود و سبب بردہ ششہ مرتبہ کے در خدمت خواجہ مرحوم درست نمودہ در محبت اہل لہیت شمر گردید و بتفاق حاجے احمد علی داماد مولو کے نصیر مرحوم بیچ و زیارت عتبات عالیہ شتافتہ وقت سعادت سبقت زیارت عتبہ علیہ رضویہ علی مشرفا السلام نیز مشرف گشتہ الحال در وہ مصطفیٰ آباد کہ ملوکہ زوجہ دوست با عیال و اطفال بسبب بردہ تقوا کے تحسین است از علم فقہ و حدیث و تفسیر نہایت آشناء از تعلیمات نیز میگاہ نیست افاضل عصر اورا در زمرہ فضلا شمر دہ اند و شیخ محمد علی مرحوم نہایت اخراش سے نمود و می فرمود کہ تمام عظیم آباد است و یک حاجے بدیع الدین را در برای رخصت کلاز بنا رس بوطن خود سے آمد و محض بر ملاقات شیخ مبرورند کو رفته بود شیخ تا سر دروازہ مشاہدت نمود و وقت رخصت نہایت رقت و دعا فرمود و روز شب اوقات شریفش بہبادت و طاعت الہی بسر رود و گاہے نماز شب کہ عبارت از تہجد باشد فوت نشدہ اوقات در کمال انتظام و انضباط میگذرانند و در احیان مصاحبت بنیادہ کہ فیلے خلاف مشرع سرزودہ یا سنتی از سنن فوت شدہ باشد سنن شریفش بہشتا در سیدہ بسیار تاسف می نماید کہ عمر بیچ کے از ایمہ ما علیہم السلام باین حد نہ رسیدہ عمر من نہی انم چرا انقدر دراز سے یافتہ نیز دقتا لے اورا چنین گاہ سلامت نگہدار کہ باعث نزول برکات است لے و یادگار اسلاف کرام اند * * *

ذکر جلوس سراج الدولہ بر سندا ایالت بنگالہ و بہار و اوڈیسہ و سوانچی کہ در ایام دوش روکنود

سراج الدولہ بعد فراغ از مراسم تعزیت بر سندا ایالت جلوس نمودہ قلیلی از فوج را فرمان داد کہ رفتہ خانہ اولی بیسیٹہ زوجہ شہناست جنگ و ختر کلان مہابت جنگ را از موتے جمیل کہ در انجا رفتہ سکونت گرفتہ بود بر آزند و در گوشہ نشینانند و اموال او را فقیر و فقیر ضبط نمودہ داخل خزائن دولت خانہ او سازند و رفا سے سبب کے کیسیٹی بچہ در من مہابت جنگ یا کہ زربا سے خطیر بوعہ رفاقت و جنگیدن با سراج الدولہ از ان زن احمق گرفتہ بود و ندہا مافیت حبتہ ہر کے

بلجامی که وادایه خیزید و شما سیر از اینجا برخاسته در ساکن دیرینه خود که در شهر و استند آمده اقامت نمودند و تعلیمی که مانده بودند
 بشا به محاصره افواج سراج الدوله مضطرب شد و میر نظر علی که سرانجام فساد مدارا الهام بنی استیسی بود و دوست محمد خان و رحم خان
 و غیره با سرداران فوج را قلع نمود و پیش سراج الدوله گذر خواست تقصیرات خود کما نید و بساطت آنها بدر رفت و اموال خانه بی کسی
 آنچه بود و سیاه شد و ضمیمه خزائن خانه سراج الدوله گردید و آن زن ناقص فطرت بشوئی مدد و تکیه با خواهر زاده خود با وجود اولاد
 می در زید و بیگانهات رضا دادن خون ناحق حسین قلی خان و دیگر اعمال تبیحه گرفتار آمده از اسباب عزت و زور دولت ماکر
 گشته در گوشه نشینت دلی بی را بنده را سراج الدوله بوجه چند ترسانید و با دختر بیوه او که زن اگر ام الدوله برادرش بود عقد
 بنام خواند و راجه بیگم از اکثر صدقات او محفوظ ماند و میر محمد جعفر خان از بختی گری معزول نموده میر مدین نام شخص را که فریق
 حسین الدین خان برادر زاده حسین قلی خان در جاکیر نگری بود و طلبیده خدمت بخشید و داد و پیشکار دیوان خانه خود و بن
 را خطاب مهاراجگی و منصب پنجپراسه و نوبت و پاسا که چهار در اینجانبه مدارا الهام و مرجع انام ساخت در شت گونی و فحاشی
 و استنزا و تسخر ارکان دولت و اطمینان مملکت خود از ابتدا شیوه او و موجب نفرت طبع مردم از او بود و بعد از آن سیر در
 مذکور غرور و موهن لال با رفقا و همایت خبک در و ساسه دیرینه در تغزو و توحش جمیع سرداران و از و ده کینه با اشتداد
 و غیر از سفله چند که بدولت سراج الدوله افتاده بودند همه را دفعه سراج الدوله پیش نهاد خاطر گشت و بدعا و جلیه و وفادار
 فکر بر انداختن بنیاد دولت او شدند و درین ضمن سراج الدوله اراده استنزع ملک پورینه از دست شوکت خبک پرستو خبک
 در باطن خود منفر ساخته بطرف راج محل نهضت نمود و با سماع خبر تبیه او تا براج محل اضطراب عظیم شوکت خبک و او کیل
 دولتش رویداده نهایت تشویش عارض اعلی وادائی گردید شوکت خبک چون سنوز خندان مشید الارکان نشده بود در جوع
 لصلحا و اتقیا نموده استند عا و عا بر او دفع ملا و برگشتن سراج الدوله از اراده که داشت سیر دنا گمان بسراج الدوله خبر رسید
 که مردم سرگرفتگی بلبه سپرد و راج بلبه دیوان شهنایت خبک بجا نگیر نگرفت بود و گذشتن بلبه گر ختیه خود را بکلکته رسانید
 و ستر و رنگ و صاحب کلان اینجا حمایتش نموده نمیکند و در سراج الدوله از استماع این خبر ترک عزیمت منازل با شوکت
 نموده معاودت بمرشد آباد و شروع مخاطبات و معاطبات با ستر و رنگ نمود تا آنکه از مکالمه و مراسله کار مجادله اینجا
 و سراج الدوله شکر کلکته کشید *

ذکر شکر کشیدن سراج الدوله بر کلکته و مغلوب شدن ستر و رنگ صاحب کلان اینجا و غارت
 شدن معموره مذکوره و بدر رفتن ستر و رنگ با معدود از انگلیشیه و گذشتن سراج الدوله
 مالک چند دیوان را چه بر دو ان را بجا نخت و حکومت کلکته * * *

سراج الدوله که در دوخت در دماغش چپه از طریق خرم و احتیاطا بفراخ دور افتاده بود و داعیه چپیدن با انگلیشیه جزم
 نموده بر آتش طیش غلبیدن گرفت و رضا و سرداران دیرینه همایت خبک در حضور او مجال نفس کشیدن نبود و اکثر
 بنابر بی آبروئی خود و بعد از آن ارادل و سفاخواهان زوال دولت و افتاد او بود و اندر در تدریس این امر نو عی که شاب
 و مقرون بصلاح بود بر زبان نمی آوردند و او نیز از اینها چیرستی نمی پرسید و کسانیکه خیر و مخلص او بوده اند اکثری خفیه
 و سبکسر از قانون مشاورت و اقتضای امر اجل دورتر و بدولت عا جلیکه میسر آمده مغرور بوده و سختی خلافت رضا را

نخل مصالح امور خود دیده بر زبان می آوردند و سراج الدوله خود بطبع بودند و مشهور و از باده جمل و جاس و دولت مست و مخبر
حسن و قبح کار با سیرامون فاطرش نگشته و لما سراج الدوله کار با شش غضب بی موجبش برشته و الا انفضال این معاملة با دست
جواب و سوال عاقلانه میسر بود و حاجت با شغال ناسره عدال و قتل نداشت لیکن چون تقدیر الهی بخیر اے خاندان متحابان
و انقلاب غلبی رفته بود و نام مهمام مملکت بنگاله و بهار و ادویه که سلطنتی است وسیع بدست و فضل نادان احمق ظالم یک سرچشمه
دوم شوکت خجک افتاده بعد از دو دهان با برآمد القعه سراج الدوله به تبه لشکر و اسباب سفر فرمان داده او اهل ماه مبارک رمضان
باراده تخریر مملکت از مرکز دولت خود به منظور گنج که ساخته او بود و نهضت نمود و قطع منازل کرده در فتنه معموره مذکوره منزل گزید
چون جائه انگلیشیه را جنگ سراج الدوله متیقن و اسباب حرب او مهیا بود و کبوتری قدیم محض حبسه و بعضی منازل مستحکم و شوارع
منضبط را محکم نموده و مدافعین را مستند سراج الدوله که سامان وافر موجود و سپاه بلا انتها مهیا داشت تخریر مملکت مذکوره کوشیده
بجمل مدست و داندک خجک و محنتی غالب آمد و مستر و یک عرصه ابر خود تنگ دیده چاره کار در بدر رفتن دید بے آنکه با کفر
از اقوام خود خبر نماید خود را با متحد و دے از سرداران بر جوار کشیده باقی ماندگان بنا بر فرار سردار مضطر گشته لا علاج و ناچار
برین بمقتضای غیرت موت را بر حیات گزیده تا یاروت و گل بندوق بود جنگیده آخر الامر شربت ناگوار مرگ بدلاور
و گوارائی نوشیدند و بعضی مجبور گشته اسیر و بخت تقدیر شدند و اموال و زرهای خطیر که احصا آن غیر مقدور است و محاسب
هم در حساب آن اعتراض بجز می نماید از کوشه کنبی و دیگر سوداگران منهدک و انگلیشی وارستنی و غیر هم لغارت آنچه
بشکر رفت و سراج الدوله فائده غیر از وزر و وبال عائد حال نشد این ماجرا بمسیت و دوم ماه مبارک رمضان سنه یک هزار
و یکصد و شصت و نه هجری بعد از قضا دوماه و دوازده روز از رحلت مهابت جنگ روس نمود و ظاهر اسیر و اچه صاحب
کوشه قاسم بازاری و چند کس دیگر از قصب و کلکت و سنگی گشته نزد سراج الدوله زند مقید بودند و شاید در همین جنگ
بے چند از نسوان انگلیشیه در دست میرزا امیر بیگ که رفیق میر محمد جعفر خان بود افتادند و میرزا مذکور را بچه لازم ایمان و نجابت
بود و بعل آورد و با حنیاط نزد خود امانت مخفی نگه داشت چون شب شد میر جعفر خان را مطلع ساخته و بهولیه سردار کوشه اویشتی
چالاک دیگر خواسته بے بے با سے مذکوره را بران کشتی با خود برداشت و کشتی را هنگام شب آهسته آهسته مخفی از تحفظان
سراج الدوله راند چون دور تر از حد و لشکر رفت تند تر رانده بر جاز مستر و یک که ده دوازده کرده دور از لشکر لنگر کرده بود
رسانید بے بے با سے مذکور حسن امانت و خوب و دیانت امیر بیگ با اصحاب خود ظاهر نمودند صاحبان مذکور چون
که با وجود عدم مقدمه و رباور عایتی نمایند امیر بیگ از قبول آن عطایا ابا نموده ظاهر کرد که این کار را من بطمع این مال نکرده
شهام سردار قوس و نجیب فرقه اید من هم مرد آدمی و نجیب قوم خودم بمقتضای نجابت امر که بایست کردم تا شمار از ایایا
باشد و شبانه بر گشته باید جعفر خان پیوست الحق کار که کرد که از نجابت توقع چنین کار نجیبان بهین است و این بنام
مسلمانان بے ایمان شبیه خیانت دمال و ماموس مردم گذاشته مقتدایان آنها نامش غرانا ده بر عزم خود مقتضای
سید انبیا و خلفا و اصحاب که او که میدانند از تسویلات نفسان راه و دالات سلطان شیطان و شهوات طبع و بنا بر
است چه از عمل ابرار تا عمل دنیا طلبان که قبله آملی و آملی آنها فقط دنیا است لا غیر فرقه است بین و تفاوتی است
میر بین محبت کار با کان را قیاس از خود گیر و اگر چه یک شد در نوشتن شیر و شیر سبک اگر پیغمبر با و سبک پیغمبر جعفر
بر خیزد و سلطان را واجب است که انعامت امر نمایند و در غیبت امام پیغمبر بر ما دفاع واجب است یعنی اگر کسی مقتد

جان یا مال و آب و دے ماکند و بخوے مستور و مگر دوا را بطوریکہ توایم و دایم از سر خود و در گردانیم نه آنکه عبت عبت بلع ملک
 و مال مردم در منازل و مجادلات کشایم و خود را و دیگر خلق خدا را در ممالک و ملایا اندازیم خانه مفتیان بے ایمان خراب
 که بشوے طمع و تبه رانی اینها عالمی در بلا افتاده و سے افتد اللهم احفظنا و سائر المؤمنین من شرور الدین یوسوسین من
 حصود الناس من الخنثه و الناس) القصة سراج الدوله چند روز در کلکتہ توقف نموده و اموریکہ از خزائے بیوت و ایداد و اموال
 بے گناہان و بنا بے بعض مفاسد دیگر که بزعم خود مصالحش سے شر و دستور داشت بطور رسانید و سالما و فاما بکر و دلت و
 برگشت و مانگ چند دیوان را به بردوان را که دنگی بود برای خود مغرور و در جمیع امور بے شعور از جوهر شجاعت ہم محروم چنانچه
 روز خبک بردوان که مهابت خبک محصور و پشیمان شد بود و گر خبیثه نزد راجه خود رفت با وجود امتحان مذکور بخت طاعت و حر است کلکتہ
 تعیین نموده با پنج هزار سوار و پست نه هزار پیاده در آنجا گذشت و همیشه با میر محمد جعفر خان و رحم خان و عمر خان و لکھنوی خان
 و غیر ہمارا راجه و ولہہ رام و دیگر سرداران آبر و طلب و جکت سیٹھہ و غیرہ اعیان شہر باستخفاف و امانت پیش آمدہ ہمارا بوجہ
 بجان آدرہ بود کہ از زندگے خود ہمکس بزار و بمرگ سراج الدوله امیدوار بودند و با سکر بوی عداوت سراج الدوله از دواستشمام می نمود
 تو سل حبستہ بہ محابت محمدان پیغام میدادند کہ ارادہ یعنی خروج نماید و ما را مخلص و رفیق خود داند خصوص میر محمد جعفر خان کہ زیادہ از دیگران
 درین کار ساسے بود و جکت سیٹھہ ہم بکمال اخلاص و دین باب امانت و دلالت می نمود چنانچه در احوال شوکت خبک بندہ را سہم
 محمد جعفر خان باستیصال سراج الدوله از عرفان سلسلہ او کہ بشوکت خبک میر سید فضل بوضوح انجاسید و درین صفحات نیز سیراہ نگارش
 خواهد یافت اکنون تتمہ احوال خسران مال شوکت خبک بنا بر انتظام اخبار و سوا سگے کہ از پہلو سہ حماقت ہاسے اور و نیمی د
 بزبان قلم سید ہدانا ناظران را انتظار سے و اہاسے در حال او و انجام کارش مانند

ذکر چند روزہ امارت شوکت خبک در پورنیہ و بدست خود بلا بر سر آوردن و خود را
 و عالمی او در بلا افکندن او بطیفیل حماقت پا ذاتی و اغرامی شوم طبعان خوش آمد گو
 در اوراق سابقہ احوال رحلت صولت خبک و نشستن شوکت خبک بجاسے پدر و پھوتی کردن فقیر از رفاقت شوکت
 بنیرفتہ و اشعار سے بان شدہ کہ احقر داعیہ بدر رفتن از قلم و پورنیہ داشت بسبب اندیشہ از سراج الدوله کہ برادران شوکت
 فقیر و میر عبدالوہاب و عمو سے بندہ را از عظیم آباد اخراج نموده و موسم برشکال رسیدہ بود و بدر رفتن از حد و او کہ ہانزدہ
 شانزدہ روزہ راہ طول داشت متغیر نمود لہذا از معبر گذر گاہ کہ برگشتہ در پورنیہ اقامت در زید دوستان نادان بعد چند
 روز مبالغہ در ترغیب رفاقت شوکت خبک نمودند فقیر سرخپد عذر خواہ سے نمود و می گفت کہ صحبت من با پورنیہ خبک
 گرفت و پایان کار او بخوبے نخواہد انجامید اکنون کہ در گوشہ خانہ خود نشستہ ام از شہر سردا بلہ یعنی سراج الدوله شوکت
 برکنہ ہام و در مصیبت رفاقت بہت سہام آفات و آلام از ہر دو طرف خواہم بود و مرا محاف دارند و زیادہ نرنجانند سود
 نمی کہ دشمنان بیہودہ مثل آملکہ مرگ ابنوہ جیشنی دارد و اشالی ذلک فقیر را رنجہ خاطر سید شہتند چون دیدند کہ بندہ ہرگز
 نگفتہ اینان نمی نپذیرد روز سے آن سفیہ مغرور را عدا می داند بچہ تقریب در خانہ فقیر حقیر آوردند و او را محک ترک انخواست
 بندہ نمودند بندہ ناچار شد و بییقین داشت کہ اگر احوال زیادہ استادگی نماید بلا سے سیٹھہ لغت خواہد بود و از رانچہ در آخر کار
 سے نرسیم اولی رو بخوابد نمود و با سق پلہرنا فرزان برادرسے کا دشنامی سخت خواہد کرد بنا برین ناچار گشتہ تن بر تاش

در دادم و واردات را آغوش گشادم و آمد و رفت در بار شروع نمودم چند روز چنانچه ضابطه تلون مرا جان نداد است
مصرف رضا جوئی من گشته نباشد و جمیع کار با من خود بر ستاره و اشارت من گذارشت و بنده مباح چند مانند وزیر
عرضه سطح در پهلوی شاه عاقل از لطف و جوشش قریب و ترین و در حکم و دستخط سرگرم تعلیم و تلقین بودم اگر لحدی دیر رسیدم
انتظار من کشیده دست و زبان را در تنبلیت احکام معطل می داشت و من بدین جهت بعجب بلائی مبتلا بودم خط و سواد
درست نداشت باید وقت دستخط تعلیم نمایم که خدا را با با و طار ابلات و بر حرف و دیگر وصل نماید با فصلی گذارم و اما آنکه
خود بخود روزی بی اختیار در عین دستخط بهم برآمد و قلم دور افکنده از سر بند بر خاسته بجای دیگر نشست چون سبی در میان
بنو بنده مطلق بی خبر که سبب این اشتغال چیست بعد ساعتی بر خاست بنده مع حاضران دیگر محض شدم و بدخاتمه ^{الدین} ^{الدین}
حسین خان مبادی سپیدار خبگ سیف خان مرحوم که شوهر همیشره او با بنده نهایت آشنا بود آمده از حرکت مذکوره او که بی خبر
محض بود استعجاب می نمودم ناگاه خدمتگار من از مقربان او آمده رقعہ اشش آورد مضمون آنکه صاحب رفیق من در اتالیق
من اتیقا تعلیم و تلقین چراسی فرماید جواب دادم که بنوعیکه مامور بودم حسب الامر بتقدیم میرسانیدم اکنون که چندین نفر نمایند
برگزین التماسه نخواهد شد روزی چند خاموش بودم بعد چند روز باز ساجست و تعلیم و التماسه نمودم و خواسته نمودم که مزاج
اغنیاء التماسه باشد و مرا معلوم نیست که در کدام امر مرخص شریف چیست امیدوارم که مرا معاف دارند بجا جت نموده
سبا لحد را از حد بدر بردنا چار در امر یکدیگر پرسید سخن می گفتیم تا آنکه عرض میر محمد جعفر خان متضمن تحریک او به بیعت و
غنا با سراج الدوله رسید و نام اکثر سرداران که مرایا نموده در آن مندرج و مرقوم بود که ما همه دست تو سل بدامن دولت
شما میز نیم شبه طیکه با ما عهد و پیمان چنین و چنان در میان آید و صاحب کمر نبهت حکم بسته تا بعد از تراض این مملکت از سراج الدوله
شوند و رود این عرض و بروز ما فی الضمیر سرداران منافق و سر بر منفر شوکت خبگ را شورانید و بعد ازین عرض میر سلطان
سبک بر که از جمله برادرزنها سربان الملک سعادت خان بود از طرف پیدا شده ملازمت شوکت خبگ رسید او عجب کتور
و سر و تنگ طرفی بجد و مردار سابق با میر محمد جعفر خان رابط رفاقت و مناسبت مزاج مبر تبی اتم و اکمل داشت و حبیب گیک
یکه که قدیم نوکر مهابت خبگ و مزاج لولیان سحر گه پیشه داشت در سفر خبگ اول کلکته مورد عتاب سراج الدوله گردیده
از عین راه اگر نجاته بر پورینه رسید و در سلک ملازمان و مقربان شوکت خبگ منسلک گردید این امر دو کس بطبع اخذ و جر
سر سخنان خوش آمد را با همان رسانیده دقیقه از دقائق ستایش شوکت خبگ فرو نمی گذارشتند او خود اهل بود و رفیق سخن
طمانان مذکور گردیده هر چه در باره او بر زبان اینها می گذشت همسایه حق خود راست چند استی تحت فلک قمر احدی را
با خود بر این سفر و چنانچه به تعریف آن هر دو چون قدر خود را شناخت می گفت بعد فتح بنگال چون آب و هوای آنجا طبع
من سازگار نیست اول تصفیه راه بر دشتن پس صندرخاک بعد از آن باستیعال غازی الدین خان و پادشاه دست نشان
او نموده بلا چور و کابل خواهم شتافت و قد بار و خراسان را نشینم خود خواهم ساخت و معرفت ضیاء الدوله سپه سالار الدین خان
و حلال الدوله حلال الدین محمد خان که مقربان عماد الملک بوده اند و دولت خبگ پدر شوکت خبگ با آنهارا راه خود دست
ساخته و اسلحه جواب و سوال و برآمد کار با من حضور گردانیده بود شقه دستخط و مهر من عماد الملک متضمن اذن جنگ مزاج الدوله
و انتزاع ملک بنگال و سایر دوا و زیاده از دست اولش طایصال پیشکش کرد و رو به نقد و ضبط اموالش حاصل نمود چون
رقعه مرقوم رسید بنحو خوش دو بالا گردید و کاوشها که بموجب با سرداران قدیم پدر که پرورد و نعمتش از سالها و معتدلیه

بودہ اند بنا بر کینه پاسا یوح که از عهد صاحب زادگی بسبب بعضی نافرمانی ها که حسب الامر آقا سے خود می نمودند داشت شروع نمودند و سر
 را ذلیل و آزرده خاطر ساخت و میر معطل خان و حبیب بیگ و بعضی متوسلان قدیم عهد صاحب زادگی که همه سفلہ سبک بنا دودہ اند
 و در ذلت اغر غرت خود و ارتقا بدارج آنها در عزل شان میدانستند ترغیب در ان کار بلکه خود محکم امور مذکورہ می شدند و پیش
 در فکر گرفتن خلایع و خدایات و جواهر و اقیال بودہ اند بنده در بعض احوال با آنها نمائند که اول فکر پایدار سے عمر و دولت
 آقا نماید بعد از ان بتحصیل فیل و جواهر سپرد ازید اما سود سے داشت روز سے اراده مقید نمودن ملی ہزار سے کہ سحر طاران
 تو چنانہ دستی و صاحب جرات و پروردہ نعمت پدرش بود نمودہ بنده و برادر بنده نقی علی خان رابی وقت در خلوت طلبید
 و در بارہ گرفتن ملی ہزار سے استشارہ نمود بنده سکوت و رزیدہ چیز سے گفت مبالغہ نمود و قسم داد کہ انچہ صلاح من در ان
 باشد بگوئید بنده گفت انبقر باید دانست کہ سبب نفرت مردم از سراج الدولہ با وجود حقوق چندین سالہ مہابت جنگ جو
 بشما غیر ازین نیست کہ مردم از دست سراج الدولہ بر جان و آبرو سے خود مطمئن نیستند و شمار ازین بدہیا معر امید اند بگرہ
 بد سلو سے شما بانو کران پدر بگوش آنها رسد ہمہ از شما سیرار و سلاستے سراج الدولہ را خواستگار خواهند بود آنوقت تصدیق
 بنده نمودہ قبلی بغیر عنایت منمودہ و در خدمت کرد بعد چند روز مصاحبان سفینہ مادرش باز برین صرافت آوردہ مردمان
 ہمارا سے ملی را تطبیع نمودہ پراگندہ ساختند و شوکت جنگ پیادہ و سواران برادر سے ملی را ہمارا سے سیف الدین محمد خان
 سپرد و روز سے خود سوار شدہ بر خانہ اوتاخت بعضی برادران و ہمارا سیان کہ با او ماندہ بودند بدر رفتہ ملی را تنہا گذاشتند
 محمد سعید خان و سقے علی خان ہرادر بنده بر در خانہ اش رفتہ و دست او گرفتہ آوردند و میخواست کہ بریر تازیانہ اش
 بکشند محمد سعید خان و دیگران در شفاعت مبالغہ بام نمودند نمی شنید آخر محمد سعید خان بر آشفتنہ گفت خداوند با چنین گمان
 این قسم نمی کند بخوف آزر دگے عامہ سپاہ و اجتماع آنها بر حمایت ملی و بہر صورت از ضرب تازیانہ محفوظ ماندہ مقید شد
 و اسباب و اموال و اسب و فیل او ضبط نمود و بعد چند روز او را مع زن و فرزند اش عمار سے از جمیع اسباب گردانیدہ
 سے روپیہ خرج راہ داد و بر کشتی نشاندہ از دریائے کو سے گذرا سیدہ بطرف سیرنگر سد داد و زبان بیاوہ گو سے
 کشادہ ہمہ را از خود آزر دہ می ساخت بزرگان خود را بر کشتی یاد میکرد و نامرا می گفت روز سے با کار گذار خان بخشے
 در عین دربار کہ ملازمان بسیار نشستہ بودند میگوید چون کار گذار خان بعد فتح بنگالہ سپاہ دو ماہ خود را البتہ نذرین خواہد نمود
 کار گذار خان بیچارہ کہ جوان ہوشیار و مرد بکار سے بودہ است حیران شدہ گفت بلے ولی نعمت مردم را عنایت بنگالہ
 چند ان بدست خواہد آمد کہ انبقر مبلغ گرافی نخواہد کرد گفت بخیر این کار مہابت جنگ احمق بود کہ مردم را مال غارت مہات
 سے نمودن بر کا سے بہ سے خواہم داد و روز سے دیگر میر معطل خان کہ فوجداری نواب گنج و سر نیہ وغیرہ برا سے تسخیر
 جنگ پور و دیگر جاہا باد شدہ بود عرض سے نمود و بر عرضے نوشت کہ نواب عالم نپاہ سلامت این لقب را پسندیدہ بجای عرضے
 دار و فدویو انخانہ حکم داد تا جو بداران ہمین خطاب بجر آدم میکشاندہ باشند و تحفہ ترا نکہ منشی را طلبیدہ گفت کہ بعد الملک
 عرضے کند سمنون آنکہ چون خطاب عمار سے را مردم نواب عالمیان ماب و خطوط و اخبار سے نویسند منکرہ دعوی فرزند می
 آن خطاب دارم خود را خطاب عالم نپاہ مقرر نمودم امید وارم کہ مرا ہمین لقب خطاب یاد فرمودہ باشند و نہ ربارک باد
 این خطاب کہ خود برا سے خود مقرر ساخت یا زده اشرف سے برای عماد الملک فرستاد و بعضی از الدولہ و جلال الدولہ کہ مر بی او
 بودند نوشت کہ ہر کہ بغیر این خطاب بمن خواہد نوشت خطش را پا رہ نمودہ جو اشش نخواہم نوشت عقل باین خوب سے و با آنکہ نام

بنود اما وضع و گفتگوئے زنہا داشت لیکن تا اقبال بود در بار عام محض با جمال و اشتمال ہمہ کس را امیداد و ہزاران بہادر
شجاع استملع نمودہ سکوت سے ورزیدہ نہ آنکہ میر علی خان احقر غرضداشت نمود کہ سن ارادہ تخیل رنگ پور دارم و ملک را
اسید وارم مردم را تاکید نمود کہ بلیک او بروند برسات در عین طغیان و تمام زمین زیر آب بود در آن وقت کہ اجمال کہ حرکت
تواند نمود چون درنگ در برآمدن مردم شد دیوانہ وار خود برآمد و بے لحاظ پیش و پس دوسہ منزل دوید آخر خود ہم حیران گردید
و بضرورت معاودت نمودہ بخانہ خود رسیدہ

ذکر طاهر شدن بیدلی سپاہ از سفاقت شوکت جنگ و برگشتن او بہ پورنیہ نام و دلتنگ

در ہمین سفر چون مردم از دست شعور و زبان او بجان آندہ بودند ہر کس در خانہ خود با اتفاق دوستان شکایتش می نمود
حبیب بیگ موزے در میان دوستان شریک بودہ و نامے و سخن چینی را اختیار کردہ سخنان مردم را پیش او نقل
نمود کہ مردم سپاہ با ہم اتفاق ورزیدہ نسبت بشما داعیہ نک بھرا سے دارند و این سخن اصلہ نہ اشتبلی کار گذار خان
و شیخ عبدالرشید نوہ شیخ جہان یار و دیگر سرداران با ہم یکدل گشتہ این بنا را گذار شدہ بودند کہ بہیت مجموعہ اورا بر جہو
شدید از پوچ گوئے باز آرد و برساند شوکت جنگ بر این ماجرا مطلع گشتہ خائف شد و ہمہ را احضار نمودہ مقرر خواہے
نمود مردم این نامے را بہ حبیب بیگ گمان نمودہ مبالغہ کردند کہ شخصی کہ بدروغ ارادہ نک حراسے ما نسبت دادہ
رو برو سے شفا ظاہر کردہ نامش را بیان فرمائید تا اگر راست گوست رو برو شدہ ثابت کند کہ کدام کس گفتہ و اگر دروغگو
است ما اورا البتہ اسیر سانیم حبیب بیگ مضطرب شدہ خود ظاہر نمود کہ من چنین نگفتہ ام بطور خیر خواستے ہمائیدہ ام کہ
ترک این گفتگو نمائید و الامر دم مستعد آرزو کیا ہستند و اول از ہمہ منم ازین سخن چون دروغ بود شوکت جنگ ہم از دوازدہ
شد و دوستان و آشنایان ہم در ہمان مجلس ہو ر و لعن و طعنش گردانیدند حبیب بیگ خود را مطعون طرفین دیدہ چارہ
رستگار سے منحصر در ترک دنیا دار سے یافت و ہمان جا براق و لباس از برکنندہ گفت تا خبک رفیق و بعد از آن فقیر و فی الحقیقہ
اگر چنین نمی کرد مردم ازو بنیرا گشتہ ارادہ استخفاف و آزار او ہمان جاداشتند شوکت جنگ مردم را از خود مخوف دیدہ
از جمیع سپاہ استکفاف گزیدہ و در میان تو پخانہ دستی کہ بر بعضی از انها اعتماد داشت یلغار نمودہ داخل خانہ خود قلعہ
گردید و بر دروازہ مائے قلعہ مستحفظان گذاشت کہ کسی را بہ براق نگذارند چون سپاہ را ہم سرا و اعتماد بنو ہمہ کس ترک
آمد و رفت نمودہ در خانہ خود نشستند آخر ناچار شدہ اذن آمدن بہ براق داد درین اثنا خبر رسید کہ ملی ہزار چی طلب
سراج الدولہ از طرف ببرنگر روانہ مرشد اباد شد نہایت تعجب نمود و گفت اگر از لے این حرکت با وجود حقوق چندین
سالہ پدر من لعل آید دیگر از احد سے چشم و فانیہ دیداشت حائقش را تا شاہاید کہ حقوق پدر خود را انچہ بر ملی بود یا دمی کند
و سلوکی کہ خود با او کردہ یاد سننے آرد کہ با او کدام بدہیاست کہ نگردہ ننید انم بکدام سلوک اسید و فاذ و دہشت با خراج
نمودن یا ضبط اموال و اسباب فرمودن یا آبرو او بر باد دادن یا اورا عار سے از غرت و زربلک بیگانہ فرستادن و ظلم
ذکر سفاقت او را دفتر با باید اما حیف ہا و قلم است کہ در تحریر آن را یگان صرف شود سراج الدولہ انتشار جو اس تنگدینی
و عداوتہا سے اواز حرکات میر علی خان و دیگر تالبعان را او شہناط نمودہ خواست کہ ارادہ ۱۰ و دریا بد بلکہ شروع

فرستادن سراج الدوله راى اس بهار سے پسر صغیر را جہ جاکی رام را بفوجدار سے
کوٹہ و ارہ و بیزنگر و شعلہ کشیدن آتش شور و شر و خاموش شدن چراغ دولت شوکت جنگ سبک
سراج الدوله باستماع حرکات عجیبہ اوبا آنکہ خود را عجوبہ بود متنبہ گشته ارادہ دافعه او بجلالت پیش نهاد خاطر سخت و راس بہار
برادر خود را جہ دولہ بہرام بہار در رابع خطے بنام شوکت جنگ و سند فوجدار سے بیزنگر و کوٹہ و ارہ بنام را آنکہ کوٹہ نوشتہ فرستاد
در اس بہار سے محاذی راج محل شیتا سے خود را استہ عرصے لشوکت جنگ نگاشت و خط سراج الدوله ابلاغ دہشتہ خود
منتظر اذن شوکت جنگ نشست مضمون خط سراج الدوله آنکہ ہر دو پرگنہ مذکور در حضور جاگیر دیگر سے میشدن دخل بیگانہ در جا
مناسب ندیدہ پرگنہ ہا سے مذکور جاگیر خود طلبیدم چون جدائی در میان تصور نیست راس بہار سے را کہ بکار انجام امور نمودہ ام
و خیل فرمودہ دخلنا سے او خواهند فرستاد شوکت جنگ بور و خطوط مذکورہ نتیجہ گشتہ فاصد ہتشارہ بادولت خواہان خود
شد و ہمہ را احضار فرمود ندیدہ را ہم طلبید اشت میر محلے خان و حبیب بیگ و کارگزار خان و دیگر اعیان مجلس ملازمان بیتد
او حاضر بودند کہ ندیدہ رسید خطوط را کشتودہ نمود و مصاحت طلبید ہمہ کس متغیر از ندیدہ شدہ خود ہم پر سید ندیدہ چون از ندیدہ
گرفتہ خاطر بود التماس نمود کہ ہر چہ بخاطر خاطر رسیدہ باشند میں صواب و صلاح خواہ بود باز کہ سماجت را از حد بدر برد گفتہ
کہ چون عرصہ قلیلہ در برسات باسنے در اہ نگ تاز کہ در محاربات چارہ ازان نیست ہنوز مسدود است مناسب چنین نمی نماید
کہ این سیر مدت را بدارا بگذرانند و راس بہار سے را بلطف و مہربانی متوقع دادن دستک عمل نمودہ بحضور طلبیدہ سراج الدوله
بیزنگار ندیدہ کہ انچہ بعل آید بسیار بجاء موقوف شد اما چون ندیدہ ہم خود را از زمرہ متوسلان دامن دولت سید انم بہتر خود آنکہ این جا با
بدستور سپرد دولت خواہ باشند و ما لگذا ریش را سبج نمودہ با شتم باید دید جو اش چہ شے نگار دو اگر راس بہار سے بیاید
بلطاف الحیل نزد خود باید داشت و چند روز برسات کہ باقیست باید گذرانید و اسباب حروب را مہیا باید گردانید بعد برسات
کہ احتمال شووش جاعا انگلیشیہ ہم بہت آنہا را با خود متفق ساختہ ہر طرف کہ صلاح وقت باشد نصنت باید نمودہ بار سے
این ملتمس را پسندید و منشی حکم نوشتن خطوط ہمین مضمون داد و تحسین را کنبہ نمود خوش آمد گویان بضا بطو و سپرد کلاش
نمودہ شروع بتسایش فقیر نمودند و گفتگوار درین خصوص محل دادند تعریف ندیدہ کہ بمبالغہ شدنا خوش آمد گیر تہ و حرکے
ورق برگردانید و گفت عقل ایشان تا کجا زیادہ از عقل من میتواند بود ایشان عقل ہزار ہا دارند و من عقل لکوک دارم مرا ہرگز
گفتہ ایشان منظور نیست و ہر کار ہا سے راس بہار کا طلبیدہ بیچارہ ہا را ناحق گوشمالی داد و رقمہ وزیر را کہ سند ریاستش بود طلبیدہ
در بار عام حکم بخواند نش نمود و ہر کار ہا بنیام زیبا سے ہم داد و خط ہم سراج الدوله ہمین مضمون نگاشتہ در جواب فرستاد کہ
سند صوبہ دار ہا سے ہر صوبہ بنام من رسیدہ چون واسطہ اخوت و قرابت در میان است از سر جان ننگا گشتہ ہر مکانے
را کہ در جان گیر نگرتی ز نمایند و اطلاع و ہند بنام شامقرر کردہ سند دادہ آید و خود را بخارفتہ پشینند و دارالامارہ رابع خراج
اسباب را گذرانند کہ این جانب منتظر جواب پا در رکابت ہر کار ہا برگشتہ این جا براجا فعل نمودند او جواب خط شوکت جنگ را براجا
فرستاد سراج الدوله این ہز خرافات را شنیدہ آخردی حجبہ بود کہ مع افواج بارادہ استیصال شوکت جنگ در حرکت آمد و راجہ
رام ناراین را مع فرزند اران و افواج عظیم آباد بہد خود طلبید ازان طرف راجہ رام ناراین مع راجہ سند رنگہ و پہلوان سنگہ
و برادرش سوتمہر سنگہ و جمیع افواج عظیم آباد کہ تہا دو ہر ایک کثرت و جمعیت شوکت جنگ و اگر میبچ نباشد زیادہ از ساوا
البتہ خواہد بود حاضر آمد و سراج الدوله افواج ہمراست خود را دو حصہ کردہ نصف فوج را بسہر کردگی راجہ موہن لال دیوان

قدیم محمد خود انظرنگا فرستاد که از راه سبست پور گورد حیات پور گورد و صدارت شوکت جنگ بود و نصف فوج همراه خود گرفته نزدیک براج محل معبر مقرر ساخت و متصل با و راجه رام ملاین مع فوج خود بود

ذکر رسیدن افواج سراج الدوله در غیار س و افواج شوکت جنگ در نواب گنج و مورچال سبتن عمل شوکت جنگ و جنگیدن فتن و طفر یافتن افواج سراج الدوله و کشته شدن شوکت جنگ و میدان جنگ و حرکات عجیبه که در آن مهتا از شوکت جنگ بظهور رسید

شوکت جنگ که از پیشتر غم جنگ با سراج الدوله خرم نموده بنیاسیکه سابقا مذکور شد فرستاده بود و بعد فرستادن خط مذکور مردم خود فرمان داد که جامی محفوظا تحفظ کرده معسکر را همان جا قرار دهند و عهده پدرش که البته خائے از شور و خنده اند با بین شکار و نواب گنج جائیکه از هر جانب جیل با س عظیم محیط داشت و راه در آمدن در آن مکان محصور از کیسواتنم باریک بلکه باریک است بی از چوب و نه و کا ممکن انصورت شده بود و معین نموده با آنکه دور میدان جیل عمیق عرض بود که بعضی جا دوسه کرده و بعضی جا اندک کمتر عرض داشت باز هم اکثر جا که احتیاط مقتضی آن بود خند قی بر لب جیل کنده سد س مرتفع بر آورده بود و در خاک کس در اینجا بلیقه با جمعیت بسیار کم هم می جنگید و تها می یابست که لشکر ختم پوشش تو اندا آورد و در پشت ملک خود بود از رسید و اسباب آنچه در کار میشد سهولت و آسانی سرانجام یافته می رسید سپاه سار که عبارت از سواران و پنجاب و سواران و لاور باشد باندیشه زبان بی تامل او او خود بنا بر عدم طمینان از سپاه دور از میدان بود و بدو دانسته چند روز قبل از آن که خود بر آید سپاه را بر مورچال معین نموده مرض خود و فرمان داد که ملحد از خیمه گاه او بر لب دریا س سونش که البته فاصله یک و نیم کرده بلکه افزود و در جمیع سپاه فرد آید چنانچه بنده و لقی علی خان برادر بنده و کارگذار خان بنحی و شیخ جان یار و شیخ عبدالرشید و شیخ مذکور و میر سلطان خلیل خان و محمد سعید خان سپر ابو تراب خان تورانی که در جنگ زار و برزواقت بر آن الملك کشته شد و دیگر سرداران سیف خانی و غیره مع رساله ها س خود که گویا کل فوج همان بود حسب الامر او ها سجا رسیده فرود آمدیم و سیام سندر کا تبه بنگا س که پیشکار تو سچانه دستی بود و تو سچانه دار و غه غیر از شوکت جنگ از عهده پدر نداشت همراه آقا حی خود مانده یک روز قبل از جنگ رسیده بر سر راه س که راه بر آمدن از مورچال همان معین شده بود فرود آمد و لشکر بی سردار سار و تو سچانه بفاصله دو نیم کرده از میدان جدا منزل گردیدند هر روز خبر قرب وصول افواج سراج الدوله میر سید روز س قبل از جنگ خبر آمد که فوج سراج الدوله رسیده س آید مردم این طرف هم ناچار تیار شده باشند و ما فعه استادند بعد از آن متعین شد که هنوز اندک کعبه در میان است و تا فردا خواهند رسید شام پیش خیمه شوکت جنگ رسیده بر پا گردید معینان خود که تا س آید شب بهر صورت گذشت و صبح تاریخ نیست و یکم محرم الحرام سنه یکتر و یک صد و هشتاد و سید و ساعت روز بر آمده بود که شوکت جنگ خود بهرید اگر دید ملازمان نزدیک به خیمه او آمده سلام با کردند از آنجمله سید هم بود آن وقت هم عقد از جبین و خاطر کنش که از نوکران س بی سچ داشت نکشود و مسلک اعطاف و دجوس نهمی بود سواران را که بر س سلام حاضر آمده بودند حکم داد که بجائیکه خیمه و مورچال داشتند بر وند بچار با ناچار بطرف دست راست بفاصله یک و نیم کرده که بودند رفته مستند شستند تا پیش آید و خود مع سواران یک متفرقه و معینان خود مثل میر مردان س س سیر سستم علی خواهر زاده خواجه معتم برادر صمصام الدوله خان دوران که دار و غخاص برادران

و صاحب نشان زرتار سے بود و شمع لال کہ دیوان قدیم ابو بود و سیف الدین محمد خان نوہ آقا علیا کہ بجائے ملی ہزار
مقرر گشتہ بھلیہ ہائے برق انداز برادر سے ہزار سے مغضوب مذکور سیر کر دے گے اومحین شہدہ بودند و برادر حقیقہ خودش
میرزا رمضان نام کہ ما دے علیخان بہادر و جبارت خٹک خطاب و سہ جبار صد سوار ہمراہ داشت در میان مورچال مثل صید
و شہ گردیدن گرفت و بزعم خود گویا انتقام مورچال سے داد عمر خان نام جامعہ دار سے کہ افغان کن سال آوردہ میر
سلطان خلیل خان سردار معقول دینا دیدہ آزمودہ کار بود و نیز مع جمعیت خود کہ قریب صید و صد سوار خود اسند بود اتفاقاً
در ان وقت ہمراہ بود درین عرصہ ہم انواع رشتی و کچ خلقے باہر اہمیان سے نمودن لٹی از ر و چون بگشت و رسید ان
آباد سے منہار سے لشکر سراج الدولہ سپردار سے راہ موہن لال دیوان او در رسید و اعلام آن لشکر بر پا کردیدہ از دور
مشاہد میشد و فاصلہ بین اہلکین از ہر سو قریب بد و کردہ بود سیام سند مشرف تو چنانہ دستی از سپاہ ہستی نا کردہ کار
با طہار جلاوت و جانفشانی خود از مورچال بیرون رفتہ رسید ان قریب بہ ہم کردہ دور از مورچال مع کل برق انداز ان
مغرب رویہ مقابل لشکر سراج الدولہ ایستادہ مفاصلہ ایک ہم کردہ گذشت تو یکدیگر در میان جھیل و مانع ماندیم از جھیل و
مورچال برآمدہ ایستادہ بود و بین لشکر سراج الدولہ از فوج سرداران و سواران لشکر شوکت خٹک جنوباً و شمالاً مقابل
و مفاصلہ دو کردہ و در میان جھیل عظیم داشت راہ موہن لال با اتفاق میر محمد جعفر خان و دوست محمد خان و میر محمد کاظم خان
و دلیر خان و اصالت خان سپہان عمر خان و شیخ دین محمد و دیگر سرداران خیمہ ہارا لب دریا گنگا بر پا کردہ خود مع سائر سپاہ
و تو چنانہ لشکر را مرتب ساختہ بنا بر احتیاط مستعد ایستاد و شروع توپ انداز سے نمود گولہا بنا بر بعد مسافت اکثر جھیل
سے افتاد بعد از دو سہ ساعت کہ توپ ہائے کلان رسیدند و آہنہا را سر سے دادند بعضیہ از گولہا متصل ہو چکان چکان
یکے دوتے در اندرون مورچال ہم میر رسید چون گولہ اندرون رسیدن گرفت شوکت خٹک باہے و مراتب را از نزد خود
دور ساخت و فرمود تا سنجو اہانند و نوکران کہ ناچار ہمراہ سے گشتہ بر آہنا خٹک سے نمود کہ تک حراہن ہجوم آورد و پنجونہ
مراتبانہ توپ گردانند و در متفرق دور دور سے گردیدند باز ہم راستے بنود و یکجائی سے آسودہ عمر خان جامعہ دار مذکور لہار
نمود کہ نواب سلامت این صف جنگست و سن ہمراہ آہنہا جھانما دیدہ و جنگیدہ ام چنین جنگما را این قسم نے جنگند فوج را یکجا
و مرتب نمودہ مقدمہ و جاحین لہر استہ توپ و تو چنانہ دستی را پیش و گذارشتہ باید بمقابلہ خصم شافت و پایدار رہا باید نمود تا
فتح و ظفر جلوہ گر آید بر آشفندہ جامعہ دار مذکور سرزنش نمود و آصفیاء را غش دادہ گفت من خود سہ صد صف جنگ جنگیدہ ام
تعلیم کسے در کار نیست بیچارہ خاموش شد درین اثنا صد ار سے را فرمود تا رفتہ بشیخ جہان یار و کار گزار خان و جمیع سرداران
بگو یکدکث انہا سے دشمن سے نماید و شما ہا جرات و یورش نمی کنید بر آہنا تا زید سوار رفت و باز جواب آورد کہ با این فوج
تخلیل بر چنین فوج کثیر و فراحت گل و لا سے جھیل یورش نمی توان نمود و مقرون بمصالح نیست ہر گاہ آہنا یورش آرند
و این گل و لا سے راستے نمانید و صد بات تو چنانہ کشیدہ نزدیک رسند ان وقت انجہ از دست بر آید بہ عمل باید آورد کہ زمین
غنیست ہست آزر دہ و آشفندہ گشت و سخنان نا لائق بر زبان را ند و گفتہ فرستاد کہ نامرد سے ہم سے کیند بلا باید نمود
سیام سند رسید و سے تو چنانہ من برآمدہ بیرون مورچال رفتہ و شما ہمہ ہا سخن ساز سے سے کیند اما درآمد و رفت
یکبار دو پہر روز گذشت پیغام دیگر کہ رفت تا جوش آید عرصہ سے بایست چون لٹش روز بلقے ماند ہوس رخص خمار و
کشیدن پیالہ ہائے سرشار در سرش چھید و میل صحبت نسوان مغنیہ عمان خاطرش بطرف خلوت کشید از فیض لہو

در خیمه حرم سوار رفت بنده بادگیر حاضران در خیمه دیوانخانه نشسته شکر اسکی بجا آوردیم و گفتیم که اگر اینقدر روزی که باقی مانده
 بخت بگذرد و شب همه با یکجا گشته داین احمق را بطوریکه میسر آید نماینده فردا فوج را یکجا و مرتب باید نمود و به بنیت مجوس
 باید جنگید تا آنچه مقدر است میسر آید این را گفته از راه رفتن در لشکر سپاه که طرف راست قریب یک نیم گز و در برادر
 نفعی علی خان و جمیع دوستان همنجا بودند نمودیم چون از ابنوه معسکر بیرون رفتیم دیدیم که شیخ جهان یار و کارگذار خان و
 حبیب بیگ و محمد سعید خان و شیخ سعد الله و میر سلطان خلیل خان و جمیع سرداران با شماع پیغام ثانی شکست جنگ
 تاب سخت نیارده یورش نموده اند و نصف جیل پیش رو را بنجا بسته تمام پیوده غنقریب لشکر سراج الدوله میسند
 و جنگ تمام می پذیرد و من دور و تنها افتاده ام الحال با نماندنی تو اتم رسید و لشکر شکست غلبه را در عجب تفرقه دیدیم
 و دیشتم که سرداران عمده سپاه مع سواران سمره از میان جیل بجال تباه گذشته و ضرب توپ و بان و بندوق طر
 سراج الدوله خورده اگر راه یا نبه افغان و خیزان تا بجمع خود خوانده رسید یا در راه تمام خواننده گردید و سیام سندر
 سیاه درون باریق اندازان از طرف مشرق خدا کے داند بچه صورت بر سر آندا خوانده رفت یا بنحو اید رفت و اگر رفت چگونه
 خوانده رسید و معامله بچه خوانده انجامید و انستم که هر دو لشکر این سبک سر تمام شد اگر بصورتی این ابله هم بشکر خود پیوندد
 و عجلاله هر دو لشکر یک جا شده صورت ترستی روی نماید شاید کارهای پیش رو در بگشتم که شکست جنگ را بر آورده سوار
 گردانم و زودتر برانم تا همه یک جاشوند بر در خیمه اش که رسیدیم دیدیم که خبر پیش رفتن هر دو لشکر یعنی سواران سائر و
 توپخانه و سیام سندر باین مست لایقصل رسیده و خودش مست شراب آشفته سرد ستار از خواب بیدار و بر فیل سوار
 شده مردم رکابش که هر یک بعد دخل شدنش در خیمه بجای خود آسوده بودند مضطرب الاحوال تیار شده میر سندنسنگ
 درین اجماع و حضار دیر شد و تا آن زمان افواج متفرقه پیش رو با فوج سراج الدوله نزدیک تر گردید باریک تاکید
 نمودم تا از جاکه خود جنبید اما بچو اس ده قدم راه میرو و باز دست بردوش فیلبان گذشته فیل را توقف میفرماید
 بنده علی الاتصال تاکید می نماید تا به صورت این بے خبر به پشت گری می سپاه خود برسد هر چند سعی کردم سوخته
 نه بخشید نگاه از دور دیدیم که فوج جیل راه می نموده چون نزدیک فوج سراج الدوله رسید آب و گل غلیظ نزدیک کنار
 جیل که طرف لشکر سراج الدوله بود یافته محال عبور و بر آمدن از انجا یافت و از آن طرفت مردم سراج الدوله بنظر جمع
 اینهارا نشانه بندوق و جزائر خود نموده بعضی را مجروح ساختند و اکثر مردم از آن در طه خود را کنار کشیده بلشکر رسیدند
 و در انجا هم از خوف بیدار گریه کردند تا آنکه میر محمد جعفر خان و دوست محمد خان و میر کاظم خان و عمر خان مع
 بران خود دلیر خان و امالت خان و غیره با شیخ دین محمد که بر اول راجه موهن لال بودند پیش تاخته و کار هر دو لشکر گشت
 که فلیل مردم متفرق مانده بودند تمام ساخته پانیشتر گزشتند شیخ عبدالرشید نو و شیخ جهان یار و محمد سعید خان خلف
 ابو تراب خان تو را نفع داد و دلاور کے داده شربت ناگو و مرگ نوشیدند میر سلطان خلیل خان نیز همان جام را کشید
 نفعی علی خان و حبیب بیگ که در آن میدان فرود آمده استاده بودند اندک جبراسته خورده بدست دوست محمد خان
 و میر جعفر خان افتاده چون آشنا بودند زنده ماندند کارگذار خان دلاور میا نموده زخمهای گران برداشت چون کسی
 نماند ناچار شیخ جهان یار صبح و سالم و کارگذار خان مجروح و بهوش از میدان برگشتند و سیام سندر هم زخمی برشته
 گر بخت و سرداران فوج سراج الدوله بهیئات مجوس بیشتر آمدند مجبور رسیدن آنها و بر دے شکست جنگ

میردان علی مع خاص برداران و میمن لال مع خاص رسالہ و میرزار مضانی برادر شوکت خبک باہر اہیان بے تحریک آلات
کارزار راہ فرار گرفتند و سیف الدین محمد خان کہ قائم مقام ملے شدہ بود چرا حتما خوردہ برگشت و از برق اندازان کسی فاقش
نکرد شوکت خبک سوٹ الحواس با پانزدہ شانزدہ کس استادہ بود کہ گلولہ بندوق بر سرش خورد و جان بجان آفرین سپرد
و سر بیچ مینی و دستار عفرانی کہ بر سرش بود بر زمین افتاد و کسی آنرا برداشت بندہ راہ خانہ خود و چند کس دیگر ہم کہ ہمیشہ
ماندہ بودند برگشتہ ہر یک را ہی گرفت میر مرتضیٰ برادر کرم اللہ خان امیر خانے کہ رفیق میر محمد جعفر خان بود و عقب فیل لال
شوکت خبک تاختہ خود را نزد یک رسانید و میرزا رستم علی پسر آقا صادق ہمیشہ زادہ امام قلعہ خان مرحوم را کہ در
خواہش نشستہ بود بے خبر از طرف پشت نیزہ خود کہ بر سچے مے نامند بر شانہ او چنان زد کہ برابر بشہرگ گردنش
بر آمد و گفت یراق را بمن واگذار میرزاے مذکور کہ واقعہ رستم زمان و از نیکان جان سومن پاک اعتقاد صاحب
صلاح و سداد مجمع محامد خدا داد بود در خواہے برگشتہ مستعد نشست و پیشکشیدہ جضم را پیش طلبید و گفت کہ بدعا و
غفلت نیزہ بمن زدہ لاف بہادرے دارے ما یراق را نہ برای آن بستہ ایم کہ در چنین اوقات مفت با مثال تو
بد ہم پیشتر بیا و یراق بگیر میر مرتضیٰ جرات نیافتہ بجای خود استاد و فیل بدستور یکہ فیلبان مے را نہ پیشتر رفت
چون شام قریب شدہ بود کہ این خبک طے شد کہے تعاقب کسے نکرد و رعیت ملک پور نیہ ہم جرات غارت نہ داشت
مردم ہر یکے براسے برفہ بچانناے خود رسیدند بندہ و برادر بندہ مغضوب طرمین بودیم شوکت خبک می گفت کہ بعد
از فتح ازین ہر دو دیگر ملازمان خود کہ بالیشان پیوستہ اند خواہم فہمید و سراج الدولہ مے گفت کہ شوکت خبک چیز ناچیز
است ہمین ہر دو برادر فتنائے فساد و ہیج جدال و عناد شدہ اند بعد فخر ہر دو را سزا خواہم رسانید یکبارہ دلشکر رفیم
از سراج الدولہ متضمن ہنایات و ترغیب ترک رفاقت شوکت خبک و توسل و وصول بلشکر خودش با ہر دو رسید اما
جواب از خوف غمازان نوشتیم و زبانے پیغام دادیم کہ درین وقت اگر ترک رفاقت کنیم صاحب بر ما چہ تمامد خواہد بود
خلاصہ نقی علی خان و حبیب بیگ را خود بعد دو سہ روز چو پالہ بر اسوارے و خرچ را ہی دادہ با خرچ از کرم ناسہ مان
داد و راجہ موہن لال را برک ضبطے اموال شوکت خبک و بند و بست پور نیہ فرستاد و میر محمد کاظم خان را نیز متعین اجہ
مذکور نمود میر محمد کاظم خان چون داماد خالہ فقیر بود اتہاس نمود کہ غلام حسین خان اگر زندہ ماندہ باشد مع مادر و عیال و
اطفال خود و عیال برادرش نقی علی خان در انجا خواہد بود در بارہ آنہا حکمے بمباراجہ موہن لال شرف صدور یا بدتاجوب
شرمسارے و انفعال من از ردے آنہا نشود با فضل الہی موہن لال را فرمان دادہ گفت کہ مادر غلام حسین خان ہمین
نیت کہ با میر محمد کاظم خان بہادر قرابت داشتہ باشد عمہ من نیز بہت و من اورا بسیار دوست می دارم باید تعرضے
از انہا کردہ و دشتک راہ دادہ بخوبے رخصت کنی تا ہر جا خواہستہ باشند فارغ البال بروند بندہ بعد و رود بخانہ خود امید
خبک احوال والدہ را متغیر یافتہ بتسکین خاطر ایشان پرداخت چون حواس او شان از انتشار برآمدہ بحبیب گرا سید
اتہاس نمود کہ بالفعل در گوشہ بای نشست تا بعد ازین چہ شود و دگر کہ ناموس و پاس شان ضرور است ہمراہ خود گرفتہ
مع والدہ در گوشہ پنهان شدیم و رقعہ بمیر محمد کاظم خان نوشتیم ایزد تقالے آن مرحوم را بیا مرزد چند سواران ہمراہے
خود را مع جواب رقعہ فرستادہ لتلی بسیار نوشت و صبح آنکہ روز سوم از خبک بود ہمراہ راجہ موہن لال وارد پور نیہ گردیدہ
در خالہ فقیر فرو داد و بہرچہ دست قدرتش مے رسید در لے و حمایت فقیر کوشیدہ ساسے جمیلہ تقدیم رسانید

سراج الدوله لال اقبال بعضی بر سچا سچا بواجب بخشید شوکت خبک را از او پس گرفته دیگر اصلاً تعرضی نکرد مگر چند کس مثل سرسخت خان و آقا میر میر عبدالحی و غیر هم که سراج الدوله بقید آنها فرمان داده بود و مقید شدند و فقیر اثاث البیت و ناموس رابع خدمه بر پشت بکمل و اسباب قابل خشتی علیحدہ روانہ نموده راه عظیم آباد گرفت در عظیم آباد رسیدیم بسبب بعضی از مسلمانان آشنا صورت ما ذول بند خو شہر عظیم آباد شدہ و زنکہ شاہ ارزان نزد ما نمودیم و ہما آشنا کے ساتھ نگذاشت کہ بدر رویم بلکہ امیدوار بود کہ شاید مجدداً باز رہے بغیر موجب سرحد و موجب شادمانی او گردد و نیز تقاضاے صیانت نمود و حکم خاطر خواہ آن عزیز نیز رسید تا آنکہ رام ناراین کہ زیارت جیہانمہ فرستہ بود عظیم آباد رسیدہ از غیر خواہی سے تاکید بہ بدر رفتن فقیر نمود و دستک بدر قہ از طرف پہلوان سنگہ برادر او فرستاد و بندہ در دین مقامات تکیہ شاہ ارزان بیار سے صبحے کشیدہ کسے از آشنایان عیادت و احوال پرسے و دیدنے ہم کرد مگر کس اول حکیم غلام علی حبیب حق تقاضاے اورا بیامرز و در جوار رحمت خود جاسے و بہ شل ایام قہم دارام حاضر بورہ معالجات و غمخوار سے مافرودوم برابر او مفر سے بگیم صاحبہ کہ از اخفا و میر زادار اب و دختر میر سید محمد صفایا فرموم در دہم میر حیدر سے مغفور است حق تقاضاے اورا سلامت لبافیت وارد و حاجتیش را مقرون بخیر و سعادت گرداند برابر والدہ برابر احوال فقیر شفقت فرمودہ روز و شب حاضر بود و تا بحجب علی پور رسانیدہ بہما جتے کہ نمودیم برگشت والا سخواست کہ تا کرم کہ حد سراج الدولہ بود رسانیدہ برگردد و الحال ہم شفقت آن ضعیفہ غنیفہ صاحبہ رضا سے جو سے خدا باحوال این عبد اقل مع اہل و عیال برابر با مادر است سوم شیخ نصر اللہ مرحوم خلف عنایت یاب خالی میر سامان والد مرحوم و ہیبت جنگ مغفور کہ تازہ جوان و بہ بخارشش خباش شیخ میر و مغفور شیخ محمد سے خیرین او ہم دران ایام میر سامان نظامت عظیم آباد بود بہ بہا زیارت و تماشای سے مزار شاہ ارزان مکرر دیدن فقیر آمدہ و رفتہ بر آمدن فقیر از حد و دشت زراعی مملکت سراج الدولہ بمقدور خود راستے بتقصیر نشد و الحمد للہ از میاسن انصاف نامتناہی سے الہی از انجا فقیر کو چیدہ صحیح و سالم مع اسباب ناموس بہ بنارس رسید و بسادات ادراک خدمت و تقبیل قدوم خباش شیخ محمد سے خیرین اعلیٰ القدر مقامہ و ہلازست نا لوسے خود سید عبد العلی خان بہادر شجاع خبک کہ دران روز با یکبارہ در نہایت افلاس بہ بنارس مقیم بود مشرف گردید و ہلاقات نقلی علیفا کہ از دست بعضی مثل سراج الدولہ نجات یافتہ بود و ہر دو برابر دیگر کہ پیش از ہمہ آنها را از عظیم آباد بحکم ادراج نمودہ بودند مسرت اند و دخت و الحمد قہم علی ذلک و علی جمیع نعمائے کمایلیق بکرمہ و کبریائے و مومن لال سہل دستے در پورینہ توقف نمودہ اولاد و شوہان صولت خبک مرحوم را کہ اخوان و اخوات شوکت خبک بودند و سپہدار خبک خلف سیف خان مرحوم را کہ داماد صولت خبک شدہ وزن او قبل از مردن پدر خود صولت خبک بہنگامیکہ بر سہ محمد حبیل زمیندار کمرہ لشکر کشیدہ بود با عزاز و احترام نزد سراج الدولہ فرستاد و خود بعد ضبط اموال صولت خبک مرحوم و تحقیق و ہستند را کہ انجا با صرف ہمت و شوکت ببر بار و رفتہ بود و انفرایغ از بندہ است ملک پسر خود را دران مکان نائب گذاشتہ خود و خدمت سراج الدولہ برگشت و سراج الدولہ بنے اعام خود و امور دہرام فرمودہ براسے ہر یکے مشاہرہ موافق مصافش مقرر نمود و مبرکز دولت خود کہ عبارت از عمارت مسعود گنج و مرشد آباد باشہ مسعود و منصور معاودت نمودہ *

فکر رسیدن جماعت انگلیشیہ بر تدارک و استرداد کلکته کہ از دست آن جماعتہ بدر رفتہ بود و کرختن مانک چند دیوان و تسلط اصحاب انگلیشیہ بر کلکته و رفتن سراج الدولہ بر سر آنها

وگر نختن بخوف شبخونی که انگلیشید بر شکر اوز دند و زخمی شدن دوست محمیان
و مصالحت نمودن با سرداران انگلیشید از راه خوف و بیم در نهایت عجز و زبونی

چون سراج الدولہ بمکر دولت خود سالماً و غنائماً برگشت و دولت با برود دولت او افزوده زربسپار و اسباب بے شمار از خانہ
نجانہ او منتقل گردید میسایے آسیب عین الکمال و مستعد پذیرای زوال گردید و این ضابطہ ستم و دنیا ست که ہر چیز ہر گاہ مجد
کما لیکہ لائق دوست برسد بعد از ان پذیرائی زوالے که لازم دوست گردیدہ آن چنان نابود و مفقود گرد کہ ہر چند مردم مستعجز
تفحص او نمایند اثر سے ازان پیدا نباشد تفصیل این اجمال و بیان پیدا شدن اسباب زوال برک دولت سراج الدولہ آنکہ
چون مشردر یک صاحب کلان کلکتہ کہ باعث خبک و فساد بسراج الدولہ شدہ بود مغلوب گشت خود را مع معدود کار و املاک
کہ باقی ماندہ بود دبر جہاز کشیدہ منیر راج کہ کوٹھے عمدہ کمپنی انگلیش در صوبہ ازکاٹ و کمن بہت رسانید و شاید بعضی دیگر
ہم از سرداران جامعہ مذکورہ کہ با طراف مملکت بنگالہ براسے کار و بار خود متفرق بودند خبر نیب و غارت کلکتہ و قاسما بازار
شنیدہ و بطوریکہ توانستند خود را از مملکت مذکورہ بدر بردہ ہما نجار رسانیدند در ان وقت کرنیل کلیف سالار فوج انگلیشی لازم
پادشاہ انگلن و متین کوٹھے دکن بود و در ان روز با فرانسس جنگیدہ ملک دکن را از دست آنها بر آوردہ تلیل فوج
آراستہ قریب یکد و پلٹن تلنگہ دسہ چار کمپنی سولدا و لایتی ہمراہ داشت و اعانت ناظم دکن سید محمد خان مبتلا تنگ
پسدا صف جاہ در مقهور ساختن جامعہ فرانسسیہ نمودہ مورد الطاف او و مخاطب بہ ثبات خبک بود و باب کوٹھے دکن
و صاحبان بنگالہ کہ ستم دیدہ و خوار اسے کشیدہ از دست سراج الدولہ رفتہ بودند با اتفاق ہم دیگر قرعہ مشورہ انداختند کہ
بران قرار گرفت کہ کرنیل کلیف بہادر ثبات خبک مع صاحبان کلکتہ و غیرہ بطرف بنگالہ رود و بہر صورتیکہ در اینجا صلاح داند
فکر کند اشقت نباسے کوٹھے بطور سابق نماید اگر آباشتہ و صرف مبلغ میسر آید مضائقہ نکنند و اگر تغلبہ ممکن باشد آن قسم
پیش آید کرنیل کلیف مع اصحاب کوٹھے بنگالہ از مندر راج بسوارے جہازات با افواج و اسباب حرب انچہ در انوقت
میرداشت نہضت نمود و متصل بہ کلکتہ در دریائے کہ مشہور باب سیاہ و محل اتصال بہاگیر تے بدریای شورا ست رسیدہ
جہازات را لشکر کرد و چون سرداران این فرقہ نہایت دانا و شجاع و مستعجز و کارا گاہ مے باشند پیغام مصالحہ بسراج الدولہ داد
عذر تعصبات مشردر یک خواست و چند یک روپیہ بشرط دادن حکم احداث کوٹھے در کلکتہ موافق وضع سابق و برخاستن
غبار رفتار از فیما بین تقبل مے نمود سراج الدولہ کہ سفیہ ترین مردم و مصالحان از خود ہم سفیہ نزد داشت و بر آداب حرب این
جامعہ و کمال دیرے و شجاعت و دانائی اینہا مردم بے خبر مغرور اینجا را گئی بنود و اکامان را مجال بنود کہ نفسے توانند کشید
و گفتہ آنها را کہ مئی شنید و احوال ہم کہ مے شنود اعیان مملکت خود از دست او بجان آندہ خواہان استیصال او بودند و نہ
مصالحہ کہ نمیداد و احوال اگر کہے ازین مقولہ چیزے میگفت اہل ان مجور و مغرور و مصالحان بے شعور و خلق جہان ہفتشہ
کہ از گفتہ خود نہایت کشیدہ توبہ میکرد کہ با زان حکایت نکنند تا آنکہ ثبات خبک بر احوال عظامے مملکت بنگالہ شغبی
آگاہ و از توقف و انتظار خود دلنگ گردیدہ غم رزم را جزم نمود و جہاز تو پخانہ را محاذ سے محل اقامت مانگ چند در دریا
آوردہ و لشکر نمودہ شروع باتش بارے گول توپہا فرمود چون تزلزل در لشکر مانگ چند احساس نمود و فوج را از استماع توپہا
لائق خبک میدان در جاسے مناسب بر کفارہ دریا فرود آوردہ با افواج مانگ چند مقابلہ و مقابلہ بنیاد و نہاد ان اہل جان

تاب رزم مردان میدان نیادہ عار قرار بکو آراے ودانائی بر خود اختیار نموده بکبرحت و ثابت جنگ مع دیگر اموات ربا
کو محکمہ کلکتہ باماکن قدیمہ خود نزول نموده بواسطہ فتح و ظفر برافراشت سراج الدولہ باستماع این خبر اندک پنہ غفلت از گوش
ہوش خود کشیدہ عازم حرب و تادیب جماعہ مذکورہ گردید *

ذکر برآمدن سراج الدولہ از مرشد آباد بارادہ جنگ با جماعہ انگلیشیہ و مغلوب شدن
بخون شخون کہ بر شکر اوز دند از بخت برگشتگی و واژ و ن و مصالحہ نمودن با کمال عجز و زبون

دوماہ و بیست و دو روز بعد فتح پور نیہ سراج الدولہ در جاسے خود بکام و آرام نشست کہ ناگهان صور اعمال او مجسم گشتہ
اسباب زوال دولت او مہیا شد و خبر گرختن نانک چند از کلکتہ شنیدہ روز دوشنبہ دوازدهم ماہ ربیع الثانی سنہ
یکہزار و یکصد و ہفتاد از مرشد آباد بداعیہ محاربہ انگلیش برآمد و لشکر خود با اسباب جنگ مہیا نموده رھکارے کلکتہ گردید
چون نزدیک بہ بلدہ مذکورہ رسید مکانے برعم خود مناسب دیدہ مخیم و معسکر ساخت و ہمیشہ سعی و تردد در تخریب آن مکان
نمودہ اہتمام تمام داشت ہم جنگ بے شد و ہم جماعہ انگلیشیہ ابواب جواب و سوال بنا بر فحل احوال مفتوح داشتہ آمد و رفت
بعضی مردم گاہ گاہ مے شد چون انگلیشیان را زدن شخون منظور گشت شخصی را از فرقہ خود کہ بیرون شور و شجاعت و
حدت حدس و حافظہ و جودت ذہن و دکان محل بود بواسیلہ ابلاغ بعضی پیغام پیش سراج الدولہ فرستادند تا اطراف
و جانب خمیہ او و معسکرش را برابر العین مشاہدہ نمودہ و بخزان خیال و حافظہ سپردہ باز آید شخص موصوف کہ باوصاف
مذکورہ مستحق بود حسب الامر در حضور او آمدہ بطاسر رسالت پیغامات بتقدیم رسانید و باطن از کم و کیف معسکر و راہ
آمدن شد آن و اطراف خیام خاص او علی ماہی علیہ آگہی مہر رسانیدہ برگشت معلوم نیست کہ ہمان شب یا شب دیگر یا
زیادہ از دو سہ شب نگذشتہ بود کہ ارادہ شخون جزم نمودند و طاسر آخر شب برگشتی معدود کہ مہیا بود و فوج خود را بران
سوار کردہ بطرف منتہاسے لشکر سراج الدولہ رفتہ انتظار سحر کشیدند چون ساعۃ از شب باسقم ماند اکثر برگشتی
فرو آمدہ از طرف پشت لشکر تفنگ افغان داخل شدند و فاصلہ در شلک ندادہ قدم بقدم راہ مے پیمودند و گولہ تفنگ
چون تگرگ بلا بر سر لشکریان سراج الدولہ مے باریدند و بر لب دریائیز از ان جماعہ کہ برگشتی سوار و متصل بکنارہ ہنگام
عود مے گذشتند بہین آتش بارے بود و اکثر اسپان و مردم لشکر کہ محاذے و مقابل این شلک افتادند مجروح و مقتول
شدند چنانچہ از سرداران عمدہ و وست محمد خان یکہ کہ ہم بہادر دولت خواہ ہم از رؤساے سپاہ بود مجروح گشتہ و کار
رفت و از شاہیر دیگرے در ذکر تغییر نیست و شنیدہ شد کہ ارادہ شجاعان انگلیشیہ آن بود کہ درین شخون سراج الدولہ
را اگر میسر آید گرفتہ ببرند بسبب بیخ و ضباب کہ بہندے کما سہ گویند چون در آن وقت شدت مے بارید ہوا بمرتبہ
تاریکی گرفتہ بود کہ دو شخص متصل ہم دیگر را نئے دیدند ازین جہت سمت خمیہ و مکانیکہ جاسے اقامت او بود در لحاظ نا
و عبور صفوف برق اندازان از طرف دیگر شدہ سراج الدولہ از گرفتارے محفوظ ماند و شلک کنان ہوتا رہمینیان
در راہ ہج جانپائیہ از طرف سر لشکر برآمدند و باماکن و بیوت آبادے خود کہ محل اقامت و ابتلاع عسکرشان بود
سالما و غانا رسیدہ آرمیدند سراج الدولہ و کم جراتان لشکرش را مشاہدہ این رختیخیز کہ نمونہ محشر دران معسکر آشکار
و نمایان گشتہ بود دل از دست رفتہ اضطراب و ہراسے عظیم در خاطر جاسے گرفت و از خوف این جرات اقامت

در کائنات که معرکه متصل بآبادی کلکتہ بود مشکل دیدہ محمد ایسج خان را کہ چہ رزن او بود با جمیع اعیان لشکر و ارکان دولت
احضار نمود و استشارہ فرمود کہ الحال چہ کنج و جیمہ کجا بزم آخر دم اضطراب اورا دیدہ ناچار خیمہ گاہ بمسافت بعید قرار دادند
و بنا بر مصالح گذارشتہ آمد چون جماعہ انگلیشیہ بر عجز و زبونے او آگے یافتند و عوایسہ اموائیکہ و فوج اول فرج سرالہ
غالب آمدہ از کلکتہ لغارت بردہ بود و نمودہ مبالغہ خطیر برگردنش گذارشتہ آخر الامر بعد قتال و مقاتلہ تردد و سفر او پیغام
جواب و سؤال مصالحہ انفصال یافت و سراج الدولہ اندک مبلغ را مستعد گردید کہ در تاوان تاراج سابق نقد بہ بد و دیویش
بعض دیگر چنین قرار یافت کہ شخص برگنہ متصل بہ کلکتہ کہ نام آنرا رفیقہ متذکریت در جابجا و مبلغ مذکور بہت انگلیشیہ پرد
و تا وصول مبلغ معین بمحالات مذکورہ در دست آنرا بودہ بعد ادا کبھی بمسوغ محاللات مذکورہ را بہت عامل سراج الدولہ
سپارند چون این صورت منتقم شد سراج الدولہ از قید خلاصہ یافتہ واسطہ جواب سوال
بود در فرین مغزو و کرم گشتہ مورد تحسین آفرین گردید بعد تحریکات از جانبین و گرفتاری و تالی از ہم دگر سراج الدولہ
طلب مراجعت کو فتنہ بہر شد آباد رسید و در عمارات منصور گنج نزول نمودہ بنابر مشاہدہ اموریکہ در عالم غرور تصور نمی نمود تحریک
و کار خود متفکر بودہ نمیدانست چہ کند از بعضی معاصی و ادعای تابع و نادان گشتہ دانست کہ خداے ہست و محمد خان
برکے استعلاج و گذارشتن اہل و عیال خود رخصت رفتن بہرام گرفتہ در آن قصبہ رفت و اکثر قداسے رفقا خصوص
میر محمد جعفر خان و راجہ دولہ بہرام را با خود دگرگون دیدہ میدانست کہ چون سر رشتہ داران و رئیس فوج اند اطفال
نا برہ فساد ایشان برہمہ مقدم و از قبیل علاج واقعہ قبل از وقوع تدارک اینہا ضرور اما چون خیانت جراتے نداشتہ
دشمنے مثل انگلیش در پہلو نشستہ بود نہ غرور و سخت عادی و نادانے فطرے میگذاشت کہ سلبیقتہ درست و خلاف
حمیدہ اشخاص مذکورہ را گردیدہ خود گردانند و بدینے می گذارشت کہ مخالفان خود را مستور و مغلوب گردانیدہ
از فکر وستی بیرون نماید و اعیان و انصار تازہ بہرسانیدہ و از فنا قصہ نہ شعور انتظام عظام امور داشتند نہ طے میگذاشت
کہ غرض خود کیستہ گذارشتہ و خود را لائق کار ہاسے عمدہ ندانستہ التماس نمایند کہ اعیان شہر و ارکان دولت مہابت جنگی
را از خود راستے داشتہ خود را ہلاک نسازید معاملہ مامورم سہل است بہر صورت اگر شتاب فرست و اقتدار با سفید مار ہم
بقصد یاقوت از غنایت شما خواهد رسید از جہات مذکورہ کاہے کہ مغلوب قہر و پیش میگرددید تو بہا مقابل حویط
میر جعفر خان نے چید و راجہ دولہ بہرام با طاعت و فرمان پذیرے موہن لال مامورے گردید و جگت سہمہ را
کاہے بہ متصرف استہزاسے رجا نید و کاہے نواسے و عید ختنہ بگوشش می رسانیدہ دین اثنا با فرانیسیان انگلیشیہ
کہ منازعت پانصد شش صد سالہ است زملے بمصلحہ و استعداد اسباب حربے گذرانند و زمانے جنگ و جدال
و حرب و قتال سے پردازند بہت مصالحہ انقضا یافتہ نائزہ منازعت التماس یافت و در و کمن با ہم جنگیدہ جماعہ
انگلیش بر فرقہ فرانیس غالب گشت و جہاز جنگی انگلیشیہ بہر کردگے افرامال دیر جنگ بہادر و شجیر فرانس ڈانکہ کہ متصل
بہوگے و چہرہ آبادے و لنڈلیہ است آمد و برہنہاے موئینز نو کہ با قوم خود دغا نمود و حقوق نمک و رفاقت ہم قوی
فراموش کردہ را سپے را کہ فرانیسیان چند جہاز در دریا غرق کردہ مخفی بقدریک جہاز ہراسے آمدن جہازات خود نگذاشتہ
بودند بہ انگلیشیان نمودہ جہاز جنگی ایشان را آورد و قلعہ فرانس ڈانکہ منہر گشت و فرانیسیان مغلوب شدہ کہ کھے کہ فرانس
تا سما بازار داشتند نیز از دست شان بدر رفت موئیر لاس کہ عمدہ و رئیس جماعہ فرانیس بود و سراج الدولہ اول

حسب مع باقی ماندگان جماعه خویش و توپ و بندوق و پیاد باسکے برقی انظار تربیت کرده خود ملازم سرکار او شد جماعه انگلیشه
 یابایا و اشعار سرداران منافق سراج الدوله یا بخوابش خود مصحوب و کیل خود سراج الدوله پیغام دادند که مصالحه نمایان
 ما و نواب لعل آمده و لازمه مصالحه بلکه مشروط است که دشمن ما دشمن نواب و دوست ما دوست نواب و همین قسم دشمن
 نواب دشمن ما و دوست نواب دوست ما باشد الحال میان ما و فرانسیس خلب شده ما اینهار از ده ایم و نواب اینهار
 در کف حمایت خود جا داده تیه پرورش آنها دارند این امر باعث نقصن عهد و برهمنه مصالحه است و منافقانیکه خواهان
 زوال دولت او بوده اند بآنکه کردند که برای این گر ختم باسکے چند آرزو که در برهمنه با انگلیشیان مناسب نیست اینهار
 جواب باید داد سراج الدوله در نیاب با مو شیر لاس گفتگو نمود لاس مذکور در جواب گفت که اگر شما حمایت ما در معاملات
 کمپنی فرانسس بکنید مخالفت عهد مصالحه خواهد بود و اینکه شما اینار را نکرده دارید اگر چند کسی از فرقه ما هم ملازم داشته باشند
 نقصن عهد نمی شود سراج الدوله جواب مذکور با و کلاسه انگلیش گفت آنها بایا و اشعار بدخواهان سراج الدوله اصرار بر سخن
 سابق نموده مبالغه داشتند و ارباب غرض نیز در قالب دولت خواسته غرض می نمودند که بر کچند فرانسس منلوک
 برهمنه با انگلیش خارج از قانون خرد و موجب بیه مفاسد است تا آنکه سراج الدوله ناچار گشته مو شیر لاس را بر فرقه عظیم آباد
 ترغیب و در بر آیدن او از حضور خود مبالغه با نمود و مو شیر لاس وقت رحمت عرض نمود که اکثر نوکران با شما در مقام عذر
 دکنیه خواسته و با انگلیش اتفاق نموده اراده با دارند و مرا براسکے بدخواسته شما برهمنه آرنه بعد بر آیدن من شمارا
 با انگلیش جنگا نیده کار خود سرانجام و شمارا تمام خواسته کرد و ما من هم را هم در غلبیدن با آنها قاصر نخواهیم شد و نوکران شما
 بر شما دست نمی توانند یافت بیشتر اختیار با شماست سراج الدوله از فیکه مستولی داشت نتوانست که او را نگه دارد گفت
 بالفعل رفتن شما صلاح است اگر حاجت شود باز عید شما را می طلبم لاس گفت که نواب صاحب یاد داشته باشند که
 میان من و شما ملاقات ننموده شد و بعد که رسیدن از متغناقت و روانه عظیم آباد گردید بعد بد رفتن او از مرشد آباد
 منازعتها سراج الدوله با میر محمد جعفر خان و راجه دولبه رام شته و یافت و این بر دو کس جلت سینه و دیگران را
 که از دست سراج الدوله عاجز بجان و روز و شب ترسان و لرزان بودند با خود شفق ساخته و در فکر براندختن بنیاد دوش
 شدند بے گمیتی که کینه دیرینه از سراج الدوله و تبار گے داغ ضبط اموال و سلب خانه خود داشت مخفی در اعانت
 میر محمد جعفر خان کوشیدن گرفت و با سر کس گمان رعیت خاطر بسوس خود و احتمال اخلاف از سراج الدوله و دوشتر کس
 شکایت نربانے مردم معتمد پیش آنها کشاده و حقوق پدر و شوهر خود بیا دشان داده و ظلم و استهانه می کرد و هر یکی را
 دلالت بر فاق میر محمد جعفر خان و راجه دولبه رام می نمود و خود نیز بر ساندن اشرفیاء که در وقت ضبط اموال مصحوب
 زنهار می معتمد و خواهر بر ایا ان خانه خود مخفی نگه داشته بود اعانت و مدد میر محمد جعفر خان می کرد و میر محمد جعفر خان و
 دیرینه خود را زربار سائیده معرفت آنها از فرقه سپاه بر کس را که بیکار و با فلاس گرفتار بود گردیده خود می گردانیدند
 و از دحاسه در خانه او کمال خفا بود *

ذکر بر انگلیختن ارکان نفاق پیشه اصحاب انگلیشه را بجز سراج الدوله و گذشتن نبای
 عهد و پیمان با جماعه مذکوره و شکر کشیدن سرداران انگلیش بر سراج الدوله و بر آیدن

راجہ دولہ رام با شہ کام مورچال در پلا سے و در ساحتن بانا و آمدن سراج الدولہ تا
بر پلا سے بارادہ جنگ و ہزیمت یافتن از افواج انگلیشیہ فرنگ مقرر شدن نظامت
بنگالہ میر محمد جعفر خان و انتقال دولت از خانوادہ مہابت جنگ بند بکران

چون کار بجایک سابق ذکر یافت رسید ہر یکے رائے اختیار نمودہ چارہ مدافعہ سراج الدولہ منحصر در بر انگلیختن جماعہ انگلیشیہ
وید و بنو عیکہ توانست و دانست و در ترغیب و تحریض آنہا جنگ سراج الدولہ کوشیدہ ملکیت سیٹھ طاہر اہو ساطت گماشتہا
خود این چند تہوڑہ را کہ مہاجن عمدہ کلکتہ بود برین صرافت آورد کہ انگلیشیان را برارادہ مجادلہ و مقابلہ سراج الدولہ ہم
گرداند و راجہ دولہ رام نیز کسے را برین کار متعین نمود کہ بندہ نام او ششیدہ و میر محمد جعفر خان جان میرزا امیر بیگ
را کہ اندکے از احوال اورینکوئے کہ در سائیدن بعضی بی بی با انگلیشیان ہنودہ بودہ و کور شدہ فرستادہ احوال سہو گیا
سراج الدولہ با خود و دیگران و اجتماع آرا سبے جمیع مردم برد فحیہ او با جماعہ انگلیشیہ طاہر نمود بلکہ محضر کی سبے میر محمد جعفر
مہر سردار اینکہ از دست سراج الدولہ بجان آمدہ بودند تیار شدہ بود نیز بصحابت میرزا کور فرستادہ خوانان حرکت
سرداران جماعہ انگلیشیہ گردید و پیغام داد کہ اگر شما صاحبان اندک حرکتے از جاسے خود و سہل جنگے با سراج الدولہ
نمائند تارک او بہر صورتیکہ دایم ما خواہیم نمود و بانکہ توجہ شما خلق علمے از دست اید و اضرار این ظالم نجات خواہد
و عمدہ ادکے مبالغہ خطیر سہ کرو و پیچیدہ دیگر تو اضعاف کہ بندہ را بران اطلاع نیست ہو کہ بعد و پیمان و بدریان
آمدن مساجان مذکور نمودہ ظلمہا اینکہ از دست سراج الدولہ بر سبے گیشی و دیگران گذشتہ بودہ چند ازان آراستہ
یکیک طاہر ساختند جماعہ انگلیش کہ در شجاعت و پر دلے نظیر ندانند و کیست کہ بالشتہ شجاعت و مروتے جویا سے
نام و نشان و بشرط تیسر اسباب مملکت نشان بناسد با شماع این اخبار و اطلاع بر حالات باہم مشورہ نمودہ لمقتسات
میر محمد جعفر خان و راجہ دولہ رام پیر فتنہ مہیا سے مجادلہ با سراج الدولہ شدند اما چون ضابطہ این جماعہ دکل عقلا نیست
کہ بے جتنے معقول با کسے بر ہم زشد البتہ جواب و سؤل با سراج الدولہ نمودہ جتنے معقول در بر ہم زدن مصالحتہ بہر شتہ
باشند کہ بندہ بران اطلاع ندار داغلب کہ رنگ و تعاضل در اکو اسیلے تا وان کہ بعض مال بغایت رفتہ کلکتہ مقرر
شدہ بود دست او نیز جنگ و بر ہم زدن صلح شدہ باشد جہ ششیدہ شد کہ سراج الدولہ یک کرو و پیچیدہ ضرورت قبول
نمودہ ادا سے آن سلا و دشوار گشتہ بود بہر صورت بعد قرار یافتن ارادہ مدافعہ با سراج الدولہ کرنل کلیف حریف
بنات جنگ با پنج و ہا یکہ سیادت ستعد جنگ گردید و سراج الدولہ بتلای این خبر مضطرب شدہ بغیر از استرناہی منافقان ندید و از در رفتن
و مدارا درآمد اما سو گندیہ طبیعت بسلے زجورت جگر خون کتم و یک ساعت از دل بدر چون کتم و راجہ دولہ ہم
را سبے اکثر افواج پشتیبانہ پلا سے فرستاد تا تیار سے سنگر و مورچال و مستعدا و اسباب حرب نماید او در اینجا شتہ
کار سرکار طاہر سے نمود و در باطن از کار ساز سے خود قافلہ نمود و مہاسے نمود و موافقت با جماعہ انگلیشیہ ہم از طرف
خود دہم از قبل میر محمد جعفر خان استحکام سے داد و سرداران لشکر سراج الدولہ را نیز با خود متفق سے ساخت و ہر یکے
را بعدہ مناسب حالش ستال و شریک حال خود سے گردانید و میر محمد جعفر خان نیز آمد و رفت در بار بار تفاسے
خود شروع نمودہ در ہمین کار بود تا آنکہ شہرت وارد کہ جہ کس با اینہا گردیدہ کہ تر کسے از دل با سراج الدولہ ماند چون

سب سے مع باقی ماندگان جماعہ خویش و توپ و بندوق و پیادہ باسے برق انداز تربیت کرده خود ملازم سرکار باشند جماعہ انگلیشیہ
 یا بایا و اشعار سرداران منافق سراج الدولہ یا بخوابش خود مصحوب و کیل خود سراج الدولہ پیغام دادند کہ مصالحہ فیما بین
 ما و نواب بعلل آمده و لازمہ مصالحہ بلکہ مشروط است کہ دشمن ما دشمن نواب و دوست ما دوست نواب و ہمین قسم دشمن
 نواب دشمن ما و دوست نواب دوست ما باشد الحال میان ما و فرانسیسان خبک شدہ ما اینہا را زدہ ایم و نواب اینہا را
 در کف حمایت خود جا بدادہ تہیہ پرورش آندا دارند این امر باعث نقض عہد و برہمے مصالحہ است و منافقانیکہ خواہان
 زوال دولت او بودہ اند مبالغہ کردہ کہ برای این گر خیمہ باسے چند آرزو کے و برہمے با انگلیشیان مناسب نیست اینہا را
 جواب باید داد سراج الدولہ در بنیاب باموشیر لاس گفتگو نمود لاس مذکور در جواب گفت کہ اگر شما حمایت ما در معاملات
 کپنی فرانسس بکنید مخالفت عہد مصالحہ خواہد بود و اینکہ شما ہزاران نوکر دارید اگر چند کسے از فرقہ ما ہم ملازم داشتہ باشید
 نقض عہد نمی شود سراج الدولہ جواب مذکور با و کلا سے انگلیش گفت آہا بایا و اشعار بد خواہان سراج الدولہ اصرار بر سخن
 سابق نمودہ مبالغہ داشتند و ارباب غرض نیز در قالب دولت خواہے عرض مے نمودند کہ ہر کچند فرانسس مفلوک
 برہمے با انگلیش خارج از قانون خرد و موجب بے مفسد است تا آنکہ سراج الدولہ ناچار گشتہ موشیر لاس را بر فتن عظیم آباد
 ترغیب و در بر آدن او از حضور خود مبالغہ ما نمود و موشیر لاس وقت رحمت عرض نمود کہ اکثر نوکران با شما در مقام عذر
 دکنیہ خواہے و با انگلیش اتفاق نمودہ ارادہ ما دارند و مرا برابرے بد خواہے شما برہمے آرنہ بعد بر آدن من شمارا
 با انگلیش جنگا نیدہ کار خود سرانجام و شمارا تمام خواہند کرد و ما من ہمراہم در غلبیدن با آہنا قاصر نخواہم شد و نوکران شما
 بر شما دست نمی توانند یافت بیشتر اختیار با شماست سراج الدولہ از فیکہ ستولی داشت نتوانست کہ او را نگہدار گفت
 بالفعل رفتن شما صلاح است اگر حاجت شود باز جلد شمارا مے طلبم لاس گفت کہ نواب صاحب یاد داشتہ باشند کہ
 میان من و شما باز ملاقات نخواہد شد و بعد گرسیدن از متغناست و روانہ عظیم آباد گردید بعد بد رفتن او از مرشد آباد
 شاز غتھا سراج الدولہ با میر محمد جعفر خان و راجہ دولہہ رام شہتہ او یافت و این ہر دو کس جگت سیٹھ و دیگران را
 کہ از دست سراج الدولہ عاجز بجان در روز و شب ترسان و لرزان بودند با خود متفق ساختہ و فکر بر انداختن بنیاد دوش
 شدند بے گمیشی کہ کینہ دیرینہ از سراج الدولہ و تبار کے داغ ضبط اموال و سلب خانہ خود داشت مخفی در امانت
 میر محمد جعفر خان کو شہید گرفت و با سہر کے گمان رعیت خاطر بسوسے خود و احوال اغواف از سراج الدولہ داشتہ و فرما کے
 شکایت بزبانے مردم مستعد پیش آہنا کشادہ و حقوق پدر و شوہر خود بیا دشان دادہ و ظلم و استہانہ مے کرد و ہر کی را
 دلالت بر فاق میر محمد جعفر خان و راجہ دولہہ رام مے نمود و خود نیز بر سائیدن اشرفیہا کہ در وقت ضبط اموال مصحوب
 زنہا مے مستعد و خواہہ بر ایاں خانہ خود مخفی نگہدا شتہ بود امانت و مدد میر محمد جعفر خان مے کرد و میر محمد جعفر خان و قضا
 دیرینہ خود را زربار سائیدہ معرفت آہنا از فرقہ سپاہ بہر کس را کہ بکار و با فلاس گرفتار بود گر ویدہ خود مے گردائید
 و از دھاسے در خانہ او کمال خفا بود *

ذکر بر انگشتن ارکان نفاق پیشہ اصحاب انگلیشیہ را بجا ئیہ سراج الدولہ و گذشتن بنامی
 عہد و پیمان با جماعہ مذکورہ و لشکر کشیدن سرداران انگلیش بر سراج الدولہ و بر آدن

راجہ دولہ رام با استحکام مورچال در پلا سے و در ساختن بانا و آمدن سراج الدوله تا
بر پلا سے بارادہ جنگ و ہزیمت یافتن از افواج انگلیشیہ فرنگ مقرر شدن نظامت
بنگالہ بمیر محمد جعفر خان و انتقال دولت از خانوادہ مہابت جنگ بندگیران

چون کار بجایک سابق ذکر یافت رسید ہر یکے رائے اختیار نمودہ چارہ مدافعہ سراج الدولہ منحصر در بر انگلیختن جماعہ انگلیشیہ
دید و بنوعیکہ ترانست و دانست و ترغیب و تحریض آہنا بجنگ سراج الدولہ کوشیدہ حکمت سیٹھ طاہر ابوساطت کما شکتا
خود امین چند نوزہ ما کہ مہاجن عمدہ کلکتہ بود برین مرافعت آورد کہ انگلیشیان را برارادہ مجادلہ و مقابلہ سراج الدولہ ہم
گرداند و راجہ دولہ رام نیز کسے را برین کار متعین نمود کہ بندہ نام او ششیدہ و میر محمد جعفر خان جان میرزا امیر بیگ
را کہ اندکے از احوال اورنگزیو گئے کہ در رسانیدن بعضی بی بے با انگلیشیان بنودہ بود کہ کورشد فرستادہ احوال سراج الدولہ
سراج الدولہ با خود و دیگران و اجتماع آراسے جمیع مردم برد فحیہ او با جماعہ انگلیشیہ طاہر نمود و بلکہ محضر یکے سبے میر محمد جعفر خان
بہر سردار اینکے از دست سراج الدولہ بجان آمدہ بودند تیار شدہ بود نیز بصحابت میرزا اندک کور فرستادہ خانان گرت
سرداران جماعہ انگلیشیہ گردید و پیغام داد کہ اگر شما صاحبان اندک حرکتے از جاسے خود و سہل جنگے با سراج الدولہ
نمائید تدارک او بہر صورتیکہ دانیم ما خواہیم نمود و باندک توجه شما خلق علمے از دست ایداد و ضرار این ظالم نجات خواہد
و عمدہ ادا کما باغ خطیر سکر و روپیہ و دیگر توابعات کہ بندہ را بران اطلاع نیست ہو کہ بعد و پیمان و بدربیان
آمدن مہاجان مذکور نمودہ ظلمہا اینکے از دست سراج الدولہ بر سبے بے گیشی و دیگران گذشتہ بودہ چند ازان آراستہ
یکیک طاہر ساختند جماعہ انگلیش کہ در شجاعت و پرورے نظیر ندانند و کیست کہ بالشتہ شجاعت و مروءے جویانے
نام و نشان و شہر و تیسر اسباب مملکت شان بنماشد باستماع این اخبار و اطلاع بر حالات باہم مشورہ نمودہ اہمتمات
میر محمد جعفر خان و راجہ دولہ رام پذیرفتہ مہیا کما مجادلہ با سراج الدولہ شدند اما چون ضابطہ این جماعہ دکل عقلا نیست
کہ بے جتنه معقول با کسے بر ہم زشد البتہ جواب و سؤل با سراج الدولہ نمودہ جتنه معقول در بر ہم زدن مصالحت بہر شکت
باشند کہ بندہ بران اطلاع ندار دان غلب کہ رنگ و تعاضل و رکاو کما مطلع تا وان کہ بعض مال بغایت رفقہ کلکتہ مقرر
شدہ بود دست آویز جنگ و بر ہم زدن صلاح شدہ باشد چہ ششیدہ شد کہ سراج الدولہ یک کرور روپیہ بضرورت قبول
نمودہ ادا کما آن براد و شوار گشتہ بود بہر صورت بعد قرار یافتن ارادہ مدافعہ با سراج الدولہ کہ نزل کلیف حروف
بنابت جنگ با افواج و ہا یکہ بنیاد پشت مستعد جنگ گردید و سراج الدولہ کہ بتلای این خبر مضطرب شد چہرہ غیر از استرمنای منافقان ندید و از در رفت
و عار ادا آمد اما سو کندیہ بیت بسلائے زجورت جگر خون کتم و بیک ساعت از دل بدر چون کتم و راجہ دولہ رام
را کما اکثر افواج بیشتر تا بر پلا سے فرستاد تا تیار کما سنگر و مورچال و مستعدا و اسباب حرب نماید او در انجا نشستہ
کار سرکار طاہر سے نمود و در باطن از کار ساز کما خود قافل بنودہ مہا سے نمود و موافقت با جماعہ انگلیشیہ ہم از طرف
خود ہم از قبل میر محمد جعفر خان استحکام سے داد و سرداران لشکر سراج الدولہ را نیز با خود و متفق سے ساخت و ہر یکے
را بوجہ مناسب حالش متعالی و شریک حال خود سے گردانید و میر محمد جعفر خان نیز آمد و رفت در بار بار نقاسے
خود شروع نمودہ در ہمین کار بود تا آنکہ شہرت وارد کہ چہ کس با اینها گردیدہ کتر کسے از دل با سراج الدولہ ماند چون

چون خبر رسیدن کرنل کلیف از کلمته پنجه غفلت از گوش سراج الدوله کشید چار و ناچار بادل دو نیم پراز سراسیمه از منصور کج
کوچ نموده بانوج مقصد خود که عبارت از میردن بخشه در اجه موبین لال دیوان و میرا هیانش باشند و معدود سکه از
مخلصان دیگر تابلا سے رسید و از ان طرف کرنل کلیف ثابت خجک با جماعه خود و قلیل فوجی از بلنگه که شاید همه وجوه
عد و لشکرش بدو سه هزار نفر کے کشید و رباغ پلا سے رسید و صفت آرا گردید و روز پنجشنبه پنجم شوال سنه کبیرا در یکصد و سیصد
آتش گیر و دار بلند شد چون فرقه کلاه پوشان در قانون و آداب خجک توپ انداز سے و تفنگ سیم و شریک ندارند
خصوص انگلیش که در فرق مختلفه خود سیم ممتاز و درین کار کسے را با خود انبار سنے دانند بمبرته بارش کله توپ متواتر و متوالی
نمودند که عقل تماشایان حیره و پریشان و قوت سامعه و باصره در ادراک سرعت آن عاجز و حیران بود میر محمد جعفر خان
و دیگران که باعث این فساد و خرابان شکست سراج الدوله بوده اند از دور بطرفیکه متعین بودند تاساده تماشای سکی می نمودند و
میردن و غیره که گرم جانفشانی مطالب فتح و نصرت بوده دست و پا سے میزدند از شدت درود گوئی توپ بحال یورش
نمی یافتند اما آهسته آهسته پاسے جلالت پیش گذاشته راضی به تقصیر نبودند تا آنکه دولتش روز گذشت و میردن موبین لال
قریب بباغ پلا سے رسیدند بلکه میگویند ثابت خجک نسبت به این چند بگمان شده مورد عتاب ساخت و فرمود که و عد چنین
بود که خجک در نهایت قلت رویداده مقصدیکه منظور است انجام خواهد یافت و فوج همه مخوف از سراج الدوله است آنچه
دیدہ سے شود برعکس گفته تست او التماس نمود که بهین جماعه مخلص سراج الدوله اند که سے جنگند هرگاه اینها مغلوب شوند آنچه
گفته ام اثر آن ظاهر خواهد شد چون رشتی افعال و تیج کرد از سراج الدوله مثل کشته گسوت انتقام پوشید و بدو میردن را که از دلاوری
و شجاعت بهره داشت و تخم خلاص سراج الدوله بدل خود سے کاشت گوئی توپ جانستان رسیده ظاهران او برید کاش
نهایت انجامید او را در همان حالت که بر جناح سفر آخرت بود و جعفر سراج الدوله آوردند کلمه شجر حسین ارادت خود گفته جان
شیرین بجان آفرین تسلیم نمود و سراج الدوله را بمشاهده این احوال پدید و دوش و حواس میش آمد و شروع با اضطراب و اضطراب
نموده میر محمد جعفر خان را طلبید و گفت او در آمدن سهل انکار سے نموده و رنگ میکرد سراج الدوله مکر مردم را و دستا و با بایم
و سماعت تام آوردند چون میر محمد جعفر خان مع متوسلان و منتسبان خود مثل خادم حسن خان و پسرش میر محمد صادق خان
معروف بمیران نزدیک آمد سراج الدوله عجز و کاح را از عید بر برد چنانچه شنیده شد که دستار از سر خود برداشته و بخت
میر محمد جعفر خان گذاشت و گفت اکنون من از کردار سے خود پشیمان و حق قرابت و رعایتها سے جد خود مهابت خجک
شیع آورده شمار بجاسے آن مرحوم سید انتم امید دارم که از قصور ما سے بنده در گذشته انچه لازمه نجابت و سیادت و یقینا
حقوق دیرینه و قرابت باشد بعل آرید و جان و ابرو سے مرا نگذارید میر محمد جعفر خان در آن وقت تا بورا دیدہ انچه بناید
لمحوظ داشت و نزد غایب او باخته التماس نمود که الحال روز قریب الاتمام و وقت یورش و خجک نمانده پیش رفتگان و حکم
شود تا بجاسے خود برگردند و این وقت خجک را موقوف نمایند فردا ان الله تعالی با اتفاق سائر فوج تدارک این خجک
خواهم نمود سراج الدوله گفت خوف شجاعت میرزا کور آزا هم متحد گردید که ذمه من است شجون نتوانند نمود سراج الدوله
دیوان خود را اجه موبین لال را که پیشتر رفته مع میردن گرم ستیغ و آویز و بتوپ انداز سے مشغول بود و پیا و کما همرا سے
او از اطراف و جوانب پیشتر رفته و قابو سے خود دیدہ و تفنگ انداز سے هم میکردند حکم فرستاد که برگشته بمسکو و پیر
آید او جواب فرستاده که وقت برگشتن نیست هر چه شد نیست همین جا خواهد شد و اگر من بگردم آنوقت در لشکر راه یافته

طریق فرار کشادہ فرمایا و سراج الدولہ روسے میر محمد جعفر خان دیدہ مشورہ طلبید خان مرقوم سخن اول را اعاده نمود و گفت
 کہ از نا خود میان قسم کہ گفتیم کار سے می تواند شد دیگر اختیار یا صاحب است سراج الدولہ باستیلا سے ہراس بہوش و حواس
 گشتہ اطاعت میر محمد جعفر خان را بہ ضرورت اصوب و صلح شمرد و مہین لال را بمبالغہ و بہتہام از جا نیکہ رسیدہ بود و پس
 طلبید بیت چو تیرہ شود مردار و زکار چہ ہمہ آن کند کش نیاید بکار چہ بجز دگر گشتن مہین لال از ان مکان لشکران را
 پریشان خاطر سے پیش آندہ ہراسیان اہل نفاق و بیدلان و دراز و فاق راہ فرار کشدہ کہ تحقیق آغاز نہادند چون این را
 گشت ہر سیکہ بشاہدہ دیگر سے سرد رہے ہم نہادہ شروع بگرختن نمود و در اندک زمانہ فرار شہین ع یافتہ ہمہ کس را
 اختیار افتادہ سراج الدولہ کہ براحوال لشکر آگہی یافت و خوف عظیم از حریف مقابل و عظیم تر از ان از دشمنان بغل لاحق
 داشت و کمتر کسے را دوست خود سے انکاشت شدت اضطراب از جمیع تدبیرات دست برداشتہ ساعتی از روز نہ کرد
 کہ یوم انیس بود باقی ماندہ خود ہم رہکار سے سالک فرار گشت و ششم ماہ شوال سال مذکور دسہ ساعت از روز جمعہ
 برآمدہ بمصور گنج رسید بر چند تا کید نمود کہ ملازمان در منصور گنج ہجراست او قیام نمایند تا برای خود را سے کہ مناسب دانند
 بعد اندک تامل اختیار نماید کسے قبول نکردہ ہر سیکہ بعد از سے متمسک گردید حتمی محمد امیرج خان کہ پدر زرش بود سراج الدولہ
 پیش او ہم دستار خود از سر برداشتہ بر پایش گذاشت کہ درین وقت بر آخدا دست ازین بر نہ داشتہ ہمیں جاکشاید
 و مردم را جمع نمائید تا اگر گرختن ہم صلاح افتد بطور مناسب میر آید خان مذکور نشیند و عذر را خواستہ بخانہ خود رفتہ بجا
 بیاس ہترضا سے مردم ہر کہ از وجہ مناسبرہ بلکہ بطور مساعدہ ہر چہ درخواست فرمان داد کہ خزانہ راکتادہ ہمہ کس سیند
 و تاشب در خزانہ باز و دستگیرندگان دراز بود در ان شب مبلغ خطیر سے ہر کہ ہر جیلہ توانست برداشت و در خانہ خود
 جمع نمود اما کسے بکارش نیامد وقتی کہ بذل اموال و در گذشتن از اندوختن درز و وبال سے بایست نکرد و دست و زبان
 از انداز سے مردم باز نہ داشت آخر برابر العین خود مکافات ہمہ را دیدہ و جمیع مصائب بحسن بر جان و بدن خود برداشت
 چنانچہ گفتہ اند طبیعت ہما زور مند سے مکن بر کمان چہ کہ بر یک نقطہ سے نماند جان چہ ہر گفتیت پاس سے مردم ز جایی چہ کہ
 عاجز شو سے گرد آئی ز پاس سے دل دوستان جمع ہتیر نہ گنج چہ خرنیہ تہی بہ نہ مردم بر پنج منید از در پای کار ہی سے
 کہ افتد کہ در پایش افتی سے عدد و رکیو یک نباید شمر د کہ کوہ گران دیدم از سنگ خرد نہ بینی کہ چون با ہم آیند مور
 ز شیران جنگی برارند شور نہ موسے ز اہل شمشیر سے کمتر است چہ پر شد ز زنجیر حکم تراست + القصہ سراج الدولہ خود را بی یار
 و یاور دیدہ تمام روز در منصور گنج گذرانید و شب شنبہ ہفتم شوال سال مذکور بقدر سے کہ توانست جوہر و اشرفے باطن لبت
 و ہر سخے از زہنا سے دیگر کہ انہارادوست سے داشت بسوار کرمقہ و میانہ برداشت و اخیال را بر از احوال و اقبال
 ہمراہ گرفتہ و رنلت آخر شب از خانہ خود بد رفت و از راہ نادانے و حکمرانے قضا راہ خشک گذاشتہ بہ بلکوان گولہ شتا
 در انجا بر کشتی ہاکہ آمادہ داشت سوار شدہ راہ عظیم آبا د گرفت اگر اندک دل خود سے داشتہ بعضی جامعہ داران ریزہ
 را کہ گمان رفاقت با نہا بود پیغام فرستادہ راہ خشک سے رفت اکثر مردم بطبع بسیار وقداست حقوق بر فاقست او خبر آند
 و با چند ہزار کس بد سے رفت و کسے مزاحم او در راہ ہانے توانست شد بلکہ دہ ہر نرسے مردم با و ہوسستہ کثرت و
 جمیت سے افزود و لیکن کرا مجال و یا را کہ چارہ نقد میر و تدارک قضا تواند نمود غرض سراج الدولہ بر سحرہ و خشتہا راہ عظیم
 سے پیو دقتل ازین ماجرا ہنگام استعمال حرکت جامعہ انگلیشیہ بارادہ خاک او و نہضت خود بہ پاس سے خطے ہوشیر لاس

رئیس فرانسس در کمال خطر ارنگاشته در نهایت تاکید و عجلت ابلاغ داشته بود و خط مرقوم باور رسید اما موافق ضابطه الحال بندوستان تازیکه براسے مصافت او بر راجه رام نراین نخواه کرده بود و موصول شود و رنگ بسیار که شد بعد از آن که مذکور روانه گردید قبل از رسیدن او در اینجا کار سراج الدوله تمام و او را مردم میر محمد جعفر خان از محاذات راج محل گرفته و درین انتقام آورده بودند و شیر لاس متصل براج محل رسیده اتمام کار سراج الدوله شنیده گشتیها س خود را بطرف عظیم آباد برگردانید و بیکر کث که الحالی جنرل شده از ولایت آمده در آن وقت بمرتبہ میجر س همراه کرنل کلیف بود بتقاب لاس و در صورت ملاقات او عدم انقیادش با مور بنگلیدن با او بر مایه و زوگر دیده تا گرم نامه دیگر در سبے ادرفت و شیر لاس کینزل پیشتر از و میرنت میجر کث تعاقب او نموده از حد سربس موبه متعلقه سراج الدوله بدر کرده برگشت + + +

ذکر داخل شدن میر محمد جعفر خان در منصور گنج و جلوس نمودن بر سندا ایالت
بر سبب صوبه بے تصدیق و رنج گرفتار شدن سراج الدوله در دست نوکران و
خرامیدن او بعد ترنیکه انتقام ازین جهان بجا و دان + + +

چون میر محمد جعفر خان زمانه را بکلم خود دیده بعد که یقین سراج الدوله در پلا سے توقف نموده با کرنل کلیف و دیگر سواران انگلیش ملاقات کرد و دستکام عهود و مواثیق نموده جماعه مذکوره را با خود در میان گردانید و بر احوال سراج الدوله و احوال سرداران فوج از آن برگشته طالع اخلع بهرسانید از اعیان شهر و ارکان دولت و سران سپاه چون خاطر جمع داشت بعد یک روز که عبارت از صبح روز شنبه بیستم ماه شوال سال مرقوم الصدرباشند داخل دولت خانه سراج الدوله و در میان گردیده مناد س بنام خود در شهر مرشد آباد گردانید منافقان دیگر که با او وفاق و رزیده بودند و سلامت طلبان ادرام که از سربد و سو خود را برکنار س شمرند و بیکار کیا و گذرانیدن نذ و تمیست نزد او شتافتند و کسانیکه بدل س این امر به طرف سراج الدوله در دل داشتند شرمه قلیل بوده اند آنها هم چار و ناچار از ایند او اضرار او ترسیده خود را با کثت ناسان مسلحت ندیده حاضر آمدند و میر محمد جعفر خان بر سندا ایالت تکیه زده کوس ملک و دولت بلند آوازه ساخت و باتفاق راجه دولبه رام برتی و فتق مهات ضبط و ربط اموال و حساب و انقسام آن برای جماعه انگلیشیه در راجه دولبه رام چنانچه موعود بود پرداخت چو با خطاب و القاب سبابت خبک و وضع و اعلام و نهایت خوش و در دل آرزو س آن داشت بر س خود مقرر ساخته شجاع الملک سام الدوله میر محمد جعفر خان بهادر سبابت خبک در مهر خود کند و خطاب سبابت خبک مرحوم براسے سبب خود میرن مقرر ساخته و خطاب سببیت خبک مرحوم بر سبب ابراد خود میر محمد کاظم خان معین نمود و در محالک محرو بر سبب صوبه اکثر جارقاسم استالت و استقلال بنا بر صلاح حال نوشته ارسال داشت و میر محمد قاسم خان و اما خود را مع مردم برای اگر فتن سراج الدوله فرستاد و میر داوود و برادر خود را که در راج محل س بود نیز بتاکید و عجله نوشت که در گرفت سراج الدوله جدید بلین نماید سراج الدوله را که دام اجل چپیده بود و آنطرف دریا مقابل راج محل رسیده در تکیه و انامشاه نام فقیر س سبب عظمی از شقی فرو داد و اراده خشن کچر س برای خود و دختر خود و دیگران که و سه روز پیش س خود را بودند نمود غاصه را با دقیر مذکور در زمان دولت و اقتدار خیر س که موجب تخفان و آزار او باشد اجل آورده بود و خیر مذکور کیند ویرینه در مینه خود رخنه داشته دام نزویر کبتر و و به قلع و دلی جوئے پیش آمده اهتمام در طبع طعام و التماس استراحت

و اگر مینمود مستحیله را بر اج محل فرستاده دشمنان اورا که در فصول تلاش نمی که سودند آگهی اد میرداو دو میر قاسم خان با انبوهی که
 همراه شان بود در رسیدند و سراج الدوله راجع عیال و اموالیکه با خود داشت بدست آورده شادمان گردیدند و ملت
 بهینت لنداست اگر بشنوی که که گرفتار کا به من ندر و به چون سراج الدوله مکافات را محبوس میباید و بعضی دیگر
 پیش آمده که ساسنی را که قابل خطا خج نیدانست تحمل عقاب آنها میگردد و از سرکش التماس جان بخش و تعین وجه قوتی
 و نگه داشتن در زادیه می نمود میر محمد قاسم خان صند و قچر یو لطف النساء را که زیاده بر ملکوک می ارزید در ان زمان
 بود و عید ویم و امید گرفته متصرف گردید و ازین قبیل آنچه دیگر میگرفت و بدستش آید گرفت و دیگران نیز در خور تبه
 و لیاقت خود میر چه هر که را به صورت دست داد و در اخذ و جرآن کوتا به نمود و مومین لال که بدیو اسے سراج الدوله
 سرافتخار و اقتدار کیوان کشیده سربایه عباد و عداوتها گردیده بود و قبل از اسیر سے آقا سے خود در مرشد آباد گرفتار
 آمد و محمد جعفر خان بر اسے استرغنا سے راجه دولبه رام اورا حواله راجه مرقوم نمود و ظاهر اموال اندوخته او بدست
 راجه دولبه رام افتاده جانش نیز در همین کشاکش تلف گردید و سراج الدوله روز یکشنبه پانزدهم شوال سنه یکم هزار و
 و هفتاد و هجری در دست نوکران خود اسیر دولت و هو ان بر شد آباد رسید چون خلق اورا بدان حال مشاهده نمود
 دولت و اقبال و جاه و جلال و ناز پروردگی بایش که در زمان صغرسن و عهد مهابت خبک دیده بودند بیداد آورده
 خیره سر سے و زشتی افعال اورا بالمره از خاطر محو و منشته گردانیده بر احوال او ترحم می نمودند میگونی بعضی از جماعه
 ملازم که مسکن آنها سر راه بود اورا بد اسخا ل دیده و متاثر گردیده و قاصد استخلاص او شدند اما مقتدران که بعضی از و
 و بعضی از دشمن تسلط اسید و فاسے و عده سیم و زرد داشتند و بیاب ساسا محو نموده و غماض گردید و آنچه مکرور خاطر
 زمره ناتوانان بود بطور زیر رسید میر محمد جعفر خان اقامت خود در منصور گنج به عو سے جانشینی مقرر نموده میران را که
 اولاد و ازین طبقه شاه خاتم همشیره عباس سے مهابت خبک و پرورده اول بعد مردن پدر بود و روحیله قدیم خود و جعفر گنج
 نگه داشت و میران مذکور در جمیع امور قد سے چند از پدر خود پیشتر و در غایت وضع و لباس و انید او اضرار و دیگر ذمام خلاص
 پیشتر بود و نیز در قتل مردم و مالشبه نه تا محول و چاکلی و چالا که در امور نامعقول از جمله خرم و دور اندیشی شمرده قابل و ترحم
 سواد سیر میدانست و باین حالات خود را عقل لکاس دانسته با کتاب اعمال قبیحه گذشته بمهابت خبک می جستجو
 استماع در و در سراج الدوله اورا نزد خود طلبیده شته در جائے مفید نموده و از رفقاسے خود و امان قتل او گشت نجیب
 زادگان که نشاء مرد سے داشتند ازین کار زشت استنکاف نموده احد سے بران امر شیخ اقبال نکرد آخر الام محمدی
 ناسے که از به و شعور تک پرورده پدر سراج الدوله و مهابت خبک بود و جده سراج الدوله یا مادر او دختر سے بکیس را
 پرورده طلبا لمرضات الله با آن شقه کتخا کرده بودند این شقاوت را اختیار نموده بعد دوسه ساعت از و در سراج الدوله
 بقتل او رفت چون سراج الدوله اورا دید پرسید که هانا بر اسے کشتن من آمده اقرار نمود آن بے چاره از جان خود مایوس
 گردیده و محبذ از افعال به در بارگاه کرم الکی تا بگشت و گفت ایار سنی نمی شوند که در گوشه افتاده زندگانی کنم بعد از ان
 گفت نه البته و در انتقام قتل ناعق حسین قلی خان کشته باید شد و جلاد مذکور تیغ بید رنج کشیده و سر تبه چند بر پیکر نازنین او زد
 بر روی زمین افتاده گفت بس مست که کار من تمام و انتقام بانجام رسید و جان غیرین بجان آفرین سپرده ازین دارا استغلام
 و مقول تیغ جفا در گنه شمت و لاش اورا بر هو ج فیلی انداخته بطور تشهیر و شهر گردانیدند میگونی فیلیان هاشاک سراج الدوله

خون حسین قلی خان ریختہ ہو کر رسید بدون امر و ارادہ سراج الدولہ کے بغیر ورت فیصلہ استادہ کرد و قطرہ خند از خون سراج الدولہ ہم بر جان زمین یکید فاعقبہ و ایا اولی الابصار **تکلم** چنین بود گردیدن روزگار و سبکی و بد عمد و ناپایداری و منہ بر جان دل کہ بیگانه است و چو مطرب کہ ہر روز در خانہ است و نہ لائق بود ہمیشہ باد لبہ کہ ہر بامدادش بود شو کہ ہر روز دنیا خس است کہ ہر دم تے جائے دیگر کشت است ہنکوئے کن امر و چون وہ تراست کہ سال ذکر دیگر کے وہ خدا اگر گنج قارون بہست آورے و غاند مگر آنچه بخشنے خورے و چون لاشش او در بازار بدیراے مادرش رسید از ہمتا شود و غوغا بر ما جز امطلع گردیدہ بر ہنہ سرو پا بر دو و سینہ ہلچہ زان برون دودید خادم حسن خان بر بام خانہ خود کہ سیر و مقابل دروازہ مادرش بود تماشائے تشہیر لاش مخدوم زادہ خود سے نمود مشاہدہ این احوال نمودہ بیا لان خود فرستاد تا بفرب کنگ و چوب دستی آن زن بیچارہ سپر کشتہ سرگشتہ رابع دیگر سنواں ہمراہش اندرون خانہ کردند و قتیکہ سراج الدولہ را آورده بودند میر محمد جعفر خان در خواب بود اگرچہ از افراط مغیرات بیدار شیں ہم کمتر از خواب بود خصوص در آن وقت کہ نشہ ننگ تبائیہ جلوس بر سر تاجا کشتہ ننگ در بالا کشتہ از بیچ عالم خبر سے نہ داشت سپر بلند ہنتر قبل ازین کہ پیرا ملائے شود کار سراج الدولہ تمام ساخت چون بیدار شد ہمیرن پیغام فرستاد کہ از ناظم غزل مقید غافل گشتا ہے بود خندید و جواب فرستاد کہ من نہ آن بے خبرم کہ در چنین امور تساہل و تغافل خواہم نمود و ہر کس نزد او حاضر سے شد در مفاخرت خود سبکفت کہ پیر مرا الحال پیغام فرستادہ و من بہان وقت کار اورا تمام ساختم یاران من خود ہمیشہ زادہ ہنتر جنگ مہمانہ و چنین کار ہا چگونہ را تو انہم داشت منحصر کہ بعد تسلط و تشہد ارکان دولت خود بارہ رام زمین نوشت و خواند منتفن ترغیب بلالت توبلی و استہا شریع شد و نیز مامشات یا میر محمد جعفر خان مہوت بیت اشتر و حکمی برا خدائی ہنتر غلام علی سیک حکیم سیک بر جہ رام ہارین شتہ نزد خود طلب شد میرزا مذکور کہ حسب الامر سراج الدولہ مقید بود و بیچارہ را از ارول کشیدہ آورده بودند خلاص یافتہ نزد میر محمد جعفر خان رسید میرزا مذکور سابق بنا سبت بطیع نہایت دوستی با میر محمد جعفر خان داشت درینوالبہ تقرب و افرختن افتہ کسے از ہنتر بان با او برابر نمود چون خبر این انقلاب و بیداری بخت میر محمد جعفر خان از خواب و تاجا کے او بر سرند ایالت بنبارس رسید ما مردم را کہ اخراج الدولہ بودیم و خانہ و محالات مملوکہ و التمنا و عظیم آباد و معرفت با میر محمد جعفر خان از خبر حسن چنانچہ باید بود امید و عظیم آباد متیقن شدہ خان مرقوم با والد فقیر نہایت ربطا خلاص و کمال اتحاد داشت بر گاہ بندہ وارد مرشد آیا بتقریب سے از جائے میشد اول میر محمد جعفر خان برک ملاقات بندہ بجزد خبر و دے آمد بعدہ بندہ بر اسکے باز دید میرفت و میرن بنا بر حد ائت سن کہ نسبت بقفیر داشت سلوک خرد سے عمل سے آورد و از ادب حقہ روبرو سے فقیر کے کشید علاوہ آن بانقے علی خان برادر خرد فقیر میر محمد جعفر خان را دوستی و بے تکلفی یارانہ ہنتر بود کہ بالاتر از ان تصور نتوان نمود بنا برین اورا گمان شد کہ گویا این دولت بجانہ اش آمدہ اگرچہ سچ نباشد نہایت صوبہ عظیم آباد البتہ با خود اید شد ازین حجت غرضے متضمن مہار کما د نوشتہ ابلاغ نمود و خود بنا بر عہدہای وافر کہ بر آشنائی و اتحاد میر محمد جعفر خان داشت ارادہ معاودت با ما کن مالوفہ مملوکہ تقسیم داد و کشتی ماتیا نمودہ والدہ و جمیع اہل و عیال و رخوان را برداشتہ روانہ عظیم آباد گردید بندہ نظر بر نیکی الحال میر محمد جعفر خان را کد گوشہ با سمان ساید و ما از مرتبہ خود در نہایت پستی و تنزیم و میر محمد جعفر خان چنان کسے نہایت کہ بوسے آدمیت از کل ارضیائل استثناء م توان نمود و امید حقوق شناس سے تعارف سابق از و باید داشت اندک تا ملی نمودہ در بنبارس تو قے کہ در نقی بلخان

را تیز بالغ تعبیل شد ایشان لشینده مع اخوان دستبازان عظیم آباد آمدند چون خبر ورود ایشان بناظم وقت رسید جواب غصه قلم انداز نمود و راجہ رام ناراین را نهایت ملاحت بر بے خبری او نوشت و امر نمود کہ وارذان را مع نقی علی خان باز نیکیاں بر گردانند آن وقت نقی علی خان را گفتہ سبده یاد آمدہ بر آمدن پشیمانیناروسے داد و بحسب قسمت میر محمد کاظم خان برادر میر جعفر خان از چند سال لازم راجہ رام ناراین و بخشگرے سرکار و داشت اگر چه مر سادہ بود و انا از حق نباید گذشت خصا علی حمید بزرگانه بسیار داشت سید علی خان برادر سوسے فقیر خجہ متشرفۃ این ماجرا ظاہر ساخت و گفت کہ راجہ رام ناراین چویدار خود فرستادہ در معاودت الطرقت بنارس حسب الامر برادرشما کہ ناظم اندمبالغہ دارد از استماع این خبر بر آشفت و برام ناراین پیغام فرستاد کہ من با ایشان شرکیم اگر بر آوردن ایشان از شهر منظور باشد فکر بر آید و من باید نمود راجہ رام ناراین عذر را خواست و اظهار نمود کہ مرا با این صاحبان کاوے نبود از امر برادرشما حسارت باینکار نمودہ ام گفت او شان پوچ نوشتہ اند اگر کش را من سے نایم شما کارے مذاشتہ باشید او خاموش نشست و این مرد بزرگ را بر چه در دلش آمد بزبان قلم دادہ بہ برادر خود میر محمد جعفر خان نوشتہ فرستاد چون خطر رسید بہ تنبیه برادر نام و متنبیہ گشتہ از ارادہ فاسدہ خود باز متعاقبش سبده رسیدہ بر این ماجرا آگاہ و سلفی علی خان از آمدن من مضطر گردید کہ مبادا خبر ورود ایشان محرک آشفتگی خاطر میر جعفر خان و رام ناراین مجدد و اگر دیندہ تشویش ایشان دیدہ است حالت نمود کہ من از ورود خود رام ناراین را آگاہ میکنم و انعم اگر راستے گشتہ اذن و ادسیما نمیداد الا بر میگردد و رقعہ بر اجہ مذکور نوشتہ فرستادم جواب در کمال خوبے نوشت و بر ملاقات خود مرا طلبید و اذن اقامت داد و فقیر در خانہ بایرادران و مادر سبہ بردہ گاہ گاہے آمد و رفت در بار رام ناراین سے نمود تا آنکہ غلغلہ شور شنید حاضر علی خان غلام صولت خبگ مرحوم کہ دروغہ دیوان خانہ آتش ہم بود با اتفاق اجل سنگہ کا تینہ دیوان شوکت خبگ کہ در پورینہ خروج نمودہ بہ موہن لال یا نائب اورا گرفته مقید ساخت و خود بحکومت آنجا سرے برافراشتہ بود و خبر آمد آمد میر محمد جعفر خان و برآمدنش از مرشد آباد با استماع شور شنید مذکور شیوع یافت و معلوم شد کہ میر محمد جعفر خان بارادہ اطفاسے نامرکۃ آنجا و استقام و شخیر عظیم آباد با فوج ابنوہ برآمدہ چنانچہ در اورا آئینہ تفصیل این سوانح بوضوح ہی انجام

ذکر برآمدن میر محمد جعفر خان بارادہ گوشال حاضر بخان نظام و خیر عظیم آباد و تالیف راجہ رام ناراین و دیگران

چون در مرشد آباد انقلاب عظیم و فترتے جسم رودے داد ہر یکے در خیالے افتادہ ارادہ پیش گرفت راجہ رام ناراین را ہم پہلوان سنگہ و راجہ سند رنگہ و دیگران دلالت بلشکر کنے و انتقام ولی نعمت و خداوند زارادہ او نمودند و توفیق و جرات نیافت و ہر چند اندیشہ باز طرف میر محمد جعفر خان در مال احوال خود داشت مامشات پیش گرفتہ امیر پیش را اصوب امور پنداشت روزے میر محمد کاظم خان برادر میر محمد جعفر خان مع ہمراہیان خود کہ جم غفیرے بود بی خبر و غیر وقت اول صبح در باغ ساختہ رام ناراین کہ او ہم و رانجا بود در رفتہ داخل شد و رام ناراین متوجھش گشتہ از عمارت باغ مذکور در عمارت باغ دوم کہ ضمیمہ ہمین باغ بود رفتہ نشست و مخلصانش در آنجا اجماع نمودہ گلہ این قسم آمدن نمودند و رام ناراین ہم عذر آنکہ این وقت ملاقات نمے تواند شد زبانی مردم گفتہ فرستاد و از میر محمد کاظم خان و برادرش بزرگان گشتہ شکایت ایشان نقل مجلس خود نمود تا آنکہ میر شرف الدین کہ جماعہ دار قدیم از ملازمان خجاع الدولہ و سر فرزند خان

و بعد از آن آنار فیروز مہابت خبک و سراج الدولہ و تبار کے مخلص و دو تنخواہ میر محمد جعفر خان بود و گیندامل نامی از گنہاشہ
 و رنقا کے جلالت سیمہ بسفارت و تالیف و استمال رام ناراین از لشکر میر محمد جعفر خان مع مراسلات اور سیدند و سرگرم
 کار خود گردیدند و حاضر علی خان کہ درم خریدہ صولت خبک مرحوم و دار و غنہ دیوان خانہ او و موردا الطافش بود و بعد کشتہ شدن
 شوکت خبک تسلط پورسہ لال از طرف سراج الدولہ در پورنیہ بسیر میر دینار چل سنگ کا پتھ دیوان شوکت خبک در عجم پورسہ لال متعہد پگتاج پور
 دسر پور کو گنہ دارہ و گنہ گورہ و غیرہ جاہ گشتہ زر و نامی ہمہ رسانیدہ بود سپاہ و عیال پورنیہ از عہد صولت خبک کہ ہشت نہ سال گذشتہ بمیر محمد
 مذکور نہایت معرفت و ب تقیہ ب آہنا با اولیا کفر رجوع ہم و ہشتند نابین ہر دورا چیز سے شمرند مردم پورنیہ مثل رعایا
 بنگالہ نہایت نام و مطیع ہمہ کسے باشند و سپاہ توطن آنجا ہم کذلک حاضر علی خان و اچل سنگہ از کمال شفاہت
 نشناختن مرتبہ خود درین انقلاب باہم ساختہ سپاہ آنجا را با خود متفق گردانیدند و نائب موہن لال دیوان سراج الدولہ
 را کہ حاکم پورنیہ بود مقید نمودہ حاضر علی خان بر و سادہ حکومت تکیہ زد و اچل سنگہ دیوان مدار المہام او و مرجع مردم آن
 دیار گردیدنے الحقیقہ حاضر علی خان را بنام تورہ ساختہ صاحب اختیار جمیع معاملات و کار و بار بند و سے مذکور بود
 میر محمد جعفر خان را چون بر رام ناراین نائب نظامت عظیم آباد و طہینان و غنما و بنود رفتن بصوبہ مذکور و انفرار و و جمعی
 از معاملات آنجا ضرور سے شمر و درین عرصہ آشوب پورنیہ ہم بگوشش اور سیدنا چاربرک انتظام این دو کار در ماہ صفر
 سنہ یکہزار و یکصد و ہفتاد و یک ہجرت در ماہ پنجم از امارت مستعار خود نہضت نمودہ داخل محسکہ گردید و فرزند ارجمند
 خود میرن را در مرشد آباد بہ بنیاست گذاشت اول منزل کہ میدان ہمنیا بود از برادر حقیقہ سراج الدولہ کہ میرزا مہد نام
 و بعضی از خطاب ہا پیر خود داشت و در تحت فرمان برادر زندگے سے نمود با آنکہ در قید سخت مقید بود اندلیت ہمنیہ
 بقلش فرمان داد و مشہور خود چنانست کہ آن بچارہ را در تختہ با سے کہ برای نگہداشتن شال و تہانہ سے سفید
 سے سازند گذارشتہ و سیما نہایش را چنان تنگ کشیدند کہ در آن شکجہ روح آن مظلوم لعالم قدس پرواز نمود و از بعضی
 مسروع افتاد کہ زہر قوے تاثیر سے خورانیندہ آن مظلوم حرم سہوم بان عالم رفت بعضی از معتدین سے گویند
 کہ سبب کشتن آن بے چارہ برگشتن راجہ دولہ بہ رام از میر محمد جعفر خان بود کہ در اندک زمانی صحبت فیما بین ہر دو کس
 ناچاق و اتفاق با فراق مبدل گردید سببش ہمانا آنکہ راجہ دولہ بہ رام چون مقصد سے عمدہ مہابت خبک پورنیہ
 مثل راجہ جانکی رام و در عہد آقا سے خود صاحب پاسکے جالردار و نائب بود و میر محمد جعفر خان در ظل حمایت او
 از جزا سے خیانتہا سے بخیگرے محفوظ ماندہ منت احسان بر سپاہ میگذاشت و خود ہم نفعہا بر سے داشت
 راجہ مذکور بخون خان و آبد سے خود کہ از سراج الدولہ داشت اول با میر محمد جعفر خان شہ یک و مددستان گردید
 و اکثر در دل خود از ریاست میر محمد جعفر خان و اطاعت خود نام و منفعل گشتہ ارادہ بر آوردن میرزا مہد سے مرحوم درضا
 گزرا نید و بعضی کے کان را درین باب خفیہ بانیکا رگاشت کہ برادر سراج الدولہ را بخو سے تا با در ساند و میر محمد جعفر خان
 رجوع سپاہ و افراد سے زربا دولہ بہ رام دریافتہ و برارادہ او آگاہ گشتہ و مضطرب و قاصد قتل آن نوجوان بے گناہ
 گشت علی اسی حال آن بچارہ را ناخوش گشتہ ذخیرہ اندوز و زرو بال و بقتل نفوس محرمہ زہر خود مطہن خاطر و نازع ہوا
 گردید میرن مذکور خود را بجا سے شہامت خبک شمرودہ علمہ او را علمہ خانہ خود کرد و چنانچہ حاجے مہد سے مرحوم را در
 دیوانخانہ در راجہ راج بلہ بنگالی جاگیر نگہ راد دیوان خود مقرر نمود و خادم حسن خان کہ نام قرابت خود با میر محمد جعفر خان

استنارے دادنی الحقیقہ قراستے نہ داشت چه صورت قراستش آلت کہ سید خادم علی خان پدر خادم حسن خان شوہر خواہر میر جعفر خان بود و خادم حسن خان از ان ضعیفہ بہم نہ رسیدہ از زنی دیگر کہ شاید کشمیریہ بود متولد گشتہ بدین جہت بخواہر زادگی او مفاخرت سے جست و در ہر مجلس میر محمد جعفر خان را بلفظ ماسو کہ در ہند کے خالورا میگویند تعبیر می نمود انکے مناسبتہا سے مزاج داشت و در سن ہم چندان تفاوت نہ بود بدین سبب از بد و جو آنے در تماشائیہ و خوش طلبی و لہو و لعب کہ مرغوب ہر دو کس تا پایان زندگانی بود ہمیشہ شریک و ہمہم در یک مرتبہ و مقام مقیم بودہ اوقات را بکام و طرب میگذرانیدند لیکن نسبت میر محمد جعفر خان نہایت عیار و در حساب و کتاب و اخذ و جر زر بہوشیار تر و سیکسر کے و تیز مغز سے و در مزاجش غالب و با وضاع خانہ جنگی و حرکات و کلمات کو عیانہ مقدار و راغب بود چون بنو کر سے مولت خبگ مرحوم بد تھا در پورنیہ بسر بردہ از راہ و رسم آن دیار و داخل و مخارجش انکے تمام دانست از رو سے حکومت آنجا سے نمود و در جلد و سے رفائے کہ ہنگام خوف سراج الدولہ با میر جعفر خان کردہ و فی الحقیقہ در پناہ او بسر بردہ چہ سراج الدولہ از خادم حسن خان ہم بد گمان و خواہان ایذا و اخراجش بود توقع داشت کہ چون حق تعالیٰ بر شاہین ہمہ ملک و دولت بخشیدہ اگر گوشہ پورنیہ باین بندہ کہ با ذیال دولت شامتشیت و منتسب بودہ بخشید از بندہ پرور بیایگانہ نخواہد بود چون ہنگامہ حاضر علی خان رو سے داد و میر جعفر خان بارادہ املفا سے ناکرہ آن فساد بیرون بر آمد خادم حسن خان کہ زر سے معتد بہ با خود داشت اسباب امارت بقدر حاجت آراستہ ہمراہ سے میر جعفر خان گزید و اصلاح مناسب پورنیہ را بشرط اعطا خدمت آنجا و امانت اندک فوج متعہد گردید میر جعفر خان کہ رغبت بعیش و آرام خصوص درین از منہ کہ وقت شام دوستے بدستش آمد نہایت داشت و معاملہ عظیم آباد را از پورنیہ عظیم تر سے پیدا شد رکنے گشتہ خلعت خدمت پورنیہ با و داد و میر محمد کاظم خان رسالہ دار قدیم نہایت خبگ را کہ با تقریر ہم قراستے داشت چنانچہ ذکر شد در خبگ شوکت خبگ با سراج الدولہ تقریر سے گذشت و بالفعل میر محمد جعفر خان بنا بر تالیف قلوب بر رسالہ اش افزودہ بخشید کے بعض افواج ہم با و فرمودہ بود ملک خادم حسن خان ہمین نمود *

ذکر رفتن خادم حسن خان بہ پورنیہ و ظفر یافتن بر حاضر علیخان و مہجلی از سواح آنجا

میر محمد جعفر خان خود در راج محل توقف نمودہ خادم حسن خان را چنانچہ گفتہ آمد بہ پورنیہ مرخص نمود خادم حسن خان فوج و اسباب خود آراستہ عبور گزنا کرد و نوشتجات بہر خود بنام ہر یک از رؤسای سپاہ و رعایای پورنیہ کہ جملہ را بنام و نشان سے شناخت متفنن و عدو و عید و تالیف و تهدید بزرگداشت حاضر علی خان سفاحت نشان و اچل سنگہ مغرور خود و از آرمیت دور بشاہدہ از دھام شش ہفت ہزار پادہ برق انداز تگیتی آنجا و دوسہ ہزار سوار مجاور آن دیار کہ منیر لہ رعایا و از تاثیر آب و ہوا سے آنجا بر سے ارتنگ و عار گشتہ لائق کارزار نبودند خود را مسدود کار سے تقویہ نمودہ بارادہ مدافعتہ خادم حسن خان بعد استماع ارادہ اش از پورنیہ بر آمدہ بجاییکہ مناسب و است طرح سنگر و سورجہاں انداخت و منق پان نامہ بنجے دماغ اورا بطریق احکام نجوم برد لالت فتح و ظفر ششورانیدہ طرا و اضلاع مورچاں تجویز خود مقرر ساخت و حاضر علی خان مع دیوان با فوج و سامان در ان سنگر اقامت و مزیدہ

مستعد بکار نشست و رفقا سے خود را زرباسے بسیار که از خزانه فراہم آمدہ عامل سراج الدولہ بدست آمدہ بودہ را بیکان
 بختی نمودہ خوشنود گردانیدہ چون خادم حسن خان نزدیک رسید رعب و خوف در دل فتنین جا کردہ خادم حسن خان
 خود استمداد فوج از میر محمد جعفر خان نمود و عرضہ نوشتہ بحال ابلاغ داشت کہ موافق وعدہ فوج با عانت من نزد تر
 برسد و منزلت در قلوب سپاہ پورنیہ ہم رسیدہ در میان آہنا اندک اندک راہ فرار افتتاح یافت و شبہا ہر کسے
 ترسناک تر بود راہ خانہ میگرفت تا آنکہ در جمیعت حاضر قصور کے راہ یافتہ خاطرش ہم پریشانی پذیرفت میر محمد جعفر خان
 چنانچہ معین شدہ بود میر محمد کاظم خان بیکم خادم حسن خان روانہ ساخت خادم حسن خان کہ مرد عیار کے بود
 براضطراب سپاہ و سالار پورنیہ آگہی یافتہ مقابلہ را مناسب دانست تا بے اغانت دیگر کے کاہے ہم کند و نامی
 ہم برآرد و نابہرین قبل از ان کہ میر محمد کاظم خان برسد سپاہ ہمراہ خود را آراستہ صفوف حرب مرتب نمود و
 محل خبک کو فتنہ سوار شد از ان طرف حاضر علی خان و اہل شنگہ نیز تہ خبک نمودہ و صفوف را آراستہ ہر سنگ خود
 مستعد ایستاد چون خادم حسن خان مع فوج خود نمایان شد سپاہ حاضر را کہ خوف و ہراس وافر مستوی گردیدہ حکام
 ہم و امید از خادم حسن خان نیز رسیدہ بود بجز و دیدن طلیعہ لشکرش بی تحریک سیف و شنان گریزان گشتہ راہ
 فرار ہمو دند و بجانہ خود رسیدہ آسودند حاضر علی خان عاجز و حیران گشتہ بچا یکے و چالا کے بدر رفت و رفت
 کہ رفت غاہر راہ کو ہستان گرفتہ بیرون از حدود محروسہ این ہر سہ صوبہ جائے کسر بر آوردہ در انجا بے پرو و
 در عمدہ عالی جاہ میر قاسم خان باز آمدہ دستے در قید او ماند بعد از ان از و چیزے مسموع نشد و خادم حسن خان
 مطغور و منصور در اہل پورنیہ گردیدہ در خانہ ہاسے بنا کردہ مصلحت خبک نزول نمود و فرمان داد تا تفحص کردہ اہل شنگہ
 را حاضر کنند آن احمق با مید آنکہ تصدے پیشہ ام و بدنامے بر سر حاضر علی خان افتادہ چنان تعرضے با من
 نخواہد بود تا بگشتہ گرفتار آمد خادم حسن خان کا غنہ جمع و خرج از و گرفتہ ہر کرا با دیو پوسنہ و چیزے از حاضر و ادبیت
 آوردہ بود استر داد نمود و اکثر فراریان را بے آبر و کرد و مع شے زاید از انچہ گرفتہ بودند بمعرض وصول در آورد
 و مردم را بطعن و کنایہ ہر قدر سلیقہ اش و فامود و رنجانید و زروا فرسے باید نامے اندوخت درین ضمن میر محمد کاظم خان
 حسب الغلب رسید و با خادم حسن خان ملاقات نمودہ بعد روز کے چند مرض شدہ و نزد میر محمد جعفر خان رفت
 و خادم حسن خان شید الارکان گشتہ بانتظام ممالک متعلقہ خود پرداخت بعد چند ماہ رتن پان منجم کہ دہات
 بخشیدہ سیف خان و مصلحت خبک در پورنیہ داشت بگمان آنکہ امر را با سبجان کہ کار سغان بہین نشود نمودن
 اغنیا بسخنان دروغیے اصل بہت کینہ نمے باشد خادم حسن خان با من کینہ چرا داشتہ خواہد بود رفتہ با او بایست
 دہات را متصرف بایشد چون رسید خادم حسن خان با ستمزا غمور نمودہ گفت رتن پان جیو ساعت را خود خوب
 سنجیدہ از خانہ برآمدہ باشد گفت نواب نامدار کار ما بہین بہت کہ تحقیق و تفتیح ساعت ہر کرا دیگران سے کنیم ہر کرا
 خود چگونہ قصور کردہ باشیم گفت حاضر را ہم خود ساعت سجد گفتہ در میدان آوردہ بود و یہ فعل شد بجز دہات
 مردم را گفت کہ این گیدے را بردہ بنیے اورا بر نہ تا قدر ساعت شناسیش براد و بر دیگران عیان گرد و جبکہ
 اولی آمد و میر محمد جعفر خان با جمیع لشکر و خستہ تہ رفتن عظیم آہل نمودہ

ذکر نصرت نمودن میر محمد جعفر خان از راج محل بطریق عظیم آباد و ساختن راجہ نام این

با کر نل کلیف و محفوظ ماندن از شر و روبرو گشتن میر محمد جعفر خان مشغوف و مسرور

چون تئیه میر محمد جعفر خان بر راجه رام ناراین بجز معلوم شد رشکار کے خود و پادشاه دولت محصور در اتفاق با جماعه انگلیشیه دید چه اعتاد سے بر قول و فعل میر محمد جعفر خان و اتباعش نداشت ناچار با گنبد امل ساخته اور او کیل خود گردانید و گفت بجو خاطر خواه من خطے بھر دی سخت کر نل کلیف تحصیل نموده باید آور و تا من ملین خاطر گشته حاضر شوم و مسوده درست کرده داد گنبد امل نزد میر جعفر خان رسیده ظاهر نمود که بے توسط صاحبان انگلیشیه رام ناراین حاضر نمے شود اگر خطے از مہر و دستخط ایشان برسد مقدمہ بزود سے طے شد و الا خدا سے دانند چه صورت گیرد جواب یافت کہ یہ مضائقہ گنبد امل با نشے ساخته و مسوده خاطر خواه خود نویا بندہ روبرو آور و چون میر محمد جعفر خان چندان خط و سواد ندانست و در نشے بنگر گشتی لازمہ اوست خصوصاً بعد طعام پہنچ کار سے نمی پرداخت مزاج شناسان وقت دیدہ مسودہ را آور و ند مذربے دماغ خواستہ متوجہ خواندن نشے گفت مضمونش بگوئید مناسب مزاجش ظاهر نمودند پروا نگي داد کہ پیش کر نل کلیف برده مطابق مہین تو بیارید گنبد امل کار خود کردہ بزود سے نزد کر نل کلیف رفت و موافق مسودہ خط نویا بندہ گرفت و کر نل مسودہ را نزد خود نگہداشت مضمون آنکہ شما بخاطر جمع بیایید حفاظت جان و آبرو و مال صوبہ و عدم درخواست محاسبہ از شما مذمہ است و گنبد امل از ہما بجا پر پرد از بطرف عظیم آباد برکشاد و رسیدہ بر راجہ رام ناراین فرزدہ دیدہ او خط را دیدہ و مطمئن گردیدہ ارادہ رفتن با استقبال ملاقات میر محمد جعفر خان جزم نمود و ساعتی دیدہ نقل مکان کرد بندہ را کہ تالیف قلب نمودہ اغلب تو امان ملاقات بود و مشغول اشفاق و عنایات سے نمود و ضرور افتاد کہ مہاشات و مداراتی بلا ذکر کردہ آید نابیرین در مکانی کہ نقل نمودہ و رویہ مقام داشت رفتیم و محقر رقعہ نوشتہ بدست او دادم حاصل مضمونش آنکہ ہیکہ کارہ ما ہم گاہے بکار سے آئید اگر مناسب دانند بندہ نیز ہمراہ باشد بزینقائے ہمان ورقہ دستخط نمود کہ من بالفعل در تشویشے میر و مہاجمین اخلاص بشما در نظر جلوہ گرفتار است انتظم انشا اللہ تعالیٰ بعد معاودت با کامیابے خدمتی کہ از دست بر آید سعادت خواہم شد مرض گشتہ بجانہ خود آمد و اورا راست بخدمت کر نل کلیف ثابت خبگ شتافت و سائل غیر گنبد امل کہ محرم نبودند غیب و دلالت بر رفتن نزد میر جعفر خان و انظار قباحت ملاقات با جماعہ انگلیشیہ با انواع مختلفہ نمودند رام ناراین کہ مرد عیار سے بود التفات بگفتہ آنجا کرد و رفتہ با کر نل کلیف ثابت خبگ ملاقات نمود ادیبی از سرداران رام ہمراہ ملاقات رفتہ ملازمت میر جعفر خان رساند این سخن بر میر ند کور گران آمدہ در دل ملائے از رام ناراین بہم رسانید بعد ملازمت فرمان داد کہ در زمان طرف خرگاہش رام ناراین خیمہ خود کند چون او الحال مطمئن بود حسب الامر بجا آور و دو اتفاق دوسہ منزل طی نمودہ باغ جعفر خان کہ متصل با باد سے عظیم آباد طرف شرقی برب آب گنگا و فقست عسکر گردید نفی علی خان و سید علی خان علی خان و خان فقیر بوساطت میر محمد کاظم خان برادر میر جعفر خان ملازمتش رسیدند و بندہ بمعرفت میر محمد کاظم خان سختے کہ فی الجملہ نام قرابتی و بان غریبہ آشنائی و حقوق دوستیہا سے او احسان سابق بابت خبگ سراج الدولہ باشو گشت خبگ برگردن بود یک ملاقات نیایا سے با میر محمد جعفر خان نمود چه فقیر را با اوصناع اوقیل ازین نفاست و بعد از ان ہم مناسبتی و با بجا است او بنا بر عدم بجا نیست رہتی بنود و در مدت دوسہ ماہ اقامت او در عظیم آباد شاید یکبار یا دو بار دیگر بدر بادت و سہارن با ستماع تقریرات موحشہ و زجرت خاطر و انتشار جوہر سہم رسانید و خواہش شاہدہ آن مجلس مصحح گردید علی آب اوقات بجانہ میر محمد کاظم خان سختے گزرا بندہ دل خود را نوشتہ و میباشست دہر چند عسرت و تنگی دستی بسیار در ان آوان

لاحق بود فقیر این شعر خباب شیخ خرب را سکنه اندر قاسی فی اعلیٰ علیین تنذکر بوده نوسع از کدورت تار با بخاطر خود راه نمیداد
 بیست مطرب سماع بر گشت و ساقی شراب ده ایام را با مال و فلک را جواب ده سیر محمد جعفر خان را با میرزا شمس الدین کاشانی
 ویرینه و نهایت بے تکلفی ها بود بلکه اندک مبلغی بطریق قرص سیر محمد جعفر خان در عهد سراج الدوله که ایام منظر البش بود نیز رسانیده
 در این اوقات مالک دفاکن و خزاین سراج الدوله در سه صوبه را قایل گشت میرزا شمس الدین متوقع انواع مراعات بنا حقوق
 سابقه بود اما بر عکس آنچه مینوشت بود مشاهده نمود و کمتر دخلوت بار می یافت بخوف آنکه چون مرد خوش طبع میباید و کنه
 آشناست مبادا فرصت یافته کلماتی خبیثه که موجب کسر شأنش باشد بزبان آورد روزی سیر محمد جعفر خان مذکور صحبت جلوه وقت فرصت
 دریافت سیر محمد جعفر خان خواست که عذر سے گفته از اول زبانش را نیکو گفت سیر محمد صاحب من احسانا سے شتافراش
 نموده از احوال شتافراش نمیکم چنانکه که زربا سے موعود لیا جان انگلیش رسانیدن و دیگر امور ضروری را سر انجام داد و آن
 شده هرگاه او قاسی فرصتی و وسعتی بخت را خدمت شتافراش خواهم بود سیر محمد که دل سوخته و غمگین با سے اندوخته چند ماه داشت
 گفت نواب صاحب احوال خود را زیاده برین نفرمانید که مرا رقت سے آید و چه کنم که سراج الدوله خانه مرا غارت کرده والا
 درین وقت هم خدمت را سعادت سے شتر دم سیر محمد جعفر خان را که جو اسر زو اسر و از بدست افتاده و تمام عمر خود در از رو
 آن بر باد داده بود بسیار سے پوشید چنانچه در بر دست از هر چه سیر محمد سمران و این سمران با شش هفت در یک دست
 جمع سے شد و مال با سے مردارید علی هذا القیاس سه چار عدد در گردن سے انداخت آن روز هم همین بهیات بود سیر
 شمس الدین گفت سنگی چند که در دست و گردن خود بدولت است چیزی نیست که بکار کسی آید اما انیقدر سهبت که اگر این
 دست طیارچه بر روی این مجلس سے زدند راحتی و سرتی بدل من سے رسید چون سیر محمد مذکور هم همراه سیر محمد جعفر خان عظیم آباد
 آمد بود که بجان مرقوم خبر سے دروغ از راه عداد سے که با میرزا شمس الدین داشت رسانید که آدمها سے سیر محمد
 مذکور با مردم کرنل ثابت خبگ سازند و خانه خبگی نموده اند اتفاقاً بعد از سیر محمد حاضر شد مجمع عام بود چه عجب که سیر محمد
 آن روز بوده با ششم بجز درود سیر محمد شمس الدین سیر محمد جعفر خان و ارا مخاطب بلکه مخاطب ساخته گفت صاحب مردم شتافراش
 کرنل صاحب جگند نمیدانید که کرنل کیست و مرتبه اش چیست سیر محمد شمس الدین بر پا ایستاد و بیابگ بلند گفت قله گاه
 مرا چه یار که با کرنل صاحب طرف تو انم شد من هر صبح بر خاسته خبر کرنل صاحب را سه کورنش میکنم با کرنل صاحب چگونه
 بر این پر سے خواهم جست و این کنایه بود بطرف او که با وجود عدم نیافت نظامت بطفیل کرنل مرقوم بان مقام و مرتبه سیده
 القصد بعد چند روز سیر محمد جعفر خان را که الفراغ از عیش و کامرانی و تماشای رقص سرود زنای سے آن دیار سیر آمد
 اراده داد و صوبه عظیم آباد به برادر خود سیر محمد خان نمود و محاسبیه داخل صوبه مذکور از رام نارا این دروغ است او که برا
 همین روز با توسل بکرنل ثابت خبگ و اصحاب انگلیشیه حبه بود با کرنل کلینط طاهر نمود و کرنل سیر محمد جعفر خان پیغام مالعفت
 ازین امر فرستاد سیر محمد جعفر خان بوضع گفت گو سے که داشت بر شفته جواب داد که صاحب چه سخنی دارد صوبه را که برانم این
 بهیم دبرادر خود را محروم گردانم بر ا سے چه دبر که کرنل باز گفته فرستاد که سیر محمد همین روز با اول باشا در مشا و کلامه خوانا
 زناقت من شدید و تکلیف رفتن همراه خود نمودید را صوبه مانع شما بودم که ما مردم را همراه سیر محمد و در کار با سے مالی بلکه
 خود و خیل مگردانید که اکثر کار با سے شما مطابق ضوابط و آرا سے مانخواهد بود و هرگاه با سے من و ریمان باشد چاره ازیرا
 و مالعفت اطوار و انفا لیکه موافق قواعد مقرر و عمو و معینه ما نباشد نداریم بنا برین مداخلت ما در معاملات موجب تحش و

افتراق و باعث تبدیل رفاق نبفاق خواہد شد بجا طر شمایا مد اکنون کہ مارا آورید ملاوہ خط استالنت متقمن عہد و پیمان بہر دستخط
من نویا نیدید چگونہ خلاف عہد و نقض پیمان بلعل سے تواند آمد میر جعفر خان انکار مضمون خط و استدعای مسودہ نمونہ ثابت
مسودہ را فرستاد چون مسودہ خواندہ شد میر جعفر خان اتفاق کشیدہ بافتیان و گنبد اعلیٰ در آویخت آنہا ہم بر دو بدل خیابان
باید نمودہ باتفاق لازم ساختند کہ مسودہ را در حضور گذرانیدہ و مضمونش مطلع گردانیدہ ایم الحال بنا بر جوہر مشاغل و غلبہ نسبی
از خاطر خاطر حستہ و فراموش گشتہ است خلاصہ میر جعفر خان را چارہ غیر از استرنا سے کرنی درام ناراین نامد و از اظہار ارادہ
خود نام گشتہ شروع برضا جوئے رام ناراین نمود و برادر بیچارہ خود را بنہ نوید و امید مرحوم و اعطاف و دیگر خوشنود گردانید ہمارہ
خود در زمرہ امیدواران گرفت و کار کارخان سبک کہ دیرینہ آشنائے باخان مرحوم و از انکتبہ اسے تسلط نیز عراضی نیاز
نگاشتہ خوشنود داشت بامید غور سے در رفع مناقشہ کہ باراجہ سندرسنگہ داشت حسب طلب میر جعفر خان و حضورش
آمدہ بوعہ کہ امروز در فردا شدادمان بود راجہ سندرسنگہ از دانائے و خوبئے خود تو تسل برام ناراین کہ داشت دست از
برنداشتہ میر جعفر خان را مثل سائر الناس میدید و گاہ گاہ سے آمد و رفت در بارش سے نمود چون مقدمہ رام ناراین
صورت گرفت و مباہلے معاملہ او متانت پذیرفت کامکار خان کہ از مدتی بانستلا ایفا سے وعدہ امیدوار بود بر دفع
ایا سے رام ناراین بیاس خاطر راجہ سندرسنگہ مقید گردید و میر محمد جعفر خان از انتظام امور نو سے کہ مذکور شد فراغت
یافتہ اجماع فقر اسے قلند رکہ باصطلاح قبیلہ سے نامند نمودہ طعاسے لائق خورائید و سرفقیب یک روپیہ و ادب از ان
سہ گرم نشا طہو کے گردید و جامہ ہار از نگین ساخت و ارباب لہو و لعب و اصحاب عیش و طرب را بنواخت دین عرصہ
رام ناراین کہ براحوال فقیر اندک تو جہے داشت برای واکند اشتن جاگیر ات قدیم پر گنہ چلا و دماہا سے مونگیر و ہات بنی کر
دسوا لنگہ میر جعفر خان التماس نمود و میر جعفر خان ناچار پاس خاطر شش ضرور شمر دہ اذن داد رام ناراین این احوال را بنہ
گفت و میر جعفر خان چون دید کہ این کار تمشیت یافت و فقیر علی خان برادر فقیر کہ باخان مرحوم دیرینہ آشنا بود و ہمیشہ مدو
رفت بختش سے نمود پیشتر خود خیابان ایا سے بدان رفت توقعات عظیمہ داشت بالفعل ہم نتیجہ یہ مصاحبت امیدوار
کار را بود خواست کہ باراحساسے بر سر نقے علی خان گذارد و او را از سر خود واکند بنقے علی خان فرمود کہ صاحب در بارہ جاگیر
خود اگر امر سے منظور باشد سواش بیاریہ باسن دستخط کردہ دہم نقے علی خان ماسے الضمیر و ایاقتہ ناچار سوال واکند
جاگیر ات مذکورہ نوشتہ بر دو میر محمد جعفر خان بنام راجہ رام ناراین دستخط کردہ داد و دوسرے را خوشنود نمودہ داعیہ
معاودت نمود چند روز در چہل ستون کہ بنا کردہ ہیبت خبک مرحوم بود رسوم ہوسے را باہتمام تمام تقدیم رسانید کہ
روزانہ موسمش چون باقی ماند در ریگستان دریائے گنگا کہ در میان اندک آبے جارے داشت بجز نمودہ ہر پردہ
بر پاکر دو شور ہوسے بیوم فہ شور شاہ ساختہ آخر روز از ایا م معہودہ اش گیا عقدا ہنود روز خاک بنیر سے بر سر درو
جہ کہ است این عمل ہم خاطر خواہ خود و ہوا خوانان با بنجام رسانید و داد رنگ آمیز سے د خاک بنیر سے دادہ معاودت
بشہر غفیم آباد نمود و از انجا عازم مرشد آباد گشتہ اول بنیارت مقابر بہار خصوص مرقد شاہ شرف بن سیحی منیر سے کہ
شیخ و متقد اسے خرم ہار و قریب و جوار آنجا است رفت آرزو سے کباب گوشت گا و بار و عن بلخ شرف کہ گزشتہ
نوشان آنجا است بسیار داشت و میگفت کہ در انجا خاطر خواہ خوردہ خواہد شد شنیدہ ام کہ لحد درود در قصبہ ہار بکنہ
روشناس آنجا کہ در تیار سے کباب مذکور شور سے بہشتند فرمایا ہنود ہر کے درست کردہ سے آور و بعضے از آہنا

مورد تخمین و آفرین بسیار و بیش از مره مورد محبت شدند و لعمده علی الرادی *

ذکر مجمل از سوابق احوال راوشتاب سرک و عروج او بمعارج این عاریت سرک

راوشتاب را سه اول بیوتات نوپس خانه آقا سلیمان غلام گریس خان دوران امیرالامرا و خانسانان مصمصام الدوله سپهر امیرالامرا مذکور بود و قبلیل موابجه ملازم سرک کار گریس مرقوم آخر بنا بر رشد و تمیزیکه در حلیت آن غزیر بود بر شیه اعلی تر نشیمنده بدرالمهام سرکار مصمصام الدوله بنیابت آقا سرک خود گردیده رائق و فائق مهابت گشت چون احوال شایعمان آباد آشفته و اوضاع آنجا را برسم یافت سکونت در آن شهر لائق حال خود ندیده دیوانه پادشاه سعظیم آباد و قلعه دار سرک رشتاس و خدمت محالات جاگیر مصمصام الدوله مذکور بنام خود گرفته با وضع شالیته و اسباب درست لائق حال خود اندک مایه نریکه اند وخته بود بعد ورو میر محمد جعفر خان بعظیم آباد رسیده اول ملاقات با راجه رامن ناراین نمود و بواسطت راجه مذکور ملازمت میر محمد جعفر خان حاصل کرد چون هوشیار بود دریافت نمود که رامن ناراین دخل دیگر سرک درین صوبه و مداخلت او بر کار راسه ماموره بنا بر دوستی خواجه محمد سرک خان که پیشتر جاگیر است مصمصام الدوله که سپرد او بود و غنی خواهد و میر محمد جعفر خان مردیت از همه امور غافل بنا برین وقت معاودت میر محمد جعفر خان بمشرد آباد رفاقت کرنل کلیف بهادر ثبات خنک اختیار نموده همراه او تا به شهر مذکور رفت و با کرنل مرقوم بگذرانیدن تحف و هدایا توسل و اخلاص بهم رسانیده بواسطت او کار راسه خود را خاطر خواه بر آورد و اسناد و احکام در مداخلت و معاودت کار خود بنام رامن ناراین ماهر کرنل مذکور و بواسطت او بمهر میر محمد جعفر خان حاصل نموده بعظیم آباد برگشت و در کار راسه مذکور خپا نیجه باید دخیل گشته بحسن شعور خود و سلیقه کار دار رامن ناراین را هم در چند روز از خود راسه ساخت و در دل او هم بنوعیکه باید جا کرده روز کار بکام و آرام و غرت و چشم بمرئی

رجوع به بقیه قصه خود میر محمد جعفر خان و لواحق آن *

نقشه علی خان برادر فقیر بیاس اخلاصها تا بهار مشالعت میر محمد جعفر خان نموده برگشت و بنده را بهر خید میر کاظم خان بنحش سما جتھا کرد و منی گفت که شمارا کار راسه با نام عمده و اولادش نخواهد بود مگر گاه به عید ماسیه یکبار رفتن بدر بار اتفاق خواهد و پانصد روپیهد و خراج ماه به من خواهم رسانید فقیر را بنا بر انزجاریکه از اوضاع و اتباع میر محمد جعفر خان و از فقدان لیت و قدر دانیهایش بود اراده رفتن بهرگز نشد و راجه رامن ناراین هم امیدوار سرے داشت بهر صورت چون مقدربنو و بنده تا بیکینش پورنجیمه میر کاظم خان بنحش و روح الدین حسین خان رفته و از دوستان استرخاص نموده روزیکه کوچ لشکر بطرف باره رسته مشرد آباد و نمفت میر محمد جعفر خان بسمت قصبه بهار شد فقیر معاودت نموده بخانه خود برگشت سرداران کلکشیه که همراه میر محمد جعفر خان آمده بودند از آنجمله بود مشرد و اچه و مشرامیث و این هر دورا با میر عبدالمتن میر غلام علی صفو شے که نسبش بیاد شاه فلک بارگاه شاه اسمعیل صفو شے الموسوسه حد سلاطین صفویه ایران و دره التاج صاحب خردان جهان سر رسد نهایت دوستی از عداقت شان در عظیم آباد که بکار کپنی خود مامور بود و دند بود و جد بزرگوارش که وارد سید گردیده برادرزاده شاه لهما سپ ماضی خلف صاحب شرف شاه اسمعیل مهت در هنگام فترت ایران که در عهد سلطان محمد بن شاه لهما سپ بنا بر عدم بصارتش رو داد و آخر فرزند اقبال مندش شاه عباس اول نال حیات هد

لنوخ دین برگند و بعدہ بناسے سلطنت را مشید ترا ز مہ اسکندر ساخت بنا بر وجہیکہ در سیر سالہ سطور است ہندوستان دار در گردید و اکبر بادشاہ با او مرد و غلبہ یافتہ قتل ہمارا بوعہ ہا سیکہ دروغ گدرا نیندین ممالک سند و غیرہ بطور معاوضہ تصرف کردیدہ الفیاسے وعدہ خود نمودن و شاہنہادہ کہ در انجا سکہ و خطبہ نام خود کردہ بود از غم و غیرت بازی خوردن خود مدقوق گشتہ رحلت نمود و برادر و دشمن و اما د عبد الرحیم خان خانان شدہ بننگ نو کر سہ یتیموریہ بصورت سرفرد آورد و دشمنوز خان و نوز خان و دیگر صفوسنے نثر اوان از طرف پدر کہ در ہند چند خانہ بودہ اند و اکنون ہم ہستند و لادہمین و اما د عبد الرحیم خان خانان نزد ستر و اچہ کہ در ان وقت از حبلہ عظمیٰ جامعہ انگلیشیہ و مرج حکام بنگالہ و عظیم آباد بود و سفارش میر عبد اللہ کردہ بایام ناراین نائب نظامت عظیم آباد نمود و ہندو سہ مذکور سہ چشم قبول نمودہ در ماہہ لائق در سالہ صد سوار برک او مقرر ساخت و وکیل مرے خود در اکثر امور مرجوہ با انگلیشیہ می بنداشت سپر مذکور ہم سید عزیز با خلاق نیکو متخلق و با کثر صفات حمیدہ متعصب بود احوال او بتقریبات مختلفہ بمقتضاسے مقام درین صحائف انشا اللہ تعالیٰ اندراج خواہد یافت و ستر امیت عبداللہا سہ کو شہ عظیم آباد از کونسل خود ما مور گشتہ صاحب کلان کو شہ عظیم آباد گشتہ بواسطت میر عبد اللہ مذکور کہ با منیدہ دیرینہ آشنا بود با ستر امیت آشنائی و او را با من دوستی و عمامہ بی بخور فقیر ہم رسیدہ

ذکر معاد نمودن میرجعفرخان بمرشد آباد و از وی اقدار میرن پش و شجیکہ در بیعہ و در ستر آباد و عظیم آباد و دیاد

میر محمد جعفرخان بعد زیارت قبور شائخ بہار و تفرج در ان دیار قاصد مرشد آباد گردیدہ منازل سے پیوستہ شد کہ فہما و ایام با مارادہ شکار از لشکر فوج بطرف سے بیرون رفتہ در راہ با جامعہ از خواص و مردم ضرور سے شکار کنندان و صید افگنان مراحل سے برید و درین عرصہ کہ گویا بزعم او خلوت بود نہ کہ با سہ خوانندہ و نوازندگان ساز بر ہودج با سہ فیل ہمراہ انجو اندن و نوختن ساز با اشتغال سے نمودند و خود در ان وقت دوستان را مخاطب ساختہ میفرمود چہ ایاران در جنگل متکلم ہمین معنی دار تعینش آنکہ در صحرا شادمانی و عیش و کامرانی خلاصہ باین دل خوشی و مسرت راہ مسافر پیمودہ و انتظام ممالک بزعم خود نمودہ معاودت بمرشد آباد و در دولت خانہ مہابت خجک مرحوم نزول نمود و استغراق تمام در عیش و آرام بہر سائیدہ از ہیکہ کاخبر سے نہ داشت و میرن پش و شجیکہ سے موافق بہر سائیدہ با و ضلع ارجان شاہ جهان آباد خوشنود و سہ چار ہزار کس از ان جامعہ را ملازم خود کردہ ایندہ چون در مین جوانی بود و پدر را با وجود سیرک بزرگوار سے و لوازم آن عمل حریص سیدید خود ہمہ را انیکار متکلم گشت و با انتظام امور ملک و دولت و ترفیہ حال سپاہ و رعیت کسے نمی پرداخت تا آنکہ کار سپاہ از فقر و فاقہ بجز سے کشید کہ بیچارگان آخر اسپہارا و رسید ان سردار بودند و آہنگیادہ روئیدہ زمین خود سرے چریدند و غیر از چند ہزار کس کہ ملازم میرن و با مزاج و او ضاعش مشابہت داشتند با زمان و مصاحبان میر محمد جعفرخان کسے را اوضاع معاش منتظم نماند و اختیار این ہمہ ملک وسیع کہ سلطنتی ہم بود و مدار در بار بدست چنے لال و منی لال و اکنون سنگہ ہر کارہ در آمدہ جا نگاہ نگردہ کہ با اختیار راج بلقبہ دیوان میرن کہ در عہد شہانت ہمک مرحوم پیشکار حسین قلی خان بود افتاد و بعضے از ممالک جنوبی مثل بردوان و غیرہ در خواہ جامعہ انگلیشیہ بنا بر اداسے زرمو خود بود و ہو گئے با میر بیگ خان مرحوم در حبلہ و سہ رسالت و سفارستے کہ با انگلیش نمودہ تشہید مہا سنے دولتش کرد و دعایت شد و صوبہ عظیم آباد را مالک و مختار راجہ رام ناراین بود و پورنیہ را خادم حسن خان

شعرت گشته زر سکه و سپاه جمع می نمود آنچه باقی بود از مصارف جهیزه ناظم می افزود تا بجای سپاه و شهباه آنها که مصارف ضروریه لازمی بود آید حتی دیر خان و اصالت خان سپهران عمر خان که وقت از نیکان و شجاعان زمان دبر است محبت و اخلاص میر محمد جعفر خان مورد عتاب سراج الدوله گردیده در محرم هلاکت بوده اند چون سراج الدوله گشته گردید رستگاری یافتند و همیشه میر محمد جعفر خان با عنایت آنهاستغفر و نصرت شان نام و نشان بر آورد و در همین بلا مبتلا بود کسی بداد آنها هم نرسید اگر چه در ظاهر نهایت دوستی و بے تکلفی و شکر احسانها سر داران مذکور گزین میخانه گفتگوی او بود اما بسبب عسرت معاش زیاده تر از دیگران مفلس تلاش بودند و فرقه سپاه به تباہ گشته بجان آمده بودند

ذکر اجتماع نمودن اکثر مردم بر اراده قتل میر محمد جعفر خان و بر ملا شدن راز ایشان و بدکردن خواجه عبدالکمال خان و کشتن در آنها راه و کشتن میرن میر محمد کاظم خان را بدعا بعد چند ماه

چون یکسال و سه ماه از ایام حکومتش گذشت و سپاه را کار بجان و کار و باسخوان رسید خواجه عبدالهادی خان و اکثر جماعه داران و بعضی از سرداران با هم متفق گردیده و عهد و پیمان در میان آورده قاصد آن شدند که میر محمد جعفر خان را از میان بردارند و محضره درین باب نوشته مهر باز زدند میگویند میر محمد کاظم خان بنحیث هم درین امر با خواجه عبدالهادی خان شریک می موافقت و همراه او بران محضر بود اما از منتسبان او مسموع شده که یکس از رفقا او مولو مصطفی نام که عجب شخصه نام و تنگ ایمان و اسلام مدارا که هم رساله و بنحیثی گریه میر کاظم خان بود و ده خان محرم مرقوم بنا بر اعتمادی که بر او داشت خانه خود با و سپرده مهر خود را هم حواله او کرده بود و برادران مولو و خصوص میر جان محمد رانها نیت اختیاص با میر محمد جعفر خان بود بایا که او و اراده پیش آمد خود مهر میر کاظم خان را بران محضر زده از نام دیگران و ممنون بجزاگی هم رسانید در ایام عاشورا اراده اهل اجماع بود که هرگاه میر محمد جعفر خان به امام باقر عمارت سراج الدوله که عمارت از تقریه خاند سید الشهدا حسین بن علی است علیها السلام نگاهداری می نمود و شهبایا بدقتی فرصت یافته بر او دست انداز می نمودند که نام سازند چون ماه محرم دیدند میر محمد جعفر خان آمد و رفت استانه مذکور و شهبایا شروع نمودند و شبی خواجه عبدالکمال خان با جماعه متفق قاصد آنیکار در ایوانها سکه پهلوی دروازه آن مکان نشست و بمصدق مصرع مشهور مصرع نهان که ماند آن رازی کز سازند مخلصا میر محمد جعفر خان بر این ماجرا سکه برد و بر ناسکه خود سوار شده ازان مکان بدر رفت و خواجه عبدالهادی خان باریکه در خاطر داشت جرأت نیافت میر کاظم خان متعاقب میر محمد جعفر خان برآمده نوای بر خواجه عبدالهادی خان کشید این احوال هم مردم متخبر میر محمد جعفر خان رسانیدند و از استماع این حکایات متوحش گشته آمدن دران مکان مقوف بودند و با خواجه عبدالهادی خان و دیگران بدگمان گردید و اراده با سکه مردم که در دل بود بر زبانها آمده نقل بر مجلس گشت میر محمد جعفر خان و تفحص افتاد مولو مصطفی مذکور و واقعه محضر و نام کسانیکه مهرشان بران بود و مشروطا با میر محمد جعفر خان ظاهر نمود و دیگران هم که آنگه داشتند براسه مخلصی خود و بامید نجات از دست میر محمد جعفر خان و سپهرش در اظهار با مولو سیدستان شدند و خواجه عبدالهادی خان را مجال عذر و انظار نمانده هنگامی طول کشید چون خواجه عبدالهادی خان جرأت داشت در خانه خود مستعد دافعه نشست و میر کاظم خان کلام آبی را مع اطفال خود در دربار آورده حضور میر محمد جعفر خان و میرن لقرآن مجید قسم خورده برأت ذمه خود نمود و رساله خود را

برائے دینیہ بنگا نے بطرف کنائیدہ از خدمت بخشیکرے استغفار کرتا تھا با عیال و اطفال فارغ البال سبر بردار اسود
نکروہ میرن و پدرش کینہ اور در سینه خود ذخیرہ نمودند و خواجہ عبدالہاد کے خان را بر طرف و پیغام برآمدن از خود
مالک محروسہ خود دادند او قبول نموده و اسباب خود را بر کشتیہا بار کر دہ ہمراہ گرفت و خود با محد و دے روانہ گردید ہم
وقت و سپر بلند اخترش بحکام راج محل و تحفظان تلیا گدسے مخفی حکم فرستادند کہ خواجہ عبدالہاد سے رود و چند
کس معارضہ ہمراہ دار دکنڈا زندہ سیر دن ہر دو افواج محالات مذکور مردم مقہنہ حضور کہ جائے افغانہ رو سہیل بودند
ظاہر ادا ائل ماہ صفر سنہ یکہزار و یکصد و ہفتاد و دو ہجری سے حسب الحکم در عقب او برآمدند او بنا بر ہمراہی کشتی آہستہ
راہ طے میکرد دینہا بنودے در میدان شاہ آباد واسطہ ماہ مذکور خود را رسانیدہ دیدند کہ خواجہ عبدالہاد کا خان مع
کشتیہا در ہمین میدان کنار آب گنگا مے رود ارادہ کاریکہ ماسور بان بودند نمودند و نیز ملاحظہ مردم نہ کور نمودہ دریا
کہ کیستند و طالب چسپتند مردانہ دار خود را با سہ چارہ رفیقہ کہ داشت بسلاح بیاراست و بر سہما کے خود سوار شدہ
کشتیہا سے اموال راتختہ ہائیکست و در ہمین دریا غرق گردانید و خود مقابل اعدا گردید و دلیرانہ کارزار نمودہ کارنا
بر صوفیہ روزگار بیا دگار گذشت نقل سے کنند کہ ہر سو سے تاخت گرد و ہا کردہ مردم از پیش روے او سے گرختند
و از دور بر شیر و گوسے بندوق مجروحش سے نمودند با استقلال تمام خود مع ہر چارہ رفیق نام آخرو کشیدہ شربت
ناگوار مرگ را بگواراے نوشیدہ در پہلو سے مسجد یک متصل با یاد سے شاہ آباد زیر درخت بزرگہ بالفعل را گام
و محل فرود آمدن ساثرانست مدفون گردید۔

مجل احوال رام ناراین و عظیم آباد بنا بر انتظام خبر

راجہ رام ناراین بعد معاودت میر محمد جعفر خان بطرف مرشد آباد برائے تنبیہ بشن سنگہ زمیندار ہمسر کشتہ کہ بشاہدہ
انقلاب سراج الدولہ از مالکنار سے دست کشیدہ دوکانے برای خود چیدہ بود با فواج لائق و اسباب مناسب
مع بابو پہلو ان سنگہ و برادرش بابو سو تھر سنگہ کہ زمینداران مقتدر چین پور و سہرام از افضال و انعام بہا جنگ
شدہ بودند ارادہ ہر آمدن نمود و قلیل و سہجے برائے فقیر مقرر نمود پیغام داد کہ این قدر خود من از خانہ خود خدمتگذار
مے کنم و در جاگیر ات شما کہ اختلال پذیرفتہ نیز عمل و دخل کنائیدہ مے ہم چون فقیر اتبدا ترک رفاقت میر محمد جعفر خان
مسمم نمودہ ہمراہ میر کاظم خان نرفتہ بود چارہ غیر از استرنا سے اوندیدہ بہرچہ مقرر نمود در ساختم چہ توقع مدخل از
محاصل جاگیر بقدر خط خود نیز بود بہر صورت چون راجہ مذکور بر آمد فقیر ہم مع برادران ہمراہی گزید و بشن سنگہ زمیندار
صباحے خندہ تلخچہ ہا سے خود استظہار نمودہ انقیاد نہ نمود آخر مغلوب الہمسر گردیدہ امان درو سا سے لشکر
رام ناراین را برائے حفظ جان و آبرو سے خود و نمان طلبید بعد پذیرائے ملتہات ملاقات رام ناراین آمدہ مواملہ
خود را انقضائے داد و ناراین سنگہ سپر برادر زادہ خود بہیکم سنگہ را برائے بقایا سے سرکارینہ غمال گذشت
این ہمیکم سنگہ زاعام پدرش سرور دہ و بصرہ آوردہ والد مرحوم بودہ اندام در زانیکہ سراج الدولہ مارا خراج
از عظیم آباد نمود بر محالات ملوکہ کہ جاگیر ات ہمہاں محالات بود متصرف گشت و بعض قلعہ داران را کہ با خود موافقت
منیہ الت بدر کردہ دیگران را در ان مکان گذشت قلعہ دار قلعہ طے نکر را کہ راجپوت منڈیا ہا را قربانی آن بکر را

و بنی عم زبیدار چرگانوان بود دستور بحال برقرار داشت راجه رام ناراین موافق عهدیکه کرده بود و خاطر دارم فقیر در غاسر اشال الهم میر جعفر خان در باره نفع علی خان برادر فقیر مرشد و اشتر سیاه و ایتنام تمام در خیالی نمودن تلخیصات محال است جاگیرات مابا بهیکم سنگه نمود و و شیرش نراین سنگه را که در سن ده و دوازده سالگی بود بطور ضمان و بی رغبت همراه گرفت و نفی علیخان را حسب الاستدکائات آن بر آن نظام محال است جاگیر خجست او معدود از ملازمان خود را چند روز بنابر امانت تنبیین نمود و بنده را بنابر مصاحبت که خوشش می آمد همراه گرفت نفی علی خان چند روز در آن مکان محنت نموده بعضی جایا را منخر ساخت اما قلعه دار علی نگریا و اشعار بهیکم سنگه قلعه را که قلعه از متناهی بنود گذر آشنه مستعد دفعه گردید بنده این ماجرا با رام ناراین ظاهر کرد و او بر اید سنگه زبیدار شتوت در باب امانت نفی علی خان گوشتال قلعه دار و تنبیه بهیکم سنگه نگاشت بنده هم درین باب خطی بر اید سنگه نگاشت چون راجه مذکور مرد معقول و ممنون احسان و الدم مرحوم بود و بمقتضای حقوق شناسی فراموش نمی کرد و از جمیع زبیداران صوبه عظیم آباد عباد و اقتدارش زیاده تر و لعبانیت مهابت خجک صاحب نوبت و پاسکے جبالدار و سنی الحقیقه لائق آن بود و مجبور و در خطوط مذکور قلعه دار علی نگریا تهدیدات بسیار و به بهیکم سنگه نیز کلمات تنبیه اشعار نگاشت و اشقیای مر قوم ملوم و مبوم گشته دست از آن سکان و از غناد و ولد اید برداشتند و قلعه دار با نفی علی خان رجوع نموده معامله آن محال است کنشتم گردید و بنده مع والد و دیگر اخوان در شهر عظیم آباد بر فاق رام ناراین صرف اوقات می نمود از برادران سید علی خان بهر صورت همیشه بامن شریک و از دیگر برادران بحال من مهربان تر بود و صرف اوقات و معاش با اتفاق می نمود نفی علی خان بکمان آنکه رعایت و گذشتن جاگیرات بیاس خاطرش میسر آمد اندک بے انصافی را در آن اوقات کار فرما بود اما احمد لدر الحال شفقتی که اخوان را با هم باید دارد و لیکن بنابر تبااین سلیقه و تر فقه که در نفس او فطری است در اکثر امور بر خود استیاد می نماید و در میناب ناگزیر و لا علاج است اما الحال که پایان زندگانی و رونق و وفاق اخوان و الیق و محامد این شیوه ثابت و متحقق است در لفاق و شقاق افزوده سعادت از حد بدر برده اند و تعلق بهکمان را توفیق و داد و وفاق بخشیده بر صراط المستقیم خیر است و مهربانیت تحکم نگردد.

رجوع مذکر احوال مرشد آباد بنابر نظام جبار و نظام احوال افعال حکام آن بلاد

میر محمد جعفر خان مع سپر خود میرن که چشم و چراغ خاندان و سپه سالار پدر بزرگوار در زمان خود بود و بعد ان فراغ از قتل عبداللہ شجاع اندک اطمینان و تسلط بر زیر دستان بهر سائیده کله گوشه نخوت با سمان می سائید و میرن در اراده کشتن میر کاظم خان که از رساله و خدمت نجشگر کے کنا ر گرفته و بقسمی غلاط و شداد از خیالات فاسده برات حسته گوشه عافیت گزیده بود و منها با معدود کے از خدمتگاران آمد و رفت در بار بر کفرغ سو وطن پیش میرن می نمود باطناً نهایت سماجت و مبالغه داشت چون موسم سرما بود میرن بازے کاغذ باد پرانے و تنگ جگاسے با میر کاظم خان بنابر غافل ساختن او اختیار نموده تکلیف آمدن او بر شام بشرط هو ابر کاشغل مذکور فرمود آن بیچاره را ناچار بازے مذکور اختیار افتاد و لبسته بازے مذکور در دام اجل گرفتار آمد و قطع رشته حیات او گشت تنبیین این احوال آنکه سید مذکور چون با امور بود همیشه براسے بازے مذکور راول پیش میرن می آمد و بعد از آن مقابل خانه میرن در یک بهاگی رقی استاد بهان کاشغل می پرداخت، روز شنبه بسیت و یکم ماه ربیع الثانی سنه ۱۲۵۴ در از دهم هجرت رقت عصری یراق

دو پٹہ در کمر بستہ بدستور معهود پیش میرن آمد میر دوسہ صد نفر از قوم افغان روہینہ کہ لقیہ فوج شام و خون آشام ساد اتند
 و بر اسے بہین قسم کار یا نگہداشتہ مجاور در دولت سر کا خود ساختہ بود بہ بعضی از انہا کہ معتقد علیہ او بودہ اند اول صبح مخفی
 حکم دادہ بود کہ امروز میر کاظم خان بعات معهود چون حضور من آمدہ بیرون رود اندکے از سر دروازہ دور تر برگاہ برپا
 خود ارادہ سوارے نماید ہما وقت کار و اہتمام نماید آن جامعہ بادل پر از کین در کین بودند میرن مبالغہ در پرانیدن
 و جنگا نیدن پتنگ نمود میرزا عبدالقدحلف مرحوم میرزا محمد معروف باقا میرزا داروغہ خزانہ شجاع الدولہ مرحوم ناظم نگالہ
 نیز درین بازے راغب و آن روز حاضر بود ارادہ مراقت در ان بازے با میر کاظم خان نمودہ برخاست چون مجلس
 مقدر بنودا پزد تھا لے سببی مہیا نمودہ اور اصیانت نمود یا نشانی کہ میرن اگرچہ ارادہ کشتنش در سر نہ است اما باندیشہ
 گفت راز مافقت ہم نمے توانست و راضی برفتن او ہمراہ میر کاظم خان نیز بنود در ان وقت متخیر گشتہ نمیدانست
 چہ کند تا آنکہ میر کاظم خان دوسہ قدم راہ رفتہ خود برگشت و گفت کہ وکیل را چہ ندیا بر اسے ملازمت حاضر است میرن
 گفت بطلبید و میرزا عبدالقدحلف را گفت تا این لایا نید شما خود رفتہ پتنگ برانید میرزا عبدالقدحلف بیرون رفتہ بکار خود پرداخت
 و فی الحقیقت خدا حفاظتش نمود و الا این بندہ خدا ہم عبت عبت در معرض ہلاکت بود ہمیت قتل این خستہ شمشیر
 تو قتلہ میر نمود و در نہ بیچ از دل بے رحم تو تقصیر نمود بہر صورت میر کاظم خان لمحہ کہ زندگانش باقی بود توقف نمودہ ملازمت
 وکیل کنانید و بعد از ان برآمد افغانہ کہ بر این کار مستعد و تیار بودند چون از دروازہ گذشتہ بابر پاسکے خود می گذشت
 بر سرش هجوم آوردہ یکے کار دافغانے کہ نصف شمشیر است در چلوے او زد کہ از طرف دیگر بیرون جست و دیگران
 شمشیر و کار و ہا بدیش را پارہ پارہ و لہجہ اسے عدم آوارہ کردند اللهم الحقہ باباۃ الصالحین میرزا عبدالقدحلف این ماجرا شنیدہ
 متخیر برگشت چون ملاقات کرد میرن در آغوشش کشید و تہنیت زندگے دوبارہ داد و بر کامیابی و کار دانی خود دما
 مے نمود و مسکینت کہ کسے بر این راز غیر از لاہورے بیگ اطلاع نہ داشت لاہورے بیگ اہل باوجود اقرار و اظہار آقا و منقض
 شدن معاملہ با ظہار کمال راز دارے خود در ان وقت انکار مے نماید و میگوید کہ جناب عالی خود چنین میفرمایند اما
 فی الحقیقہ مرا ہم اطلاع نبود متعجب نہ اند کہ سید مقتول مذکور از سلسلہ سادات بنی مختار و پسر سید عیسی عرب از یمن دختر
 خواہر عقیدت خان بن امیر خان عمدۃ الملک ناظم کابل بود و امیر خان مذکور عمدہ و از عمدہ زادہ اسے ایران و اسلہ
 میر میرانیا ناست و در منید وستان ہم آباے او از روز و روز او امر اعظم الشان مرجع عالمیان بودہ اند و اصل شان
 اللہ علیہ الحسینی است در بارہ این فرقہ عمدہ نجایکے از شعراے ایران گفتہ ہمیت میر میرانیا ن و صاحبان
 پادشا ہند و پادشا ہ نشان + بعد ازین ساختہ زن مہایت خبک و بے بے گمیٹی و بے بے آمنہ ہر دو دختران مہا
 راع لطف النساء کہ معروف بزوجہ سراج الدولہ و مادر دخترش بود مع دختر سہ چار سالہ او باوجود حقوق دایمے دیرینہ
 علاوہ آن احسان جدیدے کہ ہنگام معانت نمودن سراج الدولہ میر جعفر خان را بے بے گمیٹی دختر کلان مہا خبک
 زوجہ شہامت خبک با میر جعفر خان نمودہ باہانت رسانیدن اشرفیہا با خفا برپا ساخت مقید کردہ در کمال ذلت و
 خوارے روانہ جہانگیر مگر نمود دوسہ ماسبے بر قتل میر کاظم خان گذشتہ بود کہ آمد شاہنرادہ عالی گہر بن عالمگیر دہانی
 کہ بعد احمد شاہ عماد الملک اورا بپادشاہے بر آورد و شیوع یافت تا تا شیعاع خبر ارادہ شاہنرادہ مذکور با تہمید
 معروف بمیرزا کوچک پسر میرزا محسن برادر زادہ صفدر خبک وزیر بختیہر نگالہ و عظیم آباد بسپاہ ملازم خیرے وصول

نگشتہ حال آن جماعہ نگاہ سے رسیدہ بود چند بار اتفاقاً ملاقات شدید و محاصرہ دارالامانۃ ہم بعلل آمدن آفانہ بران تہرت
نگشت یکبار بہ اخبار ہمایان دلیر خان اصالت خان سپہ عثمان ہم درین محاصرہ دارالامانۃ شریک بودند جعفر خان
و فرزند دو لقمند شش احسان آنا با لمرہ غراموش نمودہ قاصداً اخراج انہا ہم بود اما از شجاعت و سقوط شان کہ شیران و نا
و ہر بران ہیجا بودند ترسیدہ ہمدار او مہاشاۃ سے گزرا نیتا آنکہ خبر نصرت شانزادہ عالی گھر مع محمد قلی خان بارادہ بتخیر
این بلاد از آلہ آباد بر منوح انجا رسیدہ متحقق گردید ازین مہر مضطر گشتہ بدلا سے سیاہ و اخلا سے ارادہ ہائے تباہ خود
کوشیدہ قلی از وجوہ مشاہرہ سپاہ رسانید و شورش جماعہ مذکورہ را اندکے فرو نشانید ۔

ذکر آمدن شانزادہ عالی گھر مع محمد قلی خان قلی بیگ خان قلی بیگ خان و برشتن بی نیل مقصود
بمحض سفاہت و نادانی و بجاں و برقرار ماندن حکام این دیار بتائیدات آسمانی

رام ناراین نائب نظامت عظیم آباد چون جلیتش آمیختہ بچیلہ و تزدیر بود با میر محمد جعفر خان و اولادش ہفتائی نہشت
اما بنا بر توسل کہ با انگلیش ہمسایندہ بود ظاہراً امریکہ بموجب الزام نقص عمد و دغا تواند بود بعلل بی توانست آورد
و در باطن خوش بنودہ طلب فرصت سے نمود راجہ سندر شک و پہلوان سنگہ نیز مقتضای حقوق پرورش
مہابت خبک با خان مذکور را فرستادہ خواہاں اتصال خاندا نش بودند و فی الحقیقتہ آنکہ اول مردم از کج خلقی و بد
زبانے سراج الدولہ واستخفاف او کہ اہانت باغہ میرسانند بازارہ اورا فرستدند و گمان سے بردند کہ چون
میر محمد جعفر خان مرد معتمد دنیا دیدہ و عمر ما در خدمت مہابت خبک گذرانیدہ تا کجا شتمہ از اخلاق و اعمال او درین کس
نخواستہ بود بعلت بطش بر وسادہ حکومت و ملاحظہ احوال او خصوص مشاہدہ اوضاع میرن کہ انجوبہ روکار بود حسرت و
تاسف بروز کار محمد سراج الدولہ میکردند و رحمت اللہ علی نباش الاول کہ مثل کہنہ البست تجدید یافتہ و لطیفہ زبان
زندان بود میر محمد جعفر خان کہ ہمت او بر ایگان بخشے اموال مہابت خبک ہنگام غنچگرے او در فرق سپاہ شہرت
داشت محمود غنیہ گردید و بچیل و اساک قارون تبدیل و تشہیریت سے گویند کہ شخصہ پر رسیدہ بود کہ نواب صاحب جمعہ دیکہ
از جناب ساعے مشہور و معروف بود الحال اورا چہ شد جواب داد کہ در عمد مہابت خبک مال بیگانہ و آب
از دریا بخشیدن بود الحال کہ مال خود است دل نمی خواہد کہ لپیڑ سے لپیڑ سے دادہ آید خلاصہ احوال این ممالک کہ
بگوش محمد قلی خان ناظم آلہ آباد برادرزادہ صفدر خبک متواتر رسید ہر چند سربے مغز خانی انشور داشت اما خالی
از جہر آستے نبود داخل آلہ آباد کہ وجہ کے بود بران قناعت نکرده ہوس تخیر ننگا و عظیم آباد و اوڑیہ درد عیش
جا گرفت با شجاع الدولہ این راز را در میان نہاد او کہ از مدتی بدخواہ و قاصداً اورا کے محمد قلی خان از آلہ آباد بود
باہین امر زیادہ تر غیب نمودہ شراکت خود درین غریمیت ظاہر ساخت و گفت شتا پیشتر از من دران بلاد دخل گشتہ
مہج غبار فساد و شورش متعاقب من ہم تہیہ این کار را درست دیدہ بشما لاق سے مشوم و نابہرین گذارشتہ آمد کہ شانزادہ
عائے گہرا کہ لقب شاہ عالم و بر ولیعہد کے پدر خود شہرت دارد و از خوف عماد الملک آوارہ منے گرد و با لفظ شیں
نجیب الدولہ نجیب خان افغان در میران پور گھوڑہ است طلبہ اشته و او را بریاست برداشتہ لازم دیار
شرقیہ باید شد محمد قلی خان عرائض نیازت من سے ہمت ہائے نصرت و مشعر ارادہ مضمر مکرر بتا شانزادہ گماشتہ

پیش خود طلبد اشت شایزاده کہ این روز ہمارا از خدا سنجو است مع رفقائے کہ داشت عازم الہ آباد گشت و طاہر انصاری را
 سندر سنگہ بوالدم حرم و خدمت شایزادہ نیز متضمن ہند عامی اور دین بلا رفتہ راہہ نگہ را ہم خیال آراستن فوج و اسباب حرب
 عطیہ در سر جا رفتہ بود و میخواست کہ اگر چنین کسے بارادہ شیرازین مملکت بہ خیر و رفاقت و اعانت او نمودہ انتقام سراج الدولہ از
 سیر حریف خان بگیرد زیرا کہ عجب خصوصیتی با ما بہت جنگ و نہایت حسن ارادت با او داشت و پہلوان سنگہ را ہم در این کار خود
 متفق کردہ بودنی بحقیقت کہ عجب شجاعت و غیرت و شعور و پاس حقوق و دیگر صفات حمیدہ داشت اگر اجل امان میداد
 کار را بہتانت میکرد و گو آنچہ مقدر بود بظہور سہ رسید اما عمرش وفا نکرد بہمانہ کہ دیدن در ملک خود و دیدن راہہ را مہنار این از
 قلندہ نگار سہ ہوا آمدہ معسکر ساخت و بہ عقبیہ سپاہ سہ پرداخت ناگاہ روز بہت پیچید کہ از ایام معروفہ ہنود است آمد و شیخ
 غلام غوث جامعہ دار ملازم قدیم سرکارش کہ پسر شیخ عاصم قدوائے گندھوے مشہور از لطین کچھنہ بود و سندر سنگہ اورا بہ
 دست میداشت و از زبان کار ہما سہ عمدہ و جراتنا در حرب بظہور رسیدہ بود آمدہ درخواست ہزار روپیہ کرد و اکثر ہمین
 قسم سہ شد کہ آنچہ سہ خواست نیاز فرزند انہ ہمان وقت میگرفت روز بخند قبل ازین بنا بر ہمین سماجت با سندر سنگہ
 در مجلس خود بر زبان آورد کہ غلام غوث شجاعت و خوبیہا از طرف پدر بسیار دارد اما این سماجت از طرف مادر در طبع او نہا
 بد واقع شدہ و غلام غوث این سخن از مردم شنیدہ چون مادر خود چچیہ گفتہ بود کہ مرگ این برہمن بردحت من است
 اتفاقاً درین روز بہت چون اجل سہ دور رسیدہ بود مباغثہ را از حد بدر برد سندر سنگہ گفت غلام غوث این سماجتہا خوبست
 سراملت بدہ خواہم داد گفت نہ امر وزیر گرفتہ ترا برخاستن خواہم داد سندر سنگہ خواست کہ برخاستہ از دست اور ہائی یابد
 غلام غوث دامن سندر سنگہ را کشیدہ گفت ہنشین و زردادہ برو سندر سنگہ گفت کہ داغ را پیشان کرد سہ عجب دیوانہ
 این سخن گفتن بود کہ او در یک ضربت کار سندر سنگہ تمام نمود و دوسے سنگہ کمتر کسے کہ معاہدش بود و دیدہ خود را با و سیاہید
 اورا ہم گشت وز سہ بہ بنیاد سنگہ کہ برادر زادہ و متنبابے سندر سنگہ بود زدہ بدر رفت و براسپ کسے سوار شدہ راہ دیا
 پرن گرفتہ صبور سنگہ نام بر سہنہ از رفقائے سندر سنگہ بفاصلہ سہ چار کردہ با و رسیدہ طعنہ زد کہ چہ گریزان میر و کسے
 شرط مرد سہ نیست برگشت و از اسپ فرو دادہ با صبور نگہ کور مقابلہ نمود شمشیر غلام غوث لبگشت دیدہ با برہمن نگہ کور بشتی
 در آنجخت و اورا بر زمین زد و مردم دہ کہ اجتمع نمودہ از عقب سہ آمدند صبور را نہارا بانگ زد کہ تماشا چہ سہ کنید قاتل مہاراج
 را بکشید انہا بر سرش ریختہ از چوب و کتک و کار و شمشیر کارش تمام کردند و سندر سنگہ آن ہوس را در دل با خود برد انقضہ ہر سہا
 شایزادہ کہ صاحب نام و نشان بودہ اند ہمین چند کسند کہ نام انہا مفصل سہ شود اول والد فقیر کہ مخاطب بہ بخشے الملک فیض اللہ
 سید بہایت علی خان بہادر اسد جنگ بود دوم ہمدار الدولہ خطا بہا سہ دیگر او این وقت وز ذکر فقیر نمود سوم فضل امیر خان فیض اللہ
 نبیرہ اغٹا خان کشمیر سہ فرخ سیر سہ چہارم نوبت خان پنجم منیر الدولہ رضا قلی خان بہادر زادہ در جنگ ششم بہادر علیخان محلے
 خواجہ سہ انامہران این اوراق گمان نکلند کہ راقم نام والد خود را در صدر جمیع آسائے بنا بر پاس پدر سہ و پسر سہ جامی داد
 فی الحقیقہ آنست کہ در ہنگام عجز و اضطرار و برآمدن شایزادہ از شاہ جہان آباد کسے را از نام آوران مجال آن نبود کہ رفاقت
 و اعانت شایزادہ از خوف عماد الملک وزیر تو اند نمود و بادشاہ عالمگیر شایزادہ در نسبت عماد الملک کہ بطرف احمد نیکش و دیگر اغٹا
 بارادہ خصوصت با شجاع الدولہ و دیگر مشورہ ہا کہ میداشت برآمدہ بود و در احوال سلاطین و عظمائے شاہ جہان آباد و دلا سہور
 و اکبر آباد و او دہ و سواخ صوبہ ہما سہ دکن انشا اللہ تعالیٰ چنانچہ سہوعد است در دفتر سوم مفصلاً قزوین و کلا قزوین

خواهد شد والد بنده را بواسطت زینت محل زوجه خود که مادر عالی گهر بود بر دروازه او طلبیده دست شایزاده بدست او سپرد
 و سفارشها نمود و عهد و پیمان گرفت والد مغفور بر اسفند شایزاده جدمو فور نموده کمر سمیت در اعانت او محکم بست و کمر عنایت او را
 مستحکم گردانید چنانچه محکم از ان در وقایع احوال عالی گهر انچه متعلق بحروب و اسفار او درین دیار است درین دفتر و انچه تعلقی به
 شاه جهان آبا و ا اطراف و جوانب آن دارد ان را الله و خدا العزیز در دفتر سوم ارقام خواهد یافت مخصوص آنکه شاه عالم در بر وقت
 در هر جا و المرحوم را مخلص و تنخواه دانسته از مصلح و صواب دید او بقدر طاقت و لیاقت خود بیرون نمی شد و با وجود سب و سهرها
 که شایزاده داشت در اغراض و اکرام آن والا تمام و پاس خاطرش حاضر و غائب در عین حیات و بعد ممات کوشید مراعات
 اولاد و اخوان هم بقدر سعی و ارادت آنها و در خور سمیت و عادت خود راضی بتقصیر نبود و الحال هم اگر نام منتسبان و المرحوم
 بشنود چه عجب که مقصر نماید منیر الدوله که پیشتر ملازم انتظام الدوله پس از اعتقاد الدوله قمر الدین خان داروغه فراموش خانه اش
 بود بواسطت و المرحوم بحضور پادشاه رسیده مورد عواطف گردید و همیشه مادام الحیات آن مبرور منیر الدوله حقوق کویا
 والد را ملحوظ داشته در نهایت آداب و فروتنی سلوک می نمود و بعد رحلت آن مرحوم هم باین فقیر و دیگر برادران توأمی
 که زیاده از مرتبه سربسال و جاه و احوال ما و ادب و مصلوک میداشت اللهم اغفر لهما و رحمهما القصد شایزاده از قصبه مذکوره
 که اقامت داشت بعد وقوف و اطلاق بر اراده محمد قلی خان از سادات شکسته بال باره کثیره را همراه خود گرفت و
 والد مبرور را مع منیر الدوله مغفور در اینجا گذاشت تا بعضی اسباب و لوازم ضرور که همیا کرده از مردم کارس که عبارت
 از سپاهیان است هر قدر بمرسد بنوید عروج بمبارج اقبال امیدوار و مستمال ساخته متعاقب همراهِ خود آرد و شاه عالم مع
 همراهِ میان از میران پور کوچیده بحد و شجاع الدوله رسید شجاع الدوله مراسم استقبال تقدیم رسانیده شایزاده زاد رایت
 و از زرو اسباب انچه مناسب دانست پیشکش نموده بحد و تزدیر باراده اعانتی که بامحمد قلی خان موعود بود و اصلی بدست
 و لیر ساخته مرخص نمود چون به اله آباد رسید محمد قلی خان باستقبال شاه عالم تشافه و سعادت تقبیل توأم سرسلطنت دریا
 بجا نیکه نمرش قرار داده بود و فرود آورد و چند روز با هم بشا و ره گذرانیده اراده که پیش نهاد خاطرش گشته بود و غلامان
 همراهِ میان شایزاده هگی حضور مآدا را الدوله که طرز سازش با هر کس و سلیقه اخذ و جزا کس و ناکس خوب یا گرفته بود تو سل
 بمحمد علی خان بهر رسانیده سرآمد دیگر رفعا که پادشاه زاده درین خصوص گردید و میان سب که پیش گرفته سر رشته و سلطنت
 جواب و سوال فیما بین شاه عالم و محمد قلی خان بهر رسانید چون شجاع الدوله را دغلی که بامحمد قلی خان مقصود فرست را منتظر بود
 در بنیوقت آمده بامحمد قلی خان گفت که متعاقب من هم میرسم اما چنانچه شما خوب میدانید غیر از قلعه چهاره جاکه ناموس را
 در ان مکان گذاشته از دشمنان خود که عماد الملک و احمد نیکش و جمیع افغانه اند اهلینان بهر سانیم و بخاطر جمع و تخییر مالک
 شهر قبه پروازیم در نظر نیست و چنانچه عمارت لائق که محل اقامت بیگمات باشند در دو آب و هوایش هم بنابر اقصا حال
 چندان خوش نیست اگر میرزا نجف خان روبرو پروانگی و رفته بدستخط و مهر خود بطور دوست آویز نوشته بمن سپارید که بعد
 کار ساز که متعلقان خود را با منتسبان شما چون ناموس و آب و جزوا حد است یکجا گذاشته خود بخاطر جمع با عانت شما بهر ازیم
 مناسب و مقرون لبس مللح خواهد بود محمد قلی خان از سفاهت خود و وحشیت از سب که پیش خدع او بر نهاده رفته بهر دستخط خود
 بنام میرزا نجف خان قلعه دار و جمیع عمل نوشته بدست شجاع الدوله سپرد و روبرو هم میرزا نجف خان و غیره بمنزیه تا کید پروا
 داد که چون با ذواب صاحب بیچگونه جدائی نیست برادر و بنی عم محمد بکریم نشان در حاضر و غائب مالک و وارث من اند هر چه

نہرمانید بعل خواہید آورد و درین وقت این قسم اختلاط را از حیلہ تداویس تالیف و ترغیب ابیاعات خود شمرده دست آورید و عیال
خواست نوشته داد و شجاع الدولہ بجا سے خود برگشت و محمد قلی خان اسباب این سفر اچھا بالقوہ او بود و میباید داشت گرد و سفر
توپ کلان کہ بر سنج و در قلعہ شکنی مثل آنها کیاب بود از قلعہ الہ آباد فرو داؤدہ و تخت حواریش آراستہ ملاوہ توپیا سے
دیگر ہراہ گرفت و در سہنہ کھزار و یکصد و ہفتاد و دو ہجر سے بیاعت مختار از قلعہ برآمدہ داخل خیام و بعد گروید و با اتفاق شہلہ فر
و رفقایش روانہ گشت این خبر منتشر گشتہ متواتر براہہ رام ناراین رسید او بنا بر ضابطہ بمستر امیٹ صاحب کوٹھی عظیم آباد
طہر نمودہ باولیا سے نعمت خود علی التواتر نگاشت چون میر محمد جعفر خان و میرن و مینن امور سے رفقت و امانت افواج
انگلش سے توائستند کہ از جاسے خود بچند بکریل کلیف بہادر ثابت خبک اطلاع دادہ مکلف نہفت و دہر اسپہ او نہرند
اگرچہ از شہرت عزم و احتیاط اسباب حروب و اسفار جمائے مذکورہ ہمیشہ میا و موجود بودہ عندہ الوقت حاجت تیار سی ہزار
اما بار بردار و دیگر ما محتاج چنین اسفار البتہ چند روز سے باید تا سراسر انجام یابد و افواج ہند و ستانی خود ہمیشہ سے باید تیار
در تیار سے اسباب کوشد خاصہ فوج بنگالہ را غیر از رفقا سے جدید میرن کار بجا رہے رسیدہ بود کہ از جاسے خود بچندین
دار دست قرص خوانان رہا سے یافتن منتشر بل متعذر بود بار سے لغیر و رست سے و فوراً ہاتھما بکار رفتن تا صورت تیار سی
گرفت و محمد قلی خان مع شائبرادہ عالی گریہ کریم ناسہ کہ دریاچہ معروف و سرحد صوبہ عظیم آباد است رسیدہ

ذکر آمدن شائبرادہ مع محمد قلی خان در حدود صوبہ عظیم آباد و سرانجامیکہ درین مختار رو داد

چون شائبرادہ مع محمد قلی خان از بنارس پیشتر آمد راجہ رام ناراین را تذبذبے رویداد کہ افواج انگلشہ و از اولیا سے نعم او
تا حال از مرشد آباد بچنبیدہ و اینہا چون بلا سے ناگمان بر شش رسیدند و بنا بر نام سلطنت و فوج صدر خبک کہ شہر
عظمت و شوکت داشت ہر اس سے قیاس بر مزاج او استیلا یافتہ سلاحتے برای بر آمدن خود بارادہ خبک مقرر و مشہور
گردانیدہ و در فتح باغ مستقل تبالاب و ارث خان داخل خیمہ گردید و لشکر گاہش قرار داد مافی الہمیر شش اکہ اگر افواج بنگالہ
زود تر رسید بیرون بر آمدن خود را سرانہ الہا را سقدادہ تہیہ جانفشانی نمودہ بانہا ملحق شود و اگر میر جعفر خان مغلوب
ہر اس گشتہ ارادہ مدافعہ با شائبرادہ نہ نمود و انگلیش ہم ازین کار بنا بر مصالحے پہلو تہی کردہ استنکاف نمود با شائبرادہ و
محمد قلی خان در ساز و دوبر آمدن خود بنا بر استقبال آنها و انا بد چند روز سے دران مکان جو یا سے اخبار طرفین و بین
بین ارادہ و وجہین نشست چون تحقیق شد کہ میرن و افواج انگلشہ از مرشد آباد ہنوز بر نیامدہ و محمد قلی خان مع شائبرادہ
دریاچہ کریم ناسہ کہ پایاب است عبور نمود و در ساقین با اینہا مصوب شمرده با ستر امیٹ گفت کہ الی الان کے خبر نہ گرفت
و احد کبد من نہ رسید و مرا تنها یا را سے خبک با شائبرادہ و محمد قلی خان و افواج ایشان نیست بندہ را بچہ کار ما مو فرماید
و خود چہ منظور دارید بمستر امیٹ گفت کہ اگر فوج ما رسید بجا سے خودیم و الا جہ منزل بطرف مشرق رفتہ سے نشینیم باہر
حکم کو نسل رسد و صلاح وقت اقتضا کند بہان قسم بعل آریم و شمار ہم لائق آنکہ بطالفت اخیل بگذرانید اگر حکمے دیدہ سے
یا فتیکہ بہتر و الا اچھہ دوران دریا رہے خود بہتر نشا سید بعل آرید رام ناراین جواب را بکام خود یافتہ سازش با طرفین افواج
نہاد میرن و کمرل ثابت خبک را انھیہ خود کہ تھا بد خبک اما بہنہا سے از عمدہ خبک آنها بر آمدن متعذر و ہمارم اگر زود
رسیدیم را اسم خدمت بتقدیم خواہم رسانید نوشتہ سے فرستاد و بطرف افواج مغربے مراسلات مناسب ندیدہ

بوساطت مردم راجہ اخلاص و عقیدت خود را استحکام میدادند در آن وقت مع برادران و والدہ و جمیع ناموس عظیم آباد
با کمال تشویش سببی بر دیگران قتلے خان در محلات جاگیر ازین خوفناکبران بود سبب سواس سراس نبدہ آنکہ چون شہرت
رفت و آمد مردم بہر جعفر خان و میرن رسید بنا بر خوش طبعیتها کہ جلالت میرن بود قاصد ایندا از اضرار مردم گردیدہ بر راجہ نام را
تکلیف کشت کہ محرک پادشاہزادہ و مہج این فساد رسید بابت علی خان گردیدہ و سپہالنش کہ درینجا بودہ اند پدر خود را باین کار
ترغیب نمودہ اند از احوال و حراست اینداناغل نخواہید بود و ما را مطلق اطلاق بر اراوہ پادشاہزادہ و محمد قلی خان بزد
وسا انا گذشتہ کہ با والد میر و مر اسلات ہم لعل نمی آمد چہ اوشان بر قرابت مہابت خنک کہ والدہ ماجدہ و ام غلمار بود
اعلم و تمام فرمودہ در شاہجان آبادناہل بطور امر اینہنگد اشتن لہوان و خریدن دختران کلاہوت و قوالان دنگاح بازنی
اناقریاسے مال میان کشمیر کے اختیار نمودہ مطلقا سر و کار سے بماند اشتند و در مدت شانزدہ سال کہ اکثر حکمتہا نمود
شہراران سوار و پیادہ ملازم داشتند و در ہر ماہ سے لگوک بمبارت سے رسید خبر ماہ مردم و والدہ بچہ و دنیاری گذشتہ
بووند ماہ را ہم را ذوق العباد از حسن سلوک و صلہ رجاہیکہ در مہابت خنک و ہر سہ برادر زادہ بالیش بود محتاج خبر گیر کے
آن ہر و رن خفہ بکام و آرام و در کمال عزت و احتشام داشت بود کا سے بعد سالہا و ماہا اگر ضرورتی داعی می شد
چند از طرفین ہمہ گیر سے رسید رام ناراین خط آقا و آقا زادہ خود متضمن حکم کے در بارہ ما رسیدہ بود خواندندہ در جواب
گفت کہ خدا شاہد است کہ ما درین امور صلا و فلو و خواہیستہ بود نہ اکنون مہستہ و والدہ راجہ مقد و راست کہ با عہد آن
چنین آراء و عظیم نمایند بانی این امر محمد قلی خاںست کہ صاحب فوج و خزائن و ناظم الہ آباد و برادر زادہ وزیر و بنی عم شجاع الدولہ
سپہر صفد خنک است و قطع نظر از امور مذکورہ بر عالم ظاہر و عالم لہر اگاہ است کہ ما از مدت ما با والدہ در رسم
مراسلات سد و دو سکر شہتہ اشارہ و ہتھ اشارہ مفقود است و ما درین خصوص گناہی نداریم مع نہ اگر اولیاسے نعم شاہزادہ
قدتد و بندہ ایندا از اضرار دارند و صاحب بہبود خود در اطاعت این امر نپدارند ما خود و مقد و رتقا و مت با شاہیہ و جہتہ شہتہ
حاضریم ہر چہ منظور باشد لعل آید رام ناراین و مر لید ہر وار و نہ ہر کار کہ اعظم ارکان عظیم آباد و رام ناراین متقا و دو بود اتفاق
گفتند کہ صاحب خاطر خود جمع داشتہ بارام باشند بندہ باز گفت کہ این وقت چنین سے فرمایند اگر میرن در رسد قاصد
ایندا سے ما گرد در آن وقت حمایت ما از شما نمیتواند شد گفت صاحب ازین ہم مطمئن خاطر باشند اگر حمایت تو انیم نمود
خواہیم کرد و اگر نتوانیم شمار البلاست بر آورده خواہیم داد بندہ شکر حق شناس سے و سروت شان بجا آورده ہمراہ رام ناراین
بود کہ خبر و رودشاہزادہ مع محمد قلی خان کہ مخاطب با عہد الدولہ شدہ بود رسید و والدہ مردم مع میرالدولہ سبب الامر نہاد
متصل بنبارس بلشکر شاہزادہ ملحق گردید و برین خبر ہم رام ناراین اگنی یافت و خبر سے تا زمان مذکور از نہضت افواج
بگالہ سموع او نشد و مستر امیٹ ہم با بعد و دسے از اصحاب انگلیشیہ کہ در کوٹہ عظیم آباد بودند بسوار کجہرہ و دیگر کشتیا
خانہ و ملا جان ملازم قریب ہیست سے کہ وہ بطرف مشرق رفتہ کوٹہ را تفویض بعض ملازمان خود از زمرہ برقی اندازان
معتقد کہ بلنگہ شہرت یافتہ اند نمود و سپارش حفاظتش بہ رام ناراین فرمود چون این حالات مشاہد راجہ رام ناراین کشت
قاصد مصالحہ و ملاقات با محمد قلی خان و شاہزادہ گردید و صلاح و فلاح خود بر عکس راجہ مر لید ہر ہمہ درین دید لیکن مر لید ہر
راضی بمباحلہ و اطاعت شاہزادہ بنود و طرف افواج مشرقی را بنا بر اتفاق فوج انگلیشیہ راجع سے فرمود فی الحقیقہ چنین
بود اما رام ناراین یدید بہ نام شناس سے و عدم اگاہ سے بر کیف رؤسا سے لشکر ترسید و بعد ملاقات ندامت کشید چنانچہ

ذکرش آید سخنی نماند که مرید هر باد جو دین سواد سے عجب برین فطن و در ثمانت راسے و حسن تدبیر سے فطرت در حساب لایح
 معاملات مالے و ملکی آشنا و نہایت دلیر بود اما خباثت بر مزاج او غالب و در حقیقت عالمی را طالب و راند و خشن زردال
 و زرد و بال حرص وافر سے داشت القصد چون اراده او تصحیم یافت فقیر را و رخلوت طلبید و تکلیف رفتن بیشک شایر ابراهیم
 و افتتاح را سوال و جواب و مہربان ساختن شایر ابراهیم بحال خود بواسطت والد مرحوم نمود و شاید دیگر سے رانزد محمد قلیخان
 فرستادہ باشد اما بندہ آگہی ندارد و تا کہید نمود کہ راجہ مرید ہر واحد سے برین سراطلاع نیاید قدم بندگیہا سے خود را با والد الحقوق
 نیکو سے داخلاص کہ تجدید بایندہ نمودہ بود مذکور ساختہ التماس سے موفور را مخلص مرام خود نمود و برین کار بود کہ مصطفیٰ قلی
 برادر محمد ابریم خان پیدا شد چون از اتیدامادون بود کہ درآمد کش کے تعرض و توقیف نماید و برین خبر و زمان بعد زوال
 دولت سراج الدولہ ہم از خلق بسیار یکہ نیاز لازمہ مکار سے داشت بہان قسم سلوک سے نمود بنا برین کے سر جمشٹ نکو
 و خان مذکور آمدہ راجہ را با فقیر مشغول سرگوشیا دید و فہمید کہ درجہ کار آمد و راجہ ہم اخفا از موجب بخش و کشف راز خود دانستہ
 اور ہم شریک ساخت بلکہ اور را مخاطب ساختہ گفت کہ زیادہ برین جمیع مدارج را شما سخاں صاحب بفرمایند و بندہ را خص
 ساختہ گفت ازین راہ کہ خیمہ مرید ہر راز ہمہ پیشتر است نخواہید رفت از راہ باقی پوید و روید و مصطفیٰ قلی طاعن ہوا
 بندہ تا خیمہ فقیر آمدہ کار دایمہا سے خود در روشک دوانی و آشفتنہ کردن فوج بنگالہ و فریقین مردم بر فاق شایر ابراهیم متوقع
 اظہار و حضور شایر ابراهیم پیش بندہ ظاہر نمود و ما جہاد برین باب بکار برد و راجہ رام ناراین قلیل دہے سے بک خراج فقیر
 مصحوب یکے از مہندان خود فرستاد و بندہ رقعہ بسید علیخان و غالب علیخان برادران خود نوشتہ بوالدہ دایمہ اطلاع
 داد ہر دو برادر نیز قاصد قبیل قدم پیر گشتہ خود را نزد بندہ رسانیدند و بندہ مع آنہا از راستہ باقی پوید برآمدہ را ہی شد
 در راہ علی الاتصال ہر کار ہا در تردد و دوان و خبر و رود شایر ابراهیم و محمد قلی خان سے گفتند چون بندہ بارول رسید دید کہ
 مدار الدولہ از طرف شایر ابراهیم و میرزا محمد علی موسوی از طرف محمد قلی خان بر فیلہا سوار با صند سوار بر اسفارت سے و سا
 نزد رام ترین ہیر و نذرتحیر شدم کہ ہا دو دھرمیت والد باین دیار و در حقیقت خلق اینجا با جناب دیگران چہا در کار انداز انہا سی
 پر سید کہ این مردم کیان و از کدام طرف ہمراہ بیان سن نام فقیر و برادران با اظہار نبوت و ابوت ظاہر نمودند مدار الدولہ
 سلام گفتہ فرستاد و استفسار خبر خیریت نمود جواب گفتہ شد چون شہتیر رفتہ در شمشیر نگر رسیدیم شنیدیم کہ فتنے علی خان ہم
 حسب الطلب خدمت والد رسیدہ ملول شدم کہ این عزیز چہا خود را نزد ناظم بنگالہ بدنام ساخت سلسلے از روز باقی ماندہ
 قاصد لشکر شایر ابراهیم کہ در میدان طرف مشرق داؤد نگر بود شدیم و ساسے از شب گذشتہ بقدمبوس والد مرحوم شرف
 و مشغوف گردیدیم ہر گونہ سخنہا مذکور و از طرفین استکشاف و استفسار اکثر امور گردیدہ معلوم شد کہ والد مغفور نیاز ہر فتنے
 کہ در نفس دارد بطور مدار الدولہ و سیر الدولہ وغیرہ با محمد قلیخان تبدل و استکانت پیش نہ آمدہ از مدار المہام مذکور بہت
 دارد و شایر ابراهیم مع لشکر و علقہ خود در قیمنہ اقتدار و اختیار محمد قلی خان است و چگونہ نباشد کہ تمام این بنا ساختہ و ہر چہ
 دوست و شایر ابراهیم در جمیع امور خاصہ و جود معاش و امانت و نصرت محتاج او بندہ ملاین احوال دوران صلاح و قانون
 دنیا دار سے لایح و گشتہ با والد التماس نمود کہ چون احوال چنین بہت قبلہ گاہ را در تشریف آوردن غیر از آشفتنے
 اوضاع ما مردم و برستے وجہ معاش و بد رفتن محال است جا گیر کہ بچندین سے و محنت بعد سے بدست آمد فائدہ
 چہ بود ہر گاہ آنجناب متکلف و زمام اختیار بدست سفلکان ناکر و کار باشد معلوم است کہ عقدہ نخواہد گشود و کار سے

بعد ازاں بزرگوارین باجرا خدیوہ قدم پیشتر فرمایا کہ داشت گشتہ اختیار با محمد علی خان است نعم با و باید گشت گشتہ چون او ازین
 نئی پرسید مراد چہ غرض است کہ با او چیز سے جو ہم بندہ ہم بہ تنگ آمدہ عرض نمود کہ درین صورت عرض و با بوس بر باد و خوش
 بیاد و خوب ماند اگر دخیل درین معاملات نبود نیز شریک ہم نمی بایست شد خلی با فرمودند خاسوش شد مہ روز دیگر کہ بران
 ملازمتش مقرر بود بندہ ہم ہمراہ والدہ مبارک گاہ سلطانہ حاضر و جمیع حالات را خاطر بود تا آنکہ خبر ورود رام ناراین بجاقلی
 بہت داشتن ایشان باراجہ مذکور در خلوت دارادہ آمدن خان مرقوم در حضور و آوردن راجہ در خدمت شاہزادہ ہمراہ خود
 رسید بندہ بہت بابت گشتہ بمنیر الدولہ و دیگران ہم صلاح مذکور گفت ہر یکے عذر مجبور سے خود طاعہ نمود تا آنکہ محمد علی خان
 رام ناراین را برون دولت خانہ بلکہ در راہ گذارستہ خود پیشتر آمد و کورنش نمودہ بطرف دست چپ بضا بطہ وزارت
 مع بیرم خان و مدار الدولہ و بیچہ خان سپہر کر یا خان و دیگر ہماہمیان خود است و والد مرحوم بضا بطہ بخشگر سے
 مع منیر الدولہ و بندہ و دیگر شہزادان و امرا سے رفقا سے شاہزادہ بطرف دست راست استادہ بود محمد قلی خان
 مجروح و قیام مشہور و دیگر راجہ مذکور دستایش او نمودہ گفت بندہ سے ہوشیار سلسل گوئے است فارسے راست
 سے گوید و دانائے از فحوائص کلام او جو یہ است سن دیوانی خود دنیاست الہ آباد ہم با و دادم سخنان بندہ نمیدانم
 بچہ صورت شاید بگوشتش شاہزادہ رسیدہ یا خاں الدین گفت کہ انقدر اعماد از و بیک ملاقات شمارا چہ قسم ہر سید
 مدار الدولہ شروع ہو با بہتہ نویسی و فنا و حسن خلاص و رسوخ عقیدت او نمود میرزا اسحق از میان جستہ جمیع خوبہای
 مذکورہ را جمیع القیاد و فرمان بردار کا و متقد گشت و ذملہ خود نمود و اینا خود بمقتضای طبع دوسہ ہزار روپیہ نقد و جنس
 و بنا بر استماع کلمات نسیہ فروغ کہ از عیار سے و مکار سے برز بانس گذشتہ و از راجہ مذکور شہیدہ بودند مبالغہ نامی نمود
 اما محمد قلی خان و شاہزادہ و دیگر دولت خواہان خانہ شان راجہ بلا زودہ بود کہ کسے کشمیر سے مذکور نمی گفت کہ اگر راجہ
 در حصار و اطاعت نکند چنانچہ ہمیں کار کرد کہ فرمان بردار سے اورا عقد سے نمائے چہ گوئے از عمدہ آن بری آئی
 از آقا سے او با آنہم اسباب و اتفاق شاہزادہ خود عقد کشیدہ این کشمیر سے مفلوک اطاعت اورا ندانم چہ گوئے تنہا
 گشتہ بود ہمیت چنانکہ عتاب پر بریزد و از پشہ لاغر سے چہ خیر و ذی القعد بعد اندک زمانی رام ناراین در حضور
 و با و اب و ہمناس سے کہ در تمام عمر خود ندیدہ بود بنڈا سے کورنش و سلام کردیدہ بالب خشک و سہمگین نزدیک تخت رسید
 یا نامندہ کہ بار الدولہ یا شاہزادہ بدست خود او شرفیہا سے نذر گرفت و محمد علی خان شروع با طہار و اردت و عقیدت
 او نمودہ التماس با عطا سے خلعت نمود شاہزادہ حکم داد رام ناراین را برہ خلعت پوشانیدن و سپہیچہ حقہ مرصع و ہر
 عفا کہ مخصوص شاہزادگان بود مرحمت کردید مرید ہر ازین شرکت سر باز زدہ ہمراہ نیاد احمد خان قریشی و مصطفی قلی خان
 از ہماہمیان بلا زمت رسیدہ بعبایت خلعت چارہ چہ رسہ چارہ ہر ہر کا یا فتند اما رام ناراین کہ کاسبے انقار تعب نکند
 خود خاوند سے نمود در سر گردانے بجا آوردن آداب بکرات و مرات کہ برام سے ہر امر سے باید افتاد نہایت
 خستہ و خیران گشت بعد از آن کہ سے استاد و حواس او بجا آمد نظر بامین انداختہ بلا حقہ احوال فلک شاہزادہ
 عزت و ضلع امر اور و ساسے لشکر و پریشانی از دوسے سلسل سے کہ ہنگام ورود دیدہ بود از آمدن خود خداست
 دیدہ از سیاسے ادویات کہ از آمدن خود پسین و در آرد سے بدر رفتن از چنگال ایشان است بعد ساسے
 محمد علی خان مع رام ناراین مرحض گشتہ بجا خود رفت و در راجہ نمیدانم کہ چہ سودا سے خام خجہ جنین میدہام خدا

بخاطر جمع رخصت دادند معتدے کے کہ دران وقت حاضر بود میگفت کہ رام ناراین در حقیقت علو و سکونت داشت اما نهایت میل
 بخیر محمد قلی خان میرزا محمد علی موسوی را کہ با اتفاق مدارالدولہ برآ آوردن راجہ مذکور رفتہ بود طلبیدہ محمد قلی خان گفت
 کہ بہ رام ناراین رفتہ بگوئید کہ صوبہ بیاباکہ عبارت از میرزا حسن برادرش باشد مقرر شدہ شمار ادیوانی ہر دو صوبہ مبارک شود و
 میرزا احق را ہم بہین کار با اتفاق او مامور نمود ہر دو مقررہ آوردہ التماس نمودند کہ ہنوز این سخن گفتن مقرون بصلاح نیست
 برآشتہ خواستے را فرستادہ راجہ را طلبید چون آمد خود این سخن گفت او از دانائے سر نیز پرازداختہ نیز بہارکہا دے
 گفت و بجایے خود برگشت قریب شام کہ ساسختے از روز باقیے بود محمد آفاق کو تو ال عظیم آباد را کہ ہمراہش بود نزد قلی خان
 فرستادہ پیغام داد کہ واضح چیز سے بخوردہ ام الحال سے روم گنت مبارک است بعضیہا جان سخن کہ من ہی گفتم عرفہ داشتند
 ابانود کہ بہ عدلیت و عدہ چھین بودہ گفتند برے نباید کرد داخل قلعہ نشدن خود معہ دینیت قبول نکرد و گفت کہ
 مجال است کہ ہم شمشیر من توانہ آمد بیت چو بخش نگوں بود در کاف کن نہ نکرد انچہ نیکانش گفتند کن چون راجہ
 از انجا بر آمدہ شخصے با او بر یک فیل سوار و با اتفاق قاصد عظیم آباد حسب الامر محمد قلی خان گردید چند قدم پیش رفتہ مقرر
 خداست کہ من ہندوم در یکجا با سلمان آب نمی توانم خورد و مادہ فیل حوضہ دار دیگر طلبیدہ ہر ان سوار گشت و آبی
 خوردہ لبرعت پرواز طیور و خشے بدر رفت بلیت تو گفتے کہ خواہد ز شاد سے پرید ہر دو طلاس کو رشتہ در پاندیت
 بجز رسیدن در قلعہ فرمان داد کہ مردم از بیج دوبارہ قلعہ پیش از پیش خبردار بودہ در استحکام کو شند و محمد قلی خان
 بے نیسب از امر برگد گویا پیش پا افتادہ و از اسلحہ بدہمیات یو د غافل گشتہ برآ و شجاعت خود مغرور و در لہو و لب
 و تماشائے رقص و طرب منہمک و متفرق بودہ یقین داشت کہ راجہ مذکور کو کرست فرمان پذیر و سربروز احکام بی سر
 و بن اعجابت لیا ولان و میرزا احق سے فرستادہ انتظار خبر نصرت افواج جنگالہ می کشید تا آنکہ بعد از دوسہ روز
 تخیل آفتاب بمرج حل مین و مردم منتظر از اقرب احتیاج می شدے گفتند کہ باید دید برآند عید نوروز را نام را
 سے آید یا نہ اگر آمد یا و کے بخت و اقبال است والا انچہ یقین محمد قلی خان گردیدہ ہمدوم و خیال تا آنکہ نوروز رسید و
 رام ناراین شہر فیہا کے مذکور شاہنبرادہ و محمد قلی خان مع بعضیہا سے مرغ کے نقاشی و رنگین و سادہ بود و دیگر انواع
 حلاوے و لوزنیہ و عقاقیر یا و راق طلا و فقرہ گزشتہ فرستادہ خود عذر شہنشاہ بکار با سے سرکار خواست و بہر اکثر عوام
 حتی بعض بازاریان باشعور ہم متحقق شد کہ و نا کردہ الحال او بخوابد آمد اما محمد قلی خان ابلہ خفیف العقل را تا ہنوز ہم
 اعتقاد بر او استبداد بر لے کے سر دپائے خود کہ بود بود چون جشن نوروز ہم گذشت و شاہ و وزیر را از لہو و لب
 و عیش و طرب خاطر خواہ فرصت میسر گشت قاصد کوچ انان مقام گشتہ داعیہ درود بطرف شہر قے شہر عظیم آباد نمودند
 چون راہ منحصر از رستہ بازار شہر است رام ناراین پیغام فرستاد کہ فوج سرکار اکثر مغلیہ و مردم اینجا ازان جماعت
 اند سبب از لچہ با سے لشکر شایہ ہنگام عبور کسے قعدے نماید و بجایے شہر بنا بر حفظ آب و حبار کے کنند و باین
 صورت قندہ در مین شہر با گشتہ ہنگام ہر کے حادث شود مناسب است کہ عملہ حضور مع دار و حقہ بلیداران اینجا
 کہ انہا ہم ملازم سرکارند از طرف جنوبیہ شہر در زمین جلد کہ خشک افتادہ براسے تو چنانہ سرکار و ارباب بار بردارند
 را درست نمایند و خود بدولت مع لشکر از ہمان راہ رونق افزا سے باغ جعفر خان شوند محمد قلی خان قبول نمود
 بہین قسم بھل آورد و ہنوز اقلیاد و اطاعت راجہ مذکور در خاطر مغروریش از تسلیخ و ارتسام داشت تا آنکہ چند روز

در باغ جعفر خان و میدان اطراف هم گذشت و آمد و رفت سفر او بسیار و لان بنا بر اطلاع احکام و طلب کاغذ داخل و خارج صوبه ملکه گاهی غلطی و شدت می هم از با و لان لعل می آمد و راجه در انتظار خبر نصرت لشکر ننگال بدار او بمشاشات میگذاشتند و درین اثنا خبر کوچ نمودن میرن و لدا کبر میر جعفر خان که سپه سالار و مختار سرکار پیر بود و مع افواج انگلیشی و کرنل کلیف ثابت خبگ برام ناراین رسید و شد اند تقاضای محصلان محمد قلی خان هم از دیبا و پذیرفت و مدد مرید سرور امین ناراین تنگی نموده مردم محمد قلی خان را بجز و نصرت از شهر و خانه خود بدر نمودند و راجه رام ناراین آن بود که چند کس دیگر هم بمشاشات بگذرانند تا فوج انگلیشی و میرن در رسد و کار این سپه سالاران نادان بے درد و لیاقت انجام یابد یا و گوئی رئیس و متعینان فرصت نداد و حوصله مرید سرور تاب نیاورد و دفع بد مغفکی آقا و بدنامی خود در خبگ خیزد و روز دیدند و الا بے شبهه این اهلان را بسختی دلا و نیز مفتون داشته غافل میگذاشتند تا افواج انگلیشی رسید و گشتال گستاخه شان میداد.

ذکر آشکار شدن خدعه که رام ناراین با محمد قلیخان می نمود و محاصره نمودن افواج مغربی حصار عظیم آباد را به بدلیتکی و برگشتن سلطان و وزیر خانبه خاسر از سوسه تدبیر

بعیت چو دانا کند کند نادان و لیک بعد از خرابی بسیار و مطابق احوال محمد قلی خان ادبارنا رست اول هر چند پوران صلاح شایسته دادند و سود می داد و گفته اند نشیند و بغفل ناقص خود اعتماد و استبداد تمام نموده کار بجای می رسانید که غلظت پشت دست گزیدن چاره ندید تقصیل این احوال بر سیل ایجاز و اختصار آنکه چون راجه رام ناراین بسیار و لان و ملازمان محمد قلیخان را بدر کرده جواب فرستاد که صاحب این همه شکر که می نمایند چه نصیده ای من تو کر شما نیستیم که محاسنه هم تو کر ناظم ننگال امیر شما سمان ما بود و دید یک ملاقات و ضیافت نمودیم حال براسه خود سیر چه بهتر داند بکنید خان و کور دور از شعور از جاد و آید و هزاره در نا بهنجار و بلند پرواز بسیار می داد و صبح این مرد که بر خود در او گوشه گمان گرفته می آید و بیاد شایر را ده گفته فرستاد که فردا خبگ است فوج سرکار هم همراه فدوسه بنا بر تبئیه این مجمل مکار متعین شود و شایر را ده و والد فقیر و جمیع رفقا که خود را اطلاع احوال و حکم با عنایت و رفاقت محمد قلی خان نموده فرمان داد که فردا اول صبح همه کس همراه او سوار شده تالی را ک و فرماش باشند یحیی خان خلیف زکریا خان که خواهر زاده و داماد قمر الدین خان وزیر بود و مجروح استماع حکم و خبر با طهار جلا دت جهالت و سفاقت خود ظاهر نموده از اول شام مع همراهمیان براق بسته و از خیم خود بر آمده متصل باغ حیدر نواز خان مرحوم که والد در اینجا فرد آمده بود و برعم خود مورچال قائم نمود و نصیده که حرج بے موقع کشیدن و بجای که خیمه گاه مردم و از قلعه نهایت بعید است تمام شب بسر بردن فاد که غیر از اظهار حماقت چه داشته باشد و انقضه چون صبح صادق و مید حسب الحکم رؤسا و لشکر میبایست که نوکران شایر بر بار شایر را ده و همراهمیان محمد قلی خان بر در دولت سراسر او حاضر آمدند و بنده هم بر رفاقت والد بدر بار شایر را ده رفت و هر کس مرض خبگ گشته از خیم خویش در میدان شتافت میر حسین خان خواهر زاده و لقا از رفقا که محمد قلی خان که برعم خود سپه سالار سرکار آقا که خویش از جمله بداران بود با جمعیت خود رفقه در باغ راجه رام ناراین محاذی که کھر کے رانے اقامت گزید و مورچال خود مقرر ساخت و همین قسم هر یک مقابل حصار عظیم آباد در جای مناسب محل اقامت انداخت والد مرحوم مع رفقا که قدیم و جدید خود مقابل برج طرف نخاس در میدان تهاد از همراهمیان شایر را ده اکثر که که تو سل و خلاص و زند متش و داشته بر رفاقت آن خباب علم جلا دت بر افر شتند

درین عرصه عبدالوهاب خان مرحوم که عم کمتر نفیر و مبسن و سال و نهایت شفیق بر احوال این عبدالقل بود از بها گلپور با وجود مالفت بسیار
 علی قلی خان که در رفاقت شان بسر می برد با رز و سکه ملاقات برادر بزرگ خود بجهاد اصفاسه خبر و روشش با شاهزاده مع
 عیال و اطفال و اسباب اندوخته چند سال بهما وقت که والد سوار و عازم میدان بود رسیده ادراک سعادت قدیموس نمود و
 گفت که تانسان سیر را همراه آورده در باغ لون گو که مقبره والد مرحوم هست فردا آورده ام الحال که سحر که خبگ گرم گشته اندیشه
 است که آشوبی بیرون حصار و سده و بهر بیرق غایت کنند تا مردم لشکر سیرق سر کار شناخته تعریف نمایند حسب التماس
 او بعل آردا بنده را اطمینان بنود گفتم بهتر آنکه سیر را همین جا آورده نگذارند عذر خیمه علیحد و وجوه دیگر نمود و پنجم را شنید و علم دار
 راجع سیرق والد سیرا همراه برده در آنجا که عیال و اطفال راجع اسباب گذارشته بودند نشاند و بنا بر رفاقت برادر این عبدالقل بر
 شریک ما مردم گردیدند بعد آنکه زمانه گله توپ از طرف حصار بطرف ما که مردم بسیار از دام داشتند سرد از اندوختن
 شروع و جنگ نمود و از هر طرف قلعه که مجادلیش افواج مخالفت بود گله انداز سکه شروع گشته علی اتصال گله توپ بارید و
 از بالا سکه سرمانی گذشت و بطرف بنام ناراین که متصل بدیوار حصار قلعه عظیم آباد بهست کهر کے رانی و سیر محمد حسین خان
 در آنجا نشسته راه پوشش می جست التماس سیران خبگ و توپ انداز سکه با تفنگ زیاده تر از طرف بابو و تا آنکه محمد قلی خان
 سیران خود سوار بر تکیه کباب و نزدیک مار سیده و یاستاد و مرید بر سر که بر سر ج نخاس جاسه داشت و اینها هم آن طرف باد
 و طعن بر کثرت از دام و اسباب بهاد و احتشام دیده گمان برده که مقابل برج محمد قلی خان یا شخص دیگر از اعظم ذکاوتی اند
 و با اسلحه تخریض نمود و تا کید کرد که باید گله در مجمع بلکه سردار فیل نشین را بر سر او هم بمقدور خود سعه درین کار داشت و
 گله با ستوار رسید و اکثر سکه از آن گله با اطراف و جوانب فیل محمد قلی خان و بالا سکه سر مردمان فراهم آمده آنجا میگذاشت
 و چنانچه که بار گله توپ نیکو را از بالا سکه سیر فقیر باندک ارتفاع گذشت و نزدیک بن بر زمین خور و بنده ازین جرات بی موقع
 ناخوش گشته بود آنکه بر پاسه لکه بر ابر فیل محمد قلی خان باندک فاصله استاده بود و التماس نمود که قبله من ازینکه بهر گله با می
 توپ در آنجا استاده ایچ کدام فاراد تصور است فرمود که میا اسه چاره بدست من نیست گفتم ب لارا شکر با کیفیت
 اگر منظور یورش بیفانده باشد قاعه رو بر و خود بدولت سوار اند درنگ چیست بر قلعه بریزند آنچه مقدر است خواهد شد
 و شربت عبت بدم توپ استاده و در معرض خاکت بودن چه ضرور اگر یک گله بهار سکه برسد خبگ تمام و کل لشکر بی استقام
 شود و اگر فیضا ابطه عقل که درین لشکر اثر سکه از ان پیدامنیت جنگیدن منظور باشند چنین قلعه با محاصره نماید صوبه دار
 اسه چهار هزار دوازده دوازده سیر را بر پاده برق انداز مع چندین ضرب جزا و توپها سکه کلان با اسباب حرب متعدد حاکم
 است و جمیع پنج سکه شهر بنا بر حفظ ناموس و آب و سکه خود علاوه در رفاقت او کمر بسته با عانت حاضر اند بعد دخول در قلعه
 و حال جنگ عظیم است و ازین طرف که افواج محاصره دارد شکست بروج و دیوار این حصار که همه پشته منین مرتفع سکه
 دارد از جمله معذرات است اول صلاحیکه مناسب بود سموع نیفتاد و حالاکه کار بجنگ کشید تدبیر خبگ هم بخین است که سردار
 لشکر اختیار نموده از هر طرف اراده اعاطه حصار دارند بلکه سکه باید این مردم را از همه جانب محمد قلی خان طلبیده شسته بهست
 محبوب سکه از راه متعارف بیرون شهر که رسته بازار کثرت عمارتها بمنزله سلامت کوچه است در شهر دیر آیند و بارام مع جمیع
 فرج بهر اسه در حفظ آنکی متصل بقلعه پادشاه سکه در حویلی مرید خان بر لب دربار سیده سواران و سرداران لشکر را پیاده
 سازند و یکجا مستعد یورش باشند و توپها سکه بزرگ را مقابل دیوار پنجه قلعه که کار گل و خشت و ساخته دو صد سال بلکه زیاده

خواب بود و سعلق پشتہ دستحکام نہاد و نہایت یوسیدہ و از جا ہا خستہ تالش رنجیتہ دیوار تفع خشتی کشتہ ایست برابر بچیندہ و حکم بزدن
گلہ با فریاد اغلب کہ در چند شکل و عرصہ یکروز بلکہ کمتر از آن تمام دیوار سمار و بازین ہموار گشتہ راہ و سبے برک پورش ہم خواہد رسید
آن زمان برق اندازان را پیش رو گذشتہ با دلاوران بہادر پورش نہانید تا انشا اللہ تعالیٰ صورت فتحی رونماید والد
قا صد این اظہار شدہ بود کہ ناگہان خود بخود محمد قلی خان از جانیکہ استادہ بود بطرف مغرب ہستہ را ندہا مع والدین بر یافتہ او
ہستہ ہستہ با سہ محاذات برج نحاس بر طرف گردید و محمد قلی خان در آن مکان استادہ و کسی را فرستادہ والد را پیش خود
طلبید ہشت چون رسیدند قیل را نشاندہ ہمراہ خود بر عمارت سوار ساخت بعد آن والد مرحوم نبدہ را نزد خود طلبید ہستہ
رفتہ بمحمد قلی خان سلام کردم والد فرمود کہ نواب صاحب شمارا سہ خواہند بشارت پیش رام ناراین بفرستند گفتیم حاضر
اما درین وقت کہ در محصور و مشغول مدافعہ و از قلعہ غیر از سفیر تیر و تفنگ گیر کسی آپد نبدہ چگونہ اندرون تو ائم رفت محمد قلی خان
شخصہ را رو بر و طلبیدہ فرمود کہ ایشان از برادران شیخ حمید الدین جامعہ دار و رفیق منند شب بتقریب دعوت در خانہ شیخ
نہ کور اندرون حصار بودہ اند این وقت از انجا مے آیند رام ناراین حضور شیخ حمید الدین میگفت کہ من ملازمت نمودہ
مستعد رفاقت و پیش ناظم نیکالہ بدنام شدیم با وجود این نواب کمر بہ ہمتیصال من بستہ قلعہ را فرو گرفتہ است بنا برین حمید
پیغام فرستادہ کہ اگر عفو جزا کم او شود نبدہ متعہد مے شود کہ باز او را در حضور بیار د شمارا سہ باید رفت و با یگفت کہ الحال
ہم اگر او از در اخلاص و عقیدت و رأید ما بر عہد خود استوار و با او کار مے نداشتہ خواہستگار اطاعت و انقیادیم گفتیم اگر این سخن
صحت دارد و چرا او کسی را نفرستاد و ابلاغ این اہماس نمود شخصہ کہ حامل پیغام در ویر ہستادہ بود گفت پیغام او ست
کہ شیخ حمید الدین دادہ و او مرا فرستادہ تا در حضور عرض نمایم محمد قلی خان گفت خوب از ما چہ میر و صدق و کذب این خبر
بعد و رو دشما در حضور او ظاہر خواہد شد چون دیدیم کہ از سفاہت امتیاز معقول و غیر معقول نمی کنند گفتیم چہ مضائقہ اگر منظور
ہمین است نبدہ میروم اما نواب صاحب در جابے مناسب نزول فرمایند مردم از قرب حصار بر خاستہ و حضور آیند
تا راہ آمد و قلعہ باز نشود و نبدہ آنجا رفتہ مرضی او را دریابد و از نبدہ اندر زہم آنچه مناسب داند بگوید بعد از آن در حضور آمدہ
آنچہ ادراک کردہ باشد اظہار نماید محمد قلی خان گفت تا او خلیگ موقوف نکند ازین طرف چگونہ مے تواند شد گفتیم درین امر
او با دے نیست چون افواج حضور قاصد پورش بر حصار شدند او بنا بر ضرورت مدافعہ برخاست از آن طرف اگر اندک
اہما مے شود در طرفہ العین مردم بر بروج و بارہ صعود نمودہ کارش را تمام مے نمایند چگونہ از طرف او توقف در برق انداز
و خضم افگنی خواہد شد و بدون موقوف شدن تفنگ انداز مے نبدہ چگونہ راہ مے تو ائم یافتہ برق اندازان و کمانبدون
امتیاز سفیر و دشمن نمی کنند شخص مذکور گفت ہمراہ من بیائید کہ من مے برم گفتیم چہ مضائقہ من ہمراہ ایشان میروم تا جانیکہ
ایشان بزمند نبدہ ہمراہست و مرضی شتہ باتفاق روانہ شدیم عمر مرحوم و باب علی خان کہ ذکرش گذشت بنا بر اخلاص و
اشفاقیکہ داشت رفیق من شد شیخ مذکور کہ مدعے بردن من در حصار بحضور محمد قلی خان شدہ بود و در عبور راہ مجافطہ خود
از گلہ نبدہ وقت نمودہ میرفت و نبدہ در پے او راہ مے برید تا آنکہ بباغ رام ناراین کہ منزل و مورچال میر حسین خان و مجمع چند
نہر اکس بود رسیدہ توقف نمود چہ بیرون بر آمدن از دیوار باغ کہ نہایت متقل بھصار و در میانہ حالتی و سائرے نہشت
تا و پناہ آن توان رفت متعہد بود نبدہ بعد اندک استراحت شروع تباکید کرد شیخ را بہتر خیر گشتہ عذر خواہے آغاز نہاد
کہ راہی بجویم بعد از آن برویم گفتیم چہ مضائقہ من خود با شما ہمراہ جابوید میروم و ہر جا باشیید ہستم آخر ناچار شدہ الحاج و تاج

باخدا شکار خود شش وع نمودار قلعہ اور انر و حمید الدین رساند و اور اسے نمایہ نشان برودند و بندہ را ہم بر خند متکاران طرف
 آن طرف گردید و راستہ ندیدہ برگشت و عند فرخواست شیخ ابلہ قلعہ او باغام پیر و پیر خود متکاران چار گشتہ جواب صاف
 داد کہ صاحب جان عزیز تر از ہمہ شیاست ہر گاہ صاحب منی توانند رفت من چگونہ میردم من ہم آدم و ہمین گوشت و پوست
 و استخوان کہ اغنیا دارند غریبانیز دارند از استماع این جواب خاصہ حضور من با آن دعا سیکہ سے نمود نہایت منفعل گشت و لمحہ بر سر
 انداختہ گفت پس باید برگشت بہان سخن گفتم کہ من ہمراہ شما ام ہر جا میر وید میر و من بجا ملت برخاست چون رو برو سے محمد قلی خان
 رسیدیم و او پیر رسید گفتم از ایشان باید پرسید محمد قلی خان دریافتہ خاموشی گزید و آن غیر عذر سے با شرمساری خواستہ
 بگوشہ در رفت و بندہ تا عصر سے تمام جائے اہلہان را دیدہ آخر روز بجائے خود برگشت بعد از من لباس غتے والد و اکثر
 سرداران بے فوج منازل خود معاووت نمودند مگر افواج محمد قلی خان و جماعہ داران ملازم شایر ہزارہ شب حراست قلعہ
 و توپ و اسباب ہمارا سے خود نمودہ ہما بخالبر بردند و لچہ ہا سے بے ایمان ہر دو لشکر و گرسنہ ہا سے ناخدا ترس در آباد
 خارج حصار کہ سکنہ آنجا بور و شایر ہزارہ نہایت شغوف و مطمئن بودند ریختہ دو داز نہاد مردم بر آوردند و خان مان قلعہ بگرفت
 خانہ سوختہ اند و ختنہ سے مردم لغارت بردند چنانچہ اہل و عیال و ہا بے ملخان مرحوم ہم ہلاک غارت مبتلا گردیدہ مالک
 یک جبہ و یک گز گریاس نامند اما شخصے یک خصلت در ہماں بہنگامہ غارت بسر وقت نشان رسیدہ و حافظ عرض ناموس
 آنا گردیدہ و ہر افقت خود متقل بشکر رسانید و در گوشہ نشاندہ رفت عم مرحوم مرحوم تمام شب در تماشای آنا برنج و قلعہ
 گذراندہ اثر سے از آنا نیافت و صبح نہایت نزدیک پنجیم گاہ والد در ابنوہ بعضے اشجار کہ گویا محقر محاسن بود غارت زدگار
 گم شدہ را یافت و ہر سلاستے ناموس و بدست آمدن اطفال و محفوظ ماندن آنا از ذل اسیر سے شکر نعم حقینے بجا آورد و
 بر سخن نشوینا سے خود کمال نہاست کشید اما سو کہ بنود علی ای حال چون معاملہ بر این منوال مشاہد گشت فقیر را اگر چہ
 از پیشتر امید سے ازین رؤسا و لشکر بنود بیشتر مایوس و در بارہ محافظت ناموس شوش شد چہ عصر ہماں روز کہ راجہ
 رام ناراین مرحوم محمد قلی خان را راندہ داعیہ حرب صمم نمود جناب والدہ دام ظلہا بعضے از متعلقان بندہ و دیگر برادران
 بابک یک خادم و لباسیکہ در بر بود و رفت خواب و دیگر اشیاء ضروریہ ہر ملاقات والد مرحوم آمدہ بودند و متحفظان
 دروازہ مشرق حصار عظیم آباد وقت بر آمدن سوار ہا سے مذکور مزاحم شدہ برام ناراین اطلاع دادند و فرمان داد کہ
 احد سے تعرض نہ کند و رفتن دہنی الحقیقہ احسان نمایانے کرد و والا خدا دانکہ سیرن بعد ورود چہ ناخدا ترسیہا می نمود
 و احمد متر علی ذلک و علی جمیع لہما آخریہ شایر ہزارہ و محمد قلی خان از طرف باغ جعفر خان کندہ در میدان جنوبی قلعہ
 عظیم آباد دوز تر از حد وصول نگاہ توپ کہ زمین خشکیدہ جلد بود معسکرت بندہ دوسہ روز دیگر مشاہدہ انو جاج آرا سے
 رؤسا و اسات تدابیر غیر مناسبہ جماعہ مذکورہ نمودہ و تنگ گردید و با والد مرحوم کلمات کہ ورت آمیز گفتمہ التماس کرد کہ
 ہتکستہا می خد خانان برباد دادہ و بیجا افتادہ اند طاقت پیادہ راہ رفتن ندارند و این قلعہ بلاین تدابیر درما ہما ہم مفتوح
 نخواہد شد غریب لشکر مشرقی با افواج انگلیشے میرسد و محمد قلی خان و شایر ہزارہ راہ خود میگیرند در بارہ این بیچارہ ہا
 اگر ہمین وقت فکر سے فرمودہ بجائے دفعہ سندی ہتر است والا بعد چند روز ہیج منی توانست شد آزدہ خاطر گشتہ فرمودند
 درازین خود چیرے نمی آید ہر چہ بہتر دیند بکیند بندہ چند ہل سوار سے و یک دو آرا بہ بار بردار بر آحل ہر سائہ والا بار
 و اسباب سے خود ہمراہ بنود از عالم گنج سے و ہر سے ہلہا نان آنجا سے باشد و آشنا بود علیہ شستہ و ضیہ لغر کما راں ہم رسانیدہ

از باجوہ پهلوان سنگہ بدرقہ گرفت و مع والدہ و جمیع ناموس کہ متعلقان مہمد کے تبارخان و وہاب علی خان و برادران بودند ہمراہ خود از راہ گولور عبور و دیارے سوہن نمودہ ملک بابلو کے مذکور رسانید چند روز در قصبہ سہرام و حلیہ شاہ قیام الدین نوہ شاہ کہیلین بسر بردہ بود کہ یکبار شاہزادہ و محمد قلی خان گرفتار و دیار گردیدہ برگشتند و در سہرام سنبہ باز شرف حضور انور مرحوم دریا

تتمہ احوال محمد قلی خان و شاہزادہ عالمگیر کہ در غیبت منیدہ رویدا و و برشتن سہر دوار عظیم آباد

بعد از ان کہ قیصر از لشکر برآمد محمد قلی خان و ہمراہیان ش و سرداران رفقا کے شاہزادہ اہتمام در تخییر قلعہ زیادہ از چہر نقدور نمودہ مورچا لہار متصل بدامن حصار رسانیدند اکثر کے مجروح و بسیار کے مقتول شدند اما انہم بخت چون بی موقع و بدالالت حاکمیت بود و سودے نداد محمد قلی خان بر برج طرف مہمد کے گنج از دحام نمودہ بہ بلیداران حکم داد کہ بنیاد برج مذکور را کاواک کنند روزنہم سہ چار بیلدار در پنج برج کار سے کر دند ناگہان برج از بار خود فرو نشست یکی از انہا گر نحیہ جالی بدر برد و دوسے کس بازین ہمو اگر شستہ سمار شدند اما را ہی ہر اک بر آمدن بران برج میسر آمد و مردم محمد قلی خان هجوم آوردہ یورش نمودند محصوران ہم پاسے دارے نمودہ سنگ آسیا و سیوچہ پاسے باروت آتش دادہ بر سر مردم تاختید و از برج پیلو کھ تفنگ چون تگرگ بر سا عیان سے بارید و اکثر کے از آنہا تالافت و تلف دیوار برآمدہ بر رخے سوختہ باروت و بعضے مجروح گوے سندوق باین افتادہ بالا رفتن نتوانستند و در پائین برج نیز جمیع کثیر از سندوق مجروح و مقتول افتادند سے گویند قریب بد و مدد کس بلکہ زیادہ ہمین صورت تلف شدند و کار کے از پیش نہ رفت تا شام شد و مردم برگشتہ بہو حال خود آسوزند صبح آن بنا بر بعضی جواب و سوال محمد قلی خان را با شاہزادہ ملائے عظیم ہمسیر سیدہ فوج خود را از پائین حصار برگردانید و عازم مراجعت گشت شاہزادہ بخانہ اش رفتہ غدر خواہ سے و دلدار سے بسیار نمودہ مردم ہمسیر و نگاہش را کہ پیشتر رفتہ بودند برگردانید و مجبوراً او را مستقد محاربہ و در تخییر حصار عظیم آباد راعب ساخت چون در جواب و سوال بگاہ وقت یورش نامندہ بود مردم را بر سیدن تا بمورچال و حراست جاماے معینہ خود و امور ساختہ یورش را بر فردا گذارست و صبح باز بمان ما بھار دے داد و رام ناراین راع حارسان قلعہ اضطراب و تر لرزے عظیم در ثبات و استقلال بہر سیدہ قریب بود کہ بگریزند و قلعہ را خالے گذارند درین اثنا آخر روز خبر قریب ورود لشکر مشرقی بمحمد قلی خان رسید و قبل ازین خیر ماجرا کہ قلعہ الہ آباد کہ شجاع الدولہ بدعا از دست قلعہ دار محمد قلی خان انتزاع نمودہ قالین و متصرف گشتہ بودند رسیدہ استماع در خبر گذارے محمد قلی خان را ہوش و حواس بر جا نگذاشت و دست پاچہ گردیدہ مراجعت بطرف شجاع الدولہ با سید قرابت کہ بنی عم بہد گیر بودہ اند مناسب دید خلاصہ چون بخت یادر نمود و اجل مقدر شش رسیدہ انچہ بنی بایست ہمان سیکر و غزم معاودت را جزم نمودہ در تانکید یورش اہمال نمود و قریب لہتام وعدہ فردا بمردم دادہ بنجام خود برگشت و برارادہ خود و قرب وصول میرن و افواج انگلیشتہ شاہزادہ را اطلاع بخشید شاہزادہ دوسہ بار بیجا مہالے پایدار سے فرستادہ جواب خاطر خواہ نشیند ناچار گشتہ خود ہم ارادہ برگشتن و بایستہ رسیدن خرم گردانید آخر شب از تبدیل وضع لشکر سبہ کس تخییر نمودند صبح ارادہ ہائے سفر طرہ شد ہر چند پهلوان سنگہ و بعضے رفقا کے صاحب جرات محمد قلی خان را فہمائیدند کہ اہمال ارادہ آشتی و اتفاق با شجاع الدولہ نامعقول است بہر صورت ہمین جا بایہ جنگیدہ یا تہ سیر سے دیگر باید آید قائد نہ بخشید و صبح قبل رحیل کو فتنہ عازم ملک خود گردید *

ذکروردومو شیر لاس فرانسیس در شکر و گشتن او همراه شانی راده با کمال تاسف و تحسر

نزدیک به پهلوار سیمو شیر لاس فرانسیس بر خور و دفه اند که این چه خیال باطل و چه بے نیکی است صاحب مدتی محنتها نموده آید و در وقت فرموده حسن تردد مرا که از چتر لور ووان دوان خود را رسانیده ام به بنید بعد از آن هر چه مناسب باشد خواهد نمود مطلقا گوش نشکر دلاس مذکور هم ناچار تاشائے قدرت کردگار غم باز گشت نمود اما ملاقات با شانی راده مناسب دانسته پیغام فرستاده شانی راده توقف نمود تا مو شیر لاس آمده ملازمت کرد از کمون خاطرش هتفسار نمود شانی راده انچه واقعه بر دغا هر کرد که با عانت محمد قلی خان مصارف ضروریه انچه بالیت مهیا می شد و اکنون مرا آن مقدار زرد و اسباب که بقا با انواع شرقتی تو انم نمود میسر نیست بضرورت طرف چتر لور میر و م تال بعد ازین چه شود لاس هم چون بهانجا اقامت داشت رفیق سفرش گردید اما پیشتر از شانی راده میرفت چنانچه فقیر هم وقتیکه او وارد شهر ام گردید بدیش رفت و احوال پرسید گله ام را سبب که محققا سبب قرینه خند درین عهد ما براس خراب ساختن عالمی موجود شده اند بسیار کرد و اضطراب و نجات محمد قلی خان را هم از جمله حماقتها شمر و میگفت که من از بیگانه تاشاه جهان آباد همه جا گردیدم غیر از غریب آزار س و غارت مسافر دیگر از کسی چیز س مشا بد نشد هر چند خواستم که یک ازین معتقد را نشور و مردم از شورش مثل شجاع الد و له و عماد الملک امثال شان با قضا س غیرت و انتظام سلطنت اراده بند و لبست بنگاله و خجک جامعه انگلیشیه نماید کسے باین کار اتفاقات نمود و چون وقیح این امر مطلقا ادراک نکرد و القصد چون او گذشت محمد قلی خان و پاد شانی راده رسید والد مرحوم هم شریف آورد و در پهلوار پهلوار رفقت سرداران سبکسر نهایت نادوم و متحیر بود در همان خانه که ما منزل داشتیم فرود آمد و شکایت سفاکت هر دو سردار و دومی اقامت آغاز نموده بانبده متشاره فرمود که الحال چه باید کرد عرض کردم که بشا جهان آباد از عداوت و عناد عماد الملک نمی توانید رفت و شانی راده را این مقده و که متعذر احوال آن جناب مع عیال و اطفال و دیگر منتسبان که ازین حرکت آواره گشته اند و تانده معلوم و شجاع الد و له را سناستی با مزاج آن قبله نیست که توقع رفقت او توان نمود و صحبت ما مردم با ارباب مشرق بابر آمدن آنجناب همراه اینها و رفیق گردیدن ما همه برادران با شانی راده بر هم گردیده بر عزم بنده چاره منحصر در یک صورت است اگر چه سخت آن بطبیعت عالمی گران خواهد بود اما بضرورت باید نمود و آن اینست که پهلوان سنگه زمیندار عمده این صوبه و بارام و مر س در سیرالمتاخرین عجیب و زرد و فر سیم چنانچه گمان نتوان نمود دارد و بقدر فوسج هم همراه او هست درین وقت با و اتفاق باید و زید البینه کار او صورت س خواهد گرفت در صورت وفاق با او بر آخبا لجاسے تا کار س کند کار خود نخواهد کرد باین صورت ممکن است که محالات با گیر و غیره بدست آید و گوشه براسے لبیر دن اوقات میسر باشد تا مل نموده فرمودند فی الواقع اگر چه بر من بسیار گران و ناگوار است اما چاره هم با فعل منحصر در انیکار بنا برین والد از سهرام کو چیده بردیا چه در گاوتی اتفاق پهلوان سنگه خیمه زار او بر ملاقات آمده با کمال تواضع و فروتنی استکشاف مافی الضمیر نمود و بعد اطلاع سعادت شمر و درین اثناء داعیه آن داشت که اگر شانی راده تقسیم مقابل و مقابل با میرن نماید و مو شیر لاس را برگرداند و زوافر س با جماع سپاه و اسباب یساق صرف نموده امانت شانی راده چنانچه باید بعمل آرد تا هر چه مقدار است بطور رسد و از ونا س در عالم پایدار ماند چنانچه بنده مکر فرشته ابلاغ پیغامها نمود مو شیر لاس و شانی راده نظر به پیشه او که زمیندار است اعتماد مذکرده ملتسلتش پذیرائی نیافت و بضرورت صلاح چنین افتاد که خوب شانی راده اگر سے ماند خط بکریل کلیت متضمن و محب محقول سیرالمتاخرین

خود نوشتہ بفرستد تا اور از خفتی کہ درین برگشتن رویدادہ اندکے صیانت کند شائہزادہ نوبت خان رابع سر و منشیان خود ستاد
نامسودہ نمودہ بمضمونیکہ مناسب دانند بر نگارند چون کسی خاطر خواہ نوشتہ فقیر را والد ارشاد کرد کہ اگر چیزے بخاطر تو آید بنویس
انچہ طبیعت بآن دلالت نمود بزبان قلم دادہ آمد مقبول ببالغ افتاد و موافق ضابطہ منشیان نقلش برداشتہ و بدستخط پادشائہزادہ
رسائی بکرنل کلیف فرستادند اکنون بنابر انتظام اخبار و رفع حیرت ناظران اوراق محلے از احوال محمد قلی خان و شائہزادہ و موثر لاس
و بر آوردن ناموس خود از محضہ خوف دہراس نگاشتنہ بعد از ان احوال و رود میرن و افواج انگلیشتہ مع رام ناراین در پرگتہ
سہرام و چین پور و انفصال معاملہ والد و پہلوان سنگہ بزبان قلم دادہ خواہد شد *

ذکر بدر رفتن شائہزادہ و موثر لاس بطرف چتر پور بوندیل گنڈ و آشفتنے اوضاع
محمد قلی خان و غارت شدن لشکر او از دست راجہ بنی بہادر و راجہ بلوند سنگہ

چون شجاع الدولہ سپہ صمد رنگ خبر برگشتن محمد قلی خان و شائہزادہ بے نیل مقصود ششند کمال نامرد سے کار فرما گشتہ
و دست از مروت و ایمان شستہ راجہ بنی بہادر نائب خود راجہ بلوند زمیندار بنارس را فرمان داد کہ بالتفاتی مقابل محمد قلی
رفتہ نمکند ازند کہ بالہ آباد تواند رفت و بہر صورت کہ بر او دست یابند بقا بوزند راجہا سے مذکور حسب الحکم با ہمہ گمرقین گردید
مقابل بنارس برب دریا سے گنگا دو کردہ پیشتر از رام نگر کہ آباد کردہ بلوند زمیندار بنارس و خانہ او در آنجاست ہمکے
ساختند و توپہا را مقابل لشکر محمد قلی خان چیدہ مستعد فراموش و مدافعت نشستند شائہزادہ و موثر لاس را پیغام دادند
کہ مارا بشاکا سے نیست ہر جا خواہید بر وید اما محمد قلی خان را نمی گذاریم کہ از جاسی خود پیشتر تواند جنبید شائہزادہ بر آمدن
خود از ان محضہ منتقم دانستہ موثر لاس را با خود متفق ساختہ از راہ مرزا پور خورد راہ ملک بوندیل بار بار بدو اقامت و چتر پور
گرفت و محمد قلی خان از سر اسے سید راجہ بقدر ساسے گزشتہ لشکر داشت سہر کہ از لشکر او بلکہ از طرف عظیم آباد پا پیشتر
میگذاشت ہنگار زمینداران ملک بلوند سنگہ بودیچی خان سپہرگز یا خان از لشکر شائہزادہ جدائی حبستہ و در مرزا پور
با ذون بلوند چند روز توقف گزیدہ بہت ہجان آباد رفت و محمد قلی خان مع لشکر اسیر دام تخر در چالپوستہ و جواب سوال
میگذرانید اکثر سے از ہمہ بیان کہ اصحاب جرأت بودند صلح خبکیدن با ہر دو راجہ مقابل دادند و فی الواقع صلاح ہمین بود
چہ انچہ مقتدر بود با سروسے میر سے آمادہ از حیرت حواس باختہ جرأت نیافت نہدہ بعد اتفاق والد با پہلوان سنگہ و دست
ازین امور ناموس را کہ ہمراہ او بود و ارادہ بیرون بنارس داشت مع سید علی خان ہمراہ گرفتہ اسیر کریم اسے رسید
ششند کہ غالب علی خان برادر سوسے فقیر دوسہ روز قبل ازین بازن و مادر زن خود بخیریت بہ بنارس رسید و الحال
بر معاہدہ گشتی نیست بہ حکم راجہ بلوند ہمہ شیتہا را کشیدہ زیر رام نگر کہ خانہ است جمع نمودہ اند و سہر کہ ازین طرف بہر سو رود
مردم بلوند او را غارت کئے کنند ناچار باز برگشت و منظر از پہلوان سنگہ بنام بلوند در باب حفاظت و اعانت خود
ناموس فرستادن بدرقہ و دستک راہ و غزوہ آوردن در جلسے مناسب نوکیندہ فرستاد و والد ہم ہمین مضمون
خطبہ بر راجہ مذکور نوشتہ فقیر چکس از ملازمان پہلوان سنگہ را ہمراہ گرفتہ مع ناموس و سید علی خان از راہ چین پور کہ دمن
کوہ و مہراست روانہ گردید و نقلے علی خان ہمراہ والد ماند در راہ نوشتہ راجہ بلوند متفقین عدم تعرض و بجا آوردن خدمت
ولا از مہر صیانت و حفاظت شام عملہ او مع دو نفر را سہر بہ بندہ رسید بندہ چون نزد یک مرزا پور رسید با وجود ہمراہ بلوند

نوشته و نوکران او با ہم برق اندازان حاضر آمدہ مزاحم شدند ندیدہ کسی را فرستادہ را بچہ بلوند را اطلاع داد چہ دارا و آمدہ مزاحمان را مخالفت نمودہ ندیدہ را در مزراپور رسانید و در مکان کناسیہ فرود آورد شب در آن مکان بیتیوت کردیم صبح با فضل الہی عملہ او کشتی آوردہ ما را مع ناموس از آب گنگا گذرانیدہ بہ بنارس رسانید ندا محمد شہر چند ماہ در بنارس شرف یاب صحبت بابر گنجاب قدس مآب حضرت شیخ محمد علی خزین اسکنہ اقصیٰ فی اعلیٰ علیین و از خدمت خال سراسر افضل سید عبدالعلی خان بہادر شجاع خلیک سعادت اندوز بودیم درین اثنا سیرم خان خلیف سیرم خان مرحوم نوہ نواب روح اللہ خان بخشہ الممالک ہنگ نامی ہم بہر جیلہ از شکر محمد قلی خان خود را تا بہ بنارس کہ اہل و خیال بپاسخا داشت رسانید بعد چند روز شنیدیم کہ محمد قلی خان فوت خود با معدودک محض و شجاع الدولہ از راہ ما سیرم خانم مذکور درخواست و آنہا بشجاع الدولہ نوشتہ چون ما فزون شد خدمت دادند آن ابلہ مظلوم با سید صلہ ارحام و بودن بنی اعوام مہر گریہ و دوازدہ سوار و معدودک از خواص خدمتکار عبور گنگا نمودہ نزد شجاع الدولہ روانہ گردید حکم رسیدہ بود کہ بعد چند روز از روانہ شدن اول شکر اورا غارت و اسواش را ضبط نمایند ہمین کہ سہ چار روز از کوچ او گذشت ہر دو منہد و سیرم خانم سوار شدہ قاصد غارت شکر و مہیا ضبط اسواش شدند و فرغ قیامت در آن شکر برخاستہ شور و غم و لشکر و پیادہ و خلق کثیر بانواع بلا یا مبتلا گردید اکثر لشکر بآن بے آبر و مال و اسبابشان تباراج رفت مگر بے نام و نشانہ چند کہ با ملازمان ہر دو راہہ آشنائی یا نسبت خویشی و ہمقوس داشتند شبہا مخفی بآن لشکر پیوستہ محفوظ ماندند و بر سرے رسیدے از سادات بارہ کہ جامعہ دار معتبر لشکر را بچہ بنی بہادر و صاحب ایمان دابر بود متکفل جان و مال و حرمت آنہا گشت جماعہ مقبوت شب بطرف نیمہ گامش رسیدہ با و پیوستہ بودند از شران اشرا رضاطت نمود و از جملہ نام آوران قطزین العابدین خان کہ از آریہ نیابت زارت شاہ عالم نامی بر آوردہ در جنگ عظیم آباد کہ بقلعہ یورش آوردہ بود سفر آخرت نمود و در شرف انوار اقدس کافہ حوائج بقبض رنقا پرورے و احسان کہ با مردم نمودہ بود و از استقلال و شجاعتی کہ داشت از آن مکر و مکر و صحت و سلام برآمد تفصیل این اجمال متبیین این مقال آنکہ خان مرحوم از سردار زادہا سیرم خان و شجاع جوادے بود قبل از رفاقت محمد قلی خان در صوبہ اودہ برفاقت صفدر خلیک و شجاع الدولہ روزگارے بغزت و احتشام گذرانیدہ و اکثر محالات صوبہ مذکور چگونہ داشت و ہمیشہ دست عطالش نوال احسان بکام و دیوان امیدواران سیرسانید و صاحب مکر متش در تفرار و مال خوانندہا متواترے بارید رنقا و غیر رنقا ہر کہ بخدمت او رسید از مواند افضل او محروم و مایوس نگردید در سانحہ مذکور خانم قوم بقتضای غیرت و شجاعت چون احوال لشکر بدان منوال مشاہدہ نمود با معدودے از ملازمان کہ ہمراہ داشت محوطہ از خانانہاے خراب و باقین کہ متکفل بلشکر بود خود را رسانیدہ بردیوار خانہ مذکور مع ہمراہیان برآمد و تفنگ و تیر و سپر و شمشیر انچہ در آنوقت میسر بود درست ساخته مستعد قتال گردید و گفت کہ ہر کردار اینجا بر سر من بیاید و با من تفرغ نماید با او جنگیدہ با برو کشتہ خواہم شد این خبر بلشکر بیان بلوند سنگہ رسید و بعد بخص معلوم گردید کہ صاحب این ارادہ کبست چون جامعہ داران لازم بلوند اکثرے تک بہرورہ او و بعضے از رنقا سیرم خانم از ان جملہ بودہ اند ہمہ آنہا با ہم متفق گردیدہ با دلہاے نعم خود اطلاع دہتاس نمودند کہ زمین العابدین خان بہادر بیاس آبروے خود چنین قرار دادہ و در فلان ویرانہ بانوہ کس مستعد استادہ است و ما ہمہ ممنون احسان و ہمک پرورہ آن والا و دودمان ایم حکم شود کہ در خدمت او رفعت بغتہ و احترام اورا بیاوریم و اگر این التماس ما پذیرائی نیابد ما ہم شریک جان و آبروے اویم ہر دو راہہ ناچار گردید و غیرتش را پسندیدہ ستیزہ با او مناسب ندیدند و التماس ملازمان خود پذیرفتہ رنقا دادند تا رنقا بہر صورت کہ مرنے او باشد بعل لاند

جماعت مذکور که جم غفیر کے بود خجند شش ششاهه سرداران و اکثر میرزاہیان شان از دور پیاده پاگشته باد ب تمام سلام و کوشش نمودند و مقدمہ اخلاص پیش آیدہ مانے الضمیر خود را عرقہ دادند زین العابدین خان جرسن ارادت و وفا آہنا تحسین نمودہ شکر الہی تقدیم رسانید و مع رفقا سے حاضر خود سوار گشتہ با کمال عزت و احتشام در لشکر لمونڈو داخل گردید و بعد اطفا بے نائزہ نہایت در بنارس آیدہ منزل گردید باید ارباب ہوشیاری کے کلمات این حکایت آویزہ گوش خود نمودہ قد کریم و حسان بدینند و شیوہ خود گردانند کہ صفت مذکور حیات پادار دنیا و سپر نہام جوہوت و بلا درد دنیا و عجبے بہت و محمد قلی خان نزد شجاع آمد و رسیدہ معقید گردید احوال انچہ استماع یافتہ انشا و اندہ الغریزہ در ضمن احوال شجاع الدولہ سمت ارتقام خواہد یافت

ذکر رسیدن میرزا عظیم آبادی و برآمدن راجہ رام ناراین بالتفاق او و کرنل کلیف بہا در ہا خبک بداحیہ چیم نائی پسوان سنگه

میر محمد جعفر خان و میرزا سپہ کلان او کہ سپہ سالار پربو و با استماع خبر ملاقات نمودن راجہ رام ناراین با محمد قلی خان و ملازمت کردن شاہزادہ بوساطت خان معظم مرقوم اول نہایت اندیشہ مند گردیدہ رجوع بر دوسار جماعت انگلیشیہ نمودند کرنل کلیف را بہاجت و ابرام طلب بہشتند بعد ورود او دستورہ برآمدن با افواج قرار یافت تا بعد از ان ہرچہ صلاح باشد و جماعت کلکش را چون اطلاع تمام براحوال روسا سے منہ بنود و نام شاہزادہ کے واقعی و وقرے در نظر باداشت ارادہ ستیزہ و آویزہ با او و محمد قلی خان مصمم بود اگر در اوضاع و احوال اینہا متانتی مشاہدے گشت البتہ معاملات باین شالیستہ انفصال یافتہ اما جرکات سفینا نہ سلطان و وزیرانہا را بے قدر ساخت و اندیشہ از طرف آہنا باقی نگذاشت چون خبر بہتے مصالحہ رام ناراین با شاہزادہ و محصور شدن او در قلعہ عظیم آباد و فرو گرفتن محمد قلی خان و شاہزادہ و حصار آہنا را انتشار یافتہ ہمیرن و کرنل کلیف مستحق گردید ہر دو بالتفاق ہم با فوج گران از مرشد آباد نہضت نمودند و در اثنا سے راہ بنایر آنکہ با خادم حسن خان میرزا راضی نبود و از رخاں مرقوم گمان صداقت نہداشت اندیشہ او در خاطرش میخیلید کہ مبادا درین ہنگامہ چہ فتنہ بر انگیزد در عین راہ بحمل پستے کہ مجاہدے پورنیہ واقعت تمام نمودہ قاصد آن بود کہ اورا بقا بوسے خود آرد این ارادہ میرزا شہرند یافتہ خادم حسن خان کو مرد عیار و از طرف میرزا اندیشہا سے بسیار دشت مع فوج و اسباب خود با شہتہا کمک میرزا از پورہ برآمد و بر لب دریگ گنگا در گندہ گور توقف داشت و با کرنل کلیف با رسال سفر اسہمت برافقت سے گماشت آخر چہین شد کہ کرنل میرزا را از در آویختن با او مانع آمدہ بنا سے متحدید عہد و پیمان گذاشت و خادم حسن خان اندیشہ خود را از میرزا ظاہر کردہ در آمدن سبکرا و عذابا خواست و ہستہ عا نمود کہ اگر صاحب بر بجرہ خود در وسط گنگا تشہیف آرنند بہ ہم بر بجرہ خود ہما بخا آمدہ ملاقات کنم و عود و موافقت را با ششافہ مجدد آموکہ گردانیدہ بجاسے خود بر گردم و با عطا و اقوال سا بخاطر جمع گذرانیدہ در دوستیہا را نسخ دم و ثنابت قدم با ششم ہر چند این امر مخالف مرض میرزا بود لیکن کرنل صلاح وقت و کار خود باین صورت دیدہ حسب الاتماس او بحمل آورد و ملاقات با خادم حسن خان چنانچہ مامول مسؤل بود نمودہ برگشت و از طرفین عہد و پیمان استحکام یافتہ اندیشہ با فرو نشست و میرزا را با خود گرفته مازم عظیم آباد گردید محمد قلی خان خبر قریب وصولش یافتہ چنانچہ مرقوم صلاح خود در توقف مذہب و برجہ انقہر سے برگردید چون بعظیم آباد متصل رسید رام ناراین مع ارکان دولت و اعیان ملکت باستقال شافہ معلوم نہست کہ یکدام جلد مذرا ملاقات کردن خود با محمد قلی خان خواست و چنانچہ بود زیادہ تر از ان مورد مرہم و اشتقاق گشت رام ناراین خیر را بر اسے کار خود مبتد در لشکر شاہزادہ فرستادہ خود ہم بدینش رفت و ارادہ تو سل

با بداشت بعد ازان کہ طرف اور اسهل شمرده رومی مرید ہر راجج دانست شکایت بندہ پیش برکہ و ہمہ بنا بر اس کہ ذمہ خود صلح
شمرده ہر روز چندین نوبت باہر کہ مناسب میدانست مذکور مرا کردہ کہ گفت صاحب عجب دنیا است و عجب زمانہ من با نظام
صاحب چہ بد کردہ بودم کہ ایشان ہم ترک رفاقت مرا نموده بہ پدر خود ملحق شدند و این ہمہ رو بہ بازیا نموده خود را نیک نام میدانست
و عجب از صاحبان انگلیشیہ کہ با وجود مشاہدہ رفتن و ملاقات کردن او با خصم ہر چند سخن ساز سے کند مخلص خود شمرده باشند اصل
انیت کہ درین زمانہ صاحب زر و دنیا ہر چہ کند کسی عیب او نمی کنند و زہر ہمہ عیوب را می پوشانند بلکہ عیب را ہنر مینماید
تا در نظر زر پرستان و صاحب عقل و خرد و الحال ہم مرتبہ آدم را می شناسند کہ پایہ و مقام را و حیثیت ہر صورت میرن و کرنل
چند روز سے در شہر توقف نموده با ستد ماسے رام ناراین بر سر پہلوان سنگہ روانہ گردید پہلوان سنگہ و اسن کوہستان
را ما من خود قرار دادہ دوسہ روز سے بشویش خبگ گذرانید آخر گفتگو سے مصالحہ و معاملہ و میان آمد و میرن را بہ تار
بعظیم آباد برگردانید تا در شہر رفتہ مشغول میش مطرب باشند و التماس نمود کہ کترین با تفاق کرنل صاحب معاملہ پہلوان
را انتظام دادہ غقریب در خدمت میر سم میرن کہ ہمیں آرزو داشت بشہر برگشت و رام ناراین مع کرنل کلیف در نواح
سہرام ماندہ معاملہ پہلوان سنگہ را انفصال داد و پہلوان سنگہ معاملہ والد مرحوم را مقدم بر معاملہ خود داشتہ اول کار
ایشان درست ساخت و چنان مقرر شد کہ والد مرحوم بر محالات خود بکام و آرام باشند و بالایشان کسی را تعرض
نباشد الحمد للہ مگر کہ انچہ مقصود بود بعرضہ طور رسید و خط شاہزادہ نیز مکمل رسیدہ موثر افتاد و مضمون خط مذکور و سیاق
تقریرش پسندیدہ و سیران روشن نمیر گشت رام ناراین نہایت محفوظ و از ضمانت کلام خوشنود و شاد و کامست و چنان
انگلیشیہ ہم بعد مترجم شدنش تحسین بسیار سے نمودند چنانچہ بعد بدستہ کہ فقیر را با صاحب انگلیشیہ ملاقات شد مرح و شہنا
فتہ کہ خط مکمل نوشتہ بود میگرددند آن وقت بندہ ظاہر کرد کہ منشی مدوح منہم ستایشنا کردند والی الا ان گور عہدہ
شہر ہشتنگ بہادر جلالت خبگ محرات فقیر را سے ستاید و جواب خط شاہزادہ بخوبی نوشتہ یا و نیت کہ چند بار
اثر نے براسے نذرش فرستادند والد مرحوم مع لقمے علی خان بجالات جاگیر خود رفتہ بارام نشست و پہلوان سنگہ
نیز بر زمینید اسے خود آمدہ کارش استحکام پذیرفت و رام ناراین مع کرنل کلیف برگشتہ بعظیم آباد رسید و بلا رمت
داسترونا سے میرن سرگرم گردید *

ذکر برگشتن میرن بر شد آباد مع کرنل کلیف بہرست و شاد ما و دغا کردن با دلیر خان و صاحبان راہ جہن ما و

چون میرن را ازین ممر خاطر جمع گشت ارادہ مرا حجت بر شد آباد تقسیم داد اما اصالت خان و دلیر خان و دیگر سپہان عمرخان
را بسبب سطوت و شجاعت آنها با وصف مراقت و وفادار سے نمی خواست کہ درین دیار باشند ہنگامہ ورو و شہزاد
موجب ہمارا و خوش آمد آنها گشت لہذا ہمراہ خود آورد و پدر نیز رگوارش نصیحت کردہ بود کہ بعد و جمعی ہمراہ از سر خود
و اخواستہ نمود اما بنوعیکہ آنها بے نبرد و الا ترا خواہند گشت و حاشا کہ آنها را ارادہ بے با و با پدرش باشند بلکہ ہمیشہ
از ابتدا اسے عروج مہابت خبگ آنها ناصر و معین میر حفر خان بودہ اند و بہین سبب راج الدولہ با عمرخان و دلیر خان و
برادرانش بدگمان گشتہ بطرف نمود و مادام الحیات او این بیچارہ را در عظیم آباد قریب بیک سال حیران بودہ طلب و خوا
خود سے یافتہ و قتیکہ بندہ تبقریب سے کہ گذشت در شکر شاہزادہ رفت و دید کہ الحال رفاقت این لشکر برگردن افتاد

خشی بدیرخان که نهایت آشنای او با مصلح سید با محمد گردستار بدل بودیم نوشتیم در آن خط ترغیبی بر رفاقت شاهراده و التماس حفاظت ناموس نموده بودیم در جواب نوشت که از طرف ناموس خاطر جمع دارند که با سرمن و لیسنه است و آنچه براسے رفاقت شاهراده نگاشته اند معلوم داشته باشند که اگر یک کسے با میر جعفر خان خواهد ماند من خواهم بود و دعا کنند که در رفاقت کسیکه سبتم نامیت با شتم القصد میرن بدانانے خود نصیحت پدیر کار فرما گشته تا آمدن رام ناراین محبت بادیرخان گرم و اورا غافل میداشت و وعده آمدن رام ناراین در باب دمانیدن نخواه او می نمود چون رام ناراین آمد و خود قاصد حضرت مرشد آبا دگشت برام ناراین گفت که مردم معتقد دیر بر دروازه مغربے حصار بگذارند و بگویند که دروازه سید و کمر کے کثاده باشد و بر دروازه طرف کوٹھے ہم پھر انگریز کے باشند تا دیر خان اندرون آمدن نیابد و خود بر گشتی سوار شده راه مرشد آبا دگرفت و دوسه منزل بر گشتی طے نمود و بعد از آن راه خشکے میرفت دیر خان عاجز و حیران مانده سید انست تا چه کند درام ناراین بکار خود مشغول بوده عذر بر تقصیرے خود در باب نخواه از دیر خان خواست و التماس نمود که با این صورت بودن شما درین شهر مناسب نیست او هم دید که الحال فائده ندارد من برادران در فقاے خود بر نهانسته بطرف گکارے رفت فتح سنگه و بنیاد سنگه و دیگر اولاد و اقارب را به سندر سنگه مقدم اورا ششم شتر و ده بقدر خود و جبه براسے مصارف یومیہ او و رفقایش مقرر کرده می رسانیدند بعد چندے فتح سنگه برای استحکام کار باسے خود نزد میرن بر شد آبا د رفت میرن در مرشد آبا دورام ناراین در عظیم آبا د کام و آرام زندگے می نمودند و میر محمد جعفر خان بر آقا عانت پس نیز تا براج محل یا فرسخے چند پیشتر از مرشد آبا د بنگا له برآمد و بعد استماع خبر فتح و طفر شا دمان گردید و با صد اقت محمد خان خلف آقا باقر ز سید ارژن که که مجله از احوال او در منن ذکر شماست خبک حسین قلی خان که حاکم چکنر دما که بودند مذکور شمعنا حق بدگمان گشته بیچاره را بدم توپ پرانید و ذخیرہ براسے آخرت خود بهر سانشید دیر خان کا پکا جا مسین ز سید ارتر بیت سماے نیز بنا بر سلو کیکه بنه کام و رود عظیم آبا د بایا مے رام ناراین میر محمد جعفر خان با او کرده عقید ساخته بود نهایت ناخوش بود با اتفاق بهر دیگر عرض از دشا شاهراده فرستاده استد ماسے آیدش نمودند شاهراده که جائے و ملجاسے نداشت با رفقاسے خود از چتر پور کو چیدہ عازم عظیم آبا د گردید و بنده حیدر و قبل ازین از بنارس کو چیدہ در خدمت والد رسید و بلا بر بعضے جهات در اینجا توقف نکرده بهنگارے آمد چند روز نزد دیر خان مقام نموده چون از اراده او آگے یافت بودن خود در اینجا مناسب ندید چه رفاقت شاهراده بر آقا خود صلاح نمی دانستم حضرت خواستم مبا لغت در بهر اسے نمودند که نیکه دیشتم ظاهر نمودم ناچار مرض کرده بقدریکه در آن وقت دسترس بود از دارایی تواضع من کرد و بنده بعرفن بهار که سید علی خان برادر فقیر چند ماه قبل ازین در اینجا رسیده اقامت داشت روانه شدم در بهار رسید و با اینجا بودم که خبر آمدن شاهراده شیوع یافت و کامکار خان مع فوج خود کو چیدہ متصل به بهار رسیده عازم پیشتر گردید بنده بنا بر آنکه بهنگام ورود دشا شاهراده ناچار با اولاد فاقات باید کرد و باز همان آتش در کاسه و اقامت در عظیم آبا د متعذر خواهد بود داعیہ آمدن در عظیم آبا د نمودم لیکن رام ناراین بنده را نا حق بدنام کرده و روا دار آمدن نمود و بنده در عظیم آبا د متعذر نمودم اتفاقا در آن روز ما حکیم غلام علی بنابر علاج داماد کش نهایت خصوصیت با رام ناراین بهر سانشید و معتقد ایسے او شده و حکیم مذکور نهایت شفقت بحال بنده داشت بنده بخیمت حکیم مغفور مذکور و کلمه متضمن استیذان آمدن خود در عظیم آبا د از راجه مذکور نوشته اذن طلبید و بعد ما ذون مشن مع سید علی خان و دخل شهر مذکور گردید اما مرید بهر بعض مهران

مسلمانان را ناخوش آمد بنده بامشراست صاحب کمان عظیم آباد و اکثر طرین حکیم متعین گوستی آنجا از طرف کونسل مکتله از سابق آشنائی و دوستی خصوص بلذ اکثر زیاده تر داشت ملاقات نموده ماجرایی خود ظاهر ساخت آنجا در جمعی بنده نموده گفتند که بخاطر جمع باشند بلکه و اکثر نیکو خوشان داد که در آنجا فرو دآیند سنده الحمدیان بهر سائیده در عظیم آباد ساکن گردید درین اثنا خبر آمد آمد شاهزاده بهرام ناراین رسیده فکر اجتماع عساکر نمود و بیلوان سنگه و دیگر زمینداران را طلبیده با خود متفق ساخت و رحم خان رو به سید که حاکم دار قدیم از ملازمان مهابت خبک بود حسب الامر میر جعفر خان از مرشد آباد و ملک رام ناراین رسیده حاضر و رفیق او بود رام ناراین ساسی بر آمدن خود تچو نیز منجان بر زمین معین نموده بطرف بهار چارنج کروی شهر مسکراز است و قریب دوازده هزار سوار و پیاده ها سب بسیار و توپها سب کمان و سندوق و جزائر و بان اسباب حرب آنچه باید همراه داشت علاوه آن فرج انگشتی لبر کرد که گنبدان کارکن و چند سردار دیگر و چند سوار سارخان و سولدادان و لایتن و پیاده ها سب سنده سب مؤدب باداب خبک فرنگ که تملنگه شهرت دارند همه جهت قریب یک هزار و چند صد کس مع بند و قها سب حقیقتی و دو توپ فرنگی و بیست و یک سب باروت و گلوله نیز با عنایت از همیگشته با افواج مذکور شامل و داخل لشکر او گردید *

ذکر آمدن شاهزاده در حدود عظیم آباد و جلوس نمودن او بر تخت سلطنت و جنگیدن با رام ناراین و ظفر یافتن شاهزاده بقدرت کامله خالق بلاد و عباد

چون شاهزاده از دریاچه گرم ناسه که سرحد صوبه عظیم آباد است عبور نموده فرسخی چند پیش آمد خبر گشته شدن پدر خود عالمگیر ثانی باین نحو شنید که مردم عماد الملک سب الامر آقا سب خود بهانه ظاهر نمودند که در ویشتر صاحب کرامات و مقامات دارد که کوه فیروز شاه گردیده قابل زیارت است او خود اجماع و طیش رسیده بود بدلیلت سب علی خان شمیر برادر علی قلی خان سوار شده در کوه مذکور رفت و مهند سب علی خان همراهش رفت تا بجهه که قاتلان را نشانی بنده بود و بر پشته اش را بر داشت و سب که پادشاه در دست داشت بدست خود گرفت چون پادشاه داخل محله مذکور گردید از بیرون در را زنجیر کرد و قاتلان را نشانی که چند نفر تورا سب همان شسته بودند بزرجم کار دان بیچاره را از پا در آورده و کشتن را از دریکه مشرف بدریا در آن وقت رگستان خشک بود باین افکندند مرزا بابر سپهر اعز الدین داماد و برادرزاده عالمگیر ثانی که همراه رفته بود شمیر سب کشیده یک کس امجروح ساخت مردم مهند سب علی خان هجوم آورده او را گرفتند و در پالک محفوف سوار نموده در سلیم کده که مسکن سلاطین مقید است رسانیدند و محمی اسن سب کام بخش را قتل جمعی داد و سلطنت بر آورده بر تخت نشاندند و لاش عالمگیر را بچهارمرد شسته در مقبره چایون مدفون کردند شاهزاده با شمع این خبر مضطرب گشته بوالد مرحوم که در حین آباد دار الملک محال جاگیر است خود که بنا گذاشته و آباد کرده آن مرحوم است مع اهل و عیال اقامت داشت عقیقه بدستخط خاص متعین ماجر که مذکور و پشاره در باره خود که باید کرد و نوشته مصحوب سب فرستاد و والد شقرا خوانده عجلاله و کله گشت مضمون آنکه مجبور و در داین عرقیه بضا بطه مستمره بر تخت خود و جلوس فرمایند و تلمذان وزارت مع خلعت براسه شجاع الدوله فرستاده نیایش به سب از خلیه که در حضور حاضر و لائق اینکار باشد عنایت نمود و خدمت امیرالامرا را که عبارت از میر بختیگر است به خیب الدوله عنایت فرموده بر کار او عنایت باید فرمود

کولی بندوق بشیقہ تچپ دیر خان رسیدہ از شیقہ راست بیرون رفت و بلم بہن اصالت خان رسیدہ کلاہ اورا بر درید
و جراحتا سے دیگر نیز بر پشت توڑیپ سے کس از بقا ہمراہ ہاداران مذکور بمن شربت ناگوار بادل شاد در کشتگفتہ نوشیدہ شاہل
در آغوش کشیدند و قریب چل کس دیگر مجروح افتادہ بعضے شفا یافتند و اکثر سے ہمراہ سرداران خود شتافتند اما بجلہ و اندہ خان
عرصہ از فوج مخالف خاسلہ و شلک بندوق انگلیشہ ساکت گشت بعضے از رفقا سے بادشاہ کہ ہمراہ مدارالدولہ بودند و دیدہ جم خان
و علامہ شاہ را ہلاکت مدارالدولہ رسانیدند و مرید ہر اسیر مردم کا مکار خان گردید احمد خان قریشی و مراد خان بلوچ را قرار گرفتند
کا مکار خان دید کہ الحال شلک انگلیشہ متوہ و مسیدان خالی گردیدہ بر سر رام ناراین کہ با معد و کالیستادہ بود رخت ہشاہدہ
این صورت رام ناراین مضطرب گشتہ کپتان کا کرن را پیغام فرستاد کہ نصف مردم خود با عانت من باید فرستاد اول کپتان
مذکور برام ناراین گفتہ بود کہ بنفس خود در فوج انگلیشہ باشد و بغرور و عدم شعور قبول ننمود یا غرض دیگر خواہد بود کپتان چون
ماور سحر است اد بود و ران وقت کہ در فوج او ہم حالے باقی بنود مردم را دو حصہ ساخت درین تجزیہ زیادہ تر تفرقہ در مردم افتادہ
انتظام بر ہم خورد و مقارن این حال کا مکار خان رسیدہ غبار ہجابر انگلیخت باقی ماندگان را فہرار کشادہ سردیے ہم نہادند و بالمرہ
شکت بر لشکر رام ناراین افتاد و کا مکار خان بذات خود بسر وقت رام ناراین رسیدہ بغیر نیزہ و تیر مجروح و مغلوبش خست
میر عبد اقصی مردم کہ بسفارش مستر و اچہ ملازم سرکارش شدہ بود در انوقت رفاقت و اعانتش نمودہ بہ چند زخم تیر و نیزہ مجروح
گردید و رام ناراین در ہجوج فیل خود خواہیدہ پناہ بہختہ ہا سے ہجوج برو کا مکار خان از سے تیرہ بدشش اکہفت بعد ازین حال
رام ناراین مجال اقامت نیافتہ از میدان مجروح و ہجوج اس گرخت و کپتان کا کرن و مستر بارول و دیگر از سرداران انگلیشیہ
و سپاہیان ایشان سبب ہمان تفرقہ بوقت رایگان تلف شدند نو بجے از ان جماعہ کہ باقی ماندہ بود لبر کرسے ڈاکٹر ولیم فلرٹن
آشنای بندہ و شاید بعض سرداران دیگر ہم کہ بندہ نام شان ننیداند بہر صورت منتظم گشتہ یک ضرب توپ کہ از ایشان در میدان
ماندہ بود تیج آہننے در روز نشہ اش زدوان را ناقص و معیوب ساختہ یک ضرب توپ و بیٹی باروت را ہمراہ گرفتہ با جماعہ نظام
از ان مقام برگشتہ راہ شہر عظیم کما گرفت در اثنا سے راہ وقت برگشتن خلی در گرون ارا بہ توپ رویداد و اکثر باستقلال استادہ
و آنرا درست ساختہ باز را سے شد و جمعیت جو اس و استقلال انہم دم وصف آرائی و خرم و احتیاط و شجاعت با فراط شبہ
نیست چنانچہ در آداب حرب یگانہ روزگارند اگر در مکلدار سے و احوال پر سے خلق و تفقد تفحص حال رعایا و عموم بر ایابا بر بعضے
از معشرا امور حرب توجہ و التفات نمانند و با جبرکنند ہا سے خدا رسیدہ بغیر خوار سے و دلدار سے آنہا پر دازند شاید درین
جہر زمان ہیچ فرقہ کیاقت ریاست بہ از ایشان نہاشتہ باشد اما عدم التفات ایشان باین کار بلا نیست بے زینہا کہ
خلق تمام قلم و ایشان ازین جہت در کمال عجز و اضطراب است اللهم اجل العبادک المصطفرین فرجا و محضر جا پادشاہ مع کا مکار خان
در میدان طفر یافتہ شادمانہ فتح و فیروز سے نواخت و بتعاقب منہ زمان پیروخت بعد ملہیان معلوم شد کہ دیر خان شربت ناگوار
مرگ را کمال گوارائی و دلیر سے نوشیدہ جان شیرین بجان آفرین دادہ و اصالت خان زخم کار سے خوردہ بر جناح سفر آخرت
در میدان افتادہ و رفقا سے آزمودہ آن ہر دو شیران ہشیہ و غا ہمراہ سے سرداران خود ہمان راہ مردانہا پیمودہ اند و یک چشم مرید ہر
از زخم نیزہ کو گشتہ بقید افتادہ و رحم خان نیز طوعا و کرہا گرفتار سے رضا دادہ و رقابو آمدہ ہست دیر خان و اصالت خان را ہم
بعد انتقال ارواح او در جوار فرار یکہ بر سر راہ در میان فتوحہ و بکینٹہ پور واقع است آوردہ مدفون ساختند و مقتولین دیگر را یکجا
نجاک سپردند اگر تعاقب فوسے از پادشاہ میر سید در قلعہ سیکنہ از عارسان بنود و وجود رام ناراین با عدم برابر سے نمودنی حج

قلعہ بدست پادشاہ سے افتاد و غالب کہ شہر تبارج میرفت چون حفظ ناموس نجبا و غربا و پایائی دیات و مفاسد دیگر مقدر بود اندیشہ تخیر شہر از خاطر کامگار خان و دیگر ارکان پادشاہی محو گردید بہر صورت بندہ با آشنائی در بنگلہ ڈاکٹر نشستہ بود کہ خبر گشت رام ناراین رسیدہ اول متیقن گشت چون متواتر ہمیں خبر و متعاقب کر سچتا سبے نامور نیز رسیدند و متعین خبر ان میر عبد اللہ و رام ناراین و مجروح بودن اینہا آوردند بندہ بر کجیاد ات احوال سیر موصوف کہ نہایت آشناد مرد صادق ابولابو و بچانہ اونٹ و شہریان راہول علی گری گشتہ اضطراب غریبی بانڈیا و ارباب دول لاق گشت مصطفیٰ قلی خان برادر میرزا محمد ایسیج متعلقان خود را مع اموال بر کشتی نشانیدہ بر سحر میرزا نوزستقل معبر کوٹھی انگلیشیہ آورد و خود در خانہ میر عبد اللہ کہ جوار کوٹھی انگلیش و ریکس آن مکان در ان زمان سترامیت بود آمد بندہ بسبب تجرید و افلاس بے وسواس بود از ملا خطہ اضطراب آن عزیز تحیر گشتہ اند کہ نصیحت نمود شامت شمر دہ بودند و رانجا گوارا نکر و متعلقان را بر کشتی ہما سجا گذاشتہ خود سجاے دیگر رفت و سترامیت بر ک دیدن رام ناراین رفتہ قلعہ او نمودہ پہرہ ہاے خود ہاے حراست او و خانہ اش نشانید و رام ناراین چون مشورہ پر سید سترامیت گفت کہ گفتگو کے بی فروغ و نوشتمای دروغ ضابطہ مانیت شہر چہ مناسب دانید تا ان افواج مشرتے دفع الوقت و حفاظت جان خود نمایند رام ناراین عذر جراتتا سبے خود نوشتمہ وعدہ ادراک ملازمت صحبت نمود چون دوسر روزے گزشتہ کسی بسو قلعہ نیامد کہ سچتا شکر رام ناراین ہم جمع آمدہ سحاست قلعہ قیام نمودند و خبر قرب وصول میرن مع کرنل و افواج انگلیشیہ پادشاہ و کامگار خان رسیدہ باستقبال فوج مذکور رابطہ شرف نصرت شدہ

ذکر جنگیدن میرن با کامگار خان و گزشتن بعد از ان و طفر یافتن بقدرت کاملہ خالق زمین و آسمان

خفے نہاند کہ چون میرن گاہے قبل ازین نہ جنگیدہ و زہر چشم دلاوران خون آشام بچشیدہ بود و غرور و موفورے بر شجاعت خود داشت و خود را شجاع ترین مردم مے پنداشت لہذا با فوجے کہ خود ہم سانییدہ و نہایت اعتماد بران مردم داشت و عیب اش آنکہ بی اطاعت فوج انگلیشیہ فتح نماید و ضابطہ انگلیش نیز آنکہ وقت جنگ فوجے دیگر را شامل و شریک فوج خود نمی سازند تا انتظام صفوف افواج شان از ہم نہ باشد مگر از سرداران اگر کسی خواہد در پناہ آنا باشد امانت با جانچہ خواص شمر دہ مضائقہ نمی کنند بنا بر سبب ہذا سہر و فوج از ہم جدا لیکن نہایت متصل بہم مے آمد تبار سنجیکہ در میدان چہند ٹو مقابلہ رویا و میرن با فوج خود علیحدہ صفوف آراستہ سوار گشت و کرنل مع دیگر سرداران و افواج خود بضابطہ کہ دارند بر تعبیه افواج و توپخانہ پرداختہ و سپاہیان خود را مستعد ساختہ روسے بجا لغت آوردند در لشکر پادشاہ خود کسے کہ جاسے دلیر خان تواند داشت نہاندہ بود لہذا کامگار خان فوج خود را در حصہ نمودہ قادر و ادغان ولد خالق و ادغان ترین الہ آبادے و غلام شاہ را بہر اول ساخت و خود مع باقی افواج بہت سرانیا جا گرفت و پادشاہ نیز با مردم خود بہرے نمود سوار گشتہ عقب تر از ہمہ تاشائی بود و چون عسکرین را مقابل روسے داد قادر و ادغان مع غلام شاہ فوج انگلیشیہ رابطہ فرستہ گذاشتہ از پہلو چون بلا سنے ناگمان بر سر میرن رسیدہ آتش قتال را اشتعال داد و مجبور دیور ش نمودن اینہا اکثر لشکر یان میرن را دل از دست رفتہ ترازے در آنا ہم سید و میرن بمشاہدہ این حال بے استقلال گشتہ و بولاد فرار گزاشت و عرصہ عبیدے پیاسے گریز پیو دہر اسپان را جاور و ناچار در پیے او و دیدن اختیار آمد بعضے کہ شجاعتے در انہا بود دلاست کردہ دلاست لبود مے نمودند و نامردان خود فرار آنا را بخندے

صحیح برائے خود است در رفتن فوج انگلیشی توپ انداز سے شروع نموده نائیک حرب را التهاب داد میرن را به تنبہ نہان اند کے دل بجا آمد ارادہ معاودت تصیم یافت جماعتی از بہادران با و اتفاق کردہ عطف عنان نمودند قادر داد خان بقیہ بلوچ میرن شتافہ تیر باران آغاز نہاد اول تیر سے بر سینہ محمد امین خان غالو سے حقیقی میرن کہ بر فیل دیگر در پہلو سے خواہر زادہ خود بود و رسیدہ کارشش تمام ساخت بعد از ان تیر سے بر گلہ میرن رسیدہ تائبین و ذائقش سوراخ کرد و در ہمان گرنے تیر دیگر گلولیش را مجروح ساخت چون اجلش ہنوز باقی بود کار سے نرسید و ہمراہیان قادر داد خان با ہمراہیان میرن در اونختہ بر خم تیر و شمشیر ہر گرا مجروح و مقتول نمودند زرد خورد سے لائق رویداد و جماعہ کثیر سے از طرفین خجاک ہلاک افتادہ میرن را حواس تیر از ترکش کشیدن مانند کمان در دست او صورت الامان و سر چون شعلہ جوالہ بے اختیار جنبان بود تا مبادا تیر سے دیگر بر سینہ و جگر بخورد و قریب بود کہ بار دیگر منہم گرد و درین ضمن فوج انگلیشی از پہلو سے قادر داد خان سربہ آوردہ شلک شہزادہ نمود و گولے بند و قیاد قادر داد خان رسیدہ جان بحق تسلیم کرد کامگار خان کہ بر پشت قادر داد خان بد و رسیدہ بود حلقہ قتل فوج خود و آتش بار سے افواج انگلیشی نمودہ پایدار سے در انجا صلح نہالستہ برگشت غلام شاہ و عزیزانش خان بخشے شاگرد پیشہ پادشاہ مجروح در میان فوج میرن محصور گشتہ بعد بدست آمدن پیغم جناسے سیر حمے مقتول شدند و میرن را باین صورت فتح و ظفر میر آمد کامگار خان پادشاہ را ہمراہ گرفتہ بطرف بہار رفت میرن شادمانہ فتح فوختہ و خیمہ خود فرو داد و بتکبید و التیام جراحاتہا سے خود و اصحاب و تنجیز و تدفین محمد امین خان و دیگر مقتولین پر زاختہ چند روز در ہمان میدان اقامت داشت مردم شہر غیر از فقیر مہم با ہلہ آتش رسیدہ تقریباً بستند و میر عبدالقادر را باین بسبب جراحاتی کہ دہشتانہ فوج ہوا

رفتن پادشاہ مع کامگار خان بطرف مرشد آباد از راہ کوہستان و سربہ آوردن
از سربہ بجوم و سربہ دوان و سربہ آمدن سیر جعفر خان از مرشد آباد بدافعہ اینہا مضطرب و
حیران و دویدن میرن در پے اینہا افتان و خیزان

کامگار خان در بہار و دوسہ روز مقام نمودہ و صلحت در ان دید کہ الحال بہر شد آباد باید شتافت و سیر محمد جعفر خان را از اجابہ یاد
نیابراین اسباب سفر انجہ میر تو است شدہ سہیا ساختہ و ارا بہ و غیرہ را کہ در راہ کوہستان عائق تک و تا زاست دور اند
بلکہ با سنے گذشت و خود با فوج جریدہ مع پادشاہ بطور ایلمار از راہ جبال عازم مرشد آباد گردید میرن برین ماجرا آگہی یافتہ خط
مشعر برین خبر بہر خود نگاشتہ بر ڈاک فرستاد و از رام ناراین استمداد فوج نمودہ اکثر سرداران ہمراہی اورا سہر کردی
برادرش دہیرج ناراین ہمراہ خود گرفت و از اسے کہ کامگار خان پادشاہ رفتہ بود بعد چند روز روانہ مرشد آباد گردید
محمد جعفر خان چون بور و خط بہر بر غم پادشاہ و کامگار خان آگہی یافت مضطرب الاحوال گشتہ افواجیکہ ہمراہ دشت فراہم
آورد و نیز از رواساے انگلیشی استمداد نمودہ فوجے گران ہمراہ برداشتہ نسل غتہ معین از مرشد آباد ورام آمد و التزام کردہ بود
کہ ہمیشہ فیل سوارش در میان برق اندازان انگلیشی کہ تہلنگہ معروفند بودہ باشند و دیگر افواج سہنگ کہ لازم او بود پیش و پس چپ
راست دور و میرفت و در حلقہ پیادہاے انگلیشی خود مع زنہا و دوسہ صاحب راہ سے سپرد و گرد خیمہ ہم در حراست شان
سے مانند آنکہ میرن در رسید و خاطر سیر جعفر خان مطمئن گوید بطرف پادشاہ شیعہ بحث و بابو خان مرہٹہ و راجہ لیشن پور لاق
گشتہ ملازمت پادشاہ نمودند و سیر قاسم خان و اما د میر جعفر خان حسب الطلب پد رزن خود از رنگپور کہ فوجدار آنجا بود رسید

بر لب دریای دمودر خیمه داشت کامگار خان خبرش شنیده از شانزده گروه برود و دید او پیشتر خبر یافته کوچ نموده بلخ بزرگ
خود ملحق گشت گروه پیش اندک که در پیش تاخته سیاه خود باو نمود و میر جعفر خان با اتفاق سپرد اما دو فوج انگلیشه رو بسپاه
پادشاه آورده بلخک شایسته که بر دریای دمودر بود متصل گردیده کامگار خان خلیک این همه فوج از وصله طاقت خود
بیرون دیده اراده معاودت اعظم آباد نمود شب در مقامی که مسکرو داشت مانده صبح فواره کوچی نواخت دیار و بنه تیار گشته
راه اعظم آباد گرفت و میر جعفر خان مخالفت را مغلوب دیده فوج خود را از دریا گذرانیده اراده لغات نمود و شیوه بهشت مع کامگار خان
و دیگر افواج پایداره نموده فوج خصم را مشغول بنگ تازگردانید تا مار بردار و بنگاه چارچ که کرده راه طعنه نموده در رفت بعد از آن
شیوه بهشت مع کامگار خان راه منزل گرفت چون خاطر میر جعفر خان مطمئن گردید شیخ عبدالوهاب کنبور که پیشتر نوکر سراج الدوله
و درین سفر شتم لغات گشت که با پادشاه استقامت دارد بهم توپ پرانید

ذکر گشتن پادشاه و کامگار خان بطرف عظیم آباد و آمدن موشر لاس بعد شاه عالم و تشویشی که مردم شهر عظیم آباد را لاحق شده بود

کامگار خان چون از دحام افواج در بنگاه دید باز بطرف عظیم آباد شتافت میر جعفر خان و میرن از آسایش طلبی و افواج
انگلیشه که همه پیاده اند ازین کم دو که لعل آمد خستگی بسیار بهم رسانیده طالب آسایش شدند و در جای مناسب بجمالی بر دوا
رسیده و راحت جو گردیده منتظر بودند تا خبر مرسته و پادشاه و کامگار خان منتقم و اراده آنها معلوم گردد و موشر لاس و زنیکه
پادشاه و کامگار خان در ضلع بردوان بود حسب الطلب آنها از چتر پور جنبیده نزدیک عظیم آباد رسید با تسلی و قرب و خوشی
چون در عظیم آباد نه فوج نبود و ستانی بود و نه فوج انگلیشه اضطراب عظیمی بر داران کوشی که مشر امیت و غیره بوده اند و هم را نام
و اعیان شهر لاحق شد انگلیشیان خود با اعتماد و ابط و لایت شادمان لیکن مغلوبه خود و تسلط موشر لاس یقین و شستند و نام رایز
و مصطفی قلی خان و دیگران خود اصلا احساس نداشتند اغرض شهر میر جعفر نامی را که فرانسسیان درجا او کرایه می بودند و معر فته
با موشر لاس داشت فرستاده استعلام حالش نمودند چون برگشته آمد بوضوح انجامید که بالفعل اراده جنگیدن با حصار در خاطرش
نیست و همانا سببش آن بود که چون از دور منظر لها بریده می آمد بر احوال عظیم آباد و کم و کیف لشکر اندرون اطلاعی نداشت
و الا اگر آگاه می بود دشکار مفت و نام آور می شده و دانسته تصور در تخیر آن نمی نمود و چون چندان کسی در شهر نبود و افواج
را نام را این صدمه شکست فاحش سابق دیده بودند تحمل یورش موشر لاس نمی توانستند و در کوشی انگلیشه خود زیاده از یک کمپنی معده و
از سرداران دیگر فوج انگلیشه وجود نداشت بعضی آنکه میر جعفر بر منیر او مطلع گشته مردم اینجار را مطمئن ساخت اما هنوز در جمعی و
میر خود تا آنکه او از لغاتی بزرگ چیده و نزدیک حصار رسیده از تسلی و متذکره راه بطرف بهار گردانید و دوسره رفته منزل گردید و در فوج موشر لاس کباب
مردم عظیم آباد گویا بتانگی باو میر جعفر خان میگفت که احوال شایان عظیم آباد را مثل میر عبدالعزیز مصطفی قلی خان و میر افضل و دیگران می پرسید سلام اینها باو بلیکه
بود گفته از طرف خود و صاحبان مذکور را حوالش پرسیدم و جواب بهمین بیت گفتا که در طبیعت از راحه کنینکه ما دل شکسته ایم
خاکسیریم و بر سر آتش نشسته ایم و در بهار رفته به تیاره باروت و دیگر اسباب حرب آنچه دست گشتش بان میر شیخ فول گردید
و اخبار تیاره او در شهر عظیم آباد میر رسید تا آنکه کامگار خان مع پادشاه از بردوان برگشته بلکه خود رسید و موشر لاس بهم با اتفاق
گردید و عزرائض خادم حسن خان تضرع خلاص مر سوخ خود و جرم تمیز رسیدن بد و پادشاه و اندک اندک زرها از راه دوله رام

بوساطت سیایان مع عرافین و مشعر بر دولت خواسته و نندگه می آمد و همین قسم میرافضل کشمیر سیم پادشاه را اعلاست
بزر و مشوره می نمود اما خادم حسن خان در رسیدن دیر کرد اگر بخدا می رسید فتح قلعه عظیم آباد و قوت و شوکت افراس
بیادشاه دست می داد

ذکر محاصره نمودن پادشاه و کامکار خان قلعه عظیم آباد و شکستن زمین العابدین خان
حصار را و مینسنگستن فتح بسبب نامردی دیگر رفقا و پادشاه و آمدن کپتان
نکس از بر دوان با عانت رام ناراین و دیگر عظیم آبادیان

پادشاه و کامکار خان بهار سیده صبا حه چند صلاح در آسایش سپاه دیده توقف نمود و در عظیم آباد چون سپاه کترو بختی
منو بنباه و ارکان و اجامه و اعیان را بر داد و رام ناراین تیر تیر سپاه و تنیه اسباب قلعه دار کوشیده شکسته بتنگی با آغاز
نهاد فی الحمله جمعیت و از دحامی دست داد و همیشه عرافین عذر کم نوبه بنابر بودن برادرش مع افواج همراهمیرن بمرشد آباد
می فرستاد و در کوشه انگلیشته هم سپاهیان کم و معدود در اطراف منتشر بودند مسرعتی هم را از بر سو طلبیده تا سه کپنی خود
جمع نمود و زمین ضمن پادشاه مع کامکار خان رسیده قلعه را فرو گرفت و مدافعه ازین طرف شروع گردید فوج قلیله که در قلعه بودند
یافته جا بجا متعین شدند تا حراست حصار نماید و اوشتاب را کنار الفعا لیکه از شکست سابق که بر فاقه رام ناراین در میدان یافته
بود با آنکه عاقل مع ناظم دران امر شریک او بود اندامان نام برده از فریاد غیرت نسبت بدیگران مکرر تر بودند و در تدارکش کوشیده
زیاده تر از همکس محنت می نمودند و بهاییدار بر سر دیوار حصار بر سر دیوار حصار بسیار از فوج نظامت بدست و انعامات
او عبارت می نمودند و یورش پادشاه و کامکار خان بطرف شرقی قلعه و مورچال کامکار خان محاذی دیوار خنجه قلعه
پادشاه بود بعد پنج شش روز از محاصره شبی که موشیر لاس با بعضی از همراهمیان خود بطرف جنوبی قلعه در عین غفلت
از نیمه ها گذارشته بر دیوار حصار برآمد و اکثر بعضی از کپتانها مع قلیله از تلنگان که همان طرف بوده اند حیرت مانونی الطافه نمود
یکه از کپتانان انگلیشته که مرد ضعیف البنیه بود حقه بان دستی در دست گرفته آتش واد چون آتش در گرفت بر سینه فرانسسی
زد که از زمین گردیده بر زمین غلطید بنید انهم زنده ماند یا مسافر راه عدم گردید و اوشتاب را سکه تفنگچیان خاصه هزار خود را از پیکو
آن جماعه بیرون فرستاده به تفنگ انداز می نمود و از بالا سکه حصار تلنگان چنان شمر بار می نمودند که صد و مردم
فرانسسی بر بالا سکه حصار میسنگر دید بعد دو روز دیگر شبی موشیر لاس بطرف غربی قلعه آمد و ساعتی از شب باقی بود که توپ انداز
و قهقاره افکنی را از مدبر برد و تیران را عظیم در احوال سکنه شهر رویداد و از طرف شرقی زمین العابدین خان مرحوم که ذکر آن بزرگ صاحب
و جلالت و زمین احوال شکر محمد قلی خان گذشت از طرف دیوار خنجه قلعه که قدری از آن توپها که کوهک فرانسسیان شکسته بود از نیمه ها
گذارشته و علما خود را پیش روی خود گرفته بالا سکه حصار برآمد و چند کس مع خود و توفیق یافت یافت با آن نهاد و دیوار بر سر دیوار
شد و تها در دست گرفت و متحفان را که در پاس دیوار قرار گرفته بودند بضرر گوشت تفنگ گردانید چون دیوار بر قلع بود و خواست
که زمین با آن کشیده اینطرف گذارد و فرود آید این کار عرصه می خواست در سنگ نشد درین ضمن پسران خان بلوچ جوینور سکه متحفان
رسیده جنگامه گیر و در بلند ساخت و اکثر طیرن مع معدود از تلنگان نیز رسیده تفنگ انداز می نمودند و قهقارا گوشتها
سند و قهقارای زمین العابدین خان بهادر رسیده استخوان ساقش ریزه ریزه گردید و در قیقاشش او را به ان حال برداشته باین بزر

و از پادشاه و دیگران جرات این جلالت نیافتند بنده از شدت شور اهل شهر و غرض توپ و قناره مویشی لاس بیدار گشته بدیوان خانه
 میر عبد الله صفو سکه مذکورش گذشت آمد و برپورشته که از هر دو طرف قلعه رویداده بود آنگاه داد تمام محله را اضطراب عظیم حق
 بود اول صبح از محفل دیوانخانه میرند که آن طرف گنگا بر آب دریا که فاصله کعبه بود و علمها و علامت شکر انگلیشه نیز آمد باز دویم از
 سحر کو شمع که متصل بود بجره فرنگ و دیگر گشتیار و آن طرف شد خبر طلبیدم معلوم شد که کپتان نکس با اندک فوجی بدو قلعه
 عظیم آباد از بردوان در غرضه سیزده روز رسیده و سترامیث صاحب کو شمع بر آید آوردنش گشتیار فرستاده بعد از آن
 بنده با اتفاق میر عبد الله نزد راجه رام ناراین که در باغ اسمعیل قلی خان مرحوم بر نصیب قلعه در وسط حصا رقیم بود رفتم دیدم که
 لبه لایش خشک لبه عراس محض است و دوا کثر فیلرین هم غایب از نشوینش نیست چه مردم را یقین بود که اشتب خود با نیصورت
 گذشت و فوج پادشاه را به بهر ساینده است شب آینده باز همین آتش در کاسه خواهد بود پرول خان و بهر اسپانیش مجروح
 شده اند دیگر هر که سحر است آن مکان که رخته هم در آن شده مقرر می شود اگر چه رخنه را بکل گرفته بودند از استیلا سحر اس
 منتقل می شود و سوا کس گشته قبول نمی نماید اغلب که با این حال صبح آینده قلعه مفتوح درام ناراین مع بقعه و لحظه مغایب و محذول میشود
 بنده را چون با دوا کثر نهایت اخلاص بود و بشارت وصول فوج انگلیشه و آدم متعجب گشته گفت خان صاحب کجاست فوج انگلیشه
 احوال را نقل کردم شادمان گشت رام ناراین هم شنیده زندگانی دوباره یافت و هر کاره بر تحقیق خبر فرستاد چون هر کاره هم
 بهین خبر آورد زندگی از سر گرفت بنده مع میر عبد الله و دوا کثر بکو شمع آمد با سترامیث و کپتان نکس که آشنای دملقات نمود
 معلوم شد که چار کپنی تنگه دیک کپنی سولد اولایت انگلیشی است اما چون نوزده منزل راه را در سیزده روز طے کرده اند نهایت
 خستگی و ماندگانی در آن دو کپتان هم با اینها کشر پیاده راه میرفت تا سولد اران و تنگه مارا عذر که در قطع طریق باین عجلت نباشد
 و سبب عبور دریا نمودن و از آن راه آمدن اینکه میاد افواج پادشاه است استقبال نموده مراجعت نمایند و رسیدن بعظیم آباد و سحر
 نه آید و اگر میر آید مدت وصول است و اید و تا آنوقت قلعه مفتوح درام ناراین مع انتخاب کو شمع مطلوب شود و حدی که دانند که
 چه بنمایند سترامیث همانوقت طعام و شراب بسرداران و سولد اران و غیر هم و انچه سوا سله آن در کار بود ساینده دلالت
 با ستراحت نمود تمام روز آنها آرام کردند چون وقت شام شد کپتان نکس فوج را بطه اطه راسته در اعلام راکت داده با دهل و نقاره
 به هیئت درست از طرف دروازه مغرب در آمد و بشوکت تمام از راه بازار عظیم آباد داخل قلعه سخته پادشاه گریه و دلهما
 مضطرب شهریان آرمید دیگر فوج پادشاه را مجال یورش بر قلعه منیر گشت و بهان شب کپتان نکس مع دو کپتان دیگر و دیک نفر
 هر کاره مخفی بیرون رفته را بهار دیده و فهمیده آمد که از دحام که ام طرف و کامکار خان کجاست روز دیگر وقت نصف النهار کامکار خان
 در خانه که اقامت گزیده عریان در تنیه خواب مردم سوچال بضالطه اسالیش طلبان بنده غافل هر کس نجیالی و کاره مشغول
 بود با اندک مردم برآمده شکله بر آنها نمود و اهل سوچال مضطرب لا احوال گر خیمه راه فرار نمودند کامکار خان محصور گشته راه بدر
 نمی یافت بهر از خرابی برهنه سر و پا خود را از آن محصور بیرون کشید و کپتان نکس چند نشان سپاهیان آن طرف که بر سوچال نصب
 بود و کنده و بعضی اسباب که از آنجا بدست آمد گرفته آورد و بعد از این حال کامکار خان اقامت در آنجا مناسب ندیده از شهر بیرون
 رفت و در میدان معسکر ساخت اما دورتر از جوار آب دسے تا شب خون خور و بعد چند روز اقامت در نواح شهر مناسب نیست
 طرف گیا با پیور رفت و شروع به بند و بست برگشته با و تحویل فرموده پادشاه را دوست خود محبوبه داشت چون پادشاه
 از بهر طرف اطمینان بداشت ناچار اشراف سله او به فرموده و والد را مکر طلب نمود آن مرحوم باندیش از ردگی حکام عظیم

مذربا خواستہ از جاے خود نمی جنبید پادشاہ این سمر اندکے آرزوہ خاطر گشت دکامگار خان بران افزوده التماس نمود کہ شیوہ
مرتبہ را حکم شود تا دران نواح و محال جاگیر ایشان شورش کند البتہ حاضر خواہند شد پادشاہ بر طبق التماس او شیوہ بہت را باین کار
مور فرمود چون کار باین حد رسید والد ناچار گردیدہ شیوہ بہت را از ارادہ اش بازداشت و خود عازم خدمت پادشاہ گشتہ
بہ نتیجہ اسباب سفر پرداخت رام ناراین براین ماجرا آگاہی یافتہ خواست کہ ناچاقی صحبت میان من و انگلیشیہ روا نہ نماید این
احوال را بنا خوش و جہی بحضور سترامیٹ فایر سافت و گفت کہ غلام حسین خان در صحبت شما صاحبان بودہ بہ پدر خود احوال
و مقام اینجا خبر منی و بہد و الحال پدر ایشان با وجود رعایت و گذشتن جاگیر ات ارادہ رفاقت پادشاہ و افرودن التماس
عناد و فساد و بد و لغلام حسین خان تاکید باید نمود تا بہ پدر خود مبالغت نمودہ ازین ارادہ بازدارد سترامیٹ بہ بندہ سزاگوار
خط متضمن مبالغت مذکور بخوبی تمام استعار فرمود بندہ جواب داد کہ والد العظیم از روزیکہ من بجا جانم مراسلات بلکہ ابلاغ پیغام بپا
ہم نموده ام و انچہ رام ناراین سے کہیدہ اکثر غلط اندکے ازان راست است والد الی الا ان بہر حال کہ تو نیست ترک رفاقت پادشاہ
کرده در خانہ خود مع اہل و عیال نشستہ ماند الحال کہ پادشاہ اظہار ناخوشی فرمودہ قاصدا یند اسے اوشان گردیدہ است صاحب
بفرمایند کہ چارہ کش چیست ہر گاہ رام ناراین با اقتدار نظامت از عمدہ بر نیامد والد کہ در میدان مع اہل و عیال نشستہ است
چگونہ سرتابے از حکم پادشاہ تواند نمود رام ناراین بخوف آنکہ مباد العبد و رود پدرم را با صاحبان ملاقات با سیر آید و صاحبان
لیاقتش دریافتہ تجویز صوبہ دکن اینجا بر اسے او کنند راضی بامدن او در شہر نیست و والد با وجود بودن در میدان طاقت عدم قیاد
حکم پادشاہ ندارد البتہ لضرورت بحضور پادشاہ خواہد رفت اگر متغور این است کہ والد با پادشاہ نیامیزد حکم آمدن در شہر باید داد و
بدون این صورت مبالغت از صاحب پادشاہ بیوجہ و تکلیف مالا یطاق است سترامیٹ کہ مرو با عقل و تمیز بود سخن مراد ریتہ
تقدیر بقدر فقیر نمود و گفت شما راست میگوئید اما مضائقہ ندارد خطی نوشتہ بہ ہیئ بندہ ہا بنما خطی حسب الاشعار او نوشتہ
داد و مکرر بر اسے اتمام حجت و برأت ذمہ خود صاف گفت کہ رام ناراین را ازین گفتگو با غرض بدنامی من و والد بندہ است
و این قسم مبالغت با ملغ پیوستن والد با پادشاہ نمی تواند شد اگر متغور ہمین است اوشان را اینجا باید طلبید و الا در انچہ حفظ جان
و آبرو و ناموس خود خوانند دید خوانند نمود و فی الحقیقہ ہمین بود کہ مرا با والد و برادر و پادشاہ واحدکے از مخالفان اصحاب
انگلیشیہ را مراسلات یا پیغام زبانی مفتوح بنود بلکہ اگر کسے ازان طرف سے آید پیش خود بار نیامد و چہ دنا باز سے و فی الحقیقہ
وانچہ ازین مقولہ باشد الحمد للہ کہ بندہ را گاہ سے متغور بنودہ والی الا ان ہم نیست و ایند تقاسے تا حال با فضل خود بکام و آرام
داشتہ و اکثر خادعان و ضروران را دیدیم کہ با دخواہے دانائی و عیار کے مبتلاکے انواع بلیات شدند مصرع من جان
احمد پارنیہ کہ بودیم ہستم بہ والد مرحوم چنانکہ سبق ذکر یافت از حسین آباد مع پسرو سطحے خود فقے علی خان در لشکر پادشاہ
رسیدہ مورد الطاف و عنایت گردید و دستار سربستہ و چارقب ملبوس خاص خلعت یافتہ مدار المہام سرکار شایسے و تاب
و ستحر گردیدہ مرجع اہلے لشکر و ارکان حاضر گشت دکامگار خان برآ مجرا سے والد و مو شیر لاس ہم برآ ملاقاتش آمد و پادشاہ
مع کامگار خان و مو شیر لاس و افواج دیگر در ملک را جہ سندرنگہ و بہر ت سنگہ و غیرہ گرد و پیرامون قلعہ گار سے ہیئ بندہ سب سے
و در انتقار و وصول احکام ابدالی در بارہ خود بنام امر او ارکان ہند میگذرانید و رین اشنا خادم حسن خان کہ از ہمیشہ با میرن ہر گران و
نامہایں از او بہ وقاصد امانت پادشاہ و بد رفتن از مالک محروسہ میرن و میر حفر خان گردید و ملک پورنیہ را چنانچہ باید غارت نمود
نور پادشاہ رجوع رغا یا و عموم برابہر صورت گرفته با فوج چیدہ کہ از مدتی جمع سے نمود و ہر باب سامان لائق از جاے خود جنبید و

پانچ شش ہزار سوار و ہفت ہشت ہزار پیادہ تفنگچی و چیل و چند ضرب توپ خرد و کلان عازم عظیم آباد از راہ طرف شمالی و ریگا رویہ در فوج حاجے پور کہ مقابل عظیم آباد و شمالی شہر مذکور از طرف دریائے گنگا بر لب آب و اوقت رسید اگر این آمدنش قبل از وصول کپتان نکس بعظیم آباد و رزائی کہ پادشاہ عظیم آباد را محصور داشت و اندرون شہر فوج انگلشی و سپہ دستبانی در نہایت قوت بود اتفاق سے افتاد عظیم آباد مفتوح و عجب نامے بر آخادم حسن خان و کمال تقویت و شوکت پادشاہ رامیسرے شد لیکن چون ہر امر کے واسطے وقتی و سببی است لفظاً و تجاراً ان جگہ نہ بتواند شد

رسیدن خادم حسن خان قریب بجای پور و مضطرب شدن رام ناراین مع کل عیان دارکان و جنگیدن کپتان نکس با خان مذکور و ظفر یافتن بر چپان فوج گران

چون اخبار قریب وصول خادم حسن خان متواتر رسید متیقن گردید رام ناراین بکوٹھی آمدہ با مسٹر امیٹ استشارہ و احوال قوت فوج ظاہر نمودہ چارہ جو گردید مسٹر امیٹ ہمیں صلاح داد کہ پادشاہ بالفعل دوران حصار سرگرم سیر و شکار و اخذ و جر زط از رعایاست اندک مرد سے از فوج حاضر یا خود داشته باقی را ہمراہ کپتان نکس متعین نمایند کہ کپتان نکس خلیگ خادم حسن خان را تعہد سے نماید رام ناراین از قوت جمعیت کپتان و ارادہ جنگیدن با این فوج گران حیران گردید چون تقصیر این غم و نیت برائے رخصت و تدارک فوج ملازم خود شتافت و شیخ حمید الدین و صاحب داد خان و غیر جماعہ داران خود را متعین نمود تاکید در عبور فرمود صاحب داد خان علم خود را مع اردو در میان دو آبہ گنگا کہ رودر سے شہر بود فرستاد علی برافراشت و شیخ حمید الدین خود ہمان طرف گنگا سکونت داشت و خانہ اش نیز آن طرف بود بنا بر اطاعت فرمان آقا سے خود مع ہمراہیان آمدہ سیاہ لشکر خود نمود و کپتان نکس با سہ چار کمپنی تملنگہ و یک کمپنی سولہ دلاہیتی و دو ضرب توپ مع اسباب آن از گولہ دباروت انچہ ضرور بود و فوراً ہمراہ گرفتہ قاصد عبور گشت چون راؤ شتاب را سے دم از دوستی صاحبان و شجاعت خود میزد و جمعیت دو صد کس از سوار و پیادہ دلاور چار لک ہمراہش بود اورا ہم مسٹر امیٹ و کپتان نکس صلا سے زناقت دادہ استعراج نمود و آبہ کمال رغبت قبول نمودہ ہمراہ سے گزید و بے تعلل و تامل ہمراہ کپتان عبور نمودہ شریک معسکر او گردید و افواج رام ناراین بضابطہ شوم این زمانہ و خانہ او کہ وہ روز باید تا ازیا رفتن تنخواہ و آراستن اسباب فراغت یا بندہ مبتلا ماندہ اہل از انہا کپتان نہ رسید بلکہ شیخ حمید الدین کہ بر آفدہ بنا سے رسیدہ بود دوسہ کروہ دور تر فرود آمدہ بیکروز قبل از جنگ وقت شب تنہا آمدہ بر راؤ شتاب را سے نمایانہ کہ صاحب شہاد دیوانہ شدہ اید را جہ رام ناراین از وجود شہنا ماراض و دفع شمارا خواہا بہ دخل دیگر سے درین صوبہ نمی خواہد مرا بر کہ نہ نمودن لک روپیہ طلب من گشتہ می خواہد لہذا بر این خبگ ما و شمارا فرستادہ خادم حسن خان کہ دعوے ہمسر سے با حیف علی خان و شش ہفت ہزار سوار و ہزار پیادہ برق انداز آتش با چیدہ و چیل ضرب توپ ہمراہ دارد این پالضد پیادہ کہ ہمراہ کپتان است چگونہ از عمدہ اش خواہد برآمد اگر این پیادہ با از جنگ در فوج کہ کار سے نکرده ہمہ ہلاک خواہند شد نہ یہا کہ شرافت خان نہ نمایند و عذر سے اندیشیدہ کنارہ گیرید من خود سہرگز شریک خبگ نخواہم شد این سخنان گفتہ مرض شد و صاحب داد خان خود ہنوز در شہر بود کہ خادم حسن خان از لشکر کپتان نکس شش ہفت کروہ سے رسیدہ منزل گزید

و کہ جنگیدن کپتان نکس و راؤ شتاب را با خادم حسن خان ظفر یافتن چپان و جنگیدن گران

کپتان چون خبر قرب لشکر خادم حسن خان کشت هفت کرد و سه شنبه شام در خیمه را و شتاب رسیده مشوره شجون زون بر فوج آورد
و گفت که فوج ما بسیار کم و مردم از دحام و احتشام او بدول و مخوف خوانند و شد ولی لکن شجون برادر بنیریم کارش تمام
با انتظامش متفرق و متزلزل گردد و در و اسباب و خزان او لغارت رفته طاقت و پیاست که دارد و روانه شتاب را قبول نمود
گفت من بهر صورت با شمارین و تابع را که و صوابه پیشما هستم هر چه بگویند و بکنند من در آن کار حاضر و فرمان بردارم کپتان
پس این وقت چیز که خورده خود هم بخوراید و رفقا را هم حکم استراحت بدهید که نصف شب بماند میثوم شتاب را که حساب باشد
بعل آورده نصف شب مستعد تیار گشت و کپتان هم یک کپنی در لشکر گذاشت و مع باقی فوج شتاب را که راه را گرفته بر نهانی
بر کاره که راه دیده آمده بود عازم لشکر خادم حسن خان گردید اتفاقاً بر کاره نیابز تاریکی شب راه گم کرده بلشکر رسید و کسر
کم دو ساعت از شب باقی ماند کپتان از فتنه بندوق مندی که همراه شتاب را که بعضی خاص بردارنش بود ساعتیکه با خود داشت
بر آورده در آن نظر کرده دریافت که شب نهایت کم مانده است شتاب را که گفت که حالا وقت شجون مانده بایستی درین وقت
ما در لشکر مخالف داخل میشویم باید برگشت کپتان نکس مع را و شتاب را که برگشته هر دو با اتفاق بمسگر رسید و بودند که صبح رسید
و هنوز فراغت از تخیله و شست و شو دست و پا نگرفته بودند که علیعلی لشکر خادم حسن خان هویدا گردید کپتان خود مستعد تیار
گشته شتاب را که را اگهی داد شتاب را که هم که رسته بار نقاسه خود حاضر و شریک حال کپتان در کمال دلاوری استاد خادم حسن خان
فوجی را فرستاده بهیر و بنگاه کپتان را غارت و مترو دین را که از عظیم آباد قاصد لشکر کپتان بود و مذبح و ح و مقتول ساخت و بعضی
فرست یافتند و راه را گردانیده بدر رفتند که ماران بعضی کپتانان پاسه و اسبابشان بر چه ممکن بود و گرفته خود را بکنار آب گنگا
رسانیده بر کشتی که بر آن چنین وقت و همین کار گذاشته بودند عبور نمود و بچشم آید رسیدند و دیگر افول ح خادم حسن خان چند
دسته شده بر قشون از طرفی بر کپتان هجوم آورده برق اندازی و ترکتاز که شروع نمودند و توپها از طرفین در غرض بوده
از طرف کپتان علی التواتر که باره بر لشکر خادم حسن خان بود کپتان و شتاب را که با استقلال تمام ستاده حکم لشکر نمود
مگر گسائی را که متصل میرسید بدفعه آنها سواران و برق اندازان شتاب را که اگاهی چند قدم پیشتر فرستاده بغرب تیر و گولی
و اغلب اعدا مات گوله توپ انگلیشه منهنز میگردانیدند همین شرم معرکه خنک تاد و پیر گرم بود و آخرین فصل بخشنه فوج خادم حسن خان
حسب الحکم آقا که خود فوج را دو حصه نموده از دو طرف یورش آورد چون توپ از توپ انداز که گذشت و مردم بسیار
از طرف خادم حسن خان بغرب توپ مجروح و هلاک شدند اسپهبدان و دانه نزدیک صفوف کپتان رسیدند آن وقت
توپ متوقف و شروع بشک بندوق شدند و برب دریا در غرقها که کوئی انگلیشه استاده تاشا که گریخته های لشکر
کپتان می نمود و مسر امیث دورین در دست گرفته میبید و می شناخت که بالکی انگلیشه است و از سرداران ما کسی مجروح شد
که بر این می آید و بنده را هم بدورین می نمود که سختگان چون مضطرب الاحوال از دست مردم خادم حسن خان نجات یافته آمده
بودند هر که میر سید خبر علیعلی خادم حسن خان و محصور بودن انگلیشیان و شتاب را که در سختن شخ حمید الدین از صدمات افواج خان
مردم میرسانید و نام مردم عظیم آباد چه را م ناراین و چه سردار کوشه و چه عموم خلق بهر مضطر و گون بر آواز بودند که خبر چه میر
بنده مسر امیث و میر عبدالقدود و ستان حاضر اقبال میباید که این گریخته ها از فوج خود چنین میگویند و دو جارت توپ بخشنه آید
و صدایش متواتر بگوش میرسید مغلوب کپتان از کجا معلوم شد اگر کپتان مغلوب گشته خنک که میکنند درین عرصه خانه میر عبد
آدم و برب دریا من و اکثر مردم ستاده در همین اندیشه اند که چه می شود و ناگاه صدک لشکر بگوش مردم رسیدن کفتم محال

میدان مشک هجر باز صداسے تو سپرد کپتان غالب آمدہ و فوج خادم حسن خان منہم گشتہ است و گرنہ بر کس است باز آواز شک
آمد بعد ازان لمحہ چند آواز سے بنود مردم را تشویشی رونمودہ بود کہ باز صداسے تو سپرد گشتہ کپتان غالب آمد و مردم
خادم حسن خان شکست خوردہ برگشتند کمتر کسی سخن مرابا و رونمودہ حیران بودند بعد چند آواز توپ و گرجہ صداسے توپ با مستوفی
و شعلہ بلند سے رونود و موقوف میشد و مکرر ہمیں ششم شاہدہ گشتہ رجبے اندر و زیاتی ماند آن وقت رقبہ کپتان با سمیت صاحب
کوٹھی مشعر ظفر با سبے خود و شکست و اوج بنادم حسن خان و بدر رفتن او از میدان رسیدہ موجبات دہائی گردید و ستر امیت خیر
مذکور را بہر کس از اعیان و دوستان گفتہ فرستاد بندہ یکوٹھے رفتہ گرم اختلاط بودم کہ ناگهان ساعی از روزماندہ کپتان کس
سخ را دشتاب را سے بجان ہیئت میدان غبار آلودہ و غرق ناک در رسید و احوال جنگ و ظفر یافتن بر دشمن با حادثہ شجاعت
شتاب را سے مفصل رستایش او مذکور کپتان مبالغہ نمود و بر دم شتاب را کراستودہ سے گفت کہ من چنین نواب ندیدہ ام
حقیقہ نواب ہمین است و دیگران بنام رام ناراین و مصطفیٰ علی خان و محمد آفاق کوٹوال دیگر اعیان شہر باستماع خبر عود و ورود
این ہر دو کس و دیدہ رسیدند و مظنہ کریمتہ آمدن این ہر دو میر تہ یقین داشتند چہ زدن جنگ خادم حسن خان با جمعیست
قلیل غلات قیاس و برگشتہ آمدن سرداران از منکر مخالف ضابطہ بندہ سے انکا شتند ستر امیت مبالغہ در میناب سے نمود
و رام ناراین و دیگران را مقول سنہ شد ستر امیت گفت کہ کپتان ہر گاہ میر افضل را در جنگ منہم ساخت چون فوج خادم حسن خان
ہاں بود و غالب نہ آمد بلکہ مغلوب منہم گشت او را پاسے ثبات تہزلزل گشتہ برگشتن و دور رفتن ضرر افتاد تا شجون بخورد
و کپتان چون دید کہ میدان خالی و خادم حسن خان مع افواج خود برگشت تعاقبش بتانی تا یک کردہ نمودہ توپ و اربابہ بار بردار
و مجروحان بیشمار را از میدان گرفتہ احتیاط نمود و باروت ہر چہ بدست آمد ہجر را آتش داد این شعلہ پاک می نمود ہاں بود و بعد از آن
بودن خود در انجانبے فائدہ و غیر ضرور دانستہ برگشتہ اینجا آمد و فوج را با سرداران دیگر ہاں جاگذاشت و پاس خاطر شتاب را
ہم کہ الحال بسیار میکند و اراہم ہر کہ آرام ہمراہ آوردہ رام ناراین بعد این تفصیل اندک تصدیق قول کپتان نمود و خاطر مردم من
شد صبح خود از ہر طرف ہمیں خبر رسیدہ تحقیق گردید و خادم حسن خان بطرف سرحد بتیافت و افواج انگلیشی مع مردم
شتاب را کعبہ چند روز از دریا عبور نمودہ بشہر عظیم آباد آمدند و حقوق شتاب را ک و شجاعت و لیاقتش در دل جامعہ انگلیشیہ
متحقق گشتہ و قرد و قع عظیم در نظر جامعہ مذکورہ بہر سائید الحق جا آن بود و استحقاق آن و شت و انچہ آخرا با و اعلیٰ آمدان قدر دانی
و حقوق شناسی بیگانہ سے نمود و درین ضمن خبر آمد آمد میرن مع افواج انگلیشیہ بکر دسکے گرنل کلیو سیف جنگ بکر و فر تمام
استہار یافت

ذکر آمدن میرن بکر و فر تمام و رفتن بر سر خادم حسن خان و برق افتادن بر میرن از آسمان بابر
مکافات اعمال آن کوہیدہ خصال و ذکر مجملہ از کردار او و رائے یافتن خادم حسن خان
از چنگال آن زشت خود تتمہ احوال شاہ عالم یادشاہ و قرار یافتن یادشاہ سے بر او شیشہ
چون خبر ورود خادم حسن خان در حد و عظیم آباد و بر شد آباد رسید میر جعفر خان و میرن را تشویشی عظیم بنا بر قلت فوج نامدار
و بدون یادشاہ این طرف دریا و رسیدن خادم حسن خان از ان طرف رویدادہ حرکت میرن کہ اسپہبد پدربو از ہر شاہ
ضرورت و در نتیجہ اسباب ستر گرم گردید و در دعرالض رام ناراین تنہا و اضطراب و خطوط ستر امیت بر دسکے قوم

شهر با عاصه نمودن دو صاحب جنبش شهر عظیم آباد و موکه غریمیت مذکور گشته تقسیم یافت و میرن با فوج بسیار و سامان افزون از
 شام رخ کرغی کلیو سیف خنک و افواج انگلیشی در آذربایجان نزدیکی لعظیم آباد رسید چون خادم حسن خان آن طرف گنگا بود
 داخل شهر نگرییده در شروع عشره اول ذی قعد سه کیلزار و یکصد هفتاد و سه سحر سکی عبور دریا نمود خادم حسن خان که صد بیست
 خنک کپتان نکس دیده خود را عهده بر ازان فوج قلیل نیافت خنک میرن را با فوج و افواج انگلیشی زیاده از نایب توان خود اگاس
 نظامر بلند پرواز بهیا میکرد اما در باطن نهایت مغلوب الهاس و در ربائی خود از دست میرن پاس داشت و راه بدر شدن حسی است
 چه دریاچه کند یک که از کوستان شمالی آمده و غریب عابجه پور گنگا پیوسته سدر راه او بود و بدون کشتی با سکی و افواج و جنین
 کثیر الاسباب و العساکر ازان دریا منتظر می نمود و میرن چند کویچ متواتر نموده بلشکر خادم حسن خان متصل گشت خادم حسن خان
 بار و تبه خود آخر شب که چانیده خود جریده با فوج میرن از دو در مقابل نمود و میرن نیز از خوف خنک شانه را ده که جراحت و دیر در
 دار و گیر برداشته بود و هوس مقابل با دشمن نداشت و در حفظ جان خود میکوشید و افواج انگلیشی را هم از جلد سکی و چابکی در مقابل
 مخالفت می نمود و بعد مقابل و سردا و ن چند توپ و رسیدن گولها سکی معدود که از طرفین بعل آمد از خادم حسن خان رسو خود
 از میدان گردانیده راه صحرائیکه اخیه رفتن دران داشت برگرفت و در رفت میرن هم در تعاقب او راه می پیود تا آنکه بهین
 چند کوه از قلعه بتیا که مسکن زمیندار آنجا بود پیشتر رفته منزل گزید و خادم حسن خان چند کوه از و هم پیشتر رفته بر لب دریا متحیر بود
 که الحال کجا رود و القصد روز عمر میرن آخر شده شام میاتش و رسید و بار بار در اکثر لشکریان خادم حسن خان سبکی راه رفتن و
 تعاقب دشمنی تو سکی چون میرن متفرق گشته بفرودگاهش نرسید میکوشید و خادم حسن خان هم تمام شب بر فیل اکثر مهر ایش
 بر اسپ گذرانیدند و چاک استراحت نیافته بکمال بی آرامی آن شب را بر و ز آورند و با نیحال اندیشه داشتند که منج مفر سکی
 معلوم نیست و امن کو به تانست و لب دریا فزاید پیچید آید چون شروع موسم برسات و باران خالق کائنات با انتقام و مکارا
 با میرن متعلق گشته بود و باران شدید سکی بعد القصد سکی دوسه ساعت از شب مذکور که شب خنچه نوزدهم ماه مذکور بود شروع
 بباریدن نموده جهان را بر میرن و هوا خوانش تیره و تار و روز روشن عمر و اقبالش لبش و یحوراد بار تبدیل ساخت و پس از
 مرورش از شب دوسه صاحب مثل سید محمد خان میرزا خلیف علی رضا خان بن جعفری خان بن هلام خان پنهان خان بن مصالح خان
 بن عظم خان خان خانی که امن و جلیس او بوده اند مرخص گشته بکنجه می سکی خود رفتند و میرن بنا بر احتیاط باد و طوفان از خیمه کلان
 برخاسته در پال لیر خانی که خیمه است بطور خاص و درانش متصل زمین بهیما سکی و افواج استحکام می یابید بر خواب رفت و
 از فوجش که در سفر دوسه زنهار ازان فرقه با او همراه و همچو ابه او می بودند مع قصه خوان و خدنگار سکی برای دیک که به صلاح
 پی می نمانند حاضر شدند چون اجل آن زن باقی بود بعد لمح او را مرخص کرد و خدنگار شروع به چپی و قصه خوان افسانه براس
 خواب عدم آغاز نمود و خدنگار و اندیشش گرم شد یا در انتظار پیک اجل بیدار بود که در عین شدت بارش رعد و عید قمار متعلق غریه و
 برق غضب و تهدید بر سر میرن نازل گردید و همان قسم که بر چار پایی خوابیده بود و مبرض انتقامات اخرو سکی رسید آتش آن شتر
 سخت در خرمن سستی خدنگار و قصه خوان هم افتاده و دوازده ناله عمرشان بر آورد و میرن زینهار از قرین بد زنهار و قمار بنا
 غدا ب النار و چنان زانی براین ماجرا رفت و شدت باران نکسین پذیرفت چاکران با استخبار احوال و تبدیل خدنگار که نبوت
 در کاسی بستر سیده میرن را با آن دو بیچاره در خواب عدم دیده بعضی مقربان مثل اشخاص مذکور و غیر آنها را که نهایت
 سحر پیش رو دست آمدند و ن شور و رخاگاه ساختند آنها حاضر گشته بعد بعضی معلوم شد که پنج شش سوراخ باریک در کاسی ش

بطرف تھاد بر بدن مہر راثر تازیانہ کہ محل فرش کبود میشود پیدا است و در شیشہ متصل لہر او بر چار پایہ اش بود و جایاسہ جا
سورخ و زرد یک بنوک قدر سے گذاختہ شدہ و چوب خمیہ طرف سرش گویا پوشیدہ گشتہ چون این خبر جناب فضائل تاب شیخ
محمد علی خیرین اسکنہ اشترقاے نے اعلیٰ علیین رسید از احوال میرن خود علی ماسے علیہ آگہی دہشت فرمود کہ برق اندازے
ہام بالا راسے بنید چلو جبہ جبہ دخیہ اسے زندہ و زندہ و قال *

ذکر غرق شدن دختران بیچارہ بہت جنگ نیران میرن مکار و مشاہدہ خون خلق انتقام الہی را ظاہر و آشکار *

میرن چون از قتل خواجہ ہادے خان و میر محمد کاظم خان انفرغ یافت و پدرش صداقت محمد خان سپہ آقا باقرزیندا عمدہ
جہانگیر نگر و شیخ عبدالوہاب کنہور ابگمان و نعمت بدم توپ برانید ہر دو در دل خود از تشویشات رہائی یافتہ اند کے
آسائش یافتند این شیوہ را پس خاک لہش پسندیدہ بچہ گرفت و اکثر زن و مرد کشتن آغاز نہاد حتی بعضی از چوڑے
حرم را ہم بدست خود از شمشیر گذرانید و میگفت کہ بعد بگماے تصفیہ بہین معنی دارد کہ از ہر کس گمانی بدل بگذرد و اورا از
تیغ باید گذرانید و تصفیہ خاطر ہم باید رسانید و غیر ازین پوچ و لالچے است بنا بر این قاعدہ ایجادے خود از آمنہ بیگم گشتیم
دختران مہابت جنگ کہ پروردہ نمک و نعمت شان بودید گمان گردیدہ بعد ارتقا بر معارج جاہ و جلال از ان زنہاے
عاجزہ شکستہ بال و غدغہ ہم رسانید و مکر و سجادہ جہانگیر نگر کہ جسارت خان نام و در صلاح و سداد عالی مقام بودہ کتلت نہا
نوشت آن مرد بزرگ کہ او ہم نمک پروردہ و مرحوم احسان پدر و اولیاسے شان بود بر این عمل زشت اقدام نموده در
جواب نوشت کہ حکومت جہانگیر نگر بدگیرے بدہید و مر از چنین تکالیف معاف دارید آخر الامر میرن ہنگامیکہ داعیہ فتن
بر سر خادم حسن خان نمود یکی را از انضیاع رقتا بانیکار را مورد ساختہ فرمان داد کہ جہانگیر نگر رفتہ بہانہ آوردن مرشد آبا دزنہای
ندکور را بر کشتی مہوار نموده در راہ جائیکہ دور از آبادے باشند آن بکیسان را غرق نماید و جسارت خان مرحوم کہ از عمد
شہامت جنگ مغفور حاکم بود نوشت کہ آن ہر دو ضعیفہ البصابت فلاسے روانہ مرشد آبا دغانید میرن خود بطرف عظیم آباد
بجنگ خادم حسن خان روانہ گردید و فرستادہ شیعہ بر اسے اسٹاکار را مورد راہ جہانگیر نگر بلکہ سبیل سفر گرفتہ جہانگیر نگر رسید
و آن ہر دو خواہر بے یاور را بہانہ کہ معین شدہ بود بر کشتی سوار کردہ چون در جائیکہ خاطر خواہش بود و ارگشت گفت غلیل
کنید و لباس پاک بپوشید بلکہ از ارادہ خود خبر داد کلاے کہ گمشدہ بگیم بود میگویند اضطرابے لاجش گشت لیکن خرد ترش کہ
آمنہ بیگم بود بے قسے خواہر کلان پرداختہ گفت چرا سے ترسید آخر زورے مردن بود و امر وز باشد کہ چون بسیار گنگار بود ایم
الحمد تہ رسیدہ بجائے ہم رسید و مظالم خود بر دوش میرن گذارشتہ میردیم غلہا نموده و لباس پاکے بجا کفن پوشیدہ
خاک پاک سید الشہداء علیہ السلام بر ایدان خود بطور خطوط و بر سر و رو بسیار مالیدہ از معاصی مجددانائب گردیدہ و دم آخر
نفرین بر میرن نموده گفت خداوند اگناہگار تو ایم از میرن تقصیرے نداریم و او حقوق پدرش کہ از خاندان مایافتہ بر باد دادہ
ما را با حق میکشد امید داریم کہ جتے بر سر او بکشتما انتقام ما و فرزندان بازو بکشد و کلمہ طیبہ و اعتقادات حقہ کہ داشتند بر زبان
آوردہ غریق بحر رحمت نامتناہی آئی شدند میگویند ہماں شب برق بر میرن افتاد و بعضی تفاوت ماسے میگویند
باین صورت کہ آخر شوال سال مذکور برانہا این ستم رفت و نوزد ہم ذی قعدہ میرن راہ خود گرفت و اشد غریزہ و انتقام و از

معتقدان بملکه مقر بالش استماع افتاده که میرن در بند کاغذی نام دوسه صد کس نوشته درین سفر که سفر آخرش بود و همراه داشت میگفت که بعد فتح برناد حم حسن خان و پادشاه و معاودت بمرکز دولت و جاه این مردم را که نام شان درین طومار است گشته فارغ البال بکام و آرام باد و ستان خواهم نشست و از بدخواهان اندیشه نخواهد بود و اقله شانه شمر رب العالمین است روان داشت سخنی نماند که حکیم علی الاطلاق و خالق انفس و افاق سرگاه بندگان خود را در شر و فساد منهدم کند و بنده زمام مہام ایشان را بدست تسلط غلبه میسازد تا بتبئیه مفسدان نماید اما همیشه عالم را بر عباد خود حاکم نمیکند و حکومت غلبه پانیدگے ندارد و چنانچه خبر صادق علیه السلام میفرماید (الملک بقوی مع الکفر و لا یتقی مع الظلم) بعد تبئیه مفسدان اگر غلبه هم بعدل گرانید و از ظلم باز آیند ممکن است که ایزد تعالی بر اینها هم بقا کند و بیخ دولت شان بر نکند و الا علاج فاسد با فسد نموده و ظلمت را بر او سگمارد و تا دمار از دوزگارش برآرد و بسو علی الله العزیز لیردانه علی کل شیء قدیر

رجوع مذکر بقیة احوال شکر میرن و سنج و دیگر سوانح و فتن

نوزدهم ذی قعدہ روز پنجشنبه اول صبح خبر واقعه عظیمه که شب بر میرن گذشت معتقدے رفتہ بکرنل سیف جنگ که رئیس کل فوج انگلیشی و سرانیم استظهار عساکر سیدے و سردار شش بود و با هر نمود و انیز بصلح سندیان راضی گشته اخفاے این امور مناسب دانست و شکم میرن در حضور کرنل دریدہ و حشا و معاود و دیگر اعضاے اندرونے را بیرون کشیدہ و با بنجادفن کردند و نزاره مراجعت لواخته لاشش را بر قبیل سوارش انگندہ و پالش از بودج قبیل بیرون گذاشته روانه شدند و مشرت دادند که او بیمار است لیکن بهانوقت بر مردم منکشف گشت که مردہ را بر بودج انگندہ اندکویا انتقام تشبیر لاش سراج الدوله از دست ملازمان او بابلغ و بجه طور یافت بهر صورت کرنل متصل بقلعه تیار سیدہ حسب الاتماس عملہ کار گزار و و کلاسے رام نارائے توقف نموده بر بنیدار آنجا پیغام انفضال مناعلمه بناکند و تهدید و داد و از خوف فوج انگلیشی اطاعت و انقیاد نموده قصه را کوتاه ساخت و عسکریں بر ریاست کرنل از صحرایے تیار برآمده جازه برای لاش میرن تیار ساخته و عجلت بکهاران بسیار بارش گذاشته در گنگار ساینده و از آنجا بر کشتی لاش او در کمال عفو و خرابے براج محل رسیده و جاییکه اکنون مقبره است مدفون گشت (فا معتبر و یا اداے الالبصار) و لشکر مع سرداران دیگر بعظیم آباد رسیده سکونت و زبید راجه راج بلبه بنکایے که پیشتر دیوان شہامت جنگ مرحوم و درین زمان بدیواسے میرن مقرر بود رئیس لشکر میرن شد و رام ناراین خود را بتبئیه اباد بود و برادرش با فوجی که همراه میرن رفتہ بودند آمد و برادر خود را بکشت

ذکر رفتن سترایش بملکته و بعد او رفتن کرنل سیف جنگ شروع نفاق و سر داران انگلیشی که با خزانہ عالمی گردید

تا کرنل کلین ثابت جنگ در ملکته بود ریاست فوج و کوشے بر دو با و تعلق داشت چون او قصد ولایت خود کرد دید کار بنگال دریا این جماعه دین سه سو بے عظیم آباد و بنگالہ و ادریس که از سابق بمراتب افزوده شغل اینها اعظم و ازره ایشان وسیع گشته بود و کرنل مذکور سترایش را الاق ریاست کل بده انستہ شمس الدوله سهرے و دستر را که صاحب کلان مندرج بود و بدو ادریس که پیشتر بنگالہ بخیر نموده و کوشیدہ بکوشے دیگر هم این تجویر را مسلم داشته مقرر شد که بالفعل بعد رفتن ثابت جنگ سترایش را صاحب کلان ملکته گردانند بعد از آن چون شمس الدوله برسد صاحب کلان و مدد مالها مصلحت عقد این ممالک او خواهد بود و لایضا

ایام سالیه مشر امیت با اعتبار درجه نوکر و قاعده کلیه قدیم مستحق این مقام و لائق این مرتبه گشته اسید دار بود از استماع این تقریر کنگد گشته از عظیم آباد بمبراسلات درین خصوص گفتگو می نمود بعد فتن ثابت جنگ بولایت اوشستن ملول بر کرستی گورنر س کار عظیم آباد را صاحب خرد و غیره اصحاب آنجا گذاشته عازم کلکتہ گردید بعد چند روز کرنک سیف جنگ هم عظیم آباد کو چیده رفت و شاید تقصیر س از و بطور رسید که از ریاست فوج معزول گشته اسرند کو میجو کرنک قرار یافت میر محمد جعفر خان از فوت میرن حواسه که داشت در باخت و کار و بار ملک فوج معطل تر گشته اختلال کلیه در جمیع امور روس و غیره عظیم بن سید میر تقی خان بن امتیاز خان طالع صحنه که ولایت سرک ایرانی و در عهد و سابقه دیوان پادشاه س عظیم آباد بود مصباحا بهر میر جعفر خان اختصاص داشت اما فیما بین پدر زن و داماد صحبت همیشه ناجاق و نهفاق میگذاشت و میرن زیاده تر در افزایش ناچلای میکوشید از نیجست میر جعفر خان اگر چه از داماد خود میر قاسم خان راضی نبود لیکن بغیرورت اندک در آشتی کشوده مورد الطاف ساخت و خدمت پور نیه ملاوه خدمت رنگ پور نیام او مقرر کرده در شوکت و افزوده در بعضی سؤال و جواب او را بکلکتہ فرستاد چون میر قاسم خان در خاندان میر جعفر خان بلکه از امثال و اقرا در پیشوای س و کردگار س امتیاز س داشت در گفتگو با صاحب کونسل نقش محبت خود در دل آنها گذاشت و خاطر نشن کونسلیه باشد که نسبت به میرن و پدر زن خود میر قاسم خان لیاقت سرداری و کار گذار س بشیر دار دو میر قاسم خان سرک کاری که آمده بود درست نموده برگشت و میر جعفر خان هم اندک از خوشنود و چون از اولاد و اتباع دیگر س لائق کار گذاشت بکلم فروت میر قاسم خان مرجع اکثر امور گردیده واسطه جواب و سؤال اکثر اهل معاملات و فرقه سپاه هم گشت درین صحنه بسبب فلک میرن و غفلت میر جعفر خان دیر بسیار در تنخواه سپاه رویداده تقاضا س آنها شدید گردید و چند بار با صاحب پیش آمده دارالاماره را بر آ و حصول زرتخواه محاصره نموده سکالمات عقیقه در میان آوردند و میر محمد قاسم خان اصلاح ذات البین فرموده بعضی از تنخواه را خود متعهد شد و هم درین عرصه باز تقریبات خدایت رفتن میر محمد قاسم خان بکلکتہ گردید و میر جعفر خان پس س در نیاب در خاطر داشت اما تقدیر نگذاشت که مانعت تواند نمود و چار و چار مرخص فرمود و میر محمد قاسم خان بکلکتہ رفت درین وقت ستر سبر س و نستر ت مخاطب بنصیر الملک شمس الدوله بهادر در کلکتہ رسیده و صاحب کلان یعنی گورنر آنجا گردیده بود و میر محمد قاسم خان چون داعیه رفتن پور نیه و در ضمن آن دوائی مضمره هم بسیار داشت علی ابراهیم خان بهادر را که ذکر محامد او مافش از سزار یک و از بسیار اندک س بسبیل اجمال در احوال مہانت جنگ و فتح شمشیر خان گذاشت و آن عزیز مرا سر عقل و تمیز دران زمان رفیق میر محمد قاسم خان بود و بنگد اشتن فوج بنام اراده سفر پور نیه و تالیف قلوب مردم قدیم که ملازم نظامت بوده اند و ارکان و اعیان سرشد آباد ما مور فرموده خود سفر کلکتہ نمود و الحال احوال پادشاه و کامگار خان و بعضی سوانح عظیم آباد بنابر تفهام اخبار زبان قلم داده آید

ذکر احوال عظیم آباد و جنگیدن میجر کرنک با اتفاق راجه راجه ناراین و راجه راج ملهه با پادشاه و شیر لاس و شکست خوردن پادشاه و بگیر آمدن مو شیر لاس و سوانح دیگر که در ان لحاح رویداد و تسلط یافتن میر محمد قاسم خان بر ایالت سهر س صوبه در مرشد آباد بتاسید خالق عباد و بلاد میرن خود در شروع موسم بر شگال بزیربرق انتقام ذوالجلال در آمد اما فوج او بنابر آنکه پادشاه و کامگار خان نشاء

فساد و عظیم آباد اند متعین صوبہ مذکور شدہ اقامت داشت ریاستش بر اجمہراج بلہیہ دیوان میرن متعلق بود و در تمام زمان
خود نیابت ہمان صوبہ داشت فوج ملازش ہمراہ او بود و فوج انگلیشتہ نیز ہاںجا اقامت داشت ہمہ این افواج الجیب
برسات درجا با سہ خود آرمیدہ تا القضا سہ موشش از جا سہ خود نہ جنبید و پادشاہ درین عرصہ از دواؤ و تکرار قوی
بہار ہمیشہ در سیر و تردد بود و ہمیشہ آنکہ معاش لشکریان او منحصر بر مزارع فرارمان بود و ہر چار پا و حیوانات آنہا نہ
مزارعہ سہ بایت یکجا اگر مدت مدید می ماند چون در صوبہ نقش تسلط او درست نہ نشستہ با وجود سلطنت مثل
بگانہ غارتگر سہ بود دانہ و کاہ و دواب و حیوانات و غلہ و غیرہ ماکولات ہر گاہ ہمہ اینان مطلق میسر نمیشد و یکجا
کفایت نیکو در راجہ بنیاد سنگہ برادرزادہ راجہ سند سنگہ و ہلو ان سنگہ بسبب تسلط کامکارخان و عمار راجہ آوردن
بہ ہجیم خود پیش پادشاہ نمے آمدند و کامکارخان چون کینہہ دیرینہ با سند سنگہ و اولاد و اقربا سہ او داشت ملک
خود را از مدمات پایا سہ افواج محفوظ داشتہ علی الرغم بنیاد سنگہ ملک اورا لکد کوب حوادث میخواست اینہم علت سیر و
سفر لشکر پادشاہ درین ضلع بود و روز سہ بنیاد سنگہ از قلعہ نکار سہ قلعہ کور واکہ متعلقان را در آنجا گذاشتہ بود
سیرت این خبر بہ پادشاہ و کامکارخان رسیدہ فوج مغلیہ ملازم سہ کار شاہ سہ قریب بہ ہزار سوار سہ گرفتہ آوردنش
متعین کردید فوج مذکور را لیغا نمودہ بر سہ بنیاد سنگہ رسیدہ او را گرفتہ آورد و او چند روز نظر بند بودہ و عارضہ بنیام
بولد مرحوم میفرستاد کہ بواسطت صاحب اگر خلاصہ من شود و پادشاہ مرا مورد مراحم فرمودہ مکہ دار من جمعیت خود را
فرامہم آوردہ کار پادشاہ سہ ہوازا کامکارخان خواہم نمود و ہم چینی سہ گاہ سہ در کار سہ کار بلع خواہم آورد و فتح سنگہ
برادر من کہ دو تنگالہ است افواج میر جعفر خان را بہ ولت خواہ سہ پادشاہ گرویدہ ساختہ خود ہم حاضر خواہد شد و اگر
پادشاہ خاطر کامکارخان کردہ بواسطہ او خواہد گذاشت چون این صورت موجب عار است از مافاقت و دولخواہ
پادشاہ سہ سہ نخواہد شد والد این مدارج را بہ پادشاہ نمایندہ بنیاد سنگہ را خلاص کنیند و آمد آمد ملازمت والد نمودہ بواسطت
ایشان شرف یاب کورنش پادشاہ کردید و مہیا سہ رفاقت و جان فشاہ گشتہ فوج خود را طلبید و بجلہ خود تا کیک سہ خا
وزر و اسباب حرب و غلہ و غیرہ ما سہ حاج نوشت کامکارخان بعد یک روز اظہار ملالت با پادشاہ نمودہ معروض داشت
کہ اگر بنیاد سنگہ این قسم خلاصہ یافت علام ترک رفاقت خواہد نمود پادشاہ فاقد الشورازین سخن ترسیدہ بنیاد سنگہ
را چون روز دیگر بچرافت باز گرفتہ مقید نمود والد فقیر ازین حرکت آزرده خاطر گشتہ با پادشاہ سخنان درشت گفت پادشاہ
مندانہ سہ بر خاستہ رفتن کامکارخان پیش آورد والد گفت کہ کامکارخان را درین صوبہ چارہ غیر از رفاقت شما نیست
و او غیر ازین در دولت جاسے ندارد اما پادشاہ را رعب بر سہ کامکارخان چنان ستولی بود کہ سوکے نکرد والد آزرده
گشتہ چند روز در خانہ نشست و کامکارخان بنیاد سنگہ را خلاص کرد و ایندہ بمنون احسان خود خواست او والد گفتہ فرستاد
کہ الحال پادشاہ از مافاقت رفاقتی نہ داشتہ باشند من دوسہ روز ماندہ کنایہ میگیم و ہمین قسم کرد آخر پادشاہ بہادر علی خان
محلے را فرستادہ با والد مذر خواہ سہ نمود والد گفت کہ الحال بودن من در لشکر با وجود تسلط کامکارخان محالست و من
اسید و از خصم پادشاہ دلجوئی بسیار نمود و ناچار خصمت کردہ فرمان داد کہ اگر بغیر ورت خدا سہ شوند خوب عطا کردہ بودہ
سہ قدر تو ایندہ ملک را مسخر سازید و رفاقت ہمہ سہ سہ باز و روقوت باز آئید والد قبول نمود و پادشاہ چند ہزار روپیہ سہ
خرچ و اعانت والد بنابر ہمہ سہ سہ بنیدن مردم مخفی از کامکارخان فرستادہ والد در نواح محال جاگیرات خود رفتہ بکار سہ کہ

ما مور بود اشتغال ورزید +

ذکر جلوس میر محمد قاسم خان و مرشد آباد بر سند ایالت بنگالہ وغیرہ صوبہ بختیاری خالق ارضین و سموت

چون میر محمد قاسم خان چنانچه خامہ و قانع نگار اشعار سے بان کردہ در کلکتہ رسید و با شمس الدولہ ہنرے دسترت ملاقات و تبلیغ رسالت نمود و در بین گفتگو با غفلت میر محمد جعفر خان و برہمی معاملات مالی و ملکی دے انتظام سے سر مشتمل افواج و مصارف لایہ بیوتات وغیرہ بالغ وجوہ ظاہر ساخت و چند کس را از اراذل ناس مثل چنی لعل منی لال و انگنوں سیرکارہ وغیرہ ہم کہ از غفلت و عدم لیاقتش بر سر کار و مدارالمہام مختار بودہ اند نامبرہ فضل شایان بر شمر و شمس الدولہ کہ در میان فرقہ انگلیشیہ لعل و دانش ممتاز و در کلکتہ یا بے و کار دانے بے ابا ز بود میر محمد قاسم خان را در امور ملک داری لائق و در ہوش و سلیقہ ریاست در میان اتاریہ تباغ میر جعفر خان از ہمہ فائق دید و میر محمد جعفر خان و احوال ایشان را درست شناختہ بہتر بود کہ برائے انتظام این ممالک چہ کند آخر در خاطرش چنان تقسیم یافت کہ میر قاسم خان را بہ نیابت کل مقرر و مختار ساختہ مدارالمہام سازد و بر اکسیر میر محمد جعفر خان و جے مقرر نماید تا میر قاسم خان وجہ مذکور بلا تعلل با ورسایندہ بزرگ و منیب خود داند با اصحاب خود و انچہ مافی الضمیر او بود و ظاہر کردہ درین خصوص با انہما استشارہ نمود و اکثرے از رؤسائے کونسل کہ شمس الدولہ اتفاق داشتہ نفاذ نموی و وزید ندیرین کا قرار یافت اما بر سر امیث کہ بناچار سے صاحب خرد کونسل و تالی مرتبہ شمس الدولہ بود و دوسہ کس از کونسلیہ ہا با او یکدل خواہان ریاست او بودند مثل سٹراٹن میجر کرنک و مسٹر ہاتس بہر باز زدہ این رک را نمی پسندیدند و قیامتہا درین کار بہر ساینده عذرش در کونسل مذکور سے ساختہ ہر چند عدم لیاقت میر جعفر خان نچنان بود کہ امیث نفہد اما چون با شمس الدولہ طرف شدہ خواہان ریاست خود بود و جمیع امور انچہ رائے شمس الدولہ بران قرار سے یافت بمقتضای قول مشہور لا حسب علی بل بغض معاویہ آن رک را مرجوع و مطروح شمر دہ رد و تقبیح آن سے نمود و در مرسلات ولایت خود ہر دو وضعیہ آرا سے ہمدگر نمودہ طعن در اعمال و افعال یکدگر میکردند و ہر یکے دیگرے را بسفاہت و اعوجاج و طمع و لجاج نسبت دادہ شکایت و سعایت ہم سے نوشت و این عناد این عالمے را بآباد فساد و چنانچہ غریب نگاہ شدہ قلم صداقت رقم النار اللہ الغریز خواہد شد القصہ چون طرف شمس الدولہ غالب و رہش صائب بود و غنیمت مذکور تقسیم یافتہ میر قاسم خان باین بشارت مبشر گشت و بنا برین گذاشتہ شد کہ شمس الدولہ خود در مرشد آباد در فتنہ این امر را تمشیت دہد میر قاسم خان خوشنود و مہر شد آباد و معاودت نمود و شمس الدولہ مع عہد الدولہ مسٹر ہٹنگ کہ درینو لا از ابتدا سے سنہ یکہزار و یکمید و ہشتاد و چار ہجرے الی یوسنا بنا کہ روز شنبہ بیت و سوم ماہ مبارک رمضان سنہ نو و چار ہجرے از ماہ دوازدہم است گورنر کلکتہ و مدارالمہام اکثر ممالک ہند است بایر خے از سرداران و نصف افواج انگلیشیہ بداعیہ تمشیت امر مرقوم متعاقب میر قاسم خان از کلکتہ مہر شد آباد و نہضت فرمود و میر قاسم خان بعلی ابراہیم خان بہادر نوشت کہ افواج توکلہ شدہ و اسید داران وغیرہ مردم شہر را تباہی قلب با خود رفیق نمودہ و اسباب تجمل سواری انچہ از قدیم و جدید عجاہ میسر تواند شد و عصا و کتک با سہ فقرہ مضایقہ مالک متہتیار نمودہ با استقبال تا پلا سے خود را رساند خان والا شان کہ در ہوشیار و سلیقہ کار گزار سے یگانہ روزگار است زیادہ از انچہ مستقر میر قاسم خان بود و میہا کرد و حسب الامر با استقبال شتافت و میر محمد قاسم خان چنانچہ مرکز خاطرش بود سجاہ و ضمت و تجمل و شوکت داخل خانہ خود گشتہ با میر جعفر خان ملاقات نمود

روز دیگر وقت شام تمسک الدولہ رسیدہ بمرادباغ نزل فرمود صبح آن شب میر محمد جعفر خان عازم ملاقات او گردید و نئی از روز برآمدہ
 سہو رہا گیرستہ نمودہ بمرادباغ شانت شمس الدولہ بعد معمول داشتہ رسوم متعارفہ سرحد را زبرکشود و انچه صلاح بود اعلام نمود میر
 محمد جعفر خان سہ روز بزرگوار با سہ مفرط در نہایت مبالغہ آغاز نہاد و شمس الدولہ کس فرستادہ میر قاسم خان را طلبید و در انجا معرکہ سخن گرم
 و تلخہ مانستہ داشت و نرم در میان آمد ہر چند شمس الدولہ خواست کہ میر محمد جعفر خان وضعیکہ تقرر یافتہ بود قبول کند و نہ گرفتہ قبل
 از ان کہ میر محمد قاسم خان بباغ مذکور رسید میر محمد جعفر خان از قبول تکلیف آن امر امتناع نمودہ و برشتہا سہ خود
 سوار شدہ راہ دارالامارہ گرفت و در وسط دریاکشتی سوار سہ میر محمد قاسم خان بطرفش در آمد اشارہ معاودت نمود و عرض آنکہ در انجا
 رفتہ مہیج این فساد کند و خان مرقوم معاودت بحال خود مناسب ندانستہ شخص را نشید و خود را بہ نجاہیل زد کہ گویا صدائے
 سماعت نشیدہ و ایمائے کہ درین خصوص مے شد ندیدہ است بہر صورت خود را تا بمرادباغ رسانیدہ با شمس الدولہ ملاقات کرد
 و ماجرا را از اول تا آخر حکایت نمود و میر قاسم خان گفت کہ این صورت خوب نشد و میر جعفر خان از من بدگمان گشتہ در پی جان نہا
 خواہد افتاد و شمس الدولہ جواب داد کہ مانا چاریم میر قاسم خان گفت کہ ہر گاہ شہناچار دید من کہ بے چارہ محض ام چہ کنم چون وقت طعام
 شان بود گفت الحال خود صاحب بنشینند بعد از طعام باز گفتگو خواہد شد میر قاسم خان در جا علیحدہ متحیر نشست و بعد ابراہیم خان
 کہ ہمراہ بردہ بود مشورہ آغاز کرد علی ابراہیم خان گفت کہ اول با ایشان انچه گفتن است باید گفت اگر صورستے تکیہ باطلع ایشان
 از ہمین جا ملازمان خود را طلبیدہ و خزانہ کہ مہیاست نزد خود کشیدہ بطرف ہر ہوم باید رفت و بطور باغیان تاخت و تاراج و زد
 خور و شروع باید نمود چون اکثر فوج باشا موافق است و کامکار خان ہم مع پادشاہ باشا اتفاق خواہد و زید اغلب کہ باین
 صورت ہم کار سہ از پیش برید چون مہینان از میر جعفر خان نامزدہ بود این تدبیر را آخر الدوادانستہ در خاطر ذخیرہ داشت و
 فی الحقیقہ بسبب دیر طلبی افواج از میر جعفر خان بیزار و دشمن گردیدہ میر قاسم خان چون متہمدنخواہ آنها شدہ بود فرمان بردار و چاکر بودند
 و بگت سیئہ متناہار از برادرش مہاراجہ ہر وہ چند نیز در باطن معین بدکار خلاصہ میر قاسم خان نہایت حیران و پریشان
 خاطر و از ہر شنگہ ماسے قدرت کاملہ این ذفا در جبر بود تا چہ پیش آید چون شمس الدولہ از طعام فراغت یافت باز میر قاسم خان
 پیش اورفتہ اضطراب و ناچار سہ خود و اینکه اگر چنانچہ قرار یافتہ بود بعد نیاید لا علاج بمغاسد سہ انجامد ظاہر نمود و شمس الدولہ کد تاج
 مقامات او باز علیحدہ نشست و با عتقاد الدولہ ستر شنگہ بہادر و دیگر ارباب مشا ورت تا دیر مظار حات و مناظرات نمود و گفتگو
 بسیار را ایشان بران قرار گرفت کہ فردا باتفاق میر محمد قاسم خان بدرالامارہ باید رفت و نوعیکہ مقرر شدہ این ہم را تمثیل باید داد میر
 محمد قاسم خان بسبب اندیشہ کہ از میر محمد جعفر خان ہم رسانیدہ بود و افواج و ملازمان خود و دیگر گن را کہ باو اتفاق داشتند گفتہ فرستاد
 کہ در خانہ او و دور از محلہ اش مستعد و حاضر باشند علیکہ خود را فرمان دادہ بود کہ طعامہا پنجہ بہہ را بخوراند حسب الامر و بعد آمدہ در
 دور خانہ اش جمعیت و ازدحام لبثتی کہ بود متفرق نشد تا آنکہ صلاح مذکور نتیجہ و تقرر یافتہ شمس الدولہ میر قاسم خان را محض نمود
 سہو در آنکہ فردا اول صبح کہ رستہ با جمیع ہمراہیان خود حاضر شود و سرداران افواج انگلیشہ را ہم حکم داد کہ ساعتی از شب ماندہ فوج و توپ
 تیار شدہ بر در و دارالامارہ جائیکہ مامور معین است حاضر آیند میر قاسم خان چون ارادہ آمدن خانہ خود نمود و اول رفتنیش از
 در خانہ تالیس ہر سہ کہ فردا گاہ او از کشتی بود از دوام جمعیت نمودہ ہر کس ہش مستعد ہستاد و نعلبایران بر کشتی سوار شدہ
 ہر دریایا نمودہ و در احاطہ سپاہ و تنخواہ خود بدولت خانہ رسیدہ تمام شب در دعا و مناجات قاضی الحاجات و زماں فی
 بہ تسلی دلجوئی خیر طلبان گذرانیدہ و سچند استراحت نمود

ذکر عروج نیرقبال میر محمد قاسم خان بمعارج جاہ و جلال رجوع نمودن کج بخت میر جعفر خان فہمال زوال

چون صبح دولت میر محمد قاسم خان و سپیدن آغاز نما و خان مرقوم حسب الوعدہ بان بخت خویش بیدار گشته رفقا و ہمراہیان را بہ تیار
 استعداد سوار کفرمان داد و چون ہمایا گشتہ حاضر آمدند خود را بکسوت امارت آراستہ و نفرت از بخت و قسمت خواستہ بر خشم بہت
 و اقبال سوار و در ہنگامی در بار گردید و از ان طرف قبل از ورود میر قاسم خان شمس الدولہ بہر سہ و نہرت گورنر با عمار الدولہ
 مشرب شنگ بہادر و سرداران و دیگر مع توپ و فوج و سپدان جلو خانہ دارالامارہ رسیدہ بر طرق عبور و مرور مترددین در بار مرقوم را
 معین و محکم گردانید و میر قاسم خان ہم مع جمعیت خود وارد گشتہ مقابل نقار خانہ بر اسب سوار استاد آمد و شد پیغامبران و سفرا
 شروع گردید ہر چند شمس الدولہ با سخاے تختہ میر جعفر خان را فہمائید کہ اگر خویش شما نائب بودہ کار سلطہ و سپاہ برویہ عقل و دانائے
 سر انجام دہد و شما فارغ البال بعیش و کام را فی خاطر خواہ خود زندگانی کنید ہر کما شادی نثار و از غفلت شما کار ملک محفل و سپاہ
 و وظیفہ خواران منہج گشتہ دوسہ ہند و سہ منلوک مالک لکلوک شدند و عمدہ با و نجباے آب و طلب جان بلب دارند سوگو کرد و آن
 جاہل قباح ت نامہ بر خویش خود اصرار و زید و سخن روسا انگلیش نشیند درین بین کہ مدتی ممتد جواب و سوال از طرفین بود
 آہستہ آہستہ کینہیا کے تلنگ انگلیشے نزدیک تر میشدند توپ ہم تیار و دہ دارالامارہ بود و قاسم خان کہ اندرون را لاف
 حسب الامر ادبر کراستش مقام داشتند از خوف افواج انگلیشے کرب و غم و ہراس اینہا حق تعالی بر قلب مقلوب مرقوم
 این ہمالک استولی نمودہ بود آہستہ آہستہ ہر یکے بہانہ راہ خانہ خود گرفت و شمس الدولہ تنگ آمدہ گفت ہر گاہ این مجہول
 معقول را نمی فہماست و رضا کے اوچہ ضرور در انچہ انتظام ملک در قافہ رعایا و سپاہ باشد بجل پایا آورد و چندے از سرداران و
 او کہ حاضر بودند تصدیق این قول نمودہ با او ہمدستان شدند و او میر قاسم خان را فرمان داد کہ برسند ایالت ہر سہ صوبہ بالست
 نشستہ فرمان روائی کند اندرون دارالامارہ معدودیکہ از مخلصان میر جعفر خان ماندہ بودند آنہا را ہم بدر کردہ بر دروازہ ہاسے
 کار خانجات و راہہا حرم سرالملنگہا را برای حفاظت و حراست معین نمود و خود داخل دارالامارہ گردیدہ در جاے علیحدہ نشست
 و میر محمد قاسم را طلبیدہ زیر شامیانہ کارچوبے کہ در ایوان دیوان عام استادہ بود بر سہن نشاند میر محمد قاسم خان روز و شب
 دہم ربیع الاول سنہ یکہزار و یکصد و ہفتاد و چار ہجری پاسے غریمیت از حد نیابت بالا تر گزاشتہ اصالت ہر سہ صوبہ را مالک
 گشت و صدہ نقارہ شادمانہ و ندائے ایالت و ریاست او خانہ بخانہ بلند گردید ہوا خواہان کہ اکثرے در رکاب حاضر و بعضے در
 خانہ منتظر بود و ہجوم آوردہ بگذرانیدن نزد مبارکبا و تقرب جہتند شاید شمس الدولہ تاسہ چار روز مشرب شنگ عمار الدولہ را مع
 افواج انگلیشے برای حراست او گذاشتہ خود در مراد باغ رفت و میر محمد جعفر خان را کہ اندرون حرم سرا باز نما و اطفال خود و شوہر و والدہ
 پیغام فرستاد کہ اگر ماندن در مرشد آباد مرقوم کوثر خاطر باشد کہے را با شما فرامحت نخواہد بود ہر جہیل و مکانیکہ خواستہ باشند بر اسے
 اقامت خود معین فرمایید و اگر رفتن بہ کلکتہ و بودن در انجا منظر رفتہ ہر جا کہ خوش کنید مضائقہ نخواہم نمود ما ظم مغفول رفتن کلکتہ
 قبول نمودہ ہجرت و گشتیہا برای سفر نکرد و در خواست بقدر خویش حاجت او ہمایا گردید و میر جعفر خان بہ خاطر جمع خزانہ محل و جاہ
 نفیسہ کہ از نوادہ و ذخائر خانہ انما کے قدیم امر امثل شجاع الدولہ و علاء الدولہ و سیر از خان و سیف خان و مہابت خنگ و
 شہامت خنگ و صولات خنگ و سراج الدولہ بود و اندرون حرم سرا بر کچنین روز با در سخیل منی بیگم کہ در خانہ میر جعفر خان بنزلہ
 زن صاحب خانہ اشیں بود و میداشت و تو شنگ خانہ و پارچہ ہاسے لمبوس خاص کہ آن ہم مثل جو اسراند و ختہ چندین امر مقتدر

نکودہ و دیگر تحائف و نوادہ کہ بطور مذکور از نظر مردم مستورد اشت ہمراہ خود مع زنا کے مدخولہ و اتبلغ و خدمہ آنها و اطفال صغیر کہ سہ سپہ
و چند دختر کو دند برداشتہ راہ کلکتہ گرفت چند کہنی تلنگہ سجا است او متعین شدہ تا بہ بلدہ مذکورہ کہ الحال شہر کے در کمال مہمور کے و
آباد کے و دار الملک جامعہ انگلیشیہ است رسانید و مغرول مذکور زینی در عین آباد کے متصل بچوک بلدہ مسطورہ خریدہ طرح عمارت
بلیقہ خود ریخت و مکانہ کے متعدد ساخت ازرقاے او میرزا غلام علی بیگ سپہ حکیم بیگ راہ وفا پیویدہ شریک او درین سفر مقوم
گردید و فی الحقیقہ انکہ جانی ہم غیر از جوار و نداشت و میر محمد قاسم خان خود را مخاطب بنصیر الملک امتیاز الدولہ میر محمد قاسم خان بہادر
نصرت خبک ساختہ خطا بہاے مذکور از پادشاہ برآ خود طلبید و سپہم کہ در عین نزدیکی قبل از جلوس برسد ایالت سہرا او بھرنیدہ
قدو مشن را برای خود مبارک شمردہ چون در علم نجوم اندک شعور و برا حکما مشن غما دے داشت زانچہ طالع او بکمال تحقیق از پنجین نویسیان
گمان عروج او براج علیا داشت لیکن عمر شش و فاکر دو و در دوسہ سالگی مرد و صوبہ عظیم آباد بنام او مقرر کردہ خطاب مظفر الملک
شہر الدولہ میر شمس الدین علی خان بہادر ناصر خبک از حضور طلبید و او را ہفت ہزار کے قرار دادہ اخیال و افراس کو چکنہ بین
و عماریا کے مناسب قدشان آراستہ و اطفال بسیار از شاگرد پیشہ بھر ساندہ در ہر فرقہ ملازم او گردانید و تماشائے برائے
مردم بھر ساندہ و عمو کے خود میر ابو تراب راہم کہ مرد مغلو کے در او اہل بود و خطاب بھرا الدولہ تراب علی خان بہادر صلابت خبک
مخاطب ساختہ بمنصب شش ہزار کے و خطا پاس لکے جہاں دار و علم و نقارہ و جاگیر و رسالہ امتیاز بخشید و سپہ عمو کے خود را ابو علی خان
بہادر خطاب و رسالہ دادہ بر آبرو کے او نے الجملہ افزودہ و اما چندان اعتبار و اقتدار شش ہزار در اصل حقیقت لیاقتے ہم نہشت
و عمویش اگرچہ عامے محض و استعداد سرور کے سبب جبلت در او بنودا پاس جسانہ کے سابق دوستی ہا کے دیرینہ کہ از مردم
برا و او را بامردم بود مرے مے داشت و بقدر مرتبہ خود گفتن کلمتہ اخیر حضور قاسم علی خان کہ ہنگام اقتدار بیعتی بھر ساندہ ہو و مقوم
نیکو کرد القصہ بعد از تعین و تشیہ مبانی عہود و موافق کہ باکونسل کلکتہ و جامعہ انگلیشیہ انقلا و انفصال یافتہ از طرفین محروم و مہم
گشت و وضع ببردن باہم باتفاق بنحو کے خاص تفصیل تخصیص یافت میر قاسم خان برق و وفق مہمات ملکی و محاسبہ از متصدیان
و بر آوردن خیانت ملکہ میر خیر خان کہ بعضی مردم قدیم نظامت و بر خے جدید بصرہ آوردہ میرن و میر خیر خان بودند پر دخت
و دیدن موجودات سپاہ و خزائن نقد و جواہر و دیگر اموال اثنائے توجہ کماشت بعضی از متصدیان قدیم را بنوید الطاق و غنایت
ستمال نمودہ شریک و معین خود در شکست احوال دیگران گردانید و بعضی از متوسلان خود را کہ برانہا اعتمادے داشت و بکار
ناظر گردانید علی ابراہیم خان بہادر کہ در دیانت و امانت یگانہ و ممتاز و دشو و ادراک و قائل و فائز دیوانی و غیرہ بے نظیر فی نیاز
است و ترقیہ کم و کیف سپاہ و تنخواہ آنها بخصوص امور ساخت و سوک این کار حل کشر عقدہ ہا کے دشوار برآزین او مرجعیت
و ستیاریام اگرچہ ضوابط استیفا و دیوانے را درست اخذ کردہ بود اما سخت گیر و طینت خوشی نہشت بحاسبہ و فائز دیوانی و بیونہا
و تنقیح و تحقیق خیانات دیگر متصدیان و ارباب قلم مقرر گشت و منشی قدیم میر قاسم خان کہ معتمد علیہ او بود و میر شش و خطاب قضا اسرار خان
مخاطب گردید و بحسب منحص بعض امور نیز باو تعلق داشت و خواجہ گوگرے برادر خواجہ پروس از منی بدادر و نکی تو پچانہ و آراستن
تو بہا و اسباب نش و مودب نمودن پیادہ ہا کے برق انداز تفنگچے با داب قوا و فرتنگ کہ الحال باصطلاح انہارا تلنگہ مے گوئید سرانہا کے
یافتہ گر گین خان بہادر خطاب کمال تقرب و خدصاص یافت مثل او دیگرے در خانہ میر قاسم خان بنو و سخن اورا تا تیرے کہ
در ذل میر قاسم خان بود الی الان در سچ نوکرے و آقا کے مشہود و مسموع نیفتادہ گویا مثل شیطان در گرے پلے میر قاسم خان دیدہ
اور اسخ خود گردانیدہ بود و شش مسند علی لکنو کے کہ یکے از آحاد الناس قصبات لکنو و سچ محض بود در زمرہ سپاہ بدرجہ

رسیده ادهم پایگی از گزین خان نه اشت بعد مر و لش سپرد برادر زاد با لش بخشی یعنی از افواج و سپر کی چهار پنج هزار سوار با خود داشت چنانچه فرحت ملی برادرزاده از بنشسته و چند صد سوار در رساله اول بود و برکت علی هم علی بنه القیاس و محمد علی سپرد بنشسته و رئیس صاحب اختیار پنجهار سوار طرق سوار بود که لیا طه انگلیشه خالدار و جماعه دارد صوبه دارد و کیدان داشتند و با سپر ده سوار یک در سپه سر آنها شمشیر کشیده راه میرفت چه اگر در جنگ کسی روئے خود را بر گردانند این صاحب شمشیر بر پشته بدون اذن و قائل شمشیر شمشیر بر دارد و سیر زار شمس الدین که از ایام شباب با میر قاسم خان یار و مر و خوش اخلاط و هوشیار بود و در عظیم آباد لیکن قلوب مردم عظیم آباد و روسای لشکر میرن حساب میر قاسم خان جهاد میکرد و بمصاحبت و بعضی خدمات مثل لبوس خاص و کت مشور با پادشاه و معالجه با گریات مردم حضور و غیره پرکنه با اختصاص یافت و فقیر را از مرشد آباد خطه کمال شفاق قبل از رکن برده ایالت نوشته و مواسجه مقرر کرده آرزو داشت که بنده پیش انگلیشیان ارباب کو شمع عظیم آباد و دیگر از آن جماعه هر که آشنا باشند سستی نموده صوبه دار عظیم آباد با و بداند و خبر نداشت که یا در سبخت اورا بر تخت سلطنت بنگاله می نشاند

اندوختن میر محمد قاسم خان زربسار بطور مصداق دره از مردم مرشد آباد و بهم رسانیدن حساب تجمل و مقدمات و کفایت اندیشه بدئات نمودن جمیع کا خانات را انتظام داده از تشویشات سود

میر محمد قاسم خان چون مشید الاکان گشت و خزانه را از زر خاسه دید در اداسی زرمو جو و که با سپاه خود او کران انعامت و انوار ایمان انگلیشه وعده بود تحیر گردید بنابرین اول بند و بست پرکنه با صوبه بنگاله و غیره که در ید تقریب او در آمده بود و نموده بر دو آن و غیره را در تخواه انگلیش مقرر گردانید و بعضی از جواسهر را نیز در عوض مبلغی که دین انگلیشه بود دست جماعه مذکوره رسن نمود و موجودات سپاه را هم علی ابراهیم خان بهادر و دیگر خندان دیده و غلب و خیانت دفاتر تحشیر که بر آرد و عدد ملازمان ابداً صحیح صحیح آنچه ثابت و منتفع شد حساب آنها نموده مشا بهره آن جماعه بر خه نقد از تحصیل او و بعضی تخواه شد و بر خه موقوف بر زمان آئیده ماند و سپاه که از دست میر حفر خان بجان آمده چاره نداشتند بهر چه میسر و مقرر گشت راضی و شاکر شدند شاید از جلالت سیئه هم چنانچه وعده بود مبلغ بطور قرض گرفته از تقاضای متنوعه را به حاصل نمود و بر آک آئیده داخل خود را و دیگر مخارج بقدر مناسب که از عمده اش بر آید مقرر ساخت و اکثر اخراجات به فائده که انغیا بطور مایه و ملاعب لازم می شمارند لغو و عیبت دانسته موقوف نمود چنانکه دینه خانه و ملبل خانه و بریک خانه و امثال ذلک را بالمره دو نموده از مال فوراً به ناکو رسد و در هر کار خانه نکرده داشت و باقی را بر میند اران صوبه داده قیمتی بر آک آنها مشخص کرد و از و کلاسه آنها عله دیوانه زرش شمرده گرفتند و چنی لعل منی لال بپاداشل عمال خود رسیده زرو وافر از آنها و بر کار عانه گشت سخته نماد که میر قاسم خان از بد و طفولیت بنا بر آکاد کسیر حفر خان واجب الرعایه خاندان مهابت خبگ مرحوم و همیشه با چند سوار ملازم سر کار شها مت خبگ بیاس خاطر مادر زارش بود و بدین جهت آمد و رفت او در جمیع خانها و با عله شاکر و پیشه و ملازمان دولت خانه هر یک از اقارب مهابت خبگ آشنا و بر احوال هر فردی از آن جماعه کما غیبی آگهی داشت چون بیا و رسد طالع و اعانت جماعه انگلیشه بر سند دولت تمکن گشت بر سر که ام از آن جماعه که لکمان زرا ند و رسد داشت بهر قسم که داشت حیل و حبه و ارا بمعرض عتاب و خطاب در آورده و بر قدر بعضی استعانت او بود از دستش کشیده گرفت حتی بعضی از کنوان مغنیه نوحش که ملازم میرن و میر حفر خان بوده اند و از دفاتر خانها و غیره معلوم شد که اینقدر جواسهر و فلان طرف طلا و چیزهای از قشالغ یافته اند بهر را بجنسه بلکه مع شش زاید است و از نموده انا سخا

بازیافت کرد و کینزان و خواجہ سرا یان خانہ مہابت خبک و شہادت خبک کہ براسے خود در گوشہ جائے ساخته و با کسے افتادے نمود و سیرالماخرین سے بروند با آئنا ہم ستیزہ کردہ انچہ ممکن بود و غمازان گفتہ بودند فرام آورو و مصنوعون شعر مشور سعدی رحمتہ اللہ علیہ بیت جزا ستانی از ہر یک جوے سیم چہ کہ گرد آید ترا ہر روز رگینچہ چہ گویا بگوشتن دل اصفا نمودہ بود و راجہ سکت سنگہ کہ کہنہ مقصد سے سرکار مہابت خبک و پیشکار راجہ جانکے رام در ادھ دولہہ رام اما در اقتدار برابر باہینا بود جیسے بیس روزگار دیدہ بزروہا با سیکہ اندوختہ بود آبرو سے خود خرید و نقد و صنن خانہ خود را سیاہ کردہ بے کم و کاست بمیر قاسم خان نمود و مبلغ خطیر بود میر قاسم خان قلیلہ راجہ مذکور معاف نمودہ باقی ہمہ اگر نت اما از سکت سنگہ راضی و شادمان گردیدہ غارتش بسیار میکرد و در پہلو سے مسند خود می نشست و از غلام حسین خان کہ داروغہ دیوان خانہ مہابت خبک و رفیق قدیم او و مالک لکوک بود نیز زروہا سبب ہمہ انتزاع نمودہ بداروغی دیوان خانہ ستیزہ مقرر داشت بلخص آنکہ باین صورت زروہا فرسے اندوخت و سپاہ را ہم شامل ساختہ آہنرا کہ لائق کار خود دانست ملازم کرد و بعضے را جواب دادہ تنخواہ آہنہا دہانید و از انتظام این فرقہ ہم اطمینان ہم رسانیدہ در فکر قطع و قمع زمینداران مفسد افتاد *

ذکر برآمدن میر محمد قاسم خان بطرف سیر بھوم و جنگیدن کپتان بردوان بازینداران آن مزربوم

چون در صوبہ بنگالہ از زمینداران قرب بوجوار دارالملک مرشد آباد غیر از زمیندار سیر بھوم دیگرے دعوے شجاعت و حمیت و دعوے خبک و نام و تنگ نہداشت و میر قاسم خان گویا در باطن بازینداران از قدیم دشمن بود و در فی الحقیقہ اکثر ازین فرقہ قابل طلب و ناقص عہد و پیمان و کم فرصت و کوتاہ اندیش اندیشا بدہ اندک انقلاب حقوق مراعات حکام و غیر حکام بر طاق لسیان گذاشتہ ہر دیکے کہ توانند بطور رسانند و بدین سبب کہ سلاطین سلف ہرگز بر اینہا اعتماد نہ کردہ علیحدہ در امور مرجعہ ہرگز نہ دہر جہتد سید ہند و ہمین جہت در عہد پادشاہان مغفور مذکور ملک محمود در عایا و ساقران ملکن و شادمان فرایع و اراضی شروع و آباد ممالک منتظم و خلایق دل شاد بودہ اند و الحال کہ زمینداران مطلق العنانہ و تمام عالم فساد شائع و مملکت خراب و ہر ہم افتادہ است و اگر ہمین صورت بماند انتظاما اشر و ملکہا ویران تر خواہد شد القصہ زمیندار سیر بھوم کہ بدیع الزمان خان نام و بدیوان جیو شہتار داشت در ایام جوانی بلکہ در سن کمولت بنا بر افراط رغبت لعبش و آرام زام بند و بست ملک بدست علی نقی خان سپہ خود کہ ارشد اولادش بود سپردہ فارغ البال گئے گذاریند بعد انتقال او و انقراض ایام دولت خاندان مہابت خبک دل تنگ گردیدہ لباس درویشی بپوشید و دیگر خود اسد زمان خان را کہ از لطیف رانی بود بر راج نشانیہ خود گوشہ نشینی و صحبت گزینی بنا بقرا اختیار نمود و میر قاسم خان و معاملہ سیر بھوم خیرے افزود و سے خواست اسد زمان خان اطاعت نہ کردہ تہمزد و زید و بکش ہمانا ن بود کہ چون میر محمد قاسم خان در ہمین دیار نشو و نما یافتہ و در سوابق ایام ہمدرد ترین مردم بود و عامہ خلایق بنظر حقارت درو سے مگر ستند و زینولا کہ عروج و جہتہ اورا میر آمد اقتدارش بخاطر واقع و دفرے نہداشت بہر صورت میر محمد قاسم خان بر آئینہ زمیندار مذکور از مرشد آباد بر آئندہ ریدہ گام کہ از شہر فاصلہ دہ دوازہ کردہ داشت معسک ساختہ و خواجہ محمد سے خان را کہ از عہد میر جعفر خان خدمت بخشید گئے دشت مع بھر یک انگلیش و کرگین خان اسمے کہ داروغہ تو بچانہ و ساختہ و نواختہ او بود و بگوشتن زمیندار مذکور بیشتر فرستادہ بنوکران خود کید کردہ بود کہ سے نمودہ خبک این زمیندار قبل از وصول ملک انگلیشیہ انفصال دہند لیکن چون در لشکر سب و ستانی از سرداران سابق کہ نظر کردہ مہابت خبک و پروردہ تربیت او بودہ اند کہ سے نامزدہ سفلیہ ہاسے ناگرد کار بجرعہ آوردہ میرن و میر جعفر خان باوج اعتبار رسیدہ مشارالہ و معتد علیہ گشتہ بودند کار سے از پیش غیرت اسد زمان خان پدر خود دیوان بدیع الزمان خان

مبتها سے ملک نشانیده و خود با چار پنج هزار سوار و قریب بیست ہزار پیادہ و در گریوہ ہائے صوبہ مالک جاگرتہ طرق مدخل را بستحفظان سپردہ بجائے خود با رام نشستہ بود کہ درین اثنا فقیر حسب الاشعار میجر کرنگ سالار فوج انگلیشیہ قائم مقام کرنل کلیمو سیف و مشر بجے صاحب مدار کو ٹھے عظیم آباد و رعیت مشرامیٹ قبل از ورود مشر مگویر بنا بر ابلاغ بعضی پیغامکاران بآئیں کہ گفتہ بودند و بر اکبر و میر محمد قاسم خان بطرف عظیم آباد ہر شد آبا در سیدہ و بندہ گام رفت و با میر قاسم خان ملاقات کردہ او را رسالت نمود بندہ در لشکر میر قاسم خان بود کہ خبر فتح بیرہوم رسیدہ صورتش آنکہ بعضی از کپتانان ہما کہ متعین بر روان با چند کپنی تلنگہ بودند از را دیگر رسیدہ بر سر اسد زمان خان و غفلت ریختہ فوج او را پریشان ساختند و بچند ضرب توپ و شلک بند و قجماختہ از فوج زمیندار مجروح و مقتول گشتہ بقیتہ اسیف رو بفرار ہما دند بعد استماع آواز توپ و شلک افواج قاسم خان ہم رسیدہ سیکان شکر خود نمودند و قدمے چند در پلے گریختگان رفتہ بر مسکن لشکر او معسکر ساختند از وصول این خبر جبین و بدو فی افواج خود ادراپ کردہ از جمیع آن مردم خاصہ خواجہ محمد خان کہ رئیس آن لشکر بود از ردہ ترکشت اکنون مناسبست کہ احوال عظیم آباد و سبب آمدن خود ہر شد آبا دنگاشتہ انتظام خبر دادہ آید *

ذکر برآمدن میجر کرنگ بارادہ جنگ پادشاہ و مشیر لاس و دلنگ شدن سردار مذکور از استماع مشورہ ہائے مختلفہ راجہ ناراین و راج بلہہ و فرستادن فقیر را بہ پیش میر محمد قاسم خان و ماجرا تیکہ لعد و رود فقیر بہ حضور میر قاسم خان و عظیم آباد و روئے داد و نہضت نمودن میر قاسم خان از راہ کوہستان بہ تعجیل و رسیدن بہ عظیم آباد *

سابق مذکور شد کہ بعد رفتن کرنل کلیمو ثابت خبگ مشر ملول زمان لیسیرے صاحب کلان کلکتہ بود لعدا و شمس الدولہ رسید و مدارا لہام معاملات کونسل کلکتہ و گورنر باستقلال گردید اول مشرامیٹ و بعد از و کرنل کلیمو سیف خبگ مع میجر کرنگ و مشر ششٹن و بعضی سرداران دیگر از عظیم آباد بکلکتہ شتافتہ مشرامیٹ خود صاحب خرد کلکتہ گشتہ در منازعت با شمس الدولہ کشتاد و شوکت و تحقیق او در کار بلو لایت خود و ششٹن آغاز ہما دوشمس الدولہ را نیز زمین رویہ بضرورت ہاشر امیٹ اختیار افتاد و سیف خبگ خدای دانند کہ بچہ سبب از ریاست فوج مغرول گشتہ بلو لایت رفت و میجر کرنگ بجاگ اورئیس فوج انگلیشیہ گردیدہ بعد غزل میر جعفر خان و مسلط شدن میر قاسم خان مع مشر ششٹن عظیم آباد برگشتہ آمد چون فقیر با سرداران انگلیشیہ نہایت اخلاص و دوستی بود بندہ خبر مدد خربک میر قاسم خان بنا بر غرض خود قبل از خروج بر ریاست کل صوبجات برای فقیر مقرر کردہ بود با انگلیشیان ہما نوقت حاضر نمودند نیز معلوم شان بود کہ ششٹن لکہ دام جاگیر فقیر در گرنہ مونگیر متصل قلعہ از قدیم الایام مقرر است میر جعفر خان بعد ہنگامہ ورود پادشاہ نا بر آمدن والد بندہ ہمراہ او ضبط نمودہ صاحبان مذکور بنا بر فرط اخلاص کہ بانندہ داشتند جاگیر مذکور را از میر قاسم خان بنام بندہ گذاشت کنا بندہ سدا گد ششٹن مہر و دستخط او و نشانیہ و فاتر کمل گردانیدہ آوردند و از دست رام ناراین بر آوردہ سپرد فقیر نمودند و عامل بندہ در انجا رفتہ در ان مکان عمل نمود چون موسم برسات انقضایافت میجر کرنگ بہ تہیہ لہفائے نائزہ و فساد پادشاہ و مشیر لاس و کامکار خان از عظیم آباد برآمدہ در میدان باغ جعفر خان معسکر ساخت و رام ناراین و راج بلہہ را بر فاقت خود مامور نمود بندہ بپاس حقوق مراعات ایشان درین شہر شریک گردید چون بنا بر عسرت سالہا اسباب سفر و اسلحہ و سوار سے پہنچ نہشت میجر کرنگ مشر جی خبیہ

از سر کار خود مقرر نموده اسپهسال متعدد و دیر اقامت و غیره مایحتاج مهیا کرده دادند فقیر در شکر این انان بخوبی اسیر شد و دو اکثر اوقات
ملکه علی الدوام شریک نشوره در امور مرجوعه می نمودند چون مدتی در میدان مذکور سپری شد و هر روز سهند و سکر و یک صبح و دیگر
وقت شام آنکه به جلا حیک آن یک می داد و دیگر سبک بر عکس او التماس میکرد و هر دو صاحب لشکر و سهند و سکر و یک صبح و دیگر
و غیره اصحاب انگلیشیه از اختلاف آرامی اینها دلنگ گردیده با اتفاق صاحبان کوته مخصوص شریک شریک و سهند و سکر و یک صبح و دیگر
که شهادت و سست ما و رفیق و قوتخواه میر قاسم خان هم هستند و این سب و سهند و الحال نوکر و نائب و ما از منازعت و منافقت این دو
عاجزانه بنده ایم گفته که ایندیریم صلاح همین است که میر قاسم خان در اینجا آید و ملتقات اینها را شنیده سب و سهند و سکر و یک صبح و دیگر
نقطه با و باشد مکرر درین باب با و نوشتیم سوگند نمی کند کار سب و سهند و سکر و یک صبح و دیگر
علی ماست علیه او را فهمانیده انعطاف بیلار بدیده قبول نموده عازم شدیج کرنگ خطوط و مختصر قاسم خان و خطی متضمن سفارش
و حفاظت بنده از صدقات ایدان او میجریک نوشته بجزه خاصه از سب و سکر و یک صبح و دیگر
برای سب و سکر و یک صبح و دیگر متعین نمود و فقیر سب و سکر و یک صبح و دیگر در راه سب و سکر و یک صبح و دیگر
صاحب کلان کوته عظیم آباد گردیده آنجا میر و چون عاجل در رفتن بود مدت نتوانست نمود از دور ابلاغ سلاطین
با و از نموده پیشتر رستم القصه خود را بنده کام رسانیده با میر قاسم خان ملاقات و ابلاغ رسالت سرداران فوج
انگلیش نمودم شنیده از غاضب گرد و تنه رفتن عظیم آباد را جازم نبود اما با فقیر بطوفت و سب و سکر و یک صبح و دیگر
بودن بنده علیه خود تا بر پا کردند و سب و سکر و یک صبح و دیگر در وقت طعام می فرستاد و برافت و عنایت همکلام می شد و چند عدد تن
از بتیل ستار و خاصه جاکوینگر و غیره فرستاد تا آنکه رام ناراین بواسطت گماشته حکایت نشیبه نویسنده که غلام حسین
فرستاده میجریک کرنگ بحضور رفته اند چون نهایت اخلاص با انگلیش دارند و پدر و برادر ایشان با پادشاه است محققه
از طرف هر دو کس یعنی حاکم انگلیشیه و پادشاه هر کارگی منظور دارند حکایت نشیبه این سخن بواسطت و کلاسه خود دبیر
قاسم خان رسانید او خود توهم مجسم بود از فقیر بدگمان گردیده التفاسی که داشت موقوف ساخت و چون میجریک در
لشکر بنده بر خود ترسیده میجریک شتم که حکیم اگر رخصت طلبم بدگمان تر گشته حد آید چه اراده نماید و در لشکر با وجود
سب و سکر و یک صبح و دیگر درون التفات و عنایت او چگونه نتوانم بردن چار و سه روز بودم که عارضه سبکی رویداد همان عارضه
را و سب و سکر و یک صبح و دیگر رخصت خواستم تبریز روی گفت میخواست سب و سکر و یک صبح و دیگر را در سب و سکر و یک صبح و دیگر
کردم مگر است رخصت داده بر آخج چیز سب و سکر و یک صبح و دیگر در سب و سکر و یک صبح و دیگر تا بر شد آباد و سب و سکر و یک صبح و دیگر
بعد از نزول من بر شد آباد قلیل و سب و سکر و یک صبح و دیگر بواسطت خواجه اشرف کشمیر که از برادران و سب و سکر و یک صبح و دیگر
و در آن زمان معاشرت با میر محمد قاسم خان گرم داشت بر آفقی فرستاد و بعد چند خبر رسید که میجریک و عظیم آباد
سب و سکر و یک صبح و دیگر پادشاه را شکست داد و کامکار خان مع پادشاه پس پاگشته عقب تر نشست و مویشی لاس نصیب الله و لا
انگلیشیه و فرانسویسیه که فیما بین سب و سکر و یک صبح و دیگر در سب و سکر و یک صبح و دیگر اسیر گردید و بعد چند روز پادشاه را میجریک بار سال سفر از
سب و سکر و یک صبح و دیگر ملازم است نمود و سب و سکر و یک صبح و دیگر عظیم آباد نشاند میر قاسم خان با سب و سکر و یک صبح و دیگر
کوستان با و سب و سکر و یک صبح و دیگر عظیم آباد و سب و سکر و یک صبح و دیگر عظیم آباد و سب و سکر و یک صبح و دیگر
نمایند که از سب و سکر و یک صبح و دیگر فرمان داده که خطوط آمد سب و سکر و یک صبح و دیگر از سب و سکر و یک صبح و دیگر
از سب و سکر و یک صبح و دیگر از سب و سکر و یک صبح و دیگر از سب و سکر و یک صبح و دیگر از سب و سکر و یک صبح و دیگر

هم از شهر نزد کورسیر و ن رفتن نیاید عاجز و حیران گردیدیم آخر با عانت صاحب کوشه قاسم با زار از مرشدان با دبر اید بزرگوار رسیدیم اکنون تفصیل این احوال بر زبان قلم داده آید تا متفحصان اخبار راجحیت و انتقار نماند که معاملات مذکور چگونه طی شد

ذکر رفتن میجر کرنگ بنجنگ پادشاه و آوردن موشر لاس همراه و مصالحه شدن پادشاه و رسیدن موشر لاس به پادشاه

میجر کرنگ بنده را بطلب میجر محمد قاسم خان فرستاده بعد از آن رام نار این دراج بلبله راجع افواج صوبه و سیرن همراه خود گرفت و بر سر پادشاه که در نواح گیلان پور بود رفت چون تقاریب تین روی و ادب پادشاه خطوط متواتره بوالدینده متضمن طلب نگاشته پیش خود طلبید تا والدین فوجیکه فراهم آورده بود ملحق شود مقابل قتل از آمدن ایشان اتفاق افتاد موشر لاس بجز آن و جلادت پای پیش گذاشته باندک مردیکه همراهش بودند و اقل قلیل سامانیکه داشت با فوج انگلیش محاربه نمود و فوج دیگر بر سر پادشاه و کارگزاران ریخته تزلزل دادن فوج انداخت و کارگزاران مجال پایداری نیافته فرار اختیار نمود پادشاه هم متابعت او کرده روانیدان گردانید همسایان موشر لاس را بمشاهده این احوال و بنابر قلت سامان و محنت سالها دل از دست گرفته همراهی کارگزاران و پادشاه منظور افتاد موشر لاس چون تنها ماند بر سیکه از توپها سکه خود مثل سپ سوار گشته تشریف قتل استاد و عارف را اختیار نکرد و میجر کرنگ و کپتان مکس برین حال و قوف یافته با هم دو سه از سرداران بر اسب خود سواریدون تلنگ و برق انداز پیش رفتند چون نظر بر موشر لاس افتاد از اسبها فرو آمد و کلاه با سکه خود بر سر سلام از سر برداشته و نیز همان قسم بعل آورد با هم گریختگو نمودند میجر کرنگ موشر لاس را در ثبات غم و فرط شجاعت و غیرت ستوده گفت آنچه حق سعه بود از شما بظهور رسید و محامد شما در وفا ترسید و اخبار ثبت گردید الحال موافق ضابطه کرج اگر کمبشاید و نزد ما آمده ترک عتبات نماند گفت من کرج از کم نخواستیم که بشود بهمین صورت اگر نخواهید چه مضائقه با طاعت در سه سارم و الا بجلت کرج کشان راضی نگاشته جان خود درین میدان سه باز منم جانم انگلیشیه شجاعت با سه ساله و لافقه او را دیده و بعد از آنکه او را منظور بود در آن شدند و با هم گریختند و بیکیست چنانچه معمول آنهاست بعل آورده و با طاعت و در نور و دیدند و پاکه خود طلبید موشر لاس را در آن نشاند. همراه او در دوازده فرط حیا و غیرت پرده با سه پاکه را فر و بهشت تا آشنایان را نبیند با سماع این خبر بعضی از آشنایانش مثل میر عبداللہ و مصطفی قلچیان بر اسب دیدن آمدند میجر کرنگ عذر خواست که چند روز دیگر او را نتوان دید که از انفعال و بیملقات احباب نیست احمد خان قریشی که مر یاوه گوسه بود بتماشایش آمد و بنابر خوش آمد سرداران انگلیش بر وفق ضابطه زمان و اقرا خود دستسار مکان او بهجین نموده گفت بی بی لاس کجاست میجر کرنگ دیگر سرداران انگلیشیه نهایت بر اشتفتگی و تلبیخ و تندی جواب دادند که پوچ گوئی در میان ما مردم ضابطه نیست و شجاعان و جوان مردان را بر شستی یا نمودن عیبی است بزرگ او مرد میدان رزم و آشنایان ستان بزم است این قسم سهره در آنی پسند طبع شامروم و ضابطه بیوده و بارشما خواهد بود که مردان را هر چند جلیف و دشمن باشند بر شستی تمام بر بند احمد خان جمل گردید و زبان یکام خود کشید و خاموشی گردید و ضرورت ساعته نشست و منفصل بر جاست رفت و از انگلیشیان که بجال او با آنکه سردار معزز بود با احترام با او بر میخوردند در نیوقت از آن حرکت ناشایسته ایشان التفاسی نکرد و الحق این صفت بلکه جمیع ضوابط ایشان در حرب و قتال و معامله با دشمن هم در فتح و غلبه هم در شکست و مغلوبه نهایت خوب و بسیار محمود است و موافق است با آداب عقلای سلف القصه بعد این خبک را و شتاب را که از نزد

پادشاه فرستاده پیغام مصالحه و ملاقات دادند و به بهترین آئین منظور بود پادشاه کم شعور تعلیم کامکاران فرستاده را و
 مذکور را بی نیل مقصود برگردانید و عرض کرد که حضرت خود بخوان این مصالحه را باز خوانند خواست اما در آن وقت باین
 خوبه میسر نخواهد آمد چه اکنون آنها میخوانند و هرگاه ایوس گشته ازین اراده باز آیند و شما خواهش کنید ظاهر است که بجه صورت
 خواه بود لیکن سود منی نکرد و شتاب سر گذار گشته آمد چون والد مرحوم رسید بهین اجرا آگهی یافت پادشاه را ملاست مناسب
 نمود اما کار از دست رفته بود و کار مکار خان همان قسم اصرار بر جنگ داشت و میگفت که باز مردم جمع کرد باید جنگید و میر حسین خان
 پدر اسد الله خان که بزرگوار در احوال سحر قلی خان گذشت نیز با مکار خان هم درستان بود و الد پادشاه را فهماند که مکار خان
 زمیندار است جنگیدن و کز خنق شیوه اوست اما این قسم گریز پانیا و فرار سلطنت را نهایت تنگ است و عار مناسب
 همین که الحال هم شتاب را اطلبید و بنا مصالحه گذاشته آید درین ضمن حروب ابدی با افواج مرسته که بدو اعیان سلطنت
 آمده شاه جهان نام پادشاه دست نشان عماد الملک را بر درشته در قلعه دست بند و بست خود نموده میخواست که لباس
 را بر تخت سلطنت بنشیند وستان جلوس فرماید با اتفاق شجاع الدوله و نجیب الدوله و وهیل و حافظ رحمت و احمد نیکویش بعد
 اقامت نامه کامل انجام یافت و مرسته گویا با سره تمام گردیده مستاصل شده و ایداسه منظر و منظور بقدر و سهرات برگشت
 و انشا الله تعالی ذکر این سوانح و ضمن احوال شاه جهان آباد و آن طرف ها خواهد آمد ایداسه شجاع الدوله و نجیب الدوله
 و جمیع افغانه و سفارت شاه عالم نموده با طاعت او پادشاه کردنش تاکید مینمود زیرا که همیشه شاه عالم در عقد و پادشاه عالم
 سفیر الدوله را بعد گرفته شدن پیغام و سفارت پیش ایداسه فرستاده همین استند عاقل بوده و تهر الدوله هم پیش آمده در اینجا
 با امر که مذکور بخت پیروز جوان بخت پادشاه عالم را نجیب الدوله حسب الامر ایداسه بنیاست پادشاه در قلعه شاه جهان آباد نشانی
 شجاع الدوله را با آوردن پادشاه از طرف ننگا له تاکید نموده بود بنا برین غرض شجاع الدوله لعل پادشاه رسیده و پادشاه هم
 از گریز با ایداسه متواتر کار مکار خان تنگ آمده مصالحه با انگلیشه و رفتن نزد شجاع الدوله تقصیر داد و التماس و ادعای قبول نمود
 را و شتاب را را شقه بدستخط خاص نوشته طلبید است شتاب را بعد استیذان از میجر کرکس و غیره و روش انگلیش پیش
 پادشاه رفت و جواب و سوال نتایج کرده بنا به ملازمت میجر کرکس با پادشاه گذاشته آمد کار مکار خان احوال بدین منوال
 دید که چون مصالحه و ملاقات با انگلیش مخالفت را و خواهش او بود مع لشکر خود بر خاسته بلکه خود رفت و پادشاه اندک
 نسیافت کوچ کرده بطرف لشکر انگلیشه آمد و در آنجا معسکر ساخت روز دیگر که بر ایداسه ملازمت میجر کرکس دیگر سردار این انگلیشه
 مقر گشته پادشاه اراده رفتن بیشتر نمود میر حسین خان نیز گمان مقید شدن پادشاه یقین کرده از لشکر بدر رفت و مردم او
 در عین لشکر سنا دے میگردند که پادشاه را نصیر الدوله سید مرامت علی خان بهادر اسد خجک با سیر کفرنگیان میدید که بر
 خان و آبرو دے خود غریز است ازین لشکر بر آید اکثر احمقان لعل که او ترک یافت پادشاه نموده همراهی او گریزند در امتداد
 راه مردم بنیاد سنگه لبر کرد که او دیگر ن سنگه از قلعه ننگار دے بر آمده هم بر میان میر حسین خان را غارت نمودند و او بهر صورت
 به رفت مردم دیگر احوال بدین منوال دید که باز بشکر برگشتند و فوج و سوار پادشاه تیار بود که قریب بنصف النهار میجر کرکس
 و تمام سپاهین که بیعت کرده گویا و لشکر گاه پادشاه بود آمده ملازمت پادشاه نمود بعد از آن پادشاه حسب التماس
 او سوار گشته بطرف گیا که لشکر میجر کرکس بود و نصفت فرمود و میجر کرکس تا نیم کرده کلاه از سر برگرفته و در بغل گذاشته درگاه
 پادشاه پیاده باراه رفت بعد از آن بموجب حکم شاهی بر اسب خود سوار گشته تنها پیش پیش فیصله ابد یک تیر انداز

راہ میرفت و والد مرحوم پشت سر پادشاہ با جمیع افواج بر فیل خود سوار با
 مکیے نیم کرده از گیا دار در سید و لشکر گاہ پادشاہ در انجا قرار یافتہ بہر و نہ بہر و نہ
 حسب استقامت میجر کرناک در باغ تیار رفتہ نزول نمود و میجر کرناک جمیع ہمراہیان خود را مع رام زار این دراج بلبلہ و سرداران لشکر
 این ہر دو ہند آورده ملازمت پادشاہ کنانید و ضیافتش نمودند و در مناسبت چکیں کرد و والد مرحوم مع فوج بر در باغ مذکور
 سوار استادہ ماند چون پادشاہ از انجا بر آمد والد اندرون رفتہ با میجر کرناک و سرداران دیگر ملاقات نمود و انہا رسم تواضع بعمل
 آوردند بعد بجا آمدن مرسومات والد ہم از باغ بر آمدہ ہمراہ پادشاہ بلشکر گاہ خود سعادت نمود و قریب نصف شب مع مردم
 ہمراہ بنجایم خود رسیدہ آسودہ روز دیگر پادشاہ از انجا کوچ کردہ گیا را منجم سادات خود گردانید بعد چند روز از مرکان مذکور
 باتفاق کوچیدہ پادشاہ مع افواج انگلیشیہ و غیرہ بعظیم آباد رسید لشکر پادشاہ بزمالابستہ می پور مقرر گردید و فوج انگلیشیہ بجا
 خود در باغ پور داخل رام نارین مع فوج در منازل خود و راج بلبلہ بست و طرف باغ جعفر خان منزل گزید میر قاسم خان
 این اخبار شنیدہ از راہ کوہستان سیر ہوم و کھرک پور ایضا نمودہ خود را بعظیم آباد رسانید و بطرف مشرق شہر عظیم آباد
 در باغ جعفر خان با فوج خود فرو آمد رام نارین و راج بلبلہ استقبال نمودہ بجا رفتش تقریب جستند رام نارین بہ ستور
 و رقلعہ سے بود و راج بلبلہ مع فوج ہمراہ سے خود کہ نوکران سیرن بودند ضمیمہ لشکر میر قاسم خان گردید میجر کرناک سرداران
 انگلیشیہ واسطہ ملازمت میر قاسم خان با پادشاہ کردیدہ جواب و سوال این امر پیش آوردند میر قاسم خان از خوف و غایا از
 کثرت استکبار رائے بر رفتن و زعائنہ پادشاہ گشت و نہاسے ملازمت و کوٹھے اصحاب انگلیشیہ گذارشتہ شد معہذا
 قاسم خان مطمئن نبود و اندیشہ داشت کہ پیش خوابہ اندریر کہ میجر کرناک سالار فوج انگلیشیہ طرفدار مسٹر امیت و شمس الدولہ
 و سترت منحرف بود القصدہ آنہا خانہ خود را بفروشد و آئینہ آراستہ و بر سر طعام خوردن خود مستند گشت گستر دہ تخت
 جلوس شاسبے ساختند و در انجا ہم قاسم علی خان بآمدن والد مرحوم و هجوم خواص پادشاہ راضی نشد پادشاہ حیلالتماں
 میجر کرناک جریدہ بلوٹھے درآمد و انگلیشیہ ہمچہ حاضر گشتہ از دروازہ کوٹھے خود بسیار دور رسم استقبال بعمل آوردہ پیادہ پانچوان
 آمدند پادشاہ در کوٹھے نزول نمودہ بسند نمودند و مذکور بر پشت و آئینہ ہستادہ بودند تا میجر کرناک مورثہ ستن گشت
 و آداب بجا آوردہ نشست دیگران بجا سے دیگر رفتہ سے نشستند و باز آمدہ مکر خدمت می بستند بعد ساعے میر قاسم خان
 آمدہ انجا بلوٹھے ملازمت کرد و دیگران رو یک اثر نے نذر گذاریندہ تخت دیگر ہم از بلوسات خاصہ و جو اہر و غیرہ پیش نمود
 و از حضور خلعت شش پارچہ و مالہ مر و ارید و میریچ و جیفہ مرصع مع پر کلگی عقار عیالیافت پس از ان در ہمان مکان بچہ دیگر
 کہ اختصا من سبتر کویر صاحب کلان کوٹھے داشت نشست اکثر جواب و سوال معاملات بنگالہ و داد و ستد خزانہ صوبجات
 و غیرہ انفصال داد بہت رچار لک و پیہ مالگندہ سے ہر سہ صوبہ تقریافت بعد از ان بحضور آمدہ و خدمت شد بلشکر خود
 کہ در باغ جعفر خان بود رفت و پادشاہ تجویز سرداران انگلیشیہ و داخل قلعہ عظیم آباد گردیدہ در عمارت قلعہ پنچہ کہ منسوب پادشاہ
 دبد و لتخانہ شان مشہور است منزل گزید چون میر قاسم خان بآمدن والد مرحوم و اندکے ہم از فوج شاسبے در قلعہ راضی نبود
 انگلیشیان استر فاسے انمودہ از پادشاہ استہ عانمودند کہ سید ہدایت علی خان بہادر داخل قلعہ نکرد و بنا برین والد مرحوم
 را پادشاہ گفتہ فرستاد کہ لشکر بودہ بجمیعت لشکر و اطمینان خاطر رفقا گوشت یا تفرقہ در مردم بنا بر اندیشہا ہم نرسد والد
 حسب الامر در لشکر وخیمہ پادشاہ نشستہ حسب حکم در اجمل عساکر و نگہداشتن فوج سے پرداخت و رام نارین بر نیابت

مردی که خود داشت از والدی ترسید که مبادا با قاسم خان موافقت میسر آمده باشد و از آن بگریزید و میر قاسم خان را از طرف والد
بدگمان می ساخت و سخنانی در بار کار تراشیده با او می گفت میر قاسم خان که مستحق بطنون بلکه درین خصوص قریب بجنون بود و همیشه
گفته شکایت والد پیش سرداران انگلیسی می نمود آخر اصحاب مذکور حسب التماس ابو الوالد پیغام فرستادند که صاحب بجای گیر خود روند والد
جواب داد که من رفیق و ملازم پادشاهم و باذن او در اینجا نشسته بدون امر او چگونه می توانم رفت انگلیشیان که اکثر ذی عقل حقیقت
سند اند ازین جواب راضی گشتند یکی را از اقوام خود فرستاده عذر خواهی و اظهار رضامند سحر خود از والد مرحوم نمودند اما پادشاه
گفتند که میر قاسم خان با وجود بودن سید هدایت علی خان و رشک و فرایم آوردن عسکر راضی بانفصال معامله و اعیال زرد و فاسی
سوا عید نخواهد شد صلاح آنکه بنحان مرقوم حکم رود که بجای گیر خود روند پادشاه حسب التماس انگلیشیان گفته فرستاد مرحوم مذکور در نیت
مجبور گشته شب ملاقات میجر کرنک و دیگر سرداران انگلیش بکوشه رفته مرخص صبح بجای گشت خود روانه گردید نفی علی خان برادر
فقیر که بواسطت والد خود رفیق پادشاه و بنام دیوان تن بود و فخرالدوله بهادر در خطر جنگ خطاب یافته در شهر نزد پادشاه ماند درین اثنا
فقیر از مرشد آباد با عانت صاحبان انگلیش برآمده بعظیم آباد رسید مورثش آنکه چون میر قاسم خان با اضطراب از طرف میر یوم
کوچیده بعظیم آباد رسید و بنده چند روز قبل ازین نهضت چنانچه گذشت از میر قاسم خان استرخاص نموده بمشهد آباد آمده بود
و از مرشد آباد که کسی برمی توانست آمد و نه خط کسی بکسی میر سید احوال فقیر از میجر کرنک و مستر سرجی و غیره مخفی ماند که آیا برا وجه آمد چون
رام ناراین با میر قاسم خان عدم صفاداشت میخواست که موشک و اینها نموده انگلیشیان را با او بدین طرز سازد و در انداز می نمود
فتنه بر انگیزد اول خود و در باره بنده از گماشته ملک سینه آن قسم که گذشت نویسنده میر قاسم خان را با من بدگمان ساخت
چون بنده بعظیم آباد میرش نیامد و از بنده خبر کسی نمی رسید میر عبدالعزیز صفو که با انگلیشیان نهایت آشنایی و دوستی
در صحائف سابق گذشت برادر رام ناراین در گویش گفت که میر قاسم خان سید غلام حسین خان را زهر داده در مرشد آباد کشت
سید مرحوم مرقوم با فقیر نهایت دوستی داشت و سید علیخان برادر کثر فقیر مع اتیان بنده در خانه خود چنانچه گذشت است و رفتن بودم
می مانده با سید مذکور ملاقات داشت ازین خبر آگاه گشته هر دو لشکر رفت نمودند و هر چند دهمیرج ناراین برادر رام ناراین
بجمله در مخالفت از اظهار آن نموده بود و غرضش آنکه نام او مذکور نشود تا عند تحقیق بلائی بر سر او نیاید میر عبدالعزیز و برادر بنده
بنیاب گشته اظهار این را با انگلیشیان ضرورت ندیدند لیکن صلاح در اخفا سکر نام دهمیرج ناراین که میر عبدالعزیز نوکر برادرش
رسید و سکر مذکور از عده بابو دانسته با مستر سرجی و میجر کرنک این خبر ظاهر کرد و چون میجر کرنک و مستر سرجی با مستر امیت مکمل
و از رئیس الدوله سرگران بودند با میر قاسم خان بهم که دست نشان شیر الدوله بود و در تمام داشتند و در تفحص بودند که تصور
بر میر قاسم خان اثبات شود تا آنها را جلای از اسرار و شمس الدوله بدست آید بمجرع اتیان این خبر چون آنش شرازه یار شدند
و گفتند که سید غلام حسین خان با ما آشنای فرستاده ماست اگر این خبر ثابت شود با میر قاسم خان خصومت نموده انتقامش خواهیم
میر عبدالعزیز را غم فقیر از یاد رفته بدو میوش و جو اسیر شد و از استیصال در اظهار این سخن مخالفت نموده دلالت بر نوشتن خطوط
به بنده و صاحب قاسم بازار و استیجار احوال فقیر نمود و آنها خود از زمره بهوشیاران بوده اند قبول نموده خطی بفقیر متضمن ستفہار
حالات و سبب توقف در مرشد آباد و در صورتیکه مجبور سکر روی داده لاعلاج باشم دلالت باطلع و ملاقات با صاحب قاسم بازار
که در آن ایام مستر استین لک بالنسب بود اگر ممکن باشد بخودند و خطی هم بصاحب مذکور بقلم و درم انگلیشی نوشته معصوب میکر از
اقر با سکر فقیر فرستادند و روانه غریب یا خطوط مذکور سکر مایه سرور و وسیله رستگاری و طرح فقیر از مرشد آباد گردید بنده

باصحاب قاسم بازار ملاقات نمود و دستک راہ و سرکارہ مع کشتی گزشتہ روانہ عظیم آباد گردید و الحمد للہ مع الخیر بمنزل اہل ہر دو رسیدہ ہستان ملاقات کرد و در خانہ خود شادمان نشست اما از دیدن میر قاسم خان و ملازمتش اندیشہا دہشت چہ عجیب نفاسی دران روز با شیعہ داشت در قلعہ پادشاہ و برادر بندہ با او ہمراہ و مرید میر و رام ناراین آرزوہ از من اما در غاہ ہر آشنا و حقوق و عواطف متعلقین ہر برگردن و میر قاسم خان بارام ناراین دشمن و از بودن پادشاہ در قلعہ نامطمئن و بدظن و انگلیشیان با ہم در منا زعت مشرک و میر صاحب اختیار کوٹہ عظیم آباد با شمس الدولہ متفق و طرف میر قاسم خان داشت و میجر کرنک و مسٹر سرج با مسٹر اسمیت یکدل علی الرغم شمس الدولہ بحامیت رام ناراین بہت می گماشت رام ناراین با قضا و حمایت میجر کرنک و مسٹر اسمیت و غیرہ معز و بودہ با مسٹر کمپور ماسات و مدارا مے نمود و با مسٹر سرج و میجر کرنک دوست مخلص بود این عمل زیادہ تر موجب ناخوشی میر قاسم خان و مسٹر کمپور از رام ناراین می گردید و بہین سبب و بدینچہ دید و احوال بندہ آنکہ میر قاسم خان بسبب آشنائی بندہ با اصحاب انگلیشیہ و رفاقت برادر بندہ با پادشاہ و تعارف سابقہ کہ بندہ را بارام ناراین بود بدگمان از فقیر مے ماند و رام ناراین و مرید ہر سبب نام نوکر مے میر قاسم خان و بنابر آنکہ میاد ابرا والد خود خواہان نیابت صوبہ عظیم آباد از میر قاسم خان و انگلیشیان خواہم بود نیز مرید ہا متہم مے شدند درین عمر میر قاسم خان مشتاق ملاقات فقیر برای غرض خود گردیدہ مگر مے طلبید و فقیر غریب مے گفتمہ نیست تا آنکہ مجبور شدہ و فتم ملاقات کردہ مرا ہمراہ خود در خلوت بزد شریع بد لجوی و لوازش نمودہ و ترغیب بر رفتن کلکتہ کرد و فرمود کہ مسٹر اسمیت حمایت رام ناراین مے نماید و شہابا و آشنا اید و انجا رفتہ سہ نمایند تا مسٹر اسمیت با متفق و از رام ناراین منحرف گشتہ حکم کونسل بغیر شد کہ من اورا بقابلو مے خود در آوردہ تسلط کہ باید ہمہ ساخم بندہ بر آمدن ز در عظیم آباد بوجوہیکہ مذکور شد و بعضی جہات دیگر غنیمت میدانت لیکن از تلون و سکوٹن میر قاسم خان در آمدن در کار ہا مے او متعذر مے شمر و بنابرین گفتم کہ کار ہا شہا ہر چہ از دست من بر آید مضائقہ نیست اما از مزاج شہا کہ انحراف بی سبب اکثر ہمہ میر ساند خاتم خیانت دریدہ کام کہ انقصیر از فقیر رومی دادہ بود کہ صاحب یکبار از بندہ سبیل کلی نمودہ تا آشنا مے محض شدند غذا را طہار مرد و خم خصوص گماشتہ حکمت سیئہ ظاہر ساخت گفتم در اندازان در خانہ اغنیاء خیل گشتہ ہمین شیوہ دارند الا کہ انکم را باید کہ بد و ن تحقیق بار نقاس خود بدگمانی و گران خاطر نشوند مخلص آنکہ عہد و پیمان در میان آوردہ فقیر اسمطمئن مے نازم کلکتہ گردانید و د و ہزار روپیہ بر کا خج راہ فرستاد بندہ از دوستان بندہ و انگلیشیہ مخرج گشتہ عازم مرشد آباد گردید و روز چارم ہر شد آباد رسیدہ در خانہ یکی از اقربا منزل گردید چون تراب علی خان عمو مے خود را بسبب شادن من بہ کلکتہ و مہیا کردہ دادن کشتی با و غیرہ سباب مے محتاج اعلام نمودہ بود بندہ بر کا ہر امر مے کہ با و گفتمہ فرستادہ و انجام دادہ حاضر ساخت و فقیر بعد از دو سہ روز روانہ کلکتہ گردیدہ بمنزل مقصود رسید و با مسٹر اسمیت و جارج کر مے و کپتان کس ملاقات نمودہ صحبت اخلاط گرم داشت و اخبار عظیم آباد از زبان اینہا مفصل مے شنید . *

ذکر رفتن پادشاہ از عظیم آباد بارادہ اودہ ولکنو و آمدن شجاع الدولہ بہ استقبال پادشاہ تاسر جدتہ خود بہ لب پانچہ گرم نا

درین عمر مے کہ پادشاہ درین نواح گرم تگ و تاز بود و انتظار میر الدولہ کہ سپہنہا شہا ابدالی بسفارت رفتہ بود و احمد شاہ ابدالی ہم در ہمین اوان حسب الطلب بحیب الدولہ و احمد نیکش و جمیع اناغہ و شجاع الدولہ بارادہ امتیصال قہم مرشدہ دروسا اینہا کہ دعیہ سلطنت سہندوستان و برداشتن شاہجہان نام شاہنہرادہ کہ علمہ عماد الملک پدر شاہ عالم عالمگیر پادشاہ را گشتہ از راجہ شہا شانیہ بودند نمودہ قاصد دار الخلافہ بود و سہندوستان آمد و در مدت نہ ماہ خبگ مرشدہ را با نصرام رسانیدہ و بقید ہارکہ دار الملک اودہ بود

برگشت و شجاع الدولہ و نجیب الدولہ و غیرہ را با اطاعت شاہ عالم و پادشاہ ساختن او سفارش بنا کرد تا کہ تمام کردہ معاودت نمود و منیر الدولہ
تامت مذکور با احمد شاہ ابداسے لبر سربہ رہنما سے اونیام سرداران سپہ دربارہ اطاعت شاہ عالم حاصل نمود و روپرو اوبالشاہ فہم
سفارش شاہ عالم العلی آمد بعد مراجعت شاہ ابداسے نجیب الدولہ سلطان جوان بخت لبر شاہ عالم را بہ نیابت پدر و قلعہ شہجہان
نشدہ اسکے بنام شاہ عالم ز و خطبہ بنام او خواند شجاع الدولہ نیز در ملک خود سکے و خطبہ بنام او اجرا نمودہ زر سرخ و سقیدہ ضرب سکے
شاہ عالم مع عرائض نیاز متضمن استند عاسے مقدم او فرستاد و عرائض احمد شیکش و نجیب الدولہ و منیر الدولہ و غیرہ متضمن کیا
جلوس تختہ سہروٹی و ارسال مبالغہ نذر و بدستور شجاع الدولہ نیز رسیدہ سرمایہ الطمینان پادشاہ گردید و میر محمد قاسم خان و جماعہ
انگلشیہ را عاسے عذر نماندہ معاملہ خاطر خواہ خود انفصال دادند و روز واسبایی کہ مناسب دانستند پیشکش پادشاہ نمود و خضر
کردند شاہ عالم شکر قادر کار ساز برین بندہ نور ہما تہ قدیم سایندہ طبل معاودت کوفت و شاید در ادا خیر شوال یا ادا اکل ذیقعدہ
سندہ انہیں از جلوس خود مطابق سہنہ کنیزار و یکصد و ہفتاد و چار ہجر سے از عظیم آباد سیر و ن رفتہ قاصد ملک شجاع الدولہ
گردید چون از ریاضہ کرم ناسہ گذشت شجاع الدولہ پیش آمدہ ادراک شرف کورنش تقبیل قواہم سرپرست ملت نمود و پیشکشہا سے
لائیق گذارندہ ہمراہ پادشاہ بصوبہ خود رفت میر محمد قاسم خان را از طرف پادشاہ و جمعی رویدادہ در فکر بدست آوردن راجہ
رام ناراین، افتادہ و بکونسل کاکتہ خصوص شمس الدولہ کورنر کہ طرف او را محکم گرفتہ بود در راستہ عاسے امر مذکور خود ہم خطوط می نگاشت
و از مشرکوں کہ ہمراہ رام ناراین بد بود دکر سے نوپا نید و مشرکوں میرا با انواع سلوک از خود خوشنود میداشت درین ضمن جرنل کوٹ
کہ قبل ازین ایام ہیچ ہمراہ کرنل کلید ثابت خلیگ در ہنگام انقلاب سراج الدولہ بتعاقب و شیر لاس تا بہ کبیر رفتہ بعد از ان بولایت
خود شتافتہ بود درین عہد بر تہ جرنل رسیدہ و لبلا لاسے فوج انگلیشیہ از ولایت مامور گردیدہ و عظیم آباد آمد را جہ ام ناراین
با او ساختہ پنخان درویشے فروغ بگوش اورساتید و با جواسیس او ساختہ روز سے با و اتفاق نمود کہ میر قاسم خان فرد ارادہ ریز
بر لشکر شمار دار و افواج را بخشی حکم بتیار سے نمودہ جرنل نکور با شماع این خبر صبح ناگهان اول وقت بخیمہ او با سعد و دے از ہمراہین
در آمد میر قاسم خان را خفتہ افواج او را غافل و از تیار سے ماطل دیدہ اثر سے از انچہ شنیدہ بود نیافت و ازین حرکت سے کہ کردہ بود
پشیمانی کشیدہ یکی را از انگلیشیان اعذر خواہ سے گذارشتہ رفت تا بگوید کہ براسی ملاقات آمدہ بودم شمارا در خواب دیدہ ہستم
میر قاسم خان خبر یافتہ علی الفور بیدار و ازین حرکت جرنل نہایت آزر دہ گشت و شخص عذر خواہ را ملامتہا نمود و مخالفت و
عہد اسان عذر خواہی نمود میر قاسم خان حرکت مذکور را دست او نیز فکایت خاصتہ بکونسل نگاشت و جرنل کوٹ و بکونسل
الفعال کشیدہ چارہ غیر از رفتن بولایت خود ندیدہ رفتہ انگیز سے ہاسے رام ناراین ظاہر تر گشتہ برای او تنگج غیر شالیستہ داد
فقیر کہ در مملکتہ دوسرہا سے اقامت داشت احوال خطوط میر قاسم خان کہ بکونسل میر سید اغلب معلوم و درین ضمن تہقیر بات
مختلفہ از سہ شرامیت اسخراج مراقت با میر قاسم خان سے نمود ان عزیز سرباز میر قاسم را آنکہ روز سے صاف با من گفت کہ
تمہاوب آگئی و اریکہ ہر بار رام ناراین ہودت و اخلاص نیست بلکہ از و متنفر و سیرارم لیکن الحال کہ فیما بین من و شمس الدولہ مخالفت
افتادہ از اتبادا و طرف میر قاسم خان گرفتہ و من علی الرغم او طرف میر حنفی خان و رام ناراین و غیرہ گرفتہ ام و در نیاب اسلا
ما سر دو بولایت انگلند و بکونسل لندن رفتہ تصنیف آراسے یکدیگر و رد و تقبیح کار ہاسے ہم نمودہ و سے ناہم الحال بدین
انفصال کہ از ولایت توقع داریم طرفدار میر قاسم خان نمی توانم شد و اگر طرف او را بگیرم خود خود را کذب و تقبیح کردہ ہا ششم
نابین مگر سخن شمس الدولہ در ولایت پذیرائی یافت میر قاسم خان را ہمارا جو سے نخواہد بود و اگر سخن من موثر افتاد و رام

انتظار کارهای آنجا بیست من آمد در آن وقت اگر میر محمد قاسم خان با ما سرآشتی داشته باشد ما را بم غناقه نخواهد بود و بنده کمال تعظیم
مشرامیت و مخلصان را بمیر قاسم خان گماشته آگهی داد اما چون طرف شمس الدوله غالب بود و ملتمسات میر محمد قاسم خان در کونسل
پذیرائی یافته حکم مختار بے نیام او در باب انفصال معاملات با رام ناراین و غیره مخالفان بنوعیکه مرکز خاطرش باشد و اصحاب داند
رفت و فقیر برین ماجرا مطلع گردیده اگر تکلیف داعیه بر آمدن نمود از مشر امیت و غیره مرخص شدند راه مرشد آباد گرفت بعد وصول جید
در مرشد آباد بنا بر سبب توفیق کرده قاصد عظیم آباد گردید

مقتیدون میر قاسم خان نام نارنج غیر مخالفان خود را باطمینان خاطر و تسلط یافتن بر صوبه عظیم آباد و انداختن زرها و

میر محمد قاسم خان که در جزو رسد و کاغذ فہماریت لائق داشت و علم کار دان بهم رسانیده بمصاحبت آنها توجہ می گماشت بعد
رسیدن حکم خاطر خواه از کونسل رام ناراین را در یک محاسبه آورده کاغذ داخل و خارج صوبه را در خواست و در زیریک بنام جاگرداران
حضور در اخراجات نوشته بود رسید زرها سبب کور بمهر آنها طلب داشت در زیریک درخواه سپاه نوشته بود علمه خود را بکامل خطه خود
و تصحیح آنها حکم فرموده با حصار مستعدیان ملازم رام ناراین فرمان داد چون کارهای رام ناراین بهم منتهی بر غناکه و خیانت بود
اضطراب عظیم کو را روسے داده بساط استشاره با اصد قاسے خود گستر دو مشر امیت و میجر کرنک را مامست کرده بر اعتماد خود
که بر آنها نموده بودند امست کشید بعضی از رفقا سے او که صاحب جرأت بوده اند تشجیع و تحریض بمکاوحت می نمودند و کجراتان
دلائل بے دلیل اطاعت میکردند چون او جرأت داشت و تقدیر مقتضی انتقامات اعمالیکه با عجز مسلمانان و غیر ایشان کرده بود
گشت حادہ غیر از امتثال فرمان میر محمد قاسم خان ندید مگر بعضی از عمدہ مستعدیان خود مثل سردار سنگه و غیره را اگر نیازمند تاسرشته
محاسبه کرد و چون میر قاسم خان بر او دست یافت ملازمان خود مثل برکت علی و غیره را بر او گماشته نظر بنده ساخت و خیانت مبلغ خطیر
درخواه سپاه دو جاگیر داران و سول زر صوبه بر آورده نقد جنس خانه او را ضبط نمود چون او دولت خود را متفرق ساخته بود و هفت لک پیس نقد
بهم نزدیک بهمن قدر قیمت از خانه او بعد اخفایکے شاید او و زنهایش نزد مقتدیان خود نموده بودند بیست اقد و نمارم ساہو کہ صاحب
عمده و امانت و احوال او بود و گنگایش خزانچی خانه اش نیز بعلت تحت امانت داری زرش گزینا کرده خانها آنها را بدرفت
وزر سے از اناجینر حصول چوبست و راجہ مرید ہر سہ کارہ کہ برابر با رام ناراین و شریک حال بود مع محمد آفاق کو تو ال کہ او ہم از
کوچک ابدالان مرید ہر روز و بال پامانے عالمی بر سر داشت اسیر شکنجہ التولع تعزیرات گردیدہ زرها سے انداختہ چندین لک
اینہا ہم کہ مبلغ خطیر بود بجاہ میر قاسم خان رسید مصطفی تلخان برادر محمد ایرج خان غفر اللہ لغاتیر بنا بر خیانت طغنیہ کہ داشت
شریک گرفتار سے حاکم مذکورہ گردیدہ اسیر دار گیر بر حمت خداوند علیم قدیر رفت رسید عبدالعلی خان حاکم فقیر کہ در آن اوقات
از بنارس صہنر ار بریشانی خود را عظیم آباد رسانیدہ با اعتماد و طاعت و افتد ار رام ناراین تو سے با او پیدا کردہ بود و در عتاب میر
قاسم خان گردیدہ مامور بخروج از عظیم آباد و خود بہنہا رس گردید و ہر یکے از اقربا و رفقا سے او کہ بعلاقہ او کار سے محسوم بودہ اند
مستحق محاسبہ گردیدہ متنبلا بمواخذہ ما گشتند و زرفرا و اسے از اعلی وادہے فرقه مذکورہ ماند خزانہ میر قاسم خان گردید و خان
مذکور بعد تسلط بر رام ناراین و مقهور سے او مع رفقا مطمئن خاطر و مشید الارکان کمال جاہ و جلال و عظمت و شان و خل قلعه
عظیم آباد گشت و مرید ہر را مقید ہجاکیر نگرفتند و رام ناراین را با بایے اتباعش نزد خود مع راکایان امیت و غیرہ مجوس
مرشد آباد مقید نگہداشت و محصلان شدید بر او شتاب رک گماشتہ کاوشها با او بنا بر شارتش با رام ناراین از حد بدر

او چون مرد با استقلال بود با معدود سے از قوت استعداد تیار جان بر آبر و در خانہ خود نشست و چندان علاقہ دار معاملات میر
 قاسم خان ہم نبود اما چند روز در نهایت مصورت گذرانید و میر قاسم خان اسناد و قلعه دار سے رہتاس دیوانی صوبہ عظیم آباد و محلات
 جاگیر محمد نام الدولہ بنام خود از پادشاہ گرفتہ در قفقہ تعریف خود آورد و بعلت محاسبہ ہمین کار با او کاوش می نمود و لیکن چون
 او را حقوق خدمت و رفعتی کہ در جنگ خادم حسین خان نموده برگردن سرداران انگلیشیہ ثابت بود و پاس خاطرش لمحوہ
 و منہ نور دستند بہر صورت از دست میر قاسم خان اتخلاص او نموده بنائے انفصال جواب سوال او در حضور گورنر و کونسل
 کلکتہ گذارستند میر قاسم خان با اعتماد و اوٹنس لہ و لہ گورنر نیز راستہ گشت و شتاب سے بعضی اہمیت میجر کرناٹ غیرہ بکلکتہ رفت
 و چون فی الحقیقہ تفصیر کے براہ ثابت بنیاد و خوبہا سے بسیار دشت شمس الدولہ و اصحاب کونسل حکم بہ بیرون رفتن او از حدود
 مالک محروسہ میر قاسم خان نمودند و او ہمراہ مسٹر ال و مسٹر شیشین کہ صاحب کلان خرد کوٹھے عظیم آباد شاہرہ بعد مغز سے مسٹر کویر
 سے آئندہ عظیم آباد از عظیم آباد مسٹر شیشین یک پلٹن تینکہ ہمراہ گرفتہ را و شتاب سے کار از راہ چہلرہ و سرکار سارن ہمراہ خود برد
 و از دریا سے سرحد کو دیوہ و گاہا گراش ہم سے گوئید و مابین حدود عظیم آباد و اوہ واقع است کہ زائیدہ سجد و ملک متجاع الدولہ خلف
 صفدر جنگ رسانیدہ برگشت و میر محمد قاسم خان نیز با سے افراتحیحہ و بعضی اہمیت و بعضی اموال مرد فرہم آورد و نفوذ نامحدود
 جمع نمود و میر مہد سے خان را کہ بنا بر فراہی کبر و ادراہ بود و بعد از سے سرکار تہرہست مامور ساخت در اینجا مسرار ہم برادر داما و
 راجہ رام نارین علی بود از جہالت و جراتی کہ داشت بجنگ او سرخاست و میر محمد خان بر او ظفر یافتہ مسرار و زمینان کشتہ افتاد
 و ہمیشہ میر قاسم خان و تیار سے تو چنانہ و بندوق چھما سے فرستہ و دیگر اکات حروب ساسے بودہ گرگین خان را انداز الہام این
 کار و سپہ سالار خانہ خود ساخت بلکہ خود را بدست او فروختہ بر غیر ادا اعتماد داشت و سرداران دیگر ہم از مرہ سپاہ ہند سے بہرسانیدہ
 ہر یکے را بجای سے و مرتبہ رسانیدہ از آن جملہ اشرف و اعلا از ہمہ محمد تقی خان تبریز سے کوز کلا سے بود کہ او را خود ابرہوم نمودہ
 حکم بار استن فرج و ملکہ داشتن مردم کار آمدن دادہ بود و آن مرحوم زیادہ از مہد و روزانچہ مامور بود و بذل جہد خود نمودہ مردم لائق
 فرام آورد و متوجہ تربیت رفقاسے خود بودہ و دردت یسیر ہمراہیان خود را ہم بذل وجود و ہم شوق و ہمارست نوسے بیار است
 کہ احد سے از رفقاسے از این کار را بخوبی اوسرا انجام تہالت و فی الحقیقہ لیاقت اسپہبد سے او داشت نہ گرگین خان
 گزی فردش اگر محمد تقی خان سجا گرگین خان سے بود نہ کام جنگ ننگ نام سے مرد سے را نگلدشتہ چنانچہ باید ہم حاربہ را
 انجام سے داد با وجود قلت مہد و رفاق سید محمد خان نائب صوبہ مرشد آباد بنگالہ و خود سری و عدم فرمان بردار کشیشیت ہند
 و عالم خان و جعفر خان و غیرہ جامعہ داران متعینہ در جنگ انگلیشیان کار نامہ بر صفحہ روزگار سیاہ کار گذشت در صلح حکام اساس اقتدار
 گرگین خان کو یا بر انداختن بنیاد دولت بود اما میر قاسم خان نفہید یا نفہید لیکن تقدیرات الہی او را کہ در گردانند چنانچہ از قانع
 اتیہ انکشاف خود ابد یافت القفقہ میر قاسم خان در آراستن اسباب تہج و افزایش آلات و ادوات حرب و دیگر امور ملکہ اسرا
 کوشیدہ زمینداران مقتدر و صوبہ عظیم آباد را و در حضور و طلبہ بخت کامکار خان بخوف رفاقت پادشاہ و انواع دعا و سے بر خود سرباز
 زدہ خود را بکوہستان رام گڈہ و غیرہ کشید و بنیاد سنگ و فتح سنگہ با اعتماد عدم مرافقت پادشاہ و حاضر باشے خود در حضور ناظران
 سلف حاضر آمدہ مقتدر و ہند و پلو ان سنگ و غیرہ زمینداران سرکار شاہ آباد کہ بہ بھوجپور یا مشہور بودہ اند با تمام موافقت
 بارام نارین و اندلشہ یاد اشرا عمال رشت خود و در زیدہ انقیاد نمودند میر قاسم خان کہ استیصال مقتدران قدیم حضور ہند را
 مہم و در باطن صمیم اشت بلا عیہ قلع و قمع انہا جازم کشتہ اول برادر زادہ خود ابو سے علی خان و بعد از آن اسد اللہ خان سپہریشین

که در سنگ و سبیل یک بود حاکم ملت کامگار خان گردانید و خود اراده نصرت بطرف بهرام و پیر گنه با سیر کار شاه آباد و صومخه نمودن
 ضمن بنده از مملکت برگشته تعظیم آباد رسید و بواسطت داد کتر ولیم فلرین که با فقیر نهایت آشنائی و سیر قاسم خان را نیز از جمله مخلصان
 بود ملازمتش حاصل کرد و بطاهر التفاتها نمود اما در باطن به سبب اندک در سنگ گنه بنده آن طرف که در ملول و منزجر بود ازین مکرگه با کرد
 و بنده عذر را خواست چون بالمش با کتر کسی صاف بود عذر را سبب بنده سر چند پذیرفت اما میدانم که بفارغاطش چنانچه باید رفع نشد
 مبرین ائمه الدمر حرم لغزورت آنکه میر قاسم خان حاکم و مرموم مرقوم قلیل جاگیر درین دیار دارد و آشوب زمانه را دیده بهمان قلیل
 که هم ملوک و از قدیم جاگیر هم بود قناعت نموده صرف اوقات بابر و ششم شمر و قاصد ملاقات ناظم مذکور گردیده بواسطت میرزا شمس الدین
 که دیرینه آشنای بود پنجام فرستاد سیر قاسم خان بسبب صغرس و مرتب سابق خود که نهایت کتر داشت راضی ملاقات بنود بشیر و چند که
 عده استقامت خودش بود قبول نمود و والی تعظیم آباد رسید و خوشتر و خواهشها را و از آمدن خود پیشانی کشید بنده در خدمت
 والد شتافته کلمه چند که تقاضای صلح وقت بود و معروض داشته راضی به تعظام میر قاسم خان نمود و عادت کرد که با حکم ضرورت
 قبول فرمود و عند الملاقات که اندک ادب را برای سیر قاسم خان اختیار فرمود سیر قاسم خان نظر بر بغت شان و بر سرگه او نموده از
 خواهشها خود منفصل گردید و از سرسند بر خاسته پیاسه استقامت پیش آمد و معانقه نموده بر سرسند برابر با خود نشانید و مراتب خود
 بتقدیم رسانیده خوشنود ساخت و غرت و احترام بسیار کرده شاد کام و مقنع الطرام بر حال جاگیر مرخص فرمود و تا بود رعایت خاطرش
 نموده راضی میداشت روزی بنده بخواه میر عبدالقادر نشسته بود که جو با میر قاسم خان بطلب فقیر آمده همراه بر در خلوت بود و بعد
 ملاقات و محاکات فرمود که از شما چیز سستی طلب میکنم چه خواهد بود که ازین تنبیه نشود آنچه در غدا او باشد که در غدا است گفت جاگیر
 منوگیر با باید داد که بر متصل قلبیه است و قلعه منوگیر مع محلات آنجا خواهد که گئین خان شده بسبب نهایت القصال محال مذکور با قلعه
 همیشه عامل شمار از علمه او مالش و ادراشکایت عامل شما علی التباقب خواهد بود من بهتر از ان دایمها در خوشنود شما میدهم گفتم آنچه بر
 سر کار بهتر باشد لعل آید بنده وجه معاشه میخواند این را هم شما داده ای جاسی دیگر هم اگر مقدر و منظور باشد می تواند داد و در اجبه
 راج بلبه که در آن روز با بنیابت عظیم آباد از غزل را من نار این مامور بود و پیر و سنگ داد و او در لیت و لعل گذاشت بعد چند روز قاسم خان
 لبوس بھوجپور و سهرام بدر رفت و تبدیل دایمها مذکور لعل نیامده عسرتی و فر عارض حال بنده گشت چون بنده نهایت مقروض
 و بی اسباب سفر میر تباهتم بود طاقت همراهیش در آن سفر نیافتم و چند آنکه داد کتر فلرین و دوستان دیگر التماس حکم و اذن و توجوا
 بنده نمودند باز سبیل گذرانیده چیزهای اندک و فقیر بناچار سبیل در عظیم آباد ماند و او بطرف بھوجپور و سهرام شتافت *

رفتن میر قاسم خان بهرام و بھوجپور و گرجین زمینداران آنجا بطرف زمین

غار ی پور و طاهر نمودن خان مرقوم آثار سفاک خود و سر کشیدن با وج نخوت و غرور

چون میر قاسم خان بالشکر قیامت اثر بر سر زمینداران سرکار شاه آباد و بهلولان سنگه رفت آنها بدر رفتن از ملک خود و فوز عظیم
 راه دیار شجاع الدوله و راجه بلوچ زمیندار بنارس گرفتند و از دریای گنگا عبور نموده آن طرفها سکونت در زیدند میر میر قاسم خان
 عامل متحد بهر یک از ارجستان زمینداران مذکور با فوج گرانقیمین نموده خود در سهرام سکونت ورزید چون توهم دستخوار جریبا
 و خصمیات مردم در فراموشی نهایت رسوخ داشت احوال اشخاص نام آور اغلب اکثر متفق با میر سهرام سکه لال هر کاره
 مستعد بودند و جوایس بسیار در برادر سبیل او نوکر دایمها و با تخنار حالات الهی که ملازم و غیر ملازم از سکنه شهر زمینداران بودند

اما متحمل سرکارہ کہ بلفض مردم آزار و اول نوکر خادم حسن خان بودہ در پورنیہ بشیوہ خود عالمی را برباد دادہ درین ایام رفیق گرجن خان بودہ حق و ناحق با اکثر مردم باغراض و عداوت خود کا ویدہ و معرفت گرگین خان میر قاسم خان اخبار مخالف فرجش رسانیدہ و بجا بچارہ بسیار را با خاک برابر ساخت و کینہ ہاے دیرینہ در خاطر میر قاسم خان جاے گیر بودہ ہرگز سیردن نمی شد چنانچہ با ملک علی خان وحید علی خان سپہان علاقے خان فوجدار بھاگلپور بتقصیر آنکہ میر ابوالحسن برادر حقیقی بوسے علی خان سپہ تراب علی خان عمو میر قاسم خان داماد را جہ گھر کپور در جنگی کہ باراجہ مذکور نمودہ بودند کشتہ شدہ بود کینہ داشت و کینہ دوم آنکہ انہا را ہنگام عبور و مرور جرنل کوٹ وقتیکہ در تعاقب موشر لاس رفتہ بود با جرنل مذکور ملاقات اتفاق افتادہ راہ دوستی کفا دے یافتہ بود این باب را کہ جرنل کوٹ بطیم آباد آمد انہا ملاقات نمودند میر قاسم خان این کینہ را ہم در دل راہ دادہ بعد توقف در بھوجپور و دلیر شکن قبل سرکارا دستیار ام و شیخ سعداقت و عدم باز پرسنل گلشنیہ راج بلہیہ حکم مقید نمودن انہا فرستاد و بچارہ مایع پیر مقید گشتہ تا آخر ایام حکومت میر قاسم خان در بلاے اسیرے بودند و از عجائب آنکہ کساے را کہ راج بلہیہ باوردن انہا فرستادہ بود فرستادہ پا در راہ مر اسوار دیدہ و اشتباہ و وزیدہ بکمان آنکہ من یکے ازان ہر دو برادر دم سوارے مرا از راہ حراست نمودہ نزد راج بلہیہ آوردند ہر چند سبب پرسیدیم جنسے نگفتہ تا نزد راجہ مذکور رسانیدند او بعد ملاقات چون فقیر را نیام و نشناخت خالت کشیدہ و عذر خواستہ و حضرت نمود و فقیر شکر الہی بجا آوردہ بخانہ آمد اما چہ گویم کہ آن یکساعت بر من از خونہاے کوناگون چسان گذشت حق تعالی سچ آفریدہ خود را گرفتار دست ظلمہ مساوت شعار نفرماید و گرفتاران را از دام ستمہای شان رہائے بخشند اللہم امین مردم خوگر نفع و ضایع ساز بودہ ہر یکے با دیگرے مراسلات و راہ آشتی باز میداشت راجہ دستیار ام متصد کہ مدارالمہام اکثر امور عظیمہ بود خود را فراموش کردہ فرجش مثل حکام سابق در عفو و اغماض تصور نمود و بظاہر متصدیان سہد زیادہ کرد و از حد خود تعدیے آغاز نمود و در کار ہا مردم با خدیش و غم و غیرہ حق را با باطل و باطل را با حق آسختن شروع نمود و شیخ سعداقت نام جامعہ دارے از فرقہ سپاہ کہ غلب اوقات قبل از زمان میر قاسم خان در ملازمت رام ناراین بکار پرکنہ ہاے سرکار شاہ آباد اشتغال داشت درین وقت نیز بعلت اطلاع بر کم و کیف محالات مذکورہ حاکم علاقہ دار بعضے ازان اماکن بود و بدیش سوا بق ایام مراسلات از زمینداران اخراج داشت و شاید کلمات چند مخالف فرج و رضاے میر قاسم خان مے نگاشت و سہ چار نفر از سرکردہ ہاے جوہیس کہ ہر یکے در خانہ امیرے از امر اسے پیشین بریاست فرقہ مذکورہ ممتاز و ردے عرض التماس دران آستان داشت بالفعل و در سرکار میر قاسم خان ہم ہر یکے با چند صد کسانان جامعہ ملازم و بکار استخبار و اخبار ہر طرف و ہر خانہ مامور بودند تصور تساوے با اوقات سابقہ نمودہ از سہل انکارے و دروغ گوئی باز نہ آمدند بلخص آنکہ ہر یکے ازین پنج کس با نبات تقصیرے مور و عتاب بچینا گردیدہ و سیاست رسیدند جرم ہر یکے ازینہا اگر بے ازین مفصل معلوم گردانند انشاء اللہ تعالیٰ مرقوم خواہد گردید از معتدین بل اوقات معلوم شدہ کہ ازین پنج کس احدے چنان جرمیکہ قابل کشتن باشند داشت بلکہ محض توہم و سوء ظن بچارہا مقتول شدہ نہ شیخ سعداقت بگفتہ عرض گویان بدستی میر جعفر خان و زمینداران بھوجپور متہم گشتہ گشتہ گردید و دستیار ام بیگے از زمینداران بھوجپور خط نوشتہ دران خط خبر کوچ میر قاسم خان بزماے معین نوشتہ بود مطمئن شد کہ اورا اطلاع برکاستند و معاودت نمودہ و چارہ را ہلا داشت و جرم ہر کار ہاے مقتول نیز ازین مقولہ کہ ظن و توہم محض بود باعث قتل آن چارگان گشت چون میر محمد قاسم خان بتبع تہدید و تغذیر پنج نفر مقتدر از شاہ میر را بجاک ہلاک افکندہ و عیب و سطوتش بنوعی دروہما شکن گشت کہ احد کراہر چند از اقویا باشد بحال دم کشیدن پیش او بنود و ہر دور و نزدیکے کہ بود از ہم او در خانہ خود نمی توانست آسود و ہر چند میر قاسم خان

در محال ملازمان و سندیان مختار و انگلیشیان را بنا بر قول و قرار با و مجال باز پرس در هیچ امری نبود و مع هذا چون قتل مردم است
عظیم ارباب کونسل خط متضمن تفسار علت قتل آنها نگاشته جوایش را طلبید شتند میر قاسم خان بعضی خطوط را که بمهر شیخ
سعد الله و غیره بدست آورده دست آوریز قتل آنها ساخته بود پیش بعضی از انگلیشیان مخلص خود مثل مکویر و ڈاکتر و غیره فرستاده
انهاست ترجمه کردن آن نموده بود و فقیر را چون با ڈاکتر فلرین زابط بسیار و او را با من محرم میته بود خطوط مذکورین نموده بقرات
من بر منون آن آگاه شد فقیر آنها را که دید معلوم نمود که خطوط را ساخته اند و حکم اصلاح در کمال احتیاط و کم نمانی بعمل آورده شاید
وجه کشتن آنها امر دیگر بود و بعد از آن براسی رفع بدنامی خود خطوط بمهر آنها بھر ساینده حیلہ ہائے دیگر تراشد بنده ڈاکتر را
هم نمود که درین حرف این قسم ساخته اند نمیدانم که خطوط مذکور کونسل رفت یا نه و عذر قتل آنها بجه صورت خواست و چگونه پذیرائی
یافت و مہدین اثنا میر قاسم خان را داعیہ دیدن قلعه ریتھاس در سرفا و ہ بہ نثار علی خان کہ از طرف خود قلعه داشت نموده ساہل
را بہ پیشکارے او مقرر فرمودہ بود از ارادہ خود آگے داد و الد مرحوم را ہم کہ در آن اوان بلاقات میر قاسم خان بسہرام فرست
بود ہمراہ خود بنمودن قلعه برد سید علی خان یار و فقیر از پیشتر ملازم میر قاسم خان بسفارش مسٹر مکویر ہنگام رفتن فقیر بطرف کلکتہ
گشتہ بود درین سفر برادر خود تر فقیر غالب علی خان ہم بسفارش والد مرحوم ملازم شد و لقمہ علی خان برادر سوسے فقیر را کماز
ہر دو بزرگ تر و از بندہ در سال کمتر است ہر چند میر قاسم خان برفاقت خود دلالت فرمود قبول نمود و بہر ہائے والد ہر
گشتہ قلیلی کہ از جاگیر میسرش میشد قناعت در زید القصبہ اعید ملاحظہ قلعه و انتظام آنجا معاودت نموده باز بہر ہائے ام
و ساہل راسع تقی ہزارے پادشاہ ہے کہ از قدیم عارس قلعه بود و مقید ساخت و والد را بحال جاگیرش محض فرمود

ذکر معاودت نمودن میر قاسم خان از بھوجپور و سہرام و مقید نمودن راج بلہہ را
و متعین نمودن راجہ نوبت را بصوبہ وارے عظیم آباد و اقامت نمودن در قلعه مونگیر

چون میر قاسم خان را از انتظام سرکار شاہ آباد فراغت دست داد و از سرس کتبہ ہم نشین سنگہ زمیندار پرگنہ مذکور گرہنختہ
بہ بنارس رفت میر مہدے خان بنیہ عم اسد الله خان را در سانوٹ متعین بقوہ دارے چین پور و سہرام مع شیخ محمد خان
جماعہ دارکنوے برای خبردارے و ہوشیارے از قنہ ہائے پہلو ان سنگہ گذاشت و سمر و فرستے راسع سہ چارپلشن جہاتی
و چند ضرب توپ در کبیر و میر روشن علیخان بنختہ را بار سالہ و مردم ہمراہے او در بھوجپور و غیرہ نگہداشت و خود تماشاک
ملک مکہ کہ عبارت از سرس کشنہ وارول و نگارے و بہار و پنج غیرہ است نمودہ عانم مونگیر گردید اما قبل از آن کہ بمونگیر
روانہ گردد در راجہ بلہہ را نزد خود طلبیداشت و بعد و دوا و در حضور او را مقید ساختہ مردم معتقد برای ضبط موالش بجا نگیزنگہ
فرستاد و راجہ نوبت راے را متصل بظیم آباد رسیدہ خلعت نیابت صوبہ مذکورہ بخشیدہ بسرا انجام مہام آنجا محض فرمود
و خود در کمال عظمت و جاہ بقلعہ مذکور شتافتہ شب پانزدہم دی الحجہ سنہ یکہزار و یکصد و ہفتاد و پنج ہجری شرف نزول بخشید و
قلعہ را با ہتمام تمام آراستن شروع نمودہ و ترمیم عمارات سابقہ فرمودہ مجددآیر بعضی عمارات افزود کمال الطش و سطوت و
جاہ و عظمت زنہ کے فی نمود از آنجا کہ در ایام دولت و اقتدار زنہائے جمیلہ جوان بسیار یافتہ و قوت شہوئہ بہیمہ شہنایت
نقصان پذیرفتہ بسہر حد زوال رسیدہ بود در سبب تحصیل این قوت مبالغہ داشت و اطلبے حاضر چارہ جوئی وافرے نمودند اما
سودے نمی دید آخرالامر معلوم نیست بدلات کدام کس از مجریان باکل خراطین پرداختہ فائدہ عظیم برداشت گوئید بر تہ

این قوت بہر رسید کہ گویا اعادہ خضابیش دست داد و بمعنی از مخلصان خود را ہم بہین عمل باشارت نمود و ظاہر العبادات انہا
 را ہم قوت مذکورہ بہان قسم میر آمد چنانچہ بعضی از انہا بزبان خود حصو فقیر افزا و تقریر این اثر سے نمودند القصہ چون میر قاسم خان
 و دیگر طرح لغات انداخت و انجرا مرکز دولت خود ساخت بانظام امور مرجع سے پرداخت از ان جملہ بامر سے چند نہایت
 توجہ داشت چون از شیمہ کریمہ محران سواخ ایام و مذاکران مراسم دعا و اتانام صدق مقال ہمراعات راستی در اقامہ اول
 است بنا برین مقتضائے مصرع مشہور مصرع عیب سے جملہ بگفتی نہر شیز بگو + انچہ از احوال او مشاہدہ رفت و مسموع افتاد و بزبان
 علم حقیقت رقم دادہ سے آید مخفی نہاند اگرچہ میر قاسم خان را بدگمانی بنا بر ملاحظہ احوال نمک حراسے و بی وفائی سپاہ بنگالہ و
 دوروی و غیرہ کچھ عموم مشاہیرین دیار مذکورہ از حد بود و در اخذ و جبر اموال و قتل و قید مردم نہایت بے باکی و ہشت ہمارا جزو
 محاکمات علی و انفصال قضایا و منازعات عموم الناس با ہمہ گردان و تخراب سپاہ و غیرہ ملازمان و قدردانے علماء و احترام
 جامعہ مذکورہ و میانہ رو سے در اساک و اسراف و معرفت محل و موقع بذل و اثیازا درہ روزگار بود و چنانچہ در ہفتہ دور و بر
 عدالت بضا بطہ سلاطین سلف مقرر داشتہ بر انفصال عملہ عدالت اعتماد فرمودہ خود متوجہ استمل فیصلہ قضایا و کثافات
 و قائل ماجرا سے شد و با حضار مدعی و مدعا علیہ فرمان دادہ بکوش خود گفتگو سے طریقین و حکم کہ عملہ عدالت در بارہ آن کردہ
 بودند سے شنید و احد سے را بحال بنود کہ بطع اخذ رشوت حق را با باطل مشتبہ تواند ساخت و ز سیداران مقتدر کو تہ اندیش کہ
 در ایام حکومت جانکی رام و رام نارین دہات غربا سے بی مقدور و البقر و غلیہ متصرف شدہ بودند از ذوی الحقوق بہر کہ مستحق
 داشت و اگر نداشت بر حقیقت خود محض سے بہر گوایمان مستحق غیر قاضی و مفتی سے آورد بہان وقت بعد ملائمہ آن و شقیہ و
 تحقیق احوال از شہود و سند بہر او حاصل نمودہ و منرا دلان شدید از حضور بردہ از دست متعصب شدہ و حق خود سے نمود و بجا
 خود قایلین و متصرف بیکر دید و اکثر لوازم تزیینات امام بارگاہ سراج الدولہ کہ طلا آلات و نقرہ آلات لکوک بود سکوک نمود
 بواسطت جناب شیخ محمد علی خیرین و میر محمد علی فاضل و شیخ محمد حسن و زائر حسین خان و غیرہ ہم کہ از فقہا سے حضور متعبد
 بار بار استحقاق از سادات و غیرہ و مجاورین مشاہد بشیر کہ منع سے زاید از قبل خود بطریق مذکور و تبرع رسانید و دیون جناب
 شیخ حسن مرحوم مرحوم را کہ مبلغ کل بود از خانہ خود دادا فرمودہ و سبب لائق براسے مصارف ضروریہ اش مقرر داشت و در
 کمال ادب و احترام رسانیدہ سعادت خود سے پیدا داشت ہر گاہ شیخ بدیدن او سے آمد مسند علیحدہ بر آئین شستہ و در سکو
 خود گذردہ و در ذہاب و ایالیش استقبال و مشالیت بکمال تواضع و فروتنی سے نمود و انتشار فرمان او را وسیلہ نسل سادات
 و سادات ارفع و درجات انکاشتہ بہر چہ بیگفت بلطب خاطر سے پذیرفت و بہین قسم استرغنا سے خواطر بزرگان مرحوم و بہ
 ہمت خود ساختہ تا مقدور اسے بقصور بنود و را و اکتنخواہ سپاہ علی ہذا القیاس از احاد الناس کا سے شکایت بگوش
 نرسیدہ اما درین شک نیست کہ احد سے ہم از خوف او باطمینان و آسایش نخواہید و دے نمی آید فقیر را چون بدے
 و عظیم آباد بکمال عسرت گذشت روز سے ڈاکٹر فلشن با من گفت کہ خان صاحب جراثیم بگوئیں سے روید گفتم از لطیف
 میر قاسم خان امین نیستم گفت اگر درینجا او بر شما مگر کند حمایت شمارا کہ سے تواند نمود بہتر آنکہ ہما نجا روید شاید شمارا توسع
 روست نماید و ما مردم چنانچہ سترالس با شما گفت مجال حمایت نداریم و بنا بر نام رفاقت ادعانت ظاہر وفا سے
 نمیتوانم نمود زیرا کہ در ابتدا سے تفویض معاملات بہر سہ صوبہ از جملہ مشاغل و عہودیکہ انگلیشیان با او نمودہ بودند سیکہ
 اینہم بود کہ در بارہ ہندوستانیان خاصہ ملازمان کسے حمایت و باز پرس نہاید فقیر ہم دید کہ راست میگوید بہر حالیکہ بود

بمنگیر رقم و روز ملازمت سجدتش رسید به مورد الطاف بسیار گردیدم و سخنها سے یارانه و اختلاط اصحابانہ میر آمد روز دیگر آنجا
مضی بود بندہ راجسرت و اندیشها افزود بغیر وقت عمل کلمہ طیبہ لا اله الا الله کہ در کتاب الدعا شیخ مرحوم محمد علی حزین اسکنہ اندک
فی اعلیٰ علیین سطور است شروع نموده تا صلح ذی الحجۃ الحرام با تمام رسانیدم نیت آنکہ اولتہ اسے مر از شریز قاسم خان در امان خود
نگہدار دوازده و لقتش منتفع گرداند اثر عجیبہ مشاہدہ شد در مجلس عاشورا اول روز مہربانے بسیار کردہ پیشرو خواند و مر از دیک خود
نشانہ و نجان بسیار با من کردہ تا آخر مجلس در اختلاط باز داشت روز دوم یکمان آنکہ مہربانے او بنی باید و اعتقاد را شاید ارادہ
نشدن بہ و در ترک کردم باز طلبید و نزد خود بہ و فصل نشاندہ گفت ہر روز زمین قسم نزد من سے نشستہ باشند و چراتا حال اول
خود بمن نگفتند گفتیم جناب ماسے را معلوم است بشوئے گفت کہ عالم الغیب نیستیم گفت عرض خواہم کرد گفت کی گفتیم عاشورا نگہ زد
گفت در عاشورا کدام کار دنیا بند است کہ این کار بند باشد گفت درین مجلس خود نمیتواند شد و غیرین وقت درین روز ہا کسے
باریابک شود و گفت البتہ فردا مع عرسے اول وقت حاضر باید شد حسب الامر لعل آوردم مبلغ پنجنہ زر روپہ نقد انعام داد
و از ابتدا اسے نوکرے لغایت آخر محرم ہا ستے تنخواہ دہانیدہ از آئندہ حکم کرد کہ ماہ ماہ سیدادہ باشند و فرمود کہ بعد دوازہ
بمجر احاضر سے شدہ باشند و غالب علی خان کہین برادر فقیر را بر اسلام در ہفتہ یکبار فرمان داد و سید علی خان بعد بانزد
روز و بدار و غنہ دیوان خانہ فہانید کہ بہانہ مناسبید علی خان را بار نباید داد و پیشتر آنکہ سفارش نگلیش یعنی مسٹر مکور نوکر
شدہ و در خانہ آئنا اوراد رکماں سنے کلفی و اختلاط دیدہ بود و از جہت جوانی یکجہ شروع شباب اورانامال اندیش فہیدہ
احتمال جانوسے از طرف جماعہ نوکرے نسبت با و میداد و بندہ را بختہ کار و در بعضے مواقع کار گذار و راز دار خود می دانست الا
این احتمال در حق بندہ الحق و اوسے بود بہر صورت با وجود توسع کہ فقیر را میر شدہ بود دبیر برہن با و بنابر تعارف با جماعہ کلشیہ
نہایت صعوبت داشت و در کماں ہم و سہر اس می گذشت تا این زمان نظر علیخان سیر غلام حسین خان دار و غنہ دیوان خانہ مہابت
بعد رحلت پدر ندا ہم سچہ صلاحت بکار نہ کور ما مورد دار و غنہ دیوان خانہ میر قاسم خان بدستور بود و بعد شہج عبدالقدراست کہ بیشتر و بعد
ہمیت خبگ بتا بر اصلاح مسودات سید علیخان برادر خود فقیر کہ بمصاہرت ہمیت خبگ نامزد شدہ بود و ملازم سسر کار او بہتین
برادر نہ کور بود باز در زمرہ رفقا سہجک سیشہ بسع و تجویز گر گین خان ملازم سسر کار میر قاسم خان دار و غنہ دیوان خانہ اوست
و نظر علیخان مغرول گشتہ بنا بر بازو است زرا ند و غنہ پدر خود و مقیہ گردید و چند روز قبل ازین تراب علیخان عموسے میر محمد قاسم خان
از نیابت مرشد آباد مغرول و سید محمد خان کہ مرد ولایت زرا را قریاسے میر قاسم خان و از سنے اعام تہیار خان جد میر قاسم خان
بود سچاسے او مقرر و عسکر علیخان مغرول و خلف سیف اللہ خان مرحوم صوبہ دار تہ سجدت راج شاسے صوبہ بنگالہ مامور شد و
تراب علیخان بحضور رسیدہ در منگیر قاسم گزید ہمدین روز ہا سہار در علیخان حلف میر زاد او قلی بیگ دار و غنہ توپ خانہ سنی
سہابت خبگ مغرول کہ بالفعل ملازم میر قاسم خان و دار و غنہ قلی از کار خانہا سہجی بود با اتفاق دیگر رؤسا سے افواج ملازم کلر
و خپ بلشن چہا تے توپ ہا سے آراستہ گر گین خانے متخیر ملک متباد وادیب تنبیز نمیداد را سجا و تحریف لکہ دار الملک مامور شد

روداد ان سیرت اخیرین از ابوالحسن علی بن حاتم سیرت اخیرین از ابوالحسن علی بن حاتم
لش و سطوت میر محمد قاسم خان عالیجاہ

چون میر محمد قاسم خان را دعوسے سسر بلکہ برترے باشیخا الار و خلف سسر خبگ کہ بوزارت سلطان سہند و خطابہ سہجی

اختصاص داشت بود بر اس کے خود خطاب از خطاب مذکور اشرف و اعلیٰ تجویز نموده طلب داشت و پادشاہ طبع طبعی قبول نموده منصب ہشت ہزار کے با خطاب عالیجاہ بر اسے اور شروع سال ہزار و صد و ہفتاد و شش ہجری سے فرستاد و این خطاب واج و شیع یافتہ از ان باز غیر از جواب عالی جاہ خطاب دیگر کسی اور نام نہ برود درین بین بحسب اقتضا سے قضای شیخ عبد اللہ در خلوت با عالیجاہ ظاہر ساخت کہ محمد علی پسر محمد علی و برکت علی و فرحت علی برادر زاد ہائے او کہ روسا سے سپاہ و بزم آوردہ و خباکی اند با گرگین خان صاحب عہد و پیمان گشتہ ایمان غلاظہ شداد و با ہم در میان آورده اند و تسلط گرگین خان بر افواج و غلہ دارگان دولت ظاہرست دولت خواہ بیاس نک خوار کے معروض نمود الحاح اختیار بدست ولی نعمت است میر قاسم خان عبد اللہ علی بر این احوال پریشان خاطر گشتہ چون کتمان چنین امور برزاجش گران و دشوار بود نام کہ دولت سلام گرگین خان بود لید و ردش آہستہ آہستہ تنفس آرام مذکور نمود و او خود از کار سے کہ کردہ بود چگونہ آگاہ نباشد زدن سے برده اقرار اعتراف کرد و سب ان در خوا خود ظاہر ساخت کہ بر اسے کار سرکار و جانفشانی در راہ شہا بہر گران عہد و موافقت بجا آمد و بر کہ خلافش با شہا گفتہ و فکر بر انداختن بنیاد دولت خدا داد است چون توسل شیخ عبد اللہ با جگت سیٹھ از سابق معلوم عالی جاہ بود متوجہ گشتہ دست کہ بہ تحریک جگت سیٹھ این دشمنی را در قالب دوستی با من نموده در بندیر بر سے افواج است و کار گرگین خان سیٹھ رسیدہ بود کہ شکایت و سعادت شیخ عبد اللہ رخصہ دینیان مناسبتی اخلاص و اقتدار او تواند نمود ہم درین روز با رحیم اللہ خان نام بھتی پنجاب کے کہ جوان معروفی در لشکر بود و کمان سخت بسیار بر زور سے کشید شاید باز سے از زنہائے اغنیائے معروفہ بنگالہ ربطی داشت و دم از عشق شکر اللہ خان پسر فرزان خان نیز میرزا سبکی بقتت سہ ہزار روپیہ خرید و خدمتکار شکر اللہ خان را کہ برای عیان لشکر و ارکان دولت عالی جاہ خطوط آقا سے خود متضمن سند عالی مخلصی کہ در جہانگیر مگر حسب الامر عالیجاہ مقید بود و خدا داند بچہ سبب میر قاسم خان از مدتها با او بیٹھنے داشت آورده بود خدمتکار مذکور را و خانہ خود جا کے داد و میر قاسم خان از اجتماع این خبر بر رحیم اللہ خان غضب شدہ حکم فرمود کہ او را بیا رند و رحیم اللہ خان در جہاد نے عبد الرسول خان برادر دوست چھٹھان یکہ منزل داشت پسر کھان عبد الرسول خان کہ عبد البقی خان نام و در کمال غیرت و شجاعت بود پیر و برادر خود را مشورہ حمایت رحیم اللہ خان داد آنہا از خوف عالیجاہ با نمودند و انہما این ارادہ نمود پیر و برادر بر پکا و افتادہ ممانعت نمودند کہ عہد مہابت خبگ نیست تا توقع عفو و انعام من بمقتضا سے حقوق بندگیہا توان داشت مع زن و فرزند تمام خاندان تلف خواہ شد و ناچار شدہ دست از حمایت رحیم اللہ خان برداشت و مردم عالیجاہ او را برده در جلو خانہ دیوان عام مقید نمودند اما عبد البقی خان زہر خورده خود را ہلاک ساخت و ہمداران ایام چیتا من دس را کہ سیکہ از نو پسندگان ملک بھجور و مقوطن آسجا بود سیر قاسم خان نظر شجرت و ہوشیار اور امور در محمودہ متصد سے تمام آن سرکار گردانیدہ مدارا ہم انجا ساختہ بود خطوط او کہ بر منیداران فرار سے انجا گھا شتہ بود و دوست جو اسین عالیجاہ سے افتادہ از نظرش گذشت ہفتہ مذکور مضروب او گردیدہ بھجور رسیدہ اتفاقاً روز یکشنبہ کہ از ایام مقررہ سلام فقیر بود بندہ ہم حاضر گشت و عالیجاہ در کمال کوفتہ در بار عدالت گرم کردہ نشست بندہ موافق ضابطہ عبد سلام نیم ساعت نشستہ برخاست و سلام رخصت نموده برآمد چو بدار بعد بر آمدن فقیر و دیدہ فقیر را باز طلبیدہ بر حکم نشست و حاضر بودن فرمود ناچار شستم چون مقدمات عدالت انفصال یافت عملہ ارادہ رخصت نمود ہمہ رازش نیدوب و لا لا علیہ بود ندینر استادہ مانند اول رحیم اللہ خان را طلبید چون حاضر آمد عرب و ہیبت از دیر رسید کہ من ترا اگر رگتم دینم کردم تو باز بر سہیلان کار باز رفتی اگر با آن زن سرکار سے مدار سے این اسب

سہ ہزار روپیہ در نوکر سے صد پنجاہ روپیہ چگونہ خرید سے عذر ہا سے غیر مسموع کمال عجز ناکی گفتن آغاز نہاد او تکذیب و اقاوش
نمودہ در غضب افزو باز گفت خد شکر اللہ خان کہ دشمن من و مقتداست چرا در خانہ خود و شستہ او ہمان قسم عذر ہا سے پوچ
با عجز و اضطراب التماس نمود قبول فرمودہ حکم کرد تا مینی اورا بریدہ و بر خر سوار گردانیدہ تشریف کرد و دوازگرم ماہ بدر نمود بعد
از ان چنتا من را حکم کرد کہ ہا سے فیمل بستہ بکشید تا ہلاک شود و او عذر آورد کہ خطوط معجلہ اند جواب داد کہ مہر و دستخط است و دستخط
ترا خطوط شناسان بغرض با این خطوط نوشتہ تو تحقیق دادہ تصدیق نمودہ اند کہ خط است بہر صورت عذر اورا ہم نشیند
و ہا سے فیمل کشید تا ہلاک گردید بعد این دو امر برکت علی و محمد علی و فرحت علی را طلبید چون حاضر شدند بر آہنا ہم پیش ہنچک
سبب فرمودہ گفت نہ شما ہالہ در ہا سے خود بستہ آمدہ اید و اکنون از دولت من فیمل سوار و صاحب رسالہ و سردار ہزاران سوار
مندہ اید و گر گین خان را مین گر گین خان نمودہ ام کہ سے فروستہ میش نبود شبا بچہ ارادہ با او عہود و مواثیق در میان آوردہ اید
چون آہنا را قبل از گر گین خان نہا نیندہ و مطمئن خاطر گردانیدہ بود با ستقلال جو اہلدادند کہ ولی نعمت انچہ میفرمایند حق است
و صدق لیکن ما ہم غیر از بندگے و غلامے امیرا در خاطر نگذا رانیدہ ایم اگر قصور سے از ما ظور یا بدہر چہ بدترین جزا ما باشد رہے
ایم این سخن را مکرر پرسید آہنا ہم ہمان جواب را سربار عادہ نمودند الباز ان شیخ عبدالقادر کہ حاضر بود و بر و طلبیدہ و گفت
شیخ براہینا اثبات انچہ اظہار نمودہ اید ضرور است تا من آہنا را سبب اسام و در صورت کذب خود مہیا سے عقوبت باشید
چہ در صورت عدم اثبات گویا ارادہ است اتصال فوج مرادست من خواستہ بودید شیخ مذکور چون علوم دشت کہ فیما بین گر گین خان
و عالی جاہ دیر و این مقدمہ سے طے شدہ تجدید عہد و پیمان بعمل آمدہ است اکنون مکاہرہ نمودن سود سے ندارد و الحال کسے از
محرمان زبان بشہادت نخواہد گشت و تقدیر کار خود نمودہ چارہ پذیر نیست سر فرو بردہ زبان بکام خاموشی کشید و ہرگز سر
بر نہاورد دعا سے جاہ سہ بار سخن اول تکرار نمود اما انہ شیخ مطلق صد اکبر خواست و روز ہم از نصف الذہار در گذشت تا آن وقت
ایا سے در بار ہمہ حاضر و نسق چیان و لیا و لان و جمیع عملہ دیوان عدالت استادہ بندہ را کہ طلبیدہ شستہ بود حواس بر جانمانا نہ دین
مجلس سبب باز طلبیدن من چیت آیام را ہم بنیانتے متہم و شستہ و از حضور من چہ خواستہ است تا آنکہ خود بر فراست و فقیر
سبت نمودہ بر در خلوت سرا بلالام مبادرت نمود فرمود ہمراہ من بیایید از زمانہ دستم کہ امر سے دیگر منظور دار و چون اندرون
رفتہم برا سے تحقیق بنہا سے کہ در فروش ملک بشیر کویر عائد گشتہ بود و قصور کویر دران بنود عجاہ لعظیم آباد فرستاد و سوار
جلد روزانہ خود و اد فقیر لعظیم آباد رسیدہ و امر مذکور را تنقیح نمودہ و در ہفتہ برگشت و شیخ عبدالقادر مقتدیہ پورنیہ فرستاد و آخر
در زمان خبگ با انگلیشیان بیچارہ ناقص حکم عالیجاہ گشتہ گردیدہ

ذکر آمدن شمس الدولہ مشر بنبرے ونسرتھ از کلکتہ بمونگیر و عظیم آباد و شروع
شدن بنا سے ہنگامہ و فساد میان انگلیشیان و نواب عالی جاہ میر قاسم خان

سبب فرمان قہرمان تقدیر مشر بنبرے ونسرتھ شمس الدولہ را کہ گورنر کلکتہ بود ارادہ دیدن عا سے جاہ و مونگیر و کوشے
عظیم آباد و چہرہ وغیرہ بہر سیدہ از کلکتہ عازم این طرف ہا گردید و قاسم بازار و مرشد آباد و بردوان وغیرہ جاہا را دیدہ
روز دوشنبہ نحر ماہ جمادے الاول سے سنہ کبیرا و یکصد و ہفتاد و شش ہجر سے بنوسے وارد مونگیر گردید عالی جاہ از قلعہ
مونگیر تا باغ کوہ غمگنہ کہ سہ کروہ مسافت است استقبال نمودہ در کمال احترام و التیام بمونگیر آورد و عمارتیکہ گر گین خان بر کوہ

ستیا کوئی ساخته بود منبر لکاه و شمشیر ساخت و نیمه های عاقل بر آقا متش برافراشت و گر گین خان و غیره علمه خاشاک
 بر آقا میهن و سرانجام فریادها مامور مستعد گردانید و خود مرخص گشته داخل خانه خود در قلعه گردید روز دیگر شمس الدوله
 بر اسب دیدنش در قلعه آمد و عاقل بهاء ناپاکین زینت باسک عمارت استقبال نموده بر سینه خود یکجا نشاند و تحائف و هدیه
 آنچه لائق مرتبه او و استحاش بود پیشکش نمود روز سوم میر محمد قاسم خان بخانه اورفته نصیحت و عده گرفت و او نیز تحائف
 فرنگ که بر اسب عالیجاه آورده بود گذرانیده شب چنانچه موعود بود بخانه میر قاسم خان آمده نصیحت خورد و تماشا می رقص
 و دیده مرخص گردید تا سه چار روز نوادرت تحائف از نظر عالیجاه میگذاشت روزی عالیجاه فوج و توپخانه خود را که با تمام گرگین خان
 تیار و برق اندازان بداد و ادب فرنگ مودب شده بودند به بهترین آیین و تزیین آراسته و منبرین ساخته گویا طراف خود
 شمس الدوله نمود و او بعد از ملاحظه و سه کلمه نصیحت مشفقانه میر قاسم خان القانمود که فوج را خوب آراسته اند و چنانچه باید
 و انبار اسب خنک مریوم بنده و ستان خوب است زینهار که با این فوج اراده خصومت و مجادله با انگلیشیان نخواهید نمود و اگر از
 عده بر شوخا پیدا مدو آبر و سه تمام بنده و ستان بالفضل بآبر و اقتدار شما وابسته اگر شما مغلوب شوید تمام بنده و ستان سبک
 و سبب مقدار و در نظر اهل ولایت زبون و خوار خواهد گردید ما با مردم بروز زبان خنکیده بر آنها غالب باید بود و در و شش و
 قاعده که من فیمابین انگلیش و سندیان گذاشته ام تجا و از ان نیاید نمود که خلق این دیار با اتفاق ما و شما با هم و آبر و در
 کمال رفاه خواهند گذرانید و در صورت بر سبب این بنا و در میان آمدن منازعات عاقل و معترض بلاکت و خلاکت
 و افتاد و یک هفته در موگیه توقف نموده ما ز میشتیر شدیم نصیحتی که گفت بشنود و بهانه نکیر بدست و سرانجام ناصح بگویت
 بدست و سرانجام درین عرصه میر قاسم خان گفت که در حمایت نام انگلیشیان مال تجارت بسیار میرود و دنیا بر اندک فائده که با انگلیشیان
 میسر آید نقصان بیخ خنجر از من می شود میخوایم که حکم گرفتار محمول از انگلیشیان بدستید که محصول کپنی صاف
 خواهد بود و شمس الدوله گفت چون محصول تجارت این جامعه از قدیم معاونت درین ایام چگونه می توان گرفت منهدا شما
 درین باب عجلت نکنید من کلکته رفته تدبیر میسر این امر را تمشیت داده هرگاه حکم بنویسم جارسه خواهید نمود و شمس الدوله
 مرخص گشته بعظیم آباد رفت و روزی چند در عظیم آباد و پسر سیر برد کلکته برگشت و میر محمد قاسم خان بامید و عده موگیه
 گشته از محصول را بجا نهم گردید و به مال خود بعد از آنکه زمانه بطور اطلاق عکاشه که انشا الله تعالی چنین خواهد شد
 شما با خبر دار بود و قمار سیدان حکم احتیاط نمائید که مال اینها بلطافت اخیل فتن نیاید مال همه را این حوصله و شعور معلوم که ضبط
 و کتمان اسرار تواند نمود و کار بخوبی می تواند کرد که الزامی نماند نشود و لهذا شروع بمالعت و مراحمه کردند و پرده از رو
 کار برخواست بلکه بعضی جاها که انگلیشیان معاند با میر محمد قاسم خان بوده اند چنانچه شمس الس صاحب کلان کو شمس عظیم آباد
 که با میر قاسم خان عداوت داشت طرفدار شمس الس بود و همین قسم در جاگیر مکر شمس الس تاب اعدا این عمل غیر معمولی و در
 بعضی اعمال میر قاسم خان را بدست آورده مراحمه که غیر معمول و بیوجیب نموده بودند گرفته مقید و بشتند مادر کول کلکته جرم
 آنها ثابت نموده منرا ع و سید و بهاء گویا الهی و خفنی رسانند و قبل از سنوح این ساخته عالیجاه را سفر نیال
 بر غیب گرگین خان ضرور افتاده از دیگر بطرف نیال نمنت نمود و گرگین خان چند روز قبل از میر قاسم خان شمشیر شافت
 قبل ازین شمس الدوله از عظیم آباد برگشته کلکته رفته بود عالیجاه به کام عود از بتیایا درین همان سفر بر این جبارت انگلیشیان
 آگهی یافت اکنون ذکر رفتن میر قاسم خان بطرف نیال که اول بی اقبالیش بود نگاشته بعد از ان ناعث باجانب انگلیشیه فرود آمد

و مطلع نگار خواہ شد *

ذکر رفتن عالی جاہ بطرف بتیا و برکشتن از انجا بے نیل * * *

چون حصول طلا از نیپال و بودن آن ملک از دولت الامال شهرت تمام داشت حرص و شہرہ کہ در مزاج گرگین خان با فراط بود در حرکت آمدہ باستظهار فوجیکہ آراستہ بود عازم تسخیر نیپال گردید و مردم واقف کار از گشامرہ و سناسیان بعضی از بادیان فرانسس کہ در لاسہ و آن طرفنا سکونت و آمد و رفت داشتند بمرسانیدہ اکثرے را از انجا کہ کمانک ہوشیار بودند با خودیارساخت و تفحص و تحسس راہ و ہتشارہ در باب عبور و مرور از درہا کے کوہستان آنجا آغاز نمود بعضی از انہا کہ سخن سازے و ہنگامہ بردارے در خارج داشتند متہمد بہ ہماے گردیدہ ترغیب بہ تسخیر ممالک آنجا نمودند گرگین خان کہ اباعن جد گاہے تسخیر بلاد و تدابیر حروب نکرده و باین امور مطلقا آشنای نبود تسخیرات بلاد نیپال نہایت سہل و آسان شمرده عالی جاہ را شائق این سفر گردانید علی ابراہیم خان بہادر و بعضی مخلصان دیگر کہ بہ مخالفت نمودند و بناچارے دلالت با تفاق انگلیشیان فرمودند و عرض کردند کہ اگر این سفر خواہنخواستہ منظور نظر گردیدہ انگلیشیان را با خود شریک ساختن اصالح امور است بہ اگر با سانسے فتح بلاد مذکورہ میسر گشت نہوا المراد و اگر متعذر گشت برای جنابعالے انہا را محل شہادت و ملامت نخواہد بود و در صورت تنہائے نہایت انفصال بحضور جامعہ مذکورہ عائد احوال ملازمان خواہد بود و واقع صلاح منہاجہ بود لہذا جنت و ممانعت گرگین خان پذیرائی نیافت القصدہ چون تبارکے بتیا مفتوح گشتہ بود عالی جاہ بنیاد بست بحال مذکور را بہانہ ساختہ بتایخ بیت و پنجم جامدے الثانیہ سنہ ۱۱۷۲ یک صد و نہ قنادر و شش بعد پنجاہ روز از ورود و تسلسل ولہ بنو کیر قلعہ قبضہ مذکورہ نہضت مودہ کنگارا عبور فرمود و گرگین خان چند روز پیشتر از عالی جاہ بہ فوج آراستہ خود کوچ نمود و دہ دوازوہ کردہ پیش پیش میرفت تا آنکہ عالیجا بہ بتیار رسید و گرگین خان روز چہشنبہ پنجم جبسنہ مذکور کوہانی کہ چار منزل از نیپال بہ طرف ہست رسیدہ ارادہ برداردن بر گمانے نمود مردم را بجد نیپال بفرار حمت پیش آمدند و جبگ شہد مع شد ہر ایمان گرگین خان بجہارت کار فرما شدہ از یک عقبہ مستقیقت تمام کہ مردم بسیار مجروح و بکار آمدند گذشتہ بر قلعہ کوہ سکونت و رزیدند ہنگام شب نیپالیان از اطراف جبل حجوم آوردہ بطریق ششگون مردم گرگین خان را از ہر جا بزریرنگ و تیر و تفنگ گرفتہ اکثرے را نابود و ہلاک ساختند بقیت البظورت و ناچار فرار اختیار افتادہ بجزا سانسے تمام کہ براق بسیارے ہما نجا ماند بشکر گرگین خان رسیدند و گرگین خان را بمشاہدہ این احوال توقع وصول بامول منتقص گردیدہ اند شرمسار یکدہ خسران و ضیبت از روضے میر قاسم خان و اشغال اقران متصور بود و زندگے ناگوار گشت نہ پاسے مقاومت داشت و نہ روضے معاودت غریق بھر حیرت گردیدہ چارہ کار خود نمیدانست تا یہ کند و این خبر میر محمد قاسم خان رسیدہ باعث تفکر و تردد و او نیز گردید آخر بنا بر این گذاشتہ آمد کہ گرگین خان را باز باید طلبید و مکرر پردانہ پاسے تاکید مستضن امر خود بگرگین خان نوشتہ او را کہ حماقت قدیم و خجالت جدیدہ عارض گشتہ بود امتثال فرمان نکرده معاودت نمود عالی جاہ خواست تا کسے را فرستادہ او را برگرداند و چنین کسی کہ گرگین خان سخن را در شنیدہ اطاعت کند بخیر از علی ابراہیم خان بہادر و فرزند ہشت نیابراین گذاشت تا خان مذکور رفتہ گرگین خان را بہار د علی ابراہیم خان جودیہ عازم گردیدہ در راہ دید کہ اکثر لشکریان او مجروح و مایوس مضطرب الاحوال بگریزان سے آیند گرخیگان را امر بتوقیف نمودہ تسے کر دے من سبرک

آوردن گرگین خان میر و شهاب و ریجا با سید که معجزه طریقت در رفتن باین حال موجب انفعال نشاد و سردار شاپش آقا و عجم خلایق است چون سخن طمان مرقوم را دق سر در نظر مردم هست نزاریان اطاعت امر او را مقرون بصلح و لهجه بهانجا سکونت و زندیدند علی ابراهیم خان پیشتر رفته بعد ملاقات گرگین خان را که آواره تیه حیرت و خسران بود راضی بمعاودت نموده برگردانید و او بمسکرمالی جاہ رسید علیجاہ مضمون کلیه العود احمد و خاطر گنه زانیده طبل معاودت کوفت و لطف عظیم آباد و نصفت اتفاق افتاد درین ضمن خبر رسید که جماعه انگلیشیان بنا بر اخذ محصول از اسوال شان غیر معمول که بعضی جا بعل آند و عمال بعضی محلات را که از طرف عالی جاہ مقرر بودند مقید نموده برده اند چنانچه میرزا محمد علی نام شخصی از عمال محلات جاکگیر نگر مقید گشته بجلگه رفته و همین قسم سراسر بعضی عمال محلات عظیم آباد را بعلت نیکو مقید نموده بجلگه فرستاده عالی جاہ از استماع این خبر برآشفته آبرو دے ریاست خود را در پیش نموده آوردن بعضی کاشتهای انگلیشی دید و بعمال محلات و فوجداران خود نوشت که هر جا قابو یابید بعضی از کاشتهای انگلیشی را مقید نموده عجمانہ بحضور بفرستند بعد ازین اراده و فرمان با وجود بودن مسخر الس درار المہام کہ سٹھے عظیم آباد کہ با عالی جاہ نہایت عناد دشت راجہ نوبت رک الائن بنایت صوبہ عظیم آباد زندید میر محمد خان بہادر حاکم سہ کار شاہ آباد را بنایت صوبہ مذکور تجویز نموده طلب دشت چون عالیجاہ خود در حلقہ پور رسید بر گنگا لطف کوئی انگلیشیان از گشتیہا مل بسته عبور فرمود و بامستراسر ملاقات کردہ در باغ جعفر خان نزول نموده دو روز در آنجا توقف نموده چون میر محمد سے خان بہادر در رسید بنایت صوبہ عظیم آباد خلعت داده و در قلعه گذارشته راجہ نوبت راسے را ہمراہ خود گرفت و در فرسوم از عظیم آباد کو چیدہ عازم موگیر گردید بندہ بسبب عارضہ بیمار سے رخصت از عالی جاہ گرفته و عظیم آباد توقف نمود و سید علی نان و غالب علیخان بہر دو برابر دیند کہ اندام سرکارش بودند ہمراہ رفتند و روز چارم از کوچ عالی جاہ غالب علیخان را دیدیم کہ ناگاہ برگشته آمد گفت سبب چوہ و گفت عالی جاہ مرا و سید علیخان را فرسودہ کہ شما ملازم من ہنید لیکن ہمراہ من در سفر و حضور و چرا قصد لیست کشید بہتر آنست کہ پیش والد خود یا در عظیم آباد بکام و آرام باشید بنا برین من خود برگشته اندم اما سید علی خان این سخن را چندان بیجا طرہ آوردہ ہمراہ رفتند بندہ دانست کہ الحال بنا بکنارعت با انگلیشیان گذارشته اند بنا برین چون با سید علی خان دیندہ بسبب شنائی انگلیشیان اعتماد نذا رد بلکه بگمان است از پیش خود در نموده بودن اینہا در حضور خود مصالحت نمید اند بضرورت پیش او باید رفت و باید دید تمام کوز خاطرش چیست و در بارہ ما مردم چہ سے خواہد باز با وجود بیمار سے و عدم لیاقت سوار اسب و غیرہ کشتی را اگر ایہ نموده بموگیر رفت بعد ملاقات از سید علی خان استکشاف احوال نمودم او شان نیز سخن کہ غالب علیخان گفتہ بودند کو نمودند اما فی الحقیقت مافی الضمیر عالی جاہ را نفہیدہ این امر او را کہ فرمودہ بود و سہل از راہ رعایت و غنایت فہمیدند لیکن بندہ اندیشہ مند گشت تا آن کہ بعد از پنج شش روز عالی جاہ میرزا شش الدین را پیش پادشاہ و شجاع الدولہ برآستد عالی جاہ اتفاق و اتحاد و درخواست عہد و پیمان و خصوص آنکہ اگر ادرابا انگلیشیان کار بجادہ و مقابلہ انجامد وزیر و پادشاہ معین و رفیق عالیجاہ باشند فرستاد میرزا ای مذکور کہ با بندہ نہایت رابطہ اتحاد و برکتان اسرار اعتماد داشت گفت کہ سید علی خان رانجوی فحائیدہ تا کیہ کہنید کہ ہمراہ من روانہ شود و از راہ نزد والد خود بروید پسیدم سبب چیست کہ این ہر دو برابر را بر قیاسم خان از نزد خود دو سے فرستد گفت کہ چون بر شما اعتماد دارم انچہ واقعے است میگویم لیکن شاہ گزہ پیش کہے بزرگان سخا ہمید آورد کہ کشف این امر موجب خرابے بسیار برآستد بندہ است فی الحقیقہ عالی جاہ از سید علی خان مطمئن نیست

جاسوس انگلیشیان میداند لندازیرین روزها که سبب منازعت با جماعه مذکوره آمده گشته بودن سید علی خان در کوفه و نزاروار نمی داند اگر تنها این این وارخصت می نمود و اکنون خاطر او مخفی نمی ماند لنداعا لب علی خان را هم شریک ایشان گردانیده گفتیم پس بر بنده چه اعتماد دارد و باین گمان او باید که من رس الخوایس با شتم چه رانده را از لشکر خود بدر نمیکنم گفت شاربای بعضی از کارها خود بنا بر فرط آشنائی با انگلیشیان پیش خود نگه داشتن صلح میداند و هم شمار بطور برغال و خمان افعال پدر و برادران شما نگه داشته نیده در کمال خوف و یاس از جان و آبرو سس خود یاس بهر ساینده به تنهائے وسیله کس در ساخت و سید علی خان را آهسته این مدارج نماینده و بر ضبط و کتمان نش قهها داده و در حفظ این دو تاسی مرخص گردانیده و خود تنها در دیگر سیار افتاده بود و لیکن قاضی خان برای رفع بدگمانی اکثر خود را فرستاده خبری علیکید و بهر روز طعام از سرکار خود می فرستاد و نایب غسل صحت نمود و در وقتیکه بهلاز متش رسیده میرایس بسیار فرمود چون میخواست که اندرون رود و نیده و بر دروازه خلوت سلام خضت نمود ایستاده کلمه چند متضمن میرایس گفت و دو دو نه بان از خاصه پاسی خود داده گفت چون صاحب من خوب که دم یانه که برادران شما را پیش پدر بر برگوار نشان خضت نمودم تا با آرام بنشینند و بغراغت بگذرانند نیده را خود اهل احوال معلوم بود و بعد از تصدیق تحسین او نموده عرض کردم که غیر از دلی نعمت دیگری نیست که در ماهه و انفرار صحرای خود بنده و بارگانیعت نوکری از دوش نشان برورد بعد از آن گفت که از دل هم آشنائی با شما داشته ام و باینها خود مرار بطیعه نمودم این کذب صریح و در انیز سنا چار سس تصدیق نمودم چه بنده را در او اهل که میان ما و او مساوات بلکه اندک تقوی ما را حاصل بود مطلق با او و بزرگ ار سر محمد جعفر خان و برادر زن او و بر نایب منراج رسلطه و اتحادی بنود سید علی خان چون اکثر در بنگاله و در منراج او شکی نایب بود باین قسم مردم که تا طایفه داشت از آن جمله بایشان هم آشنا بود

ذکر مقید شدن بعضی گماشتگان انگلیشه بفرمان علیا حاکم و رسیدن خط شمس الدوله که گورتر متضمن عدم تعرض و مواخذة محصول از اموال انگلیش و امتناع نمودن عا سله جابه از قبول امر تذکور و معاف نمودن اخذ محصول از جمیع تجارت پیشگان در مالک محروسه خود و آمدن سنر امیث با معبود س انگلیشیان بطور سفارت از طرفت کوشل کلکته و بهر رسیدن منازعت با انگلیشیان و عا سله جابه و روسی دادن حوادث و فتن عظیمه

عال عا سله جابه حسب الامر و قایم یافته بعضی از گماشتگان انگلیشه را بدست آورده پیش آقا سس خود فرستادند و علیا حاکم آنها را بعضی گماشتها سس خود مقید نگه داشت بسبب عجاتی که از میر قاسم خان قبل از رسیدن شمس الدوله به کلکته و فرستادن حکم اخذ محصول لعل آمد و ایضا این امر عهده ساز تا بجای رسانید که گماشتها سس طرفین مقید گردیده در آسختی و صدقت مسدود و چاره کار یک شمس الدوله درین خصوص بخاطر داشت منقود گردید و قدرت اختیار فرستادن حکمی که میر قاسم خان را منظور بود از دست او بر رفت و کوشلیها سس کلکته که در اطراف قشرب بودند جمع آمده شمس الدوله را مورد ملامت در حاکم میر قاسم خان نموده منسوب را خود ساختند و ناچار گشته به عا سله جابه حکم معاف محصول از اموال انگلیشیان و واگذاری گماشته پاسی مقید ایشان فرستاد چون این سخن غیر مرتضی میر قاسم خان و موافق رضای سس که سلسله با که با او عا و دشمنانه بود پذیرفتن آن بر خاطرش بسیار گران آمد و گرفت محصول هم از اموال شان متعدد دانسته حکم معافی کل محصول از جمیع تجارت

در داد و در جواب حکم کونسل نمیشد و دولت نوشت که چون تجارت بهر سبب از متوسلان انگلیش ساخته مال خود را شرکت آنها
 می برد و در صورت معاضه محصول شان معاضه محصول اکثر تجارت است مگر قلیله از ضعف و بیچارگان که کونسل با انگلیس
 و عمل اینها نمی تواند اندک و بجهت از محصول آنها داخل سرکار می شود بنا برین معاف نمودن جمیع محصولات مناسب
 نمود چه بر گاه مهاجران و تجارت عمد محصول سرکار را باین جا نه دهند و غریبای بیچاره را از بختیدن و قلیل می
 از آنها بهم رسانیدن چه خوب بے داشته باشد و براس استخلاص گماشتگان که قلم شده درین امر انگلیسیان با و
 گماشتگان ما را مقید کرد و بدو اند بر گاه گماشتهاست از قید حکومت خلاص می یافتند و در بخت بارسند گماشتهای ایشان
 هم خلاص می یافتند و خواهند رفت چون این جواب کونسل حکومت رسید کونسلیه ما معاند مالی جاہ که در اینجا جمع بوده اند گفتند که حق
 مالی جاہ ازین معاضه محصول امانت و خفت ماست تا ما را با تجارت دیگر ساوے سازد و اگر اربابا ما مردم سرراشته و صداقت است
 باید بدستور سابق محصول انگلیسیان معاف و از دیگران می گرفته باشد و امید اینست که شمس الدوله را طرفدار می مالی جاہ و مال افتاده
 خواہان خفت و امانت ما مردم گردید است مایه را از طرف کونسل سفارت پیش مالی جاہ می فرستیم تا پیش او رفته آنچه مقرر
 ماست ابلاغ نماید اگر او پذیرفت فوالمقصود و الامیان ما داد آشته نخواهد و شمس الدوله در آن وقت بنا بر آن دعای کونسلیه
 مخالفت مالی جاہ و قنلت طرفداران خود بنا بر قاعده مستمعه غلب بود و مخالفت را آنها ممکن نمی توانست داد و لہذا ناچار گشتن تعین
 حکم آنها گردید و سرسرایت و سرسرایت و از انگلیسیه و یک کپنی تملک لبر کرد که کپتان جانس سفارت روانه می گیر گردید و
 شمس الدوله مصحوب محمدان و دکلای مالی جاہ خطی با جمال نوشته معقل بائی آنها پیغام فرستاد که عهد و پیمانیک روز اذل میان
 ما و شما از طرف کپنی لعل آند و بر و ثانی طرفین ثبت گشته از عهد و موافق مذکور بر گزینا و دے نخواهد بود باید شما هم بر همان قول اقرار
 راسخ و وثابت قدم بایستید بالفعل سبب جلد شمس الدوله اختیار از دست من بیرون رفته و کونسلیه ما دیگر که باشما
 مخالفت دارند و حکومت جمع آمد و طرف آنها بر طرف من و دوستان شما غالب گشته سرسرایت بر دهنی استند ماے آنها سفارت
 میر و تکلیف امر که منظور دارد هر چند موافق رضا شما باشد چون چندان قباحتم ندارد بالفعل پاسبان خاطر سرسرایت
 و دیگر مخالفان خود قبول نموده ایشان را خوشنود و مرض ناید تا قضیه طول نکشد و بخیر فیضاد باے عظیمه نلزد که خدا نخواسته اگر
 جنگنامه باین حد رسد زمام چاره کار از دست من بیرون رفته هیچ امری خاطر خواه شما شصت نخواهد یافت و در صورت استیلا محبت
 من و پذیرفتن مرقومات کار با همه بکام شما خواهد انجامید و کونسلیه ماے مخالفت شما را در عرصه پنج شش ماه حکم بر طرف رسیده از
 کار ما می خود که در اینجا دارند معزول خواهند گردید چون این خط بعالم جاہ رسید گرگین خان را که اعظم رقبا و معتد علیه او بود و جمیع
 حکام مخصوص محاملات انگلیسیه موافق ایاد و اشعار او بکمان آنکه هم مذہب و برضوابط و قواعد آنها آگاه و از احوال شان سبب بودن
 برادرش و دیگر دوستان در حکومت کما ینفخ غیر است لعل می آورد طلبیده و برضمون خط شمس الدوله مطلع گردانید و در باب قبول
 و اقلع امر یک خط شمس الدوله متضمن آن بود و هشاره نمود که گرگین خان که سفایت مجسم و مرد که موجب مغرور و از کل عقلا و نجبا نفوذ بود
 عدم قبول حکم شمس الدوله را ترجیح داده گفت حالا خباباے و انگلیسیان با هم برابر اند اگر اطاعت خواهند نمود و وزیر و زبست
 و خوار و ذلیل و بیقدار خواهند شد و اگر بجرات و اعتقاد کار فرمایید و برضوابط و انگلیسیان مقهور و مغلوب خواهند گشت
 ماے جاہ که خود را تابع راے او نموده بهر حال مطیع و فرمان بردارش بود پس اراده را بجز موده او در خاطر خود تعین نمود
 ذکر اندیشہ مند گشتن مالی جاہ از جکت سیئہ و مہاراجہ سوپ چند طلبیدگان

* * * * *

آنچه از مرشد آباد تا بموگیر در قید و بند

عالی جاهد را بنا بر اطلاع بر اجتماع کونسلیه های مخالف خود در کلکته و شاید به اسباب منازعت با انگلیشیان تشویشی عظیم از طرف حکومت و برادرش بهر سیده بودن ایشان در مرشد آباد مقرون بصلاح حال خود انداخته بپیش آنکه چون حکومت سیده و مرشد آباد سراج الدوله بامیر خیر خان و دو بهرام و در باره میر خیر خان با میر قاسم خان ساخته بزرگ و بدیر حسین و نصیر بوده اند درینو که منازعت با انگلیشیه روسی نمود عاقل جاهد را که شناسا احوال آنها بود اعتمادی بران هر دو برادر نمانده آنها را در تالابوسه خود در شستن صلح امور دانست و چون میدانست که فقط بنوختن خطرات آنها غریبیت موگیر نخواهند نمود بلکه گمانهاست که با از طرف من بنوختن خطرات خود آورده و چون بهر صورت خود را بکلکته رسانند و نصرت مخالفان من بزرگ و بدیر نمانند بنابر آن بکافالیشان محمد تقی خان بهادر کوزه کلاسی شیرازی که حاکم بموگیر و جوانمرد و دیک روسی و دولت خواه و دلت نمک خود و دوست که خود را عجلانه مرشد آباد رسانیده خانهاست که حکومت سیده را فرموده تا بطرف برآمدن در قیام نتوانند و چون مالکاران رستنی که یکی از جابعین گریه کن خان بود در رسد حکومت سیده را حواله او نموده رسید بهر او بگریه و مالکار مذکور را با سه چار بلیش روانه مرشد آباد ساخت تا در آنجا رسید به حکومت سیده راجع برادرش بهرام را بهر و چندی بهرام خود با احتیاط در حضورش آورد اما نسبت بهر دو برادر مذکور در ظاهر سوسه ادب و استخفافی بعمل نیار و محمد تقی خان بر قیام فرمان بقتضی مرشد آباد رسید به خان حکومت سیده را محاصره نمود و پیغام فرستاد که شما هیچ خوب ریشانی را بنوختن خود راه ندیده مارا با جان و مال و آب و زما موس شما کار نیست مگر عالی جاهد شما را سپیش خود طلبیده است تهیه سفر نموده بنوختن جمع بموگیر بروید هر دو برادر مذکور بضرورت چاره در اطاعت دیده و تدارک سفر پرداختند بعد دو سه روز مالکاران من هم در رسید حکومت سیده مع برادر خود بهرام را منتهی مذکور روانه موگیر گردید بعد و رو و ملازمت عاقل جاهد نموده مورد استمال و عنایت گردیده مامور بساختن حویلی و کوشه در موگیر شدند و حکم شد بدستور مرشد آباد مطلق العنان بوده در دربار موافق ضابطه که داشتند آمد و رفت می نموده باشند اما در باطن مردم سحر است نشان مامور بودند تا به خبر دور تر بهیچ طرف رفتن نتوانند آن بلی چاره مانا چاره بر وجه امر بناسه حویلی در موگیر جای که عاقل جاهد اشعار نموده بودند آهنگند و بزرگوار غدار نوعیکه می خواست در ساختن مخفی نماید که حکومت سیده متناوب را که و بهرام را بهر و چندی بهر دو بنیر و حکومت سیده فتح چند بودند و بهر دو بنی عم هم دیگر که بران فتح چند حکومت سیده در حیات پدر و زمان دولت شجاع الدوله ناظم بنگاله در گذشتند دولت فتح چند باین بهر دو بنیر منتقل شد و در عهد ساهت جنگ با قندهار از زندگانی داشتند که شرحش بیایم نیست و دو هفته داشتند که در عهد آنها احمدی از مهاجیان هند و کهن را با آنها مجال برابر می نمود و جمیع مهاجیان گویا عیال آنها بودند و در هنگام جنگ مرشد و اول در و دشمن چون شهر مرشد آباد حصار داشت میر حبیب بر کوشه حکومت سیده قبل از وصول مهاجرت جنگ بلی خبر رنجته غارت می نمود گویند دو کور و در پی فقط جنس ارکاٹ نقد بدستش آمد اما حکومت سیده این قدر نقصان را بر برابر کلبه نشمر و دیدن نوشتن سبند و که در روپی بودند که در سنی باشند یعنی بجز دیدن پارچه کاغذ مهاجرت که بر او تخواه نوشته بدون عذر برساند شخص آنکه دولت آنها بر تبه بود که بیانش محمول بر مبالغه و اغراق می تواند شد و بنابر آن گماشته دو کلا در فقا به دولت آنها مالک مبالغه خفیه شدند و الی آن که سالها بر قوت آنها گذشت و کار مهاجرت بنابر تسلط انگلیشیان بر مملکت بنگاله چنانچه آنها را میسر بود اولادشان ندارند بهر یکی از متهمان آن خاندان به کمال رفا و قوام می گذرانید و درین ضمن خبر آمد آمد سسر امیث اشتیاق یافت

ذکر آمدن شرامیث بموگیر بنابر سفارت کونسل پیش عالی جاهد و گشته شدن آن بیچاره هنگام معاش و در مرشد آباد

عالی جاہ میر عبد اللہ صفو کے را کہ ذکر کش تقریبات مختلفہ درین اوراق گذشت بنا بر آشنائی او با سترامیٹ از عظیم آباد طلب شد
و بعد از پیش در مونگیر چون خبر کوچ نمودن سترامیٹ از مرشد آباد رسید فقیر مع میر عبد اللہ را با استقبال سترامیٹ مامور
نمود و فرمود کہ شما ہر دو را کہ با ستر مذکور آشنای دیرینہ اید و از شما ہر کسے ندارد و استقبال او باید رفت و باید دریافت
کہ مافی الضمیر او چیست و بچہ ارادہ دینجامے آید و بیت نفیر کارہ مع یک مقصد سے فارستہ نویس و دو جامعہ دار ہر کارہ کہ ہر سیکہ
و دہ نفر ہمراہ او بود با ہمراہ کرد و ہر دو جامعہ دار مذکور را فرمود کہ در لباس خدمت کاران یکے سایہ وار ملازم این بمقدار و دیگرے
ہمین قسم با میر عبد اللہ باشند خصوص وقتیکہ ما پیش انگلیشیان مذکور باشیم یا کسے از انہا در خانہ ما آید باید کہ جامعہ داران مذکور ان
وقت از اول مجلس تا آخر حاضر و سامع و ناظر باشند و ہر چہ گفتگو میان ما و انگلیشیان بزبان یا باشاہ و یا بالعل آید انہا ہر روز
نوشتہ سے فرستادہ باشند و یکی از ہر کارہا سے متعین خط مذکور را بچہ کے ڈاک رسانیدہ و تا کید رسانیدش بحضور نمودہ خود
باز آید پیش ما حاضر باشند با این حال فقیر مع میر عبد اللہ از مونگیر کوچیدہ و در گنگا پراشا رسیدہ ہلاقات سترامیٹ بہرہ اندوز
شدیم و در عین معافۃ احوال تعینا سے ہر کارہ ہا بچہ یکہ مامور بودند گذارش نمودیم سترامیٹ و ہمراہیانش احوال ما دریافتہ
و گفتگو خرم احتیاط را کار فرما شدہ و مخفی نہ مناسب بود مذکور سے کردند و بعد از نزول در منزل اغلب اوقات ما در صحبت
انگلیشیان مذکور سے گذشت و ہر گفتگو یکہ در میان ما و انہا سے آمد ہر کارہ ہا مفصل و فقیر مع میر عبد اللہ بھٹو سے نوشتہ
میکرو فقیر بنا بر رفع بذات سے خود میر عبد اللہ با سترامیٹ با و از بلند انچہ منظور عالی جاہ بود گفت و پرسید کہ سبب ان
صاحب چیست ما ہم مجلس صاحب خیر خواہ طرفین ام باید بر مافی الضمیر مطلع گشتہ انچہ حق و صواب خیر و غصبے جانین باشند
گذارش نمایم سترامیٹ نیز بیابگ بلند گفت کہ صاحب ہندیان رو برو سے ما موافق مرصعے ماسخن سے گویند و رو برو سے
عالی جاہ خاطر خواہ ادا نشان بنا برین مرصعے طرفین مستور ماندہ انچہ منظور راست پیرایہ ظور سے یا بدبراسے ہمین اینقدر مسافت
طے نمودہ ما خود برا سے سفارت آمدہ ایم تا رو برو سے عالی جاہ انچہ گفتن است بگویم و انچہ ارگوبیدہ باشد و ہم بنا برین ما را حاجت
و رجوع درین باب با کسے نیست و در اختلاط احوال و قدح بسیار میان ما و انگلیشیان مقتضا سے صلاح وقت بعلی سے آمد
تا عالی جاہ از طرف ما مردم بدلمان نگشتہ مجوز اید او اضرار مانباشد و روزیکہ گفتگو سے مذکور میان من و سترامیٹ گذشت
نبہ ہم نوشت و ہر کارہ ہا نیز معروض داشتہ در ہا گلیور رسیدہ بودیم کہ خط عالی جاہ بہ بندہ و میر عبد اللہ متضمن طلب ہے و
رسیدہ و در ان خط نوشت کہ ہر کارہ سترامیٹ بشما از ما فی الضمیر خود آگاہ ہے نمیدہد بودن شما در انجا سے فائدہ است
باید قبل از آمدن ستر مذکور شما خود را بحضور رسانید بندہ و میر عبد اللہ پیش سترامیٹ رفتہ مضمون خط ظاہر نمودہ مرخص
شدیم روز دوم ہلاقات عالی جاہ رسیدیم +

معاودت فقیر مع میر عبد اللہ و گفتگو سے کہ با گرگین خان فقیر را رو سے داد و در حضور عالی جاہ

در راہ ہر کارہ ہا سے او متواتر بتا کید طلب میر سید ندید رسیدن بحضور پرسیدن آغاز نہاد بندہ و میر عبد اللہ انچہ دیدہ و
شنیدہ بودیم مذکور کہ ہم چون میر عبد اللہ مبرور و مرحوم تقریر و لپیہ نداشت از گفتگو سے آن سے چارہ منجر ہو مکہ گشت
و بعضے کلانش مانہ پسندیدہ ملاست نمودہ مرخص فرمود فقیر و میر عبد اللہ بخانہ ہا سے خود رفتہ اسودیم وقت عصر بود کہ آدم
علی ہر ابیم خان بہادر لطلب بندہ آمد و گفت کہ جناب عالی صاحب را ہمراہ مخلص طلبیدہ اند تشریف باید آورد و بندہ کلبان

پوشیدہ سہراہ رفت دید کہ در خلوت جامہ کن جام علی جاہ و گر گین خان رو برو یک چشم شستہ اندیدہ و کبھی علی ابرہیم خان
در کینج دیگر نشست مایہ جاہ مذکور کہ از زبان بندہ شنیدہ بود با گر گین خان نے گفت آخر بندہ را فرمود پیشتر آید و آنچه دریافتم
ایہ با گر گین خان بگوید بندہ اندکے پیش آمدہ رو برو کے گر گین خان نشست خان مذکور بنا بر آنکہ عالی جاہ گفتہ ہائے میرا
لائق اعتماد و نڈانہ با عالی جاہ گفت کہ نواب صاحب اگر کسی از خیر صد را انگلیش را بشکافد معلوم نخواہد کرد کہ مرکز خاطر او دماغی
چیت لعبازان کیوں متوجہ شدہ پرسیدن گرفت فقیرانچہ با عالی جاہ گفتہ بود گفتنش آغاز نہاد دوسہ کلمہ شنیدہ و کبتر
مضطرب شد و گفت کہ صاحب اینقدر چہ اسے گوئید من چہ از خیر از شناسے پریم جو اش را بایہ گفتہ گفتم بہر سید گفت اول خود
آنکہ ارادہ مسٹر امیٹ چیت و درینجا کہ سے آید بانواب صاحب ارادہ دغا دارد یا نہ دیگر آنکہ ہر کار کے قلعہ و فوج منظور دارد
یا چیز کے دیگر دیگر آنکہ با ارادہ دوستی دارد یا دشمنی بندہ کہاں حیرت در روے او دیدہ گفت کہ بندہ را از سوا الما سے
صاحب لعجب سے آید بہین زمان و حضور عرض کردہ آید کہ اگر کسی سینہ انگلیش را بشکافد برضا میرش آگاہی نخواہد یافت بہر گاہ
چنین باشد بندہ چگونہ بر کنون خاطر مسٹر امیٹ آگاہی یافتہ باشد و انچہ اندیشہ دغا از طرف او نماید محل حیرت ست او نہاد رخا
شما سے آید باید از شما اندیشہ دغا داشتہ باشندہ آنکہ شما از دین اندیشہ تہاراد خاطر خود راہ دہید و انچہ در بارہ تجسوس ہر کار کے
استفسار سے نمایند ہر کہ درین قلعہ و در لشکر شما خواهد آمد بقدر شعور و لیاقت خود بر کم و کیف آن مطلع خواهد شد منحصر بمسٹر امیٹ
چیت و انچہ از ارادہ دوستی و دشمنی استفسار سے رود او ہر اسے بعض سوال و جواب نزد شما آمدہ است اگر راستہ مناسے
او خواہید نمود دوستی یا شما خواهد کرد اگر مخالفہ مرصعہ اولیٰ خواہید آورد و یقین ہے کہ خصوصیت و دشمنی خواہد انجامید این
سخن ہا خود قابل پرسیدن نیست عالی جاہ تصدیق اقوال فقیر نمود و گر گین خان کہ از ہمیشہ با من بد بود بدتر شد و بندہ را علما
مرخص نمود بندہ در کمال حیرت تماشا سے قدرت پروردگار کہ در عصر ماچہ قسم دم سپہ سالارہ مرجع حل عقد عظام امور شدہ اند بر خاستہ
نجانہ خود آمد صبح آن روز عالی جاہ برادر خود میر علی خان و راجہ نوبت را سے را برای استقبال مسٹر امیٹ فرستاد و روز
سوم کہ غرہ ماہ ذی قعدہ سنہ یکترار دیکھد و ہفتاد و شش ہجر سے بود مسٹر مذکور بگوئید رسیدہ جا نیکہ بر اسے ورود او معین و حمیہ
تا بر کے او بر پا گشتہ بود منزل نمود و عالی جاہ برای ملاقات او رفت و مدار او ممانعت خیالین ہمہ گیر لعل آمد روز دوم مسٹر
امیٹ و مشربے و کپتان جان سن و مسٹر کلشن کہ جوان نوجاستہ و شکفتہ خاطر و فار سے را درست اخذ کردہ با بندہ دہ بہین
ملاقات استقبال دوستی بسیار ہمسایندہ بود و دوسہ انگلیش دیگر با اتفاق بر اسے ملاقات عالی جاہ آمدند عالی جاہ موافق
مناہجہ چند قدم از سند خود بطریق استقبال پیشتر رفتہ آورد و بر کر سے ہا کہ بر اسے نشستن شان گذارشتہ بود و نہ نشاندہ نمود
با آنا نشست و رسوم تواضع عطر و بان و خواہنا سے لباس بر مسٹر امیٹ مع اضافہ خواہ لعل آوردہ مرخص ساخت ہنگام
رخصت نیز تا سفر فرشت مشالعت نمود و لعبازان ضیافت نمود و مسٹر امیٹ مع جمیع انگلیشیان کہ کو رہنگام شب موافق وعدہ آمدہ
با نصف شب تماشا سے رقص آتش باز سے دیدہ و طعام خوردہ بجاسے خود برگشت از ان باز کردہ آمد و رفت انگلیشیان
مذکور لعل آمدہ جواب دسوا نہاد رہبان آمد و گلہ ہائے ہمہ گیر بسیار مذکور شد لیکن ہر بار صحبت بنا چاہنے اختتام سے یافت و دو
آمدن آنا بر سر دروازہ حجاب کا جاہ حو کے کہ موجب رنجش و استخفاف آنا باشد لعل سے آوردند چنانچہ کیا مسٹر امیٹ
و غیرہ رو برو عالی جاہ آمدہ شکایت حرکات سے موجب بوابان و مستحفظان درو و لقتش نمودند میر تقاسم خان عدم
اطلاع خود در ان امر غایب نہ نمودہ مذر با خواست اما آنا سے نہ استند کہ این حرکات بحال چاکران بدون مرصعہ عالی جاہ

نیت از زود خاطر می شدند لیکن چون مذر خواست بسیار می نمود چاره غیر از تصدیق اقوال او نبود روزی ستر کلمش و
کمپتان جانس و افق ضابطه خود اول صبح بر اسب سوار بر اسب سیر و شکار از خیمه های خود بیرون رفته خواستند که اندک دورتر
روند پیاده های ملازم عباسی جاہ و جمعیت سواران نیز از چار سو پید اگشته انگلیشیان مذکور را از دور رفتن مانع آمدند آنها ازین
حرکت تحیر گشته بنا بر غلبه خود بد رشتی و غلظت پیش آمدند پیاده های برق انداز عالی جاہ سخند خبگ شده فنیله های تفنگ
را روشن کرده در فراحت افزودند انگلیشیان مذکور هیچ تاب بسیار خورده مجبور و ناچار برگشتند چون ملاقات عالی جاہ آمدند
شکایت این امر از عدد بر رده قیل و قال بسیار در میان آوردند میر قاسم خان انکار محض نموده عذر عدم اطلاع خود بچندین
مذخواست لیکن اول آنها غبار این حرکات اصلا بر نخاست بلکه روز بروز تر گشته بد بابت اشتی گردید و بر روز میر قاسم خان با اتفاق
خود مثل علی ابراهیم خان و میرزا شمس الدین غیره درین باب بشوهر می نمود و اینها مثل و تفکر نموده سخن مناسب جواب شتر امیت بمرسانیده بپاس
ممنوع و ندیده اگر چه به تمت دوستی انگلیشیان بحال سخن گفتن رو بر و آوردن مخصوص نشد اما بعلی ابراهیم خان بهادر و میرزا شمس الدین
اکثر سخنان لائق که منقض اشتی مرغ غبار کرد و رفت و تقاریر و گفته قیاحت مکا و محاد می فغانید و آن بیچاره بالبعینه بعالی جاہ میسانیدند
عالیجاہ هم فنیله می پسندید لیکن وقت عصر که گرگین خان آمده تالیک پر صحبت خلوت بعالیجاہ شیدا جمیع مشوره با گفته علی ابراهیم خان
و دیگر دولتمدان از لوح خاطر شش شسته سخنان لاطال خود را بر صفحه ضمیر و بنوسه مرسم و مرسم می ساخت که حکا صلاح آن
متغیر بود و چنانچه یکبار علی ابراهیم خان تنگ آمده عریضه بعالی جاہ نوشت که هرگاه ملتسات بنده و دیگر دولت خواهان بر خیزد
پسند خاطر مایم آمده باشد بایا و اشعار گرگین خان پذیرائی نمی تواند یافت درین صورت خود را و دیگر مخلصان دولت خواه
را در تعب افکنان و تبایل تفکر سیر بردن سودی ندارد آخر آنچه گرگین خان بهادر التماس نمایا بعلی می آید لیس نسب نکند نام
این معامله بکفت اختیار گرگین خان گذشته خود را و دیگر مذکوران دولت راجعت عبت رنج نباید داشت و هر چه گرگین خان
بعرض رساند مطابق آن چنانچه بعلی می آید بعلی باید آورد و مشر امیت و غیره را بجرکات سبک که لائق شان خدا و ندان قنار
نیت از زود خاطر نباید ساخت اگر باینها مصالح نمودن و با اتفاق و اشتی بون منظور است این قسم منلو کما اصلا ربط
بدماندار دو اگر سخن آنها پذیرفته نیست و اراده برکنجین غباریجا و کارزار اصلاح گرگین خان در خاطر عاطر جا گرفته باز هم سفر
را رنجاندن از قانون سپهبدی و جهان با نی بیرون و لائق شان خداوند میست اشفاق و الطافیکه از همیشه با اینها سلو
و معمول بوده درین وقت که سفارت آمده اند قدری بران باید افزود و خوشنودم خص باید فرمود و با استعداد و حروبی منظور
است باید کوشید چه حرکات مذکور نه بر سطوت و شوکت جناب عباسی می افزاید و نه از قدر و منزلت آنها چیر می کما
غیر ازین که بنیاد کینه و عدا و تما حکم تر شود دیگر سودی ندارد چون این کلمات بگوش گرگین خان رسید بخند و از آمدن دربار
دوم روزی تقاعد و زید و درین ضمن کشتی از مکتبه پر بار بعضی اجناس و در تحت اجناس پانصد ضرب بندوق چقا قی که بگوشتی
عظیمی باده می رفت در رسید و گرگین خان فراحت نموده راضی بگذاشتن آن بود و مشر امیت مکرر بر آید م تماشای آن کشتی
و مردان بدون فراحت و تحس موافق معمول معروض داشت بخش پذیرا می یافت علی ابراهیم خان گفت که کاوش
درین خصوص فائده ندارد اگر اتفاق منظور است رفتن بند و قما بگوشتی چه قیاحت دارد و اگر خبگ هست برود و بنهار بندوق
بالفد و دیگر هم اگر افزود باشد چه می شود هرگاه از و بنهار بخجینید و بنهار و پانصد هم توان خجید عالی جاہ گفت کسی این سخن با
گرگین خان نمی تواند که بگوید علی ابراهیم خان فرمود که اگر مرصه حضور باشد با گرگین خان گفتن چه قدر کار است عالی جاہ گفت

البتہ رفتہ بالاو باید گفت و باید پرسید تا او چه صلاح سیدہ علی ابراہیم خان قبول نمود و عالی جاہ مضطرب گشتہ راجہ نوبت را سے و علی ابراہیم خان را پیش او فرستادہ استند عا سے آمدن او بدربار و استشارہ در خصوص این کار نمود علی ابراہیم خان و راجہ مذکور پیش او رفتہ پیغام علی جاہ رسانیدند کہ گین خان برآشت و جواب داد کہ من داروئے تو پ خانہ و مرد سپاہ سے ام بامشورہ کار سے ندانم مشورہ از صاحبان دولت خواہ خود بہ پرسند ہر گاہ حاجت بہ خبک خواہ شد و مرا خواہند فرمود در خبک حاضر بودہ راضی تقصیر نخواہم شد مشورہ را سے دانم راجہ نوبت را سے از عیب آزر دگے از غاموشے گزیدہ بسو سے علی ابراہیم خان دید علی ابراہیم خان کہ گین خان را مخاطب نمودہ فرمود کہ نواب عالی جاہ از داروئے تو بخانہ خود صلاح پرسیدہ و ظاہر است کہ بے صلاح شکار سے نمیکند پس چرا آنچہ در حق خود آقا سے خود بہتر سے داند یعنی گوید کہ گین خان رو سے بسو سے علی ابراہیم خان نمودہ خواست کہ جواب در از جواب تبصیر و تمثیل ادا کند ہر دو دست خود و احماد سے سہد گیر گنداشت نہ گفت کہ با فعل نواب صاحب انگلیشیان این قسم یعنی برابر ہد گیر اند باز انگشتان یک دست خود را بلند کردہ انگشتان دست دیگر را فرو گرفت و گفت اگر اطاعت مسٹر امیٹ نکنند این قسم برآنها غالب آید و اگر اطاعت کنند بطور انگشتان دست دیگر مغلوب خواہند بود دیگر نخواستہ از ہر دو دست انچہ پسند خاطر باشد لعل آل رند فرستادہ ہا از انجا بر خاستہ احوال را من عن با علی جاہ ظاہر نمودند و داعیہ مصالحہ بالہ و موقوف گردیدہ ہنای سے سناخت گنداشتہ آمد مسٹر امیٹ ناچار گشتہ رخصت خواست اول خود ارضی بر رخصت احمد از انگلیشیان گور بنو داخرالامر گفت و شب و دل بہار شد کہ مسٹر امیٹ و انگلیشیان دیگر بروند اما مسٹر سے را بعض میرزا محمد علی وغیرہ عالی خود کہ در کلکتہ مقید بودند و رمونگیر گنداشت موعود آنکہ ہر گاہ آنها خلاص شدہ خواہند آمد مسٹر سے را ہم مخض خواہم نمود مسٹر سے ہر گ خود مستعد گشتہ راضی بامدن در مونگیر شد و مسٹر امیٹ وغیرہ مخض شدہ بسو سے بجزہ و شیتہا سے خود روانہ کلکتہ گردیدند

ذکر برگشتن مسٹر امیٹ وغیرہ انگلیشیان بطرف کلکتہ از راہ دریا و جنگیدن ستراسن در عظیم آباد بامیر محمد سے خان و غالب آمدن اول بار و گرفتن قلعہ عظیم آباد و کرختن میر محمد سے خان و رسیدن فوج دیگر از مونگیر آخر ہمان روز و برگشتہ آمدن کمیر محمد سے خان ہمراہ فوج مذکور و غالب آمدن بر مسٹر اسن وغیرہ بہ تقدیر اینز و قدیر و کشتہ شدن مسٹر امیٹ و مرشد آباد و انتہاب یافتن نائزہ عناد و فساد

چون مسٹر امیٹ دید کہ عالی جاہ مطلقاً کلتہات اورانشیند و ہیچ وجہ خاطر دار سے او لعل نیار و دنا چار در کمال غیظ و کد و بطرف کلکتہ برگشت و مسٹر اسن نوشت کہ میان ما و عالی جاہ صحبت و زکرت منہج مجاہدہ و مقاتلہ خواہ شد شاخسہ زار و مستعد کار زار بودہ ہر چہ از دست برآید و ران قاصر نخواہید شد مسٹر اسن ہم کہ دل پر سے از عالی جاہ داشت و با خیل و کوسبکہ موافق خود در کلکتہ بقیین سے پنداشت کہ بجز رسیدن ستراسن بکلکتہ حکم کونسل متضمن جنگیدن با عالی جاہ و انتزاع ملک از دست آن برگشتہ بخت خواہد رسید چند روز انتظار گذشتن ستراسن از حدود حکومت عالی جاہ و جامع سپاہ پوشیدہ چون بحساب روز کو چ مسٹر امیٹ از مونگیر معلوم نمود کہ الحال ستراسن از احاطہ افواج عالی جاہ بیرون رفتہ بکلکتہ رسیدہ ہا تبیہ جنگیدن بامیر محمد سے خان و تہیہ قلعہ عظیم آباد جزم نمودہ رقتہ بہیچ کس ترس کہ سالار فوج انگلیشے متعین عظیم آباد بود نوشت کہ امشبہ باطل فوج در کوشے آمدہ جمعیت باید نمود و صبح بر قلعہ رختہ ابواب حصار را باید گشود و در کوشے زنیہ ہا سے متعدد

از نئے دھوپ سبک ابرامان بالاسے حصار مرتب و تیار نمودہ نگہداشت و پاسے از شب گذشتہ بذا اکثر فلرٹن کہ برعبر بنخشے و در
وسط شہر خانہ داشت رقعہ نوشتہ طلب داشت و اکثر مذکور بے اطلاع از داعیہ حرب و خبک برخاستہ پیش سترالسن
رفت بعد رسیدن در انجا معلوم نمود کہ ارادہ حبست میرمہدے خان بنخیز از داعیہ انگلیشیان در قلعہ بختہ عظیم آباد کہ دارالامان
صوبہ مذکور بود در استراحت و افواج متعینہ فصیل ہاسے حصار نیز بنا بر بنخیر کے دبی انتظامے ضوابط کا حال کیا دین بیا
رواج و انتشار یافتہ بعضے حاضر در خواب و تیار و اکثرے در خانہ اسے خود متفرق عیش و آرام بودہ مستعد قلعہ دار کسے
نمود میجر کسترس و غیرہ انگلیشیان با افواج ہمارے خود پاسے جلادت پیش نہادہ زینہ ہاسے مرتب را بر دیوار حصار از طرف
برجیکہ بر لب دریا سہ ماہین عیلمیر عبداللہ و کوٹھے انگلیشیہ است گذشتہ سحر و جمعہ دو از دہم ماہ ذی الحجۃ الحرام سنہ
یکہزار و یکصد و ہفتاد و شش ہجر کے بقدم جرات بالاسے حصار برآمدند از استحفاظ قلعہ قلیل جماعتے کہ در گرد و نواح آن مکان
حاضر بودند بعد از افغہ پر داختم بعضے از انگلیشیان و تلمک ہمارا مجروح ساختند با قیامدگان اندرون شہر در آمدہ یک فوج از
بازار کمان کہ ماہین دروازہ مغربے قلعہ پادشاہے است و فوج دیگر از کشرہ نو در دراستہ محلہ دیوان شلک کنان پیشتر
گذشت میرمہدے خان و دیگر افواج متعینہ شہر و حصار نشیندن آواز توپ شلک خبردار و از خواب غفلت بیدار گشتہ
بہر ہمتیکہ در ان اضطراب میسر گشت بر رو مخالفان شتافتند تا بسرشتہ گوربتہ رسیدہ مقابلہ رویداد از ان طرف
شلک بندوق و سردادن توپ چہرہ دارا التبار کے شروع افتاد محمد امین خان مع خید کس کہ ازین طرف مجروح گشتند
و دیگر انرا پاسے ثبات و قرار بغیرید و شکست بر میرمہدے خان و شیخ برکت علی و محمد امین خان و غیرہ افتاد میرمہدے خان
از راہ دروازہ مشرقی بدر رفتہ ارادہ رفتن بسوے مونگیر نمود و شیخ برکت علی مضطرب الاحوال از کھر کے رانے
بدر رفتہ بے سرو پا بر لب دریا چہ دہوہ رسید و مضطرب راہ نے برید محمد امین خان برگشتہ داخل عمارت چہل ستون
زین الدین احمد خان گزیدہ دروازہ را بر وے خودیت و در انجا مستعد مافہ نشست تا پھر پیش آید و لال سنگہ ہزاری دروازہ
قلعہ بختہ را بے تدانہ ایتاد و بندوق میں و از چہل ستون ہم کوے بندوق بہین قسمے بارید و افواج انگلیشیہ در تمام شہر شتر
گشتہ تفصیل در دوج حصار شہر استحکم ساخت و از دروازہ مشرقی تا دروازہ مغربے غیر از چہل ستون و قلعہ پادشاہے
کہ در انجالال سنگہ و محمد امین خان قائم بودند تمام شہر در عمل انگلیش درآمدہ تا دوپہر ہر جادست تلنگان و سہ کارہ و لچہ ہاسے
لشکر انیشان رسید خانہ اسے مردم را بنجا طرح تاراج نمودہ پر کاہے در ان خانہ نگہداشتند و این عمل کاہے از شکر
انیشان تا آن زمان بعل نیامہ بود و دین عمر میرمہدے خان بفقوہ رسیدہ بود کہ افواج دیگر از مونگیر فرستادہ لچاہ
یکمک میرمہدے خان و حصار عظیم آباد رسیدہ میرمہدے خان را بہ اسحال مشاہدہ نمود و کیفیت پایداری کے محمد امین خان
و لال سنگہ در چہل ستون قلعہ دریافتہ مع میرمہدے خان بغرم انتزاع شہر از دست انگلیشیہ پاسے شتاب عازم شہر عظیم آباد
شدند از راہ لب دریا تا بہ برج درگاہ سید معروف رسیدہ سربراہ در دو لطف دروازہ مشرقی پورش نمودہ چون نزدیک
بدروازہ مذکور رسیدند انگلیشیان دو توپ خود را از دروازہ مشرقی بیرون کشیدہ بر پل خندق قائم کردند و خود وصف
لستہ مستعد مافہ ایتادند میر ناصر داروغہ بان واران و جعفر خان و عالم خان کہ پیشتر از مالکار ارستہ رسیدہ میرمہدے خان
را ہمراہ آوردہ بودند لفظرب بانہا کے متواتر و بندوق و مانگ جمعیت افواج انگلیشیہ را متزلزل و متفرق کردہ ایندہ حملہ آوردند
فوج انگلیشیہ را اول از دست رفتہ پاسے ثبات برجا سے نامذہبچ آستینے در ہر دو توپ خود زدہ راہ فرار ہمو دند و میرمہدے خان

مع سربسردار مذکور تازہ رسیدہ در تعاقب شان دودیدند با سماع این خبر افواج دیگر را کہ بر برج و حصار استوار بودند نیز ضرر
 عظیم رویدادہ بار فرار اختیار افتاد و فتح و نصرت نصیب اولیاسے دولت عالی جاہ گردیدہ حصار از دست رفتہ باز دست
 انگلیشیان گریختہ و از شہر بیرون رفتہ کوشے خود را استوار ساختند افواج منصورہ عالی جاہ از بالا اسے فضیل طرف کہ شہر
 برومنہ از دھام نمودہ کوشے را نیز توپ اندازے گرفت ستر اسرار بالیقہ السیف فوج انگلیشیہ تاب ستقامت در کوشی نہانہ
 آخر شب گریختہ بہ چادے خود کہ در باسے پور بود رفت درین عمرتہ مالکارارستے با شش بلین و ہشت توپ و سراجام آگ
 رسیدہ بامیر محمد خان وغیرہ ملحق گردید و ہنگام صبح اگر گریختن ستر اسرار کا گشتہ بہیت مجموعے در تعاقب افواج انگلیشیہ
 غرمت نمود ستر اسرار بر این احوال مطلع گردیدہ در انجا ہم طاقت پادارے نیافت و بسوارے کشیدہ مع فوج خود بط
 چہرہ اوزا نجا در دریا سے سر جو کہ آن طرفش حد صوبہ شجاع الدولہ است عازم گردید رام ندے فوجدار سکر کار ساران جنگلو
 بقدرے بود جرات را کار فرما گشتہ بر سر آہنا تاخت و از طرف کبکسر مع فوج ہمراہے خود و دیگر افواج متعینہ آہنا
 بککرام ندے بانجا رشتافت چون اجل ستر اسرار وغیرہ انگلیشیہ ہمراہش رسیدہ بود با آنکہ دوسہ بلین فوج ہمراہ داشت
 چیزے از دست آہنا بر نیامد و اسیر نیچہ تقدیر گشتہ در دست رام ندے وغیرہ گرفتار آمدند و این خبر بفضل لہا بہ جاہ
 رسیدہ سرماہ از دیاد تھوت و غرور و وسیلہ اطاعت را کہ گین خان از خرد و در گردید وقت عصر اول خبر منعلوے میر محمد خان
 و مفتوح شدن حصار عظیم آباد بر دست انگلیشیان رسیدہ و جان از قالب میر قاسم خان بدر رفت و دہر شب گذشتہ
 خبر رسیدن میر ناصر وغیرہ و غالب آمدن میر محمد خان با عانت این فوج بر انگلیشیان و انتزع نمودن قلعہ از دست
 ایشان و گریختن ستر اسرار مع باقی فوج رسید و جان از تن رفتہ میر قاسم خان باز بہ بدنش برگردید بہا وقت حکم
 بنواختن نوبت شادیانہ نمود و صدک لغارہ شادمانے از لغار خانہ او یکوشش اعلا و ادائی رسید صبح ملازمان برے
 گذرانیدن نذر و مبارک باد شتافتہ و بار بجا یافتہ بگزرا نیدن نذر میادرت جستند چون میر عبد اللہ را بہین اندیشہ غلب
 انگلیشیہ رخصت برفتن عظیم آباد دادہ بود کہ مبادا بیاس آشنائی با میر عبد اللہ با انگلیشیان ساختہ از طرف خانہ خود
 کہ متصل بکوشے آہناست راہ داخل شدن دہمیر مذکور و فقیر اتفاقا ہر دو برابر ہم بحضورش رسیدہ نذر مبارکباد
 گذرانیدند بہ میر عبد اللہ گفت کہ شماے گفتید کہ انگلیشیان مردم رازندہ سے خوندے سے رو بروے آہنا نمی تواند
 میر مرقوم را حواس بر جانماند و ندیدہ را گفت کہ آشنائی شما یعنی ڈاکٹر فلرٹن با من عجب سلوکے کردہ فوج را صفحہ خانہ
 خود طلبہ شتہ این ہنگامہ بر پا نمودند و ندیدہ عرض نمود کہ من در چہ عرضہ ام کہ با آہنا آشنائی تو انم شد آشنائی ڈاکٹر با خابا
 ما مردم را باید کہ با آشنائے آقا و دوست او دوست باشیم و با دشمنانش دشمن اگر ڈاکٹر دوست سکر کارست ما ہم دوست
 اویم و اگر دشمن است ما زیادہ تر دشمن اویم القصہ بعد اصفاے این خبر کہ را حکام نوشتہ بحکام حمالک محروسہ
 خود فرستاد کہ میان ما و انگلیشیان الحال آشتی و وداد نامندہ و او تھا متحقق گردید ہر کجا ازین جامعہ ہر کویا بند آشتی
 بگزرا نند و شاید دوبارہ سترامیث حکم صرح برے کشتن او و ہمراہیانش نوشتہ باشد یا ہمیں حکم عام کہ در مشد آباد
 رسید سترامیث بیچارہ را مع ہمراہیانش شہسوار بیگ وغیرہ جامعہ داران ملازم میر قاسم خان محصور نمودہ بہر چند
 عجز و الحاح سے نمودند کہ رازندہ پیش میر قاسم خان بفرستیدہ بفلہ یا سے بے تنگ مار سخنان شان گوش نکرد و روز
 پنجشنبہ تباریخ بیچہ ہم دیچہ سہہ لکھزار و یکصد و ہفتاد و شش ہجرے ہمہ آہنا را بہ تیغ بیدریغ گذرانیدہ سہ آہنا رازند

عالی جاہ فرستادند و جان روز کو گئے جائے انگلیشیہ کہ بقا سا بازار اشتہار داریہ تاراج رفت * * *

ذکر تقسیم نمودن کونسل کلکتہ جنگ میر قاسم خان و بر آوردن میر جعفر خان بریاست بنگالہ و عظیم آباد و نتیجہ مواد اعظام فساد و مفید رسیدن سسرالسن وغیرہ انگلیشیان بمونگیر نزد عالیجا و جنگیدن محمد تقی خان بہادر و زواج کٹوہ با فوج انگلیشیہ و کشتن شدن بکمال شجاعت در عین روز گاہ

میر محمد قاسم خان چون دید کہ الحال غیر از جنگ چارہ نماند محمد تقی خان بہادر فوجدار بر ہیوم را حکم خبر دار سے و تیار سے محاربہ انگلیشیہ نوشتہ جعفر خان و عالم خان و شیخ بیست اندہ وغیرہ را بیک اور فرستاد و مامور ساخت کہ بر گاہ انگلیشیان از کلکتہ بقصد آمدن بر آیند خان کو رہنما بلکہ شتاب و افواج متعینہ بمیر شد آباد رسیدہ سامانے کہ حاجت بان بود از رسیدہ محمد خان نائب زفاست مرشد آباد و درخواستہ بطرف پلا سے و کٹوہ بیرون رفت و محمد تقی خان بہادر نیز با فوج آراستہ خود از بیروم نہ منت نمودہ در کٹوہ اقامت و در زید چون خبر کشتن شدن سسرالسن کلکتہ رسید شمس الدولہ بہادر گورنر خطہ متضمن تہدید و وعید بسید محمد خان نائب عالی جاہ نگاشت بجل مضبوطش آنکہ کشتن سسرالسن بیچارہ کہ بسفارت رفتہ بود از چہ راہ لعل آمد و این بہت ہم در آن خط مندرج بود و بیست باین شانمان و رسم کیاں فرستادگان امین از زیان چہ و نیز غلامہ این مضمون اندراج داشت کہ اگر این حرکت زشت برای خود بے حکم آقا لعل آوردہ اید سزا آن در کنار شامانادہ خواہ شد و اگر بفرمان میر قاسم خان نمودہ اید تقسیم تاکو و کار جهان در میان ما و ایشان چہ خواستہ است و امید ارسال این خط کو نسلیہ ہا سے کلکتہ را آتش بجا نہاد و گرفتہ اجتماع نمودند و شمس الدولہ را حامی عالی جاہ دانستہ دشمن او نیز بودند اتفاقاً شمس الدولہ و کوران روز کسل مزاج سے عارض و اائق آمدن بکونسل بدو دہندہ اور کونسل حاضر شدہ سسرالسنک عماد الدولہ بہادر بجلادت جنگ را کہ شمس الدولہ یکدل و یک زبان و خود نیز از جملہ کونسلیہ ہا بود در کونسل فرستاد تا بعد بر ہمارے شمس الدولہ خواستہ در جواب سوال انچہ حاجت افتد از طرف شمس الدولہ گفتگو نہائے بعد از آن کہ سسرالسنک شمل اجتماع کونسل گردید کونسلیہ ہا سے دیگر احوال شمس الدولہ را پرسیدہ نہاید نشر احوال سسرالسنک ہا بودند و ولایت شان افزود چون این اجتماع بارادہ مشورہ مجاہدہ با میر قاسم خان بود گفتگو سے این امر شروع نمودہ از شدت غیظ و تیش در گفتگو سے خود دار سے نتوانستہ بعضی سخنان نامناسب بت شمس الدولہ و سسرالسنک بر زبان آوردند سسرالسنک با آنکہ کوہ تحمل بود تا بآن سخنان سسرالسنک نیارودہ با ہمدگر خوشونتہ و میان آمد شمس الدولہ باستیلا این خبر بلباس حالت بیار سے کہ در برداشت بکونسل خانہ مشتافت بعد از ورود و وقعود در آن مجلس پرسید کہ صاحبان چہ سے فرمایند و مرضی چیست اکثر کونسلیہ کہ با سسرالسنک و سسرالسنک ہمدم و ہم نفس با مالے جاہ و شمس الدولہ ناخوش بودہ اند و کشتن شدن سسرالسنک و مغلوب گشتن سسرالسنک بر جرات شان پاشیدہ بود از شدت غضب نے محاط مال مال زبان بہین مقال کشادند کہ مرضی ما غیر از انتقام سسرالسنک است از عالی جاہ و جنگیدن با آن کینہ خواہ دیگر چہ سے تواند و شمس الدولہ در جواب آن بر کاغذ سے نوشت کہ سسرالسنک غیرہ جائے بسیار از سرداران سولہ داران انگلیش در دست میر قاسم خان گرفتار اند بہر گاہ ازین طرف افواج ما بجنگ عالی جاہ دستصال اوردو یقین است کہ بر سر انگلیشیہ عالی جاہ اتفاقاً خواہد کرد مناسب و مصلحت آنست کہ اول سسرالسنک سے و آشتی استخلاص مفید ان خود از دست آن سفاک سبے باک نایم و بعد از آن بمنار عہد انتقام پردازیم چون کونسلیہ ہا سے دیگر را طعن غالب بلکہ یقین بود کہ شمس الدولہ حمایت و نصرت میر قاسم خان سے نماید این سخن اورا ہم محمول بر تیز ویر نمودہ بر آشفتنند و در جواب بران کاغذیکہ شمس الدولہ

نوشتہ در کونسل انداختہ بود ہر سیکے بہ سطح خود نوشت کہ اگر صد برابر مقیدان را میر قاسم خان بکشد مارا غیر از انتقام امرے دیگر با او منظور نیست و ہرگز در آشتی با او نخواہم زد شمس الدولہ کاغذ مذکور را کہ دست او نیز عمدہ بر آفرغ بدنامے او بود بر داشتہ و چینی گذاشت و گفت الحال بدون تامل بہ غاصتہ پیش میر جعفر خان باید رفت و اورا بجاسے میر قاسم خان منصوب ساختہ با فوج خود باید فرستاد و باتفاق پیش میر جعفر خان آمدہ خان مذکور را تکلیف امارت بنگالہ و رفاقت عساکر خود نمود و بعد گفتگو و تعیین بعضی شرط و استحکام قول و قرار بایمان و اقسام تہیہ سفر نکند خود و میر جعفر خان درست دیدار کلکتہ بارادہ جدال و قتال با عالی جاہ برگشتہ اقبال برآمدند و مشران غیرہ انگلیشیان بدست رام نہ ہستے فوجدار سرکار ساران و سمر و گرفتار آمدہ توپ و بندھما چھتے اینہا مع اسباب و سراجا میکہ در کوشے و باقی پور سمرہ مشران ہن بود بہ ضبط سرکار عامے جاہ در آمدہ انگلیشیان مقید را میر قاسم خان حسب الحکم عالی جاہ بنوگیر فرستاد و عالی جاہ مشران غیرہ سرداران را جو الہ شیخ فرحت علی نمودہ سولد اداں بجایہ را نیز مقید داشت و سرجا انگلیشیان بدست عمال میر قاسم خان آمدہ بودند بانہا حکم فرستاد کہ بیچارہ ہارا از تیغ بگذرانند بعضی از انہا ترحم نمودہ بقتل کار فرمودہ چند روز درنگ کردند بعد از ان کہ علیہ فوج انگلیشیہ شناسا ہدہ گردید مقیدان را سردادند و بعضی از انہا کہ خیرہ سربے خرد و بطرف مغرب دور از فوج انگلیشیہ بودہ اند مقیدان بیچارہ را نیز بر تیغ بیدریغ کشیدند مشران غیرہ انگلیشیان را بسجالات شیخ فرحت علی و گرگین خان سپردہ کمال تاکید در حفاظت و نگہبانی آنہا سے نمود و روزے ذکر فکر احوال عسرت و تقصیرات خود و بفقیر گفتمہ فرستاد و فقیر نظر بر اینکہ آن عزیز آشنا و بر من احسانا کردہ سخن در بارہ او گفتن ضرور است دہم باعد با راقصنا سے وقت مصلحت شمر دہ گمان میرفت بلکہ یقین بود کہ خبر آمدن آدم و او نزد بندہ بجاسے جاہ سے شبہ رسیدہ باشد اگر من اظہار این امر نکند از من بدگمان تر خواہد شد لہذا مجمل احوال ذکر بجاسے جاہ گفتم جواب داد کہ آشنای شماست مضائقہ ندارد کہ درین وقت خبر گیرے او نماید اما این سخن بطرز کتبیہ بود بندہ التماس کرد کہ با جناب عامے زیادہ تر از من آشنیاست و خاطر دریش بسیار سے شد بنا برین عرض کردم اگر غایتی بحال و منظور باشد بعمال بد و اگر تقصیر و از سر کار باشد را کاری باو نیست ہرچہ بہتر داند بعمال آرنند تبسم کردہ فرحت علی را پیش خواند و گفت کہ ذکر غلام حسین خان پیغام فرستادہ ایتان خود چون دوست من بودند اطلاع کردند ہمین قسم صد جا آدم ہاسے او میرفتہ باشند و شما خبر از پس و پیش خود ندارید آئندہ احتیاط کنید کہ اورا در ماکول و ملبوس ضروریات دیگر تقدیر نشود اما احتیاط کنید کہ آمد و رفت و پیغام و سلام او بالشرکیان نباشد کہ مبادا فتنہ ہاسے بزرگ حادث شود و بندہ بجان خود ترسیدہ دیگر ازین مقولہ با او سخن نگفت و انگلیشیان بیچارہ بکمال خلعت و احتیاط در دست مردم مذکور تا برسیدن عالی جاہ و تحفیم آبا مقید بودہ اند

ذکر سربانی شیخ بہیت اللہ و عالم خان و جعفر خان و غیرہ از فرمان محمد تقی خان پیش قدمی خود سر نمودن در جنگ جماعہ انگلیشیان نفاق و وزیدن سید محمد خان نائب مرشد آباد با محمد تقی خان

محمد تقی خان بہادر کہ نے الحقیقہ سردار لائق ریاست و سرور بود با سید محمد خان نائب مرشد آباد کہ مرد پوچ و بیچ محض بود سرکلات فروئے آورد و چگونہ سے تواند شد کہ جوان مرد کریم طاعت خیس لکیم نماید ازین مکر ہمیشہ سید محمد خان آتش کینہہ او در کانوں سنہی خود سے افروخت و بر آتش شک و حسد نیکنا سے و بلند آواز گے او سے سوخت در بنو لا کہ خان بہادر مذکور جنگ انگلیشیان مامور گشتہ در نواح کنوہ رسید بعضی اسباب و آلات و ادوات حروب از سید محمد خان کہ حاکم شہر صاحب اختیار ازین اسباب

آنجا بود طلب سے نمود آن احمق آرزو سے شکست یافتن و بر ہی کار او در ایصال اسباب و سرانجام مطلوبہ نقل سے ورزید و تجماعت
 کمال این کار کہ موجب خست و خسران او و آقا کے او بود و منی فہمید تا آنکہ افواج متعینہ از توکل پر شد آبا در سیدہ عازم پیشتر گردید و عجبیست
 کہ فوج مذکور را بنا بر اتفاق کہ خود از طرف محمد تقی خان داشت دلالت و ترغیب بجمع ہتھال فرمان محمد تقی خان نمودہ باشد و بعض
 آنکہ چون شیخ بہیت اندر عالم خان و غیرہ نزدیک لشکر محمد تقی خان رسیدند بہر چند خان مرقوم با آنہا گفتہ فرستاد کہ کیجا باید شد و
 باتفاق ما باید خبکید آن اہلخان خود سرگوش لغوان او نمودہ آن طرف بجا گیرتے علیحدہ فرود آمدند و روز دیگر خبر بر آمدن دو پلٹن کلشیہ
 از ماتر کاہر اکوئی جامعہ مذکورہ را بنجا بود و شیندہ فوج مذکور را راہ رفتن بر سر آنا سر خود نمود و محمد تقی خان را گفتہ فرستاد کہ
 مدد ما بعضی از برق اندازان باید نمود محمد تقی خان بنا بر سرانجام کار سرکار و رفع بدنامی خود شیر بچہ ما کہ خود بہر سائیدہ و جوانان
 جدیدہ بر آخراٹرا کے نمکوردہ روپیہ سرا سر کے نگہداشتہ بضابطہ ولایت دہ باشتے و یوز باشتے و منک باشتے بر آنا مقرر
 کردہ ہن را یافت سرور سے در ماہم ہر یک از ہنہا پانزدہ روپیہ و ستر روپیہ و شصت روپیہ و صد روپیہ مقرر کردہ ہمیشہ از انہا
 مشتق برق انداز سے رو بروی خود کے کنایہ و براسے بار بردار آنا از سرکار خود یا بود کا و و شتر و غیرہ مقرر داشت تا انہا را
 سو اسے خبر از شیر بچہ و سازان دیگر با برے بردوش و جاسے عذر سے نیاشتہ بالقد نفخراٹرا انداز سبیلہ اتنا مع فرامرز چیلہ
 خود کہ سالاران فوج و مر سبیلہ آن جامعہ بود بلکہ خود سران مذکور فرستاد و جامعہ داران متعینہ مرقومہ باتفاق فرامرز مسطور
 پیشتر رفتہ با جامعہ مذکورہ و قبالہ نمودند و بحسن اہتمام فرامرز بران دو پلٹن غالب آمدہ پلٹن ہاسے مذکور را نا بہ ہائیکہ از انجا
 برآمدہ بودند برگردیدند خود و روپیہ اتنا رسیدہ جاسے مذکور را از بعضی اطراف محصور و آشتند تا آنکہ وقت شب پلٹن ہاسے
 بر دو ان و دیگر افواج از ہر جا و ہر مکان بہ دو پلٹن ہاسے مذکور رسید چون صبح شد بہیت مجموعے و کز و فر بسیار در میدان برآمد
 و خبک شروع کرد و آن وقت عالم خان و شیخ بہیت اندر و غیرہ حواس باختہ و قدر نصیحت محمد تقی خان بہادر شاختہ بمقدور خود
 دست رہا سے جنبانیدند و آخر الامر بعد مجروح و مقتول شدن اکثر خبراٹرا اندازان محمد تقی خان جامعہ داران مذکور تاب خبک
 نیاوردہ بناچار سے فرار سے شدند چون نزدیک لشکر محمد تقی خان رسیدند خان مذکور کشتیہا را بطرف خود کشیدہ اگر سختگان
 را راہ بخور رشتہ خود زندہ و گفت کہ مصاحبت و مشارکت اینہا فوج ما را ہم شکستہ خاطر و در خبک قاصر خواہد ساخت و فوج کلشیہ
 بر لشکر مذکور غالب آمدہ و دوسہ کردہ از انجا پیشتر آمد

ذکر خبکیدن محمد تقی خان بہادر تبریز کے کوزہ کلانی و کشتہ شدن در میدان مرو از ماہگردش سمانی

محمد تقی خان بہادر روز دوم یا سوم نجم ماہ محرم شروع سنہ یکہزار و یکصد و ہفتاد و ہفت ہجری سے لغزم استوار با می ثبات و قرار
 در رکاب گذاشتہ بر آہو پاک را ہوار کہ چون عمر غریزش سبک رفتار بود با جمیعنی کہ ہمراہ داشت بدون استداد و ہتھلار از اغیار
 سوار شدہ و رو بمیدان کارزار آورد و ہمراہیان خود را تسلیہ و استمالت بسیار فرمودہ و تحریض و تشجیع برخبک مخالفان نمودہ ہر یک را
 بود عذرتی امیدوار ساخت و بدبجوبی چنان پیوخت کہ در راہ او سر با ختن آسان نمودہ یکے برو دیگر سے سبقت سے نمود و خان
 و قوم سرداران ہمراہ سے خود را آگاہ نمودہ و صفوف افواج خود را منظم و مستسق و آشتہ پیش میرشت چون با فوج کلشیہ
 مقابل گشت و خبک در پیوست و از طرفین توپ انداز سے شروع افتاد قدم بقدم از طرفین پیش رو سے ہم سے آمیزند
 کسانے را کہ آجال شان دران روز پایان رسیدہ بود ہر یکے در وقت معین خود ہتھلکے توپ و چہرہ ہائیش گردیدہ شربلہ و امر

می چسبید تا آنکه بدل ہی محمد تقی خان آثار غلبه و لشکرش ظاهر گشته افواج انگلیشی اندکی مغلوب گردید و درین عرصه اول یک غم گوسه
در پاس محمد تقی خان رسیده اسپ سواریش در میدان غلطید بر اسپ یک سوار شده همان قسم جرات و وسعت بر خصم نمود و نهایت
تسلیم بجفوت انگلیشی گردید و صفوف آنها آهسته آهسته پس ترمیم یافت اما الضابطه و ادابیکه در آنها مقرر است خلک گمان می رفتند
تا آنکه گوسه دیگر با سپ سوار محمد تقی خان رسیده این اسپ را هم غلطایند بر اسپ دوم سوار شدند و تند تر پیش رفت و درین عرصه
یک گولی در پهلوی سینه خان مرقوم رسیده از پشت او بدر رفت و آن دلاور بهادر دهن خود را فراهم آورده بر دوش انداخت
و زخم را از نظر رنقاسه خود پنهان ساخت و باز پیشتر رفت انگلیشیان در عین پس پائی فوج را در میدان ناله و بله کین نشانیدند و محمد تقی
بر سر ناله مذکور رسیده متوجه پورش بود تا بر آنها حمله آر و چون برب دریاچه مذکور رسید راه نیافته معبر می جست مترصدان
قاویافته بهیبت مجبوعه یکبار شلک کردند درین شلک بسیار اسب از بهر اسیان محمد تقی خان رهگرا اسب ملک عدم گردیدند و
یک گوسه بر پیشانی خان بی همال که ناصیه اقبال عالی جاہ بود رسیده در پس رنقاسه خود به عالم عقبی شتافت و شکست برقیقه
افتاده بادل دو نیم در کمال خوف و بیم گشتند و انگلیشیان مظفر منصور گردیده هم آغوش عیش و طرب گشته شنج بهیبت اندر و غیره
افواج متعین که اصلا ملک محمد تقی خان نکرده از دور تماشای بودند مشاهده این احوال نموده راه فرار می نمودند افواج قاسم
مجدد و جان را از میدان برداشته بر اسب و اوبه و اکثر سپردند و خود و سه روزی توقف نموده و اصلاح لشکر و تهیه اسباب حرب
و سفر نموده عازم پیشتر گردیدند سید محمد خان باستماع این خبر مضطرب گشته از کمال جبن و بد دل می آنکه مردم را فراهم آورد و حشام
اسباب و اثاثه و سامان سرکار عالیجاہ که در انجا بود پر دازد و مسلک فرار بپاس اضطراب و انتظار می نمود راه لشکر عالیجاہ گرفت
میرزا محمد ایرج خان پدر زن سراج الدوله که در مشهد آباد محروم از صحبت و غنایت عالی جاہ بود با استقبال و مبارک باد میر
جعفر خان شتافته و ادراک حضورش نموده حسب الامر میر جعفر خان میزد و بر گشت و در مشهد آباد منادی بنام میر جعفر خان گردید
و خود فارغ البال نشسته باستالت اکابر و ابا بای بلده مذکور به پرداخت و تباریخ دوازدهم ماه محرم سنه یک هزار و یک صد و هفتاد و هفت
روز یکشنبه میر جعفر خان مع افواج انگلیشی داخل مشهد آباد گردید اندک تر از ناله و شهر روی داد و پوچهای لشکر سهل و بر سر
هم لعل کورند میر محمد جعفر خان شش روز در دولت خانه مهابت جنگ که در الاماره مشهد آباد مقرر گشته منزل نمود و روز هفتم
که شنبه سی و یکم محرم سنه مذکور بود مع افواج انگلیشی از مشهد آباد بارادہ جنگ بیرون رفت * * *

نوکر رسیدن خبر گشته شدن محمد تقی خان بهادر لبال جاہ و فرستادن افواج دیگر بخبک و نواران ارباب قاسم خان

میر قاسم خان خبر گشته شدن محمد تقی خان مرحوم در فوج کثوف و بر دوان شنیده بر لیلان خاطر گردید شنج بهیبت اندر و غیره
افواج متعین سابق را حکم توقیف بر سوتی نموده اسد الله خان سپهر حسین خان را که فوجدار تربیت سماه بود و فوکرش ربیان
تسلط عالی جاہ بر صوبه غنیم آباد گذشت با شش هفت هزار سوار دیگر و مانکار و سمر و را با هفت هشت پلشن و شانزده توپ مع
اسباب آن و میرزا صرور و عمه باندران اسطی الفور ملک فوج مذکور فرستاده فرمان نوشت که همبافاق در میدان سوتی
با افواج انگلیشی بجنگند و شیر علی خان فوجدار پور نیه را که سیکه از اداناسه متوسلان فخر الدین حسین خان سپهبد خان
مرحوم و در وقت میر قاسم خان مبارج علیا تر تفری نموده بجای صولت جنگ و سیف خان فوجدار تمام پور نیه بود نیز

تکاید نوشت که عبور گنگا نموده شریک بهین اسد الله خان و غیره افواج متعینه باشند اسد الله خان و شیر علی خان و غیره افواج قطع منازل نموده شیخ بهیت الله و جماعه داران دیگر در میدان سوسه ملحق شدند * * *

ذکر شکیدان افواج عالی جاه در میدان سنی با انگلیشیان و مغلوب شدن باقتضای گردش آسمان

روز سه شنبه بیست و یکم محرم تقارب فتنین روسی داده مالکارا رهنه و سمر و بر شراع معفوف آراستند و اسد الله خان دست راست ایشان بحجیت هشت نه هزار سوار و ده دوازده هزار پیاده بقدر شکوه تمام استاده و در جنب هر دو فوج مذکور شیر علیا بحجیت دوسه هزار کس جا گرفت از ان طرف افواج انگلیشی که طاهر از پیاده از سه هزار کس نبوده اند صف آرگشته مقابل شدند و جنگ در پیوست از طرفین گله باره توپ بعل آمده افواج انگلیشی قدم بقدم پیشتر میرفت اسد الله خان که دعوی شجاعت بسیار داشت با فوج بهرامی خود بسبت یمن حرکت نموده نصف میل یا قدری افرو در راه پیو دند درین منهن افواج انگلیشی غلبه بر سمر و مالکارا رهنه طاهر ساخت اسد الله خان بار نقاد عیبه یورش از پهلوی فوج انگلیشی نمود چون راهبران تار یافت میر بدر الدین خان یکی از رساله داران ملازم مانع جاه که متعین اسد الله خان بود با خوان و اخوان از ان مجمع علوه گردیده علم خود کشتود و با اسد الله خان گفت که من منتظر نعره شما و نفا که شما ام هرگاه اسپان را غلمان و بهید انشا الله تعالی سبقت بر شما میگیرم باید بعد غمان دادن تا در آمدن میان فوج مقابل سکون بعل نیاید تا آنچه بمقدار است بعد جرات و پایداری رو نماید بعد قبول این امر سید مذکور گوش بر آواز استاده چون نعره افتد اکبر از ان جماعه کثیر شنید و دید که فوج از جا بای خود جنبید بانو دسوار که در ان وقت همراه داشت بر دشمن تاخت و از دست چپ او میر ناصر دوازده بانداران و غیره یورش بر صف دیگر از فوج انگلیشی آوردند و عرصه بر افواج انگلیشی تنگ گردید و تلنگه با سکه مقابل میر بدر الدین خان که ترازیک پیش بود پس پاکشته در آن یکد طرف پشت سر شان بود در آمدند و از اضطرار قریب بود که غرق شوند آب تا بجلو و سینه آنها رسید بعضی از بهرامیان میر مذکور بخرج و بعضی مقتول در میدان افتاده سیزده کس همراه او بودند و گویا سید و در دست سپه سوارش خورده استخوانش شکست و اسب برادرش نیز بهما بخار سیده غلطید و از پیش قدمان بهرامیان اسد الله خان نیز بر خه در میدان کشته و بعضی نیم جان افتادند باقی مردم بمشاهده حال جریان که چون لبیل تپان بودند جرات پیش اندین نیافته دور تر از میر بدر الدین استاده و دسیر بدید الدین سدی از خندق پر آب و گل آن که بلند کرده بودند و بر رویا فته در گذشتن از انجانی توانست می گفت که هر چند صد اکر دم و اشارت نموده ام تا اسد الله خان مع سواران برق انداز رسیده بر ستر تلنگان پس با بریزند خان مرقوم جرات نیافت و سرداران انگلیشی فرصت یافته از سر نو یارایش معفوف و بر آوردن توپ بسیار از دحام مردم بمقابل لشکر مخالف پرداختند و بطرف دیگر میر ناصر و غیره که هجوم آورده آثار غلبه بر لشکر انگلیشی طاهر نموده بودند بنا بر نرسیدن مدد و هیچ سوکاره از پیش نبرده زمانه سیر با فوج انگلیشی دست و گریبان مقابل هم استاده ماند افواج انگلیشی که در بر و سینه اینها بود و تفنگها سکه خود حسب الحکم میجراد مس بر سینه خود گذاشته نوکها سکه سنگین مثل دندانها سین برابر هم چیدند تا خصم را بحال گذشتن از ان در میدان میسر نیابد این احوال را فخر گویش خود از کرنل کاژر و معتقدان طرفین شنیده جریل کاژر که در ان وقت کیتان یا لفتنت بود سکه گفت که در جنگ سوتی اگر مردم مانع جاه مارا عبث عبث چند روز در ان میدان مشغول نگذاردند کار ما تمام رسیده بود و چون زمانه

در انتظار مد گذشت و پیش قدمان حربہ چنانکہ ازین قدم فاصلہ بدشمن توان زدند داشتند سرخند باشارہ و آواز دعوت عقب ماندگان نمودہ استمداد از انہا کردند کہسے امداد و اعانت آنها فرمود بمشاہدہ این احوال از نصرت مالکوسن کمال انوسوس بودند کہ درین ضمن کپتان فوج مقابل مالکار ارسنے و سمر و مخالفان خود را مغلوب در یافتہ دوسہ کمپنی تلنگہ را بکمک این فوج مطلوب انگلیشی فرستاد و فوج مغلوب ہم مردم مقابل خود را حائلہ قلیل ویدہ دریافت کہسے بعد داینہا جسارت نمودہ حواس خود را درست کردہ اضطراب و پریشانی بحصیت و اطمینان مبدل ساخت میر بدر الدین این احوال دیدہ مع رفقاہ تسکین و وقار عرصہ کارزار برگشت و میر ناصر و غیرہ بجمالت ہانجاماندہ از شکست فوج انگلیشی کہ بعد و فوج خود آمدہ بود در میدان مردان جان عزیز در جنت مالکار ارسنے و سمر و خود پیشتر روی گردان شدہ از شارع مام بپاسے فرار سلک ندلت پیمودہ بودند متعاقب آن ہر دو ہندہ ہم بقدم اضطراب آوارہ دشت اوبار گردید باقی ماندگان میدان سرور پے او گذاشتہ دست از آبر و برداشتند و نسیم فتح و فیروز سہ بر پرچم علم انگلیشی وزیدہ جامہ مذکورہ مطفر و مضفور شدند و مجروحان مطروح را از میدان برداشتہ باستقلاج و اصلاح احوال شان پرداختند و افواج منہزمہ میر قاسم خان قطع مسافت بکمال استعجال تا دریا چہ او دھوا کہ عالی جاہ برای ہمین قسم روز با آنرا آراستہ و استحکام دادہ بود نمودہ در انجا ماومی گرفتند و فوج متعینہ مکان مذکور مع مردم قرار میدان سوتی و تازہ متعینان ہمہ کہ در انجا رسیدہ بودند بہان مکان تخص حصتہ مستعدہ با فتنہ نشستند و بعالی جاہ این خبر رسیدہ موجب فریاد و تشویش و اندیشہای شہنشاہی بنش گردیدہ

نقل عجیب متضمن حفظ قاقا در قیاب

کرنل گاؤرڈ بہادر کہ الحال جرنل دسالار فوج متعینہ نواح و کجرات است حضور فقیر تقریر می کرد کہ از جملہ مجروحان فوج عالی جاہ یکی بود کہ زخم شمشیر بر سر بدین خود داشت کہ در وسط کاسہ سر شمشیر رسیدہ تا ہر دو شقیقہ برابر بریدہ بود و اکثر امید شفاے او نہ داشت بلکہ در زمرہ مردگان مے پنداشت مجروح مذکور بی ہوش بود اما چون آمد و شد نفس داشت ناچار او را ہم از میدان برداشتہ و زخم را بجبر و بستہ با جریحان دیگر نگہداشت روز سوم کہ بلا خطہ جریحان و مرہم کارے ایشان آمد دید کہ مجروح مسطور چاق شدہ حقہ کل کو چک بہر دو دست گرفتہ مے کشد و جرحت غلغم گردیدہ حاجت بمرہم ندارد اما ہر دو چشم او از نور بنیائے عامل و محروم گردید یعنی فعل امتدایاں و حکم ما یریدہ + +

ذکر رسیدن خبر شکست سوتی بعالی جاہ و فرستادن او متعلقان و اموال خود را بہ قلعہ رہتاس و بر آمدن او بعد افعہ انگلیشیہ در کمال بیم و یاس + +

عالی جاہ بمجربہ استماع خبر گشتہ شدن محمد قلعہ خان بہادر متعینہ گشتہ و رفتن فرستادن اموال و متعلقان بطرف قلعہ رہتاس گریذ و زہنہاے بسیار کہ لضا بلطہ امر اے سہند در خانہ او جمع آمدہ بودند اکثرے از انہا را کہ بگران بر طبع حیران و قابل اطلاق نبرعم او بودہ اند بہر کردہ فرمان داد کہ ہر جا خواہند بروند وزن خود دختر میر جعفر خان را با جمیع نسوان خندیدہ خود و اموال اندوختہ برگشتی وافیال دارا بہ دشتراں بار نمودہ و محبوب میر سلیمان خان سامان در راجہ نوبت سا و بعض ملازمان معتقد دیگر قلعہ رہتاس فرستاد و ازین ہمہ اندک انقلابیے در مزاج ملازمان قابو طلب و نوکران بی ادب بہر رسید

اما بنا بر تعلق ہر اسکیم از میر قاسم خان در دل شان بود خپدان تغیر و تبدل در انتظام و اوضاع نسق اور و مذا چون حکمت یافتن فوج خود و افواج سوتے شنید زیادہ تر مضطر گردیدہ داعیہ برآمدن از قلعہ مونگیر بامتا افواج متعینہ دریا چھ اودھو نمود منصف نامند کہ دریا چھ اودھو از جبال جنوبیہ راج محل جن پیا یافتہ بہ گنگا پیوستہ در نہایت عمق و اکثر کنارہ اسے اوصحرا می خاردار است و غیر از سبیل کہ بران دریا چھ نامی جاہ ساختہ است راہ دیگر ندارد عالی جاہ دریا چھ مذکور را چند قدم عقب گذاشتہ پشت ازان خندتے عمیق کندہ و سدے بران در نہایت متانت بستہ بگوہستان متصل گردانیدہ ماورا خندق مذکور جیسے عظیم عمیق از دامن گوہستان تا نزدیک دریا گنگا گست و بران خندق ہم پیا خام بستہ و در سد را سبے پرچ و خم بطور قلعہ گذاشتہ عبور و مرور انتہا صعب بہان یک راہ دارد غیر ازین را سبے این طرف گنگا براسے راج محل نیست مگر کسے از گنگا بر کشتی عبور نماید این نیز در صورت فراحت افواج متعذر است بنا برین جای مذکور را کہ اصعب طرق فی الحقیقہ است عالی جاہ استحکام دادہ و در تدارک اندک انگلیشیہ اسلحہ شوق میداشت و افواج متعینہ را مزی تا کید و ہجرات سکان مذکور نمودہ بہ پشت گرے آنها بشارت برآمدن خود عا قریب از قلعہ مونگیر گاشت و تاریخ سفر مقرر نمودہ و نتیجہ نصرت درست دیدہ پیش خمیر را بیرون فرستاد و باحضار جمعیت عساکر فرمان دادہ

ذکر برآمدن میر قاسم خان بامتا افواج متعینہ اودھو و کشتن بسیاری از مقیدان بیچارہ و سید تانا اچیا نگر کام

چون مانی جاد از کار سانیہا الفراغ یافتہ بتباریح میست و چهارم محرم الحرام سنہ یکہزار و یکصد و ہفتاد و ہفت ہجری شمسی از قلعہ مونگیر وقت شب کہ ساعت مختار شش بود برآمدہ داخل خیام گردید و چون سفاکے در منزل اور سوخ یافتہ و دلالت گرگین این شدہ را می افزود و درینو لاکہ اختلافے در ارکان دولت عالی جاہ ہم رسید از طرف مقیدان اندیشہ پدید گردہ و اہل قتل آن بیچارگان گردید ہر چند تفصیل اسمائی گرفتار ان معلوم نیست اما با جہال اینقدر رسید انہم کہ جماعہ کثیرے بودہ اند از جملہ خطا سے آنرا راجہ رام ناراین ناظم تعلیم آباد و راجہ راج بلبلہ دیوان شہادت خب کہ بعد انتقال آن مرحوم بدیوانے میرن اختصاص یافت و پس از ان در عہد عالی جاہ نیز در اوائل مورد مراحم و نائب نظامت تعلیم آباد بود و مع چند سیر و کرایان امبد رام مع سپہ و راجہ فتح سنگہ و راجہ بنیاد سنگہ زمینداران نگار سے و شیخ عبداللہ کہ در پورینہ مقید بود و اکثر از جماعہ زمینداران و دیگر نام آوران کہ در زمرہ اسرا بودہ اند ہمہ را روانہ صحرایے عدم گردانید رام ناراین را شنیدہ ام کہ سبوتے پراز ریگ در گلو بستہ غرق گردانید و شاید دیگران را ہم بہین روش از دنیا گذرانیدہ جماعہ انگلیشیان بیچارہ را در کمال احتیاط مقید نگہداشت ہر چند گرگین خان در قتل اینہا ہم استعجال مے نمود لیکن عالیجاہ بزعم خود مصلحتے در وجود انہا دانستہ شخص را درین خصوص نمی شنود و سپاہیہند بضابطہ پوچے کہ دارند در ان وقت اندک سرتابیے و اٹھارہ مرد آغاز نہادہ تنگ نظر فیہا سے خود ظاہر مے نمودند و عالی جاہ بدار او ماساے مسکندہ را نید تا آنکہ آہستہ متع فوج بدجلہ چہنانگر رسیدہ مقامات نمود و افواج سابقہ و لاحقہ بر مورچال اودھو اقامت گشتہ سدر راہ عبور انگلیشیان گردید و درین ضمن کہ جنگ انگلیشیہ با محمد تلقی خان اتفاق افتا و عالیجاہ جو یا سے رفقای جلادت پیشہ بود آرزو نمود کہ کامکار خان مئین ہم بر فاقش در آید علی ابراہیم خان بہادر را واسطے این امر گردانید خان مرقوم بدل جہد خود نمودہ اورا احضار فرمود و چون آمد و سبے لائق براسے او مقرر نمودہ در سفر نالہ چہنانگر ہمراہ گرفت ایا سے چند کہ در ان مکان گذشت کامکار خان را

گر گین خان تکلیف رفتن بنالہ اودہو کہ مورچال بود نمود کامکار خان در جواب گفت کہ فوج حاضر آنجا زیادہ از احتیاج و اگر شکر از انہما در جاہاے خود دور از مورچال معطل و بی کار نشسته اند من اگر بروم از آنجا خواہم بود بہتر آنکہ رئیس مطاع بر آں لشکر متعین شود تا حاضران اطاعت او نمودہ بکار سر کار مستعد و جان فشان باشند درین باب سخن بطول کشیدہ کامکار خان رنجید و گفت شما خبگ را چہ مے دانید و کجا خبگیدہ اید انچہ من میگویم مناسب و صلاح حال است گر گین خان آرزوہ گشتہ شکایت نزد عالی جاہ برد و گفت کامکار خان با شکار علی ابراہیم خان بجنک اودہو انہی رود عالی جاہ بتعلیم گر گین خان با علی ابراہیم خان درین خصوص کنایہ سخنان چند گفت خلاصہ اش آنکہ کامکار خان بانتظار فضیئہ نامرضیہ بجنک نمی رود و رادہ اش آنکہ اگر نوع دیگر شود قابو یافتہ لشکر را غارت کند گر گین خان مے گوید کہ شاید انتظار امر شما دارد علی ابراہیم خان عرض نمود کہ چارہ اش آسان است بندہ را در حضور نظر بند فرمودہ کامکار خان را بہر چہ منظور باشد ما مور فرمائید عالی جاہ گذر خواہے نمود علی ابراہیم خان سوال و جوابیکہ با گر گین خان و کامکار خان گذشتہ بود بحضور علی جاہ مفصل طاہر نمود عالی جاہ ہم رفتن رئیس مطاع بر آے لشکر اودہو اپندید و گفت چنین مے کہست علی ابراہیم خان عرض نمود کہ غیر گر گین خان دیگر مے را این مرتبہ جناب عالی ندادہ اند اما اغلب کہ او نزد عالی جاہ گفت چہ مے دارد ابراہیم خان عرض نمود کہ راست بتو بہ نزدیک امتحان شود عالی جاہ کہ تکلیف رفتن بگر گین خان نمود جواب داد کہ احوال اودہو انچہ ارشاد مے شود و واقعیت و مراہم خبر رسیدہ لیکن من پاسے خود را بیاسی عالی بستہ ام و در این دارد دیگر خیال عالی را تنها گذشتن نمی توانم بہر صورت گر گین خان زلفت و کامکار خان را علی ابراہیم خان سرافغ بدنامے خود را راضی بر رفتن بہر ہوم بہر آنتہج فساد نمود تا رافۃ دران نواح آشوبے و شورشے افکند و اقواج انگلیشے را پریشان خاطر کرد و رتد بذب اندازد چون قدریاد ورنہ و قبل از ورود او قضیئہ اودہو انجام یافت و از شدت برسات و طغیان آبہا کہ در بنگالہ با فراہ مے باشد راہ نمک تازسد و گردیدہ فرصت چپا وے نیافت و بعد شکست اودہو کامکار خان برگشتہ سجاے خود رفت و با شکر عالی جاہ پیوستن نتوانست و ہمدرین آوان کہ میر قاسم خان بردیا چہ چنپانگر مقامات داشت میرزا نجف خان کہ از اقرباے میرزا محسن برادر صفدر خبگ و از اولاد نجف خان صدراعظم و ایران و بالفعل سپہ سالار سلطان سہند و امیر الامراست از دست نفاق شجاع الدولہ خلف صفدر خبگ بجان آیدہ تنها با معدودے از رفقا از مالک محروسہ اش برآمدہ بخدمت عالی جاہ رسید او و رودش را منتقم شمردہ فوق خود و بحسب خواہش او بہر دو ملک مستحفظان مورچال اودہو اما مورچستان

ذکر بدر رفتن میر روح الدین حسین خان بہادر سپہدار خبگ از لشکر عالیجاہ
بے اذن و اطلاع بطرف پورنیہ و مسخر نمودن ضلع مذکورہ بتایید آکہ *

بہدین حسین دبیس میر روح الدین حسین خان بہادر سپہدار خبگ خلف سیف خان بن امیر خان صوبہ دار کابل کہ ہمراہ میر قاسم خان در موٹو میگذرانید و وجہ لائق مشاہرہ نمی یافت کہ بے قلیل جے میر قاسم خان سرکا اوسے فرستاد و بعد بہت اوقات گذرانیدہ بفرودختن اسبابے کہ میرداشت سحاش مے نمود و انتہا ز فرست نمودہ کشتی محقر کہ نہ بہر سہانیدہ و ملا حالتش را با لغام راضے ساختہ در زوایاے سواحل گنگا بنام رفاقت عالی جاہ و مدد سباب سفر

خجکے مخفیہ میگزرائند وہایان کار میر قاسم خان سیدید ناگمان بے خبر از جمیع دوستان بطرف پورنیہ پہنچا رفتہ درسیاسے
شب بخانہ محمدیے بیک پیرزادہ پد خود فرو داد اور بر جان خود و سپہ دار خجک از سیاست عالی جاہ تر سیدہ مانید
اور اور خانہ خود و بلکہ در پورنیہ صلاح ندید و گفت زود باید برگشت سپہدار خجک بر همان کشتی سوار گشتہ در دریا چہ کوسے
قدیم کہ چارو خجک کرویہ دور از آبادی پورنیہ و محل اجتماع دریا چہ مذکور بانہر سوزنا کہ زیر آبادی کے مذکور سے گزرد و بود و گنجے
از دریا چہ مذکور مخفیہ بادوسہ خدمتگاریہ تبدیل نام پنج شش روز گذرائید و بعض ہر کار ہار مقرر ساخت کہ خبر خجک
نہرا دہ ہوا قبل از انتشار با و رسانند چون انگلیشیان بر ستخفطان او دہوا غالب آمدند و شکست بر نوکران عالیجا
افتاد اول خبر میر روح الدین حسین خان رسید و شیر علی خان فوجدار پورنیہ متعین افواج مستحفظہ او دہوا و مکان کور
از فوج خالی بود و دوبار او با متحدہ و کردار الحکومتہ مثل الخ وقت افتادہ بودند و ز خطیرے قریب بد و لکہ رویہ
بر کشتیا بار شدہ بنا بر ارسال خرچ لشکر متصل کشتی سپہدار خجک توقف داشت و پیادہ چند نگہبان ان بودہ اند
سپہدار خجک خبر شکست او دہوا بصحت دریانہ سرشب باز بخانہ پیرزادہ مذکور در آمد چون پدرش مدت سے سال
حاکم آسنا و در عہد صولت خجک مرحوم میر داماد او دہر صورت مخدوم مزادہ مردم آن مکان و از خاندان عمدہ و ہزاران
کس نوکر پدرش و ممنون احسان این عزیز بودہ اند اکثردوستان فخلص خود را کہ اعتمد بدہا داشت مخفیہ طلبیدہ
بہر یک گفت کہ ہر کس با شما آشنا و صاحب جرأت و اہل یراق باشد امشب سہرا نزد من بایہ آور و کہ صبح انشا اللہ
نقائے بر سندا یا لست اینجا جلوس سے نمایم دوستان فخلص چار سو دویہ و اصدقا سے معتقد خود را فراہم نمودہ حاضر
آور دند تا صبح جمعیت صد کس کسے کم بیش ہر سوار و جمع آمد اول وقت نماز گوردیال سنگہ را کہ نمک پروردہ خاندان
او دوران وقت بتقد سے کار گذار پورنیہ بود طلبیدہ او و غفلت حاضر شد بجز و حضور او را در قابو سے خود آور دہ سپہر
نمود و خود بر اٹھ اقبال ہوا رگشتہ بے خبر بر دار الامارہ رنجت و نائب شیر علی خان را کہ او و منیب او ہر دو نمک پرورد
پدرش بودند بطوفا و کوحا ملازمان رکاب سپہدار خجک گرفتہ و حضور آوردند و غیر از اطاعت و گذرائیدن نذر واداکے
آداب مبارکباد چارہ ندید سپہدار خجک و درار الامارہ بر سندا فرمان روائی جلوس فرمودہ حکم بنواختن نقارہ شادویانہ
نمود حسب الامر بلبل آمدہ احباب و نوکران قدیم خاندانش مع مواسلے و ایامے حاضر آمدہ نذر مبارک باد گذرائند نہان قبت
مردم معتقد فرستادہ کشتیا می خزانہ را کہ بجاسے خود گذار شتہ آمدہ بود کشیدہ طلبیدہ و ہر کار سے و معتقدے رہ معین ساختہ
عسے و خطوط مبارکباد میر جعفر خان و انگلیشیان نوشتہ فرستاد چون میر جعفر خان را ہنوز خجک بعالے جاہ باقی بود
این امر را غنیمت شمردہ سند خدمت پورنیہ با رقائم الطاف و مواعید اعطاف بنام او نوشتہ فرستاد و سپہدار خجک
نصرت بخت بیدار بر سندا فرمان روائی پورنیہ اتکا نمودہ حکمرانی و مہربانی بر اعالے وادائے آغاز نہاد و حکومت آنجا
براسے او مقرر گشتہ تا واسطہ عہد نیابت نظامت ظفر خجک بحال برقرار ماند

ذکر خجک او دہوا و ظفر یافتن جماعہ انگلیشیان بر افواج میر قاسم خان

افواج میر قاسم خان بر دریا چہ او دہوا و مورچال آن نظر بتناش نارغ اببال بد افواج انگلیشی نشست ہجو نم بخانہ
دبرق اندازان از حد گذشت اسد افخان با فوج خود و سمر و مانا کار اسنے واریٹون با توپ ہاد بند و قہا چپاٹے

و محمد تہ خان خلیف اکبر علی خان شینگ با شے و عالم خان و جعفر خان و شیخ ہمیت و قند و میر بہت علی بخشے و بعضے افواج مع سالہ و اتباع خود در محافظت سد مذکورے پر و اختتام امور مخالف از انجا مستقر شمرده اوقات را خصوصاً در شب بخلت می گذرانید و اکثرے کے نام سردارے و ملنگ مایہ زرے بہر سائیدہ بودند بشرب خمر و تاشا سے رقص و خوابیدن با فوجش مشغول بودہ اند و درین عرصہ میرزا نجف خان کہ وار و گردید بعض مردم از رفقا سے میر بہد سے خان برادر اسد اللہ خان و بعضے از بہر ہمایان خود ملازمان مائے جاہ چیدہ بہر سے خود گرفت و بر مورچال او دہوارفتہ از کوہستانیان آنجا بلبلے بہر سائیدہ را ہی پایاب از جیل کہ سد پور شش انگلیشیہ بود پیدا کرد و ہنگام شب وقت سحر از ان راہ بیرون رفتہ و غفلت بر نشکر انگلیشیہ جا یکہ نیمہ گاہ میر جعفر خان بود تاخت و تیرازے در ان محسوس انداخت و میر جعفر خان مضطرب الاحوال بر کشتی سوار شدہ قاصد کشاد کن کشتیہا می خود گردید بعضے از افواج انگلیشی رسیدہ تبارکش پر دخت و میرزا نجف خان دست برد سے نمودہ بجاسے خود بر گشت ازین قسم تک تار کہ کر لعل آمد انگلیشیان در تفحص راہ افتادند کہ از کجا این مردم بر سے آیند طاہر اسولہ اد سے از انگلیشیان بدستے قبل ازین ہنگامہ از جامعہ خود گردیختہ در سلک ملازمان عالی جاہ بود و موافق ضابطہ مستمرہ ہر گاہ او بدست آن جامعہ می افتاد کشتہ می شد ازین راہ کہ میرزا نجف خان بیرون میرفت آگہی یافت و شبی بنا بر احتیاط از ان راہ خود رفتہ نشانہی جا بجا گذشت و خود بر کنار جیل رسیدہ بزبان انگلیشی فریاد بر آورد کہ من فلان کسم اگر از جرم من گذشتہ از قتل امان دہید را بہر سے نمودہ شمار با یکا سورچال سے رسا نم بعضے از سرداران آمد از را شناختہ عہد و کپمان امان را مکتوب بایان غلاط و شداد نمودند و او آمدہ ملاقات کرد و بعد و جمعہ شبی مقرر گشت کہ او آمدہ ہمراہ بر دتا آن عرصہ زینہ با ساختہ و اسباب یورش انچہ باید آمادہ نمودہ انتظار آمدن کشیدہ او تکی از شب گذشتہ رسیدہ و پلٹن گرائیل کہ کرنل کاڈرڈ در ان وقت لغت آن پلٹن بود باین کار مامور گردید و علامت خروج بران مورچال با جہد یک چنین مقرر گشت کہ ہر گاہ پلٹن مذکور را خروج میسر آید مشعل متناہے روشن نماید پلٹن گرائیل تو سدان و بندوق را بر سر گرفته چون نصف شب گذشت بدالت انگلیش معلوم از راہ جیل کہ اغلب کم از یک میل نخواہد بود در ان شب تار در عین آب کہ جانی تابیینہ دجائے تاکم بود طے نمودہ در دامن مورچال مذکور رسیدہ مخفیانہ آنجا اکثر نیابہر استیعا و عبور و مرور از ان آب در خواب غفلت بودہ اند پر دلاں انگلیشی زینہا گذاشتہ بالا بر آمدند نفیر سے نواز سے بیدار گشتہ خواست نفسی کشد یاد سے در نفیر سے خود بیدار بالا بر آمدگان بر خم سنگین بندوق کہ بطور سببان میباشد کارش تمام ساختہ و جملے معتد بہ چون بالا بر آمد صفوف آراستہ مشعل سو عود بر افروختند افواج و رؤسا سے انگلیشے محاذ سے پل و دروازہ کہ مستعد و منتظر بودہ اند بمحور و مشاہدہ مشعل مشعل هجوم آوردہ با فروختن آتش حرب و قتال و قنبار انداز سے و گورہ افگنی تیپ استعمال و از دعام نمودند و پلٹن مذکور فراہم آمدہ مستحفظان غفلت شعار خواب آلودہ را زیر شلک آتش بار گرفت و در اول شلک جاسے کشر مع محمد تقی خان شینگ با شے مجروح و بر خے از انجا مقتول شدند و میر بہت علی غازی پور سے کہ بخشے بعض افواج بود نیز مقتول گردید و دیگر کار خواب غفلت جہت غیر از فرار در بارہ خود چارہ ندید چون احوال بقعہ اسیف تا بایجا رسید فوج انگلیشے کہ رو بر و دروازہ او دینر در آمدہ رستخیز عظیم در فراریان افگند و مردم مضطرب خود را در دریا چہ مذکور افگندہ بعضے بسا حل نجات رسیدند و بر خے غرق گردا مات گردیدند سرداران انگلیشیہ مشاہدہ سر اسیمگی مردم مورچال خوشحال گشتہ یک پھرہ نمودہ کہ عبارت از شش ہفت نفرہ بر پلنچتہ دریا چہ مذکور استادہ کردند شل سحر و دمال کا ز و غیرہ کہ بیشتر بدر رفتہ بودند محفوظ ماندند باقی ماندگان کہ خلق جسا بود ہر کر سے آمدہ حکم ستر سے کہ عبارت از تئنگہ مامور بہر است است اسب و یراق و اسباب خود را گذارشتہ در نہایت ذلت

و فرار عریان از غارت جان بدر می برد و میرزا نجف خان با سعد و دسک از رفقا سوار خوراه کو بهستان گرفت و اسد الله خان
 پیاده با دو میل راه پیاده اسپه سوار سکه یافت پیش قدمان عرصه فرار با اسباب و اختیار قطع طریق نمودند و پس ماندگان کس
 که حیاتش باقی بود بمذلت تمام ازان جاربای یافته با خوان و احباب خود بلیشر عالی جاہ پیوست شب دوشنبه بیست و ششم
 صفر سنه یک هزار و یک صد و هفتاد و هفت چهره بنو سلیقه علی محمد سلیم پوشش مذکور بعل آمد و چار گز سوار مذکور بر آید شکست
 فوج میر قاسم خان با انجام رسید و افواج انگلیشه ظفر یافته قائم مقام گردید روز دوم یا سوم خیرین شکست که میر قاسم خان شکست
 لباس جاہ رسیده و وسیله پریشانی خاطر او گردید تمام روز بناچار سوار گذرانید چون شب درآمد بصلح گرگین خان مراجعت بمحاربه
 تبریز یافت و عالی جاہ ساعتی از شب با قیامده بے آنکه روسی کسی بنیت سوار شده بمنوگیر معاودت نمود لشکریان ناچار در پے آقا خدیو
 ره سپر گردید بمنوگیر رسیدند عالی جاہ در عقبه مذکور دوسه روز توقف نموده اسبابه لکلی که در قلعه بود بدردشت و موجودات
 سپاه بنا بر اظهار اتمه از خود دستکشاف مزاج ملازمان در باب اطاعت و عدم اقیاد دیدہ ازان محرم و محبت حاصل نمود در آن وقت
 علی ابراهیم خان بهادر التماس کرد که بشیر در باب رہا کردن سرداران انگلیشی معروض شده پذیرائی نیافت الحال هم اگر واکذارند
 کمال نیکنامی است و اگر منظور نباشد مردان را نکند داشته بعضی از نسوان که ازان جماعه گرفتارند بسوار سکه بجه با احترام پیش میجر
 آدمس باید فرستاد بر آشفته گفت بگرگین خان باید گفت چون با و گفتند بخجید و گفت این وقت کشتی کجاست و التفات باین
 امر که نهایت مناسب بود ننمود و عرب علی خان نام عربی را که از نواح بغداد و نهایت نامر و پرا حماقت و لدا دوا از رقبا
 گرگین خان و متوسلان او بود و قلعه دار سمنوگیر باد و پلشن معین نموده بطرف عظیم آباد نصفت نمود و مشر السع مشر سح و
 مشر شمش و غیره انگلیشیان را همراه مقید داشت صعوبت عبور راه خصوصاً بنا که سوار بیاسی نیست که در کل لاجپان گذشت
 و اکثر مردم باندیشہ بخنوار از پل هو که از کشتی درست نموده بودند و در راه که از طغیان آب گرداب بلاکت اکثر حیوانات بود
 اراده پیش روی نمودند بنده و یوسف علی خان مرحوم خلف غلام علی خان مغفور و میر شطارسک و میرزا باقر و سیرا عبد الله
 اخلاف آقا میرزا سبزو با اتفاق سبقت نموده از پل رهو گذشتیم و یک روز در اینجا توقف نموده شب دوم کتایح آن فصل
 در خاطر مانده ساخته عظیمی انقلاب جسمی رویدا ساخته مذکور کشته شدن گرگین خان بود که ناگهان رومی نمود و آن اجل گرفته بمکافا
 بیباطنی خود گرفتار آمد جهان بے بقا را زود پدید ساخت *

گرفتار آمدن گرگین خان بچنگال گرگ اجل و کشته شدن او بتقدیر خدای غرور جل و کشتن
 میر قاسم خان جگت سیئه و برادرش از راه عناد و مقتول شدن انگلیشیان مقید و عظیم آباد

گرگین خان که کینه عالمی در دل داشت و خود را بتقلید از جماعه انگلیشیان می پنداشت در نسق ملازمان بتبع انگلیشیان نموده
 میخواست که در اضطرار و اطمینان کیسان بار فقا سوار بر دوشه انست جماعه انگلیشه بچندین جہات
 بر این تسلط و نسق بر ملازمان قدرت یافته اند و ضوابط موضوعه آنرا اکنون در طالع آن قوم بمنزله طبعیات گردیده مصرع
 از مقلد تا محقق فرقه است و بیچاره ارمنی که با غن جذب تجارت گذرانند و بنا بر دوز و دولت و قدرت بر غیر قوم خود که معتاد
 بآن آداب نباشند چگونه می تواند که نسق انگلیشه تن تنها جارس نماید بهیت کلا غنم کبک را گوش کرد و بنگ خوشین
 هم فراموش کرد و القصه عا لے جاہ دوسه گز از رهوار رسیده منزل نمود گرگین خان بعبادت معنوده پیش از جمیع لشکر

فرد آمدہ در پال حمید خود بود ناگهان دوسہ طرق سوار کہ ساختہ و آراستہ او بودہ اند حاضر آمدہ در تنخواہ خود خیر سے در خواستند و جواب
تندر بلخ داد انہا انقلاب احوال را دیدہ در تقاضا شدت و گفتگو محبت نمودند گرگین خان تصور ایام سابق نمود و گفت کسی بہت
کہ اینہارا در پیرہ نگہدار دانا فرصت غنیمت دیدہ تا خود بدام افتند شمشیر با کشیدہ بسہ چار زخم پے در پے گرگین خان را از پاچی آورد
و عجلتہ بر سپان خود سوار گشتہ راہ صحرای گرفتہ خبر گشتہ شدن او شہرت گرفت ماکارار سے سواران مذکور را از حد بندوق و سلطہ
دیگر دور تر دیدہ دوسہ توپے کہ پاز چہرہ بود بطرف آنہا سرواد صد کہ توپا کہ بگوش مردم اردو سے عالمی جاہ رسید و وصول و
حدود انگلیشیان را تا بگرگین خان قیاس نمودہ آواز توپہا را محمول بر جنگ کردند و عالمی جاہ نیز ہمین خیال کردہ بر قبیل سوار شدہ
راہ میدان گرفت و شور یوم المنشور و لشکر گرگین خان بہر سیدہ سرایت بمعکرم عالمی جاہ نمود مردم لشکر عالمی جاہ خصوصاً قصبہ
و بازاریان ہم برآمدہ بے آنکہ حقیقت حال انکشاف یابد راہ فرار اختیار نمودہ ارادہ عبور از پل رہو نمودند و سرور پے ہم گداشتہ
ما زمان و بازاریان بے اختیار شروع بآمد نمودند جماعہ کثیرے کہ پیشتر آمدہ با ما شریک مخیم و منزل بودند احوال واردان دیدہ
مضطرب گردیدند درین ضمن شام شد و بلوای عام فراریان و مبارزہ تمام آورد عمدہ ہامشا علی برافروختہ سے آمدند و تقاضای مخصوص
یوسف علی خان و میرزا باقر مرحوم را ہر اس ستو سے گشتہ و تفحص احوال ساع شدند و مردم را فرستادہ از گرگین خان پرسیدند
ہر یک ہمین جواب دے داد کہ سخن گفتنی نیست استماع این خبر اضطرار ما افزود چون احد سے خبر از جائے نداشت و بنا بر خوف
عالیجاہ نمی توانست کہ قیاس خود را ظاہر سازد ہمان یک سخن کہ قابل گفتن نیست می گفت و علی اقبال در از دام و کثرت مردم
سے افزود و پل مذکور نمونہ صراط آخرت شدہ و عبور و مرور متعذر گشتہ بود از تعداد کشتیہا می پل کہ منہگام عبور را بہ وانیال ہدگر
میخورد صدائے مثل آواز توپ کہ از دور آید بگوش مردم میرسد و یقین سے شد کہ جنگ توپ در میان است و ظن غالب ہما کہ
انگلیشیہ رسیدہ چون دریا چہ در میان است جنگ توپ شروع گردیدہ تا آنکہ راسی یوسف علی خان ہم برین قرار یافت کہ اسباب
بار کردہ مستعد باید ماند یا بطرفے باید راند فقیر و میر شطار سے ملے گردید چون قریب بہ نصف شب گذشت و آشوب اندکی فروست
فقیر کے از معتد ان را فرستادہ با و فہمائید کہ بر سر پل استادہ انتظار گشتہ و ہر گاہ از وجہ و معارف لشکر کے عبور کند اندک عرصہ را با
مشالیت کردہ از و باید پرسید کہ ماجرا چیست فرستادہ حسب الاشعار لعل آورد پال کے مخفوف مع دوسہ سوار چون از پل فرد و آمد
چند قدم سہراہ اورفتہ از سوار سے پرسید او احوال را نقل نمودہ گفت برین پالکی لاش گرگین خان است ببرک و فن حسب الامر
عالیجاہ سے بریم بعد استماع این خبر اطمینان میسر آمدہ فارغ البال شستیم صبح عالمی جاہ ہم رسید و ہما نجا منزل گزیدہ روز دیگر
عازم پیشتر گردید و در منزل قصبہ باڑہ جگت سیشہ و مہاراجہ سروپ چند را بتبع بید رنے گذرانید و متصل بعظیم آباد رسیدہ باغ
جعفر خان را منزل ساخت و دران عرصہ در استحکام قلعہ عظیم آباد کوشیدہ محمد امین خان و افواج دیگر را سہراست گذاشت چون
روز سے چند بران گذشت و خبر متصرف شدن جماعہ انگلیشیہ قلعہ مذکور را شنید از شدت غیظ و کینہ سمر و القبل انگلیشیان مقید
فرمان داد و آن سنگین دل با وجود اشرک مذہب کہ در سلک زمرہ کے از فرق مختلفہ عیسویان منسلک بود بلا اگر اہ قبول نمود
ذرا و اخر ماہ ربیع الاول یا اوائل ربیع الثانی سہ کیلہار و یکصد و ہفتاد و ہفت ہجرے شبی در خانہ حاجی احمد براء دہانت
کہ انگلیشیان ہما نجا مقید بودہ اند و احوال خانہ مذکور محل قبور جماعہ مذکورہ در عظیم آباد گردیدہ بجا معروفے شدہ است در آمد
و سہارگان بے اسلحہ و یراق را بطرف بندوق سجاک ہلاکت افکند ششیدہ شدہ کہ دینین وقت عجز و خطر را کثر سے ازان
جماعہ ول از دست ندادہ پیاسے استقلال مقابل قاتلان استادہ بشیشہ ہا سے شراب و سنگ و خشت انچہ دست داد

جنگیدہ رہ سپہ سحر اسے عدم کر دیدند و نیز دوسرے روز قیل ازین ظاہر بوساطت بر سرے از مخصوصان خواہان بند و قہا سے چھتاے و
 ترشدان آن برابر با عدو خود بود و دند میسر شد و گفند کہ اگر بدست آید از میان مستحقان جنگیدہ برے ایم و اگر بر آید میسر
 نیاید بابر و کشتہ سے شویم و جماعہ کثیرے رامی کشیم از ان ہمہ کس غیر از ڈاکٹر فلرٹن کہ بعلت معالجات مردم با اکثر عہدگان و ارکان
 دولت عالے جاہ آشنا و با عالے جاہ ہم از جملہ اصدقا بود و دیگرے زندہ نماندند بہ صبح آن شب کہ انگلیشیان مقتول کشتہ بودند
 بدربار رفت اما از قتل آن جماعہ و محفوظ ماندن ڈاکٹر اطلاع ندانستم بعد سلام ساعت نشسته برخاستم عالے جاہ گفت ہاشید
 آشنائیت ہاے آید بندہ چون بخیر بود متحیر شدم کہ آشنائیت و از کجا می آید بعد از ان گفت کہ خوب بالفعل بروید خواہم طلبید
 بندہ کہ از خوف جان خود مجاورت علی ابراہیم خان بہادر اختیار نمودہ متصل بنجمہ ایشان خیمہ میداشت کہ بہتہ منظر طلبت بہت
 بعد اندک زمانی جوہر آردہ گفت کہ سے طلبند رفتہ باندک فاصلہ ڈاکٹر را آوردند لباس ہند سے در برداشت لعلی جاہ موافق
 ضابطہ این ممالک چند روپیہ نذر آورد عالے جاہ نکرت و گفت میان ما و شما این عمل نبود و معانقہ نمودہ گفت نزد آشنائی خود
 بنشینید در پہلو سے فقیر نشست عالے جاہ گفت کہ بایاران دزد سے و با دوستان و غایباز سے چہ معنی دارد شما افواج انگلیشی
 بہمانہ بیمار ان در خانہ خود داشتہ وقت کار بر آخیک مایر آوردید ڈاکٹر در کمال دلاور سے جواب داد کہ من از مردن نمی ترسم
 اینہمہ انگلیشیان را کشتہ اید مرا ہم بکشید اما اتہام دغا بر خود روا نہ دارم من این کار کردہ ام اگر ثابت شود الحال ہم راضی ام کہ
 بکشتن من فرمان دہید عقیدہ تمند خان برادر امیر خان عمدۃ الملک زندہ و آن وقت حضور عالی جاہ نشستہ بود و خانہ اش
 دیوار بدیوار خانہ ڈاکٹر بود گفت ایشان ہمسایہ من انداز ایشان سپر سید و از سر کہ خواہید تحقیق نمایند چون این سخن بے اصل
 محض بود خان مرقوم کہ اسے عدم تقصیر او درین خصوص داد بعد از ان مہربانے آغاز نہادہ گفت اگر خواہید بکشتہ بروید یا
 پیش من ہاشید ڈاکٹر از ہوشیار سے رفتن کلکتہ را انکار کرد عالے جاہ میخواست کہ شاید برقتن او نزد شمش لدولہ صلحے
 میسر آید فقیر را گفت کہ ایشان را در تنہائے باید فہماید بندہ ترسید کہ مبادا در تنہائے متمم بامر سے غیر مرضے او کردم اما ناچار بہ
 در سایہ سر پر دہ ڈاکٹر را تنہا بردہ انچہ مرضے او بود گفتم سر باز زد و گفت با قتل مسٹر امیٹ اسکان مصالحت نیست علاوہ دشب
 جماعہ دیگر نیز مقتول شدند بندہ آمدہ با عالے جاہ ظاہر ساخت عالے جاہ خلوت نمودہ ڈاکٹر را نزد خود خواند و مرا ابراہیم خان
 بہادر را شریک شورہ گردانید ڈاکٹر گفت کہ این امر اسکان نہاد اول خود فوجیکہ در عین راہست مرا نمیکند ارد کہ بیشتر مردم و اگر
 بیشتر ہم رفتہ قتل مسٹر امیٹ در نہایت بے جسے اقباح اعمال است کہ از شما سزودہ باین عمل مصالحہ از حملہ تمنعات است اما جاہ
 ازین امر یاس کلی ہم رسانیدہ ساکت گشت و گفت ہر گاہ رفتن منے تو ایند بہر جا بہتر دایند باین او خود را تلخ رفتاے
 عالی جاہ نمودہ گفت ہر جا شمار خوش آید بندہ ہما سجا خوش بہت خلاصہ بنای بودش در شہر گذاشتہ لعلی ابراہیم خان امیر
 کہ مکانے تجویز نمودہ در انجا گذاردند و چند کس منقاد بہ گمانند آمد و شد مردم نزد او آمد و شد مردم او نزد دیگران نباشد و حاضرین
 از ڈاکٹر باید گرفت علی ابراہیم خان ابلاغ امر عالے جاہ بداکٹر نمودہ ضامن طلبید ڈاکٹر میسر را بہت علی رضا من مقرر کردہ صحت
 اولو یا بندہ داد خان مرقوم مکانے متعین فرمودہ فردا آورد و چند نفر معتد متعین نمود کہ بر در مجاور باشند و بعد داخل شدند
 ضامن میسر را بہت علی در سہ کار علی ابراہیم خان از عالے جاہ اذن گرفتہ مردم خود را از در سر ڈاکٹر را خبر رسانید و ڈاکٹر
 مطلق لہان ماند عالے جاہ با سماع خبر مفتوح شدن قلعہ نوگیر طرف بلخ جعفر خان گنڈا شتہ بطرف غربہ عظیم آباد متصل عقیدہ
 چلو ار سے مسکرت نمود و صورت فتح قلعہ نوگیر بدین وجہ است کہ جماعہ انگلیشیہ را بنجا رسیدہ قبلہ گیر سے پرداختند عرب علی خان

از شدت فاجعه در درون ترسیده راغب و طامع گردید که اگر چیزیست بدست آید قلعه را بدست انگلیشی سپارد و همراهمان شصین را بدین امر با خود بهدستان ساخت این خبر با انگلیشیان رسید چون باخراج ناله جا به متعجل بودند اندک مبلغی را سبیل شمرده عربان را بخیام دادند و قبول نموده قلعه را بدست انگلیشیان سپرد و آنها قلعه را در خود گذاشته از اینجا بفرم تخییر عظیم آباد نهضت نمودند چون متصل رسیدند عاقله جا به در پهلوار سے اقامت از خرم دور داشتند قصبه بکرم که یازده کوسه شهر سر اسل بود معروف بعد ویران شدن الحال بسبی مهاراجه کلیان سنگه پرمهاراجه شباب را سے باز صورت آباد سے گرفته منزل نمود و همیشه از راه در دانه مغرسه که شار عیش با اختیار ملازمان او و جله پراز آب و عبور خضم از بیرون شهر متعذر بود خبر شهر سے گرفت و افواج و اسباب با عانت حارسان قلعه عظیم آباد سے فرستاد و هم درین راه احمد خان قریشی را که در عهد غزل رام ناراین مورد عتاب بود مشمول عواطف فرموده ملازم ساخت و جاگیر با سے اورا دگذاشت و چیزی سے هم از نفوذ بطور مساعد داد و میسر ابوخلعت میقتدرت الله بن شاه شکر الله قادری سے که از اعجوبه روزگار و بنابر اختصاص با میر حفر خان از نظر افتاده عالی جاہی بود بتقریش سرفراز سے یافته میخواست جاہی گرگین خان گیر و دایمتر سے از معشار مرتبه اش رسیدہ مشیر تدابیر حروب و ظہیر دولت منزلزل عالی جاہ گردید و اغلب اوقات بتبرئیت افواج و تشدید قلعه اشتغال نموده حسب الامر قلعه عظیم آباد میرفت و ملازمان عاقله جا به تقریب او دریافت با او در اکثر امور ماموریت سے نمودند شاید فرصت دیدہ و قابو یافته با عاقله جا به گفت که ڈاکٹر اور حالات مردم علی ابراہیم خان بہادر گذار اشتن مقرون بصلاح نیست و عاقله جا به خود ہیولا سے قابل بدیرا صورت دہمیہ بود اندیشہ ہم رسانیدہ علی ابراہیم خان را گفت کہ ڈاکٹر الحال در حالات دیگران باشد خان سو صوف بہ عرض داشت کہ جناب عاقله جا به را در خاطر نامندہ روزیکہ ڈاکٹر در سرکار رضا سے داخل کردہ مان روز حکم بر خیزانیدن مردم تنہا شد بندہ حسب الامر خید فخر پیادہ ملازم خود را همان وقت باز پس طلبید الحال ہر چہ مرکز خاطر مبارک باشد اصلاح خواهد بود و ڈاکٹر را از صورت بحال اطلاع دادہ مردم خود را کہ حسب الاتماس ڈاکٹر دوسہ کس بردار و گذاشته بودند خود طلبید ڈاکٹر از خبر تبدیل مستحفظان بدگمان گردیدہ بچارہ کار خود افتادہ مردم دیگر بہرسانیدہ بر دروازہ خود نشانیدہ آنها را فہمائید کہ مردم بہر ابو را دخل ندادہ بگوئید کہ بدون امر حضور ما نخواہیم برخاست میر ابو این سخن را دست آور و سعایت ساختہ از ہر کارہ متعینہ شہر و بعض جامعہ داران آشناسی خود نویسانید کہ مردم علی ابراہیم خان اطاعت امر نمی نمایند و ڈاکٹر را ہم مردم میر ابو تقویض نمیکند عاقله جا به چون شوش بود بحال خشونت نیافتہ کلام مذکور با علی ابراہیم خان نمود علی ابراہیم خان در جواب عرض نمود کہ من بہا نوقت مردم خود را چنانچہ عرض نمودہ ام طلبیدہ شہر ڈاکٹر را باختیار او گذاشتہ ام مردم من در اینجا نیستند بہر کام نوکر سے من گرفته مزاحمت نماید او را گرفته بیارند تا مردم میر ابو بشہر رسند و کار سے کنند ڈاکٹر در کوسٹھ و دندیس رفتہ و کشتی محتر شستہ بہرسانیدہ ملحق مالک آن را با نعام خطیر راضی ساخت کہ او را بخور دریا کنایندہ بجای پور کہ بعضی از افواج انگلیشی در اینجا بود برساند و بر کشتی مذکور مع میرزا سمیت علی کہ ضامن او بود سوار شدہ را ہی شد مردم متعینہ عالی جاہ کہ ہر طرف دریا طحفا نامور بودہ اند و در آن وقت قورق بود کہ سچ کسے آن طرف دریا بلکہ سچ سوئی رفت کشتی را دیدہ شور برداشتند و معلوم شد کہ ڈاکٹر سے رود تا آنا کشتی را کشتنید و نزد یک او برسند و اکثر تانصہت دریا رسید از آن طرف مردم افواج انگلیشی کشتی را ہیوس سے خود قاصد دیدہ بر کشتیہا سوار گردیدہ بحمایت او رسیدند کشتی سواران این طرف ترسیدہ برگشتند و ڈاکٹر بدرفتہ با ہما پوشت این خبر با عاقله جا به رسیدہ ہر خید تو ہم این عمل نسبت بعلی ابراہیم خان نمود اما وقت مقتضی کاوشش نمود

ذکر فکندن افواج انگلیشی باقلعه عظیم آباد و ظفر یافتن بر عا جاہ و بدر رفتن و ازین مکان در حمایت وزیر و شاد

افواج انگلیشی عظیم آباد رسیده از رسته بازار شترتے بیرون شهر در آمد در حویلی که پیشتر میرزا خلیل معروف و الحال به معروف گنج مشهور است توپها چیده دیوار قلعه پادشاہی را که از گل و خشت و بسیار کهنه بود منهدم ساختند اول صبح بود که ضرب گولہ توپ و قنبارہ تحصنان را از مقابل خود راندہ از راه یوار شکستہ داخل شهر شدند میرزا علی خان برادر عموزاد عا لے جاہ و میرزا روشن علی خان بخشی برادر میرزا علی که با چند ہزار سوار یککست حفظان قلعه متعین شدہ اول شام رفتہ بودند نزد یک بشیر رسیده و اعلیٰ عجز از ہند کے گنج و دیگر پورہ بیرون شهر داشتند کہ از ان راه رفتہ بطرف نخاس سر بر آورده افواج انگلیشی پورہ آرنند نزدیک تکیہ شاہ مخبون رسیدہ و بر شکست قلعه و در آمدن افواج انگلیشی بجا کشیدند تیر و مضطرب شدند و فسخ غریمت نمودہ و در برگشتن و جنگیدن متروک و دنگہ ناگهان تنگہ ہا کے انگلیشیہ بعد غلبہ و گرنی آمدن تحفظان قلعه از دروازہ مغربی حدود بیرون آمدہ نمایان شدند و این ہمہ جمع کثیر بے آنکہ قلت و کثرت آنها ملحوظ و معلوم نماید مسلک فرار ہمودہ در کمال فطرت و نجوای سرشتند کہ بعضی از سہراہیان در آب جلد غرق گردیدند و بعضی در گل و لافتاہ شربت مرگ چسبیدند و روشن علی خان بخشی نیز در گرداب اضطراب آب کے کہ گل بسیار داشت رسیده از اسب سوار کے غلطیہ و دستار از سرش افتادہ کفش از پا بدر رفت با این فضیحت برگشتہ بلشکر پیوست و عا لے جاہ زمانہ را کجام اندادیدہ چارہ خیر بدر رفتن ندید و از کبریم کوچیدہ بچہ پورہ نزول نمود درین منزل میرزا عبداللہ بالفت و طعن و زور زن بے خبر از لشکر علیحدہ گشتہ بہ رحمت تمام از دست گنواران راہ رہائی یافتہ جانی بسلاست بدر برد و اکثر قابو طلبان را بہین روش پسندیدہ آمد احمد خان قریشی بعلابطہ ہرزہ در ایان زمانہ در ابتدا کہ عا لے جاہ عفو بقصیرتش نمودہ بر فاقہ خود گرفتہ بود پیش او و مقر بانس بلند پر واز ہیا در داب فاقہ نمودہ و بخان بسیار گفت کہ سبجا در عالم رفاقت چنان و چنین مے نمایند لیکن از سہ سال دل پر سے از عا لے جاہ داشت بعد و رود در منزل شمشیر نگرامور با ستجماع و ارسال ذخائر اجناس غلبہ بر مصارف لشکر گردیدہ پیشتر بد او ذکر رفت و عا لے جاہ انہما بکرم کوچیدہ محاذ کے شمشیر پورہ کہ محل سکونت افغانی از زمین دارانست دریا سے سوہن را پایا بعبور نمودہ و تیلی تھو کہ آباد سے تاجران معروف بعباقبت مقام فرمود زن و اسباب و اموال خود را کہ بقلعہ رہتاس گذاختہ بودند خود و طلبیہ میرسلیمان خالسامان کہ معتد علیہ و دارالمہام نقل و تحویل بود خلاصہ اموال و نفقہ و جوہر را مع زن عا لے جاہ و دیگر نسوان محبوبہ مطلوبہ اش آورده بلشکر رسید و ہم درین مکان میرزا نجف خان کہ از نالہ او دہواراہ کوہستان گرفتہ بود از ملک نہیں سر بر آورده و بعا لے جاہ پیوست و در جا کے مذکور مجلس مشورہ انعقاد یافتہ اختلاص فی درار اہم رسید میرزا نجف خان کہ مزاج و رویہ شجاع الدولہ را علی ماہی علیہ می دانست راستہ بر رفتن پیشان و بنود و مے گفت کہ ہرگز آن طرف نباید رفت خود در قلعہ رہتاس با جمعی از خواص و تحفظان مستعد نشینند و فوج را بہین و اگر دارند من ازین جملہ مردم سواران خوش اسب خوش یراق کہ در سوار سے ماہر و با داب سپاہی گیری واقف اند چیدہ از پیادہ ہا نیز بقدر حاجت ہر کہ لائق باشد ہمراہ خود گرفتہ با انگلیشیان مے آویزم و فرصت آرام و تظاہر میدیم تا بخت ہر کرا یا و بر باشد عا لے جاہ از بد سے آب و ہوا رہتاس و بعضی اندیشہا سے دیگر نمی پسندید را سے مذکور در ان حین متانتی داشت لیکن تقدیر نگذاشت میرزا نجف خان گفت اگر این سہ را نمی پسندند از راہ بنیل کھنڈ عازم دکن بایستہ اتفاق دکنیان کا و سہارن پیش می توان برد عا لے جاہ از دور سے راہ و امنیت از ان بلا و مردم آنجا و مبانیست مزاج از جامعہ مرہٹہ

و غارت پیشگی آئنا برین ارادہ ہم التفاسے نمکد و رجوع بپادشاہ و شجاع الدولہ اصوب آراش و خطوط میرزا شمس الدین نیز امانت
 این را سہ می نمود و سیر سلیمان بنابر غرض خود نیز دلالت بہین ارادہ سہ کرد و میرزا نجف خان از رفاقت عالی جاہ و صورت
 جزم غرم رفتن پیش شجاع الدولہ سرباز زدہ قاصد ترک رفاقت بود و ہنوز امر سے منع و مقرر نشدہ بود کہ عرضہ احمد خان قرچہ
 مستمن در و داخراج انگلیشیہ تا بحکم علی پور رسید ہر چند این خبر دروغ و حیلہ قریشی مذکور بود اما عالی جاہ را تشویش بی نہایت
 روی دادہ اضطراب عظیمی لاحق حال او شد درین ضمن عرضہ دیگر از خان مرقوم رسید کہ فوج رابر خلیج استعجال از راہ دریا
 گنگا انگلیشیان فرستادہ اند کہ در زمینہ رسیدہ سدر راہ عبور نکند و در زمینہ داران محالات خود را اشارہ نمود کہ پس ماندگان لشکر
 و اسباب عالی جاہ لگہ عقب ماندہ متصرف شوند آنہا حسب الایما لعل آوردند گر سختگان آنجا ہم بلشکر رسیدہ اخبار مو حشہ
 را منتظر نمودند عالی جاہ با اضطراب تمام پاسے از روز برآمد ہا آنکہ ارادہ مقام داشت بناچار سہ کوچ نمودہ والد مرحوم
 از راہ شفقت بندہ را طلب نمود کہ حالیا نزد من آمدہ باید نشست الحال چہ محل رفاقت عالی جاہ ماندہ و عالی جاہ بنا بر
 آشنائی بندہ با انگلیشیان از فقیر نہایت سرگران و بے التفات محض بود فقیر بیاس اخلاص علی ابراہیم خان بہادر و
 میرزا باقر و میرزا عبدالمکررک رفاقت تا وصول بامانے غیر لائق دانستہ دست از ہمسایے لشکر مخدول برنداشت و عالیجا
 وقت شام بقصبہ سہرام رسیدہ صبح از آنجا ہم پیشرفت در منزل سانوت سہنبار لب دریا چہ درگاوتے درخرا نہ کہ مرزم تخواہ
 مے یافتند وقت شب عالیجا تخواہ را بامقصدیان جواب و سوال تلخ و تند روی دادہ صدا بلبلہ شدہ تبعیت آنا شورشے
 در لشکر ہم رسیدہ آشوب عظیمی برخواست بمرتبہ کہ عالی جاہ مضطرب گشتہ از سہن خود تا سہرور و ازہ پابہ نہ آمد و سہ گفت کہ دلیا ہر
 این غوغا را سببی میان نیست شاید نہک بچرا سہ نوکران شورشے بر پا کردہ است چون ایزد تقاے را در سلا متے لشکر عالی جاہ
 مصالحتھا بود آشوب مذکور فرو نشست و صبح آن روز یک بک چاہ ہزار روپیہ نقد و پنج زنجیر نیل میرزا نجف خان کہ قاصد رفتن
 نزد شجاع الدولہ بنود مرحمت فرمودہ مرض نمود و خود بر دریا چہ کرم ناسہ منزل کرد درین موعہ خطوط میرزا شمس الدین مع عہدنا
 شجاع الدولہ مہر و دستخط او بر قرآن مجید رسید و عالی جاہ از کرم ناسہ کوچیدہ در ملک راجہ بلوند کہ قلم و شجاع الدولہ بود بر
 دریائے گنگا در و د نمود *

ذکر عبور نمودن عالی جاہ از دریائے گنگ و مقامات دران مکان فرستادن
 میر سلیمان خان مان را نزد شجاع الدولہ سست پیمان * * * *

عالی جاہ از غوث تعاقب جماعہ انگلیشیہ آسودہ متصل بہ بنارس بفاصلہ شش ہفت کردہ از بلدہ مذکورہ منزل گزید
 و بندہ از دوستان رخصت گرفتہ در بنارس رسید و بشرف تقبیل قدوم حضرت شیخ محمد علی خرمین اسکندہ اصفہانی علی
 علیین مشرف گشتہ در خانہ خال سراسر افضال خود سید عبد العلی خان بہادر نزول نمود مرحوم مذکور دران ایام با کمال عزت
 دران بلدہ خانہ و مقام داشت فقیر در انخانہ بودہ و از رنج اسفار آسودہ بعد چند روز کہ لشکر عالی جاہ در فنائی بنارس
 رسید آمد و رفت نزد دوستان مے نمود و گاہ گاہ عالی جاہ را ہم مے دید روز سہ در جلد و سہ این رفاقت باہن
 گفت کہ صاحب پدر و برادران شما در انجا با انگلیشیان مخطوط و محفوظ اند شما چرا قصد ہمسایے من مے کشید بروید و با آنا
 اتفاق و رزید فقیر بیدل گشتہ جواب داد کہ بندہ در رفاقت شما خیانت نکردہ با انگلیشیان وفاق پوشیدہ و پنهان ہر راہ

مراسلات و جاسوسے لکھنا آئے تھے۔ ہمیشہ سن نہایت والا این ہمہ مردم کہ بے اطلاع شما از راہ برگشتہ بان طرف پیوستہ نیندہ راہیم مانعہ نہ بود و بکارام و بے حرج در اقطاع پد خود رفتن سے تو انتم سنجابت و اخلاص نیکداشت کہ چنین حرکات زشت را اختیار کنیم دیگر آمدورفت نزد او کم کردہ اکثر در خدمت شیخ مبرور مذکور و بعض اوقات بصحبت علی ابراہیم خان و دیگر دولتمندان

ذکر شہرت خیانت نمودن میرسلیمان با کاجاہ و دزدیدن بعض کسبہ حاجی ابراہم در راہ و بکار رسولی دیگر

بر اکثر نفوذ و جواسرگران بہا کہ کسبہ باسے کر پاس سفید پر از انہا بود و ہمراہ سوار یہا سے زمانہ بر محضہ او میانہ بہانہ مستورات سے بردند میرسلیمان خان مانہنگام بردن بر تناس مع یکم عالی جاہ و آوردن از انجا مختار و محرم بود شہتار دارد کہ ہنگام آوردن اسباب از تلمکہ رہتاس خیانت عظیم نمودہ و جواسر نفیسہ کشی قیمت کہ بلکوک سے ارزید و دزدید و عالی جاہ را در ان زمان فرصت ملاحظہ و محاسبہ آن بنود معتمد اجمال مواخذہ ہم بانو کران خصوص مثل میرسلیمان نہشت و میر مذکور در ان اوقات لباس درویشیہ در بر کردہ و روبرو سے عالی جاہ اکثر دستمالی در دست در کمال فسوس گریان می استاد سے گفت چگونہ و کہدام چشم شمارا باین حال تو انم دیدتا آنکہ بسفارت ہمراہ کسی کہ از طرف شجاع الدولہ باستالت عالیجاہ آمدہ بود نزد شجاع الدولہ رفت میگویند در انجا باراجہ بنی بہادر و علی بیگ خان و میرزا بھلو کہ در ایام طفلی وزیر مذکور اتالیق او بود و دیگر علما و ارکان آن دولت غیر سالار خبا کہ بواسطت میرزا شمس الدین مرے عالی جاہ و واسطہ جواب پوش بود در ساخت و ہر یکے را از مال خیانت تو اسنے لائق نمودہ بعضے از جواسرے بہا بانہا داد و وسیلہ حمایت بر خود و حکم پندہ نزد عالی جاہ بانوشتہا سے استمالت و تسلیمہ اسے بی نہایت برگشت و قبل از عود او میرزا شمس الدین نیز بار قائم وزیر و پادشاہ کہ متضمن نہایت دلجوئی و عواطف با کمال مہربانی و الطاف بود رسیدہ سرمایہ اطمینان خاطر پریشان عالی جاہ گشتہ اورا مترعدہ نصرت بطرف لشکر دیر گردانید و میرزا بھف خان از کرم ناسہ راہ بوندیل کھند گرفتہ بملک بوندیلہ رفت راہہ انجا مقام اورا مقتم شمرده در اغراض و احترام او گوشتید و برفاقت خود بر گزیدہا عالی جاہ بعد عود میرسلیمان و دمجعی از انتظام احوال خود و نگہداشتن مردمیکہ منظور و در کار بود و داد کے تنخواہ بر طرفیان روانہ لشکر وزیر و پادشاہ گردید بندہ بنا بر عدم اسباب و بے التفاتی عالی جاہ رفاقت خود درین سفر بے فائدہ و تصبیح اوقات دیدہ توقف در بنارس اصحاب دانست چہ بنا بر ناخوشی مزاج میرجعفر خان از رفقا سے عالی جاہ و بدولش بر کرم ناسہ بگاہا کہ مردم با عنایت وزیر در امور عالی جاہ داشتند معاودت درین زود سے دور از خرم و مال اندیشی سے نمود و صحبت خضر شیخ مبرور نیز از غنمات و نعمات غیر مترقیہ الہی بود و شکر عواطف و اشتقاق آن زبہ الفس و آفاق کہ درین تنہائی و غربت بل احوال فقیر داشت زبان بیان را یا راسی نقد ہزار یک آن نیست دلجوئی و استمالہ آن بزرگ را نمیدانم چگونہ بزرگوارم کہ قلم در تجریر آن بعد ہزار بحر و تقصیر اعتراف سے نماید چون درین جزو زمان دوروی و سبانت قلب اسان از جملہ شیم متعارفہ خلق عموما گردیدہ و دزد و سب و دران و روسا خصوصاً نہایت رواج دارد و وزیر و پادشاہ ہم با عالی جاہ مواجید کا ذبہ اعانت و ایداد سے نمود و ہم با انگلیشیان و میرجعفر خان جواب و سوال آشتی و معاملہ سے فرمودند چنانچہ راوشتاب رکرا کہ ذکر اتوبقیات مختلفہ در اوراق ماضیہ گذشت و او بعد بر آمدن از عظیم آباد نوکر شجاع الدولہ کہ دیدہ بر فاقت راجہ بنی بہادر نائب صوبہ او تان زمان دولت عالی جاہ سبر بردہ درین وقت نیز از جملہ رفقا سے مینی بہادر مذکور بود و مینی بہادر بنابر رجوع میرزا شمس الدین

وکیل عالی جاہ بسالار جنگ و عدم مخالفت او درین کار دشمنی که در فہم مال امور داشت بر بہمن حصول مطالب مر جوعہ مالی جاہ و مرغب مصالحہ و معاملہ بمیر حفر خان و فرقتہ انگلیشیان بود بر یک پیغام انفصال معاملات مع خلعت عنایات و مہربانی فرستادہ بازار اخذ و جروجواب و سوال حصول مقاصد خود از سر و جانب گرم داشتند میر حفر خان بوساطت راہنساب رائے مبلغ کمیزار و پیہ فرستادہ عبدالعلی خان خالو سے بندہ را بسبب آنکہ عالی جاہ با او بدو از عظیم آباد بنا بر رفاقت را منہل این چنانچہ گذشت آن چوچ را بر کردہ بود طلبیدہ و مورد مہربانی گردانید و بہمدان آوان والد بندہ مع برادران فقیر در شکر میر حفر خان بفرود آمدہ ملاقات کردنا چون عالی جاہ با والد الطافی نمودہ بود میر حفر خان خندان از دل از ایشان راسخ بنود * * * * *

فکر رسیدن عالی جاہ متصل بشکر شجاع الدولہ و ملاقات اینہا با ہم دیگر و آمدن وزیر و پادشاہ
بزرگ جماعہ انگلیشیہ بد لالت و اعانت عالی جاہ در کمال کثرت و وف *

چون پادشاہ و وزیر الملک شجاع الدولہ بہادر بطرف الہ آباد بنا بر بندہ و بست بنیدل کنندہ بود عالی جاہ ہم حسب اطلب اہل انظر را ہی گشت بعد و در وقت معسر وزیر کہ فاصلہ بین العسکرین سہ کردہ بود شجاع الدولہ باستقبال عالی جاہ در کمال شان و توجہ خود را آراستہ بادہ و دوازہ ہزار سوار پنجم عالی جاہ آمد عالی جاہ کہ از آمدن او آگاہی داشت پلٹن ہائے خود را اگر استہ از سردر و ازہ سر پر دہ ہائے خیام تا فاصلہ تبیہ کہ اغلب خمس یک میل خواہ بود و در ویہ استادہ کرد و خیمہ مادر کمال قوت و زینت نیر پا نمود و بہران سپاہ و رفقا سے عمدہ را نیز مامور بہ تہنطیف لباس نمودہ احضار فرمود چون وزیر رسید تا طرف اندرون دروازہ استقبال نمود از طرفین سلام بضا بط بندہ وستان بعل اور دہ با ہم معالقتہ نمودند و باتفاق آمدہ ہر دو بر یک مسند نشستند وزیر کلمات اخلاص و اتحاد و تسلی زیادہ از جد تقریر کردہ بہلازمت پادشاہ ہمراہ خود دعوت نمود عالی جاہ بہت و یک خوان باہوس خاص مختلف القماش و خوانہائے جواسہر و اسروافیاں کوہ شکوہ مشکیش نمودہ باتفاق وزیر بہلازمت پادشاہ رفت وزیر الملک آصفجاہ عالی جاہ را بر فیصل خود گرفتہ ہر دو بر یک مرکوب روانہ مندہ سلطانے شند بعد حصول ملازمت وزیر بشکر خود رفت و عالی جاہ بمبسر خولیش برگشت روز دوم عالی جاہ بخانہ وزیر بر اسے باز دید روانہ گردید و نیز مغلیہ ملازم را فرمودہ بود کہ لباس ملون سقر لائے پوشیدہ و بند و تھادر دست گرفتہ دستہ دستہ از سردر و ازہ تا فاصلہ کہ گنجائے دشت بایستد حسب الحکم بعل آوردہ حاضر بودند دیگر اعیان لشکر و ارکان دولت نیز کہ خدمت بستہ در جامی و مقام لائق خود اجتماع و از دام نمودند و عالی جاہ با کوکبہ شمت و بہت رسیدہ چون داخل زبڑہ وزیر گردید شجاع الدولہ آصفجاہ تا سرفروش استقبال نمودہ دست عالی جاہ گرفتہ ہمراہ خود برد و بر مسند برابر خود نشاند و نہایت دلجوئی و اشتقاق را کار فرما گشتہ تسلی بسیار و بامداد و اعانت و استرداد صوبجات بنگالہ عظیم آباد از دست انگلیشیہ امیدوار نمود و بعد چند روز عالی جاہ بصحابت علی ابراہیم خان بہادر یکدست زیور بسیار گران بہا کہ بلکوک سے ارزید مع رفتہ فیصل کہ نہایت بہ تکلف با پوشش زرد و زسے بود بر اسے بہو یکم زن شجاع الدولہ ہم بعضیہ دایا و تحت گران بہا بر اسے مادر شجاع الدولہ زن معذر جنگ فرستادہ آنہا را خوشنود و مادر شجاع الدولہ را مادر خود نمود و چون شجاع الدولہ را انفصال معاملہ بانبدیلہ با و گرفتہ مالگزار سے بعضی پرگنت الہ آباد از انہا خود بود و راجہ بنی بہادر را پیشتر فرستادہ بتوقع حصول مامل سگیز را نید و بنبدیلہ با الفیاد نکردہ سرطاعت فرو نمے آوردند و حال درنگ بسیار دران جوامے رفت عالی جاہ با وزیر پیغام نہضت بطرف ممالک شرقی نمودہ استعجال دوران داشت و یک

و فرستادون با انگلیسیان مصلحت مخفی انکاشت وزیر الممالک مقرر الفصالح با فتنن معامله مذکور در میان آورد مالی جاه گفت که اگر انظار همین کار است مخلص با اینهمه فوج و اسباب معطل نشسته چه میکند مرا ما مور فرمایند تا کار سر کار سهولت و عجلت انصراف داده برگردد وزیر قبول نموده مخلص ساخت عاقل جاه عبور چنان کرده در خل ملک بنیدل کند گردید چون توپهاست تیار با این فرنگ و افواج مرتب و مؤدب آباد با آنها همراه داشت از بنی بهادر پیشتر رفته قلعه محقره از آنها مفتوح ساخت و متصل لقلعه عمده او رسید چون میرزا نجف خان ممنون احسان او آن طرف بود و بنیدل نسق فوج عاقل جاه بر خلاف رویه افواج متعارف بنیدل منظم دیده و اسباب قلعه گیر سر راهم بود و در یافته اندک سر حساب و راضی بادا سر زرواجی گردید و بواسطت میرزا نجف خان معامله الفصالح یافته از وصول از رحیم الطمیدان میسر آمد مالی جاه شاد کام و مقضی المرام معاودت نموده با وزیر ملاقات و بالشکر او ملحق شد و غرضیت تسخیر ممالک شرقیه تقسیم یافته تبه سفر مذکور پیش نهاد خاطر باز گردید و اسط ماه مبارک رمضان سنه یک هزار و یک صد و هشتاد و هفت هجری بود که وزیر و پادشاه مع عالی جاه در بنارس ورود نمود و بلده مذکور را محسوس ساختند و همچنین بنده را در بنارس پنج ماه گذشته بود که در و این عساکر و ملاقات با دوستان میسر آمد چه عاقل جاه در آخر ربیع الثانی یا اوائل جمادی الاول شکست خورده سجد و بنارس رسید و او اسط یا او اخر ماه مبارک بود که با اتفاق وزیر و پادشاه باز در بنارس با میدار شتران جنگاله و عظیم آباد و گرد و دید و یازده لک روپیہ در راه وزیر الممالک مقرر کرده معین ساخت که بر گاه باراده اعانت او و انتفاع مباحثات شرقیه عبور کنند نمود و داخل حدود صوبه عظیم آباد شوند از ابتدا سه روز در و در آن حدود در ماه مذکور ماه ماهه می رسانیده باشد

ذکر حدوشت فتنه منازعت در فوج انگلیشی و بر خاست آمدن بعض افواج از ان لشکر در راقم کرم و ملازم شد آنها در شجاع لاهور

موشیر مد فرانسس مع جماعه از اقوام خود در رفاقت انگلیشیه بوده و میر حنفی خان در خبک عالی جاه و عدّه انعامی با فوج نموده زمانه که بر کرم ناسه بعد از اقطاع تعاقب عاقل جاه مقامات داشت اینها سر و عدّه نموده زرمو خود رسانید مد مذکور و انتفاع او را که تومش بوده اند بر زرمو منازعت با انگلیشیه روسی داد و منجر با فراق گردید موشیر مد یک بابیک عدد و چند کس هم قوم نمود مع بند قهاست و شایه یک ضرب توپ هم یابد و توپ از کرم ناسه برخاسته قبل از ورود شجاع الدوله بنبارک و بعد رفتن عاقل جاه بالشکر وزیر بلک راجه بلوئند سنگه زمیندار بنبارس آمد و افواج انگلیشیه چند میل راه تعاقب آنها نموده بنبارک احتیاطاً احتشال ناکره فساد با وزیر و رحد و داد استقامت مواخذ و مجادله بامدک مذکور نکرد و برگشتند آخر الامر جماعه مذکوره مع سردار مرقوم ملازم شجاع الدوله گشتند و کوسا لشکر بر سره سردار که عبارت از پادشاه و وزیر و عاقل جاه باشند بنجاست شنج مرقوم حاضر سر می شدند و این بر سره سردار و وزیر ادراک خدمتش مکرر نمودند از فوجا کلام خباب مرحوم مرقوم مانع از حرب انگلیسیان انظار بعد از انتظام افواج و فقدان مهارت ادب حرب در سپاه مستفاد می شد و فقیر را نیز مانع برانقت بالشکر مذکور بود و سر فرستاد که این جماعه مشیت امر است و تصور نیست را سبب پیوند و غریب معاودت خواهند نمود و بنده را آرزو می رسول اما کن تا کوفه دامت قاسم مجوز نگذاشت که اطاعت امر لازم الاتباع آن مرحوم نموده از فیض خدمتش مستفید می گردید و این کشتی بر رویا کنگال به عساکر سحر امواج عبور نمود و بعد اندک توقف در حرکت آمد و راجه بلوئند سنگه زمیندار

نبارس کہ مرد عیار و ورزمره خود بخار و نهایت مال دار بود و بر تہ گم مردم اندوختہ اورا از کرد و رہا متضاعف می داشتند و بہرگز تا زمانیکہ کہ
 بحضور شجاع الدولہ و پدرش ہیچ وجہ حاضر نمی شد درین سفر با عتقاد احوال بینی بہادر بواسطت سید نور الحسن خان بلگرامی
 کہ بنراول معاملہ او بود و ضمان جمیع سرداران لشکر خصوص غنایت خان پسر حافظ رحمت رہیلہ و راجہ بینی بہادر حاضر آمدہ بہر
 کوشش وزیر استعما و یافت و بر یافت او ہمت گماشتہ ہمراہ نائب مذکور شامل لشکر گشت دوسہ ہزار سوار و چند ہزار پیادہ
 معتقد ہمراہ داشت و انہوہ مردم درین عساکر بہر تہ بود کہ احصا سے آن از متعذرات است تا جائیکہ نظر بہ کار سے کرد و فوج مردم
 بود کہ موج سے زد لیکن از سبب خبر سے سردار و عدم ضبط و ربط درین لشکر ہمدگر رائے کثند و مالکایکدیگر سے بردند و کسی
 بحال کسی نمی پرداخت و ہنگام کوچ در راہ رفتن از جملہ پس ماندگان و مردم اطراف و جوانب ہر کہ اندک از از دحام دور تر
 سے افتاد و شکار نا بکاران بود مثل قطع الطریق غارت سے کردند بلکہ از جان سے کشتند اما لشکر نبود گویا سواد عظیمی است
 از جاسے بجائے حرکت می کنند و ہر چہ در دار السلطنہ شاہ جہان آباد کہ چشم و چرخ سہند و ستان بود مردم را میسر نیست
 دران لشکر ہم میسر بود بعضی از ہوشیاران و وزیر را فرمانیدند و بواسطہ و اسطہ رسانیدند کہ حکیدان یا انگلیشیان
 لعلیا بطر متعارفہ این دیار مقرون بصلاح نیست چہ ہر جا اینہا صفت آراستہ درست بایستند گویا سد اسکندر اند اگر ہزار
 کس خواہند بود چاہہ ہزار کس اینجا بر روسے اینہا نمی توانند آمد مناسب آنکہ چون از بد سے مشق چپا دے معمول جناب سے
 است و ملازمان رکاب ہم در خدمت بودہ ہمارست این عمل نمودہ اند و جوانان خوش اسپہ معتقد سرداران دلاور جان فشان
 جیدہ ہمراہ سے خود با بیکر نرید و مخدرات را با بار و نہ در ہمین جا پاکہ سرحد ملک سرکارست مع دیگر افواج گذاشتہ بی آنکہ نام
 جناب سے شہرت یابد جریہ بر انگلیشیہ کہ الحال تنزل گشتہ قاصد نمودند و از کسیر بر خاستہ میرند باید تاخت داول
 صبح قبل از آنکہ مستعد گردیدہ را سے شوند بہر شان باید ریخت اگر جمعیت آہنپاشیدہ انتظام شان بہریم خورد کار بانجام
 رسیدہ و فتح و طغر نصیب اولیاسے دولت گردیدہ است والا ہر کہ بدست آید اورا از تیغ باید گذرانید و اسباب پس ماندہ را
 باید کشید و توپے او بہر چہ یافت شود و بردنش متعذر باشد ناقصش باید کرد و تمام روز در پے آہن بودہ شب از صد ہنجر
 دور تر منزل باید گذرید و ہمین صورت تا حصار عظیم آباد دست ازینہا نباید برداشت در راہ و مدت قطع طریق اگر کار شان تمام
 شد نحو المطلوب والا متعرض قلعہ نگشتہ و در ہمسراہ معکرمودہ بعضی از افواج را بہ تبعیت سردار شجاع ہوشیار از طرف
 سارن یا مقابل آرد بخور گنگا فرمودہ و عمال ہر محال با جمعیت لائق بحال آن کار تجویز نمودہ خلعت و سند دادہ و حقیت
 بایموند حکم باید کرد کہ در دیکھوے و حسن سلوک کوشیدہ احد سے از رعایا را نرسجانند و بند و بست بحال مذکور در کمال تخفیف
 کہ موجب تالیف زمیندار در رعایا باشد نمودہ در تحصیل آن سے نمایند و مردم را از خود متوحش ننمودہ در تمام قلمرونگاہ عظیم آباد
 کہ پر دور نباشد عمل دخل نمایند و یک فوج طرف عظیم آباد گذاشتہ عمال بہر طور مذکور این طرف ہم ہا مور شوند بہر طرف
 دریا بہر دو فوج در تگ و تاز بودہ ہر کشتی کہ از مشرق قاصد عظیم آباد کرد در ہر طرف کہ ملاحان میکشیدہ باشند فوج ہمان طرف
 ملاحان را زدہ کشتی دہل و اسبابش را قتل غارت نمایند و گذارند کہ حسن غلہ و غیرہ ہیچ چیز سے داخل حصار عظیم آباد نہ باشند
 درین صورت در اضطراب و اضطراب ارشان افزودہ آہنرا غیر از فرار بگلتہ و خاسے گذاشتہ حصار عظیم آباد چارہ نخواہد
 بعد از ان انجہ مناسب باشد بعلل خواہد آمد وزیر برگشتہ تقدیر را چنین رک صواب کہ فی الواقع از حسن ابر بود و بید گشت
 و ہر کہ دریا رہ جنگ سلاخ و سخنی سے گفت التفاسے بان نکر دہ چون حکم ابدا سے دیدہ خود را از حبلہ متکد اش

من شمر جواب میداد که جنگ را بر اے وسیله من باید گذشت چون جماعه انگلیشه و افواج شان بسیار کم و خرج سفر بسیار مخارج
 عالی ماه کشیده نهایت خسته حال بوده اند و سطوت افواج شجاع الدوله و شجاعت و جرأتها اے او شمره داشت جنگ و در میدان
 مناسب حال خود ندیده و تحصن بجهنم عظیم آباد اصلاح دانست مع میر محمد جعفر خان از کبیر در نهایت اضطراب برخاسته راه عظیم آباد گرفتند
 و شجاع الدوله مع پادشاه و عاے جاه بکمال جوش و خروش داخل حدود عظیم آباد گردیدند منزل بمنزل راه مے برید و غارتگران
 فوج تانچ شهن کر و از چار سو اے لشکرش افزا آبا دے گذارشته عموم خلق خد ارا بنوع اید او اضرار رسانیدند که بچارگان
 چنانچه از رود و وزیر و پادشاه شادمان بودند بجهان آمده از ته دل دعاگو اے انگلیشان شدند چه از اینها این قسم ظلم بعمل نایده
 ضرر اے و آزار اے هیچ کس نرسید چون ورود لشکر در کرمان بر لب دریای سوین گردیدند که از دے آزار دے ملاقات
 والد خود و هشت احوال لشکریان و بیند که ایشان فراموش کرده بر چوباله خود که در هند سوار اے معروف اے است سوار شده
 با و سه خدمتگار و گاو بار بر دراز وانه حسین آباد که دارالملک محال التماس گردید چون از دریا گذشت محمود خان رفیق
 خرد را مع و سه کس دیگر با بار بردارند که گذارشته خود پیشتر رفت در موضع شنج پوره که سکنا اے آنجا از خوف غارت لشکریان
 و زید پادشاه که رنجته ده را خالی گذارشته بودند رسید و از دے و کشته دید و شیخ اسپان شنیده متعجب گردید که اینجا پها
 از کجا آمد و مردم چگونه مانده اند آن وقت یاد آمد که قصاب الطریقان لشکر ندخواستیم که برگردیم پیشتر رفتیم دوسه کرده راه ط
 شده بود که غبار عظیمی و در میان آن سنانما اے رختان بنظر آمد حیران شدم و بعد اندک زمانه دیدیم که هزاران سوار
 و قریب به دوسه صد سواران قتل و افغان در اے ملازم وزیر ند که در سپه آن اے آیند فقیر دران صحرای بر جان خود و رفیق
 که بر چوباله دیگر سواره و هشتم تر رسیدیم و گاو بار بردارند را نیز از جماعه خانم آنها شمره خواستم که هنوز دور اند شاید ماران ندیده باشند
 اگر کنار ده دریا پایین رفته و در یک سوین کناره اش گرفته تا حد ملک خود باید رفت بکاران گفتیم که ماران قدیم بوده اند سردارانها
 ندیدند و گفت چنانچه ما آنها را دیدیم ما را ندیده اند و این حرکت را حمل بر خوف مانموده بر غارت دلیر تر خواهند شد
 حال در میان اینها بکمال دلاور اے باید رفت فقیر فهمید که راست مے گوید صلاح اورا پس ندیده اطاعت نمود و بیت
 گاه باشند که کو دے نادان بقلب بر هدفت زند شیر اے چون متصل بهم گردیدیم یک ازانها که منغل بود اسب را از دست
 برآورده و فقیله روشن نیدوق را بجایش گذارشته بطرف من راند و گفت کیستی و کجا میر و اے ندیده هم دلیرانه جواب
 داد که ترا چه کار است فدیر الممالک مرا بر آ آوردن سید بیت علی خان بهادر اسد جنگ که مرد عده و صاحب جاگیر در درمن
 قلعه رهناس مے باشند فرستاده اسجاسے روم گفت این دیگر کیست گفت رفیق من است و بار بردار من عقب اے آیین
 گفته براه افتادم و جواب شنیده و دلیر اے را ندیده گفتن مرا راست دانست و از اراده خود گذشته برگشت و تعرض با من و
 رفیق و سباب من کسے نکرد بعد از آن نصف میل دیگر چون رفتم دست دیگر همین صورت برخورد و آنها فقط استفسار اے نموده
 جواب از خدمتگاران شنیده راه خود گرفتند پس از آن دست دیگر در دست برخورد و چیر اے ندید و جواب اے هم شنیده اما از
 چار سو دو دانش از دوات سوخته بلند و نمایان بود بعد از آن که پنج میل راه ط کرده بیضه مهوان رسیدیم ده را خالی از مردم
 و یک دوسه پاسبان بر کناره ندکور استا و هیدیم از و بر رسیدیم که پیشتر هم غارتگران رفته اند گفت تا اینجا رسیده
 و دوات سوخته و غارت کرده مواش و هر چه بدست شان آمد برده اند گفتیم خبر بد بات دیگر باید رسانید فردا از اینجا پیشتر
 خواهند وید وید رسا غت و اینجا رسید پیشتر رفتم و حسین آباد رسیده و در روز توقف کردم و والد و دیگران را دیده مع برادر خود

سید علی خان بلشکر معاودت نمودم لشکر تا آن زمان از محب علی پور گزشتہ بود راه از خوف و زوان بمشقتی بریدہ آمد کہ گفتمہ
و جامعہ انگلیشیہ مع میر محمد جعفر خان بشہر رسیدہ باز فوج خود را جریدہ گردانیدہ بارادہ مرا حمت چند کردہ از ارول بیشتر آمدند و خود
تاب تحمل صدقات افواج شجاع الدولہ نیافتہ روسے خود از مقابلہ برتاقتند و از فوج در آیینان کہ در غارتگرے اطراف بجواب
مے دویدند خود اسے نمودہ بشہر عظیم آباد رسیدند و بعض توپہار را بر بروج حصار گذارستہ خود بطرف سچا پہاڑے برسایاب
جلکہ اکثر اطراف شہر را در برسات محیط کئے باشند منزل گزیدہ بطور مورچال قائم کردند و توپے را ہم بر بلندے معروف بیچا پہاڑ
برده بستند و میر محمد جعفر خان را مع سندیان ہمہ اش برسدند کور اما طرف جنوبے شہر جاسے دادند و چند کپنتی ملنگہ خود را در
محافظت گذارستند گویا میر جعفر خان پشت سر انگلیشیان متصل با اینان بود شجاع الدولہ از سید آباد و بنا بر امرانات افراط آب
براسے لشکر کنارہ در یکا سوہن گرفتہ در را راست عظیم آباد را گذارستہ بطرف قصبہ منیر سیل خود در منیر بندہ ہم بلشکر با حق گشتہ بخت
احباب کامیاب گردید آخر بضرورت از انجا کوچ نمودہ باز بطرف پہلو اسے چار کردہ سے عظیم آباد منزل گزیدہ اگرچہ درین
منزل چاہا بسیار بود اما باز ہم قلعی در آب رویداد چاہا سے دیگر جفر کردند ظاہر ایک روز در انجا ماندہ صبح روز دوم بارادہ
خجک وزیر مع ماسے جاہ و کل سپاہ سوار گردید

ذکر خبکیه شیخ شجاع الدولہ با انگلیشیان و در یافتن احوال خبکیہ شان و ہمال نمودن و خجک چند روز بعد از ان
برگشتن بطرف بکسر چھاو فی نمودن در انجا و بودن بے خبر و بدبخت نمودن با عسے جاہ و بی بال پر

شجاع الدولہ با جمیع اتواج خود کہ بحساب سور و ملخ بودہ اند سوار گشتہ از شارع عام کہ تالاب میثی پور و دھانی پور و مقبرہ پدر
عاسے جاہ برسد آن راہ واقع است پیش رفت و منی بہادر مع راجہ بلوند سنگہ بطرف دست راست وزیر باندک فاصلہ
جای گرفت و غایت خان سپہ حافظ رحمت روہیلہ ملک دار سیلی بحیت و بریلے و غیرہ بادوسہ ہزار روہیلہ و گنڈاپن
پانچ شش ہزار و نمانکہ در قول وزیر بودہ اند و عاسے جاہ با پنج پلٹن کہ بسر کردے سمر و با توپہا سے وضع انگلیشی و بند و ہما
چھاتے آراستہ و تیار بود و البتہ پنج شش ہزار سوار نیز ہمراہ داشت بطرف دست راست منی بہادر اما فاصلہ بسیار
بعید کہ تخمینا یک نیم کردہ و مقابل سچا پہاڑے و مورچال میر جعفر خان واقع بود از پلہ گولہ رس توپ دور تر رفتہ است تا فقیر
کہ شستہ توکرے با کسے نہ داشت بر اسپس سوار بنا برد و سیتھامی علی ابراہیم خان بہادر و میرزا باقر و میرزا عبدالعزیز ہمراہ
در فوج ماسے جاہ بود اما ہر جائے خواست رفتہ تماشائے نمود تا آنکہ شجاع الدولہ در پناہ عمارات آباد سے خارج شہر آہستہ
آہستہ آمدہ متصل بمیدان علی باغ زار حسین خان مرحوم نمایان و خجک توپ و بان شروع گشت و وزیر مع فوج خود جسات
نمودہ قدم بقدم پیشتر مے آمد و از طرف انگلیشیہ متواتر گولہ بارے توپ بود و گولہ یک توپ کلان بطرف سمر و کہ البتہ بقدر خمس
کردہ پیشتر از ماسے جاہ صفوف خود آراستہ استادہ بود در فوجش میر سید و ملنگہ ماسے ہمراہیش مجروح میشدند و گانے
گولہ توپ از سر فوج او گذشتہ در میدان مابین او و عاسے جاہ می افتاد و شتر سوار شجاع الدولہ پیام برے ماسے جاہ آورد کہ
من باد شمنان شما مقابل گشتہ گرم ستیز و آویزم شما در انجا استادہ چہ مے کنید از ان طرف شما ہم مثل من مقابل انگلیشیان
آمدہ یورش نماید اگر نمی توانید سمر و ملخ توپا و ملنگہ ماسے پلٹن متعین من نہایت پیش روی من او توپ انداز سے بر آید
نماید و از اطراف سواران برانہا یورش نمایند عاسے جاہ در جواب سخنان سفیر و غ گفتہ فرستاد و از جاسے خود بجنید دین سمر و

نزد وزیر بیک او فرستاد و دو نیم پیر از روز گذشته وقت ظهر بود که گسائین مع نانگه یاکورش نمود و از طرف انگلیشیان شلک که جاڑه
 اشتہار دارد و بعل آمد و جمیع از نانگہا سے سنیا سے برخاک ہلاک افتادہ مغلوب شدہ ندیدہ از لشکر عالی جاہ علیحدہ گردیدہ ماہین فرج
 او و مینی بہادر تہاشا ایتاد و دوستان را آگاہ ساخت کہ بعد شلک اگر باز آواز توپ انگلیشی بگوش آید غلبہ انگلیشیان است و
 علامت انہم از گسائین و اگر آواز نیاید انگلیشیان مغلوب بلکہ متلاشتہ گشتہ اند انتہا رستے کشیدیم کہ بعد یک و شلک باز آواز
 توپ استماع افتاد و افواج شجاع الدولہ با ہم جمع گشت بعد دو سہ کترے غنایت خان سپہر حافط رحمت بار و ہیلہ ماہی ہر سے
 خود و دیگر افواج وزیر پورش آورد و ہمان قسم آواز شلک بگوش ما رسید انتظار آواز توپ میکشیدیم بعد لمحات چند شنیدیم
 و از برج طرف مہد کے گنج نیز توپ اندازے علی التواتر شروع افتاد باز فوج شجاع الدولہ جمعیت نمودہ سہ ساعت از روز
 باقی خواہد بود کہ یورش ثالثہ بعمل آمد و آنچه توانائے و تاب تحمل در مردم وزیر بود صرف نمودہ تزلزلے در صفوف انگلیشے
 پیدا آورد و بعضے از دہل وطنیور آہنا کہ در جنگ سے نوازندہ در دست مردم وزیر افتاد اما انگلیشیہ کمال پادار سے را کار فرما
 گشتہ مدافعہ معقول نمودہ شلکہا سے متواتر زدن و فوج وزیر تاب نیاوردہ بجائے خود برگشت لیکن بلوچہ سنگہ و مینی بہادر
 از جہائے خود بجنبیدند مگر شیخ دین محمد جامعہ دار مشہور پرمٹبنا سے شیخ مجاہد سر بلند خانے از لشکر اینہا بکار آمد و در میدان جنگ
 از دنیا در گذشت و فقیر بخشیم خود دید کہ ہوا سے مشرق سے پیدا گشتہ روبرو لشکر وزیر وزیدن گرفت اول مغربے بود و از پشت لشکر
 وزیر می وزید ہمان زمان دیدیم کہ بعد شلک سوم انگلیشیان توپ خود را از جانیکہ بود پیش بردہ خود ہم از رکانیکہ استادہ بودند
 قد سے چند پیش آمدند درین عرصہ شتر سوار وزیر نزد عالمے جاہ رسیدہ ملاستے بر تساہل ایشان و کردن یورش و فرستادن
 سہر و نمود و گفت کہ الحال روز با خرسیدہ وقت جنگ نامذہ است بہنگاہ برگردند فردا تدارکے کہ باید بعمل خواہد آمد عالی جاہ
 سہر و را کہ نہک پیشتر بود از معاودت اعلام نمود تا مع توپہا سے خود و ہمراہیان برگردد چون ساعتی از روز باقی ماند عالی جاہ
 را خیمہ گاہ خود گرفت و شجاع الدولہ قبل ازین ہمبک خود برگشت عالمے جاہ نصف میل را موقتہ باشد کہ شام شد اول شام بود کہ ظاہر
 کپتائے بادوسہ کمپنی برآمدہ چون معلوم بود کہ عالمے جاہ این طرف استادہ و انگلیشیان را عداوت با او زیادہ تر بود بمقام قیام
 عالمے جاہ رسیدہ شلکے کہ دست قدامان مجہول کہ عقب ماندہ بودند بلاحظہ این جسارت مضطرب گشتہ بی اختیار بطور
 فراریان از ان جادر رفتند فقیر خود از پیشتر در از عالمے جاہ خبر سے از نداشت درین وقت کہ شب سیاہ و هجوم عوام و سپاہ بود
 معلوم نشد کہ عالمے جاہ کے جگہ نہ بخیمہ خود رسید و نیزہ ستارہ کہ در مغرب اول شام طالع شدہ بود ملاحظہ داشتہ بطرف لشکر
 راہ سے برید تا بخیمہ خود رسید صبح خبر سوار شدن وزیر شہر سے گرفت اما نشد بعد دو روز خبر دہل شنیدہ شد کہ وزیر را بہر سیدہ
 و بعضے گفتند کہ زخم گولے درین جنگ برداشتہ شہر را مناسب ندانست و معالجہ بنام دہل میکرد چون شفا یافت
 از آنجا کوچیدہ برب دریا کے پن پن طرف جنوبے حصار عظیم آباد منزل نمود و ہر روز خبر تازہ شہر می یافت گا ہی آنکہ
 از طرف مورچال میر حنف خان یورش خواہد شد زمانے اینکہ از طرف مشرقی شہر خواہند ریخت و وزیر با معہ و سوار شدہ بفضاہ
 دیرینہ خود ہمیشہ بر اطراف شہر مورچال میکرد دیدہ

محورشیدن وزیر از لشکر انگلیشیہ در عین سیدان بی خبر ناگهان و نجات یافت از آنجا بتایید خداوند و اہل

روز سے چند سہرا انگلیشیہ مع میر مہد سے خان کہ از لشکر عالمے جاہ برخاستہ با انگلیشیان لمحتی شدہ بود برآمدہ اطراف

حصار خود و لشکر وزیر سے گشتہ و چند پیر و ملنگ نیز ہمراہ شان بود با وزیر کہ نہایت جریدہ مع چند نفر سے در دشت می گشت و دو چار شدند
 و از طرفین نادانستہ ارادہ دست برد سے در خاطر ماراہ یافت و با ہم طعن و ضرب نیزہ و تیر و تفنگ شمشیر بطور قرار لے لعل آبدیان
 سبب چون اندک اتصالی ہمدگر را میسر آمد میر محمد سے خان وزیر را شناختہ لبردار انگلیشیہ کہ شاید میجر کرنک بود اطلاع داد
 و او فوج دیگر از شہر عجمالہ طلبیدہ وزیر را مع ہمراہیان با خود مشغول داشت چون سیاست فوج جدید از دور نمایان گردید
 کسی از ہمراہیان وزیر دیدہ بلشکر خیرسانید کہ وزیر محصور انگلیشیان گردید وزیر خود را در مملکہ دیدہ بدر رفتن اصلاح شہر و خلعت
 عنان بدانی نمودہ آہستہ آہستہ خود را از ان مضائق بیرون کشید اما در لشکر مجبور رسیدن خبر عجب القاب لے روی نمود
 عا لے جاہ مع رفاکے خود و جمیع رفاکے وزیر با ہمراہیان آلفد کہ کرد سے حاضر آمدند باستیصال ہر جہت تا متر با عانت
 بیرون رفتہ اوراد راہ دیدند و باتفاق معاودت میسر گشت و آشوب فرو نشست القصد ہمین روش یک دور و ز کم و
 بیش مابست گذشت و موسم برسات قریب رسید کہ شجاع الدولہ بران قرار یافت کہ الحال اقامت در نزدیک حصار
 مناسب نیست در کبیر کہ از مضافات صوبہ عظیم آباد برب دریا کے گنگا در محاذات غار سے پور حال متعلقہ وزیر کہ تعہد
 راجہ بلوند سنگہ زمیندار بنارس است سکونت باید ورزید و چاؤ نے باید نمود و بعد برسات تدارک شایستہ باید کرد از محاصرو
 حصار عظیم آباد دست برداشتہ بطول معاودت کوفت و از راہ منیر لطیف کبیر نہشت فرمود و الدبر کلازمت وزیر و پادشاہ
 از محال جاگیر ات خود آمدہ در لشکر بود و فقیر نیز از عا لے جاہ دل گیر گردیدہ رفاقت پادشاہ گزیدہ ہمراہ والد مرحوم امیر سے برد
 تا آنکہ از محاصرہ کولور دریا سے سوہن را پایاب عبور نمودہ لب دریا تا پانزدہ روز محاصرہ ماند و از انجا کوچ نمودہ قصبہ آہ را کہ
 دارالملک بھوجپور است لشکر کاہ ساختند و الد را از انجا ارادہ معاودت بحال جاگیر خود مصمم گشت و فقیر اوضاع و لشکر وزیر
 متخلی دیدہ بود و خود در ان مجمع مناسب ندید چون از سابق آشنائی با بعض انگلیشیان خصوص با ڈاکٹر فلرین کہ از سفائی بالیجا
 نجاب یافتہ بدر رفت در نہایت مرتبہ بود و در جنگ شجاع الدولہ پیغام و مراسلات او فقیر میر سید و ندیم در جواب فقیر
 مناسب گناشت و ڈاکٹر رفیقہ نوشت کہ پادشاہ را با ما مردم موافق کردہ تدبیر سے باید کرد کہ تا بارسد بخدمت والد مرحوم و خدمت
 کہ اگر این صورت میسر آید باعث ازدیاد اتحاد انگلیشیان و موجب منو نے ایشان خواهد بود و احوال وزیر معلوم است کہ تین شہر
 و توقع طفر بر انگلیشیان با اینہمہ بنجیر سے عدم التفات باستماع کلمات مشورہ خیر اندیشان نیست درین صورت اگر راستہ
 با انگلیشیان درست و استرضائے ایشان کردہ آید خالص از صلاح نخواہد بود و نیز معلوم است کہ اینہا را خواہش اتفاق با پادشاہ
 است و مکرر را نوشتہ بر این ارادہ خود آگاہی دادہ اند پادشاہ را ہم اگر رفاقت آنها منظور باشد ازین امر آگاہ دادہ شقہ
 بر وفق رضای جماعہ مذکورہ نویسانیدہ باید داد و الد باتفاق منیر الدولہ این را از پادشاہ رسانید و پادشاہ کہ نیابر خود سے
 و عدم انقیاد شجاع الدولہ را ضعیف بودن خود در دست او بنود قبول نمودہ شقہ بدستخط خود مفصل نگاشتہ اعلام نمود کہ شقہ
 باین خط و وساطت ہمین حامل یعنی فقیر برسد پذیرفتنی است و ہر چه غیر ازین باشد باید دانست کہ لضرورت نیابر پاسدار
 وزیر و غیر او نوشتہ شدہ عرض پادشاہ از تھریا این فقرہ آن بود کہ پاسے راوشاب را در میان نباشد چہ او از متوسلان
 وزیر در رفاکے بنی بہادر نائب او بود و تاکید سے بمن نمود کہ مضمون این رقعہ افشا نیابد تا وزیر بران مطلع نتواند شد و حصول
 رقعہ فقیر ہمراہ والد از لشکر را آمدہ قاصد عظیم آباد گردید و والد مرحوم حسین آباد محال جاگیر خود رفت بحسب تقدیر در ان میان
 ڈاکٹر فلرین را کہ واسطہ جواب سوال انگلیشیان بانیدہ و نہایت آشنائی و الحقیقہ مرد خوبے بود با میجر کرنک سالانہ فوج کلکتہ

کمال شقاق و افتراق در میان آمد و ففاق و اتفاق کہ زیادہ از حد داشت اثر سے ازان باسے قناند و بندہ باعتماد نوشته های او و کمان احوال سابق این شقہ پادشاہ سے حاصل نموده آورده بود چون نزدیک لشکر عظیم آباد رسید ڈاکٹر آگے داد او بزرگ فوج اطلاع داده بزرگ کارہ ہائے خود و ہر کارہ سردار بزرگ کو مع رقم عدم مزاحمت بنا ہم مستحقان راہ کہ کپتان مع بعضہ انواع بر سر راہ شہر قتل آباد سے اقامت داشتند فرستادہ فقیر را طلب داشت بندہ بجانہ اش رسیدہ بر احوال ناچاہنے صحبت او بامیچر کزنک مطلع گردید و تاکید کرد کہ بر مضمون این شقہ سادہ پورام وکیل شتاب رکے آگے نیاید و الا قباح عظیم برای پادشاہ و میرالدولہ و ہم محل اندیشہ برای فقیر و والد خواہد بود ڈاکٹر گفت کہ من بمقتدر خود قاصر نخواہم بود اما موافق امر و راکے من الحال متعذر است کہ بعل آید بہر صورت روز دوم میچر کزنک فقیر را طلب داشت و میر جعفر خان را ہم بجانہ خود طلبیدہ آخر خود فقیر ہمراہ ڈاکٹر رفتہ میچر و میر جعفر خان را دید و شقہ گذرانید میچر شقہ را بر سر گذاشتہ بکشود و در تنہائے او و میر جعفر خان اتفاق شنیدہ و بر مضمون آن مطلع گردیدہ بندہ را جواب داد کہ الحال پادشاہ باختیار خود نیست بلکہ تلج مرصعے وزیر و فرمان پذیر اوست و ما باین حال انتشار فرمان نمی توانیم نمود و علی الرغم ڈاکٹر بنا بر اتحادیکہ باراجہ شتاب رکے داشت سادہ پورام را طلبیدہ شقہ پادشاہ نمود و اولتقی بر داشتہ نزد راجہ شتاب راکے فرستاد و میچر بندہ را رخصت نمودہ عرض داشت در جواب شقہ خود حوالہ من نمود و فقیر سے خود درین خصوص پوچ دانستہ جواب را مصحوب جوہیں پادشاہ سے فرستاد و نمود نزد والد رفتہ و حسین آبا و سکونت در زید میرزا با قمر حرم و میرزا عبداللہ ہم بر رفت و والد و فقیر از لشکر عالسے جاہ برخاستہ بحین آباد آمدہ برسات را گذرانیدند

ذکر یہ عہد نمودن شجاع الدولہ باکاجاہ و مقید نمودن و رابی گناہ ضبط نمودن مال احوال مع دیگر سوانح و حال

فقیر در حسین آباد بود کہ خبر مقید شدن عالسے جاہ شنید و مفصل اجرا سے مذکور بعد چند سے کہ باغلی ابراہیم خان بہادر اتفاق ملاقات شد از اوشان معلوم گردید موافق آن درین صحافت ثبت افتاد اول کہ شجاع الدولہ و عالسے جاہ باتفاق در محاصرہ محوطہ عظیم آباد بودند یازدہ یک روپیہ در ماہ سے بایست کہ عالسے جاہ بوزیر ماہ ماہ برساند مالی جاہ برآمدن خود از جنگال وزیر باندہ لیشہ قلت زرو شدت تقاضا سے او در ہر ماہ مناسب دانستہ تدبیر سے درین خصوص اندیشید و بوزیر بنجام داد کہ بندہ را بطرف مرشد آباد مرخص باید فرمود تا دران نواح رفتہ و بندہ لیست تحصیل ممانک نموده آشوب سے در انتظام عمل انگلیشیہ بر انگیزم چون بالفعل فوج اینہا کم است نہایت تشویش عارض حال آنا گشتہ کار سرکار سہولت صورت سے خواہد گرفت و مراجع اطلاع تمام و نام حکومت دران اماکن است این کار از دیگر متوسلان سرکار بہتر تو انم نمود پنیاسہر علی ابراہیم خان بہادر بود وزیر گفت کہ اگر عالسے جاہ باز نیامید چہ باید کرد علی ابراہیم خان عرض نمود کہ عالسے جاہ را غیر از دولت امید گاہ و ملجا سے دنیاہ کجاست کہ آنجا خواہد رفت خلاصہ بخیالات و راز کار اندیشہ مند گردیدہ گفت کہ اگر شمار ضامن گشتہ بطوریر غمال پیش من باشید چہ مضائقہ علی ابراہیم خان التماس نمود کہ البتہ من حاضرمانازیکہ موجود است تعہد آن نمی توانم نمود بلے ہر جا کہ عالسے جاہ بندہ و لیست نمایند و حال و بر و بندہ سزا و لان حضور ہم در آنجا بودہ ہر چہ بمحض وصول در آید ارسال نمایند تا داخل خزانہ سرکار سے شدہ باشد وزیر گفت کہ این قسم نمی تواند شد علی ابراہیم خان معروض داشت کہ ہر چہ مرصعے عالیست ہمان بہتر اما الحال حسن قبیح پایان این کار عایدہ لطیف خبا بک

و شرم تصور کے کہ درین امور روسے و بد بندگان حضور خواہد بود نہ بجائے جاہ او خود آستان دولت را بجای و ملاز خود دانستہ خود را بھودتیکہ قواست بحضور رسانید مالیا فکر سے باید کرد کہ اگر روسے سلطنت بماند و آب از جرفہ باز آید وزیر سرحدت منفعہ چند ان نداشت باز ہم متاثر گشت و گفت کہ مردم دیگر بانیگار متعین سے نمایم علی ابراہیم خان گفت خوب بہت غرض با کار و انزالیش اقتدار خباب عالمے است وزیر علی ابراہیم خان را مرض ساخت و ہاندم اندیشہ کاری کہ گفتہ بود از خاطرش جنبہ بلہو و بے کربان ستاد بود و مشغول گشت و علی ابراہیم خان برگشتہ جو بہار البائے جاہ رسانید * * *

ساختن سیر سلیمان خانسان عالی جاہ با وزیر و پراقتادان بنیاد دولت او باقتضائے تقدیر

سیر سلیمان قبل ازین اوان بامیرزا جیلو و بیہی بہادر و دیگر ارکان دولت وزیر ساخته در کار ہائے اہل سے نمود یکبار بہانہ ترک لباس و پوشیدن دلق می خواست خود را کبنا رکشد عالمے جاہ نجانہ اش رفتہ و او را لباس پوشانیدہ ہمراہ آورد لیکن مقتضائے صرع مشہور مصرع ہر دم آزد کے غیر سبب را چہ علاج * اکثر بخش با عالمے جاہ و سازش با مخالفانش از میرزا کور و بطور سیرید و عالمے جاہ شکایت اورا نقل مجلس خود و گزک میخانہ گفتگو سے خویش می نمود می گفت کہ فلان روز سر پیچے کہ بر سر بیہی بہادر دیدہ ام از خانہ من بود کہ در تحویل سیر سلیمان سپردہ بودم یا فلان انگشت در دست فلان کس ازین قبیل سخنان اکثر در حضور مردم مذکور سے نمود و سیر سلیمان رسیدہ باعث رشتہ از دست آمدن شد تا آنکہ روز کے از لشکر عالمے جاہ برخاستہ و جو ارمیرزا جیلو و علی خان فقیہی بشکر خیل آمد و نہ منزل نمود و بعد پنج شش روز ازین حرکت پیغام وزیر بلبلے جاہ در باب تقاضا کے زیر ماہیانہ رسیدہ عالی جاہ عذر سے بضاغی خود ظاہر ساخت اما اکثر اوقات گلہ وزیر بنا ہنجا سے می آزد و علی ابراہیم خان مانع بود و مردم دور و مثل میرا بود و غیر او کہ درین زمان از مقربان عالمے جاہ و توسل جو بروسانی لشکر وزیر بودہ اند سخنان مذکور شنیدہ و خود دران گفتگو شریک گردیدہ با خیا سے رسانیدہ و بواسطہ کلمات مذکورہ وزیر میر سید و طبع بہانہ جو سے وزیر را وسیلہ بد عہدے با عالمے جاہ منعمے گردیدہ آخر وزیر پیغام فرستاد کہ پادشاہ بقایا کے معاملہ صوبہ بنگالہ و غیرہ از شما طلب دارد و محصولانے گمارد فکرش زود باید نمود عالمے جاہ علی ابراہیم خان بہادر را طلب داشتہ برای جوابتہ و وال نیز وزیر فرستاد او در حضور رفتہ بعد من بند کے از طرف عالمے جاہ التماس نمود کہ من بامید امانت و امداد سجدہ است رسیدہ و بہود خود را البنایت حضور رسیدہ انم و انچہ سیر بود در ادائے آن تصور کے نہ رفتہ الحال کہ سجدہ سے ماندہ و تقاضا کے پادشاہ سے موجب بانجہ است خباب تا بیہی ہانہ را بفرمانید تا بفرما اگر چیز سے بر آید در ادائے آن بطوریکہ ممکن باشد تا ہر نحو اہم بود اگر سے موجب باشد اسید و اراعات و حمایت از خباب عالمے وزیر آزدہ گشتہ جواب داد کہ مرا چہ کار است شما داہند و پادشاہ بیہی بہادر کیست کہ بفرما فرد امن لشکار میروم اختیار یا پادشاہ بہت ہرجہ داند و آید کہ دعلی ابراہیم خان مایوس برگشتہ جواب وزیر کہ شنیدہ بود باہم عالمے جاہ و علمائے عالمے جاہ چون ہمیشہ در وقت اضطرار رجوع دعلی ابراہیم خان بہادر نمودہ صلاح سے طلبیدہ درین خصوص ہم پر سید او و رجوع گفت کہ اگر زر در سرکار باشد استرفاضا سے وزیر باید نمود و اما خود متنازع خیمہ سیردن رفتہ پیغام باید داد کہ من توقع حمایت و عنایت خود را تا در دولت رہا بیندہ امید و اراعات بودہ ام کہ کنعان اہل و عیال و اسباب و اموال دغل رفت و ملک عالمے حاضر امچہ مقتضای الطاف و شفقت و نیک نامی و حرمت شہر با بعل آید *

ترک لباس نمودن عالی جاہ و باز پوشیدن با شہار وزیر با حجب و اکراہ * *

علی بن ابی طالب صاحبان سفاکت پیشه بدون تامل و اندیشه روز دوم که تاریخ هشتم ذی الحجه سنه یکم از یک صد و هفتاد و هشت
 هجری بود اول صبح پیرسینه در بر و کلاهی بر سر که آشفته ترک مجلس مسند نمود و در پوریا که از صحن خیمه گسترده بران نشست جمعی
 مقرب که محروم از شغور و تامل اندیشیده و در بوده اند و به بیت کس یکبارگی لباس رنگین درویشی در بر کرده انگشت نای تمام شکر
 شدند و این خبر بوزیر رسیده موجب تفکر اگر دید چه فقر عالی جاه در رفاهت او موجب بدنامی و وسیله حرمان از مقاصد بود و بنابر
 علی بیگ خان را روز دیگر که نهم ذی الحجه یوم العرفه بود بعد از غایب و دلجوئی هم از طرف خود و هم از طرف مادرش که از خدیو جنگ
 و ختر بران الملک است و بنواب بیگم شهرت دارد فرستاد و علی ابراهیم خان بهادر را طلب داشت علی بیگ خان که مرد لسان بان و
 و در گفتگو نهایت بیباک و دلاور بود بحضور عالی جاه رسیده با و انواع گفتگو چید و ملاقاتها رنگین نموده عذرهای شیرین
 از طرف وزیر و مادرش درخواست چون عالی جاه در گفتگو حسن تقریر خیزان سلطنت داشت عجمان علی ابراهیم خان بهادر را
 طلب نمود خان مرقوم خبر تغییر و خلع لباس آقا و مقربانش شنیده بخوف ملاست مقربان و طعن زبان بدگویان اندیشیده خود اگر
 ترک لباس نفرمود اما بلبس پیرسین و چپیدن دستار محقر بر کلاه قناعت نموده بهین بهیئت بدر بار رفت و احوال مطابق خبر
 مسموع دیده ساکت و صامت نشست عالی جاه گفت که شما را نواب وزیر طلبیده آید باید رفت علی ابراهیم خان بیباکی که زنده بود
 همراه علی بیگ خان قاصد خانه وزیر شد او گفت که بهین لباس حضور وزیر المملک میر وید گفت هرگاه آقا که ما باین صورت شده
 باشند ما را بخیر ازین لباس دیگر چه چیز خواهد بود و بوضع که بود همراه علی بیگ خان رفت وزیر مهربانی بسیار نموده سبب تغییر لباس
 عالی جاه پرسید و از گفتگو سابق خود عذر خواه گشته گفت پادشاه سخنی فرموده بود ما آنرا ظاهر کردیم و جالبش بالیتی داد
 حاجت مطلق پوشیدن و مراد نام نمودن نبود علی ابراهیم خان جواب داد که ما باید خنایت خانه امید خود شمرده آید بودیم
 چون خیال عالی کلمات عدم التفات و خصوص تقاضای پادشاه بعالی جاه ارشاد نمودند او نشان که باجای و ملازم
 غیر از استان دولت نداشتند قطع امید نموده دست از دنیا برداشتند وزیر پنهانی بهادر گفت که شما با علی ابراهیم خان گفتگو کنید
 هر دو گوشه حضور وزیر شسته هر یک مطلب خود تقریر میکرد بنی بهادر بهر صورت تکمیل مینویسند است که بر عالی جاه مایل بود
 بحسن بیان استنکاف از ان نموده تن و دین را در کمال استغناء انقطع آقا که خود از دنیا و مافیها اظهار میکرد چون ساعتی گذشت
 وزیر پرسید که هنوز چیزی منتظر نشد بنی بهادر گفت که گفتگو فیما بین کارگر است و وزیر خان مرقوم را نزد خود خواند و خیمه حسن
 که بنا بر حفاظت حرارت بود اسب تابستان برای او ستاده کرده بودند برده انچه پرسید بود پرسید و جوابی که بنی بهادر
 شنیده بود شنید بعد از ان گفت که درین صورت که عالی جاه اختیار نموده نهایت بدنامی من است مرا چه بایستی کرد خان
 مرقوم معروض داشت که عالی جاه بناچار اسب انچه لائق حال او بود لعل آورد و الحال خباب سکار انچه لائق باشد لعل آرند
 وزیر گفت نمیدم شما بروید که متعاقب من می آیم علی ابراهیم خان رسیده بعالی جاه ظاهر نمود و وزیر نیز رسیده دلجوئیهای
 بسیار فرموده تکلیف خلع لباس درویشی و لبس لباس سابق کرد عالی جاه استاد گنگر و ده حساب اظهار ادب لعل آورد *

مخصوصاً نمودن سمر و نمک حرام تحریر علی بن ابی طالب جاه را بر اسب تنخواه *

بعد از سمر و نمک حرام علی بن ابی طالب جاه را با اسب تنخواه خود گرفت چون روپیه
 بنود شریفی از اندرون سرد آورد و داد بعد از ان ماجرا عالی جاه سمر و نمک حرام داد که الحال مقتدر و نگهبان شستن مردم بسیار نیست

پیش باو عملک تو پنجانہ را جواب دادہ تو پیاوند و قہاسے چقاسے کہ از سر کارست در خانسا ماسے سپردنمانید و دو پلٹن نگہدار بند
و چون او با وزیر ساختہ بود کہ بر ملک حراست بستہ جواب فرستاد کہ الحال تو پیاوند و قہاسے کہ از سر کارست کہ در دست اوست و خود
از ان مکان کہ خیمہ داشت برخواستہ در لشکر وزیر نزول نمود و ملازم او گردید * * * * *

مقید شدن عالی جاہ در دست وزیر باقتضای قسمت تقدیر *

چون شب موشر جنبیل فرسید کہ بیشتر ملازم عالے جاہ و بعد از ان بر طرف گردیدہ نوکر وزیر شدہ بود با علی ابراہیم خان بسیار
آشنا و پاس اخلاصا سہ سابق میداشت خج شش کس از قوم خود ہمراہ آورد و با علی ابراہیم خان گفت فردا فوج وزیر سر
دستگیر کردن عالے جاہ مے آید انقلاب عظیمی درین سکر روی خواہد داد نمیدانم در ان وقت بہر شاہچہ رود اگر این خج شش کس
در حفاظت خواہند بود احدے متعرض شمانخواہد گشت علی ابراہیم خان لشکر پاس اخلاص آن خلعت سرتاسر و فاجا آوردہ و عذر
خواست کہ براسے من نامناسب و از رفاقت بعید است کہ عالے جاہ و چنین بلا مبتلا و من در حمایت اصدقا باشم صبح و گریہ
از روز گذشتہ بود کہ افواج وزیر بجمہا سوار شدہ تا عند خیمہ گاہ عالے جاہ گشت چون نمایان شد باز موشر جنبیل از پلٹن خود
علحدہ گردیدہ با بعد و دے نزد علی ابراہیم خان آمد و سخنان دیر وزہ را ندادہ فرمود در خان مرقوم بطور مستطور انکار نمودہ و اگر
و اگر کیان برگشتہ بصفت خود مباحث شد مردم مذکور خیا م عالے جاہ را محصور نمودہ بہر طرف حرم سر او کارخانجات خوفناک محکم
نشانیدند سہ داریکہ باین کار مامور شدہ بود و در خیمہ عالے جاہ درآمد و او را بر قبیلکہ براسے سواریش آوردہ بود و نشانیدہ
خود و عقب ہرج نشست و ہمراہ خود در ابنوہ مردم متعین بلشکر وزیر بردہ و جائیکہ معبود بود و نجوس داشت * * *

محرورس بودن علی ابراہیم خان حسب الامر وزیر و نجات یافتن از ان سخت بحسن بر

آخر و ز چند سوار ملازم سہر کار وزیر بخان ریز مقابل خانہ علی ابراہیم خان بہادر از در پی داشتند خان مرقوم را متعین گردید
کہ برای او مے آیند عزیز سے چند را کہ در خدمتش حاضر و او را بستہ ہمارے خواہیاد بود آکا و ساخت کہ اینہا جیاسے من می آیند
الحال ہر کہ خواہد بر رود ہم نشینان ہمہ گریختہ گوشہ رنایت جستند مگر میر شطارسے و غالب خان و خواجہ عبداللہ و و احدی خان
کہ از جاسے خود و بجنبیدہ رفیق حالش ماندند تا آنکہ سواران مذکور رسیدہ فرو آمدند و بر سپہا و اسباب ظربوہ بہر دست تمام
نمودند قبل ازین سانچہ کیے از دست گرفتہ عالے علی ابراہیم خان بریان خان نام جماعت دارے افغان کہ اندک طالب علی
و فراستی داشت و خود را از جلد فاسیان خان موصوف شمر دہ و رنید لکھا جہاں خلاص از جمیع متوسلان ممتاز سے نمود و ظاہر
کرد کہ انچہ درین وقت از انادے پنهان داشت من منظور باشم بایسیر علی ابراہیم خان گفت دیگر چیز سے غیر از دو ذیل چہ
شتر ندارم این را با خود نوے کہ دانید نگہدارید آن صدیق صداقت شمار کہ خود را گمانی شنیدن او ہماںے الناریے شتر و اخیال
و شتران را گرفتہ بجاسے شافت کہ دیگر کیے نشانہاں نیافت القصد عالے علی ابراہیم خان در بین سوارے حیران و تماشائی
قدرت ایند سبحان بود و دیگر رفقا سے عالے جاہ ہر کیے یکی از کوسا سے لشکر وزیر ساختہ باز بہر دست مگر فاطمہ ابراہیم خان
نشتہ و بعضے از متصدیان بگیر آندہ در لشکر وزیر حوالات مردم بودند کہے از دستان حاضر علی ابراہیم خان را دلالت
عریفہ نہایت وزیر نمود او دو کل از احوال خود نوشتہ فرستاد وزیر در ان وقت اندرون محل بود لیکن چون ابراہیم خان

را بسبب آرسید کے مزاج و حسن اخلاق ایزد تعالیٰ محبوب القلوب آفریدہ مستحفظان حرم سرا وزیر کہ از جملہ نسوان بودند
 و وقت رسانیدن زیور و جواهر دیگر تحائف بزن وزیر و والدہ او کہ علی ابراہیم خان برده بود شناسائے با او داشتند خوش
 را شنیدہ دل آنها بران عزیز وافر التیغ سوخت و عرضے را بوزیر رسانیدند خواجہ سراز طرف وزیر آمدہ سواران را تاکید نمود کہ
 از دور ناظر بودہ سوءادبے نسبت بعلی ابراہیم خان بعمل نیارند و دستخط نمود کہ باشما تفرستے نیست خنجر چند از شما پرسید کہ
 دلبس بخاطر جہ باشد صبح روز دیگر سواران رساکہ شجاع قلی خان کہ معروف بمیان عیسے و از جملہ نیکان بود آمدہ ظاہر ساختند
 کہ وزیر شما را طلبیدہ است علی ابراہیم خان پیر بنے در بر و دستار مخفے بالا سے کلاہ بر سر پیچیدہ برپا لکی خود سوار بر بار
 رفت سواران سندھ مزاج و بجزا سے پوچ طبع بودند در لشکر رسیدہ گاہے بطرف خیمہ کہ عاے جاہ و انجا مقید بود بودند
 و گاہے بجای دیگر چون دوسہ بار این حرکت بعمل آمد خان مرقوم یکے از ملازمان خود را فرستادہ بشجاع قلی خان پیغام
 فرستاد کہ حسب اطلب رسیدہ ام نمیدانم ہمراہ بیان را از گردانیدن من سود چیست ہر جا منظور حضور باشد مامور فرمایند کہ
 رفتہ در انجا نشاند شجاع قلی خان کہستہ را عجا کہ فرستادہ تاکید کرد کہ سواران را نندیدہ نمودہ خان را با احترام نزد او آرد فرستادہ
 از انجا سواران و شنام دلمان و تندیہ کنان در رسیدہ علی ابراہیم خان را بغیرت در دیوان خانہ وزیر جا یکہ مکتب میرزا
 اما فی لیس وزیر بود بر شجاع قلی خان و مینی بہادر و مویشیر ختیل و یاقوت خان ناظر و دیگر مقربان حاضر یکجا جمع بودند مویشیر
 ختیل از دور خان مذکور را دیدہ بتعظیم برخاستہ دیگران نیز بتعجبیت او برخاستہ علی ابراہیم خان را بغیرت نشانیدند و سخنان
 استمالت بہ استفسار احوال مزاج و تاسف و حیرت برد و انخوردن نمودہ آدم نزد حکیم محمد خان فرستادند و در فکر تیار رسیدہ و
 و غدا آتیا دند خان مرقوم عذر خواست کہ آفتاب بلند شدہ وقت خوردن دو نیست فرد خوردہ خواہد شد بعد علی ابراہیم خان
 را سوز وزیر بردند و انجا سہیل علی خان خواجہ سرا دار و نہ نیل خانہ و حافظ اسرا خان منشی و بعضے دیگران از عاے جاہ
 حضور وزیر استادہ بودند خان مشاراییہ با اتفاق جماعہ مذکورہ در حضور رسیدہ یکے شرفے بوزیر نذر گذارند و بد و انکہ
 مامور بجلبوس شود نشست از جماعہ مرقومہ مینی بہادر و شجاع قلی خان و یاقوت خان نیز نشستند وزیر کہ لباس و لاتی پوشیدہ
 تبریزین در دست کمال رعوت بر سر نشستہ بود و علی ابراہیم خان نمودہ گفت کہ صاحب من بامیر قاسم خان چہ بد
 کردہ بودم کہ روز جنگ بچا پھار سے اسیر و گفت کہ ہر گاہ سوار سے من بعد فتح بر انگلیشیان روبرو سے او بگذر دهم و بین
 شک کہ علی ابراہیم خان التماس نمود کہ مرا زین خبر لگی نیست و اکبر احوال عاے جاہ کہ براسے چنین کسے کہ اودار الملک خود
 گذارشتہ با عانت او نشانیدنش بر بسند یا لیت روبرو سے دشمنی چون انگلیش آید و اود در بارہ اش چنین بد اندیشے نماید
 وزیر بر آشفتہ گفت مگر من دروغ سے گویم اگر خواہید سمر و اطلیبیدہ روبرو سے شما با عاے جاہ مقابل سازم علی ابراہیم خان
 ازین جواب دور از صواب آزرده گشتہ گفت من بے اطلاع خود التماس نمودہ ام تکزبب خواب عاے غمی کم و انچه از مقابل
 نمودن سمر و با عاے جاہ انشاء سے شود درین وقت مرتبہ عاے جاہ بچاے رسیدہ است کہ خدمتگار سے با او شان مقابلہ مینموند
 سمر خود جاسے در مرتبہ دار وزیر بخاے لے کشیدہ شروع بہر باد و بجوی علی ابراہیم خان و عیب جوی سیر قاسم خان نمود و گفت
 شما مرد و غیب ہستیدہ انجا شما ہم بد بودنا را سے مرا معلوم است کہ در محفل خود شکایتہا سے من سے نمودہ کلمات رکیکہ نسبت
 سے سگافے شما و امانت سے کہ دیدہ و متنبہ سے نشانی دانم بار سقیعہ مثل شما چرا بدو سے علی ابراہیم خان عرض نمود
 کہ من بہر خود تقصیرے در کار شان نکردہ ام مگر آنکہ ہنگام بر آمدن از حد و وعظیم آباد خلاف در آرا رویدا و جاسے

رفتن نزد مرہٹہ و عیان دکن مرجع شمرند و بندہ مبالغہ در رجوع بسا کہ سلطنت و وزارت نموده لہجائے دماغی براسے
 میر قاسم خان بہ ازین آستان نمی دانستم وزیر از استماع این جواب ترآمدہ و دیگر نفس کشیدن نتوانست استمالہ علی ابراہیم خان بہادر
 نموده و بخوبی ایشان راستودہ سبک از بجای خود برخاست و عازم حرم سرگشت مقربانش تاسر در دروازہ محل مشایفتش نموده
 سلام کردند وزیر مہسوسے علی ابراہیم خان اشارہ نموده چہرے بمقربان خود گفت شجاع قلی خان و دیگران برگشتہ خان مرقوم را
 ہمراہ خود در مکتب مذکور آوردند بعد جلوس گفتند کہ نواب وزیر شمارا برفاقت خود مے خواہد و فرمودہ کہ ہمین وقت ہر چہ ہر کہ از ایشان
 بردہ باشند حاضر کنند چنانچہ جوہر حضور رفتہ اسپہا و اسباب ایشان انچہ رفتہ بود حاضر ساختند و حکم خیمہ کردن در جوار دیوانخانہ خود نمود
 فرمودہ است کہ شامہ محمد علیہ خانہ عائے جاہ و امین و رازدار او بودہ اید احوال امانات بعض رفقاے ایشان نزد ہما جنان
 نیاز سن معلوم شدہ لیکن احوال امانت شہادہ عائے جاہ در بیچ جاہاں گشتہ و سراغ آن مطلق انکشاف نیافتہ چون بر شہا اعتماد بسیار
 داشت مے گویند کہ چہل ہزار اشرفی حوالہ شمار کردہ اگر واقع باشد و دیگر بہر کہ سپردہ باشد البتہ کہ شمار معلوم خواہد بود در صورت
 اظہار آن مہربانے و عنایت وزیر الممالک در حق شہابیا خواہد بود علی ابراہیم خان گفت کہ کسے تا حال از سن و چنین امور
 سوال و انکشاف احوال نہ نمودہ بود احوال کہ استفسار شدہ البتہ انچہ معلوم است معروض خواہد شد و نہنوسنگہ ہر کارہ را کہ خون
 عائے برگردن اوست و از جملہ رفقاے سمر و بود و اظہار این چہل ہزار اشرفی در حوالات خان مرقوم ہم او نمودہ بود و ملکبد آ
 بمقابلہ استادہ کردند بشنیدن جوابیکہ علی ابراہیم خان داد یکی از ہم نشینان بہان مجلس برخاست و دیدہ نواب وزیر اشارت
 رسانید کہ امیندے بہر سببہ سرخ زربیا رے پیدا خواہد شد مردم متوجہ علی ابراہیم خان گردیدہ مستفسر شدند خان مذکور
 بحسن بیان شروع تقریر نمودہ گفت کہ از ابدار خانہ تابجاہ سرخانہ سپردہ ہر پاسے سمر و بود و دو لک اشرفی حوالہ او شدہ و ہر کار رسیدہ
 یا نہ رسیدہ ہمہ متوجہ ہندو لکشتہ مہسوسے او گزستند او انکار کردہ گفت کہ بے اصل است علی ابراہیم خان گفت ہر گاہ سخن یکہ
 او را معتمد علیہ و رازدار و امین مے دانند بے اصل باشند اظہار سبکسازان خیر معتمدہ چگونہ قابل استماع دانستہ گمان صدقے بران
 مے توان کرد منی بہا و بہ استماع این خبر برخاستہ بر در حرم سر رفت و وزیر را جوابیکہ علی ابراہیم خان دادہ بود گفتہ فرستاد
 و نیز پیغام داد کہ باکیکہ در جواب الزام ہم دہد و دادے مردم نیز اثبات نماید معارضہ کنندن کمرہ غیر از تفصیح ندارد و وزیر
 انصاف دادہ تسلی بسیار گفتہ فرستاد علی ابراہیم خان شجاع قلی خان فرمود کہ دہ دواز دہ کس شکستہ بال و باز و ہمراہ اند و در جوار
 دیوانخانہ باجنسیت آرام خاطر میسر نیست اگر غنائتے مہذول حال مخلص است در چہاؤے خود جا باید داد شجاع قلی خان
 برخاستہ بر در سر او زیر رفتہ اذن ہمراہ خود برون آورد و با خود بردہ متصل بمقام خود جا داد و نہایت تواضع و دلجوئے را کا فرما
 شدہ تا یک و نیم ماہ کہ زندہ بود دقیقہ از حسن سلوک و دلجوئے فرو نگذاشت و اموال عائے جاہ از عنوان و خواجہ سریان
 و دیگر علما ہر کار سجد و جہد بسیار تحقیق گشتہ بضبط وزیر درآمد مگر اندک جوہر گران بہا کہ قبل ازین سانچہ میر قاسم خان محبوب
 شیخ محمد عاشق نام ملازمے معتمد در ملک بنحیب الدولہ فرستادہ بود برکے عائے جاہ باقی ماندہ در پیرایش اینہائے ادبکارش
 آمد و قلیلے اگر زنہایش با وجہ دچان تلفص شدید بواسطت کینزان و پیرزا ہماے ملازم معتمد مخفی داشتہ باشند اجمال امکان
 دار اما متعجب و مفصل معلوم نشود

رفتن میرسلیمان بہر کبدست آوردن قلعہ رتھاس و برگشتن از ان قلعہ بانہایت شدت و یاس

چنانچہ اسے باہر سچاہ ادب و اسیر گردید میرسلیمان انگلش سلیانے در دست کردہ از کچھ خمول برآمد و داعیہ تقرب و خدمت وزیر
سیرالماخرین و بواسطت اقریان ظاہر کرد کہ یعقوب کمیدان مدارس قلعہ پتھاس از متوسلان بن و ساہل متصدسے آنجا کقلو دار
است نیز از دست گرفتہ اسے ابن جانب اموال و اسوان مغنیہ بہ معلوم و گذارشتہ فدیست اگر حکم شود تدبیر کے در شجر آن
نمودہ قلعہ مذکورہ راضیہ مالک نحر و سد گز انجم وزیر خود جو یا سے این قسم اسور بود میرنکور را سور د مہربانے ساختہ رقی خند اللہ شاہ
ادمیر جیم خان کہ در آن آوان و اکم سہسرام از طرف وزیر بود و نیام ساہل و یعقوب غیر سم نوشتہ داد میرسلیمان با اعتماد و داد
ایام کہ دنیا در آن را بنا بر غرض بمقتضائے وقت می باشد بہ پتھاس آمد و میجر منور و سردار فوج انگلشیہ کہ ملازم پادشاہ آن جماعہ
و تازہ دار دین دیار و بعلالاح کو نسل کلکتہ بریاست فوج و مقابلہ وزیر ماہور گشتہ در عظیم آباد رسیدہ بود خطی بہ فقیر بواسطت
ڈاکٹر فلکٹا نوشتہ فرستاد کہ اگر سب سے شام قلعہ پتھاس مسخر مہم گرد و موجب فرید و دوستیہا خواهد بود فقیر باراجہ ساہل کہ
حق سالیق نا برگردن او و اقربا لیش متحقق و قریب جوار از محالات ملوکہ و جاگیر مداشت این راز در میان نہاد و فہمائید
کہ طرف اینہا غائب وزیر از عہدہ پنجمہ بر نیامدہ عنقریب فتح مل و غلبہ میگردد اگر خوبے خود سے خواہید قلعہ را بہ شمن آفات
خود ندادہ تبیم جامعہ انگلشیان نمایند کہ بر اسے شما و اولاد شما مرہایہ سود و بہبود و ہمیشہ مورد عنایت و الطاف خواہید بود و او
خود در فتن بود اقوال مرا و میرسلیمان را سنجیدہ میرنکور را بلیت و عمل توقیف نمود و مرا گفتہ فرستاد کہ سردار سے از انگلشیہ
راغ فوج نزد بطلند و مطالب خود نوشتہ فرستاد کہ بر این کاغذ پذیرائے مطالب من با عہد و قول و تخط کنائیدہ و ہند
فقیر ڈاکٹر و میجر منور نوشتہ جنرل کاڈر و اکیہ در آن وقت کیتان و در نواح نگار سے بود طلبہ شہت و مطالب ساہل و تخط
کنائیدہ و طلبید و ساہل رسانید و واسطہ جواب سوال گردیدہ قلعہ بکیتان مذکور دہانید میرسلیمان خبر و در کیتان نہ کہ مر
یک ملین شہیدہ بر فزع ساہل آگاہ گردیدہ بلشکر وزیر برگشت و سعادت فقیر را بشجاع الدولہ رسید + + *

رفتن بندہ بعظیم آباد نزد ڈاکٹر و شنیدن خبر شکست یافتن وزیر و ربابسہ

بندہ باندیشہ آنکہ مبادا وزیر فوج را فرستادہ با فقیر تعریف نمایند نہایت اندیشہ داشت درین ضمن صحبت ساہل
با کیتان بر ہم خوردہ ساہل از قلعہ فرو و آمد و مرا ملا متہا نوشتہ التماس کرد کہ باید ہمراہ من بعظیم آباد رفتہ مواعید با الفیاسانڈالا
خلعے صریح و بارہ سن کردہ خواہند بود و بندہ قبل ازین ماجرا سے اینجا بڈاکٹر نوشتہ مع خط و میز را شمس الدین خط و
والد مرحوم کہ متضمن آرزو کے خاطر وزیر بندہ و حضرت والد رسیدہ بود و فرستادہ استدعا کے آمدن خود بعظیم آباد
نمودہ و خط او متضمن طلب فقیر رسیدہ بود بندہ با والد مرحوم قیامت بودن خود و حسین آباد و حسن رفتن بعظیم آباد التماس
نمودہ اعلام کرد کہ اگر اچاننا وزیر درین خصوص باز پرسے نماید ظاہر باید کرد کہ فلاںے یعنی بندہ لبہ من است لیکن از فرمان من
سیرزن و از بد تما با جامعہ انگلشیہ آشنا اعمال اورا من جواب کے تو انم داد لا تر و از رة و زرا خری اگر وزیر طہر یا بد برک آن جناب
عذر واضح است و بندہ ہمراہ انگلشیان انچہ مقدر است خواہد دید و اگر انگلشیان بر وزیر غالب آمدند برک آنجناب قیامت
نخواہد بود بلکہ منون دوستی ما خواہند بود و مرخص گشتہ مع ساہل و اٹھ عظم آباد گردید در انجا احوال رفتن میر جعفر خان کلکتہ
و مرشد آباد و در گذشتن ازین جہان و ورو و میجر منور و ساخہ گرفتہ بردن تلنگہ با سے متعینہ سرکار سارن کیتان کیوٹی را بطر
شکر بوند و با سے یافتن او از دست تلنگہ ما و نیز رسیدن تلنگہ با سے مذکور و خبر رفتن میجر منور و جنگ شجاع الدولہ و
جواب سوال ادب انگلشیان و منلوشتن از جماعہ مذکورہ مفصل معلوم نمود و تفصیل این اجمال از صفحات آیندہ و صوح یابڈ

نفتن میرجعفر خان قبل ازین جنگ بگلکته و شمر آباد و درگذشتن او ازین جهان دیگر سوانحیکه درین ازمنه رویداد

چون شجاع الدوله و عالی جاه مع پادشاه از محاصره عظیم آباد برخاسته در یکسره از محالات بجهو چور و محاذات غار سے پور طرح اقامت انداخته اراده توقف در آن نواح نمود و موسم برسات در رسید میرجعفر خان بر آن بعضی جواب و سوال های خود قائل گشت که دید و برادر خود میرمحمد کاظم خان را که مرد سادہ نیک ذات و بنظامت صوبہ عظیم آباد قبل ازین مقرر ساخته بود و بنصاحتی که نزع خود را بجا میبردست متنبه گردانید و بهیرج ناراین برادر را راجه ناراین نائب صوبہ عظیم آباد را که عالی جاه اوراد رنگارنگ کرده بود در آن و مدارالمهام صوبہ مذکور را آنکه نیافت اینکار بلکه هیچ کارنداشت گردانیده خود را بگلکته که برای او مقدمه سفر آخرت بود گرفتند و اینا سبب برگزیدن راجه و بهیرج ناراین فقط غنا و عالی جاه بابرادر او بود و همین قسم هر که در زمان عالی جاه ملازم او یا مورد الطافش بود نزد میرجعفر خان مغبوض ترین مردم گشت هر چند فی حد ذات آن شخص نیافت انواع عواطف و عنایت داشته باشد و کذا بالعکس چون اکثر بزرگان و بزرگ زادها سے بگلکته عظیم آباد بنابر تسلط و اقتدار عالی جاه در زمره رفقا سے او السلاک درشتند میرجعفر خان را سخته بود که بچار بابا ماکن و او طمان خود معاد دت نمایند چنانچه میرزا باقر و میرزا عبداللہ خلیفین آقامیرزا سے مرحوم دیوسف علی خان سپہ غلام علی خان و ازین مقوله اکثر کسان در اطراف شهر عظیم آباد و بنگالہ حیران در کمال پریشان خاطر سے بودند تا آنکه میرجعفر خان در گذشت و او ارکان بچاره را خود و بنیاز خود میر گشت و اکثر کسان که نزد میر قاسم خان مردود بوده اند در عظیم آباد و مرشد آباد مشغول مراحم میرجعفر خان گشته بهراج علیہ تشریف شدند و خان مذکور بگلکته رسیده مشغول جواب و سوال خود بابر بابا کونسل گلکته گردید چون مجلس الدولہ منبر سے و نشت گورنر از سفاهت و نادانی میرجعفر خان علی ماسے علیہ آگهی داشتند و نیز خواست که مطلق العنان او را در مرشد آباد گذارد تا بسا دایا سکنته هر شهر و دیار عبت عبت کا وید و بچارگان را نا حق بر بخاندن بابرین جواب سوالات او را در چکا پوسے کونسل انداخته هیچ گفتگورا کیسو نمے نمود و بهر چند خواست که زندگیا ر چنانچه بدیوانے مامور و در کمال اقتدار بود بحال و برقرار بوده همراه او از گلکته برآید چون مفاسد و جو دهنده سے مذکور شمل الدوله را که مینبئی معلوم بود و میدانتست که میرجعفر خان باغی سے او مجبور اندازند هزار اکثر نام آوران آبر و طلب گردیده و الحال بهم نوا بود و راضی نمیشد تا آنکه بهزار سهاجت میرجعفر خان مرخص گشته بهر مرشد آباد آمدند زندگیا ر همراه او رخصت نیافت بعد ورود در مرشد آباد بخطوط و انواع جیل مشارکت آرا مشیران خود بکونسل گماشته و بعضی از کونسلیه بلا بطور سے از خود خشنود نموده درین باب استدعا کرد شمس الدوله صلاح و دینش نخستش نمیده بهر مرشد آباد خبر فرمود اما عیوب و مفاسد او را نوشته کتابے مجاد ساخت و زندگیا ر در مرشد آباد آمده اقتدارش بجایے رسید که مثل محمد ضیا خان کزنائب نظامت جهانگیر گرو داما دارالبه بگم و عطا و اللہ خان ثابت جنگ بود محتاج رجوع آه گردیده اکثر مورد بے التفاتی او میشد و میرجعفر خان فرمان بردار منبند سے مذکور گشته خان مرقوم را از حکومت جهانگیر نگر تخریر فرمود و حسب الامایا سے او مقدم ساخت تا آنکه بهندید انگلیشه که صاحب قاسما بازار بودند و زندگیا ر و میرجعفر خان ترسیده خلاصش نمودند درین ضمن میرمحمدجعفر خان بیمار گشته روز بروز کاستن گرفت و چهار دهم ماه شعبان سنه کهنه را و یک صد و هفتاد و هشتت هجره سے روز شنبه پدرو د جان بے بقا که مزرع عقبه است نمود از معتمدین مسموع افتاده که دم آخر آب تبرک بهتا سے کریٹ کوڑا کیے از غنا بد نمود و در سواد مرشد آباد است تا هجوز نندگیا ر آورده بجلق میرجعفر خان یکانیدند آب خوردن همان بود و دجان سپردن همان بعبت

سببیت پسند است اگر بشنوی که که کز خار کار سمن خدر و سوسه امانا افتد و جمیع المومنین من غیر مرا ضیعه میر محمد جعفر خان از
فوج افواج شجاع الدوله و حسارت او که شهرت داشت آرزو مند مصالحو بود که به صورت میسر آید و شاید اصحاب انگلیشه هم بنا بر
اشتهار شجاعت و اقتدار وزیر و بدنامی مقابل و مقابل با پادشاه می خواستند که اگر مصالحی بآینگی که محل امور تجارت شان بشود
بجای آید قبول باید نمود و صوبه عظیم آباد باختیار وزیر و پادشاه گذاشته در مالک از آن صوبه بنگاله هم مبلغ مناسب که فقیر را تسخیر
معلوم نشده تعهد می نمودند شجاع الدوله از فرط غرور و فقدان شعور که درین زمانه نهایت مروج و از سرداران کمتر کسی ازین
مرض خاص است قبول نکرده اصرار بر انتراع جمیع ممالک داشت و عجب آنکه با وجود کثرت لشکر و توپها که خود و بزرگ و
تیسرا سباب بود فوراً رشدت غفلت دلی خبری و غرور بشعور خود با وجود بنودش وضع و تدابیر یکباره این کار بایست می نمود
که درست بعمل آرد و التماس دولت خوانان و نادانان و هو شیاریان کامل اصلا نمی شنید بهین علت دید آنچه بدو غریب حالی است
درین خبر و روزگار که هرگز از زمانه اندک یار شد و باوج اقتدار رسانید ما بهیست او انقلاب یافته خود را از انبیا و حکما که در زمانه
یا لا ترازین جماعه نشان نداده اند افضل و اعلى شمرده رویه و طریقه آن بزرگواران را مروج و شمیم خفیه خود مروج می داند از آن
جمله است انتشاره در امور که سید کائنات علیه افضل الصلوٰه که عقل ناس و صاحب روح بود از جناب حکیم خیر افرمان
و شاد و رحمتی الامرا و مورگر دید و سلاطین ذوی الاقتدار و امرای کبار همیشه بناسی کار خود بر مشاورت گذاشته با وزیران و صدقا
ما قبل انتشاره می کرد و اندک حال هر که بدستیار می بخت ناگهان بدو ملتزم رسید خود را در جمیع فضائل و کمالات از کل کائنات
افضل شمرده رجوع بکسی نمی کند بلکه طاعت رانگ و عار دهنده سر چنان صاحب صدیق ارسطو مرتبت باشد التفات به التماس
دوستی نماید بلکه عقول را باز و مفذور می سجده و میگوید که ما عقل لکوک یا آلات داریم و دیگران عقول مانت و عشرات
بجان افتد کار عقل کجا کشیده و مرتبه انسانان خصوص در سبب پیچیده رسیده (اللهم افرغ علينا کعبه علی ما اودعی ایتفضل
والاحسان و بقل تنبک بودک بالفرج الاخران)

نوکرمغول شدن میجر کرنک از سالار سید احمد خان
انگلیشیان بود و اتفاقاً بطرف کلکته از جهاز رسیده بسیار سالار سید احمد خان فوج بنگاله مامور
و جنگ وزیر با انجام رسانید و ساخت که کپتان میکوئی بان مبتلا گردید

هنوز میر محمد جعفر خان زنده و در کلکته بود که میجر منور و بر جهاز منوار سالار سید احمد خان عبارت از جهاز جنگی است بتقریب که فقیر بران آگهی
ندارد و در کلکته گردید چون اصحاب انگلیشه استدعا از زمان جنگ وزیر بنا بر سوسه تدبیر و کم جرأتی میجر کرنک احتمال میدادند
و نیز ضابطه این جماعه است که هر جاسوس دار که ملازم کمپنی باشد و سردار دیگر نوکر پادشاه در انجا وارد شود تا هنگام اقامت در
ملازم شایسته جا کم و سردار ملازم کمپنی محکوم او باشد شمس الدوله و دیگر کونسلیه های کلکته میجر منور و ابرو دار افواج عظیم آباد
بتجویز نموده مرضی کردند میجر کرنک باستماع این خبر کلکته رفت و میجر منور و عظیم آباد رسیده بر باست فوج پر دخت زمانه
قلیل گذشته بود که کپتان میکوئی را با معبود سالار انگلیشیان تلنگ با کپشن او هجوم آورده گرفتند و ارام توپ همراش
اراده بردن نزد راجه بلوچ نمودند و راجه مذکور حسب الامر وزیر بر لب دریا سوار شد که مشهور بکها گرا و دیو باست
بر سر معدود غارهای پور متصل سجد و گور کپور بنا بر خبر گیر ملک وزیر و مزار حمت و خل و تصرف انگلیشیان و مالک محروم

او اقامت داشت و کپتان مذکور نیز بمقابلہ او بر اسے تحنین امور پر لب بہان دریا در حد و حدود عظیم آباد ما مور بود و کپتان مذکور نہایت مدارا با فوج ہمارے بنا بر نہائی خود و اسخلاف و غلبہ آنہا نمود میجر منور را از اجرائیکہ فیما بین اتونگہا رویداد ہوا نمود میجر بجزو آگے کسان را متواتر باستمال و تسلی تلنگان فرستادہ خود با یک پلٹن سولہ اودلاستے بسیل ایلغار و برجل خستہ چال و ویدہ متفصل بکپتان رسید و علی التواتر مستحجان بتسلی تلنگان سے فرستاد و کپتان خود ہم انجہ بناست و دستہ ضامی آنہا بجل آورد چون قبائل ناصر انگلیشیان و ادبار در و بنال تلنگان بود با وجود آنکہ راہ بسیار بریدہ نزدیک بلشکر بلوڈ سنگہ رسیدہ بودند مہو اعید مدارا استمال کر ویدہ توقف و رزیدند و میجر سیدہ بضابطہ معمود قوا بعد سلا سے از آنہا دید چون بند و قہار انخواہانند تلنگان را محصور سولہ اداں نمودہ بند و قہار البتہ و آنہا را ہمراہ آوردہ جمعیت آنہا را در ہم شکست و دہ دہ بیت بیت از ان جماعہ در ہر پلٹنی داخل کرد و از پلٹنہا سے دیگر بہان قدر مردم بر آوردہ پلٹن تازہ تر است و بسر کرد کے کپتان بچا سے مذکور فرستاد و بیت پنج کس از جملہ پلٹنی کہ این فساد بر انگیزتہ او بود بطور قرعہ بر آوردہ در حضور جمیع فوج ہمارے عزت بدہم پراںید بر ہمنی از جملہ این بیت و پنج کس اندک مہلتی خواستہ در پیشش خاصے برای آفتاب و غیرہ معبودان خود بجل آوردہ خاک از بہان گل زمین بر سر و رو سے خود مالید و بطیب خاطر در کمال استعجال آمدہ جان خود بدہم توپ داد صدق اللہ تعالیٰ و کل حزب بالہم فرعون تجواب و سوال از طرف شجاع الدولہ بتابعیت عقل سے شدہ اصحاب کو نسل انگلیشہ کہ مختار حل و عقد امور بودہ اند حکم جنگ با او میجر منور سے دادند چون رقامت چند متفصل عجب و غرور و سیر و ان از قوانین عقل و شعور بجا نہ مذکور رسید در او اخر صفر یا او اسطریع الاول سنہ یکہزار دیک صد و ہشتاد و ہشت ہجر سے بنو سے صلی اللہ علیہ وسلم حکم جنگیدن با وزیر میجر مذکور فرستادہ ما مور بجا دہ و مقابلہ نمودند میجر منور صبا سے چند در سر انجام اسباب ضرور سے مثل گاوان بار بردار و اذخار جنس ماکولات و غیرہ ما یحتاج و شمار مرد سے کہ میخواست آنہا را دین جنگ ہمراہ برد پر داختہ داعیہ نصفت جنگ و زیر طوف کبکس نمودند

ذکر عبور میجر منور مع فوج از دریا سے سوہن بر معبر کو لور رسیدن بمقابل لشکر وزیر جنگ آیین ہر دو با ہمدیگر و طفہ یافتن بروزیر بحسب تقدیر

او اخر ربیع الاول یا او اہل ربیع الآخر بود کہ میجر منور و جنگ وزیر ما مور گشتہ مردم لشکر خود کہ بردن آنہا ہمراہ منظور داشت از سپاہ سے داہل اردو مع سوار و پیادہ ان و حیوان ہمراہ شمر دہ بضبط حساب در آورد و غلبہ دیگر ما یحتاج ان قدر کہ تادہ روز بلشکر و فاکندہ ہمراہ برداشت و با صاحب کوٹھے عظیم آباد گفت کہ در ہمین ایام معدودہ یا ظفر بر ختم میسر سے آید و حاتم لغتہ مذخورہ نے ماند یا مغلوب و منفقود سے شویم باز رجوع و ما جتے باین مذخورات نخواہد بود چون این داعیہ صمد میجر را ہی گشت میروے امتد نام شخصے از سکنہ صوبہ عظیم آباد کہ از طرف وزیر عامل پر گنہ بیاد غیرہ مضافات سرکار شاہ آباد بود از حرکت میجر بوزیر خبر داد و افواج مغلیہ خود را بقراولے و چااولے فرستاد و توپ بزرگی را از چند سے قبل ازین باب دریا بمقابل افواج انگلیشہ کہ بر دریا سے سوہن محاذ سے کو لور بجا است معبر آنجا قیام داشت فرستادہ بود باز پس طلبی چون رسالت با فراطوکل لا بسیار شدہ بود در بعض جا از انسا سے راہ پایا سے راہ توپ مذکور بگل فرو رفتہ بر آید نشن تنہا رگ دید وزیر خود با نہر سوار درانی آمدہ توپ را بر آوردہ ہمراہ برد اما از کثرت غفلت در فکر سر انجام اسباب جنگ و ملاحظہ گولہ پائے توپ و باروت و استماع عرض عملہ آنہا و تفویض ہر چیز سے ہر کردار سے بایست و مشورہ و مصلح جنگ با آل عقل و ارباب حرب نہر داختہ

شغول بود و لعب از قبیل باختن قمار چو پیرانیدن کبوتر و دیگر ملاسمے و ملاعب چنان غافل و غافل ماند که گویا در ملک خود سیر و شکار آمد مگر سد مورچاے از دریا چه تھورا کشیدہ تالاب گنگا ملحق ساخت و ارادہ حرب در حجاب و پناہ آن دشت تا آنکہ سیمبر منوچ فوج بنگاہ رسیدہ بمفاصلہ سہ کردہ بربل جھیل معسکر ساخت و جھیل کو بین المعسکرین واقع شد روز سوم وزیر منخ غزم و تدبیریکہ اندیشیدہ و ترک سدیکہ براسے خنک کشیدہ بود کردہ بداعیہ خنک انگلیشیان از سد مذکور سیر و ن رفت فوج مغلیہ وغیرہ ہمراہ وزیر و شجاع قلی خان معروف بمیان عیسے باہر ہریان خود کہ شش ہفت ہزار سوار و پیادہ بود بر پشت سمر و مویشیہ یک قرار گرفت و راجہ بنی بہادر نائب صوبہ او دہ والد آباد بالما زمان خود از مورچال برآمد بربل دریا گنگا متصل بجوای آباد سے اقامت گزید و سمر و مویشیہ یک باہشت توپ کہ بایں ولایت فرنگ برابر اباسے سبک متحمل تعبیه بود مع ہشت پٹن تملکہ باندہ و قہاسے چھاتے پر ساز ساختہ و آراستہ نمائے ماہ مقابل فوج انگلیشے گشت شجاع قلی خان بر پشت اینہا بود و وزیر با فوج خود طرف دست راست عیسے و بنی بہادر بطرف دست چپ عیسے متصل بگنگا و خنک توپ شروع شدہ از ہر دو طرف کل بار علی التواتر بعل آہن گرفت و مردم طرفین برابر بجر و مقتول از ضرب گولہ توپے شدند و وزیر از طرف دست راست اینہا برآمدہ با فوج مغلیہ و غیر ایشان بر شکر انگلیشے پور شہانے نمود و متواتر در تردد بود و مغلیہ و درانیان در سواران ہمارا سیمبر منوچ و بنگاہ اور ختہ قتل و غارت سے کردند از توپ انداز سے سمر و مویشیہ یک حملات متواترہ وزیر عرصہ ہر فوج انگلیشے تنگ گردیدہ زبون حال گشت منیج منوچ و حال بدین ہوال دیدہ چون بنابر جیلوالت جھیل کہ کل ملاسمے بسیار دشت یورش بود نئی توانست لہذا فوجے را بطرف گنگا روانہ ساخت تا رفتہ بر بنی بہادر یورش آرد فوج مذکور سہر کرد گے کپتانان شجاع ہوشیار آہستہ آہستہ مائل بطرف گنگا گشتہ بابا دے ویرانے کہ بنی بہادر فوج او در بنامہش استادہ بود متصل گردید و شیخ غلام قادر وغیرہ شیخ زادگان لکھنؤ کہ ہر اول بنی بہادر و معتمد او بودند پیادہ و پاسبان و در دست در حجاب دیوار خرابا مذکور اقامت داشتند تملکہ باسے انگلیشے پنهان از نظر ہادر آستہ دہ خراب درآمدہ چون بہتہ باسے آباد سے رسیدہ بر دیوار برآمدند و گویند کہ لہنگ و کلوخ انہا را متنبہ گردانیدند شیخ غلام قادر با اخوان و رفقا بعد ورود انہا بر سر خبردار گشتہ بجنگ برخاست تا اینہا جمع شوند و صفوف آرا نید تملکان لہذا بطہ تعلیم کپتانان خود کہ ہمیشہ منتظم راہ سے روند صفوف آراستہ شزع برق انداز سے نمودند شیخ زادگان ہم بقدر طاقت و فرصت جمع آمدہ تملک انداز سے انار نہادند لیکن مردم اینجرا کہ غیر وقت و در کمال تفرقہ بند و قہار اسرے دیند مقدور بر آمدن از عہدہ جواب شلک برق انا از ان انگلیشے معلوم در یک و شلک منتظم صفوف انگلیشے کہ باصطلاح منہ باڑہ سے گویند کار شیخ غلام قادر مع برادران و ہمراہان با انجام رسیدہ بر خاک ہلاک افتادند و بیدلان جیناک از پنهان جاسے ہولناک برآمدہ عرصہ را خاکے گذاشتند راجہ بنی بہادر از غالب خان کہ مرد مند و ستان را منیج و از نیکان و قدما سے شاہجہان آباد و بصفت حمیدہ و صودت و نہایت سنجیدہ و آرا میدہ بود پرسید کہ حال اچہ باید کرد خان مرقوم گفت اگر آبرو باید جاسے جان باختن بہت والا محل سیر و ن باختن بنی بہادر اظہار قبول آبرو و جان باری نمود و گفت بسم اللہ و اشارہ فرود آمدن از اسب خود غالب خان مع سپہ متبنا سے خود کہ میر وجیہ الدین خان نام دارد از اسب خود فرود آمد درین عرصہ تملکان اندکے پیشتر آمدند بنی بہادر ملا مردن دشوار آمدہ عنان اسب از میدان گردانید میر وجیہ الدین خان پدر از برگشتن بنی بہادر آگاہ گردانید غالب خان احوال آقا دیدہ باز بر اسب خود سوار و در سپاہ راجہ سالک راہ فرار گردید

بیرون رفتن شجاع قلی خان معروف بمیان عیسی از پشت سر مو شیر مدک و سمر و
و بر سر انتظام و شکست افتادن برفوج وزیر با وجود ظهور غلبه بحسب تقدیر

شجاع قلی خان با ستم آواز شکست تلنگان و شیخ زادگان سمراسه بنی بهادر گمان غلبه و جسارت راجه بنی بهادر نموده برآورد
خود ترسیده که مبادا بنی بهادر کارے از پیش برد و او در حضور وزیر دیگر همچنان شرسا سرے کشد و بنا بر فراطمنظار استحال
بدون استخبار و ادراک احوال بنی بهادر از پشت سر سمر و مو شیر مدک برآمده پیش راند چون پیش رو جمیل پر گل و لاله بود و گزشت
از ان و ستوارے داشت علاوه آن رو برو سے دیوار آتش بار کر اجمال است که برو دازان جمله رنقا سے معتمد که شش سفهت
هزار سوار بوده اند جماعه قلیل با خان مرقوم سمراسه نمود بسبب پیش رفتن او توپ انداز سے سمر و مو شیر مدک که علی التواتر
بر سر افواج انگلیشه گولہ با مثل تگرگ میر سخت موقوف گشت چه شجاع قلی خان مع سمراسیان بین اصفین درآمده حاصل مانع
توپ انداز سے این طرف گردید و از طرف انگلیشیان شدت و چابک شروع گردیده بر سر افواج عیسی و سمر و مدک
قیامتے آشکارا شد شجاع قلی خان با معدود سے از رنقا بنر از خیالے از جمیل بیرون برآمده هدف گولے با سے شلک انگلیشه
گشته جان خود دران میدان برایگان داد بقیه مردم سمراسه که از آفت قتل و جراحت سالم مانده بودند گریخته استادگان میدان
را با اضطراب خود بینها سے فرار شدند و تلنگان مقابل بنی بهادر از مورچال گذشته داخل لشکر وزیر گردیدند و ستواریم لشور دران
معکم ظهور رسید که آنجا تلنگان زیر شک آتش بار گرفته چنان مضطرب افتند که احد سے راجال حمل و نقل سباب
و دولت نماده بے اختیار هر کس بصورتے که بود راه فرار پیود و شکست بر کل مردم افتاده کسے را پا سے ثبات ستوار
نماند غلبه و درانیان بے ایمان نمک سجوام احوال بدین منوال دیدہ بطبع نارت اموال لشکر خود از وزیر جدا سے گردیده و بلشکر
خود درآمده دست بغارت و تاراج برکشاد و نمود زیر وقوع ظفر و ظهور اندک غلبه حیران قدرت داور گشته ساعتی تماشائی انقلاب
بود بعد از ان که کتر کسے با او ماند خود هم از میدان برآمده در سپه گر سختگان رفت و جمیع سباب خانه وزیر و سرداران سمراسه
او وزیرها سے نمرافان از اشرفی و روسیه و جنس بنزازان و سوداگران مثل زرباف و کمخواب و انواع اتمسه و توپها سے
بزرگ خرد و فروش و خیام و انچه دران لشکر بود بغارت افواج انگلیشه درآمد و لشکریان وزیر نیز دست تاراج باموال
هم دیگر گشاده هر چه در دست سمر که افتاد در ر بود حساب این دولت که درین لشکر لغارت رفت علام الغیوب سید اندلس
محاسب و هم در حساب و قیاس آن بعجز معترف است الحق عجبت شکر سے معمور بود که بهلوی بمور شاه جهان آباد سے زدیچار
بسیار در و ریاضه تھوراکه بطرف پشت لشکر بود و اندک عمقی با گل و لاله بسیار داشت فرودفته و در مانده گشته زیر شکست
تلنگان متعاقب درآمده و بنا کاسے ایام حیات آنها برآمد ما سے جاہ راشجاع الدوله کیر و قبل ازین خبگ از قید رہا سے
دادہ ماده فیلی را که در پا سے اولنگی بود غنایت نمود و قدرت کامله الهی دران دار و گیر یار سے و د شکر سے نمود که مر کو بے
با و میسر گشته از ان و رطه بدر رفت ایام حیاتش باقی بود و الا در چنین حادثه شوش گسل بهار از پس و بهادر از برادر و دیگر نزد
آن بیچاره را که مقید و از ملاقات مردم ممنوع بود که سے پرسید قربان قدرت نمائے حکیم قدیر باید رفت که در دل دشمنے
چنین انداخت و برای او سوار سے مهیا ساخت مصرع عمد شود سبب خیر که خدا خواهد در بهان شب که صبح آن شکست
بر وزیر افتاد علی ابراهیم خان بهادر اطلاع بر خلاصه میر تقاسم خان یافته نصف شب پیغام داد که نزد این منبده دو تخواه

اسپ خوب که هر جا خواسته باشند برساند مع هزار روپیه نقد بدولت عالی موجود است اما بخت بدست نرفتاده که مبادا باستماع این خبر درین
 برگشته باز را ده بدی نماید اگر امر سے منظور شود و ایما فرماید فرستاده آید عاقلی جابه گفته فرستاده که آفرین بر مروت و پاکیزگی
 شما که در چنین وقت بکسی غمخوار کسی من نمرده خیر خواسته را منظور داشته اند اما فی الحقیقه این زمان صلاح نیست و عده مرکوبی
 نموده اند اگر فرستادند بهتر و البته عند الحاجة طلبیده شده خواهد شد اتفاقاً شب مادمه فیل مذکور رسیده و سوارے برای او میر آمد
 وقت شکست میر قاسم خان هم با فراریان دیگر بدر رفت و علی ابراهیم خان بهادر اسباب و احوال همراه برادر خود علی قاسم خان
 یک روز قبل از شکست از پل گشتیما که بر دریاچه مقور ابو عبور کنانید و در لشکر پادشاهی که آن طرف مقور ابو فرستاده خود
 جریده ماند وقت فرار بر دریاچه مذکور رسیده و انجم فراریان مجال عبور نیافت پس نیز شکسته بود علی ابراهیم خان بهادر و معبر را
 گذاشته بالا ترف و از آنجا خود را بدریازده عبور کرد و چون سبزه گران که در آنجا هجوم نموده بعضی در انتظار بعضی دیگر و
 بر سر برای آسودن اندک توقف نموده بودند رسید دید که بعضی از افواج انگلیشی رسیده توپے را پراز چهره کرده و بطرف
 مردحمین بر دو طرف دریا سرزادند و از طرف دیگر شاکل منبوق نمودند اضطراب عظیمی در فراریان بهم رسید احدی را
 هوش و عوس بر جانمانده خلقی کثیر در آن دریاچه صغیر لپاک و متلاشته گردید و بر سر سبزه گران افتاده جمعی مردند و جمعی
 نهر را خرابی جان سلامت بدر بر وند اما در کمال رسوائی و فقیصت سبزه گران را به پیش آمدن با چار اختیار افتاده بر
 معبر من تاراج و غارت کنواران در آمدند و بعضی بمشقت فراوان راه یابیده و جمیع فراریان رسیده زندگے از سر گرفتند
 وزیر عبور دریا نموده متعلقان را با خود گرفته راه اله آباد سپرد و میر قاسم خان لنگان لنگان شش شفت کرده از نیارس گشته
 توقف داشت و بنی بهادر حسب الامر وزیر بر اسے همراه بردن پادشاه برب آب گنگا محاذ سے نیارس که معسکر پادشاه
 بهم آنجا بود مقام داشت علی ابراهیم خان متصل بلشکر بنی بهادر خسته حال رسیده بر کنار دریا معده دوازده رخصت را
 آسودن اندک توقف کرد و مستفسر خمیر برادر خود بود که در آنجا رود و خدمتکار غالبان که درین وقت رفیق بنی بهادر بود و آنحضرت
 واقعی علی ابراهیم خان ایشان را دیده و غالب خان خبر رسانید خان مرقوم باستماع ورود مقدم ایشان نشاد مان گشته باراده
 آمدن نزد خان مرقوم بر خاسته از بنی بهادر رخصت خواست راجه فرط آرزو مند سے ادراک علی ابراهیم خان در دال غالب
 دیده پرسید که علی ابراهیم خان چه طور رسے است که شمارا در شوق ملاقات او چنین بقرار سے بنیم غالب خان محل محامد شش
 بیان کرده گفت احاطه بر محاسن او موقوف بر ملاقاتها و صحبتها سے ستونی است بنی بهادر که اکثر در حضور وزیر علی ابراهیم خان
 را دیده و حسن تقریرش را شنیده بود و خواهان آن شد که او را بر فاقه خود برگزیند غالب خان را گفت که پیش ما میتوان
 خان موصوف بنی بهادر علی ابراهیم خان رسیده و ما جرم عرض داشت و بهمان هیتائے که بود ملاقات بنی بهادر آورد و راجه
 مقدم او را ختم نموده استند عاقلی سبزه گران سے نمود علی ابراهیم خان نیز رفاقت او را مناسب دیده و بمصاحبتش رضا داد و چو
 وزیر راجه را بر اسے همراه بردن پادشاه گذاشته بود و او تا کید نموده در کوچ کردن استحال سے نمود و پادشاه که از وزیر دلگیر
 بود سر از رفاقت بنی بهادر باز زده بهمانها سے چند در چند قاصد ملاقات انگلیشیان و مقامات بود و جماعه مذکوره نیز راه مرسل
 پادشاه کشاده و او را ترنسیب بر فاقه و امانت خود سے نمودند و از آنجا که از طرف کمپنی مامور بنی بهادر و منبر نموده اند و
 مصالحه و صداقت با وزیر هم کمون خاطر شان بود بناً علی هذا را ده ملاقات با بنی بهادر که رفیق وزیر و مخالفت با
 میر قاسم خان بود نیز داشتند درین ضمن راجه مذکور قتل پادشاه در کوچ دیده و ناچار گردیده خود عبور گنگا سے لشکر نمود

ذکر ملاقات پادشاہ با جماعہ انگلیشیہ و عبور دریا گنگا با اتفاق آنھا و ملاقات نمودن بنی ہادیہم با انگلیشیان بنا بر صلاح وقت

چون بنی ہادیہ عبور گنگا نمود پادشاہ مع منیر الدولہ فارغ البال مقام کردہ انگلیشیان را پیش خود خواند اینہار دسپلہ پیش رفتن دہلیا بہم رسیدہ متعاقب کئے آمدند اندک تندرتر اندہ ہلازمت پادشاہ تو سل جہتند و بعد حصول کوشش با اتفاق عبور گنگا نمودند و از انجا بنی ہادیہ را نیز بسوئے خود دعوت فرمودند و بنا بر مشورہ گذارشتہ علی ابراہیم خان را ہم درین خصوص مستشار و دست و اصابت رائے اورا دیدہ بعد از ان اکثر و اغلب شریک مشورہ میباشند آخر الامر ملاقات با سرداران انگلیش بنا بر خیر طلبی آقا سے خود مناسب دیدہ با آنہا بر خورد و اینان داعیہ مصادقت با وزیر بشہ طغولین میر قاسم خان و سر دبا و طاہر نمودند بنی ہادیہ چون با مالے جاہ خوش بنود و سلاستے ملک و دولت خود و آقا درین صورت مشاہدہ نمود قبول کردہ معروف شد کہ سمر و صاحب فوج و اوضاع او درین شکست از نظام نیفتادہ گرفتار او خائے از صعوبت نیست اما میر قاسم خان را چنان گرفت اگر وزیر پسندید البتہ تقصیر کے در ان سخاوت پذیرا ہما سہ سروران انگلیشیہ گرفتہ و رحمت گشتہ ببلگر گاہ خود کہ فاصلہ چند کردہ داشت معاودت نمود و مذکور صحبت انگلیشیان با ہم از ان خود کرد علی ابراہیم خان بر کمون خاطرش پلے پردہ بیاس نہ کہ حقوق صحبت ہما سے دیرین میر قاسم خان را کہ شش ہفت کردہ از کہ بنی ہادیہ پیشتر بودا گاہ ساخت قلعہ سیم خانہ بر این امر اطلاع یافتہ بسرعت برق و باد در رفت و بہ الہ آباد رسیدہ متعلقان خود را کہ غارت زدہ مردم و وزیر و حسب الامر در خانہ محقر سے اسیر بودہ اند بہر صورت کہ میسر آمد و خدا کار ساز سے کرد و چنین تشویش و تشویر ہمراہ خود گرفتہ رہ سپر گردید و در یکے از آبادیہا سے قلعہ و افغانہ معروف بروہیلہ رسیدہ آسودہ باقی احوال او تا انتقالش در ضمن اوراق و قلع شاہ جہان آباد انشا اللہ تعالیٰ نگاشستہ آید ❖

تتمہ احوال سر احتلال وزیر بدیر و نیرنگے ہا سے تقدیر ❖ ❖

شجاع الدولہ کہ در عالم غرور و ادراک چنین امور نمی نمود احوال بین نوال دیدہ چارہ غیر از بد رفتن از قلعہ و خود در ملک بیگانگان نہ دید بنابرین بعضے از مقر بان معتد را البقیض آباد و لکنئو فرستادہ تا کید نمود کہ متعلقان و اسباب و خزائن را برداشتہ در ملک حافظ رحمت کہ با او اندک آشنائے بسبب عنایت خان پسرش داشت سربند و در آباد سے بریلے کہ معمور ترین بلاد او و در آب و ہوا از بیل بھیت و غیرہ جاہا ممتاز بود اقامت و رزند و خود ہم بیاسے شتاب ہالہ آباد شتافتہ مادر و زن خود را گرفتہ علی بیگ خان را در قلعہ الہ آباد گذارشتہ بلکہ افغانہ رفت و ناموس و اثاث البیت با بھلہ جمیع اسباب دولت و سریلے گذارشت و در قلعہ چنارہ استیسیہ رہنے را کہ معتد علیہ او بود با مردم لائق قلعہ دار سے گذارشتہ در حراست قلعہ بند کردہ مستعد گردانید بعد ورو دینی ہادیہ مشورہ اورا کہ متضمن مصالحہ با انگلیشیان بود با اعتماد امانت افغانہ و را و ملہا مرہبہ و بنا بر خفض قدر خود کہ نام و نشان خاندان نہ پست دیدہ اورا بطرف صوبہ لکنئو مخرج کر دیند مضمون آنکہ بنی ہادیہ در طاہر انگلیشیان در سازد و باین بہانہ عمل او در صوبہ باند و خود در ملک بنگش با وجود عداوت دیرینہ کہ با احمد خان بنگش داشت و سبب این کینہ از دفتر آخر کہ متضمن احوال شاہ جہان آباد و سلاطین و امر آغا است پیرایہ پلور سے یا بدشت تافتہ با حافظ رحمت و احمد بنگش و غیرہ سرداران افغانہ و غار سے الدین خان عماد الملک کہ اتفاقاً از ہم در انجا بود و قلعہ مشاورہ انداخت ہر یکے اورا امیدوار

امانت ساختہ دلالت باستقامت از راؤلمہار مرہٹہ نمود کہ او دیرینہ سردار دکن و کنتہ سپہ سالار باشد راؤلمہار مرہٹہ شہ جہان آباد و بنام صوبہ دار اشتہار داشت و دران ہنگام در نواح کاسپے و گوالیار سے بڑا ما از خلک احمد شاہ ابدی کے شکست عظیم برجائے مرہٹہ افتادہ اسباب و دولت اینہا بتاراج رفتہ بود چنان شوکت نہاشت شجاع الدولہ معتمدان خود را شجاعت او فرستادہ استدعا سے آمدنش بر فاقہ دہادہ اسے مبلغی لشکر طہر براگلیشیہ نمود او بنا بر طبع و دران روز با لباسیت داشت قبول نمودہ آمد و با عساکر شجاع الدولہ ہمراہ گشت و فاقہ را ہر چند حسب احوال و فاقہ خود خواہا نہا بندہ سے مستحکم گشتہ آمدن خود بروعدہ ہامی امر فرود فرود آگذاشتند

آمدن راجہ بینی بہادر نوبت دوم نزد انگلیشیان و نرد و غا با ختن با ایشان

راجہ بینی بہادر چنانچہ مذکور شد بطرف لکنو رفتہ براجہ شتاب را سے حسب لمصاحت نگاشت کہ شجاع الدولہ در مصالحہ با انگلیشیان لشکر و حکم منظورشان بود تن در ندادہ عازم حرب بار دیگر است و میر قاسم خان از دست او بدر رفتہ و سمر و را نمی تواند گرفت مگر بدعا و درین وقت این قسم کار با براسے خود خوب نمیدانم اما من پایان کارش را بخیر نہانستہ راغب ملاقات و رفاقت انگلیشیہ ام چون شتاب را کے معتمد علیہ اصحاب انگلیشیہ و ممنون احسان و کانتھو رینی بہادر در زمان اخراج عا سے جاہ بود خداست او را در عرض حقوق پرورش منتظم شمر دہ برای خود فوج عظیم دانست و میجر سمر و وزیر را در یک شکرستان نامہ بنارس و رفاقتیں رفتہ و در بنا بر امر سے غیر معلوم برگشتہ میجر فلج را الب لار سے فوج گذاشت از او ہم بعد چندی سے تقصیر سے رویدادہ از ریاست لشکر معزول و میجر کرنک کہ در سابق رئیس لشکر و نوکر کمپنی بود سربدار فوج مامور شدہ و نوع از خطا ہا سے جرئت کہ از ابرک دیر جنرل میگونیڈ یافتہ درین ایام سیدہ بود جنرل مذکور نہایت اتحاد با شتاب را داشت را سے مذکور داعیہ ہمیشہ بہادر یا جنرل بود معروف ظاہر نمود او و دو بیٹے بہادر از مصلح عظیم شمر دہ منتظم دانست و خطے متضمن طلب او کمال اگر مزگنا شتہ بواسطت شتاب را کے طلبہ داشت بیٹے بہادر آمدہ ملاقات با جنرل نمود و زمان محل و متحدہ ملاقات اند کے بدست او آمد او از وانا سے چند روز ہر دو طرف را خوشنود و راستے از خود میشت جنرل سے گفت کہ ہر گاہ شما متعلقان خود طلبہ شتہ ناموس را و عظیم الی بنارس بگذارید آن زمان طر جمع گشتہ نیابت ملو بہر دو صوبہ باختیار شما و اسکند اریم او عذر ہا سے مناسب خواستہ رضا طلب ناموس خود نمیدانم آنکہ شجاع الدولہ راؤلمہار با خود متفق ساختہ براجیہ خلک انگلیشیان در نواح کوڑہ رسیدہ بینی بہادر با فقیر سے اعتقاد داشت از او پرسید کہ مرا چہ باید کرد او گفت کہ ورود انگلیشیان بمنزلہ باد مذکے بود آمد و رفت بینی بہادر با متعلق این سخن غلبہ شجاع الدولہ گمان کردہ داعیہ رفاقت او تقصیم داد و راؤ شتاب را کے واسطہ جواب سوال او در خدمت انگلیشیان بود خبر اجتماع راؤلمہار با شجاع الدولہ شنیدہ بہ راجہ بینی بہادر گفت کہ اگر میوستن شجاع الدولہ منظور باشد مرا صاف باید فرمود اما من انگلیشیہ را بر ارادہ شما لگی دادہ خصیت بدنام شہ علامیہ و فاسقے مرخص شدہ بروید و اگر ماندن منظور باشد بخاطر جمع و مطمئن باید بود امر کیہ موجب بدنامی من و بعد کے شما باشد بل نیاید کہ براسے من خطر سے عظیم و برکشانگ بے انتہا خواهد بود بینی بہادر سو وطن را خبرم و احتیاط شمر دہ را ز خود از شتاب را کے ہم نہان داشت و انتہاز فرست نمودہ زمانیکہ بنام بند و بست بعضی از محالات صوبہ از لشکر انگلیشیہ دور تر و چند گنیے لکنہ انگلیشیہ با او متعلق بود بطرف لکنو شتافتہ و متعلقان خود را بر داشتہ بطرف عساکر شجاع الدولہ

راہی شد کہ پنیہا قصد فراموش نمودند چون فوج بنی بہادر بسیار و ملنگان اقل قلیل بودہ اند مالعت نتوانستہ خاموشی گزیدند و بنی بہادر با فوج خود بہ رفتہ بشجاع الدولہ پیوست علی ابراہیم خان بہادر کہ بعلت عارضہ بیمار کے دھما پر تاب گدہ ماندہ و بنی بہادر را در انجا گذارستہ رفتہ بود بنا بر بے خبر کے از ارادہ ہائے معمر راجہ بنی بہادر با وجود فاقہ پیش پای خود چرن ماند وزن راجہ آنجا لازمہ فوت با وجود ہندون شہر و اتباع او کہ حسب الاشعار بنی بہادر بہ رفتہ کے در انجا بنو با خان تو قبا بعل آوردہ بمقدور خود از دادن مکان اقامت و رسانیدن ما یحتاج کہ در انجا بہت نمی آمد کوتاہی نہ کرد آخر الامر بصورت تمام اسباب حرکت بہرسانیدہ از ان مکان برآمد و وارد الہ آباد گشت جبرئیل کزنک ازین خبر رفتن بنی بہادر متحیر گشتہ پیاں خاطر شتاب راستے کہ صدیق مخلص بود چہرے گفت اما شتاب را بر آبرو کے خود ترسیہ و بھج و اسفا کے این خبر حضور جبرئیل رفتہ التماس نمود کہ ایفا کے عہد بنی بہادر را میں ضامن بودہ ام و از چنین حرکتے بظہور رسید اگر در کونسل با صاحب درین خصوص اندیشہ باز خواستے باشد مرا باید فرستاد کہ تصور از من است نہ از شما جبرئیل دیگر سرداران انگلیشی جسٹس و اخلاص را و شتاب را پسند افتادہ و بچوئے با فراط نمودند و خاطرش را مطمئن گردانیدند تا آنکہ شجاع الدولہ مع را و ملہار مرہبہ بارادہ پر خاش با فوج انگلیشی ہیا گردید۔

فرستادن اصحاب انگلیشی فوجی راتینجر قلعہ چنارہ و محفوظ ماندن قلعہ مذکورہ از قصد مالتینجر

سرداران انگلیشی قبل ازین سوانح راجہ بلوچ زندیدار بنارس را بوساطت را و شتاب را سپید نور الحسن خان بلگرامی کے کہ اول رفیق و ملازم شجاع الدولہ و بنی بہادر و سزاوار معاملہ بنارس بود و تمام سافہ رفیق خود نمودہ بودند بہادت اوتینجر قلعہ چنارہ کہ بر سر کوہ دلب دریا کے کنارے گنگا بدہ کر و ہے بنارس طرف جنوب واقع و از قلعہ ستینہ معروفہ است در خاطر آوردہ فوجی را مع یک میجر و چند کپتان و لفٹنٹ و مین و سارجن بر سر قلعہ مذکورہ فرستادند و چند ضرب توپ قلعہ شکن ہمراہ دادند و میجر مذکور مع فوج و اسباب قلعہ ستانی در انجا رفتہ از طرف پادشاہ احکام اطاعت رسانیدہ اول بہتہدات سلطانی ترسانید چون در گرفت بجنگ اشتغال نمودہ آتش توپ انداز کے را اشتغال داد و کمر ہمت تبسیخ قلعہ بستہ پاسے جلالت پیش نہاد محمد بشیر خان کہ مقرب الدولہ و وزیر قلعہ دار انجا بود نہایت جہن و بد دلے داشت اما ہمراہیانش پاسے ثبات افشردہ بہدافہ برداختند و محمد بشیر خان را بنوعیکہ خواست از قلعہ بر آوردہ و بھج و وزیر را گردانیدند و روز کے چند با قلعہ خنک ماند آخر الامر انگلیشیان دیوار حصار بضرر گلتا کے توپ از طرف خراب خستہ در شب تاریک با فوجی مناسب یورش آوردند و فوج انگلیشی بالا کے کوہ برآمد چون داعیہ درآمد بھج و نمودند میجر ہمراہیان را دل سے نمودہ حکم برآمدن بر سنگما کے افتادہ دیوار حصار داد مستحقان قلعہ صد کے پاسے بالا رفتگان و گفتگو کے انہا با ہمدگر شنیدہ خبر دار و مستعد مدافہ و کارزار شدند و زیر شک بندوق و سنگ گرفتہ اکثر بالا رفتگان را مجروح ساختند و ہمراہ از اضطراب و تاریکی شب پاسے لیار کے از سر سنگما کے افتادہ دیوار کوہ لغزیدہ غلطیدند و سنگما از مدہ ہند کہ غلطیدہ سرور و دست و بازو کے غلطیدگان اود ہم شکست میجر کے بالا رفتن بود نیز بہین جوش زیر سنگما افتادہ و زخم تفنگ خوردہ مدہوش افتادہ و عار جان را دل از دست رفتہ پاسے ثبات بر جانماند و نیا کام برگشتند بعد دیر کے در کمال اخلا و احتیاط میجر را در بہان ہنگام شب آوردند مدہوش بود و بعد اندک زمانے

عالم فاسی را پیرود نمود و جرنل این خبر شنیده و بر پیش آمدن و زیر مطلع گردیده فوج متعین قلعه را پیش خود خواند و با تفاق بداعیه مقابل شجاع الدوله و مرسته پیشتر راند و بن عرصه میرزا نجف خان هم که با شجاع الدوله بدو طرز تبدیل گشته آمده رفاقت انگلیسیان گزیده ملازم شان گردید و سرداران انگلیشی بعضی فوج را با سالار سیمجراست برت بلکنو فرستادند تا ضابطه آنجا بوده از طرف صوبه اوده و حدود آنجا خبردار باشند و محمد اکبر خان را یکو تو اسل آنجا تجویز را و شتاب را مقرر ساختند و جرنل کرنک با کل فوج مع شتاب را و میرزا نجف خان به الد آباد رفته بتسخیر قلعه آنجا جازم شدند میرزا نجف خان که از کم و کیف قلعه مذکوره آگاهی داشت طرف حصار را در جاییکه پشته نداشت نشان داد و جرنل توپها را قلعه شکن که از فارت لشکر وزیر همراه داشته همان طرف بسته دیوار آنجا را شکست و علی بیگ خان و غیره که از قبل وزیر بصره است قلعه آنجا را مورد بوده اند عرضه بر خود تنگ دیده امان خواه شدند را و شتاب را ساعصا من آبر و مال آنها غیر مال و زیر و مخیر بودن در رفاقت و عدم رفاقت انگلیسیان گردیده آنها را از قلعه بر آورد و قلعه بتسخیر اصحاب انگلیشی درآمد علی بیگ خان و غیره ملازمان شجاع الدوله رخصت یافته نزد اقامت خود شناختند و را و شتاب را با تفاق و اعانت راجه بلوند سنگه نبد و لبست هر دو صوبه خصوص صوبه اوده مها اکمن انتظام داده عمال در اکثر محالات بلکه همه جا فرستاده اکثری از افواج میر قاسم خان مثل میر روشن علی خان و شیخ فرحت علی و برادرانش و شمسوار بیگ تورا را قاتل مسر امیث را ملازم ساخته متعین صوبه عمال هر محال نمود چون خبر نصرت وزیر تحقق یافت جرنل مع شتاب را و میرزا نجف خان ملازم جنگ وزیر و مرسته گردید و عمال را مع افواج نو ملازم جا بجا گذاشت اتحی که شتاب را در بند و لبست صوبه مذکوره با وجود عمل دیرینه شجاع الدوله که از عهد برهان الملک سعادت خدا ما در ساق و قریب پنجاه ساله بود بر هم زده اکثر جارا انتظام داد و کار را سترگ کرد لیکن نمک بصره را بعضی ملازمان دقا بوطلمی و تافان شناسا اکثر زمینداران آنجا خصوص راجه بلوند درین امر بسے سویه بود ❖ ❖ ❖

گفتار در جنگ ثانی شجاع الدوله با تافان او ملها مرسته با جماعه انگلیشی و مغلوب گشتن او

چون را و ملها را بامت دعوت شجاع الدوله نموده در رسید وزیر با تفاق پیشتر آمد و جماعه افغانه که وعده رفاقت نموده بودند امیدوار رسیدن داشته و شتره بر آمدن در عوام انداخته گامی پیشتر گذاشتند عماد الملک طاهر ابا معد و دسر رسید و تماشای بود نه مقدور را داشت و نه از دست او کار را بر آمد و فی الحقیقه از ناخن تدبیر و دم شمشیر هیچ عقده نکشو و وزنگ که دورت شکستیکه یافته بودند احدی از دل احدی نزد و دالمقصه در نواح کوثره تلاتی عسکرین رو را داده جنگ سبکی دست داد مرسته که تاب تحمل صدمات توپخانه گامی نداشت دست و پا را جنبانیده عطف غنان نمود و نا بمرکز دولت خود که نواح گوالیار بود غنان بکران بازنگشید شجاع الدوله نیز از تنگ بصره را نوکران و عدم دل بسے فدویان چهره مقصود را آئینه امید ندیده دل تنگ برگشت در زمانیکه فوج انگلیشی از نواح صوبه الد آباد جنبید غلام استقبال افواج وزیر بود و بعضی افواج مرسته بفاصله مستمر خود افواج انگلیشی را در میدان محصور داشته از تنگ و تازاندگی مشوشی داشت چنانچه یکبار را و شتاب را با اندک مردم و میان آنها افتاده قریب بود که هلاک شود در آن وقت حصار تاسا دیرانه نموده گویند بدست خود میا شطرن و ضرب نیزه گردید و در میدان مردان آبرو را خود نگذاشت تا آنکه فوج انگلیشی بر دوا رسید و از آن دار و گیرش را بانیق آست که را و شتاب را اکثر صفات حمیده داشت

در دین خبر و زمان از جمیع رؤسا ممتاز بوده بر اکثر سزای اعیان در مکارم اخلاق تفوق داشت بر سخی از ان انشاء الله تعالی غریب در ذکر احوال او بنا بر بنیابت صوبه عظیم آباد و حکومت آنجا که داشت نگاشته خامه و قانع نگار خواهد شد علی ابراهیم خان بهادر از آل آباد حسب الاشعار بنی بهادر خواست که بلشکر وزیر رفته باراجه بنی بهادر پیوند و چند کردی است از شهر نیکو برآمده بود که خبر شکست وزیر کرده نایب ششیده باز برگشت و دست در آن نوح مخفی بود تا مصالحه وزیر با انگلیسیان ردی داد و فرستاد فرزندش و آن عزیز وافر التیمز سر امر صدق و وفای رنج خمول و اختفا برآمده بهر شد آباد رسید و ذکر شش در یمن حکومتی شکست که نایب نظامت مرشد آباد گشت انشاء الله تعالی خواهد آمد القصه وزیر باز دیگر شکست خورده بطرف فرخ آباد رفت و از افغانه و غیره شکوه نقل و ایهال در امانت نموده از بریکه انتشاره و چاره جوئی نمود هر یک سخنی میگفت اما چون از ته دل بنود در خاطر وزیر جانش یافت آخر الامر احمد خان بگلش خلیف محمد خان غضنفر خلیف با وجود عداوتها سیرینه بمقتضای جوامع دوسه که داشت صاف بانجماع الدوله گفت که ازین جماعه افغانه و غیره که شائق نصرت و امانت دارند کسی که کار شما خواهد آمد و در انتظار ما چند مشت زر یکم دارید بخرج سپاه و مدعیان امداد رفته بحال خود در خواستید ماند و همین پنهان نصرت تا شالی بوده دام مضحکه خواهند ساخت بر عم من صلاح در و حال است یا با معدود س که توقع رفاقت از آنها دارید بر دشمن تبارید اگر حیات باقی است بفرستید یا بید و الا با بر و جان خود در میدان س بازی و اگر این کار دشوار نماید بی وسای دیگر س یکبار تن تنها بر خواسته پیش انگلیسیان بروید آنچه شنیده شده کار آنها بروی عقل و جوهر مدعی هست اغلب که با شما نزد و غاصخ خواهند باخت و شمار در هر ملکه خواهند انداخت بلکه ظن غالب آنست که بنا بر نام و نشان فاندان شما از در خلاص درآمده در اکرام و احترام شما را بنی تقصیر نخواهند بود درین بین بعد فتح قلعه اله آباد و شکست یافتن وزیر بوقت دوم بو معدود و عید پادشاه و سرداران انگلیسی مستحفظان قلعه چاره ناه امید از غفر و ثلثه شجاع الدوله گردیده و سامان قلعه دار س را هم کسر دیده قلعه را حواله علمه انگلیسی نموده بعضی از آنها ملازم پادشاه و بر سخی نزد شجاع الدوله رهبری شدند +

ذکر پذیرفتن شجاع الدوله نصیحت احمد خان بگلش و ملاقات و ن با سرداران انگلیسیه و انجام مید مصالحه و مذاکره

شجاع الدوله بعد امان نظر سخن احمد خان بگلش را در باره خود اصبوب آرا و حسن شقوق دانسته با سعد دوس از مذابرا پاک خود سوار گشته راه لشکر انگلیسیه گرفت زیاده از ده هزاره سوار همراه داشت بعد طی مسافت بجزیل کرنک خبر رسید که وزیر الممالک این صورت س آید اول متخیر و متخیر صدق و کذب خبر گشته بع تحقیق پیاس ادب با جمعی از سرداران و راوشتاب را س پیش رفته استقبال وزیر کرد و وزیر جنرل را بقتل دیده از پا لکه فرو دانه معافه نمود و جنرل مع کل سرداران وشتاب را کند و رگه زانیده پیاده پایا پاک لکه وزیر در کالشر روان گشته تا بنجیمه خود که براس او استاده کرده بودند سیده فرو د آور دند سرداران انگلیسیه بوازم ضیافت و مهمان دار س لعل آورده از آداب و تواضع دقیقه فرونگه اشتغاف شجاع الدوله طعام ضیافت بهما بنما خورده خوابید و بعد بیدار س از خواب هم غنان شاد کاسی بجاییکه نیمه گاه او بود و دو کوه فاصله داشت برگشته با همراهمیان که از سه چار صد کس پیش نبوده اند منزل ساخت از طرف مصالحه که دوسه جلور و بواسطت شتاب را انفصال یافت و جمع نموده حسب الاذن رؤسا س انگلیسیه جمیع ملازمان خود را طلبید داشت و آمد و رفت سفر او پیغام بران اکثر اوقات و در بعضی اعیان آمدن او و جنرل در خانه هم یکجه معمول بود راوشتاب را

درین کار استرشناس طرفین منظور داشت اما بمقتضای مکنواری که قبل ازین ساخته در سلک ملازمان شجاع الدوله بر وقت بنی ببادر بنا بر اخراج نمودن میر قاسم خان از عظیم آباد منسلک بود عزت شجاع الدوله را وجه بهمت خود ساخته در انصرام مراسم مساعی جمیله بتقدیم رسانید و مورد تحسین دوست و دشمن گردید.

گفتار و قرار داد و شرط صلح میان شجاع الدوله و انگلیشیه و خص شدن او بر صوبه خود که بتجکام عمو و پیمان شیدن آن

بناسه مصالحه بر این قرار یافت که شجاع الدوله بخواه لکھ روپیه عوض اخراج انگلیشیه را در حروب او رویداد با انگلیشیان رساند نصف نقد و نصف دیگر بر صوبه تنخواه فرماید و آنچه از صوبه او در تحویل درآمده باشند مجرایا بد و صوبه ال آباد مخصوص پادشاه و پادشاه در ال آباد خاطر خواه خود معاش نماید و میرزا نجف خان بهادر که رفیق پادشاه و انگلیشیان بشده بود ملازم پادشاه بوده یک لکھ روپیه سالانہ از خزانه شاهی بمحلہ مالگزار سے بنگالہ سے یافتہ باشند و فوجی از انگلیش با عانت پادشاه در ال آباد بماند و یکی از اصحاب انگلیشیان در خدمت شجاع الدوله بطور میانی کے حاضر بوده کارے بمجملات او نداشته باشد و بعد ازین عهد و پیمان دوست و یار و دوست و دشمن و یار و دشمن دیر بر سر کسی دشمنی زور آرد دیگرے امانت او نماید و هر که از دیگرے فوجی با عانت طلبد و سببه بر اسے مصارفش بمصاحب فوج برساند و راجه بلوئند سنگ زمیندار بنارس که بنابر رفاقت پادشاه و انگلیشیان از خدمت شجاع الدوله مقصر و بنیانت موسوم شده بود دستغفا کے تقصیرات او صاحبان انگلیش نموده در اطاعت و زیروحمایت خود گذاشتند عمو مذکور از طرفین مرقوم گشته و ثانی مرقوم به مهر و دستخط فریقین استحکام یافت و شجاع الدوله را حالت شطره غیر از اداری که عجله معهود بود و نماند.

ذکر یکمانگی که مادر شجاع الدوله مع کل اقر با بطمع زربا نمود و گوی و فوا و خلاص ازین جمله مردم نشد بود

وزیر بعد تقدیر و تحریر عمو ذریکے بزودے معهود بود در ذکر تخصیص افتاده با هر یک از رقاعے خود بقدر مغذ و راد کلیف ادا کرے نمود و بهین قسم با درون خود و برادران زن خود و جمیع اقربا خطه متضمن فرستادن مبلغی مناسب بکاشته بران خود از بند خسران مشغول وصول زربا کورار قام نمود اما به ثبوت پیوسته که از هر کس بر چه توقع داشت و فی الحقیقه آنکس از عهده ایصال و اشیار آن زربا آمدن می توانست طمع را کار فرما گشته بر سر خه نصف و جمیع ثلث و کربے راج از اعتراف نموده فرستاد حتی مادر و برادران زن او و علمایان و ملازمان نمک پرور که دیرینه اش بهین سلوک را ملوک داشتند مگر زن او که سرب از نقد و جواهر و طلا آلات و نفقه آلات داشت و آنچه خدمه او را میسر بود حتی حلقه بینی خود مع مر و ایدان بر کشتوهر باز بود مخالفت مردم خوش آمد گو فرستاد و ناصحان را جواب میداد که آنچه مرا میسر است تا سلاست شجاع الدوله مرا سے باید و اگر او نماند هیچ یک ازین اسباب بکار من نمی آید اگر چه زربے بود اما آفرین بر بهمت مردانه او و حق صحبت شناسے از نجاست که گفته اند شغری زن خوب فرمان بر پارسا کند مرد درویش را پادشاه شجاع الدوله هم بعد این امتحان بر چه پیش می آید و از مصارف و لایذیه بابتی سے مانند زن خود میداد و حتی چنین سے بایست مصرع چه مرد سے بود که زربے کم بود و المقصود باین سرانجام شدن مبلغی که امکان داشت بر اسے باقی مبلغ معجل جواب هر گران بهاسے خود را بدست صاحبان انگلیش بعد تعین قیمت که درین باب هم را و ثواب رک در میان بود درین گذاشته اهل عیال را از ملک حافظ رحمت طلب داشت

و قلعہ چٹاڑہ را نیز بعض قلعہ الہ آباد از دست انگلیش انتزاع نموده از پادشاہ و سرداران انگلیش مرخص شد و در خدمت پادشاہ
 کے را بہ نیابت وزارت و دیگر کے را بہ نیابت میرآستانے کے خدمات موروثی ادا و گذار شدہ بدارالملک صوبہ خود
 فیض آباد کباد سے آباد سے آن برطان الملک سعادت خان و تمام کمیشن شجاع الدولہ است روانہ کر دیا و دران
 کل زمین رفتہ بکار سے خود پروخت تتمہ احوال ادو شاہ عالم پادشاہ و بقیہ احوال میر قاسم خان عالم باہ
 در دفتر حالات سلاطین شاہ جہان آباد و حکام و ناظران آن طرف غیر بنگالہ و عظیم آباد مرقوم قلم و قانع رقم خواہند
 و وضع انتظام و ملک دار سے کہ با خیراع اصحاب انگلیشیہ و نواب و حکام دست نشان این جامعہ راج گشتہ و سوا خلیج
 درین صوبہ رو سے دادہ نگارش یافتہ است و اسد کمال این دفتر اختتام میابد۔

ذکر جلوس نوح دن نجم الدولہ برسنده ایالت بنگالہ بہ تجویز ارباب کونسل کلکتہ و رفتن شمس الدولہ نہری
 و نشت بولایت خود و ورو دلارڈ کلکتہ ثابت خبگ از ولایت انگلند و دارالملک لندن
 بانتظام این ممالک و رفع شورش و فساد و سوا خلیج کہ بسبب میر قاسم خان دین ضمن روحی داد

چون روز ناچہ عمر و دولت میر جعفر خان دست قضا در نورید و شمس الدولہ نہری و نشت گورنر کلکتہ شنید کہ دلارڈ کلکتہ
 ثابت خبگ صاحب اختیار صوبہ بنگالہ و عظیم آباد گشتہ از ولایت انگلند می آید بودن خود در کلکتہ مناسب ندیدہ قبل
 از ورو دلارڈ مذکور روانہ دلاست انگلند شد و بقیہ اصحاب کونسل بضابطہ ستمہ حکمرانے و انتظام امور موجودہ می نمودند
 بعد مردن میر جعفر خان در کونسل چنان قرار یافت کہ نجم الدولہ معروف میر ہلپور سے سپر کلان میر جعفر خان از بطن منی حکیم
 بجائے پدر نشیند و نواب اولصلاح اصحاب کونسل راتق و فائق مہات نظامت و ملک دار سے باشند چون این صورت
 قرار یافت مستر ملٹن صاحب کلان مرشد آباد و مستر جان سن صاحب کلان بردوان ہم در مرشد آباد آمدہ بحضور خود برسنده
 ایالت بنگالہ اور اجلاس فرمودند و او جسے معتدیہ بہر دو صاحبان مذکور بطور تواضع رعایت نمود و نجم الدولہ چند روز
 ناظم مقتدر و نندکار دیوان مدارالمہام او و مرجع طوائف انام صوبہ بنگالہ بود و میر محمد کاظم خان برادر میر جعفر خان ناظم عظیم
 بہ نیابت برادر زادہ خود و راجہ دہیرج ناراین برادر خرد راجہ رام ناراین دیوان مدارالمہام صوبہ مذکورہ در اوشتاب راسے
 دیوان پادشاہ سے آن صوبہ بود المہمیت موافق با جمیع انگلیشیان خاصہ با جرنل کرنک سالار فوج انگلیشیہ شجاع الدولہ بنا بر مصاحت
 وقت پر گنہ ماہول کہ چند ہزار روپیہ زیادہ از یک لک محاصل آسجا بود در نواح اعظم گڑہ و جون پور بطور جاگیر با بخشیدہ بہل
 مدتی باین صورت گذشتہ موجود کہ نندکار بنا بر آزد کے گورنر نہری و نشت شمس الدولہ بہاد حسب اطلب کونسل کلکتہ
 رفت اما از کار خود مغرول بنود عملہ او کار با تقدار سے کردند شمس الدولہ معائب و ارباب شریح و بسط نگاشتہ و کتابی مجلد
 ساختہ و الہ برادر خود و جارج و نشت ہو شیار خبگ بنادر کردہ گفتہ رفتہ بود کہ ہر گاہ دلارڈ کلکتہ برسد و در کونسل خانہ نشیند
 کتاب مذکور را در اجتماع ارباب کونسل بحضور او بخواند و اورا بشنوند ازین جہت ارباب کونسل کلکتہ نندکار را از کلکتہ
 بیرون رفتن سے وہ اند و او بنا بر انتظار دلارڈ کلکتہ کہ در زمان مصفت کرنلے او و زوال دولت سراج الدولہ دشمن و
 اقبال میر جعفر خان نشیند و مقرب او بود بآمدن دلارڈ کلکتہ امید افزایش اقتدار از مرتبہ کہ میسرش بود و دشت تا آنکہ
 دلارڈ کلکتہ بہادر ثابت خبگ در رسید و ہو شیار خبگ کتاب عیوب نندکار نوشتمہ برادر خود در کونسل بحضور ارباب

لفظاً باللفظ خوانده به لارڈ مذکور شنو ایند کند کار سرحید منظور نظر عطفوت لارڈ بود اما بنوع معائب و نقائص شومس الدوله نوشته رفته بود که از کار خود معزول و امور باقیات کلکته و عدم خروج از حدود معینه شهر مذکور گردید * * *

ذکر عروج محمد رضا خان باعلی مدارج دنیا دارے محض مساعدت و تقدیر باری عز اسمه

نہایت عزیز و سزاوارتہ از تسلط و اقتدار محمد رضا خان خلف حکیم بادشہ خان عقیل شیراز سے کہ در عهد ثانوی سے میر جعفر خان نیابت چکے جاگیر نگہداشت بیاورے تقدیر مورد الطاف لارڈ کلیف گشت و بسا پرش و کار ساز یہاں نیابت نجم الدولہ در نظامت و اختیار صل و عقدہ مامات کل صوبہ بنگالہ یافتہ محمد رضا خان بہادر و جعفر خاں صاحب گردید و آہستہ آہستہ خطاب معین الدولہ مبارزا الملک خان خانان یافتہ نوبت و ماسے و مراتب و حکم سوار سے نا لکی نیر حاصل نمود و لارڈ کلیف چون باستماع خبر انقلاب ممالک بنگالہ عظیم آباد و استیصال میر قاسم خان و انتظام این ممالک متعین شدہ بود و این کار در نظر اہل ولایت نہایت عظیم و دشوار سے نمود لہذا مدارج علیا تر سے یافتہ کیہا راز کر نیلہ مرتبہ لارڈ سے کہ منصب و خطاب امارت ولایت اٹکلند و لندن است رسید و در جمیع کار با سے اینجا بنوع مختار و کمال اقتدار آمدہ بود کہ تا حال ہیچ گورنر سے باین اختیار و اقتدار نیامدہ مگر نواب گورنر جنرل عماد الدولہ بہادر سسر شہنشاہ جلالت خبا کہ در مرتبہ بر لارڈ کلیف ہم فائق آمدہ در ہندوستان و ولایت شریک و ہمین ندارد و فی الحقیقہ لائق این مرتبہ و مقامت لارڈ کلیف بجات مذکورہ تابع اجتماع آراء ارباب کونسل نبود لہذا احد سے از انگلیشیان را با خود برابرنستہ کسی از ہند سے و انگلیشیہ بنا طرے آورد و بنا بر اہل اقتدار خود اول با جان سن و مدلسن کا وید کہ نشانیدن نجم الدولہ بجائے پدرش مناسب و معقول شد اما از سے از ذکر فتن بے حساب و بیجا است مائد سر کار کہنی باید ساخت کہ ہر دوسر دار مذکور استعفا سے نوکر سے نوشتہ فرستادہ جواب صاف دادند کہ مارا اطاعت امر شہا در نوکر سے کہنی ضرور و لازم بود الحال کہ ما دست ازین نوکر سے برداشتیم دیگر حکم شہا بر ما نیست اگر دعوی دیگر باشد در عدالت پادشا سے رجوع نماید کہ در اینجا بفضل یابد و انچہ اشعار ایصال زر سہر کار کہنی سے فرماید ہر گاہ زہا سے خطیر سے کہ شہا از پدر نجم الدولہ گرفتہ بجائے سراج الدولہ نشاندہ بودید داخل سہر کار کہنی خواہید نمود ما ہم این مبلغ یسیر را کہ از پدرش گرفتہ ایم مائد سہر کار کہنی خواہیم نمود لارڈ کلیف جواب صاف شنیدہ و بعد استعفا سے نوکر سے کہ آہنا اول نمودند بحال گفتگو باہنا ندیدہ خاموشی گزید جانسن خود ولایت رفت و مدلسن مدے چند مستغف و رہند بودہ تجارت گذاریند و بعد زمانے چند باز نوکر شدہ صاحب کلان مرشد آباد بود کہ اجلیش در رسید و در موضع پیتی متصل شاہ آباد فیما بین راہ عظیم آباد و مرشد آباد مرد و چہان کوہ پیتی مدفون گردید پرش از دور مرے سے شود و درین فرقہ بنچو بے و ترجم بر خلق شہرت دارد باشد کہ مرد خوبے خواہد بود و بقم و خوبہا سے ڈاکٹر ولیم فلٹن و دیگر جرأت و ہوشیار سے امور خبا و ثبات آشنا میہا و درستی مزاج کرنل کاڈرڈ و در دانائے و پاس حقوق اخلاص و آشنائی و معاملہ سے و جز در سے در معاملات ملکی ہوشیار خبا جارج و نشت و در حسن اخلاق و اکثر اصناف سسر ایون لا و سسر طاسن لابرادر و سسر ایون لابرابر و برادر کلان و بارلو صاحب ہم مثل ایشان و طاسن صاحب در اکثر محامد و رافت سببہ نظیر و سسر اندرسن و سسر الیٹ در کمال دانائے و تواضع و عطفوت و جمیع صفات حمیدہ در امثال و اقراں ممتاز اند و برادر سسر اندرسن ہم شنیدہ سے شود کہ برابر برابر در بلکہ در بعض معلوم خصوص سہند

بہ از برادر است مثل این اشخاص درین فرقہ کمتر کسی دیدہ شد اوصاف بعض انگلیشیان دیگر ہم شنیدہ شد اما چون بندہ را با انہا چنان سروکار سے نبودہ است احوال انہا بیقین معلوم نیست کہ نگاشتنے آید *

ذکر ہلاک کردن مشرب بر سر خود را از جهالت و نادانی و مطعون گشتن او در اعانے وادے

مشرب بر سر کہ صاحب کلان عظیم آباد بنا بر مرتبہ نوکر سے خود بود بسبب قلت شعور تتبع مشرب دلشن و مشرب جانسن کردہ انباغ کمپنی کہ در باغے پور است و در آن روز ہا بر صاحب کلان ہما نجاسے ماند بکر و قریب سوار گشتہ در قلعہ آمد و میر کاظم خان را بنظامت عظیم آباد نشاندہ تلیل و جہے بدست آورد و بمصاحبت و اشعار بعض ہندیان کہ مثل او دور از شعور بودہ اند ظاہر از تکب بعضے حرکات نامناسب گشتہ بود ازین جہت اقتدار لارڈ کلینٹ شنیدہ بر آب و سے خود ترسید و بدست خود از جہاحت کرچ خود را ہلاک ساختہ در باغ باقی پور مدفون و مطعون اقوام خود گردید و جبریل کر نک کہ از سابق بالارڈ کلینٹ نہایت اخلاص درست داشت درین وقت مصدر مل و عقد جمیع امور و مرجع کل معاملات گردید چون باڈاکٹر جبریل مذکور اول در کمال اخلاص و آخر در نہایت بد خواہی بود چیز سے چند خاطر نشان لارڈ ساختہ ڈاکٹر فلرین را بر طرف کنائید ڈاکٹر از دوستان خود در کمال ناکامی مخص گشتہ بولایت خود رفت و وعدہ برگشتن با دوستان بشرط و طخند کردہ ارادہ ا و بالتقدیرات الہی مطابق نیفا دہ ا حال برگشت خبر زندگے او شنیدہ سے شود خدا اورا بر جا کہ باث موافق نیت او خوشش نگہ دارد *

رفتن لارڈ کلینٹ باآباد برای ملاقات شاہ عالم بادشاہ و وزیر الممالک شجاع الدولہ آصفیاء و گرفتن فرامین اسناد دیوانی خالصہ شریفیہ ہر سہ صوبہ بنگالہ و اوریسہ و عظیم آباد بنام کمپنی انگلیش و تجدید عہود و داد و استخاد و بد رفتن تحصیل زر ہا سے ہر سہ صوبہ از دست ہندیان و اقتصاد یافتن انگلیشیہ بکومت صوبجات مذکور و شروع انقلاب اکثر اوضاع و دستورات

لارڈ کلینٹ بعد و در و بکلکتہ و اطلاع بر امور ضروریہ و انصرام بعض مرام کہ حاجت بان داشت نہضت باآباد بنا بر تحصیل متقاضیکہ پیشینہا د خاطر داشت نمود و وزیر الممالک شجاع الدولہ نیز از رفیع آباد کہ مرکز دولت او بود و حسب الشعار لارڈ و جبریل و بنا بر التماس راوشتاب را کہ گویا واسطہ اصلاح بین البانہین بود قاصدا کہ آباد گردید و میرزا کاظم نام شخصی را کہ مرد ولایت زاو بمصاہرت حسن رضا خان نوہ حاسبے احمد پسر علی جواد خان مرحوم اختصاص در ایام حکومت میر قاسم خان بدستگیر سے علی ابراہیم خان بہادر عالمی پر گنہ سہرام و چین پور داشت لارڈ مذکور روزمان اقامت خود بدکنس با او آشنا بود درین وقت مورد الطاف سے اکناف خود گردانیدہ لک روپیہ نقد بخشید و مصاحب خود گردانید ظاہر اسطہ جواب و سوال و تحصیل عروج محمد رضا خان ہم او گردیدہ چون محمد رضا خان شرکت راوشتاب را کہ معاملات متعلقانی خواست قاصدا آن بود کہ واسطہ جواب و سوال در حضور بادشاہ و وزیر ہم شتاب را کہ بنودہ میرزا کاظم مذکور بجاسے او شتابنا برین تقریب این امر بالارڈ کلینٹ مخفی از جبریل نمود و میرزا سے مذکور اسید و از این کار ہمراہ لارڈ کلینٹ رفت و لارڈ کلینٹ ہنگام ورود عظیم آباد ملاقات با میر کاظم خان برادر میر جعفر خان و راجہ دہیرج ناراین و راوشتاب را کہ بنودہ قدر و منزلت

ہر ایک راہنما را شور و جہان سنجیدہ راوشتاب رکرا بر اسے سہرا ہے خود بنابر الفضال جواب و سوال برگزیدہ میر کاظم خان را
 و سادہ لوح دیدہ لائق سدا انجام معاملات صوبہ نہ انت دہیرج نارین نیز بنابر شوم طعی با وجود احسانا کے خان مرقوم
 و برادرش میر جعفر خان تک بجا اسے را کار فرما شدہ بقید رسے او در کار ہا کے دنیا ظاہر ساختہ خواہاں نیابت صوبہ عظیم آباد
 بنام خود با نفرادر کردید لیکن لارڈ درین سفر غزل و نصب مناسب ندید و راوشتاب رکرا سہراہ گزرتہ روانہ پیشتر کردید چون بالہ آباد
 رسید بعد حصول کورنش پادشاہ و ملاقات با وزیر الممالک شجاع الدولہ بہادر و ضیافت و شیکش تحائف کہ از طرفین بیل آمد
 مقصدیکہ داشت ظاہر ساخت و فرمان اسناد دیو اسے ہر سہ صوبہ بنام کمپنی از وزیر و پادشاہ درخواست چون پادشاہ
 و وزیر مغلوب این جامعہ ہم ہجرات و جلادت و ہم بفہم و فراست بودہ اند چار و ناچار قبول نمودہ بروفق خوہش او فرامین
 اسناد نوشتہ دادند و بیت و چار لک روپیہ مالگزار کے ہر سہ صوبہ مقرر گشتہ قبولت بہر کمپنی کہ دست او نیز تہمد مالگزار کے
 است داخل دفتر پادشاہ کے گردید و امور عظیمہ چین بے آنکہ عذر کے در میان آید و کسے گفتگو کے با کمپنی و پادشاہ انکند
 بسفارت ایلیچیان و نادل و مراسلات محررہ و سیران کامل نماید در کمال سہولت و آسائے بیع و شراے خریدار بردار و چار
 رہوار ہم باہن زود کے بد دن تکرار کیسوں کے شود انفصال و انقطاع یافتہ لارڈ مذکور کامیاب مقاصد بہارا حکومت خود
 کہ عبارت از کلکتہ است معاودت نمود و کرنل سمٹ را کہ بعد رفتن لارڈ بلوایت جرنل شد بسروکار فوج انگلیشے گماشتہ در
 الہ آباد سنجید پادشاہ گزاشت اما فی الحقیقہ حاکم او بود و پادشاہ محکوم او در قلعہ میماند و پادشاہ بیرون قلعہ دھانے کہ
 خود احوال آن نمودہ بنا کے بعض منازل از پشت و آجر در انجا انداختہ بود اوقات میگذرا ایند و جرنل از صدر ہا کے
 نغارہ نوبت خانہ پادشاہ کے کہ در قلعہ بود گاہے ناخوش گشتہ نوختن زبنت پادشاہ سے را منع میشد و مردم نغار خانہ ناچار
 منسوع از عمل خود سے بودند سحر رنج ہر کرانج روز نوبت دوست بہ اللہ حقہ حسن سلیقہ راوشتاب رکرا و طلاقیت بیان
 و رسیدن گنہ کارہ حقوق و دیرینہ خدمتہا کے او در و تلخوا ہے کمپنی و اصحاب انگلیشے منظور نظر لارڈ کردید میرزا کاظم از کاریکہ
 مخطور داشت محروم سہرا لارڈ برگشت و علی ابراہیم خان بہادر را کہ بر فاق و وزیر و بینی بہادر بغیرت و احترام میگذرا ایند لیکن
 بنابر غربت از بار و دیار گذرے ماند میرزا کے مذکور نظر بحقوق احسانیکہ خان مرقوم در عہد مالے جاہ برا کردہ جان و
 آبرو او را از خدمات لطیف و سلطوت مالے جاہ در کف حمایت خود محفوظ داشتہ بود ترغیب آمدن بمرشد آباد نمودہ و اسطہ
 ملاقات او بالارڈ جرنل کردید و نلی ابراہیم خان بنابر الفتی کہ بیلکہ مذکورہ و آشنایان آنجا بسبب طول مدت اقامت داشت
 قبول فرمود و سہراہ او را رادہ خود بمرشد آباد نمودہ را سے شد و بمرشد آباد رسیدہ و زمرہ رفقا سے مظفر خٹک انسلاک
 یافت اگرچہ در کمال عزت و سہرے ببرد اما قدر دانی او بقدر بیاقش بعل نیامد و لارڈ کلین عظیم آباد رسید میر محمد کاظم
 را از صوبہ دار عظیم آباد مغرول و راجہ دہیرج نارین را با نفرادر اتق و فائق مہات صوبہ مذکورہ گردانید و میر کاظم خان
 کلمہ روپیہ سا لیانہ مقرر گشت او در راج محل اکبر نگر کہ مولد و موطنش بود سکونت و زریہ چون نیت خوشے داشت و رنج
 پراشتوب و کمال آرام و ہشام گذرانید و نیکنام زندگانی نمود و دہیرج نارین پیدا شد بد باطنی و دغائیکہ با این بیچارہ
 بعل آورد و بعد چند روز ہفتنا کشیدہ مغرول گردید و در حست حصول حکومت جان خود در باخت چنانچہ در مقام مفصل
 و بین خواہ شد و لارڈ کلین چند روز در عظیم آباد توقف و زریہ روانہ کلکتہ کردید چون در انجا رسید بانصرام مہام خوش
 پرواختہ سسر بس صاحب کلان و شریک انتظام معاملات مالی و ملکی چکلہ جہانگیر باجبارت خان مرحوم گردانید و حکام

بر دو آن را از مشارکت سندیان پرداخته بدست دوسه کس از رؤسای معتد انگلیشیه سپرد و میر روح الدین حسین خان مبادر
سپهدار جنگ خلف سیف خان بن عده الملک امیر خان صوبه دار کابل چون وقت نهضت لارڈ کلین بطرف آباد که در
عین برسات اتفاق افتاده بود بسوار کشتی موپنکی در نواح بنیتی و شاه آباد بملاقات لارڈ کور رسید و او را از خود
گرفت و ایند حکومت ملک پورنیه مع ضما بمیش بدست تور درید تصرف او ماند و مالکدار کے آن در کپڑے نفاست بنگالہ چنانچه
در عهد پیشین بود مقرر گشت اما نهایت کم ظاہر از یادہ از پنج شش رک روپیہ نبود لیکن از غفلت شمار کے و ناگردہ کار کے
سپهدار جنگ و ناگ بجواسے عسکر علی خان پیرزادہ پدرش کہ نائب و مختار و مرجع کل معاملات جمیع صغار و کبار بود
لغبد دوسه سال از دست اختیار سپهدار جنگ بیرون رفت و ذکرش انشاء اللہ تعالیٰ خواهد آمد و جاگیرات و اتمفا
و املاک مردم چون از عهد مہابت جنگ و اتباع او داگذاشت بود و کسے با اینها هیچ گونه تعرض نہ داشت اصحاب انگلیشیہ
ہم فوت را کار فرما گشتہ بہان روش و اگذاشتہ متعرض احد کے ازین مردم نگر دیدند و این از جملہ افضال الہی و احسان
انگلیشیان است والا احد کے از عظمای این دیار یکروز درین ممالک بلکہ در زیر آسمان زندگے نمی توانست نمود
و نیز تغیر و تبدیلی کہ از تلون پادشاہ و مقصدیان خیانت پیشہ مطنون بلکہ متیقن بود موقوف ماندہ انگلیشیان بنار
بر این مقرر داشتند کہ ہر قطعہ مکانے در دست سر کہ بہت سبک او بعد از و براس کے اولادش مقرر باشد و الحمد للہ کالی
برین بمحال گذشتہ آئندہ ہم از کرم الہی مامل است کہ بیچارہ کے خد کہ باب و نانی کہ تناعت نموده افتادہ انفع علی
و اطفال بآرام بسر بند و در کار گذار بہ بدتر ازین احوال مبتلا نہ سازد بچودہ و احسانہ * * *

ذکر انتقال نجم الدوله بعتہ و جلوس سیف الدوله برادرش بر مسند نظامت

زمانیکہ لارڈ کلین بارادہ آباد بمرشد آباد رسیدہ از بلکہ مذکورہ کوچیدہ در صادق باغ نزول نمود نجم الدوله و منظر جنگ
براسے مشاہیت و استراخاص تا باغ مذکور آمدند و مرض گشتہ چون بجا نہاسے خود رسیدند لارڈ روانہ بشیر گشت
نجم الدوله را بعد از ورود در خانہ ہیضہ محتبہ عارض گشتہ تباریخ بیت و دوم ذی قعدہ سنہ یکہزار و یکصد و ہفتاد و نہ ہجری
بیک ناگاہ ازین عالم انتقال نمود و برادر خرد او سیف الدوله بر مسند ایالت جلوس فرمود سیف الدوله حسن خلق و
رفت بر خلق بسیار داشت در چند روزہ حکومت و حیات مستعجل نیکنام زیست اگر چه مقتدر نبود اما تا ہر جادست قدرش
مے رسید در ترجم و نیکو کے ارضی بقصیر نمود *

ذکر خروج نمودن راوشتاب کے بمرتبہ نیابت نظامت عظیم آباد

بہنگام معاودت لارڈ کلین از آباد راوشتاب کے امور بہر اسے گشت و او بنا بر بعض جہات چند روز مہلت بخوات
وعدہ آمدن بعد اندک مے نمود چون والد مرحوم بمشادہ اوضاع روزگار و سبکی اطوار سلطنت گوشہ قناعت گزیدہ در
قلیل جاگیر کیہ از مہلتا درین صوبہ داشت سکونت و رزیدہ بود بملاقات و مہاسات با حکام ضرور دانستہ ہر کہ بر مسند
ایالت این بلاد متکلم مے شد یکید و ملاقات با او مے نمود تا از شہر اشراق قرب جوار محفوظ ماند بنا برین قاصد ملاقات لارڈ
ہم گردیدہ بعظیم آید و رسید او چون در رفتن و برگشتن عجول و قبل از ورود والد مرحوم از عظیم آباد پیشتر رفتہ بود بنا برین

مرحوم مذکور سید علی خان برادر فقیر را کہ آشنائے محکم باراجہ بیگم مادر زن محمد رضا خان داشت ارادہ فرستاد بنی بھرت آباد ہند
راوشتاب را نمودہ خطے براو مرقوم متضمن اشعار ارادہ خود و التماس اعانت در امور موجودہ در بار نظامت و انکلیشہ و نوشتہ
پس خود براسے حصول بعضے از اسناد بہر ناظم بنگالہ بنابر استحکام کار ہا نگاشتہ استخراج نمود او کہ مرد ہوشیار و قدر وقت
نیگو کار بود ایچہ لازمہ آدمیت حسن اخلاق بود در جواب نوشتہ تقدیم خدمات را مستعد گردید بعد چند سہ کہ داعیہ رفتن بملکت
نمود مرید ہر ہر کار کہ مرد عیار و از مدتہا رکن عمدہ نظامت عظیم آباد بود و مال کار ہا پے بردہ ہماستہ راوشتاب را دیر گریز
سید علیخان نیز ہمراہ این ہر دور و نہ مرشد آباد گردید چون شتاب را بملکتہ رسید لاژد کلیف با اشعار جنرل کرنل مشاہدہ
قنط را مذکور اورا تکلیف شراکت در انتظام مہام نظامت فرمود او بنابر رفع بدناسے و اظہار ہستنا و بے غرضے
خود اول غدرے چند آورد سموع نیفتاد و شتاب را بعارضہ و وجع مفاسل کہ بنابر مادہ آتشک بود مبتلا گشت لاژد مذکور
و اکثر خود را بمعالجہ اود میں ہو کہ گردانید و اگر معالجہ اورا بخوبے نمود عجیب آنکہ چنین مرسے را کہ در نہایت شدت و
حرکت متعذب بود بعالیدن دو ایکہ سیما بداشت تا ہر دو بنید دست مدا و نمود و مرض مذکور بالمرہ زائل گردیدہ اثر
از ان باقی ماند راوشتاب را کہ نہ ہر از روپیہ بد اکثر انعام فرمود و بعد شفا یافتن بخطاب مہاراجگی و بہادر کو اضافہ
منصب پنجنہارے و بیت و پنجنہار روپیہ در ماہہ اخراجات نظامت و پنجنہار روپیہ در ماہہ ذات علاوہ جاگیر
کہ و عظیم آباد داشت و شراکت باد ہیراج ناراین و مشر دلتن صاحب کلان کوٹھے عظیم آباد در انتظام معاملات نظامت
و تفویض مہر سیف الدولہ کہ ناظم ہر سہ صوبہ بنام بود مترقے گشتہ مامور بجاود گردید کار ہا والد مرحوم حسب الامر اوشان نیز در خدمت
سے سید علی خان مخ مجتہد حسن سلوک را بقہ بیگم انصرام یافتہ بود کہ مہاراجہ شتاب را سے بھرت آباد رسید *

ذکر رحلت والد مرحوم از جہان بے بقا بحوار رحمت خداوند اسے

درین اوقات فقیر بپیش ڈاکٹر فلرٹن در رفاقت مسرتیج کہ یکے از رؤساء انکلیشیان و صاحب مدار کوٹھے بنارس
شدہ بود بملکہ مذکور رفتہ شرف یاب خدمت شیخ اجل اکمل شیخ محمد علی خیرین اسکنہ اشرفی اعلیٰ علیین بود و والد مرحوم در
مقبیہ حسین آباد کہ بنا کردہ آن مرحوم است مع جمیع متعلقان و منتسبان بر محال جاگیر خود سکونت داشت ناگهان سہل
عارضہ لاحق مزاج قدس امتزاج او گردید ہپتے عارض گشت شہیدہ شد کہ مادہ و مانع بہر سیدہ منجر بہر سام شد اما در
حواس چندان غللی بنود روز دوازدهم از مرض یوم یکشنبہ تاریخ سوم جادے الثانیہ سنہ یکہزار و یک صد و ہفتاد و نہ
ہجرے بنوے علی ہاجرہ السلام اول روز ببحوار رحمت ملک علام انتقال فرمودہ در مقبیہ مذکورہ مدفون گردید اللہم
اغفرلہ وارحمہ و احفہ بابائہ الصالحین خیرین واقعہ ہا کہ در بنارس بفقیر رسید و والدہ ماجدہ دام ظلہا و برادر مہربان فتح اللہ
نقے علی خان و دیگر منتسبان و متوسلان خطوط متضمن طلب بندہ بمبالغہ و ابرام گناشتند فقیر ناچار ترک رفاقت مسرتیج
سیج مذکور نمودہ باز م حسین آباد گردید شیخ مبرور مانع بود و جد اسے فقیر نے خواستے فرمود کہ سہل مدے ماندہ است
تا من جہان فاسے را بدرد و کہنے خواہم تا آن زمان شما از من جدا بنائید ابرام والدہ و دیگر باز ماندگان والد مرحوم
و کم سعادتی طالع من نگذاشت کہ امتثال فرمان واجب الاذعان بزرگ مرقوم نمودہ در خدمت اوستفید ہاشم
اگر سے ماندہ سعادات عظیمہ نصیب من سے شد قصور قسمت بر اندارک نمی توان نمود عیب تنہد شان متضمن

ہو سو از ہر کامل کہ خضر از آب حیوان تشنہ آرد مکنہ را چہ بہر حال بندہ بحین آباد و خبر ملت والد مرحوم شہر آباد رسید مہاراجہ شتاب را سہ و سید علی خان زمان بیک و دیر شد آباد و توقف نمودہ استاد بجائے جاگیر و واگذاشت آن بنام این اقل الانام کہ بحسب لاکبر اولاد والد مرحوم است حاصل نمودہ عازم عظیم آباد شد بندہ

ذکروردو مہاراجہ شتاب رک بھیم باد و ولنگ گریہ ناراین از راہ حماقت و عناد

چون مہاراجہ شتاب رک دار عظیم آباد گردید از راہ دانائے دانستہ کہ در مراجع داشت نہائے انصرام معاملات و تفصیل مقالات را در جائے گذشت کہ نہ خانہ او باشد و نہ خانہ دہیرج ناراین بلکہ قلعہ پادشاہی کہ از قدیم محل اجتماع اہل مقامات و مجمع دیوانیان و ارباب حاجات بود بر آ دربار و قرار یافت و مقرر شد کہ صاحب کلان در وقت معین ہا سجا آمدہ بر سرست خود جلوس نماید و رو پر و سہ کرستے او سند طولانی بکتر ندیک طرفش دہیرج ناراین کہ مدعی نفیامت است بشیند و طرف دیگرش مہاراجہ شتاب رک دیک یک تکیہ برائے ہر دو کس بگذرانند ہر سند و پردانہ کہ مرقوم گرد و دہیرج ناراین بطور معمول دستخط بیض در خاتمہ آن کند و مہاراجہ شتاب رک بر نقائے آن یا زیر مہر سیف الدولہ قبل خود کلمہ دیدہ شد رقم زند دہیرج ناراین کہ غرور نفیامت و برادر سہ رام ناراین داشت و چند روز سہ خود منفرد در کار با بودہ مہر خود سے زد و چون ناظر سہ غیر خودنداشت خیانت در کار با بر ویک برادر خود مثل عہود سابقہ نیز سے نمود دنیا سہ این طبعیہ بر طبیعت او بسے دشوار نمود اما چارہ نداشت بنا برین صحبت ہمیشہ ناچاق بودہ لفاق و شقاق سے افزود و عملہ نفیامت نیز بد و حصہ انقسام یافتہ نصف مرقوم را تو سل شتاب رک بہر سید و نصف دیگر بدستور با دہیرج ناراین ماند را شتاب رک کہ کاغذ دیو سے ملاحظہ نمود معلوم کرد کہ در بند و بست صوبہ خیانت بسیار و در ہر معاملہ ہزار ہا بالا بالانڈانہ دہیرج ناراین اظہار این امر بنا سب ندیدہ متاجران دیگر کہ با گجالیں نذرانہ تمہد نماند بہر سایند و با دہیرج ناراین گفت کہ یا زعمال سابق ہمین معاملہ نو یا نیدہ بگیری یا آئنا را مغرول نمودہ اینہا را سجا سے آئنا مقرر نماید چون در ہر دو صورت نارسا یا خیانت دہیرج ناراین بطور رسیدہ موجب رسوائے و دحشت خاطر او سے شد و در وصول صوبہ و اخراجات ہم چون فاکلہ و خیانت بسیار بود شتاب رک بہر دہیرج ناراین صاحب معتقدان او نصیحت سے نمود کہ این زرباد و خل خزانہ بصورتے باید نمود کہ پردہ از رو سہ کار شمار بخیزد و مرید ہر شریک شتاب رک گردیدہ چون از سابق یرد قائل و خفایا سے امور آگے داشت کشف امتار از رو سہ اسرار دہیرج ناراین سے کرد و آن ابلہ ہمین قدر حقوق خود کہ راجہ رام مانو این بدوستی جرنل کرنک و مشر امیٹ مورد عتاب علای جاہ گردیدہ غرق دریا سے مات و ہلاکت گشت مغرور و روار

نخستوی بفراخ و در افتادہ مواعظ و نصائح شتاب رک چہ بلکہ از دولت خواہان خود ہم سے شنیدہ و غمخیزید کہ انگلیشیہ لالین قدر پاس خاطر نخواہد بود کہ بنا بر قتل برادرش حاصل صوبہ عظیم آباد را سجا گیراد و سہندتا ہر چہ خواستہ باشد بخورد و بہر صورت این احوال آہستہ آہستہ اخرا کشاف یافتہ بلارڈ کلیم و جرنل کرنک و دیگر روسا سے انگلیشیہ رسیدہ اول ہر اسلات پنہ غفلت از گوش دہیرج ناراین کشیدہ دلالت با طاعت را کفر مان مہاراجہ شتاب رک و اکو از باقیات ذمہ اش منہو و او بہر بار معاذیر نامو سے کاشت تا آنکہ لارڈ کلیم را داعیہ معاودت بولایت ائمہ اعلم سہ جہت در باطن تصیم فیت و تہجد یہ عہود و موافقت با شجاع الدولہ و منع نمودن بعض امور خصوص سہ مہاراجہ بلوڈ سہ کہ از لطیف مہاراجہ شتاب رک و

ایس بنود ضرور افتاد و شجاع الدولہ رانیز اکثر کار با باد بود بنابرین موعدا ملاقات سہدیکہ در موضع چہر اقرار یافتہ لارڈ کلیف از کلکتہ شجاع الدولہ از فیض آباد و منیر الدولہ از اہل آباد بگارت پادشاہ وراجہ بلوڈ سنگہ از بنارس روانہ موعدا میں نہ کور شد نہ

ذکر دودلارڈ کلیف شجاع الدولہ و منیر الدولہ وراجہ بلوڈ سنگہ در موعدا میں کہ موضع چہر اقرار یافتہ بود و معاتب شدن راجہ دہیرج ناراین و اقتدار یافتن مہاراجہ شتاب رائے

چون لارڈ کلیف ثابت خبک بہادر قریب عظیم آباد رسید مہاراجہ شتاب رائے باستقبال او با جاہ و حشمی کہ میسر شد بیرون رفت و دہیرج ناراین کہ ہمیشہ خیال عزت و اقتدار خود بہودہ مے بخت کمال کرو فریدون آنکہ فکر برأت از زربا سہ لازم الاداء و مہ خود نماید و مسلک اشرفنا سہ لارڈ و اتباع او پماید نیز با عیہ استقبال در نہایت استقلال بالتر جان رکاب خود برآمد ہمین کہ از دور سوار سہر دو نظیر لارڈ و جماعہ انگلیشیہ درآمد چون قبل ازین ابلاغ احکام دہیرج ناراین نمودہ بودند کہ بدون اداسہ زربا سہ باقی برای تلافی نیابد لارڈ بر آشفتنہ کسے را فرستاد کہ رفتہ دہیرج ناراین را از آمدن بحضور متمنع گرداند و نگذارد کہ قدمے بیشتر گذارد و فرستادہ حسب الامر سجا آوردہ دہیرج ناراین را لعنف و اجبار برگزیدند و در مجمع نام آشنا و بیگانہ کہ براسے استقبال لارڈ بیرون رفتہ بودند خفت عظیم لاحق حال آن سہ عقل و اقبال گردید و مہاراجہ شتاب رائے ادراک شرف حضور نمودہ مورد الطاف بسیار شد و دہیرج ناراین گسہ ناگوار مرارت از دست سلتے غرور نوشیدہ برگشت و بہر صورت زربا سہ سرانجام دادہ بار سلام یافت و باتفاق عبور گذرانودہ ہر کاب لارڈ و جرنل مع راجہ شتاب رائے بموعدا شتافت و در ماہ محرم سنہ یکہزار و یک صد و ہشتاد و ہجڑ سہ اجتماع شجاع الدولہ و منیر الدولہ و لارڈ جرنل و راجہ بلوڈ سنگہ اتفاق افتاد و بعد از قیل و قال عنوق تصییرات راجہ بلوڈ سنگہ و چارک روپیہ معاملہ مالکتر اسے اور سرکار شجاع الدولہ و عہد و پیمان امان و محفوظ و ممنوع بودن او از ہرگونہ دنیا و خدہ مقرر شد و نقص این عہد بانقض عہودے کہ فیما بین شجاع الدولہ و انگلیشیہ بود انضمام یافت و عہود و مراہت با وزیر و پادشاہ انگلیشیہ و فیما بین وزیر و پادشاہ ہم گواہی انگلیشیان و بالوڈ سنگہ و وزیر مجد د آموگد گشتہ مرقوم و مضمون گردید و ضیافتا و پیشکش تحالفت سہد کہ بہ عمل آمد و وزیر لہ تماشائے قوا عد خبک و تفنگ انداز سہ سولد ادا و ولایتی کہ در کمال خوب و چابکے نمودند چند ہزار روپیہ انعام فرمودہ مہر خضہ بکر کرد دولت خود را سہے گردید و راجہ بلوڈ سنگہ ہم بعد ادا سہ پیشکشی کہ لائق بحال او بود با شیانہ خود را مگر کہ برب گنگا محاذ سہ بنارس است روانہ گشت و منیر الدولہ نیز کامیاب مقصد خود معاودت نمود و راجہ شتاب رائے احوال احتلال معاملات و خیانت و نارسائے عملہ سابق بالارڈ کلیف ظاہر ساختہ معروض داشت کہ وصول این زربا از راجہ دہیرج ناراین و عمال متوسل او بدون خشونت متعذر و لہولت میسر نیست و بندہ بنابر سوابق حقوق تعارف با برادر او مباہلہ در افتد و جر کہ سجد شدت رسد نمی تواند نمود مناسب آنکہ بعد از تشریف بردن بہرشت آباد مغر خبک کہ نائب صدر و مرجع کل معاملات است براسے چند روز در نیات شریف آوردہ کار با سہ اینجا را حسب الامر سہے انضمام دادہ معاودت فرماید لارڈ و ملتقات راجہ شتاب رائے پذیرفتہ و او را منقول عواطف بی پایان گردانیدہ عازم مرشد آباد گشت و عدم لیاقت و خیانت سہ دہیرج ناراین را در دل خود جا سہ دادہ غل ادا و زین کار و منعیب فرمودن مہاراجہ شتاب رائے با افراد و اقتدار در خاطر خود مصمم نمود لیکن بالفعل مضمر و مستتر داشت

برگشتن لارڈ کلیف بکلکتہ و مرشد آباد و فرستادن محمد رضا خان مظفر خنک برای نصر امام و مقامات

لارڈ کلیف بجز دور و دم مرشد آباد محمد رضا خان بهادر مظفر خنک را براسه تشریت امریکه مرکوز خاطر داشت بمعظم آباد فرستاد مظفر خنک بعد و در و ببلد که موقوف بر و سادہ حشمت و سیاست اتکا فرموده علمه و بهیرج ناراین را جنم ناسے و نظر بند فرموده بارخ از آنا تالیف قلبی لعل آوردہ استکشاف خیانتاے او قرار واسقے بتقدیم رسانید و نیز بعضے مال مثل ساہل و محمد تقی خان سپہ فائز علی خان و محمد اشرف خان کشمیرے و امثال اینہار اور معرض زبرد تو بیج کشیدہ ساہل را نیز چوب و تنگ بے آبر و دبرائے بقایاے سرکار مقتد ساخت و محمد تقی خان و محمد شرف خان را مہاراجہ شتاب رک از دم گرفتار بہار آوردہ اداسے رزومہ آنہار ابر و معتہد گردید و دہیرج ناراین با ثبات خیانت و ظہور فقدان لیاقت امر خطیر نیابت نظامت از قدر و منزلت خود افتادہ مغرول و در زومہ او از محاصل جاگیر اتش بلہ بند گردید باین وجہ کہ تا وصول زر سرکار قلیلی برائے مصارف او برسد و باقی ہمہ زرماتنا اداسے باقیات داخل خزائن نظامت گردد و چون حال سراسر افضال فقیر سید عبدالعلی خان بہادر شجاع خنک موسوسے بنابر مہربانے میر حفر خان و برادر او میر کاظم خان و فقدان رجوع و غرض بادہیرج ناراین خار نظر او بود سہند و سے مذکور در ایام اقتدار خود بعد غل میر کاظم خان کہ روزے چند بود بزرگ مرقوم را با وجود آنکہ راجہ مذکور و پدر و برادر کلاش نمک پروردہ خاندان دگوباکوشت و پوست او از سیرہ خوان الغام دو دمان مہابت خنک کوئیدہ بود بمقتضاتنگ طرفے از کار سرکار شاہ آباد مغرول و تا زمان اقتدار خود متصدیان مللزم اورا بہانہ محاسبہ گرفتار انواع حیرانے داشت بعد امتناع او از مقام مستشار محمد رضا خان بہادر مظفر خنک و مہاراجہ شتاب رک معاملہ مذکور را کہ بے بیج محض بود انفضال دادہ فارغ غلط نوشتہ دادند و آنجناب بقدر دانے راجہ یکم حسب اطلب او ہمراہ محمد رضا خان مہیا سے سفر مرشد آباد گردید مظفر خنک بعد ان فراغ از بیجا ملل این صوبہ موافق مشورہ مہاراجہ شتاب رک طبل چیل کوفتہ ہر شد آباد رفت و راجہ مذکور با افراد و کمال اعتماد بہار مہام و انتظام معاملات صوبہ عظیم آباد از کونسل کلکتہ مامور گشتہ بکار گزار سے پرداخت و چون با مسٹر مدلٹن و لارڈ کلیف نا چاقے صحبت چنانچہ مذکور شد و سے داد مسٹر مرقوم از نوکر سے کپنی و کار کوٹھے عظیم آباد مستغف و مغرول گشتہ مسٹر نیول سجاے او و مشارکت شتاب را سے مقرر گشت و در مرشد آباد بمشارکت محمد رضا خان مظفر خنک مسٹر سکس معین شد و لارڈ کلیف بعد و لجمع از امور این ممالک عازم ہوتا خود گشت .

ذکر رفتن لارڈ کلیف و جرنل کرنک بولایت انگلند و کاغذ تصرفات و تفصیلات شمس الدولہ ہنرے و نشرت بولایت ہمراہ خود بردن و معین شدن مشرور لس بگورنر سے کلکتہ

لارڈ کلیف در ایام اقامت خود خواست کہ از تفصیلات و نشرت شمس الدولہ بہادر اگر چیزے ثبوت و ظہور بند بار با کونسل ولایت برساند و تدارکے کہ خود در انکار ہا نمودہ نیز ظاہر کرد و اند چون عمل ارباب دنیا ہمیشہ احسان فراموشی بودہ و ہست خصوص درین جزو زمان ابن الوقت و بندہ غرض بودن را از جملہ دانائے شمر دہ ہر تہ رواج دادہ اند کہ بروداد و اتحاح احد سے اعتنا داند و از نوائب آنکہ برائے کسانیکہ این شیوہ را اختیار سے نمایند بزرگنا

مہ از اعتبار براسے وساطت سے شہوند و آہنا تحقیق اینہا نمودہ براسے کار خود چند روز اتقاسے فرمودہ و کار خود گرفتہ بعد ازان بنظر حقارت و بے قدر سے در انہا سے نگرند بنا بر مقدمہ مذکورہ اکثر اشخاصیکہ دست نشان لارڈ مذکور بودہ اند براسے استرفنا سے اوہر چند بکرات و مرآت زیر بار احسان شمس الدولہ بودہ اند با اتفاق نند کمار بسبب عداوتی کہ با شمس الدولہ داشت طواری برآمد و تقصیرات او درست نمودہ نویا نیدہ دادند اینقدر احوال باجمال چون کمال نہایت داشت بگوش بندہ رسید و تفصیل و تحقیق آن معلوم نیست چہ حقیقت ارادہ و سخنان این جماعہ بنا بر عدم آمیزش با غیر دنیایت کتمان و احتیاط در میان خودشان ہم بر دیگر سے ظاہر نہی شود بلکہ از جملہ متعذرات است البتہ قصہ لارڈ کلپٹن و جنرل کرنیک مسٹر ورس را گورنر و جنرل اسمٹ را سالار کل فوج نمودہ بطل رحیل کو فت و مظفر خبگ از حضور پادشاہ کہ در الہ آباد دبا انگلیشیان مخطوط و محشور بود براسے خود خطاب خان خانانے و مبارز الملک حسین الدولہ مع ناسک و مہاراجہ شتاب را خطاب ممتاز الملک بہادر مظفر خبگ و ماہی و مرآت براسے خود طلبید و بکام و آرام و عیش و کامیابی زندگانی سے نمودند۔

ذکر عروج مظفر خبگ و راجہ شتاب کا باعلی اراج اقبال و در گذشتن سیف الدولہ ازین عاریت سہرا

در سنہ یکہزار و یک صد و ہشتاد و راجہ شتاب را براسے ملاقات مسٹر ورس کہ تبار کے گورنر شدہ بود عازم کلکتہ گردید فقیر ہم بنا بر حسن سلوک اوقاص در فاقش گشتہ ہمراہ رفت مسٹر ورس با او پنجوے ملاقات ہا نمودہ بغزت و احترام برگردانید و بناسے کار با چنین مقرر گشت کہ شتاب را کو مظفر خبگ و عبارت خان بہادر کار با سے ملکی سہرہ جو بولت خواہیے داند بعل آرنڈاما در ہفتہ دوبار اچھے تقریر یافتہ با انگلیشیے کہ شریک کار آہنا باشند ملاقات کردہ اور انہما تہ و فضلا ظاہر سازند و در میان دور و زامون متفقہ سابقہ بحضور انگلیش مذکور امضا یا بد و جمع و خرچ محاصل ہر جانب آنجا بدست خط انگلیش مذکور رسانیدہ بعد سال تمام کا نغذ دستخط مذکور بد فتر خانہ کمپنی در کلکتہ سپارد و معاملات عدالت کہ عبارت از تفصیل تفصیایے خلق خدا با سہد گیر است دار و ندائین امر در جزویات امور اچھے مناسب و حق داند فیصل دہد اما امور عظیمہ و در ہمت دور و زغیر ایام دیوان بحضور نائب آنجا و انگلیشیے کہ اثر اکت او مقرر باشد مذکور گشتہ الفضال یا بد درین ضمن ہم کار با انصرام سے یافت و ہم انگلیشیہ بر راہ و رسم معاملات مطلع گشتہ آشناسے ہم میر سائیدند و چنانچہ ضابطہ آہناست ہر امر سے وقاعدہ کہ از زبان ارباب معاملات و غیر ہم سے شنیدند در اجزاسے سادہ کہ بطور کتابے اکثر ہمراہ میدارند گشتہ جمع سے نمودند تا آنکہ مسٹر رینول ہم در سنہ یکہزار و یک صد و ہشتاد و سہ قاصد ولایت خود گشت و مسٹر الکسندر بجاسے او مقرر شد و بجاسے مسٹر سکس در مرشد آباد مسٹر بیچر معین گردید و از او آخر ہمین سال آثار قحط و غلا و علت و با سے ابلہ طور یافتہ دہم ماہ ذی قعدہ سیف الدولہ و نزدیک ہم برادر او اشرف علی خان و فتح امیر خان برادر زن مظفر خبگ و زوجہ او فخر عالم حاجے اسمعیل خواہیے زن مظفر خبگ کہ سہرہ کس آخرین اولاد راجہ بیک بودہ اند بہ بیمار سے ابلہ در گذشتہ دین ہر دو علت ازان وقت شروع گشتہ در محرم شروع سال ہشتاد و چہارم سحر سے آشتہ او نمودہ تا سہ ماہ امتداد یافت و خلق کثیر سے کہ حساب آن علام الغیوب داند بنا بر سہرہ و علت مذکور ہلاک و نابود گردیدند و در ماہ ذی الحجہ سنہ یکہزار و یک صد و ہشتاد و سہ مبارک الدولہ خلف سوسے میر حفیظ خان لہ فوٹ برادر خود سیف الدولہ مرحوم بنیاد

بنگال نام زد گردید و به سنجیز مظفر خنگ علی ابراهیم خان سہادر پور اسے خانہ او کہ بالفعل عبارت از نظامت بنگالہ است
و میت و چار لک روپیہ در ان وقت بر اسے ناظم بنگالہ از قبل کمپنی مقرر بود و ما سرگردیدہ کار داسے و فیض رسائیہ بطور
رسائیہ مظفر خنگ کہ بعضی حالات عجیبہ و خصلتہا سے غریبہ دارد و بعد بلوس مبارک الدولہ بر سندنظامت خواہست
کہ کسر شوکت منی بیگم لعل آرد با آنکہ با او ہم قبل ازین دوستیہا سے بی انتہا و عہد و پیمانہ در میان دہشت بابو بیگم و مبارک
و سائلہ بر اینکستہ ہمان قسم عہود و داد و خفے پیدا نمود و ببیگم را ترغیب مناسبات با منی بیگم نمودہ ہر دو را در کشتی ہدیہ
گردانید منی بیگم کہ زرباسے وافر و جواہر بسیار و شعور سے بقدر لیاقت بود فوراً در ان زمین حرکت بسی آزر دہ خاطر
گشتہ گفتگو را مناسبت ندید و اعراض نمودہ زبان بکام خاموشی کشید چند روز اقامت از بیو بیگم اندکے رویداد و نیز درین
ایام با غرہ این ملک سرداران انگلیشی نہایت محتاط و رکال اینستاد بودہ مصاحبت بہا بحت تمام سے نمودند و
ہر انگلیش با سیر کہ آشنا بود از انکس استگشت ہر امر سے نمودہ برضوابط و قواعدیکہ الکی سے یافت سہ انگلیشیان دیگر
ذخیرہ سے نمود و ہر یک را غرض از آشنائی مغل سے ہین بود و کسانیکہ در عہد اینہا سیر عرصہ اندک دارالہمام
ملکہ اسے گشتہ بودند بخوف آنکہ مبادا دیگران ضابطہ وقاعدہ زیادہ تر از بابا ایشان ظاہر کنند و ما ہمت بقصور و خفا
گشتہ از مرتبہ خود متنزل گردیم ہر رطب و یابسے کہ ظلمہ و ظامعان با فرومایگان بے ایمان لعل آوردہ قائم مقام ضابطہ
گردانیدہ بودند حضور جائے انگلیشیہ ظاہر نمودہ و قیقہ فوت و فرو گذاشت نمی نمودند سترے روبرو سے فقیر در امر سے
معیلہ کہ رویداد مرید ہر در ان مجلس حاضر بود آنکہ خائن و مقصر بود بر ان کس رجبے بطور جریانہ و بر دیگر سے کہ حق
بجائش بود و جبے بطور شکرانہ اثبات نمود سترے بنول کہ خائے از ہوشیار نبود و ابتدا سے زمان حکومت این جہا
و در ان وقت تالیف قلوب مردم بشتیران بود و تعجب نمودہ گفت کسے کہ حق بجانب او بود و خیانت در زیدہ بیباکی
و بیجائی سے نمود و از جریانہ گرفتار سے از سزا دادن است گریا تنبیہ بالمال لعل آمد انا از دیگر سے کہ بحق و صادق
بود بر او خیرے الزام نمودن چہ معنی دارد مرید ہر و دیگر خوش آمد گویان فضول اصطلاح شکرانہ ظاہر نمودہ معروض
داشتند کہ این کار موافق ضابطہ و معمول این ملک است تبارکے احوال آن ہی کہیم سترے کو تعجب ہو فوراً نمودہ متحیر و فکر
ماند و اظہار کر اہست از ان نمود اما آمدن زرجیع دنیا طلبان را خوش سے آید این جماعہ کہ سرآمد ارباب دنیا و مکی ہمت
شان مصروف تحصیل آنست تا کجا از چنین امور باین ہمہ دلائلہا سترے کہ تواند بود تا حال ہم کہ پردہ از سے کار
برخواستہ امریکہ موجب بدنامی ایشان باشد از سروران این جماعہ بطور زرسیدہ گرازا و ضلع معاملہ کمی و بند
اینہا و نارسائی مردم سترے تالسرداران انگلیشیہ رجبے بعض خلقت اینجا سیر سہ اگر اندک تو سے باحوال اشخاص اینجا
نمائید و ملتقات ہر یکے نشوند شاید سترے سیدگان بداد خود رسیدہ از رنج و غنائے کہ می کشند نجات یابند
خلاصہ ہیچ کسے از انہا کہ سرگرم خیر طلبے خود و نام و اتخا کہ کمپنی بودہ اند در اظہار قہاحت امور رکیکہ و حسن جہان
با عامہ خلایق و ترویج ضوابط ویرینہ کہ ہر ضابطہ بر سے کہ ام فائدہ و غرض از ان چہ بود و کموشیدہ نا کار بجائے کشید
کہ فی الجملہ کتا ہا سے مرقومہ اصحاب انگلیشیہ صورت جمعیتے یافت و اندک اندک بل بعض قواعد ضوابط نہ حقیقت آن
انگلیشیان را اظہارے دست داد و چون حدید الذہن و نہایت ہوشیار رند و رہنہ و ستان حق تہا سے ایشا را
بڑاے تنبیہ جا کہ ہما غیانی عصا فرستادہ برا کسر رؤسا سے بے حقیقت ظفر داد و قرا عہد معزود و قوم از خود دور

انرا از دست اینها متاصل گردانید که موبه بنید و ستانیان را در نظر ایشان و قزو و قته نمانده خود را در هر باب و هر کار
بهر از همه اینها دانسته شروع بمناقشه و مناظره با حکام دست نشان خود و علمه و اتباع ایشان نمودند و در مقام تنقیح
معاملات و خیانت تصرفات آنها برفق و مدارا درآمدند اینهم از قدرت نمائی خداوند مقتدر است زیرا که این جماعه بزرگوار
آورده و اعتبار داده صاحبان انگلیشیه در چند روزه اقتدار مستعار آفتد بر خود مغرور و از انصاف و اشتقاق دور
افتاده بودند که فرید سیران مقصود نیست هایت خبک و شجاع الدوله مغفور با وجود نهایت اقتدار و اختیار که در کار
داشتند هرگز در نفوسشان بعشر س از مشار این تنگ طرفان اثر نخواست و نفرت از اتباع پیدا نمی شد هرگز اندک
قرب و انقباض در خانه جماعه انگلیشیه بهم رسید خوار س و بمقدار س دیگران را پیش نهاد خاطر خود نموده و شکست
قدر و منزلت نجبا و شرافت کوشیدن گرفت بر یک در پے دیگر افتاده تا زوال عزت امثال خود قرار و آرام
نداشت تا آنکه همه ذلیل و خفیف و خوار شدند اما مقربان و رؤسا بمکافات نیات خبیثه خود از اتباع و غربا
پشتیز و بیشترند لهما کشیدند و آنچه دیدند از دل و دست خود دیدند و لک تقدیر الغریز القدر تبیین این مقال و تفصیل این
اجال در سطور آئینده پیرائے طور س یابد *

ذکر متعین شدن ضلع داران از فرقه انگلیشیه در مفصل ننگ کاله و عظیم آباد و منقسم شدن سیر صوبه
بخش ضلع و قرار یافتن کونسلیه با در هر ضلع از اضلاع شته مذکوره و مغرول شدن سیر
روح الدین حسین خان بهادر سپهدار خبک ز پوینیه بناد و خود کاوش نهانی محمد ضا خان بهادر مظفر خبک

سیر روح الدین حسین خان بهادر سپهدار خبک خلف سیف خان که لشعبه کنگ ناکمان حکومت پورنیه یافت
چون مرد لا ابا و منتهک در عیاشیه و نهایت خود را متکون با کمال بدل و اسراف است غرق در پائے عیش و
عشرت گشت و از فرط الکاب انواع مغیرات روز و شب درستی و غفلت لبه بردن گرفت و یکی از پسران دها س
پدر خود آقا عسکر علی نام را که نوک شاه مصطفی قلی مرشد سیف خان و شاه شکر الله قادری بود و عسکر علی خان خطاب
داده نائب ویدار الهام ملک خانه خود ساخت و آن عزیز جوانی در کمال تزویر و بد باطن فاسد العقیده و نهایت
ننگ حوصله بر خود غلط بود و ل نعمت خود را معروف رضا جوئی خود دید و هر چه میخواست میگردانید و نیکه رجوع با او
نداشتند با آنها انواع کا و شها س نمود و متوسلان خود را در جاه و رفاه س افزود و در مصارف و قصص الغام رقان
و قوالان و نهالان و بعضی از مقربان که ندیم روح الدین حسین خان بهادر سپهدار خبک سیر دم و سیر آن بودند تعلل نکرده
خان مرقوم را از خود خوشنود میدخت و رعایا و سپاه و علمه نظامت مرشد آباد بنا بر تاخیر در وصول از معامله ناخوش
بوده از سپهدار خبک شکایتها داشتند که گاه س به مخلصانش بر آگاه س و د حکم با و س گناشتند و از حاضران
هم بعضی از نائب ستر سید مبنه و لی نعمت غفلت پیشیه خود س شدند اما سودی نکرده خود در بلا س کینه جوئی
نائب س افتادند تا آنکه یکبار حسین قلی خواجه سراسر س سیف علی خان عمو س سپهدار خبک بقتلگو س بسیار
عسکر علی خان مذکور را تغییر کنانیده خود نائب شد و در روز چند س الجمله انتقام س در معاملات داده خانه اش را
اندک س آراست اما سپهدار خبک که از بیج عالم خبر داشت و نمیدانم چرا با او تعشقه س و زید با ندر مقام دلجوئی

اور در آمد حسین قلی بیچارہ را مغرور و دان نامعقول را منصوبہ ساخت خانخانان مظفر خجک کہ مثل دیگر مقتدران خود نام آوران در خانہ انگلیشہ نمی خواست تعصیر تاخیر و ارسال زرموودہ مالگزار سے پوینہ بحضور ارباب کونسل ظاہر کردہ سپہدار خجک را تغییر کیا بندہ را سے سوچیت دے را متعہد بحالات مذکورہ گردانید و پنجنار روپیہ و راہدہ کہ شصت ہزار روپیہ سالیانہ سے شود بر اس سپہدار خجک از کونسل مقرر گشت چون سالے برین گذشت سوچیت را ہم تعصیر و متعہد گشت در سنے الدین محمد خان حاکم آنجا مقرر گردید و بنا بر ظلم عمال و قتل مصارف زردین بلا و استقال زردین خلیفہ ولایت انگلند ازین ممالک کہ در ہر سالے باہر یکے از اصحاب انگلیشہ کہ پنج شش کس بلکہ افزو داز عمدہ ہا ملک خود بعد تحصیل وجہ لائق را سے سے شوند لکلوک بدر میرود و فردا سے جنس نکلات و از راسے نرخ آن کہ از قتل انسان و حیوانات بسبب فقدان فرقہ سپاہ خصوص سواران ہند کے کہ فقط در بنگالہ و عظیم آباد بودہ اند مع فوج ملازم نفاست و زمینداران و امیدواران البتہ کمتر از ہفتاد ہشتاد ہزار سوار بنود و الحال حکم غنقا دار در جمع ہر محال کا ستن گرفت و در قحط کہ خلق بحیاب ہلاک گردید بیشتر موجب ویرانے ملک گردیدہ اراضی مزایع زیادہ از حد حساب خراب و نامزروع افتاد و آن قدر کہ مزروع سے شود بر اسے آتم خریدار سے پیدا منیت اگر خرید شورہ و امیون و اپیم و پارچہ سفید کہ انگلیشیان سے نمایند درین بلا و بنگالہ و عظیم آباد سے بود شاید روپیہ و اشرفی بطور کمیاد و غنقا بدست کسی نمی آید و اکثر خلق تازہ بوجود آمدہ نمی دانست کہ روپیہ کرا میگویند و اشرفی چیست

و او ڈلیہ
متعہدین جارج و نشرت ہوشیار خجک بر آوردن خیانت عمال ہند را و حد یافتن ضلع استہ در قلم و بنگالہ و عظیم آباد

اول شروع سال ہشتاد و پنجم از بایکہ دوازدم یاد را و اخر ہشتاد و چارم مسٹر ولس گورنر قاصد ولایت خود گشت و مسٹر کرئیر کہ نامے مرتبہ او بود گورنر مملکت گشت بعد از ان بمشادہ کے محاصل و شوق ادراک و احاطہ خبر و یات ضوابط و ملکہ و معاملات را ارباب کونسل بران قرار یافت کہ یکے از ان جامعہ و مفصل و دو احوال را در یاد کہ حاکم را بار عا یا و در عا یا را حاکم چه معاملہ است عمال باراجا و زمینداران چه سے کنند و آنا بحاکم چه سے دہند کہ ام کہ ام رسوم و ابواب سنگیر ند و کد ام کہ ام نام زربا سے شانہ قرعہ این کار بنام ہوشیار خجک بہادر و نشرت کہ بانہ ہم آشنا و فی الحقیقہ مرد تیز را سے و آنا و با کتر صفات حمیدہ موصوف و با د قائل معاملات فی الجملہ آشنا بود افتاد و آن عزیز وافر التعمیر برای امر مذکور بضلعہ دیناچ پور تعین گردید و در انجا رفتہ بقدر طاقت و لیاقت بر اکثر امور آگہی یافت و مورد تحسین و آفرین امثال و اقراں خود و ارباب کونسل گردید چون در معاملات بنگالہ کہ اکثر خیانت و بے انتہا سے بود ظاہر گشت ارباب کونسل در بارہ بنگالان بدگمان گشتہ و معاملات را و شتاب را ہم ازین قبیل دانستہ بنا سے تقسیم ضلع و تعین ضلعہ داران بجا یک کونسلیکہ با مظفر خجک و شتاب را و عبارت خان مرحوم شریک میماند سے چار کس را از انگلیشہ کہ ارباب کونسل بنودہ مرتبہ امیدوار سے کہ پس داشتہ باشند کونسل ہر ضلعہ مقرر نمودند از ان جملہ ہوشیار خجک با شتر پاک و صاحب کلان عظیم آباد و مہاراجہ شتاب را سے کونسلیکہ با می ضلعہ عظیم آباد مقرر شدند و اضلاع ستہ بدین تفصیل تقسیم یافت ضلعہ مملکت و ضلعہ بردوان و ضلعہ راج شاہ سے مرشد آباد و ضلعہ جاناگیر نگر و ضلعہ دیناچ پور و و

ضلعہ عظیم آباد و

ذکر و رویدادها در عهد عظیم آباد و در عهد محمد علی

چون خبر آمد آمد بهوشیار خبک و بنامه کونسل در بر ضلع و عظیم آباد اشتها ریافت کسان را که با مهارا راجه شتاب راسه
دل در گون بود امید واریا بهر سید اگر چه از حق سلوک و بهوشیار راسه او چنین کسان در آن ضلع اقل قلیل بوده اند اما
باز هم چون جمیع طبایع یکسان و سلوک شخص واحد با مالیمان بهر چند اعدل ناس باشد یک وضع متواند بود و لهذا جمیع قاصد
التهاب نوا افساد گردیده مستعد شدند و راجه مذکور اگر چه در این عملد راسه او بلوث خیانت چند آن آلودگی و مقابل
حسن خدمتها راسه او اندک تقصیر آتی که لعل آمده باشد وجود و نمود راسه داشت باز هم بنابر مخالفت قومیت و مبتا
سان و مسلک و بیگانه گشت او ضلع و رسوم تشویش گونه داشت که پایان کارش یکجاست که تا آنکه بهوشیار خبک
در رسید و مهارا راجه شتاب راسه تا فتنه با استقبال رفته بعد ملاقات بر فیض خود سوار کرده یکجا معاودت فرمود
مردم فتنه جو بلقاقت بهوشیار خبک شتافته دکان تهیج فساد و غمناک شد و اندام چون شتاب راسه بهوشیار غیور
و از آلودگی با مقهور و غفور و ملازمان خود را هم از شیم جنبه نهایت مانع بود و در شیوه تشدد اگر راسه نیز مهارت کامل کاغذ
هر قسم که خواهند میادشت بجای خود مستقل بوده در برابر هر قسم استکشاف و تنفسا ریکه بهوشیار خبک نمود و هر گونه
کاغذیکه درخواست مضائقه و تامل نمود و بجا ابراهیم شانه مسکت بهوشیار خبک را بحال الزام نداد تا آنکه بهوشیار خبک
شیفته محامد و نیک راسه و دیانت و دانای او گردیده ابواب و داد و ستاد کثا و چون راه مصداقت کثودیت
مهارا راجه نیز از در اخلاص در آمده بتقدیم مراسم تواضع و گزایندن بهایا پرداخت و از خود بلا نهایت خوشنود ساخت
و مستر الکندر مغزول گشته مستر جکل صاحب کلان عظیم آباد و امور شد و بعد چند راسه او هم مغزول گشته بجای او
مستر بارول آمد چون مستر بارول پله و در سلیمه قوس در ولایت و بهر وافر راسه از شعور و دانای نیز داشت بهوشیار
در بنی ساخت و مهارا راجه شتاب راسه اعظمیت و شان خود نموده ترغیب بموافقت و مرافقت خود و اجتناب بکثافات
از اتفاق بهوشیار خبک میکرد و مهارا راجه مذکور عدم تقصیرات بهوشیار خبک درباره خود خواسته میگفت که بی جتنه
معقول بنده چگونه از ان عزیز بخش جویم و درین صورت صاحب را بروداد من چه اعتماد خواهد بود اما مستر بارول چون
فراج تند راسه داشت بنا بر عدم قبول فرمان معقول را نقضیده آزر دگر گشته نمود و بعد چند روز عمارالدوله مستر شنگ
بها در جلالت خبک که در عقل و دانش و فرهنگ و حسن تحریر و تقریر بالفعل نظیر ندارد و خلق و لغزب او عالمی را مننون
و مرمون مخلوقات داشته شکر گذار عنایت و راقش سید ارد بکلکته حسب الامر ولایت در رسید و بارول را بنوید
السلماک در زر ککیت کلکته که عبارت از پنج گس مارا المهام حل عقد جمیع معاملات کل سبند و شان اندر رسید حکم
معاودت بکلکته اصداریافت و مستر بارول بکلکته برگشت و بهوشیار خبک صاحب کلان عظیم آباد با اتفاق چارگونسلیمه
دیگر گردید از ان جمله بود مستر استولسن و مستر دروز و مستر ایون لاو مهارا راجه شتاب راسه

ذکر و رویدادها در عهد محمد علی و در عهد عظیم آباد و در عهد محمد علی

چون لارید کلیت یولایت رفت و زلات و تقصیرات شمس الدوله در کونسل ولایت مذکور گشت او خود مردی در کمال هویت و
 دیر و بار سب بود چنانکه اقوام او اعتراض دارند که مثل او حالیکه ولایت هم کسی را نتوان یافت جوابا به مسکت سلطان و
 ساعیان داده برات ذمه خود را بر جمیع مائیم و محاسن نمود حسن نیکو کار بهایه خویش ظاهر ساخت ازان جمله مکالمات و محاکمات
 که از بعضی مستخبران سماع گشته این است که ساعیان گفته گشته شدن انگلیشیان مقید میر قاسم خان با و اسناد می نمودند او در جواب
 کاغذیکه در کونسل مملکت هنگام آشفته مزاج کونسلیه بنابر گشته شدن مستر ایست و ابرام آسناد رنگ میر قاسم خان نوشته در کونسل
 انگلند بود که بالفعل انگلیشیان بسیار در دست میر قاسم خان گرفتار اند صلاح در مصالحه است بعد استخلاص انگلیشیان مقید با بود
 و کونسلیه با سنی دیگر از فرط غیظ و غضب بران دستخط کردند که صلاح در باره میر قاسم خان و مرضی ما خشک با اوست گو جمیع مقیدان
 گشته شوند و شمس الدوله کاغذ مذکور با خود داشته اذن خشک با میر قاسم خان داد و کاغذ مذکور با حلیط با خود میداشت
 و حضور کونسل ولایت انگلند گفت که قصور من است یا مقصور از باب کونسل که حالیا سعایت من می نمایند کونسلیه با
 ولایت کاغذ مذکور دیده بر سر او آفرین و از ساعیان انزجار خاطر ظاهر نمودند و هم از جمله قصور و زلات او که ساعیان در
 ولایت ظاهر کرده بودند این بود که تجارت نک بدون حج و بردن در اماکن بعیده قائده عظیم داشت و او بر کپنی نکرد و
 سندیان و گداشته شمس الدوله اعتراض بفرمود تجارت نک نموده در جواب گفت که جمیع انواع فوائد تجارت و ملک بر
 کپنی است و در اینجا مردم هر پنج فرقه که عبارت از نوکران پیشگان و اهل حرفه و تجار و رعایا و سزاران و محتاجین عاجز که فقرا
 و مشایخ و دیگر ارباب استحقاق اند نهایت بکثرت از آن حمله زاده از ملک نوکران ساری اوقات می گذرانیدند در عهد کپنی نوکران
 موقوف گشته و سزاران مردم اینجا اوقات تجارت می گذرانیدند و کپنی در آن وقت یکی از جمله دیگر تاجران اینجا بود و حال آنکه
 تجارت بهمه وجه خاص کپنی نوکران ساری اوقات اینجا که در زمره سواران بوده اند بالمره موقوف گردیده اند و بقدر تجارت با
 برای خلق اینجا که اضعاف مضاعف مردم ولایتی و ملازمان کپنی اند گذشته ام تا خلق اینجا رسیده باشند و بالمره تمام سکند
 اینجا از شما نیز از نموده از دست عمل شما انهارا کار سجان و کار دباستخوان نرسیده زمانه همواره یکسان نیست و در وقت حوادث
 و فتن همه مردم دشمن قوم شما نباشند عقلا ساری اینجا این کار را هم پسندیدند و ساعیان را بنظر استخفاف دیدند الحق این سخن
 کمال متانت و این را نهایت احصایت دارد چه سرور و ملکه ارسایه استر مناسبت عموم سکند اینجا را میخوابد نه ایند ساری
 کل ساکنان آن مکان طبیعت اگر در ریاضت برداشت بوس بد و کمال شرف و افسوس افسوس بد بعد ازان که بر بدگویان
 غالب آمد صلاح ارباب حل و عقد ولایت اقتضای آن کرد که الحال هم بر آنجا به از و دیگر نیست لهذا بهما جت ابرام
 شمس الدوله را بنابر انتظام معاملات این ملک روانه نمودند و احکامی چند متعاقب او نوشته فرستادند بحسب اقتضای قضا
 جاز سوار ساری او و قاضی ساری راه چنان معفود انحراف گشت که هیچ کس در هیچ جا اثری از وی یافت چون این خبر ولایت رسید
 عقلا ساری اینجا بهم مشوره نموده صلاح چنین داشتند که بالفعل در پله با شمس الدوله غیر از عماد الدوله مستر شنگ بهادر احد
 برابر نیست همین را بجای او مقرر باید ساخت و مستر مذکور در آن اوان صاحب کلان اراکات و کهن بود بنابر آن بجله
 هر چه تا مستر حکم عماد الدوله مستر شنگ بهادر جلالت جنگ نوشته فرستادند که خود را بجله رسانیده صاحب حل و عقد
 امور آنجا داند و حسب ارقام پاکتی که بنام شمس الدوله رفته نوعیکه بهتر و اندک لعل آرد و حکم دیگر بجله فرستادند که پاکتی که بنام الدوله
 رفته مختم و محفوظ بماند تا مستر شنگ در اینجا رسید و بکنایه و بنحو اندین هر دو حکم هر دو جاری رسید و مستر شنگ از شدت

روانه کلکته گردید و پاکت یخه خط کونسل ولایت متضمن احکام در کلکته بانتظار مسر مشنگ محفوظ نگهداشته شد چون عمادالدوله
 مسر مشنگ بکلکته رسید تا سه ماه تا سه مرتبه مسر که تیر که گورنر کلکته بود مانده روز و شب در مطالع و ملاحظه کاغذ نامه کلکته
 و پاکت مرسله ولایت بسبر چون سه ماه که شاید مود تغییر مسر که تیر بود گذشت و اذعان کار ممنوع گشت عمادالدوله بر
 کرسی گورنری نشست بعد چند روز حکم آوردن محمد رضا خان بهادر مظفر خنگ مبارز الملک معین الدوله خان خاندان و ممتاز
 مهاراجه شتاب را بهادر مظفر خنگ در پهره بلبده کلکته نوشته بمسر کرام صاحب کلان مرشد آباد و بر کرام بهوشیار خنگ که صاحب کلان
 عظیم آباد بود و خود فرستاد که دیگر رابران اطلاع نشد اما از نفقات مسموع شده که جان کرام که با مظفر خنگ بسیار
 دوست بود می گفت که در حفاظت و صیانت مظفر خنگ برگاه سعه من پیش زلفت شتاب را که در مرتبه او با فضا
 بایم دیگر متنازع بود و در حکم ولایت بغزل و قید او نیامده بود بحسن تقریر و تدبیر خود شریک این مذلت گردانیده حکم گورنر بهادر
 برای عزل و قید او فرستاده او را بهیم با مظفر خنگ برابر گردانیده ام این دو تا نامه از بلیه بموجب چنین طرف دارینا گنایان را در امان
 خود نگه دارد

ذکر رفتن مظفر خنگ در پهره از مرشد آباد بطرف کلکته لا علاج و مجبور و رفتن راجه شتاب را

بعد از آن بچند روز بهمان جا بهمان دستور

مسر کرام صاحب کلان مرشد آباد در خانه یکی از اقوام خود شبیه طعام بخورد که ناگهان نوشته گورنر بنام او در همان مجلس
 رسید و او قبل از وقت از آن جابر خاسته بخانه خود رفت و از آن جافه بکشتای نوشته این خبر از سر کاره بعینه مظفر
 بهان وقت رسید بنا بر آنکه داشت گمان انقلاب روزگار در کار خود نموده در نشا طباغ فارغ البال خواب غفلت نمود
 ساعتی از شب باقی بود که کپتان مع یک پلیس تلنگه همراه مسر اندرسن آمد و متصل به نشا طباغ استاد و اول صبح مسر
 اندرسن با معدود از خدمتگاران بر درون اب آمده بملاقات او رفت و ابلاغ امر گورنر باو نشان با تلیه نموده گفت که کس
 باشما تعرض و خشونت در هیچ امری از امور منظور نیست اما حکم چنین رسیده چون مظفر خنگ دل دست سرتابی و حال
 تروند داشت کردن انقیاد و فرد آورده هر چه ما مریز بود رضاداد و کپتان پهره تلنگان ملازم مظفر خنگ برداشته در هر جا
 و هر مکان پهره های خود که عبارت از تلنگه های مستحفظ است قایم ساخت و با آنها فرمود که بایچ کس از ملازمان
 مظفر خنگ و واردان خانه اش بچگونه خشونت و پرخاش بعمل نیارند اگر مردم او با کس از اهل و رود خشونت نماید کپتان
 اطلاع نماید مخصوص آنکه هیچ نوع سبک او بے نسبت بمظفر خنگ بعمل نیاید مگر کس چیز را بجای نبرد و مظفر خنگ از آن
 احاطه باغ تنها بطرف نرود بعد انتظام درین مکان یک لغت بهمان پلیس که نامه کپتان می باشد با یک کپنی بر خانه مظفر
 که در شهر مرشد آباد بنواخت اشتها دارد و در هر سر او جانجا بود آمد و بر درهای در آمد و بر آمد خانه مذکور بهر عدد که بود پهره ها
 نشاند اما با کس و چیزی تعرض نبود لیکن انقلاب عجیبی روی داد و منی بیکم که با مظفر خنگ غبار کرد و در خاطر داشت شادمان
 گشت ساعتی شکست داد و با پاس خو بهما که در فطرت و نبات مزاجیکه در خلقت دارد قوت کار فرما گشته برای نجات
 مظفر خنگ از آن ممالک مساع جمیده تقدیم رسانید و کارهای چند نمود که بحال مردان کاروان بود و همین قسم بانواب
 گورنر عزیزی بهادر نیز یکبار رو بود و با عزیزی کلان در آن ساخت اگر چه محل اندیشها بود هرگز عجز و زبونی را بخود راه نداد و بعد از

مظفر خبک خود متصدی امور متعلقه نظامت گردیده مختار و مدار الهام امور متعلقه نظامت و مرسل و نالینق مبارک الدوله گشت اعتبار علی خان خواجہ سراسر ملازم خود را که از غلامان موثق الدوله محمد احمق خان مرحوم است نائب نظامت مبارک الدوله گردانید عالمی از دست آن خواجہ سراسر گشت راج خلق تنگ طرقت بجان و در امور خود حیران بودند سنی بیگم اگر چه از قبائل نجیب فرقه شرقا نیست اما ہوشیار و مستقل مزاج انچه مقرر سازد برساند و کبک اکثر کار بار سدا بقدر دارد اگر ناسب مقتول و ہوشیار از خجاست مقرر میگردد و خود پیرہ تنگی در میان گذاشته جواب و سوال مردم می شنید و بمشورہ نائب نجیب ہوشیار کار سے کرد ریاست مرشد آباد و اختیار معاملات نظامتی کہ بالفعل است کسی از دست او بیرون کردن نمی توانست اما بمشورہ اعتبار علی خان کہ نہایت زشت فر و بی شعور و اذ و صاف ریاست دور افتادہ محض است کار فرما گشتہ تا غم مذکور را مع مادرش بیو بیگم بقا بود اختیار خود گذشت و بیو بیگم را با آنکہ سنی بیگم پروردہ پدرش بود بصلاح خواجہ سراسر مذکور مع مبارک الدوله نہایت دست نگر خود و بی اختیار محض میداشت اما حق آنست کہ مبارک الدوله ہم لیاقت ہمین حال داشت تا آنکہ آنہا را فرج بعد از شدت سے رویداد و ذکرش غمناک انشاء اللہ تعالی آید *

فکر رفتن مظفر خبک بجلگه در پیره کمال ناگامی و ناچاری و رفتن مہاراجہ شتاب سرا بر اثر او و مغرول شدن ہردو از تمشیت امور خالصہ شریفیہ و آوردن انگلیشان بہت خود شریفہ ملکہ از

مظفر خبک بنوعیکہ گذشت در پیرہ انگلیشہ بین اخوت و الرجا بود کہ حکم دوم از نزد گورنر شتاب بہادر در باب ارسال او بجلگه رسید و جان گرام صاحب کلان مرشد آباد حسب الامر او را بتاریخ بہت و سوم محرم سنہ یکہزار و یکصد و ہشتاد و شش از ہجرت در پیرہ بطوریکہ بود روانہ بجلگہ نمود خلق کثیر سے بنابر زمانہ ساز سے با سید آنکیہ شب حاملہ است فردا چہ زاید تا پاساے مشالیت نمود و برگشت و بر سرے درین باب بر دیگران تقدیم جست تا بجلگہ رفتند و بعد روز سے چند احوالش در کمال خفگیال دیدہ برگشتند مگر نہ از متوسل شدن بہرہ ماند بجلگہ کہ در یاسی فکر سے است بی پایان و شہریت ناپرساں چون مظفر خبک ہورد عتاب کینی بود زیادہ تر بیہ التفاتی در بارہ او میدول گشتہ جواب و وسویش را ملتو سے گذاشتند و سر جان گرام کہ مظفر آشنا و از راجہ شتاب سرا بیگانہ بود حمایت مظفر خبک متعذر دیدہ بیاس دوستیہای او راجہ متقوم را با آنکہ شاید در بارہ او از ولایت حکمی رسیدہ بود و در بلای مذکور مبتلا گردانید و سے بسیار نمودہ ہمین حکم در بارہ شتاب سرا بولیم آباد نیز فرستاد چون راجہ مذکور بحسن خلق و سلیقہ کار دانی و کار گزار سے بکلمان را خوشنود و راستی از خود داشت ہوشیار جنگ جارج و دست در بارہ او انقدر رعایت کرد کہ اظہار این حکم نکردہ تا کید روانہ شدن بروز معین نمود و این معاملہ ظاہر ابرامی او در او اخوانہ صفر سال مذکور روی داد و فاصلہ یک ماہ در معاملہ او و مظفر خبک اتفاق افتاد راجہ شتاب سرا بتاریخ معین حسب الامر بر بجرہ سوار و رہہ کرد کہ بجلگہ گردید ہوشیار خبک گفت کہ یک کینی برای حفاظت ہمراہ مہاراجہ باشند و صوبہ دار کہ عبارت از سردار کینی است مخفی نامشود کہ از حد ضلع عظیم آباد بیرون رفتہ بر بجرہ سوار سے او سایہ وار ملازم بودہ هیچ گونه استخفاف در ادب و سلام و امثال فرمان جائز نہ داشتہ تا بجلگہ رساند راجہ مذکور نیز بطور مستطور بجلگہ رسیدہ و در منزل سے کہ ماور گشت منزل نمود و تفصیل جواب و سوال و انفصال معاملات ہر دو فقیر را معلوم نشدہ اگر از جاسے متعین معلوم شود و نیمہ این سہم رواد اوراق نشاء اللہ تعالی خواجہ خود بعد یکدہ ماہ روز سے چنگ و بیش کہ الحال فقیر متذکر آن نیست بار باب کونسل مرشد آباد و عظیم آباد حکم کونسل متعین بخارج را با

شتاب را و مظفر خنگ از کار سے خالصہ کہ عبارت از بندوبست ملک و تحصیل خراج بادشاہست بہت دما سو رفتن ارباب کسلسل
 بہر دو جا بکار مذکور رسیدہ و ہوشیار خنگ روز دیگر اول وقت حکم با حضار اعیان شہر و اربکان در بار در قلعہ شاسی دادہ و جمع ہوا
 کونسلیہ اجتماع نمود و در حجرہ با کونسلیہ ہاشمت حکم نامہ کونسل مملکتہ را ترجمہ بفارس نمودہ و برآمدہ و در بار عام منسی سراج الدین محمد خان
 ترجمہ مذکورہ با حسب الاعتبار بیانک بلند خواندہ و بکوش و اضران رسانیدہ و قہقہون آنکہ مہاراجہ شتاب را کار از کار ہائے دیوہے
 خالصہ تفریہ مخروہ در ارباب کونسل عظیم آباد را تان کار نامور و منصوب گردانیدہ و سد باید کہ عمال حالات خالصہ صاحبان مذکورہ جمع
 نمودہ حسب الامر انما عمل آرد و مہاراجہ مذکور را در امور نظامت بحال دبر قرار داندہ از ان باز صاحبان کونسل در کار ہائے خالصہ
 حسب الاستقلال والا نفراد بلا مشارکت نائب بند وستانی سے پردارند اگرچہ بیشتر ازین ہم بعد فوت میر مظفر خان مختار اصحاب
 انگلیشیہ بودہ اند اما سنے احمد اختیار معاملات مظفر خنگ شتاب را ہم دہشتہ اند و بعد چند سال کہ عبارت از اتہ ای در و دو گورنر
 ہشتنگ بہار رسیدہ کچھار و یکصد و ہشتاد و ہشت سیر سے است الی الان کہ ماہ محرم شروع سنہ ہزار و یکصد و نو و پنج ہجرت است
 اصحاب کونسل را در معاملات ہائے ملکی را بنیدیان نہ کئے نائب مختار کا کرار است و نہ شریک صاحب اعتبار مگر متقد سے چند
 کہ علامہ و اتباع مظفر خنگ شتاب را بودند و گورنر شہر دار و قناع فریان ارباب کونسل مرشد آباد و عظیم آباد اند و در مملکتہ سیر و لہ نام
 غیرہ راجہ جانی نام بہایت جنگی بنام دیوان خالصہ و فی الحقیقہ تابع مسر و و کرمل ویر انگلیشیہ کہ دیوان خالصہ باشند مقرر است تا بعد
 چہ شود و بعد ازین شروع سال و دہشتہم ہجرت فیاسے رام بکالکتہ رفتہ معاملات ضلع عظیم آباد یعنی بنام خود و بر سر بنام کلیان سنگہ سپر
 مہاراجہ شتاب را سے تہ نمودہ و اورہ مجور رسیدہ ان عظیم آباد و اتفاق و دیوان سپر و ہر سیدہ سادہ و رام و جانی رام تفاوت
 قبیلہ ماسے اسیر و ذلیل گردیدہ از درجہ اعتبار افتادہ و دیکلیان سنگہ کہ در گرداب اضطراب و غم غماید و امیدوار وصول با حال بہرہ
 ہند و سے مذکور و معاملات محالات ضلع مذکورہ در نہایت اخلال است میت جہان را جہاندار دار و خراب جہانہ بنیاد و شش
 و افراسیاب

توکر آمدن عماد الدولہ مستر شنگ بمہرشد آباد و بنکالہ و بر گشتن از اسنجا بکالکتہ و خلاصی
 یافتن مظفر خنگ و مہاراجہ شتاب را از ان گرفتار سے و فی الجملہ اقتدار یافتن مہاراج
 مذکور در امور ملکدار سے و وفات یافتن او بدون برخوردن از سہ و سے و
 سہ و سے وفات نمودن مظفر خنگ بدون مرتبہ خود و بجز و ناچار سے
 چون مظفر خنگ و شتاب را گرفتار سے پہرہ انگلیشیہ بکالکتہ رسیدند عماد الدولہ مستر شنگ را اطلاع و انتظام معاملات
 بنکالہ را و دہ منصف بمہرشد آباد نمود و بموجب حکم ولایت دہ دواز دہ کونسلیہ کہ براسے انتظام ملکدار سے بندہ و بنکالہ سابق مقر
 بودہ و موقوف کشتہ بر کار مذکور پنج کس از کونسلیہ مانع عماد الدولہ گورنر کمیٹ مقرر شدند از جلد چار کس یکی مسر بار دل بود کہ آخر
 سال نو دو چارم از انہ دواز دہم ولایت رفت و ذکر شنش آید و نام سہ کس دیگر فقیر را معلوم نیست و کونسلیہ با دستور سابق دہ دواز
 کس در کار تجارت کمپنی مقرر ماندہ اما تابع ارباب کمیٹ و کمیٹ عبارت از ان جماعہ اند کہ ارباب حل عقد جمیع امور عظیمہ و غیر
 عظیمہ این ملک باشند مثل تخییر بلا و حروب با اصحاب افواج و غنایا مصالحہ بالعصے اگر گردن کشان و ہر جہ ازین قبیلہ مثل آید
 و نیز ہرچہ نادون آن باشند القصدہ گورنر را و افرامہ بیچ الاول سنہ کچھار و یکصد و ہشتاد و شش تہ ناما بالعصے ارباب

کمیت وارد مرشد آباد گردید و دو ماہ و چند روز در مرشد آباد بودہ از بندہ ولایت معاملات و غزل و لقب بعض عملہ کہ متوسل از دیال ولایت
مظفر خلیجی بودہ اند تا معد معاودت بجلکتہ گردید و در ماہ ارباب نظامت مع ناظم بنام کہ سابق بیت و چار لک روپیہ بود شانزدہ
مقرر نمودہ منی بیگم را بجهت آنکہ مبارک الدولہ لسی حدیث الحسن است مختار مصارف مبلغ مذکور ساخت و این مبلغ برای کار خانات
امارت و در ماہ مردم واجب الرعاۃ کہ ہمیشہ ملازم و مورد مہر احم ناظم ان سلف بودہ اند و بر خراز عشائر و اقارب میر خیر خان و
مدخلہ او و بعضی از اخلاف مہابت خلیج مرحوم و منتسبان آن دو دمان و سہاب تھل و عملہ ضرورے کہ برای عمدہ ہای انجا باید
از سرکار کپنی مے و دہند و ہمین قسم و جی قلیل سہا بعضی مردم عظیم آباد غیر موجب نائب انجا کہ اکنون لہر شتاب رائے است ہمین شتہ
لیکن چون شراکت مادر ماہ کلیان سنگہ لہر شتاب رائے اردو در دست امنیت مردم انجا بلا حرج ماہ ماہ مے یا بندہ چون وجہ
معین مرشد آباد و لشراکت ناظم و در چکا پوے اختیار مبارک الدولہ دنوابی عملہ اوست کہ بعد ہر دو سہ سال تغیر و تبدیل مے یا بندہ
و کسانیکہ خیر و زبران کار معین مے باشند با ہم نفاق داشتہ در پے خرابے متوسلان مہر گیر و طمع و افرا تادہ بہر حیلہ کہ دہند
و تو انڈ خانہ خود معمور و وظیفہ خواران را کہ معدودے از نجبا ماندہ اند ہمیشہ عاجز و محروم از وجہ معینہ مے دارند بجدی کہ
وجہ مشاہرہ بعضی شانزدہ ماہہ و از بر خے بیت پنج ماہہ و ازین قبیل در سرکار بسیار باقی است و چند بار ہمین قسم باقیات
را بحیلہ چند مضمونہ اند از جملہ حیل کی آنکہ الحال اگر فارغ خطی این باقی بدھیدہ آئیدہ ماہ ماہ خواہید یافت و گاہے در وجہ
تقصیر نمودند کہ این قدر را ماہ ماہ تو انیم داد و آنچه باقی ماندہ مقدور امنیت معاف نمایند با این حال باز اعطای ایصال
آن وجہ بدستور و غریبے بیچارہ کہ درین زمان ویر آسمان بندہ وستان وسیلہ معاندانند خصوص نوکران مرشد آباد و شہر
خود محروم و مجبور اند و بچائے مے گذرانند کہ نصیب کسی مباد و سرداران معدلت شعار مثل ناظم و نائب او و بیگمات غلامہ تندر
اینہا را ہرگز نظر تر حے بحال در ماندگان بیچارہ نیست اگر این قدر مبلغ ہم کہ مقرر است بطور انصاف و تبعیت عقل حقیقت
بین القسام یا بد و مصارف مناسب در آید مردم بسیار بآرام زندگے تو انڈ نمود و از دست و دولت اینہا تو انڈ آسود
اما بمقتضائے ذوق و فطرت کج رفتار و حرمان حکام از عقل معدلت شعار ہرگز بخاطر ناخدا ترسان سہ ننگ عار و ننگہ این قسم
اسور خطر نمی کنند و در امر کیہ نباید و بیچ کار دنیا و عقبائے اینہا نباید نہرا با بلکہ لکوک مصروف مے رسانند و از فضو کلیہ
خود باز نمی آئید چنانچہ انشا و افتد لغائے غریب بہ بعضی از اعمال اینہا کہ از ہزار یکے و از بسیار اند کے است اشعار کردہ
القصہ گورنر لجا انفر اغ از امورے کہ مرکز خاطر داشت بجلکتہ معاودت نمود و روز سہ ششم ماہ جمادی الثانیہ یا شانزدہم
ماہ مذکور سہ ہشتاد و ششم از مایہ دوازدهم را سہے گشتہ بجلکتہ رسید آن زمان حکم با حضا مظفر خلیج شتاب رائے در کمیت نمود
در یک کونسل شتاب رائے برای جواب و سوال مے رفت و در کونسل دیگر مظفر خلیج

ذکر رہائی یافتن مہاراجہ شتاب رائے از ابتلا کے گرفتاریہاے جان فرسای

چون شتاب رائے کا مذمتی دو اہن از آلود گیا پاک داشت و بر آدو معاندے ہم چنانکہ محل امور او تواند شد بنود نسبت مظفر خلیج
جواب و سوال او زوہ الفضال یافتہ تخلص او بابرات ساخت افلاش از جمیع مائتم و زلات کہ ستم و مہنون بود و در مذکالہ
و مناظرہ یک سال و چند ماہ مسرآمد و گورنر و جمیع ارباب کمیت عذر خواہے بسیار دہربانے و دلجوے بشمار نمودہ و شیعہ مظفر
اعتراف آنکہ گمان عدم دیانتی کہ نسبت مہاراجہ شتاب رائے بنا بعض جہات در دہما کے اصحاب کمیت و ارباب محل عقد

جماعت انگلیشیه راه یافته بود قید تفتیح و تحقیق که در کمال تدقیق و مدت مدید بعمل آمد اثری از خیانت و عدم دیانت خیر از دولت نخواهد
 و حسن اخلاص از ان زبده ارباب وفا ظاهر نگردید و سلوک ناملاسمی که نسبت با دلعل آمد نهایت بیجا و بیگانه از جزای نیکو
 خدمتیمایه او بود نوشته با و تفویض یافت و فلاح فاخره بر قامت لیاقتش پوشانیده فعل جواسر علاوه آن عطا فرمودند و بدین
 سابق مشرک کونسل ضلعه عظیم آباد گردانیده هرخص نمودند تا زمان مذکور بهوشیار خبک از کار عظیم آباد بضابطه نوکر که ترتیب
 دارند موقوف گشته بگلکته آمده بود و مشرب سرست بجای او مقرر اما مهاراجه شتاب رک بنابر فرط غیرت و روایت و بیگانگی آب
 و هوای گلکته با مزاج او بیارگشته آخر با ضعف معده که لازمه هوای آن جاست بهم رسانید و رفتی رفته منجر باسهال گردیده بود که
 رخصت یافت چون از گلکته منتضی نمود مردم عظیم آباد اکثر بمقتضای داد و احوال و بعضی که در غیبت او اتمانات حقوق رعایتش
 نموده در مقام ابرار و اظهار خیانتش بودند از خوف تسلط او اظهار ارادت و انقیاد تا باثره و بعضی خوشامد پیشگان عیار تا کجی
 باستقبال شتافته آوردند نهایت ناتوان و ضعیف البنیه گردیده بود بعد در دو بخانه خود نهایت کلمه مند از انگلیشیان و نظیر
 که مداح شان بود شکایتها داشت بلکه زیاده تر از ان و حق بجانب او بود چنانکه نوکر در رفیق با جمیع خوبها مثل او دیگر کسی بر
 این جماعت نبود بلکه براسه بر آقا که مانند او نوکر نایاب و قدر دانی و از جمله واجبات عقلی بود و در باره سفر خبک هم از
 عار و ننگ مقارن ترستگار که شتاب رک اتفاق افتاد اما چون روح شتاب رک متصل بهین رها شد از زندان بدن خلاص
 جست تمام احوال او درین مقام مناسب نمود و احوال مفخر خبک که هنوز در قید حیات است انشاء الله تعالی متعاقب بزبان
 قلم داده خواهد شد *

ذکر انتقال راجه شتاب رک از دنیا بمرض طلاق و شتافتن بمعرض مخاطبات خالق نفس و آفاق

چون راجه شتاب رک عظیم آباد رسید از شدت مکاره هیکه خواهر مرحوم معموله در جلد و س نیکو خدمت میداد از حیات خود بی حقیقه
 استکراست بهم رسانید تنهائیه معموله و او هم رسیده بود در مرض اسهالیکه لاحق و شتافتن افراسطه پدید آمد و مزاجش را با آنکه
 معتاد بنودها کولات غیر مناسب رغبت بهم رسیده و در تدریس مرض با وجود دشواری و ثبات مزاج تلکونی پیدا کرده امتیاز نفع و
 نقصان دو انگ کرد چنانچه مولو س فیض علی بطیب که اشتر تعالی که بالفعل در عظیم آباد نظیر ندارد مستوجه معالجه او شد و نفع
 ظاهر از حسن تدبیر او احساس نمود اول خود بعضی از خوشامد گویان حق ناشناس که در حضور او فقیر از مخلصان هوشیار خبک
 و معاندان و غایب بر سر کزوند و مولو س فیض علی مذکور در ان زمان بر فاق فقیر صرف اوقات می نمودند و بارها را در کسور
 و خیر خواست خود و اثبات نسبت فقیر بدشمنی و عداوت از رجوع بطیب مذکور مانع بودند بعد از آنکه با منظر ارجوع نمود از
 خزون دد او محمول الاجل که در غیبت او تیار شده باشد بباله مافقت می نمودند و آن اجل گرفته با وجود اعتراض
 بقول او استنکاف از مداوایش نمود و چند سبب بالمره ترک و اگر چه طبیعت گدشت بعد از ان رجوع به اکثر که عبارت از
 بطیب انگلیشیه است بساجت ارباب کونسل آنجا نمود اما این مبالغه و الحاح ضاحیان انگلیشیه بنا بر شدت خیر خواست
 بودند از راه عذر و بداندیشی و اکثر صلاح در تنقیه مواد و تصفیه معده از اخلاط واجب دفع دیده علاج بمسکله نمود و معده
 را که ضعیف بکمال عارض بود ضعیف تر گشته قوت ماسکه و باضمه بالمره ساقط گردید *

رفتن گورنر عماد الدوله مسٹر شتاب رک بملاقات شجاع الدوله در بندر سی و انتظام معاملات

عظیم آباد و معاودت نمودن به کلکتہ بے مکث و درنگ

تحتاقب ورود راجہ شتاب را سے عماد الدولہ مشرک شنگ بہادر گورنر بم تباہ ملاقات شجاع الدولہ قاصد بنارس گردید و پانزدہم ربیع الثانی بمبہ شد آباد آمدہ در آخر ماہ مذکور یا شروع جمادے الاولادے سنہ ہزار و صد و ہشتاد و ہفت ہجری بعد چند روز از ورود شتاب رکہ عظیم آباد رسید و قاصد بود کہ مہاراجہ مذکور را ہمراہ خود گیرد و بر جنل سفر آخرت بود مذر حارسے خود کہ واقعے داشت گفتہ تن بر طاقت درنداد گورنر دوروز و عظیم آباد ماندہ بہ بنارس رفت و با شجاع الدولہ کہ او ہم ہما تھا بہا دیدنش آمدہ بود ملاقات نمودہ جواب و سوالیکہ داشت انفصال داد و واسطہ ملاقات راجہ جیت شنگہ سپہ راجہ بلوچ سنگ زمیندار بنارس کہ پیش بسہل مدستے قبل از ورود گورنر مردہ بود و با شجاع الدولہ کہ گردید و بناسے راج اور استحکام دادہ مرخص شد و تہیہ معاودت عظیم آباد نمود درین عرصہ کہ ادا سلا یا و آخر شہر جمادے الثانیہ سنہ مذکورہ بود راجہ شتاب را ازین عالم در گذشت عقائد او و پیش اگرچہ مطابق ہنود ہنود بلکہ طرف اسلام غالب داشت اما بنا بر ہتر ضائے اقارب و اقوام و مصالحتہا سے دیگر موافق مشرب ہنود جسٹش را در آتش سوختند گورنر عظیم آباد رسیدہ و مدد و ایام توقف در زیدہ نہا بردفع بدناسے خود کہ تا بشتاب رکہ کئیہ مظنون مردم نکرد و راجہ کلیان سنگہ سپہ راجہ شتاب رکہ اگرچہ بیادقت این منصب باعتبار حد اثن سن و سال کہ غفوان شبالش بود نہشت بکار ما سے پیش ما مور گردانیدہ و جاگیر ات و درماہ پستور بحال دشتہ ملاوہ آن وجہی بر آزن شتاب رکہ مادر راجہ کلیان سنگہ افزود اما بیست و پنجہ از رو پیہ درماہ نظامت کہ با اختیار او بود موقوف کردہ و سبب کہ مناسب دانست با اختیار کو تسلیہ یا گذارست و درماہ مردم را اندک کم و تیشی نمودہ تنخواہش بر کونسل و خزانہ خالصہ نمود و خود بعلت ہرچہ تا متر بطرف کلکتہ نہضت فرمود + + +

ذکر بعضی از حالات راجہ شتاب رکہ گذشتن نیکنایہا درین عارت سراسر

راجہ شتاب رکہ از قوم کایتہ سکہ سینہ متوطن شاہجہان آباد ست نکہ پروردہ خانہ ان سہارن الدولہ صمصام الدولہ خاندوران امیر الامرا و ارملاران آقا سلیمان کرچہ کہ غلام صمصام الدولہ و میر سامان و معتمد علیہ خانہ اولوہ اول لعل علی سوچی ملازم شد آخر بحسن کار دانی و نیکو خدمتے مدارالمہام خانہ آقا سلیمان و صاحب اختیار سہکار صمصام الدولہ گردید و صمصام الدولہ بر حمت حق رفت و در شاہجہان آباد انقلاب باریدیدار گشت بودن خود دران ملک صلاح زید و دیوانہ پادشاہے صوبہ عظیم آباد و خدمات محالات جاگیر صاحبزادہ خود کہ برگنہ پلچ و مالہ بود گرفتہ درین فواج آمد و چنانچہ مذکور شد با وجہ اقتدار رسید نہایت ہوشیار و متصدک معاملہ دان کار گزار جز و رس و قیقہ یاب در ہر باب بود اکثر خوبیا داشت بدانت فقیر از جمیع رؤساے ہندوستان کہ درین جزو زمانہ ممتاز دبا وجود متصدک گرے خالی از شجاعت و دلیرے بنوہرچہ در کمال عروج و مرجع وزیر و پادشاہ و اکثر اقویا سے عصر گشت اما نخوت نہاشت و با سخا و بزرگ زادگان با نہایت تواضع و فروتنیہا سے گذرانید و مطلب ہر کسے در شروع التماس دریافتہ اگر کیاقت بر آوردن داشت نہایت و آسانے سرانجام میداد و الاغذہ و موبجے بشیرین زبانی خواستہ سائل را خوشنود سگزدانید و با آنکہ هجوم کار با و با انواع مردم کشکوہا داشت و از اول روز تا دواہر از اول شب قریب بثلثی ازان در جواب و سوال میگزدانید دل تنگ نکشتہ با دوسے کسی ہر چند در عرض حاجت مبالغہ یا کند خشنود نمی کرد و سخن درشتی یا کلمہ بخش درشتی از زبان او سمورع نشدہ با وجہ جزو

و قدر وقت شناسی ہر جسے و نجات نہ داشت بہا جنس بہا جان و بالغان بقدر رازش میداد و در بخشش لعلت و تقصیر راضی نمود
 سلیقہ معاش و رست و شست اجناس با محتاج از جامائے دور دست کہ قسم ملکاش کفایت سے آمد طلبیدہ بمصارف میرسانید
 یا قلت مقدور نشان امر متوسطہ بزرگ و دور و ذمام آوران خواندہاں کے ضیافت موافق لیاقتش در کمال نفاست کہ انوکھا
 اطعمہ و علاوہ داشت مے فرستاد و در شاد و دیا و غیر آن کہ ضیافت مہروم مے کرد و دسترخوانش وسعت و رونق مغلیہ داشت
 و خود را بجا حاضر بودہ لذتہائے چاشنی شیرین زبانے ملاوہ اطعام ضیافت و مہمانے بکام جان حاضران مے چشاند
 شرم و حیا بمرتبہ داشت کہ از ملازمان مقر بلش ہم آمد و رفت انہیں زنی راجعے کہ بہ عشق نگہداشتہ نہایت انس و الفت با او
 داشت کہے زندیدہ و مطلع ہم نمیکردید کہ چہ وقت اندرون رفت و کے بیرون آمد با زن محبوم و کفو خود کہ مادر راجہ کلپان سنگ
 و بہو آن سنگ است کار سے نہ داشت خانہ علیحدہ بر آ او باندک فاصلہ از مکان اقامت خود ساخته بود و در سگ دو بار کہ بعضی از
 ایام معینہ میزد بودہ اند و ضرورت سیرت لیکن بہا قسم کہ کمتر کہے را خیر مے شد اکثر مردم کہ با او بہ تنگ ظرفیہا طرف شدہ و باکی
 از انگلیشیان عمدہ مثل صاحب کلان عظیم آباد و امثال ذلک ساختہ و بکار تجارت کمپنی و امور دیگر مامور گشتہ سالہا عداوت
 مے ورزید نہ بہر گاہ اتفاق انقلاب بر آئے انہا رویدادہ معاتب می گردیدند و وطن بے آبروئے انہا بجا یقین مے رسید
 در چنان وقت بجز رجوع کہ باو مے نمودند سینیہ سپر ساختہ بجمایت انہا میکوشید و از دام گرفتار رہا نجات مے بخشید
 بہر کس از شاہجہان آباد مے آمد اگر بشخصہ با او آشنا بود و اگر بنام او را مے شناخت در رعایت او بہر صورت کہ دست
 کمندش با آن میرسد مقصر مے گردید چون وجہ معینی قلیل بر کمصافت نفاست مقرر و باختیار او بود و باقی زربا اگر کمپنی
 و مجال تقرق در آن نہ داشت بنا برین اگر مے توانست بر آ او مے معین مے نمود و ماہ ماہ میرسانید اگر باین صورت متعذر بود
 بر کار با مے مفصل مردم را فرستادہ از اینجا انتفاع می رسانید این قسم ہم اگر تقدیر داشت تو اسنے لائق با آن شخص نمودہ غدر
 بنحو بے نیخواست و را در اسنے علاوہ تو اسنے سابق گذرانیدہ خوشنودم و مرض مے فرمود شخ شرف الدین محمد از اقطاع
 اول شخ سعید شہید محمد کی اسنے افتد و جتہ مرد فاضل صالح معمر مے بود از شتو طین نجف اشرف زادہ اندک شہ فابا منظر احتیاج
 و افتقار کہ بنا بر سببی عارض آن بزرگوار گردیدہ باشتمار دولت سہند و قیاس اعطاء و انعامیکہ امر کاین دیار در زبان افتد ار
 سلطنت و شوکت خود با علم و خدمت عتبات عالیات و زوار و متردین اما کن مقدسہ مے نمودند در سن ہشتاد و سالگی و از دیگالہ
 گردیدہ قریب بیک سال کم و بیش در مرشد آباد و مہوگلے سیر برد با آنکہ ناظم و نائب ہر دو مسلمان صاحب اقتدار و اتباع این
 ہر دو ہم زردار بودہ اند کہے بحال او چنانچہ باید پیر دخت ناچاقان بزرگوار عازم او دہ و لکنئومر کرد دولت شجاع الدولہ
 و آلہ آباد کہ در آن زمان دار السلطنتہ شاد عالم پادشاہ ہما بنجا بود گردیدہ وار و عظیم آباد شد و بتقریب بے فقیر خجست آن بزرگ
 رسیدہ توفیق تقریب ملاقات او با مہاراجہ شتاب را یافت با آنکہ بنام سہند و بود و بجز دستماع احوال آن بزرگوار رسوا شدہ
 خجست اورفت و جمیع خدم و حشم را بیرون گذاشتہ تنہا بایک دو خدمتکار و میر قوام الدین خان و حضور شرفتہ بکمال
 تواضع و فروتنی سلام کرد و ہر چند بزرگ مرقوم تکلیف نشستن بر سندیکے بر آ او گستر دہ بود نمود و بیاس ادب برو سادہ مذکور
 نہ نشستہ بمبالندہ تمام ہر گوشہ آن مقام گرفت و ساعی اراک فیض صحبتش نمودہ و عمدہ ضیافت گرفتہ برخاست شامیکہ
 و عمدہ آمدن شان بود سہند مکلفی کہ در اعیاد و ہر گاہ ہمارا ج مے گسترند بر آسے بزرگ موصوف گستر دہ خود بر چار گوشہ سفید
 سادہ نشست و مردم را از ورود و حضور خود تا ورود و آن بزرگوار متنع داشت بعد نماز مغرب کہ ہمراہ سہندہ تشریف شریف

آوردند مهاراجه تا سر زمینا که جو تره سخن استقبال نموده و نهایت ادب و تدلل سلام کرده آورد و پرسند نفروش نشانید چنانکه
 انضیاد اطاعت بنوعی با کمال خوبه نمود که شیخ مذکور خوشنود گشته گفت که من می خواهم احکامیکه حق است بشما عطا فرموده و سلیمانان بجا
 بیاورم این اطلاق بفرموده باشد چون زبان ایشان عربی بود مهاراجه نمی فهمید بنده ترجمه می کرد و مهاراجه شکر اشتیاق آن بزرگوار
 بعد از این وقت خود نمود و وقت رخصت دو خان پارچه مثل و شالوا و کتو اب تمامها را چینی و غیره گزیدند بنا بر پاس ادب
 نقد رو بردادن مناسب ندیده بعد از آن که رخصت نمود و شیخ بخانه راجه حسین خان مرحوم با اتفاق فقیر آمده نشست محبوب شیخ
 از معتمدان خود که مبلغ یک هزار روپیه پنهان از نظر مردم فرستاد حامل حسب الامر مخفی آورده بدست فقیر داد و فقیر بنده شیخ
 مسرور و کور بنشست و گزیدند یکبار شخصی از آشنایان مهاراجه شتاب که که بنمایه قربان را رایان ناگرل دیوان خالطه پادشاه هندوان
 که با وزیر او امرا عظام همسر و بقیه می مراسم گویا که در کیش بندگیان بعد وفات والدین از جمله اشرف العنست و بدون این عمل نجات
 آنها را غیر ممکن میدانند بقیه آباد آمد وقت استرخا خاص است که خطی پارسه از راجه رایان براجه شتاب که که نزد ناگرل گفت
 که او را با شما هم آشنائی است و خالص از مردمی است این عمل را فرقه نام مردم موجب اجر و ثواب میدانند و باره شایسته خود را
 و نوشتن من احتمال اخلاص درین کار دارد چه اگر در انقاب مراعات مرتبه او که اکنون دار و بکنم نفس من قبول نمی کند اگر مرتبه که در
 داشت بزرگوارم او که الحال سرش با همان میسایه نفسی قبول کرده خواهد بخجید و وصول خط نقل کا شما خواهد کرد و چون مهاراجه شتاب
 در تنجیر احوال بر بلند و اعیان و حکام هر شهر رضا بطور داران و توشیحار نهایت مبالغه داشت و هر یک از رازداران هر عمده را کاتب
 لائق و بر همراه و سال نموده برین کار گذاشته بود که هر سینه و خبر که قابل ارقام اطلاع باشد بدون جبر و نقصان نگاشته و اورد و کلاش
 نماید خبر هر جا و کمان درستی با و میرسد این خبر هم بقیه بر اطلاع رسیده بود و بعد ملاقات رسید که مثل شما که تشریف آورد و
 رایان صاحب مارا بد و کلمه یا و نفرایند محل حیرت است او گفت چون مرا هم در خدمت بندگی است حاجت بنود و شتاب که گفت
 چنین نیست چون او هم مردم و توشیحار رسیده بود و فسید که از اصل مطلب مهاراجه هم آگاه است گفت پس به مهاراجه خود را بهرست جا
 باستفاد از بعضی مقرری مثل راجه خیال را میروم و میر تو ام این خان حاضر بودند این چهار انفسیده رو بر کرد و در پیر سیدان
 نامناسب دید ما چون بیرون رفت استفسار نمودند مهاراجه در جواب آنچه از روئے اخبار و علوم داشت مذکور کرد و گفت تدارش
 انشا الله بنوعی بکسی که نمی توانم بگویم که چه خواهد بود و با او که رجوع باین ندارد چه سینه تواند و سینه که آن شخصی نخست
 تو از سینه لائق بحال او نموده بر ناگرل با وجود فقدان جمیع انواع اغراض هر سینه در کمال ادب و فردنی نوشت معتمون او که در
 عنایت نامه بزرگترین موجب از و یاد آورد و طمینان خاطر نیست جو است امیدار شیم که بزرگان آنست که با نیک و خوش فتنه
 دل مستندان شاد و در افتادگان را بیزاد رفته یا و سفر نموده باشند و سخت و بدایا تحمیل بقیمت ده دوازده هزار روپیه بلکه بیشتر
 مثل عطر اگر دانه لباس سفید که اختصار بنگار دارد و در جا دیگر کمتر توان یافت و پاپیه با سینه بنگار از عاج و ساعتها
 ساخته فرستاده و شمع اهناسه شیشه بلورین و آئینه با سینه کلان شفاف و دیگر نوادر رنگ و چین محبوب همان صاحب را که بر
 گویا آمده بود اطلاع داشت ناگرل از استماع گفتگو و سلسله که با او نمود و غرق عرق انفعال گردیده عذر خواهیها نگاشت و در
 خود محامیه شتاب را که مذکور کرد میگفت که این عزیز از فرط توشیحار رسیده و نیز با وجود و بعد مسافت مارا حجتا سینه بی نهایت داد
 و در او آخرت بکمرار و یک صد و هشتاد و سه بلا سینه قضا و غلا شروع گشته تا او سده هشتاد و چهار که هشتاد و هشت شتاب
 سینه سینه بزرگ و غرضه و ضعفانمیده و غمخوار سینه عجزه و سینه آکین فرمود و انفسیه شکر که در آن سال که این بلا و ابتلا روید و در نهایت

آنکه از زانے نرخ غلات بودسته سزار روپیه سکه بهین کار مقرر کرده فرمود که کشتیها س ملوک ملاحان لازم اند در ماهی سه بار
بعد ده روز غله از بنارس خرید ه آوره باشند و چون در عظیم آباد رسد بنرخ خرید آنجا بفرستند و کشتیها س آمده باز بنارس
برگردند بعد ده روز کشتیها که در آنجا باشند روانه شوند بهین قسم تا مدت قحط کشتیها در تردد بوده بطور دوره غلات متعاقب هم میسازند
و ملازمانش بنرخ خرید بنارس بک و کاست بدون حساب اخراجات میفر و ختند و مردم محتاج میخریدند و کسانیک طاقت خریدن
نداشتند آنها را در سه چار جا از باغها س مردم که دیوار احاطه داشت مثل مقتدان نگه داشته براس سهر جایاده با و در ونه و غله
علیهه مقرر ساخته بود و طعامها پنجه و غلات مشوش و جنس غله با طروف گلی و بیمه سوختنی و چند خر مهره س نفر براس خریا پنجه
دل آرنه خواهم مع تنباکو و افیون و نیک هر که بهر چه متقاضی باشند معین ساخته بود که بلا ناعه سهر روز میر سید بشا هده این حال گلچیشان
و دلند لیان هم در یک یک محوطه مسا کین راجا س داده طعام آنها س نمودند و خلق کثیر س بانی طور از هلاکت محفوظ ماند و در شش
ازین موقوفه علمی از بیچاکس لظهور رسید بلکه میگویند که با وجود اتهام مظفر خب هلمه در بعضی اوقات نایاب محض می گشت مردم
عمده مثل میر سلیمان خانسان و امثال او که بر این کار مانور س شدند اول خود سراجا م غله س تو استند و از جاس اچیا نا اگر
غله بدست س آمد و مصحوب پیاده هاس سهر کار میفر ستادند دیگر س از عقد ران و مقربان مظفر خب خصوص راجا مرت سنکه
که از معشوقانه با آقا داشت کشتیها س مذکور از دست پیاده هاس سهر کار سحر و عتف کشیده بخا ناس س خود س بردیا اقویا
تویم آورده از دست غرباس س بودند و از کس تدارک این حرکات و محافظت غلات و فروشانیدن با احتیاط و انصاف
بعل س آید تا آنکه درین خصوص مظفر خب ستم گشته از جمله باز خواستها که با و در کمیث لعل آید یک س اینهم بود و استبراء علم بشمار عباد و
سهر سال میوه هاس ولایتی بوساطت سوداگران میوه فروشن طلبیده سراسر کوسا س انگلیشیه و علماس س بنگاله سیر ستاد و
بشمار سهر و عمده راده هاس عظیم آباد هم دوباره سبار سیداد چون دید که اکثر س باین صورت محروم س مانند بعلنی غیر سهر
مذکور سبار میوه فروشان مقرر داشت که میوه این وجه آورده در بازار با بقمیتی که باشند بفر و سهند و سهر که دلش خواهد بخرد بعد
از آنکه با س ماند و کس آنرا خرید کند خود سخریدن ناقصا س برای میوه فروشان و سدیع و سهراد بازار با نشود و بعضی
از قوم مرانیان را که کارند هاس نهال سهره و فروشند هاس س میوه در شاه جهان آباد و لاهور از جمله مشابه فرقی اند زرا فر ستاده
طلبیده و آتار عایتی نموده در شهر عظیم آباد سکنی فرمود که آنچه لائق زمین اینجا دند و تو انند بکند و تارش را بفر و سهند تخم سده و خرز ه
دیگر تارش را بقول از لکنو و کبر آباد کابل طلبیده بکاشتن میداد و تارش را بر اکرم مردم میفر ستاد انگور خوب و نیشکر در نهایت بالیدگی
و بیول و فریج و کونله هاس شاه جهان آبادی از عمده او در عظیم آباد وراج یافته اکنون با فراط در بازار با فروخته س شود و انگور خوش
هم کاس سهر روپیه راسه آنار و کاس سهره و آنار و کاس سهره یک س و نیم آنار از باغها بنا به سستی آید و کاس سهره در بازار با هم سهر نمایه
مسلمانان سهر شمار داشت چنانچه تخریپ حضرت سید الشهدا علیه السلام کمال ادب و احترام می گرفت و در سبت و یک ماه مبارک که
روز شهادت سید ارمیا علیه مرتفعه علیه افضل التحیه و اشنا سست شیر و سرخ و دیگر لاد س و اطمه ترتیب داده نیازان حضرت
تقسیم میکرد و در گردیدن از چاکه تپکو دیگر اکثر سربازانش یا علی گنده شت کاس سهر نام مقدایان هند و از زبان او سمرع نشده قسم هم
اکثر سهر اقمه باد بود ساس کیلار ستر نشان حضرت شاه مردان علیه السلام سهر نمود در کمال تکلف و وفا سست و اجداد ک رسوم
فاخته تقسیم س شد کس روز س گفت که انتظار نشان شدن بریک س از سوتیها یا نیک یا چیز دیگر در بعضی خوا نهارا بخش سراج
چای گندم در جواب گفت که طور این قسم خوارق عادات از جناب حضرت شاه ولایت عایه السلام سستجاب و سبتعا و ندر درین

کافر معجزہ طلب نیت کہ در پے چنین امور بگردم مراد ران جناب اتفاقاً دیکہ باید ہست انتظار چنین امور برک پہ باید کشید دوم آنکہ درین کار ما
 حکومت کسی بران حضرت نیت اگر بنا بر عدم احتیاط یا سووادی لٹان ظاہر نشود برک من بے پارہ کہ بنام ہند دوم راہ طعن و تشنیع
 کشادہ یافتہ بر زبان بے خبران از حال باطن من ملاستہ دشمنان جاری خواهد بود کہ صاحبان آخرین ہند و چہ فہمیدہ کہ معتد غ
 لٹان از جناب حضرت شاہ مردان گردیدہ روز سہ برک استقبال جرنل ہست بیارہ میرفت در یکیشہ پور بطرف پشت تچانہ انجا
 کہ مکاسے معروف و خیمہ گاہ واردانست محل خیمہ اگر دید صبح از ان جاکہ عازم پیشتر واسپ سوار ک خاص او بر در خیمہ بود ملازمان و
 ہمراہیان ہر دو طرف شارع دورتر از مکان اقامت صف بستہ برای سلام موافق ضابطہ استادہ بودند ندبہ اندرون خیمہ رفتہ ہمراہ او
 برآمد بر بہمنان مجا در تچانہ مذکور عمدہ خاسے دیدہ و فرست را غنیمت شمر دہ چند کس نزد او جمع آمدند و میکہ میخو ہست سوار شو و سوار
 کردند و گفتند کہ اینجاسے مہادیو و امر و ز پورن تا روزین ہست بخشے با ہم باید برسد جواب داد کہ سے برک زیارت این مکان
 و خدمت این آستان آمدہ باشد از او باید خواست مرار جوئے و عرضے بشما و اینجانیست با وجود ہمت داسے نداد و سوار شدہ
 راہ خود گرفت و مکر دیدہ شد کہ فقر اسے ہنود در راہ از سو الہا نمودہ اند و فلو سے ندادہ و ہما ندیم فقیر مسلمانے بنام حضرت
 امیر المؤمنین یا اولاد ظاہر پیش چیزے خواست یک پیہ بہان وقت داد و ازرقا سے رازدارش نیز سموع شدہ کہ در سفار
 ننگالہ و کلکتہ کہ هجوم تچانہ با در راہ ہست بعضے رقا سے معتد علیہ او کہ در مذہب خود متعصب بودہ اند دلالت بر زیارت بعضے
 از اماکن مذکورہ سے نمودند و سوار سے خواستہ و سوار سے دادہ آنہا را مرخص میکرد کہ از طرف من ہم شمار اسم زیارت
 بعل آرید و مرا معاف دارید حوسیلے کہ کمال تکلف برک خود نو آراستہ بودند و ان ترغیب اطعام بر بہمنان در ان مکان دند
 گفت خانہ مراضلع و تشیف و آلودہ خوانند کہ اگر نمر و باشد زر سے گرفتہ در ریگ گنگا طہارے با نہا بخورائند و ہم در ایام خط
 کہ اساک باران بود و دلاست مرید ہر ورک کھیتند اس و سردار سنگہ پیش یکے از بر بہمنان کہ مرجع ہنود و واقف مثال
 خود پورفت او و رود و اختلاط راہ شتاب برک فوز عظیم شمر دہ آمد و شد بر اسے از دیاد اتفاقاً راہ لبو سے خود شروع نمود
 روز سے گفت کہ مہاراج موافق طالع شماناسے تجویز نمودہ ایم ارجلہ او را خود مقرر نماید در جواب گفت کہ من بور داسمی از اسما
 مشغولم و برک من کاسے ہست او پرسید کہ آن اسم چیست اول اخفا نمود چون بر بہمن مبالغہ را از مدد برید و گفت نام پاکشتر
 بر بہمن بر ضمیر او مستشعر گشتہ آمیزشے خواست و گفت کہ مہاراج رام و رحیم اسم یک مسمی ہست جواب داد کہ فرقی بین دمیال
 بر بہمن فرقی را بر سید گفت در لفظ رام تو ہم ولد و دست است در لفظ اشتر تو ہم نبوت و ابوت کسے نیست ازین احوال کہ با جمال
 از قام یانت ظاہر سے شو کہ اعتقاد او با معتقدات ہنود و تطابق نداشت بلکہ باطن الاسلام بود و اقتدار علم لبرائت العباد و غماز
 اما چون ہر اعات بسیار با آشنایان و دوستان منظور داشت و خیانت در مال کہنی بنا بر حفظ آبرو سے خود نمی نمود و میان
 وزیکہ خاص او بود و مہاراج او و فاسے کرد و بعضے اوقات برک بعضے انگلیشیان کہ متوسلان عظماسے آن جماعہ بود و اندر کجا
 و ایصال زر سے منظور داشتہ و ہم بر اکبر سخے از مخارج زیادہ برید اخل خود دو کار نامناسب دور از صوب از او سر سے زدکی
 خود در الحاق کہ بارت از یومیہ محصلان متخیر بر ما لکڑان و مجرمان است انصاف را کار فرما نگشتہ جائیکہ استحقاق یک
 یہ اول یاد و نرازل داشتہ دہ سے فرستاد و وزیکہ از ان حاصل سے شد بسیار کم در سرشتہ دفتر دخل کردہ مبلغی خطیر علیحدہ
 بر اسے عطا یا سے خود و سوار داشت دوم آنکہ بار بار باب جاگیر و املاک و التمتعا بہانہ نمودہ سے گفت کہ فلان انگلیش دیدن اسناد
 شمانہ میخوای و بنام آن کس کہ با او رعایتے منظور داشت اسناد و ثائق از و کلاسے ہر یکے طلبہ شدہ و حال سے از

مقصود یان خود نموده بجهت تقدیر نایق و سبب زرسه مستند از هر یک بقدر حاصل آنها گرفته و جمع نموده چون مبلغ خلیفان
دار و گیر فرا هم می آمد بان شخص واجب الرایه می داد و بهر صورت خوشنود اشخاص مذکور منقوله هشته سخطه ایند و رادین
مخصوص سلسل می شمر و بر همین چنانچه از صادقین در اخبار وارد شده و سبب شیر از سبب در گلستان ایراد نموده که هر که رضا
مخلوق بر سخطه قاتی اختیار نماید حق تعالی بهان مخلوق برابر او کار و نامادمان از روزگارش بیزار و در رق را مبتلا بر برای اعیان باشد
شد که او بر پاس خاطر کسانیکه از سخطه لای چشم پوشیده و بنده با خدای نایق می رنجانید و سبب بر خوشنودی آنها می رسانید
حق تعالی از دست همین جائه جزا می که باید با و دمانید چون بهانه طلاق زربانند و خسته و کساکه مردم را سوخته بود و خود هم بسلام طلاق
مبتلا گشته رخت هستی لجام آخرت کشید و در اینجا عالم اسرار می دانند که چنانچه اگر چه بزرگ فرموده و ترجمه حدیث سبقت حتمی
علی غضبی نموده مصرع عفو و کرم بیشتر از جرم ماست *

ذکر ربانی یافتن محمد رضا خان مظفر خجک از گرفتار سبب و سبب بردن زمانه می دید و در
کلکته بامید و ارس و آخر رضا دادن بدون مرتبه خود و یاجز سبب و ناچار سبب *

مظفر خجک در آن دار و گیر نهایت مضطر و بنده کس و سبب یا ورگشته بود و چه اکثر علائق و خود هم از سبب میالای سبب خبر
در چنین امور اندک مستم بود و دیوان خانه او که امرت سنگ بود نهایت تنگ طرف و بر دولت خود مغرور و از مردم آد سبب
و ارباب پیشرف و عظمت و امانت و دیانت نفور و در کار خود که محاسبه دانی و کاغذ نمایی سبب شغور و دیگران از سبب
او بیجان و از تندی و تلخ گوئی مظفر خجک در فغان بود و اندرین وقت هر یک راه خود گرفت و بر خود مخلصه جت امرت
ببیند و تحلیف اظهار بعض اسرار که بران آگهی داشت فارغ غلط گرفته و رفاه از اماکن کلکته بفرخت آسود و کمر علی ابن هیم خان بهادر
با وجود عدم اطلاع بر کاغذ معاملات سنوات ماضیه و سبب و فخلی تمام در امور ملکی مایه و وقت انتفاع از دولت مظفر خجک
بپاس تنگ و رفاقت و آبرو سبب نام نوکری که هر جت بر میان جان بسته و در سبب مدت آگهی بر کاغذ و وقایع معاملات و بر قسم
کار با هر سانید مستعد جوابه سبب و و کالت در جمیع امور گردید و سبب خود را سپهر سهام هر گونه باز پرس ارباب کیست خانه
گورنر که در حسن تقریر بغیر ندارد ساخته متعهد شد که هر چه تواند در آن قاصر نباشد و جوابه سبب نامه کار را که مرد مقتدر عیار و نهایت
عداوت با مظفر خجک و از وقایع و قضایا سبب امور او آگهی داشت نیز طرف گردید و از کینه و ریا و اقتدار و تیز ویرانت او
نترسید از معتمدین سکون افتاد که درین کار سحر طراز سبب و بخبر پرداز سبب بکار برده جوابه سبب مسکت دل پذیر داد و گفتگو
او قبول طبلان و اسلخ افتاد سامعین را حیرت آرو سبب نموده غیر از تخمین چاره نبود و مظفر خجک بیاسن دست و زبان
تخل و بیان اوزان بلایا سبب زنهاریت و پنجم شهر ربیع الاول سبب بکنار و یک صد و هشتاد و هفت هجری رستگار سبب
یافته دوم ربیع الثانی سال مذکور هر یک سبب مستحق از در منازل او که در مرشد آباد بود و اندر فراستند اما مظفر خجک بامید
آنکه شاید بیست و شتاب را باز شریک کونسل ضلع مرشد آباد بلکه نام صوبه و فی الجمله دارالهمام انتظام معاملات گردیده معاودت
نمایه و کلکته اقامت در زید و مفت خواران کلکته که علی بعض اصحاب انگلیشیه اند بخان ابد و فرب لوراد طمع خام نگذره هر روز
ایستاد که کلامه نویسه حصول مقصود از آن اشرام توان نمود و خوشنودی شتند مثل آنکه از فغان حب چین گفتند و در فغان حب چین گفتند و
را از ولایت چین خبر رسید و وفلا سبب از فغان کس این قسم شنیده و مظفر خجک با سبب اخبار مذکور و اسید و اگر گشته و منیایان

فمخلص خود شمرده حسب الاستعار آنها را می نقد با کثر کسان داد تا محرم سلسله حصول مامول او باشند و علامه آن در عده با الصیالیان
خطیر بعد و مسل بمقام و مرتبه مطلوبه در میان بود بدین جهت زیر بار ارجاعات بسیار و قرضه از زرهای بسیار گردید فقیران ایام
تأخر و سستی اسباب سفر سعادت اثر بیت التبر الحرام و زیارت سیدانام و عثرت کرام آن سرور علیهم السلام بکلیت آمده از مظهر
مستوقع اعانتی بود که یک جبهه از خانه او نمی رفت و نقصان برای او در آن نبود تو فینک نیافت توقع این بود که جاگیر است بنده بعالی جاگیر
خود سپارد و قرض مرا عامل او از مهاجرت دمه خود نموده از حاصل جاگیر من برساند و در غیبت من زرهای فاضل از دیوان منت
نگهدارده ما بن را با من تعرضه نماند ما بن اسباب خانه خراج کرده و زاد س و مؤسسه از آن حاصل نموده را بی شوم بعد معاد
یا عند الطلب از امانت من برساند در آن ایام که بازده حسبت روزی فقیر در مملکت ادراک صحبت مغفر خجک می نمود از زبان او
مگویش خود شنیده که در هر حکایتی دفتر دفتر مدح و ثنای علی ابراهیم خان بهادر مذکور می کرد و می گفت اگر من تمام عمر در خدمت کلاورن
این شخص که محسن من است بگذرانم هنوز از عده اذنا س غنچه اسرار و احسانها سبب پایان او بر نیامده باشم و انشاء الله تعالی
چنین خواهم کرد و در مخاطبات و محاکات بلفظ قبله من می خواند و بارها حضور بنده و دیگران می گفت که رفقا س نک بحرام من
لکوک مرا خورده در وقت انقلاب چشم از حقوق و مروت پوشیدند و دست از رفاقت برده شسته مرا تنها گذاشتند و کس بکار من
نیامده منت احد س بمن نیست مگر علی ابراهیم خان بهادر که من درم خریدم و آبرو س من بخشیده دوست پدر و برادر بمن
چنین می کند که دایحه این مرد با من کرد و در تمام صحبت سهرزم و سهران رضا جو و ثنا خوان علی ابراهیم خان بود * *

ذکر نوزد جنرل کلاورن و کرنل منسن و مستر فرانسس رؤسا س کیست و بر همین شتاق
فیما بین گورنر و اصحاب ثلثه مذکوره و اتفاق بارول با گورنر * * *

مغفر خجک در انتظار کشایش عقد کار خود بود که جنرل کلاورن و کرنل منسن و مستر فرانسس با اتفاق هم مدارا المهام کار با کیست
دوم بر تحقیقات معاملات گورنر بهادر و مستر بارول که چا و چه سان کرده اند از طرف پادشاه و کمپنی در او اسط شعبان سنه
یکهزار و یک صد و هشتاد و هشت در رسیدند و دو کس از سرداران اینجاسی که گورنر بمهرتبه که داشت و دو س مستر بارول منجمله
اصحاب خمس س کیست مقرر ماند چون سهر س فرستاده پادشاه و کمپنی و بر تحقیق تقصیرات گورنر معین شده بودند و جنرل کلاورن
از اهل دول ولایت و ملازم پادشاه انگلند بود و کرنل منسن اسید ریاست کل فرج بعد وصول جنرل کلاورن بمهرتبه گورنری داشت
و مستر فرانسس مالی مرتبه جنرل کلاورن و با اتفاق هم بوده اند طعنه عجیب و بدیه غریب داشتند و در ملاقات مردم از کس ندور
هم که مضابطه مخصوص منهد است نمی گرفتند حتی بعضی شمار هم بطور بدیه اگر کس می فرستاد در می نمودند و معاندان گورنر را تالیف
کرده با خود موافق می ساختند چنانچه کمکار که از عهد منس الدوله و ملاز دکلیت و درین زمان عماد الدوله مستر هشتنگ هم مظهر و
بود نوزد جنرل کلاورن و کرنل منسن و مستر فرانسس مغر و مقرب گشت و بواسطت او اکثر کسان طمع پیشه فساد اندیش با میدا اقتدار
یافتن با اصحاب ثلثه مذکوره متوسل گشتند و تحقیقات رموز و امور مخفی گورنر هشتنگ عماد الدوله شروع افتاد و درین چ کس
ناچایه صحبت و تباین آرا سجد کمال رسیده تشویش شدید س بمتوسلان طرفین بلکه در کل مملکت و معاملات رو س داده
ختم فیما بین جنرل و مستر بارول خانه جنگی با تفکیک موافق ضابطه آن جماعه بعمل آمد و کس که عبارت از گورنر و بارول باشد یکدل و
یکرا س ماندند و س کس مذکور با سهر موافق بوده سهرستان شدند طرف جنرل را بنا بر کثرت اصحاب که س کس بوده اند گورنر

که دو کس بوده اند غلبه اتفاق افتاده اکثر کارها موافق آراء طرف جنرل بعزل می آمد چنانچه گوران نام انگلیشه صاحب کلان مرشد آباد و مستر بیج صاحب کلان عظیم آباد و فوک نام صاحب کلان بنارس و مستر پرشو صاحب کلان اوده و لکنو به سنجوینر جنرل کلادرن مقرر گشت و مبارک الدوله مع مادرش بیو بیگم که از دست منی بیگم بجان آمده بود با گوران و معرفت او با جنرل خسته به عقد هم ربيع الاول سنه یک هزار و یکصد و هشتاد و نه مختار کارها که نظامت شد و از قبضه اقتدار و اختیار منی بیگم در اعتبار علیان برآمد و خواجہ سرا که مذکور تغییر گردید اما چون منی بیگم زردار و مقتدر بهوشیار است و همیشه مبارک الدوله با اختیار او مانده است و ایدار وراثت زربا که اندوخته اوست و او می ترساند که اگر از منی بیگم بختی من زربا را فقرا و دیگر بیگانگان داده شمارا محروم و محض خواهم داشت و فی الحقیقه مبارک الدوله را احوال چنین است که نه کسی از سطوت او می ترسد و نه از دولت او توقع دارد و چند توجه هم در امور دنیا ندارد که مردم را از انانیت با شد اندازد هر چه خواهد می کند و او را کار کسی کاری نیست و جوی که بر او باید میخوابد دیگر غرضی بکار ندارد و ازین جهت هنوز تسلط منی بیگم بدستور دنیا بت نظامت اغلب اوقات در انقلاب است و بهرین سالی بیت و نهم جهاد که اولاد لے میر محمد حسین فاضل که کمال حدت ذهن و وقت طبع دارد بنا بر شوق سیاحت تحصیل علوم همراه مستر ایث که انگلیشه در کمال خوبه و صداقت و جوان مرد بود بولایت انگلند رفت و اکثر تحقیقات علما که آنجا خانه در علم بیات و مفردات و مرکبات ادویه و خواص اکثر اشیا و معرفت اجرام علوم و بعضی صناعات دیگر مثل تشیج ابدان و غیره فلک بقدر کثرت مدت دریافته را به سیر سیرا که ادراک اکثر آن علوم و دستکتاب و ترجمه کتب آن بهر ساینده و رسال خود دوششم سفر از مائده دوازدهم هجرت برگشته به مرشد آباد رسید و با مقتدران اینجا ظاهر ساخت اما ازین آید که قدر وقت شناس کسی توفیق نیافت تا سهیل مبلغی درین کار که سرمایه اش تها نام نیک حیات پایدار دنیا بود صرف نماید و این علوم و کتبش بنام امیر مذکور ابد الہر بصفحه روزگار بیا دگار بماند و ما تو فقیه الا بامته گورنر بهادر که در مشهور و بهوشیارا که و دانائی و کارگزارا که نادره روزگار است بر تسلیم و اغماض کار فرما گشته کاویدن و جزویات مناسب ندانست و قاصدان گشت که اول برادت ذمه خود از قصورات مغفونہ اصحاب و خیانتها که متهمه اعدا حاصل کرده نادانے جنرل و غلبه غلظت و غفلت طبیعت او با طهار ساینده اصولش را مضحک گرداند و در اندازان کوتاہ اندیش خصوص نند کمار را که مرد بد باطن جنیس الافعال است بسزا رساند بعد از ان تدارک بر سر می کار ما که ساخته و بر انداختن امور پر داخته جنرل سهل و آسان میسر می تواند شد بنابرین مدتها سچو اب باز خواستها که جنرل که بدالت نند کمار و اتباع او بود پر داخته صدق خود و کذب اقوال مخالفان ظاهر است *

ذکر معارضه نند کمار با گورنر پشتنگ جهاد و سرایافتن او با قضای قضا و قدر

بعد از ان حیوب نند کمار فاش شد و آشکار گردانیده اکثر ملکیه همه با ثبات رسانید از ان جمله حیوب یکی این بود که بنده وی مذکور دستخط مردم می سازد و مهر کا نام مردم موافق مهر ما که آنها ساخته پیش خود دارد و تمسکها و خطوط عند الحاجة بنام هر که هر قسم خواسته باشد درست کرده می نماید و خلق را باین صورت متماصل ساخته از جمله تمسکی بود که بهر ملاقمی و اس سیٹھه که در عدیر قاسم خان اعتبار بسیار بهر ساینده و از سابق هم مهاجری معتمد بود و دست ساخته و زرش را از سر کار کپنی گرفته تصف نموده بود و در تحقیق امور و جزاهاش گران جور که مقرر گشت و گران جور که این معنی دارد که انگلیشیان معتمد دوازده کس بقدره مقرر میشو و نند کمار علیهم انهارا قبول نداشتند باشد تا دو مرتبه بانکار او تبدیل یافته مرتبه سوم که دوازده نفر تقرر یا نند دیگر بانکار و عدم قبول محرم مبدل میشو

دو این دو روزہ کہ جس یاد بر سر او تجویز سزا نما نید و تا تعین سزا کسی با نہا مختلط نمی توان شد کہ مبادا تطبیع نموده از آنجا منتقمی
معدلت و انصاف است مزاج آنها را برگردانند این گران جور سے مکرر سفر گشت و تبدیل فیت و حکمہ آن مدتہا گرم بود تا آنکہ اثبات
یافت کہ نہ کما رنگار و اجب القتل و سزا آواست کہ اورا جلیت کشیدم کہ بد باطن سوزے و معزور بدخواہ اکثر خلق خدا بود اگر چه
با دوسہ کس حسانی ہم کرد و طرف آنها را محکم داشتند و ہمیں کہ چند روز سے از خدش بنابر عارضہ مرض یافتہ ان غرض مقطر ماند
در بے ایذا سے او افتادہ تا کار او در خواستہ با تمام نرسا نہ راضی بقصیر نبود بہر صورت سزا سے انقح و مقرر گشت چون اورا جرنل
ستال ساختہ خاطر نشانش کردہ بود کہ کسی باتو چیز سے نمی تواند کرد اگر ترا تا بہ پاسے دار ہم بہر نہ کہ ہرگز نخواہے رسید و بہر صورت
کہ تقصیرات گورتر با ثبات تواند رسید و ان تصور نہاید و زید آن اجل گرفتہ اول خود بمقتضا صلواتی کہ در فراج و عداوتی کہ با
گورتر داشت در اثبات جہانم گورتر مقصود و بہرگز اندیشہ مال احوال خود نہ داشت علاوہ بہ نصیحت و ارشاد جرنل را سختر گشتہ
چیز ہا سے بسیار برا گورتر ظاہر ساخت و در شدت و غلظت بہان قسم کہ بود سوز داشت و گورتر ہمہ را رد نموده تقصیرات عظیمہ
اورا با ثبات رسانید و جواب و سوال این دو کس بابت و خطا کجاستہ تر نیم یافتہ کتابے ضخیم گردید و بعد گشت نقولش بسیار شدہ
در آنجا علم اشتہار و انتشار دارد القصد چون تقصیر و سزا سے او تحقیق یافت تباریخ منعم جہا سے الثانیہ سنہ یکہزار و یک صد
و ہشتاد و نہ ہجری بمکہ را بموعدہ یکہ مقرر بود و بدو بجانش کشیدند و زرقہ و اموال او تعلیق شدہ حوالہ کمپش را بگورتر
شدہ می گویند پنجاہ و دو لکھ روپیہ نقد و قریب بہین قیمت اجناس نفیسہ و دیگر اندوختہا سے او در حساب آمد و مہر ہا سے ساختہ
نند کہ اگر نہ نام اغوہ مردم بود از خند و قہما سے خانہ او برآمد و صنعتہا سے فاسدہ بشش شیوخ ملحوظ فیتہ

ذکر سخاوت مظفر خٹک باجرنل کلاورن مامور شدن ابو جہد اردو فوجدار مرشد آباد و نیانظارتہ تعلق بمبارالدو

چون آثار غلبہ جرنل کلاورن در طہر شیوع یافت مزاج مظفر خٹک را کہ خائے از محبت و تلمون نیست رغبت با میرش باجرنل
بہر سید علی ابراہیم خان بہادر کہ مال اندیشے و مزاج او غالب است ممانعت سے نمود و می گفت کہ ہنوز بطوریکہ سہ گذرد
باید گذرانید و گورتر با شما احسان جان و آبرو بخشے لعل آوردہ احسان فراموشے نکر دہ باید دید کہ با یا ان این دو طرف عظیم کجا
منتہی سے شود اگر گورتر بحال سے ماند استقلال مزاج و خنصا صں پاسدار یہا سے شما در خلاص خود دیدہ رعایت لائق بحال
شما خواہد نمود و اگر جرنل مختار سے شود شما با او بد سے نکر دہ اید کہ دشمنے خواہد نمود بلکہ او ہم ثبات مزاج شما را پسندیدہ بقدر نام
و نشان رعایتی سے کہ مناسب حال شما خواہد بود لعل خواہد آورد و اما مظفر خٹک کہ اندک خود سے و بنا بر اقتدار سے کہ با مقتضای
تضاخیر روز سے میسر شد آمدہ بود و بتبعیت ارباب خرد عار خود میداند چنان التفاسے قے باین سخن نکر دہ راہ اختلاط باجرنل
و اعوان او بہرسانید و توسل بجرنل جست گورتر این ممر اصرہ خاطر گشتہ اورا بجرنل و اگداشت جرنل سے او نیابت بمبارالدو
و فوجدار سے کہ الحال عبارت از خبر گیری و تدارک قطع الطریق و وزدان از ماکا محروسہ و انفضال قضایا سے در دے
و خون ریز سے و زنا سے است تجویز نمود و سبھے خطیر در ماہہ علمہ این کار مقرر ساختہ منواب و اولاد و اتباع او خلعت از کونسل پادشہ
پانزدہم ماہ رمضان سنہ یکہزار و یک صد و ہشتاد و نہ مخصر گردانید و دوم شوال مظفر خٹک بہر شد آباد نزول نمودہ بکار ہا سے
مروجہ پذیرداشت و بہر صورت مردم شہر مرشد آباد فی الجملہ مطیع و منقاد او بنا بر ضرورت گشتہ تن با طاعت او دادند و او را جمعیتی میسر
آمدہ و رسالہ حکومت جایافت و علم موسس حکمرانی برافراشت و دوم ذی الحجہ سنہ یکہزار و یک صد و ہشتاد و نہ کلاورن خود را با محمد زکی خان

محمد حسین خان برادرزاده خود که خدا ساخت و پسر گلان خود بهرام خبک را با صبیبه حاجی سہیل کے سرود دخترزادہ را بے شک اند
 مبیت و دوم ماہ مذکور نیز بیچ فرمود و مبیت و سوم جمادے الثانیہ سنہ یکہزار و یکصد و نو در البتہ بیگم زن عطا دادند خان دختر
 حاجی احمد رحلت نمود و رونق خانہ او کہ نشان دو دمان مہابت خبک بود بر طرف گردید اگرچہ متہم بعبوب و بے بوج مشہور بود و اما تو
 ہم بسیار و انشت مدتی قبل از بیمار کے توبہ از معاہدہ نموده در بیمار کے باز تجدید توبہ کرد و مردم را بران گواہ گرفت و تا
 دم آخر باستقلال و با حواس و متذکر کلمہ طیبہ و معترف بوجدانیت الہی و نبوت خاتم الانبیاء و مقرا و صیاء کے آن سرور و نام
 بر معاصی خود و مستغفر از کرم الہی بودہ از دنیا در گذشت رب ان تذبہا فانہا من امانک و ان تغفر لہا فانست ارحم الراحمین
 و پھر ان حال مبیت و ہنرم شوال زلزله شدتی وقوع یافت کہ در مدت چہل پنجہ سال کسی را چنان زلزله بیاد نبود و مغفر خبک
 علی ابراہیم خان بہادر را کہ زیر بار نسبت و حقوق جہان خاسے او بود بدیوانے نظامت مقرر نمود و نا بھما سے فوجدار سے
 خود در ہر جا فرستاد از ان جملہ در عظیم آباد نذر باقی بیگ بلخی مقرر شد اما کار برفق و مدارا نمودہ نیکنام ماند و اصحاب انگلیشیہ مع
 عامہ رعایا و برابرا از ان عزیز را ضعی و خوش نمود بودہ شکایت او کسی نمی کرد و بر خلق خدا و ارادہ اراینہ و اضرار نبود و مغفر خبک
 با مقریان مبارک اللہ زلہ خشونتہا نمودہ بعضی را خفت رسانید و از مبارک اللہ و لہ مراعتی ہم لعل نیامد تا بحیات و اعانت چہرہ
 چنانچہ بعد عزل اعتبار علی خان خواجہ سردار خادم علیخان پسر خادم حسن خان کہ در اکثر اخلاق شبیہ بہ پدر خود است چند روز
 مدارا لھما خانہ مبارک اللہ و گشتہ بود و مورد بے انتقامے مغفر خبک گشتہ از لو کہ بر طرف گردید و مبارک اللہ و بار آنکہ
 عمدہ و چاہنا ہا و داشت نفسی نکشید و مغفر خبک درین چند روزہ اندک اقتدار را طار تسلط خود بسیار نمود و زبان زد مردم و دین
 خیانت پیشگان کہ زما سے نظامت را خوان یغما سے شمرند و علی ابراہیم خان بنا بر تنجب از خیانت خود چہرے می گرفت
 و نہ در داد بود کہ دیگر سے باین کار جسارت نماید مزاج مغفر خبک را با آنہ اعتراضہا کہ با حسان خان مرقوم داشت از علی ابراہیم
 بہاد و خوف گردانیدہ خوانان نا چاہے صحبت میان او و مغفر خبک گردیدند چون با قضا سے اصل طبیعت مباینت کلی مغفر
 و علی ابراہیم خان است سخن در اندازان و مزاج مغفر خبک زود در گرفته روح یافت مصرع چنانکہ در دودے است
 در سر زود در گیر دید اول بکنایہ شکایتہا سے خان مکر مرقوم شعروے نمودہ در مجالس خود بطول و طعن سخنان ناہموار گفتن آغاز نہاد
 ازین قبیل کہ صاحبان من شعر گفتن نمیدانم و لباس و دستار چہند و ستان زایان در بر نمی کنم کہ دعوی عقل و شعور تو انم نمود
 و این سخنان گویا مطاعن علی ابراہیم خان بر عم او بود کہ کنایہ بر زبانش سے گذشت چون حق تعالی علی ابراہیم خان را چنانہ
 آفریدہ و وضع او در لباس و دستار و رفتار و با کلمہ و جمیع اطوار پسندیدہ خاص عام گردانیدہ طبیعت موزون ہم دار دو گاہ گاہ
 گفتن شعری غیب سے نماید و مغفر خبک از امثال این امور چنانچہ اعتراض بان سے نمود و محروم است زیبا سے اوضاع او و موزون
 طبیعتش باعث از جہار خاطر مغفر خبک گردیدہ از جملہ مطاعنش سے شمرد و بہانہ ہر اسے عزل او از کار دیوانی ہی جہت اتفاقا در ان
 ایام بے بیگم دختر را بے بیگم کہ زن زشت کرد از فضیلت اطوار و بد بطن و عمدہ کا ہند زہا سے چند از کنیزان و فوجش و غیرہ جمع نمودہ آنہا
 قییم رقص و خوانندگے سے دہانید و محبت نہر اکثر اوقات می داشت با علی ابراہیم خان راہ مکر و تزدیر کث دہا سے ہر سے
 بدنامے او نہاد و بہ بہانہ مشکرا حسانی کہ با مغفر خبک نمودہ بود خان مذکور را برادر خود خواند و چون چنان اندیشہ ستر پردہ شد
 باز کمتر کسی رو سے گرفت با علی ابراہیم خان نیز بے پردہ ملاقاتہا کرد و وضیافتہا نمود و آغاز نہاد و دوران مجلس بعضی از خصوصیات
 مغفر خبک ہم کہ مدعی خلاص با خان مرقوم بودہ اند شریک بودہ بر خصوصیات آن مجلس مطلع سے شدندا آنکہ بیگم مذکور بر طرف

یکی از ان کینزان رقاصه خود رغبت خاطرے از علی ابراهیم خان ادراک نموده ترغیب بسیار باختلاط با او باطنی که این کینز سینه
 و سن آنرا بشما تحلیل نموده ام می کرد و هم صحبتان که بان زن سر اسر مکر و فن هم مشوره بوده جویا سیه بانه برای خان مرقوم بوده اند نیز
 سیالنه با دران نموده می گفتند که مطلق مضافه نذر د کینز سینه نیست مالکش بشما تحلیل می نماید اینقدر احتیاط و احتساب
 را باعث چه می تواند بود و مرشد آباد از مدت ها حکم بلاد قوم لوط داشت والی آلان هم کذا که چه کتر کسی را دران بلده پاس موس
 خود و دیگران منظور و ملحوظ مانده بود بلکه اغنیا و اقویا زربا درین خصوص مصروف رسانیده عجزه و غریبا را با انواع ترغیبات دلالت
 بفجور می نمودند و مقتضای کلام الناس علی دین ملوکم این عمل رواج یافته معدود از سنجابا و غربا را عصمتی مانده باشند و الا از شکی
 مقتدران اکثر سیه را که بسینید مبتلا همین علت و عمل بود عیبت دست در دامن پیر کس که زدم رسوا بود و که با آن عظمت یک
 طرفش محراب بود خلاصه علی ابراهیم خان با وجود و فورشور و احتساب تمام ازین قسم امور بد لالت شیاطین الناس هم گشته
 شاید دوسه بار کینز مذکور را حسب التماس مالکه او بخدمت خویش خواند یا بر او تحمت کرد و علی اسے حال مغر خنگ همین امر را
 دست آورید گردانیده با علی ابراهیم خان برهم زد و ظاهر محض را آراست که فلان بانک ستر و ناموس من گردید تیار سے این محضر
 که غیر از دیار سوائی سود سے نداشت شاید بخوف انگلیشیان در رخ بدنام سے آنکه با چنین رفیق محسن بنقید را قطع و انفکاک
 چه معنی داشته باشد نیز عم نادانان خواب بود و الا وجه معقول مفهوم نمی شود بهر صورت مغر خنگ شکایت این عمل در محاسن
 عام مکرر بر زبان آورده شان نزد هم صفر سینه بکزار و یکصد و نود و یک بجه سے علی ابراهیم خان را از شغل دیوانی نظامیست که الله
 مغرول نموده پس کلان بزد و هر ام خنگ را بحضور مبارک الدوله برده خلعت خدمت مذکور پوشانید و علی ابراهیم خان در زاویه خانه
 خود با استغنا و استقلال انزوا گزیده آمد و رفت در بار و خانها سے اصدقا و اجاب بالمره ترک نمود و او پیشل بنا بر حسن پیشش بود
 قلت مداخل و اسخراف مزاج چنین حاکم مقتدر که کمال غرت و احتشام گذشته خانه او مطاط اصناف انام و مرجع خواص و عوام است
 و بهر دین عرصه اقتدار مغر خنگ سید محمد خان که از رفقا سے مقتدر و مغر خنگ و نهایت موافقت و دخل تمام در مزاج او دارد
 مرد ولایت را کمال پخته کار سے و عیار سے است یکی از زوجات رضی الدین محمد خان را بقدر از و اج خود در آورد باین تقریب
 که در وقتی رضی الدین محمد خان عازم مکه معظمه بنا بر غرض گشته ستم سے با و متضمن مصابیت خود نوشته داده و صی خود گردانیده بود
 آخر فتح آن غریمت نموده دستے گذرانید و بعد چند سال رحلت نمود زربا رومال وافر و خانه و حمام عالی داشت سید محمد خان
 بدست آورید همان ستم سے که در پیش مانده بود تا بعضی مغلغات رضی الدین محمد خان گشته پس و نسویش را با اختیار خود گذشت
 و بعد چند سے و سائلط بر انگیزت یک سے از زنهایش را که غیر مادر پیشش و محبوب ترین نسوان او و مالک زربا و اکثر اسباب بود بجه
 نکاح خود در آورد و مالش را هم متصرف گشت و مردم را نفرت از تقنین صی بر تبهیم رسید که هنگام حلت صدر الحق خان هد الله خان
 طیب سے خواست که بصدر الحق خان گفته سید محمد عرب را که او هم عجب بابا نیست و صی او گرداند و صدر الحق خان هم ترغیب
 اسد الله خان که امتثال فرمانش نهایت منظور داشت رضی گشته بود زرش فریاد بر آورد و استغنا و اسکا رشید نمود و که من
 زن پیر سے و محتاج هیچکار سے نیستم برای من و صی نمی باید و بر گز رضا ندا و تا آنکه صدر الحق خان از اطاعت امر اسد الله خان
 سر باز زده ترک تقنین و چه نمود عجیب تر آنکه ازین اقتنا سے صدر الحق خان در باب قبول و تقنین دسے نمود اسد الله خان
 نهایت آزرده گشت و مقتدر هم بجه سینه بکزار و یکصد و نود و یک مغر خنگ زن برادر خود محمد علی خان را که در بعضی ایام دولت
 حاکم اسلام آباد و بعضی احیان حاکم هوک سے و بعضی زمان حاکم پورینه بود و هم سنجاد گذشت بقدر از و اج خود در آورد زنی مذکور از

خان مرحوم مرقوم دو پسر و زوا فردا ششہ تن بناکت و دے داد و سائل و وساطت ترغیب پا نموده بسے بسیار رضا مند ش نمودے گونید کہ در ایام نیابت نفاست کل و مدار المہاسے جمیع معاملات کہ اوج اقتدار مظفر خنگ بود زہنا سے اقربا و غیر اینہا بنا بر حجت آمد و رفت و زخانہ امش داشتند بدین جہت نظرش بر بعضے از آنہا سے افتاد و براسے حصول وصال بعضے کہ این کارہ بودہ اند سے نمود و الا فلا اگر چہ شہرت این عمل بسیار و اکثر حکایات و جواب بعض زہنا تیف میل مسومے گشتہ نگارشش مناسب نبود و حیف اوقات است کہ تجریر کلمات مذکورہ بگذرد سے گونید در ہمان ایام و غیر آن چون زن محمد علی خان بنا بر قرابت قریبہ کثر در خانہ اش سے آمد مظفر خنگ اورادیدہ میل خاطر سے بطرف او داشت بعد از آنکہ بیوہ شد بحسب شریع با او کحل نمود و العہدہ علی العالمین و الراویین *

ذکر سنا ز غنی کہ فیما بین گورنر عماد الدولہ مسٹر شنگھو بہادر جلاوت جنگ و جرنل کلاور شہداد یافتہ در ہمان او ان جرنل مذکور بعالم آخرت شافت بسبیل جمال بقدر اطلاع احوال *

چون گورنر و جرنل را با ہم سنا ز بحثہا سے شدیدہ رو سے داد و مراسلات ہر دو متضمن شکایتہا سے بہد گیر بولایت شان حضور پادشاہ و کہنہی رفتہ جوا بہا سے آمد در سال سوم از وز و جرنل کہ در ان او ان کرنل منس مردہ بود خطے از ولایت رسید و نش مشعر بر رفتن کہ بر جرنل بولایت بود و در ان نوشتہ بودند کہ گورنر بہر گاہ بولایت آید بعد خود جرنل را گورنر کردہ بیاید و دوستان جرنل با نوشتہ شد کہ الحال گورنر جرنل بولایت سے آید و گورنر سے کلکتہ براسے شہر مقرر شد جرنل انتظار کشف احوال خط گورنر نکشیدہ گمان برد کہ براسے سن حکم گورنر سے آمد و دو کرنل خانہ بر کر سے گورنر شست گورنر دین خصوص اور تحقیق نمودہ مجرم گردانید و جرنل کہ مزاج تند سے داشت از کشیدن انفعال تند تر گشتہ تنحسان سبک جواب و سوالہا غیر لائق نمودن شروع نمود گورنر جرنل بمذالطہ قوم خود کا فرما گشتہ ممیز جواب و سوال طرفین علیٰ عدالت پادشاہ سے را مقرر ساخت انہا حق بطرف گورنر در یافتہ جرنل را معاتب ساختند و بخشش را از پایہ اعتبار انداختند گورنر جرنل بہادر باین صورت بر مرتبہ و مقام خود قائم ماند و جرنل خجالت عظیم کشیدہ از شدت کدورت چند روز بخانہ خود انزو اگزید و از فرط غصہ بیمار گردید چون بسیار پیر بود از ہستلا سے غم و غمہ پر مضحک گشت و با ہمان خطوط چون گورنر را حکم انعقاد بابے بے کہ باز زد سے خواست از ولایت رسیدہ بود گورنر مجلس شاد کہ خدائی خود ترتیب دادہ جرنل را اول از ہمہ در ان مجلس دعوت نمود و او از کثرت ملال و ضعف مزاج امتناع نمودہ اجابت نکرد گورنر خود بخانہ اش رفتہ بہما جت آورد از ملک بسیار کہ در محفل شاد سے نمود مرض جرنل بعد معاودت بخانہ از دیاد پذیرفت و ڈاکٹر سے کہ خاص جرنل و او را از ولایت بنا بر احتیاط ہمراہ خود آوردہ بود در مداو او تدبیر خطا نمود ہر چند جرنل مانع بود کہ حقائق بعمل نیاید و سبالغہ نمودہ و با حقائق فرمود و جرنل بحجہ احقان جان بجان آفرین تسلیم نمود و طرف مسٹر فرانسس از مردن جرنل ضعف قو سے بہرسانید و طرف گورنر قوت گرفت ہر چند مسٹر ہو لیر کہ بعضی کرنل منس آمدہ با فرانسس اتفاق داشتی در زید اما طرف فرانسس بنا بر علوم مرتبہ گورنر و شدت ہوشیارش قوت نگرفت بحجہ مردن کرنل منس طرف جرنل ضعیف گشتہ سرداران بہت نشان جرنل کہ خلاف را گورنر بود و تغیر شدہ بودند بعد مردن جرنل خود معلوم کہ بہ حالت بہرسانیدہ و پاشندہ مخصوص کہ مسٹر پوشٹو از لکنو و نوک از بنارس و شیخ از عظیم آباد و گوران از مرشد آباد تغیر گشتہ مسٹر لٹن براسے لکنو مقرر شدہ رفت و در بنارس مسٹر گرام منصوب گشت و مسٹر لاسا صاحب کلان عظیم آباد گردید و در مرشد آباد مسٹر بیر دار المہاسے یافت و را جہر گراس

کہ بعد گشتہ شدن پدشہس بہاگ تلبہ و استمالت و ہم بنا بر استرفاضا کے خاطر جنرل بدیو اسے مبارک الدولہ مقرر گشتہ بعد از ان
 پاس رضا جوئی جنرل بدیو انی خالصہ بکالہ با وجود عدم لیاقت مبالغہ گشتہ بود پس از انتقال جنرل بلکہ بعد مردن کرنل منس مغزل
 و خانہ نشین بود حسب الامتداد مانی بک بدیو انی نظامت مبارک الدولہ مقرر گشتہ او اسط حادی الثانیہ سنہ یکہ از یکہ و نو
 دو و در رسید و مظفر خنگ از مردن جنرل انصاری کے بسیار دوستی و سبکی و کار او پدید آمد و گویند کہ گورنر بنا بر بعضی اوصاف مظفر
 اعظم را ہم براونداشت لہذا از فوجدار کے و عدالتی کہ بسبب جنرل مع نیابت دیوانے مبارک الدولہ برای او مقرر گشتہ بود مغزل
 و صدر الحق خان را بکار لاسے نہ کر مامور فرمود اگر چه صدر الحق خان را ہم سے شناخت کہ از عہدہ اینقدر کار با برہے آید لیکن چون
 از ابتدا سے در و گورنر این بار و اقتدار او کہ گورنر کلکتہ کر دید مجاورت آستان دولت او گزیدہ در انقلابا ہیچ سوا مل نہ گزیدہ
 و دولتمندان قدر شناس را پاس حقوق خدمت و اخلاص از جملہ ضروریات سے باشند تدارک خدا تش باین غنایت زیادہ
 از لیاقت فرمودہ اورا مغز و مفتخر ساخت و بر کردیو اسے مبارک الدولہ کہ در اس را چند روز پیشتر فرستادہ رقم غزل برنا صلیہ
 مظفر خنگ کشید و مبارک الدولہ بزرگداشت کہ تادرو و صدر الحق خان عملہ فوجدار کے عہد مظفر خنگ را بحال و شتہ تحت
 فرمان خود نگہدار مانی بک کہ این روز ہارا از خدا سے خواست سرگرم امور مرجوعہ گردیدہ خواہان آن شد کہ صدر الحق خان را
 نیز از نیابت مبارک الدولہ متع دار و بلکہ اگر میسر آید فوجدار کے و عدالتش را ہم بدست آر دبراسے ہمین کار دیوان خانہ
 خود را بکلکتہ فرستادہ با گورنر و خواستہا آواز نہاد و در اتقلع صدر الحق خان از نیابت نظامت مبالغہ ہانود و چند روز جواب
 سوال رد و قبول از طرفین در میان بود آخر انچہ مر کوز خاطر گورنر بود بانکہ پاس خاطر مانی بک و مبارک الدولہ تقریافتی تبادلت
 بیت و ششم جہاد کے الثانیہ صدر الحق خان وار دہر شد آباد گردید چون مرد سادہ بود و خرافت پر سے ہم برا و دست قیام
 و تمثیت امور بلکہ قیام و قعود و ورود و دربار و حضور مبارک الدولہ حرکات سبک کہ دلالت فاشے بر خرافت نماید لعل
 مے آور و دین جنت و نظر با خفیف و بے مقدار گردید آقا محمد علی نام مغلہ ولایت زارا گویند بعد اخذ مبلغ لغو فوجدار کے
 عظیم آباد و آؤا عبد الرحیم را بعد الت اسجا مقرر ساختہ بود فوجدار نہ گورنر نیابت سبک مغز و تنک طرف و در چند روزہ حکومت اغرہ
 آنجا را نہایت عاجز و حیران ساخت و خود را بے نام گردانید

ذکر شروع منازعات و مشاجرات جماعہ انگلیشیہ با سرداران کمن میاشدن باب الفلح حوادث فتن

بالا ہے را تو کہ بعد انتقال را جہ ساہو بجا سے او مستوے گشتہ مالک ممالک مرہٹہ بود و ذکر او در ضمن احوال و کمن آن قدر
 کہ با جمال معلوم فقیر گردیدہ انشا و فقر تقاضے خواہد آمد چون بمرگ خود در گذشت پسرش قائم مقام او گشت رگناتہ را و برادر
 بالا ہے را و را بابر از زادہ اش کہ پسر بالا ہے را و بعد پد فرماں روا ممالک مذکورہ بود منازعتے رویدادہ مقید گردید و در
 عین قید با مستحقان خود سیاحتہ خدیج و دغابرا و زادہ خود را گشت و بجا سے او نشست و سرداران ملازم آن و وہان
 اختلاف پدید آمدہ بعضی طرف رگناتہ را و گرفتند و اکثرے زن پسر بالا ہے را و را کہ عالمہ بود لبر و بر داشت علم منازعت
 برا فراشتند و بر رگناتہ غالب آمدہ باز مقید شس نمودند و بعد از ان بطوریکہ مرخص رگناتہ نبود و خود را لبر و بر داشت
 اتفاق و آشتی دادند و فرصت یافتہ بر رفت و با انگلیش صاحب کوسٹھے مینائی ساختہ در حمایت او نشست و ہمت
 نمود چون اکثر جاہا سے صاحب المسالک بلکہ کل ممالک ہندوستان در تصرف انگلیشیہ ہمین قسم درآمدہ کہ دوسرا یکٹ ملک

باهم نراسم هم رسانیده یکله بانها پیوسته داین جماعه را برادرش انجادالالت نمود و بعضی سرکرده های آنجا را که
 با او توسل داشته از محاصرتش بوده اند با عانت خود و اینها کشیده و انگلیشیه قول و قرار چند خاطر خواه خود اول یا او نموده و
 چند موافق قرارند که بر سر برده اطلاع تمام بر او ضاع آن ملک و ضوابط و قواعد آنجا بهر سانسند و تا این مدت در ترسیت فوج و
 تقویت ارکان خود کوشیده بعد از آن آنست که تخیل متصرف در آن دیار شدند اگر او بهوشیاری با اینها بسر برد چون انا
 در مقابل اند با او نگاه میدید بعد مرورش لطیف اولادنا خلفش ملک مذکور را بدو نماند و کاشش متصرف میشوند و بنوعی
 کار می کنند که الزام بر ایشان نماند و در خرابی خلق آنجا خصوص اقویا از دست مردم همان دیار بعل می آید و ابلهان
 دست نشان ایشان قیامت این امور نفهید و در استیصال امثال خود بخوشنود و آرزو می کند تمام میگوید خند انگلیشیه
 خود تحمیل آنها نموده آن ابلهان را بدست سهام ملام عقلا میسند و ولایت میگردانند و آنها خود را کاردان تصور نموده میجویند
 و میجویند بعد زمانه خند تخم ستمها که کاخسته اند بیار آید مواد مکافات و انتقام آنها میگرد و بغیر و شست زریک اند و خسته اند
 هوس غرت و جاه بهر رسانیده تعدد معاملات عظیمه می نمایند و ملک ویران شده را دیران ترک کرده بدام خسارت می افتند و انداخته
 سابق را در عوض این نقصان لاحق بخیرانه صاحبان انگلیشیه رسانیده فقط حامل غلظه می مانند و این مقتدران مفتخر بعد عالم
 سوز و دبال اند و زبیر خسارت خود آن زمان آگهی یافته اند امت می کنند و در آن وقت آن پشیمانان سوخته
 بحال آنها نمی کنند و این بیت مشهور عربیت دید که چه کرد مردم که خرد او مظلوم بود و دیگر می زرد مطالب حال آنها
 میگرد و القصه صاحب بنیای این احوال را بگورنر عماد الدوله مستر شنگ بجا در نوشته الظلم داد و منازعه میباید
 قوم فرانسیس با جماعه انگلیشیه از قدیم الایام و الحال تبارک بنایر عانت مردم امریکارو می داده و مردم امریکارو هم قوم انگلیشیه
 و از سه چار صد سال در امریکارو ارض جدید و نیای نو عبارت از وست اقامت و زریه و بوضع انگلند بود و با شتر تربیت اولاد
 و صرف اوقات و موت و حیات در آنجا مقرر ساختند اما تابع حکم پادشاه انگلند و مطیع او بودند از چند مدت که زیاده از چار پنج سال
 نخواهد بود و بنا بر زیاده طلبی معمول سر از اطاعت پادشاه خود باز زده جنگیدند و ارباب حل عقد یعنی اصحاب کونسل آنجا را که از طرف
 پادشاه بوده اند کشته برای خود رکسی بطور کونسل مقرر ساختند و با افواج پادشاه خود مکرر مصاف داد و غالب آمدند و پادشاه
 و کمپنی خسارت کرد و پاکشید فرانسسیان بنا بر کینه دیرینه با انگلیش بد مردم امریکارو بنا بر تالیف قلوب آنها صلاح امور دیدند
 و گوهر و باروت و توپ و بندوق و غیره با محتاج حروب بانها رسانیدند پادشاه انگلیش رنجیده با آنکه مدت صلاح یافته بود و پادشاه
 فرانسیس هم خجسته شروع نمود و جماعه انگلیشیه را در سهند وستان از اکثر فرق خاطر جمع گشته اند که اندیشه از طرف مرسته و حقیقت
 در خاطر خلیفه چه حیدر نایک ده و دوازده سال قبل ازین با انگلیشیان تبقریه جنگیده و غلبه خود در کمن بر اینها ظاهر ساخته
 بود و مرسته چون خجسته گریز دار در در سه ده بار میجنگد و میگریزد و فوج را که در تنگ و تاز برابر با آنها نباشد از طرف قوت و
 جمیع ما محتاج عاجز و لا علاج می سازد ازین مر خجسته او را هم انگلیشیه دشوار می دانستند و نیز معلوم داشتند که حیدر نایک
 را راستی با فرانسسیان بهت لنده امقدمات گورنر عماد الدوله مستر شنگ بهادری که با عقل این قوم و نهایت دانا و شویار
 است ساختن بارگناته را و دیر دامن خجسته جنگ مرسته بمقتضای نظر و در بین نهایت صلاح دانست و خواست که افواج
 انگلیشیه بطرف دکن بنام عانت رگناته را و برود و او را با خود گرفته سرداران مرسته را دلالیت بمصالحه و موافقت خود نماید
 و بر رگناته را و آنچه تمنا می آید در خواهد اگر آنها اطاعت نمایند هم از رگناته را و و هم از رگنالهانش عهد و پیمان می

دو عہد سے حسین رسیدہ یکجا شود و باتفاق در اعانت رکھنا تہ را و او اعانت سرداران و کمن کو شیدہ حسب الحکم کو نسل اعلیٰ اور
 مسٹر الیٹ کہ در جائہ انگلیشیہ و ہندوستانیان مثل او در صدق مقال و حسن احوال کم کسے شاہد گشت سفارت نامہ کو بر ملک
 حسین گشت تا تجدید عہد و بوجہ رسائیدن باقیات زر میر و سود ہو سبے وغیرہ اولاً در گم ہو سکہ را خوشنود نمودہ برگرد و دیگر
 کلان دار الملک رگم ہو سکہ کا سدار صوبہ براہیئے عم راجہ ساہو است کہ با مہابت خبک می خبکیدہ آخر مصلحہ انجا میدہان
 مصلحہ را انگلیشیان سلم دہشتہ با اولاد او نہ کاویدند اما بنا بر مشاہدہ غلبہ خود در دادن زر نقدیکہ مہابت خبک معین و ستر نمودہ
 یکجہ دار و مرز سے گذرانید چیز سے دادہ قلیلے را باقی سے دہشتہ و آمد و رفت سفر اما بر سبیل دوستی از طرف آہنا و تقاضا
 بقایا البہولت سے شد غرض از فرستادن مسٹر الیٹ و تجدید عہد آنکہ اولاد و اتبیل رگم و راحت با شکر کے کہ بیک کمن میر و
 نکر وہ فتنہ در بنگالہ و عظیم آباد بر پا کنند چون رگم و اولادش کہ بنی اعوام راجہ ساہو و مدعی مرتبہ و مقام او بودہ اند و بالاجہ
 بعد فوت راجہ مذکور بنا بر اقتدار سپہ سالار سے کہ داشت خود قالیض ملک و دولت راجہ ساہو گشتہ اینہار ارجا سے او نہ نشانیہ
 از اولادہ بالاجہ را و در سرداران آخا بیدل بودہ اند بنا برین مو دہو سبے و اقوان و اتبیل اور اسفند گشتہ تجدید عہد نمودند و
 عبور تکرار گشتہ آتش فتنہ در نواح بنگالہ و عظیم آباد نہ افروختند اما مسٹر الیٹ چون در عین برسات قطع مسالک کو ہستان
 نمودہ را ہما پیو و در جلش ہم رسیدہ بود در اثنا سے راہ قدم بود سے آخرت گذشت و برادر مسٹر انڈرسن کہ ہمراہ مسٹر
 الیٹ رفتہ بود تمام سفارت و رسالت نمودہ از راہ عظیم آباد بہ بنگالہ و کلکتہ برگشت فقیر کہ از دہتا با گورنر جنرل ہشتنگ بہادر
 آشنا و برک حصول مدعا سے خود ہمراہ کرنل گاڈرڈ کلکتہ رفتہ بود سہ چار نوٹ ملاقات نمود و گورنر جنرل بہادر یک مرتبہ پرسید
 کہ صاحب گاہ سے بدکمن ہم رفتہ اند سبہ گفت کہ رفتہ ام اما براحوال آخا اند کے با جمال آگاہم و از کرنل گاڈرڈ معلوم شد کہ میخواہ
 فقیر را لازم خود گردانند اما مشروط بہ و کار سے آنکہ بطور میر نشینی امور دارالانشاء و فقیر رجوع بودہ بل ملاحظہ و اصلاح این اقل الامام
 صورت ارقام نیاید دوم آنکہ سفر سفارت بدکمن ہم بفقیر تعلق باشد نیدہ کار دوم را بخوف پیر سے و دور سے از عیال و فقا
 و نحو سے از تعلیل قدم والدہ کہ ایشان را الفتی سخت با من است انکار نمود و بہر صورت چون رفائی و آب و دانہ بدکمن در
 نصیب من نبود میر نہ نیدہ را بر کار یک سفر کلکتہ کردہ بودم جیرتے سے داد و کرنل گاڈرڈ فقیر را بمسٹر الیٹ سپرد و خود
 روانہ گردید آن عزیز سراسر م سے و صورت در پانزدہ روز خط گورنر جنرل نویا نیدہ و خط خود بہ کونسل عظیم آباد و سپارش بسیار
 قوے بمسٹر اندرسن کہ در ان زمان از کونسل یہ ما سے آخا با او نہایت آشنا و نوشتہ دادہ مرخص عظیم آباد نمود و کار من صورت
 گرفت درین بین مسٹر اندرسن را بر دار کونسل ضلعہ کلکتہ خواندند و مسٹر گولڈنگ بولایت رفت و کار صورت گرفتہ فقیر
 بر ہم شد تا بعد ازین چہ قدر باشد تتمہ احوال بدکمن کہ افولج انگلیشے راجہ رویداد انشاء اللہ تعالیٰ بعد ازین خواہد آمد اکنون
 بر سے از حالات کلکتہ و بنگالہ بنا بر تقدیم آہنا نگاشته می آید +

ذکر حلت بنی بیکم دختر الیہ بیکم و صدر الحق خان و بعضے از ماجرای مرشد آباد و لو حق آن

بنی بیکم دختر الیہ بیکم کہ ذکر آن بقدر سبب گذشت بیت و یکم شعبان سنہ یکہزار و یکصد و نود و سہ ہجری سے در ایام مغرولے
 سفر خبک در گذشت مرض افزا طاعون سے طمٹ داشت کسی با و دوائے داد کہ جس مغرولے نمود و جمیع مجار سے
 طبعیہ نیکر وید آخر وقت کہ نجارات رویہ دل و دماغش را فرو گرفتہ بود و مغر خبک دوائے مقو سے قلب و دماغ داد و سود

نکر دواز دنیا سفر گشت احوالش کہ فراوان بود در ظاہر بنا بر احتیاط زیر مہر مظفر خبگ آمد عندا تقسیم سموع شد کہ بورتر رسید اما کسے احوال و جواہر معروفہ اور در قسمت نذید و العلم عندا عندا الخیر المجید و صدر الحق خان کہ مر و عمر دائم اگر سنہ بود و اغلب اوقات احوالش متغیرے گشت یکسال و چار ماہ و بیست و پنج یا شش روز بنام حکومت فوجدارے نمود و نور و چندی قعدہ سنہ یکہزار و یکصد و نو و صد و اسعے حق را البیک اجابت گفتہ بعالم آخرت شناسد متحفظ نہاند کہ صدر الحق خان از مردم گجرات و قولہش در بلدہ مذکورہ اتفاق افتادہ باید رخو و بشا جہان آباد آد چون ایام حیات پدرش سپرے گشت و در شاہجان آباد روی بہبود و نذید عازم مرشد آباد بنکالہ گردید و در سلک ملازمان مہابت خبگ منسلک گردیدہ بعد قاضی مظفر علی خان داروغہ عدالت گشت در ہنگام آشوب مرستہ لبغارت و کمن نزد سرداران اسخاقت و مور و عنایت طرفین درین اسفار گردیدہ جمیعتی بہر سائید و بقدر رسالہ یافتہ نام و نشانے پیدا کرد بعد مہابت خبگ در عصر ہر یکے از متناہیان بہان حالت بود در نیابت مظفر خبگ حکومت بہا کلیور یافتہ بعد چند سے تغییر گردید و ہنگام در و گورنر جنرل ہشتنگ بہادر در دولت اورا محکم گرفتہ مجاورت نمود و بعد حصول این فوجدارے و خطا بہاے امارت جہان فانی را و داگتہ سافرت راہ آخرت نمود

ذکر تعویقی کہ در تجویز خدمات نیابت مبارک الدولہ و دیوانی او و فوجدارے و عدالتش روے دادہ آخر بہ مظفر خبگ مرجوع گشت ❖ ❖ ❖

چون گورنر جنرل بہادر اوضاع مظفر خبگ ظاہر نے پسندید و منی حکیم نیز خواہان اختیار او در امور نظامت و مصارف شست و مبارک الدولہ گاہے این طرف و گاہے آن طرف بنا برین بعد نبوت صدر الحق خان در تعین و تجویز خدمات مذکورہ تعویقی رویداد گورنر جنرل ہشتنگ بہادر کہ قدر شناس لیاقت ہر شخصے از اشخاص است علی ابراہیم خان بہادر را کہ فی الحقیقہ قابلیت انتظام امور عظیمہ دارد و در ہر کارے چنانچہ باید ذہن و دقیق اورا ہے بر دلائق این کار دانستہ استخراج او نمود و بمشربیر کہ صاحب کلان مرشد آباد و از مخلصان خالص الوداد گورنر جنرل بود بر گناشت و خطے علی ابراہیم خان بہادر ہم بواسطت او در ہفتسار قبول عدم قبولش ابلاغ داشت علی ابراہیم خان بہادر اختلاف آراے ارباب گنیت و انصاف مزاج خود با اشخاص این زمان و مبانیٹ طبیعت با خدمت فوجدارے این اوان کہ در حقیقت کو توالی و متضمن زجر و توبیخ و قتل و کشتن و حبس و قید مردم اغلب بلغون و گمان و انتفاع از ان نخصر با تمام و اند اسے خلق خدا کہ مستوجب خسران دنیا و عقبے است دریافتہ علاوہ آن استر فاسے اصحاب انگلیشیہ کہ ارباب حل و عقد ہر ضلع از اضلاع دہر مکاسے اوانگنہ جنس سند خان از حد مقدور خود دیدہ و قعد امور مذکورہ بر ذمہ خود دشوار دانستہ عذر ہاسے معقول خواست و مشربیر و گورنر جنرل را از خود خوشنود داشته از قبول کار مذکور ہر باز زد چہ سیداشت کہ بناے کار ہاسے صاحبان بنا بر استر فاسے چندین کسان و اختلاف آراے ان پادیا و نیست چہا کہ در ہر کار و بود اکبر کار گزار و استر فاسے چار پنج کس کہ ارباب حل و عقد کمیٹ اند و اقبال ہر یکے از آہنا کہ دہ بیست کسں گیرے شونہ ضرورت تا چند روز این کسں ابروے خود نگہداشتہ جارا گرم کنند و بکار یکہ مامور است اند کے باطنیان بگذرانند و این امر الحال کہ اختلاف آرا و افتراق طبلان در ارباب انگلیشیہ رایج گشتہ و مشوع یافتہ از متعذرات است و طبع غیور سلیم متحمل مکاسبے کہ از لوازم اختلافات و افتراق مذکور است نمی تواند بود و قطع نظر از حفظ آبرو و خطر عینے باین کسں بلغون است چہ ہر گاہ یکے از عظماسے از غم بزرگے

دیگر با اونا خوش باش در زمان تسلط خود خدا سے دانند کہ این بیچارہ را بعض کینہ با سے دیرینہ در کدام بلیہ اندازد و جهت
خمدہ بخرا بے این دیار و معاملاتش و ہلاکت و فحاکت مردم اینجائے کہین اختلاف است کہ الحال در سروران انگلیشیہ کہ لک
و عالم این ممالک اند جارسے و سارسے گردیدہ و جہات دیگر ہم است کہ انشاء اللہ تعالیٰ در خاتمہ این کتاب و ذکر احوال و
اوضاع اصحاب انگلیشیہ غریب بہمت ارتسام نے یاد شاید کہ گورنر بہادر بنی بیگم ہم کہ خدایان حکومت مظفر خجک نیست
در خلعت او در معاملات نظامت نمی نوید نوشت کہ اگر کار با اختیار خود میخواستہ علی ابراہیم خان را راضی باید ساخت تا عباد
او کار با اختیار شمانگہ اشتہ آید بنابرین منی بیگم و مبارک الدولہ منت و سماجت را از حد بدر بردند و اینہا سے گفتند کہ اگر
اندیشہ از ما دارید چلکا نوشته میدہیم کہ بیچ امر سے بے اذن و رضائے شما بلکہ دخل و کار با کنیم و اگر اندیشہ صرف ترسے
برای برآمد بعضی کار با باشد کہ مظفر خجک خلل اندازے بقوت دولتی کہ دارد نماید و شما از عمدہ ادا سے آن عاجز باشید
است و نوشته میدہیم کہ ہر گاہ حاجت شود ما بمصرف برسانیم و شمار او انگلہ اریم علی ابراہیم خان قبول فرمود ❖ ❖

ذکر رسیدن حکم ولایت انگلند متضمن اعطائے کار فوجدار مہاراجہ مظفر خجک و
سے نمودن مسٹر ڈوکریل و مسٹر فرانسیس برائے او درین کار و پذیرائے
یافتن در کونسل و قبول نمودن مظفر خجک بدون اہمال و درنگ ❖ ❖

مسٹر جان برشتو کہ جوان ہوشیار و دوسہ سائے بعد فوت شجاع الدولہ در زمان اقتدار ظل کلا درن بحایت
او صاحب اختیار کار با سے صوبہ اودہ و الہ آباد دار الملک برطان الملک و اولادش بود بچین سلیقہ خود و خیرے
اصف الدولہ لہ پہ شجاع الدولہ و مختار الدولہ نائب او ملک بنارس و غیرہ کہ در قہد لہ راجہ بلوٹ سنگست برہے
کمپنی گرفتہ اختصاص داد گورنر اورا بعد فوت جنرل مذکور از کار مستطو مغزول ساخت برشتو سے مذکور بعد مغزولے
چون زر سے ہم تحقیق نمودہ و کار کمپنی ہم بخوبی سے انجام دادہ بود و قاصد ولایت خود گشتہ روانہ گردید تا کار با سے خود
از انجا درست کرد و بیار د اگر چه قبل از رائے شدن او جنرل و غیرہ احوال کار گزار سے و ہوشیار سے اور ان سفارش
بولايت خود نوشته بود و در غیبت او بعد روانہ شدنش حکم ولایت متضمن بحال داشتن او بکار ما مور سابق و تحسین و
آفرین اور رسیدہ بود و ہم کہ در انجا رسید حسن خدمت گزار یہا سے خود ظاہر گردانید حکم مجد سے برآ خود و حکمے
برای بحالے فوجدار بنام مظفر خجک ہم سبب جنرل مذکور و بعضی از خلصان و کلا سے او کہ در انجا بودہ اند حاصل نمودہ
ہمراہ خود آورد و چون محاربات دکن و مغلوبے بعض افواج انگلیشیہ در انجا بوقوع پیوستہ بود مسٹر ڈوکریل کہ پیشتر در انجا
ضلع پورینہ و درینولا بعد فوت مسٹر الیٹ دیوان خالصہ است و مظفر خجک با او ہم توسل دارد و اسطہ مہلح ذات البین با گورنر
و مسٹر فرانسیس گردیدہ ہر دور انہا مید کہ این وقت مقتضی سازخت با سجد میگردد نیست بعد انتظام و غلبہ بر اعدا انجہ در خاطر با
بگذرد و بعل بانی آورد و مسٹر بارول کہ با گورنر موافق و متعبد بود باز زدے از گورنر یا بنابر بعضی غرضہا سے دیگر مازم ولایت
بود بضرورت در میان گورنر و مسٹر فرانسیس میرش و آشتی بشرط بعضی رضا جوئیہا سے مسٹر فرانسیس بعل اندازان چلے
بود و انکا فوجدار سے نیابت نظامت برائے مظفر خجک کہ گورنر بیاس خاطر او قبول نمود و مظفر خجک بخدمت مذکورہ
بعیت و دوم ماہ صفر سنہ یکہزار و یک صد و نو و چہار ہجری بموگر دید و آب از جو رفتہ اش باز آمد معتد سے

از زبان سید محمد خاں کہ درین زمان مقرب تو سے از مظهر جنگ نثار دو محرمیت او ہم بر تہہ است کہ بیچ امر از امر مظهر جنگ
برادر پوشیدہ و پنهان نیست فعل سے کہ وہ کہ بر اسے حصول این کار نذر و دعویٰ با حضرت و اہلب العطا یا نمودہ بر نکات کے از کلام
بدست خود نگاشت کہ اگر یازبان کار سرافراز شود و دوازده ہزار روپیہ نذر خدا بار باب استحقاق رساند و عجب ترا کہ الی اللہ ان کہ شروع
سال نو و پنجم از مایہ دوازدهم است و یک سال منقضی گشتہ کہ مطلب خود کامیاب گردیدہ ہنوز نذر و عہد مذکور با پافا نرسیدہ
سید محمد خان مامور بود کہ اگر بعد حصول مقصود بنا بر اغراض راتفاق سے از ایفا عہد رو نماید شاہجہر و غنت گلو سے مرافق شدہ
خواہید گرفت و بالمش خواہید رسانید خان مرقوم حسب الامریا دوسرے ہانمو و اما سو دگر و عذر ضیافتہ سے مبارک الدولہ و تعمیر
عمارات نشاط باغ و نوساخت و مصارف ضروریہ دیگر نیز ہم خود در میان آوردہ تالی سید محمد خان نمود کہ شہازمان خود بر آمدید میں
ماندہ ام باید دید تا کہ ایزد تبار وستی و توفیق ایفا و ایشار این زنگار مت فریاد سجان اندازم باین بسط طوع و الم وجود لیسہ
کہ در یک نوع بشر چہ قدر تفاوت و تمخلف در اخر جہ و طبائع آفریدہ یکے نہ ہین نوع این عزیز مقتدر است کہ برین کار چہ قدر طمع و
آرزو دارد و یکے علی ابراہیم خان است با وجود آنکہ در توسع ہنر یک مظهر جنگ نمی تواند شد اما جہتی دارد کہ او را سروران زمان
و حکام عصر نسبت و آرزو ہین کار سے سپردند و او دست رد و پاس سے استغنا بر سر و سینہ این کار زدہ قبول نفع خود و دلک فہم
الخائق النور و دجل و دور و قبل ازین محمد ارج خان خلت اکبر قلیخان پد رزن راج الدولہ کہ محل جوشش در ذکر وقائع ایام بہت
گذشت تباریخ ہم محرم شروع سال نو و چہارم از مایہ دوازدهم ہجرت بر حمت حق پیوست و چہار دہم ربیع الاول سنہ مذکورہ خیر الہم
سیر کاظم خان مرحوم برادر میر محمد جعفر خان عمو سے مبارک الدولہ کہ در محل سکنی داشت بجا رحمت ایزد سے رفت بیمار سے در محل
بہم رسانیدہ چون احوال خود زبون دید بر شد آباد بر اسے ما و آمد قائد اجل براہ آخر تشن لالت نمود و در مقابلہ پد و برادران
خود مدنون گردید مرد خوبے بود و اخلاق حمیدہ داشت اگر چہ غنائے از سفاہتی نبود اما گویا مصدق حدیث شریف اکثر اہل محنت
بلہ بودہ است اللہم اغفر لہ و ارحمہ

ذکر موقوف شدن کونسل از ضلعہ عظیم آباد و درآمدن ضلعہ مذکور بہ تہہ مہاراجہ کلیان سنگہ
وراجہ خیالے رام بجنس تقریر و سلع و تہہ سیر راجہ خیالے رام و تالیید خائق بلاد و عباد
در اوسط سال نو و سوم از مایہ دوازدهم ہجرت مستر ایوان لا صاحب کلان عظیم آباد بنا بر بیغے حیات از کار و مرتبہ خود مغزو
گشتہ بند راج و از اسباب لایت رفت و مستر مگسول کہ تالی مرتبہ مستر لا بود کار با سے ضلعہ عظیم آباد و اتفاق کونسلایہ ہاسے دیگر
سے نمود مسترنیک از جگہ کونسلایہ ہاسے مزاج اما نہایت ہوشیار و در حایت و طر فدار یہا صلب و سخت بود و دیوان اورام کوچن
لے عجب اعوجاج و تنگ نظری در طبع خود متشیخت داشت و مسترنیک در جمیع امور کا اورا سے پسندیدہ و از عہد مستر لا باراجہ
خیالے رام و بعض دیگر کہ بسبب ہشفاق و افتدار مستر لا رجوع بہ مسترنیک دیوان او کمتر داشتند کشیدہ خاطر سے بود مسترنیک
چون توسل بہ مستر بارول سردار کیت داشت و گورنر جنرل بہادر پاس خاطر مستر بارول بسیار سے نمود بر کونسلایہ ہاسے دیگر کہ باب
در معاملات ضلعہ عظیم آباد نہایت اقتدار و اختیار بہر سہانیدہ ہر چہ بخو است سے توانست راجہ خیالے رام بضرورت بعد فتن
مستر ایوان لا با و آئین شش نمود و بعد ایشال زرگیر در تہہ برگنہ ہا زو خود خوشنود نمودہ صاحب مدار معاملات برگنہ چین پور
و سہرام و سرس کتبہ گردید بر برگنہ ہاسے مذکور رفتہ بکار خود اشتغال و زرید چون زر ہا موافق وعدہ نرسید مسترنیک

برآشفقت و بایام لوچن که کینه دیرینه باراجه مذکور داشت در او اسط سال مذکور با او کاوشها آغاز نهاد و از خدا درام لوچن کار بجای
رسید که راجه مذکور بر جان و آبرو و خود ترسیده و اغیر رفتن بگلگت در جمیع کجور نریها در نمود اما برآمدن از عظیم آباد بنا بر کینه خود
شخص مذکور متعذر دیده بار سال عرائض احوال خود در حضور گور نریها در ظاهر ساخت و معروض داشت که اگر طلب حضور بشوم ازین
جلائے سب زینهار دستگار سے یافته و لخواهیا بطور خواهم رسانید چون مهاراجه کلیان سنگه سپهر مهاراجه شتاب را که بسبب
غفلت و نارسائی ماحر و م از اقتدار گشته در کونسل وجود مطلق بود و از کونسلیه با ناخوش و دین خصوص عانت راجه خیالی رام نموده
عرائض متضمن تائید و تصدیق اقوال او بگور نری جیل بهادر نیز نوشت گور نری جیل بهادر برین ماجرا و قوت یافته راجه خیالی رام را بحضور
خود طلب داشت راجه مذکور دستگار سے خود ازان گرفتار غنیمت شمرده عازم کلگت گشت اگر چه نیت خوشه نداشت اما چون به
است و ملک درین زمان بچو کارکنان را میخواست و در انجا رسیده مورد عنایت گور نری گردید و احوال اختلال متاعلا ضلع عظیم آباد و جانیها
رام لوچن و اسخائے ظلمی که از و متوسلان او و علمه فوجدار سے بر خلق این دیار رفته و میرفت ملاحظه نمود گور نری بعد اطلاع بر حالات
مسائل و اختلالات این ضلع با آنکه قیاس کار نمی کرد که از اقوام خود باین حد اخلاف و زریده بگفته راجه خیالی رام کونسلیه را
معزول خواهد نمود و خلق خدا از ابتلائے حکومت و فرمان دهی و رضا جوئی علیه اتباع چندین حکام فراموش و مبتلا به دشواری
راجه خیالی رام و طلاق بیان او با آنکه زر کے داشت و در تحصیل این مرام مصروف نرسایند متمسکات او را گور نریها در پذیرفت
نمایند اما این نهاد بر آنکه اصلاح او گذشت و به نیکو بیانی راجه خیالی رام از دحام مملد ازان موقوف گردید و جمیع معاملا ضلع عظیم آباد
باعتبار راجه موصوفت فوض شد راجه مذکور بفر حقوق سابقه مهاراجه شتاب را و تهاق لاحقه راجه کلیان سنگه سنددار الیها ضلع مذکور بنام
مهاراجه کلیان سنگه و تقدیم بعض پرکینه با ضلع مسطوره هم بنام او و بر خیز از پرکینه امیر خود حاصل نموده مقرر و مکرر معاود نمود و از ابتدا سال
نود و نهم از ابتدا و از هم بچو کونسلیه با عظیم آباد معزول هر دو راجه مذکور با نظام این ضلع با موصوفت و خلق این دیار را بمناسبت هم
و یک حکم امیدوار مقبوض شد اما بافتضا و در فکلی بجز دور و در راجه خیالی رام حراج مهاراجه کلیان سنگه با وجود اینهمه محنت جانفشانی که از راجه خیالی رام
بظهور رسید با غوائے بعض منفعت نشان غر و راجه از راجه مذکور محروم گردید و شکایت او بگور نریها در نوشتن و درینجا
با صاحب کلان عظیم آباد و مشرکسول نیز سمایت نمودن آغاز نهاد گور نریها در که دانا سے روزگار و مرتبه دان صفا از کبار هر قدر از خلق
این دیار شریط و دیدن و شناختن اوست مرتبه بهوشیار سے و کار گزار سے راجه خیالی رام در چند صحبت علی ماست علیه در رفته
بود و مهاراجه کلیان سنگه را هم خوب شناسد لهذا سعایت مهاراجه در باره او شنیده بر او خلعت نیابت مهاراجه کلیان سنگه
و مدار المهای جمیع کار با فرستاد ایند قتلای فقا قتلای این دیار با قتلای قتلای سازد تا عامه خلایق را رفا و آرام میرسد
و فساد با مصلح گرداید خف نماند که درین زمان راجه خیالی رام با وجود آنکه نهایت دروغ گو و قول ادلاق اعتمادیت با نیز هم چرخه شتاب
و بعض افلاق شایسته که باید در دشل او هم درین جزو زمان ظاهر و نمایان نیست چه عجب که اگر روزگار صاعدت نماید و دست قدرت
او را بر آید شاید ازان قدر که بالفعل سے نماید بهتر بر آید و خلق این نواح در سایه راقش میساید چند روز قبل از ترقیم این موطور نری
ولایت را از مرسد آباد و از عظیم آباد گشت روز و رو و نصف شب گذشته بود که اندک و جمع بهر ساینده بجهت مملکت نمود صبح علمه
فوجدار سے هجوم آورده قاصد ضبط اموالش شدند چهار پسر صغیر بے مادر اخلافش بودند پدر او مرد و حکام را قاصد و ممانند
خود دیده ترسیدند و بلاش پیچید و در فرغ و اضطراب بودند خانسان آن غریبه متوسل از خوف بازخواست ناخوشانان
عنیت و زریده قیاس شده بران اطفال بهوید و در کار خود درایند و معتقلا بودند راجه خیالی رام و قوت یافته پیاده پا و دید و در فتر

ایام مرقوم رسیده سرایه تسلط آن بیچارگان گردید و لاش آن مسافر حقیقت و مجاز را حسب الامر راجه مرقوم بقضایط اسلام و سنج ایان تجیزه و تکفین نمودند و در زمین از ملوکات خود مدون گردانید و زمین مذکور را وقت قبور ساکنین محتاجین کومنین نمود و اطفال مذکور را که دار فانی را پشت بخت خود آورده عیال خود فرمود و مثل اطفال خود مستعد و جوہ مناسب آنرا گردیده برای آنها معلم و مربی مقرر ساخت الی الاکان آن اطفال در حجر تربیتش جاسے دارند و با سالیسی کمر دارند تا دار فانی ببرد و الا اراده پرورش آنها را دائم دارد و نیز تقابل و توفیقات حسالتش بنیز اید و دیگران را هم بخیرات و مبرات موفیق گرداند بچود و احسانه *

ذکر حاجر که افواج انگلیشی را با افواج سرداران دکن رو داد و بقدر استماع ثبت قیاد

تفصیل این حروب و وقایع دکن فرقتی که با هم در خرب نموده دست و بازو کید گردانیده اند خوب می دانند فقیر آن قدر که لشیرت عوام و تقریر بعضی از خواص که عبارت از سندیان صاحب اقتدارند شنیده و مطلع گردیده درین مصالحت مرسم می سازد و عظیم آباد بودم که اخبار جبار تنها کزل گاؤر دشنیدم شروع آن باین صورت است که چون کزل گاؤر در آیر آباد رسید خبر نفست شکر کس که متعین آن شده بود بطرف کالپه شنیده بجلت شتافت و بآن لشکر ملحق گشت سرداران انگلیشیه با بعضی زمین آن آن نواح و مخالفان را جاسے بوندیل کنند ساخته و عهد و پیمان نموده راه آن طرف را کشته و آنها را نصرت خود داده ساخته بودند لشکر چون چند منزل از کالپه پیش راند از بے خبر کزل نسلی که سردار بالاقدر لشکر و کزل گاؤر و تابع او اما از منترجر بود راه گم گشته عبور لشکر بطرف و در شتی افتاد که چند فراخ از هر طرف آب مطلقا داشت و آبادی هم نبود و موسم عین تابستان بلکه آخرت که شروع برسات میبود و شدت حرارت هوا می باشد بود و دران دشت از شدت عطش و اضطراب فقدان آب سه چار سرداران انگلیشی و قریب بصد و چند نفر بیاده مشهور ببلنگه دوه و دوازه بلکه افزو و سولدادان انگلیشی و لاسی پلاک شدند و بقیه سرداران از اظهار ترغ و شدت طمع و احواج خلق و ازین غفلتی که از کزل نسلی رو داد و نهایت کبیده خاطر از سردار مذکور گشته شکایت بسیار باریاب کمیت ملکه نوشند و کزل گاؤر و نیز شکایت ها و از حار خاطر از و گناشت و نیز دران خط مندرج ساخت که میان من و او صحبت در نمی گیریم ازین سفر معاف فرمایید یا بجاسے او دیگرے را مقرر نمایند و سرداران دیگر با شکایت نسلی مدافع کزل گاؤر و هم گناشته اکثرے با اتفاق نوشند که اگر سلاست لشکر و ظفر بر دشمن منظور دارند کزل گاؤر و را بر و رے این لشکر مقرر فرمایند گورنر و باریاب کمیت نسلی را مقصر و معاتب گردانیده از سالارے لشکر مغرول و کزل گاؤر و را با ناکام منصوب و ده رقم ریاست کل لشکر بنام او نوشته فرستادند بحسن اتفاق قبل از ورود این رقم کارکنان قضا و قدر روح نسلی را از حکومت و ریاست قبض مغرول فرموده از کار فرمائی پیکریش ماطل گردانیدند و ریاست لشکر مذکور من حیث الاستحقاق و الاستقلال بکزل گاؤر و مسلم گردید کزل مرقوم که در حسن خلق و وجود و کرم و سلیقه سپه دارے و لشکر کشته نظیر ندارد و تالیف قلوب و وفاداری میداران راه و نظم و نسق لشکر و وعد و وعید جو اسیس کوشیده قدم جلالت پیشتر گذاشت و افواج بوندیل کشد که دوبار بمناعت پیش آمد شکست فاحش داد و در ملک بیگانه و راه نادیده و هجوم آمد با پنج شش هزار برق انداز و هشت یاده ضرب توپ و قناره و اسباب حرب و کرب در کمال مرده و استقلال دوسه ماه راه بریده خود را قریب بموعدیکه برے اجتماع این لشکر با لشکر بنجی معین بود رسانید اما جنرل کزنیک بغیر در سر دارے و امید نام آورے با اتباع خود که در کمیت و کیفیت از جمعیت کزل گاؤر و زیاد تر بود سبقت در حرب مرسته نموده با تمام فوج مغلوب بلکه بنفقود الاثر گردید و شکست عظیم بر اصحاب انگلیشیه افتاد بانے ماندگان آن

مانند جرنل کرنک و غیره عهد و پیمان صلح با کمال دین دوستی نوشته داده عقبه و مسکن خود برگشتند و کرنل گاڈرڈ احوال بدین موال
 شنیده چون لشکر او پنج اسفار و حروب بسیار کشیده بود و جنگ مرسته که انجوه بسیار داشت از خیرتاب و توان خود سیرین دیده از
 راه بهر عساکر و حرم سردار بزم بندر سورت شافت و خود را محصور آنجا که با اختیار صاحب انگلیشیه است کشیده اند که آر میسر احوال
 را علی ماسه علیه بار باب حل و عقد ملک که درینو لا فرمان فرما سبب جمیع کوششهای سواحل هند اند و همه سروران و سرداران قیم ملک
 هند مان پذیرایشان اطلاع داد که جرنل بهشتنگ بهادر و صاحب کونسل نبئی انکار صلح جرنل کرنک فرموده کرنل گاڈرڈ را با سورت
 بحرب مرسته نمودند در آن زمان که کرنل گاڈرڈ در بندر سورت بود عماد الملک فتنه پرداز که سلطنت هندوستان بلکه تمام این ملک
 بر باد داده آن بے ایمان است و لقب خرابه خانواد که بعد خود نظام الملک و استیصال بقیه اولاد او که در دکن الی آلمان نام و
 نشان حکومتی دارند آن طرف رفته بود مقتدران آن صلح که اندک باداب ایمان و سپاه گرسه و غیرت سرب اند التفات
 بحال و مقال آن بدآمال نکرده از پیش خود را اندن ناچار چون در تمام سوا و بلاد هندوستان جانی نیافت داعیه که معلوم نموده
 دارد بندر سورت و در اینجا مخفی بود بعضی جواهر سرب و خرد و خشن بر آورده ظاهر گشت و کرنل گاڈرڈ در باره او هم اگر جرنل بهشتنگ
 و غیره استفسار می نمود بود اول حکم اقتناع رفاقتش مدد و ریافت بعد ازان نظر بآنکه فتنه انگیز حیل پر داز است و تقاریر
 با سرداران دکن و نام و نسبت بخاندان نظام الملک دار و نیاز بعضی مصالح که شاید عند الحاجة بکار آید و عقد از دست او
 کشید حکم رفیق گردانیدش رفت و کرنل گاڈرڈ او را همراه خود گرفته و سبب بر کسب مصالحش معین کرد و در گناتنه رافتح گاڈرڈ را
 که سبب از سرداران عمده مرسته است بر فاقه فوج انگلیشیه دعوت نمود چون آمد بوعد دارن کجرات او را راضی با عانت و سحر
 امیرالد که کرنل گاڈرڈ بهادر فوج جنگ نمود و کرنل مذکور با اتفاق کاو کوار مسطور عازم تسخیر احمد آباد و کجرات گشته تباریخ مختار که فقیر را
 معلوم نیست در او آخر سنه کهنه را و یکصد و نود و سه سحر برآمد و از بندر سورت بکجرات رسیده اول مرسته مستحفظان
 اسجار و دلاکت با عانت و تفویض حصار کجرات بلا زمان انگلیشیه فرمود و قبول نکرده مدافعه برخاست و کرنل مرقوم جلالت
 نموده در معدود ایام حصار احمد آباد کجرات شکسته و فتح و غلبه و تسخیر ساخت اگر چه ضابطه فوج انگلیشیه قتل غارت در سبب مکانه بعد
 خفیه بے نیست اما در کجرات چون مرسته ماسه کاو کوار مذکور شریک و رفیق بوده اند از دست آنها یا بنابر سببی دیگر که فقیر را بران
 اطلاع نیست بقدر تقاریر و اندک قتلی هم شاید بعمل آمد و کرنل گاڈرڈ ظاهر ابر و فوج و عده کجرات رافتح کاو کوار بخشید و تهاذه او
 نشانیده خود و جنگ مرسته ماسه دیگر که با عانت مستحفظان کجرات آمده بودند از کجرات برآمد * * *

ذکر درجو استن رانامی گوید امانت انگلیشیان و پذیرفتن این جماعه و غنیمت شمردن از تاسیسات سمان

بعد چند روز بکلاسه رانامی گوید رجوع بکرنل بهشتنگ بهادر نموده مستدعی امانت و خواهان اندک فوج شدند
 سببش آنکه رانامی مذکور را از دست منازعت با مرسته و همیشه ستیز و آفرین با او می باشند و ریوقت که انگلیشیان را تاسیسات
 مرسته دید و تسل خود با ذیال دولت این غنیمت شمرد و خواست که با ماد این جماعه اشتراک بعضی قلاع و ممالک خود از دست
 مرسته نماید و حق رفاقت و خدمات خود بر انگلیشیان ثابت فرماید که گویا تر از راه و انائی رفاقت را بجهت خود را که صاحب زر و خور
 و ملک فوج است و ولایت تمام با احوال مرسته و طرق حدود و ممالک آنجا که دارد و رفاقت انگلیشیان می نماید و فی الحقیقه گویا
 ملک او هم مفت سخر می گردد از رفاقت نبی شمرد کپتان پامر را بایست پلشن فوج و فضل حسین خان اتالیق انتظام الملک میزرا

سماوت علی خان سپہ سالار الدولہ رالہ سفارت واداسے رسالت و مہالت پیش رانا سے کور فرستادہ فرستادہ ہمارا بنگالہ رسیدہ
قلعہ کوہڑاکہ خانہ رانا سے مکرر راست بنابر اطمینان خود از زمیندار مکرر قبایلوں سے خود نگہداشتہ بصورت دوستیہا سحرش سناختند

ذکر آمدن فقیر بکلیتہ و بنگالہ و آگاہی یافتن بر بعضی از اخبار دکن

دوازدهم ربیع الثانی سنہ یکہزار و یکصد و نو و دو چار ہجری فقیر با بظنار الفضال معاملہ خود رجوع بکلیتہ ضرورتاً و بلبان قمران
تقدیر بر سفر طرف بنگالہ رویدا و بمشدد آباد و کلیتہ کر رسید اخبار دکن وغیرہ اندکی از مقتدران آنجا مفصل تر شنیدہ چون وہ
این کتاب درین سفر سے بنود اپنے مسموع گردید و لائق اعتقاد بود و مرقوم ساخت کہ شخص آن حکایات آنکہ سرداران سرستہ پونا و
ستارہ کہ الحال صاحب اختیار مالک راجہ ساہو و رام راجہ و اسلاف آئندہ داعیہ انگلیشیان باستقبال خود دیدہ با ہم
اتفاق و رزیدند و فتح کا و کوار کہ رفیق کرنل کا در گذشتہ بود و اولاد کو بے بہوسلہ را کہ از عمد مہابت خبگ مصالحہ با حکام
بنگالہ دارد و الحال مجدد سفارت سترالیٹ و برادر ستر اندرسن با گورنر تجدید نمود و مواثیق در مصالحہ و مصادقہ نموده بودند
مورد ملامت و تهدیدات نموده بر فاقہ خود خواستند و مفاصل اتفاق را بالغ و سبب فہمائیدہ رفیق و صدیق خود گردانیدند و کرنل
کا در فتح کا و کوار را در اسطونہ و چارم از پایہ دوازدهم ہجرت با خود منافق دیدہ چون موسم برسات ہم رسیدہ بود و از حرج
چندین ماہ با مرستہ کہ انفصال نذر و ما محتاج لشکر بعلت محاصرہ آہنا کتر میسر میگردد تنگ آمدہ ارجع بہ بندر سورت مناسب
دید و برگشتہ بصورت تمام چند روزہ راہ را خبگ کنان در بدت چل و چہارہ روز بریدہ بہ بندر مذکور رسید و در نتیجہ آسودگی
ایلی لشکر و آرسن انساب جنگ و سفر اشتغال و رزید فتح کا و کوار گجرات را مفت مالک گردیدہ و خواہ کرنل کا در
گشت و با فوج خود در جائیکہ صلح و دست اقامت گزید و بنیرہ کہ بہوسلہ بہودہ ہوئے کہ جنبا سے نام دارد و تبید و تر
سرداران پونا از دارالملک خود کرنا پور کلان است با فوج لائق سیکرنا تہ و کنگ رسیدہ در برسات چا کوئی نمود و و کلا سے او
پیش گورنر جنرل حاضر بودہ اظہار اخلاص مندیشی نمودند اما گورنر با وجود اظہار و کلا احتیاط کار فرما گشتہ افواج انگلیشیہ را
مقابل افواج مرستہ بنگالہ و رخنہ ہائے کوہستان کہ راہ درآمد آہنا در مملکت بنگالہ و عظیم آباد است بر سرحد و ملک خود نشانید
و امور بجز اجمت آہنا در صورت داعیہ پیش گذشتن پاکروانیدہ

ذکر مجلی از احوال حیدر نایک و ورود او بمبندراج و غلبہ نمودن بر محمد علی خان صوبہ دار ارکاٹ
کہ او ہم شل آصف الدولہ و مبارک الدولہ دست نشان انگلیشیان است و سحر نمودن او
تمام ملک ارکاٹ را غیر از قلعہ مندرراج

حیدر نایک اہل ادنی جامعہ دار ملازم سرکار جامعہ فرانسسیہ دکن بود و در نوکر سے آن جامعہ از مرتبہ نایکی کہ صاحب دہ بانزدہ پیادہ
سے باشد تدریج جامعہ دار و صوبہ دار و کمندان کہ مدارج نوکری سرکار عموم کلاہ پوشان است ترقی نمود اما لقب نایکی با نام او
مشہور ماند بعد از ان ملازم راجا سے دکن بودہ نام سے و اقتدار سے بہر سائندہ و ہستہ آہستہ بلند آواز گشت تا آنکہ ملازم
راجہ ملیبار شد و بعد چند سے دیوان راجہ مذکور را کہ موافق ضابطہ آن ملک مدار الملہام و فخر خارج و داخلش سے باشد و راجہ
علانیہ و فاسفہ بکشت و خود دیوان راجہ گردیدہ راتق و فائق مہات ملیبار مذکور بکشت و راجہ راجہ ستور زندہ ویرجا اد

گذاشت دالمی آلا آن راجه موجود و ما یحیاجش بر اسے او میاست و حیدر زانیک در بعض احوال و اوقات مثل تبرکات بر آورده
 تعظیم و توقیر او سرے نماید بعد تسلط حیدر زانیک بر ملیبار غلام هر یکبار نظام علی خان خلعت آصفیاء نظام الملک حاکم دکن را با انگلیشیه
 و محمد علی خان منازعتے روسے داده بحار به انجا مید حیدر زانیک در آن خنک بکک اعانت او اند و در آن جنگ انگلیشیه غالب
 آمد و نظام علی خان را شکست داد و نظام علی خان بمقتضای حوالهت میخواست خود را بکشتن دهد و از میدان بزرگ و حیدر زانیک
 از دور رسیده بحیر و غف فیل نظام علی خان را برگردانید در آن وقت نظام علی خان وعده گرفت که من بشیر طے بر میگردد که تو
 بهر صورت تدارک امر فرمائی او قبول نموده بعد چندیت اسباب را میباید کرد و با انگلیشیان آوخت یا بعد بد رفتن نظام علی خان بقا
 چند روز عنان گردانیده مقابل انگلیشیه گردید و بعد از و صلاح وقت یا خطا و نصیبت شکست خورده بطرف ملک خود گریخت و انگلیشیه را قاب
 رفته داخل ملک شدند و هر جا که رسیدند از قلاع او جنگیده و متزعزع گردانیده تهاونهای خود نشانیه بیشتر میرفتند ازین سبب ملکی قطع طاعت
 میشد و عجماله خود را بقلعه محکم رسانیده زو اند اسباب و را بخاک گذاشت و زو راه چند روز با خود گرفته بایفار خود را بر لشکر انگلیشیه بی خبر سانیه کشی غنیمت
 انگلیشیه داد چون بقیه آن جماعه خود را جمع و منظم نموده باز بدایعه محاربه پیش آمدند از نظر آنها ناسر و غفودا بجزر گشته یک ناگاه که جماعه
 را در آن راه بنزد خود را بقلعه مند راج که از فوج خالص و اصحاب ارباب انجا بے خبر محض بودند رسانید و مکان مذکور را فرو گرفت
 صاحب کلان و ارباب عل و عقد انجا ناچار باب مصادقت کتبه و ملاقات او رفتند و عهد و پیمان در میان آمد و بمصالحه انجا
 بعد از آن ملک خود رفته در اخراجش اسباب ملک گیرے و آراستن افواج اشتغال نمود چون مدتی گذشت با سر بیته بار او را
 روسے داد و از دست مر بیته در میدان شکست فاشته خورده ملک خود برگشت و خود را باز در دست کرد مر بیته از افتد اراد
 تر سیده و با نظام علی خان متفق گردید و داعیه استیصال او را نزاع ملکش نمود و چند هزار سوار نظام علی خان را سیر کرد و سبک
 کاسه خان و هونسا و بیست و پنجاه سوار مر بیته باین کار مامور گشته ملک او در آمد و حیدر زانیک خنک مذکور را از وسع مقدور
 نو دیرون دید و تانیک سال با افواج مر بیته و نظام علی خان مقابل کرد و کاسه بی تفاوت چند میل راه میگردد و کاسه که تها
 میخواست چون بلیداران و توپ خانه فراوان دارد و در جاسے مناسب مورچال و سنگر مستحکم ساخته و توپها بر درش چیده
 رے گذرانید و افواج مخالف را بحال تا ختن بران حصار نمود آخر صلاح در آشتی دید و زو را فرے مر بیته و نظام علی خان
 و کاسه خان رئیس لشکر داده این بلار از سر خود دور گردانید و ده روز و ده سال با من و آرام بوده سفر او الی حیان کاروان
 نزد کریم خان زند فرمان روا سے ایران مع تحف و هدایا سے بسیار فرستاده رخصت طلبید و چند هزار سوار و غلبه گرفت
 و سبایغ خفیه فرستاده سواران جوان چابک مع سرداران از انجا طلبیده و با فرمانیسان خبری که مورث که مقابل ملکش نهاد
 را ہی و اخلاصے پیدا کرده بواسطه آنها با عطا سے ولایت فرانسیسیه هم مر اسلات و راه ارسال تحف و هدایا دارد و در اینجا
 نیز اسپان خوب بمر سانیه سواران بار گیر با صطلاح سهند نگه داشت و چند هزار سوار را تربیت کرد که بر سپان خود سوار
 گشته و صف آراسته میگردد چند هزار یان سردنند و دیگر سواران ولایتی و هند سے را که ملازم او نید همیشه تاراج روز در
 مشق و ممارست آداب و فنون حرب مشغول داشته ماهر آداب کارزار گردانید و شخصیت هفتاد و هزار سید و حقانی دست
 نموده بر قندازان موذب با آداب حرب فرنگ و مقصد ضرب توپ بر دیه و آیین انگلیش و فرانسیس درست کرده
 در رکاب گرفت و ملک سه چار کرد و در روسیه از ملیبار و مالک مر بیته مسخر کرده و فوج را با ملین ولایت از بیع ما یحتاج فایز و
 امارد کمال نظم و نسق میدارد و میگویند سپه کلاش که عالی سیه سالا را وست بحال ندارد که سر موسے از فرمان او بخا ز تو اند

تا بد گیران چه رسد روزی فرموده بود که شب هر گاه هفت ساعت بگذرد سوار شده فلاخا بر و اتفاقاً دزدکی شدند و در سمت
نہم سوار شدند همان وقت از فین سوار کے کشیدہ طلبید وزیر تازیانہ آتش کشید سرداران مغلیہ تازہ وارد اول بدار گفت
کہ شما غریب الیاریہ دشمنان را بر اسے کارے طلبیدہ ام با ہم بآئینش و با مردم اینجا با خلاص و اتحاد لبہ برید آنها مغرور با و پس
جماعت خود گشتہ و سندیان را بخاطر نیاوردہ گاسے با ہم و گاسے با دیگران خانہ جنگیہا نمودند و دوسہ بار برف و عفوشت نصیحت
نمود چون نشنیدہ باز خلاف فرمایش کردند مقتدران را طلبیدہ دوسہ سردار آہنا را بریر پاسے فیل کشید از ان باز بر حساب گشتہ
الحال کم بر میان جان بستہ تابع فرمانند و خرائن را جہاسے دکن نیز بدتش آمدہ کہ ہم خلاف قیاس دارد و با فضل ابن زرو
شوکت و نوج و کثرت و طبش و سطوت هیچ مقتدرے را از سروران سہد و شان میسر نیست و العلم عند اللہ قاسے لفقہہ
چون حیدر ز نایک را از طرف سرہنہ کہ بعض ممالک اورا مسخر کردہ اطمینان میسر نبود درین وقت کہ سرہنہ را با انگلیشیہ رکاوہ و
سحار بر رکود ادراہ آشتی یافتہ پیغام فرستاد کہ اگر با ہماصلہ نمایند و تعرض ممالک مسخرہ نفرمایند ما ہم با دوا عانت حاضر ہم آخا
درین وقت چنین رفیق از مقتدمات ستمورہ قبول آشتی و مصالحہ دایمی بیکلی از دشمنی نمودند اول آنکہ نزد آمدہ شریک
حروب و کروب باشند و اگر این صورت متعذر باشد بصوبہ ارکات رفتہ آنجا را مسخر سازد و باستصال جماعہ انگلیشیہ آنجا و
افواج آنجا بردارد حیدر ز نایک ہم ہی سرہنہ را متعذر دیدہ بخش تا قبول نمود

ذکر شکر کشیدن حیدر ز نایک بر صوبہ ارکات و محاربات او با افواج انگلیشیہ

حیدر ز نایک در او اسطہ مال یک ہزار و یک صد و نو دو چار ہجڑے دم اخلاص و اتحاد با سرہنہ زد و با سامان سبے پایان و
افواج ہجڑا سولہ تا صد صوبہ ارکات گشتہ چون از آباد سے مندراج بقاصدہ چل پنجاہ کردہ ماند یکبار فوجے راسع پسہ خود
با یلغار فرستادہ آباد سے مندراج و مساکن محمد علی خان صوبہ دار آنجا را با سباسبے کہ در آنجا یافت متصرف گردید و گویند کہ
با مردم شہر خیابان تعرضہ و قلعے نکرد اما باغات و عمارات انگلیشیہ را خراب و کسائے را کہ در آنجا یافت مقید ساخت
تا آنکہ جرنل سنر و کیشتر خنگ وزیر الممالک شجاع الدولہ در یکسر زدہ در ان زمان ہجڑا و کنون جرنل بتعین کوسٹے و قلعہ
مندراج بود از قلعہ با شانزدہ ضرب توپ و ساز و سہ انجام آن مثل گولہ باروت و دہ پلٹن تلنگہ بارادہ خنگ بر آمد حیدر ز نایک
در ان وقت پسہ خود گنجاشت کہ از آنجا برخاستہ افواج انگلیشیہ را در میدان کشد و خود را با اندزدیک ساز و پسہ حسب الامر
پہر بجا آورد و جرنل سنر و فوج را آراستہ یک پلٹن راسع کپتان و چند لغٹٹ و انس و چند نفر سارجن و دو ضرب توپ ہر انجا
آن فرمان دلہ کہ دوسہ کردہ پیشتر از جمیع فوج موافق ضابطہ سے رفتہ باشند و خود مع کل فوج عقب سے آمد چون دہ دوازده کوفہ
از قلعہ دور تر رفت حیدر ز نایک پسہ خود راسع فوج لائق بریم منتظر فرستادہ حکم کرد کہ اول بر سر پلٹنی کہ پیش سے آید بریزد و بعد
منتظر حکم بودہ متواتر عرض احوال سے نمودہ باشد پسہ حسب الحکم بجا آوردہ با پلٹن مذکور در او سخت کپتان پلٹن جمعیت مقابل
بسے افزودن دیدہ اگر چه شروع خنگ و توپ انداز سے نمود اما بجرنل سنر و اطلاع داد کہ خنگ شروع شد و جمعیت ما بسیار کم فوج
دشمن نہایت ندارد بہرہ ما باید سید چون فاصلہ بعید در بیے از روز بر آمدہ خنگ شروع شدہ بود تا رسیدن سوار مخبر نصبت
روز گذشت و تا آبر لہر سے قرار یا بد نیز زمانے سپرے شد لٹنی از روز با سے بود کہ جرنل چار پلٹن را بیک پلٹن سابق پد
فرمود از آنجملہ دو پلٹن سولہ اداں سفید و لائیت تازہ وارد و دو پلٹن تلنگہ ہاسے سہدے بود تا ان پلٹن ما بر سہند شام

سپه سالار پلشن کجا جمع گردیده شب را گذرانیدند حیدر نایک بعد از طلوع بر و صول پلشن را بد و پلشن اول دانا و خود را مع فوج دیگر بد
 سپه سالار و اول صبح جنگ در پیوست فوج انگلیشی غلبه دشمن و قتل جرنل با تمام فوج در اعانت خود دیده الحاق خود بجمل صلاح
 شمر در جنگ کمان عطف عنان نمود و فوج حیدر نایک از هر طرف که قابو می یافت حملاتی می نمود و فوج با آنها و قنبار و گلوله
 توپ آتش در خیال اعمار افواج انگلیشی زده عرصه بر اینها تنگ ساخته بود که ناگهان گوله های توپ قنبار و بیابنا در صنادیق باروت
 افواج انگلیشی خورده آتش در آنها در گرفت و جمیع باروت مانند سوخته خلقی کثیر را که متصل با آنها بود با خود برد و سرای جنگ در آن
 فوج سلفا باقی ماند و فوج حیدر نایک آنها را در میان گرفته اول عرض امان نمودند انگلیشیان که کمال دلاوری و غیرت و صلابت
 طلب دارند قبول نکردند بعد از آن حکم قتل آنها رسید و چهاره با جمعه عطف تیغ بید ریخت گشتند سه بار کپنی گریخته جزیر منرو و ستان
 اگر چه از شجاعت جرنل نهایت استعجاب دارد اما میگوید که در کمال خوف و بیم شب را با دل و نیم در آن بیابان پایان برده اول صبح
 اسب جلد گام سوار شده تا دخول قلعه مندرج در راه جا مقام و آرام نکرد و افواج منهرمه عقب او بخوابی و فلاکت داخل قلعه گردید
 عساکر فاسره حیدر نایک در پی فوج گریخته رسیده شهر را با اختیار خود آورد و قلعه مندرج در دست انگلیشی محفوظ ماند گویند
 در چند روز دیگر قلعه محمد علی خان صوبه دار بارکات و قلعه پهلچر که انگلیشیان از جامعه فرانسیه درین تازگی انتزاع نموده بودند
 خود داشتند مفتوح و سخر افواج حیدر نایک گشت و اسحاق بین را هم که مسکن انگلیشی بود باین صورت متصرف گشت که در میان
 انگلیشیان و ملنگان آنجا که ملازم انگلیشیان بودند منازعه و سواد ده انگلیشیان که کمتر کسان بوده اند بعضی قتل و بعضی
 اسیر و ملازمان خود گردیده بدست حیدر نایک افتادند و مکان مذکور هم بر او مفتوح و فتح گشت *

ذکر جنگیدن جرنل منرو با فوج حیدر نایک که ثانی و ثالث شکست خوردن در این جنگها هم مثل جنگ اول است بعد از آسمانی

جرنل منرو که این قسم از میدان برگشت مطیعان دوست و دشمن گردیده نهایت شرمسار و کینه دین خبر تا که به حکومت رسید و بود
 آتش اتفاق فیما بین گورنر جرنل بهادر و مستر فرانسیس هم چنان التهاب داشت بلکه کار از منازعه در مکان گذشته بجنگ تنگ
 کشید و در او آخر جرب یا او را شهبان لبنا بطه که دارند تنها در باغ با تفنگچه با هم در جنگیدند گورنر جرنل بهشتنگ بیادری بخت
 محفوظ ماند و مستر فرانسیس مجروح گشت چون حیالش باقی بود اگر چه گولی تفنگچه بر استخوان پهلوسه است خورد لیکن پرده را
 ندید و استخوان هم شکست بلکه در میان پوست و استخوان گذشت و در چند روز چاق شد درین عرصه جرنل کوٹ که ملازم پادشاه
 بمنزله جرنل کلاورن رئیس کل فوج است از طرف لکنو و مستر وکیل از طرف بردوان برگشته آمدند واسطه اصلاح و تصفیه باین گورنر
 بهشتنگ بهادر و مستر فرانسیس گردیده و در کونسل خانه اش آوردند و خبر شکست فوج انگلیشی و غلبه حیدر نایک و درختن جرنل منرو
 و خبر برآمدن جرنل کاوژ و محاصره نمودنش قلعه بسی که از فکل مشهوره متینه مرسته است بملکه رسید و انگلیشی هم از آن طرف
 بملکه بر جاز پاکشی که عبادت از قاصدی است رسیده خدا دادند که خبر آنچه گفت اما گورنر و جمیع اصحاب انگلیشی بملکه را تشویش مفرط
 حاضر گشت و در فکر تحصیل نیرو و افوارستن لشکر و جرنل کوٹ را مکتب رفتن بمنبرج شدند و از بنگا لیلان مالدار قریب بیک کروڑ
 قرض سود گرفتند فقیر نیز در آن روز با وادار بملکه و با گورنر ملاقات کرده بود چون خلق بسیار دارد تسکین فقیر بفایت فرموده و ده
 حصول مقاصد باینده نمود اما بنابر افراط کار که داشت فرصت ملاقات با سکه متواتر و القاسمه مع عید میسر نشد جرنل
 کوٹ بنابر قلت زرو فوج معذرت داشت آخر سر انجام زر بقرض از بنگا لیلان چنانچه گذشت بعسل آمد و جرنل

کوٹ باسہ چار پلٹن کا از اطراف جمع آمدہ بود و سبیلے سفر مندرج گریدہ پاسیدہ گشتش مفت پلٹن و قلعہ مندرج است
 ہر گاہ جرنل برسد ہمہ فوجاے مندرج و پلٹن ہاے ہمراہے جرنل کہ بیات مجموعہ دہ دوازہ پلٹن خواہد بود بسیار
 برای جنگ حیدر نایک کاٹے است چہ بر فوج حسن تدابیر خود جماعہ انگلیشیہ را بسے عتقاد و تقدیرات ربانے را در امور عالم بی عقل
 محض میدانند و فتوحات متواترہ کہ در سند میر گشت بحض حسن تدبیر و شجاعت سرداران فوج پندہشتہ درین شکستہا بجرنل
 کرک کہ جرنل منو ملا متھاسے کنند از ازام تقصیرات بسیار در سربکارے برانھاسے نمایند شکی نیست کہ دنیا عالم اسباب است
 و عقل تدبیرات و خلعت تمام در انتظام عالم دارد امانہ القدر کہ سبب یعل آلاوہ کہ عقول و دھاس آفریدہ و بخشیدہ اوست
 مسطن مفرول و کار ہاے دنیا سے ناپایہ از من جمیع الوجہ و رقبضہ اختیار و اقتدار خرد وندان مخلوق و مجعول بودہ باشد
 بہر صورت جرنل کوٹ چون سالار کل افواج ملازم کمپنی در سند و امور حروب ذمہ اوست و در مندرج و دکن سوانح عظیمہ و حوادث
 قویہ رویدادہ در او اسطماہ مبارک رمضان سال نو دو چہارم از ماہ دوازہم بسوار کھاز روانہ مندرج گریدہ و فقیر عدم اتفاق
 گورنر بکار ہاے خود درین ایام دیدہ و از قلت مونت اندیشیدہ بہرشد آباد برگشت چہ اندیشہ فتنہ انگیزے مرہٹہ کنگ ہم
 نفنون و عیال و اطفال فقیر در مرشد آباد غریب الدیار بودہ اند و شہر مذکور حاکی کہ از حفظ ناموس مردم و غنچہ اسے غارت گلا
 مستصویر باشند نادر و ناظم و نائب ہر دو ازین صفات محروم و انگلیشیان خود امور فروش با شان ہر بلکہ اکثر بروساے ہند سے
 کہ ناظم و حامل آن بلکہ گرویدہ اند سیردہ خود چند ان التفاسے بحال مردم این دیار ندارند ہفتہ ہم شوال بہرشد آباد رسیدہ
 تا بسیت و پنجم ذی الحجہ ہند کورہ در مرشد آباد بدو درین ضمن اخبار مختلفہ سے شنیدہ انچہ شمع تر معلوم گریدہ درین اوراق التسم
 یافت و آن انیسیت کہ جرنل منو چون بصورت مذکور انہزام یافتہ قلعہ مندرج رسید و ہدف سہام ملام اقوام و خیر اقوام گریدہ
 و فوج حیدر نایک نیز نزدیک قلعہ نزول نمودہ آباد سے خارج قلعہ و القابو سے خود آورد و صلاح چنان دید کہ وقتی بے خبر بر فوج
 متعلق قلعہ برین دنا شاہد کہ کار سے یابین صورت از پیش بردہ و از چند را با دو پلٹن گران ذیل کہ عبارت از جوانان جبہ قوسے
 دست بلند بالا و تنجاہان سہر دار با ست روز سے اول صبح بلکہ آخر سحر بیرون فرستاد چون حیدر نایک از اوضاع جنگ این فرقا گاہ
 و خواہم جفاکش ہوشیار و از احوال افواج خود خبر دار بودہ ملازمان رکاب را عاقل و ناخن می گذارد فوج اہم مستعد و تیار بود جنگ
 در گرفت و از ہر سو افواج ستینہ حسب امر پادشاهانت در رسیدہ و ہر دو پلٹن محصور گشتہ بدر رفتن نتوانست و در ان میدان
 پاس ناموس مرد سے و مردانکی داشتہ لہالم آخرت شتافت و فوج حیدر نایک بفتح و ظفر اختصاص یافت جرنل منو و بعد چند روز
 خبر متعین شدن جرنل کوٹ بہد مندرج شنیدہ ہر جان و آبرو سے خود ترسید کہ مبادا ویرجا رسیدہ با او چہ کند بنا برین فوج خود را
 انچہ در انجا بود فراہم آوردہ قلیلی استخفا لہاب و اب قلعہ و دوزخ زمین و ذخائر کمپنی گذاشتہ باقی ہمہ را ہمراہ خود گرفت و با توپ قلعہ را
 انچہ در حروب عظیمہ سے باید جنگ برآمد ازین طرف سپہ حیدر نایک با فوج شالیستہ و اسبابے کہ بایست بمقابلش رفت و جنگ
 عظیمی رویداد باز باہر کار کفان اقتدیر سپہ حیدر نایک مظفر و منصور و جرنل منو و خدول و مقهور مع بقیتہ اسیت از میدان کارزار
 برگشتہ و جن قلعہ مندرج گشت انچہ شنیدہ شد حیدر نایک جنگیدن با قلعہ مناسبے داند و سے گوید کہ فوج را برای سہ چار ہزار
 زمین را یگانہ بکشتن ہی توان داد اگر قیاسے ملک را با داد و انگلیشیان مغلوب شدہ تا چند درین قلعہ خوانندہ بود اما از غراب
 امور انیسیت کہ سے گوید قلعہ مندرج چون بر کنار دریا سے شور واقع است آب شیرین مطلقا ندارد و ذخائر آب ہر چند با فراہم باشد
 بمصارف بسیت سے ہزار کس کہ از فوج و رعایا و اسجا لہتہ خوانندہ بود سہ چار ماہ وفا نئے تواند نمود چہ آن قلعہ جا سے محترمیست

حصار شهر است که تجار بسیار و مقلق بشمار در اینجا سکنی دارد آبهاس شیرین از خارج شهر که آبادیست در اینجا می زند هر چند در ایام فارغ بانی بطور غیر و کار نیز هم ساخته باشند و در صورت فراموشی که اکنون آن آبهاد و قابو است دشمن است و در اینجا نمی توان برود معلوم نمی شود که این همه خلق کثیر با این حال چاره بی آبی بچه صورت نموده اند افسوس که صاحبان انگلیش الحال این اخبار را با امثال ما مردم اظهار نمی کنند و ما را از جاسای دیگر منع معلوم نمی تواند شد و الا این سوانح در کمال تنقیح و تحقیق قلمی شده

ذکر ورود جنرل کوٹ بمندراج و جنگیدن با افواج حیدر نایک جنگ جو و مغلوب گشتن او
مثل جنرل منرو و رفتن مستر فرانسیس بولایت خود در عین این محاربات و جنگ بنابر
عدم موافقت با گورنر جنرل عماد الدوله بمسافر شنگ

چنانچه سبق ذکر یافت از ابتدا ورود جنرل کلارن و کرنل فینس و مستر فرانسیس گورنر را با اصحاب ثلثه مذکور محبت ناچاق گشته هر چند از طرفین گاه گاهی خواهش اتفاق بدلائل صلاحات و بداهت حسن وفاق و قبیح نفاق مکر و خفا گشت اما بنابر تبیین مراج و متخالف آرا و حب جاه و لذت مرجعیت میسر نیامد درین ایام هم بعد خانه جنگی باز بسجی جنرل کوٹ و مستر وکیل صورت آمیزش و آشتی با گورنر جنرل بهادر و مستر فرانسیس برپا نمود اما بعد رفتن جنرل بمندراج مستر فرانسیس که از بدو خواهان چند کار بود و یکی هم از آن گورنر جنرل قبول می نمود باز لشعاق و افتراق انجامید از آنجمله براس مستر بیست و حکومت لکنؤ و افراد و اختیارات تمام بپوشی که پیشتر بود می خواست و درین حصید ص حکم ولایت هم مکرر رسیده بود و براس رام چند رسد و بانی ضمیمه مملکت که بنام گنگا گونید مقرر است و براس پسند مذکور دیوانی خالصه و ازین قبیل شاید بعضی کارهای دیگر هم خوانند بود و گورنر جنرل بهادر هیچ یک ازینها قبول نکرد چون از پیشتر هم که در تهاذشت و مانع اراده مخالفت با مرستی هم بود نالمان این فساد و درین اوقات نیز روسی داد و دهنی عظیم با افواج انگلیشی هم رسیده و در سه فوج معتمد سر داران نام دور بسیار تلف شد و در بسیار درین حروب بمصرف رسیده و از این کپنی راسی گویند که خاسی گوید چنانچه قرص گرفتار از ننگالیان هم بران دالالت می کند و اراده تسخیر مالک دیگر از ولایت هم ممنوع بود مستر فرانسیس بر عزم خود تقصیرات بسیار از قبیل مذکور است براس که بر اثبات نموده و در صحافت و دفاتر ثبت فرموده با اکثر اصحاب که از گورنر کشیده خاطر بود و اندر او اخذ فی قعد سنبه بکزار و یک صد و نود و چهار روانه لندن که دارالملک سلطانین انگلیشی است کردید و گورنر اگر چه پیشتر هم باعتبار عقل و اقتدار افراد و هشت اکنون که از اصحاب کمیٹ غیر از مستر مولیه کسی شریک کارهای مملکداران با او نمائند صاحب اختیار حلق عقد و غزل و نصب در جمیع امور عماد الدوله جلالت جنگ گورنر بهادر مستر شنگ است باید بد بیان این معاملات و مفاسد و آشوب که شروع است بچه صورت می انجامد و چگونه اختتام می یابد و احوال این خلق بیچاره که غیر از خدا یار و یاور کسی ندارد بکجای می انجامد فقیر از مرشد آبادیت و ششم ذی الحجه سال مذکور که حیدر متعطل بر حیل رسید و در اینجا بنابر بعضی بهات خصوص تقدیم مراسم ایام عاشورا مقامها نمود و نهم ماه محرم شروع سال نو و پنجم از ماه نو از معتمدی شیند که پنجم ذی الحجه جنرل کوٹ با فوج همراهی و مندر اسج و ساز و سر انجام موفور که همراه بزره بود و از قلعہ مندراج برآمد و با افواج حیدر نایک مصاف داد و بدستور جنرل منرو کارهای پیش برده مخدول و منکوب قلعہ مذکور سعادت نمود و افواج حیدر نایک در کمال غلبه خارج حصار مندراج تمام معویہ ارکات را تصرف است تا بعد ازین چه شود

ذکر اسباب تعویق روانه شدن کرنل پیارسن که قلعہ دار کلکتہ و سردار عمدہ افواج انگلیشیہ است بطرف مندرج با بمحل احوال مرہٹہ ہائے کنگ و اندکے از احوال افواج انگلیشیہ کہ بطرف قلعہ گوہد با عانت رانائے قلعہ مذکور رفتہ بے شائبہ ریب و شک

افواج انگلیشیہ کہ لبرہ کردگے کتین بامر بامانت رانائے گوہد رفتہ بوجہ چند روزے در انجا آسودہ و در قلعہ او برکات طمینان مردم خود نشانیہ در فکر انزعای بعضی قلعہ و امکانہ کہ فی الحقیقہ در سوابق ایام از ابائے رانائے مذکور بود افتاد و باران استفسار احوال ہر جاسے و مکان نمود و رانائے ہر ساخت کہ از جملہ جاہائے آبائے من کی قلعہ گوالیار است کہ از قلعہ مستحکمہ مشہورہ ہنہ و چندہ سے قبل ازین سال طمین بابر بقہر و غلبہ درید لقوف خود داشتند از ان ایام مشہورہ پادشاہان و قلعہ پادشاہی نہت داشت چون سلطنت ضعیف و مرہٹہ توکے گردید قلعہ داران از بے خبر سے امر و ارکان سلطنت و شدت احتیاج بقہار بنا برین یافتن وجہ متناہرہ بہ قطع مرہٹہ راستے بدادن قلعہ مذکور گشتہ و زر سے معتد بہ در جو من قلعہ پور مذکورہ گرفتہ حصا را با اختیار ملازمان مرہٹہ گذاشتند از ان وقت در تصرف مرہٹہ است و این معاملہ در عہد احمد شاہ سپہ محمد شاہ بابر سے روئے داد چون راجہ گوہد بنا بر قرب جوار کہ از گوالیار و قلعہ گوہد فاصلہ سیزدہ کرہ است و او ہمیشہ خواہان آنجا بودہ از جمیع وفراز اطراف و جانشین کما بین اطلاق داشت شاید آن قلعہ راستے بر کوہ بطرف جنوب از اغیار و دیوار حصار ہمان طرف پستی بسیار نسبت با طراف دیگر داشت مارج مذکورہ را ہم بامر داران فوج انگلیشیہ ظاہر و چند کس کہ از ان راہ افق دہکت داشتند حاضر کرد و سالار فوج انگلیشیہ زینہ با سنا سب آن دیوار کمال اغیار است و باشت ہمار طرف دیگر از ابائے اقامت خود کہ در گوہد داشت نہضت نمود چون بغاصہ پنج شش کرہ سے قلعہ لشکر رسید اول شب لشکر را بجنگاشتہ فوج را جریہ بازینہ آراستہ ہمراہ برد و آخر شب قریب صبح بطرف مذکور حصار رسیدہ و غفلت مستحقان ابائے حصار برآمد و عارسان را بنزیر شلک آتش بار گرفت آن وقت کہ نہارد و نہر کس ایلیان داخل قلعہ گردیدہ باشند و نہر کس غفلت پیشہ اینجائی تو نہ کہ از عمدہ برآیند سے گویند قلعہ دار مرہٹہ از فرط غیظ و خیرت یا خوف بازخواست اولیائے نعمت خود را ہلاک ساخت و روایتے جنین ہم سموع مشہور کہ رئیس از عارسان قدیم پادشاہ سے از مرہٹہ پانجا بر عہد ایلیان سے وندہ با او باطن راہ عاوت سے چوید و در طہار ہمارا کردہ اندرون قلعہ بود بدلائل و اعانت او این کار صورت گرفت علی اسے حال قلعہ و قبضہ تصرف و اختیار انگلیشیہ در آمدنبدہ خاک در کلکتہ بود کہ خبر فتح گوالیار رسید و مسد اشکاک تو بہار شادمانے این شہر بگوش خود شنید و مسموع گردید کہ مہاراجہ سندھیا کہ از سپہ سالاران عمدہ و کمن و صاحب اختیار و صوبہ مالو او و جین و قلعہ گوالیار بود درین برسات کہ او آخر سال نو و چہارم ماہ دو از دہم ہجری است بعد رفتن جرنل گاڈر و بہ بندر سورت در صوبہ مذکور آمدہ موسم ہر شگال در انجا گذرانید و بعد الفضا سے برسات الی الان اطلاع نیست کہ سردار مذکور بقابل جرنل گاڈر در کبر سے قلعہ بسنی رفتہ و آنرا محاصرہ داشت رفتہ باتدارک گوالیار رو افزود و خن آتش پیکار در قرب جوار آہ آباد و کاسپہ و کوڑہ و ناوا مرکوز خاطر داشتہ درین طرف با افواج انگلیشیہ کہ متعین گوہد است و با کرنل کمک کہ از راہ کوہستان قاصد ملک مالوہ و اجین در ہمین برسات گشتہ بود مستعد ستیز و آمیزا است بعد ازین بوضوح پیوست کہ بنا بر کثرت اخراجات کہ لازمہ افواج کشتہ و حروب و کروب است و نیز بنا بر صدمات قحط و غلا کہ اینہم از لوازم جنگ بامرہٹہ است یہ مرہٹہ کتر سے جنگ و کوشش

سبب در مخالفت وصول اجناس با محتاج لشکر مخالف گشته نمی گذارد که در اندیشه پادشاه تو اندر سید و از چار سو سوار لشکر و اولی
خودش باشد خواه ملک دشمن دلت و انبارهای اجناس را سوخته انزلی از مالکات و آبادی و جمع با محتاج نمی گذارد
عاجز آمده و آثار نفاق هم از رانای گوید مشاهد نموده دست از امانت او برداشته قلعه گوید و گویا با اختیار او گذاشته و عیبه
مصلحت با مرسته نمودند مهابه سینه بیابان امر را لطیف بینی و تحت غیر ترتب شمرده نیز عثمان از حرب ایشان باز کشید و در
و افواج انگلیشی برگشته و کانپور و طرف کوثره آمد بر سرحد و صوبه الہ آباد چنانی نمود و بنابر اسید مصلحت با محمود و مواثیق که مقرر
را منظور است ترک جنگ نموده انتظار انفصال دارند اما هنوز مصلحت منعقد نیست باید دید که بچه ای انجامد اما سینه بیابان را
گوید که او با امانت انگلیشی قلعه گویا را از دست مرسته با مصلحت و قابض متصرف گشته قاصداً شراع اکثر ممالک مسخره
آنها بود بجان رنجیده و زنگ سیصال را با افتاده خرابی ملک و قلع را با راجد گرفت دالی یو سنا بداد و تاخت و تاراج ملک نماند و
قلاع متبینه او متعده و مرگرم است و تاختات تحریک این سبط و جمیع ملک را با و قلاع متعده او را از دست رانان شراع نموده غیر از
قلعه گوید و گویا را و دست رانان مانده و افواج سینه بیابان در قلعه مذکور را محاصره دارد و غرض بر رانان جنگ گشته تا بعد ازین
چه شود بعد از محاربات بسیار سال گذشته که سیکر از و یکصد و نو و هشت هجرتی بود رانان عاجز آمده با مهابه سینه بیابان
نمود و قلعه گوید و تمام ملک را با متصرف سینه بیابان در آمد و سینه بیابان چند ماه قبل ازین معاد گویا را هم بجز و غنیمت خور نموده بود و در
چیت سنگه که با گورنر جنرل پیدا و رضع و دغا نموده آخر الامر مغلوب افواج انگلیشی گردید و نیز در حمایت مهابه سینه بیابان لشکر او
و متوقع غایتهاست او سکه گذرانند باید دید پایان احوال او هم چه صورت می گیرد و نیز احوال جنرل کاوژد بهادر غیر معلوم و چار
مختلفه درباره او سموع شده و لہذا به نگارش آن مبادرت نرفت بعد ازین اگر حیات مستعار وفا کند و خبر متقی بگوش فقر رسد
انشاء اللہ تعالی با این مسودات انضمام خواهد یافت اما وقت رفتن جنرل کوثر گورنر را با او مسود و جنین بود که فوج سنگین میگرد
از طرف ملک و جگہ ناخته و کشام و سیکر کول لبر کردی که جنرل پیارس که بر دار عمده و از افاضل مهندسی و قلعه دار کلکتہ است
بنابر امانت و رفاقت جنرل مذکور بر آه خشک خواهد رفت چه خاطر با از مرسته ملک بنابر محمود و مواثیق عجد و مصلحت قدیم و حضور
و ایلما و کلاست او جمع بود که اینها با متفق و خبر خواهد یافت و مزارع غنیمت و مرد و فرجهاست با از راه مذکور نخواهند بود و چون برسات انقضا
یافت و افواج و روسا و عساکر انگلیشی را گورنر با و از سر سوچید و طلبیده و اراده ارسال آنها تقصیر دادی که از اصحاب
انگلیشی به مبلغ سیکر و روپی نقد و مخف و بدایا سیکر دیگر مثل بعضی زویرا سیکر و او بر و اسیر و طلبوست فاجره و غیره مع دلیل
چنانچه که بمیرد رگھو سیکر بهوسد و سالار لشکر و در کلکتہ است حسب الامر گورنر جنرل بهادر و وثیقہ متفق محمود و مراد گرفت
بر استیذان ارسال فوج ازین راه و استمرار چنانچه مذکور در قبول و متناع پیشتر رفت و لطف و لبق ظاهر می شود و در
مرسله گرفت و انفصال جواب و سوال مطالب بر امر بدید که در ناگه کور کلان دار الملک خود است گذاشتن گونید دلیل بنا کور
رسیده عرض احوال نمود و جواب چنین داد که قول قرار این جماعه بنابر سلسله که با حکام جنگا که اولاد شجاع الدوله نموده اند از غایت
استقامت لائق تحمداً و نمائند و قطع نظر از آن مبالغه مرخصه سر داران عمد و کنیم در خصوص صلاح و خبک هر چه را سبب آنها بران قرار
یابد ما را هم قبول خواهد بود و در باره راه دادن با فوج ایشان که از حد و مایلند و اختیار تداریم با همه تابع امر سر داران و کنسول
آنهاست راه ایشان بلکه ما مور با فروختن سیران عدال و قتال و قلمر جنگا و عظیم آبادیم میباید محمود و سابقه ازین اراده قاعده و
همین قدر که مبادی منازعات و مشاجرات نکردیم پس سینه شسته شد که گورنر جنرل بهادر و لہذا اصفاست این خبر بهایم فرستاد

که شما با مصالحه خود از سابق دارید چه مانع است که رفاقت ما را هم الحال اختیار نماید و سه لک روپیہ مذکور خراج ماه باہ سواری کے وجہ چوتہ کہ از سابق مقرر است گرفتہ رفیق فوج ما کہ بدکن میر و دباشید چمناسب و پدرش قبول نموده جواب داد کہ چمناسب لشکر طاکمہ زربقیا سے چوتہ ما کہ قریب نسبت لک روپیہ بر شما از روئے حساب لازم الاوست باہد سید و آئندہ نشان سہا سنجہ نماید تا ما روپیہ مذکور را ماہ باہ از و گرفتہ در رفاقت شما باشیم گورنر جنرل بہادر این استہ عمارت تکلیف مالایطابق دانستہ و ازین گفتگو باہوئے اتفاق استشمام فرمودہ قبول نفرمود و رفتن کرنل پیارس بدین جہت در تعویق افتادہ افواج انگلیشہ چنانچہ از سابق برحد و خود و رخنہ باہ راہ درآمدن افواج مرہبہ در قلمر و صوبہ بنگالہ و عظیم آباد بودہست و افواج چمناسبی برحد و خود و در کنگ نشستہ طرفین در کمین ہدیہ و منتظر وقت و فرصت اند باید دید کہ دکار جہان در این فتنہ باہوئے آشکارا چمناسب پنہا داشتہ و پھر آن در چہ وقت اصلاح پنہا شدہ بعد ازین ابوضوح انجامید کہ مرہبہ ناگہوارین گفتگو باہر ساریہ حصول مقاصد کرد آئندہ چون زربقیا سے چوتہ خود تمام و کمال مع دیگر ہدیہ ایا و تحائف گرفت و کلاسے اور انیز زربقیا جاکوٹ میسر آمد عداوت دیرینہ باہر داران براہیمہ پونا و غیرہ ہمالاک و کمین خود از سابق بود چمناسبی برخاستہ نزد پدر خود رفت و کرنل پیارس با فوج شالیستہ از راہ گنجنام ہسیکا کول بطرف مندرج نہضت نمودہ اقلعہ آنجا رسیدہ با اتفاق جنرل کوٹ مگر ہر صاف با حیدر نایک دادا مارا کے از پیش نہ رفتہ بغیر از حراست قلعہ و دیگر کار سے نتوانستند حیدر نایک الی الان بہ استقلال و اقتدار در صوبہ ارکات مساطہ است اما قلعہ مندرج بدست او نیامدہ یکبار کرنل پیارس بسوار سے جہاز قاصدی بکلیتہ آمدہ زربقیا سے بسیار کہ این مارا گورنر جنرل بہادر از روئے حساب سے قوم خود و بطور مصالحہ درہ بخوشیے آنجا گرفتہ حاصل نمودہ مندرج بردنیز جنرل کوٹ بیمار شدہ بکلیتہ معاودت نمود اما کرنل پیارس و دیگر سرداران مع فوج در قلعہ مندرج اند و شہورست کہ گرانی غلہ و جمیع مایحتاج از کاکولات و غیرہ دران قلعہ بی نہایت بلکہ مافوق التلاقی است نسبت استقلالیکہ اصحاب انگلیشہ دارند و از حسن سلیقہ و تدبیر افوقہ رسائے گورنر جنرل بہا و پادیارہا نمودہ تا حال کہ سہ سال گذشتہ قلعہ مندرج مفتوح نگشتہ تا بعد ازین چہ شود

ذکر بعضی از احوال و خصایص مبارک الدولہ و مظہر خبگ و سنی بگیم و بیوس بگیم

مبارک الدولہ خلف بہارم میر محمد جعفر خان و درین وقت سال عمرش بہست و دوم است جوان صاحب خلق و با مردم خستہ یارانہ و مصاحبیت مخلصانہ سیکندرانہ و غرت و پاس زمان و مردان کہ از خاندانہا کے عمدہ اند بسیار سے نماید ترحم زیادہ از حد برزیرستان سے فرماید اما اوقاتش نامنتظم و ہمیشہ مشغول بلہو و لعب و مستغرق در عیش و طرب نہ بادنیاکار دار و نہ باوین نہ کسی بردستیش دل شاد است و نہ از دشمنی او کسی غمگین او نا کے غلامان و ملازمان او پدرش رو برو ہر چہ بر زبان آید میگویند و راہ ادب نوکر سے و نید گئے نئے پو نید جائے کہ نمی باید مراعات ہزارا بلعل سے آید و جائے باید امکان ندارد کہ جہ از کمیئہ اش بر آید عوام ہند در برسات شستی از کاغذیا کاہ ساختہ و درختہا سے پوزیر آن چستہ در او چراغے باشعے روشن کردہ در دریا باہر رسیدہ و دلیدہ گندم چستہ شیر شکر سے دران داخل کردہ لبقا میدہند تا قافا سچو اندازد آنرا نیاز خواجہ خضر علیا سلام میدہند سراج الدولہ ابلہ ہم لغیر و دولت و جل میں و ملت یکبار این نیاز مخترع عوام را بکمال کروفر کشتی بسیار بزرگے کہ صد ہا برا و سوار و غلہ خدمت گزار و روشنی بران بودند آراستہ و چمناسبی روشنی

نہر ارہاساختہ در دیا سردا و شمع و مشاعل بسیار بر کشتیابرا فروخت و آتش باز سے مختلف الاطوار در دیاسے جاگیر سے
 سوختہ کشتی تماشائے آن عشرت نمود متاعا نش این عمل راست سینہ دانستہ بجد گرفتند تا آنکہ مبارک الدولہ ہم با وجود
 آنکہ در دولت و شوکت نہر اریک او برابر نیست و عملہ و فعلہ ملازم و اشخاص عمدہ مشاہرہ خوار با قیلا سے اختیار و افتخار
 از ہمین قسم مصارف لوح مبتلا و گرفتار اند مباشر عمل مذکور گشتہ ہر سال وہ پانزدہ نہر ارہر دپیہ صرف این کار سے نماید و درین
 کار ہم مثل کار ہاسے دیگر از بے خبر سے نصف زر با عملہ خائن میخورند و نصف دیگر بمصرف بی توقع مذکور سے رسید با وجود
 دعو سے اسلام و گرفتار سے خواص و عوام از ملازمان و رفقا با النوع رنج و غنا بسبب عدم وصول مشاہرہ پنج شش نہر ارہر
 بمصرف بجا آوردن مراسم دیوانی کہ از لیا سے معینہ ہنود است ہر ساسے خرج و تبر کشیم بر دم تقسیم سے شود و آن انیت
 کہ تاخیل مختلفہ الاوضاع والاوان ہایم دانسان مثل بتہا وغیرہ از گل و شکر و انواع حلویات و برنجہا سے شو سے از دکان
 بازار خریدہ بر آطفال بھگرتے فرستند و ہوسے خود بر کھل اغنیاسے ملا سے پسند از جملہ واجبات ہست کہ
 بعل آید و بقدر استطاعت زر و افر سے بمصرف رنگ و رقص و انعام و عوض نہر اسے و نجاشے و دشنام نام بنام کہ ہر
 از عمدہ ہارام و مہرل و رول میدہند و اوہ آید و رینو لاکہ فقیر و ار در شد آبا بود و خندان اولاد مبارک الدولہ بعل آمد
 در اعطاسے خلایع بنہران و زنہا سے اقرار خواہد ہر ایان ملازم او و مادرش بویگم وغیرہ سے و پنجر ارہر و پیہ صرف
 رسید و فریاد الجوع الجوع طلبداران سر لعلکے کشید از انجملہ میل و خلعت و ہالکی و جینہ و سپر ہر صر مع پر کھل
 و مالہ مر و ارید بسا و تمندان ناظر محل بویگم والدہ مبارک الدولہ عنایت شد و کسی نفہید کہ ناظر مذکور را درین خصوص چہ
 مدخل بود و کہ احمش خدمت بطور رسانید کہ مستحق این ہمہ عنایت گردید و ازین قبیل مصارف لایعنے بسیار است
 کہ نمی توان بشمار آورد و ہر سے چند از خوانندگان و رفقا صان بموجب عظیمہ ملازم اند و عزت و احترام شان بمرتبہ کہ و ہوا
 ایام امر او سلاطین بر کھلاہ افاضل امام سے نمودند و مبارک الدولہ شا کہ اکثر سے از ان جامعہ درین روز ہاروشن خان
 شہر لیت خان قوال کہ در عہد ہاسے جاہ میر قاسم خان دار و نوئے ارباب طرب بود و بمرشد آبا و رسیدہ تہاز کے اسناد
 امارت مرتب مذکور گردید و بد رہا گران و عنایت شمشیر خاصہ دلا سے کہ ظاہر خرید مبلغ خیر سے بود و دو شا کہ ہا کے
 پوشاکے امر او دیگر طبوسات خاصہ اختصاص یافتہ نہایت مغر و کرم و با سخا و اقربا سے ناظم برابر بلکہ مقدم ہست
 و بویگم اگر چہ از سلسلہ خوانندگان است اما با زبان نجیبہ با وجود کمند و نشہ دولت بفرستے و تواضع سلوک می نماید
 و قدر تجاہت شناختہ عزت و احترام بسیار سے کند و صفت خود و قبیلہ پرور سے دارد و با اقارب بلکہ کسانے را کہ ہشتا
 خوش سلوک ہا بتقدیم سے رساند و منی بگم اگر چہ از اتباع بویگم و پروردہ پدر و مادر او پدر بویگم منی بگم را بخدمت میر
 محمد جعفر خان رسانیدہ لیکن تقدم ہمچو سے میر محمد جعفر خان بر بویگم دارد و رنے است بسیار با شعور اما مغر و و از سخت محور
 و در حمایت رفقا سے خود و متوسلان صلب و مستقل مزاج کے کہ ملازم خود کند و او را بر طرفے او نیست مگر جرم عظیمہ
 از سہ زندہ و اوضاع منتظم بخشش ہم بموقع چنانچہ در ہمین اوقات کہ فقیر و ار در شد آبا بود و شنید کہ کسی از سنوان
 بتعلیم یکے از دختران ملازش بود شا و سے و خرش شروع گردید ہر قسم اسباب امانتش نمود و شصت یا ہشتاد
 اشرنے نقد رعایت نمودہ و ہمین قسم اعتبار سے خان خواجہ سدا را از خلیفہ خاکسار سے با دوج رفعت شعار سے
 رسانید و حکیم عسکر سے را کہ طبیب خاصہ اوست نہایت رعایت ہا نمودہ از رجوع با حیا رستغنی و بے نیاز گردانید و ازین قبیل

برکہ ملازم ابوست گویا نسخہ گیمیا یافتہ و روسے نیاز و احتیاج از ابواب لیمان زمان تافته است اگر انکس حسن خلق و تواضع میدا
و مدار المہام دانائی سے یافت و مشورہ اوراہ میرفت و نسیوان این زمان نظیر نہشت سفیر خنگ کہ ذکر احوال و القاب او در
اجزای حسب مقام اکثر گذشت اگر چه کن سال و تجربہ کار روزگار است اما مردایت بیباک و بالابا سے در تقریر سخن لحاظ اطراف
و جواہریش نثار و اندیشہ صدق و کذب ہم چندان نیست چند سال قبل ازین کہ نیابت خالصہ و نظامت بنگالہ باقتدار داشت
میگویند کہ نہایت از عفاف محروم بود و ناقدر شناس از باب عقل معلوم براسے خود بسیار ستبد و اوقات او ہم نامنتظم اغلب
احیان بہ بازی سے گنجفہ و چوپر مشغول و در مجالس بسیار گوئی و قصہ خوانی سلاطین کنشغول و با وضاع و مقدمات خود را از
وہو و یہ خود مرغب اولاد و پیران با وجود جاگیر سیر حاصل غیر مدخل ہجیشہ مقروض و مصروف ساختن عمارات ہر چند انکس
بسیار زیادہ از قدر حاجت و کار موجود دارد و خود مقروض است باز ہم دست از اسراف ہمار بر نمی دارد و از ہر کہ ہر چه بقرض او
یا ہر صورت کہ میسر آید در گرفتیش اندیشہ ندارد و ہمین جہت بدنام و مورد ظلام خواہن عوام است و اولادش حسب الاشاہد
خود را از ہجہ بہتر سے دانند و در ملاقات با بزرگان و از باب خاندان عمدہ تواضع و فروتنی میجوئے شمارند ہر دو پس بلند اختر
با وجود قلت مقدور و زلف و روسے مبتلا اند کہ حد سے نذر دبا انکہ زیادہ از صد نفر خدمتکار و چویدار و مشعلچی و غیرہ عملہ تجل قرارند
و در سوار کز زیادہ از سے چل کس ہمراہ سے دوندا ہما ہم از عدم وصول تنخواہ بانالہ و آہ سے گذرانند ہما خود را ہما صفت
دانستہ سر تواضع و اخلاق براسے احد سے فرو سے آرند از رفتن در خانہ کسے ہر چند از ان شخص مغرر باشند ننگ عار خود می دہند
و بنا بر قلت مقدور ملایمان صاحب نذر اند و رونق خانہ مجلس خود کہ سے خوانند ہر کنا گمان و اردو شود دست از و بر نمی دارند
و تا فریور در اختلاط ہا سے بارہ کشاوہ جان اورا بر لب سے آرند با این حال نمی خوانند کہ کسے حقہ خود کشد یا از نو سے ادب
تہ کہ وہ نشیند بنا برین اخلاقی مصاحبان ہفت ہم منجر حیر آمد و رفت اغرہ و دولت خانہ شان کمتر است برادرش محمد حسین
از حیلہ یکان و افاضل و طبیب ہما کامل است و پسرش کہ دہاد و سفیر خنگ و محمد زکریا خان نام دارد جوان ہمدب خوش خلق
نیکو خلق است و قابل ملاقات و اختلاط از باب عقل و ہوش بندہ علی خان سپہ حکیم الممالک علی نقی خان کہ بنی عم سفیر خنگ
والحال بمصاہرت از ہجہ اختصاص یافتہ اگر چه مزاج خوانان ہندوستان زایانہ دارد و دو شاہجہان آباد ہما سیدہ و عین
شباب دارد ہما آباد کرد دید اما خاے از بعض محامدو مثل دیگر ہندستان ہر خود مغرور نیست بام و آہ میان الف و آمیز سے
دار و دیگر عملہ و ارکان موافق مزاج آقا و از خدا تر سے و نام نیک طلبی بیگانہ و نا آشناہ

ذکر بعضی از مصطلحات و رسوم و عادات اصحاب انگلیشیہ و ضوابط و قواعد کے
در معاملات ملکی اختیار نمودہ از او ضلع حکام سابق اینجا تجا و فرمودہ اند و وجوہ
و اسباب اختلاف لیکہ در احوال خلق این دیار راہ یافتہ اکثر سے لفلکت و ہلاکت گرفتار گشتہ
کپنی عبارت از جمعیت چند کس است لہذا در فرقہ سپاہ ہم عدد معین شخص را کپنی سے گویند بیشتر صد نفر برق انداز
را یک کپنی و سہ در سیمہ آہنا را صوبہ دار سے گشتند الحال ہفتاد و پنج نفر بر قنداز کپنی است و سہ در سیمہ آہنا صوبہ دار و سہ در
یک ثلث آنرا جامعہ دار و سہ در دوازہ کس را حوالہ دار و نایک و سہ در شش کس را عملدار سے گویند و وہ صوبہ دار مع
و متبع خود کہ جمع شوند یک پلیٹن است و سہ در ہر وہ صوبہ دار و یک پلیٹن را کبید ان سے گویند و یک پلیٹن کذاتی جمیع

سرواران و اتباع تابع یک کپتان سے باشند کہ اختیار بحاصلے و برطرفی و عزل سردارنش و نصب دیگرے بحاصلے او و تربیت
 آنها و دادن تنخواہ و کرے و دستار و کمربند و غیرہ و اصلاح و خبر گیری سے خدوق آنجا نہ ذمہ کپتان مذکور است و کپتان را در
 ریاست این یک پلٹن فوائدا بسیار ماندے شود گویا بمنزلہ جاگیر سے است رعایت بر کپتانیکہ مرکز خاطر سردار سے گردد
 اور اصحاب پلٹن سے گرداند و الادراہہ خود سے یابد و امیدوار بدست آمدن پلٹن سے باشند و در فرقہ سپاہیان ولایتی
 اگر از ادانے و اول و اول سولہ و بعد از ان کہ ترے گند سارجن سے شود کہ بر سولہ اولی در تربیت و نگہبانے آنها حاکم است
 و در نجبا و اشرف اول درجہ نوکر سے الن است بکسر الف و فتح سین محلہ و سکون ہر دونوں بعد از ان لفٹن و فتح لام و سکون فای
 فتح تا سے مناسبتے فوقانے و نون اول و سکون نون ثانی بعد از ان کپتن و فتح کاف عربی و سکون بائی فارسی و فتح تاشی شتا
 فوقانے و سکون نون بعد از ان بیج است بکسر میم و سکون یا سے مناسبتے تحتانے و فتح جیم و سکون رک مہلہ بعد از ان کرنل
 و فتح کاف عربی و سکون رک مہلہ و فتح نون و سکون لام بعد از ان جنرل و فتح جیم عربی و سکون رک مہلہ و فتح نون و سکون لام
 و بالآخر ازین مرتبہ ریاست و نوکر سے سپاہیان نیست و نجبا سے غیر سپاہی سے کہ صاحب اختیار معاملات و زمین و موطاع شہر
 نام مدارج نوکر سے آنها فقیر مفصل سے داند اما عموماً سمجہ را کہ اسے میگویند و کرانے بکاف عربی و سکون رک مہلہ بالالف نون
 مکیور بابا سے مناسبتے عبارت از نو لیہ متقد سے است و نوکر سے ہر دو فرقہ را رتبہ تقدم و آخر با اعتبار زمان نوکر سے است
 بہر کہ اول نوکر شدہ او در مرتبہ برہمہ تقدم دارد و بہر کہ آخر از ہمد نوکر گشتہ آواز ہمہ کس در مرتبہ موخر تر است و باقی ہمہ بالنسبتہ ازیک
 مقدم و از دیگر سے موخر اند و موخر بر مرتبہ مقدم سے تواند رسید مگر بید رفتن سیک ازین سلک خواہ بگردن خواہ باستغفا سے
 نوکر سے خواہ بہر طرف شدن بیاہر سے و تقصیر سے و بجز بید رفتن سیک ازین سلک متاخرین مرتبہ او را ترے یکذرحہ
 بدون سے و تلاش از رتبہ کہ دارند سیر سے آید و اگر سے چار کس بیرون روند ہمان قدر مراتب متاخرین سے افزاید چنانچہ
 ممکن است کہ یک لفٹنٹ بدون آگہ گپتن و بیچ شود یک مرتبہ بید رفتن چند کس بہر تہ کہ نلے برسد و ہین قسم در زمرہ کرانیا
 و کمپنی کہ الحال بنام دیوان خالصہ ہر سے صوبہ اوڈیسیہ و ننگالہ و عظیم آباد و سے الحقیقہ مالک و سحر اکثر سواحل و بلاد سندھ است
 عبارت از چند انگلیش مالدار متقد ر ولایت انگلنڈ و سکنہ لندن اند و شہر لندن دار السلطنہ بادشاہ انگلیشیہ است اول
 آنها باستیذان ارباب کونسل ولایت خود و بادشاہ آنجا باہم اجتماع نمودہ بناسے تجارت در مملکت سندھ و ستان گذشتند
 و سررشتہ تجارت مذکور سالہا سے سال ہارسے و اولاد و ورثہ آنها با دیگر سے از مالداران ہر کہ خواہ ہر یک جامعہ مذکور گشتہ
 کمپنی بود و ہست تا این زمان کہ از عہد سراج الدولہ بحسن سے و کار گزار سے او میر محمد جعفر خان و دو بہر رام مالک این بلاد
 گردیدہ و بعضی دیگر حکام مغرور از خرد و دور بند و ستان مملکت ستان گشتہ بہر تہ سے و سے کل ممالک سندھ رسیدہ اند و
 بادشاہ این جامعہ را با مصطلح شان کنک بکاف عربی و سکون نون و کاف سیم میگویند بادشاہ این فرقہ اگر چنانچہ از
 اہم بطور خود سے مشورہ ارباب کونسل خود و اصحاب کونسل ولایت خود حکم سے کند و اگر کند امضا سے یا بد ارباب کونسل
 امر کے آن دیار اند و اصحاب کونسل ولایت عبارت از چند کس اند کہ اہل ہر شہر و بلاد آن ولایت یک دو کس را ازین
 خود چیدہ آنها را عقل ناس و خیر خواہ خود دیدہ زمام اختیار جمیع کار با سے خود بدست آنها سپردہ بکالت خود برگزیدہ اند
 و بہار السلطنہ فرستادہ متہمد مصارف آنها سے باشند تا ہر کار سے کہ در انجا رو سے نماید و بادشاہ و امرا ارادہ امر سے
 از خاطر سے بزرند کہ موجب فاء و بہر و آنها و کل مایا و عموماً برابا باشند سنجیدہ و فہیدہ قبول کنند و ہر چہ را آنها تعہد نمایند بہر کہ

بلا و آفت ولایت و بطوع و غیبت قبول و منظور باشد و ہر جہ در ان کار و بہار باشد و کلا سے مذکور و منظور دہشتہ بابہا اطلاع دہ
 آئندہ در سر انجا مش بجان و دل کو شستہ و عدو سے و ان باب ہر زبان نیارند تو اعدا عجیب بسیار متوجع و ضوابط بسیار خوب اقرب
 بانستظام دارند اما در ولایت و درینجا ہم بابیک و دیگر گمان ضابطہ است لیکن تا حال ہر آدمی و مردم انجا در ملک اسے این بلا و اقتناع
 لضوابط و قواعد شستہ اینجا نمودہ انجا از مقتدیان و علمائے دست نشان خود افکارہ در کتابہا درج فرمودہ اند ہمان قدر راقی
 و صواب سید اند و کہنے نیاسے قواعد مذکورہ کہ براسے چہ کار مقرر گشتہ تنگناست و استفسار نمی نمایند یا فہیدہ عمدہ استحال سے گنند
 و فائدہ این بجاہل بر با تنگناست نیست خلاصہ چون ابواب مصاحبت با مردم این ملک سے دور از احتلاط ہاسے این دیار
 نفوز اند طریفین را از احوال یکدیگر آگاہی نیست اشخاص سے دور سے ازین ملک در خدمت و وسائے کمیٹ و کوا سلیہ ہاسے
 اضلاع سے حاضر و مشیر اند و آغلائے از ان جملہ مردم اند کہ اغراض خود کیسہ ہادہ در انجا رفاه مردم و انتظام و آبادی سے ملک عالم
 است ظاہر نمایند و با عموم مردم آدمی سے رغبت صحبت و استماع مقالات و حکایات آئندہ اصحاب انگلیشیہ را نیست تا ازین ہمہ
 مردم بعض نیک طینتان و نادل در انجا رفاه خلق خدا و آبادی سے و آرام ملک و رعایا باشد بگوشت و جوش از باب حل و عقد
 انگلیشیہ رسانند فقیر درین مقام احوال حکام معالمت شعور سابق و وجود و حیات نباسے ضوابط و قواعد کہ سہراران عالیشان
 ہر ضابطہ و قاعدہ را براسے کہ ام فائدہ بہ آورده و غرض از ان چہ بود و متاخرین بالقلاب نیست از ان قواعد و ضوابط چہ خوا
 و اغراض باطلہ خود را بہانہ اجرا سے قواعد مذکورہ در نظر ہاسے مردم چگونہ آراستہ اند از تہمتہ و در شعور خود ظاہر می نمایند
 تا از کیا را اطلاع تام برین مرام حاصل یثاید با عانت و سعی صاحب توفیق اکثر با از سر خلق خدا ہر نماستہ و نساہا حاصل
 گراید و مذہب کان حضرت رب الارباب راستہ کار سے از گرفتار سے با میسر آید و فقیر بقیہ صاسے مدیستہ شریف الدال سے
 الخیر کفائتہ ماجور و مثاب باشد و اللہ سے التوفیق

ذکر اسباب احتلا یکہ موجب نظر سے این ممالک ویرانی بلا و خرابی عباد گردیدہ و احتلا
 کار ہا و ضوابط و قواعد کہ پیشتر چسان و براسے چہ بودہ و احوال ہیجہ رسیدہ سبیل احوال

برضا را با بطن و ذکا ہا ہر وہو بیت کہ بہتیم اقلیم ہر قطعہ زمین را شریعت خاص کہ غیر ان نزار دیگر بنا بر وضع و ارض لمبہ ہا خفیہ گیر
 و درختان زمین یک اقلیم اختلاف بسیار یا و آشکار است کہ عاقل فطن باورین باب ہتیا ج بیان بران نیست اگر حال ہیجہ آرا گو بلا و یکسان بودہ اختلاف
 الوان اشخاص و تار و شجار و مساوی و دیاسج و نباتات و حیوانات پدیدار شدہ از جملہ بلا و ہتیا جی است ہیجہ و ارضاع و رسوم مردم این
 دیار و معاملات و ضوابط و قواعد نظم و نسق این ممالک از ابتدا الی الان سبب نیست تمام با اقلیم دیگر دارد و تا حکام بطوریکہ مناسب
 انجا است مسلوک و معمول ندارند انتظام و آبادی سے ملک و رفاه و پیشانی خلق و امن و امان درین امکان امکان ندارد
 و ازین ہمت کہ این اقلیم سبب نزول و مہریش تارہ مذکور است اکثر مردم انجا بہت فطرت و ضعیف العقول کم فہمت
 و ہمیشہ مغلوب گشتہ کشان دیار دیگر بودہ اند اما ہر گاہ سلاطین عالیشان را تسلط برین ممالک میسر سے شد بعد زجر و تہرکہ لازم
 حرب و قتال و جنگ و جدال است اما لے انجا استعمال نمودہ بجان و مال و عرض و ناموس امان دادہ ہر یکے را پیش خود
 بار سے دادند و وزیر او امر سے مقتدر مختار در کار ہا کہ نکات اعلیٰ و اعلیٰ حضور پادشاہ و امر او اتباع با ریاقتہ ہر کسے لیا
 ہر کار سے کہ داشت ظاہر سے کرد و سروران صاحب گیاست و فرماست قدر و پایہ ہر یکے را شناختہ امریکہ مناسب شد

و عاقلش سے بود و با تو فیض فرموده و خود بران ناظر بوده در انتظام امور امن و آرام عباد و بلاد و پرورش ارباب خرد و شعور و کوشش
و بعد امتحان پایہ مردم نیک ذات کار دان بمرتبہ قدر و منزلت کش سے افزو و دند و با عامہ رعایا و بر آیا چون پدر مہربان شفیق و غمخوار تو
نہ گذاشتند کہ غبار ملائے بر دل سیک از بندگان خدا نشیند و سہ آنگہ با سیک الفت با دیگر سہ کلفت باشند ہمہ را بیک نظری و ند
و تا محمد شایع جان پادشاہ کمال انتظام و امن و امان بود از عہد عالمگیر بنابر شدت حرص و طمع کہ داشت فساد ما بہر سیداما از
ہوشیار سہ و شجاعت و نفاذ امرش خلقی و رضوابط و قوا وعد و حفظ و اطمینان خلق از شر اقویا سہ مفسد را و نیافت باز ہم
بنابر رنج بدنام سہ بید سہ خود کہ در عقیدہ و شستن پدر و کشتن برادران طور یافتہ بود و ارباب عمامہ را پیش آوردہ نو سہ تسلط
و ادہ بود کہ بالا تر از ان متعور نباشد تا مردم اورا پادشاہ دین دار اسلام پرور نہارند و بین حجت از ان مفسدان مرا سہ
خیان فتنہ ما بہر سید کہ حد سہ داشت و سہ آنگہ از منہ آن تہ کیشان عاقر و پریشا **ک** گردید و فساد دیا سہ آنہا حال
در طباع عوام اہل اسلام الی الان بخار سہ و سار سہ است و محلی از ان دریایان و فتر اول کہ حامل احوال سلاطین ماضی است
تجربہ در آمدہ و در زمان فرخ سیر کہ سچ و بوج محض بود رنج چند دیوان فطرب الملک اقتدار یافتہ در امور سلطنت خدا گشت
و علمہ و ارکان سلطنت و امر و مستعد یان قدیم عالمگیر سہ از مرتبہ خود مغرول و از کار گزار بیا حاصل و ممنوع شدند اجارہ سرکار
و پرگنات و چنگہ با سہ خالصہ و رشوت و دست تحصال مقاصد و مرام شروع گشتہ شیوخ یافت و دون بہتان آرام طلب ست
آوردن بہشت زر سہ شخص سیدین مغموم شمر دہ خلق خدا و رعایا سہ بیچارہ را بدست مستبدان و اجارہ خایمان ظالم ویران کار و فتن
آمازنا و دزد و زبرد و جمع پاکستن و ویرانی ملک و سہ آراسہ خلق و نفرت رعایا از حکام از دیا و پذیرفت تا آنکہ فساد و صدرا
و عدالت ہم تعمیر شد و احکام شرح و عدالت بالمرہ بر خاستہ بر وجہ کہ زر سہ بدست آید و جہہ ہمت اکثر طبقات اہم و مرثیان
ارباب عمامہ گردید و بدتر ازینا فرقہ در جان نتوان یافت چہ در صورت زہ و صلاح و فتنہ الی در ہنہائی مردم را فریب داد و دیان
و مال خلق خدا برباد نہ و سہ و سائر الناس بشاہدہ احوال اینہا قیج اعمال را سہ اندیشہ و ہراس ارتکاب نمودہ اکتساب انہم
و مذموم نہ شمارند و از پلید سہ اینہا مفسد لیبہ ارناسہ گشتہ در جان و جہانیاں جار سہ و سار سہ است و بمقتضا دورہ فکلی
مردم شوم طبع نادان بہر سیدہ زمان و دولت سلاطین غافل سہ شعور و امر ایچچہ ان مغرور پیدا گشتن و آفتاب عدل داد
مائل بزوال گردیدہ رفتہ رفتہ معرب جہل و عدوان و ظلم و ظلمیان غروب نمود و کار بجائے رسید کہ حالیا اصلاح آن تعمیر بل شغور
گشت و اکنون کل مملکت ویران و خلق عالم بجان آمدہ اکثر سہ رازندگے ناگوار و احوال این زمان مقابل زمان ماضی گردیدہ
دنیا تیرہ و تاراست و دیو لاکہ دانیان فرنگ را آہنگ تخییر ممالک سہہ صمیم است و بر اکثر سہ ازین بلاد تسلط دارند جنبہ است
تمام از اوضاع و ولایت خودشان بار سوم و عادات سہہ و ستان ہر خید سوران آنہا سہ خواہند و سجد و سجد و سہہ کوشندہ صورت
انتظام ملک و امن و آرام خلق رو سہ نے نماید و بنا بر تنافر و سہہ اگر اگلیشیہ با مردم سہہ الفت و آئینش باہم کہ نشا سہ
اتفاق و موافق و مصدر انتظام و التیام است میسر سہ آید بلکہ بر عکس آن بمنفعہ ظہیر جلوہ گر آمدہ روز بروز احوال مردم این بلاد
نہایت مختل و ویرانی ملک بمرتبہ اتم و اکمل شدہ و این احوال سہجات چند است کہ انرا سہہ قلمائے با جمال مذکور کردہ آید اول
آنکہ این جماعہ را نہایت بیکیا مملکت از رسوم و اوضاع این دیار و مہمانیت تمام از ضوابط تحصیل خراج و قوا عمدہ و سہ است این سہ
ملک دار سہ و بلج ستا سہ است چہ در ولایت ایشان زمیندار مالکزار کہ خراج سلطانی سال بال مالک سہہ کار پادشاہ سہ
نماید مطلقا و جو دندار دبلج و خراج زراعات زمین صوبہ دار سہ و فوجدار سہ و خالصہ و جاگیرات در مالک اینہا مروج سہ

آنچه فقیر از دانا یان این جامعہ کشیدہ رہہ نبوت رسیدہ از غرون و در بیچہ پاسے بیوت و طروف و اداسے نقرہ و طلا و غیرہ
 احتیاس بطور محصول خیرے سے گیر نہ و با مجملہ در علوقہ ملا زمان و امر اور نفع و نفع مہات روستے غیر روئیہ این دیار و در خبر است
 تقصیرات نیز اختلاف بسیار است بعضے جرائم ہم غیر است کہ در بیجا جرمہ دانند و بر سنے از تقصیرات است کہ در بیجا سہل و آسجا
 عظیم شمارند و کذا بکاس بسا امورند کہ در بیجا ضرر در راج گشتہ و در بیجا کسی گاہی نیندہ و نشیندہ مثل شمار مردم ہر یکہ از بلا و جمع و خرج آنہا کہ قدر بہر سید
 و چہ قدر دند و طفلان چندانہ سیران چند علی ہذا القیاس را اکثر امور بلکہ جمیع ضوابط و رسوم فرق بسیار کہ حصر آن تعدو و خلق این یار داناں مہوش
 بہ کنی ملک شدن آن مصلع و عادات نامکمل و دشوار است و انگلیشیہ چون مقدار بکان امورند اکثر آن ضابطہ را در بیجا خواہند و راج قیانش را
 آسان سے شمارند و دوم آنکہ اکثر ضوابط را کہ اخذ نمودہ و در دفتر خود ثبت فرمودہ اند لم وجہات آن از مردم خود غرض خیرستدین
 کشیدہ اند و آنہا بطرا کلمات اندیشہ خود و خوشنود و نمودن صاحبان انگلیشیہ در ہر ضابطہ و قاعدہ حصول مبلغی خاص نمودہ
 چنان خاطر نشان نمودہ اند کہ گمان شود کہ ایجاد این قاعدہ براسے ہمین تحصیل چند غلوس و غرضتے غیر ازین منظور نبود و حق حقیقتہ
 از چند مدت کہ ابتدا سے آن عہد فرج یہ راست از ضوابط مقررہ مردم شوم طبع را ہمین غرض ماندہ بود و بس این جماعت کہ تازہ وارد
 و از بیچہ سرخیرے ہنداشتند اندازہ مردم پیش آمدہ راصدق محض ہنداشتہ ہمان قسم بعلہ سے آرند بلکہ بمقتضای ہوش و
 خطاستے کہ آرند بعض ضوابط را بسیار کہ یہ شمرہ موقوف نمودہ اند چنانچہ در ابتدا حکام اسلام رواج رہا سے فوج ششہال
 مردان باین عمل نمی خواستند خصوص در شب جمعہ کہ از لیا سے متبرکہ است روادار بنودہ اند کہ احد سے مباشرت بخش و زنا
 کرد و در قتل و سیاست تو سے و بارہ و مجازید و ن طرفہ شرع شریف روانی داشتند لہذا اتنیہ بالمال کہ طامعان بے مقدور
 آنرا ہم با عرگ و آفت عظیم بکسان سے دانند مقرر نمودہ براسے این امر داروغہ قرار دادہ بودند کہ ہر گاہ چنین زن طامع و
 آشکارا شد و مباشرت و فحور کرد و از دوسببہ گران و اگر شب جمہ مرکب فاضال نتیجہ گرد گران تر از دوسببہ لیا سے بکیر و نقارہ
 و سزا سے نوازان را ہم تابع فرمان ہمین شخص ہمین فرمودہ بودند کہ بے اذن و اطلاع او در جائے نوازند و جزا و سزا سے
 تقصیرات قرئہ مذکورہ و محاکمہ و انفصال دعا و سے و منازعہ سے کہ اینہا را با سہمگر باشد عہدہ ہمان شخص بود و دین ہم مصلحتی بود
 کہ ہر کسے و رشادہا بقدر لیاقت و طاقت خود اسباب نقارہ خانہ اطلبد و از بلوادر سے و تکلف نے ببلای سے اسراف مبتلاست
 با اعیان و اشراف ہم سے بلکہ برتر سے بخود از مدے چند چنانچہ مذکور شد شوم طمعان بے ایمان بہر سیدہ و از غرض
 اسلحہ چشم پوشیدہ فقط تحصیل مبلغی باین بہانہ و رکاکت منظور داشتہ این کار را ہم و جسے از وجہ تحصیل کرد و آیند و
 اصحاب انگلیشیہ بذات و رکاکت این عمل پے پردہ بالمرہ موقوف و ممنوع فرمودہ اند و ازین قبیل است احوال بیع ضوابط
 اگر انگلیشیان کہ جامعہ خمہند و از تعصب بیگانہ اند بر قبایح مردم در قالب ضوابط و قواعد مطلع شوند چہ عجب کہ با صلح آن لبتہ
 مہوشند فقیر بالفعل آنچه متذکر وجہ بعضے از ان قواعد و ضوابط است سے نگار دانا را باب ہوش را موجب تیقظ و آگاہی
 قاضی بر اجرا سے احکام شرع مقرر بود کہ بے حیث و میل بر آہر کہ ہر امر سے از امور شرعیہ استحقاق یافتہ باشد
 بعل آرد و از سر کار بادشاہ شاہرہ و جاگیر بقدر معاش خود بفرغت یافتہ مجال آن نہ است کہ داسے و در سہ بطور شہوت
 از کسے تواند گرفت و اگر امیانا ناہر میشد کہ یکے ازین جماعت مرکب این شاعت گشتہ و در غنیمت سلطاسے و ننگ اسلام
 و مسلمانے گردیدہ مطعون طوائف احم و مبتلا سے غصہ و غم ہمیشہ از ان کار محروم و در دنیا و عقبہ علوم و مذموم میاند و اکنون
 از دستے الی الان اصطلاح میران در قضا مقرر گشتہ اجارہ و استجارہ آن بعل سے آید و رسو سے کہ در بیچہ مذہب ملت

رسیده شیوخ یافته عوام مسلمانان را در مفصل باخذ بعضی از وجوه مختصره قضایایان که معتقد مسلمانان
بود و هیچ محمدی هم چنین عقائدند آشته باشند بجای سستی آرند و علم نمایان و آشکارا سستی نمایند و بسعی
ان احوال آن مختصرات قصات از جمله مقتضات عوام باطل اسلام چنان گردید که آنهارا برگردانیدن
از جمله محالات استغذرات گشته گویا در باره این بدبختان است آنکه کریمه ربنا ارفا الذین اعتدنا لهم جهنم تحت اقدارنا
از جمله در است مختصره معتقد بدبختان مذکور یکے این است که اگر کسی از غربای مسلمانان بمیرد تا نائب
بجای که قاضی مقرر کرده رسانند باحق و آن بیچارگان علم مقتدایان بے ایمان روح آن میت از خانه اش
مختصر صاحب تفریه اگر مقتدر و درندار و دوجہ مذکور رسانند مع عیال و اتباع چنان نجس و ناپاک است که اقوام
سستی نمایند و او را آب و آتش بنهند و سب ناما بجا گشته بدزد و قلع الطریق یا قرض و دام با بیع مملوکا
و گمانه و خور و انزاع بلید را نه فهمین صورت است در خفته ابران و کجای دختران که سجد بلوغ رسیده سالها
در آن و مناکحت سستی مانند و بیجی براسے رسوم شاد و اول ازان و جندران قاضی اگر چه عمر پاکیزه
در دل کار است آنکه از مقتضات و مقتضات است و بسبب همین بدعت اکثر سستی رادرت اعمار بر
مختصرات و کسائی که کفایت و القاسی آندانه پذیرفته بروی اسلام اند و بر معاملہ که تقاضی رجوع آرند
حق را باطل و باطل را حق میگردد و این قبیل مظالم بسیار دارند که ذکر آن تطویل بلا طائل است *

تذکره الصدور و دیگر صفات پادشاه و پسر کارات

مقتضات و تقاضای احوال و ارباب استحقاق و املاک و ائمه مقرر بوده اند تا قاضی جابل از شرع و مصالح اسلام
مقتضای مملکت و مقتضای شریعت و مقتضای عوام و مقتضای دین و ایمان و یقین بدار جزا و آخرت بمنابر و مشا
بسیار در است و احوال که آنچه و اهل استحقاق و رحمت می شد غیر مستحق خود را در مزه مستحقین منسلک نکردند
است شد و مقتضایان صاحب محک و حیل از دوز و زور و اولت ناسد و جبر و قدرت مالک متصرف را سستی مذکور نشوند
و سبب در این غافلانه و تحت تعلقات املاک خود اشتغال نه سبب و مثل این خدای و تلبیسات لعل نیازند
و سبب اینکه ملکه سالیان رسیده و تمام آن چنانچه ظهور الله بیک محمد بے ریب و گمان نموده خون هزاران کین
بے اندیشه و وسوس و بددن خوف و هراس خورد و مرد و مظالم عاسی بر دوش خود بردارند الحمد شد کاشمیر
و قاسم و الحار سبب بیار و مستغنی است و گور زبهار و بجا شکایت ائمه داران و اطلاع بر ظلمها بیکه در سبب و نام صدر
شیخ صد و سابق و ملاعین لایق که نام آنها بر زبان خامه و قانع نگار گذشت نه پسندیده قلیل و جبر و ستمیکه از ایام سلطنت
ایمان صاحب ل و برین مین بود و مقرر و شتر آنچه این بدبخت سنگدل افزوده و جبر و ستمات صدارت را که
چند و پیر بود بے و پنجه از روی پیر ساندیده هنوز از شکسته حالان بیدل راسی نمود و برین هم سستی افزود و سستی
نیز از قتل و قتل و قتل خود نمایه که گور زبهار و بجا در دوز و دیگر سرداران مقتدر و بکنه جمیع معاملات و ضوابط پیر
یا یکبار و سستی استماع احوال غربای ستمدیکان سستی یا دو ساعت مقرر کرده بداد سستی هر گونه مظلومان
خدا و هر فرقه از فرقه یا که با انواع معین و بلا یا مبتلا گشته فریاد سستی غیر از خدا اندازند از مصائبی منتها رها سستی

درست نگارسی که بایست قد و عوینک یا رحم الراحمین و نقول اللهم آمین و دروغه های عدالت و عمل آن بزرگان این کار قرار یافته بودند که هر یک از حجه و ذریه و دستان را بحال وصول بحضور امر او سلاطین هر وقت متغیر بود و دروغه و ارباب عدالت بعد از تعیین شهر و جاگیرات لائق بحال و معاش آنها مقرر می شدند تا در جائی معین از اول روز قریب بیک ثلث آن نشسته گوش بر آواز بگوشا باشند هر که حاضر آید و از کسی شکایت نماید اگر مدعی علیه مرد شخص و طلبه شستن او در آن مکان مناسب لائق فدا و نیست و اگر او را الا و دشواری طلبیده اظهار طریقین تبادل امان نظر بشوند اگر امر سهی است بمصلحت و رضا طریقی فصل و دهند و اگر امر عظیم است از گواه و قسم و وجه دیگر که در تحقیقات باید خوب تحقیق نمایند و در هر هفته دو بار که امر او سلاطین مخصوص همین عدالت داشتند عمل عدالت مدعی و مدعی علیه را مع گواهان و صورت حال تحقیق که آنها نموده اند و حضور پادشاه یا ناظم صوبه یا حاکم هر سرکار که قضیه آنجاست حاضر آرند و احوال التماس نمایند تا سلاطین و امر او و آن را استعلام می نماید و یافته آنچه حق و دوا دانند انفصال نمایند اگر در آن مجلس منع نشود اجلاس دیگر می کردند و بطوریکه در خواطر پادشاه و امرای آن گذشت تحقیقات نموده بعد از تحقیق حقیقت انفصال میدادند و حال عدالت وجه عده بزرگ جلب منافع گردید و مردم آرزو می کردند خدمت مذکور می نمایند بلکه پیشکش داده و وسیله مهربانگی می می ستانند و حاکم را با کسی که رعایت منظور باشند این کار با و غایت می کنند چند روز قبل ازین در ماه داروغه و اتباع او و عمل عدالت از جائداد تحصیل آن بود و صاحب خدمت و عمل مفلوک او در عهد و ایام بکام خود رسیده زربله و خط می انداختند و کسی نمی پرسید که در عدالت وجه تحصیلات زربله و حیثیت پیشتر مردم با و دیانت جرات قبول این کار کمتر می نمودند که چون حق الناس است مباد پیش خدا مشغول الذم گردند و امر او سلاطین به تجسس تمام متدینین را به سرسانیده کسان را که خدا ترس و صالح حق شناس میدانستند بهرین کار با حجت و ابرام می گذاشتند و زیاده تر از جمیع امور درین باب موقوف بود می گذاشتند که التماس حق لعل آید و بر کسی از کسی ظلمی رود و در هر کار که متدین بهوشیار را کار گزار می سپرده اند و طرق رشوت و ارتشا منظور داشتند و کسی را مرتضی گفتن بدتر از فحش بود و بعضی این تعینات و تربیت مردم نیک خصلت بهر سید مرتضی بودن از عائب عظیمه بلکه قریب بکفر میدانستند و حال از جمله صفات حمیده و عده ترین کار و اینها گردیده بعضی حکام و اتباع جویای این قسم مردم اند و همین کار گزار بهوشیار میدانند فاعتر و ایا او را لا لبصار و رسائی غربا تا پادشاه و چنان آسان بود که با آن همه اتهام و تاکیدات اگر احیاناً بر کسی ستمی میرفت مظلوم از دو ماه سه ماه راه خود را بیادشاه رسانیده و ادراک حضور را اظهار احوال خود نموده و خفیه و اظهار می بود و استر و ادق خود را از اقویای نمود و الحال که ناظم مردم را رسائی بگور نزد انگلیشیان مقتدر نیست و ارباب انگلیشیه ملاقات با مردم این دیار کمتر می کنند و اگر یک دو بار دیدن مقتدران کسی را احیاناً بنا بر وسیله و سببی میسر آید چون التماس با تملع احوال خلق این دیار بنا بر اشتغال با امور عظیمه ندارند و عمل آن قسم که ورود وصول احدی از ستم رسیدگان تا بصاحبان اقتدار بنا بر کشف استار خود می خوانند باید دید که کار خلق بیچاره این دیار تا کی کشیده و بچه مد خواب و انجاسه شاید با احوال مردم این ممالک که همه رمایای این شان و حق تقاضای این جماعه را حاکم و مالک گردانیده و بدختم و کارهای ساختن امر عظیم نمی شمارند و بر عمل که مقرر نموده اند اعتماد دارند حال آنکه حکام را ازین عظیم تر امری نیست و گفته اند مبت بر یوان مینداز فریاد او چه که شاید زدیوان بود و داد او چه الحمد لله که در او آخر سال نود و پنجم از امانه دوازدهم حرم دروغی عدالت فومدار می از دست نهیدیان برآمده اصحاب انگلیشیه باین کار مامور شده و در انجمله تخفیف در اضرار از اخلای

میرانده اما چون عله و اتباع اصحاب مذکور همان قسم اشخاص مردم آزار و زمام مہام امام بوسیله نیابت و تبعیت از باب حکام در دست دارند و صاحبان مامور رسیدن بجمع امور بنا بر وجہ چند نے توانند ہنوز ہم اندکے ہمان آتش دیکھا ہے اللہ جل لعلہا وک المفسرین فرما و مخرجا محتسب برائے تحقیق سنگ وزن و بر آوردن غنیمت و خیانات کیل و تراز و نشین نرخ غلات و اجناس دیگر مقرر بود تا نزد خاسمین و حاجت بباختہ و تکرار دبیع و شرا بنما شد و فروشدندگان و خرید و فروش اشیا بنین نمایند و تادیب و گوشمال بیابان نیز تعلق بمحتسب وشت تا مردم در بازار باست و لا یفعل نکرند و ہرنہ درایا یادہ گو متر و دین بازار ہار ابلخان درشت و حرکات زشت نر بخاند و زنہا سے عقیقہ و ریحور و مرو و کوبہ بازار اسکے ضرر مے شود از دست و زبان و صدا و نو اسے سنگ گان در امن و امان بردہ بجان نیابند اکنون مر سو بیگہ درین خصوص معلوم است مع شے زائد مے گیرند و در یک شہر بلکہ در یک بازار نرخ یک جنس تفاوت سہ چار دکان و چند قدم راہ اختلاف بسیار دارد و سنگ وزن علی ہذا القیاس از ہر گمر بترتہ تفاوت و اختلاف بہر سانیدہ کہ حصر نتوان نمود و تمام بازار ہا مسیکدہ و ہر گوشہ بلکہ در عین را ہما جلالت مست خصوص ہندو شکاران و خاںسا مان و خلاصیان و تلنگان و ہر کارا سینے جو اسیس و بالجمہ ملازان اصحاب اقتدار با غما و اتفاق ہدیہ و حمایت اولیا سے نعم خود کہ حاکم و مقتدرانند لعلہا وکوبہ و بازار شتران قنادہ و سرد و ستار و برود و شش بقے آلودہ نیم ستان تنگ ظرف کہ بدون بغیر سے ہم تغیر اند ہر پوچ و یادہ بہر کہ مے خوانند سیکو نید و مردم آبر و طلب را از دست سنگ گان بے ادب دیار بازار ہا بر آمدن و شوار و تاسا و دست نمودن بجائہ خود اشتغال با و را در اذکار است کہ او تھا سے از شتران شرار در حفظ و حمایت خود نگہداشتہ مع الخیر زایدی خود برسانند

وقائع وسوانح نگار و سرکاره

برائے نگارش احوال در ہر صوبہ و سرکار ہا و چکلہ ہائے آنجا کہ محل حکومت و حاکم نشین بود مقرر بودہ اند تا ہر چہ در ان مکان و مضافات آن سوانح شود ماجر اسے تمام روز وقت شام و سوانح تمام شب اول صبح نگاشتہ بحضور پادشاہ ارسال دارند و ڈاک مقرر بود کہ در نہایت جلد سے با قیل اوقات اخبار ہر جا بحضور رسد و در وقت خلاصہ آن را کہ قابل الملاحظہ پادشاہ بود بعض مے رسانند و مغفل آنرا کہ مسئلہ علم ہر صوبہ بود از قطر مے گذرانند و انچہ عرضے آہنا سے پادشاہ بود کسی نمی کشود خود پادشاہ آنرا کشادہ بچاند و چارہ ہر ام کہ بہر قسم مناسب است ہی خود پادشاہ را احوال ہر کسی معلوم بود کہ او با دیگران با او چہ کردہ اند و کانی با فانی چہ بخواہد کہ لعل آرد اغلب بیان بود کہ قبل از ورود و خلاصہ ارباب حاجت چون بر احوال آنہا از وقائع وسوانح پادشاہ خود مطلع میشد احکام تدارک ان بنام حکام می رسید و حاجت مند مستمند بکام خود می رسید و اگر معلوم می گشت کہ اہل ضابطہ و قلع نگار و غیرہ با شاہنشاہ دکان و اسرا کمالی شان و بالجمہ با سیکے از کارکنان و مقتدران راہ و رسم رواد و اتخا دیا سید سود و سود و دور ہا نوقت از ان کار مغرول و بجاسے او دیگر سے منصوب سے شد چنانچہ عبارت سیکے از رقعات عالمگیر از رنگ زیب کہ با سد خان آصف الدولہ وزیر خود نوشتہ برین سنے گواہی می دید و ان نہایت

صورت رقعات عالمگیر

فرزند زادہ محمد مغل الدین سفارش فلان و قلع نگار نوشتہ چیز سے ہر اسے او تجویز و اورا از ان کار تفسیر باید نمود کہ این

ذوالقلع و قلع نگار نامہ بیت جون غرض آمد ہر پوشیدہ شد و مدح حجاب از دل بسوسے دیدہ شد و معجز اندین نوشتہ بود *

ایضاً صورت رقمہ

فرزند ان کہ مزاج شناس سے باشند سفارش و قلع نگاران و امثال آہنا نمے کنند حسب الاتماس رعایتیہ با او عمل کہ اما از ان کار تغیر شد آئندہ ارتکاب چنین امور نباید نمود القصدہ چون در ملک دار سے اہم امور اطلاع بر احوال بلاد و عبادت و غرض از ان ابرام و آسائش خلق خدا کہ اولیٰ اسلحہ سلطانی و حکام را راسع اینہا مقرر فرمودہ و زمام مرام اینہا را بدست آہنا سپردہ و سرمایہ آبادی و انتظام ملک ہمین است لہذا چار کس بہرین یک کار معین سے شدند و قلع نگار و سوانح نگار و خفیہ نویس و ہر کارہ نا اگر یکے دوسرے بنا بر غرض در ارقام احوال خیانتیہ نمایند و نہ کسی دیگر راستی و دوستی ارتقا و اخبار خواہند نمود و در صورت اختلاف اخبار بعد تحقیق احوال مختلفہ خائن و کاذب لہذا جزا رسیدہ از منصب خود مغرول و از آبرو و عزت محروم و ممنوع سے گشت الحال در بلاد و سواد ہا سے اعظم و در ہر قبضہ و دیات نوکران زمین داران و عمال و جمیع کارکنان و گاہ بعضی مقربان و قلابان خود را بصورت ملازمان احکام ساختہ انواع ظلم و فساد در بلاد و عباد سے نمایند و احد سے باز پرس ہم نمے نماید تا بجز و سزا رسید باید دید کہ با این حال احوال ملک دار سے در عینت ہر کار از کجا بکجا رسیدہ فوجداران تالے مرتبہ ناظم و از جلا عالم و بعضی از اینہا اچانہا در کار ہا سے سلطانے و جواہر و جوائفشا نے بر صوبہ داران ناظم تفوق جستہ کار ہا سے عمدہ را بٹہا نے چنان سراجا ہم سے دادند کہ موجب حیرت ہمکنان و مور و عنایات سے نہایت حضرت سلطان سے شدند و اینہا در ہر صوبہ بقدر وسعتش و کثرت زمینداران مفید انجامین و مقرر سے شدند بعضی از اینہا ہزار سے منصب دیات و چند صد سوار و بعضی ہزار و پانصدی و بعضی دو ہزار سے و ہر سوار و پانصدی و چند سے سہ ہزار سے تا چار ہزار سے منصب دیات و سواران بقدر لیاقت او و حاجت کار شدہ کار با جاہ و چشم و نقارہ و علم و در با سے با معین کہ فوجدار شین آن صوبہ بود ہر یکے سے نشست و علمہ دارکان بادشا سے مثل منصب داران و بخشے آہنا و سوانح نگار و خفیہ نویس و ہر کارہ و قاضی و مفتی و صدر و محتسب و دیوان پادشا سے و دار و غنہ کچہر سے ستم و دہ و پیادہ ہا سے برادر سے او و دفتر بند آہنا ہم ملازم پادشا و ہر یکے بر کار خود را انجامین و بکار پادشا سے سرگرم و گئے را از مقتدران مقعد و رمبہ و کادے نوکر پادشا را بر طرفہ از کار او مغرول تواند نمود و در مقدمات مالے و خالصہ علمہ دیوانے تابع دیوان پادشا سے و منصب داران و بخشے آہنا در کار لشکر کشے و تادیب و تنبیہ مفیدان تابع فرمان فوجدار کار فوجداران بود کہ ہر جا زمین دار صاحب الوس و جمعیت باشند از احوال او خبر دار بودہ نگہدار کہ فوج نگہدار دیا آلات حرب مثل بنہوق و خراٹرو توپ و تیر و کمان فراہم آرد یا قلعہ ہر کار خود احوال با قلع شکستہ را صرمت نماید و اگر اچانہا در غفلت یا غفلت امور مذکورہ ہر اسے زمیندار سے سیر آمدہ ہا اسباب مذکورہ را ازو سے بازستاند و فرمان بر طرفہ فوج دیدہ اگر اطاعت نمودہ فرمان پذیرفت زمیندار را بجا او و حالش نگہدار دو الاسلحہ الفور بر شش تاختہ گوشمال بودا جے و در قلع اور اسما را نماید و چنان سے بطیع بکار برد کہ ستم و را طاقت مقاومت نمایدہ مضمرات سلاستے گرد و در حلقہ اطاعت در گوش غاشیہ القیادہ بر دوش کتد و بخونہ نگہدار و کہ باز مجال سرتابے و گرون کشتے اورا نمایند و اگر کرار ستمزد سے سہین قسم کشے بہا لعل آمدہ باشد از ان مکان

اخراج نموده سبے حکم حضور باز اور در ملک جامی ندید و نگہدار کہ دخل و تصرف نماید و اگر بدست آید بنقید و سلسل
در حضور فرستد یا همان جا نگہدار و تا ہر حکمے در بارہ اور سد مطابق آن لعل آورد و نیز خبر دار باشد تا زمینداران
مقتدر مفسد خللے در جاگیر ات ریزہ جاگیر داران و در باب الماک و التمتنا نتوانند اقلند و نیز قطع الطریقان و غارت کران
در هیچ جاسے و مکاسے سکنی نتوانند نمود و ہر جائن آنہا باید بقطع و قلع آنہا پرد از د خلاصہ ہر جامعہ سے
باشد ریشہ حیات اقتدار اور از بنج و جن بر کند و اگر اچاننا ازان میان چنان کسے بر سے خواست کہ مفسدان اطراف
با او ساختہ جمعیت و ازدحام بسیار سے نمودند و یک فوجدار را از عمدہ تدارکش بر آمدن و ستوار بود و فوجداران دیگر
حسب اطلاع او بے مکث و دنگ کار پادشاہ سے دانستہ با او سے پیوستند و با اتفاق ہم کو شمال آن مفسد تیر خنک جنگ
و جدال و حرب و قتال نوعیکہ روپے سے داد لعل سے آوردند و بیچ یک از مفسدان را محال بنود کہ در غاصہ پادشاہ
یا جاگیر ات و الماک و التمتنا سے مردم باند سے نفس تو اند کشید یا اد سے عاجز سے را تو اندر سخانیہ از محل ارجح کو تہ
فوجداران صوبہ ہاسے دیگر خود فقیر را چند ان اطلاع نیست نام بعضی محالات متفرق پیدا است و در ذکر آن
چندان فائدہ نیست اما اساسے محالات فوجدار نشین صوبہ بنگالہ و عظیم آباد کہ متحدہ درین ممالک سبہ بردہ و نشو و نما
درین جا پیدا یافتہ با ناظمان و حکام این دیار قرار ستہ و خود ہم حکومت با داشته ایم بنابرین خوب معلوم ست و
ذکر شش ہم در ضمن احوال اینجا مناسب بود دنیا سے علیہ انداز بان قلم و قلع نگار دادہ سے آید ہر ہشت سہرکار
صوبہ عظیم آباد کہ تفسیر کار شاہ آباد و رہتاس و بہار و مونگیر و چنپارن و ساران و ترہٹ و حاجے پور سے شود
فوجدار نشین بودہ کہ با پانصد و ہفت صد سوار یا ہزار دو ہزار و کمتر و زیادہ تر ازان فوجداران اینجا مع عکدہ و فصلہ
پادشاہ سے چنانچہ مذکور شد می بودند و این ہمہ مردم افواج پادشاہ سے و ملازم سلطانے بودہ اند
کہ اگر امور عظیمہ رو سے میداد نواب خود گذار شتہ می ش ناظم صوبہ مذکور جمع سے آمدند بلکہ در حوادث بسیار
عظیم ناظمان دست صوبہ کہ با ہم اتصال و قرب و جوار داشته اند مع فوجداران اینجا جمع شدہ تدارک
آن سے نمودند بدون آن کہ حکمے رسد و اگر ازین ہم عظیم تر امر سے روی میداد پادشاہ کہ بر جمیع اخبار
ہر جا ہر روز مطلع سے شد بعضے از امر اسے عظام پادشاہ زادہ ہاسے مائے مقام را با فوج ہاسے گران و سپاہ
فراوان بہ تدارکش سے فرستاد و باینہا احکام پایدار سے و حفاظت ملک و حدود شش سے نگاشت و اینہا بخیم
صلح و مشورہ ہدیہ گیر بود پایدار سے ہا نمودہ در جالفتا سے بر کار ہاسے سرکار تانفس در بدن داشتند قاصر
بنودہ داد نمک حلاے و مرد سے دادند و اگر از کسے قصور سے رفت مور و غضب سلطانے
گشتہ انواع مذلتھا و خوار سے کشید و پنچ سے دید از دست خود سے دید و صوبہ بنگالہ ہم انچہ معلوم ست
شاید وہ محال فوجدار نشین داشت با این تفصیل اسلام آباد جہنگا نو و سلمٹ و رنگپور و رانگا مائے
و قلعہ جلال گدہ پور سے و راج محل اکبر نگہ راج شاہ سے و بر دو ان و سید سے پور و بخش بندر بنوگل
در محالات مذکورہ فوجداران پادشاہ سے و در جہان گیر نگہ ڈہاکہ ناظم مع عکدہ و فصلہ سلطانے کہ مذکور
شد بکار ہاسے مرقومہ مشغول و بخش سے و اہتمام اینہا رعایا و بر ایا بکام و آرام و کل ممالک
در کمال انشغام بود و خلق خدا از عواطف و اشتیاق پادشاہ راسخ سے و خوشنود و دغاگو سے قنای

۱۰
توضیح کلمات عجیب و غریب
۱- تفسیر کلمات عجیب و غریب
۲- تفسیر کلمات عجیب و غریب
۳- تفسیر کلمات عجیب و غریب
۴- تفسیر کلمات عجیب و غریب
۵- تفسیر کلمات عجیب و غریب
۶- تفسیر کلمات عجیب و غریب
۷- تفسیر کلمات عجیب و غریب
۸- تفسیر کلمات عجیب و غریب
۹- تفسیر کلمات عجیب و غریب
۱۰- تفسیر کلمات عجیب و غریب

عمر دولت و شہنشاہ لطف و رحمت او بودہ دوستان اوراد دست و دشمنان اوراد دشمن خود سے شہر در زمانہ و بنائے خود را در بقائے سلطنت او دانستہ بہست و زبان و قلب و جان انصار و احوال پادشاہ و ارکان دولتش بود و باین سبب ملک آباد و عموم خلایق شگفتہ خاطر و خندان و دولت کشادہ و اسباب اقبال مہیا و آمادہ و کثیر را بہر در بکام و بہر شب ہی عشرت بجام مینے سرور سے دہاندار سے ظاہر و عیان و حقیقت ریاست و بزرگواری سے آشکار و نمایان بود از مدت شصت سال کہ سر سے کہ سلطنت سستی پذیرفت و پادشاہان کم جرأت و امرائے ملک بجام بصرہ آمدند تا ظم بہر جا بمنزلہ پادشاہ آنجا گشت اما بتبع ضلالت پادشاہی آنہا ہم بہست و سلطنت بہاشر انتظام ممالک محروسہ خود بودہ و خود سے میگذاشتند کہ باہم اکثر خلق خدا را راجتی و کسری کسان پر آفتی عارض بود تا آنکہ برین سہ صوبہ مہابت خبگ تسلط یافتہ شکست چوں او اقر باورفتا سے بسیار دہشت و اکثر از اسخا ہوشیار و صاحب اقتدار و در قطر سے از انظار این ملک مدار المہام و مختار بودہ اند و خود ہم در کمال دانائی و شجاعت و صاحب فوج و فہم و فراست بود و با مردم در کمال اخلاق سلوک میکرد و باز زمینداران کہ اخلاص و اطاعت آنہا کر و شاد گشتہ بود و سلوک فرزندان سے نمود بہر یک از اتباع او بمنزلہ فوعداران و امرش را مطیع و متعاہد بودہ و غفلت و غلطی را و انہی دہشت و براحوال سکند این ممالک نہایت اشتفاق و عطوفت سے فرمود و مہابت خبگ و قبل از و شجاع الدولہ و سلاطین سابق بمقتضای ریاست نقشب مذہب نکشیدہ و ہمہ را خلق خدا دیدہ ہنود و غیرہ مخالفین مذہب را بقدر ریافت کا اقتدار و اختیار میباید و چنانچہ متصدیان و غیر انہا ہفت ہزار سے و ناظمان صوبہ و سالار فوج و مصداق امور عظیمہ سے بود و ہمہ کس از دولت آنہا بہرہ برداشتہ و رکعت عواطف و تربیت شان سے آسودند و فی الحقیقہ پادشاہ و بہر کہ در مرتبہ او باشد در دنیا ظل اقتدار باید متخلق با حلاق او باشد چنانچہ او قلعے سائر نیکوگان خود را با اختلاف ادیان و مذاہب غوسے خدائی و نا فرمان بردار سے پرورد سلاطین و حکام ہم ہمچنین بودہ سیر سے متعصبان مگر نیند و زہا سے تحصیل ایجاد زمین جا بہرے رسیدارین سبہا ملک آبادان و مردم بر فہا ہمد دولت خواہ او بودند و تا زمان دولتش آسودند و قارغ البال زندگے سے نمودند مگر دلیل از عوارض زمینداران مفسد و عظیم آباد مثل بھوپوریہ ہوا مثال آنہا متاوی سے متضرر سے شدہ تا بہ ہم شہیت بود تا آنکہ مہابت خبگ در گذشت و بہر سہ برادر زادہا سے اوقیل از دور گذشتند و سراج الدولہ مفرد و میر محمد جعفر خان از دین خود دور و اتباع او ہم رسیدند و جمیع ضوابط عدل و داد بر باد رفت و الحال کہ اصحاب انگلیشیہ بتاماع نام فوجدار سے و دریافت آنکہ در زمان سلاطین محدث آئین بود و زہا سے خطیر برک علمہ این کار از سر کار خود بخشیدہ و در قلم ممالک محروسہ خود مقرر گردانیدہ اند بے فائدہ محض بلکہ موجب از دیا و ظلم و تصدیعات بر سائر عباد و عموما و خصوصاً بر ساکنان بلاد عمدہ و قضبات مشہورہ کہ دار الحکومتہ فوعداران است گردیدہ آہ و فغان مظلومان در زمین اندک زمان با سمان رسیدہ کاریکه سے باید مطلقاً از دست اینہا بر نہ آید زمینداران عمدہ در جا ہا سے خود چون الحال مختار و مدار المہام جمیع امور و اندکے مورد الطاف اصحاب انگلیشیہ برخلاف ضوابط و دستور ایام سابق اند باہر کہ بہر چه میخواستند سے کنند و از قتل و غارت زیر دستان خود را معاف سے دارند فوجدار را بحال نیست کہ با آنہا ستیزہ و بر آنہا حکم فرماید یا داسم رسیدگان از ان مفسدان ستانیدہ اشتہاد مال کسے را کہ بردہ اند از دست آنہا نماید و اگر گاہ سے جائے دست شان رسید و چیز سے کہ از کسے بردہ اند مسترد گردید خود متصرف گشتہ تا صدق منشو سے مشہور شیخ سعد سے رحمہ اللہ میگذاشتند منشو سے شنیدم گو سفند سے را بزرگے + را بنید از دہان و دست گرگے + شبانکہ کار و بر خلقش بالید + روان کو سفند از وی بنالید +

که از جنکال گرم در ربو دے ۛ چو دیدم عاقبت خود گرگ یو دے ۛ فوجدارے اینها منحصر است بر این خاص بلاد اکنہ مشہورہ کہ
الحال فوجدار نشین گردیدہ بامردم آنجا بہر حیلہ و اتہامیکہ توانند کاوشمانودہ چند نفوس حرام جمع مے نمایند و اندیشہ باز پرس
مسلطان دارند و وسیلہ و سائل مستحکم پیش راس البرکس خود دارند و اصحاب انگلیشیہ را خود مے شناسند کہ التفاتے بحال مند
درین کار ندارند و نہ بندیان را با گورنر جنرل بہادر و انگلیشیان مقتدر راہ ملاقات و مجال مکالمہ و عرض حاجات است از این ہم
جمعیت خاطر ہر قدر کہ تواند بہر حیلہ کہ داند خلق خدا را میر بخانند بہین قدر کار کہ از قبل ازین زمان در بہر شہرے ادنی کو تو
بان مامور بودہ بخوبی و نصحت تشبیت دادہ نیک نام مے زیست فوجداران ہانام و نشان کہ گاہ نخوت شان با سمان میسای
خلقے را با مال انواع ایذا و ضرار و خود را بدنام و رسوا کوی و بازار ساختہ اند طاسہر اکار یکہ از طرف کسیت کلکتہ و از پیشکاہ
گورنر جنرل بہادر مامورند بہین دوسہ کار است کہ در بلاد مشہورہ و قلم و کپنی قطع الطریق در سہرمان و نارتگران راہ نیابند و
مباشترین عمل ہر گہ گردا و را بسند از ساند و در مفصل ہم احدے قتل و غارت ہمہ گرتوانند نمود و تدارک دزدے و زنا و
خون ناحق در مفصل و شہر یا ذمہ ایشان است این قدر کار و عہد مہابت جنگ و قبل ازان ہم در شہر ہاسے عمدہ کو تو
و در مفصل عمال سہرا چند بہتر ازین فوجداران مالیشیان بتقدیم مے رسانیدند فرق در میان این جماعہ و کو تو الان و حال بق
ہمین قدر است کہ سائقین از خوف باز پرس اولیاسے فیم مجال ظلم و ستم نداشتند و اینہا از غر و زنام و نشان و بنا بر عدم اتفاق
صاحبان درین کار از ہچاکس و ہچ امرے ترسیدہ ہر گونہ طلبے مے خوانند و مے نمایند و خصوص با اعزہ مردم کہ رجوع
باینہا دارند بہر حیلہ کاوشمانودہ حققت و اہانت زیادہ تر مے رسانند و احیاناً اگر نالستے بگوش گورنر جنرل بہادر رسد میان
اینہا خوف غزل و باز پرس خود حیلہ با وساطت و وسائل براکتختہ و مبلغے برے تکذیب بتثبیت صرف نمودہ نمی گذارند کہ چاہے
ستلاے سظام بداد خود رسد چون احوال ضوابط این دیار کہ براسے کہ ام کار یا موضوع شدہ بود و الحال عرض نمائش
چہ خیر گشتہ بر سبیل اجمال نوشتہ شدہ مجملے از حالات اصحاب انگلیشیہ کہ با اوضاع اینجا مہابت و مہابت دار و بدان
حجت احتلال عظیم در انتظام این ممالک راہ یافتہ و موجب فلاکت و پریشانی مردم این بلاد گردیدہ گماشتہ خاصہ حقانی
نگار مے گرد و باشد کہ پسند گوش ارباب ہوش آید و باشد کہ بطورے اختلا لہا اختلال یافتہ بانتظام گرداید و خلق خدا را آسا
و آشفتنہ حالان را آرامشی میر آید و نسل من اشد الامانۃ و توفیق ۛ

اول آنکہ از زمان تسخیر اصحاب انگلیشیہ ہر سہ صوبہ مسخرہ ایشان مالکے ندارد چہ یک شخص معین و اولادش مالک و وارث این ملک
نیست بلکہ گویا فرقہ انگلیشیہ مالک اندریرا کہ کپنی یک کس نیست اشخاص کثیرہ اند و آنہا ہم معین نمی باشند ہر کس زری دارد
و خواست زر خود را باز ہاسے اشخاص سابق آیینتہ خود ہم شریک آنہا گشتہ و دخل کپنی شد لہذا ہمیشہ غیر معین است و از طرف
آن جماعہ ہم یک شخص معین حاکم اینجا و متعدد زرے معین کہ سال بسال او را باید رسانید یا فقط باز پرس از وہا بود نیست
چنانچہ در نیت بہیت سال زیادہ از شش ہفت کس گورنر گذشتہ باشند و شخصی کہ گورنر ہم باشند بر کار خود اعتماد دارد و نہ حقاً
باید بچ کس کہ کیت عبارت ازان است مختار و مرجع کار باشند و اینہا ہمیشہ با ہم متنازع و ہمیشہ در اندیشہ غزل خود و نصب
دیگرے ہر گاہ غائبے مالک آبادی تواند ماند و بنا بر عدم صرمت در چند روز ویران گشتہ از ہم مے باشد ملک با این ہمہ و
کہ مالک نداشتہ باشد چگونہ آبادان مے تواند ماند چہ غیر مالک ارام و انتفاع خود از ان مکان مے خواہد خواہ خانہ باشد و خواہ
ملک و پیراے خرابے آن ندارد و نمی خواہد کہ برای انتفاع دیگران خود و محروم ماند و انجا را ضائع نگرداند مگر اندیشہ باز پرسے

اگر داشته باشد انقدر احتیاط خواهد کرد که الزامی و بدنامی و خرابی آنجا را و عاید نکرد و اینقدر هم که گوییم عزاداری و مسطر
 مشنگ ساد در جلالت جنگ کوشید و با دیگر ارباب کمیث با اعتماد و سپه شیاره خود مجادلات نموده انتقامی بمنایزعات آنجا
 با خود نکرد دیگر کلمه مجال نبود و از کسے تا حال لعل نیامده با هم برابر پاس خاطر با که با ارباب کمیث بجا آورد و منازعتها که با هم کرد و دیداد
 بزعم طرفین بود جب خرابی اکثر کارها کرده باشد و باید دید که پایش بکجاست آنجا احوال اتباع نیز بدین منوال است چه در میان
 بسته که تجویز و تقسیم این جملعه درین صوبه مقرر گشته همین قسم پنج شش کونسلیه مدار المهام معاملات آنجا است باشند و همین قسم هم
 متنازع و سواک آنجا ها و حاکم بالاستقلال و الانفرادیت بلکه امید اقامت مدت مدیدیم ندارد و همیشه در فکر کار خود و گوش بر
 آواز غزل و لعب می باشد و علاوه آن در اینها علت دیگر است که اگر در معاضطه با هم تنازع شود باید بگویند زیاد کمیث بر کارند
 و از آنجا حکمی خوانند ارباب کمیث و گوییم که جمیع کارها با اختیار خود داشته اند امیر جمیع امور عظیمه و تخریفات ممالک حروب با اعداد
 علاوه کارها سواک محروسه هر سه صوبه و مکاتبات ولایت و تدابیر غلبه بر بدخواهان اقوام که در ولایت شان درین ممالک
 اند و تخریر حسابها و اخراجات کرد و با ویرانجام ما محتاج کارخانجات کمیث و فصحیدان حاصلات و داخل ممالک مقبوضه مسخره
 بر دوش همت خود گذاشته فرصت نوشتن جوابها و ضلع داران و داد و احکام در کارها ندارند از جمله آنچه ضرورت مند و فرصت
 یافتند برای آن جوابی و حکمی گذاشته اند و الا بعضی کارها سالها معطل اند یا هر قسم که متفق علیه آراست کونسلیه ها و اضلاع متنازع
 یا بعضی کونسلیه ها به تدبیر بر مقابل خود غالب آمد و در اولیافت اجرا یافت صواب باشد یا نه لعل می آید هر صوابی ازین
 اصحاب مدار المهام هر جا و هر کار که مقرر شود اگر زمام انتظام امور آنجا با او مفوض داد و زمانه متدبیر اختیار و اقتدار خود متیقن و معتقد
 باشد و نیز اندک نیک و بد این بلد و کارها سواک اینها ازین خوانند بر سید بلد مذکور کارها سواک آنجا را از خود دانسته البته به کلی
 همت و در انتظام و سرانجام آن کار خواهد کوشید و باندیش باز پرس آنکه چرا جابدا و اینجا کمی پذیرفت و در ترفیه عال رعایا و آباد
 ملک هم راضی به تفسیر نخواهد کرد و بدین سبب بلدا آباد و خود هم فوائد عظیمه تواند انداخت و در صورت اجتماع اصحاب که بگویند
 و کمیث تغییر می شود هر یک نسبت خطا و تقصیر دیگری نموده از هم جدا گشتن و هر یک خود را معاف و بر سر کرده
 الزام تقصیر بطرف دیگری خواهد نمود و در ازمنه سابقه از ابتدا سواک عالم و خلقت نبی آدم هر گاه افواج ولایات دیگر با یکدیگر
 آمده مسخر نموده کسانے که اراده اقامت نداشتند و قتل و غارت نموده علم معاودت برافراشتند آنها را خود کار سواک باین
 دیار غیر از تحصیل نرزم صورت که میسر آید بنود و زند و گرفتند و کسانیکه تنه اقامت و ریاست اینجا نموده محل اقامت
 انداختند این ملک را مملکت خود و مرکز دولت دانسته بقیه السیف را چنانچه نگارش یافت استمالت نموده در کف
 عواطف خود جاسے داده و بکلی همت بر رفاه حال آنها مصروف داشتند و در آنچه آسایش و بهبود مردم بود دقیقه فرو نگذاشتند
 تا آنکه زمان توطن بامتداد کشید و نوالد و تناسل روی داد و زبان بهر گز نهیده اولاد آنها با مردم اینجا چون اخوان یکدل و
 یک زبان گشتند با وجود آنکه بنود و از امثال و اکفاسے خود احترام و اجتناب دارند و از مسلمانان بنا بر بیانیت مذہب بیشتر با هم
 بسبب کثرت اختلاط کار با عذر رسوم و اوضاع یکدیگر را آید و وحشت و نفرت از میان برخاسته با لحن الفت آنجا میسر و تسبیح
 چون شیر و شکر با هم چه شیدند و در انصرام مهام بهر گز تا بجان سواک کوشیدند اولاد رئیس ایشان را دگ شہرت یافت و مصلح
 لازم الاتباع هندو و مسلم گردید که هر یک لطیف خاطر و اطاعت او حاضر و واحد سواک را در سرور سواک با آنها برابر نمی دانستند و شاه و
 شہزادگان این مملکت را ملک خود دانسته رعایا را بجا سواک اولاد سواک پروردند تا در مدافعات خصم از جلا احوال و انصار باشند

و اما دوسرے را حادوت و یار سے با ظہار و اخفا نما نید سعد کے رعیت درخت است اگر پرور سے بد کام دل و ستا
بر خور سے بدبر اسے از دیاد جاہ و دولت خود کثرت و رفاه رنایا رآبا دسے ملک دانستہ اتہام تمام در ترفیہ عال انصرام
مرا م آندا ہشتند یابین سبب ملک آبا و ان عموم خلایق شادمان بود سعد کے بار رعیت صلح کن و از خلک حضراتین
نارنگہ شاہنشاہ عادل ر رعیت لشکر است بد فقیر تاج سلوک نیک و ثمرات بد سلوک کے در حروب شاہنشاہ عادلے گوہر کہ بادشاہ
عالم پناہ عصر است با جماعہ انگلیشیہ بچشم خود دیدہ و مگوش خود شنیدہ اول کہ خبر آمد بادشاہ مذکور در موبہ و شہر عظیم آباد
استہار یافت عامہ رعیت و سکنہ شہر بے آنکہ احساسے از دیدہ و ذائقہ عنایتے از خوان کرش چشیدہ باشند مقتنا سے
احسانا سے سابق آبا و اجداد او کہ بر خلق بود بے اختیار دعا گو و طفر جوے او بود ند چون رسید و ظلمہا سے ظاہر از عسا کر
او د امر لاش بر مردم گذشت در رؤسا سے انگلیشیہ در ان زمان نہایت اتہام سے نمودند تا شکریان و اتباع ایشان احد
را از خلق مذکور بجا نند و ہر جا شکریان یا سردار سے تنہا با معدود سے از خدمتکاران سے رفت ممکن نبود کہ بر کسے ستمی
رود و درآمد نہا شاہنشاہ مذکور کہ نہایتہ و تالشہ بطرف عظیم آباد تمام خلق را دیدم کہ نفرین بر بادشاہ و دعا ہا بر اسے فتح و فیر در
انگلیشیان سے نمود اما الحال کہ از بے التفاتے صاحبان و نقد سے علم و حکام دست نشان ایشان بجان آمدہ اند دل و
زبان مردم برگشتہ و بر عکس احوال سابق گردیدہ است در سرکار بعضے از اصحاب انگلیشیہ جماعہ دار ہر کارہ از ہر قوم کہ باشند
داروئے دیوان خانہ و دار علیہ اکثر امور گردیدہ اول خود اغرہ مردم را بنا بر الظہار اقتدار خود بسلوکہا سے غیر مناسب میرنجا
اگر غریب سے باو چیز سے رسانید و خود را در سلوک باو دلیل گردانیدہ اند کہ از او راضی و روادار رفتن او تا حضور آقا و صاحب
خود است والا نوع اید او استخفاف باو نمودہ نمے گذارند کہ تا البصاحت برسد و بانشی و دیوان سرکار صاحب خود و با جمیع
جمع علم با ہم دگر اتفاق و در نیدہ معاملہ ہر کار بہر صورتیکہ خوانند ظاہر نمودہ انعام میدہند و اولوالالبصار تا شائے قدرت کردگار
اند و ہر صاحب سے سرکار علیحدہ و ہمین قسم علم جدا گانہ دارد ہر چند مالک جائے مخصوص نباشد باز ہم ہر جا برسد مالک است و جو
علم چنانکہ مذکور شد مردم این دیار را کہ ہمہ حکم را یا یادارند باید دید کہ حال چگونہ خواہد بود و چنان از عہدہ فرماہی پذیرد چندی
صاحبان و علم و اتباع ایشان بیرون تو اند آمد

دوم اختلاف تمام در السنه و اکثر اوضاع و رسوم

زبان کہ مفتاح ذخائر قلوب و ضامرو د اسطہ الہار سر اسر مجید است فیما بین اہل ہند و انگلیشیان از کار خود معزول است
و اکثر اصحاب انگلیشیہ زبان ہندیان نمی فہمند و اینہا زبان انہا و باین سبب اغلب اوقات صحبت ہندیان کہ ارباب
غرض اند با صاحبان مذکور بنا بر عدم توجہ و صنیق فرصت کہ لازم ہر یکے از انجماعہ بنا بر کثرت کار ہا سے متعلق بنفس است
و معاشرت لغت و تفہیم زبان علاوہ آن شدہ مثل مجلس تصویر است و ہر دو از صحبت ہچنان فائدہ بریںے دانند لیکن
چون ہندیان محتاج اند بیشتر متغیر و در کار خود متحیرند کہ چہ کنند و اگر دیوان یا نشی واسطہ افہام و تفہیم باشد ہر محتاجان
دوسہ مرجع بہر سیدہ استر فضا سے ہمہ با ضرور و بیرون از عہدہ مقدور سے شود و بہر صورت بموجب انزجار خاطر با از
طرفین سے باشد اگر نہت حکومت ہر یکے ازین جماعہ کہ حاکم ہر جا است بامتداد کشد اللہ تبارک و تعالیٰ و رسوم و عادات انجا آشنا
شدہ مردم انجا را چہ انجا باید خوب بشناسد و یقین است کہ کار ہا سے انجا نسبت بہر یکانہ اجنبی غارت بلخت و رسوم

آنجا کسی بهتر و بخوبی سرانجام می تواند داد و چون جمیع مایحتاج بطور ولایت خود دارند ازین جهت اکثر ارباب حرفه هم
مفلوک و محتاج و در تحصیل قوت لایموت ناخیز و لاعلاج اند زیرا که ماکم و مالک و اغنیای الحال این صاحبان اند آن بچاره
بلکه ام کس رجوع آورده از پیشه و زریده خود انتفاع بردارند مگر معروضه آن ارباب حرفه مثل بنای و بنجار و حداد و زرگر و در زمان
ایشان هم بطور سابق بلکه بعضی بیشتر از پیشه های خود اندک حاصل دادند شاید دوسه تا سه دیگر هم از ارباب حرفه باشند
که فقیر درین وقت تحریر می تذکر آنها نیست و پیشه و ران و دیگران و نوبت به گدا که داور که از اوطان بهم رسیده بسیار
جلای وطن گردیدند و بر سر خیابان و بر سر و ناکا می ساخته و زر و ایای بیوت خود آرمیدند اما الحال در
پیشانی و بیکار که قوت شب میسر نبود بلا سعه عمل فوجدار که وجه طلبانه پادگان محصل آنها بعلت برهت می باید
دو بالا گشته بچارگان را کار بجان و کار و با سخوان رسیده و این بلا سعه حکومت فوجدار که و طلبانه آن شامل حال
جمیع بیکاران بی نوبت و اختصاص با علی و ادنی و ارازل و بنجاند و در فریاد و سر غیر از خندانند چه صاحبان انگلیش
خود از استماع احوال غربا فراغت جسته آنها را بفرموده اربابان سپردند و فوجداران به عمل ایشان رفاه خود و رتبه ای اینها می
و هر روز یک بار به رونق و سترخان خود می چینه میست از گداز شمع باشد شعله را پاینده می کنند از پهلوی معلوم
ظالم زندگانی و الحمد لله که الحال فوجدار که از دست منبذیان برآمده بصاحبان انگلیش تعلق دارد این نقد می موقوف
گشت و روزگار اندک که بکام غربا گشت از دعا و در امور دیگر نیز همین قسم عسر را به سیر تبدیل می دهد

سوم اختلاف و تعیین ارباب حل عقد معاملات

درین دیار و از منتهای سابقه متابعان آن بود که احوال اشخاص و مایه و مقدار آنها در رسای معاملات و کار دانی و حسن نیات
در یافته هر کس را بکار که لائق آن بود و از عهده سرانجام آن کار چنانچه باید بر سر می توانست آمد و مهارت نام و تربیت
آن کار داشت بهمان کار مقرر میگشت بنابراین کار و رونق میافتد و کار آراسته می بود و در میان انگلیسیه شرایط مذکور
منظور نیست بلکه مدارج نوکر که و پاس رعایت اشخاص و خواطر و ساطع موقوفه بکار مقرر می شود و هر چند این مختص
از تمسیت آن امر باشد و گمان نمی رود که تربیت او محظور باشد مگر در دیده شد که شخصی در جائی کار می نمود و مأمور گردید
و از لواحق و جوانب آن کار سرفتنی بهر ساینده الحال غنقریب بر تبه مهارت و لیاقتش خواهد رسید و وقت تقویض کار را
با و این وقت است در آن وقت معزول و دیگر که که نهایت جنبیت از آن کار دار و بجای او منصوب گشته می باشد
و بنا بر ضابطه مستمره این صاحبان که همیشه آمد و رفت بولایت خود دارند و اراده توطن کسی را در اینجا نیست فخران و منزلت
از معاملات و عدم مهارت آن همه را لازم افتاده و استعمال زربا می خیزد ازین مالک بولایت انگلیس نهضت می گردیده
هر دو امر مذکور خلاص است عظیم در انتظام و آبا دس این مالک پیشتر بر ساسه فقره و زربا می خیزد و صاحبان در اینجا
می آوردند و زرنگی و باز می باشد سابق همیشه در همین جاد و ارسا می بود و گاه می باشد که یک شخص سالها خدمت کرده
و نهما رتبه در کار با بهر ساینده امید و مرتبه حکم رانی با بهوشیار که کار دانی است ناگهان دوسه کس تازه وارد و اول
که از کار با بهر ساینده نوکر که آنها فوق مرتبه این شخص با بهر است رسیده بجای او

مے نشینند و آن کار دان ہوشیار ملول و بیزار گشتہ محروم از مرتبہ و کار لائق خود گردیدہ آزرده خاطر بولایت می رود و بے خبران بجائے او نشستہ بنا بر عدم اطلاع بر احوال اشخاص بد نہادان عیار را کہ با نہاد رجوع آورده با غنا می سبزد بد رجوع نموده اند مرجع امور عظیمہ مے گردانند و عیاران مذکور کار را مضائع و انتظام مہام را برہم مے نمایند و تا این صاحبان تازہ وارد بر احوال پیش آوردگان خود آگاہی یا بندہ بیہات است و اگر اچاناً آن شخص کار دان ہم در میان اینہا ماند لیکن چون بنا کے کار را بر کونسل است گفتہ و کردہ او تا آن سہ چار کس بے خبر ہم تقدیق قول و فعلش ننماید بکار مے آید و نور سیدگان مذکور بالتامس بر ہم کاران متوسل و آزر و سہ مرجعیت خود بر اظہار کار دان ہوشیار اعتماد و اتفاتی نکردہ بخود را ئی و غلبہ طرف خود کہ سہ چار کس اند مے گذارند کہ مے رویش رود چنانچہ گورنر بہادر را ہنگام وز و در جنرل کلاورن وغیرہ ہمین احوال پیش آمد و در اضلاع ستہ ہم اغلب اوقات ہمین حالات روئے می دید *

چہارم کونسل است

کونسل کہ مانند شش سنت شوروے است کہ خلیفہ ثانی در باب یقین خلیفہ اختراع نمود و غرض او حرمان امیر المؤمنین از مرتبہ حداد و لائق آن سرور بود و عبارت از اجتماع آراء اصحاب است ابریک امر و اگر اختلاف در آراء ہم سہ طرف کثرت اصحاب باشد آن سخن مقبول گردد و در صورت تساوی طرفین چون صاحب کلان بنا بر رفعت رتبہ حکم دو کس دارد و اگر او باشد ہمان سخن مقبول و در پیش صواب است چنانچہ در شوروے عبدالرحمن بود و این ضابطہ اگر چہ نہایت استحسان دارد چہ عقول و شرائع متفق است بر حسن مشا ورات اما لہذا طبعی کہ مستشار مومنین باشد و با اغراض و تقصبات در میان نیاید و این امر الحال دین مردم و درینجا خود نیست و در شوروے ہم بنود معہذا در امور کلید عظیمہ کہ محل تردد آراء و بعض اقدام غلط باشد مے بایندہ در سہ چیز دیات و بدہیات بنا برین اختلاف کلی در نظام معاملات و انفصال قضایا و یقین احکام روئے دادہ و بنا کے کونسل چنین افتادہ کہ ہر قدر امور در دوسہ روز حضور صاحب کلان ہر جایا صاحبان دیگر رجوع شود و اہل حاجت التماس کنند ہمہ آہنا ذخیرہ باشد تا روز کونسل برسد و امور مذکورہ در کونسل بیان شود و وکلہا اگر باب احتیاج حاضر باشند اگر انان ہمہ امور امر سے انفصال یافت جواب آن اصدار یابد و الا امیدوار کونسل آئندہ باشد چون اجتماع آراء مختلفہ بچندین جہات غرض گاہی دوسہ یا کسکی گاہ ناخوشی صاحب حاجت گاہ بنا بر اختلاف طرف دار ہا کہ یک کس از کونسلہ طرفی اختیار کردہ و دوسہ دیگر طرف دیگر گاہ ناخوشی متوسلان بعضی از صاحبان با اہل طلبہ لہذا جملة تعذرات است مدتنا در سیدوار گذشتہ اچاناً کسے کامیاب اغلب غائب و خاصہ سگر گردد چون دراز متہ سالیقہ یک شخص کار دان عارف با احوال اشخاص و معاملات کار گذار و فرمان روا مے بود و دوسہ کس عملدار کان سید شہت و بجز التماس احوال شخص حاجت مند و مقصدا و غمیدہ اچہ شتاب مے بود ہمان وقت انفصال یافتہ حکمی صادر مے شد و اگر باب غرض بکام خود رسیدہ معاملات فیصل مے گردید سا لہا در انتظار و عمر بانبا کاسے واضطرار نمی گذشت در ابتدا سہ ایام حکومت این جماعہ ہم کہ یک صاحب کلان و یک نائب کلان قرار مثل مہاراجہ شتاب رکا وغیرہ مقرر بود بہر صورت کام روا سہ خلایق مے شد و این ہمہ حیرت و عجز و خلق خدا را لاحق بنود اگر چہ مثل از متہ سابقہ برکت از اغراض و اعراض مذشت اما کار بہر صورت کہ آہنا را منظور و مناسب آن اوقات بود و بنود سہ انصرام مے یافت و ابتلا سہ حیرت و انتظار مردم را سہ گذشت چنانچہ مہنگام مغرورے مہاراجہ مذکور

که جارج ونسرت ہوشیار رنگ صاحب کلان بود و مرجع معاملات گشت نیدہ و رندتش گزارش نمود کہ مہاراجہ شتاب کار ہر دو وقت قریب نصف روز و ثلث شب متوجہ مفصلہ معاملات و متعہ ملتسات ارباب حاجات بود و ملا تامل کار با مے مردم اجراء مے یافت الحال تدارکش بچہ مورثہ منقولہ راست گفت مثل مہاراج چون متناہیستم در بار شام شستن و احوال مردم شنیدن و فہمیدن خود از من نمی تواند شد اما ہر کراغری و عرفی باشد مرا اطلاع کند طلبیدہ و اجابش شنیدہ و فہمیدہ تدارکش خواہم نمود گفتم بہ حجاب و در بانان حکم شود کہ عرض بہہ کس مے کردہ باشند بہمان وقت تاکید نمود چون نافذ الامر و ہوشیار کار گزار بود و تبعیت تعلیم و تلقین دیوان و نشی و بیچ کس نمی فرمود و ہمین قسم کہ گفتمہ بود بلعل مے آورد از ان با زاین احوال موقوف گشت و مرجع کار اشخاص بسیار شدہ آزار با مردم رسید مگر چند روز مشر ایون لاہم اشک چشم مردم با ستین غمایت و اشفاق پاک کرد تا بعد ازین مہ شود و ظاہر است کہ اکثر ضلے یکس آسان است چارہ آزر دگے شخص واحد ہم مے توان نمود اما چارہ رضا و غضب پانزدہ بیت کس بلکہ زیادہ کہ مع ارباب کونسل و عمل و اتباع انہا مے شوند از خیر تاب و ثواب یکے از ما جزان بیرون و از قدر طاقش افزون است چنانچہ بعد از یک روز از مغرولے مہاراجہ شتاب را کہ عید رمضان آمد و اعیان شہر و ارکان دولت بصورت ندو مبارک باد برویہ بندہ ستا کہ مہاراج مے گذرانیدند بہر پنج کونسلیدہ و اند ہوشیار رنگ باین حال کہ بہاہت دارد بے پردہ دید کہ کسے را کہ یک اشتر فے بایک روپیہ برائے گذرانیدن نذر مے بالیت الحال پنج عدد باید تا از عمدہ برآید و این کار موقوف طاعت بیچارہ است با ہمدگر فہمیدہ در عید الفصحی حکم داد کہ یک نذر حبیب طمان کافی است دیگر نمے باید و ہمین قسم بلعل آمد اما بعض خوشا کشان صاحب زر سنبہ و ستائے با وجود مخالفت برائے اظہار حسن عقیدت خود در خانہ صاحبان دیگر رفتہ نذر ہا دادند باز دیگران ہم کہ مقدور داشتند بخوف آزر دگے صاحبان کہ مبادا گمان برند کہ سندیان قدر مارا کہ شتر دندنا چاہم چنان گردند تہیدستان رضا بقصدادہ دزد و ایا خود خاموش نشند

پنجم اختلاف و مغایرت اصحاب انگلیشیہ در وضع دربار با اوضاع این دیار

سلاطین بعدلت آئین و حکام و الامقام سندوستان اوقات را بر اکبر کارے تقسیم فرمودہ قصور و فنور کے دوران نمے نمودند از ان جملہ عمدہ دو کار بود یکے کار معاملات با سے و ملکہ دوم مقدمہ عدالت و داد بے خلیفہ خدا و بر اکبر دو امر در ہر ہفتہ دو روز زمین نمودہ با آنہم شان و شوکت و فروغ و عظمت و روز دیوان کردہ ملازمان و عیال را پیش خود بارعام مے داوند تا ہمہ کس حاضر شوند و عرض حاجت خود نمایند سلاطین از احوال ملک عملہ خود اطلاع یافتہ تدارک انچہ حاجت بآن باشد پردازند و ملازمان و رعایا نیز از فیوض انہا بہرہ یابند و اکثر یکجا بنودہ در مالک محروسہ خود مے گردیدند و احوال ملک و رعایا را بچشم و گوش خود مے دیدند و مے شنیدند و ہمین قسم دو روز دیوان عدالت فرمودہ بداد مفلومان میر رسیدند و فریاد انہا مے شنیدند و از دحام و غوغاے عام خلق اکثر دل تنگ مے گردیدند و اصحاب انگلیشیہ چنانچہ و عنوان سابق اشارہ بآن رفت از بارعام و اجتماع انام و اجتماع مجالس و کلام انہا نایت منہ جبر و فنور و محترز و دور مے باشند و بدین سبب ال ملک عموم خلق برین جامعہ کمتر معلوم و بعضے خلق از فیوضات اشفاق و انعام انہا کہ الحال بمنزکہ بادشاہ اندام یوس و محروم مے باشند سعادت چنانست در ہمتہ شہر داریست بد کہ بہتر

راست است که گویستند اگر وقتی از اوقات برای همین کار مقرر فرمایند و مردم را عموماً پیش خود بار و نهد و ملتمسات ایشان را بشنود و بحسب خلق سرش احوال اینها را با خود مالوف و در عرض و قائل و سواخ سیال گرداند اگر چه غایب از هر چه بنا بر عدم اعتیاد بر آن
این جامع نیست اما فوائد بسیار است که از طریق این خواهد داشت و الله ولی التوفیق و در ضمن همین ملاقات و مصاحبت فایده معرفت
اشخاص این دیار هم هست هر گاه هر کس را داند و پائنه و مقدار آنها در کار با شناسند بنا بر هر کس سلوکی مناسب حال و قدر را بدست
میرساند تواند بود و هر که را لائق هر کار کند و انداز دست او کارهای خود چنانچه مرضی و مطلوب ایشان باشد می تواند گرفت
و این کاربرد و ان مصاحبت و تفحص و رعادات و اخلاق مردم و مشاهده حالات هر یک در اوقات مختلفه نقل و حکایت اخبار
خصوص و برین خرد زمان که از باب حقد و حسد و بغض و کینه بسیار اند میسر نمی تواند شد *

نهم متمنع گشتن مردم از اکثر منافع و محاصل *

سلاطین سابق که بعد تخریب اراده قوطن درین دیار نمودند ممالک مسخره و حاصل خراج آنرا خاص خود گردانیده و در آن هم با عطا
شماره و جاگیرات و التماس و الماک و نقاس و اوقام خود و مردم این دیار را شریک گردانیدند و دیگر وجه محاصل و
مداخل را بنا بر پرورش خلق این ممالک که از کر و رها مضاعف اند و گدازشتند امرای مسلم و هندو و غیر اینها جاگیرات عمو
نکو که در سند و مداران و دیگر از سر نو ترقه جاگیرات بقدر کفایت خود یافته امیدوار ترقیات در جلد و سکنیکوه متبها بودند و بعد از
قدومیت و دولتخواهی ارفقا بدراج علیا می نمودند و این معنی احتیاط با قوام آنها داشت و نقاسی قدیم بمقوم و ملازمان
جدید اینجا نیز منت و جنس درین باب اشتراک داشتند و عجز و ارباب تحقیق و اولاد متعلقان جان مشائیان و دعاگو
و خیر طلبان التماس و الماک داشته و می یافتند و وجه دیگر از تجارت و حاصلات صناعت بر عموم خلایق و گدازشته
هر چند انواع انشعاع در آن بود و مطلقاً التماس نمی نمودند و لکوک مردم سواران و بیادگان ملازم سرکارات سلاطین و
امرا بوده پرورش می یافتند و الحال قلیل مردمی بجایگزین ملک و التماس وجه قوت می یابند آن هم بسبب عدم توجه با تمام
احوال مردم اینجا و اقتدار اعمال و زمینداران مفید و مستاجران عالم و علمه و در غرض بی دیانت انواع تعاضد خسارت
در آن راه یافته چنانچه در احوال اهل الماک بنا بر تقدیرهای مسخره و زور و کورشت و دالحد و حال و در محنت یکسال
که اهل الماک کشیدند بقیاسی که در زجر جنل بهادران بلا از سر ارباب الماک زائل گردید و قلیل مردم در زمره برق اندازان که
معروف به تلنگه اند و گدازشته و جوق می یابند همین دو صوبه چهل پنجاه هزار سوار داشت که در سرکارات ناظم و اولاد و اتباع
او زمینداران مقتدر ملازم بوده مشابه می یافتند و تجارت هم چندین هزار کس تبعات و مقدر از سر گذر بود و اندواری پیشه مذکوره
بر فاد حال قایم البال می گذرانیدند اکنون نوکرهای سواران بالمره موقوف و جمیع انواع تجارت مخصوص سرکار کمپنی و ارباب
انگلیسی است خواه ملازمان کمپنی و ارباب حکومت باشند خواه غیر اینها کمتر کسی به شغل تجارت است مگر اکثر سرداران سپاه که آنها
ازین کار اجتناب می نمایند هرگاه حکام ذوی الاقتدار تجارت با باشند رعایای بیچاره را چگونه بحال انشعاع ارین کار تواند بود
و هزاران اهل حرفه بنا بر عدم رجوع صاحبان اینصناعات آنها چنانچه در ذکر اختلاف اوضاع و رسوم مردم گشت نیز از کسب و معیار
مردم اند و مقتدران اینجا را بوجوبی که مذکور شد و مقدر و ستمانده تا از پهلوی آنها چنانچه پیشتر متذکر بود و اندک حال هم تواند بود
محل حیرت و محض قیومیت الهی است که اکثر از مردم حرفه اینجا تا حال زنده و مع عیال و اطفال اوقات سیر برده اند اگر

چند ہزار سوار در سال سردار اسنے مشہور شجاعت و صداقت اند مثل شیخ مغزالدین خان لکنو سے واحد خان برادر دیر خان
 و اشاہ ایماہر دیہند وستان نوکر سرکار کہنے ہوئے در سال کے کہ تہذیر آئے ملازم باشند در اکثر عاریات خاصہ حروب کے کہ باغاریا
 مثل مرہٹہ و سکمان و اشمال ایماہ اتفاق افتد ہر ارباب بہتر از طرق سواران بنا بر پاس آید و سے خود بکار سرکار سے تو انداند و از
 پہلو سے اینہا فتن بسیار بخلق این دیار ہم سے تو اند رسید و نو اند دیکر مثل افزایش آبا د سے و تو فیہ حاصلات ملک نیز دار و

ہفتم اقتدار یافتن زمینداران و عہد نمودن بران جماعت

از مسلمات عقل سے این دیار و سلاطین خردمند و دوسے الاقتدار است کہ اصلاً اعتماد بر اقوال بلکہ عہود و مواثیق زمیندار کرہ
 اور ابن الغرض تا بطلب و کو تہ اندیش بلے ادب سید ہمتند و نہایت اہتمام دہشتند کہ جائے ذکر وہ فرصت تہر دو گردن کشتے
 نیابند و استدرا و اقتدار بے وعاد ہم نرساند کہ فساد بسیار و اکثر ایداد و ضرر بخلق زندا مثل قطع الظرف و قتل و غارت
 مسافین و متر دین و رنجانیدن و عاید عموم بر ایاد و ویرانی ملک خسارت در مالک از سے و تحلل در ملک از سے از پہلو سے چہن جماعت
 مناد و پیشہ بد اندیش است و بر کتا دیب و گوشمال اینہا فوجداران عاے شان و علمہ دارکان مقتدر مقرر بودہ بر قول و فعل اینہا
 اعتماد سے نمودند و فی الحقیقتہ درست نصیدہ بودند الحال بر خلافت از منہ سابقہ و ضابطہ ارباب تجارت فائقہ زمینداران این لہجہ
 را سرداران انگلیشی بگمان رویہ ملک خود کہ ہر یک از نجبا سے دلالت شان چند ہزار گز یا دوسہ کروہ زمین را مالک و دوران جلا بخوا
 آراستہ فارغ البال بتعم و مزین با سے مردم میگذازند و ہمہ با ہم برابر و مانند برادر اند زمینداران ایماہ را مرد و معزز و صاحب شخصیت
 آبر و طلب و استہ زمام اختیار کار و بار زمینداریش بدست او سپردہ اند و کما جمیع ملک را ویران نمودہ و نجبا سے سکنتہ آنجا راجع
 آوردہ و منتظر وقت فرصت شستہ اند کہ اگر آشوب سے رو سے نماید یکبار سے کے اعلام بے و منازعت بر افرار شستہ فتنہ ہا سے نزدیک
 احوادث نماید بالفعل از ضرب دست انگلیشیان ترسیدہ و تسلط اینان دیدہ و مہاشات در کار ہا سے نمایند و بوسیله توسل بادیا
 سقر بان عالمی را سے رنجانند و اصحاب انگلیشیہ بر ضام و را وہ ہا سے فاسد اینہا پنے نمی برند یا مصلحتی دہشتہ باشند کہ بر ما
 مجبور ماندہ است +

ہشتم چنانچہ اشعار سے بان رفت

آز نر و ارباب کمیٹ در اصدار جواب ملت است مردم و احکام سے کہ در بارہ آنا با صاحب کونسل اضلاع و دیگر اقبال سے باید بنا
 و اشتغال بکار ہا سے خود و عدم فرصتہ کہ از هجوم مشاغل دارند نہایت دزدک میفرمایند و ازین محر عالمی شکستہ خاطر و در کمال
 حیران سے و پریشان سے است اگر وقتی براسے این کار و شخصی با ستم ملت است ارباب حاجات و رسانیدن بگو زرباد و ارباب
 کمیٹ و غیرہ مقتدان مقرر گرد و در اصدار احکام و اتمام آن دزدک نشود و رفاہ عالمی در کمال سہولت و آسانی و ہشتاد
 نیکو فکری سے ضاحیان در عدل گسترے و رعیت پرور سے می شود و بر اصحاب انگلیشیہ قباحت سے ندارد و افسوس المونق المنة فقر
 قمار سے کہ بعد تحریر این سطور کمیٹ خود براسے این کار با قرار یافت و الم انتظار از ارباب حاجات اند کے بر فاست

نہم چنانچہ گزارش یافت

کہ در سرانجام کار ہا کار داسے شرط است نہ مراتب نوکر سے و رفیق پرور سے اگر پاس مراتب نوکر سے مرجع دانستہ بگین

کاروان سلیم النفس ہوشیار در اضلاع مقرر شوند و اول احوال آنها دریافتہ بر گاہ نشانیستہ آن کار باشند بعد تفویض کار بر آنها متباد
نمودہ ساختہ و پیرداختہ آنها را سلم دارند و بر اسے ہر ضلع دیوانے کار دان کہ ہوشیار معتد و کار گزارستہین باشند بطور قانون گوی کہ سلام
در بر گاہ مقرر کردہ بود از حضور مقرر شود و در انقلاب کونسلہ ہایدون تقصیر مغفول نہ شود چون ارباب کونسل غاوندند و کار گزارند و
نوکر باید آداب نوکرے را کار گزار عمل آرد اما صاحبان اورا ملازم کمیٹ و دولتخواہ کمپنی دانستہ صلاح اورا و معاملات اصنامے فرمودہ
و دیدار ان و منشی ملازم خود را مرجع معاملات نگردانند چنانچہ در عہد جارج و نصرت ہوشیار جنگ و مسترا یون لایہا و ردلا و رجب بود و
بر گاہ خیانتے ازین نوکر کار گزار نابت و ظاہر گرد و سرائیش بقدر جرم یا بدتا دیگر ہم کاران او عبرت یافتہ از راستی بیرون نروند
و بر گاہ بنیاسے مشورہ و کونسل ضرور باشد در عدد ارباب کونسل تقلیل فرمودہ زیادہ از دوسہ کس مقرر نمایند چہ کثرت ارباب
حکومت موجب اضطراب و تفرقہ خاطر رعیت و عہدہ برائی بیچارگان از استرفضائے جمیع کثرتے متعذر راست چنانچہ ذکرش
گذشت و دقتین متعصبے آنجا و کل عمل و فعلہ فوجد اسے و غیرہ فخص بلعج لعل آوردہ کسے کہ معاملہ دان کار شناس و خبر خواہ
عموم الناس باشند مقرر شود بلکہ حاجت بطور فوجدار انیکہ الحال مقرر اند مطلقاً نیست کو تو ال لائق کار کہ ہوشیار کم آزار
باشد بر اسے شہر با و در مفصل عمال نیکو فصال کافے اند و بر گاہ اینہا ہم کہ تقریر یا بند اندیشہ رسائی مردم تا کمیٹ و باز پرس
معاملات خود با مردم آن ضلع کہ در آنجا متعین اند داشتہ باشند یقین است کہ کار با برونی گراید و خلق بسیارے از انوع ابتلا
و آفات بر آید و معنی سرورے و جہاندارے ظاہر و عیان و خلق و تعلقے شانہ رطب اللسان و شان و شان و حاکم حسن
باشد و نسئلہ التوفیق انہ ذی صاحب و رفیق **سجدے** خدا ترس را بر رعیت گمارد کہ مہار ملک است و داناے کار
ہندیش نیست آنکہ خوشخو خلق کہ نفع تو جوید در آزار خلق چہ ریاست سپردن بآنها خطاست چہ از دست شان دستا بردہ است
نکو کار پرور نہ بیند باے چہ پرورے خصم کار خودے **سجدے** الحمد کہ فوجدارے لصاحبان انگلیشیہ مقرر گشتہ این بلا ہم از
سر خلق خدا بر خاست

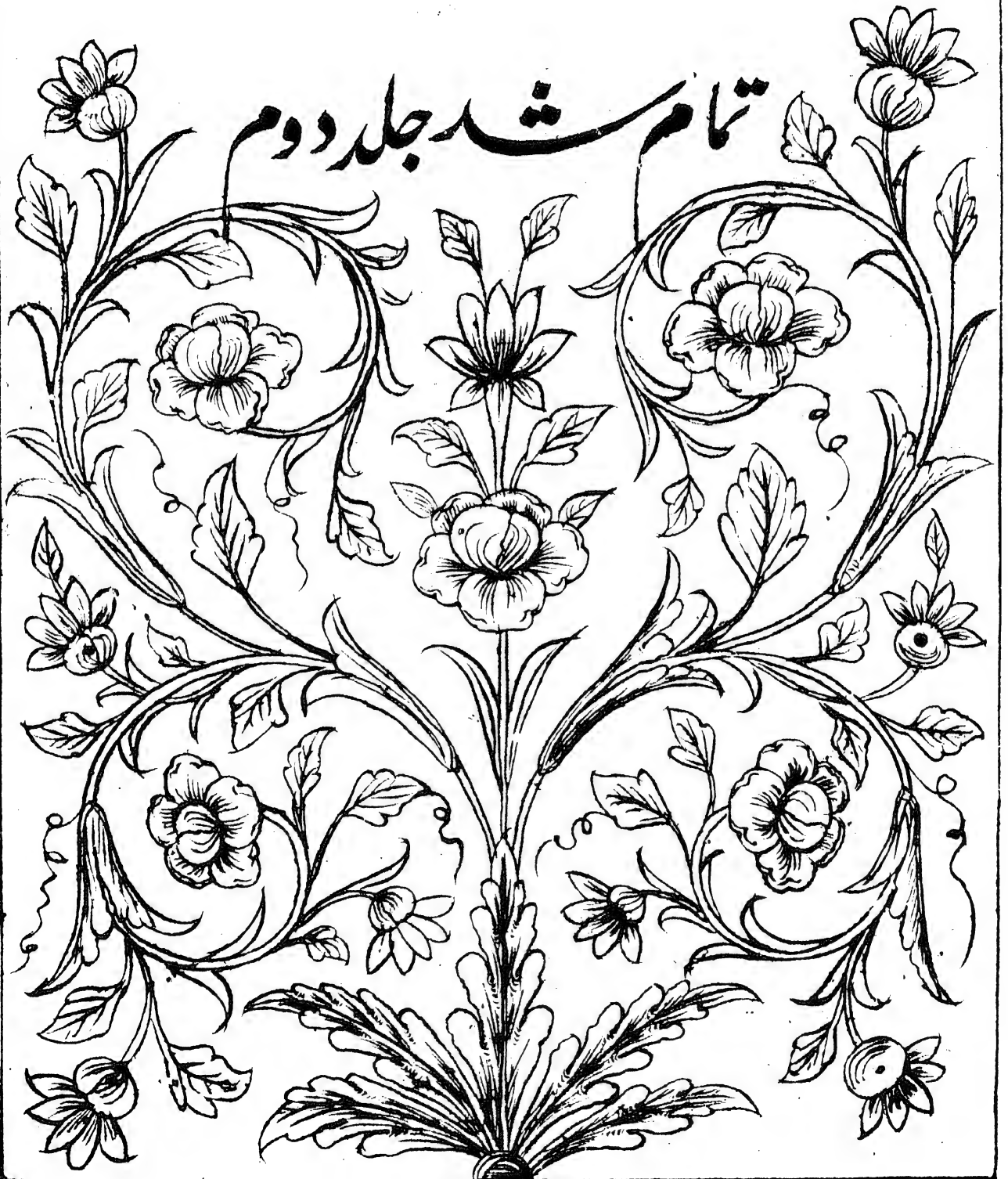
دوم در امور معدلت گستری و رعیت پروری

الحال کہ خلق این دیار عموماً رعایاے صاحبان انگلیشیہ اند و عامے غیر از خدا و مراحم و اشفاق اینہا ندارند باید جانب ملازمان
خود و اقوام و مقربان خودے الاحشام چنانچہ آئین سلاطین عدالت قرین بود ملحو ظاند اشتہا حق ہمیشہ مقصود باشد
کہ نیکنامے دنیا و خوشنودے خداوند اسے وادنے و تسخیر قلوب موجب استرفضائے حضرت علام الغیوب است و وسیلہ
بقاے عمر و دولت و از یاد و بسطت ملک و سلطنت چنانچہ سجدے گوید **عبیت** کہ حق مہربانست بردا و اگر بختا و بختا
حق نگرید و عمل این کار باید از جمیع عملہ و فعلہ بے آزار تر و رضا جوے پروردگار قادر دین و دیانت معمور و از طمع و رشوت و باطل
ماے مردم نفور باشند و با این حال از اولیاے نعم بنابر حفظ آب و ہاے خود خائف بودہ غیر رضاے اندر تعلقے و اطاعت
امرا و مہرے آقا امر دیگر منظور ندارند و بر گاہ چنین کسان یافت شوند وجہ مشاہرہ آنها بقدر کفایت از سر کار آن مقدار معین و
مرحمت شود کہ از طرف اوقات گزارے خود مع عیال و اطفال فارغ بال بودہ دامن عصمت و محبت خود ببلوث حق اسعے
و رشوت نہ آتایند الحمد فہ کہ این کار ہم لصاحبان تفویض یافتہ دست دار و غہ ہاے شہد ازین کا کو تہا شد و نبدگان خدا را
اطمینان و آراستہ میسر آمد

والله المصوبين صلوة الله وسلامه عليهم اجمعين صورت انجام ونمط ارتسام يافت اكر حیات سست بنیان بعون الله الملك
النان وفاناید نتمه حالات و قائل عبد محمد شاه واحد شاه و عالمگیر شاه و سوانح عبد پیش شاه عالم باد شاه از انبدا سے
سنہ بیت وسوم محمد شاه مطابق سنہ یکزار و یکصد و پنجاه وسوم ہجر کے بنو سے صلی الله عليه واله بزبان قلم وادہ آید منہ
الاعانة والتوفيق انه خير ارحم وشفیق تم الکلام فی ہذا المقام یوم الاحد ست و عشرين من المحرم فی سنہ خمس وتسعين من الہ
الثانیۃ بعد الالف من الهجرة القدسة علی صاحبہا السلام و التحیۃ

تمام شد جلد دوم

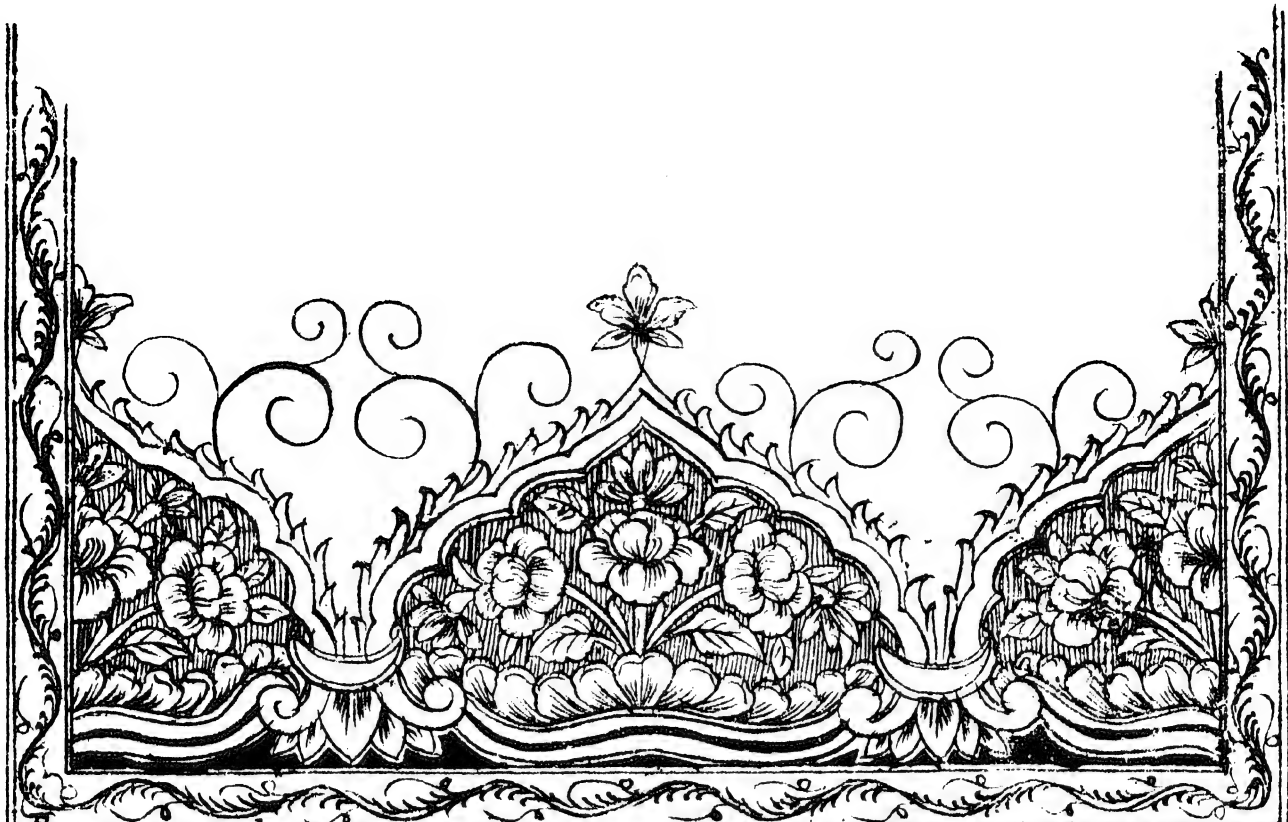
خداوند عالم و قاهر و خدایا که شکست
بخوانی تا من و تو را در این دنیا و آخرت

در این زمان فصل از کتابت و تاریخ هندستان بخش از خصوص سلاطین و بی تاریخ صدقات آیین

تصنیف از قاصد لطیف از صفحان فصیح بان صمیم بیان بر تظیر عطار و تفسیر بدین غرضی غلام محمد خان طباطبائی

خداوند عالم و قاهر و خدایا که شکست
بخوانی تا من و تو را در این دنیا و آخرت

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد و ثنا کے پادشاہ علی الاطلاق و شکر و سپاس خالق النفس و آفاق جل جلالہ را صومعہ داران عرصہ افلاک و گوشہ نشینان
 زاویہ خاک بلغات مختلفہ و اسنہ شتمی با نہر اران زبان سہاستانند و گدایان بارگاہ کرمش از طبقات امم لغیوضات آسمانی و تائید
 نہائی خسروان جهان و سلاطین دوران رائج بخش و مملکت ستان و درو و نامعد و دھلوات غیر محدود و شمار آستان ملائک
 آشیان صاحب تجیر افلاک میر جہانگیر عرش سریر قلعہ کشائے افلاک فرمان فرمائے کشور املاک سرافراز کونین عارج ہر عارج
 قرب قاب تو سین ناسخ ادیان و ملل خلیفہ خدا کے عز و جل سید الانبیاء و الرسل مبعوث علی کل بیت محمد کہ لواک و دستان
 دوست بہ جهان جملہ مہول احسان دوست بہ صلی اللہ علیہ و علی آلہ الذین و رثو امنزلتہ بالاستحقاق و وجوب طاعتہم علی
 الامم فی الافاق اذہب اللہ عنہم رحمہم طہرہم تطہیر اویسہ کم ہدایۃ الخلق و امارتہ تیسیر ااما بعد برک بھینا منیا کے
 مستخبران آثار و تفحصان اخبار خطی نامذکہ در کتاب سیر المتاخرین من الثامن عشرۃ الی خمس و فیمن من الایۃ الثانیۃ بعد الان
 کہ این اقل الخلیفہ بل لاشئ فی الحقیقہ غلام حسین بن ہدایت علی خان بن اسید علیم مشر بن اسید فیض اللہ الحسنی الطباطبایا
 عفا اللہ عنہم لعفوہ و رحمۃ اللہ علیہ کے تھیر آن گشتہ و احوال عہد پادشاہ مغفرت پناہ محمد شاہ را سال بسیت و دوم عہد ابو
 مطابق سنہ یکہزار و یکصد و پنجاہ و دو و ہجری کے بنوئے در ان کتاب نوشتہ بعد از ان احوال بنگالہ و عظیم آباد و انبار ہجوم سہ
 آنجا با مسلسل بزبان قلم دادہ با انجام رسانید تتمہ احوال زمان زندگانی پادشاہ مذکور و سلاطین از منہ مالیدش موعودہ نمودہ
 کہ گشتہ و قدر دیگر آریستہ آید بنابر ایفا کے وعدہ و ادا عہد شروع ہجری آن نمودہ از وہب بے منت و بخشندہ فی ہشت
 مہول و مہول ہست کہ این اخرا و اوراق را صورت انتظام و التیام و آغازش را پیرایہ انجام و اختتام مکرمت فرمایہ و زبان
 قلمہ کسب و انبساط ان میں فقیر و امیر الیہ ان سر القصر را از زلل و خطیات تحریر میانت فرمودہ پذیرا سے انوار انظار گرداند علی

شکی تقدیر و بالا جاتہ جدیر + + +

ذکر معاودت آصفیہ نظام الملک کہ باز دسگ و بہانہ شکا پر آمدہ بود بشاہ جہان آباد و ملازمت پادشاہ نمودن و بخوشنودے رخصت شدن و رفتن بہمت دکن و بعض سواح بار دیگر

روز پنجشنبہ ہفتدہم محرم الحرام سنہ یکہزار و یکصد و پنجاہ و سہ ہجری نظام الملک کہ بہانہ شکار و آزر دسگ خاطر داخل خیام گردیدہ در نواح شاہ جہان آباد چند فرسخ اراضی عبث عبث سے پیو و بعد رفتن عمدتہ الملک امیر خان بصوبہ الہ آباد داخل شاہ جہان آباد گردیدہ ملازمت پادشاہ نمود و بعد ماہے چند شتو کہ سپرس نظام الدولہ ناصر خبک باغ و اسے سفالگان سبک سرسلک بنے و خود سر سیموہ سہراز اطاعت باز زد و آصفیہ ناچار گشتہ بنا بر اصلاح مال او روز و دو شنبہ چار دہم جمادی الاولیٰ در سنہ مذکورہ از محمد شاہ رخصت گرفت و غازی الدین خان فیروز خبک سپر خود را خلعت نیابت امیر الامراے دہانیدہ و پوشانیدہ مازم دکن گردید و تانہ دہ ماہ فیما بین سچواب و سوال و فصاح و معاذیر گذشتہ آخر الامر بغیر ورت و ناچار سے بیستم جمادی الاولیٰ سنہ یک ہزار و یک صد و پنجاہ و چار ہجری در سواد اوزنگ آباد بجانب غربے بلدہ مذکورہ باہر رو سپر خبک واقع شد و ناصر خبک مجروح گشتہ بہمت پدیر آمد +

ذکر حلیت موتمن الدولہ محمد اسحق خان بہادر و بجمع شدن خدمت خالصہ شریفہ بعد المجید خان کشمیری محل سواح

بعد رفتن عمدتہ الملک بر صوبہ الہ آباد تقرب موتمن الدولہ محمد اسحق خان باوج آسمان رسیدہ محبوب ترین امرش پادشاہ و کلمتہ ایہ کہ در بارہ اعتماد الدولہ و آصف جاہ گفتہ بودند اینہا ہم انصاف قابو و خدمت دیوانی خالصہ شریفہ با و مرجع گشتہ چندین ہزار سوار در سال و ملازم سہرکار پادشاہ بود و بدایع قاف کہ آخر حروف نامش بود و اعتبار سے کہ پادشاہ را بر او بود و ہر سچ امیر نہ داشت چون اوج اقتدار و بہایت رسید دست قضا روز نامہ عمرش در نور دید بنور سے چند و بینی او بہر سیدہ ورم و آما سے نمود و پنج و شش روز تہی عارض گشت ناگهان روز و دو شنبہ دوم ماہ صفر سنہ مذکورہ جہان فاسے را و داغی گفتہ بر حمت الہی پیوست و روز شنبہ ششم ماہ مذکور خدمت دیوانی خالصہ شریفہ بعد المجید خان کشمیری کے اختصاص یافتہ اوطا سے نطوت بخش بارچہ سہرا فرار سے یافت و روز جمعہ نهم ماہ مذکور سہر سہر محمد اسحق خان مرحوم ملازمت محمد شاہ نمودہ اوطا خلعت ماتمی و مہربانی بسیار استمال شد نہ میرزا محمد سپر کال او بخطاب پدیر محمد اسحق خان بہادر لقب و آخر مور و عنایات پادشاہ زیادہ از پدیر گردید و محبت پادشاہ با او بجائی رسید کہ سے گفت اگر محمد اسحق خان میرزا محمد را نمی داشت نمیدانم چہ طور زندگی میکند بولہ میرزا محمد اسحق خان را بطور سلاطین و عمد طفولتیش بر تخت پیش رو سے خود خلافت خالصہ سلطنت می نشاند و ہر دو سہر دیگر موتمن الدولہ اسحق خان نیز مغزوہ کرم بودہ اند و سطر میرزا علی خان و موسے میرزا محمد علی سالار خبک ہندین ماہ یازدہم صفر باہجے را و مرثیہ بازارد سے در گذشت و روز شنبہ تام ربیع الاول سنہ مذکورہ خلعت صوبہ دکن مالوہ بطور خان خلیفہ الدولہ شہر خوجہ اعتمد الدولہ با انتقال باہجے را و مرثیہ عنایت شد و او از تیز رو سے ہا کہ داشت قبول نمود و نقل مکان ہم کرد اما کار سے از پیش نبرد چہ حسن تردد سے از دسمو غ گذشتہ و روز یکشنبہ بہمت و چہارم ربیع الاول سال مذکور خلعت چار بارچہ خدمت فوجدار سے پالہ بہمت دلیر خان مع شمشیر عنایت شد و روز شنبہ سوم ربیع الثانی نے خان مرقوم خانہ کوچ

از شہر شاہجہان آباد بیزن رفت و تباہیج بیت و چارم مذکور خلعت مہربانے و استقلال خدمت فوجدارے دو آبہ بجائی خان
 اسے پوزن معین الملک لبر اعتماد الدولہ قمر الدین خان عنایت شد و ہمدین سال روز شنبہ ہشتم جمادی الاول انتظام لہ
 لبر کلان اعتماد الدولہ برفتن صوبہ خود دارالخیر اجیر کہ بامتنال مظفر خان برادر خان دوران امیر الامرا بعد سانحہ نادرساہیہ یافتہ
 برد خدمت شد و روز و شنبہ چارم ہماہ مذکور مصصام الدولہ لبر امیر الامرا خان دوران مصصام الدولہ ہزاری منصب اضافہ
 یافتہ ہفت ہزاری کے شد و ہمدین سال شاد کے کتھا لے سیر فخر الدین خان لبر اعتماد الدولہ با دختر مظفر خان برادر خان دوران
 شب شنبہ بیت و سوم رجب شادی کتھا اسے انتظام الدولہ لبر کلان اعتماد الدولہ با دختر امیر الامرا خان دوران شب شنبہ غزہ ماہ
 مبارک رمضان لعل آمد و روزہ شنبہ سوم محرم الحرام شروع سال پنجاہ و چارم از ماہ دوازہم ہجرے نبوی صلی اللہ علیہ
 اللہ نوروز شد

ذکر سوانح سال پنجاہ و چارم از ماہ دوازہم ہجرے

شب شنبہ بیت و چارم شعبان سنہ مذکورہ دخترے از بطن صاحبہ محل در خانہ محمد شاہ متولد گشت و این صاحبہ محل
 دختر صفیہ سلطان بیکم خاں ملکہ زمانے خواہر زادہ سادات خان ذوالفقار خٹک است کہ محمد شاہ بتعشق اور البقدار دواج
 خود آورده بود و چون عظیم اللہ خان انتظام صوبہ مالوہ و انتزاع اک از دست مرستہ متوالست ووردی تھانے پادشاہ گشتہ
 از نظرش افتاد خیرہ سریا کے بسیار داشت ازین جہت اعتماد الدولہ وزیریم کہ برادر زن او و دیگر قراہتہا داشت آزرده می بود
 ناگمان باقتضای تنگ ظرفے باز پادشاہ اطہار آزرده کے نموده از حوصلے مردان خان مرحوم کہ در انجانے ماند بے اذن
 و رخصت کوچ نموده در چار باغ وزیر نقل مکان کرد پادشاہ براو غضبناک گشتہ از منصب صدارت مغرول فرمود و بشیر لقا افتاد
 صدر سابق منصب مذکور عنایت نمود و خدمت دار صنگے گرد از ان باغرخان د فوجدارے سہارن پور بحفیظ الدین خان
 عنایت شد و آخر خان و غیرہ رسالداران پادشاہ سے بنا بر حراست عظیم اللہ خان مقرر گشتہ گرد و پیراہن نشن اقامت گیرندہ
 پاسداریش سے کردند آخر بکیشش ہفت روزہ است کشیدہ بخانہ خود معاودت نمود و ملازمان خود را بر طرف نمود و شروی
 شد و در ہمین سال بعد عید الفصحی ستارہ ذوزنب بمقدار یک گز از سمت رأس مائل بجنوب در برج جبکہ نمودا گشتہ ہر روز مرئی می شد
 کہ بطرف شمال سے رود و قریب یک ماہ مانده بعد ایام عاشور لعل دوم شد و روز چار شنبہ سیزدہم محرم الحرام شروع سال
 پنجاہ و پنجم از ماہ دوازہم ہجرے نبوی صلی اللہ علیہ وسلم نوروز شد

ذکر سوانح سال پنجاہ و پنجم از ماہ دوازہم ہجرے نبوی کہ سال بیت و پنجم جلوس محمد شاہی است

روز پنجشنبہ پانزدہم جمادی الآخر سے سنہ مذکورہ قاضی القضاۃ تاج محمد خان انتقال نمود و روز جمعہ بیت و سوم ماہ و
 سال مذکور خدمت قضا بمراد الدین خان مفتی مرجع و خان مذکور بعباسے خلعت خدمت مسطور معزز گشت و روز یکشنبہ
 دوم رجب سال مذکور بشیر لقا افتاد خان صدر الصدور لبر میر جلی فرخ سیر سے انتقال نمود و در ہمین ماہ و ساطی تزان علویین در آخر
 سیرت اسد موافق ربیع جدید کہ سب سے راجہ سب سے سنگد کچھ اہم و اہتمام میرزا خیر احمد و شیخ محمد نایدہ مندس در عہد محمد شاہ پیرایہ آغاز و
 انجام یافتہ و در او اسبندہ موافق ربیع السیکلے شاد و روز شنبہ ہفتم سوال المکرم سال مذکور بار عظیم اللہ خان بے اذن طلاع

وزیر بادشاہ از خانہ خود گریختہ قاصد لاہور گشت و بہان روز بر اسے تعاقب و گرفتہ آوردنش سپہان احمد آباد الدولہ وزیر جبار خان
 میگنبا شے سردار سواران ملازم تو بچانہ پادشاہے باد و ہزار سوار و در سالہ کابلے و انوارج دیگر متعین شدند و عظیم امیر خان شہنشاہ
 تمام قطع منازل نمودہ و در ہشت روز لاہور رسید و زکریا خان ناظم لاہور کہ با عظیم اللہ خان بہرگفت بودا در انجانہ خود بدلا سا بردہ
 نیل و اسب و دیگر لوازم عمارت از سدہ نو آراستہ داد و سپہان وزیر و ملازمان پادشاہے را ضیافتہا نمودہ و تلفقات
 فرمودہ عظیم امیر خان را حوالہ آہنا کرد و خوشنود روانہ حضور ساخت و آہنامع عظیم امیر خان روز پنجشنبہ ہمارم ذی الحجہ سنہ مذکور
 شہنشاہان آباد رسیدند و عظیم امیر خان در قلعہ پادشاہے بعد چند روز مقید گشت و در آخر شوال سال مذکور قرآن حسین
 در برج سبکہ گردید و روز دوشنبہ ہفتدہم ذی القعدۃ الحرام سنہ مذکورہ پادشاہ بتقریب سیر و شکار در باغ مقفل قصبہ کوئی
 داریہم ماہ مذکور پادشاہ را اثر مرصع خاق و ذات الجنب کہ از پیشتر بوداشتہ و پذیرفتہ آماس در خارج بدن تصبیق در چارکے
 اکل و شرب و تنفس بہر سیدہ تصدیق بسیار کشید و شب پنجشنبہ بمستم قصد نمود و زلو سپا بند و محنت نایافتہ آخر شب یکشنبہ سلخ
 ماہ مذکور داخل قلعہ گشتہ شغایافت و روز پنجشنبہ بمست و چارم محرم الحرام شروع سال پنجاہ و ششم از ماہ دوازدهم ہجری
 بنویسے صلی اللہ علیہ وسلم نور و زشدہ

ذکر سوانح سال پنجاہ و ششم از ماہ دوازدهم ہجرت مطابق سال سیست و ششم جلوس محمد شاہ

مذکور و شنبہ ہشتم جمادی الاول سنہ مذکورہ سعد الدین خان میرانش کہ قاسمان پادشاہے ہم بود و حضور بر کورنش
 خانہ گشتہ آخر شب سہشنبہ ہلاکے ہینچہ محتبہ مبتلا گردید و بعد کہ بہان جہت عارض داشت لعالم آخرت شتافت
 و روز عید دوازدهم ماہ و سال مذکور حفیظ الدین خان پسرش لعلی کے خلعت مائی و سجالی خدمات پدر مع انفاق ہزار شہنشاہ
 و پاسکے جہاں دار سدہ افراز سے یافتہ پنچہ اسے و میرانش ز قاسمان پادشاہے شد و در ابتدا سے ماہ ربیع الثانی مذکور
 نورامین و شقہ با شے خاص شہنشاہے بعدہ الملک امیر خان بہادر و ابوالمنصور خان بہادر صفدر جنگ و زکریا خان بہادر ناظم
 لاہور و ملتان در راجہ بخت سنگہ را حضور و راجہ دہیراج جے سنگہ سواری و دیگر امر استقصی جلب حضور شرف صدور یافت باصفہا
 ہم حکم آمدن بحضور رفت اما بنا بر ضعف سرے و آسایش جاہ حکمرانے نشش صوبہ و کھن چون ضرورتے داسے بنود عذر
 خواستہ نیامد و کم ہمت بر تخییر ملک کرناتک سہ اول قلعہ ترچنہا پیلے را محاصرہ نمودہ مفتوح کرد و بعد از ان ملک ارکاٹ
 از قوم نوابت استزاع نمود و راجہ دہیراج جے سنگہ ہم شعبان کہ دسہ بود و یا سیزدہم ماہ مذکور ستلہ اخلافت الروایات فوت
 شد و سہ رانے از روجہا سے او مع دود و سہ سہ خادمہ و پاتر با جہد راجہ مذکور بستور معین ہستم کہ نادت ہنود ہست سوختہ
 با مطلق اہل ہندستی شدند بفتح سین مملکہ و کسر ثا کے مشنات فوقانے بیاسے زودہ

ذکر ورود عمدۃ الملک امیر خان بہادر و ابوالمنصور خان بہادر صفدر جنگ و حضور

و آمدن میرزا پچلور سے پسر زکریا خان خواہر زادہ وزیر از لاہور

بعد و در وقتہ اسے پادشاہے صفدر جنگ کہ از سابق دم اخلاص و اتحاد با عمدۃ الملک زودہ خود را از جملہ ستوسلان
 آن والا و دوان سے شمر دیو بنا سے قبول و امتناع امر مذکور بر ایام و اشارہ عمدۃ الملک گذاشت عمدۃ الملک

و غافل و اتقاق چنین مقتدر سے بیا خود در حضور ضرور و صلح امور شمرده ترغیبات فراوان نمود صفدر جنگ حسب الاشعار و تہنیت
 و قامت حضور درست دیدہ در فکر سرانجام ضروریات افتاد و راجہ نول را سے بخشی خود را کہ اول ادنی ملازم سرکار او از خدمت گزار
 و حسن اخلاص با علی و بعد اقتدار رسیدہ بود بہ نیابت صوبہ پنجون فرمودہ و چند روز سے بنابر احضار عمال و ملازمان سرکار
 و اسباب استعار توقف نمود و بعد رسیدن بدار الخلافہ شاہ جهان آباد بعد اندک زمان سے از در و عمدۃ الملک با و داد و عمدۃ
 مدتی سیر قبل از صفدر جنگ از صوبہ الہ آباد کو حیدر روانہ دار الخلافہ گشت و سید محمد خان ایرانی را کہ از قبل او حاکم کوٹہ و در
 شجاعت آیتہ بود بر صوبہ نائب گذاشت و روز یکشنبہ بیست و نهم ماہ مبارک رمضان از سال مذکور طرف مقابل قلعہ مبارکہ شاہ
 بر ساحل دریائے جنمار رسید و آخر روز دو شنبہ غرہ شوال یوزعید وزیر الممالک اعتماد الدولہ بہادر باستقبال عمدۃ الملک آمد و
 ہر دو امیر کبیر سپوار سے یک فیل و اہل شہر شاہجان آباد گردیدہ وقت شام عمدۃ الملک بشرف کورنش بادشاہ تعقیل و اہم
 سریر سلطنت مشرف و مفتخر گشت و در او اسط شعبان سال مذکور فقیر ہجر کا ب والد مرحوم در شروع شباب روزیکہ ساعت
 صفدر جنگ از فیض آباد او دہ بارادہ حضور مقرر بود ببلدہ مذکورہ کہ مرکز دولت صفدر جنگ بود رسید سیم بیگ خان و دیوہ و
 دیوان خانہ صفدر جنگ حسب الامر آقا سے خود باستقبال والد میر و آمدہ مرحوم مذکور را بلامرست صفدر جنگ برد و الہ آباد
 نمودہ چون فوج و سوار سے او تیار و انتظار ساعت مختار بود ساعت در خانہ سیم بیگ خان توقف فرمود بعد ساعت عبد الرحیم
 منجم ہاشمی آفتاب را در اصطراب دیدہ بصفر جنگ اخبار نمود و صفدر جنگ سوار گشتہ داخل پیش خانہ خود کہ قریب سیاحتی
 از آباد سے داشت گردید و بعد روز سے چند اہل شہر رمضان المبارک کو چ فرمود و مع اہل خیالی روانہ دار الخلافہ گشت
 و برب دریا سے لنگار رسیدہ ما بین قنوج و مکن پور کہ مزار شاہ مہارست سہ چار روز مقام نمودہ بہ یستن پل آرک تہا سے
 رکاب فرمان داد و بعد تیار سے پل راجہ نول را تاک صوبہ رامخص گردانیدہ خود عبور نمود والد را فوجدار سے سرکار خیر آباد
 دادہ ہمراہ راجہ نول را رخصت میکرد دے گفت کہ شمار پنج سفر کشیدہ رسیدہ اید چند روز آسودہ اگر صحبت میان شما و نائب
 برابر باشند خواہید ماند و الا بحضور ما خواہید آمد الدمبر و تعینیت راجہ نول را کنہ پسندیدہ ہمراہ اورفت عید و نواح کول الہیہ
 آمد صفدر جنگ در ان روز مقام نمودہ مراسم عید کہ عبارت از رفتن مصل و استماع خطبہ است خیمہ از لشکر بفاصلہ پراگرتہ تقیم
 رسانید و بعد از ان طے منازل فرمودہ متقل بدار الخلافہ رسید شام محمد خان بہادر شیر جنگ سپہ سیادت خان ہر دو سوار
 بر بان الملک کہ خالوزادہ صفدر جنگ و بر ک خود امیر سے بوضع راجہ لہمی ناراین و کیل صفدر جنگ دوسہ منزل پیشتر باستقبال
 آمد و صفدر جنگ تبار سے کہ این وقت فقیر تنگدرا آن نیست برب دریائے جنمار رسیدہ از جانی کہ منزل بود جریہ با کمال تحمل
 مع فوج مغلیہ دسند و ستانے گہر یک سوار خوش اسب و خوش یراق بود خصوص فوج سے کہ لباس بدن از سقرات سلطون
 و سازما سے نقرہ و اسپان و لایت داشتند عمار ہا سے اخیال از تاراجی و عوضہ ہا سے طلا سے و نقرہ و سہ نشان فیل و بر
 نہایت شکوہ با نوبے ایوہ کہ الیقہ کم از دہ ہزار سوار بخوام بود محاذ سے قلعہ باز شاہ سے اول روز رسید اتنا قاسب باران
 باریدہ جو اصاف بود صفدر جنگ موافق مناظرہ و لبو سے برج مہمن دیوان خاص کہ طلایے است و مثل خورشید سے در شید
 از فیل نزد آمدہ سلام و ادب لیمات اربعہ لعل آورد و لمحہ استادہ بعد گرفتہ عطلایا سے کل از قبیل طرہ و تامل کہ بادشاہ
 مصحوب غماجہ سراسر اعلیٰ فرستادہ بود باز سوار شدہ بہ فرود گاہ برگشت بادشاہ ہم از تماشا سے فوج و سوار سے اد کہ از
 برج مہمن سے نمود محفوظ شد و آخر روز پنجشنبہ یازدہم ماہ شوال سال مذکور کہ ساعت مختار ملازمت بادشاہ بود نزد یک قلعہ

مدریگستان آن طرف جنبه با سبب علمیه دو درجه برپا گشت و صفدر خجک مع فوج و اسباب شرم و تحمل خود برپا گشتیم که کلاب
پادشاه تبار بود عبور نموده در خیمه با سبب ایستاده خود نزول نمود و اعتماد الدوله وزیر الممالک قمر الدین خان حسین بهادر نصرت خجک
با استقبال او آمد خیمه اول برار ملازمان صفدر خجک بود فرمان داد که ملازمانش در میدان خیمه برزین پوشش یافتند و خیمه را برپا
رفتند و وزیر عالی گذارند مردم وزیر اول آمد در آن خیمه اجتماع نمودند بعد از آن وزیر آمده در میان مردم خود تاس دروازه خیمه
دیگر گذشت و در اینجا لحظه توقف نموده سعد و دس از مقر بان عمده مستعد را همراه گرفته اندرون رفت صفدر خجک نیز با سعد و دس
از عمده رفتند خود که از آن جمله بود و الد مردم نشسته انتظار وزیر می کشید چون وزیر را دید از سبب برخواست و تا نصف
صحن خیمه استقبال نموده با سعد و دس سلام و معافه لعل آوردند و در خیمه بر یک سینه نشسته ساعتی صحبت ختلاط داشتند بعد از آن
مستعارات عطر و پان گذارند و آنجا نشستند و جواهر و اسبابان و انیال لعل آمده وزیر مرخص شد که بیشتر رود و صفدر
مستعقب او آید چون وزیر رفت صفدر خجک در پی او بکوفه تمام سوار شده وقت شام ادراک سعادت کونش پادشاه
نموده داخل حویلی داراشکوه که از عهد بریان الملک بنیاد پادشاه در قبضه داشت گردید آخر آهسته آهسته تمام لشکر فوج
او داخل شهر گردید و عجب شهر می بود اگر چندین امر مثل صفدر خجک و عمده الملک و آصف جاہ آمده داخل شهر می شدند هیچ
امتیاز قلمت کثرت مردم نمی شد و اکثر متقیان شهر را معلوم نمی شد که که آمدند و کجا پنهان شدند و الد مردم در هم باغ راجه
بخت مل که دیوان خالصه شنبه و چند سال قبل ازین مرده بود و دیگر این گرفته داخل شهر شدند و روز پنجشنبه هجدهم ماه و سال مذکور
شاهینوار خان معروف بمیرزا پهلور که پسر زکریا خان ناظم لاهور که اندک مصفاک بیباک بود و بشاه جهان آباد رسیده شرف حضور
و کورنش پادشاه دریافت و روز پنجشنبه دوم ذی قعدة سال مذکور عبید الله خان پسر دوسه میر حمله بخت صدارت و عطا
خلعت سرافراز می یافت و آخر روز شنبه چهارم ماه مذکور بنده خان خلیف غیث خان نعمت اللهی نجینی که خطاب جدا در
خود شیر افکن خان داشت همراه عمده الملک بهادر آمده شرفیاب ملازمت پادشاه و بنیاد خلعت پنج پارچه پسر از گردیده بود
الطاف بسیار گشت و در همین سال و ماه شب دوشنبه تاریخ سیر دهم کلاخ شاهزاده احمد میرزا با دخترش از اخا و مهابت خان
لعل آمد و بهرین ماه از شب جمعه میت و چهارم ستاره ذی بنی اول بقدریم گرد میان آخر سرج حوت و اول حمل مابین کوکب
سره الفرس و جناح الفرس اول شب ظاهر شده ثالث شب ماند و قریب میت و در روز مین قسم کجا ماند و از میان هر دو
کوکب در ظاهر بطرف مغرب اندک مایل مجبور می رفت و از شب جمعه پانزدهم ذی الحجه ذنبش بقدر یک نیزه می شد
عین ستاره بسوسه مغرب و ذنب از بطرف مشرق و روشنی همیشه زیاده می شد و در آخر ذی الحجه معدوم شد و شب دوشنبه
چهارم ذی الحجه شیخ سعد اقتدر دیوان تن و سه شنبه پنجم ماه و سال مذکور بهر روز و بهادر شاه جده محمد شاه زب سیه در
مزار خواجه قطب الدین بهر دو مدفون شدند و بهرین اثنار و سه شنبه پنجم ماه و سال مذکور خدمت صوبه دار که کجرات بفرستاد
برادر روشن الدوله توفیق یافت سببش آنکه صوبه مذکور به چنانچه در دفتر دوم بزبان قلم داده آمد از عمل پادشاه بهر رفته ازیت
چند سال در قبضه تصرف مرسته بود و که صوبه دار که آنجا قبول می نمود محمد یار خان که از سرداران داد پادشاه ایران می
لشکر و شجاعت و جواز خوف نادر شاه و محنت زناقتش بیستوه آمده هنگام ورود و شاه مذکور در بند شغل گشت و بعد معاود
رفاقت صفدر خجک گردید و در ایام زناقتش از بنارس تا خت زس که مهابت خجک بر آبالا سبج را مرسته فرستاده بود و کلا
بالا سبج مع فوج بدرقه بهیت خجک ناظم عظیم آباد در سرام منزل داشت بفته بر سر لشکر مذکور با سعد و دس از سواران

منعلیه رسید و زندگوار از آنجا باز گرفت و بر سر نه را مجروح و بعضی را مقتول ساخته به بنارس برگشت چون صفدر خلیف از حرات
او مطمئن نبود صحبتش با او در گرفت و در شاه جهان آباد ترک رفاقتش نموده فخر الدوله را که نامی داشت گرفتار محبوبات پیرا
و اعیان آن داشت که دلاوران فوج منعلی را از ملازمان صفدر خلیف با خود گردیده و سامانی بهر صورت بهر سائیده مرصه را
بضرب دست خود منقلب و موبه مذکور را مسخر سازد بعد از آن سر چه از دستش بر آید بعل آر و چون فخر الدوله سعه نموده سینه
و خلعت آن صوبه را بدست آورد فوج منعلی که در ملازمت صفدر خلیف آسایش یافته از ابتلا ساع اطاعت و محنت و رفاقت
نادر شاه برآمده بود و محمد یار خان را سعه شناخت که شراره ایست از آتش قهر و غضب نادر شاه و بر سر دهن با او همان جا کتک
لازم دارد از رفاقتش سر باز زده و راضی به ترک ملازمت صفدر خلیف نشد مگر قلیله که با او دیرینه توسل حقوق احساسش بر گزین
داشتند بهر ایش گزیدند و محمد یار خان با همان قدر مردم فخر الدوله را همراه گرفته بکرات شتافت و دست و پا بی زور امانت
قلت مقدور و اتباع هیولای اراده او صورت گرفت و با فخر الدوله که هیچ محض بود صحبت او موافق نیفتاد و بنا برین از رفاقتش
منزجر و با وجود خطر عارض خدمت نادر شاه گردید چون رسید نادر شاه گفت از لطیف من ترسیده چرا باز آمدی عمر ضیاع
که گشته شدن از دست، چون تو جو که مرده بزرنگ در میان نامردان مزخ شمرده رو بدرگاه آورده ام نادر شاه را بذرخواست
او خوش آمده قلم غفور جریده ز لالتش کشید و بیکارگیکی فارس یا بهرات گردانید و فخر الدوله در غیبت او اسیر و دستگیر شده گردیده
بعد از آن بسیار ایشا بهمان آباد برگشت و منورده بود تا مرد و روز پنجشنبه هفتم ذی الحجه هجری سال باران بسیار و بزرگ هم
کم و بیش اکثر جاها بارید و برق و رعد شدت بود چنانچه اندرون قلعه در دیوان عام برق افتاده و داسپ و دو کس ملاک
و دیگر یوش و کشتند و روز دوشنبه بیست و پنجم ماه مذکور بهر سه پیشخ سعادت خلعت ماستی مرحمت شد

ذکر وقایع سال پنجاه و هفتم از مائه و دوازدهم هجری صلی الله علیه و آله و سلم مطابق سنه بیست و هفتم

روز شنبه غره محرم الحرام سنه یک هزار و یکصد و پنجاه و هفت هجری خلعت دیوانی تن لعلد الحمید خان کشمیر که از انتقال شیخ احمد
غایت شد و او همان روز در کچه سله شسته بر بعضی کاغذها سرور و دستخط نمود و روز شنبه ششم ماه منور و روز دوشنبه
سال آصفیاه قلعه مالکند. را از توابع حیدرآباد محاصره نموده از دست مقرب خان دکنی بجزه تسخیر خود در آورده و بهرین سال
چون پادشاه راجپان اعتماد بر امر که توارینه نبود و سعد الدین خان و لیسر شریف الدین خان از توسل آن آصفیاه و
اعتماد الدوله و هم قوم آنها بود حفیظ الدین خان را از خدمت و اردو منگ توپخانه که کار عمده و حراست جان و مال و ناسوس آباد
در ضمن کار نگذاشت معزول نموده بصالح عمده الملک روز یکشنبه هفتم صفر اول روز صفدر خلیف را بعنایت خلعت و دست
میر آتشی سرفراز فرمود و نهایت لطف و مرحمت نموده اظهار توقعات و فادادای حقوق نمکخوارگی از امیر مذکور بر زبان
آورد و صفدر خلیف تشنه میر آتشی بقدر نشان دشوکت خود در قلعه آراسته از آن باز اقامت خود در قلعه مقرر نمود و دیگر خاطر
والد مرحوم چکله شکنده از پادشاه گرفته و الد را بجنور پادشاه بنابر ادراک شرف کوشش برد و خلعت خدمت مذکور بداییده و پادشاه
و فقیر و برادر فقیر لقمه علی خان و بهمن آوان مناسب مناسب خطابها که خانی یافت و چند ماه در خدمت والد گذرانیده
در او اخراج مبارک رمضان بخدیمت صفدر خلیف آمده و خدمت معاودت بطرف عظیم آباد گرفتیم چرا که از دست محل سکنی و
جناب والدۀ ماجده و برادران و عم و خالها سنجانوده با احترام الدوله زین الدین احمد خان بهادر بهیبت خلیف ناظم بلد

مذکورہ و مسابقت خبک نیز قرابتی متبع و غلام مہر بن سنج سر سبز مع باہر و دروغناست نموده با رسال بعض تحت بنک
حکم کرد و پیغام دعا بنایم عظیم آباد و فاضل گردانید و غره ذمی قعدہ سال مذکور فقیر با برادر و ہر ایمان مع انجیر عظیم آباد رسید
و روز شنبہ دہم جمادی الاخریہ سطور آہل مدار المہام بہاراجہ الشری سگہ سوائی و لغت راجہ و میراج جے شاہ متونے
ملازمت بادشاہ نموده بعد اس کے چارچہ سرفراز سے یاقت و روز یکشنبہ پانزدہم ماہ مذکور بنا برتقریب لغزیت
پدر بہاراج مذکور کہ حسب الطلب شدہ بود و دہم برک آوردن او پیش بادشاہ بواسطت خود وزیر الممالک اعتماد الدولہ نزدیک
سرکات فتنہ بچیمہ اور فتنہ و ساس غتہ بمغرب خیام خود برگشت و آخر روز بہاراجہ مذکور بچیمہ وزیر سرکات حصول ملازمتش آمد و
شب شنبہ بیت و منقہ رحبت سال ہایون بخت برادر محمد فرخ سیر عظیم الشان انتقال نموده در جوار مرزا خواجہ قطب الدین
حشتی مدفون گردید و روز یکشنبہ دہم شعبان مہین سال نومبر اسکے گویا راجہ الہدۃ الملک بہادر از فقیر خضر خان صوبہ دار
کنیمہ بصفہ رنجک بہادر از فقیر اسدولہ اسدیار خان بہادر انسان تخلص عنایت گردید و این اسدیار خان دست گرفته
و پھر مدہ آوردہ عمدۃ الملک بود بستی او بیچارہ منزوسے و محروم از تقریب بادشاہ شد و یکہ پالانید بہر دو امیر سجا
ملکت مرمت گشت صفر رخا در خالوزاد خود شیر خبک راجہ فوجی از غلبہ مہندستان بقتدر حاجت برای بندوبست آنجا
فرستاد و شیر خبک در آنجا رفتہ بہر اکہ مر و شجاع و کردن کش آنجا بود و بعد و پیمان دروغ ستہ مال کردہ طلبہ ہشت و بعد
آینش با او وفا کردہ مقتدر دیند و سہلے در آنجا ماندہ و تفرج منزبات آن بلد و حبت بظہر نمودہ افراسیاب خان
را کہ سیکے ازرقاسے صفر بخود حسب الامنیات صوبہ مذکور گنیا شتہ خود و سعادوت بادشاہان آباد نمود و آخر شب
شنبہ ہفتم ماہ مبارک ان سال مذکور عظیم الشان خان کہ از مدتی در قلعہ بادشاہیہ بمبوس بود درخت زندگانی بعالم
آخرت کشید و با مثال و ن خود ملحق گردید و سہ ساعت از روز مذکور برآمدہ لغزش اوراد رخانہ اش آورد و اعتماد الدولہ
بنابر قرابت قریبہ آنجا بہر مردم بسیار در ان مکان کہ حبشش افتادہ بود بنا بر آمدن و وزیر رویداد اتفاقاً ان مکان
تہ خانہ داشت بہبیک بار مردم یا بنا بر سببی از اسباب خفیہ صفت آن تہ خانہ فرو شست و وزیر اکثر مردم بنا بر تاخیر
در آجال شان محفوظ ماند لاش اورا بردہ در جوار مرزا شاہ نظام الدین بجاک سپردند و آخر ماہ ذہ قعدہ سال مذکور قران
نحسین در اول برج حزن و بنا بر رحبت بار دوم آخر ماہ صفر در سال پنجاه و ہشتم از ماہ دوازدهم ہجری و بار سوم بنا بر
استقامت آخر ماہ الثانی پنجاه و ہشتم از ماہ دوازدهم و آخر برج سنبلہ ششم یا ہفتم ذی الحجہ سال مذکور سلطان
اعزال دین پسر کلال مفر الدین فوت شد

ذکر سوانح سال پنجاه و ہشتم از ماہ دوازدهم ہجری کہ سال بیت و ہشتم جلوس است

علی محمد خان روہیلہ کام او بنا بر بعض تقریبات و ضمن احوال گشتہ بن سیت الدین علیخان و غیر ان سانچہ در فتر و فتر و فتر
شد اگر چہ پسر بہر و آوردہ افغانے بود و مرے او ہم کذلک اما بہرہ از شجاعت و لیانت سرورے داشت و غفلت
و آرام طلبی وزیر الممالک اعتماد الدولہ کارہے اور و فتنہ گرفتہ با وج اقتدار رسید مجملی از احوال و حساب عروج و ہجراج قتلدار
و اقبال آنکہ اول بطور جامعہ داران ملازم عمال صوبہ مراد آباد بدلا دولوح آن بودہ از جانفشانی و نیکو خدمتیا سوردار الطاف
حکام و در ان دیار صاحب نام گردید و تے در ملازمت عظمۃ امیر خان و فرید الدین خان کہ از طرف اعتماد الدولہ صاحب اختیار

وحاکم باقتدار اور آداب و برونہ انداز زندگی نمود و بر جاہ و شہرت اولیٰ گشتہ شدن سیف الدین علی خان معلوم برادر امیر الامرا حسین علی خان شہید مرحوم بنابر اینکہ روہیلہ مذکور با عظیم الشان خان در قتل سید مرتوم بر قات حاکم مراد آباد و شریک بودہ علاقت نمود و افراد و دشمنان و ریر و صاحب منصب و جاگیر و حاکم بعض پرگنائے آن دیار گردید چون صاحب غم و ارادہ بود بہر تقریب و تدبیر در تسخیر محاللات قرب جوار کو شیدہ بطور اجارہ از جاگیر داران آرام طلب و وزیر بے خبر بدست آورده اقتدار یافت و فرید الدین خان و عظمۃ الشان کہ از شجاعان زمان و حاکم باقتدار مراد آباد جاگیر و زیر بودہ اند در گذشتہ بعالم آخرت سفندہ او بنام افغانی وزیر مراد آنها وصلت نمودہ اکثرے از روساے فرقہ مذکورہ را با خود رفیق گردانید و افغانیہ فوج قندار کہ از خدمات افواج ایران آوارہ دشت اجیار بودند با شہتہ را افغان دوستی او جوق جوق پیش اور سیدہ ملازم گردیدند و علی محمد خان بلقب روہیلہ در عوام شہر گشت چون اقتدار فراوان یافت دوستی سلطنت و اتفاق امر اکوون ہمت و انہک و استغراق وزیر در شرب بدام و صحبت قمر طغنان گل اندام بر صفہ ضمیر او متسخ گشت تہر دور زیدہ سر از اطاعت و مالکداریے سرکار و زیر چہند وزیر را جہ نہر نہر کہ از قوم روڑا بودند نائب صوبہ مذکور گردانید و اسباب حرب از قبیل توپ و بانہاے بسیار و دیگر یا محتاج از سرکار خود دادہ حکم بنکند اشستن فوج ہر قدر کہ خواہد و در کار داند دادہ بانظام صوبہ مذکورہ و محاللات قرب جوار و تنبیہ و گوشمال روہیلہ بد بر مقرر و دیگر سرکشان فامور فرمود و راجہ ہرنند بہ محاللات متعلقہ خود رسیدہ و فوج اجوا ملازم گرفتہ با سامان موفور در کمال غرور حکمرانی پیش گرفت روہیلہ مسطو و مقتناے شعور پیغامہاے اطاعت و التیاد دادہ عذر تقصیرات و اندک تحفیفی در معاملات ذمہ خود مے خواست ہرنند نظر بکثرت فوج و حکم نیرو اسد اعانت از ولتمتات اورا مطلق نمی پذیرفت و با او و مقام کاوش و فکر بر انداختن او اینچ وین بود و روہیلہ حال بدین منوال دیدہ بار تھا و روساے قوم استشارہ نمود چون افغانہ اکثر صاحب جرات و بے باک و در تحصیل زمیندارے و تسخیر ممالک چالاک مے باشند ہرنند را با خود در کمال عناد و عناد و دیدہ علی محمد خان را اشارہ بجنگ او نمودہ درین باب ہمہ ہمدستان شدند خان مرقوم مستعد ہمارہ گردیدہ لشکر آراستہ و بجنگ راجہ ہرنند برخاستہ و نیز مہمیاے مدافعت او گشت و از جاے خود جنبیدہ مقابل گردید چون ملا عسکرین قریب گشت و خدان فاصلہ در میان نماند ہندوان کہ در تہجد حسن و قبح تاریخ بودہ تا ثیرات احرام علویے در عالم کون و فساد بیکہ در اعطاسے رستگارے و نجات آخرت برابر با خالق کائنات میدانند ہرنند بوجہ حکم بر ہمنان سنجہ منتظر تاریخ موعود مختار گردید جنگ در تلویق انداختہ و گرد و عسکر خود سنکراستہ و توپا جیدہ خواست کہ ایام معدودتار سید روز موعود بلطائف الحیل آمد و رفت سفر اورسل گذرانند روہیلہ برین حیلہ مستشعر گردیدہ چون ہر دولش کنیز دیک بودہ اندیشی شہرت ملازمت و ملاقات باراجہ در صبح آن شب دادہ ہنگام سحر لشکر و سوارے خود آراستہ و سلاخے از روز برآمدہ بر لشکر ہرنند کہ غافل بود در ریختہ آن مرد کہ در پرستش اصنام اشتغال داشت ہر چند خبر ورود لشکر افغان قریب نگر یا و رسانیدہ ہمین جواب بر زبان نش بود کہ امر و تاریخ جنگ و سوارے مانیت تا فوج روہیلہ در سکر در آمدہ نمود از ہندو ہنود و جنودش بر آوردند و در پایان کالجہ شش موئے رام کہ بحسن و جمال شہرت داشت با سعد و دسک از مخلصان سوار شدہ راہ آخرت گرفت و ہرنند در پرستش گاہ خود کہ نشستہ بود بدون برخاستن و گاسے برداشتن بر اثر سپر رفت و علی محمد خان اسباب فراوان و غارت بے پایان بدست آمدہ فتح و کمال عظمت بنہایت سہولت میسر گشت و اتحاد الدولہ بے شرم و تنگ بتدارکش نہر داختم زن خود و شعلہ پورے رامع سپر کو چکش معین الملک کہ میر منو مشہور بود بمقابلہ فرستاد علی محمد خان

در عین دریا که شعله پور سے بر بجزہ بود یا محدود سے از ملازمان خود بسوار کے کشتی آمد ملازمت یکم دایریش نمودہ الکرار سے
و معاملہ را انفصال داد میگونیہ کہ باد خرقہ افغان مذکور نسبت معین الملک ہم مقرر شدہ بود اما از خراج و از دواج او خبر سے مسمی نشد
خلاصہ از ان زمان سر اقتدار علی محمد خان بکیوان رسیدہ مراد آباد و بریٹہ و انولہ و بدائون و من گدہ و سنجل و امر دہ و غنبرہ
مالک آن ضلع آستہ آہستہ درید تفرش در آمد و قریب چل ہزار افغان و روہیلہ ملازم رکالش کشتہ دم از قمر و اقتدار از قوتیکہ
عمدہ الملک صفدر خٹک بحضور رسیدہ مدار علیہ سلطنت گردید نہاد شاہ را بر مفاصد و جود افغان مذکور متنبہ ساختہ دلالت بر تنبیہ
و استیصال او نمود نہاد شاہ نصیحت مخلصان پذیرفتہ آخر شب شنبہ ساسعہ قبل از طلوع آفتاب بمیت و چارم محرم الحرام سال
مذکور بطالع و لو بداعیہ گوشتال افغان مسطور اعلام نصرت بر افراشتہ در باغ لوسے نقل مکان نمود و بعد از انفصال سے سردہم سفر
از انجا کوچیدہ بر دریا سے ہیٹنڈن و از انجا مداسنہ نزول اجمال فرمود و روز جمعہ بمیت و دوم سفر سادات افغان
یہا در ذوالفقار خٹک خالوسے ملکہ زمانے را بصوبہ دار سے و قلعہ دار سے دار الخلافہ شاہجہان آباد و سر افراز نمودہ و بعد از
کاتبی ملیوس خاص کہ در ان وقت پادشاہ پوشیدہ بود و عنایت بخشیدہ اختصاص بخشیدہ و خان مرقوم آخر روز از لشکر کوچیدہ
شبائش متصل بشاہجہان آباد رسیدہ روز شنبہ بمیت و سوم ماہ مذکور داخل شہر و روز شنبہ بمیت و ششم داخل قلعہ
مبارکہ گردید و بکار خود اشتغال و زید و پادشاہ اول ماہ ربیع الثانی در سنبل در او آخر شہر بقصبہ بدائون رسید علی محمد خان
تاب خٹک پادشاہی و روز و ندیدہ قلعہ بن گدہ تحصیل جست و افواج پادشاہ سے قلعہ را محاصرہ نمودہ منتظر فرمان بود قائم الدولہ
قائم خان بہادر قائم جنگ خلف محمد خان بہادر و خٹک بنکش از دار الملک خود فرخ آباد مع فوج بسیار در لشکر پادشاہی
رسیدہ بواسطت وزیر محصلی کولش پادشاہ منتظر گردید و راجہ نول رکائب صوبہ اودہ کہ ملازم صفدر خٹک بود با فواج
و اسباب شایستہ حسب الطلب آقا سے خود نیز در رسید چون در میان لشکر شایستہ و راجہ نول رکائب قلعہ بنکڑہ بود و احتمال
سے رفت کہ علی محمد خان چون دشمن حقیقی خود صفدر خٹک را سے داند و وزیر ہم با او اتفاق داشتہ شکست رونق کار
صفدر خٹک سے فواید میا دہنگام عبور راجہ نول را سے کہ بغیر ورت نزدیک قلعہ خواہد آمد افغان مرقوم راجہ مذکور را تنہا نیتہ
در ان طرف قلعہ با او محاربہ کند و چشم زخمے بر راجہ نول رکائب رسیدہ موجب ہن صفدر خٹک گردید و لذا صفدر خٹک از پادشاہ استیذان
نمودہ با فوج خود باستقبال راجہ نول رکائب رفت و او را سہراہ خود گرفتہ در کمال کروفر زمین لشکر وزیر بلشکر گاہ خود رفت و راجہ
نول را سے را بملازمت پادشاہ رسانیدہ انواع عطایا بر امی خاطر دلش و آبرو سے خود با و دہانید القصبہ چون وزیر بلکشت
تخمیر لفاق و زیدہ با انہم قمر و ہا کہ علی محمد خان با وزیر نمودہ بود طرف او را علی الرغم عمدہ الملک صفدر خٹک گرفتہ در باطن تقویت
او سے نمودہ و امیر مذکور ہم روہیلہ را اختیار او گذاشتہ اجتناب از انکار اصلاح شہر دند وزیر و اسطہ عفو تقصیرات افغان
مذکور کشتہ آخر روز جمعہ سوم جماد سے الاول سے سنیکنہ را دیکصد و پنجاہ دہشت ہجر سے دستہا سے اور ابدستالی چیدہ بملازمت
پادشاہ ہمراہ خود آورد و پادشاہ با سترخان وزیر حکم کشادہ دستہا او بوزیر دادہ فرمود کہ این را حوالہ شہر فرودیم و مردم سے ضعیفی
اموال و اسباب قلعہ با سوگشتہ و غیرہ غلات کہ برای خرج سپاہ فراہم کردہ بود بسیار بدست آمد و بعضی توہیہا سے کوچک و نقد و سب
غیر غلہ و منہ ضرب کوپ و دیگر سبج نمود کہ قلیل کہ نزد قائم خان امانت داشتہ بود لغا ہر کشتہ داخل سرکار پادشاہ سے گردید و روز
شنبہ چارم ماہ مذکور پیش خیمہ بطرف شاہجہان آباد روانہ شد و پادشاہ مراجعت نمود و راجہ نول رکائب قائم جانی بنکش بر خستہ
سجا سے خود رفتند پادشاہ ہم عنان فتح و ظفر اول روز پنجشنبہ غزہ جماد سے الاخر سے سال مذکور بطالع آخر برج اسد داخل قلعہ

غاه جان آباد گردید *

ذکر فوت بعض امرا در سال مذکور و بعض سوانح دیگر *

در آخر ماه محرم نواز شش علی خان مرحوم بر حمت قی رفتہ در آستان قدم شریف مدفون گردید و روز پنجشنبہ چہارم صفر اشرف خان
 سپہ کلان امیر الامرا مصمصام الدولہ خاندوران انتقال نموده در مقبرہ پدر مدفون شد و در یکشنبہ ہفتم ماہ صفر نوروز شد و نصف
 اخیر ماہ ربیع الاول سال مذکور اسد الدولہ اسدیار خان مرحوم انسان تخلص بر حمت الکی رفت و لغش اورا با کبر آباد کو مولد و موطن
 او و آبایش بود و درہ بنجاک سپہ دندمر و نیکو کار سپہ شیار بود و بمبادی علوم شنایطع موزونے داشت و شعر بقدر مرتبہ خود خوب
 می گفت بہ ستیکر کے عمدۃ الملک او و جعفر علی خان کہ این عزیز ہم ازین قبیل و باوالد مرحوم بسیار آشنا بود و موطن الدولہ سحر حق خان
 و یک شخص دیگر کہ این وقت نام او در خاطر نماندہ ملازمت پادشاہ نموده او و اسحق خان در اول روز ملازمت پنجہزار کے و دو شخص
 دیگر چہار ہزار کے شدند جعفر علی خان رفاقت عمدۃ الملک گزیدہ ترے دیگر نکرد و اسحق خان با سانان تقرب پادشاہ و اقتدار
 رسید و ذکرش گذشت و اسدیار خان ہم ثانی مرتبہ او و شش ہزار کے منصب و باسدالدولہ مخاطب صاحب ماہی و مرتب
 گردید و رسالہ او پنجہزار سوار باغ شمشیر ملازم پادشاہی شد آخر عمدۃ الملک بہ کینہ آنکہ چراشل جعفر علی خان و دیگر ملازمانش
 در رکاب نماند بعد عود از آلہ آباد و گرم نمودن صحبت با پادشاہ مزاج محمد شاہ را از و منحرف ساختہ رسالہ شمشیر داغ بر طرف کنایند
 و با وجود خوبیاں بسیار ازین حرکت مطعون خلعتی گردید حالات خوش از اسد الدولہ بگوش رسیدہ و بہ ثبوت پیوستہ از آنکہ
 یکی آنکہ حاج کہ عبارت از چوبار است یکصد و چهل نفر ملازم بودہ اند و ہر روز ہفتاد کس ہمہ وقت جنوبت ہر در دولت سرا کے
 او حاضر رہے بودند باین طور کہ یک روز یک جامعہ دار با جامعہ مذکورہ و روز دیگر جامعہ دار دیگر با وجود این حال جامعہ مذکورہ از حمت
 مردم و شور و غوغا کہ در حضور امرا کے مقتدر و امر کے غیر مقتدر این زمانہ سے نماند ممنوع بودہ اند و فقط یہ کہ نام و دفع غلام
 کہ مردم محل بردنات و بخل او نماند لازم داشت و با نجبابرخیدہ در مرتبہ ہونے از بود و دندساوک مصاحبانہ و بزاورانہ سے نمود
 و بہر صورت مردم از او خوشنود بودہ اند رب اعفر لہ و رحمہ این دور با سے از نتائج طبع او بیاد بودت افتاد و با سے
 کہ با صنم شفیق بیاد زیت کہ تنہا بے رفیق سے باید زیت انسان ایمن بزم جا کے شکر و گلہ نیست کہ چند بہر طریق بیاید
 زیت کہ ولہ ایضا کہ قصہ شیخ و شاب باید گفتن کہ شکوہ نان و آب باید گفتن انسان تا مرگ گفتگو لا بد است کہ
 انسانہ برائے خواب باید گفتن کہ روز دوشنبہ نوزدیم جماد کے الاخر کے سنہ مذکورہ خبر رسید کہ دوازدم ماہ مرقوم ہندو شنبہ
 زکریا خان ناظم لاہور ازین سرا غرور رخت ہستی بر لبست و وزیر کہ برادر زن زکریا خان بود این خبر را شہرت ندادہ میر بیجی خان
 سپہ کلان زکریا خان را کہ خواہر زادہ وزیر و دامادش ہم بود و در ظاہر بہ بہانہ دیدن پدرش آخر ہمان روز از پادشاہ خفست نہانید
 و اوروز شنبہ بیستم ماہ مذکور اول صبح کو حیدہ برجیاح استعجال بلاہور شتافتہ سجاسے پدر شکر گشت و بیت و دوم خبر مذکور
 مشہور شدہ وزیر و ماتم نشست و بعد الفقضا کے رسوم تعزیت روز دوشنبہ بیت و ششم بحضور پادشاہ رفت و آخر ہمان روز
 غلام محی الدین خان صاحب خدمت بیوتات خلعت و خدمت بنابر ضبط اموال زکریا خان یافتہ بلاہور رفت و روز دوشنبہ
 نہم شعبان سال مرقوم الصدہ خلعت صوبہ دار لاہور و ملتان از انتقال زکریا خان بوزیر الممالک اعتماد الدولہ مرحمت شد و او
 نیابت صوبہ ہاسے مذکور بہ پیران زکریا خان خواہر زادہا سے خود تفویض نمود آخر میان ہر دو برادر بخصومت انجامید ہ

شاہ نواز خان میرزا پهلور سے برادر کلان خود سیکھے خان رامقید ساخت سیکھے خان لمبد چند سے بھیلہ عمدہ خود در خان طعاسے
پہنان گشتہ از ستغفان کہ بر در حویلی او بودہ اند رہائے یافت و با عنایت بعضی مخلصان اسب مناسب بست آوردہ بھیلہ گامی اسپ
مذکور از لاہور گر خیمہ در محد و ایام شاہ جهان آباد رسید و از خجالت بیچ کار کے خود جا مہارنگین کردہ لباس فقر و برہ و خاک مذلت
بر سر نمودہ جائے بر نہر شہر ساخت و آثر اہم بار سے نام نہادہ ہر کہ خود تکیہ و نشینی مقرر کرد چون داماد وزیر و صاحب سیم و زب و ضد
کس از رفقا کے اونیز میر و کے اونمودہ ہمان لباس پوشیدند و بر فقر لباس سے قناعت در زیدند و شاہ نواز خان بر سادہ کھلو
سہر و صوبہ شمل گشت و روز و شب شہر دہم شعبان اسد اشر خان برادر کلان عمدۃ الملک در اکبر آباد بر رحمت ایند کے پست
و وقت نصف شب پنجشنبہ نہم شوال سال مذکور در خانہ شاہزادہ میرزا احمد بن محمد شاہ پادشاہ پسر سے متولد شدہ * *

ذکر سوانح سال پنجاہ و نہم از ماہ دواز دہم ہجری بنوے صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم کہ مطابق است با سال بیت و ختم جلوس محمد شاہ * * *

روز و شب نہم بیت و ختم صفر سال مذکور نوروز شد و در ماہ ربیع الثانی سال مرقوم غلام محمد الدین خان کہ بر کے ضبط
اموال ذکر کیا خان رفته بود و پسرش بعضی اسباب و اجناس و قلیل زر نقد بنام ضبط کے سنت زشت خاندان بابر کے تیمور
است حوالہ اش نمودہ بود و آوردہ و حضور گذرانید و بطاس کے پالکی جہاز دار و اضافہ منصب ہنر اس کے سرفراز شد و روز
جمعہ سیز دہم جماد کے الہام کے بہر وز خان خواجہ سراس کے محلی پادشاہ نماز جمعہ خواندہ بہ خانہ جیلہ خود کہ عبارت از پستہ بنی است
و او مردہ بود و بر آ آوردن زن او و دادن بر سر خود کہ مر د کہ مذکور بر او عاشق گشتہ و آن زن بشوہ دیگر راستہ بنو رفت زن بیچارہ کیا
در امتناع سے نمود و خواجہ سراس کہ قساق مذکور بر کے آن بے سیر کہ مر شدش بود و ضعیفہ عقیقہ را جبار بران کار سے فرمود چون
طرفین مبالغہ را از حد بدر بردند پدراں نیک زن از غیرت مانع و مزاحم شد خواجہ سراس کا بکار غیر در اقتدار امارت و تقرب خود غفلت
و شدت نمود مردہ بیجا ب غیرت تاب سفاہت خواجہ مذکور نیاوردہ بر حفظ ناموس خود آن و نیک بے نام و ننگ از ہر خیمہ ہر از
پاسے در آورد و بچکانہ اورا کہ ہمراہ بود نیز مجروح ساخت و آن مرد و غبور از دست ملازمان خواجہ مغرور و بدار آخرت معلوم تھا
و بہر وز خان را مجروح بر پاسے سوارش افگندہ آوردند بعد ساختے بغیر خود رفت و در مقابلہ خواجہ قطب الدین مدفون شد
لراقمہ پیر و ان را شناسم کہ گیارہ بر بندہ رہر و گم شدہ را راہنما سے نیم * و در ماہ جماد کے الاخر سے شب جمعہ حافظ و جیہ خان
خواجہ سراس کے دار و نہ باور چچانہ شاسے آخر شب و ضو نمودہ نماز نیو اند ناگاہ غشی ماض گشتہ دیک ساعت رخت ہستی برست
و خدمت مذکور بر بچکانہ پاسے او مفوض گشت اول روز جمعہ بیت و پنجم ماہ مذکور پادشاہ بر آ سیر باغ نالکٹورہ شریف در گشتہ
برای میرزا محمد سخی خان نجم الدولہ خدمت چو کے خاص از انتقال خواجہ بہر وز خان مقتول تجویز نمود و او تسلیمات این غیایات
بجا آوردہ روز یکشنبہ بیت و نہم کہ پادشاہ بمزار خواجہ قطب الدین بسیر و تماشا رفت بقنایت بالابند بابت خدمت مذکور سرفراز
یافت و اول روز یکشنبہ پنجم پادشاہ داخل قلعہ مبارک شدہ *

ذکر شتا فن عمدۃ الملک مرحوم بجا رحمت خداوند دنیا و عقبی نہم خیمہ پادشاہ و خدع روز افزون با ناظر
عمدۃ الملک کہ در یافت امور سرور سے از جمیع امثال اقران خود برتر سے داشت احد سے را در پلہ عمدہ کے با خود برابر بنی بند ش

و بحسب اتفاق وزیر در سکر شریفی از بام خانہ خود افتادہ بندر انش بحیدر و صد مدہ عظیمہ با و رسیدہ مدت ہفت ہشت ماہ حسب فراش گردید و بعد یافتن صحت ہم طاقت آمد و رفت در بار استادان بجنور پادشاہ در خود کثرت یافتہ خویشین را معذور و وید و سپران را و در از رشادت دانستہ جواب و سوال کارہے خود را بلا خط تقریب پادشاہ بعدہ الملک سپردہ فارغ البال در خانہ نشست گا ہی بعد ماہے کہ بر بار سے آمد بنا بر قلت طاقت استادان سهل زمانے حاضر بودہ رخصت سے شد و صفر خنک خود مخلص عہد الملک و گویا از متوسلانش بود بنا بر مقتضات مذکورہ اقتدار عہدہ الملک با وجہ فلک و وار رسید چون اندک تیز مغرب یاداشت و بپادشاہ از ابتدا صحبت بدلہ سخی اورا میسر بود در تقریر سخن پاس ادبے کہ اسرار با ملوک باید لعل نمی آورد و رینولا کہ افزا اقتدار ہم رسانیدہ بیشتر از پیشتر میا کیما سے نمود و در انجلاح مطالب و پذیرائے ملکیات خود ابراہما نمودہ مبالغہ از حد بدر سے برد و پنجم الدولہ محمد اسحق خان بہادر و برادرش را با آنکہ شمول عنایت پادشاہ در بارہ آنہا برابر بسلاطین میداشت اما بمقتضا آنکہ پدرشان دست گرفته او بود و نظر کم سے دید محمد شاہ بر کافزایش قدر اسحق خان و اقتدار و حمایت و حراست او و اخلاص و صلت خواہر اسحق خان با تنجاع الدولہ جلال الدین حیدر خان بہادر بہادر خنک سپر صفر خنک مقرر نمودہ عہدہ الملک را از طرف خود برائے سر بنجام سباب شاد کے کتخانی و خترندہ مقرر ساخت و صفر خنک این شاد سے را و کمال زینت و نہایت کثرت و فرہم از فرط خوشنودی خود ہم برائے استرخاصے خاطر پادشاہ نمود از جملہ اسباب شاد سے مذکور تیار سے یکبار و چند صد سومی انقرہ بود کہ در ساجی سخنانہ سروس فرستاد تخمینا ہر سبوسے کمتر از صد روپیہ بخوابد و عہدہ الملک یکبار از پادشاہ رخصت گرفتہ بملاقات سلاطین متبیدہ رسید کہ رفتہ اکثر سے را دید انکار احتمالات ہم رسانیدہ مر جب یہ رخصتے مردم مخصوص بد خواہان الملک گردید و بہر صورت مزاج پادشاہ را آخر ما اخراجات تمام از طرف عہدہ الملک ہم رسانیدہ بخواسے اور و لش رسوخ یافت اما در اظهار آن نامزدہ ندیدہ بہدار سے گذرانید تا آنکہ عہدہ الملک روز سے اظهار بعض مقدمات با پادشاہ شروع نمودہ سخن بطول و پادشاہ را استماع آن گران گشتہ گفت عہدہ الملک بہادر روز دیگر عرض خواہید نمود عہدہ الملک گفت دوسہ کلمہ است بایدید پادشاہ صبر کردہ بعد آنے باز اعدا کہ ہمان سخن نمود باز عہدہ الملک ہمان جواب داد تا سہ بار ہمین جہتبات الزام عمل آمد خواہہم بر این کہ اکثر تنگ حوصلہ و کج خلق سے باشند روز افزون خان ناظر کہ دین صفت از دیگران بیشتر و خدمت نظارت پادشاہ سے و بندہ است اکثر ابواب دولتخانہ و حرم سرا سلطانی با د مفض و غلام سپر آباداجہ محمد شاہ بود و تنگ گشتہ زیر زبان گفت اما این قسم کہ عہدہ الملک ہم شنید کہ ہمین امر و ز قیدیہ زنان ہم سایہ را ہم با تمام باید رسانید عہدہ الملک بر آشفتنہ گفت غلامان را چہ بار کہ در گفتگو سے عہدہ مل سے دولت و سلاطین سلطنت چنین جہلالت نمایند اور جواب گفت کہ اگر غلام ہمین غلام پادشاہ ہمین غلام دیگران عہدہ الملک با پادشاہ گفت کہ اگر این ناظر است غلام بہر بار بخوابد پادشاہ استمالہ او نمودہ گفت خاطر شما عزیز است انچہ مرصعہ شما باشد ہمان قسم خواہد شد عہدہ الملک عرض نمود کہ اگر خاطر غلام بندگان حضور منظور دارند خدمت نظارت بغلام عنایت شود و غلام شخص لائقے از طرف خود بر این کار گزار پادشاہ قبول نمود عہدہ الملک آداب عنایت بجا آوردہ مرخص گشت و آگاہ خان خواہہم سرا را کہ دار و نمودہ دیوانخانہ اش بود تجویز نمودہ امیدوار این کار ساخت اما پادشاہ در فکر افتادہ با ناظر روز افزون خان گفت کہ مرا از دست عہدہ الملک در ہمین احوال زندگے دشوار بود بہر گاہ بند و بست نظارت ہم با اختیارشان رو و نہ ندگے متعذر و من بطور مقتدان خواہم بود او گفت اگر مرغی پادشاہ باشد تدارکش اشکالے تدار پادشاہ گفت اگر سے تواند شد و زنگی پدید کرد کہ بعد رفتن بند و بست نظارت بدست ایشان باز بیچ نمی تواند شد روز افزون خان در تلاش شخصے کہ قاتلش تواند شد

افتاده چنان کہ راجستن آغاز نمود و یا متنباسے خود گفت او برادر خود جو اسیر نامے را کہ پیشتر ملازم عمدۃ الملک و روشناس او بود و باز روئے گدما شدہ گاہ گاہے کشتن او را یا برادر خود بطور نیرل میلقت تجویز نموده از و پرسید او بمبالغتہ تمام قبول نمود و ہمراہ برادر نیز ناظر آمدہ با برام تہمید کرد ناظر او را در بند و بست نظارت گذشتہ ماسور ساخت کہ ہر گاہ عمدۃ الملک داخل دروازہ دیوان خاص شود کار او را با تمام رساند آن بدبخت کمر خود بر این کار حکم بہ منتظر فرصت در کمین نشست روز جمعہ بیست سوم فرموی ہجہ سال مذکور اول صبح عمدۃ الملک خاصہ برکچین کار با وجود آنکہ روز دربار نبود آگاہ خان را ہمراہ خود گرفتہ بنابر دہانیدن خلعت نظارت در حضور آمد روز افزون خان آن کینہ در زشت سیر را بر در دیوان خاص مخفی از اغیار جاے داد و ہمین کہ عمدۃ الملک بخاطر جمع از حلقہ ملازمان خود برآمدہ داخل در دیوان خاص شد آن بے دین پرکین از پس پشت عمدۃ الملک برآمدہ چنان جہد ہر بر تنہی گاہ آن سید بگیناہ زد کہ بجزو آن ضربت بر حمت حق پیوست و مردہ بر زمین افتاد و نقش آن مظلوم بر پای کلاہ افکنده در حویلیش آوردند و مردم جو کہ سبک ضبط اموال ہمراہ لاشش آمدند سپاہیان ملازم سرکارش مانع دفن لاش و بردن شیشای خانہ اش بسر کار پادشاہ تا ادا سے تنخواہ خود شدند و اسے علیخان برادر کلان عمدۃ الملک داروغہ فیخانہ شاسے و عبدالمجید خان دیوان خالصہ و تن و سیرم خان و نعمت اختر خان و اکثر امرا و امرا و اذگان و اقرباے آن مرحوم کہ بر اسے تجویز و تلقین تغریہ و تسلیہ باز ماندگان خانہ اش رفتہ بودند بگیر ملازش آمدہ کسے مجال بر آمدن از انجانہ اشت پادشاہ سیواست کہ ہمہ اموال و سپاہ اورا بردہ تنخواہ ملازش ہم ندید و حکم بقتل و زندان آہنا سے نمود لیکن نوکر سے پیشگان قبول سے کردند آخر صدفد رنجک در میان آمد و مرید خان بہادر و سید کے بلال را فرستادہ طلب تنخواہ ملازمان او نمود و خود گرفتہ درخواست دفن لاش او نمود ہرین ماجرا چار روز گذشتہ لاش آن مرحوم اندک تغیر سے و بے ہمہ سانیہ بود ملازمان ناسپاس او پادشاہ حق ناشناس کار با بنجار سانیہ آخر ادا سے تنخواہ پہنچ اجناس او قرار یافت و ملازمان عمدۃ الملک مرید خان و سید بلال را تا ادا سے تنخواہ پیش خود سیں دہشتہ رضا دفن لاش دادند روز چہارم در مقبرہ حلیل اختر خان مرحوم جد آن مہملوم متعل بسیر کروح اختر خان جدش مدفون گشت اللهم الحقہ بآیۃ الصالحین سخنور سے تاریخ شہادت عمدۃ الملک غم عمدۃ تاریخ یافتہ آخر اجناس خانہ اش بفروش آمدہ و تنخواہ سپاہ و ملازش رسید و پادشاہ جو اسر و اسلحہ اورا کہ بران عاشق بودہ یک یا قدر سے افزود و تمیت آن از خانہ خود دادہ گرفت و ہر دو کار خانہ مذکور مال پنجاہ ہشت لک روپیہ بلکہ افزود و بدو محصورین سپاہ کہ ناگاہ گرفتار بلا سے منت گشتہ بودند بعض از ان مثل عبدالمجید خان و غیرہ بعد ہشت روز و کم و بیش از ان ایام سجیدہ بار باے یافتہ بدر رفتند و اسے علی خان و دیگر بعضے کسان بعد بیت و دور و فراوا شدن تنخواہ دو سالہ ملازمان نجات یافتہ بنجانہا سے خود آمدند و حویلی و جاگیر و املاک آن مرحوم خلیفہ دوران برعم بعض دامن سینہ پادشاہ زمان بدختر خود دادہ سپرد محمد سق خان بنم الد و نہ نمود

ذکر سوانح سال شصتم از مایہ دوازدهم ہجری بنوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ مطابق بہت سال است

روز شنبہ نہم ربیع الاول سنہ مذکورہ نوروز شد و آخر ماہ رجب یا اول ماہ شعبان سال مذکور سچے خان بدوالمہام دارالاش و دیوان خالصہ کہ سہر وے عبدالمجید خان شدہ بود بر حمت الہی پیوست بعد سوم ہر شش لپہر یک بنیرہ اش خلعت سہ سہ بار چہ ماتے عنایت شد و بریک لپہر کہ ارشد اولادش بود بالابتد خدمت داہلان عنایت گردید و روز پنجشنبہ

ہفتدہم شعبان ذیوالی خالصہ بہ محمد اسحق خان و خلعت شش پارچہ عطا شد و روز پنجشنبہ بیت و چارم و در کپڑے خالصہ ششہ و خط نمود و روز چہار شنبہ بلخ شعبان آغرخان داروغہ گرزداران فوت نمود و غزوہ رمضان مدفون گردید و خلعت ہائے خدمت داروغہ گرزداران بہ طور بد رسہ او چاغرخان مرحمت شد و روز شنبہ بیت و ہفتم ذی الحجہ ناصر خان صوبہ دار کابل را کہ از دست احمد شاہ ابدالی گرنجہ آمدہ بود بعد ملازمت خلعت شش پارچہ و شمشیر و قیل بامید آنکہ چون نادر شاہ مردہ ہست شاید کابل را باشتی و امانت و آشنائی افغانہ آنجا سفر سازد مرحمت شد۔

ذکر سوانح سال شصت و یکم از ماہ دوازدم ہجری شیخہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم *

نعمہ سوانح این سال ورود احمد شاہ ابدالی درانی و واقعہ رحلت محمد شاہ بابر ہی بہت احمد شاہ ابدالی در ابتدا سہ سال مذکور وارد گشتہ چہ گامہ ورود و خجہ عود او و جلوس احمد شاہ بر تخت موروث تا بغرہ جامہ کے الاولی امتداد یافت بنا بریں بلخ مذکورہ کجاشہ نامہ و قلعہ کار سے گرد مخفے ماند کہ این احمد ابدالی در اصل از رئیس دہا کے اولوس افغان ابدالی وار جملہ رعایا کے و اہل سلطنت بہر ات بہت بعد قمر و غلبہ شاہنشاہ زمان خود نادر شاہ افشار مقید و اسیران پادشاہ کپہان میسر گردیدہ از جملہ علما مان شاہ و ابدالان مورد الطاف او گشتہ در سلک صحبت لیا و لان شاسہ منسلک گردید و آخر بد رجہ منسلک شدہ رسید چون نادر شاہ از مردم متحد ایران و فرقہ اترک آنجا بنا برستشعار عداوت جماعہ مذکورہ با خود مطمئن بنمود تا آنکہ افغانہ و افواج توران را بعد بمقتور و مغلوب فرمودن مورد الطاف خویش گردانید و اکثرے ازین جماعہ را سالار لشکر خود مقرر کردہ اقتدار عظیمی بامینا بخشیدہ بود بلکہ افغانہ را زیادہ از جماعہ اترک توران ثواب و توان دادہ منظور نظر اشفاق و عواطف داشت بعد سجدے کے بعد مقتول شد کثرتے از روسا فرقہ افغانہ و عوے سلطنت نمودہ مدتہا بر بعض ممالک ایران تسلط داشتند از ان جملہ بود آذر دغان مالک سے ہزار سوار کہ دم اقتدار از دو آخر کریم خان زند با ب تیغ ابدالشعلہ اقبال اورا فرو نشانیدہ لازم سے کار خود ساختہ احمد ابدالی ہم از ان جملہ بہت اما او با امانت تھے خان آختہ کہ نادر شاہ ہم ادا و در دل حسنا می گرفت در انقلاب قتل نادر شاہ مذکور از لشکر گرنجہ بعضے ز رہا سے خزانہ ملہا سب جلا کر را کہ معبکش می رفت در راہ متصرف شد و برنے از اوس خود ہم رسانیدہ صاحب سکہ و خطبہ گردید و ورود او بہند ہفت بار اتفاق افتاد و تہہ ریح شاد امر و وحدہ الغیرہ درین اوراق بزبان قلم سوانح رقم خواہد گذشت بار اول در سلک ملازمان رکاب نادر شاہ سے او اخر سنہ خمسین و ماہ لعل اللہ آمد و آغاز سال احد سے و خمسین در رکاب ظفر انتا بشن ہا و دت نمود۔

ذکر داعیہ احمد شاہ ابدالی معروف بد رانی بہ تسخیر ہندوستان و ورود او تا سر ہند و معاودت بکابل و قند ہا بر تقیرات این دمنان و مہیا شدن اسباب سلطنت او بعبانیت خالق زمین آسمان

احمد ابدالی منظور نظر تہہ بیت نادر شاہ سے گردیدہ اوقات بابر و سے گذرانید در سال شصتم از ماہ دوازدم ہجری سے شیخہ صلی اللہ علیہ وسلم از شاہنشاہ رخصت گرفتہ جانہ خود آمد عند المعادۃ بنیارت آستانہ ملائک آشیانہ اطمہ الانس و الجن سلطان البو الحسن علی بن موسی الرضا علیہ النجیۃ و الشہادہ لعل اللہ بعد ہند اذ ان جناب قد سے مابے و دواع از ان آستانہ در ویشہ شاہ صابر نام را دید کہ نیمہ محقرے مثل طفلان رجوار مزار فاض الا انوار بر پا کردہ بر سر او رفتہ استاد و پر سید

که در پیش این پیغمبر چه باز ساطفانه است او در جواب گفت که تو ای احمد ابداسی گفتی که این نیمه است که وقت مردن در شاه
 سے غلطد و دوران زمان پادشاه سے شریک احمد سیکر از رفعا سے خود در اینجا گذاشت که ملازم و رویش بوده بر احوال خیمه
 مذکورہ ناظر باشد و ہر گاہ غلطد وقت و تاریخش را ضبط نماید و خود سجدت نادر شاہ شافت چون نادر شاہ گشتہ شد احمد مع قوم خود
 از لشکر گریختہ بمشہد مقدس منو سے رسید و اینجا از رفیق خود ماجرا سے خیمہ پر سید او ظاهر کرد کہ فلان وقت و تاریخ آن خیمہ غلطید
 احمد را صدق قول و رویش بطبیق وقت غلطید آن خیمہ و کشتہ شدن نادر شاہ ظاہر گشتہ بسلطنت خود امیدوار گشت و قوم خود را
 فراہم آوردہ محمد تقی خان سیر از سے را کہ معروف باخته و نادر شاہ ہم از او در دل حسابے بر سے داشت و در ایام مذکور در آن
 نواح بود با خود متفق ساخت سبب لقب آختہ آنکہ نادر شاہ وقتی براو غصب شدہ خایہ اگر کشیدہ بود و اساعت مختار بعد انقیاد قوم
 جیفہ سلطنت بر سر زد و ز تخمیل صوبہ کابل را کہ ناصر خان صوبہ دار صوبہ مذکورہ با خود نذر نادر شاہ و میر محمد سعید نیز ز محالات
 متعلقہ نو محمد خان لئی مرسلہ زکریا خان را پناہ سے برد و بچہ متصرف شستہ و ہر دو کس را ہمراہ گرفتہ بر سر افغان قلزہ کہ از طرف
 نادر شاہ حاکم قندہار بود و آختہ او را بکشت و قندہار را متصرف گشت و شاہ صابر در رویش مذکور را نیز بہاجت تمام ہمراہ خود گرفت
 این شاہ صابر نوہ استا حلال خور غلبند مشہور کاہست او ہم در رویشے بود و مقتدر الیہ جماعتہ قورانیہ الققمہ احمد ابداسی
 ناصر خان را بعد گرفتن خزانہ بکلیت صوبہ دار سے کابل بدستور محمد نادر شاہ نمود و خلعت دارہ رخصت فرمود و مشروط آنکہ
 بعد رسیدن بکابل مبلغ پنج لکھ روپیہ عیالہ بفرستد و پنج سوار در سے ابدالی ہمراہ داد و ناصر خان قبول نمودہ چون بکابل رسید
 از افغانہ آغا ظاہر کرد و چون بنا سے کار آہنجامہ بر فزع و غناست او سے مبلغ مذکور خارج از بقعہ خود ظاہر نمود و ناصر خان
 گفت کہ اگر زوئے و پید چارہ باز خواست ہم سے کہید گفتند سے جنگیم ناصر خان گفت کہ خاطر من بطلن نیست تمہا سے
 غلط و متشدد در میان آوردن ناصر خان سواران ابدالی را براند احمد شاہ ابداسی باستماع این خبر تدارک دید و افغانہ کابل
 بانا ناصر خان بدست سے نمودہ کہارہ گرفتند ناصر خان ناچار از کابل بہ پنیہ و رامند و بعض دربارا مستحق ساخت افغانہ کابل بعد فرود
 ابدالی با او پیوستہ دہالت بہ تغیر پیشاور نمودند احمد شاہ بہ پیشاور و دید ناصر خان مع ناموس متحصن گشتہ بہ مدافعہ پر دست
 دوران زمان بشاہ نواز خان سپہ زکریا خان برادر خود سیکہ خان را از لاہور بدر کردہ خود در صوبہ لاہور و ملتان دم از ہتکال
 زدہ بود و ادینہ بیگ خان کہ شیطانی در صورت انسان بود و د فکر براندہ اختن بنیاد دولت شاہ نواز خان افتادہ باولفت کہ شاہ
 فقط مشیر زادہ وزیر الہاک قمر الدین خان بہادر ایدر سیکہ خان ہم و اما بہ ہم ہمیشہ زادہ اوست و از دست شما گریختہ
 بجنور وزیر و پادشاہ رفتہ البتہ وزیر در بر ہم کار سے شما قصور سے سخا بہ کرد و نخواہد گذشت کہ شما فارغ البال بودہ حکمرانی
 کنید صلاح آنکہ احمد ابداسی کے درینولام از سلطنت سے زندہ با او در سازید کہ اور فاقہ شمار از معقنات و تائیدات آسمانے
 خواہ بشہر شاہ نواز خان راہ مراسلات با ابداسی کشادہ نوشت کہ سلطنت از شما و وزارت از ما باشد ابداسی کے ہرگز گمان
 این قسم امور نہاشت سجدات شکر الہی نمودہ عہد نامہ محکم شہنوں گواہ سے رو سے لشکر خود نوشتہ معصوب معتمد سے فرستاد
 بعد از ان آدینہ بیگ خان زنگی و دیگر ریختہ لعبر الدین خان وزیر نوشت کہ مرشد زادہ مسلک خود سے پیغمبر و غن فدویان
 اصنام سے کند و با احمد ابداسی راہ مراسلات کشادہ اگر از حضور تسلیم او شان شود ما را ہم مجال التماس میر سے تواند شد
 قمر الدین خان بچہ و ما چار خطہ بقلم خود در کمال تسلیم نگاشت متضمن آنکہ از خاندان مانک حراسے گاسے نشدہ زہار کہ
 چنین ازادہ نہ نماید و حیف کہ داعیہ اطاعت افغانے نے یساول نمودہ ایہ بابیہ کہ مرید مذکور را زدہ تمام مد و ہندوستان

مسخر نایب که هر پنج صوبه کابل و کشمیر و ششمه دلاهور و ملتان در عمل آن نوز چشم خواهد بود و این جانب را همه جوهر مصروف امر دارد و ما
خود دیند شاه نواز خان لور و خط خالو سے خود وزیر الممالک قمر الدین خان مغر و گشته عهد یک با احمد شاه نموده بودند نسیان نگذاشته
و آدینه بیک خان از راه بدخاں به براین لقص عهد بطور مشورۃ نماید با نمودن ناصر خان که مستحسن گشته بموافقه ابدی سے کوشید
از فقدان ذخائر غلات و قلت فوج عاجز گشته چاره در فرار دید بنحیث ناصر خان که بر جان شمار سے بسته الناس نمود که یک روز پایدار
مے توانم کرد شما شب بدر رود بعد فاصد یک روز دو شب کس به شما نمی تواند رسید ناصر خان با معدود سے از قلعه رانده
بحال تباه قدم در بادیه نزار گذاشت و بنحیث یک روز دو شب بنگبیده مقول گشت و ناموس ناصر خان در دست ابدی افتاد
ابدی سے پاس نامندان آن ضعیفه که دختر زبردست خان نوہ علی مردان خان بود نموده مغر و دگر مگر مگر آشت و آخر سرداد
ناصر خان بلاهور رسید و مسجد سے فرو داد شاه نواز خان خبرش شنیده برآ دیدنش آمد و مبالغه نمود که همین جا باشند تلقان
با ابدی سے خواہیم جنگید ناصر خان قبول نکرده الممار رفتن بحضور پادشاه نمود شاه نواز خان مرض گشته خانسانان ناصر خان را
سہراہ برد و جمیع کار خانات امارت از نیام و افراس و انیال و لمبوسات و بادریچے خانہ و آبدار خانہ و غیرہ ہمہ بآئین تسلیم
سدا بحام دادہ مع چار لک روپیہ نقد براسے ناصر خان فرستاد احمد ابدی سے خطے متضمن طلب ایفا سے عهد نگاشته از
پشاور براسے شاه نواز خان فرستاد شاه نواز خان جواب صاف داد ہر چند ابدی سے در اخلاص و وفا قی زو از طرفہ نواز
صدائی غیر از نوای شقاق و تفاق بر سخاست شاه مبارک معقد الیہ ابدی سے و سپراد و سابق از شولہن لاهور و دتہا بلاہور آمدہ
در خانہ مفتی عبدالقدیر فرود آمد شاه نواز خان خبر او شنیدہ آدینہ بیک خان و راجہ کوڑا ایل را فرستادہ استعلام نمود او گفت کہ مرا تعریف
یا شما نیست اما حقوق این اشہر کہ منشا مولد من است و حقوق مردم این شہر و حکامش کہ با اینہا بسر بردہ ام برگردن است
نبابیرین سے گویم کہ بدعهد سے پیش خلق و خالق مدوح و محمود نیست و تیغ شما با تیغ احمد ابدی سے برابر نہ کسی گفت چہ صاحب تیغ ما از
چوب است و تیغ او از آہن گفت نہ تیغ سہر و از آہن است اما اقبال او در عروج است اقبال شما با اقبال او بر نمی آید آدینہ بیک خان
نزد شاه نواز خان آمدہ نقل اقوال پریشان او کردہ او را البحریت نمود و بہر صورت مصالحہ و آشتی در گرفت و فقیہ مذکور را بنحیث
شد تا نظر بندیش نگہدار و احدا ابدی سے ناچار از پشاور نہضت نمودہ و قاصد لاهور گردید شاه نواز خان با فوج بسیلہ و سامان بے شمار
در کمال اقتدار بپیران شہر متصل با ابدی سے معسکریا ختہ مورچا لہا قانم کرد و کمال جرات و جلالت مستعد محاربت نشست ابدی سے ہم
متصل رسیدہ لشکر آراستہ شاه نواز خان از درویشیہ شاہ کل علی نام کہ در بنفہ دخلی داشت کسی را فرستادہ استعلام نمود کہ بایان
این خباک چہ خواهد بود او گفتہ فرستاد کہ امروز بر شما دشوار است اگر جنگ نشود بہتر و از فردا ظفر شمار است ہر قسم ہر گاہ کہ بخواہید
بجنگید شاه نواز خان آدینہ بیک خان و کوڑا ایل دیوان خود را فرستادہ بسر داران لشکر ممانعت کرد کہ امروز کسے بحرب ابدی سے
بیرون نہ رود اگر آہنا زور آرند از اندرون لشکر مدافعتہ باید نمود و بخاطر جمیع بہ خیمہ و خرگاہ خود آسود تا وقت طعام رسیدہ بر دستر خان
نشسته طعام مے خورد و آدینہ بیک خان و بعضی سرداران حاضر شریک طعام بودند کہ ناگهان آواز توپ سے سموع شد بعد ازان
آواز توپ دیگر بعد ہستفسار معلوم شد کہ سواران ابدی سے نمودار شدہ بودند و دو صد سوار قزلباش ملازم سہر کار بیرون شکر رفتہ کہ انہا
ساعتی آہنا برگشتہ بعد ساعتی سواران دیگر زیادہ تر از اول ہویا شدند آہنا را نیز اشباک توپہارا ندند بعد یک ساعت سوار سے از
انہا ہریان بنحیث آمدہ عرض نمود کہ ملک ما باید نمودہ شاه نواز خان متحیر شدہ پرسید خبر آوردند کہ ہمان سواران قزلباش بار دیگر ہم
خود را بر آہنا زدند آہنا کہ دوسرا کس بودند بر اینہا ناخستہ قزلباشان سہر کار کہ دو صد کس بودہ انتاب نیارودہ گر حقیقتہ متحفظا

شکر بیاس نور ان سرکار توپ خانہ سرندا دندا اعلیٰ ان کہ دو ہزار کس بودہ اند در پے آنا جلو ریز خود را در شکر سایندہ شور و شکر بخشنہ
 شاه نواز خان فرمود کہ ما ہم سوار سے شویم و آدینہ بیگ خان را گفت کہ بد و بخشنہ رسیدہ ابدالیان را از شکر بیرون باید کرد و آدینہ بیگ خان
 انگشت قبول بردیدہ با گداز شدہ رفت و بطرف دیگر تپا شناسے دریا استاد شاہ نواز خان حکم تباکید فرستاد اندکے از جاسے و خنبدیہ
 باز استاد شاہ نواز خان بر فیل خود سوار شد و ہمہ مردم تباکید سے نمود تا آنکہ شام شد بلکہ ساعے از شب گذشت و ابدالیان برگشتہ
 بجاسے خود رفتند اما آشوب کہ در ککر برخواست و آدینہ بیگ خان روز روشن برگشتہ داخل شہر شد راہ فرار کثا یافتہ اکثرے
 راہ خانہ اسے خود گرفتند و سر در پے ہم گداز شدہ سے رفتند شاہ نواز خان برگشتہ ایسرا پردہ اسے خود رسیدہ خواست کہ از فیل خود
 آید شوہر غمہ اش کہ در خواصے حوضے فیل سوار بود و مبالغہ نمود کہ در حصار شہر نشستہ باید جنگید شاہ نواز خان قبول نکردہ سے گفت
 این وقت در خیمہ فرو دے آیم و فردا تدارک امر و زے نہائیم نا صبح بد بخت سبالنہ از حد بدر بردہ گذاشت کہ در خیمہ با فرو د آید
 ہمیں کہ فیل سوار گشاہ نواز خان از در خیمہ پائیشتر گذاشت مردم لشکر حل بر فرار نمودہ تورانیان ہم سوار دست بفارت کشاؤ
 و در خیمہ شاہ نواز خان در آمدہ اسباب رکاب ہمہ را غارت نمودند شاہ نواز خان حیران قدرت کرد کہ اگر گشتہ نازل دو تہانہ خود کردید
 سرداران شکر بعض حاضر گشتہ بنا سے ملاقات و مصالحہ میگذاشتند کہ بخشنہ آمد شاہ نواز خان احوال شاہ صابر پرسید
 او عرض کرد کہ در غلو ہنگامہ و از دام نفیر را کشیم شاہ نواز خان بر آشفتنہ سنگ فرش برداشتہ بر سینہ او زد و گفت کہ الحال رو
 ملاقات ہم نہ اندنا چار کیسے اسے اشرفے بر فقا سے معتد و صند و تچہ خواہر گران بہا بعضے خواہر ہر ایان دادہ لا علاج راہ فرار
 گرفت و بدون غلبہ خیمہ شکست بر شکر افتادہ فتح و ظفر نصیب الی گردید صبح ابدالیان در شہر در آمدہ دقیقه از نہب غارت فرو
 نگذاشت تہا آدینہ بیگ خان ہم وقت شب مع اسباب ہامنے در رفت و شاہ نواز خان از دست تورانیان ملازم خود از ہتہا کشیدہ
 در راہ بوزیر رسید و وزیر اورالشاہ جہان آباد مرخص فرمود احمد ابدالے ابدالیان تسخیر ہاسے متواسے چون سے خبر سے مردم ہند
 و نفاق امر اسے اینجا دست پادشاہ در رکاب نادر شاہ برامی العین مشاہدہ نمودہ بود قاصد تسخیر شاہ جہان آباد گشتہ اشدک سے
 احد سے و سنین و اماء عبداللہ از بلدہ لاہور سے تھے خان آختہ کہ سالار فوج قزلباش بود و سے توجہ بسوسے شاہ جہان آباد او
 محمد شاہ ادراک اتین خبر نمودہ سپر خود و احمد شاہ را با سائر فوج ملازم سرکار شناسے و توپ خانہ با وزیر الممالک اعتماد الدولہ قمر الدین خان
 و ابو المنصور خان بہادر صفدر جنگ و راہہ اشہر سے سنگ سواسے سپر راہہ سے سنگ و دیگر راہہ ہاسے صوبہ اجمیر از راٹھور وغیرہ
 با فوج عظیم ہدافتہ اودا مور نمود و تباریخ پیچید ہم محرم الحرام تہ کیزار و کیصد و شصت و یک ہجرے صفدر جنگ و ذوالفقار جنگ و
 شیر جنگ و معین الملک وغیرہ سپر ان قمر الدین خان وزیر و دیگر امر اسے نامدار را رے از روز بر آمدہ بوطاسے فتح پیچ شمول
 عواطف فرمودہ رضت نمودند و نہ کمرے روز بر آمدہ وزیر الممالک اعتماد الدولہ قمر الدین خان را پادشاہ بدست خود فتح پیچ بر بستہ
 و طرہ باد از سردار خود بر آوردہ بر سردستار وزیر گذاشتہ بجنگ ابدالے مرخص ساخت و ذوالفقار جنگ سادات خان
 را بوطاسے خدمت بخشے گرے سوم از انتقال عمدۃ الملک سرافراز سے دادہ با تالیقے شاہنژادہ مقرر فرمود و بخشیکرے
 چارم از تغیر سادات خان محمد سخی خان و خطاب نجم الدولہ مرحمت شد شاہنژادہ با فوج مذکور از سہرند گذشتہ کنار دریا سے
 شایع بر معبر ماچھے و اثرہ رسید و پادشاہ ابدالے با فوج ہما سے خود کہ بہ چیز معتبر زیادہ از شش ہفت ہزار و سوا ہونڈ
 از راہ لودھیانہ بالا بالاہا غل سہرند گردیدہ سیر و ہم ربیع الاول سنہ مذکورہ شہر سہرند را تاراج و ہر کہ دست بہ یراق برد
 اورا مقتول ساخت شاہنژادہ خبر وصول ابدالے بشہر قوم شنیدہ غمان توجہ بسوسے او منقطع گردانید و مقابل ابدالے

رسیدہ بقا بطریق سہند کہ برآمدن از عمدہ فوج ولایت خارج از مقدور خود ویدہ شکوہ مورچال کہ قلعہ سفربست گرد لشکر خود می آید
خضر خندق نموده عساکر مغرورہ خود را در پناہ حصار گرفت و از پانزدہم ربیع الاول تا بیست و ہشتم ماہ مذکور آتش قتال و درشتعال بود
و قدرے از آراہا سہ بعض اجناس و بعضے از آرائہ بانہا و توپہا کہ از لشکر و شایہزادہ عقب ماندہ بود بدست ابداسے افتادہ
اور سرمانہ جنگ با حصار و لشکر میر آمد گولہا و بانہا میزد و با وجود کثرت عظیم لشکر سہند و ستان محصور قزلباش و افغان بود بیست و دوم
شہر مرقوم اعتماد الدولہ وقت چاشت نماز در خیمہ خود خواندہ بر مصلی بود کہ گولہ توپ از لشکر ابدالی چون اجلش رسیدہ کار او تمام شد
و راجہ الیسر سہنگہ و غیر او را جہا سہ دیگر کہ بیست سہ ہزار کس بودہ انداز کشتہ شدن و زیر دست استتقال برداشتہ پامی فرار در
بادیہ و خطر ارگد ہشتہ راہ و وطن خود گرفتند صفدر جنگ معین الملک سپہر وزیر مع شایہزادہ با وجود دور خنہ بزرگ مذکور پایدار کہ
نمودہ جنگہا سہ مردانہ سہ نمودنہ روزیکہ بیست و ہشتم ماہ بود احمد شاہ ابداسے با جمعیت خود از دو حام نمودہ بر مورچال وزیر
پوریش آورد معین الملک پامی ثبات افشردہ زاد دلا و سہ بہادر سہ داد و جانش خان و اکثر سرداران تورانیہ پیاس
حقوق و میرینہ جان نثار سہ نمودنہ و مردم بسیار سہ از لشکریان وزیر طعمہ شمشیر ننگان خونخوار در پیکار نہاگردیدند و صدمات
جنگ بنا بر اتصال شایہزادہ با معین الملک بر فقا سہ احمد شاہ ہم سہریت کردہ قریب بود کہ چشم زخم عظیمیہ با فوج سہند رسید
صفدر جنگ بمشاہدہ این حال فوج کیمک شایہزادہ فرستادہ خود جمع مغلیہ را پایادہ پاساخت و دھکلا سہ جلوسے و جزائر
و بانہا سہ جنگ را پیش انداختہ در میان معین الملک و ابداسے حاصل آمد و جنگ عظیم در پیوست چون فوج ابداسے صدمہ جنگ
معین الملک از دست بہادران تورانیان و ہمراہیان شایہزادہ کشیدہ بود کہ ناگمان صفدر جنگ مع فوج گران بالوہ توپخانہ
و بان آتش باران بر سر آہار سید و ہمدین ضمن آتش بارائہ پاسے بان کہ بدست ابداسے در سہند آمدہ ہمراہ فوج بود وزیر
در گرفت و ہزاران بان خونیر و لشکرش متشر گشتہ رستخیز قیامت برانگیخت و اکثر ہمراہیان ابداسے را بر خاک میدانختہ سر
و پیکر ریخت استقام فوجش از ہم پاشیدہ شکست بر لشکرش افتاد و ناچار پشت بمعکہ کارزار دادہ راہ ادبار پیش گرفت و فتح و ظفر
لغیب اولیا سہ دولت پادشاہ سہند و ستان کردید اما شاہ در آنے و تلقے خان آختہ پایدار رہا نمودہ مقابل فوج سہند تا شام قائم
ماند و ہنگام شب بعض پیغامہا کہ بالفعل فقیر متذکر آن نیست بصفر جنگ دادہ صبح طبل جلیل نواخت و ہ ملام مراجعت لبوسے
کابل وقتند بار برافراخت محمد شاہ باستماع خبر ظفر و جان فشاسے اعتماد الدولہ و تردا است نمایان صفدر جنگ و معین الملک منتسبان
اعتماد الدولہ شادمان گردیدہ و عین حیات خود کہ شروع بیماریش بود کہ صوبہ دہاک لاہور و ملتان بمعین الملک بخشہ و صفدر جنگ را
مع شایہزادہ و جمیع امراسے متعین طلب حضور نمود شایہزادہ معین الملک را از طرف پدر خود خلعت و اسناد و سہلہ دادہ بطرف
لاہور رخص ساخت و خود مع صفدر جنگ لبوسے شاہجہان آباد اعلام معاودت برافراخت چون مرض محمد شاہ بمہم ہشتاد
مے یافت و آثار ویر طاهر کشتہ مرگ خود مشاہدہ مے نمود شقما سہ طلب سہ صفدر جنگ و لب خود متواتر سیر ستاد اینہا
باستعمال عازم آستانہ جاہ و جلال بود کہ ناگاہ متعل در نواح پاسے پت خبر رحلت محمد شاہ قرع باب اسلحہ اینہا گردید و محمد شاہ
لبست و ہفتم ربیع الآخر شروع سال سہ و یکم جلوس خود کہ مطابق است با سال احدے و ستین و مانہ بعدا لالت رحلت نمودہ
الام بمشورہ جاوید خان و اسحق خان و غیر ہا ارکان حاضر سلطنت و ملکہ زناسے فرزدان او مستور و چند روز سہک ناش و ہم مثل حسد
عمدہ الملک بمعققتنا سہ حدیث شریف کما تدین تدان از دفن محروم ماند بعد بتحقیق ضرر و تقدیم مراسم تغیریت کہ شایہزادہ در مرگ پت
شعے بعل آوردہ انقراغ یافت صفدر جنگ براسے شایہزادہ چتر سہ آراستہ و در ساعت مختار بر سر شش گردانیدہ و تہنیت

سلطنت وادہ ہمعنان نصرت و اقبال و رسوا دار الخلافہ شاہ جهان آباد رسید و احمد شاہ غرہ جہاد کے اوّلے روز شنبہ سال
 مذکور در باغ شالہ مار دہلے بجنور جمیع ارکان دولت و اعیان مملکت سریر آرا سے سلطنت ہندوستان گردید نشیمن محمد شاہ
 را بعد قریب وصول شاہنشاہ و بتجمل بر آوردہ و جمیع اہل کافر شالیعت نمودہ و در فرار شاہ نظام الدین متصل بقبر مادرش کہ در
 حین حیات بر اسے خود بتجویز نمودہ قبر سے آراستہ بود و دفن کر دند احمد شاہ ہفتم جہاد کے اوّلے از باغ شالہ مار دہلیوار سے
 تحت روان بعد مرورد و ساعت از روز یکشنبہ داخل قلعہ شاہجہان آباد شد و روز جمعہ دوازدهم مسجد جامع رفتہ خطبہ بنام خود شنید
 و روز جمعہ سوم جہاد کے الاخر سے مرتضیٰ خان مرحوم و روز پنجشنبہ شانزدہم ماہ مذکور مرید خان مرحوم بزمست الہی و صل شد و زین الایم
 نقیر گرفتار افکار و تشویشات بنابر سانحہ شمشیر خانے و کشتہ شدن ہیبت جنگ کہ در نواح غازی سے پور شنید و بر اسے استخبار بہ سنار
 رسیدہ از اینجا ملازم خدمت والد گشت و بقصبہ برسیلے کہ دار الحکومت آن مرحوم و آن جناب از طرف خان فیروز جنگ خلف آصف
 حاکم جمیع پرگنہ ہاسے چکلہ مذکورہ و باباؤن و شاہ جہان پور وغیرہ بود رسیدہ اوقات سے گذرانید ناگهان حادثہ غفیرہ در انجا ہم
 روی وادہ رستگار سے ازان بلیہ میسر آمد و ذکرش از سطور آیندہ بطور سے یاد ہے * * *

ذکر گر سخیق علی محمد خان روہیلہ از سرسند و رسیدن بہ برسیلے و نمک بچرا سے سپاہ
 والد مرحوم و رستگار سے ازان بلا سے ناگهان بوفادار سے و جو انور فی طلب الدین محمد خان

والد بنفقور چنانچہ مذکور شد حاکم سکندریہ پیاس عنایات صفدر جنگ بود کہ سبب مرض گشت تعلیم آباد رسید و بلا زمت جناب
 والدہ معظمہ و اعمام و خال و دیگر قریب ابتیالان خانوادہ مہابت جنگ خاصہ ہیبت جنگ خوش خود و باد ختر خال خود کہ منسوب
 بود کتختہ گشت و در جنگ صفی خان رفیق بزرگان بودہ حسب الحقد و زہمت گزاریہا بتقدیم رسانید و والد مرحوم را با صفدر جنگ
 بعد ساسے صحبت ناچاق گشتہ از کار چکلہ سکندریہ استغفا نمود چون پادشاہ مغفرت پناہ محمد شاہ تبرغیب صفدر جنگ و عدلیہ ملک
 نول حمراد آباد ہنسہل و برسیلے وغیرہ را از دست علی محمد روہیلہ انتزاع نمودہ اورا مغلوب و حوالہ اعماد الدولہ چنانچہ گذشت
 فرمود و آن ممالک در جاگیر و التماس سے ہر کسے کہ بود بہت نشان آمدہ در ترق و ترق استخا یا مختار شدند محالات برسیلے وغیرہ
 کہ جاگیر آصف جاہ بود و از دست بنابر تکیب روہیلہ بند و نسبت استخا یا خاطر خواہ خان فیروز جنگ حسین پور آصف جاہ صاحب سپرد
 محالات مذکور میسر نمی شد بنابر انتظام استخا کہ با وجود رفتن علی محمد خان بسر ہند بہر اران افغانہ در انجا موجود و ریشہ ہاسے خود
 و وائیدہ زمین دار استخا شدہ بودند و از عمد کہ بند و نسبت استخا ہر کسے را بر آمدن شہر بود و والد مرحوم را فیروز جنگ برای حکومت
 استخا تجویز نمودہ ہر طاقت خود و خواست و خاصان خود فرستادہ ایشان را طلب داشت و بکار برسیلے و مقتدہ محال توابع آن برگزیدہ
 اسباب مناسب ہمراہ داد و والد مرحوم بعد و در انجا رفتا سے و ملازم بلیہ فراسم آورد و در انتظام استخا کوشیدہ و سرخشا
 عبدالقیاد اکثر افغانہ استخا را مثل سردار خان کن برسیلے و ننگل خان ملک تلہ و سیر احمد کہ روہیلہ از اولاد شیخ عبدالقادر گیلانی
 سیرزادہ افغانہ بود ملازم خود ساختہ و این سیر احمد با یک ہزار و ہفتصد کس ملازم بود و دیگر سیر و سردار مذکور نیز قریب سبب ہزار
 کس ہمراہ داشت تینہ ران وقت قطب الدین محمد خان بہادر برادر زادہ فرید الدین خان از اخفاء علیہ اللہ خان کہ حاکم مراد آباد
 مثل علی محمد خان اول ملازم سیر کارشش بود و قادی چاچٹ سکونٹ ندیدہ والد مرحوم سنا زعت آغاز ندا تا خزائنہ در قفلم داشت والد
 مواعظ و لہذیر گفتہ نصیحت نمودہ و سوسے نہ بخشیدہ بفرورت قاصد تنبیہ ارشد رفتا سے جدید قطب الدین محمد خان بھادر

بادراک خفگی حاکم از کوناره گرفته معدود سواران را از فداکاران هر از یاده از میت و سس کس نبوده اند با او ماندند ناچار قطعه چاپ
تختن جست و واد رسید قلعہ را فرو گرفت و بر اسے دریافت مکان پورش گرد قلعہ گردید قطب الدین محمد خان که بر بندوق
و تفنگ افکنی خود کمال اعتماد داشت و فی الحقیقه چنان بود که سس پنداشت گاسے کله تفنگ او نشانه را خطا نکرده و پله و کله
نبندوق او دو برابر بند و قهاسے دیگران بود و بعضی هم اسپانش هم کدک وقت گرد گردیدن حصار و الد را نشانه ساخته بخاطر
خود و رفایش چند کله تفنگ انداز سس نمود بهر بار خطا کرده گاسے لبستون عمار سس و گاسے لقبه آن و گاسے بجای دیگر
خورد و در غضب شده نبندوق را از دست خود بر زمین زد و الد باز پیغام ملاقات داشتی فرستاده دالالت بر انقضا نمود چون
قطب الدین محمد خان نهایت شجاعت و جرات داشت داعیه ملاقات بنا بر خد سس نموده قبول فرمود و قاصداً شد که عند الملام
کار و الد باتمام رساند و قهاسے شیر دل نیز درین کار شریک دیار شدند پیر احمد و هیل و دیگر رؤسا سس عمو سعید علی خان برادر چاک
و الد مرحوم بضابط این دیار در حفظ جان و آبرو و آنکه سس یراق آیند و ملاقات نمایند ضامن گشته آوردند چون از قلعہ برآمد در
خمیه عمو سس مرقوم فرود آمدند تا بعد اطلاع ملاقات الد آیند و الد آن روز باین عجلت ملاقات با چنان صاحب جرات غیرت
که وقت خشمنا کیش بود و مناسب ندانسته عذر خواست که امر و زو مهمان بابوده و در خانه برادر آسوده فردا ملاقات فرمایند چون
این خبر قطب الدین محمد خان رسید گمان خد سس نموده با آنکه زیادہ از ده و دوازده کس از رفقا با خود داشت و در جمیع کثیری
از بیگانگان که عبارت از پیر احمد و افغانه دیگر اند شسته بود مطلقاً نترسیده بر آشفته و گفت که شما مردم ریش مردان دارید
یا موسے سر زمان چه طور وعده بود و کلام دهن با سس عهد و پیمان نموده آورده اید عمو سس مذکور و حضرات زبان بعد از شسته
و اظهار صداقت و عدا یفا سس عهد نموده معاذیر و دلپذیر در کمال تواضع و فروتنی نمودند درین ضمن پیلای سس افشرد و
بعد از آن خواند سس طعام مرسله و الد با نهایت تکلف و پیغامها سس دستی انگیز رسیده تسکین صغرای خان مرقوم نمود
چون طعام خورد و صحبت اخلاط در گرفت و از طرف والد استوار ترید ایا و تحالف میر رسید قطب الدین محمد خان در دل از داعیه
خود منصرف نگشت و روز دیگر که موعد ملاقات بود و الد مجلس آراسته مهمان را طلبید شست خان مرقوم سس هفتاسے خود با اتفاق
عمو سس فقیر پیر احمد و دیگر رؤسا سس افغانه تشریف از زانی داشت و الد کمال تواضع ملاقات نموده بر سسند با خود برابر نشاند
و بار نقاسے او شان نیز حسب الاشعار خان عاسے المقدار بعل آورد خان مرقوم داعیه سس خود را طاس کرده التماس نمود که تنهائ
شمار ملاقات وقت ورود و محفوظ ماندن از گوسے نبندوق من که گاسے خطا نکرده محمول بر بزرگ و تحقیق سیادت شما در
دل بنده گردیده مانع قصد سس مستتر نگشت و الد خندید و پیش از شش شفاق منبذل و شسته تکلیف رفاقت خود نمود و خان مرقوم
شیر و طبلکه خاطر خواهش بود قبول فرمود و عداوت و افتراق لقبه او اتفاق گراسید

ذکر بر سس با پیر احمد و هیل و جنگیدن او با والد و ظهور یافتن

شجاعت و جوانمردیهای قطب الدین محمد خان و شکست خوردن پیر احمد

پیر احمد را که سردار عمد شکر و مطاع افغانه باعتبار پیرزادگے بود و از اعتلا سس قدر قطب الدین محمد خان بهادر فارخا حراست
و حسد در دل پر کینه او که از سابق بنا بر مباهت ندهب با خان مرقوم داشت خلیدن گرفت چه قطب الدین محمد خان و شنج
مغرا الدین خان که بالفعل در لکنو موجود و از رؤسا سس تعبیه مذکور است و ذکر جوان مرد سس هاسے از غیر قریب آید و خان

خود بجهت شیع ممتاز و در نام آوریا سرازند و خانوادہ اینہا از جملہ متعصبان بلکہ سبغضان امیر اہل البیت علیہم السلام بود و قطب الدین محمد خان صاحبزادہ آن دیار بود بسبب تقرب والد مرحوم معاملات گشتن ازین سبب زیادہ تر سیرزادہ مذکور تیر گردیدہ تارک رفاقت والد و قاصد فتنہ انگیز سے شد و افغانہ اطراف کہ اکثر رعایا و بعضی نوکر ہما پیشہ بودہ اند امتثال فرمان او را سعادت شمر دہ بر سر او گرد آند و والد ناچار بدافعہ و گوشمال او بر آمد قطب الدین محمد خان متہمتہ الجیش گردیدہ پیش خرام عساکر بود و ہنگام مقابلہ و مقاتلہ پیر احمد فوج را دو حصہ کردہ یک حصہ را با بہادران آزمودہ مقابل قطب الدین محمد خان گذشت و خود مع مقتدان در پناہ خراباہا سے و ہیکہ در ان میدان و در بعض زمین آنجا فرار عیشکر بود و در کین الدہ ستاد قطب الدین محمد خان مع ہمایان پیادہ پاکشتہ و بند و قہار دست گرفتہ در میان فوج مقابل در آمد و داد و در دے و مردانگے دادہ و در مقام شمشیر بندوق سے زد میگویند کہ در عین کارزار یکے را نشانہ خود ساختہ بندوق بر سینہ گذاشتہ است کہ دیگرے شمشیر کشیدہ از پیلو رسیدہ بانگ زد کہ قطب الدین محمد خان ازین گیر و خان بہادر نشانہ سابق را گذاشتہ ہمین را نشانہ ساخت و گفت بگیر و زد و افگند باہن ہوشیار سے جنگیدہ و دشمنان را بر خاک خون غلطانیدہ صفوف مقابل را شکافت و مخالفان را از پیش رو برداشتہ شکست فاحش داد چون در تک تازہ ہیکہ دور تر شدہ بود سیرزادہ مع مقتدان خود کہ در کین الدہ ستادہ بود و والد را با معد و دکنہا دیدہ ناگهان نمایان گشت و اسپہا خود را عنان داد اکثر ہمایان والد مرحوم را پاسے ثبات لغزیدہ عار فرار اختیار آند و والد از فرط حمیت و جلاوت پا از وضہ فیل سوار سے بیرون کردہ داعیہ جستن بر زمین میدان فرمود پس قطب الدین محمد خان کہ در سن دون تکلیف و ہمراہ والد بر یک عمار سے بنا بر پاس خاطر پدرش سوار بود و والد را از جلد سے مخالفت نمودہ معروض داشت کہ تازہ ہاشم خاوندان را چنین جبارت نمی باید بعضی از رفقا سے او و اقربا سے والد و مخلصان آن جناب و منتسبان رکاب از اسپہا فرود آمدہ باد دشمنان در آویختند و بر سر ہمدگیر رنجیہ خون اعدا را با خاک مہر کہ آنہم خیرہ سر سے دشمنان اند کے فرود شد اما پیر احمد رو بہ پیلہ بہان قسم در سماجت و ابرام بود و درین ضمن قطب الدین محمد خان خبر یافتہ متوجہ این طرقت شد سیرزادہ بر ملک او چون مستشعر گشت و ضرب دست بہادران خصم افگن رکاب والد ہم خوردہ بود و تاب مقاومت نیادہ خاکسار سے برگشت و لب سے نصرت ایزد سے بر پرچم علم والد وزید نفع و فیروز سے اختصاص یافت بعد چند سے باز آن مدبر شور شے نمودہ گوشمال یافت و جمیع افغانہ سر حساب گشتہ بہر یکے بسور اخ زایوہ خود خرید و والد مع قطب الدین محمد خان و رفقا و برادران و اقربا بکام و آرام سے گذرانید تا آنکہ در بہین سال احد سے دستین وائے بعد الالف فقیر بشوق تقبیل قدم والد قبل از سنج و افغہ شمشیر خانی و عشرہ اخیر محمد از عظیم آباد کوچیدہ او اخر صغیرا و اول بیج الاول بہر یلے رسید و شرف اندوز سعادت قدیموس گشت درین ایام شاہزادہ حسب الامر پدر با اتفاق وزیر و صفدر خجک چنانچہ گذشت بجنک احمد ابداسے رفتہ طفر یافت و علی محمد خان رو بہ پیلہ از سر سہند کہ با موزیر عالم آنجا بود فرصت یافتہ مع سے چل ہزار نفر افغان و رو بہ پیلہ از راہ سہارن پور پور پور و کچپورہ عبور جہنا نمودہ عازم ضلع مراد آباد و بریلے وغیرہ ملک قدیم خود گردید و مراد آباد وغیرہ را مسخر کردہ و فوجداران خود تائیدہ عبور گنگا نمود فوج ملازم والد کہ اکثر افغانہ سکنا آنجا و اقاہاب علی محمد خان بنا بر وصلے کہ با ہر یک داشتہ بود و خبر قرب سوک او شنیدہ بیکبار سے برگردید و بیوت اقامت والد را کہ در قلعہ بریلے بود بہانہ گرفتن تنخواہ محصور نمودہ داعیہ نمک بجراسے مصمم گرد کہ قطب الدین محمد خان با دوسہ صدکس و معد و دے از رفقا سے دیرینہ والد کہ سہندوستان زایان شاہ جان آباد و بعضی از اقارب بودہ اند رفیق مانند چون علی محمد خان بدہ کروہ سے بریلے رسید

قطب الدین محمد خان باوالت گفت که کار یا نجاشید و متذکر جنگ با علی محمد خان که اینوست از افغانه مانند مور و لمخ و در دوج خود هم
 هوا خواه او گردیده نیست و نوکران در مقام عذر دکنه خواهی اند و بی صورت صلاح آنست که سن بلاقات علی محمد خان را درم اگر او را
 اراده بدست نیست چاره این محصه در باس ازین گرفتار سبب با داد او تا نیم و اگر اراده فاسد سبب از و لمخ یا گشت با نجاشا و را
 می کشیم و خود هم گشته می شوم بعد از آن بر چه بر کشا مقدر است بطور خواهد رسید و الد قبول فرموده آن رفیق صدیق را محض
 ساخت و آن والا قدر اکثر رفتار سحر است والد گذارشته خود با معذور و کز معتمد نزد علی محمد خان شتافت چون بد رحیمه او رسید
 هم اهرامیان را بر دروازه توقف فرموده خود با دو سه کس اندرون داخل شد یاران او که پروانه پر تو شمع انفات و غنائش بودند
 حسب الامر توقف نمود و بعد گذشت در اندرون دو سه کس از آنها داعیه آمدن نزد خان مرقوم نمودند و چون بداران و افغانه در با
 مزاحم گشته شور سبب بلند شد قطب الدین محمد خان برگشته باز آنها را با ستمانه مخالفت کرد و چون بداران باطنه بواج و در رحمت آنها
 ابرام آغاز نهادن با در آشفته گشته بی بر چه بداران زد و گفت که تو چرا مانع می شوی ازین جهت زیاده تر نخواهد شد و
 قریب بود که فتنه حادث شود علی محمد خان با ستیغ غوغا برهنه پا دیده تکیه داد و خان علی قدر را در آغوش گرفته به قدرت
 و دلجوئی مع رفتا همراه آورد و بر مسند غرت نشاند خود دیگر گشته آن بتواضع نشست و نهایت دلدارها بتقدیم رسانید بعد از آن
 خان بهادر التماس کرد که معلوم نماید بود که من رفیق سید هدایت علی خان بهادر اسد جنگ گشته ام و ایشان لوازم شفاق اخوت با من
 مرسته داشته اند و سپاه ایجا با تمار آمد آمد شماسلک سبب وفائی و فکام بجزای پیوده در مقام نفاق و شقاق اند اگر شمار اینز بهین قسم
 منظور باشد مرا مرخص نموده خود هم مع فوج بدایه سستیصال سید نصفت فرمایند تا کارزار مردان بر صفی روزگار بیا دگار ماند و اگر
 شمارا بدست با سید مخطور نباشد اسباب سفر بر انجام داده نمک حرامان را بتهدید مخالفت نمایند تا آنها دست از شقاوت برداشته
 زرتخواه ایضا بطعمال انچه نقد و جنس غیر ضرور کس در سر کار ایشان باشد بگیرند و بهیله مذکور بقسمها سبب علاطه و شدا و خاطر شانرا
 مطمئن گردانیده مرخص ساخت و بجهل نموده تا کی نموده اسباب سفر حاضر کرد و قطب الدین محمد خان بهادر را خوشنود دیگر گردانید و شرو
 آنکه خان مذکور با اتفاق والد بشاه جهان آباد و در چه می ترسید که مباد با اتفاق از امر حضور و پاوشاه استماده نموده و فکر سستیصال
 او شوند و الد با اتفاق او شان و جمیع رفتا از قلم برآمده و بر هیچ محکم که جاسی معنی خارج قضیه بر سبب واقع است منزل کرد و چند روز
 حصص مبصیل و امی تنخواه شدت اند که هر روز احتمال بد و د جان و آب و بود و آخر از و متعال نجات داده بشاه جهان آباد رسانید
 در عین راه که از فرخ آباد و بنگش میگند ششم خبر حرکت محمد شاه و برگشتن شاهزاده احمد شاه قرین فتح و قیر و زس و گشته شد
 قمر الدین خان وزیر و مستغین شدن حسین الملک البصوبه و اگر لاهور و آمدن صفدر جنگ همخان احمد شاه و جلوس او بر تخت
 سلطنت و در باغ شاله مار و ملی سمع افتاد اما از خبر مردن پاوشاه زیاده تر از ایام سابق شورش قطع الطریق رو داده راهبانا امن
 بود و قطع منازل بیاسار بیا گشته شست چون وارد شاه جهان آباد شایم والد توجه غار سبب الدین خان نیر و جنگ با نظام بر سبب
 و غیره شالات متعلقه آصف بهاد کم دیده افسرده خاطر و طالب توسل با ذیال دولت صفدر جنگ شده بخانه خود نشست

تقدیر و تقدیر

تقدیر و تقدیر

مصدق خلیفہ باوجود اقتدار و لیاقت او پاس رضا و اندیشہ آصف جاہ دوم و توفیق و تاخیر افتادہ مراسلات پادشاہ و امیر ابلیس رفت چون آصف جاہ بر جہان سفر آخرت بود و در ضعف پیرے و اظہار عدم رجوع خود بدار الخلافت گناشت و بہ مصدق خلیفہ نوشت کہ بفضل از میان اطفال شما اقتضایید و راجح بہتر و انبساط سلطنت تو ایند بجل آرید باز ہم ما دام الحیات آصف جاہ کہ روزی سے چند بعد ورود این خط زندہ بود مصدق خلیفہ جرات پوشیدن خلعت وزارت نہ نمود تا آنکہ خبر رسید کہ چارم حجازی الازہر سے سال مرقوم الصدر آصف جاہ در سواد بر پا پور و دواع عالم غصہ سے نموہ راہ سفر آخرت پیو و دلش اور انقل کردہ در و نہ کہ تشریفات آباد است پائین مرقی شاہ برمان الدین غریب مدفون ساختند از زمان مصدق خلیفہ بہ خاطر جمع قاست قابلیت خود را بجلت زار شد بیار است و روز دو شب چہارم رجب بعنائیت خلعت جہت پارچہ جمع چار قب و وزارت و جو اسر سر فرار و خطاب جملہ الملک مدار المہام وزیر الممالک برمان الملک ابو المنصور خان بہادر مصدق خلیفہ سپہ سالار مخاطب گشت اکنون مناسب نماید کہ کلمہ نبیہ از احوال عمدة الملک و اعتماد الدولہ و محمد شاہ و آصف جاہ کہ قریب ہم بعالم بقاشا فتنہ در او ضلوع و منفات اینہا باجمال نگاشتنہ بعد از ان سوانح ایام سلطنت احمد شاہ وزارت مصدق خلیفہ نوشتہ آید منہ توفیق عجبہ السلام

عمدة الملک امیر خان بہادر بن عمدة الملک امیر خان بہادر صوبہ دار کابل

اصل آبا سے اور از سادات حسنی نعمتہ اللہی است بعد از ان یکی از اجداد سلسلہ خود کہ میر میران لقب داشت منتخب شدہ بمیر میران شہرت یافتند و بعد کے این سلسلہ کہ در ایران ہم شہرت دارد و مقتدران درین خانوادہ جبریدہ از رعایت شہار احتیاج بار قام و اظہار ندارد و در عہد جہانگیر بن اکبر پادشاہ جہ عمدة الملک کہ او ہم میر میران لقب داشت بنابر صدور جہر سے یا بہ صورت بے رضا سے شاہ عباس قہرمان ایران بہند آمد و در حضور جہانگیر کمال تقرب یافت اما از فراق پسران خود کہ و نفر بودہ اند منہ اسود و ہمیشہ در آرزو بود کہ بمقامکے اپنا سے جو زندگی از سر گیر تا آنکہ جہانگیر پادشاہ غمان عالم راز و شاہ عباس بصفارت فرستاد و از جملہ رسالات عمدہ درخواست پسرش بود خان عالم بہ نیکوتر و جہ پادشاہ ایران را خود ساختہ این خدمت بہ تقدیم رسانید پسرش نیز بہند رسیدہ سرافراز گردیدند جد و خلیل امیر خان خطاب یافتہ بدرجہ عالی تر سے نمود و از وقت جہانگیر اسے آلان درین خاندان امارت و عمدہ کے بالعلو نسب تو امان ماند عمو سے اور روح امیر خان بخشہ الممالک و مقتدر و مقرب محمد ازنگ زیب عالمگیر پادشاہ و پدرش عمدة الملک امیر خان صوبہ دار کابل عالمگیر پادشاہ اور از خدمات سلاطین ایران سلطنت در دکن بود و ازین جہت فتوحات آنجا مشہور است کہ بنام او سے نوشتہ و این عمدة الملک نیز کمال اوج و اقتدار رسیدہ در عہد خود شہیہ و نظیر نداشت و نسخہ رنگینی بود ما سے کمالات نفسانے باین جامعیت کم کسی توان یافت شجاعت و سخاوت و فہم و فراست و ادراک حقائق و دقائق ہر کار چنان داشت کہ مہرہ بر فن اور اسلم داشتہ ہر یکے ستایش اوراد کار با سے خود سربایہ افتخار سے پنداشت از علما سے عظام و مشائخ کرام و سپاہیان و خواندگان و رفقا صان و شعر و ادب و انشا ہر کہ ادراک صحبتش نمودہ مداح و فریفتہ او مشاہد گشت و یاد خوبہا لیش نمودہ زار زار سے گریست و چندین کس بہ ستیکر سے او از حنیض خاک سے با وج رفت شمار سے رسیدہ در زمرہ امرا سے مقتدر و مسلک گردیدند شعر ہند سے وفات سے خوب سے گفت و درند کہ گوئے و نکتہ نسخہ نظیر نداشت و حسن بیان نحو سے داشت کہ مستمع از تقریر دل پذیرش چون گل گل گوی و از حیرت بدہوش سے گردید و ہر چہ بگاہ

برای الماسخرین از ملازمان اسلحه باشد خواه ادنی مقرر می فرمود بر چند حاجت نامیده باشد باز نمی گرفت و سلیقه پاسی او در آراستن بر خیز مسلم ارباب هوش و تمیز بود و مقتدران قدر شناس باز و نمونه اختراعاتش خواسته آتش و اشیای خود را بتقلید و متبع آن می ساختند *

وزیر الممالک اعتماد الدوله قمر الدین خان بهادر نصرت جنگ *

پیر او محمد ابن نمان اعتماد الدوله است از اولاد خواجه احرار در عهد اوزنگ زیب عالمگیر از ولایت توران وارد هندوستان گردیده بمصطفی بنجه از سکه تدریج رسید و در عهد فرخ سیر با عنایت و رعایت قطب الممالک هفت هزار سکه و بعد خدع و دغا با امیر حسین سلطان بهادر ابتدا سکه عهد محمد شاه و وزیر دپس از چند روز سپهر عالم و از گبر گردید و قمر الدین خان در چنین حیات بدر بخشه سوم و داروغه غلخانه بود چنانچه مذکور شد بعد استغفار آصفیه وزارت یافت اگر چه غفلت شعار و بهیسه ست با دینکار می بود اما نهایت کم آزار و خلق شاه جهان آباد بپیشکش گزارا و زندگه او را ختم می شمرد و رفیق پرور و عطوفت گستر بود لیکن لیاقت وزارت چنانچه باید نداشت کمال جاه و حشمت و نهایت عیش و عشرت زندگه نمود یک ماه و چند روز قبل از محمد شاه چنانچه مذکور شد بجنگ ابدالی در گذشت *

محمد شاه پادشاه بن جهان شاه حجه اختر بن بهادر شاه بن اوزنگ زیب عالمگیر

خاسته از فطانت و وسوسیه سکه بود و ترجمه بسیار در مزاج افتد که پادشاهان رانیا بداشت و در دست امر مقتدر افتاده چون جرأت بسیار نداشت منسوب نوکران بود و سلطنت مذکور کرده فرخ میر را اصلاح توانست و چون جوان و عیش طلب بود اوقات را بلبه لب گذرانید و سلطنت زیاده تر سستی گرفت بعد تسلط مادر شاه و معاودت او از هند بر الطاف و اعانت او سطر گشته بیشتر از پیشتر آسایش طلب گشت و چون آتش خدت جوایز فرو نشسته شکسته خاطر بهایش گرفته بود و او آخر عمر بصحبت فقر اخراجش بود با اینها سکه شست سخنان مقول را خیمه فمیه با سکه و ما و اینها سکه خلق خدا را شست نبود و در عهد او ملکی با سکه نشینان و ملازمان دولتش بهر صورت سلطنت را آبرو سکه و دقت سکه در نظر با بود و سبب هوشیار اسامین بود سکه سلطنت را بپاداشت گویا خاتم السلاطین بابریه است چه بعد او سلطنت غیر از نام خیر دیگر ندارد *

اعتماد الدوله عابد خان بن غازی الدین خان بهادر فیروز جنگ بن عابد خان

نام او قمر الدین و از اخلاص و شیخ شهاب الدین سهروردیست جد مادر سکه او سعد الله خان وزیر اعظم شاه جهان پادشاه وجد پدر سکه او عابد خان از مشایخ سهروردیست عابد خان در عهد شاه جهان وارد هند وستان گردیده در سلک ملازمان شاهزاده اوزنگ زیب انتظام یافت بعد تسلط اوزنگ زیب بر سلطنت تدریج منصب پنج هزار سکه یافت و دوبار بمنصب صدارت سرفراز گشته بمسیت و چهارم ربیع اول سنه ثمان و قسمین بعد از الله در محاصره کلکنده بخرم گول توپ از مرکب عمر سکه خرام غلطیده با آخرت رفت و پس او که شهاب الدین نام داشت از گبر است امر عالمگیر است تدریج منصب هفت هزار سکه یافته به غازی سکه الدین خان بهادر فیروز جنگ خواطب شد و اغلب اوقات سه ساله سکه پادشاه مذکور نیز می یافت و در

فتح بجا پور بر القاب خطا بہا کے دیگر فقرہ فرزند ارجمند افروزد در ایام سلطنت بہادر شاہ صوبہ دار گجرات گشتہ سنہ اشیلین و عشرین و مائتہ بعد الالافت انتقال نمود و آصف جاہ در زمان اوزنگ زیب مخاطب حسین قلیچ خان بہادر و منصب پنہزار کے بلند پاکشت واد آخر عہد پادشاہ مذکور صوبہ دار بجا پور گردید و در عصر بہادر شاہ لوطا کے خطاب خانہ و راسے و صوبہ دار سے اودہ امتیاز یافت و بعد اندک زمانے بنابر اقتدار آصف اللہ اسد خان بہادر و ذوالفقار خان امیر الامرا سے سپہ سالار ترک منصب نمود و لباس فقیر پوشیدہ انزو و اگرزید و در عہد جہاندار شاہ صفر الدین از انزو و ابراہمدہ باصل منصب خطاب سابق سرفراز سے یافتہ سال اول جلوس فرخ سیر مخاطب نظام الملک بہادر و فتح خبک مخاطب و بمنصب ہفت ہزار سے و صوبہ دار سے دکن بہا سے گشت چون امیر الامرا حسین علیخان بہادر یا لک کل ممالک دکن یافت و نظام الملک بشاہجہان آباد آمد بہ فوجدار سے مراد آباد و ساخت و چنین سلطنت رفیع الدرجات مہربانے قطب الملک بصوبہ دار سے ماکوہ بر برا فرخت و ابتدا سے عہد محمد شاہ با سادات تردد و نا باختہ بر بعض صوبہ ہا سے دکن تسلط یافت و آخر قبا بن جمیع صوبہ گانہ آنجا گشت و بعد مردن محمد امین خان بوزارت سرفراز می یافت آخر بنا ساز سے امر سے حضور و اخراجات مزاج پادشاہ استعفا سے وزارت نمودہ بصوبہ دار سے دکن قانع شد و بعد مصمما الدولہ منصب امیر الامرا می یافتہ بنابر سبغہ خود ناصر خبک نیایت امیر الامرا سے سنجان فیروز خبک سپہ سالار خود دادہ بہ دکن رفت چنانچہ در دفتر دوم و بعضی صفحات این دفتر گذشت و قریب سب سے سال بحکومت شش صوبہ دکن کہ قلعہ و چندین پادشاہ بود پر دہشت اکثر امر سے عہد محمد شاہ دون مرتبہ او بودہ مراسم و آداب خورد سے با او مسلوک می داشتند اگرچہ حرص وافر و طلب و نیاز داشت آنا صفیات حمیدہ و اخلاق پسندیدہ ہم در او بسیار و اکثر اوصاف کہ امر را باید و را و فراہم بود و ہمیشہ صدر سرکار و فقر و علما و مشائخ و ارباب استحقاق را بحضورش میرسانید و بقدر قسمت شان باہنامی رسید و نصیت قدر دانی اوشیندہ مردم عرب و ماوراء النہر و عراق و خراسان و اطراف ہندوستان رو بہ دکن سے آوردند و بقدر نصیب بہرہ سے بردن از انار خیراوست شہر نہا بہرہاں پور کہ در سنہ یکہزار و یکصد و چهل یک بنا گذاشتہ بہرہ را تمام داد و آباد سے نظام آباد بالاسے کتل فردا پور کہ پرویرانہ محض طرح آباد سے انداخت و مسجد و کاروان سرا و دولت خانہ و چل تعمیر نمود و رب اجعل ہذا البلد آمنا تاریخ احداث این آباد سے و مطابق است با سنہ احد سے و اربعین مائتہ بعد الالافت و حصار شہر نہا بہرہ را آباد و نہر سرسول کہ در وسط شہر اوزنگ آباد سے آید طبع موزون داشت و شعر انجوسے می گفت صاحب دیوان است بعد سے و ہفت روز از رحلت محمد شاہ چہارم حامد سے الاخر سے سنہ احد سے و ستین و مائتہ بعد الالافت پر و دین عالم نمودہ و میر غلام علی آزاد و خلص لکرا سے و تاریخ رحلت محمد شاہ و اعطاء الدولہ و آصف جاہ یک جا بہ تعمیر استقامت شش مد سے گوید بیت گشت تاریخ چون کشیدم آہ + موت شاہ وزیر و آصف جاہ + و قطعہ دیگر تعمیر گفتمہ قطعہ سے رکن مملکت ہند از جہان رفت + + فتاد حیف سے دیکگانہ از کف دہر + براسے رحلت این ہر سے یافتہ تاریخ + پادشاہ زمان وزیر و آصف ہر +

ذکر سرفراز کے یافتن سادات خانی بجا و ذوالفقار جنگ منصب امیر الامرا سے
 و استحکام خدمت دیوانے خالصہ بہ حکم الدولہ محمد اسحق خان بجا در + +
 چون خاطر پادشاہ و صفدر خبک از طرف آصف جاہ اطمینان یافت خدمت بخشی کرے اول با خطاب امیر الامرا سے

برای سادات خان بہادر و افتادہ جنگ خلف سادات خان فرخ سیر سے مقرر شد و بعد چند روز از جمع شدن صفد رنجک روز
 پنجشنبہ چار دہم رجب سال مذکور و شمشیر و خنجر مرصع و دیگر خواہر ہفت پارچہ خلعت خدمت مذکور با و بالا نید صوبہ دار اکبر آباد و شکر گڑ
 احدیان با حمد علی خان ہمیشہ زادہ متبناسے او عنایت شد و دیوانے خالصہ شریفہ چون پیشتر بموتن الدولہ بدینچم الدولہ
 مدفون بود و پنجم الدولہ را تبار کے بنا بر وصلت شجاع الدولہ سپہ صفد رنجک با خواہر او اختصاص و اتحاد بسیار با وزیر المملک
 ابوالمنصور خان بہادر صفد رنجک سیر آمد و در آخر عمر محمد شاہ دیوانے خالصہ بنام پنجم الدولہ مقرر گشتہ بود بحال ماندہ قہار
 یافت و جاوید خان خواہر سراسے کہ از سابق با مادر احمد شاہ او دہم بائی سری داشت نہایت تقرب در خدمت احمد شاہ
 بہرسانیدہ مدار علیہ سلطنت بر عزم خود و معتقد با دشاہ بدلات مادرش و حمایت احمد شاہ گشت چون اختصاص غلامے
 و التفات مغفرت پناہ محمد شاہ و محرمیت تمام در عزم سلطانی خصوص با او دہم بائی داشت خدمت نظارت بانستقال و از فزونی
 ناظر نیز با و مفوض گردید و بند و بست خلوات پادشاہ با اختیار او در آمد پادشاہ کہ بحسب جوہر ذات خفیف العقل سبک مغرور و بتحرک
 خواہر سراسے مذکور ارتکاب شرب نمودہ غافل و لاعقل محض گشت و جاوید خان بنواب بہادر مخاطب گردیدہ و خل تمام در
 مزاج پادشاہ بہرسانیدہ ادا نمود و اسے سلطانی اکثر خاطر خواہ اوسے شد و اینہما امور موجب ملال مزاج صفد رنجک تراکم
 غبار کرد و رہتا سے پے در پے بد بائفاق گشتہ سرمایہ اعتقاد و موافق و لفاق مہیا سے گردید روز یکشنبہ دہم رجب خلعت پنجگونی
 دوم و صوبہ دار سے مراد آباد بانستظام الدولہ سپہ قمر الدین خان وزیر و روز و شنبہ یاز دہم ماہ مذکور خلعت ماسے بجا رہی الیخا
 فیروز جنگ بابت مرگ پدرش مرحمت شد و بنواب بہادر جاوید خان او را از ماتم بر آوردہ بحضور آورد و روز یکشنبہ ہفتم رجب
 امیر کرم خان خدمت مشرف دیوان خاص و اضافہ ہزار سے منصب مرحمت شد و روز چہار شنبہ بیستم رجب خلعت صوبہ دار
 اجمیر بوزیر عنایت گشت و آخر شنب و شنبہ شانزدہم شعبان ماہ سے علی خان مرحوم جلالت نمودہ نزد قہر شاہ نمود متبع مذکور
 شد و بہادران ماہ تربیت خان مرحوم بر حمت حق پیوست و علی محمد خان رہنمیلہ کہ بر سنے از احوال او در اوراق سابقہ سمت ارقام
 یافت بعد و در در ملک قدیم خود کہ عبارت از محالات بن کڈہ و بریلے و دباؤن و مراد آباد و غیر ہاست و تشریف آوردن الدولہ
 مرحوم بشاہ جہان آباد چند ماہ زندگے نمودہ بمرض سرطان کہ بر پشت او در ہمان ایام بہر سیدہ بود در گذشتہ و صفد رنجک
 بعد اود را کہ رغبت والد مرحوم بر فاقش را جبہا نا را این سپہ دیوان خود را فرستادہ از راہ قدردانے طلبید فقیر ہم با اتفاق
 آن مرحوم رفتہ شرف حضور وزیر المملک صفد رنجک بہادر دریافت بعد روز سے چند حکومت پانی پت و سون پت و غیرہ
 سیزدہ محال خالصہ شریفہ بتقد والد مرحوم داد و منصب پنجہزار سے و نوبت مع خطاب اسد جنگ و پاسکے جبار کردار از پادشاہ
 و بانیدہ بکار یا سے مذکور مرخص ساخت چون پنجم الدولہ محمد سخی خان بہادر دیوان خالصہ شریفہ از محمد فردوس آرا سگاہ محمد شاہ
 بود و الد را توسل با آن امیر کبیر نیز سیر گردید و الد نظر بود ادا و حقوق قطب الدین محمد خان بہادر فوجدار سے حصار و جہم و غیرہ
 بر آن خان مرحوم مہیا نمودہ آن سے ہاگو ہر دریا سے شجاعت و کان مرد سے و مروت را طلب داشت خان بہادر مرحوم چون از
 قوم روہیلہ و افغان دلیر سے داشت و آبا سے او ہمیشہ فوجدار سے مراد آباد کہ بمنزکہ صوبہ ارغند فرخ سیر قرار یافتہ بود و کشتند
 و مراد آباد بمنزکہ وطن خان مغفور مذکور گشتہ بود ہمیشہ بہت برستیصال و ہیلہ و افغان و انتراع فوجدار سے آن مکان از
 دست ایشان می گماشت در عہد علی محمد خان بنا بر حمایت او کہ وزیر المملک قمر الدین خان سے نمود و سیر نیامد درینولا کہ
 علی محمد خان بعد برون قمر الدین خان و ہنگامہ لشکر کشے احمد ابداسے در ممالک مسخرہ قدیمہ خود کہ عبارت از مراد آباد و غیرہ است

آمدہ مسلط گشت و بعد سہل مرے بمرض سلطان درگذشت و اتباع او شل حافظ رحمت و دوندہ سے خان وغیرہ کہ ہر کیے
پدر زن کیے از سپران علی محمد خان بود بہانہ نام و اما خود ہا مالک مذکورہ مسخرہ را منقسم ساختہ بقابو سے خود اور دندہ و
داماد سے خود بقدر معاش آنا جاہا ملحدہ کر وہ و بانہا دادہ باقی را خود قابض و بانہایت جاہ و چشم و فوج و خدم بودند خان بہادر
مذکور خواست کہ درین ایام از انتظام الدولہ خانخانان سپہ قمر الدین خان سندھ و مدار سے مراد آبا و گرفتہ با افغانہ بجنگد و نصیب
دست خود مکان مذکور را از دست آنا منتزع گرداند بنا برین از والد مرحوم در آمدن خود عذر خواستہ بشاہجہان آباد افتادہ

ذکر جنگیدن قطب الدین محمد خان بہادر با افغانہ مراد آباد و گذاشتن نام مردے و
مرداں کے بر صفحہ روزگار از شجاعتی کہ از ان بہادر شیر دل در ان عرصہ کارزار رویداد

قطب الدین محمد خان بہادر کہ محل محادثہ قبل ازین مرقوم شد از خانخانان انتظام الدولہ سپہ قمر الدین خان سندھ مراد آباد
درخواست چون عمل او از تسلط افغانہ و رانجا بنود خواہش قطب الدین خان بہادر از انما سے غیر مترقبہ دانستہ بلاتال
اسناد نوشتہ داد اما بنا بر دناوت باندک زر سے و اسباب ضرور سے اعانتی کہ باید نمودن خان بہادر در یاد دل بنام سردار
و علم و شجاعت خود اسباب ضرور سے بقرض و وام سر انجام دادہ قاصد تسخیر نومید اسے مراد آباد گردید چون بہت
و شجاعت آن صفہ عرصہ کارزار در جمیع بلاد سندھ و ستان خصوص قرب جوآران دیار کالشمس فی وسط النہار بر کھس
ظاہر و آشکار بود باندک استدعا و تحریک خان معظم مذکور جو جو مردم سپاس سے پیشہ هجوم آورده کثرتے در فوج و ابتعا
بہر عسید و آن شیر دل بہتظار و وسہ صد کس قدیم کہ بارہا تجارت و جرات آندا دیدہ بود عازم حرب دون زادان
فراوان کہ اغلب عدد آنا کم از پنجاہ ہزار نفر نخواہد بود و سامان حرب از جنس بان و بندوق و توپ و ہککلہ وغیرہ ایجا باید
بوفور مہیا و موجود و ہشتاد گردیدہ بیرون شہر شاہجہان آباد منزل گزید و فی الجملہ تیسہ ہایاب درست دیدہ و ہککلہ ای عرصہ جان
گشت چون این خبر قبل از خروج خان معظم از شاہجہان آباد بگوش افغانہ عفریت نژاد رسیدہ بود از اطراف و جوانب جمع آمدہ
در مقامے متعلق بہر آباد از دحام داشتند بعد رسیدن خان رستم نیز و نزدیک بمسکرا نا بلکہ از ابتدا سے نصفت سفر او مرستلا
فرستادہ استدعا مصالحہ و ترک سنازعہ بر تسخیر مراد آباد نمودہ راستے بودند کہ چنانچہ ماہ دوم با ہمدگر ملک را تقسیم نمودہ اوقات
سیکند را نیم شامہ بخیلہ لائق بحال خود اگر قیامت فرمایند ما ہمہ بطور ع و رغبت بان راستے و در لغویض آن ہلازان حاضریم اما آن
عالی ہمت بلند مرتبت راضی باین مسالہ نگشتہ برارادہ خود رسوخ و در زید افغانہ ناچار گشتہ با وجود کثرت قوم و حساب
نیا بر خوف شجاعت آن شیر مہیشہ ہیجا دست از جان شستہ لرزان و ترسان آمادہ کارزار آن ہریر شیر شکار شدند و صفوں
حرب از طرفین آراستہ بمقتالہ برخاستند قطب الدین محمد خان بہادر با وجود قلت اخوان و کمے سامان بمجہد مقابلہ مع بہادرا
جان یاز کہ زیادہ از دوسہ صد کس منبذہ اند پیادہ پا گشتہ نصیب نید و قہاسے دستی دما زار نہاد ہستی اکثر سے از آنا بر آورده
نمودہ کہ وہ ابنوہ افغانہ را گریز آیند و درین عرصہ بعد از گشتہ ہا پشتہ ہا بلند گرد آیند اما آن جماعہ پر کین بشاہدہ کثرت خود قلت
اخوان خان جنت مکان بہر صورت خود را سے نمودہ ہر جا قابو سے یافتند کین کردہ با تشیار سے بندوق و بان نہال وجود
رفقا سے محدود قطب الدین محمد خان را سے سوختند تا آنکہ آہستہ آہستہ چند نفر مجروح کہ زیادہ از ہستیت سے کس منبذہ اند
باقی ماندند و خان رستم نشان جراحت مشدودہ برداشتہ آخر الامر نصیب گوسے بندوق کہ بر سینہ سے کینہ اش پے در پے

نشت رشت ہستی در ان میدان مرد آزما از دنیا برست از جملہ رفقا ہم قریب مد کس گرد و پیرامون لاش غرقہ بخونش افتادہ جان شیرین
سجان آفرین سپردند و مورد ہزاران آفرین از لب و دہان دوست و دشمن گشتند وہ دوازده نفر از ان جملہ رفقا کے قدیم کہ دوسرے صد
کس بودہ اند در میان مجروح افتادہ بعد معالجہ چون صحت یافتند مدام الحیات محسوس و ہمکاران بودند اللهم اغفر لہم ما احسن جمع شدہ
والصديقين

ذکر جنگا میدان صفدر جنگ زیر قائم خان قائم جنگ بنگش بابا اولاد علی محمد خان روہیلہ بجیلہ و تزویر

وزیر الممالک صفدر جنگ کہ از بدلتھا اجتماع و اقتدار افغانہ در ان دیار کہ جوار صوبہ ابو دمنے پسندیدہ و ادھر عہد محبت شاہ چٹاچکند
داعیہ استیصال اینہا نمودہ پادشاہ را بر سر روہیلہ مذکور برد اما از فاق قمر الدین خان وزیر کار او خاطر خواہ صفدر جنگ بانجام
نرسیدہ و اینولا کہ خود وزیر و ظہیر سلطنت و علی محمد خان رہ سپردادے مدد گردید قائم خان پسر محمد خان بنگش را دلالت بانتراع
ملک روہیلہ مذکور از دست اولاد و اتبلاغ او نمود بلاحظہ آنکہ ہر طرف شکست افتادہ درستی خواہد داد قائم خان چہنم طع ہلاک
و مال اخلاف علی محمد خان دوفتہ آنہا را در قلعہ بداون محصور ساخت و عرصہ حس و حرکت بر آناتنگ گردانید سعد اللہ خان پسر
کلان روہیلہ مذکور کہ داماد حافظ رحمت روہیلہ و بجائے پدر مسند آرا کے ملک بود و دیگرے داماد دودند نیخان و ہر یک ازین
سہ داران ملک را بہ بہانہ حصہ دامادان خود منقسم ساختہ قابض و متصرف بودند اما ریاست کل تعلق اسعد اللہ خان داشت او
مع کل افغان و اتباع عجزنا فی از حد گذرانیدہ دقیقہ از الحاح فرو نگذاشت چون مسودہ منہ نیتنا دنا چار دل بمرگ و مدافعہ نہادہ ہم
ذی الحجہ سنہ یکہزار و یکصد و شصت و یک ہجری بمیدان برآمد وصف آفر گشتہ فوجے دو کواہے دریاچہ خشک پنہان ادکین
نشانید و با باتفی افواج رو بروے قائم خان رفت چون جنگ در گرفت غالبہ از طرف قائم خان کہ فوج سبیلے پایان و ریاست جمیع فوج
افغان داشت بطور رسید و سعد اللہ خان مع ہمسرایان بنا چارے و عیارے پشت بر جنگ دادہ عطفہ بخان از میدان نمود
جنگ کنان آہستہ آہستہ خضم را بطرف کمین گاہ کشید قائم خان مع سرداران ہم خان ظفر و بانو طاخوس شہنشاہے از خود بخیر در پی
گرینچگان مطلق العنان بجائے رسید کہ چند ہزار روہیلہ مع بان و تفنگ قاصد جان قائم جنگ پنہان نشستہ بودند و بخیر در رسیدن
بیکبار جنگ جویان پر کمین از کمین برخستہ قائم خان را بر شلک آتشبار بندوق و بان گرفتند و رہبان شلک قائم خان با کل دارا
نجاک ہلاک افتاد و ہمسرایان او ہم بیا رہا و فنا رفتہ فتح و ظفر نصیب سعد اللہ خان و دیگر اخلاف علی محمد خان گردید + +

ذکر وقائع سال شصت و دوم از مائے دوازدهم ہجری

روز جمعہ دوم ربیع الثانی نے نوروز شد و شب چار شنبہ بیت و نیم ذی الحجہ سنہ مذکورہ میرزا حسن برادر کلان صفدر جنگ
وزیر دیار پنہان رہیدہ اتالی ڈور در آخر ماہ رمضان ہمین سال علی امجد خان مع حرم را پاس لکے جہا لردار رحمت شد و روز دوشنبہ
چار ذی الحجہ (۱۲۶۰) ہجری کاشانہ دوست و با دراد مشغول بود بیک ناگاہ جمعت اللہ رفت و بعدین سال
احمد آباد سے ابرہیم بلامہر لکے کر گئی و سالہ ابلیح اخبار ہوئے

ذکر ویرانہ آباد شہرچہ تالوت ہلاک ہزار و جنگیدن بامیر ہلاک انجام میدن جہا لہ تقدیر خداوند علیم و قدیر

نصفه ماند که چون معین الملک پسر وزیر المملک قمر الدین خان از معین حیات محمد شاه یصوبه داری لاهور و ملتان سرافرازی یافت
به کامیابی خان مخاطب برستم خبک بهادر پسر روشن الدوله را مدد الملام خود ساخت و بر ترقی و تقوی مہمات آنجا سے پرداخت چون
هنوز تکیں در لاهور و استعداد اسباب حروب چنانچه باید داشت ناگهان در همین سال احمد ابداسے باز لشکر لاهور کشید و معین الملک
با او جنگ پیش آمد چون ہر دو چنان استعداد داشتند معین الملک خود با قفقنا سے سلاح وقت سلسلہ صلح چنانچہ اطمینان
ناکرہ فساد اصلاح وقت ابداسے ہم مقنن شمرده بدستور نادر شاہ زرچار محال تنخواہ کابل کہ بھارت از سیالکوٹ و اورنگ آباد
و گجرات و پیر و راست پٹیکش خود بذمہ معین الملک مقرر کردہ عطف اغنان بجانب کابل نمودہ

نہضت نمودن ابو المنصور خان صفدر خبک باراده انشراح ملک و دولت قائم خان از مادرو اتیاع او و افغانہ آشوب آہنگ

وزیر المملک ابو المنصور خان بہادر صفدر خبک کہ در ہر دو صورت فائدہ خود دیدہ بود بکجراستماع این خبر خواست کہ ملک
و مال نگیش از دست باز ماندگان آن دو دمان انشراح نماید بنابرین احمد شاہ پادشاہ را با نو گرفتہ از شاہ جهان آباد در حرکت
آمد و وزیر پادشاہ روز پنجشنبہ سلخ فرسے الحجہ سال مذکور داخل خیمہ گردیدہ در چند روز تا بکول رسیدند صفدر خبک پادشاہ
را در قصبہ کول توقیف فرمودہ خود بدریا گنج کہ فرخ آباد دار المملک نگیش بست کردہ از آنجا است رسید مادر قائم خان زن محمد خان
غضنفر خبک چارہ غیر از اطمینان ندیدہ بہلا رستم وزیر آمد و معاملہ بر شصت لک روپیہ نقد و جنس و انفصال یافت و با استعداد خان
نیز قلعہ ضاسے توپخانہ قائم خان و اقبال و اسباب او کہ بھارت بردہ بود مع نذرانہ در میان آوردہ و جہی خیر معلوم بر او ہم الزام نمودہ

ذکر وقایع سال شصت و سوم از مائت و دوازدهم حجہ

بعد انفصال معاملہ احمد شاہ از کول بدست خرامید و روز شنبہ سہیدیم ماہ صفدر داخل دولت خانہ گردید و روز دوشنبہ و از
ربع الثانی سال مذکور نوروز شد وزیر پیر اسے تحمیل نقد و جنس موعود ہما نجا اقامت و زیدہ ملک مقبوضہ افغانہ نگیش لفظ خود
در آورد مگر شہر فرخ آباد مع دوازده موضع کہ التماسے افغانہ مذکور از محمد فرخ سیر بود برادر قائم خان بجال و برقرار ماند و لیا
از ضبط و ربط محالات و اخذ اسوال ضبط قائم خان و نذرانہ کہ از او ادواتیاع علی محمد خان قرار یافتہ بود انفرغ نمودہ راجہ
نول آگاہی صوبہ خود را راتوق و خاتوق انجا نیز ساخت و خود معاودت نمودہ بحضور آمد

ذکر بحال احوال راجہ نول

او از قوم کاتیہ سکینہ کمرہ سر سے بایستب او اول ادنی ملازم وزیر بود از حسن اخلاص و نیکو خدمتے با پیر مداریج ترسے گزاشتہ
تبدیل سچ نائب مقتدر صوبہ گردید کہ سے از تھا ملازمتش بر تہ او سے یہ نول را مذکور جا بجا اعمال از طرف خود ضبط نمودہ
بلکہ قنوج را کہ جاگیر وزیر بود محل اقامت خود ساخت و فرخ آباد از آنجا بفاصلہ است کہ یہ است اکثر برادران قائم خان کہ از لہن
دیگر بودہ اند مع بعضی چلیہ اسے مستندش و قلعہ آلہ آباد مقید شد کنند و قلعہ سے یہ نول را سے امر افغانہ آن دیار از محمد نادر و نوہ
احداث فتنہ اسے بزرگ گردیدہ مادر قائم خان احمدہ این را کہ برادر ملاستے او از فرما سے وزیر بود پیغام سے اسے کہ اسے

افغانے نام پرت بر باد رفتہ اگر غیر تے داسے ہرچہ از دست تو بر آید دران قاصر نباید بود و افغانہ اطراف و جوانب را نیز سخنان میج
 غیرت گفتہ فرستاد آنها با ہمدگر ساخته و فکر آن شدند کہ بنیاد عمر و دولت نول را سے را بر انداختہ ملک خود را از ضبط او بر آرند
 نول را وزیر را برین اجرا آگاہی دادہ با جمعی کہ داشت از قنوج برآمدہ مسکر ساخت و گردش کرد و شکر بستہ مترصد وصول
 افواج وزیر کہ بہ کمک او تعیین شدہ بودند نشست روز جمعہ دوازدم شعبان وزیر الممالک صفدر خجک بہادر از پادشاہ جہان
 بر سر برائیلہ طرف شہر سر بریاسے جنماد اخل باغ گردیدہ مسکر ساخت و روز شنبہ بسیت و ہفتم ماہ مذکور نصیر الدین حیدر خان
 ہم زلفت خود را مع محمد علی خان رسالہ دار و غیرہ سرداران بکیم راجہ نول را سے تعیین فرمود و روز دیگر کیشنبہ بسیت و ہفتم بود
 اسمعیل بیک خان معروف بچیکہ کہ معتد علیہ وزیر بود مع راجہ دیبے دت فوجدار کول مرخص شد و با عانت نول را سے روانہ شد
 شش گروہ پیشتر رفت و احمد خان با جمعی کثیر از افغانہ مقابل نول را سے رسیدہ بنیامہا سے مصالحہ و استخلاص برادران خود بنا بر
 غافل ساختن او میداد تا آنکہ دہم ماہ مبارک رمضان روز جمعہ قبل از ورود افواج ملکی سواران افغانہ از یک طرف سنگر ظاهر شدہ
 از دحام آوردند و افغانان پیادہ از طرف پشت لشکر کہ توپخانہ مذاشت بد غناد اخل سنگر شدند راجہ نول را سے فوج خود را منع کردہ
 کہ سوار نشہ پیادہ پا حراست مورچال خود با نمانند افغانہ از عقب درآمدہ علی الخفہ بر خیمہ راجہ مذکور رنجتہ کارش تمام ساختند و غناد
 شوہر را بکیم دختر حاجی احمد برادر مہابت خجک کہ ذکرش در سونخ مہابت خجکی گذشت بجات کار فرما گشتہ بعد نول را سے
 شتافت و سردر پی او گذاشت و بسیار سے از بخباد اشرف دیگر کہ رفقاسے نول را سے دلازمان و وزیر اکثر سے از وطنین
 قضاات صوبہ اودہ مثل بکرام و غیرہ بودند جانب سارے نمودہ رھکار سے ملک بقاگردیدند و توپخانہ وارد و تمام تباراج افغانہ
 رفت این خبر بوزیر رسیدہ موجب تشویش و تشویر او گشت و ہدیرین سال ناصر خجک خلف نظام الملک آصف جاہ حیل طلب
 احمد شاہ تادریا سے نزدیک ابابہ قناد ہزار سوار جرار جلو زبرد را رسانید درین ضمن باز پادشاہ شقہ بدستخط خاص متضمن تمان
 نوشتہ فرستاد و نیز سطر خجک خواہر زادہ او در دکن ترم و وزیر بنابرین برگشتہ مگر کزد دولت خود شتافت و ذکر اول بعد نگارش
 احوال امر حضور مرقوم مے شود *

ذکر نصرت نمودن وزیر الممالک صفدر خجک مع دیگر امرا و افواج پادشاہ شکست
 یافتن از دست افغانہ بقدرت الہی و بعض سواران کہ درین سفر از قضا و قدر روی داد

وزیر الممالک ابوالمغفور خان بہادر صفدر خجک چون از دحام افغانہ و اہتمام آنہا در ہیجان مفاسد میداشت قبل از وصول خبر
 کشتہ شدن نول را سے با عانت اوقاصد شدہ سلخ شعبان روز شنبہ سنہ یک ہزار و یکصد و شصت و سہ ہجری از لشکر
 خود بحضور پادشاہ آمدہ مکرر رخصت شد و پنجم الد و محمد اسحق خان بہادر و میر قیاب رعنا الد و قمر الدین خان و غیرہ امرا و
 افواج پادشاہ نصرت و وزیر تعیین شدند حسین رخصت بوزیر الممالک سپرد و شمشیر و بار گھل و بسیار چہرہ ہاسے دیگر از فرط مہربانی
 و رقت شان او مرحمت شد و پنجم الد و اسحق خان بہادر را فتح بیچ و شمشیر و میر بقا رافع بیچ عنایت گشتہ متعین وزیر شدند
 او با افواج ملازم خود و امرا سے متعین قریب دو منزل در سہ چار روز از دار الخلافت بیشتر رفتہ بود کہ خبر مذکور شنید و قصہ
 مارہرہ توقیہ فرمودہ با خیمہ را افواج دیگر فرمان داد و الد مرحوم را کہ بعد معاودت از بریلہ و ترک رفاقت غازی الدین خان
 فیروز خجک رفیق خود گردانیدہ حکومت پارسے پت و غیرہ سجدہ کمال خالصہ شہ لیفہ عنایت نمودہ بود و نیز طلب دشت و قلمک

در بانگات مارہرہ مقامات نمودہ زیادہ از ہفتاد ہزار سوار فراہم نمود درین عرصہ ساخنہ غیبیہ رویدادہ

ذکر تباراج رفتن قصبہ مارہرہ و قبلا گشتن نجبا و اشراف آنجا بذل اسرناموس و اطفال محض قضا و قدر ذوالجلال

چہرہ ماہ مبارک رمضان سال مذکور ساربا از نوکران مغلی درخت دروازہ غنایت خان کہ ملازم وزیر از توطن آنجا بود برید غنایت خان با عہدہ آنکہ ملازم سرکار وزیر بہت ساریان را تادیب نمودہ گوشتال بواسطہ داد ساریانان دیگر نیز آنکسے خود جمع آمدہ نہریا نمودند چون از جملہ جامعہ داران مغلیہ بود ہمراہ میان خود را فرستاد کہ غنایت خان را گرفتہ بیارند جامعہ سوار و پیادہ ہمراہی از خانہ غنایت خان دویدند دیگر جامعہ مغلیہ را گمان شد کہ براسے غارت قصبہ مارہرہ حکم وزیر صادر یافتہ تماشے افواج مغلیہ تیار شدہ وقت عصر بود کہ بر قصبہ مذکورہ تاختہ در طرفہ العین با خاک برابر ساختند و غنایت خان و پسرش را کہ جوان نوزدہ سالہ بود بجان کشتند وزیر بچہ استماع نصیر الدین حیدر خان را فرمودہ تارفتہ رود خبر گیر دو لستچیان را متعین نمود کہ غارتگران را باز دارند اما تا اینہا برسند و نندیدہ نمودہ مردم را متعین سازند کار از کار گذشتہ علیہ بر باد فنا رفتہ ناموس اکثرے از سادات و شیوخ و کنبہ و غیرہ شرفاے آنجا بکسے اسیرے مبتلا گردید و اسباب خانہ آنہا تباراج رفت نصیر الدین حیدر خان تمام شب محنت کشیدہ جمیع نوامیس شرفادغ بار از خیمام ملاعین غلیبہ بر آورده در خیمہ علحدہ کہ وزیر براسے آنہا برپا کردہ بود فراہم نمود و تمام شب وزیر برین ماجرا مہول اکثر زار زار گریان بود و طعام نخورد و از اول طلوع صبح تا وقت شہراق ستورات مذکورہ نجبا نہاسے خود رسیدند و اطفال کہ مغلیہ آنہا را در بار و بنہ خود و گودالما کندہ دران آفکندہ از بالا بخار و خس پوشیدہ پنهان کردہ بودند بہر سانیدہ بہ پدر و مادر آنہا باز گردانیدہ آن روز دران قصبہ و سیدان ہنگامہ عاشورا و آشوب طامتہ الکبرے بر پا بود وزیر مبلغے لیسیر مردم شہر فرستاد اما اموال لا بچہ اخبارت رفت و گذشت آنچہ گذشت مردم از بہان زمان بہتضا بیت مشہور سعدے بقتیت آتش سوزان نکندہ بکشدہ آنچہ کندہ و دود دل درد مندہ سے گفتند کہ فتح وزیر نخواہد شد وزیر بعد اطمینان از جمیعت فوج و سباب از مارہرہ کوچید و پشتر رفت

ذکر جنگ وزیر با احمد نیکش و دیگر افغانان و شکست فاحش خوردن باوجود وفور فوج و سامان و مقتول شدن نجم الدولہ و نصیر الدین حیدر خان میدان

چون عسکریں نزدیک بہم گردیدند شب بیت و دوم شوال سال مذکور وزیر با والد مرحوم کہ مقدمہ افواج نجم الدولہ محمد سہتی خان مقرر شدہ بود در حکومت بیٹے با افغانہ و در و نیلہ جنگیدہ از منع حرب آنہا مطلع بود و ہتیار نمود و الی معر و منہشت کہ اینہا طلب کلمین کردہ و غفلت از طرفے سریرے آرند و اتفاق شور و ہنگامہ نمودہ سے ریزند دران وقت اگر ثبات قد سے لعل آبد باز پایدار سے نمی توانند و مغلوبے شوند بنا برین فوجے را از غلیبہ کہ اولوس جناب عالی اندلعدہ سے جاریہ ر کس میش روی فیل سوار سے خاص مع بندوق و جزا سپادہ پا باید داشت کہ وقت آشوب در حضور پایدار سے کردہ بنیر شلک جزا تر افغانہ را بکشد اسمعیل بیگ خان عجب کار فرما گشتہ گفت اسے صاحب فرواہ بنید کہ انشا اللہ تعالیٰ چہ سان احمد خان را مع اتباع او بکوشہ کمان گرفتہ سے آرم والد خاموش ماند چون صبح و مید بعد از فراغ از نماز روز پنجشنبہ تاریخ مذکور وزیر افواج را آرہستہ و در طرف

و جوانه لعل و آشته و توپ خانه را جابجا پیش رو گذاشته قدم قدم روانه گردید پاسه از وزیر آمده مقابل فینتین روسه داد و توپ اندازسه و تیر و تفنگ افگنی شروع گشت راجه سو جمل جا که در میمنه وزیر متصل مقدم بود و اسمعیل بیگ خان که در مسیر کدک برافغانه مقابل که رستم خان و غیره سرداران مستقر بودند تاخته دود از نهاد آن جماعه بر آوردند و خنک صعبی روسی داده شش هفت هزار سوار جرار افغانه در میدان کشته افتاد و بقیه اسیر را چار و ناچار عمار فرار اختیار افتاده به نیت نیتند راجه برج اندر مندر رها کردند و جمل جا که اسمعیل بیگ خان مسافه در تقاب فراریان پیوده از وزیر اندک دور تر گشتند و وزیر علی التواتر توپ و جزا مردان بدو و ملک آن هر دو دست فرستاد تا پیش رو اوزالات مذکوره خاسه گشت و آفتاب شروع بزوال نمود و فرموده والد فقیه ظهور یافته افغانه کمین که احمد خان هم در میان آنها بود نماز ظهر گزارده از طرفیکه مرز زرت حاجب بود نمایان گشت و خنک شروع گردید بحکم قضا که مکار خان بلوچ که کوه جدار گرد شا هجیان آباد و متصل بمقامه فوج وزیر بود و خنک سه کرد تا بصدات بان اندازی پیاوگان رو هیلد نیارده رو بفرار نهاده می گویند سازش با احمد خان بنگش داشت علی ای حال افواج مغلیه صورت شکست و آئینه میدان دیده اکثری را پای ثبات لغزید و وزیر الممالک علی الفور محمد علی خان رساله وار و سید نور الحسن خان جماعه دار ملک اسرار ملک سیر اول فرمان داد هجوم افیال و سپاه مانع گذشتن این هر دو گشت اما بهر صورت سید نور الحسن خان مع جمیع برادران و عبدالنبی حیلک علیخان مع همراهمان فزود که در آن وقت بهیئت مجبوسه صد سوار فرستادند و در صفوف را شکافته خود را بفوج مقدمه انجمن رسانیدند چون مغلیه بے خیرت را کار فرما گشته رو بفرار نهاده بودند و موصول خان مذکور ملک آنها سو دسه نداد سید نور الحسن خان و عبدالنبی جمع بجانب چپ نموده دیدند که قریب هزار پیاده و بر پشت آنها سواران از طرف مسیر به شکل مخروطی می آیند و توپخانه چون ملک سیر اول رفعت آن طرف بسیار کمتر بود فوج مذکور بے آنکه صد گشت نزدیک سید نور الحسن خان و برادران ایشان دست بقبضه ملک نهان برده تیر اندازی و برق اندازان سمرای عبدالنبی خان شملکی نمودند جمعی از طرف افغانه بر خاک میدان غلطیده و اندک پیچی خورده باز خود استقامت داده بوقت نمودن راه فرار و فوج وزیر گشت و یافته کمتر کسه را پاسه ثبات قرار بر جا نموده بود نصیر الدین حیدر خان بهرقت خاله زاد وزیر چون شیر خشتناک اما با معبود از زفقار انو افغانه بے باک حمله آورده خود را بطلب آتانه و هفت کس را بدست شمشیر خود از هم گزینانیده بسیر لاند زار باریستان آخرت شتافت افغانه بنور الحسن خان محمد علیخان سید محمد علیخان و زخم تفنگ بر سر است رسیدن نور الحسن خان حاضر از هماسه شمشیر برداشت و میر علم جمعی متخلص برسا و میر عظیم الدین از سادات حاکم ام دین وقت بر اثر نصیر الدین حیدر خان رهکار اسه عالم بقا گردیدند و افغانه قیل و میر را احاطه نموده اندک استند که کیست قیل بان بر خیم تفنگ مقتول گشت و میر از علی تقی اتالیق شجاع الدوله پیش که در خواسته بود زخم تفنگ برداشته کناره گزیده و وزیر را نیز زخم تفنگ به کله آمده غشی عارض گشت و بهوش افتاد اما چون بهودج بر سر خه و جنگ بود از دیگر جراحات محفوظ ماند و از بهودج غیر از سر چیزه بے نظرسه آمد و در غشی افتاد آن هم غیر مرعه بود افغانه بهودج مذکور را خاسه داشتند گذشتند و بر سر اسحق خان رفتند نجم الدوله با ملک بلند گفت که منم ابو منصور با جمیع کثیر چون شمشیر جوهر شجاعت در میدان مردان ظاهر نموده پاسه ثبات و قرار بدلم جان فشانی عروج نمود چون تمام فوج ناموس و همت مرداننگ در باخت سید نور الحسن خان و محمد علیخان سیر شته نمک حلاسه و بخت از کف نداده خود را تا بوزیر رسانیدند وزیر ملک نوختن شادمانه فرمود تا پریشانی مردم به جمعیت گردید لیکن سو دنگه و وزیر ناچار مع محمد علیخان و نور الحسن خان و چند نفر مغل مسند وستانی که زیاده از دود و صد سوار نخواهد بود ابدل شکسته و خاطر خسته از میدان برگشت و الدمر حرم بعد گشتن وزیر و جمیع منیر و کبیر از میدان جمع نموده بعض توپ خانه وزیر که لیاقت همراهم گزین داشت و مردم متفرق مؤت الحواس افراهم

آوردده باخود آورد وقت شام وزیر باره رسیده بنور الحسن خان فرمود که اسباب تمکید زخم بهر ساند خان مذکور حاضر ساخت و آنرا بکار
بعل آمد و الد مرحوم نصف شب در انجا رسید وزیر صبح از باره کوچ نموده پیشتر آمد و امیدوار که از دود لشکر وزیر را مغلیه بی غیرت از وفا
و آدمیت دور تاراج نمودند آنچه باقی ماند از دست گنواران و دهاقین راه لغارت رفت اما از باره صورت جمعیتی رو کرد و
کوچ بکوچ قطع مسافت بعل آمد و بیت و نیم شوال سنه مذکوره وزیر یارب دریا کے جناس تایل بهیله که معروف بشا جهان آباد
است رسید +

ذکر احوالیکه در صوبه اوده و آلہ آباد بمشیت خالق عباد و بلاد گذشت + + +

احمد خان را بعد شکست دادن وزیر مواسی شخیر سر دو صوبه اوده و آلہ آباد در سپهر پیر محمد خان سپر خود را ضبط صوبه اوده و مقبر
نمود و خود را صاحب مستحکم قلعه آلہ آباد از دست بقا الله خان و علی خان غیر و آلہ اغشا پنهان گردید بقا الله خان سپر محمد خان
است که برادر حقیقی عمده الملک امیر خان بود و از عهد عمو سے خود امیر خان عمده الملک ابو جبار سے کوڑه و در همین صوبه آلہ آباد
گذرانیده درین آوان صفدر خشک رفیق و صدیق خود گردانیده بود که این سانچہ رو سے نمود خان مذکور علی خان که از
اتباع سید محمد خان نائب صوبه آلہ آباد ملازم عمده الملک بود بیاس غیرت و نجابت خود اطاعت بنگش ننگ عار خود شمرده چون از
عمده خشک میدان بر آمدن نمی توانستند در قلعه آلہ آباد بر رو سے احمد خان بنگش بسته بعمار نا کو تخت حصن جتند و برگنگا پیل باین قلعه
بسته راه رسیدن مدد و رسد مقرر کردند و هر دین عرصه راج اندر گر که از فقر سے سنیا سے مهادیو پرست و عجب صاحب جرات
اندرک نمی مکنی بود و بر کپر شش معبد پراگ آلہ آباد در پاس قلعه آلہ آباد مجاورت داشت مکرهت برفاقت وزیر بسته بے اذن و اطلاع
اوبایمانت بقا الله خان و غیره متوسلان وزیر پر دخت و هر چند مردم و نیروی کالت باقامت در قلعه نمودند قبول نکرده بیرون
حصار مستعد و تیار سے بود و روز سے دوسه بار قابو دیده بر مادیانها سے بادیا سوار گشته برافولج افاغنه خود را مع معدود
از چلیه هاسے زو و کارا اکثر مخالفان ساخته و مبارزان را بر خاک هلاک انداخته سالها و غامها بجاسے خود آمده سے نشست این محام
بقبل انجا سید و پانید ار سے شالیته از بقا الله خان و دیگر مستحصنان و راج اندر گر گساین بعبور رسیده احمد خان کا سے باز
از پیش نبر و مگر شکران او که همه افاغنه بے باک و رو بهیله هاسے سفاک بوده اند تمام آلہ آباد را که بیکه عظیم ان فی است از دغا
خلد آباد تا زیر قلعه سوخته غارت کردند و چهار سیر از مسوره بنجا و ناموس شرفارا اسیر بردند مگر دایره شیخ افضل آلہ آباد سے
و محله دریا آباد که سکنه انجا همه افاغنه اندر محفوظ ماند و هنوز علی احمد خان درین دو صوبه درست نه نشسته بود که آمد آمد وزیر شمر
گرفته احمد خان دست پاچه گشت و از محاصره قلعه برگشته بملک خود که فرخ آباد است شتافت + + +

ذکر سواخیکه در نواح مضافات اوده و لکنئور و داد و عقد هایتکه از دست جرات و ناخن شمشیر شیخ معز الدین خان بجا در کشاد + + +

احمد خان بنگش چنانچه مذکور شد بعد غالب شدن بر وزیر خود باره شخیر آلہ آباد شتافت و سپر خود محمود خان را بشخیر
اوده و لکنئور و مضافات آن برگاشت محمود خان حسب الامر پدر بال لشکر و حشر از جاسے خود جنبیده شانزدهم جمادی الاول
سنه اربع و ستین و مایه بعد الالف در سواد غریبے بگرام فرود آمد افاغنه هراسے او بمقتضای طینت خود دست و پا
بگرفت

بر سکنه قبلیه مذکوره دراز کرده چند کس را از سخته نمودند مردم آنجا بهم که همه اشرف و سپاسه پیشه اند چند کس از افغانه را مجروح ساخته قریب ۱۰۰ و صد کس را بر دارانم رفوع و مواسسه لشکر را غنیمت بردند محمود خان با قفقاس طبعیت افتاد و غرور تسلط و جواسنه باتامه فوج تیار شده شهر را فرو گرفت و داروده تاراج آنجا نمود مردم قصبه محله بجله و کوچ بکوچه استحکام کرده مستعد دفاع شدند مشایخ و معمران قصبه که با احمد خان رسلطه داشتند واسطه اصلاح گشته فتنه برافراشته را خوا بایند محمود خان خود لطف بهما بجا نموده یکس از اعیان یا اقوام خود را با بیست هزار سوار و پیاده لطف لکنو روانه کرد و او سر داسه رایع پنجه از کس لکنو فرستاد و سر دارنده کور خود بیرون شهر اقامت کرده که کو تو اسه بر اسه شهر معین کرده فرستاد شهر از عمل صفدر خنک خاسه بود و متوسلان صفدر خنک بجهود استماع خنکست خوردن او همراه بقادر افغانه که در آن اوان در لکنو بود از آنجا برآمد به پنجاه چار اله آباد رفته بودند اکثر مغلیه اموال خود را امانت در خانه شیخ معز الدین خان بهادر که از جمله سرداران شهر و دیرینه متوطن آنجا است گذاشته هر یک به اسمنه در رفته بودند هر چند خیر طلبان بمغز الدین خان ممانعت می نمودند که مال مغلیه در خانه داشتن موجب دعوای افغانه باشد اما است خان مرقوم از فرط جوانمردی لشینه مردم و مال آنها را در پناه خود جاسه می داد و کو تو ال آمده در شهر تعدی افغانه را مغز الدین خان بهادر با قفقاسه اصلاح وقت بدیدن سردار افغانه رفت تا اگر تواند رفع بدعت کو تو ال آنها نماید سردار افغانه احترام خان مرقوم نموده حکم امان بشهریان داد و درین ضمن یکس از مفتریان فتنه پرداز بحضور سردار رفته ظاهر نمود که کو تو ال شما را مردم شهر زده و بے آبرو نموده بیرون کردند مغز الدین خان گفت که از شهریان کس را بجال چنین تهمینست من می روم اگر کس مصدر رشو سخته گشته باشد او را بسز خواهم رسانید و علی الفور خصمت گرفته بشهر آمد و دانست که امان افغانه اعتماد داشت و کو تو ال از زالت خود باز نمے آید شرفا و نجبا کس شهر را طلبیده گفت که این جماعه بد عهد و سست پیمان اند و اطاعت اینها ثمره غیر از خفت و خواری نیست باید با هم اتفاق نموده اینها را بر نیم و بر ایم اکثری ترسیده امتناع نمودند و بعضی از ارباب غیرت را بمغز الدین خان بهادر در پسندیده اتفاق در زیدند ازان جمله قربان علی خان چودهری بعض محاللات آنجا با خان مرقوم متفق و همداستان گردید مغز الدین خان بهادر زیور خانه خود فروخته تلیل و سیه بهم رسانیده و شیخ زادها کس شهر را جمع نموده فرمان داد که کو تو ال را گوشمال داده بدر کنند حسب الامر او بلبل آمد و منلی را لباس منلی پوشانیده در خانه خود نشاند و مناد کس صفدر خنک در شهر گردانیده ظاهر ساخت که این منلی کو تو ال صفدر خنک فرستاده اوست و یک علم سربنجام حضرت صاحب الامر علیه السلام بر پا کرده از مردم زیران علم عهد رفاقت سگ گرفت سردار با شتهار این خبر در سیدن کو تو ال از حضور بانج هزار کس مستبک گشته بداعیه تاراج شهر لطف اسمعیل گنج مشرقی شهر منگامه آرگشت شیخ زادها قریب دو صد کس به افغانه و شتافته لطف دریا کس گوسنه خنک عظیمه نموده افغانه را اگر یزایند سردار دیگر که پانزده هزار کس با او سواسه این پنجه از کس بودند بجهود شنیدن این خبر گر بخت تو بچانه و سباب و رخت افغانه بدست شیخ زادها افتاد محمود خان که بر معبر بها بپا سوه بود اراده نهضت این طرف نمود مغز الدین خان بهادر بنجام فرستاد که از مردم شتاهام قس بلبل آمده باین حالت رسیدند سن بملاقات شتاهام اظهار بعضی مشوره هاسه ایم چند کس توقف نمایند او هانجا سکونت داشت که فراریان بلشکرتش رسیده شجاعت مغز الدین خان و شیخ زادگان و ضرب دست آنها که خورده بودند ظاهر نمودند درین عرصه مغز الدین خان بهادر هم فوجی آراسته عازم لشکر محمود خان گشت چون مغز الدین خان نزدیک رسید محمود خان نیز ترسیده راه فرار پیچود و مغز الدین خان بهادر قوت یافته جمیع حال افغانه را از حد و صوبه اوده بیرون و آن نواح را از لوث وجود فرقه مذکوره

مصفا ساخت و فرمان داد کہ ہرچہ این جماعتہ رایانہ بکشند و برانندہ

ذکر آراستن وزیر الممالک از سر نو افواج و سباب ظفر یافتن براحمد خان بنگش بتبایدرب الارباب

وزیر الممالک صفدر خجک ہنوز بٹہ جہان آباد نہ رسیدہ بود کہ خبر شکست او در دار الخلافہ شہرت یافت امرک سناق و بادشاہ احمق و مادر او و جایدید خان مخاطب بنواب بہادر کہ مختار حرم ہمسرا کے سلطانے و بانے مبنائی سلطنت و رکن عظیم دولت گشتہ بود و ز فکر ضبط خانہ و اموال صفدر خجک افتاد و اتفاق باطن اینہا اندکے کل کرد اما از سطوت او اندیشیدہ انتظار خبر تحقیق می کشیدند چون شنیدند کہ زندہ است و نزدیک رسیدہ منتظر وصول و مشاہدہ احوال او شدند تا آنکہ در رسیدہ و مشاہدہ منافقان گردید کہ ہنوز از عہدہ او بر نیستہ توان آمد ز نش کہ دختر بریان الملک بود و شعور و جرأت عجبی داشت قبل از ورود و شوہر سپرد و اتباع و نواب را امر بجزم و ہوشیارے و استقلال و آراستن افواج و اسباب نمودہ مستقل مستقر ماند چون صفدر خجک رسید ہشتام کوک اتفاق از امر او ارکان سلطنت فرمودہ و حرکاتیکہ در غیبت او نمودہ بود و شنیدہ بنواب بہادر جایدید خان و مادر پادشاہ پیغام فرستاد کہ ہنوز مردہ من بر زندہ دیگران باراست و کج باختن با من دشوار ہر دو عذر خواہیہما نمودہ خوشنودش ساختند و وزیر تدبیر تقاضا و متباخصم و گوشمال آہنا پیش نہاد خاطر ساختہ در فکرش افتاد و با کارویدگان ہشتارہ آغاز نہاد خالو حیا بندہ سید عبد العلی خان بہادر را کہ درین ایام ترک رفاقت امیر الامر اذو الفقار خجک نمودہ بشاہ جہان آباد از اجیر رسیدہ وزیر را دیدہ بود و آمد و رفت پیش او مے نمود و ذکرش در بیان احوال ذوالفقار خجک آمد نیز مخاطب اختہ مشورہ پرسید او در معرفت داشت کہ فوج خود سابق ہم کم نبود و الحال ہم باقیال وزیر ہر قدر کار باشد میسر مے تواند شد اما سرداران جنگیدہ کار آزمودہ بر رفاقت خود باید گزیدہ پرسید کہ کیانند زنان باید داد گفت انجہ بالفعل فقیر را معلوم است راجہ بخت سنگد و سرداران مرہبہ لیاقت این کار دارند پسندیدہ را بجہ کل کشور وکیل مہایت خجک و راجہ چمن نار این وکیل خود را فرستادہ ہو لکر مہاروجی پایا پد رجنکو را کہ ہر دو سردار عہدہ مرہبہ بودند طلب داشت چون حاضر آمدند و جسے لائق بر اسے آہنا مقرر و با خود متفق گردانید و راجہ سورجمل جاٹ خود نیز سابق شریک و رفیق او بود ظاہر پا نژدہ ہزار روپیہ یومیہ جاٹ و بیست پنج یا سہ پنج ہزار روپیہ یومیہ سرداران مرہبہ قرار یافت و از سر نو توپ و بانہا و جمیع اسباب و مایحتاج حروب و امارت بشیر از پیشتر مہیا و امانادہ ساخت الحق عجب اتعداد و اقتدارے داشت کہ کم کسے بجاہ و چشم او الی یو منانہا مشاہدہ شد اگر دیکسے بجاسے او مے بود بعد چمن صد کہ عظیمہ البتہ خود را مے باخت و نمی توانست کہ از سر نو خود را بیاراید و از عہدہ اسے کوے خجک برآید القصۃ تیبہ خود درست دیدہ در او امل جمادے الاولے سنہ اربع و سینین و ماتہ بعد الالاف از شاہ جہان آباد برآمدہ با کبر آباد رسید و اول افواج مرہبہ را کہ بسیت ہزار سوار بود و بر شادل خان افغان کہ از طرف احمد خان حاکم کول و جالیس و غیرہ بود فرستاد فوج مذکور جہا را جہو نمودہ بر سر افغان مرقوم چون بلاسے ناگمان رسیدہ بے خبر بر اقاقت شادل خان گرخت و جسے کثیر از افغانہ قتل و اسیر غنام بسیار از قبیل اسپ و فیل و غنام و اسباب دیگر بدست مرہبہ آمد احمد خان باستماع مقہورے افغانہ و فرار شادل خان از محاصرو قلئہ الہ آباد کہ تا چار ماہ محصور داشتہ سعی در تخیر آن مے نمود تا چار دست بردار شدہ بر جہل استعجال با جمعیت قلیل نفخ آباد رسید افواج مرہبہ کہ مقدمتہ الجیش وزیر بود چپا و سے نمودہ خارج فرخ آباد را قتل و غارت نمود احمد خان فرصت یافتہ بحسین پور کہ از فرخ آباد سہ کردہ بر لب دریا سے گنگ واقع است آمد و مورچال قائم کردہ ہما دہ خجک شد بسببش ہما نا آنکہ چون کیل فرس

گنگا و آن طرف ملک رو سیل هم بود و رسد اجناس غله و دیگر گونه امانت از آن طرف می توانست رسید مرسته فرخ آباد و مکران خا
 یافته خاطر خواه اسیر و غارت نمود و غیرت الهی قصاص اله آباد بطور رسانید درین غارت نقود و اجناسی که در دست مرسته
 افتاد و محاسب اندیشه در احصای آن اباسمی نماید از آن جمله بود یک جنس قماش شانزده ملک روپیہ متعاقب و زیر مع راجه
 سورج مل جات هم عنان ریز رسید و احمد خان از سر سه طرف حسین پور محصور گشته تنگ آمد و توپ و بندوق از طرفین سرگرم
 کار خود بود چون با فاعنه را غله و کاه و دود از طرف گنگا بر گشتی می رسید وزیر المملک بسید نور الحسن خان بلگرامی حکم با حصار
 کشتیها و تانکیده پل بستن از سفاین برد و یا فرمود محمود خان سپهر احمد خان آن طرف دریا بنا بر نوا حمت پل بستن قیام نمود
 چون کشتیها با هتاهم جماعت و از بند کور پائین رام پور که از قنوج دوازده کوه است فراهم آمد سر داران دیگر مع توپها سکه پل در
 بسیار با عانت سید نور الحسن خان متعین شده دوم جاد سالی الاخر سالی مذکور سیل مستحکم بر روی دریا قائم شد
 محمود خان هر چند خواست و دست یازد که پل را بر هم زند از شلک توپها که متواتر بر شکر او گوله گله بارید نتوانست که بس
 پل نزدیک شود صبح آن که روز دوم از ترتیب پل بود سعد الله خان خلف علی محمد رو هیله با جمعیت فراوان ملک
 احمد خان رسید افواج وزیر عبور گنگا نمود احمد خان پایدار سکه در مورچال مناسب حال ندیده با سعد الله خان پیوست
 و خبک عظیم با فاعنه و افواج وزیر و روی داد یک طیف مرسته از گنگا تا زبالا پیر و از فاعنه بر بست و از طرف دیگر جات
 از شلک نید و قها سواران آراسته خود و دوازده دمان افغان بر آورده پشت و کمر آنها شکست آخر الامر احمد خان
 و سعد الله خان تاب نبرد و نیاورده از معرکه کارزار بنا کام بدر رفتند و نیم جان بهلاست بردند اما قریب ده دوازده
 هزار افغان مقتول و مجروح و اسیر و دلیل شدند و ایال و اسباب و خیام و افراس و فروش و رخت فراوان از آن
 جماعت بغنیمت لشکر یان وزیر درآمد افواج وزیر المملک در قاقاب فاعنه و آهنا تا دهن کوه مداریه که شعبه السیت از کوه کمانون و
 جنگستان صعب المسالک و اردو عنان باز نگرفتند و فاعنه در آن صحرای محصور افتاد هزاران کس از آن جماعت ببدی آب و هوا
 و قلت اسباب غذا و بصرای عدم شتافتند دیگر افواج وزیر تمام قلمر و کل فاعنه را لکه کوب حوادث و پاسی مال سندا اقبال
 گردانیده دقیقه از نوب و غارت فرو نگذاشتند و میر غلام نبی متخلص بحب بلگرامی در خبک مذکور شباعره موزون آن آخرت
 رفت چون این خبک امتداد یافته بود مرسته چا و نه برسات در ملک فاعنه کرد و وزیر در جلد و سکه این جانفشانی
 مرسته را از سر حد کول و جالیس و مکر و فرخ آباد و قنوج تا کوره جهان آباد غنایت نمود آخر الامر فاعنه مضطر گشته در بنا
 مراتب عجز و انکسار مرسته و غیره را دسات و وسایل گردانیده هر قسم که رضا و وزیر بود پذیرفته نفوس خود را از هلاکت باز
 خریدند فرخ آباد و غیره محالات شانزده لکه روپیہ با احمد خان و غیره اخوان و اولاد بنگش مرحمت شد و دیگر محالات اخلاف
 علی محمد خان بطور مال گزار سکه پیر و آهنا شد و بعض محالات بنگش ضبط سکه کار وزیر و بر خه تفویض مرسته گردید چون
 نواب وزیر را ازین مهم فراغت میسر آمد در سواد صوبه اوده پر تو و و داخلند تا بنبارس بنا بر بعضی وجه نزول و اجلال نمود
 و در قطع این مراحل پرستجی پت زینبیدار پرتاب گده را که دم اخلاص با فاعنه زده بود و بعد طفر یافتن وزیر بکار متش
 آمد علی بیگ خان بنی قحی سب الامر وزیر ازیم گذرانیده

ذکر نصرت و نایب الامرا بجا در وقت جنگ بطرف کابل

مسو بامیر که اول بوزیر المملک صفدر خجک عنایت شده بود با الہ آباد نبایر قرب جواریہ اودہ تبدیل یافتہ الہ آباد وزیر
 و اکبر آباد و امیر الامراء ذوالفقار خجک مرحمت گردید و در سنہ احدی و سستین بمائتہ بعد الالف اول سال جلوس
 احمد شاہ راجہ بخت سنگہ را شہور کہ فی الواقع در عہد غیش از جمیع راجہاے راجپوتیہ ممتاز و بہ حرمت و دانش در شہنشاہ
 و اقران خود بی نظیر و انباز بود ارادہ انتزاع ملک سور و شے آبادی خود کہ عبارت از جو دھ پور و میر شہ است از دست
 راجہ رام سنگہ پسر ابھی سنگہ برادر زادہ خود بحضور پادشاہ آمدہ ذوالفقار خجک را ترغیب رفتن بصوبہ حمیر برک غرض خود
 و در ضمن آن اظہار بند و بست آنجا نمودہ خود بناگو کہ دار المملک او بود را پس شدہ بود ذوالفقار خجک بامید رفاقت و اعانت
 او در او اخر سنہ یک ہزار و یک صد و شصت و دو ہجری بے باہار دہ پانزدہ ہزار سوار و سرداران نامدار مثل علی رستم خان
 برادر زادہ میر شرف مشہور و حکیم خان خوشگی معروف و فتح علی خان پسر ثابت خان حاکم مشہور کول کہ اخر خطای ثابت علی
 یافتہ بود و محمد شجاع خان و سید عبدالعلی خان بہادر خالو کے فقیر کہ بعد برآمدن از قلمر و مہابت خجک چنانچہ خانہ دقلع
 نگار در دفتر دوم اشعارے بان نمود چون بشاہجہان آباد رسید ذوالفقار خجک باز و سہ تمام رفیق خود گردانیدہ سالہ
 سہ چار صد سوار دادہ بود و دیگر اسباب ریاست مثل افراس و انبیال و غیرہ ہمہ از دولت رفاقت مہابت خجک مییاد
 و میر علی اصغر کبری کہ ذکر او در ضمن احوال مہابت خجک گذشت و مبارز خان و غیرہ ہم برآمدہ ایام عاشورا کے محرم زاد
 قصبہ پاٹو دہی گذرانید و شروع سال شصت و سوم از ماہ درازدہم ہجرت از آنجا کوچیدہ و موضع نیم رانے کہ در علاقہ جات
 و راجہ سورجمل قلعہ محقرے از کل در آنجا ساختہ معدودے از ملازمان خود را متعین آنجا مے داشت منزل نمود فوج مقدمہ
 افواج امیر الامراء با قلعہ مذکورہ پیچیدہ مردم راجہ سورجمل را بد رکزدند و امیر الامراء ایلہ ہین قد خوشنود گردیدہ شادیا نہ
 نواخت و داخل خیام گردیدہ در آن منزل مقام نمود چون صبح ازادہ نار لول نبایر تہیہ رفتن حمیر بود بارونہ روانہ قصبہ
 مذکورہ گشت بعد سوارے امیر الامراء کہ فکر صحیح و راست داشت فسخ ارادہ حمیر و تہیہ بند و بست صوبہ اکبر آباد کاوش
 باراجہ سورجمل جات در خاطر سہ برزہ سوخ یافت و ہما آنجا سرسوارے علی رستم خان را کہ سردار و ہزار سوار و ہزار اول بود
 و فتح علی خان خلف ثابت خان را کہ با ہفتصد سوار رفیق و ہمچنان علی رستم خان و ہزارو کے بود و حکیم خان را کہ با دو
 سوار رفیق و صاحب ہیمہ و مبارز خان را کہ با ہمین قدر مردم صاحب مسیرہ و سید عبدالعلی خان بہادر شجاع خجک و مسیرہ
 علی اصغر کبری را کہ مخاطب بختار خجک و چند اول مقر بودند طلبیدہ بزم ہنشاہ آر است ہر چند ہمہ سرداران باتفاق
 عرض داشتند کہ کاویدن با جات مناسب نیست با بخت سنگہ چنانچہ وعدہ بود و او ہم روانہ شدہ عنقریبے رسد باتفاق
 اول از بند و بست حمیر انقراغ باید نمود فوج ہم تا آن وقت تجربہ با می خجک مامصل کردہ دیر خواہد شد بعد از آن باتفاق
 بخت سنگہ و دیگر راجہ ہاے آنجا بند و بست اکبر آباد و تہیہ سورجمل جات با حسن وجہ توان نمود آن جاہل خود را کے
 ہرگز نہ پذیرفت و ابرام تمام در کاوش با جات نمود و فتر سواران را فرستادہ بارونہ خود را باز پس طلبیدہ سرداران ہم ہماچار
 حسب الامر بارونہ خود را طلب داشتند نصف روز برآمدہ چون بارونہ مردم رسید از ارادہ نار لول انصراف نمودہ لبرے
 سو بہا چند منزل کرد و شب در آنجا آسودہ صبح فتح علی خان را با مردم اردو و عملہ کار خانہا نبایر آوردن گئی فرستاد جات
 افواج آر استہ خود را فرستادہ خود ہم در عقبش بچرکت آمد بعض افواج جات بعد نصف النہار از دور گرد و قر خود نمود و علی
 چون بفاصلہ دوسہ کردہ بود بہ ذوالفقار خجک اطلاع داد کہ گئی تیار و مردم دانہ دکاہ بار نمودہ داعیہ معاودت دازد لیکن

بعض افواج راجہ سو جمل نمودار گشته سردار دیگر ملک من حین شود تا مردم محفوظ بشکر بر سندن علی رستم خان که مقدمہ الجیش
 و سردار عمدہ بود باین کار متعین شد تا آنجا برسد چند ساعت از روز باقی ماند حکیم خان خوشی گی که بحسن سلیقہ مشہور و از معروفان
 و سردار عمدہ و اندک مرغ بجاویدن با جاٹ بود و بنا بر پاس آبرو کے خود بے آنکہ ماور شود نیز رفت ہفتصد سوار اولوس
 او همان زمان از قصور رسیدہ با او ملحق گردیدہ بودند القصۃ تار سیدن این مردم دو ساعت روز باقی ماند حکیم خان پیغام
 بعلی رستم خان فرستاد کہ شام شد باید برگشت او گفت فتح علی خان از من پیشتر استادہ اول اورا باید گردانید ہر دو با اتفاق
 نزو و رفتہ نمایند او از غرور و حماقت گفت صاحب بروند من ہم سے آیم ہر چند گفتند سو دے نکر و چون روز گذشت
 باز بہ ذوالفقار جنگ پیغام فرستادند کہ فوج جاٹ رو برو استادہ اگر برگردیم احتمال خطر است آنکہ ہمیں جا
 خیمہ ز نیم و آنجناب ہم ہمیں وقت مع کل لشکر با ملحق شوند امیر الامرا خود مرد خفیف العقل خود سر بود قبول نکرد تا کہید معاود
 نمود روز کمتر از ساعت بود کہ برگشتند مردم کہ از دیرین جنگ و کشتن گشت منتظر بودند و جنگ دیدگان این فوج زیادہ از تجربہ کاران
 بجز انصاف از میدان اکثر سے بر سر گذشت جستہ پیش قدمی آغاز نہادند و نوپ خانہ را پیش انداختند کہ مبادا در تاریکی
 شب عقب ماندہ لغارت رود و افواج جاٹ بے انتظامی اینہا دیدہ بر گراہیاز دستہ بعد دستہ چنانچہ جاٹ تربیت کردہ
 اسپہا را غان دادہ و متصل رسیدہ زیر شلک آتش بار بندوق سے گرفت فیل علی رستم خان اضطراب غانکہ حکیم خان
 باہتمام بسیار خان مرقوم را بر فیل خود کشید بجز و بر فاستن فیل گو کے حکیم خان رسیدہ بصبحہ عدم رسانید و شلک دیگر
 علی رستم خان نیز مجروح گردید و شکست بر فوج امیر الامرا افتادہ اکثر سے مقتول بر سنے مجروح و مضطرب بلشکر گاہ
 رسیدند و اضطراب عجیبی لاق امیر الامرا و لشکریان گردید و قزاولان جاٹ گردن کشورش بسیار نمودہ امیر الامرا را تنوع
 و زبوتہ اضطراب افگندہ کہ داعیہ بدر رفتن از لشکر نمود میر علی اصغر کبری و دیگر رفقا پادار سے نمودہ بو عید و تہذیب نگذاشتند
 کہ ذوالفقار جنگ از جا سے خود توان جنبید چون جاٹ را بر سے حفظ خود از بدنامی کشتن و بستی امیر الامرا منظور بنود و دو
 روز شورش داشتہ بوساطت فتح علی خان کہ با او معرفت داشت پیغام مصالحہ نمود امیر الامرا منتقم شہرہ قبول نمود راجہ
 سورج مل سپر خود جو اسرمل را بلا زمت امیر الامرا فرستاد و شرو ط چند در میان آوردہ مصالحہ کرد و از ان جملہ بود کہ دست
 پیل نبرد و امانت معاہدہ او کنند و امیر الامرا صلح کمال امانت قبول فرمود سورج مل وعدہ کرد کہ اگر از نارنول پشتیر نزوند
 و بشورہ او کار کنند پانزدہ لکھ روپیہ معاہدہ حمیر از راج پوتیہ فیصل کھانیدہ رسانیدن مبلغ مذکور ذمہ او باشد باین مواعید
 از حرکات سفیانہ خود پشیمانے کشیدہ از حدود اکبر آباد ملک جاٹ انصاف و لطرف نارنول نصرت واقع شد راجہ سورج مل
 دوسہ کردہ از لشکر ذوالفقار جنگ دہر و دسے آمد و وکلا آمد و رفت داشتند تا آنکہ متصل بنارنول رسیدند در انجا راجہ بخت سنگ
 آمد و ذوالفقار جنگ استقبالش نمودہ آورد راجہ مذکور امیر الامرا را بر اطاعت جاٹ ملا متہا کردہ بنا بر غرض خود ولالت بر رفتن حمیر
 نمود و ذوالفقار جنگ نصیحت او پذیرفتہ اطاعت راجہ بخت سنگ فرمود جاٹ با داک ارادہ حمیر ترک رفاقت امیر الامرا افگندہ بجا
 خود برگشت و امیر الامرا با اتفاق راجہ بخت سنگ روانہ حمیر گردید چون متصل با حمیر رسید حسب الاشعار راجہ بیت کردہ ایلیا کردہ
 داخل گوگل گماٹ کہ نہایت نزدیک بشہر حمیر است گردید و از ان طرف راجہ رام سنگ لہر راجہ ابھی سنگ معروف بدہوکل سنگ
 با اتفاق راجہ ابھی سے سنگ لہر راجہ دہیراج سے سنگ سوارے بالشکر گران و توپخانہ فراوان کہ اغلب کتر از ست ہزار سوار بنود
 از جو دہوچنبیدہ بمقابل امیر الامرا ہلکرا شد و ذوالفقار جنگ نیز چند روز و راجہ اسودہ با اتفاق راجہ بخت سنگ در حرکت آمد

منزل اول بر بیکر شد و ثانی تلخ شیر سنگه و از آن جا به میر شهاب موضع بی پاره و سه بار تلماسه عسکریین اتفاق افتاد چون باراد
 جنگ اول از طرفین پا در رکاب گذاشته سوار و ره سپر گشتند بخت سنگه امیر الامرا آگاه ساخت که از پی سرمن بطرف دیگر میل
 نباید فرمود چه طرفی که روئے فوج سرکار است راجه رام سنگه توپ خانه با فراطحید ذوالفقار جنگ که خیر و سرنا سخن شنیده است
 جواب پوچ که مردان بطرفی که رو کنند نمی گردانند گفته همان طرف راند و راجه بخت سنگه علیحدہ از فوج ذوالفقار جنگ صدمه توپخانه
 چیده را بر کنار گذارشته راهی شد افواج راجه پوتیه که پشت سر توپ خانه استاده بودند خسته گزیده بتابل و وقار ستاده بودند چون
 فاصله در میان کمتر ماند یکبار شلک توپ خانه بر فوج ذوالفقار جنگ سدا ده آتش با سبے پایان نمودند و جمیع کیشوے از لشکر
 نادان امیر الامرا سبک سر بر بسته خاک خون غلطیدند بعد نکیسین رنجیز میدان ازین طرف نیز شلکی حسب المقدور بلع آید شنبه
 که وقت نصف النهار چون توپخانه گرم شدند و ناکره حرب افسردگی پذیرفت در لوج راجه پوتیه مخصوص دران میدان که
 قلت آب بمر شهاب اتم و اکمل است رفقا سبے امیر الامرا بنابر سبے آب مضطرب گشته و فحش آب اکثر سبے تانزدیک لشکر رام سنگه
 رسیدند راج پوتیه از غرض عطش از سبکا آنها دریافت از چاه بادیستان مان خود آب کشانیده اسپ سوار را اسیر اب گردانیدند و گفتند
 الحال برگردید که میان ما و شما جنگ است حکایت احوال ذوالفقار جنگ و آب دادن راج پوتیه بدشمنان نهایت صحت دارد
 چه سید اسماعیل علی خان بهادر خلع عبدالعلی خان برادر خالوزاد فقیر دران سفر فریق و شریک آن لشکر بود فقیر از زبان او شنید
 نموده بلکه تحریک کشید این صفت راجه پوتیه از عجائب اوصاف و محامد اخلاق است او تقاسم جمیع اصناف اعم عالم را
 صفات حمیده و اخلاق پسندیده کرامت فرمایید سجده و احسانه از پی پا وجوده پور فاصله که دارد شاید زیاده از بیست
 سیر کرده و بیش از دوسه منزل خواهد بود و از همانجا ذوالفقار جنگ بنابر لقب سفر و مرج فک و لشکر بسته آمده چون برسات
 هم نزدیک رسیده بود قاصد مصالحه و معاودت بطرف اجمیر و در الخلافه گردید سر خد بخت سنگه گفت که بند و بست این صوبه
 از عالم امور و مغلوب ساختن راجه با سبے اینجا که رؤسا سبے دیرینه بند و عهد این ولایت اند نشان اقبال و بلند آواز
 در عالم است و ثمرات شالیته دارد چه اینها هرگاه مطیع و متقاد شوند قوت بسیار و نهایت اقتدار برک امیر الامرا خواهد بود و بند و
 صوبه اکبر آباد و گوشمال سورج مل جاث لبهولت و آسائے میر سبے تو اند شد معین نیفتاد و راجه بخت سنگه در عرصه این جنگها
 با آنکه سپه بولگر لهار نیز با عانت رام سنگه و اسیر سنگه آمده بود ترددات نمایان در آوردن رسد و گم نموده جوهر دانای
 و دلیر خود را هراساخت چون امیر الامرا بنای مصالحه گذاشت بخت سنگه کنار گرفت و سر شهاب نیز از رام سنگه و ابی سنگه نصفت
 شده رفت امیر الامرا سبے لک روپیه بدست آمده با سبے معاملہ با شتمال نقد و جنرال بچه انفصال یافته بود و موخو دشد که اینقدر فلان
 و انقدر دران مکان خواهد رسید و امیر الامرا ذوالفقار جنگ از پی پا رسد و درت نموده با جمیع آمد اصل سبب عجلت در معاودت
 آن بود که خبر شکست وزیر الممالک صفدر جنگ شنیده از سفاقت قاصد آن شد که بشاه جهان آباد رسیده بمر شهاب وزارت ترقی
 نماید و مر شهاب عقل اقتدار خود نفهمیده تا از اینجا به سبے برسد وزیر شهاب کور رسیده سامان و اسباب ریاست در حروب زیاده توار
 اول میاگردانیده بکار خود مشتاقه و برای اعطای فایده بود و خالو سبے فقیر تلون و ناقباحت فیهما سبے امیر الامرا دیده از نوکر سبے
 در فاقش قبل از ارافه معاودت او مستغنی گشت اما چون درین سفر زیر بار اخراجات غیر ضروری با صید ترستی شده بود و خور
 انیالی بعضی اسباب تحمل خود را فروخته بقرض خوالان سپاه و غیره داد و خود پشیر روانه شاه جهان آباد گردید و در آنجا رسیده
 رفیق وزیر جنگ احمد خان بگلش بعد قتل ابراهیم نول را سبے شنبه دوسه روز در شهر شاه جهان آباد آسوده متعاقب وزیر رسد

گردید و در قصبه کول لنگر گریخته وزیر را دید و خبر شکست او شنید چون وزیر ہم رسید ہماںجا ملازمت او حاصل نمود ہمراہ او بشا جہان آباد آمد و مشورہ طلب و دشمن مرہٹہ دراجہ بخت سنگہ با مانت او داد چنانچہ گذشت و یکسال و چند ماہ امیر الامراء دین سفر گذرانیدہ او را سہ سالہ کینہ را و کیصد و شصت و چار ہجرے داخل دار الخلافہ شاہ جہان آباد گردید و بسبب قلت زر و کثرت فوج کہ فراہم آوردہ کار سے از پیش نبرد یوں سپاہ گشتہ اکثر اوقات در تقاضا سے آہنا گرفتار و اغلب از منہ در مشور و غوغا سے ملازمان گذرانیدہ از راہ سفاہت امید اعانت زر سے از پادشاہ داشت چون بعل نیاد از کم و صلی سخنان سبک در حق پادشاہ و جاوید خان بجانہ خود نشستہ گفتن آواز نہاد و باین قدر ہم رستمی گشتہ روز سے در کمال آشتی ارادہ دربار نمود و برابر سپہ سوار گشتہ و نیزہ و دست گرفتہ داخل در دولت سر کشا سے گردید داعیہ آن داشت کہ بحضور پادشاہ شکوہ ہا سے بوجہ بتند گوئی بنویسد و بپادشاہ جاوید کہ در ان عصر ناظر دولت سر کشا سے و مدار المہام سلطنت بود و قوت یافته منع نمود کہ در حضور بنیاد امیر الامراء از کور کش ممنوع گشتہ آشتی تر شد و ہر چہ در دلش گذشت بر زبان آوردہ و منفعل بجانہ خود برگشت متعاقبہ پر کے پادشاہ ہا سے ضبط اسویش رسید و از اوج جاہ و اقبال بچاہ ادبار و وبال گرفتار گردید و خدمت امیر الامراء سے بر اسے غازی الدین خان فیروز جنگ خلف کلان آصف جاہ کہ در حضور وہ نیابت پدر برین کار ما مور بود مقرر گشتہ خلعت یافت و ذوالفقار جنگ مغرور و منہ سی گشت

ذکر بعض از سوانح و کتب و محال ناصر جنگ و چارہ از زمانہ دوازدهم ہجرت
رو سے داد و بھیل احوال ناصر جنگ و دوم آصف جاہ و حروبیکہ اورا در ان فتنہ افیاد

ناصر جنگ نظام الدولہ بہادر خلف دوم آصف جاہ جوان صاحب جرات و ہوشیار صاحب فطنت بود و استعداد شعر و شاعری سے ہم بقدر داشت با وجود جوانی و دولت خالی از محامداوصاف نبود در نیابت پدر و اجداد شش کہ باصالت در و کتب نگین یا مرہٹہ ہمارا اکثر بضر و دست خود مغلوب داشت چنانچہ انشاء ایہ تعالیٰ در ذکر شہیم باجمال اشارے بان خواہ شد و رعب او در ولہا سے رؤسا سے مرہٹہ بنوع مادام الحیات اوستو سے بود کہ بالائرازان تصور نیست و تا از زندہ بود مرہٹہ با از خود بیرون نگذاشت در سنہ شصت و دوازمانہ دوازدهم حسب المطلب احمد شاہ تانزیدار رسیدہ باز بنابر منع پادشاہ و فتنہ مظفر جنگ خود نمودہ با ہفتاد ہزار سوار جرار و یک لک پیادہ بغیر متبیین مظفر جنگ لو اسے غریب برافراشت

مجل احوال مظفر جنگ جنگ با ناصر جنگ اول مظفر بر مظفر جنگ یافتن و آخر جنگ رفقائیکہ ہجر نام و علم آخر

مظفر جنگ نام اصلہ او بدایت محی الدین خان است و نسب او بدو واسطہ بعداقتہ خان وزیر اعظم شاہ جہان میر سید و دختر آصف جاہ نظام الملک است در عہد آصف جاہ منصوبہ دار سے بیجا پور سے پرداخت در عہد نظام الدولہ ناصر جنگ خالو سے خود در زمانیکہ حسب المطلب احمد شاہ قاصد دیہات تہ تابہ نزدیک ارسیدہ بود و سگای بیغ و خود سے ہمچو حسین دوست جان عن چند از رؤسا سے نوایم ارکات با و پیوست و بکشتن ارکات تھریں نمود و مظفر جنگ رو بار کات آورد و در ان جافوج عجمی از فرانسین بھلچر سے بوساطت چند اسمراہ گرفتہ بر سر انور الدین خان شہامت جنگ گویا موسے کہ از وقت آصف جاہ نامم ارکات بود در فتنہ شانزدہم شہبان سنہ اثنی و ستین دہاکہ عبداللہ معرکہ کارزار گرم نمود و انور الدین خان پاسے ثبات و ہدایا افشردہ ساغر مردان سے مرگ چشید ناصر جنگ با سماع این خبر بہ تبیین مظفر جنگ با فوج و دیار سوج و اسباب موخوار و رنگ آباد

تا بندر پھلپور کے کہ پانصد کروہ جرسیہ بہت برضاح استعمال رسید بہت خوشتر بیع الاخر سہ نلت و ستین ماہ بعد الا لاف معرکہ قتل
آراستہ نام اعطاف الہی پر پرچم اعلام ناصر جنگ و زید مظفر جنگ زندہ دستگیر گردید ناصر جنگ موسم برشکال درار کاٹ گذرا بند
افاغہ کرنا تک ہمت خان وغیرہ کہ درین یساق ملازم سرکار ناصر جنگ بودند حقوق تک خوار سگ و تربیت فراموش کردہ بطریق
و مال خیال و غابا و کے نعمت خود در دل مرتفع ساختہ با ناصر جنگ نزد خدع و مکر یا خند و با فرانسسیان پھلپور کے ساختہ ہفتہ ہم
محرم حجاب بخوم و شانزدہم حجاب رویت سال ہزار و صد و شصت چہارم ہجر کے شب خون آوردند ہمت خان کہ در قالب
اعلاص قاصد استیصال او بود نزدیک آمدہ سید و قی بدست خود بطرف ناصر جنگ سردادہ آن سردار لیر الصبح کے عہد میں ساخت
و انقلاب غریبے رویداد بعضی از مخلصان ملازم توفیق یافتہ حیدر اور آتا برد خدہ شاہ برہمان الدین غریب رسانیدہ قریب قبر پدر
اصف جاہ مدفون ساختند میر غلام علی آزاد تخلص بلگرامی کے کہ نہایت اخلاص و اتحاد با او داشت تاریخ رحلت او چنین یافتہ
ابیات نواب عدل گشتر عالمے خواب رفت * فرصت نداد تیغ حوادث شباب رفت * در ہفتہ ہم زمانہ محرم شہید شد *
تاریخ گفت نوحہ گر کے آفتاب رفت *

جلوس نمودن مظفر جنگ بر سیند ایالت دکن بعد دو ماہ تقام اس کے در گذشتن قاتلان ناصر جنگ ازین جہان پر آشوب فتن

چون روز ماچہ زندگانے ناصر جنگ دست فلک در نوشت مظفر جنگ کہ مقید ہمراہ بود بریاست دکن اعلام رفت برا فرشت
و با اتفاق افاغہ تک ہجرام و فرانسسیان از پھلپور کے ملازم حیدر آباد گشت منتقم بے مانند اسباب انتقام نظام الدولہ ناصر جنگ
مسیا و آمادہ گردانید و در دل مظفر جنگ و افاغہ مواد اتفاق باشتند ادبم رسیدہ روز کے کہ گل زمین لکریس پھلپور کے ضرب خیام شد
ناخوشیہا باطن اطہر بروز کرد مظفر جنگ با اعتقاد فرانسسیان قاصد پیکار ہمت خان کرنا سکے و غیرہ اشعار گشتہ بعد دو ماہ
کامل از قتل ناصر جنگ ہفتہ ہم بیع الاول سال نہ کور بارادہ جنگ سوار گردید ہمت خان نیز باہنوہ بسیار ستہ و تیار گشتہ
تقابلہ شتافت کارکنان قضا و قدر قتل ناصر جنگ را یک قلم بجاک ہلاک غلطانیدہ ہمت خان داخوان اویع مظفر جنگ میدا
گشتہ افتادند مظفر جنگ اول کسیست کہ توسل بنصرا را حبستہ برامثال و اقراں خود قلب خواست و در ایام چند روزہ تسلط
خود را ماس را کہ بر زمین سیاہ فام سیکا کول در ذیل ادنا متصدیان نظام الدولہ ناصر جنگ داخل بود چون در قتل ناصر جنگ جہد
بسیار بعل آورده کہ خود را بر فاق مظفر جنگ محکم بست برا جہر گنہانہ دس مخاطب ساخت مظفر جنگ طالب علمی داشت اما
خود ستانی بسیار میکرد و ملازمان ہر خید در تصدیق او مبالغہ فرماتے نمودند او ہنوز متسلط نہ شدہ در ایام ریاست دو روزہ شش
بالا بے را و با فوجی از پونہ بر سرادنگ آباد رفت در کن الدولہ ناظم اسجا پانزدہ لاک روپیہ دادہ آفت اور ادفع ساخت

ذکر جلوس نمودن سید محمد خان بہادر صلابت جنگ بر وسادہ ایالت مالک دکن بتقدیر چند اوند و نور

چون مظفر جنگ با انتقام خون ناصر جنگ در سپہ اوشافت و ہمت خان وغیرہ افاغہ کہ دشمنان دودہ آصف شاہ شدہ بودند نیز آوارہ
مجاہدندہ شدند بعد این ساختہ راجہ گنہانہ دس خود بخود وکیل مطلق گشتہ فرانسسیان را کہ مظفر جنگ ہمین خود ساختہ بود
مستمال نمودہ سید محمد خان صلابت جنگ خلف سوئے اصف جاہ را بریاست قبول نمود و خود مع جامعہ فرانسسیان ملازم

ذکر رود و صفدر جنگ پنجمین سیتین وغیرہ

او گشتہ قاصد اورنگ آباد شد و سید محمد خان ایام برشکال را بخاکند را نیده یازدهم ذی الحجہ سنہ یکہزار و یکصد و شصت و چار ہجری بقصد تنبیہ بالاجی راواز
اورنگ آباد برآمد و احمد نگر اچو لکناہ عساکر ساختہ از انجا متوجہ پونہ گردید بالاسب را و با پنج ہزار سوار بمقابلہ پیش آمد سید محمد خان جنگ گنان
بالا را قریب پونہ رسانید و آبا و بیکامر مہاراکہ بر سر راہ واقع ہو و سوختہ با خاک برابر کرد درین محاربہ فرانسسیان باتش ببار تو چنانہ خود دود از
نہاد مہاراکہ بر آو و خود سب چارہم محرم شریع سال شصت و پنجم ازائہ دوازدهم کہ تمام ماہ منخسف شدہ بود و افواج مہاراکہ شریع سرداران
مشغول پستش خاص آن قت بود و دشمن خون زد و جمع کثیر سے از جماعہ مہاراکہ باتشکہ تو چنانہ سوختہ رہکار سے سر سے آخرت
گر جانید بالاسب کہ در پستش خسوف بود بر مہاراکہ بر بادیان بر مہاراکہ پشت سوار شدہ فرار از ان عرصہ و سیلہ نجات و حیات خود
ساخت وادوات و آلات پستش کہ از علاداشت بختیمین و اہل اسلام وغیرہ درآمد اما لبس نفاق خانہ بر اندازنا تمام این ہم
تردد و تلاش مصالحہ برابر بود کہ باصلابت جنگ بہادر لعل آمد صلابت جنگ بعد انفصال متوجہ حیدر آباد شد و مردم سپاہ و میدانی
سجالی سیر و ہم جاد سے الاخر سے سال مذکور را جہر گناہتہ داس را کشتند صلابت جنگ بچید را آباد داشت و حسب مطلب او
رکن الدولہ و مصمصام الدولہ باتفاق از اورنگ آباد بچید را آباد رسیدند و کالت مطلق برکن الدولہ تفویض یافت ناگاہ خبر رسید کہ امیر لکنا
فیروز جنگ خلعت صوبہ دار سے دکن یافتہ سے آید رکن الدولہ از وکالت پہلو سے کردہ بکر و حیلہ نزد جانو سے ببالکر آمد مقصد
آنکہ امیر الامرا باتفاق ہو لکنا سے آید بوساطت جانو سے و ہم بوساطت بالاسب کہ با او از عہد آصف جاہ رسلطنت دہشت با امیر لکنا
سرشتہ موافقتی بدست آرد و ناہیکہ رکن الدولہ از حیدر آباد روانہ شد مصمصام الدولہ ہمجا ماند و بصوبہ دار سے حیدر آباد از طرف
صلابت جنگ امتیاز و اختصاص یافت چون امیر الامرا در اورنگ آباد انتقال نمود ہو لکنا ملہار کہ سند ملک خانہ لیس و سنگم و
جالانہ از امیر الامرا فیروز جنگ گرفتہ عمل خود نمودہ بود باصلابت جنگ کہ بارادہ مقابلہ برادر خود فیروز جنگ برآندہ بود و بچیدہ شد
ممالک مذکور از صلابت جنگ ہم حاصل نمود بعد از ان رکن الدولہ از کرملہ آمدہ بصلابت جنگ پیوست و بروکالت مطلق تمام
شد و مصمصام الدولہ را معطل ساختہ باورنگ آباد فرستاد چون ایام برشکال نزدیک رسید رکن الدولہ و صلابت جنگ
باورنگ آباد آمدند *

ذکر بعض سوانح حضور لبس الہا سے مذکور ہے *

درباہ محرم یا صفر سنہ یکہزار و یکصد و شصت و چار ہجری سے را جہر ایسری سنگہ لہر را جہر سے سنگم سوائی فوت شد و شہر سے دارد
کہ کسے زہر منش داد و در انرا را جہر او دیو پور ہم درین ایام در گزشت و بہرین سال ہفتہ ہم محرم کہ ناصر جنگ در شہر فرانسسیان
بدست افغانہ ملازم نمک بچرام خود چنانچہ مذکور شد گشتہ گشت او اخر صفر سال مذکور این خبر بحضور رسید و نازی الدین خان
فیروز جنگ برادر گلان ناصر جنگ ماتش گرفت روز جمعہ غرہ ربیع الاول سال مذکور از حضور لبسایت خلعت نامی تسلیم یافت چون
از محبت حضور نفور بود و شہید نظامت دکن سجائے ناصر جنگ شد امر اکصنور بدخواست پیشکش در تعویق سے انگذند
آخر روز چار شنبہ ششم ربیع الاول سال مذکور بعباس خلعت صوبہ دار سے دکن بتقریب کہ مذکور میشود و سرفراز سے یافت *

ذکر رود و صفدر جنگ در سنہ پنجمین و ماہیہ بعد الالف بحضور حسب طلب پادشاہ و ارکان
سلطنت و سرفرازی یافتن خان فیروز جنگ بصوبہ دار دکن بدون پیشکش باقتضا قیمت

احمد شاه ابدالی سینه حسن و ستین و ده پانصد الف مرتبه چارم قصد سید و نشان نموده بلا سوار آمد معین الملک سدر راه او گردیده تا چهار پانصد و چهل
سوار داده و محاربات سخت نمود و ابدالی را مجال علیه بر او بودنی بحقیقه داد و دلاوری داد و آخر به سبب نفاق خان به برانداز آدینه بیگ خان
راجه کوثر امل دیوان که محسن و قهر جالفشان بود و نقد جان و ریخت و معین الملک بناچار مغلوب گشت تفصیلش آنکه چون جنگ شد و آدینه
آدینه بیگ خان حیدر برانگیخته و زغال دوستی و دشمنی آغاز نهاد و معین الملک صلاح داد که الحال از لشکر بیرون باید کوثر امل عرض نمود که
مرد و روزمین جایا داری شود ابدالی تنگ مده خود بخود میگردد و از ساجت آدینه بیگ خان و جزات جوانی که معین الملک و دشمنی بر
از لشکر تقسیم داده اند که پیشتر راند و کوره پاکشت پرست که جام رفیع و توپها معین الملک بر او قائم بود و گشته مردم ابدالی مع شتران بنور
بر آنجا یاقائم شدند و با شکار آدینه بیگ خان ابدالیان به طرف معین الملک از دو حامی نموده زور آوردند در آنوقت آدینه بیگ خان معین الملک
صلاح داد که کوثر امل را بملک باید طلبید چون کس طلبی رفت او گفته فرستاد که دیروز عرض بنده پذیرا نشد الحال اگر من از اینجا بگریزم و آن
شوم لشکر میگردد و دو فوراً شکست رو میدهم چون عرض به معین الملک تنگ بود و آدینه بیگ خان عهد آتسایل در جنگ فریخت در
طلبیدن کس کوثر امل می نمود و او ناچار باز بتا کیند طلبید کوثر امل بصورت سرداران لشکر خود را نصیحت بیاید که ثبات قدم نمود و فیل خود را
بطرف معین الملک راند و فاصله در میان بقدریک کرده بود همین که چند قدم راه رفت دید که رو سرداران برگشت و شکست لشکر فساد
ناچار باز برگشت و چپکشان دلاورانه نموده ابدالیان را اگر زبانی در تعاقب آنها می رفت که گوی سید و ق بیشر سیده جان بجایا نفرین
تسلیم نمود چون کوثر امل دیوان مدارالدوله و معتمد علیه بود از گشته شدنش تمام لشکر مغلوب گردید و معین الملک ناچار شهر گشته متفق علیه
را با پیغام مصالحه فرستاد احمد ابدالی جان خان را به استقبال فرستاد معین الملک که کمال غر غر طلبید و معین الملک ناچار بلا درستی احمد
دشمن ابدالی فوت احمد شاه او را مورد بیسه مراحم گردانید و از طرف خود نیابت لاهور داده و عطف عنان نسبت کابل قندهار که مرکز دوشمن بود
نمود و صوبه بامکتان و لاهور از قهر و سلاطین با بریه منتشر کرد و دیده در همالک محروسه ابدالی محسوب و منسلک گشت در همان اوان که ابدالی
در لاهور با معین الملک می خلیقه قلندر خان را بطریق سفارت نزد احمد شاه و بشاه جهان آبا در فرستاد احمد شاه و امر حضور را آمد احمد شاه در
تشریف لعل ساخت احمد شاه و امر حضور وزیر الممالک صفدر جنگ با پر ام و الحاح تمام علی التواتر فرستاد که هوکمر ملها را و غیره انوار را با خود
متفق ساخته به معنای برق و باد خود را بحضور رسانیده بدفع شاه در باید پرداخت وزیر الممالک هوکمر ملها را بوعده ز خطر همراه گرفته در راه
حسب حال مذکور خود را بشاه جهان آبا در رسانید و دید خان ناظر که مخاطب بنواب بهادر و مدار المهام سلطنت گشته بود و دیگر امر اتفاق
کوته اندیش قبل از رسیدن صفدر جنگ با شاه درانی صلاح کرده و هر چه او خواست پذیرفته و عهد و پیمان در میان آورده قلندر خان
ایلیچ را مخص نمود و وزیر الممالک صفدر جنگ در هم چپیده نهایت آزرده گشت و گفته فرستاد که من هوکمر را با یاد است عاقلان و عده
العیال زربیا را همراه آوردم حالاً تقاضای هوکمر را چه چاره کنم و از فرط بے دماغی داخل شهر نشد و بیرون شهر لب دریا کجمن محبوس
درین منمن چنانچه نگارش یافت خان فیروز جنگ را بعد گشته شدن ناصر جنگ در بھلچر که داعیه صوبه دار است و کمن بر آن
از حضور و رسم خاطر گشته است اسناد و خلعت خدمات آنجا شد امر حضور بدو و پیشکش رانی شدند و او بے داون جز
سے خواست درین وقت قابو یافته بپادشاه و ارکان حضور التماس نمود که اگر صوبه دار است و کمن بدو و پیشکش رانی شدند
شود هوکمر را بنوعی که دائم از تقاضا بماند دارم که زمره خود را ز شما بنخواهد پادشاه و امر اسے حضور بقصد جان راضی شده
صوبه دار است و کمن بنجان فیروز جنگ تفویض نمودند او پس خود را نائب الامرای و حضور گذارشته و هوکمر را همراه خود گرفته
سوم و چهل و نکرورد عازم مقصد شد

ذکر داخل شدن وزیر الممالک در شاهجهان آباد و جلوس خان راکشتن از راه غماد و

شروع ہنگامہ باو فساد

وزیر الممالک بعد رفتن فیروز جنگ و ہولکر بدکن غرہ ماہ مبارک رمضان سال مذکور داخل شاہجهان آباد شد اما از خود راستے جاوید خان و اقتدار او در مہام سلطنت و صلح کہ با ایدائے نمودہ لاہور و ملتان را با واکذاشتند و ہن عظیمی در شان سلطنت رویداد نہایت آزرده خاطر و از اتفاق جاوید خان با او دہم بانی مادر پادشاہ و اخلاص اینجاد را مورجہاندار سے مکد سے گزرا سید و پادشاہ با مراد و خود و غیب جاوید خان لمان خان قوال غالیوی خود را کہ از اجلاف بود ہفت ہزار سے کردہ خطا بتقدیر الدولہ بہادر و اسباب امارت و وسیلے عمدۃ الملک مرحوم بخشیدہ بعرضہ آورد و در زمرہ امرائے سلطنت گشتہ ہنجمنی با عطا امرا بہر سبب اگرچہ بعد عروج یا اکثر مردم نیکی و احسانا نمود و خاصے از بعض خواہیہا بود لیکن وزیر الممالک ازین کار کہ موجب نصیحت پادشاہ و سخت امر ابو دلتنگ تر گردیدہ قاصد دفع جاوید خان گشت و در ماہ شوال خواہیہا سر مذکور را کہ از غر و سر فلک کشیدہ بود بہ بہانہ ضیافت در خانہ خود طلب و ہشتہ بکشت علی بیگ خان نسیمی کہ شتاب جنگ خطاب داشت بزخم کار داور از زمین گذرا و این امر موجب دغدغہ خاطر احمد شاہ گشتہ بانستظام الدولہ و غیرہ در باطن متفق گردیدہ فکر بہرزدن او ضاع وزیر الممالک پیش نهاد خاطر ساخت

ذکر وصول خان فیروز جنگ باورنگ آباد و در گذشتن از جہان بموت فجاہ بتقدیر خالق عبادہ

خان فیروز جنگ بعد طے مسافت مع ہولکر ملہا بمشیم ذے قعدہ سال مذکور داخل اورنگ آباد شد و سید محمد خان بہادر صلابت جنگ کہ در حیدر آباد بود بقصد مقابلہ و مذاقہ بہادر قطع مسافت پیش گرفت ہولکر مرہنہ قابو یافتہ از خان فیروز جنگ ملک خاندیس تمام و کمال جانے از توابع اورنگ آباد و غیرہ استدعا نمود فیروز جنگ چون تازہ وارد ناواقعت بود و امر عظیم مقابلہ با صلابت جنگ و تسلط بر صوبہ ہامی و کمن در پیش داشت سند ملکہا سے مذکور بہر خود حوالہ ہولکر ملہا نمود و ملک عظیم مذکور صفت در دست مرہنہ افتاد چون مقدسین بود کہ ریاست و کمن بصلابت جنگ بحال باشد فیروز جنگ بعد ہفتہ روز از داخل شدن اورنگ آباد بمرگ مغالجات ہفتم ذی الحجہ سال مذکور سر اسے غر در پیر و نمود و نقاسے او کہ بتوقعات بسیار سبیل رفاقت پیودہ بود و ندلول و مایوس تالوت اور امراہ گرفتہ بشاہ جہان آباد رسیدند و تلاش انجام پذیرند

ذکر تفویض شدن منصب عظیم امیر الامرائی بخلف فیروز جنگ کہ او ہم مخاطب و دی مخاطبتہ تارکالتہ

پدر خان فیروز جنگ کہ نام اصلی او شہاب الدین است و مخاطب مور و فی مخاطبتہ عماد الملک غازی الدین خان بہادر فیروز جنگ لقب یافتہ شجاع وزیر الممالک صفدر جنگ رفتہ نشست و یتیم ناسے را بحضور و زرش سجائی رسانید کہ صفدر جنگ بر سر ترجم آمدہ امیر الامرائی از پادشاہ با و دہا سید لیکن آن حق ناشناس بے سپاس با وجود طالب علمی و خوشنویسے و زبان دانات مختلفہ و شاعرے و شجاعت نوعے از شناس بود کہ فران نعمت صفدر جنگ حقوق عنایت و تربیتش را فراموش نمودہ در مقام عذر و حیلہ در آمد و باطن با خال خود بانستظام الدولہ سپر اعتماد الدولہ وزیر و پادشاہ دما در شمساختہ باتفاق قاصد بر انداختن بنیاد

دولت صفدر جنگ گردید *

ذکر شروع منازعات احمد شاہ با وزیر الممالک صفدر جنگ و انجامیدن محاربات و انجام یافتن آبر و سلطنت سلسلہ بابر یہ *

احمد شاہ باغوا سے مادر خود و انتظام الدولہ و عماد الملک بوزیر الممالک صفدر جنگ پیغام داد کہ تو چنانہ و غسل خانہ رہا و گذارند و فوراً رت چنانچہ باید بتقدیم رسانند صفدر جنگ نفاق پادشاہ با خود دریافتہ ترک آمد و رفت دربار نمود احمد شاہ چاہلو سیہا نمود و لجوئے آغاز نمود و یکبار خود ہم آمد و عذر باغواست چون انصہ صدق و اخلاص نمود فائدہ بران مترتب نشد و ماہا در جواب و سوال گذشتہ سال شصت و ششم از ماہ دوازدهم کہ دورت ہائے فاطمہ شہرہ دع گردید چون شش ماہ ازین سال ہم منقضی گشت انواع حوادث و فتنہ ظهور و بروز یافت *

ذکر دغا نمودن احمد شاہ با صفدر جنگ و بر آوردن نائب اوراکہ ہار و نکلے توپ خانہ مامور بود بہ بھانہ و ہیجان یافتن فساد ہا میان شاہ و وزیر باقتضائے تھذیر *

صفدر جنگ ہمیشہ در اندیشہ بود کہ چہ کند جنگیدن با پادشاہ مناسب نمیدید و بقائے خود با وجود اعدا اندیدہ بر جان خود ہم می ترسید اما حق آنست کہ جرات و دافستہ کہ براسے چنین ریاست باید نہ اشت و چنان سر داران کہ بار کار ہائے بزرگ بردارند و از غمہ تمشیت آن بر آیند نیز بنا بر نقصان فراست می گماستی کہ داشت ہم نہ رسانید و الا فقط ہما الملک کہ طفلہ پیش بنود و انتظام الدولہ کہ جہن و بد دے فراوان داشت اگر وزیر یکے از جماعہ داران عمدہ خود را در ابتدا سے منازعت میفرمود کہ بہر دور البتہ بیارند آسان بود و اینہا محال نہ داشتند کہ تمر و تو اند نمود اما تقدیر چشم و گوش وزیر را کور و کور ساخت تا آنکہ پادشاہ بمشورہ خواجہ سردایان و دو امیرند کورشی عبدالقضا کے ٹٹنی ازان شقہ براسے وزیر بخود و نگاشستہ نائب توپ خانہ را کہ از طرف وزیر بند و بست قلعہ باختیار او بود و طلب داشت و از حضور خود رقعہ مذکورہ بدست او سپردہ تا یکید نمود کہ پیش وزیر بہر و زبانی بچنین و چنان بگوید آن ابلہ یکبار عذر سے خواست پادشاہ مبااعد و ابرام نمود کہ امر ضرورت لازم کہ شمارفتہ ابلانغ پیغام نمایند آن قباحت نامفہم رقعہ گرفتہ از قلعہ برآمد پادشاہ بہر دم خود فرمود کہ در ہائے قلعہ را البتہ نگذارند او با دیگرے از سرداران و ملازمان وزیر در قلعہ بیاید و مردم وزیر را کہ در قلعہ اند طوعا و کرہا اخراج نماید حسب الامر لعل آمد صبح توپ ہای بروج قلعہ را پر کردہ و روبرو حویلی داراشکوہ کہ وزیر در اینجا بود و قلعہ بران مکان اشراق داشت گذشتہ ہفتہ استعداد محاربہ نمودند وزیر ناگزیر بعد جواب سہول از اینجا نقل نمودہ بہ حویلی کہ خود ساخته و از قلعہ کعبہ داشت منزل نمود و چند روز متاعل بودہ آخر جنگ با پادشاہ موجب بدنامی و شہرہ نمک حرامے دانستہ خصمت صوبہ ہائے خود خواست احمد شاہ نہ پذیرفت صفدر جنگ بے خصمت او از شاہجہان آباد برآمدہ بقا ملکہ دو کر و سہے از شہر معسک ساخت و داعیہ آن داشت کہ بے جنگ جدال و اشتعال ناکرہ قتال بر صوبہ ہائے خود رود و الحق این را سے کمال اصابت داشت فتنہ جویان شہر و شکر خیال ہائے دور از کار خاطر نشان او ساخته قاصد جدال و قتال کشید

ذکر آستین صفدر جنگ مجھولے را شاہزادہ مجھول و شروع محاربات و حد و حوا و آفات

صفدر خٹک مرد جمہور کے راکہ کشش نمی شناخت شاہزادہ قرار دادہ سلطنت برداشت و خیال خود را در جوار قلع مستحکم سورجمل جاٹ
فرستادہ سورجمل را بر یافت خود خواست اول بعد تیار کے رسیدہ شریک و معین صفدر خٹک گردید و احمد شاہ وزارت را بغیر صفدر
بانتظام الدولہ سپہ قمر الدین خان وزیر بخشید و عماد الملک خود چنانچہ امیر الامرا بود و بود امانا بابر جرات و فطنتی کرداشت تہم خٹک
وزیر گردیدہ افواج را از اطراف و جوانب طلبہ اش فرام اور دازان حملہ بود بخٹک خان روہیلہ کہ جامعہ دارے دیہر صاحب جرات
و شعور بود و آخر بدارج علیا ترے نمودہ ہمیشہ امیر الامرا کے رسیدہ و چنانکہ جوہر و بلوچان وغیرہ زمینداران اطراف و سادات باہر
وغیرہ اماکن و میواتیان صاحب ادلوس و غیرہم و خواجہ سرا یان و ریزہ امرا و منصب داران و عمدہ زاد ہائے قدیم مثل محمد صالح
خلف سیف خان مرحوم صوبہ دار ٹھٹھہ و والد مرحوم کہ بنابر ناخوشی صفدر خٹک و کینہ عبد المجید خان کشمیر کے با شتاب چند
بہانہ باقیات محالات خالصہ کہ ذمہ والد برے آور دہ مقید بود درین وقت باقیات معاف و مورد مہربانی سلطانہ طوط
حافظ سخا و رخاں محلہ گردید و ہر یکے از نام آوران با امید سود و بہبود خود بار فقا لیکہ داشت و دیگران را ہم متوقع ساختہ و از
مانہ خود خبر گیرے آہنا نمودہ سرگرم رفاقت پادشاہ و امیر الامرا شد و آشوب قیامت در خواستہ دار الخلافہ بر پا گردید و از
شروع ماہ رجب سنہ یک ہزار و یک صد و شصت و شش ہجری کے آغاز محاربات گشتہ تا شش ماہ امتداد یافت و قلعہ
صفدر خٹک کہ اکثرے صاحب شوکت و جویاے نام و ننگ بودند خبر تہاے نمودند خصوص راج اندر گرگسائیں کہ در آباد
رفیق بقا و احمد خان و علی قلعہ خان گردیدہ امانت وزیر و جہیمت خود ساختہ بود پروانہ وار خود را بر تو پچانہ پادشاہی میزد
و با معدودے متصل لعل توپ و کارکنان تو پچانہ رسیدہ مردم راے کشت و می انداخت بحدیکہ مردم را گمان شدہ بود کہ او
سحرے یا غلے دارد و توپ بمبہ و قبراو کارگر نمے شود تا آنکہ آخر کار بضرر گوسے بند و قمر دو گمان باطل مردم مضحک گشت
و ذوالفقار خٹک امیر الامراے مغرور نیز بنابر ناخوشی کہ از پادشاہ داشت و غلبہ وزیر مردم را بحدیقین بود وزیر پیغام آمدن خود
فرستادہ فوجے را بر اے بودن خود بطرف پنجہ حضرت شاہ مردان خواست و خود بہانہ زیارت آنجا رفتہ ہمراہ فوج وزیر
داخل مسکر و شامل او گشت و غارے الدین خان منادے کرد کہ ہر سوارے کہ ملازم صفدر خٹک و سپاہ و داغ سین
داشتہ باشد براے نوکرے آید صدر روپیہ مساعده و شصت روپیہ شاہرہ یابد باین سبب بیوفایان دلی نور اے اکثرے
از لشکر وزیر برخواستہ بعا د الملک ملحق و بر سا کہ سین داغ ہزاران سوار ملازم سرکار پادشاہے شدند و نیز صورت بکوا
عام باتفاق کشامرہ و پنجابیان خواستہ علم محمدے بر پا کردند و داد کہ صفدر خٹک را فتنی است خٹک با او کہ بر خلیفہ زمان
خروج نمودہ جہاد است و ہزاران نفر از عوام زیر علم جمع گردیدہ مشور و ہنگامہ دم چار یار گرم داشتند و ہر کرا ایرانی و ملازم خیر خواہ
صفدر خٹکے پیدا شدند و در کوچہ و بازار شاہ جہان آباد کتک غارتے کردند بلکہ بعضے راے کشتہ خانہ محمد سخی خان
مرحوم و برادرش میرزا علی خان و سلاار خٹک و خانہ اسمعیل بیگ خان کہ از سرداران عمدہ صفدر خٹک و خانہ او مملو از نقود
و اموال و اسباب و یراق بود و شاید اثاث البیت او بگردہاے رسید و دیگر ہر کہ علاقہ دادے تو سلسلے بعد صفدر خٹک داشت
خانہ او خان فیما گردید بنابرین حرکات از ان طرف سورج مل جاٹ شہر کہنہ شاہ جہان آباد را کہ دلی عبارت از ویر آبادے
شاہ جہان آباد بلکہ اندک زیاد بود غارت کردہ جال و مال و ناموس عالمی ببا و فساد مردم بسیارے در خانہ شاہ باسط حلف
شاہ محمد جعفر مرحوم گمان آکہ وزیر در خدمت ایشان اخلاص و حسن ارادے دارد در ان ہنگامہ جمع شہرند آن خانہ ہم از
دست برد جانان حکم قاعادہ صفحہ ہجر سائید و گدشت آنچہ گدشت حوادث مذکورہ بیائے نیست

عن ذلک الافات آخر بعد انقضائے شش ماہ ہر دو کردہ بستہ آمدہ خواہان مصالحتہ شدند امر کے حضور واحد شاہ عاجز گشتہ
پیغام مصالحتہ دادند صفدر خٹک بہم کہ از کثرت اخراجات تنگ آمدہ بود و طرف شدن با پادشاہ در نظرش مناسب نمود بصلح رفتہ
شدہ بواسطت انتظام الدولہ پسر قمر الدین خان بقرار بجائے سر دصوبہ اودہ والہ آباد صالح انعقاد یافت و صفدر خٹک دریاہ محرم
سنہ یکہزار و یک صد و شصت و ہفت ہجری ہجری ہجری کو فتنہ بصوبہ ہائے خود رفت *

ذکر برآمدن عماد الملک بہم جاٹ و رفیق ساختن مرہٹہ را با خود و اختلافیکہ در میان او و پادشاہ
رویداد و انتقال معین الملک ازین جان بی بنیاد و سبکی سلطنت و خفت کشیدن ناموس بابر یہ بتقدیر خالق اعلیٰ

عماد الملک در زمان حروبے کہ با صفدر خٹک سے نمود ہو کر ملہا مرہٹہ را از صوبہ مالوہ دےجے آپا را از ناگور با عانت خود طلبید اما
پیش از ورود اینہا با صفدر خٹک مصالحتہ در میان آمدہ او بصوبہ ہائے خود رفتہ بود عماد الملک کہ از جات بنا بر رفاقت ادبافتہ
دل پر سے داشت و اتمہ از خود سے خواست باتفاق ہر دو سردار مذکور بعد ورود آئنا بر سر سورجمل جاٹ رفت سورجمل صرفہ
در خٹک میدان ندیدہ بقلع مستحکمہ خود کہ دیک و کمیر و بھرت پورست تحصن جت عماد الملک مع افونج مرہٹہ مجاہدہ پر دست
چون در تسخیر قلاع از ہر سائیدن توپ ہائے بزرگ حصار اٹکن گزیرے نیست عماد الملک عرضند اشت مشملہ استند عا سے
اضراب توپ محبوب عاقبت محمود خان کشمیرے کہ مدار المہام سرکار او و عجب بکا فتنہ پردازے بود بدہر گاہ احمد شاہ فرستاد
انتظام الدولہ وزیر کہ فاش بود و حالش نیکو میداشت کہ بعد تسلط دو دوازده ماہ ہائے آشنا و بیگانہ خواہد بر آورد و پادشاہ
را از فرستادن توپ ہائے آمد عاقبت محمود خان اکثرے از منصبداران پادشاہ سے و مردم توپ خانہ را با امید و بیم و تخویف
و ترغیب با خود متفق ساختہ خواست کہ انتظام الدولہ را از میان بردارد و روزے بر آئین کار قرار دادہ بر سر خانہ انتظام الدولہ
رفت و ہنگامہ گیر و دار گرم ساخت چون کار سے از پیش نیز دہان روز و رے گزیر بجانب قصبہ دہسنہ نہاد و از در قلع اطریق
در آمدہ تباخت و تاراج محاللات خالصہ شاسے و جاگیرات منصبداران کہ در قرب و جوار در الحلافہ بود بخارفتہ برنگیخت
درین ضمن سورجمل جاٹ بوسیله مخلصان عراقی با احمد شاہ و انتظام الدولہ کٹا شستہ ہر دو را فہمائید کہ عماد الملک ہر گاہ با اتفاق
مرہٹہ اقتدار یافت بنیاد سلطنت و وزارت را از پنج دین خواہد برانداخت اصلاح آنکہ پادشاہ و انتظام الدولہ بہانہ سیر و شکار
و بندوبست محاللات خالصہ مع افونج و اسباب بیرون خرامیدہ و در فوج سکند رہ مضرب خیام فرمائید و صفدر خٹک را اگر
خواہدستمال نمودہ نیز طلبیدارند تا فتنہ عماد الملک و مرہٹہ فرو نشند این صلاح کہ فی الحقیقت موجب فلاح انتظام الدولہ
و پادشاہ بود مقبول افتاد و پادشاہ مع کل بگمات و انتظام الدولہ و وزیر و مصما و الدولہ و دیگر منصبداران ملازم و عملہ توپخانہ
و میگباشیان برآمدستہ چار کردہ پیشتر از سکند رہ مضرب خیام ساخت اما طلبہ شستن صفدر خٹک ملائم طبع او دہم ہائے
مادر پادشاہ و انتظام الدولہ کہ بعد جاوید خان با او سرے پیدا کردہ بود نیفتادہ درین خصوص اسماں و وزیدند عماد الملک باین
مشورہ پے بردہ عاقبت محمود خان را از خورجہ جریدہ بملازمت پادشاہ فرستاد تا رفتہ اورا و لشکر بالمشاہر ساندان قنبت
نامحمود حسب الاشارہ آگاہے وقت شام رسیدہ ملازمت پادشاہ نمود و تقریباً ظاہر کرد کہ چند ہزار سوار مرہٹہ پناہ بھرنی
شتافتہ معلوم نیست کہ از کجا سر برآرد و ہمان وقت حضرت شدہ بخورجہ برگشت پادشاہ غفلت شعار و وزیر بیان ناکردہ
با وجود اشارہ و تدبیر حراست لشکر و ناموس و پایدار سے خود ہیچ نکردہ سرشار یادہ غفلت بفرغت بودہ بخیمہ ہاخی و ہنود

ہو لکر ملہار چون غبار سے از طرف انتظام الدولہ و بادشاہ بنایند ادا تو بہا با وجود کشتن پشش گندی را و در جنگ
ماٹ داشت خواست کہ الحال کہ اینہا بر آمدہ اند رفتہ رسد نکلہ و کاہ لشکر بنیہ و عرصہ بر اینہا تنگ نمودہ تو بہا و دیگر ہم انچہ بدست آید
باید گرفت و چنان منظور داشت کہ بے شرکت دیگران این کار را بکرسے نشانہ غماد الملک مبعج آپا را ہم خبر نکر دہ شبگیر نمود
را از گذر متہر عبور دریا سے چہنا نمودہ شبگیر عاقبت محمود خان ملازمت کردہ بخورجہ برگشت ہو لکر قریب بلشکر رسیدہ اول
شب چہ بان سردادگمان شد کہ عاقبت محمود در قریب جوار ماندہ آتش افروز ہنگامہ است و این امر اسهل شدہ استعداد
تدارک نکردند آخر شب متحقق شد کہ ہو لکر آمدہ دست و پا کم کردند کہ نہ مجال استعداد جنگ است و نہ فرصت فرار از نامر و سے
و نا کردہ کار سے احمد شاہ مع مادر خود و مصمصام الدولہ میر آتش خلف امیر الامرا مصمصام الدولہ خادمہ و ران و انتظام الدولہ
بے آنکہ نامردان برفقاسے دیگر و رؤساء لشکر خبر سے ہم کنند بر عماریا سے محفوظ نشستہ مسلک فرار پیو دند و ناموس
و احوال و اطفال را چنانچہ بود گذارشتہ راہ دار الخلافہ گرفتند بعد دیر سے کہ خبر گرختن اینہا منتہ گشت اعلیٰ و ادنی
حیران و مضطرب دیدہ ہر کس بحال خود در ماند یکہ اندک سہابی دشت متعاقب آنہا رو بہرا نہاد و اندک را ہی بریدہ
با بقصہ سکندر رو رسیدہ بودند کہ صبح دمید افواج ہو لکر بے منازع و مانع رسیدہ تمام لشکر داثا البیت سلطنت را
غارت کرد ہر کراہر کجا یافتند تا راج و اسقے نمودہ و عمار سے از یراق و لباس و پیادہ از مرکوبات گردانیدہ در صحر اسر دادند
ملکہ زمانہ دختر فرخ سیر زو بہ محمد شاہ و دیگر پردگیان حرم سر آپا ہذا سے محروس ہو لکر گردیدند اگر چہ ہو لکر احترام بسیا نمود
و از اسباب وزیر و جواہر کہ پیش نہا سے نہ کورستور بود تعمیر فرستد لیکن در یکہ مطاف اصناف عالم و محل حبہ ساسے
سوربان اعظم بود لکہ کوب اراذل و ادا فی دکن گردید و چشم زخم عظیمہ بناموس تیوریر رسید یفعل اللہ ما یشاء و حکم مایید

ترک محاصره نمودن غماد الملک قلج جات را و شتافتن لہا جہان آباد بر حصول مطاب
و حاجا خود و مقید نمودن احمد شاہ را مع مادر و جلوس فرمودن عزیز الدین پسر مغر الدین بر سر سلطنت

غماد الملک کہ این خبر شنید ترک محاصره نمودہ بدر الخلافہ شتافت بجے آپا بعد بر خاستہ رفتن بہر دوسر و در ابتدا غنہ
ندیدہ بنا رنول رفت و سور حمل خود بخود از مضائق محاصره بر آمد غماد الملک با مانت ہو لکر ملہار مصمصام الدولہ میر آتش و شگیر
تو بچانہ و نکلہ امان دیگر را با خود متفق ساختہ بتغیر انتظام الدولہ وزارت را خود گرفت و مصمصام الدولہ را امیر الامرا فی دہا پسند
روزیکہ وزارت گرفت صبح خلعت پوشید و وقت استوا احمد شاہ را با مادرش دہم شعبان روز یکشنبہ سنہ یکہ از و یکصد
و شصت و ہفت مقید نمود عزیز الدین خلف مغر الدین جہاندار شاہ را بر تخت فرماند سے جاسے داد و لجا لگیر تہذیب لقب
ساخت بعد یک ہفتہ چشم احمد شاہ و چشم مادرش را کہ جمیع فتنہ با از و زائیدہ ہو و میل کشید *

ذکر انتقال نمودن صفدر جنگ ازین جہان تار یک و تنگ
و جلوس فرمودن شجاع الدولہ پسر او بر سند پدربید رنگ *

صفدر جنگ بصورت خود رسیدہ بر مہمد سے گماٹ اقامت نمود و مکاتے براسے خود آراستہ با صلاح حال سپاہ و اسباب
پرداخت و تہیہ افزایش استعداد و اقدار خود مشغول بود کہ ناگمان مانہ بر پاسے ادب و ور نمودہ آہستہ آہستہ اشتداد

یافت و منجر بادہ سرطانی گردید ہر خید اطباء و جراحان با صلاح آن کوشیدند سو دسے نہ بخشیدہ در سال مذکور ہفتہ ہم ذی الحجہ
 رھلگراسے عالم بقا گردید و نقش اورا ہزار پنجہ حضرت شاہ مردان کہ در ضبط است نقل نموده نہ خون ساختند شجاع الدولہ
 پیرش بجائے پرتنگن گشت روز سے چند اسمعیل بیگ خان کہ سردار عمدہ سرکار صفدر خجک وندہ علیہ خانہ اش بود
 راتق وفاق مہات ماند و جمیع رفقا سے پدرا ز امر او امر ازادگان و رسالہ داران بدستور بحال و برقرار ماندند بعد خید سے
 اسمعیل بیگ خان ہم در گذشت و تمکین خان خواجہ سرکے خانہ اونائب مناب گشت ذوالفقار خجک ہم در صوبہ او وہ بر
 الکی پوشت و شجاع الدولہ ہر چند جوان لاابالے بود اما بنا بر شجاعتے کہ داشت بنظم و نسق صوبہ خود و تادیب گوشمال
 متمردان چنانچہ بایدے پردخت و در عیاشے غیر از شرب خمر نہک بود و بصفت نسوان و مباشرت با آنہا رغبت پیا
 داشت اغلب اوقات بلبلوب سیکندرا نید لیکن حیا سے چشم و عفو و اغماض از جرائم ملازمان و شرحم بحال ایشان در روز
 غالب بود سہ چار سال سجاہ و اقبال گذرانیدہ بود کہ در سہ سبعمین ماہ بعد لالاف شاہ ابدائے لفتنہ انگیز سے عماد الملک
 وارد شاہ جہان آباد گردید و عماد الملک با او در ساختہ بارادہ برانداختن بنیاد دولت شجاع الدولہ با اتفاق افواج در آن
 و دیگر افغانہ نگلش و غیرہ کہ دشمن دیرینہ شجاع الدولہ و پدرش بودہ اند بارادہ مقابلہ و مقابلہ با او در رسید و شجاع الدولہ
 پایدار سے نمودہ از پیش برد خانیخہ ذکرش غریب آید *

ذکر محلے از احوال لاہور و انتقال معین الملک از دار غرور *

معین الملک خلف قمر الدین خان وزیر درماہ محرم شروع سنہ شصت و ہفتم از ماہ دوازدم بطریق سیر و تفرج سوار آپ
 از شہر بیرون شتانت و معین اسپ دوآنے علی اختلاف الاقوال تو لہجہ یا عارضہ دیگر ہم رسید و با اضطراب فرود
 آمدہ رھلگراسے آن سرگردید از مستحکمہ منجلہ رفقا سے روشناس و بکار و مندمات حضور مامور بود و مسوع شد کہ از لشکر
 خود بلشکر کیے آذلا زمان عمدہ کہ باندک فاصلہ بود رفتہ ہما بخار و زانہ طعام خورد چون اکول بود و جوان قوے الاشتہا و
 انواع اطعمہ پوخور میا داشت در غذا اکتا ر سے نمودہ عصر قاصد شکر خود گشت و در راہ اسپ دوآندہ حالت خود را
 و ریافتہ عنان گرفت و با اضطراب فرود آمد بر زمین بے فرش خوابید بعد لمحہ قے کرد ہمہ خون بود و فوراً ہلاک شد احمد شاہ
 ابدالی درانی صوبہ دار سے لاہور بنام میر موسیٰ پسر معین الملک فرستاد و بنا بر صفر سن اختیار مہات ملکی بادرش تعلق
 گرفت از عمد معین الملک کہ فوج بسیار و مصارف دیگر ہم با فراط داشت حاصل صوبجات باخراجات او وفا نمی کرد
 بنا برین قصد سے بر رعایا راجح شدہ بود و آئنا عاجز شدہ نہا سے و گریز کا سے نہ داشتند و در فرقہ سکھان اعانت
 ہمہ گیر لازم بلکہ جزو مسلک و شرب آئناست بنا برین ہر جا نقد سے میرفت اہل آن خانہ موہا و سر گذاشتہ نعرہ اکا
 اکال بلند و اظهار اختیار مسلک گورو گوندے کردند سکھان دیگر دو حایتش سے کوشیدند بنا سے علیہ این مسلک کہ فی محلہ
 از سابق ہم روا سے داشت راجح تر گشتہ کثرتے در فرقہ مذکورہ بہر سید و دین جزو زمان کہ نیک معین الملک مع جمعی
 گردید چون عورات از حلیہ عقل عارسے سے باشند بی انتقامے افزود و اہلے کار گزار ہر یکے کا ہمارا بطرف خود کشیدہ
 بہر امرے را بان زن بطورے ملحدہ سے نہا نید ازین محر خرابے رعایا افزودہ فرقہ مذکورہ روز بروز کثرت پیدا کر مہتد
 نفرت و زجرت ہم رسانیدند و ارادلی و پواج و خواجہ سریان و غلامان عمار علیہ گردیدند و دین عرصہ میر موسیٰ پسر معین الملک ہم

در گذشت رنجاسے او خواجہ موسیٰ احرار سے داماد معین الملک قائم شد بھکار سے خان رستم خبگ که مدار المہام کل از معین الملک بود خواست کہ الحال بطریق اولیٰ بھجان باشد زن معین الملک مرکز خاطرش دریافتہ رستم خبگ را در محل طلبیدہ کنیزان را فرمود تا اورا ریر چوب کشیدہ بجان کشند بعد چند سے خواجہ عبدالقادر خان پسر سیف الدولہ عبدالصمد خان بامانت و تدبیر خبیہ آدینہ بیک خان تسلط یافت و بیکم معین الملک را قید کردہ نیابت صوبہ بنام خود از شاہ ابداسے طلبیدہ و امان خان برادر بھجان از طرف ابداسے بلامور رسیدہ دست تقدیر سے درازمردم بسیار سے رات راج نمود چند روز چون برین منطک گذشت خواجہ عبدہم از بنگالہ تنخواہ سپاہ نوشتہ پاسے اقامت افشردن با پاسے گر بخت و آب و سے ریاست بر خاک ریخت باز حکومت صوبہ بریکم قرار یافت بعد ازان خواجہ سیراز خان کہ از عمدہ جامہ داران معین الملک بود بیکم را مقید کردہ آخر بمصالحہ انجامیدہ

ذکر فتنہ انگیزی عماد الملک در لاهور و برافراشتن رایات غرور و خفت کشیدن از دست سپاہ سالہ سین داغ بحکم خداوند بخیر و بر گشتہ آمدن بدار الحلقہ و باز بر آمدن بداعیہ مذکور و کشیدہ طلبیدن معین الملک بنور و

عماد الملک را بعد چند سے انتظام محالات خالفہ شریفہ و انتزاع صوبہ لاهور و ملتان از دست گماشتگان شاہ درانی و تادیب سرداران رسالہ سین داغ کہ در زمان خبگ وزیر الممالک صفدر خبگ جاٹ بنابر اغراض خود پاس خاطر آہنا نمودہ اقتدارشان از حد گذرانیدہ و جمیع محالات خالفہ و غیرہ قرب و جوار شاہ جہان آباد را در جایدا تنخواہ آہنا دادہ بود منظور گشتہ منع عالمگیری ثانیہ پادشاہ دست نشان خود بر آمد و در باد سے معسر آراست و والد مرحوم را فوجدار سے محالات سہ بند و تناسیر و پانی پت خود دادہ تا پانی پت نہضت نمود چون معاملہ این معاملات بہ معرفت کشن چندا الفضال یافتہ و سبطہ جواب سوال و بود راجہ ناگرمل برادر حسد پیر دہ خواست کہ خللی درین معاملہ افکند سرداران سین داغ را کہ از رفتن محالات جاگدا بدست عملہ عماد الملک داغ داغ بودند طلبدا شتہ نہانید کہ سید ہایت علی خان کہ حاکم محالات جاگدا شنا شدہ صاحب مقتدرست از نواب وزیر عماد الملک عون کہ دہ دولک روپیہ طلبید کہ بہ خرج شہادہ بماند اگر اوداد بہتر والا من متہم سے ہم رسانیدہ میدہم کہ دولک روپیہ لشکر برساند و معاملہ را تمہید نماید سرداران مذکور کہ نہایت مغرور بودہ اند و بدر رفتن جاگدا سے پسندیدہ غنیمت شمر دہ و با ہم اتفاق کردہ صبح و کلا سے خود را بجھفور وزیر فرستادہ استند عاسے مبلغ مذکور نمودند والد مرحوم کہ احوال بدین ہوال دیدر گذشتن ازان خدا سجال خود اصلاح شمر دہ استغاسے کار مذکور بہ سلطنت کشن چندا نوشته داد و خود ہم بدر بار وزیر حاضر گشت وزیر دولت نشستہ با والد و نجیب خان و ناگرمل و سیف الدین محمد خان و دیگر مقربان صحبت داشتہ خواست کہ بجلوت رود درین ضمن و کلا سے سرداران سیر داغ با اشارہ و تعلیم ناگرمل کہ پنهان اغوا نمودہ بود از وزیر درخواست زر خطیر در مشاہرہ خود نمودند وزیر جواب داد کہ چہ مضائقہ موجودات بدہید و ز تنخواہ خود بگیری آہنا بگمان آگاہی از محلہ کرا یار است کہ در موجودات با ما معارضہ نہ تواند نمود قبول کردہ معروض داشتند کہ کسی را حکم نشود تا موجودات ما ببینند عماد الملک فرمود کہ نجیب خان شما موجودات اینہا بہ بینید و قبول نمودہ از ہما بجا پس خود مضابطہ خان را گفتہ فرستاد کہ خیمہ در میدان ستادہ نمودہ موجودات اینہا بہ بینید و کلا ہمیدند کہ راہ چارہ و خیانت مسدود گشت چہ نجیب خان صاحب اولوس و سردار چندین ہزار کس است از ما تنخواہ ہر تر رسید و خیانتہا ظاہر خواہد گشت بموکلان خود خبر دادند آہنا چارہ کار در بلوا دیدہ لے باکانہ خود را باین کار اشارہ کردند و عماد الملک برخواستہ بجلوت رفتہ سہ ہزار کس مقربا را با خود بردار ازان جملہ نجیب خان و راجہ ناگرمل و کشن چند بودند ناگرمل چون فتنہ برانگیختہ خود را سے دانست در حضرت شدہ برآمد

متعاقباً پنج سال ہر رفت والد مرحوم انتظار برآمدن کشتن چند برامی انفصال جواب و سوال استغاثے خود سے کشید ناگاہ بیت سے کس سواران از فرقت سین داغ بر در سر پرده آمدہ فریاد و شکایت سرداران خود بشور و غوغا سے بسیار و اظہار فلک است و احتیاج بنا بر عدم وصول نخواہ آغاز نہادند بعد آنے چند کس دیگر رسیدہ شریک آہنا گردیدند ہر گاہ احوال اینہا نوشتہ مصحفی خیر بجا بھنور وزیر فرستاد و بجا لیک نشستہ بود بر آمدہ ارادہ رفتن بیرون سر پرده نمود والد مرحوم معروض داشت کہ بیرون رفتن و بدو صلاح نیست گفت صلاح است کہ من رفتہ آہنا را ساکت گردانم و شور و غوغا فرو نشانم والد مرحوم خاموش ماند و او روانہ شد والد بھنور ہمراہ رفت وزیر بیرون سر پرده استادہ آہنا را فہمائیدن شروع کرد درین عرصہ مدبم مردم سین داغ افزو دگشتہ قریب صدس جمع شدند عماد الملک را در میان گرفته گفتگو سے بیابا کہ آغاز نمودند والد آہنا را گفت کہ این غریب شاہزادہ شما است پاس آوردہ عرض حاجت نمایند تا کام شہر آید چون این اقبال مہم بود نصیحت والد کشیدند و هجوم آوردہ وزیر را کشیدند کہ جو اسر کسے بود بر و لباس بدن ہم پارہ گردید و ستار نیز از سرش افتاد و او را از راہ کوچہ ہاسے پانی پت پیادہ پاکٹان کشان بمسگر خود بردند افواج وزیر تہمت گشتہ نمی داشت کہ چہ کند چون حیات و چند روز دیگر اقبال او باقی بود سرداران سین داغ عذر خواستہ و سچھا تقصیرات پیش آوردہ عرض و التماس لبس پوشاک نمودند دستار بستہ دیگر کہ ملازمان از عقب سایندہ بودند بھنور آوردند وزیر شروع بفریاد نمودہ گفت کہ قرم ساقان دزدک چراسے کیند اگر مرا کشتن است زود بکشید والا نہ کشتہ سے شوید و اگر کشتن نیست این بد نہاد سے چہیت درین ضمن پیغام پادشاہ رسید کہ اگر عماد الملک را مقید چنانچہ ہست عوالہ مانائید نخواہ شہابام آما دیگر نہاد است و کسی تہمت کے این پیغام گفت عماد الملک کہ اکثر زبان خصوص ترکے خوب سے فہمید و غضب شدہ گفت کہ انچہ کردنت زود بکیند آہنا عجز و التماس عقیدت نمودہ و فیل سوار سے طلبیدہ سوارش کردند و یکے از آہنا کہ حسن خان دھنی نام داشت درخواستہ ہو دج نشستہ مگس پران در یک دست و در دست دیگر آفتابے کوچکے گرفتہ و خدمت گزار سے کردہ بجانہ اش آورد بہ مجرور و آوردن وزیر حسن خان از طرف دم فیل پائین آمدہ و در رفت و وزیر آمدہ بر سندانشت مردم سے کورنش هجوم آوردند و انتہا حسن خان لمحہ کشیدہ پرسید کہ کجاست گھنڈ سوار شدہ رفت گفت فیل سوار سے باز آرنہ آوردند ہمان وقت سوار شدہ فرمان داد کہ ہر جاسواران سین داغ را بیا بند بکشند و خیام آہنا را غارت کنند و ہیلہ ہاسے غلبہ و دیگر ملازمان هجوم آوردہ در یک ساعت اثر سے از محسکہ آہنا نہ گذاشتند و تمام شب مردم مشغول تاخت و تاراج آہنا بودند کہیکہ در رفت جان بسلامت بردلے ہمہ بمعرض تلف در آمدہ مفقود الا اثر شدند و وزیر از پادشاہ دلگیر گشتہ معاودت بہتر نمود و مدتے بسیر ماندہ اصلاح افواج و اسباب نمود و پادشاہ را بمعتمدان خود سپردہ شاہزادہ ہاسے گھر را کہ اکنون پادشاہ است ہمراہ خود گرفتہ بارادہ بند و بست لاہور برآمد *

ذکر برآمدن عماد الملک مرتبہ دیگر بجزم لاہور و

آوردن دختر معین الملک و فرانش را بتدبیر و زور و

عماد الملک کہ تیز رو سے وقتے انگیز سے در طینت او مخمر بود بارادہ تحریک مواد فساد و با جمیع علم دارکان و سپاہ فراوان و شاہزادہ ہاسے گھر بر آمدہ سیر کنان و شکار انگلستان مجرور ایام را ہما بریدہ آونہ بیگ خان را با خود موافق ساخت چون اتفاق او تحقق یافت و عماد الملک بلو دہیانہ رسید بشورہ آونہ بیگ خان فوجی را بسر کردہ گے سید جمیل الدین خان فرستادہ

و خطی زن خاوسه خود معین الملک گناشته دخترش را که منسوب با بود طلب داشت زن معین الملک دختر خود را با اسباب
جینی که لائق بود و طویلاً و کرباً فرستاده مطهرین خاطر گشت عماد الملک سرداران ملازم خود را مع فوج همراه خاله خود با استقبال فرستاده
با احترام تمام در خیمه با یکدیگر همراه او مع ملازمان و خواجهرایان سرکارش آمده استاده شده بود و فرود آورده جاسے داد و او در آنجا
منزل نموده با خاله شوهر که عمه اش بود ملاقات کرد و بعد ازان بدون شتهار عباد الله خان کشمیر سے و غیره سرداران معتمد و بست
سید جمیل الدین خان را هم با اتفاق بعضی از سرداران و افواج آدینه بیگ خان براسے آوردن مادر زن خود با یلغار فرستاد
چون فاصله چهل پنجاه کرده بود افواج مذکور صبح روانه گردیده در یک روز و شب راه بریده اول صبح روز دیگر بلاهور رسید و زن معین الملک
را که بخیر در خانه خود خوابیده بود و خواجهرایان را در حرم سرافراشته از خواب غفلت بیدار و مقید ساختند و از عمارت او بر آورده در
خیمه جاسے دادند بعد یک روز اسبان را آرام داده روانه لودهیانه گشتند عماد الملک بعد و مادر زن عذر خواست و او
بسیار نموده استغفا سے تقصیرات خود کرد و صوبه دار سے لاهور در بدل پیشکش سے لکمه و پیچید با دینه بیگ خان مقرر فرمود
بدرار الخلاقه معاودت نمود لیکن زن معین الملک نهایت آزرده خاطر گشته در راه و بعد در دود بلش کرد و زیر دشا جهان آباد عماد الملک
و ملازمانش را مورد فحش و دشنام داشت و بیانگ بلند می گفت که این حرکت با من موجب خرابی عالم و دیرانی دشا جهان آباد
و تاراج و سب و ناموس سے عظمت سسلطنت و تمام مملکت است بعد شش هفت ماه احمد شاه درانی را رسیده در دینه و خواجهرایان
که دو دزد و دماناسے قدیم و جدید و شقی و سعید برخواهد آمد و سے الحقیقه جهان شد که میگفت *

ذکر و در و احمد شاه ابدی از قندھار شاهی جهان آباد و افواج اکبر آباد و تاراج بی نهایت
در و در الخلاقه و قتل عام متحصرا و دیگر حوادث عظیمه که رو سے داد *

احمد شاه ابدی را استماع خبر جبارت و گستاخه عماد الملک با زن معین الملک شاق و دشوار آمده بتقریر ساخت و در آن
خود را بلاهور رسانید آدینه بیگ خان تاب مقاومت نیاورد و بسجرا سے باز سھ و حصار که بی آب محض جاسے دشوار گذار
گر خیمه پناه برد و عماد الملک بر جان خود ترسیده زن خود را پیش مادر زن شفیع آورد و بیگم معین الملک را بر خود مهربان گشت
و شاه درانے بر جناح استیصال سیت کرد سے دلی رسیده چادر ز و عماد الملک چاره بخیر انقیاد ندیده بقدم استقبال شتافته ملازمان
شاه نمود اول معاتبه بعد ازان بسفارش زن معین الملک و سازش با شاه ولی خان و وزیر ابدی سے از سیاست مصون و زار
هم بقدر پیشکش بر او سلم ماند شاه ابدی سے هفتم چاد سے الاو سے روز جمعه در سینه سبعه بر مانده بعد الاغت از قندھار سھند وستان
رسیده داخل قلعه دشا جهان آباد گردید و با عالمگیر ثانی ملاقات نموده دست تباراج اموال و ناموس سکنه شهر دراز کرد و قویقه
از بی غارت مهمل نگذاشت اهل خیرت خود را بسهم و سلاح هلاک کرد و گذشت آنچه گذشت قریب یک ماه در شهر ماند و خانه
نور الدین خان وزیر را پاک رفت و کم کسے از اعیان و غیر آن محفوظ و مصون ماند و شاه سے مصلحت بخیر شاه پس خود با دختر
اعز الدین برادر حقیقه عالمگیر ثانی نموده با انجام رسانید بعد انصرام شاد سے مذکور و تاراج شهر مسموم و بنییه سورجل جات علم غر
برافراشت و جهان خان سردار لشکر خود را بتسبیخ قلع سورجل جات متعین کرده خود هم از عقب او برآمد این مرتبه پنجم است
که شاه ابدی سے وارد سھند وستان گردید عماد الملک همراه جهان خان ترددات نمایان نموده مورد التفات و آفرین شاه گشت
چون درخواست پیشکش بعل عماد الملک از شاه التماس کرد که یک از شاه زاده سے تیور سے و فوجے از درانیان همراهین

شود تا از آنتر بید که عبارت از ملک بابین دو آب گنگا و جمناسبت ز خلیفہ کے بعض وصول در آورده عائد سرکار سازم ابد اسے دشمنان و
یکے ہدایت بخش بن عالمگیر ثانی نے دوم میرزا بابا بر داماد عالمگیر سپہر غزلدین را از شاہ جهان آباد طلبیدہ و بر فاق او معین نمود و از سرداران
خود جان بازخان را ہمراہ عماد الملک داد

آمدن عماد الملک بر شجاع الدولہ پس صفدر جنگ و سانجہ کہ فیما بین این ہر دو روسے داد

قبل ازین ابشارے با جمال شد کہ عماد الملک عماد قوسے با صفدر جنگ داشت و در اسے خاندانش می خواست دین سال
بازیاں دولت قاسرہ شاہ ابد اسے جستہ بہانہ تحصیل زینکیش او از ابد اسے اعانت خواست و او جان بازخان را با فوج
از دریاں ابد اسے بعد داد و دادہ مرخص فرمود و ہر دو شاہ زادہ را نیز ہمراہ داد عماد الملک با اتفاق شاہنشاہ گان و فوج ابد اسے
حاجان بازخان اول در کمال سبے سرانجامے عبور جہا نمودہ و بفرخ آباد آمد احمد خان بنگش استقبال کردہ جیمہ و خرگاہ و اور
را فیال و غیرہ اسباب پیش شاہ زادہ با عماد الملک نمودہ و افغانہ اطراف و بعضے از افواج خود را با اعانت ہمراہ داد و عماد
بہیات مجوسے عبور گنگا نمودہ و رو بصوبہ او دہ آورده شجاع الدولہ با مستعدا و حرب و کرب در کمال استقلال از لکنو برآمد و در ہند
ساندے پاسے کہ مرحد صوبہ اوست رسیدہ مستعید پیکار کرد و دو باو جنگ سہیلہ با قراولان طرفین واقع شد آخر بوساطت ہمدست
صفت علی محمد خان روہیلکہ کہ با شجاع الدولہ دوستی داشت بر پنج لک روپیہ قرضے نقد و باقی و مدد صلح انفصال یافت و
درین امر غمخوارے بسیار و حقوق دوستی بر شجاع الدولہ بطور رسانید و عماد الملک نتوانست کہ کارے از پیش برد و منہم
شوال سال سبعین و نائے بعد الاصلع شاہ زادہ باو جان بازخان کجیدہ و جو گنگا نمودہ و بفرخ آباد رفت و منتظر پایاں حوالہ بدلیشت
ابد اسے لم گدہ را کہ از قلعہ متعلقہ جاٹ و از شاہ جهان آباد بہ فاصلہ پانزدہ کردہ واقع بود و بفرخ آباد ہمدست ہر روز
مفتوح ساخت و حارسان قلعہ ہلکی را بقتل رسانید و از انجا بارادہ قتل ہستم کہ از سعادہ مشہورہ ہندو است شتافہ جہان خان را
مقتولہ بکیش کرد و بند و جان خان در شہر ادرآمدہ دقتیہ از قتل عام و سرخون و تاراج نمودن و اسیر نزدن و خیال و اطفال
سکنہ انجا را باقی نگذاشت مردم ملک جاٹ از میدانہا بقلعہ حصینہ گرفتند احمد شاہ ابد اسے با کبر آباد آمد میرزا سیف احمد
قلعہ دار قدیم پادشاہی سے از اعانت پیچیدہ و بفرخ آباد پہا نگذاشت کہ کسی سپہامون قلعہ تواند کردید شاہ در اسے جہان خان
را بفرخ قلعہ جاٹ مامور فرمود و در اندک روز قلعہ کاشی سرگرم بود کہ ناگمان و باقیے در اشکر ابدالیان افتاد خلق بی حساب
ہلاک گشت و مجال اقامتش نماند بفرمان قہرمان تقدیر شاہ ابد اسے ناگزیر دست از تخییر قلعہ ملک جاٹ برداشتہ قاصد ولایت خود
گشت چون برابر شاہ جهان آباد رسید عالمگیر ثانی نے با نجیب الدولہ بر سر نالاب مقصود آباد آمدہ و اراک حضور شاہ و از عماد الملک
شکوہ ہانمود احمد شاہ نجیب الدولہ را امیر الامرا و ہندوستان گردانیدہ و سفارش حمایت عالمگیر ثانی نے بسیار نمود

ذکر کتختہ اسے احمد شاہ ابد اسے با دختہ محمد شاہ پادشاہ ہندوستان و بردن
صاحب محل مادر آن دختر و ملکہ زمانئہ را ہمراہ با قفقضا کے گردش آسمان

سخنے نماند کہ بعد جنس احمد شاہ غفلت محمد شاہ و جلوس عالمگیر ثانی نے بر سر بیطلنت و اقتدار یافتن عماد الملک نسبت
روزگار غدار یا ملکہ زمانے دختر فرخ سیر زوجہ محمد شاہ و صاحبہ محل زوجہ ثانیہ او کہ خازن ملکہ زمانے و محمد شاہ را از بطن جہن

صاحب محل دختر سیه بهر سیده محبوب ترین خلق پیش او بود نهایت ناسازگار افتاده اوقات بکدرت می گذرانیدند و صدمه غارت مرهش و نمک بخراسی عماد الملک دیده بودن خود در سبندوستان و تحت فرمان عماد الملک عالمگیر می خواستند چون معاود شاه ابداسی برینا تحقیق کردید پیغام رفاقت خود و داعیه از دواج دختر محمد شاه با ابداسی فرستادند احمد شاه در آن کار را سرمانه افتخار و تقایس بلند ناسی خود و روزگار دانه قبول نمود و بهای آنجا اقامت نموده دختر نکور را بقصد از دواج خود کشید و کار ساز سفر مکد زمانه و صاحب محل مع احوال انتقال آنها نموده همراه خود گرفت و لازم لاسور گشت بعد و در دلبه خود پیوسته رابنیه سالار سی جهان خان والی لاسور و ملتان و ٹھٹھه گردانید و در دار السلطنه لاسور نشانیده از راه کابل بقصد بهار شتافت

مجله از احوال و سوانح دکن که در همین ایام روی داد بتقدیرات خداوند امر کن

موشیر لوسه از وقت مظفر جنگ ملازم دودمان آصف جاہ گردیده نهایت اقتدار بهر ساینده و سیکاکول و راج بند رسیده دیگر محاللات را بجای خود گرفته مدار علیه کل معاملات و بخطاب عمده الملک سیف الدوله مخاطب گشته حکم حکم او بود شخصی از عظمای دکن مخاطب سید جنگ صاحب اختیار سرکار عمده الملک نکور گردیده رائق و فائق مهمات بهر شش صوبه دکن گشت جماعه انگلیشیه را هم بوسه تسخیر بلاد دهنند در دل بهر سیده بامحمد علی خان خلیف انور الدین خان گوپا موسی ساخته بعضی صوبه اراک را متصرف شدند موشیر لوسه بارگش الدوله باد شد و چار دهم صفر سنه سی و ستین و مانده بعد الالف از وکالت مطلق معزول کنانده منصب کو بهر مصام الدوله شاه نواز خان اوزنگ بادی و مانده مصام الدوله چهار سال بهر انجام این منصب پرداخته بچشم تن ابیر سیه را بجا او خپان نگذاشته که اصلا شورش نتوانست نمود میر نظام علی و میر محمد شریف برادران صلابت جنگ که تا این مدت معطل همراه برادر سیه بر دین مصام نکور دیند مکنز او یک صد و شصت نه سحر نظام علی را که اکنون فرمانروا ملک دکن است صوبه دکن برادر محمد شریف را صوبه دکن بجا او راز صلابت جنگ امیر المملکت مانده میر نظام علی آخر با صفت جاہ ثانی مخاطب شد و محمد شریف اول الشجاع الملک آخر بر بیان الملک مخاطب گردید بر دین مصام خود رفتند و ششم ذی قعد سنه سبعین مانده بعد الالف وکالت مطلق از عزل مصام الدوله به بر بیان الملک که از صوبه دکن بجا او راز حضور و صلابت آمده بود مقرر گشت و در همین ایام آصف جاہ ثانی با فواج شالیسته از راز اوزنگ با داده برادر خود بر بیان الملک را معطل گردانیده زمام مهمات ریاست و ملک دکن بدست خود آورد چون بر بیان الملک لقب بکبیل مطلق شده بود لقبش را گردانیده نام دلی عهد برادر مقرر گردید و در همین سال بالاجی راؤ باراده پر خاش در سواد اوزنگ با دار گردید آصف جاہ ثانی امیر المملکت صلابت جنگ را که بنیزه آقا بود و بجا است اوزنگ با دگذاشته خود مع برادر دیگر بر بیان الملک بابا لایحه راؤ جنگ کنان ناسند کبیر که قریب سے کرده از اوزنگ آباد است قطع مراحل نمود آخر کار مصباحه انجامید و جاگیر سے و بهفت لک روپیہ از صوبجات دکن تسلیم بالا راؤ شد و آصف جاہ ثانی از انجا برگشته باوزنگ آباد آمد موشیر لوسه سے مع اتباع او از اختیار و اقتدار آصفجاہ ناسی مکرر نموده در صد و شصت آصفجاہ ثانی و فی الحقیقه در اندام نبای دولت دودمان نظام الملک آصفجاہ طرآمد دید که با وجود اقتدار آصفجاہ ثانی نقش تسلط من درست نمیتوانست ابراهیم خان کار دسے راؤ که از رفقا سے مستعد آصف جاہ بود و سایر افواج او را بوساطت حیدر جنگ مدار المهم خان خود با انواع صلیه ساز سے جدا ساخته در ذیل طار زمان خود داخل کرد و بهشت لک روپیہ ز ترخوار سپاه از نزد خود داده آصف جاہ را بی بال پرستار بعد از ان مصام الدوله را نیز مقید کرد و خاطر از هر دو جانب جمع نموده خواست که آصف جاہ را به بهانه صوبه دار سے حیدر آباد آن طرف فرستاده در قلعه کلکنده مقید نگه دارد و میدانے براسے جولان خود خائے ساز و آصف جاہ برین معنی متفطن گشته

میشورہ مقتدان خود قتل حیدر خبک مدار المہام مویشیر پوسے را باوجود جرم نمود سوم ماہ مبارک رمضان قریب باسنو اسنہ احد کے
 و ما بعد الالف حیدر خبک و خیمہ آصف جاہ بر اسے جواب و سوال مذکور را چون داعیہ قتل او تقیم یافتہ بود حصار کہ باین
 کار مامور بودند حیدر خبک را گرفتہ فرج کردند و آصف جاہ بعد کشتن او تنہا بر اسی سوار گشتہ برآمد و بخوسے بدر رفت کہ تمام توپ خانہ
 فرنگ چون فوج تصور معطل و متحیر ماندن فی الحقیقہ جرات نمود کہ ناخ کا رنامہ رستم و اسفندیار گشت از مذبح شدن حیدر خبک
 عمدۃ الملک مویشیر پوسے و دیگر وجوہ شکر ہوش از سر باختند درین آشوب قابو طلبان مصمام الدولہ و سپہ فرزداد میر عبد الباقی خان
 و یمن الدولہ را رھکار اسے ملک بقا ساختند بعد این رستخیز امیر الممالک صلاحیت جنگ و برادرش برہان الملک مویشیر پوسے
 سجید را آباد شتافتند و آصف جاہ ثانی حیدر خبک را کشتہ راہ برہان پور گرفت ابراہیم خان کار دسے کہ طوعا و کرہا آصف جاہ جدا
 گردیدہ بود و آصف جاہ بیوست و با اتفاق سپہ دہم ماہ و سال مذکور برہان پور را بغیر نزول خود افتخار بخشید و مالداران شہر مثل
 محمد انور خان برہان پور سے و غیرہ را معصومہ نمود و این محمد انور خان همان است کہ با اتفاق سنگرا بے ملہار واسطہ صلح میرا
 حسین علی خان مرحوم با مرستہ بقرار اعطاسے چوتھ شدہ بود درین وقت از غم مصادمہ و شدت محصلان ہفتدہم ذی قعدہ
 سال مذکور زنگارے را وداع کردہ در جوار شاہ عیسے جند اشہ مد فون گردید آصف جاہ بعد فراہم آوردن زر و لشکر از برہان پور
 بصوبہ برار رفت و در قصبہ باہم کہ از قصبات عظیم برابر است چا و نے نمود و بعد چا و نے با چا و نے بے سپر گھوڑے ہو سکہ
 نکاسد ار صوبہ برار سحار بات در میان آوردہ آخر مصالحو نمود و بعد مصالحو عازم حضور امیر الممالک صلاحیت جنگ کہ در حیدر آباد
 بود گردید و فیما بین ہر سہ برادر انواع اشکال منازعات روسے داد آخر الامر امیر الممالک و آصف جاہ ثانی باہم یکے شدند و برہان
 بصوبہ خود کہ بجا پور بود شتافت ہجیدہم ربیع الاول سنہ ثلاث و سبعین باہ بعد الالف قلعہ احمد نگر کہ پاسے تخت سلاطین
 نظام شاہیہ است و در عمد اکبر پادشاہ شاہزادہ دانیال بسپہ سالار سے عبد الرحیم خان خانان مسخر نمودہ ازان باز در حرمت
 قلعہ داران سلاطین تیوریہ بابر یہ بود و اشوبہا و بولاد و عجزادہ بالا سبے را و با قلعہ دار سازش کردہ بدست آورد و این شہر
 و قلعہ آباد کردہ احمد نظام شاہ است کہ در سنہ تسع ماہ طرح انداختہ بنام خود موسوم ساخت و در دو سال شہر سے کمال خوبے
 آباد شد و بعد اندک فرصت حصار سے از سنگ گل تعمیر نمود و درون آن عمارت دکنس قصور نقش سے سکونت خود مرتب
 ساختن و بعد اخلاف او قلعہ را بتوارث تالیف بودند و در او اہل سنہ تسع و الف در تصرف سلاطین بابر یہ درآمد و در سنہ ثلث
 و سبعین و ماہ بعد الالف بدست مرستہ افتاد چون فرانسسیان را منازعتے با انگلیشیان درین سال شروع گشتہ بفکر کار خود
 افتاد و دست از رفاقت و اعانت صلاحیت جنگ برداشت بمرکز دولت خود کہ ہول چرلیت شتافتہ شوکت صلاحیت جنگ
 رو با سخطا گذاشت و اعاد سے را میدان جولان بھر سید بہاؤ مذکور ہوس بہودہ در دماغ خود جاسے دادہ ارادہ برانڈن
 بنیاد اولاد نظام الملک آصف جاہ از ممالک دکن نمود و ابراہیم خان کار دسے را نوکر خود کرد و این ابراہیم خان یکی از ارادن
 بود چون نوکر سے فرانسسیان نمودہ در انہا تربیت یافت جنگ توپ و تفنگ اتقوا آہناسے نمود سامان حرب و توپخانہ
 شایستہ بھر ساینہ اول در سلک ملازمان آصف جاہ ثانی درآمد و آخر از او جدا شدہ بمرستہ پیوستہ ہمراہ بہاؤ و سداشیو
 از پونا برآمدہ بیست و دوم جہاد سے الاوسے سال مذکور و سواد او دیگر مقابل امیر الممالک صلاحیت جنگ و آصف جاہ ثانی
 رسیدہ درین مقابلہ فوج مرستہ شہت ہزار سوار و فوج ہر دو برادر مرقوم سپہان نظام الملک ہفت ہزار سوار بود و اینہا بنا بر
 قلت فوج خواستند کہ از باراد و دیگر بہاؤ و کر بعض افواج شان در انجا بود آمدہ آن فوج را ہم با خود گرفتہ بر سر پونا رند

از همیشه جنگ مرہٹہ بطور چپا دے و سہرا تھانگ و تاز و لیسن ابواب وصول غلات مایحتاج دیگر بود قابو یافتہ سے ریختند و سراق کوئے مثل نیرہ و سیف سے جنگیدند و افوج ہندوستانیان دور خود حصار توپ خانہ نمودہ بدافہ سے پرواختند این بار بعلت رقت ابراہیم خان کار دے آتشبار سے توپ خانہ ہم ملادہ کار دے آتھاگر دیدہ تو پہا سے سبک تیز رفتار ہمراہ عساکر آہنامی رفت و ہمہ وقت در حرکت و سکون و قرب و بعد سے التواتر سرگرم کار خود بود و چون فوج صلاحیت جنگ و برادرش لضا بطہ ہند با جتماع راہ سے برید و گلہ توپا سے مذکور متواتر دراز دام مردم سے افتاد ازین جهت گلہ ہا سے طرف مرہٹہ کمتر رایگان فی وقت و فوج مرہٹہ چون ہمیشہ متفرق سے رو دگلہ توپ این طرف آتھا سے بآہنا میر سید و در اوقات یورش کہ سرداران و لشکریان اولاد نظام الملک آصفجاہ سے نمودند شلک بند و ق ہم لضا بطہ فرنگ بر دے آتھا بعل سے آمد از جہات مذکور خستگی بسیار بلشکر صلاحیت جنگ و آصفجاہ تانے راہ یافتہ عالمی بباد و فارت بیت و ششم جاد سے الاو سے سال مذکور بہادران لشکر صلاحیت جنگ و آصفجاہ سے از فوج خود برآمدہ برابر ابراہیم خان و دیگر افوج مرہٹہ ریختند و شمشیر جلادت بسیار از مخالفان را بر خاک ہلاک غلطانیہ یازدہ علم از جامعہ ابراہیم خان کشیدہ آوردند و بہین روش نیات و رزیدہ جنگ گنان تا قلعہ آدہ کر دے دہا و ر سید نہا و دید کہ اگر صلاحیت جنگ و آصفجاہ بہ دیا و ر سید و فوج آسجا باہنا ملحق شود دھندہ بر آئی ستغذر است پانزدہم جاد سے الاخر سے سال مرقوم قریب چل ہزار سوار مرہٹہ بہیت مجموعے برخند اول فوج صلاحیت جنگ رفت چون فوج چند اول دوسہ ہزار کس پیش بنودہ بعد کشش و کوشش بسیار چند اول تیاراج رفتہ چشم زخم عطیے با خوان افوج صلاحیت جنگ رسید و ہر دو ہزار دناگزیر کر دیدہ لبا طمقاومت بر چیدند و دنیا چار سے سلاح کہ مادہ انواع مفاسد بود انعقاد یافت و مرہٹہ بنام جاگیر ملک شصت لک روپیہ براسے خود گرفت از ان جملہ جمیع محالات حجتہ بنیاد و از رنگ آباد متواتر و برگنہ حویٹ و ہر سول و ستارہ ہتمہ از صوبہ بدو بیجا پور و قلعہ دولت آباد و قلعہ آسیر و قلعہ بیجا پور کہ ہر یک پاسے تخت سلطین عالمی مقدار بود و جاگیرات خاصہ سرکار آتھا و دیگر امرا و منصبداران بسیار در تنخواہ مرہٹہ رفتہ حکم تقدیر اکثر سے محروم از قوت و جاگیر شدند و بغیر از صوبہ حیدر آباد و بعضے از صوبہ برار و بیجا پور و قلیلی از بدرد دست اولاد نظام الملک آصف جاہ مانند آنہم لشکر اکت غالبانہ چارم حصہ کہ ضابطہ مستمرہ مرہٹہ است و ہر جا اول ہمین ریشہ را دوانیدہ و بہین بہانہ تسلط بکراک ہمہ سائیدہ ہر چند دہن عظیم سچاندان آصف جاہ راہ یافت اما خواہش بہا و ہم صورت نگرفت کہ اولاد آصف جاہ بالمرہ از ملکہ ار سے دوار سے دکن محروم و ممنوع نشدند *

ذکر محل از احوال قلعہ دولت آباد و قلعہ بیجا پور و آسیر و بنائے آنھا *

رام دیوراجہ دولت آباد در سنہ اربع و تسعمین و ستائہ مقبور سلطان علاء الدین خلجی گردیدہ بہ پیشکش زرہا سے بے شمار و اقمشہ لغنیہ بسیار خود را از سپاستش باز خرید و در سنہ ست و سبع مائہ در عہد سلطنت خلجی مذکور از دست ملک نائب کا فور کہ ہم دکن و دولت آباد را مور شدہ بود نیز مغلوب گشتہ اطاعت نمود و ہمراہ نائب مذکور در سنہ سبع و سبع مائہ سجد بیت سلطان علاء الدین در دیپٹ رسیدہ و بطا سے چتر سفید و خطاب رک را یاسے سرافراز گشتہ بدولت آباد کہ در ان زمان یوکر نام داشت رسیدہ قدم از جا دہ فرمان بر سے بیرون نگذاشت در سنہ عشر و سبع مائہ باز ملک نائب بہ تخیل بعض ممالک دکن کہ در و آن طرف شد رام دیو مردہ و پیشش قائم مقام او شدہ بود پس را با خلاص پدر ندید و فوسے را بنا بر احتیاط در جانندہ

عبد ظفر بر دیار کرناٹک رسید و شکایت سپرد ام دیو با سلطان علاء الدین نموده پسندید آن استیصال او و انعام ملکش به ملک
محمود سلطان نموده چون مازون شد در سنه اعدس عشر و سبع مائید یوگر رسید سپرد ام دیو را گرفته لقبی رسانید و قلعه
را تصرف خود را آورد از آن باز قلعه مذکوره در دست سلاطین هند بعد از آن در دست پادشاهان دکن بود در عهد شاه جهان پاد
یکه از امرا اوسه او مهاجرت خان نام نوزدهم ذی الحجه سنه یک هزار و چهل و دو هجرت قلعه را از طبقه نظام شاهیه انتزاع نمود از زبان
مذکور حارسان سلاطین بابر یکه بعد دیگر سکه بجا است این قلعه سه پرده اختند در عهد راجه با قلعه دیوگر حصار دهنده و خندق و
خیابان استحکام نداشت سلاطین اسلام حصار متعدد ساختند و سلطان محمد بن تغلق شاه دولت آباد نام کرد و قلعه سنگ ترا
خندق عمیق ساخته و عمارات عالیه طرح کرده خواست که دارالملک خود گرداند و سه رادیران کرده سکنه آنجا را بدولت آباد
آورده آباد ساخت آخر سید لاسه اراده او صورت گرفت مصروع آنهم نسیس و سودا سکه خام شده تخمیناً بعد چهار صد
و شصت سال قلعه مذکور بدست مرسته افتاد و قلعه بیجا پور از انبیه یوسف عادل شاه است که سده سلسله عادل شاهیه
بود اول از کل ساخت بعد از آن در او اخر مائده الف از گچ و سنگ درست کرد و بعد او ورنه آتش قابض بودند از رنگ زیب
عالمگیر پادشاه او اهل دلیقه سده سده و تسعین الف این قلعه را از سکنه رنمادل شاه فاقم طبقه مذکوره انتزاع نمود
و بعد دو صد و هفتاد و سال و کسر سده مرسته رفت اما سید نجف علی خان قلعه دار اسیر با وجود احکام و تاکیدات بیست
از داندن قلعه سده باز زده تا یک سال کامل با مرسته جنگید چون فقده ذخیره مضطر ساخت و دوازدهم ربیع الآخر سنه یک هزار و
یک صد و هفتاد و چهار قلعه را به صلح تسلیم مرسته نمود قلعه اسیر از انبیه آسا اسیر است از کثرت استعمال سه حرف میان سافط گردیده
و تخفیف یافته اسیر ماند اسام نام اوست و اسیر زبان هند سکه گاوچران را سکه گویند او از زمینداران عمده خاندان آبا و اجداد
او قریب هفتصد سال در آن کود رفت شکوه توطن داشتند و براسه حفظ مواشی و غیر اموال حصار از سنگ گل ساخته و درگاه
سکه گذرانیدند چون نوبت با سار رسید و نسبت با با سکه خود در اموال اقبال متعادل گردید چار دیوار خام قدیم شکسته حصار سکه
از سنگ و گچ در کمال متانت بنا نمود و قلعه بنام او شهرت گرفت نصیر خان فاروقی واسله بران پور که در سنه اعدس و ثمان
مائید بلطنت رسید قلعه را از آسا اسیر بکرتزدیر انتزاع نمود باین صورت که بنیام کرد که راجه بکلانه و انور جمعیت بسیار فراهم آورده
باسن در مقام مخالفت اند سکه خواهم اهل و عیال مراد قلعه خود حاکم دسے تا فارغ البال بدفع دشمن پرورزم او قبول نموده
اذن داد و روز اول چند محفه عورات در قلعه فرستاده تعلیم کرد که اگر زنان آسا بملاقات آیند مراتب تواضع و تلقین چنانچه با عیال
آرند حسب الامر معمول شد روز دیگر دو صد کس از مردان شجاع بروش روز اول در محفه فرستاد چون لقلعه درآمدند آسا
بر کسار کبا و منزل مع فرزندان و خواص خود بے خبر ازین و غاسم آمد ازین سوداگران فاروقی متوجه خانه آتش بودند
در راه دو چار شده آسا مع کل اولاد و اتباع لقبی رسید با سکه اهل قلعه امان خواسته برآمدند نصیر خان این خبر شنیده از
جائیکه بود بر او برخاسته خود را با سیر رسانیده تریم قلعه مذکوره نمود و در دست اولاد او بود تا آنکه اکبر پادشاه در سنه
تسع و الف از دست بهادر سپه راجه علی خان انتزاع نمود و قلعه داران سلاطین بابر مرسته سکه نموده از عهد نصیر خان
مذکور بعد چهار صد و شصت سال و کسر سده قلعه مذکور بدست مرسته درآمد و همدین سال اربع و سیمین مائید بعد الف جماعه
اکلیشه قلعه بندر پلچر سکه را محاصره نموده از دست فرانسیه انتزاع نمود و عمارات آنجا را یک قلم اربع یک کده قاعه
صفه فاگردانیدند و سیکا کول و راج بندر سکه و دیگر محالات که در جاگیر فرانسس رفته بود و بقیاس سکه سکه نمی آمد که از د

آنها خواهد بود و خود بخود متخلص گردید.

تذکره بقای احوال عماد الملک و عالمگیر ثانی و انهدام مباحثه در دولت پادشاه مذکور
بنادان و معاملاتی که با عماد الملک و نجیب الدوله روس داد و ستد و تفریبات آسمانی

مجموعه از احوال نجیب خان که افغان روپیل و مردی فطن بود قبل ازین مذکور شد که در هنگام حروب صفدر خاگ حاکم
عماد الملک پشاه جهان آباد رسیده با اعتبار لیاقت و استعداد داد که دشت مورد الطاف عماد الملک گردیده با وج
اقتدار رسیده و آخر بنا بر مناسبت افغان و بهوشیار سوار داران با عانت شاه در آن امیر الامر اسندوستان
و با عماد الملک طرف گردید عماد الملک که نظر انصاف احمد شاه بطرف ولایت در فرخ آباد بود بعد اجتماع خبر نصرت او قنبر
احمد ننگش را علی الرغم نجیب الدوله امیر الامر اگر داندید عازم پشاه جهان آباد گشت و در گناخته را و برادر اعیان بالاجه را و
و بهوکر ملهار را بمبالغه از دکن طلبیده با اتفاق آنها پشاه جهان آباد را محاصره نمود و عالمگیر ثانی مع نجیب الدوله محصور گشته
چهل و پنج روز خنک توپ و ریکه در میان ماند آخر بهوکر ملهار رشوت سنگین از نجیب الدوله گرفته بنا به صلح گذشت
و نجیب الدوله را با آبرو و اموال و اقالی از قلعه بر آورده متصل خمیه خود جاس داد و به یک متعلقه او آن طرف چنانکه اعتبار
از سهارن پو پویا و چاند پورند و تمام قصبهات باره باشد رخصت نمود و عماد الملک و احمد ننگش که امیر الامر اسقر شد
با اتفاق غنیمت راق و فائق مهمات سلطنت گشتند.

تذکره اسباب بر آمدن شاهزاده عالمگیر ثانی و گردیدن دیار بدیا بحسب قضاء و قدر

چون عالمگیر ثانی و نجیب الدوله از عماد الملک مطمئن نبودند شاهزاده عالمگیر ثانی که که خلیف اکبر پادشاه مذکور و خطاب لی عهد
بعد برگشتن شاه ابدان بقندهار و قبل از ورود عماد الملک پشاه جهان آباد محالات جهم و هاست و چرخ و ادره و غیره
جا گرداده مرضی کردند و گفتند که در ظاهر برای سبب و سبب محالات مذکوره مرضی میکنیم و مقصد آنکه چون شاهزاده
و وارث ملکیت تا جائیکه تواند عمل خود نمایند و فوج سنگین و رفقای شایسته بهر سانسید بهرگاه عماد الملک مع بهر دوستان
که شاه ابدان با سپرده بداعیه فاسد عازم میگرد و خود را برای تبیین او بروقت نزد ما رسانید شاهزاده عالمگیر
در ماه رجب سنه سبعین و دانه بعد الالف عازم محالات مذکوره گردید و زینت محل زن پادشاه عالمگیر ثانی که شاهزاده را در
حجر پرورش خود بعد فوت مادرش گرفته نهایت شفقت بحال او داشت با پادشاه گفته و والد مرحوم را حسب الاشعار
پادشاه بر در حرم شرف طلبیده دست شاهزاده عالمگیر را بست و الد مرحوم سپرد و سفارش حراست و ترمیش بسیار
نمود عالمگیر در باغ نال کثوره منزل فرموده با جنایه سپاه پرداخت و اکثر شجاعان شهر را ملازم نموده و مقصد نهادن
میر حفر بند وستان را با چنکس از اقربا و آشنایان شجاعت و وقار اعظم علی خان خلیف سین الدین علی خان
مقتول مظلوم برادر زاده امیر الامر احسین علی خان مرحوم بود و موافق بزرگان خود در رفاقت شاهزاده جانفشانی نمود
چنانچه انشاء الله تعالی ذکرش آید چون عماد الملک با عانت مرثیه غالب آمده پادشاه را بقا بوسه خود آورد و نجیب الدوله
را از حضور بیرون کرد و پادشاه را طومار ذکر کیا با حصار شاهزاده و لالت نمود و او ناچار شده شقه با سه طلب نوشته متر و اتر

زیاده حمایت و امانت مناسب ندیده بفرخ آباد غیر فرخ آباد بنگلش رسانید ز منیدار انجا موسی خان بلوچ خلع کامکار خان میب
 سبک روپیه پیشکش گذرانید اخیل راه مرخص شده بجای خود برگشت و شاهزاده از راه کهنه نوره نزد نجیب الدوله و سبهارن پور
 رفت نجیب الدوله هشت ماه شاهزاده را نزد خود نگه داشت و لازمه مهمان دار که بمقدور خود مهمل نگذاشت چون در آن ایام انقلاب
 عظیم در بنگالاروسه داده میر محمد جعفر خان با عانت جماعه انگلیشه تسلط یافته بود شاهزاده را دلالت به خیر بنگاله و بهر صورت بخون
 کینه کوشش عماد الملک از سر خود و اگر د حسب المیسور زار در اسی گذرانیده مرخص نمود شاهزاده و الد مرحوم و منیر الدوله را بر اس
 فراهم آوردن بعض افواج و سرانجام بر سرخه از ضروریات دیگر و میران پور گذاشته خود از راه مراد آباد و برسیه عازم صوبه اوده
 در عرض راه سعد الله خان خلع علی محمد و سید منیا ف با وجود رسد تقداد بلعل آورد چون بقصه سوبان هفت کروسه لکنو
 رسید هم جاده الوده سینه کینزار و یکصد و بیستادو یکسجده شجاع الدوله خلع وزیر الملک صفدر خلیف نام صوبه مذکور
 استقبال نموده شرف کورنش دریافت یک صد و یکسجده شرفی اندر گذرانیده بعد از آن یک لکه روپیه نقد و دو زنجیر فیل
 عماره سایه بان دار و اسلحه و هفت راس اسب و یک خواجه و اسب و اسلحه و خیم و ظروف و ده ارابه بار کشته
 پیشکش ساخت شاهزاده دو ساعت باشجاع الدوله خلوت داشته و ستار خاص مع سیرج و پاسکله سوار سغان که از نس
 بود رحمت کرده رخصت نمود و خود عازم الوده گشته بعد طے مسافت با محمد قلی خان کینا گشته خواجه و سوار بنگاله نگاشته
 قلم و قانع رقم شد عازم عظیم آباد گردید و ماجرا تسمه انجا داران اوراق مفصل کرده اند

ذکر نماز عاتیکه فیما بین نجیب الدوله و مرسته و بواسطه نجیب الدوله باشجاع الدوله و مرسته بیا فتنه انگیزی داد

چون صفدر خلیف مرسته را بنابر شکست افغانه با خود متفق گردانید و بیخ دولت احمد بنگلش بر کند از آن زمان مرسته در ملک انتر سید
 ایشه و اینه بر کل آن ممالک قایلین گشته بود و همیشه از عدم تصرف و صوبه اوده و ملک افغانه دست تاسف بدندان گزید
 در بنی لاکه عمار الملک را با نجیب الدوله کینه با سعه حکم هم رسیده فائده شکست او و ترس احمد بنگلش گردید و علی الرغم شاه ابد
 امیر الامرا سعه بغزل نجیب الدوله با احمد بنگلش داده داعیه آن داشت که خود چند آن بدنام نشود و بدست سلطوت مرسته پایمال
 حوایش گرداند و اگر تواند از بیخ و بن براندازد و باشجاع الدوله هم کند ملک نیازم قدرت کامله الهی را که افغانه هم اگر چه شجاع الدوله
 باعتبار ستیزه با سعه بدش کینه با سعه دیرینه داشتند اما بنابر عداوت عماد الملک با نجیب خان و اتفاق او با احمد بنگلش نجیب الدوله
 و کل اولاد و اتباع علی محمد خان و سید جویع بشجاع الدوله نموده از زمره مخلصانش شدند و مضمون مصرع مشهور مصرع
 ند و شود سبب خیر که خدا خواهد ظاهر گردیده در احیان سوانح و فتن معین و باور هم می بودند خواجه دنا سیند هم هم حکمی
 و در محرم سنه احوک و سبعین ماهه بعد الالف از کهن بنید در آمد و اتفاق برادرزاده خود خواست که تمام هندوستان را سر کنند
 سال مذکور در بنید و بست ممالک مسخره قدیمه گذرانیده شریع سال بیفاد و دوم از ماه دوازدهم داعیه انزع ملک و سید جویع
 را تعصیم داد و خواست که متبادر دیا سعه گنگ پایاب گذشته اول در ملک روپید در آید بعد از آن صوبه اوده را هم مسخر سازد و ملک
 نیز محک مرسته و بیخ این فساد گردید بنابر این اول عبور نمود بهر سر نجیب الدوله رفت نجیب الدوله تاب خلیف میدان نیاد و ده
 و سکر تال بر لب دیا سعه گنگ که در انتر سید از املک و شوار گذار مشهوره است سکر کینه مستعد محاربه نشست چهار ماه بر شکال
 علی الاتصال سده کوپه افنگ و بان و لمان شمیر و سنان جواب رعد و برق میداد و نجیب الدوله و سعد الله خان عاقبت محبت

و دوندے خان باتفاق شجاع الدولہ را از احوال خود و محصور بودن بخجیب الدولہ در سکر تال اطلاع دادہ و عرض داشتند کہ مرہٹہ
بر سر انتر بید رسیدہ و اعلیٰ تہجیر این دیار صمم دار و انتظار القضا سے برشکال است این کہ ملتان گنگا پنج طاہ پذیرفتہ و آب رود
یکجہ نہاد عجبو گنگا نمود و مملکت مارا متصرف سے شود ہر گاہ برین دیار دست یافت دست ملکہ شہا جہ دراز سے کند علاج
و اقمہ پیش از وقوع باید نمود و برضیاح استعجال باید رسید شجاع الدولہ قباح و درو در ہر شہ در دیار افغانہ و انخاص از جنگ آغھا
و مضرت اہمال در آمد بخجیب الدولہ فہمیدہ در عین موسم برسات با وصف کثرت باران و شدت گل و گاہ در ماہ شوال سنہ
ہفتاد و دوم از ماہ دوازدهم ہجرت ہزار گھنہ برآمد و شاہ آباد رسیدہ چند ماہ توقف فرمود و چہ از افغان گنگا وصول بسکر تال لکھنؤ
در انجا سے جنگیہ متہذہ را بود و مجبور اسخطا اہما و تکیہ از سر دیار ان خود گویند نہایت نام را با جمعیست بہت ہزار سوار و پیادہ متہذہ
نمود کہ از دیار سے گنگا گذشتہ در ملک رومیلہ عبا ہنگامہ و فساد برانگیزد و گویند نہایت از تھا کر دوارہ کہ ماہین کہ بہت دریا
گنگا را پایاب گذشتہ چاند پور نگیہ و دیگر پرگنہ ہا سے آن طرف تا سواد امر و ہ ہزار و سہ صد قریہ را آتش داد و تہمت تاخت
آوردن بر سر سعد اللہ خان و حافظ رحمت و دوندے خان کہ ارادہ ملک بخجیب الدولہ داشتند نمود و افغانہ مذکور تاب مقاومت
در خود ندیدہ از میدان بچنگل دامن کوہ کمانوں پناہ بردند شجاع الدولہ مجبور و اضنا سے خبر مذکور او اہل برہج الاول سال ہفتاد و سوم از
ماہ دوازدهم ہجرت سے لبرعت برق و باد خود را بچاند پور متصل سکر تال کہ بخجیب الدولہ در انجا محصور بود در سائید گویند نہایت عجبو گنگا
نمودہ از تگ و تاز و غارت و تاراج دہات و مسدود نمودن طرق وصول غلات بخجیب الدولہ را با سائر محصوران بجا لشکر سنا
و از کوہیختن افغانہ و جنگستان کمانوں بخجیب الدولہ امید رستگار سے از گرفتار سے محاصرہ ماندہ دست از زندگے شستہ
بود شجاع الدولہ بزرگ تاسید آسمان سے نزدیک بخجیب الدولہ رسیدہ روزیکہ از چاند پور کوچید در انما سے راہ فوج مرہٹہ از دور
سپاہ سے نمود شجاع الدولہ پنج کردہ راہ رفتہ در سواد موضع ہلاوہ کہ از توخل چاند پور بہت فرود آمد و در انجا شنید کہ فوج مرہٹہ
بر بعض اہا سے اردو کہ در راہ سے آمدند و بر مردم کے دست انداز سے نمود ہمان وقت انوپ کرگ مین و امر او کرگ مین
را کہ از سر دار ان رکاب بودہ اندہ تبہیہ مرہٹہ بطرف سے متعین نمود و میرزا نجف خان را با پنہن ہزار سوار و سیر باقر تیمینی را با چہا ہزار
سوار شعلہ بر پا گاہ کہ عبارت از محسکہ و فرد گاہ مرہٹہ بہت فرستادہ فرمان داد کہ این بے باکان را سبزا رسا ندہ سواران مغ کور
حسب الامر شتافتہ با مرہٹہ ہر جا کہ دوچار شدند آویختہ و بر سر شان ریختہ جیرہ و سیتہ نمودند از ان جملہ انوپ کرگ مین جماعہ
کثیر سے راکتہ قریب صد کس زندہ اسیر آورد و غنائم افرادان و اسپان سوار سے نیز بہشتش آمد گویند نہایت شکست خاں
یافتہ از گدازیکہ عجبو گنگا نمودہ بود افغان و خیزان گر بخت و مردم و سپہا سے بسیار از مرہٹہ در آب گنگا طعمہ ننگ فنا شدند
صبح شجاع الدولہ طبل فریوز سے نواختہ سوار شد و افغانہ ہم کہ در جنگل دامن کوہ کمانوں خنیدہ بودند با شجاع علیہ شجاع الدولہ
و فرار نمودن مرہٹہ بآن طرف گنگا دلیر گردیدہ خود را بشجاع الدولہ ملحق ساختند و باتفاق شجاع الدولہ بسکر تال رفتہ بخجیب الدولہ
را از ان ضغظ بر آوردند اما با وجود غلبہ و شکست دادن بر مرہٹہ بنا بر اندیشہ اقتدار سر دیار ان دھن باد تا و جبکہ طرح صلح انداختند
چون خبر ارادہ شاہ درانے بطرف ہندوستان شہرت داشت و تا سبندھیہ و جبکہ صلح را مناسب شمردہ تدبیر
الہندہ طرق اہل و بند و بست سمت لاہور اصحاب امور شہر دند قاقول و قرار سے لعل آوردہ بطرف لاہور قاصد گردید و
شجاع الدولہ برگشتہ بہ قہم جادے الاول سے کینز اردیک مدد و ہفتاد و سہ وارد بلگرام و نہم دخل لکھنؤ گردیدہ + +
ذکر ماجرا سے شاہ جہان آبا و دو مقتول شدن عالمگیر شاهی کہ سبب ماکھرا سے عماد الملک رو داد

ہمدین ضمن کہ دتاسیندھیہ و جنگو نجیب الدولہ را در سکر تال حسب الاشعار عماد الملک محصور داشت عماد الملک را ہم با عانت خود طلبیدن آن بدتاد کہ با عالمگیر ثنائے صفائے داشت و سے دانست کہ پادشاہ مذکور با احمد شاہ ابدالی مراسلات دارد و در بان خیر طلب نجیب الدولہ و بدخواہ آن نمک بجوم است و نیز خال خود انتظام الدولہ را مثل عالمگیر ثنائے بدخواہ خود سے پنداشت و گمان سے کرد کہ نعلبہ نجیب الدولہ بر دتاسے خواہد اول خالو سے خود خان خانان انتظام الدولہ را کہ مقید داشت بتبع حفا در ولعہ از سر روزمہ سے علی خان کشمیر سے را ملقین نمودہ پیش پادشاہ فرستاد و آمدہ سنجید و دغا و کذب و افترا طاسر ساخت کہ در ویشے صاحب حال دارد و شہر گشتہ در کوٹلہ فیروز شاہ منزل گزیدہ قابل زیارت است آن ابلہ مجبور تلبیس البلیغ کو مغرور گشتہ جریدہ بملاقات در ویش مجبور قاصد گردید چون بحاسہ معہ در رسید بر در حجرہ کہ قائلانش را نشاندہ بودند توقف کرد و سیف در دست داشت کشمیر سے مذکور سیف را از دست او گرفتہ پردہ را برداشت چون اندرون رفت پردہ را افکندہ در را از بر و بر بخیر نیند نمود میرزا با بر خلف اغراض الدین دایا پادشاہ برین حال آگاہ گشتہ شمشیر کشید و یکے را مجروح ساخت مردم عماد الملک را بجوم آوردہ اسیرش نمودند و شمشیر از دست او گرفتہ بر پاسکے محفوظ نشاندہ بحبس خانہ سلاطین رسانیدند سہ چارہ اوزنیک خوشوار کہ در حجرہ بانتظار ورود پادشاہ نشستہ بودند بچارہ رلب براق در حجرہ تنہا یافتہ برجستند و زخمہا سے کار دپے در پے زدہ از پالش در آوردہ با شمشیر را بطرف دریا بر یک دنیا افکندند لچہ بالباشمش را از بر کندہ عربان ساختند شاید ستر عورتین ماندہ بود و لعیشش بہ بعضی کان حسب الامر کشمیر سے مذکور لا شمشیر را برداشتہ در مقبرہ ہمایون پادشاہ اجداد سلاطین با اثر مدفون ساختند و همان روز محمۃ السہ بن کام شمش بن اوزنگن پیر را بخت سلطنت نشاندہ بشاہجہان ملقب ساخت و کشمیر سے مذکور را بجا است او گد اشتہ خود با عانت و رفاقت دتاکہ با نجیب الدولہ در متینر و آ و نیز بود شتافت چون معاملہ نجیب الدولہ بصلح انجا رسید و آمد احمد شاہ ابدالی سے قرع ابواب سامع جانیان گردید دتاکہ بطرف لاہور با عانت حکام دست نشان خود را سے گشت و عماد الملک بر جان خود ترسیدہ نزدیک راجہ سورجمل جاٹ بنا برادر اک الفضال قضیہ قنازہ مرہٹہ و ابدالی سے و تظار شاہدہ پایان ابن مشاجرہ کہ تا بکجا سے انجا مد رفتہ نشست و پناہ بقلع مستحکمہ او برد.

ذکر احوال تیمور شاہ پسر احمد شاہ ابدالی کہ پدرش اورامع جان خان در لاہور نشاندہ رفت و لشکر کشیدن مرہٹہ بر سر او تحریک عماد الملک و غرور اقتدار خود و گر نجین تیمور شاہ و جہان خان بکابل و تسلط مرہٹہ در لاہور و ملتان و مہیا شدن اسباب ورود ابدالی باز در سندھ و استیصال افواج عظیمہ و کمن بتقدیر خالق زمین و آسمان * * * * *

چون احمد شاہ ابدالی بعد غارت دہلی و قتل متہراد سے یک ہزار و یک صد و ہفتاد و ہجڑے چنانچہ سالقا مذکور شد پسر خود تیمور شاہ را مع جہان خان در لاہور گداشتہ بقندہ مارو کابل شتافت جہان خان آدینہ بیگ خان را کہ در اکلی جنگل خریدہ بود و بنا بر آنکہ مخفا سے احوال آن ملک و مذاہلہ علمدار سے آجاست استمالہ بسیار نمودہ بار سال سند و خلعت حکومت دو آہ بطریق خاطر گردانیدہ خان مرقوم ابن غایت را فوز عظیم دانستہ لقبط و رلبط آنجا پردخت جہان خان و تیمور شاہ بعد چندیت آدینہ بیگ خان را نزد خود و طلبید و بنا بر عدم اطمینان کہ داشت پہلو سے کردہ خود را بکوہستان کشید جہان خان مراد خان نامے را بحکومت دو آہ نصب کرد و بلند خان و سر فراخان را بلیک اوتھین نمود و آدینہ بیگ خان سکھان را کہ از محمد معین الملک کثر سے پیدا

کرده بودند و آدینه بیگ خان آنها را ترسیت میکرد و اغوا نموده بر سر مراد خان فرستاد و فوجی از نماز زمان خود ہم ہمراہ شان داد
 ابد صفت آرا لے بلند خان کشتہ شد و مراد خان و سرافراز خان تاب نیاورده خود را بجان خان رسانیدند قوم سگہ تمام برگشت
 و او آج خصوص جالندھرا باشارہ آدینہ بیگ خان بشدت تاراج نمودند درین اثنا رگھناتہ را و دشمنیہا و ہر دو برادر بگارا و
 مع سہوگر طہار دیگر سرداران دکن درجہ ارشاہ جهان آباد رسیدہ انتظار ساختہ کشتند آدینہ بیگ خان نوشتہ ہائے ستواتر
 فرستادہ بطرف لاہور ہمد و خود طلبید سرداران دکن کہ چشم بہراہ چنین تقریبات سے باشند و بلاہور آوردہ اول با عبدلہ محمد خان
 کہ از طرف درانیان بکومت سہرند ما موربو دھبگیدہ و دستگیرش ساختند و از آنجا جلوریز بلاہور شتافتہ قزاولان مرہٹہ با فوج
 جہان خان آویختند جہان خان نابہرکت فوج خود و کثرت مرہٹہ ستیزہ و آویز با اینہا صلاح ندید مع تیمور شاہ با خطر اتمام شہان
 سنہ کینرا و یک مدد و ہتھاد و یک سحرے راہ کابل گرفت و اسباب ہرجا تمام فراہم آوردہ چند سالہ را بجا گذارستہ در وقت غنیمت
 موافق بدست مرہٹہ افتاد و تیمور شاہ مع جہان خان تادریا سے انگ عنان بازنگاشید و از دریا سے مذکور گذشتہ خود را
 بمانے رسانیدہ افواج مرہٹہ تا آب جہلم تعاقب نمودہ برگشت و عمل غنیمت الملتان دیرہ غازیخان و اطراف آن تا آب ہنداپن شد مرہٹہ قرب
 موسم برشکال دیدہ صوبہ لاہور با دینہ بیگ خان بقرا پیشکش ہفتا دو پنج لک روپیہ سالیانہ سپردہ لیشا جہان آباد برگشتہ رگھناتہ را و دشمنیہا و ہر
 چند روزانہ عازم دکن شد و بخوراک سہا کجای جمیع معین نمودہ و اطراف دہلی گذشت بحسب تقدیر در ماہ محرم شروع سال ہتھاد و دوم
 از مایہ دوازدم آدینہ بیگ خان فوت شد و بکھو فوجدار می سہرند بعد یق بیگ خان کہ از ققائ آدینہ بیگ خان بود و دو آبہ راین آدینہ بیگ خان
 تقویٰ بعض خود و سابانا سہ مرہٹہ را صوبہ دار لاہور دادہ خصیت کرد سابا بلاہور رسیدہ تا دریا کٹک سخر ساخت بخیب الدولہ و جمیع افغانہ
 و راجہا ہندوستان از دست مرہٹہ و عماد الملک بجان آمدہ و زوال عمر و دولت خود از دست بُرد مرہٹہ بر سر العین شاہدہ نمودہ و غرض
 استہ مانجہست احمد شاہ ابدالی گناشتہ خواہان ورود او و جد و دیند و ستان شدند احمد شاہ جبارت یکسانے ہائے
 مرہٹہ با تیمور شاہ و جہان خان ویدہ الحاح افغانہ در اجاسے سنبہا رزوی ورود خود در یافتہ و بد ذاتی دھک بھرا سے عماد الملک
 بھما لکیر و خان خانان شنیدہ اعلام غفر انجام از قذیمارہ بتنبیہ و تادیریکشتہ بطرف ہندوستان برافرشتہ

ذکر ورود ابدالی بلاہور و شاہ جهان آباد بار ششم و حروبے کہ با مرہٹہ ہاروسے داد

احمد شاہ ابدالی شرمع سال ہفتا دو سوم از مائہ دوازدم از آب کٹک گذشت و بک سہلی از قزاولان ابدالی و افواج
 ساہروسے داد و فوج مرہٹہ تاب خبک ابدالیان نیاورده بلاہور گرجت ساہا بر قرب و کب شاہ ابدالی آگنی یافتہ مع افواج
 خود رخت او بار بجان دہلی کشیدہ مدیق بیگ خان و زن آدینہ بیگ خان ہم مسلک فرار پیودہ بگوشہ ہا خریدند احمد شاہ
 ابدالی در ماہ صفر سال مذکور بکومتستان جمود را آمدہ از راجہ آن جا پیشکشے لائق گرفت بعد از ان روزے تو جہا شاہ جهان آباد
 آورد این آمدن ابدالی مرتبہ ششم است کہ وارد ہندوستان شد در ان ایام فیما بین دتا و بھیل الدولہ و بھیل الدولہ
 در میان آمدہ ہنوز صورت آشتی انصرام نیافتہ بود کہ خبر توجہ اعلام شاہ ابدالی از لاہور پہلے انتشار یافتہ بگوش دتا رسید
 دتا صلح را تمام گذارستہ با فوج خود کہ در ان وقت ہشتاد ہزار سوار جہا را او بود بمقابلہ احمد شاہ ابدالی روان کردید
 و عماد الملک کہ مالکیر و خان خانان انتظام الدولہ خاوسے خود را کشتہ بک فتنارفتہ بود از خوف غضب دتا پہلوئی کردہ
 پناہ بسورج مل جاث بردار و سلوک شایستہ با عماد الملک بعمل آوردہ و در قلعہ خود جاسے داد چون احمد شاہ از لاہور

ابن طرف خراسید. دید که بسبب آمد و رفت افواج مرہٹہ داند و ملک دو اب درین راہ کم است مجبور دریا سے جمن نمودہ و راتر بید
 و راتر بید خبرت از ملک بامین دریا سے لنگا و چمن است چون ہر دو دریا از کوہ کمانون کہ شہا سے منہ است بر آمد ہند
 انتر بید و من کوہ کمانون است و شہا سے آن الہ آباد کہ جمیع ہر دو دریا سے چون شہا بانتر بید رسیدہ سدا اندر خان نجیب
 و احمد خان بگیش و حافظ رحمت خان و دوند سے خان کہ ملک اینہا در صید و انتر بید واقع شدہ و خور را بشاہ رسانیدہ شرف ملازمت
 اند و خند شاہ خود از راہ انتر بید خراسید و فوج قراوے را فرمود کہ براہ متعارف مقابل و تارہ سپر شوند و تا چون بجوالی سہرند
 رسید با قشون قراوے شاہ مقابلہ واقع شد و رانیان ہر دو ترک تاز سے مرہٹہ را از جابر دشتہ عقب تر راندند و تا جنگ
 کمان بجانب شاہ جهان آباد رج القمقر سے نمودہ بمیدان باوے کہ در سواد شاہ جهان آباد ہست رسید احمد شاہ ابدی اسے
 در آئے باز مجبور چمن نمودہ ب فوج قراوے خود پیوست و جنگ دتا فرمان داد ابدالیان اطراف دتا را فرو گرفتند و جنگی عظیم دیت
 دتا از فتح و ظفر مایوس گشتہ برادر زادہ خود ضکبورا با جمع قلیل گریز انید تا بدکن رسیدہ ماجرا را بعلما سے قوم ظاہر کند و خود را
 با سائر فوج از اسپان خود دادہ پادرسنیرہ قائم کرد ابدالیان بحکلات پے در پے و برق انداز سے جزائر دما را زور کار افواج
 مرہٹہ مع سردار بر آوردند و تا با جمیع ہمرانیان علی بن تیغ بید ریع گردید این واقعہ در ماہ جمادے الاخرے سال ہفتاد و سوم
 از مایہ دواز دہم بوقوع رسید میر غلام علی آزاد تخلص بلکہ اسے تاریخ این جنگ چنین یافتہ قسطحہ کرد سلطان غمور دے قبل دتا
 بتیغ دشمن گاہ کہ گفت تاریخ این ظفر آزادہ نصرت پادشاہ مائے جاہ و احمد شاہ ابدالی بعد مقتول شدن دتا بتیغ ضکبورا
 و ہمان روز بعد فتح پانزدہ کردہ راہ پاشندہ کوب رفتہ متصل کسرا اندر دے فرو داد و تا نارنول غنان باز کشید و رین اٹنا خیمہ
 ہو لکر ملہار کہ در سکندریہ قریب چنگیز اقامت داشت رسید اول بعد استماع قتل دتا خود را ببعث تمام نزد سورجمل جاے رسانیدہ
 استدعا کرد کہ باتفاق ہمدیکر با ابدالی باید جنگید سورجمل جواب داد کہ با فوج ولایت تاب جنگ میدان ندارم ہر گاہ ابدالی ملک سن
 در آید در قلعہ نشستہ ہر چہ از دست بر آید خواہم کرد در ان آوان افغانہ خزانہ و رسد فلہ برای لشکر ابدالی از محاللات خود سے بردند
 ہو لکر ملہار بران قافلہ دوید افغانہ خبرش را شنیدہ بمقتضی دورانیش خزانہ و اجناس فلہ قدر توانستہ آن طرف لنگا بردند
 تہہ را ہو لکر رسیدہ تا راج نمود شاہ ابدالی این خبر شنیدہ شاہ پسند خان و شاہ قلندر خان ابدالے را با جمعیت پانزدہ ہزار سوار
 بہ تہیہ ہو لکر تعین نمود نامبروہ ہا از نارنول بشاہ جهان آباد کہ ہفتاد کردہ راہ ست چپا وے کردہ در یک شب در روز خود را رسانید
 و روانہ در دہلی آرام کردہ نصف شب چمن را عبور کردند و وقت صبح صادق بسکندریہ رسیدہ بر سر ہو لکر ملہار رختند ہو لکر
 مضطرب احوال با سہ صدس ہراسپان بر ہنہ پشت سوار شدہ گریخت با سہ سرداران و لشکر یان ہم قتل و اسیر گردیدہ احوال
 انتقال ہمہ تباراج ابدالیان در آمد شاہ ابدالے ہم متعاقب فوج خود از نارنول بشاہ جهان آباد آمدہ چون موسم برشکال قریب
 رسیدہ بود و اطراف شاہ جهان آباد از ترک تاز افواج مرہٹہ میرا سے اشت بہ طرف شرق دہلی در فوج سکندریہ بمیت کروا
 شاہ جهان آباد در انتر بید کہ اکثر بلاد افغانہ آنجا بود چپا وے مقرر فرمود و نجیب الدولہ را فرستاد کہ رفتہ شجاع الدولہ را برقت
 اورا سے ساختہ از صوبہ آو دہ بجنور شش بیار و نجیب الدولہ از راہ آٹا و ب فوج آمد و شجاع الدولہ برای ملاقات آو برگزیدہ
 مصافحات ملاوہ رسیدہ بعد حکام عمود و مویشیق با نجیب الدولہ ملاقات نمودہ میرزا اما سے ملک خود را نائب صوبہ و راجہ
 مینی بہادر را دارالہمام حل و عقد امور ملک دار سے مقرر گردانیدہ در او آخر دے فقہہ سال ہفتاد و سوم از مایہ دواز دہم ہست
 وہ ہزار سوار مع نجیب الدولہ روانہ شد و پہار مذی الحج سال مذکور اشرف الوزرا شاہ ولی خان وزیر احمد شاہ ابدالی باستقبال

شجاع الدولہ شستا فستہ بجنور شاہ رسانید احمد شاہ نہایت عنایت و مہربانی نمودہ شجاع الدولہ را با لبو خود و تیمور شاہ مبالغہ کنان
شجاع الدولہ استدعا کے فوجا حقن نویت خود در لکشا سے نمود اول احمد شاہ گھنہ بود کہ خلاف ضابطہ است اور جواب داد کہ
نوبت من بخشیدہ بادشاہ بنیاد است بخشیدہ شہنایت و من نوکر شما ہم ہمیشہ قبول نمودہ مازون ساخت و بعد اتمام نوبت شما
در تفرقات شجاع الدولہ نویتش را سے زدند و خبر قتل فنا و متاصل شدن فوج او و فوج ہو لکر بدکن رسید سد اشویرا و عرف
بہاؤ و برادر عم زادہ بالابجے را و برادران نامے و سپاہ کار آزمودہ خبگ جو و فوج سنگین و توپخانہ مؤدب باداب فرنگ
سید کر کے ابراہیم خان کار دے و سردارے لبوساں را لبوساں را و تہیہ تدارک و انتقام کشتے از ابدائے و برادران
بنیاد سلاطین بابر و نشانیدن لبوساں را و بخت سلطنت رہکارے سندوستان گردید

ذکر رود سد اشویرا و معروف بہاؤ مع لبوساں را و بدایعہ عظیمہ و
متاصل گردیدن کل افواج دکن و طفر یافتن ابدالی بتقدیر قادیلم قدیم

چون سد اشویرا و بہاؤ با گرو فرسبار وارد جوار اکبر آباد گردید راجہ سورجمل جاٹ بواسطت ہو لکر طہار ہلا قات بہاؤ آمد بہاؤ
نفس خود یک کردہ استقبال نمودہ سورجمل را دید و عماد الملک ہم درو اسے مٹھا آمدہ بہ بہاؤ چوست بہاؤ صلح چنین دید کہ افضل
لطفیان بہاؤ ملع عبور حینا و مقابلہ با شاہ ابدالی است شاہ جہان آباد را بدست باید آورد و باین ارادہ پیشتر نہضت نمودہ روز شنبہ
سال ہفتاد و سوم از ماہ و وازد ہم ہجر کے یک ساعت بخوسے از روزند کو برآمدہ داخل شاہ جہان آباد شد و متصل حویلے سلطنت
رفتہ استاد یعقوب علی خان بھمن زکی برادر شاہ ولی خان وزیر احمد شاہ ابدلے کے از طرف شاہ در اسے قلعہ دار شاہ جہان آباد
با جمیعت بسیار قلیل بود و بدافعہ استاد فوج مرہیہ یورش آوردہ بر اسد برج و دروازہ خضرے ہجوم نمود و فوجیے بطرف دہلی دروازہ
نیز شورش افگند از قلعہ خضرے معد و دھلیہ ابدلے برق اندازے می کردند فوج خبکو زیر جبر و دیوان خاص متصل مفصل قلعہ
ایستاد از طرف مقابلش گاہے آواز بند و ق بگوش مردم سے رسید و از سلیم گڈہ یک توپ سرمے دادند کہ گولہ اش حوائی
سے رفت دران فرصت ہو لکر طہار و خبکو برادر زادہ و تانکہ گر خجہ بدکن رفتہ بود بر دروازہ خضرے استاد سے وافر شکستن
دروازہ کردند چون دروازہ کتختہ ہاسے برسجے و سینہا سے آمہنن و نہایت استحکام داشت در عرۃ ہمار گڈہ سے ہمارے از
پیش نرفت درین اثنا قریب بالصد کس از مردم ٹیل را و عقب شان ملازمان ہو لکر و خبکو از جانب اسد برج بالاسے مفصل
قلعہ برآمدند و تاحملہا سے سلطانے دست بردے کردہ انچہ بدست شان سے آمد از بالا لے قلعہ پائین سے انداختند و بکشان
ابواب قلعہ نمی پرداختند چون در قلعہ ہم چندان فوجے بنود کے متوجہ حراست آن طرف نمی شد البتہ در ارشدن دہ بیت مغل و
ابدلے بند و تہادر دست گرفتہ از طرف سلیم گڈہ آمدہ دہ دروازہ نفر مرہیہ را الفرب بند و ق و شمشیر خجاک ہلاک غلطایند
مرہیہ در زمان حواس باختر از بالا لے مفصل قلعہ خود را بر زمین افگندند و دست و پاسے خود شکستہ قلعہ بدست آمدہ را از
دست دادند و در ان مرہیہ در حویلے سد اشویرا خان کہ قریب قلعہ است جمع شدہ گرد قلعہ سورجمل قائم کردند و عماد الملک
و سورجمل کہ بنا بر اوقات پرستی راہ رفاقت بہاؤ چمودہ بودند درین قلعہ ستانی بے التفاتی نمودہ تہاشائی بودند مرہیہ در
محاصرہ قلعہ اہتمام تمام نمودہ ابراہیم خان کار دے کے بہاؤ اور از دکن ہمراہ آوردہ بود اکثر خانہ فرنگ ہمراہ داشت سہ ضرب
توپ در یکستان زیر قلعہ آوردہ بر بنگلہ اسد برج و نیزہ شمشیر و مٹھا سے پادشاہ سے گولہ ہالیش چون تلک فرخ رنجیت سوارا

خود علاء کو فوج بہاؤ بہر سیکے را دو دخت در دماغ چپیدہ و شعلہ غر و شان سر لنگ کشیدہ و ابرہیم خان کار دسے باد و از دہ ہزار
 بندوق چقلے و توپا اضا بلطہ فرنگ نیز ہمراہ بہاؤ ملازم سرکارش بود باوجود این ہمہ از دحام مرہبہ خود را مرد میدان ابدالیان
 ندیدہ ناچار خلافت ضابطہ خود و رسوا دشمنائے پانی پت حصار سے از توپ خانہ کہ انرا سدا آتشین توان گفت دور لشکر خود کشید
 و خندق در توپ خانہ حفر نمودہ از خاک خندق مذکور حصار دیگر آراستند بعد سہ روز از ورود اینہا موکب منصور ابدالی ہمراہ ایشان
 بمیت و یکم ماہ مذکور مقابل سنگر مرہبہ رسیدہ فرو آمد و جنگ فراوانی توپ و ریسکہ دہان و بندوق و تیر و نیزہ و شمشیر شروع
 گردیدہ ہر روز جمعے رہ نور باد آید فتنائے گردیدند ابدالیان در اطراف سنگر دائر و سارگشتہ طرق وصول اجناس غذا بہر طرف
 سید و دساختہ نمی گذاشتند کہ اندر سنگر تو اندر رسید مگر طرف لاہور کہ پشت لشکر مرہبہ بود از ان سمت الآجاٹ کہ از جملہ زبانان
 معروف نواح سہرندہ است غلہ سے فرستادہ انیان بران ہم قابو یافتہ سے رختند چون احمد شاہ ابدالی دید کہ باوصفت تنگی
 قافیہ مرہبہ از رنجیرہ بند سے توپ خانہ برسنے آید لاجرم بمیت و ہشتم ربیع الآخر سال مذکور یورش بر بندجیرہ توپ خانہ مقرر کردہ
 سوار سے فرمود جهان خان و شاہ پسند خان و نجیب الدولہ مقدمہ بجیش عقب اینہا شجاع الدولہ و احمد خان بنگش حاجت
 و دوند سے خان و فیض احمد خان پسر محمد روہیلہ و برہشت اینہا احمد شاہ ابدالی مع شاہ ولی خان دزیر کہ اشرف الوزرا
 لقب داشت و از ان طرف مرہبہ نیز مستعد شدہ بفاصلہ یک بان پرتاب از سنگر برآمدہ ایستاد و بعد کوشش و کشش بسیار کہ
 از اول ظهر شروع جنگ شدہ بود چون سلاخے از روز باقی ماند روہیلہ ہا سے پیادہ ہمراہیان نجیب الدولہ قریب دہ ہزار
 کس بعد برق انداز سے و بان افگنی بسنگر درآمدہ بکوتہ یراق باخضم در آوختند بلونت را و حسیں پورہ بہاؤ کہ قوت بازو سے
 او بود نیز ہم گو سے از اسپ بر زمین غلطیدہ رھکار سے ملک فنا گردید ہمین روز جنگ اختتام سے یافت پردہ طلعت شب تاب
 امتیاز بیکانہ و آشنا گردیدہ فارق فریقین گشت و روہیلہ ہا جیرہ دستی خود را ہر کردہ از سنگر برآمدند و بلشکر خود رسیدہ
 آر رسیدند و رین اثنا خبر رسید کہ گوئید بندت مکاسد ارضلہ اٹاودہ باجمعیات دہ ہزار سوار و خزائن بسیار و رسد غلہ آن طرف
 دریا سے جنبہ ایشاہرہ محاذ سے شاہجہان آباد رسیدہ ارادہ دار کہ مرہبہ را کہ متعلقہ نجیب الدولہ است تاراج نماید
 و براہ اشریدہ بالا رفتہ از گذر گنج پورہ عبور کردہ شامل افواج بھاؤ و غیرہ گردشاہ ابدالی سے عطا خان درانی و سپہ عبدالعہد خان
 را کہ در گنج پورہ کشتہ شد باجمعیات پنج ہزار سوار بہ تنبیہ گوئید بندت یقین فرمود مشارالہما از گذر اگرہ و باک پت عبور کردہ با بلغار در
 شاہ درہ رسیدہ نائب ناروشتر قلعہ دار را کہ در انجا بود مع ہمراہیانش یقین رسانیدند و بر اثرش لغاز الدین مگر کہ شش کردہ
 از شاہجہان آباد است شتافتہ مردم مرہبہ را کہ در انجا بودند قتل نمودہ بجلال آباد کہ فرد گاہ گوئید بندت و همان روز در انجا وارد شدہ
 رسیدہ بر شش رختند و او را با ہمراہیانش غلٹ شمشیر سے زہرا ساختند و غنائم بسیار از نقد و جنس و دواب بہ دست آوردہ
 سر گوئید بندت بریدند این گوئید بندت ہماست کہ در محاصرہ سکر تال عبور گنگا کردہ آتش فتنہ برافروخت و از رعب و بے ست
 شجاع الدولہ گر خیمہ بدنامحق شد و این واقعہ بمیت و نہم جمادے الاولے سال مذکور بوقوع پیوست

ذکر جنگ اخیر کہ افواج دکن مع بھاؤ و لبوس را و و غیرہ سرداران متاصل شت پنج و بنیاد نرسہ و دو
 مرہبہ برکنده گشت و تماندنی اثر جماعہ مذکورہ دہند و شان نمایان بود و در تمام قلمرو بنیستان یک نفر مرہبہ نمی بود
 چون ایام محاصرہ و محاربہ امتداد یافت و کثرت سنجاسات و قذورات محسوس مرہبہ را لا مال تعین ساخت و بلاست قلعہ و غنائم

نفسه بالا گرفت که صفای لشکر گرسنگی مردن آغاز نماید و مضمون لای شیطون حیل و لا یقینه ولی سینه غا هر گشت مجبوران
تنگ آمده باتفاق قرار دادند که آخر از گرسنگی پناه و دو آب هلاک می شود و بهتر آنکه یکبار بیات مجبور می خود ما بر مخالفت زمین تا آنچه
در نصیب است حاصل آید و تباریخ ششم حاد می الاخر می روز چهارشنبه سه هفتاد و چهارم از ماه دوازدهم فوجا ترتیب داده
و ابراهیم خان رابع توپ خانه فرستگه پیش رو گذاشته از سنگر برآمده و به لشکر ابدالی آوردند و سروران سینه و رؤسای ابدالی
آن قدر فرصت دادند که افواج مرهه بر سر گویان از سنگر و بمیدان بیرون آمدند چون سفاصله و مقابله کمتر مانده ابراهیم خان گریه
گوله توپ از حد گذرانید و بجا و مغلیه ملازم خود را حکم پیش رفتن داد آنها اسپان را عیان داده مقابل عساکر ابدالی آمدند
بعد از آن شجاع الدوله و نجیب الدوله و دیگر رؤسای لشکر تکیه بر خون و صون خداوند قهار مقتدر جلوت عظمه نموده و دست بشیر
خون آشام برده بر مخالفان حمله آوردند و پیش قدمان لشکر ابدالی و شجاع الدوله و نجیب الدوله اول قراولان مرهه را زیر شلک
جزائر آتش بار گرفتند چون روئے آنها مثل اقبال مرهه برگشت جلوریز بر اثر آهنا تا خنداکثر می درین حمله مقتول گشته بقیه
گریزان خود را در هجوم مردم بنه که با مصطلاح سینه بپوشش خوانند انداختند ابل بهر پشاید صورت جریحان فرار می فرار گشته
رو بفرار نهادند و بسواکس را و جمیع سرداران شکست فوج قراولان و اضطراب ابلان بهر دیده با بستی سبزه راکس بر
ابدالیان و شجاع الدوله و نجیب الدوله و غیره حمله آورد و سیفها کشیده و نیزه بارگوش سپ خوابانیده بیات مجبور می خود را
بر فوج ابدالی انداختند و با بلبه بر سر گوش عساکر را که ساختند ازین طرف جمیع افواج مجبور می شجاع الدوله و نجیب الدوله
و قسطن شاه ابدالی داد مرد می و مردانگی داده با اعداد را و میخند و خون سدرگرابر خاک میدان ریختند و تا یک ساعت زمین و
آسمان در چشم نظار گریان تیره و تاریک و غبار عرمه کارزار ابرخون بار بود و بعد از آن که زمان مذکور سپر گشت خلق بی شمار از لشکر
مرهه ره نور و خراب آبا و عدم گشته از سرداران ابدالی بسواکس را و و سپر بالا می را و که شتر اده آنها بود در عین شباب بزرگم
آهنگ صحرای عدم نمود و بر اثر او سپه سالار سداشیر را و عرف بها و برادر عمراد بالا می را و مصداق آیه صدق پیرایه با و انجمن
من اندک کشور هستی را و دایع فرمود و خنکو و غیره سرداران پیش از حد حصر علف تیغ بیدریغ گردیده راه بیدک پدید آمد فساد نور وید
و ابراهیم خان گارد سپر گشته ساخته سرایه انبساط لاهیان میدانی بود و پس از زمان آب شمشیر از سرش گذشت و در
مجموعات غوطه و رگشت زمین معرکه لاله زار می بود از خون گشتگان و عرمه کارزار خواجگاه از خود گذشتگان تا هر کجا نظر کا میگرد
لاشها افتاده و سردر قدم سدرگر نهاده بمیت و دو هزار غلام و کنیز دکنی نژاد که اکثر می از اولاد و اخاد سروران متوسطان بود
در لشکریان ابدالی تقیم یافت و غنائمی که در احاطه انحصار نگذارد و از جواهر و نفود و اجناس دیگر و توپ خانه و چاه هزار اسپه دو
لکمه گاو و چندین هزار شتر و پانصد فیل که بهر بدست عساکر منصور افتاد چون شاه ابدالی این فتح بعد قتل و تانموده و نیز غلام
آزاد تخلص بلکد است تاریخ آن را چنین فرموده قطع شاه بها و را پس از و تا بکشت که در انجام و در آغاز فتح و صورت
خانم تار بخش نواخت و شاه در آن فرموده باز فتح و بقیه ایمنی که اداره و دشت ناکا می شدند رعایای سینه از نوجوان رویا
که طبعی مردم اینجا است و هم بنابر دل بر می که از مرهه داشتند بهر کسی ابقا نکردند و در قتل و اسیر و غارت دقیقه محل نگذاشتند
شمیر بها و برادر علایق بالا می را و و سپر بالا می را و که از بطن کنجی بود بدست یار عاز نگران راه در عین گریز رقص بل نمود و از
سرداران نام آورده نیم احد می جان بسلامت خبر و گرد و سه کس از آن جمله بودند و هر کجا بهر مثل مهاس می سینه هیا که
بنا بر ابلان خود را با لوه رسانید و از آنجا بهر پونه آمد و بعد وقوع این شکست فاحش بالا می می غنچه مرگ گشته پس از پنج ماه

دسینہ روز بروز دس قعدہ سال مذکور یہ سپر و برادر خود کھن گشت و چند روز پیش از تلف شدن بہاؤ با فوج سپر و مرشد اینہا
باسد ہوناسے مقب بہ دھت کہ درازنگ آباد سکونت داشت بمقام صلح خود شتافت و مریدان و معتقدان خود را راہنہای
ملک فنا کردید بالاجہ چند ماہ قبل از فوت خود سوم حقداران دہات مثل مقدم و پوار کے و بخار و گادڑ و حجام و جدا و غیر جم
ضبط نمودہ بمبتا جبران داد و مبالغہ خطیر کے ازین وجہ داخل خزانہ محروسہ او شد آخر مبارک نیاد ہنوز این بدعت و تمام گریہ کا
عمل او جبار کے نشدہ بود کہ ایزد تعالیٰ شانہ دست اورا بر حقوق غربا کوتاہ ساخت ہمیت امی زبردست زیر دست آزاد
گرم تاس کے ہاں دین بازار چہ وسیعیم آئین ملک آئی متغلب نیلگون و شاہ ابد اسے بعد حصول این فتح ازناورد گاہ کہ میدان
پانی پت بود خرامیدہ در سواد سپے منزل گزید و چند روز توقف نمودہ سلطنت ہند پرکشاہ عالم وزارت بنام شجاع الدولہ
وامیر الامرا سے بنام نجیب الدولہ مقرر فرمود بہر دو سفارش ہمدگر نمودہ نجیب الدولہ را مامور بیودن شاہ جہان آباد و ملکد
سیراجوان بخت بہ نیابت شاہ عالم و طلبہ اشتن اوازنگالہ نمود و شجاع الدولہ را نیز سفارش شاہ عالم نمودہ امر بانست
و طلبہ اشتن فرمود و مبالغہ فاخرہ مع اسب و یراق خاصہ بخندہ بصوبہ اودہ والا آباد بود مرضص کردہ و خود ہم شانزدہم شہنشاہ
سال مذکور از باغ شاہ مار دہے بقصد قند ہار بکران بہت زیر ران کشید و کلمہ مراحت قند ہار نمود و تاریخ این معاودت یافتہ
و ہماہور رسیدہ نواب خود در انجا گذشتہ پیشتر گردیدہ

ذکر معاودت شجاع الدولہ برصوبہ ہماچل خود آمدن باستقبال و استدعای پادشاہ
برصوبہ ہماچل مذکور و بعض سوانح کہ باتفاق پادشاہ از شجاع الدولہ لہجہ رسیدہ

شجاع الدولہ در ماہ مبارک رمضان سال مذکور بصوبہ اودہ مراجعت نمودہ قطع منازل سے فرمود یکے از رنقا سے اودہ
سید صالح صادق القول از مردم دہات و اور زمین سید بخت علی نام وارد بانقیر نقل نمود کہ ہنگام رفتن برفاقت و اعانت
ابد اسے در جوبہ ہوناح سکندرہ دوسہ ماہ قبل از ورود ما فواج مریشہ کہ دران نواح گرم نگ تاز بود باجا غنے غیر معلوم جنگید
لاشہا سے بسیار دران میدان افتادہ بود اکثر سے راسلحہ و خور و حبید ہماچل بوسیدہ افتادہ بودند دران جملہ
لاشہا لاش جو انے تھینا سے سالہ سائے کم ہمیش بالباس پاکیزہ کہ و کلمہ سفید در برش بود افتادہ ہر وہا سے بزرگ و
ریش تراشیدہ داشت و مطلق آسبہ بلاش و لباسش نرسیدہ بود و ملاعباس ما زند را نے دسہ چار کس دیگر باتفاق لاش
مذکور دیدہ متعجب شدیم بعد از نہ ماہ کہ برفاقت شاہ امدائے گذرانیدہ قبرین فتح و مقرر بہاؤ و غیرہ مراجعت نمودیم اتفاقاً
گذرما باز بہرمان میدان افتاد و از جمیع لاشہا غیر از استخوان بوسیدہ نشاہے بلہ و قند و گریہان لاشہا انونت ہم ہاں
قسم مع لباس برش سلم حتم سے برد تھالیش ہم نہ سنجہ بود ملاعباس و اچند کس این احوال دیدہ حیرت کردیم ملاعباس
گفت کہ این عزیز سے شہبہ از شدہ است و ہما سجا توقف نمودہ چون معسکر ہم نزدیک شدہ بود کہ سے را فرستادہ و بیلداران
را طلبیدہ قبر سے براے او حفر نمودیم بعضے گفتہا ہمراہ ہم نشند خواستند بر آوردہ و ہند ملاعباس منع نمودہ گفت کہ این
شہید است اورا کفن سے باید لباسش کفن است و ما زانو اندہ باہمان لباس در خاکش سپردیم ہمیت کس نہ اندک انداز
بحر عمیق و سنگ دیزہ قرب دارد یا عقیق و الفحصہ شجاع الدولہ در ماہ مبارک مذکور بصوبہ خود رسیدہ بلا توقف از لکھنؤ
برآمدہ در عرض بیت روز سید پور متصل بنارس رسیدہ و چنانچہ در دفتر دوم و ہنم سولہ بنگالہ و عظیم آباد گذشتہ شاہ عالم

از عظیم آباد برآمدہ بسہا سید راجے رسید و شانزدہم ذی قعدہ شجاع الدولہ ہلازمت بادشاہ نامیہ ارادت نورانی نمودہ بادشاہ را ہمراہ خود برد کوچ کوچ تا بہ جوئے رسیدہ بر دریا گنگا از کشتی پل بسہا سید پنج ذی الحجۃ سال مذکور عبور نمود و الی آباد را مرکز اعلام کرد و ایندو بیستم ذی الحجہ در جاوہر رسیدہ چارڈسے نمود و گماشتہ ہاسے مرہٹہ را کہ در ان جاوہر بودند بدر نمودہ از انتر بیڈیک فلم عمل انہا برداشت و عمال بادشاہ منصوب کردیدند و لید الفضا کے موسم برش کال نیم ربیع الآخر سنہ ہزار و صد و ہفتاد و بیچم اعلام اقبال بطون کاسپنے برافراشت و برصوبہ ہاسے خود راجہ مینی بہادر را نائب گذاشت و شاہ عالم بادشاہ را ہمراہ گرفتہ عبور دریا کے جمن نمود و کاسپنے را از گماشتگان مرہٹہ انتراع فرمود و از انجا بھاسنے خرامید قلعہ دار مرہٹہ چند روز جنگیدہ آخر تاب نیاورد و پنجم جب سنہ یکہزار و یک صد و ہفتاد و بیچم قلعہ مذکورہ مفتوح گردید تا ان وقت شجاع الدولہ کار وزارت سے کر دانا ملعت نیافتہ بود و بیست و یکم ماہ مذکور لہناہت ملعت ہفت پارچہ مع جارتب و مالہ مروارید و قلمدان مرصع سرفراز گشت و بیست و چہارم ماہ مذکور میرزا انانے لہر شجاع الدولہ لعلاسے خدمت دار و سنگ دیوان خاص اختصاص یافت

ذکر برہمنے از سوانح دکن کہ ہمدین ایام روسے داد بنجواہش خداوند ذوالمنن *

چون تباریخ نور ذی قعدہ سال ہفتاد و چہارم از ماہ دوم بالاجے راؤ از دنیا گذشتہ بہ برادر و بسہا کبر خود ملحق گشت و ریاست بہ بسہا کھنوا وادہ پوراؤ کو صغیر سن بود و برادر اچیانے اور گھنا تہ راؤ کاٹھ در سنہ ہفتاد و بیچم از ماہ دوم ہجرت آصف جاہ ثانی نے نظام علی خان با فوج طغر موج مع امیر الممالک صلابت خلیگ سید محمد خان از قلعہ بند کردہ در ان جا جاؤ فی شدہ بود نیابہر بعضے حیات غیر معلومہ اول متوجہ اوزنگ آباد شد و رکھنا تہ راؤ وادہ پوراؤ نیز با فوج سنگین از پونہ حرکت کردہ و رسید شاہ گدہ فریقین نزد یک ہم رسید تا اوزنگ آباد نے اچلہ ز دو خوردے واقع شد آصف جاہ ثانی بنہ و افعال زائد راؤ اوزنگ گذارشتہ بیست و سوم ربیع الآخر سال مذکور بقصد پونہ از انجا نہضت نمودہ مرہٹہ را زدہ زدہ تا ہفت کردیسی پونہ رسانید و راٹھنا سے راہ توںکہ را کہ شہریت بر لب دریا گنگا کمن مشعل برہٹ خانہ معتبر سے و مرہٹہ در دولت خود عمارات عالیہ در آنجا طرح انداختہ لیسوخت و بیٹ انجا را شکستہ عمارات را با زمین برابر کرد و قریب بود کہ پونہ ہم باین حالت رسید ناگاہ مملک سیر مغل خان شہنشاہ نظام الملک آصف جاہ بنا بر بخاریکہ ابراہار داشت و راجہ رام چندر کہ عمدہ سردار لشکر آصف جاہ بود بنا بر حیالت ملت و ملاکت شہک حرمت بیٹ و بیٹخانہ با مرہٹہ ساختہ شب بیست و ہفتم جہادے الاولی سال مذکور بر خاستہ بمرہٹہ پیوستند و کار کے کہ نیالیت لعل اور دند لعلہ وقوع اپن ساختہ مرہٹہ پلکہ آصف جاہ و امیر الممالک را سبک بندہ ہشتہ روز دیگر از چار سو پورشن آورد تو پھا مقابل آوردہ بازار گولہ انداز سے و مرد آزانے گرم خست کھنواران جان تھاران آصف جاہ سے از توپ خانہ خود برآمدہ بھنگ گوتہ براق پرداختند و بہ نیرو سے شمشیر ابدار مدافعت کردہ رخسہ خاشاک وجودا عادی سے را باب و آتش دادہ اکثر سے ازان جماعہ را بر خاک ہلاک افکندند چون از معتقدان مادہ پوراؤ رکھنا تہ راؤ جماعت کثیر سے یاد فدا رفتند مرہٹہ تاب نیاوردہ خود را از میدان بکنا کشید و دید کہ افواج آصف جاہی انقدر مسافت طے کردہ تا ہفت کردیسی پونہ رسید و ہر چند مدافعت و مزاحمت نمودیم سو سے نہ بخشید فردا است کہ پونہ ہم معرض آتش بے زینہا سے شود و سیکنہ پونہ ہم پیش رکھنا تہ راؤ آئندہ فریاد ہا بر آوردند کہ سنجو سے خانان مارا بر دست مسلمانان بباد سے ناچار رکھنا تہ راؤ وادہ پوراؤ معتبران را فرستادہ بیخام صلح

کردند و ملک بیت و بیعت لک روپیہ از صوبہ فتح پور بنیاد و صوبہ بیدریل صلح باصف جاہ ثانیہ تسلیم نمودند این مصالحت ششم
 سہادے الثانیہ سال مذکور المصدر واقع شد و سال گذشتہ در بین تاریخ شاہ ابداس کے برہما و ظفر یافت و آصف جاہ از انجا
 کوچیدہ جانب پنج بھلہ محالات راجہ رام چند رخ امید و درپادکش حرکت لغوی کے کہ از او یو قوع آمد ملک اور اہمال سہ
 عمارت منصورہ گردانید و شروع موسم برشکال چار دہم ذی الحجہ سنہ ہفتاد و پنج از ماہ دواز دہم بارادہ چا و سنے با میرا
 درخل قلعہ بند شد و جان روز امیر الممالک را در قلعہ مذکورہ مقید کرد و امیر الممالک مصلحت خبک یکسال و سہ ماہ و شش روز
 در قید گذرانیدہ بمیتیم ربیع الاول روز پنجم سنہ ہفتاد و بیستم از ماہ دواز دہم از زندان بدن خلاصہ یافت و بیت آباد
 آخرت شتافتہ در جوار مرزا شیخ محمد طمانے جایافت و آصف جاہ ثانیہ کہ در قلعہ بند منزل دہشت فرمان شاہ عالم عالی گھر
 را کہ بنام او شمل بر تعلقین صوبہ دار سے دکن از تغیر امیر الممالک مصلحت خبک صادر شدہ بود استقبال خودہ لفظاً
 معروفہ گرفت و راجہ پرتانوت را کہ بر سہنہ مجربید سے ساکن سنگی است مختار دمدار علیہ محاملات گردانیدہ کارہا سے
 ملکی باختیار او اگذاشت و رگھناتہ را ووداد ہور او بعد مصالحت مذکورہ در پونہ چا و سنے نمودہ برشکال را سے گذرانیدہ
 در ان ضمن بسال ہفتاد و ششم از ماہ دواز دہم فیما بین عم و برادر زادہ مخافتے روسے داد کار گزاران ماد ہور او خوا
 کہ قابویا فتنہ رگھناتہ را مقید سازند رگھناتہ را و ششیدہ سوم ماہ صفر سال مذکور با اندک مردم جریدہ از پونہ برآمدہ
 راہ ناسک گرفت محمد مراد خان بہادر اورنگ آباد سے کہ از نوکران عمدہ آصف جاہ ثانیہ و باستمالت مرہشہ
 مامور ہووہ اورنگ آباد اقامت داشت خبر سرزده بر آمدن رگھناتہ را و ششیدہ چہار دہم صفر مذکور با جمعیتہ از اورنگ
 و دیدہ در نواح ناسک با رگھناتہ بر خورد رگھناتہ کہ کمال سرا سیکے داشت آمدن محمد مراد خان مختم شہدہ با غارت تمام
 پیش آمدہ ملاقات نمود و دوساے مرہشہ از رفاقت محمد مراد خان گمان کردند کہ آصف جاہ جانب رگھناتہ دارد
 ازین جہت اکثمت سے با او گرویدہ در رفاقت ما و ہور او حلف بالاسبج را و تھا و ان ورزیدند و بمیت شالیستہ
 با رگھناتہ فراہم آمد و از راہ اورنگ آباد با محمد نگر شتافت ماد ہور او با افواج خود از پونہ برآمدہ بر دواز دہم گروسے احمد
 بیت و پنجم ربیع الآخر سال مذکور برادر زادہ و عم با ہم جنگیدہ ماد ہور او شکست یافت و از میدان برگشتہ روز دیگر
 مذخر وہ پیش عم خود رگھناتہ آمد آصفیہ ہم بد رگھناتہ برآمدہ نزدیک بناورد گاہ رسیدہ بود کہ درینجا سنا زعہ اختتام
 پذیرفت چون موکب آصفیہ سے موضع بندر کانو رسید رگھناتہ ہما بجا باستقبال آصفیہ شتافتہ ملاقات نمود و ہما ہر
 رسوم ستارفہ و ضیافتہا لعل آمد رگھناتہ را و ملک پنجاہ لک روپیہ و قلعہ دولت آباد و جیکہ دین غنایت باصف جاہ گذرانیدہ
 و سنا و دست نمودہ بوکلا سے آصف جاہ سے حوالہ نمود چون این عمر شگرف بحسن تردد و محمد مراد خان بہادر بکر سے نشست
 راجہ پرتانوت دیوان مدار علیہ آصفیہ از راہ عناد و حماقت نتوانست دید پیش ازان کہ عمل دخل گماشتگان آصفیہ سے
 و ملک و قلعہ دولت آباد و شد و صلح را بریم زدہ آصفیہ را بران دہشت کہ رگھناتہ را معطل باید کرد بنا برین جانب سے لہر
 رگھو سے ہو سولہ مکاسد از صوبہ برار را بطبیع آنکہ ترا بچا سے رگھناتہ قائم سے کنیم طلبیدہ ملازم رکاب آصفیہ خست
 و نامہ الملک سپر ششم نظام الملک آصف جاہ کہ رفتہ رفیق مرہشہ گشتہ بود عدم التفات آنہا بحال خود دیدہ و بکبیدہ
 خاطر گشتہ برخاستہ آمد و بار دوسے آصف جاہ پیوست و رایات آصف جاہ سے با فتنہ جنگین متوجہ تا دیہ رگھناتہ
 شد رگھناتہ طاقت مقابلہ در خود ندیدہ او ارگے و تاراج ملک کہ اصل شیوہ مرہشہ است اختیار کرد و با سے ہزار ہوار

بر سر اورنگ آباد آئندہ در سواد غربی شہر معکری ساخت و زر سے وافر از شہر بیان درخواست سوار الملک ناظم اورنگ آباد باوجود
 قلت سپاہ و سامان حرب و کمال خرم و ہوشیار سے باستحکام بروج و بارہ حصار شہر پرداختہ ہر طرف و ہر نقطہ حصار بہت خان
 بہادر کو تو ال شہر برادر اعیانہ نے مہم را دغان مذکور و دیگر متصدیان و اعیان شہر تقسیم نمودہ باستطاعت ملک آصف جاہ نمائے بامرستہ
 بہ لطافت الجیل گذرانیدن آغاز نہاد و رکھناتہ را و این معنی را دریافتہ تسخیر حصار و خاطر تقسیم داد و بیستم شعبان اول صبح سال ہفتاد
 و بیستم از مایہ دوازدم ہم ہر ہا ہیا نش بر آبا و سے خارج شہر پناہ ریختہ دست تاراج دراز کرد و گنہاتہ را و با فوج خاصہ خود شامے
 شہر استاد و پیش قدمان رفقا سے اونزد با نہا پاسے دیوار قلعہ سنوار ساختہ و فیلان کوہ پیکر متصل دیوار آورده و چند کس دیوار
 برآمدند و تختہ ہا سے دربار دیوار گذارشتہ الت عروج بر بروج نمودند و خواستند کہ تختہ دروازہ دیوار کلان باغ ارک شکستہ
 اندرون در آید بہت خان و میرزا محمد باقر خان و عموم تاشاکیان خلک جو سکندہ آب و آب و ضرب تیر و تفنگ و کفش و سنگ ہر تہ
 تلاش ہا نمودند کہ خام طعمان بسیار در پاسے دیوار راہ آخرت سر اگر قند و در اطراف ہم مردم بسیار از لشکر بیان رکھناتہ را و
 جرح و قتل گشتند بہین گرسے معرکہ تیر سے و گولے تفنگی بفیلیان رکھناتہ را و رسید و بہین تیر فاروق دار و گیر کردید رکھناتہ
 دست حیرت بدندان مذاست خائیدہ از یورش بر گشت و خبر قرب وصول ہوکب آصف جاہ سے شنیدہ رخت او بار بطرف کلانہ
 کشید و بہت و ششم ماہ مذکور آصف جاہ وارد اورنگ آباد شد و مرستہ چون ارادہ داشت کہ وہ ملک برادر را آمدہ غبار تاراج و قلعہ
 برانکیزد آصف جاہ غرور ماہ رمضان بمنازل طولانی قریب بالا پور رسیدہ سدر راہ گشت و مرستہ از اینجا برگشتہ از نزدیکی
 اورنگ آباد گذشتہ جانب حیدر آباد شتافت آصف جاہ ہم عطف غسان نمودہ تا دریائے گنگ دکن سبیل تعاقب ہمود
 و از اینجا علیٰ حین در ایہا برین قرار یافت کہ تغریب دیار مرستہ بر تعاقب از راجستہ است آصف جاہ تعاقب را گذارشتہ متوجہ
 پونہ گردید و بعد بر آمدن ارنگتل احمد نگر سرداران راع سپاہ ہر لواح مقرر و معین نمود کہ تبارج موطن و مساکن مرستہ پروازند و
 خود بدہ کروستہ پونہ رسیدہ مسکری ساخت سکان پونہ قبل ازین کہ ناحیہ اقلعہ را مکنہ صعب المسالک رفتہ بودند لشکر بانی ضعیف
 یکعلم عمارات پونہ را سوختہ با خاک برابر کردند و در نہایت تخریب طرافت پونہ و ممالک محروسہ مرستہ دقیقہ فرو گذارشتہ لازم قدرت
 ایزد سے را در عہد بالاسجہ و ہوا و از دکن تالا ہور سے را بحال بنود کہ ہر گاہ اینہا را دست فرامحت تواند رسانید و دہین چند و
 اموال و متعلقات سکان پونہ کہ دار الملک انہا بود بیغما سے غارت گران درآمدہ عمارتیکہ بصرف لکوک تیار شدہ بود محل متوقد آتش
 نہایت غارت گشت میرا و لا و محمد زکا برادر زادہ میر غلام علی آزاد تخلص بلکہ اسے وانا رسیخہ درین خصوص بنجا طر گذشتہ ثبت افتاد
 رہا سے آصف جاہ دوم سلیمان اعلام بہ آباد سے قوم برہمن سوخت تمام بہ تاراج شہر ز شعلہ طبع زکا آتش زو پونہ را سپاہ
 اسلام رکھناتہ را و حیدر آباد رفتہ غرہ سے قندہ سال مذکور کو شش زیادہ از حد در تسخیر حصار انجام نمود اما از حسن استہام شجاع الدولہ
 بہادر و دل خان اورنگ آباد سے ناظم حیدر آباد کہ جمیعتی مناسب نگہداشتہ بند و بست قلعہ دار سے بامین شالیستہ نمودہ بود و بہین
 قدم جرات فشرودہ بغرب توپ و تفنگ صدمات حملات مرستہ را و نمودہ نگذاشتند کہ پاسے عزیمت پیشتر تو اند گذارشتہ و بیکر
 از جماعہ مذکورہ را طعمہ کام خون آشام تو بہا سے اثر در دم ساخت و بغرب تفنگہا سے افنی علی نیز اکثر اجل گرفتگان را مطلق الا
 گردانید رکھناتہ را و از اینجا ہم غائب و فاسد برگشت بعد ازین سانحہ احوال سوانح دکن و آصف جاہ نمائے بقضیل معلوم این فاسد
 اندہ ناگناشتہ آید اگر بنحو سے سموع و محقق شود انشاء اللہ تعالیٰ مرقوم خواہد شد اینقدر با حمال متحقق است کہ الی الا ان کہ
 شروع سال نورد و پنجم از مایہ دوازدم ہجری است آصف جاہ نمائے نظام علی خان بفرمان روانی اکثر ممالک محروسہ سور و تہ دکن

مشغول و موافق معمول فرماتے رہے گند و شاید درحرب کے کہ اکنون جماعہ انگلیشیہ را با حیدر نایک و مرہٹہ در صوبہ ارکات و نواح پونہ و احمد آباد کجرات و اتباعش رو بکار است او ہم معین و نصیر حیدر نایک و مرہٹہ ہا است و اشد لقا کے اعلم * * *

ذکر و رود احمد شاہ ابدالی نوبت ہفتم بلکہ ہندوستان و قتل نمودن جماعہ بسیار از سکھان و بہت آوردن سورجمل جاٹ قلعہ اکبر آباد و تصرف نمودن خزانہ و دفائن کہ از سلاطین بابر یہ دران قلعہ از مدتہا ذخیرہ بود

سورجمل جاٹ بعد معاودت شاہ ابدالی بکابل و قندہار اعتنائے بوجہ نجیب الدولہ مکرہ و سلطنت شاہ عالم بن عالمگیر ثانی را کہ بسفارش شاہ ابدالی پادشاہ شدہ در نواح عظیم آباد و بدو پیش میرزا جان بخت را نجیب الدولہ بولی عہدے برگزیدہ با خود در شاہ جہان آباد داشت ست انکاشتہ با قلعہ دار اکبر آباد راہ سازش باز کرد و بطبیعی زرقند در ماہ ذیقعدہ سال ہفتاد و چہارم از ماہ دوازدهم ہجری بے باوجود مشاہدہ خیانت فتح عظیم کہ شاہ ابدالی در بہان سال نمودہ مرہٹہ ہا را با وجود چنان فست و پست و نا بود کرد و ایندیشہ نمودہ قلعہ مذکورہ را گرفت و جمیع اسباب پادشاہی را کہ دران قلعہ بود تصرف کردید و قوم کہ کہ احوال آن جماعہ در بیان سوانح عہد فرخ سیرت فضل شد و از زمان معین الملک بنا بر بے خبری کے او و قندہار سے غلہ اش کل رعایا کے لاہور بہان مسلک اختیار نمودہ از دحام عظیمہ دران فرقہ بھر سیدہ سالک مسالک خود سرے اندر مہ را خالی و شاہ ابدالی را دور دیدہ علم بخبر و تقدیر افراشتہ نایک احمد شاہ ابدالی را کہ در لاہور بود و کشتند و جتاناسے را از قوم خود پیدا و شاہی برداشتہ سکھ بنام از دند و اطراف صوبہ لاہور را تصرف گشتہ جمیع خلق خدا الا سیما مسلمانان را از ہتھار سائیدند احمد شاہ ابدالی باستماع این خبر باز عازم لاہور گردید و این نصرت اولی طرف ہند مرتبہ ہفتم است کہ در سال ہفتاد و پنجم از ماہ دوازدهم اتفاق افتاد چون بلکہ لاہور محل نزول اقواج و عساکر شش گردید فرقہ سکھان باستماع خبر آمد آمد او گرختہ در مصلحہ روہے کہ طرق دشوار گذارد و اردو جمع و از دحام نمہ دند محال مذکور در نواح سہرند و عمل الا جاٹ مرزبان آنجا ست قریب دو لک سوار و پیادہ چون در آنجا فراتھم آمد احمد شاہ ابدالی اصدا سے این خبر نمودہ ایلیا فرمود و نوکر وہ راہ در عرض دو روز طے کردہ یازدهم جب رسدہ کینرا رو یک صد و ہفتاد و پنچ ہجری بے بروقت جماعہ مذکورہ رسیدہ بغتہ برانرا بخت و دو دازندہا دشان بر آوردہ قریب بہت ہزار کس را طعمہ شمشیر خون آشام ساخت و متاعیکہ کیت آترا غیر غلام الغیوب احد سے نمی دانند بغینیت برد بعد از ان اطراف و جانش تاختہ لقبیل و تاراج آن نواح پر داخت چون اذان محمد مطہن خاطر گشت ہفتم شعبان سال مذکور قرین فتح و فیروز سے داخل لاہور گردیدہ راجل اقامت انگند و بانظام اصلاح آنجا کو شیدہ نور الدین خان ابدالی را کہ از سبے اعام شاہ و سکان و زبیر بود بر سر سکھ جیون صوبہ دار کفیمرتین نمودہ

بمحل احوال سکھ جیون کشمیری تھمرا و بادشاہ ابدالی و ظفر یافق نور الدین خان بران ہندوی نیم سلمان

سکھ جیون از قوم کھتری متوطن کابل در ابتدا استعدا شرف نور زار شاہ ولیخان وزیر احمد شاہ ابدالی بود یکبارہ اورا احمد شاہ برک طلبت محال تنخواہ کابل نزد معین الملک بسفارش فرستاد و دو سال شصت ہفتم از ماہ دوازدهم عبدالمعین خان ایٹک غاسے را کہ از کابل متبع کشمیر روانہ نمود سکھ جیون کو را نیز ہزارہ او کرد و او صوبہ مذکورہ را از دست صوبہ دار کہ از طرف عالمگیر ثانی بود و انتزع نمودہ خواجہ کجک با فوجی از افغانہ نایک گذاشت سکھ جیون را بیلو آنجا محقر نمودہ خود برگشت بعد چند ہی سکھ جیون سوار افغانہ را بگشت و خواجہ کجک اول مقید کردہ بعد از ان کشمیر خارج نمود و از عہد الملک سند

صوبہ دار سے آنجا مہر عالمگیر ثانی نے بنام خود طلبید و خطیبہ و سبکہ بنام عالمگیر کرد و تمام صوبہ راجہ خالصہ و جاگیر ضبط نمودہ مالک و متصرف
گشت زیار و سے و نیکو خو سے بود و در عقائد قریب الاسلام مزار پنجگان کشمیر و باغی کے آنجا رام مرت نمود و ہر روز بعد فراغ از دیوان
دو صد کس از مسلمانان رار و بر کو خود الوان اطعمہ سے خورائید و ہر ما سے درود از وہم و یاز دہم طعام بختہ بر مردم تقسیم سے فرمود و با و ارد
اگر درویش اگر غیر آن سے بود در روز حال ہر کس رعایت سے میکرد و در ہر سہفتہ یکروز مشاعرہ قرار دادہ شعر اس کے کشمیر را حضار سے نمود و در
آخر مجلس طعام میفرمود و پنج کس از شعرا سے مستعد را دہ دہ کس موزون طبعان ملکی مقرر نمودہ مامور فرمودہ بود کہ تاریخ کشمیر از ابتدا
آباد سے تا زمان او تحریر نمایند نام ہر پنج کس مفصل سے شود محمد توفیق تخلص نام اصلی او نربان کشمیر کے لالہ جواست در عہد خود
و کشمیر نظیرنداشت این مطلع از دست مرطلع تیرت از سنیہ من دل زدہ آید بیرون بد بھو آنکس کہ زمانہ کمہ آید بیرون بد دوم
محمد علی خان تین تخلص مؤلف تذکرہ حیا الشجر اشار الیہ پسر حسام الدین خان ایرانی است ساکن کشمیر و در زمرہ منصبداران
پادشا سے انتظام دہشت ستم میرزا قلندر برادر خود متین تخلص او کا سے قلندر کا سے قمبر بود گو تید صاحب لکھ سے بیت بود چہام
محمد علی ملقب بہ پنیہ نام یک کس دیگر رادرین وقت متذکرہ بودہ ام القصۃ احمد شاہ ابدالی نور الدین خان مذکور را با فوج سے
از خیل ابدالیان و فزلباش و ایلات خراسان و جمعے را از راجہ جمہود لالت راہ و اعانت خواستہ بشیخ کشمیر تعین نمود و محضے نہاند
کہ راجہ جمہو سنگام و رود لشکر کشان در جاہ سے دور و مست صعب المساک رفتہ سے نشست و بغیر ستادن مبلغ پیشکش خود را از
صدقات و آفات انہا محفوظ میداشت چون و رود کشمیر بدون رہ بگردولالت کشمیر یاں از ممتنعات است و سبکہ جیون راہ
عبور و مرور افواج با اتفاق کشامرہ مسدود نمود احمد شاہ را تدارک او ضرور شدہ بود نہا برین استعانت درین خصوص برا جہ جمہو
بر دہ بواسطت شاہ و لے خان وزیر او را طلب دہشت راجہ کہ اندیشہا سے بسیار از چنین کس ان سے نمود را سے بآدن نیو شاہ
ولی خان در اطمینان او مبالغہ را از حد بدر بردہ پسر خود را پیش او فرستاد کہ تا معاودت راجہ مذکور بطور ضمان نزد مردمان او باشد
چون بایں مرت ہمیناں طرین سیر آمد مگر گشتہ جمعی را برہ نامی افواج ابدالی بطور بدرقہ تعین نمود تا برویک چہار کہ ماہین کوہستان را کہ یہ می گذر و نہایت عین
دارد و عبور سہا شتر از ان راہ مستعد راست از درختہای طولانی بلستہ انورالدین خان راجہ فوج گیرانند ابدالیان اعانت از ابدالی حضرت یا فتنہ بجا خود
نشانت و انورالدین خان از راہ مذکور زیاراجہ نمود و بحد و کشمیر در آمد سکھ جیون بر مضائق گذر دای صعب المساک دم راجہ فوجہ و فوجہ نشاندہ بود و انور
لجہ حرب و کرب بسیار غالب ہ کشامرہ را از شغاب جبال برداشت و اکثر سے را آوارہ صحرا سے عدم ساخت و خود متعاقب کرے جنگگان
تا ختہ بشہر کشمیر رسید سکھ جیون با جمعے کہ ہمراہ بود صف آرا گردید بقدر طاقت دست و پا زدہ مغلوب گشت ہمہ ایساں بختند
و او با بعضے از خواص و جمیع اہل و عیال اسیر آمد احمد شاہ ابدالی بعد استماع خبر فتح انورالدین خان را بنیابت کشمیر مامور نمود و در سہ
ہفتاد و ہفتم از ماہ دواز دہم غرم معاودت بقندہار تقسیم دہ و از لاہور بطول جیل کوختہ عطف غنان بکابل نمود این آخر اہل ان شاہ
ابدالی ہندوستان است بسبب عدم بند و بست خراسان کہ خاطر خواہش میسر گشت فرصت بند و بست لاہور و استیعاب
جماعہ سکھان نیافت و صوبہ لاہور و ملتان و ٹھٹھہ از دست گماشتگان او بدر رفتہ سکھان را تسلط و اقتدار در ان دیار علی ما سے
علیہ مسیر آمد گاہ کا سے او و پیش افواج بطرف ملتان فرستادہ تا خت و تا راجہ لعل سے آورد اما در لاہور و ملتان عمل ابدالی
و انتظام ان ہر دو صوبہ کما مینبغی الی الان کہ سال نو دو نیم از ماہ دواز دہم است نشدہ و سکھان نہایت اقتدار و کثرت بہرسانیدہ
ہر ضلعہ از اضلاع صوبہ ہا سے مذکور یکے از رؤسا سے جماعہ مسطورہ در کمال جاہ و غرور در دست خود و در بار عایا نہایت حسن
سلوک نمودہ ملک را آبادان کردہ اند لیکن بلدہ لاہور از درجہ شہرت افتادہ و سفلے کہ داشت ندارد و اعیان و اشراف آن دیار

لجبال عسرت و غمناہ کے گرفتار گشتہ اکثر سے جلا سے وطن و غربت و زبیدہ آوارہ گردیدند و برستے بمصائب و محن و در ساختہ در خرابہ ہا سے خود افتادہ اند و رینولا کہ او اسط سال نو دو پنجم ہجری سے از ماہ دو از وہم است افواج میرزا بخت خان ذوالفقار الدولہ امیرالامراء ان نواح تا قرب جولہ بلکہ لاہور رسیدہ و جنگہا سے متعدد و جنگیدہ و غلبہ خود بر جامعہ مذکورہ بہ طور رسانیدہ بعد ازین پیشہ

ذکر احوال جامعہ مرہٹہ و اصل آئنا و اسباب اقتدار یافتن جامعہ مذکورہ بر سبیل اجمال

از پاستان ناما مہاوید است کہ در سوا لٹ زمان فرماندہان ہند بر مردم دکن غالب بودہ و افواج را فرستادہ تا لٹکا و سر پٹ سحر نمودہ زیر و زبر سے ساختند مگر از او اہل عمد محمد شاہ بابر سے بنفاق امر اس سے عقل و غیرت قوم مرہٹہ در ممالک ہند راہ یافتہ اکثر بلاد و صوبجات ہندوستان را سحر نمود و خلق خدا از دست آئنا افواج ایذا و ضرار یافت و لایعنی از صوبجات مثل اودہ بسبب جیلولت گنگا و مدافعہ برہان الملک و اخلاف او و بنگالہ و عظیم آباد و بجات و پایدارہا سے مہابت جنگ و صوبجات لاہور و طتان و ٹٹہ و غیرہ بنابر بعد بعد از مرکز دولت دکنیان در قبضہ و تصرف آئنا گرفت اگرچہ صد مات افواج آن جامعہ بجاہام رسید اما چنانچہ باید جاہا سے مذکور سحر آئنا مگر دید چون مذکور این جامعہ بتقریبات چند درین صفحات گذشت ذکر اصل و اتباع این جامعہ بنابر رفع فکر اسے مستحضران آثار ضرور افتاد مخفی نماند کہ مہارشت عبارت از دیوگیر و اطراف آن ہست و ساکنان آن جاہا را مرہٹہ گویند و زبان مہارشتی مخصوص این الکا است و ریاست این قوم در جامعہ بھوسلہ بودہ از چند سال برا و لا د بابتے را و قرار یافت چنانچہ ذکر شش آید نسب بھوسلہ براہہ ہا سے اود دیو پور سے ہونند و در راہہ اود دیو پور معظم را جاہا سے را چہو تانہ است الحال ہم کہ اقتدار سے مثل را تھور و کچواہ و غیرہ ندارد و احترام او ہمہ امثال و اقرانش سے نمائند و از راہہ ہا ہر کہ نو برسند را چ سے نشیند راہہ اود دیو پور برای او قشقہ سے فرستہ و او آن قشقہ را افتخار خود دانستہ بر پیشانی سے کشید و لقب راہہ اود دیو پور را ناست و نسب را نشہرت دارد کہ بنو شیروان عادل میرسد و بعضی از مورخان آورده اند کہ چون سعد و قاص ایران را فتح نمود اولاد نو شیروان آؤزہ گشتہ یکے از آئنا ہند افتادہ بمہرتہ را بجگ رسید و اولاد او خود را را نا خواندند اما آنچہ محققین ارباب سیر گفتہ اند از ان معلوم میشود کہ این سخن اصلی ندارد و باعث شہرت انتساب نا بہ نو شیروان آنست کہ پرتاب چند و عو سے را بجگ و امارت کردہ قوت یافت و اولاد را دیو را براہنداختہ خود بر ہند مستو سے شد و خراب سے را کہ از قدیم را جاہا سے ہند بلوک عجم سے فرستادند باز گرفت و ترک توسل نمود و نو شیروان عادل لشکر ہند فرستاد کہ اورا بستہ در گاہ بر بند پرتاب چند عاجز شدہ ان خواب غرور بیدار شد و بلا لار لشکر التجا بر دہ زمین جو سید و از کردہ استغفار کرد و ہر چہ لعیات و اموال داشت با دختر خود نزد کسے فرستادہ بزار سے و سکنت امان طلبید و نو شیروان اورا بخشیدہ امارت داد و بعد از او اولاد دش خود را را نا خواندند و بر درایام را جگان اطراف و اکثاف آئنا را فرو گرفتہ جز اندک زمین از مملکت در تصرف اولاد پرتاب چند نماند لیکن دیگران آئنا ہمیشہ تعظیم و ذکر یم میکردند و از متوسلان کسرو سے شمرند چون پرتاب چند دختر خود را بنجد مت نو شیروان فرستادہ بود اولاد دش خود را از خویشان و اقربا سے نو شیروان خواندند اما بغیر از فرستادن پرتاب چند دختر خود را اصلا نسبت این ان را با نو شیروان نیست و دخترش اگرچہ داخل پرستاران حرم سرکس و کشتہ اما سواصلتے چاکہ سیر معتبرہ بران گواہ است لعل نیامدہ و بغیر از یک فرزند کہ ہر فرزند و والدہ او یکے از مات اکابر عجم دیگر فرزند سے از صلب نو شیروان نبودہ لقیقتے یکے از اولاد را نا کہ از لطنی دختر بنجار سے بود چون ہنوز خنین فرزند را کہ از غیر کشتہ و بدون عقد لعیاتے آئنا باشد از جملہ اولاد

نمی شادند بستان اعتبار سے خود را در احوال و اقوام از او دسے پور برآید و کشتور دکن افتاد و دوطرف کرناٹک سگونت وزیر و وزیر
 جنت عمد کے نسب با عمد ہائے دکن خیشے بہر سائید اولاد او دو فرغ شد بدیسکے اتولید دوم بھیسلہ از قوم ہیوسلہ نام ہے اول
 درسلک ملازمان برہان نظام شاہ انتظام دہشت ثانیاً بابا ابراہیم عادل شاہ پیوستہ کوکر کے او برگزید ابراہیم عادل شاہ در او آخر
 عمد خود برگزیدہ و غیرہ در جاگیر ساہو سے مقرر کردہ بخشید ساہو سے در انجا برسم زمینداران طرح توطن انداخت و چند
 خانیقہ کوکر کے صاحبقران ثانی شاہ جہان نیز بدوش خدمت گرفتہ خود در لیساق سیکڑا نیند و پشش سیوا در جاگیر قیام داشت
 چون ابراہیم عادل شاہ را عارضہ مرض الموت تا دو سال امتداد کشید اختلالات بسیار در مملکت او پیدا را آمد اکثر سپاہ کوکر
 برخاستہ بر بیجا پور آمد و آن ولایت و قلعہ اش از لشکر کے کہ حراست آنجا نگاہینگی تواند نمود و خاسے مانند رین اوقات سیوا کج
 رب النوع قوم ہیوسلہ ست و مچھو نے بود از ہوشیار سے و حیلہ ساز سے و شجاعت جمعیتی فراہم آورد و پیو کہ تہذیب نماز کرد و فزاد
 قلعہ را کہ از حراست پیشگان و اسباب قلعہ دار سے نئی بود و متصرف گشت درین اثنا روزگار ابراہیم عادل شاہ بر آمد و پیش علی دلا
 بجائے پدر جلوس نمود چون او بنا بر ابتدا سے سلطنت و صغر سن استقلال بہم نرسا ندہ بود فتور بسیار در مملکت او رو نمود و سیوا
 روز بروز قوت گرفتہ بر تاسے قلعہ کوکر استیلا یافت و حصون نازہ بنفس خود اجدات نمودہ قریب چل قلعہ سابق و لاحق پر از سامان
 قلعہ دار سے ہم رسا ندہ و با ستظار قلعہ و جنگلہا سے صعب المسالک جمعیت خاطر و فراغ بال سے از اطاعت علی عادل شاہ بچیہ
 علانیہ جادہ مخالفتش در نور دید و افضل خاں را کہ رکن عظیم سلطنت علی عادل شاہ بود بدنا گشت فوج او را یغما نمود و درستم خان را
 کہ او ہم از عمد ہائے آن دولت بود شکست جانش داد و بعد از ان خاطر بالکلیہ از غنہ عادل شاہ چنان پرداختہ شروع بہنگام
 ساز سے و ناخت و تاراج اطراف و نواح کوکر نمود چون مملکت کوکر متصل بہ ریائے شورا ست بعضے بنا در را نیز متصرف گشت
 و قطع الطریقہ دریا را ضمیمہ را ہر نے صحر اگر دایند و بعضے اوقات کہ قابو سے یافت بر بر سرخ از مواضع متعلقہ ہند یعنی ممالک
 محروسہ اورنگ زیب عالمگیر ہم دست جرات دراز و پامال تگ تاز سے نمود چون این خبر بمسابع اورنگ زیب رسید بامیر الامرا
 شالیہ خان صوبہ دار دکن فرمان داد کہ بدفع سیوا پردازد و مہاراجہ حبسوت را بخو نیز باتفاق امیر الامرا برین مہم مامور شد
 امیر الامرا و مہاراجہ حبسوت جد و جد وافر و تادیب یوا و تخریب ملک او نمود و سیوا اباب بعضے از امدت اسے بنام و نشان
 کہ از اقربا سے او در زمرہ ملازمان امیر الامرا شلک بودند رجوع نمودہ انہا را تخریک بجد عمدہ و دغا فرمود و نگ بھمان مذکور بہ بہانہ
 شاد سے کے از اولاد خود شبی از دھام نمودہ در سال ہفتاد و سوم از ماہ یازدہم بر اردو سے امیر الامرا شخون زو ندالو اش
 پش درین محرکہ شہید و امیر الامرا زین غفلت مور و عقاب پادشا سے و مغرول از خدمت مذکور گردید و مدو بہ دار و کشن بنار
 محمد معظم نقویض یافت چون مہم دھن از مہاراجہ حبسوت دلخواہ پادشا بکفایت نرسید اورنگ زیب عالمگیر اورا بحضور طلبیدہ
 چکا اورا جب سے سنگ را متعین فرمود سے سنگ سیوا را گوشمال لائی دادہ قافیہ اورا تنگ ساخت سیوا چادہ غیر از اطاعت ندیدہ و نزد
 راجہ سے و نگہ بدون سلاح آمدہ با او ملاقات کرد و بیت و سہ قلعہ و ملک وہ لک ہون پیشکش سرکار پادشا سے نمود و بموجب التماس
 راجہ سے سنگ فرمان پادشا سے مشیلہ عفو جرائم بنام او صادر شد و سہیل پشش بمصب پنجر از سے سرفرا سے یافت و سیوا
 مع بہر خود سہنا داعیہ تقبیل عتبہ خلافت نمودہ پیچید ہم ذکے قعدہ سہ کیزار و ہفتاد و شش در اکبر آباد دولت زمین بوس اشد
 و مور و غنات خسروانہ گردید اما بمقتنا سے و ہقانیہ و عدم ادراک محبت سلاہین غایت پادشا سے در بارہ خود زیادہ بڑ
 قریح و ہفت بگوشہ رفتہ بارام سنگہ لہ راجہ سے سنگ اظہار بخش نمود حکم شد کہ من بعد از دولت حضور بہجور باشد و محافظان

پاسداری او مقرر شدند اما سببها پیشتر که سبب تقصیر بود از مجرای مجموع نقد و مرکز خاطر پادشاه آن بود که بعد چند سیوار
 از تعلیم خانه ادب بر آورده و مشغول حواطت گردانیده حضرت الفطرت از اسفند در دهر حیو الامین معنی را در تیانفته بعد سیاه و نه روز
 بسیت و بیستم صفر و منق خود تغیر داده با سببها راه فرار گرفت و بدکن رسید و هنگامه آراست فساد گردید و صوبه داران دکن تنبیه
 و تادیب او سے برداختند تا آنکه بسیت و چهارم ربیع الآخر سنه یک هزار و نو دو یک غبار هستی او فرو نشست سببها پیشتر همان اعلام
 خیر سرها سے پدر بر پادشاهت آخر عالمگیر خود بنفس نفیس توجیه دکن شد و بسیت و سوم ربیع الاول سنه یک هزار و نو دو سه اوزنگ آباد
 خجسته بنیاد را مرکز نزول خود ساخت و تا آخر عمر بسیت و پنج سال کامل در گوشمال مرثیہ صرف نمود اما از نتوان بعضی امر اکرام
 که بر اغراض خود انفعال هنگامه مرثیہ سے خواستند استیصال جماعه مرثیہ صورت گرفت سببها را دو پسر بود آمدند رام باجه
 و ساپور ابه بعد رحلت عالمگیر مرثیہ ریشه شرکت در ملک پادشاه سے دو انید و رفتہ رفتہ دست تصرف بمالک خارج دکن رسانید
 تفصیل این احوال آنکه او آخر عهد عالمگیر قرار یافته بود که با مرثیہ صلح در میان آید باین طور که از محصول ملکی سے صد نہ روپیہ
 بصیفه دیس کمی حصہ مرثیہ مقرر باشد و انما مطیع فرمان پادشاه سے بوده تاجا و از حکم نہ نمایند و احسن خان میر فلک با استاد
 دیس کمی نزد مرثیہ فرستاد که عهد و پیمان محکم ساخته سرداران مرثیہ را بلامت پادشاه بحضور آر و آخر اسے پادشاه گشت
 و میر فلک را کہ ہنوز اسناد حوالہ غنیمت نگردہ بود باز طلبید و در عهد شاه عالم بہادر شاه سر صدہ روپیہ دیس کمی از حصہ رعایانیم
 مقرر شد و سند پادشاه سے حوالہ مرثیہ گردید بہادر شاه بعد فتح کاخ بخش در سنہ یک هزار و یکصد و بسیت و یک ہجرے از دکن بواہی ہماورد
 بہندوستان برافراشت و صوبہ دار دکن بامیر الامرا و ذوالفقار خان مرحمت شد امیر الامرا داؤد خان سپہ راہ بنیامت در دکن
 گذاشت داؤد خان با مرثیہ اتفاق نموده مقرر داشت کہ انچہ از ملک وصول شود سہ حصہ از سرکار پادشاه سے و حصہ چہارم
 از مرثیہ باشد سو اسے دہم حصہ دیس کمی کہ سابق از رعایا مقرر شدہ سندش را مرثیہ از شاه عالم بہادر شاه در دست داشت
 این تقسیم نیز جاریے و سارے گشت اما سند چہ حصہ مرثیہ نیافتہ بود چون امیر الامرا حسین علی خان بہادر را با پادشاه ناچاہتے بر دیداد
 و فرخ سیر بانخواستہ خانہ براندازان لبر داران دکن خصوص ساپوراجہ بن سببها در باب مخالفت امیر الامرا متواتری نو
 و در حضور با قطب الملک عبدالقادر خان ہر روز پرغاش تازہ برنے نگینت قطب الملک متواتر امیر الامرا را بادن و سہلے تاکید می نمود
 امیر الامرا علاج از دشمن خانہ بیگانہ ساختہ در سال یک ہزار و یکصد و بسیت و نہ باراجہ ساپور بوساطت محمد انور خان برانچورے
 و سنگ لہجے ملہار صلح کرد و لشکر طعدم تاخت و تاراج ملک عدم قطع طریق و نگاہ داشتن پانزدہ ہزار سوار در رگابا ظلم دکن سہاد
 چہتم و سر صدہ روپیہ دیس کمی شش صوبہ دکن بھر خود بانخواستہ کوکن و غنیمہ کہ راج قدیمش نامند حوالہ نمود و بالاجے بن لشیخا تہ
 از براہمہ کوکنے و کیل ساپوراجہ مقرر شد و در ہر یکندہ و عامل از جانب مرثیہ منصوبہ اندیکے مکسداہ کہ چہارم حصہ وصول کند و گری
 نائب دیس کمی بعد انعقاد این صلح ملک دکن کہ بعلت نزاع غنیمت خراب بود اگر چہ رو با بادے گذاشت اما ضبط پادشاه سے
 برخاست و این تبریع نخست تملیث بہم رسانیدہ خراسیا و آذرانیدہ امیر الامرا عبدالصالح و رسال ہزار و صد و ست ہجرے عالم علیخان
 برادر را و خود را در دکن نائب گذاشتہ یا فوج سنگین قریب چل ہزار سوار ملازم سرکار و فوج مرثیہ لبردارے بالاجے
 لشیخا تہ عازم دارالخلافہ شد و بعد عزل فرخ سیر و اجلاس رفع الدرجات در سال سے و یکم از ماہ دوازدم پایے سنگ لہجے ملہار بلند
 ساختہ و صاحب اختیار دکن گردانیدہ اورا با اتفاق بالاجے لشیخا تہ نزد عالم علی خان فرستاد و این ہر دو بدکن آمدہ تسلط
 تمام بنوع بہم رسانیدند کہ از عالم علی خان ناسے پیش بنو بعد عالم علی خان و القضاے عمر و دولت سادات بارہ بالا شش

نه اری ای اعظام ساهوراجه بود شجاعت خان الک آبا دسے را کہ از جانب آصف جاہ نائب نظامت صوبہ برار بود در ماه رمضان سال
 مذکور جنگیدہ کشت و چون وہن عظیم از ورونا در شاہ سلطنت ہندوستان رسید چنانچہ ذکرش در دفتر دوم گذشت با جی راؤ
 جاگیرات منصب داران و کمن را کہ از طرف پادشاہ و آصف جاہ داشتند ضبط نمود و بعد از ان کہ ناہر شاہ عطف غمان با یران نمود
 نظام الدولہ ناصر خجک خلف آصف جاہ کہ ذکرش ارقام یافت سفیر کے نزد باجے راؤ فرستادہ پیغامہا و عید فرستاد با جی راؤ
 دست از قرق و ضبط جاگیرات برداشتہ در سال پنجاہ و دوم از مانہ دو از دہم پنجاہ ہزار سوار جرار فراہم نمودہ قاصد ان شد کہ
 ناصر خجک از میان بردارد و باین ارادہ فاسدہ باورنگ آبا در سیدہ در سواد جنوبی بلکہ مذکورہ نزول نمود ناصر خجک با دہم
 سوار کہ در شہر تہراہ داشت برآمدہ قاصد تاراج پونہ گردید و باجے راؤ رازدہ زدہ دریا کے کنگ دگن را عبور نمود از مسیت و
 ہشتم شوال تا قریب عید الفصحی غبار پیجا تا کہ کشیر بجان داشت چون ناصر خجک با وجود قلت فوج بسیار غلبہ نمود باجے راؤ
 صرفہ خود در صلح دید و طالب ملاقات ناصر خجک گردیدہ بحضورش آمد ناصر خجک سرکار کرکون و سرکار ہند یہ جاگیرش دادہ نواریں
 فرسود باجے راؤ بے مصالحہ بہ مالوہ رفت و کنا رنر بردار سیدہ دو از دہم صفر سال پنجاہ و سوم از مانہ دو از دہم در گذشت
 پیش بالاجے راؤ بجا او قیام نمود و در چہین سال آصف جاہ از حضور مرخص گشتہ سالخ شبان داخل برہان پور گردید و بالاجے کہ
 از دکن بالوہ سے رفت در برہان پور شہر فکورش آصف جاہ ادراک نمودہ بہ مالوہ مرخص شد و بعد معاودت آصف جاہ
 بدکن تارحت او کہ ہشت سال بود و غنیمتہ متبہ شوئے کہ دو تہنیہ یافتہ بہ صلح انجامید و در عہد ناصر خجک با ساهوراجہ قوا صلح
 تاسیس یافت تا کہ شہنشاہ ناصر خجک کہ دو نیم سال و کسر کے بود صلح مذکور بجا و برقرار ماند بعد گشتہ شدن ناصر خجک فوت ہوا
 کہ در سال شصت و سوم از مانہ دو از دہم اتفاق افتاد کار بالاجے اعلا پذیرفت و سید شیور راؤ عوف بہاؤ برادر عم راڈہ بالاجے کہ
 سخت مدبر محنت کش بود و در المہام شدتا حین حیات ساهوراجہ بر بہنان کوکن از دودمان بھوسلہ حسابی بر سے داشتند بعد
 مردن ساهو بالاجے را بطبع الفدا گشتہ کسے را از قوم بھوسلہ نیماے ساهوراجہ بر سرند راج نہ نشاند و زمام مہام ملکی و مالی را بفراد
 در قبضہ اقتدار خود آورد و سرداران قدیم مرثیہ را منتقاد بلکہ معطل گردانید و تسلط و سطوتیکہ براہمہ کوکنے را بعد فوت ساهوراجہ
 و ناصر خجک در ہندوستان و دکن ہیر آمد در صفحات سابقہ نگارش یافت مجملے از مناقب فرقہ مرثیہ عموماً و براہمہ کوکن خصوصاً
 انچہ میر غلام علی آزاد بلگرامی کے عمر خود در دکن گذرانیدہ مرجع انواع خلافت بود و از حقائق دکن سن و عن آگاہی دارد
 و تذکرہ خود آن قدر کہ ایراد نمودہ بنا بر اطلاع و الشراح طالبان اخبار نگاشتہ خامہ و قانع نگار سے شود مخفی نہ اند کہ فرقتین
 مذکور متین سینے دارند کہ ہر جادست سے یا نبند و جوہ معاش جمیع خلق خدا بند کردہ بطرف خود سے کشند و زمیندار سے و
 مقدسے و عمل پوار سے گرسیم باقدمین نگذاشتہ اساس و ارثان کار با سے مذکورہ را از پنج برکنندہ بنیاد دخل و تصرف خود
 قائم سے کنند و سے خوانند مالک تمام روے زمین شوند و رزاق مطلق لتاے شانہ کہ روزے رسان ہند و مسلمان است
 برأت رزق اصناف خلایق برہین زمین نوشتہ تمام این مملکت بر یک قوم چہ طور مسلم تو انہا نہ لطافت طبع و لطافت ذالقبہ
 فرقہ مذکورہ بجلد سے کہ بالاجے راؤ با آن اقتدار کہ سلطنت ہند و دکن باست آوردہ بود و نان باجرہ سے خورد و نان گندم
 خوش نہ داشت باو بجان خام و انہ خام و کرسختہ سیر خام بر غبت تمام خوردہ بعضے از انہا رانان خورش سے ساخت حال عوام
 آن طائفہ برین قیاس باید نمود و چون اصل پیشہ براہمہ گدا سے است و در گیش ہند و ان مقرر شدہ کہ صدقات را بر ہر ہمہ باید داد
 طبع آن قوم نہ لاء بعد نسل بدویزہ گرسے معتاد شدہ و طماعے و ابن الضر سے لازم ماہیت برہمنے گردیدہ بنا برین باؤ

حصول مرتبہ سلطنت و امارت شیوہ گدائے از لطیفیت آنها بدرستی رود بر محتاجی که بحکام و مقصدیان برائستہ مذکور رجوع کنند
نظر آنها ہمین کہ بر کامیاب آورده و ہر چہ بر سر و در بر او یا بند کشیدہ گرفتہ برآمد کار او را حوالہ لعل عالم بالا سے کنند لغیر ما قبل بیعت
بدست خلق عالم کاسہ در یوزہ می بینم چہ گداز چون پادشہ گردد گداساز و جہانے را چہ و سبب عدم ملامت طبع و حسن خلق
کہ اصل اگر طبیعت آنها نگرددیدہ ہائے آنست کہ مدار غذا سے آنها خواہ غنہ باشد و خواہ فقیر بدال تو راست و با این حال علی از
روغن کہ آنرا در منہ بے گہار گویند سے کنند و از حارج نیز روغن بکار نہ برند کہ بیوشتش را اصلاح نماید و احیاناً اگر کسی
بخورد اقل قلیل بمرتبہ ایت کہ گو یا بخورده و مرغ سرخ و حلیت و زرد چوبہ ہم در ماکولات شان بسیار استعمال سے شود و مرغ سرخ
سواک انجیر در چختن داخل نموده اند ہنگام خوردن با طعام نیز با فراطے خوردند و لطفہ اینہا پشت بر پشت از ماکولات مذکورہ
متکون سے شود و ہمین جہت امراض آنها اغلب اوقات صفرا و سہ یا بنا بر احراق مواد سودا و سہ است و اطباء
منہ موافق قاعدہ خود کہ معالجہ بمثل سے کنند ادویہ عارہ بخوردن شان سے دہند لہذا مزاج آنها عاریا پس واقع شدہ حق عظیم
و کافی بشیہ کہ انیمہ امور مطابق واقع بقلم آمدہ تعصب و تنہا و دروازہ مختصات غنیمت کہ در دفاتر و اسناد خویشین سچ بریان عربی و خط ہندی و لوندی لکھی

ذکر تہ احوال شاہ عالم بادشاہ و شجاع الدولہ وزیر و نجیب الدولہ امیر الامرا و مجملہ اسواکیکہ در آلہ آباد و اوادہ و شاہ جہان آباد و دیداد

شجاع الدولہ مع پادشاہ در صوبہ الہ آباد بعد فتح قلعہ جہان سے و انتراع اسجاہا از دست گماشتگان مرتبہ در فکر بندوبست
بنیاد کنند اشتغال داشت تا آنکہ در سال ہفتاد و ہفتم از ماتہ و از دہم سچر سے میر محمد قاسم خان ماسے جاہ از فرقہ انگلیشیہ
شکست یافتہ توسل با ذیال دولت و وزیر و پادشاہ جہت و در صوبہ الہ آباد رسیدہ با شجاع الدولہ ملاقات نمود چون
شجاع الدولہ داغیہ بند و بست بنیدل کنند داشت ماسے جاہ خود بطرف بنیدل کنند رفتہ بوساطت میرزا بخت خان کہ
از ماسے جاہ در سفر شکست از کرم ناسہ خضت شدہ رفاقت راجہ بوندیلہ برگزیدہ بود معاملہ را انفصل داد و شجاع الدولہ
مع پادشاہ ہمایا جاہ ارادہ ممالک شرقیہ نموده بجنک انگلیشیان آمد و آخر مغلوب گشتہ مصالحہ نمود و صوبہ او و شجاع الدولہ
والہ آباد و پادشاہ اختصاص یافت چنانچہ ذکرش در دفتر دوم مفصل گشت بعد ازین مصالحہ شجاع الدولہ با نظام صوبہ
خود و پادشاہ بر تق و وفق صوبہ الہ آباد اشتغال و زبیدیکے از سرداران انگلش واسطہ جواب و سوال فیما بین جامہ خود
و شجاع الدولہ در حضورش سے ماند و مورد انواع عواطف سے شد و فوج انگلیشیہ مع سردار عمدہ مثل جرنیل و کرنل و پیش
پادشاہ حاضر و در امور موجودہ معین و یادارش سے بود میرزا بخت خان چنانچہ در صفحات دفتر دوم ارتسام یافت رفاقت
انگلیشیان ہنگام جنگہا یکیکہ با شجاع الدولہ در ملک او سے نمودند اختیار کردہ بود بنا سے علی ہند مورد غایت انگلیشیہ گردید
کاب و پیہ سالیانہ براسے او مقرر شد و در معاملہ جنگالہ کہ انگلیشیان مالک از اسے بیست و چار لک روپیہ برای پادشاہ
قبول نموده بودند مجبور گرفتہ بجان مرقوم سے رسانیدند و او در رفاقت پادشاہ بودہ بعد زمانے سیر حکومت کوڑہ یا
و بفوجدار سے و انتظام اسجاہا اشتغال داشت و منیر الدولہ بنام خدمت خالسا ماسے سرکار پادشاہ مدارالمہام خانہ او
و سرکردہ رفقائش بنوعے شد کہ مرجع جمیع ملازمان شاہ سے و مختار و حل عقد امور و بحالے دبر طرفے کل نوکران سرکار
سلطانی و واسطہ جواب و سوال پادشاہ با انگلیشیان بود و اسفار سفارت کلکتہ گاسے کہ امتداد سے یافت بعضی

از سفلگان ملازم پادشاہ مثل حسام الدین خان و راجہ رام ناتھ و بہادر علی خان محلے نادرینا سبب طبیعت کہ با پادشاہ شہید
بہر خدمت آمدند خصیص حسام الدین خان کہ زنگہ ہائے خواستہ را برقص و خوانندگی ترتیب کردہ تجرمت پادشاہ پیغمبر
و وسیلہ تقرب و اخذ و جر خود آنہا را مقرر کردہ بود اختصاص بسیار و انتفاع وافر حاصل مے نمود و معتقد سلطنت مے گردید
و اسے بر زمانیکہ عمدہ ارکان سلطنت و مرجع اعیان مملکت پیغمبر ہای ناچیز باشند شجاع الدولہ سیر ز سعادت علی پسر خود
بنیابت وزارت و بعض ملازمان را بنیابت میرا قشے و خدمات دیگر و حضور پادشاہ گذارشتہ گاہے بفرورت
خود ہم حاضر مے شد.

ذکر احوال نجیب الدولہ بر سبیل جمال ❖ ❖ ❖

نجیب الدولہ بنام منصب امیر الامراء در شاہ جہان آباد مسلط بودہ میرزا جوان بخت پسر کلان شاہ عالم را کہ نام ولی عہد
بر او بود جانشین پدرش در دار الخلافہ گردانیدہ رقی و فوق مہات انجامے نمود در میان افغانہ روہیلہ خاں
از آدمیت و شعور نبود و فی الجملہ لیاقت سرور و سپہدار سہم جمع داشت و علم شجاعت نیز بر سرے افراشت
جاٹ کہ چشم و چراغ دو دمان و در زمرہ راجہ ہائے قوم جاٹ از ابتدائے این زمان بہوشیار سے و اقتدار و سلیقہ
اسپہبد و صف آرائی و مملکت ستانی و کار دانی بجل مرتبہ او کسے نرسیدہ دوران فرقہ مثل او پیدا نگردیدہ ہمار
قلعہ مستحکم بتانستہ ہر صانع تیار کرد کہ تسخیر آن مقتدران سہد را متعذر مے نمود و فی الحقیقت ہمچنان بود ذخائر
و اسباب چنان آمادہ داشت کہ سالہا حاجت بخارج نبود اگر تفصیل مہانت و استحکام و اسباب آن کردہ آید سخن بطول
انجامد بلخص آنکہ دران زمان غیر از قلعہ معروفہ سہد سچ قلعہ بہ تشہید قلعہ ہائے او معمورے اسبابش نشان ندادہ اند
و دوازده ہزار اسب خامہ در اصطبل سوارانش ملازم داشت و آنہا را برق اندازے بر اسب و کتبہا می سپاہگری
چنان آموخت کہ با فوقش در سہد مقصور نبود و بہارست و شوق ہر روزہ چنان مودے ماسر گردانید کہ در حروب افواج
سہد را مقابلہ با فوج او غالب آمدن بر آنہا از جملہ منتغات بود و گمان مے رفت کہ کسے از عظامے این مملکت
بر سوار جمل غالب آمدہ اوراد رخبگ خواہد گشت مگر در سہد با آواز و نجات و افواج ابدالی ہم در مملکتش در آمد بہ استقلال
و فطانت درون قلعہ ہائے خود نشستہ پادریا نمود و محفوظ ماند و در جنگہا سے افغانہ کہ با صفدر رخبگ اتفاق افتاد
حساب رہتا نمودہ بر افواج افغان غالب آمد و مثل صفدر رخبگ وزیر مقتدر استمداد از او نمود و اورا عانت فرمود چون سہد
و ملک محروسہ او نہایت اتصال بشاہ جہان آباد داشت و ہمیشہ بہت بہ تسخیر زمیندار سے و ملک دیگران مے گماشت
نجیب الدولہ را با او کینج و کاو و ہر دوازہ ہزار و در فکر غلبہ بر یکدیگر مے گذرانیدند بلکہ نجیب الدولہ از و اندیشہا داشتہ
در دل حسابی بر مے داشت و فی الحقیقہ در عالم سہد کہ معاصرین او بودہ اند کسے را لیاقت و استعداد آن نبود کہ جنگ را
متعذر تواند گشت چنانچہ از حروبے کہ اورا با ذوالفقار رخبگ و با عماد الملک بعد مصالحہ با صفدر رخبگ رکود و دشواریاتی
کہ با مرہٹہ و افواج ابدالی اتفاق افتاد و حسن جلالت و تردداتی کہ بتقریب عانت و نصرت ہائے صفدر رخبگ در حروب
افغانہ بکشد و غیرہ بعض آرد و ظاہر آشکاراست لیکن چون پیمانہ عمرش بسر گذرید و اجل موعود بہ پایان رسید و رخبگ
سبیل با آنہمہ استعداد و حزم و احتیاط را ہکرای سید کا پید آمد گشت.

نذر مقتول شدن اچہ سورج جل جلالہ دست محمد خان برادرزادہ مجاہد خان بلوچ در میدان باغیچہ جان با دفرخ نگر

مجموعہ کثیر از فرقہ بلوچان دفرخ نگر از سالن زمان سکونت داشتند و در عہد محمد شاہ مغفرت پناہ یکے از ان جاعہ کامکار خان نام سیمو
 بخت بیدار اقتدار بہر سائیدہ اغلب اوقات فوجدار سے کرد و گاہ گاہ حکومت پانے پت و حصار وغیرہ با اختیار او بود و حال
 حصار را کہ کلو از سر کشان و متگردان بود و عمل کمتر کسی در انجا درست سے نشست سحر و صنعا نمودہ و مرد مہر پانے ارکان حضور
 و گویا ہمیشہ بکار آن جا مامور سے بود بہادر خان کہ یکے از اہل زمان او بود در زمان حیاتش عروسچہ نمودہ فوجدار سے سہارن پور
 بوریہ یافت و در خبک صدر خبک با احمد شاہ عماد الملک اورا بہر دو طلبیدہ صحبتش با عماد الملک در گرفت و بہر تہ امارت ترقی
 گشتہ ہفت ہزار سے و صاحب ماسے و مراتب گردید بعد عماد الملک با نجیب الدولہ ہم ساختہ اوقات سے گذرانید و بدوازدہ
 گرد سے شاہ جان آباد قلعہ و آباد سے بنام خود طرح انداختہ محل قامت خود و اتباع گردانید آن مکان بہ بہاد گدہ مشہور و
 معروف گشت چون کامکار خان مرد و میان اولاد و اتباع او مناعات رک و داد سورج جل جلالہ قابو یافتہ بلوچان را مقهور و بخندول
 ساخت و در وار سے و فرخ نگر را سحر نمودہ قابض و متصرف گشت در عہد نجیب الدولہ خواست کہ بہادر گدہ را ہم قبض و تصرف
 خود آورد و بہادر خان از نجیب الدولہ استعانت نمودہ سخنان غیرت افزا درین خصوص بہ نجیب الدولہ لایا گفت چون از نجیب الدولہ
 اعانتی لعل نیاید سورج جل جلالہ از اعانت نجیب الدولہ در اعانت بلوچان استیلا سے خوف خود بہ نجیب الدولہ دریافتہ درخواست
 فوجدار سے کرد و کرد و غیرہ از نجیب الدولہ نمودہ نجیب الدولہ یعقوب علی خان را کہ برادر وزیر ابدالی و بعض اوقات ناظم شاہجہان
 سے بود نزد سورج جل جلالہ فرستادہ خواست مہلت و مدارا مصالحہ نماید و فتنہ را بیدار نسازد یعقوب علی خان باتفاق راجہ دلیر سنگ
 کھتر سے نزد سورج جل رفته سخنان آشتی مذکور ساختند و یعقوب علی خان جوڑہ چنیٹ ملتان بزرگ زرد گل زرنج بزرگ سونی
 بران بطور ہدیہ بسورج جل گذرانید و پسند نمودہ ہمان وقت فرمود کہ برای او جامہ و دستہ آرنڈ و پیغامان تمام اندہ یعقوب علی خان
 بر فاست اما گفت کہ شاہ صاحب جلد سے و جالت نباید فرمودہ بندہ فردا باز خواہد آمد سورج جل از فرط غرہ جواب داد کہ اگر
 پیغام مصالحہ منظور باشد ہرگز نباید آمد یعقوب علی خان مع کرم امتد خدمتکار کہ نجیب الدولہ اورا مقعدہ دستہ ہمراہ فرستادہ
 برگشتہ آمد یعقوب علی خان احوال با سہنگے فرسے کہ ہیج نسا و نباشد گفتن آمازنا دکر م امتد عرض کرد کہ اصل آنست اگر غیرت
 باشد چارہ غیر از خبک نیست نجیب الدولہ متبہ گشتہ گفت انشاء امتد تاسے با این کا فرجہا سے کم و سپہان خود فضل خان و
 سلطان خان و ضابط خان را گفت کہ فردا تیار شدہ از راج گھاٹ عبور دریا سے جنبنا نمایند و دیگر رواساے انواع خود مثل ساد
 آفرید سے و صادق محمد خان و مان خان و محمد خان نگیش وغیرہم را تا کید نمود کہ فردا عبور جنبنا نمودہ با این کا فر مغرور با یہ خبک
 و صبح تا فوج عبور نمود سورج جل جلالہ ہم افواج خود را بطور دریا سے مذکور مامور نمودہ بر دریا چہ مینڈن مورچال خبک لب سنجیہ ولہ
 کج شاہدہ را بر پشت گذاشتہ میا سے خبک شد و افضل خان را مقدمہ لہیش گردانید چون خبک شروع شد سورج جل جنبنا لہ پرتہ
 خودہ ہزار سوار تربیت کردہ خود را کہ اسپان شان از سر کار او بود ہمراہ بردہ درجا مناسب استادہ ساخت و خود بر اندیشہ آنکہ
 از کدام طرف انار ابر سر نجیب الدولہ گمارد با سعد و سے از قربان کہ از ان جملہ کلیم امتد خان پسری سے خان میر شمسے ہم بود
 آمدہ با مین فوج ہراول و نجیب الدولہ استادہ ہمان وقت افضل خان ہراول نجیب الدولہ از دست خیابان و غیرہ سرداران
 سورج جل جلالہ کہ ہراول بودند شکست خوردہ رو بہ فرار نهاد چون فراریان از پیش رو سے سورج جل سے گذشتند کلیم امتد خان و

میرزا سیف اقدار عرض نمودند که عساکر صاحب در اینجا با سعد دوسری از رتبه استادان مناسب نیست اتفاقاً نکند بعد ساعتی مکرر عرض نمودند باز خواسته اند که فرمود که اسب قاصد سوار سوار دیگر بیارند چون آوردند سوار شده استاد سید محمد خان بلوچ معروف بسید و با چهل پنجاه سوار از فوج میرزا اول نجیب الدوله گردان شده بطرف نجیب الدوله سیرفت شخصی از میرزا بیان نمود که جل را شناخته گفت خان صاحب کجا می روید عساکر سورجل تنها در میدان استاده است چنین وقت باز بدست نخواهد آمد سید و مع رفقا بر سورجل تاخت سیکه از میرزا بیان او شنیدند بر سورجل زد و دست راست او که در آن زخم نامور بهم بود مطلق گشته در میدان افتاد دیگران هجوم آورده ادرامع میرزا سیف اقدار را با مرنگ از تیغ گذرانیده دست مطلق او را بنشان برداشته نزد نجیب الدوله آوردند دیگر میرزا بیان سورجل گر نیخته بشکارتش پیوستند اگر چه برنجیب الدوله تا دو روز گذشته شدن سورجل تحقق نشد اما میرزا بیان او معلوم نموده بجای پاد سوار با استقلال برگشتند و جنگ موقوف شد چون یعقوب علی خان روز دوم ملاقات نجیب الدوله کرد دست نامور و دار او را بر آستین جامه جهنمیت داده خود شناخت و کشته شدن او تحقق یافت همیشه رویه او در جنگها چنین بود که غایت احتیاط و حراست خود و افواج نموده خود را از مهالک دور میداشت و مبالغه در غلبه خود میداد بر سر نموده این بار که اراده از سرتا باز آمد مطلق شده بود و سه روزه خرم و خود را از گرفت داده میباید در آن مقام هولناک استاده و خرم و پاسدار میباشید خداوند فتح خلاف قیاس نجیب الدوله را میرزا آمد

ذکر تمکین شدن چارمجل پسورجل بجای پاد و برودی در گذشتن ازین سرادور

چارمجل را که کبر و ارادت و علاه سوج مل بود قائم مقام برگشته مست غرور گردید و دین تنی غمان و کار و حفظ مرتب و مقدار مقدوریش نماند باز جاده پیوسته میرزا و مرتبه عالی و قدر و قوت شناسه که سلاطین پیش بود و میرزا که گذشته بواسطه و کلا کاروان برشته را طلبیده با خود پیش گردانید و مع قلمه شاه جهان آباد نمود و نجیب الدوله را چهل پنجاه روز جنگیده آخر بواسطه راجه دلیر سنگه با ملهار را و مرسته ساخته بمحالی انقباض الی او و نجیب الدوله و چارمجل در میدان محاصره یافتند و قتلش فتنه فرو نشاند بعد از آن سمر و فرنگ را که رفیق نمک بجای عالی جا به ساخته و پیرداخته او بود و با شجاع الدوله ساخته آقا می خود را بدست شجاع الدوله سپرد و خانان او را بر باد داد و آخر با شجاع الدوله هم نزد و فاجعت و مع میرزا را ن سید و ق چقا سق و توب و اسباب حروب که ملوک ماسک جا به بود و بد رفته خود سر بر سر گردید رفیق خود گردانید و خود را صاحب فوج و خزان دید و از تنگ فرسای قاصد جنگ با اعدا و مهاراجه و میراج راجه سب سنگه سوالی شد و افواج بی شمار با خود فراهم آورده بر سر سبب مکر رفت و در سراسر جبارت بجای و زیاده رویها با وجود تو پخانه فتنه گرا با سمر و بود و فوج ماهر تیار گردانیده پدرش همراه داشت شکست فاحش از راجه پوتان خورده غائب و خاسر برگشت و در زمان اقتدار و حیات سبب خود مردم بسیار را از رتبه و اتباع پر کشت و صدانام چوبار را بر جمیع سرداران خود مسلط ساخته همه را از خود فغانوش داشت چون مردم از دست او بجان آمده بودند سبب را برای کشتن او را میخواستند و بعد از آنکه مانی از جانشینی پدر بدعا گشته بعد از او در وقت سنگه سیکه از برادرش منجمه اولاد سورجل بجای او تمکین گردید چون غنیم بود از آن سبب که در کار جولیت داشت بر سر گایا اتیتی جهاننده حاضر آمده بدین نوع گوئی از او خود در هنگام کشتن را از سنگه گایا خود در تملش دید بهانه تیار سبب در اخلوت نموده رتبه سنگه را و تنهاسی بدعا گشته خوانست که بدو رود و در بد رفتن گشته گردید بعد از او برادر او غول سنگه بر بند راج نشست و در قلمه دیگر نجیب برادر چهارم با غایت نفیض زوجات سورجل مل بهنسیانام که خزان و افرس را مستغرق بود

تسلک خود بر سر پیو در عدم انتظام در راج و اختلاف در آرا پدید آمده و قروضی که مورجل دشت و نام نشان او وصیت
اقتدارش رو با خطاط نهاد و نجیب الدوله با سان اقتدار خروج نموده چند روز فرمان روایا شاهیجهان آباد گشت هر چند در قوم رسیده
است که اخس قوم افغانند با نیم معدلت کیش و خیر اندیش خلق بود اما همراهمایش که اکثری بلکه همه مار و سیله و افغان بودند
از جانت طینت که لازمه ماهیت افغانیت مگر ندرت در فروس از افراد آنها حسن نیت و پاس طینت اگر باشد باشد
خلق خدا را که سکنه شاه جهان آباد و اکثر امر از دکان و نجایا بوده اند از قبی رسایند که فو قش تصور نتوان نمود و هر نوع ستم و تعدی
بلکه اختراعات در آن کرده بر مردم آنجا بعل آوردند و گذشت آنچه گذشت تا آنکه نجیب الدوله هم بعد اندک فاصله از کشته شدن
سورجل بیمار شده هوای شاهیجهان آباد را با مزاج خود ساز یافته بطرف نجیب گدو و غیره رفته سکونت ورزید و مدتی بمقد
بیمار بود آخر الامر باجل طبیعی سلک ناگزیر مرگ پیو و پس کالاش ضابطه خان بجای پدیر و ساد امارت جلوس نمود مانند
پد از اکثر صفات حمیده بهر در است مدتی تسیر که در شاه جهان آباد و نوح آن حکمرانی کرد خلق آنجا را از خود خوشنود دشت و
بر تنبیه و نادیب رو سیله ما زیاده از پدر سنی گماشت در اندازان برادران را با همی که جنگا نیند از خبر برادران غالب آمده
آنها نمود و هر یک را جائی داده خوشنود مسید دشت تا لفته مرسته مبتلا گردید و ذکرش آید

دو کز رفتن شاه عالم پادشاه از آله آباد و شاهیجهان آباد و بعضی سوا تخم که در اسنجا روس داد

شاه عالم پادشاه که از سستی عقل و سستی فطرت همیشه محکوم یکی از ملازمان و تحت فرمان او سب باشد در آله آباد تابع راج
منیر الدوله و فرمان بردار سر داران انگلیسی گردید اگر چه این تبعیت و فرمان بر سر از سفاکت و سستی رانی خودش
بود اما آخر با دلنگ گردید و چون آرزو مند نزول در قلعه شاه جهان آباد و خود را در سپر ای شایه بمردم آنجا نمودن می بود
بعد مردن نجیب الدوله اراده رفتن آن طرف نصیم داده در فکر بهر ساندین احوان و انصار که در آن دیار بقوت و نصرت
آنها تواند نشستند افتاد طلبه رفاه و اقتدار از باقی ماندگان مردم دلالی پیشه که در شاه جهان آباد از تسلط افغانه و عدم خلعت
خود و سر کار آنها دلنگ و آرزو مند و روح چین پادشاه اله بوده اند در ترغیب و تحسین این اراده کوشید هر سه را لاق نهنگا
شمرد و سیف الدین محمد خان بهادر عاقبت بمردمان کشیری بسنجا روسا دکن و دلائی در نهائی مرسته بر فاق و اعانت پادشاه و استحکام عهود
و موافق درین خصوص متذکرید و بقصد شرافت و بعد پیشه عرض آنها متضمن قبول سوالات که اعظم مقدمات شان بود خاطر خواه پادشاه
اقد شاه عالم در نفعت بی تاب شده اظهار اراده خود نمود منیر الدوله و انگلیشیان و شجاع الدوله شد مخالفت و دین خصوص بعل آورد و قبال
این حرکت را بوجه قی غایب گردید پادشاه معلقا قبول نموده خیم و روح خود دین غرم با کمال بهالغ ظاهر ساخت و هرگز راضی با آله آباد نشد انگلیشیان
تا چهار کشته رخصت دادند منیر الدوله رفتن با پادشاه مناسب ندانسته توسل با ذیال دولت انگلیشیه حبست و از طرف انگلیشیه
شتمند معاطه موجب آله آباد و کوره گردید چه جا گیرات لکمه رو پیه از سر کار انگلیشیان بنام او مقرر گشته برگنه بهیم پو شاهیجهان پور و
چند لکمه دام در برگنه اردل مضافات صوبه بهار در تنخواه یافته سحایت آنها زندگه می نمود بعد یک سال ازین معاطه یا دوا
که نواب گورنر جنرل عماد الدوله مشر مشنگ بهادر جلالت خجک سبر ملاقات شجاع الدوله بنیارس رس رفت و در اسنجا
همه کس حیم آمدند منیر الدوله هم آمده ملاقات گورنر بهادر بهر و اند و گشت و شجاع الدوله معاطه آله آباد و کوره را از گورنر
خود گرفت منیر الدوله مغرول گشته زرباسه لتهند دام و دام باق رساند و در میان آله آباد و شاهیجهان

تذکره اندازی امر آفاق پیشه فیما بین نجف خان بهادر و مرسته با عوجاج مزاج و خیانت اندیشه

سنانقان حضور مثل عبدالاحد خان و حسام الدین خان و بهادر علی خان محلی ناظر چون از سطوت میرزا نجف خان بهادر بنابر شجاعت و جسارت و بددلی خود ایمن بودند و ظاهر است که نام و نامردی سازد و در فکر استیصال نجف خان بهادر افتاده قاصد مصالحه با مرسته گردیدند خصوص حسام الدین خان چیزی که زیاده تر از همه مقرب پادشاه و مستکرم و منتظر از وجود میرزا نجف خان بهادر بود پادشاه را برین خرافت آورد و به اطلاع خان بهادر مرقوم در کمال اخفا مصالحه را استحکام داد و مرسته هم چون می دانست که هر چه هست میرزا نجف خان است برگاه او در میان نباشد تسلط بر پادشاه و ارکان جبار او با ساسه میسر می تواند شد هر چه مرسته پادشاه و ارکان نامرد نادان بود بنابر مصلحت وقت تن در داده قبول نمود و عهده حضور که بطرف بروج و باره حصار شهر مستعد افتاد بودند حسب الامر یک ناگاه در یک کشته مرسته را اندرون شهر راه دادند و مرسته داخل شاه جهان آباد و کلاسه ادا و راک شرف حضور پادشاه نموده در شهر دائر و سوار شدند نجف خان بهادر با صفا سے این خیر متخیر گشته خود هم داخل شهر و در خانه خود نازل شد پادشاه که محکوم و مطیع حسام الدین خان بود در یکدم مصالحه با مرسته قرار یافته بود و حسب اشاره حسام الدین خان میرزا نجف خان تنخواه کرد و مرسته را فرمود که از خان مرقوم بگیرد حسام الدین خان که نهایت کینه با نجف خان بمقتضا خجاست لطینت خود داشت و هم کثامت دلالت خبیث دیگر که عبارت از عبدالاحد خان باشد خواست که بدست مرسته قطع بنیاد و نهال عمر و اقبال نجف خان لعل آید و سخنان عداوت افزایا مرسته در باره آن و التیاز شجاعت و ثبات گفته طهارت کرد که مائه فساد و منشاسه عناد میان شما و پادشاه نجف خان بوده و تازنده است خواهد بود مرسته تبرع و تطبیع پادشاه و در اندازان منافق پیغامها سے وعید و تهدید بجان مرقوم فرستاده زرباسه تنخواه درخواست نمود آن بهادر در دیر تیار بجان برضط آبرو اختیار نموده جوابها سے مردانه فرستاد و تن بکثرت و خوار سے مذا چند روز آمد و رفت سفار بیان ماند و میرزا نجف خان با صفا سے از جبراهان موافق که زیاده از سه چهار صد کس با او نماده بودند مستعد بجان بلندی نشست و عجز و بونی را در ول خود راه نداد چون سردار مرسته دید که میرزا نجف خان شجاع بے نظیر و براسه حفظ آبرو سے خود در میان باغتن دیر است تحصیل نزدیک گفته غرض گویان از و گمان بود اما گمان ندارد اگر کاوشی زیاده لعل آید کار بمقتله سے انجامد و تا بهر آن کشته نشوند بر او دست نمی توان یافت و دانست که از رذن چین کس از ابلت دور و اگر چشم زخمی باور شد حیث است بنابرین پیغام ملاقات با کمال احترام داده بعدد موافقت خاطرش را مطمئن ساخت میرزا نجف خان بهادر خود را مع رفقا دلاور سلاح و یراق آراسته بهیت مجوسه معبر مرسته رفت و تگوبه سردار بجز اطلاع تا بیرون سدا پرده با سے خود مرسته بعید سے استقبال نموده نجف خان بهادر را دید و بعدد معافقه با احترام نام آورده و مرسته خود را نشاند و مرسته عذر خواسته و بتقدیم رسانیده انیال و افرا سه و خوانا سے ملبوسات نفیسه و ابرگران بلباش نموده خوشنود گردید

تمه احوال هر اسیر احتلال میر قاسم خان معروف بعالی جا و انتقال او از دنیا با حال تها

میر محمد قاسم خان در ملک افغانه معروف بود و در سالیه عواطف آنها آرمید و زمانه چند در اینجا گذرانید اما از او زشت خود که بیگانه با خلق خدا و اراده ایداسه بهر کی از رفقا داشت در آن فلاکت هم باز نیامده بر همان احوال خود

مصر و چنانچہ میرزا شمس الدین ہم در گرفتار سے اوپر حجت خدا رفت و صندل علی خان ناظر حرم سکر خانہ در آنکہ شہرہ مخمور کی رحلال نگاہی بہ تقدیم رسانیدہ با آنکہ بعد ساختہ اسیر سے اوپر بیت استخرا رفتہ بود برگشتہ در ہنگام اقامت او بہ گوہ باز سجدہ تشریت رسیدہ لہذا آنکہ اگر اسے نداشت چرا از کہ برگشتہ کہ بجایند و تا بود ہمین حال ہشت و پانچہ غلامان و لہذا زمان قدیم او مرہٹہ بناچار سے ترکہ یاری او نمودہ برخواستہ رفتند و خود از ازتر چند سہنگ افغانہ برخواستہ پیش راکتا گوہ رفت و از ازتر بلک راجو تہ انتقال نمود و از ازتر جوار مابین اکبر آباد و شاہ جہان آباد آمدہ اقامت گزید و بعد چند سہ در کمال فلاح و پریشانی رہ و نور ملک عقیقی گردید ۔

ذکر شکر کشیدن مرہٹہ برضا لطیف خان علی بنجیب الدولہ افغان و احتلال پذیر فتن او ضلع او محض قدرت شاہ خاں و نذرین سہان

چون محبت میان نجف خان و مرہٹہ گرفت و اتفاق و شفاق و اتفاق گرایند اسے پادشاہ و نجف خان بجا در و مرہٹہ برہم ضابطہ خان و انتزاع مالک از دست افغانان قرار گرفتہ با اتفاق ہمدیگر عزم مذکور حزم نمودہ نہضت کردند ضابطہ پادشاہ و مرہٹہ در جنگ میدان صرفہ زیدہ سکر تال و قلعہ غوث گدہ بر اسے اقامت خود مع افواج بیاراست و برادران خود را آن طرف گنگا در محلات جانہ پور ندینہ وغیرہ برگشتہ مع بعضے افواج بنا بر ارسال رسد گذشتہ ناموسرم عیال خود و پدر را نیز در قلعہ آن طرف گنگا نگہداشت و در سکر تال مستعد افتخار نشست مرہٹہ و میرزا نجف خان پادشاہ را بہ و ہر شاہ جہان آباد گذشتہ خود ہشتہ خراسیند و مجاہدہ سکر تال برداختہ زمانے ممتد در جنگ گذرانیدند چون عرصہ برضا لطیف خان در قلعہ تنگ گردید و خبر یافت کہ گنگا بر اکثر معابر پاسے آب گشتہ قابل عبور افواج است سرداران اقوام خود مثل حافظ رحمت داوود شش و اولاد ووند سے خان و فیض اللہ خان سیر سے محمد خان و دیگران نوشتہ تاکید نمود کہ تا حال مرہٹہ بر پاسے گنگا اطلاع نہ دار و ہر قبل از آگاہی اور رسیدہ باستحفاظ معابر کو شند ممکن است کہ ما ہم محفوظہ ایم و شمارا ہم مدد از دست اینہا نرسد و اگر دست نمودہ آید و مرہٹہ را پاسے گنگا معلوم شد ملک آن طرف گنگا محفوظ سے نواند ماند و ہر گاہ کار من تمام شود بر شاہم القانہ خوانند نمود و پایاں کار دیدہ زد و باید رسیدہ سرداران مرقوم سخن ضابطہ خان را درست دیدہ ہر سیکر مع فوج از جا خود جنبیدہ با عانت و حراست ضابطہ خان در سید ضابطہ خان زیر قلعہ سکر تال یک کشتیا بستہ راہ آمد و شد از آن طرف گنگا و وصول گاہ و اخبار ساس ماکولات گذشتہ بود از راہ پل مذکور عبور نمودہ با سردارانیکہ رسیدہ بودند ملاقات نمود و با ہم دیگر مشورہ نمودہ سرداران افواج خود را با اندک فاصلہ بار معابر گنگا از حراست سکر تال سہالاتا بست دستے کردہ کہ ملک خودش بود بر پاسے حراست و مزاحمت عبور مرہٹہ نمانند و از ازتر سرداران با عانت آمد و رفت اسیر سکر تال جہان قسم جابجا بر معابر نشانید مرہٹہ از شاہدہ این حال قیاس پاسے آبی گنگا کردہ و تفحص افتاد بعد حبست و جو معلوم نمود کہ اگر جاہا پاسے آبت و پاسے ازین معابر توان گذشت دوسہ روز سے بدقتا من زودہ روز سے مع میرزا نجف خان سوار شو و راہ سہرا لا گرفتہ از مقابل چند سہا برگزشتہ چون مستحقان معابر عقب ماندہ را خاطر جمع شد کہ بالا تر سے رود و بغفلت کار فرماست ہر سیکر بکار سے اشتغال نمود و اکثر سے لجا کر دیگر بر اسے ملاقات اجاب و اخلاط اصحاب رفتہ جا پاسے خود را خالی گذشت و معدود سے در محافظت بود و مرہٹہ مع میرزا نجف خان بیک ناگمان علی خان نمودہ از محاذات معابر سے کہ گذشتہ بود

بریکے از آنها عنان ریز رسیدہ بدیہ را ند میرزا بخت خان بہادر بہر اول آنها بود چون عجا کہ مقابل معبر رسیدہ ارادہ بر آمدن از آب نمود افغانہ انجا از فرصت حاضر آمدن و تیار سے نشد ناچار سردار بہان فوج کہ مرشد مقابل او عبور دیا میکرد از لشکر بر آمدہ با معبود سے اوستخوان جان ثابہر بلند سے استا و دو دستہ ہما دیگر از سرداران کہ قریب از ان معبر بودند با عدید سے از ہزاران با عانت اور رسیدند میرزا بخت خان متصل بکنار رسیدہ ہنوز در آب بود کہ سرداران مذکور مع افغانہ ہر اس سے ہم افغانہ پیش آمدند و تفنگ و باناسرہ و اند میرزا بخت خان کہ زہنور کما سے چند پیش رو سے خود دشت عمدتاً ہمارا فرمود کہ ہما بخادر دریا استادہ شلک نمایند در اول شلک ہر سہ سردار افغانہ کہ بعد افغانہ آمدہ بودند بکار آمدند چون رو بہیلہ عجب قوس سے شدید الحرس قوی طبع عیال بجزو کشتہ شدن سرداران مذکور در غارت لشکر و تاراج اسباب ہمدگر افتادہ مال یکدیگر را در رلو دند و بر رخ را بجزو و مقتول ہما و اسباب بدست آوردہ را غنیمت شمر دہ راہ فرار پیش گرفتند میرزا بخت خان و مرشد ہر بہین قدر اکتفا نمود ہمسک خود برگشتند اما خبر کشتہ شدن دو سہ سردار و عبور لشکر مرشد از دریا سے گنگا شہرت یافتہ لبابا کہ افغانہ ضابطہ خان کہ متفرق ہر معابر بودند رسید چون چند بار ضرب دست مرشد کہ با عانت صندہ رخک ہر اسش بود غور دہ بودند تر رسیدہ ہما را خود بخود راہ فرار اختیار آمد و مدو پیش آمدن خلیگ و استمال سین و شان گریزان گشتہ دست تاراج ہمدگر گشتند این خبر بشکرتال رسیدہ فوج کہ ضابطہ خان ہما را خود بجز است قلعہ داشتہ بود احوال ہم بہین صورت شد و خانہ ضابطہ خان را از شرم حضور و خوف قلیل از مخلصان کہ ماندہ بودند مسلم گشتہ مال یکدیگر را بغارت بردند و قلعہ را خاسے گشتہ گرفتند ضابطہ خان حیران و مضطرب گشتہ فتح خان را کہ بعد از آمدہ آن طرف دریا محاذ سے سکرتال مسکرو داشت با اضطراب طلبید او چون قلعہ را آمد احوال بدین منوال دیدہ مسلح داد کہ الحال خود دو سہ ساعت از دریا ماندہ فرو ہما ہما در لشکر من شہام بیایدہ با تق یکبارہ دیدان با مرشد جنگیہ بعد از ان ایتمہ صلاح و مقدر خواہد بود لعل خواہد آمد ضابطہ خان پسندید و فتح خان بجا سے خود برگشت و دخیمہ خود آمد ہر اس سے مشورہ با متقریان و سرداران خود گشتہ لشکر یا لشکر شکست و فرار لشکر ضابطہ خان آسگے یافتہ ہین عمل اختیار نمودند مخلصان اطلاع یافتہ فتح خان را آگے دادند و در ساسختہ واحد از فوج او ہم نشانی نمایند پس خود را گفت کہ برادر تو با چند سوار ملاقات ضابطہ خان رفتہ است اورا باید آوردہ او با معبود سے از خیمہ برآمدہ و سوار اسب گشتہ تا سر بل رسیدہ بود کہ اورا ہم غارت نمودند و او با جائہ چاک و بے دستار برگشتہ آمد فتح خان ہم با معبود سے از ملازمانی ناچار با اضطراب راہ فرار گرفت در عین گریز بموضع رسیدہ دسے آسودند سیکے از روہیلہ مارا با بقاسے و بیع و شہر امنانہ سے تروسے داد و روہیلہ بر آشفتمہ بطرت پشت خانہ بقال رفتہ خانہ اش را آتش داد و بجزو شعلہ کشیدن آتش در تمام شارع ہیج و سہے نامذکہ آتش گرفت و سوختن عمارات و غارت و غیرہ آفات مصروف ماندہ باشند شخصے سمعہ کہ ہما را فتح خان بود نقل سے کرد کہ وقت آخر شب دہ ہزار سوار و پیادہ افغان مزرع بیدیا بجز سے دیدہ گمان نیز ہما سے مرشد نمودہ لزران و خاموش استادہ بودند آنکہ جو اسیس رفتہ خبر آوردند کہ درختان بیدیا بجز است آن زمان حوس دہ ہزار سوار بجال آمدہ ہر یکے براہ افتاد خلاصہ میرزا بخت خان و مرشد و ملک ضابطہ خان در آمدہ دو دازنہادر مایا و سکنہ آنجا و از برداران و عیال و ناموس نجیب الدولہ و ضابطہ خان براورد ضابطہ خان گریختہ پناہ بشجاع الدولہ برد و شجاع الدولہ واسطہ مصالحت میان مرشد و حافظ رحمت غیرہ افغانہ گردید و ہمدین منمن سرداران مرشد را با ہمدگر منازعہ رو سے دادہ حکم طلب بر رخے از ان رو سا از دکن تباکید رسیدہ مرشد مصالحت بواسطہ شجاع الدولہ و مستقیم شمر دہ داعیہ انصاف بطرت دکن مصمم نمود و عطف غنا فرمودہ و طرف شجاعت با د مبادت کرد

ذکر برکشتن مرسته بکک کن و شد و عروج نمودن میرزا نجف خان بحکم خداوند امر کن

بعد از آن که میرزا نجف خان سالماً و غنائماً همراه مرسته بککال گرد و فرط دار الحلاقه شاه جهان آباد برگشت و مرسته معادلت بکک
 معتمد خود خان مرقوم را بپادشاه سپرده سفارش بسیار در باره او نمود و از طرف خود هم بکارهای مروج این نواح مامور نمود
 خود رخت سفر بجا برد و کن کشید میرزا نجف خان با مستطاز مرسته تقویت یافته تا مقصد حصول اسباب اقتدار شد و صلح در آن
 که با پادشاه ساخته و در دیار که مسخر پادشاه چند آن نباشد علم شیخ برافرازد و بنا علی بن از پادشاه اسناد اکثر چکله های
 قریب جوار دار الحلاقه و توابع صوبه اکبر آباد که عال پادشاه است را بحال مداخلت در انظار لفظ اقبال جاٹ بنود و خواست
 نموده حاصل کرد و فوجی لائق بدادن یومیه بقدر معاش از غلستان قلاش و دیگر ارباب تلاش با میدان اقبال بکار ارج علیا سپارید
 به حالات مذکوره قاصد گردید چون بعد و جاٹ رسید پس سورجمل که در آن اوان راه آن دیار و تمام مقام سورجمل بوده و دم
 اقتدار میرزا فوجی گران معتمد که شش هفت هزار جوان از معروف به تنگه الفنگا که چنگا است و پانزده شانزده صرب
 توپ لائق جنگ میداد همراهش بود که بداند میرزا نجف خان بهادر فرستاد و جوار کول و جالیر بطرف شارع شاسته اکبر آباد
 مقابل روئے داد چون فوج میرزا نجف خان بهادر تاز و رفیق نا آزموده بود اکثری کوتاهی کردند و بعضی جان بازرے
 نموده مجروح و مقتول افتادند و بر سواران جاٹ نیز شکستی افتاد و پس پانزده اسیر و از آتشباری شکست توپ نهایی
 فرستاد اجتماع با صاحب نجف خان بهادر یعنی داد میرزا نجف خان را هم در باز و صاحب زخم کوه تنگ رسیده خون جاری
 گشت خان بهادر مرقوم در پناه چاه نیخته که در آن میدان بود نشسته زخم خود را بست و با معتمد و اسواران و ضلع ایشان
 که متصل بان مکان استاده بود مجتمع گشته تن بمردن داد و یکبار نظر باغات هیانت ایزد دے نموده پس بارغان
 داده بر صفوف سمر و حمله آورد و بهشتی داد و بهمال اقبال یا و رے نمود و سمر و راسع اقبال دل اردست رفت و بهشتی ثابت
 بر جانماند بے اختیار راه فرار اختیار نموده با کمال انتظار در رفت و فتح و غلبه نصیب او بیا دے دولت نجف خان گشت
 همین که روی سمر و از میدان گردید همراهمان نجف خان بهادر که از دور تماشا شای بودند علی الفور رسید و فوج منصور را کثرتی
 پدیدار شد و ولها تو کشته در قلاب گریگان نکاشته اعلی آمد زمره از منزهان فوج جاٹ درین تنگ و تاز طعمه شمشیر باران
 دلیر گردید و از پنهان رنکان عرصه بعید دے با قدام جلالت سپیده سالماً و غنائماً معادلت نمودند میرزا نجف خان بعد این
 فتح نمایان صوبه دار دے اکبر آباد از حضور درخواست پادشاه را فائده از اکبر آباد مقصود نمود و قلعه آنجا هم در دست جاتان
 بود اتفاق پیشگان حضور مثل حسام الدین خان و عبد الاحد خان و غیره که دور دے نجف خان را بدل خواهان بوده اند شش
 بلا عذر و تا مل نوشته فرستادند چون چشم نجف خان مرقوم از خواب بیدار شد و میدان صبح دولتش آغاز بود انتظام آنجا بخوبی میر آمد
 و قلعه اکبر آباد نیز طوعاً و کرهاً مسخر گشت میرزا نجف خان صلاح حال مال خود در اکثر سپاه و احضار سرداران رزم خواه عید دست
 از اند و متن زرو مال بالمره برداشت و هر چه حاصل شد بطور مردم جامعه دار دے پیشه بر فقاده خود هم بقدر حاجت
 آنچه ضرور بود از آن جمله زربا بر میداشت و بار قضاے خود راه مسافت دے پیمود و بهین صورت مردم کار و فوج بسیار جمع
 نموده بعد از آن بمحاصره قلعه دیک که از قلعه مشهوره جاٹ و در رصانت و منانت شهره آفاق بود پرداخت و مدت این محاصره
 امده او یافته بعد یک سال و دو ماه قلعه مذکوره مفتوح شد و میرزا نجف خان را سرایه عروج و اقتدار میر گشت و از حضور

پادشاه منصف امیر الامرا را با انتقال بحیب الدوله و غزل ضابطه خان مع خطاب ذوالفقار الدوله امیر الامرا نهاد در غالب خجک یافته بر تبه عاکی رسید و پسر سو رحل که در آن قلعه بجای پدر بر سر سوارج فرمان رود بود و در قلعه دیگر رفته با نجف خان بهادر و ابوالحسن صاحب دمعاط کشته امان خواه گردید نجف خان بطور مناسب که تسلط خود بهم باشد و او را سو رحل و اتباع آنها نیز نیاگاهشته بعجز و اضطراب و جوایس مناسب و پیکار نباشند انفصال داده نباشد آشتی گذاشت و آهسته آهسته اسباب حروب و ریاست لائق نشان امارت فراهم آورده در سلک امرا سکه ذوالاقدار و مقتدران نام دار انتظام یافت *

ذکر در آئین شجاع الدوله با حافظ رحمت اولاد علی محمد و دوست خان و استیصال خاندان روسیه و افغان

شجاع الدوله با سرداران انگلیشه رابطه اتحاد و عهد و پیمان امانت و امداد در هنگام محاربات که بعد گرا با اعدادی روی می نمود مستحکم داشت غلبه میرزا نجف خان بر ضابطه خان و افغانه اتبلع نجیب الدوله و جاث و غیره تماشا کرده چون با فغانه کینه ها ویرینه داشت حقوق اخلاصهائیکه از سعد الله خان پسر علی محمد و عنایت خان پسر فخر رحمت که مخاطب بحافظ الملک بهادر بود بالمره فراموش نموده داعیه استیصال خاندان و نام و نشان جمیع افغانه جزم نمود و از عماد الدوله که گورنر موشنگ بهادر جلالت خجک استمزاج و تعیین در جبهه معتدبه در جلد و سکه امانت براسه کپنی فرموده اذن مکادجه با افغانه و درخواست گورنر بهادر سر چند از طرف کپنی مامور نمود که افواج انگلیشه را از حدود مالک مسخره خود و ملک شجاع الدوله که عبارت از گرم تار و حدود و صوبه اوده و آله آباد است بی ضرورت بر آخجک و استزاع ممالک دیگران بیرون فرستد و ملک تازه بر آخجک شجاع الدوله که با کپنی جلیف بود از دست دیگران استزاع نماید همین قدر حکم از کونسل ولایت داشت که اگر کسی بر ملک شجاع الدوله بغیر از استخلاص آید افواج انگلیشه فرستاده مدد او نماید و اگر کسی در ملک بنگال و عظیم که بار اوده مذکوره در آید شجاع الدوله امانت و امداد انگلیشیان فرماید و مصلحت در این غنائ و اسیر و قناعت آنکه افغانه با الواس خود کو باشد راه و بلا گردان و فدی و قربان این ممالک اندر هر کسی قاصد این دیار شود ناچار است که اول بآنها در آویزد و آنها نیز ناچار بنابر خود و دهر و حراست محروس خویش مدافعه او نمایند اما نظریه بعضی فواید گورنر راضی گشته شجاع الدوله را بنگال فغانه اذن افواج انگلیشه را با امانت مامور نمود و شجاع الدوله بحافظ رحمت و غیره بنابر تمام حجت اول پیغام نمود که من در هنگام اضطراب و اسطه مصالحه با مرسته و شما گردیده مبلغه خیر از طرف خود با و رسانیدم و شما را از دست بر دما راج و حوادث ترک گزینا زانهار بماندم و مدت سهو که ایصال زردوران قدر مدت موجود بود منقضی گردید هنوز زمزمه بین من نرسیده الحال باینکه آن زربلا اجمال ادا سازید و الا مهیا سحر حربه باشد حافظ رحمت که مرد و شیار دور اندیش بود فتح الله خان و غیره اولاد و دوند سکه خان و فیض الله خان و ولد علی محمد و وسیله و دیگر و دما و رئیس زادگان افغانه را انجا نموده پیغام داد که شجاع الدوله با عطا و سیلاب حربه و افواجیکه خود بقضا بطرفنگه ادا است و امداد را ادا است که از انگلیشیان خواسته مهیا دارد و داعیه خجک استزاع ممالک مانوده از عهده آتش بار سکه افواج و عواید او براندان از سکه متذرات است بهتر از این بلا را بدادن زود سکه که موجود و دیرین و عواید حق بجانب اوست از سکه خود بگردانید و الا بر گزینا زود که بر سر خود اسید آمد شجاع الدوله در باطن استاده اولاد و دوند سکه خان نموده آنها را فریب داد و گفته فرمود که با شما و ملک شجاع الدوله که آن طرف گنگاست کار سکه ندارم شما بنجا طرح با ششید اما اگر امانت حافظ رحمت خواستید نمود در آن اوستا هم خواستید بدست اهلان مذکور بطرح زرد و غرور از شعور دور افتاده در دادنی زری که حافظ رحمت از طرف آنها و دیگران

مشہد گشتہ بود اہمال نموده دالالت بجنگ نمودند و دیگر جوانان فوجا ستمہ آنی جامعہ نیز بجاقت و غرور شجاعت در دادن زربا
 موعودہ عذر عدم قدرت پیش آورده ترغیب بجنگ و امید و اراحت و وفاقت سے ساختند حافظ رحمت ہر چند فہمائید
 کہ ہرگز از عمدہ جنگ فرنگ بر نیامدہ آبرو سے مردے در میدان رنجیت و آلتبار سے افواج فرنگ دواز
 د و دمانی خواہد بر آورد چون ظلمہا سے بے پایاں از فرقتہ افغان بر معیت و مسافر و اصناف بندگان خداوند منتقم تاہر گزشتہ
 ہنگام انتقام آن رسیدہ بود و عقلمابہر گشتہ موعظت حافظ رحمت و رے ازان استحقاق غضب الہی و زکرت و کار بمقابلہ
 و مقابلہ انجا مید شجاع الدولہ با افواج قاہرہ خود و جرنل پارکر کہ سالار لشکر انگلیشہ بود مع توپہا سے بسیار و اسباب بی شمار در ملک
 آٹھار فتنہ تاخت و تاراج شروع نمود حافظ رحمت ہر چند تاکیہ و مبالغات در طلب اولاد و دندے خان و دیگر سرداران نمود
 بموجب اعدا کا ذبہ ستال نمودہ از بعضے جاہانک فوج و از بعض دیگر فقط وعدہ آمدن غفر سے رسید تا آنکہ شجاع الدولہ نہایت
 متصل رسید و حافظ رحمت لا علاج گشتہ چارہ غیر از مقابلہ ندید با جمیعت خود و اتباع و بعض معاونان کہ کمتر از پنجاہ ہشت
 ہزار کس بنود آمدہ نہرے خشک کہ عمق بسیار و خم و پیچ بے شمار و بر کنار ہا سے صحرا اشجار خاردار و دشت پیش رو گزشتہ
 عقب آن توپ خانہ کہ میزد داشت با سلوک چیدہ مستعد محاربہ نشست از یک طرف پلٹھنا سے شجاع الدولہ بسر کر دے و از
 خود کہ اکثر سے خواہد بر ایران دلا و متحد سرکارش بودہ اند و از طرف دیگر پلٹھن ہا سے انگلیشہ بسر کردگی کپتانان و میجران ہوشیار بہادر کارزار دیدہ
 از اطراف صفوں افغانہ غیرہ مقابلہ با بہر سانیہ از دریائہ حاصل گزشتہ شروع لشکر توپہا بآئین و ضوابط فرنگ نمودند چون چاکبستی
 اینہا دین کار بمقتبہ سے زینہا راست کہ غیر از حفاظت الہی چارہ ندارد و در و بر و رفتن مقدور فوج نامنتظم بے نسق ہند نیست بل فوج ولایت
 کہ تلای فرمانی سالار جنگ گریز او بر حکم سرداران می باشد ہر کہ اندک انصاف و اضطراب بطور خود نماید از سیاست و نسق اسپیدان محفوظ سے ماند
 از عمدہ مقابلہ این فوج توانا متن بر آئنا آمد افغانی دست و پا گردیدہ کسان بی شمار از ہر اہلیان حافظ رحمت و بغیر از نادہ و ہلکار
 بید کئے عار سے شدند لیکن حافظ رحمت با معہ و دواز فتنہا سے جان نثار شہرہ صبر و قرار از دست ندادہ دران میدان و آرا
 بہ کمال دلاور سے پایدار سے نمود تا آن کہ کلمہ توپ بر سینہ او رسید ہر چند با سر امر کن فیکون از سینہ اسل بیرون رفت
 اما از صدہ آن جان او از صحبت بدن مفارقت جست باقی ماندگان را بعد قتل حافظ رحمت دل از دست رفتہ ہامی ثبات
 بر قرار نماند و ناچار راہ فرار اختیار آمدہ بگرختگان سابق لاحق شدند شجاع الدولہ خبر ظفر یافتن افواج خود شنیدہ از قبیل
 سوارے فرو د آمدہ جبہ شکر گزار سے در حضرت بارے شجاع عجز و استکانت سود و ہنوز سربجہ بود کہ سر حافظ رحمت
 بریدہ آوردند از کسانیکہ اورا دیدہ بودند شنائیہ چون متحقق شد کہ تانیہ باز سربجہ گداشت و چون سر بر پشت سالار
 برادر زن او خواست کہ بہ ستال خاک از چہرہ او بافتانہ منع نمودہ فرمود کہ این خاک زیب سیکامن است الحمد للہ کہ امروز
 انتقام گستاخیہا سے بی پایاں ازین جماعہ سفاک سے پاک کہ با پدر من و دیگر مومنین و سرودین نمودہ بودند بکام دل کشیدہ
 دران وقت ضابطہ خان ہم با سواران فرار چلے ملازمان دران عرصہ ہمراہ شجاع الدولہ بود لہذا گشتہ شدن حافظ رحمت کہ مشہد ازلی
 با انتقام اعمال آنجا عہ رفتہ بود و ادبار سے پایاں عائد احوال جماعہ افغان گردیدہ ہر اس بے قیاس بر دل صغیر و کبیر آن جماعہ
 مستولی شد و تفرقہ تمام در جمعیت و ازدحام آنہا راہ یافت شجاع الدولہ افواج خود را در اطراف و اضلاع محروسہ افغانہ تعیین
 نمودہ با انتظام بر ہی آن ملک و حضار سرداران آن جماعت بشرط اطاعت و قہر و قتل متمردان فرمان داد و چار و ناچار فوج خان
 و غیرہ خلاف دوندے خان و محبت خان و غیرہ اولاد حافظ رحمت و فیض اللہ خان پسر علی محمد خان معروف بر و سیکہ

ذکر اوتقربیات مختلفه در دفتر دوم ثبت افتاده طوفاً ذکر ما از دامن کوستان کما نون بعد از آن که از بس آب و هوا س
 آنجا بجان آمده بودند داعیه جنون شجاع الدوله نمود و باریاب خدمتش مشغول فیض امیر خان باعتبار سردار زادگی که سپه سالار
 است و پدرش در زمان خود آقا سلف حافظ رحمت و دوند سلف خان و غیر هم بود و جمیع را با خود متفق ساخته در دامن کوستان
 مذکور افسانه و اکتیر سلف کش نمود آخر بوساطت روسا انگلیشیه عهد و پیمان برآید خود درست گرفته حاضر شد و بعضی از
 منتها ممالک افغانه که قریب بدیه پانزده لک روپیه حاصل داشت از شجاع الدوله بوساطت روسا مذکور گرفته در آنجا
 فارغ البال بکام دارام عتی از افغانه نشسته الی آلاک جمعیت و احتشام می گذرانند دیگر بجا رگان محروم از معاش
 بلکه نابریختن زرو اموال زمانه منته مقید و در کمال رنج و غنا گذرانیدند فقیر اکثر از اولاد حافظ رحمت و دوند بخان
 را در لکنو بعد مرون شجاع الدوله در زمان شروع امارت پسرش آصف الدوله که ذکرش عنقریب انشاء الله تعالی
 آید دیده و احوال آنها مشاهده و استماع از معتمدین ادراک نموده افضل اثرات جماعه مذکور محبت خان سپه سالار رحمت
 برادر منیر عنایت خان که با شجاع الدوله مخلص و در جنگ عظیم آباد که با انگلیشیه روسا داد و در فتنه و معین شجاع الدوله
 بود مشاهده گشت بحسب صورت و سیرت لیاقت سرور روسا و دولت مند داشت لیکن درین ازمان که داور و سنی
 فلک سفله نواز بمرتبگی رسید و برآورد و جی که نهایت دون مرتبه او بود مقرر و اشتند و فیض امیر خان سپه سالار
 را ملکی که حاصل او کم از بیست لک روپیه بخود بود و عنایت نمودند حال آنکه او در زمان اقوام خود زیاده بر ملک نهجک
 روپیه درید تصرف نداشت نا قدر دانی و سفله پرور روسا این روزگار زیاده بران است که برین عمل تحیر و تأسف
 کرده از جمله دون نواز بهاشمده آید قطع فلک دون نواز یک چشت و دان یک هم بفرق سردار و پسر خود
 را که دم گرفت بمشت و می نداند که دم خرد دارد و می برد تا فر از کله خویش و چون غرض دید دست بردارد
 بر زمینش زند که خورد شود و خرد دیگر بجایش بردارد و والی الله المثلکی القصه بعد این فتح گور تر پشتک بهادر
 از ارباب کونسل شهر لندن که دار السلطنه انگلیشیه است مدتی معاتب ماند که چرا بشجاع الدوله در پی جنگ مامشات
 نموده اذن داد و افواج با عانت فرستاد و گورنر تو جیهات موجه از حسن بیان خود نکاشته برات ذمه حاصل نمود
 و مورد عنایات بشیش از پیش گردید

ذکر انقسام یافتن ممالک جاو افغان مابین شجاع الدوله و میرزا نجف خان

میرزا نجف خان بهادر در همان آوان از مرتبه تبعیت و کمتر برآمده با شجاع الدوله رتبه همسر هم رسانیده و بوجای
 که سابق از و کینه داشت بغیر ورت با او نباس دوستی و رفیع غنا گذارشته دم از اتحاد می زد بلکه می گویند یکی از
 نبات خود را نامزد او نموده و تا لیلی قلب نجف خان بهادر نهایت اهتمام می فرمود لیکن نجف خان بهادر بمقتضای
 جواهر دس و نفوت در مراسم غایب خود را کمتر شمرده پانهاره آداب شجاع الدوله بر رویه قدیم می نمود درین وقت
 که بخت افغانه برگشت و مملکت مقیمه آنها از دست شان متزع گشت برخه از آن ملک بابت نجیب الدوله از دست
 منالده خان و غیره اولاد او درید تصرف نجف خان با عانت و شرکت مرسته پیشتر درآمده بعضی از آن این طرف گنگا
 ملحق بلک علی محمد خان و حافظ رحمت و غیره بسبت شما که بود مثل چاند پور زندیه پسر گده و غیره و اکثر ملک او

بطرت جنوبیہ و مغربیہ گنگا بود مثل بارہ و سہارن پور یا و اشال ذلک و انچہ در دست حافظ رحمت و اولاد سید محمد رسول
 و اخلاف دوندے خان بود و درین ولا تبصر شجاع الدولہ در آمد آن ہم ہمیں قسم کہ نصفش طرف شتی و شمسے گنگا مثل
 سجد و صوبہ اودہ مثل شاہ جہان پور و برسیہ و اولوہ و تلہ و بن گڈہ و بد اوٹ و غیرہ و نصفش میان دو آبہ گنگا و جمنال
 سنہیل و مراد آباد و امر و ہر و بعض مثل کانس گنج و دریا گنج و ہلدیا گنج کہ از مملکت سابق بنگش بود و در بعد صفدر خجک از
 دست احمد خان بنگش منتزع گشتہ بعنائیت صفدر خجک و رقبضہ تصرف مرہٹہ رفتہ بود و دیگر ملک مقبوضہ مرہٹہ کہ بعد
 و استیصال جماعہ مذکورہ کہ از دست احمد شاہ ابدالے در نواح پانی پت روے داد و مرہٹہ مفقود الاثر و الطاقۃ
 شد این ملک را حافظ رحمت و احمد بنگش و اولاد دوندے خان و نجیب الدولہ حسب الامر ابدالے با ہم قسمت نمودہ
 ہر یکے جائے را در دست خود داشت و ذوالفقار الدولہ میرزا نجف خان بہادر غالب خجک سبک انفصال تقسیم مملکت
 مرقومہ عازم خدمت شجاع الدولہ گردید چون بحضور رسید داخل ممالک مذکورہ و اقمیدہ از حیلہ ملک نجیب الدولہ آنچہ
 این طرف گنگا مثل چاند پور ندینہ و بہتر گڈہ و غیرہ بود شجاع الدولہ دادہ قدرے از ملک بنگش و حافظ رحمت و دند خان
 کہ اتصال بصوبہ اکبر آباد شاہ جہان آباد داشت خود گرفت و حدود قلم روہر و منقہ و محقق گشتہ مناطبہ خان را بخت نمایان
 بہادر از شجاع الدولہ رخصت دہانید و مشمول عواطف گردانیدہ بہر اسے خود گزید و بنیاسے و داد و اتحاد و بہو و موثقی
 از طرفین استحکام یافت بعد از ان بخت خان مرض گشتہ ملک اکبر آباد و حدود و دیلا و خود آمد و شجاع الدولہ نظم و نسق
 ممالک روہیلہ اشغال و زریدرین ضمن اسباب انتقال شجاع الدولہ از داروغہ و فرمان خداوندیے مانند مہیا گشتہ
 دلی در بندران کہ خیابان گونید بہر سید و بعد چند روز منفر گشت چون مرضے است مشہور و ہم ہلاکت در ان احمد
 مظنونے شود پرواے از ان نکرده بطوریکہ معروف است جراحان ملازم از سندیان و ارامنہ و بعضے فرکیان کہ از تہا
 ملازم سرکار پا دشاہے و معتمد علیہ بودہ اند و او اسے نمودند تا آنکہ آہستہ آہستہ افزود و شجاع الدولہ و ہم نشینان
 اورا تسویشے یار ش گشت عجب آنکہ این جراحت چنین اشتہار یافت کہ شجاع الدولہ با دختر حافظ رحمت دائیہ خلوت
 نمودہ اورا پیش خود خواند و از فرط غیرت و شدت جہالت کہ در طباع لنوان خاصہ زنہای افغانے باشند چاقوے
 خفے با خود برد و ہنگام کشف عورت در انجا زدہ مجروح ساخت و آن چاقو را بر سر آب دادہ بود لہذا رو بہ پھی آرد
 با آنکہ این سخن مطلقاً اصل نہ داشت و محض غلط بود اما بر تہہ شہرت یافت کہ الی الان بعض کن ہمین می دانند
 و علت مردنشے شناسند القصہ شجاع الدولہ مضطرب احوال ارادہ معاودت بخانہ خود و رضی آباد کہ مرکز ولایت
 او و بنانادہ عبد مادرے او بر بان الملک است و اتام و اکالشی او نمودہ فرمود و لبسوارے ناکے آئینہ را سے
 گردید و میرزا سعادت علی ملت دوسے خود را بہ نیابت در انجا گذاشتہ سیدے بشیر حبشے را کہ عہدہ ارکان دولتش بود
 با عانت و تالیقی او معین نمود و خود با و الی کو فیض آباد رسید

ذکر انتقال نمودن شجاع الدولہ بادل پراخت و مکن یافتن آصف الدولہ و سحر و ہنر اما پیش فرسار و دولت

بیارے شجاع الدولہ یو ما فیوما اشتداد پذیرفتہ سنج بادہ سرطان گشت و چند آنکہ اطیاسے حاذق انگلیشہ و ملازمان قدیم
 و جدیدش در تدابیر و صلاح مزاج و معالجات مرض کو سنجیدند و سودے نداد بہر چند موت بمقتضایا کہ کریمہ لایتا خروانی

و لا یستقدّمون از اجل موعود تقدیم و تاخیر نمی تواند نمود اما چون ایزد قلم اسے حدو ث ہر امر سے را در دنیا برسی از سبب گذاشته بعضی از ان سبب دیر خفے خفے باشد از جملہ اسباب خفیہ ہم گاہ سے بعضی در نظر ہوشیاران متبصر جلوہ گر مے گردد و در خصوص مرگ شجاع الدولہ ایچہ بر فقیر متحقق گشتہ بسبب جوان امیرے او در گذشتن از دنیا بادل پر از حسرت بعد از ان کہ اسباب اقتدار بسیار بھرسانندہ آرزو مند اکثر مقاصد ارجمند بود بعضی از اعمال قبیحہ اوست سرکار عمدہ داشت و صفات حمیدہ ہم در ذات و مجتمع و خلق کثیرے از دولت او منتفع بود لیکن دوسہ کار در کمال رشتی از او سرزد و ایزد قلم اسے در انتقام بہمان عملها و ارباب دلدل پر از حسرت در بین جوان زمان بر خوردن از دولت و کامرا نے محروم و مایوس ساختہ بدار آخرت بانہر از ان افسوس رہکر اگر داندیکے خود بد عمدے با میر قاسم خان ہر چند ہر چہ بر سر او گذشت او ہم مستحق آن بود لیکن شجاع الدولہ رائے بالیت با سیکہ پناہ با و برد و بر فقائے اوراق کلام اسے عمو در ابا ضمان ایزد قلم و توانا و حضرت سید انبیا و حضرت طاہرہ آن سرور و حضرت عباس بن علی بن ابیطالب علیہم السلام مرقوم و بہر خود مختوم نمودہ خاطر ششاد حفظ جان و مال و آبرو مطمئن گرداند و پیش خود طلبیدہ دغا سے غاہر فاشے نماید و بعد گرفتار رہا سے اور فقائے نیک سحر امش را با خود متفق ساختہ اور مع عیال مقید گرداند و جمیع اموال او را از جواہر و اثرتے و انواع اغناس ضبط نمودہ پر کا سے بر اسے او نگذارد و امیر مقتدرے را با گد اسے محتاج برابر گرداند دوم گمان بد و در حق و طیفہ خواران ممالک محروسہ خود کہ شاید در حساب و شمار از لکوک مضاعف خواہند بود و بدو یک قلم ہمہ را از وجوہ معاشش آنہا محروم و یومیہ و راضیہ و دیہات آنہا را ضبط نمود و خلق کثیرے از ان جملہ در خانہا را بغیر و ناچارے البتہ بفاقہ با سے متوائے مردند و بر سرے بگدا کے مبتلا گشتہ اوقات حیات را بفقرو نا کا سے بسر بردند مکن است کہ رہ بیت کس از شایخ مر اسے مرکب بعضی امور نا شالیستہ کہ موجب سوء ظن با فرقہ مذکورہ تواند شد بودہ باشد اگر تنبیہ آن جامعہ منظور داشت بالیتی کہ تخصیص تحقیق درین خصوص بعلم سے آورد و اسے خود آن بود کہ در چنین مواقع کمال اغراض مفیر مودعہ سلاطین و حکام ظل اللہ اند چنانچہ اول قلم اسے شانہ روزے را بنیک و بد میسر ماند اینہا ہم خلق الکی کار فرما گشتہ روزے کسے را منقطع کنند سعدے و لیکن خداوند بالا و پست بد بعضیان و در رزق بریں نہ لبست بد سوم پاس عرض و ناموس مردم خصوص اتباع خود کمتر میداشت و در سا ختن جاہا سے خاطر خواہ خود در شستن بیوت و عایا و ملازمان از ایند او ضرر غریبا پر و اسے نمی نمود و چندین بار مردم باین سبب نہایت اندایافتہ خانہا سے بسیار کسان مع اموال شان برباد و بناراج بیلداران و ارباب عمارت سرکار شجاع الدولہ رفت و تظلم و استعاضہ قرق مذکورہ را غیر از خدا دیگرے شنوا نبود بہر صورت چون کار از مدا و گذشت و امید حیات منقطع گشت تو دلچ از زن و مادرو جباہ نمودہ و در پنجشنبہ تباریخ بیت و دوم ذسے قعدہ سال ہشتاد و ہشتم از ماہ دواز دہم ہجرت ازین عاریت سے انتقال فرمود و علم در کشور بقا زد بطور تو اترا از صداقت شماران معتبر مسموع شد کہ روز غراسے او در فیض آباد نمونہ محشر رویدا و احد سے بنود کہ جریع و فرغ نکرہ باشد محبت خان خلعت حافظ حجت کہ خوبیا سے او شرح نمی توان داد پیش فقیر نقل سے کرد کہ با آنکہ من برباد دادہ او بودم و سرچہ از دست او بر ما رفتہ ظاہر است باین حال غم انتقال او مرا نحو سے متاثر گشت کہ خود دار سے نتوانستم وسیلاب اشک از چشم ہا سے من جاری سے بود و گویند چنانچہ یوم العاشور ادر بعضی مجالس کا سے اتفاق سے شہد کہ کسے بے رفت نبظر سے آید بہین صدارت در تمام محوطہ حصار فیض آباد بود و گمان سے رود

کہ بیچ کسے بے گریہ و زاری سے بودہ باشد سالی قبل ازین بر پشت یا شانہ اودانہ بہر سید چون پدر و جد او برطان الملک بہر من
سرطان مردہ بودند اندیشہ مرض مذکور کردہ مبلغ بیچ لک روپیہ نذر کردہ بعد شفا یافتن ایساے عمد نمودہ مبلغ مذکور با مانکن
مقدسہ فرستاد اما چون اجلاس بہین مرض موروثی مقدربود آخر بہین علت مبتلا گشتہ در گذشت تبخیر و تکفین خزانہ شہر
بطوریکہ در مملکت ہندوستان رواج دارد جمیع تجملات سوار سے اور احاطہ ساختہ بر آوردند میرزا علی خان و سالار جنگ
علیفین محمد سخی خان مرحوم کہ برادران زرش بودہ اند با جمیع ارکان دولت و ملک پروردہ ہا سے اومع عموم ملازمان و رعایا
مشایعت خبازہ نمودہ راہ سے پیوند ہنوز تا بلع کلاب کہ در اسے دفن مقرر شد خبازہ ہش نرسیدہ بود کہ پس سعادتمند او
میرزا امانے را کہ با جمع الدولہ مشہور است بمناسے جانشینی پدر اضرطراب وافر بہر سیدہ اندیشہا فرو گرفت کہ مبادا بسعی
ارکان دولت دیگر بر ازا اولاد پدرش برسد فرمان روا جلوس میسر آمد نابیرین مروت و حیا را بر طاق لسان گذشتہ
ستوسلان خود را تا کید نمود کہ رفتہ ہر دو خالو ہا سے اومرزا علی خان و سالار جنگ را بتقدیر تمام از مشایعت خبازہ برگردانیدہ
بجنور شس آرند

ذکر جلوس نمودن میرزا امانے آصف الدولہ برسنده جانشینی پدر و بر باد دادن مواد
استعداد ریاست و کامرانی و در ہم شکستن دستہ ہا سے فوج و برہم نمودن جمیع
انتظامات عمد شجاع الدولہ و عروج یافتن میر مرصق طباطبائی برادر زادہ مصطفوی
بمرتبہ نیابت کل و بعضے از سفاہت ہا سے آن بزرگ و دودمان

چون محران آصف الدولہ میرزا امانی اطلب میرزا علی خان سالار جنگ رسیدند اول این ہر دو برادر عذر شمسار و حضور عالمیان خواستہ انصراف از اثنا
راہ مناسب دیدند بار دیگر ببالعہ تمام طلبہ پشت و فرمود کہ خواہی بخوای باید آمد ہر دو برادر مذکور بہر شہر دیگران احوال برانیموال دیدہ مرض
خلف جانشین را فہیدہ با می پیش آمد خود بے طلب برگشتند و آصف الدولہ بنا بر مشورہ گذشتہ بتقدیر و تقسیم کرل کلیں یکی دیگر
از رؤساے اکلینیمہ را کہ در خدمت شجاع الدولہ حاضر بودند طلبید و گفت کہ درنگ مناسب نیست شیت ایزدی جا سے
شد الحال مرا برسنده جانشینی پدر باید نشانید سرداران مرقوم عجلت را مناسب نیستہ تسلیم او نمودہ امر بتباسے فرمودند
او مبا لغہ را از حد بر برد و دو عمدہ ادا کے مبلغ خطیر در صورت پذیرفتن امرش نمود و آندا دیدند کہ لہر کان شجاع الدولہ از ان
بہر بہین است حسب الارث استحقاق جانشینی پدر و از ازا چہ مے رود بلکہ فائدہ ماند حال ماسے شود و ستار بہر
ادبہ اعیان و ارکان خانہ اش را حاضر فرمودند تقارچیان و سباب نوبت خانہ نیز حسب اطلب او از اثنا کے مشایعت
خبازہ شجاع الدولہ ببارہ خانہ رسید و اعیان و اشراف ملازمان نیز حاضر آمدند و خلف سعادتمند کہ گویا آرزو مند این روز
بود و بنا و ماسے تمام برسنده ایاالت جلوس نمود و ہنوز مردم بے نام و نشان کہ با خبازہ پدرش ماندہ بودند انفرار از دفن جبہ
اونیافتہ بودند کہ صدائے نثارہ شادمانے از و میرزا امانے بلند گردید و برسنده فرمان روا سے تمکن گشتہ میر مرصق خان
برادر زادہ مصطفوی خان را کہ میرسا مان خانہ او در عمد صاحبزادگیش بود و علت نیابت کل دولہ ہفت ہزار سے
صاحب نوبت ساخت و ماسے و مراتب نیز بخشیدہ بخطاب مختار الدولہ سرفراز گردانید و نقاسے پدر مثل لہر خان و
سید بشیر و غیر ہا از متوقعات خویش مایوس گردانیدہ ہر یکے فکر خود افتاد ابرج خان بہانہ حصول اسناد از جنور و شنید

میانے وفات و اتحاد با نجف خان بہادر حضرت گرفتہ روانہ شاد جان آباد شد و بدر رفتن خود غنیمت شمر و بعد سہل مدتی بعد الدولہ
 مع کل افواج از فیض آباد اجابت عدم موافقت با مادر و جدہ خود بطرف کنگہ شتافت بعد بیرون رفتن از شہر مادر خود را بنیام و اول
 زہرا کے خزانہ پر فرستاد چرا کہ شجاع الدولہ خزانہ را بنا بر مشاہدہ وفاداری از زن خود کہ در ہنگام انقباد و سعادہ با انگلیشیان زندہ
 بہم بہست اوسے سپرد و انواع کلمات ناخوش با پرمادر در میان آمدہ آخر بدادن زمرہ بفرستاد فارغی قبول نمود و آصف الدولہ
 بظاہر مبلغ چاہ لکھ روپیہ از مادر خود گرفتہ فارغی اخذ اسوال پذیر نوشتہ داد چون میرزا اما نے چند نظر از تنگہ را تقریب ختم
 دادہ در خدمت خود امیداشت و آنہا بہ وقت حاضر چون سایہ در پے اوسے بودند الحال کہ با اختیار خود و مطلق العنان گردید
 بر نیکی ازان پیادہ ہائے سپید و را خطا بہا و مناصب و خدمات متعددہ و رسالہ چندین صدر سوار و پالکی ہائے جبار و دادہ
 اقتدار ببارد کمال تقریب بخشید و یکے از انہا را حکومت بیسواڑہ داد اما خود را گویا بدنام گردانید و یکے از کماران ہائے خود را
 نیز در زمرہ ہمان مردم منسلک گردانیدہ راجہ مہر خطاب داد و جمیع مقرراتش غیر از یو اچ و اداسے نیستند بعد چند سے بہ لکھنؤ
 در انجا متوقف گردید و پس از زمانے بطرف آٹا و کہنتھائے حدود ملک او و انتر بیداست رفتہ و خیام و معسکرات بسیار
 نمود و در انجا برادر خود میرزا شہادت علی را مع سید کے بشیر حبشہ طلبداشت چون حاضر آمدند اول سید کے بشیر را مورد غوط
 گردانیدہ غافل ساخت بعد صبا حے چند کہ مردم متعینہ اورا ہم مائل بطرف خود ساعۃ بود چند سے از جامعہ داران را مخفی اشارہ
 نمود کہ سید کے بشیر را گرفتہ بیا رند سید کے بشیر ساعۃ قبل از آمدن مردم بر این ماجرا کے الکی یافتہ با بعض مخلصانش تخریب
 کہ چہ کند لغتہ مردم مامور رسیدند میرزا بہادر علی سید کے از انجا ہائے بارہ دیرینہ رفیق حبشہ مرقوم و متفرق در ہائے حسان
 بیکران او بود سید کے بشیر گفت کہ من تارندہ ام این مردم را بخود مشغول مے دارم و تو بر قسم توانے خود را ازین مملکت بیرون کن
 و بعض دیگر کہ اعما دے برانہا بود سفارش سید کے نمود کہ دریا از انجا قلیل فاصلہ دارد و بزودے تا بمعرش رسیدہ بشیر کہ مادر
 شہانک پرورہ او ہم سجد و نجف خان کہ آن طرف دریاست باید رمانند و اسپ سوار کے خود تیار داشت بشیر را برادر سوار کردہ
 چند کس را ہمراہش داد و گفت تا پاسے دار بگریر دین عرصہ قاصدان رسیدند و بغیمہ بشیر شورشے بر پا گشت و او دین
 آشوب بدر رفتہ را مقصد گرفت میرزا بہادر علی استقبال مخالفان نمودہ در صحن خمیہ بشیر با کمال دلاورے مندر او انہا گردید و داد
 مردے و مردانگے دادہ تا دم آخر کو شید و انصفت ساعۃ نگذاشت کہ کسے دخل خمیہ فاص بشیر گشتہ براحوال او اطلاع یابد
 دین عرصہ او نصف راہ رفتہ قریب محل مراد رسید و مجبور و مجبور دیا نمودہ از حدود آصف الدولہ سالک بیرون رفتہ در انجا
 میرزا بہادر علی شربت شہادت نوشیدہ بسیر گلزار جان خرامید بعد از ان جویندگان بشیر چند انکہ حبستند اثرے ازان آجوبے
 سیاہ رم خوردہ نیافتند پس آصف الدولہ میرزا شہادت علی را از علاقہ اختیار کار ملک ردہ سیکہ کہ پدر برادر مقرر کردہ بود باز
 صورت سنگہ را کہ او ہم از عہد پدر بدیوانے سرکار ممتاز بود بران کار مقرر ساخت و اقتدار مختار الدولہ در نیابت بجائے رسید کہ
 از آصف الدولہ نامے بیشش ماند برادر کلان خود را کہ سید محمد خان نام داشت خطاب اقتدار الدولہ بہادر دہانیدہ نائب صوبہ اودہ
 گردانید و برادر دوسے را کہ مغز خان بود خطاب غر الدولہ بہادر دہانیدہ نیابت صوبہ آلا آباد بخشید و ہر یکے از اقربا و اصدا
 خود را بمراتب زیادہ از لیاقت رسانیدہ جمیع ملازمان قایم و جدید سہ کار شجاع الدولہ و آصف الدولہ را ہم بنیابت در عہد
 متوکل خود گردانید و برادران و سبے اعام خصوصاً بہر دو برادر حقیقے اور سباب امارت مہیا داشتند و کسے را بحال نماند کہ باو
 دم مخالفت تواند زد

ذکر متعین شدن مستر ملتن از کونسل کلکته براس حاضر بودن در حضور آصف الدوله بطور
زمان پدرش شجاع الدوله و مغرول شدن در اندک زمان و معین شدن مستر جان برشو
بجای اوسعی و خوش جرنل کلاورن و ظهور اکثر حوادث و فتن دران دیار مشیت خالق لیل و نهار
بعد رحلت شجاع الدوله و وفات شدن اودر کلاب باغ فیض آباد گورنر پشنگ بهادر مستر ملتن را برای حاضر و ناظر بودن بر امور
در اعمال آصف الدوله بمذابطه عهد پدرش مقرر کرده فرستاد زمانه یسیر برورد و مستر ملتن گذشته بود که جرنل کلاورن و کرنل
مفس و مستر فرنگیس از طرف کمپنی و پادشاه انگلیشه بر استکشاف احوال گورنر پشنگ بهادر جلالت خبگ حسب الامر ارباب
کونسل لندن در السلطنه انگلند ولایت فرقه انگلیشیان در رسیدند و بتقریبات چند که ذکرش در دفتر دوم مفصل شد در ابتدا بر گورنر
غالب آمده علم انگلیشه هر جا که بود بروفق تجویز و خواهش صحاب نموده مذکور ه سطله الرعم گورنر عماد الدوله مستر پشنگ بهادر مقرر شده
علم دست نشان گورنر قوم مغرول شدند در همان ایام مستر ملتن هم بعلت دست نشانی گورنر مغرول شده بهجا او بخواجهش صاحبان مشیت مرقوم و صاحب
جرنل کلاورن مستر جان برشو متعین شد چون جوان هوشیار بود آصف الدوله را مع علم بر و کار آورده او آسان دهنده دست تصرف بدانی و بلبل
و از کرد و دو جمیع کارها به مالک محروسه شجاع الدوله مرجع حل و عقد امور و مختار کارها به سرکار آصف الدوله گشت مختار الدوله نام بخواجه
آصف الدوله و جمیع علم و اتبع او سفکاب خریده اند چنانچه بعد چندی که فقیر هم وارد آن دیار تقریبی شد و ذکرش انشاء الله تعالی
آید هم بر ابراسه العین مشاهد نمود و در می بنظر آمدند که اوصاف آنها بیایه نیست در نوع انسانه بیتر از آنها هم آنها خونیته
بی شائبه مختلف بهائی چند بوده اند بصورت انسان گویا در شان آنهاست انهم کالانعام بل هم اضل سبیلا القصه مستر
جان برشو مختار الدوله را بعضی کلمات خوش آید که امید حمایت و رخصا و عظیمه ازان آشتام تواند نمود گفته برین صفت
آورد که ملک بنارس و غیره علاقه راجه بلوئند سنگه که بسیت پنج لکه و پیم مالگزاره و قریب هفتاد لکه ریمه به فعل داشت
به کمپنی بداند آن احمق ابله بهان قد رنخان بی فروع خوشنود و مغرور گشته آصف الدوله را که کاره با ملک داره
نیست زبانی مستر جان برشو رنخان هم و امید گفته باشد رضا رنخانه ساخت و بلا تامل اسناد عطا به آن ملک به کمپنی نوشته
گورنر پشنگ بهادر اگر چه ازین مکر که ملک مثل بنارس ضمیمه ممالک مسخره کمپنی گردید نهایت خوشنود گشت اما ازین جهت که
خود تا بنارس بر ملاقات شجاع الدوله آمد و ملک بلوئند ظاهرا با انواع تدبیرات از شجاع الدوله درخواست و شجاع الدوله معاذیر و دلایل آورد و بنابر
و غیره ملک بلوئند را انداد و جان برشو که باره گورنر حکم قطره از دریا دارد بنایین سهولت و آساکه مذکور را گرفته ضمیمه ملک کمپنی گردانید و بخوبی دران
انگلیشه اینجا و ارباب کونسل ولایت نام عظیمی بهرسانید اندک مکدر شد و چندان خوشش نیامد مختار الدوله نادان با وجود چنین تواضع نمایان بر
استقلال و حمایت خود هیچ گونه عهد و پیمان از ارباب کونسل کلکته نگرفت اگر می خواست چنین رعایت عظیمه بنا کار می خود را از حضور
کمپنی و ارباب کونسل ولایت انگلیشه استحکام میداد و کسی را مجال آن نمی شد که بطرف او نگاه تند نه نماید تا به کشتن چهره
و اگر حیانا گشته می شد در انتقام و مکافات قتل او قیامت برپا می شد بلکه ریاست آن ملک از اولاد شجاع الدوله منتقل
گشته با اولاد مختار الدوله می رسید لیکن چون دوا لر فلکی مقتضی استیصال ابا به این دیار است هر که ابد تر مردم است رب النوع
اینها می شود و با کاینکه تجربه کاران روزگار و نهایت دانا و هوشیارند معاملات روسی داده بهر کاره که نباید میکنند
و آنچه باید بفراسخ ازان دور تر میرود القصه بنارس با توابع و لو حقش از ممالک محروسه شجاع الدوله منتزع گردید ضمیمه بنگاله و

عظیم آباد گردید و در معاملات ملکی و ملکی صوبہ اودہ و آلہ آباد و پتھر گڑھ و کوڑہ و آٹا دہ و غیرہ ملک و دیہات نیز بے رضا و اطلاع مستر جان بر شو تویج امر سے اسفنا منے یافت و آصف الدولہ مکرر بر کفار غ باسے و آسایش خود بباگ بلند علی رؤس الاشهاد گفتن آغاز نداد کہ مستر جان بر شو تویج درین و مالک و مختار کار باست ہر چہ بفرماید ہمہ با اطاعت نمایند و از افواج آراستہ بدو سرداران بر صید آردہ او آرزوہ فنا مطمئن بودہ ادا تخواہ آنها در جنب اخراجات یہودہ خود عیث و بے فائدہ سے شمر دلداد باطن قاصد استیصال آنها کہ فی الحقیقتہ خود را بے پروبال ساختن بود گشتہ درین داعیہ کوشیدن گرفت * * * *

تذکرہ جنگا نیدن آصف الدولہ مختار الدولہ راجا بنجی پلٹن و متا صل شدن فوج مذکور بتقدیر آمر کن *

شجاع الدولہ مغفور چار پنج ہزار کس بنجاسے نعلی شاہ جان آباد و اطراف و جوانب راجع نمودہ نے نفر پانزدہ روپیہ واجب مقرر کرد و سید احمد نامے برابر بایست آنها معین نمودہ در تربیت آنها بضابطہ پلٹنہاے انگلیشی اتہام فرمود ہر چند بند و تہاے الٹان فیتلہ دار بود اما در شلک چاسکے و چالاسکے برابر چھما تے داشت بلکہ چیت ترازان چہ درین جماعہ بنجیا بودہ اند و ہاں خاطر و مراعات اینہا زیادہ از دیگران سے شد آصف الدولہ کہ از رفقاے پدر بنزار و دیگر برانداختن آنها و بے پروبال ساختن خود بود و آنها کہ بطرف کاسپے متعین بودہ اند طلبید چون رسیدند و در ترار لشکر خود امر با قاست نمود و فرمود کہ تو ہارا داخل تو پخانہ نمایند آنها بعضی از ان اضراب داخل توپ خانہ نمودہ یک ضرب یاد و تانزد خود داشتند بر می فرستادن آن ہر ضرب و بند و تہا ہم حکم نمود آنها دانستند کہ ارادہ ندان طلب و استخفاف و بے آبروئے و تفرقہ انجماعہ منظور دارد جواب دادند کہ ہر گاہ چنین حکم سے شود وجہ مشاہرہ ما کہ در سر کار است غایت شود و تانبدوق و توپ ہا داخل کار خانہ و خانسا مانے آیدہ آید بر آشفۃ بنجیا را لدولہ فرمان داد کہ اینہا سرتابے سے نمایند تبا دیب و گوشمال شان باید پردخت او عذر خواست کہ ملازمان سرکار اند و حق بجانب دارند و وجہ در ماہ خود سے خواہند دیگر غرض نیست گفت اگر شمار شتران نمی روید ناچار من ہیروم او دید کہ بر گاہ خود تا صد شود و من استنکاف نہایم در عالم تو کرے نامناسب و موجب کمال آزر دگے و بر سے نیامی غیاب بود بضرورت اطاعت فرمان نمودہ با فوج ملازم خود و متعینہ سرکار سوار شدہ بمقابلہ شتافت آنها ناچار ہوا کہ میر احمد مردہ و مردہ انداشتند باز ہم صفوف آراستہ جنگیدند و کاریجائے رسیدہ بود کہ اگر اندک عاستے از جائے بآہنا رسد مختار الدولہ را از پیش رو بردارند لیکن چون از دحام بطرف مختار الدولہ بسیار بود و سامان بے پایان بہراہ داشت بعد زد و خورد لائق و مقتول مجروح شدن یاران موافق کہ جماعہ کثیرے از طرفین رہکارے پیدا سے عدم گشتند شرفۃ قلیلی چون مجروح و مایوس از نظر با تے ماندند آن زمان ہر یک راہ فرار پیش گرفتہ بطرف خزید و خلقے بسیار از طرفین کہ ہمہ ملازم آصف الدولہ و زور بازو ش یو دیند با بود و تباہ گردید و آن اہل شادمان و خوشنود گشت اکثرے از ملازمان خصوص بعض خواجہ سریان کہ شجاع الدولہ بتتبع افواج کلکشی آنها را جرنل قرار دادہ ہمراہ ہر یکے شش ہفت پلٹن و چندین ضرب توپ و اسباب و سامان آن مقر و معین نمودہ بود با خوا صاحبزادہ بلند اقبال پے بردہ خیالاسے چند در دل خود سے تراشیدند از ان جملہ بسنت خان خواجہ سرکار کہ بسیار معتمد علیہ شجاع الدولہ و سنے الحقیقتہ خدے از جرائے بنو با مختار الدولہ و عوے عجیبی استہ سر با طاعت او فرو سنے آورد لہذا مکرر تاجا قیما با سہر گروے دادہ بوسائل و وسائل لقصیہ سے یافت درین ضمن مکیوبت کہ دور تھا افزودہ از حد امنیش تجاوز نمود و آصف الدولہ نیز در باطن از مختار الدولہ بسبب اقتدار و خود را می او و اتفاق با مستر جان بر شو آرزوہ گشتہ در فکر براندختن

اوست بود بخت خواجه سراسر آنکه بجز نرسد مشهور بود و بدو دایه آصف الدوله سپرده خواست که بطور سلیقه قابلیافته کار
مختار الدوله با تمام رساند فی الجمله رساند آصف الدوله درین خصوص حاصل نموده باطنی با میرزا سعادت علی هم رساند
که بکمرگاه من مختار الدوله را تمام کنم تا علی الفور با چند کسی که دارید سوار شده حاضر آیند من ادراکشته حضور آیدست الدوله
خواهم رفت در بهان گریه کار او هم با تمام رسانیده شمار بر و سادۀ ایالت خواهم نشانیده

ذکر انجام یافتن ایام عمرود دولت مختار الدوله ولست خواجه سراسر ایام
و بدر رفتن میرزا سعادت علی در حدود نجف خان صحیح و سالم

چون مشوره با سرقوم الصدور تقصیم یافت بخت خواجه سراسر از سر نو بجدید و تزویر بناسی استی با گذاشته و عهود و موافقت
کا ذبه که در آن دربار رواج دارد در میان آورده دعوت مختار الدوله نمود مسعود آنکه از اول روز شریف آورده هر دو وقت
طعام بخانه اش خورد و اوقات تمام روز و شب بملوکبها بنجایگزاند و آخر شب بدولت خانه خود معاودت نماید چون مرگ
رسیده اوقات حالش منقصی گشته بود قبول نمود و روز موعود که پایان زندگانش بود دیدر بار آمد و از آصف الدوله و حضرت
گرفته قاصد خانه بخت گردید بخت تا آن زمان بعضی مخلصان خود را که از آن جمله هر دو خواهر زاده میر قدرة الله پیران محمد زاده
میر ابو لسان میر باقر بودند یکی مراد علی و دیگر علی لطف علی نام داشت براراده خود آگهی داد و بقتل مختار الدوله بخت
چون مختار الدوله بکروفر امارت مدرخانه بخت رسید بخت تا سر دروازه استقبال نموده بکمال تواضع و فروتنی از سوار سکی
فرود آورده بجای که برانست او مستند گسترده بودند آورده نشانید چون سوختن آستان بود در لشکر اکثر ارباب استطاعت و وسعت
خود زمین را کشته تا خانه ساخته بودند بخت هم تا خانه بخت در جاسی خود آراسته گویا برای همین کار میاد داشت چون
آفتاب بلند شد مختار الدوله را تکلیف نمود که در تخته خانه باید نشست او با تقصیر قضا پذیرفته ذرا بخارج رفت بخت بعضی سنانید
که رخت دربار از برکنده بارام و بخت تکلف پیشینید ورنه مرغوبه کشن ایام حاضر ساخته اقداح افروخ بگوش در آورد و بعضی از اقربا
مختار الدوله بحضور حقیر می گفت که در شراب سیم قتال آمیخته داده بودند اگر نمی گشتند باز هم مختار الدوله می مرد و خلا
چون قریب نصف روز گذشت ممتاز الدوله بعضی از مصاحبان را هم حضرت کرده بهتیه خواب از غرت مستغرقید چون
از همراهایانش کسی نماند و خدمتکاران هم جابجا آرام گرفتند میر مراد علی و برادرش باد و سراسر یک دقیقه بی خبر در تخته خانه
درآمده بزیست بخت بخت بیکرش رازینه ریزه کردند و بعضی از خدمتکاران که حاضر بودند از خوف جان گریخته خبر بخیمه کش بخت
خواجه سراسر فوج خود را مع توپانیا کرده باد و سراسر کپنی تیار و مستعد حضور آصف الدوله آمد مستحقان ابواب کپنی را را باندن فاسد
از خیمه آصف الدوله توقیف فرموده او را تنها گذاشتند که بحضور رود او هم در عین سکر مسلح و بایراق شمشیر کشیده آمده آداب
مبارکباد بختیم رسانید که دشمن می گفت را حسب الامر شتم آصف الدوله بر جان خود ترسیده گفت شمشیر کشیده جهاد می کند
اراده من در آن گفت چه مجال که داعیه ننگ حراسی داشته باشم گفت شمشیر دور کن آن اهل گرفته شمشیر را و در انداخت چون
بخت شمشیر ماند آصف الدوله بمروم حاضر اشاره نمود تا بکشد حسب الامر او هم همان نفس سر در پرت مختار الدوله گذشت عمو
یا خالو که بکمرگاه کمان شهرت داشت و اکثر در حضور آصف الدوله می بود و بعد کشته شدن بخت در سیه بود
مقتول دیده و توجیه گشته برای خط آبرو می خود تیغ کشیده گفت اگر کسی تعرض من نباشد مرا هم با کسی تعرض نیست آصف الدوله

بر خود ترسیدہ گفت سیرن اگر کسی را با تو کاری نیست ادبیاں گنبد گفت کہ اگر ابرو کسی با او شمرض نشود و ہم منتقم شمرده درخت چن جہانی و است
کسی ہم با او دنیا و بخت سیرز اسات علی مجبور شہما گشتہ شدن بخمار الدولہ خود را بسلاح و بیاق آراستہ بر سپ خود سوار گشتہ تا بجنگ گئیان کہ سالاران
عہدہ لشکر بودہ اند رسیدہ تمام شدن بسبت خواجہ سرا شنید چون باین ہیأت برآمدہ بدنام و انگشت نامشدہ بود دست پاچہ گردید
کہ چہ کند نہ عقد و نہ تاختن بر میرزا اما نے آصف الدولہ داشت نہ یار اسے ماندن ناچار از گسائین استمداد نمود کہ اگر رفاقت سکے
برادر را برداشتہ کار از پیش من بریم و تراد ملازمان درجہ اسطے خواهد بود گسائین جرأت نیافت چون میرزا سعادت علی از
نفرت گسائیان مایوس گردید اسطے جلد گامے درخواست اودا دیان سوار خود را کہ سلبے چل کر وہ رفتن مقاد و نہایت سبک رفتار
جلد گام بود دنیا کر کردہ فرستاد و میرزا سعادت علی بر او سوار شدہ بالتفصیل حسین خان کہ اتالیق و سر بے و معطش بود و معدودے
از رفقا در رفت و بدون فراحت سالما از حد و مالک آصف الدولہ گذشتہ در حد و میرزا بخت خان رسید و انفقار الدولہ
بخت خان بہادر شنیدہ بقدم نیازمندے استقبال نمودہ ملاقات فرمود و با احترام و غرت آوردہ در خانہ خود جای داد
و محاللات چند بر اسے معاش او مقرر کردہ چند ہزار سوار و پیادہ بر رفاقت او ملازم گردانید اما در آمد و رفت و ملاقات نہایت
پاس ادب مرعے داشتہ آمدن میرزا سعادت علی را بخانہ خود کمتر سے خواست اکثر خود رفتہ در نہایت فروتنی و تواضع
سلوک سے نمود اگر اچاننا میرزا سے مرقوم بخانہ اش سے رفت تا سر دروازہ استقبال نمودہ آوردہ بر سجد خود سے نشانید
و خود با دب فرو تر سے نشست *

ذکر مقهور گشتن محبوب علی خان خواجہ سرا کہ از طرف شجاع الدولہ حاکم
کوڑہ و اباوہ بود بدست کپتانان انگلیشی حسب الامر آصف الدولہ مجبور از عقل و شعور

سرواران عمدہ شجاع الدولہ بلا لحاظ این حرکات و اوضاع خاطر پریشان و ہر یک بد گمان گشتہ چارہ خود جستن آغاز نہادند اما
چون در شہد وستان الحال نوکر سے نامندہ و سر دار مقتدر سے ہم چنانکہ صاحب غرم و جرات و سپاہ سے دست عالی ہمت
باشد و رقطر سے از اقطار پیدا نیست ناچار بماشات سے گذرانیدند از ان حملہ محبوب علی خان خواجہ سرا کہ اندک ماہ جرات
و غیرت دار و بمشادہ اطوار صاحب زادہ خود حیران بود کہ چکندہ افوج و اسباب شالیستہ ہمراہ داشت مع سوار و پیادہ ہا سے
برق انداز حقایق جمعیت دہ و دوازہ ہزار کس با او بود و در طرف کوڑہ و اباوہ کہ سجد و ممالک مرہطہ اتصال دارد و حاکم
شجاع الدولہ بکروفر امارت در کمال سلطوت و اقتدار سے گذرانید آصف الدولہ را استیصال افواج ہمرا سے او ہم در خاطر
گذشتہ داعیہ آن نمود کہ اول بطرف بدر رفتن نیافتہ مضحک گرد و با معدودے در حضور آمدہ حاضر باشد اونیز باین ارادہ
بے جبر دہ سے خواست کہ اگر آصف الدولہ ارادہ خود اظہار کند آن زمان بناچار سے تنگ نمک حراسے بر خود گوارانودہ
بزد و انفقار الدولہ بخت خان بہادر بختی گرد و آصف الدولہ با مشر جان بر شہد و مشورہ امر مذکور نمودہ فوجے از ارباب انگلیشیہ
سروا سے کپتانے چند باین کار معین نمودہ مخفی از اخبار روانہ نمود و سبب بر کنندن افواج ملازم خود از پنج وین آنکہ بچ
اسالیں دوست و روز و شب مخمور یا مصاحبان خود بود و از ہر امر سے کہ غیر بازی طعنانہ مثل پتنگ پرانی و مرغ جگا
و چر پڑ و امثال ذلک باشد نہایت نفور و بیہزار است نیز ابد کہ ساسے بلکہ آنے رجوع بکار باریاست و سر و کار ناید و ملکہ کار
و اسچہ یک چارہ ندارد و بغیر از شغال با مور عظیمہ و فکر بلع و مصاحبیت بعلو ارکان کار گزار بہوشیار و استعلی جواب و سوال انہا

و ملاقات و محبت با هر یکی از ملازمان و تملیک و دلجوئی آنها و آصف الدوله با آنکه احوال انواع مکاره و آلام نابریاست است تحمل
 امور مذکور به برادر اگر چه آن همه باشد نهایت دشواری از جمله متعذرات بلکه محالات است و انگلیشیان را ستم دانند و وجود مثل من
 بے آزار ختم دانسته راضی بایضا و اضرائین هرگز نخواهند بود بتر آنکه زمام ملک را ستم بدست آنها سپرده فارغ البالی سبب بر
 و اصحاب انگلیشیه که نهایت ظمن و همیشیا را ندانند الحقیقت وجود چنین کسی را لطیفه عجیب و نعمت غیر مترقبه بشمرده و بخوبی خوشتر
 نخواسته و اراغ اصحاب او مطلق العنان داشته اند و کارهای او و اتباع عزیزان و دارند بلکه آفند که او و مصاحبان خود
 او را باید میاد داشته راضی و خوشنودش می دارند و دیگر کل محاطات ماسی و ملکی و انتظامش مع افواج و آراستن تنها
 حروب و رقبه اختیار خود داشته در پرده نام از مالک ملک فوج و خزائن و جمیع کارخانجات و کسباب و آلات حروب خود اند
 حسن اتفاق آنکه طرفین سید گرامنتم می شمارند اما خانه شجاع الدوله که یاد کار امر عظام و درین ایام قائم مقام سلاطین هندو خان
 امید لکوک مردم و عده و عده زادها که این مملکت وسیع بود و سکین ما و اسے بعضی رازل و پوچ که مصاحبت آصف الدوله دارند
 مانده اثر سے ازان بزرگواران بلکه اقربا و خویشان شجاع الدوله و صفدر خلیگ و برهان الملک پیدا نیست جایگزین سبب هزار
 سوار جبار و پنجاه شصت هزار پیاده برق انداز چاکست و هزاران عده با سے بانام و نشان بوده اند و تجارت و صنایع ان شهر
 در کمال رفاه بے وسواس و اندیشه سبب بر و نند لشکر او هم سے با سواد و عظم شاه جهان آباد و معمور سے آن دشت الحال شل
 ده ویران و مغلوکے چند خسته و حیران و پریشان افتاده اند و معد و دیکه رفاه و جاه دارند پیاده با سے یکسیر چند اند که در غیر
 این زبان نوکر سے دوسه روپیہ سمرانه فخر و اعتبارشان بود و فیلبانان و اقربا سے آنها و کماران و انصار فاعتر با او سے الهیار
 القصه کپتانان مذکور با سہ چارلیشن بیہانہ رشتن بطرف دیگر مثل مسافران که ازان راه گذرند متصل معسکر محبوب علی خان رسیده
 قاصد ملاقات با او شدند و نیز منضائقه نکرده ملاقات نمود با سید گردید و باز دید لعل آورد و معلوم نیست چه تقریب نیاسے و رو و
 آباد سے گذارشته آمد چون محبوب علی خان داخل دار الحکومت خود گشت و فوج و توپخانه را بیرون شهر و معسکر گذارشته بعد سہ
 روز کپتانان فوج خود را آخر شب در کمال اخلاص است توپخانه و انضابطه جنگ درست داشته از جایکه لشکر دشتند کو حیدر اہل
 صبح صادق بر سر معسکر محبوب علی خان رسیدند مردم آنجا که خبر از جائے و کار سے دشتند کسے بر آفتاب سے حاجت رفته و بی
 در خواب غفلت خفته مگر معد و سے از تنگ با سے ستر سے که عبارت از پاسبانان بیدار و تیار اند بجا سے خود متباد و خود
 بعضا بطور که دارند استفسار و مزاحمت نمودند افواج انگلیشیہ اطاعت نکرده متصل بر بله شلک رسیده استاد و بعضی از سرداران
 در میان معسکر آمدہ گفت که ما بطرف سے رویم از میان لشکر کہ راہ آسجا غیر ازین نیست خواہیم گذشت مردم ک که نعمت
 نمودند اینها نشینہ بر خاش پیش آمدند مردم لشکر محبوب علی خان کہ تیار بودند بجز دیک شلک جماعہ بسیار مجروح و باقی ماندگان
 مشوش گشتہ راہ گریز پیش گرفتند و توپ بند و ق و اسباب گن بغضط سرکار و رآمدہ اسباب پاسبانان لغارت لٹہ ہا می
 لشکر رفت محبوب علی خان این ماجرا شنیدہ بکار خود در ماند چون عند الملاقاہ عہد و پیمانے شدہ بود و ضرورت از کپتانان
 مذکور رخصت گرفته مع اسباب خود و سجدت آصف الدولہ رسید او کہ ہمین صورت سخواست بعد رسیدن مشمول
 عواطف نمود و سہجے بر آرد و ہمین داشت و لطافت علی خان خواجه سر اسے کہ او ہم با صطلاح کبیران بلکہ مالک
 یک بر گئیہ بود کہ عبارت از چار پنج بلشن است و دوسه بلشن ہمراہ داشت بمشایدہ این حالات قاصد رستگار سے خود گشتہ
 ناسپے بر آید رشتن سے حبت چون ہمیشہ معهود بود کہ نوبت از سر کار شجاع الدولہ در حضور پادشاہ باشد و شخصے بر آ

این ملک تجویز سے شدہ اوہیں راغیت شمرده کار ساز ہیا ہر دم دادہ تعینا آسجا گرفت و بجنور پاوشاہ فرہ با میرزا بخت خان افشار
 دیگر اعیان آسجا ساختہ الی الان کہ ادا اسطونہ و پنج ہجرے از ماہ سو و از دم است سیر بردن در اینجا مقسمے داند و ہر ران ایام
 بر اوران مختارالدولہ کہ در کمال اقتدار بودند بسبب بیج کاریگا مصداق امر کے نگریدہ مقید شدند و احوال اسبابک خارج اموال
 مختارالدولہ بصلطہ سرکار درآمد و بوظن اومع بعض ملازمان و اقا ریش بالوایع سند اند قیلا بودہ آخر الامر رستگار کے یا فتنہ و برا
 سپر مختارالدولہ و دختر او و زانش کہ از بیج اعام او بود جاگیر یک لک روپیہ سالیانہ تقریبات ہنوز سید محمد خان و سید
 سغز خان اسیر دام ملا بودند کہ فقیر ہم بحسب تقدیر دار و لکھنؤ گردید و دران ایام آصف الدولہ مع کل اتباع و سطر
 جان سرشود وغیرہ اصحاب انگلیشیہ ہمہ در اینجا اقامت داشتند غیر از نواب بیگم زن وزیر الممالک صفدر خٹک بنت برہان الملک
 مادر شجاع الدولہ و بیگم زن شجاع الدولہ دختر موتہن الدولہ محمد اسحق خان بہادر کلان کہ بنابر عدم موافقت بالسر و غیرہ ولایت
 و انس منین آباد و بیوت آسجا کہ ساختہ و آراستہ شجاع الدولہ اندازان مکان بچینیہ درساکن خود اقامت داشتند

ذکر و رسم و دین اوراق و بلبہ لکھنؤ و فیض آباد بحسب اتفاق

نصفے نماخذ کہ تولد فقیر و مسکن آبا و اجداد پر سے دادر سے دار الخلافہ شاہ جہان آباد است اجداد پر سے این بے مقدار
 سادات بنے حسن از اولاد ابراہیم لقب لطیف طبار اند و این ابراہیم از اجلہ سادات کرام و اعلام و سادات ہست یکی از
 اجداد فقیر بعد انتقال از دنیا طبعہ و مشہد مقدس رضو کے علی مشرف السلام سکنی اختیار نمود و از ان باز متوطن آسجا بودہ
 یکے ہم از ان مکان ملائک آشیان وارد ہندوستان گردیدہ در وہیل و بعد در شاہ جہان آباد متوطن و زریہ و اجداد
 مادر سے فقیر سادات موسوی کے اولاد نام زادہ عا کے مقدار سید احمد بن موسی بن جعفر علیہا السلام مشہور بحضرت
 شاہ چراغ و متوطن در المملک شیراز اندر فاضل الانوار شش ذر شیراز نہایت معروف و مطاف و حاجت رواک اصناف خلق
 است و کرامت بسیار و خرق عادت بے شمار از ان آستان ملائک پاسبان کبریات مرات پیرائہ پلور یافتہ سے یاد
 چنانچہ نور باران آن رواق بین الافاق از نہایت اشتہار از انقاد طبار سے نیاز است جد مادر کے فقیر سید زین العابدین
 عمہ زادہ مہابت خٹک بود بعد انتقال آن مرحوم والدہ اولیٰ عنہ جدہ مادر فقیر عمہ مہابت خٹک حسب الوصیہ مرحوم مرقوم بکلیت
 ور کتخدائے والدہ فقیر نمودہ ازین کار انقراغ خاطر حاصل نمود چون سید مرحوم مذکور پس از کشتہ شدن اعظم شاہ ترک لوکھا
 نمودہ مادام الحیوہ منزوسے بود بکشدائے والدہ تا ہفت سال دیگر بہر صورت گذشت و رین منمن تولد فقیر در سال چہلم از
 ماہ ذوالحجہ ہجری در بلبہ شاہ جہان آباد رو سے داد و پس از دو سال دیگر برادر دو سے فقیر سید علی نقی نیز بالبرصہ
 ہستی نہاد و فقیر در سال بیج از عمر سبک خرام و برادر مرقوم سے سالہ بود کہ عسرت زور آور دجدہ والدہ جمیع اولاد پس خود رات
 ہر دو را دہمراہ گرفتہ و مانہ ملکہ را فرودختہ از شاہ آباد برآمد و خود را در مرشد آباد بنکا کہ مہابت خٹک بر فراقت شجاع الدولہ ناظم
 صوبہ مذکورہ ہما بجا اقامت داشت مسایند و اولاد پس خود را بدست برادر زادہ خود مہابت خٹک سپرد بعد چند روز مہابت خٹک
 بیادو سے اقبال لطافت صوبہ عظیم آباد یافت والد مرحوم بر فراقت او در بلبہ مذکورہ رسیدہ و وطن گزینان از ان زمان الی الان
 کہ سال نو و پنجم از ماہ دوازہم ہجرت است درین مکان ایزد قہار کے یکام و آرام و بغرت و متشام نگہد ہشت بہت ملوک و
 محالات ملوک و التما بقدر قسمت کہ در طابہر سبب غفران پناہ مہابت خٹک میسر شدہ در قیقتہ تصرف و اوقات در گذشت

در سنه هشتاد و هجتم از زمانه دوازدهم بنوعی بنوعی بپوشیده و در میان احوال و در آن
 اسید مدح و تلبیس انداخته و خدایه شصت هزار روپیه کشیده و حساب خانه وزیر و در وقت همه را فروخته و بیکه از
 روپیه سودی از صاحبین قرض گرفته از عهده ضمان برآمد و از دست قضا میانان خصوص علی زلفا مست که بپایه موجب بعض
 بنگنه آرزو و خاطر گذشته در مقام معاوضات بود و در پائے یافت و حاصل التماس که وجه معاش منحصر بر همان بود و در جای احوال
 قرض تقریفاً خواجه نامه معین شد و در ایست برای معاش و تحصیل وجه آن هر چند اقل قلیل باشد انبیج سود و نظر بنود تا آنکه بعد از
 مائے قدر کسب احوال امیرالدوله جنیل کا در بدو دفعه خبک که در زمره انگلیشیان بلکه در نوع نقصان درین خرد زمان مثل او
 بر آن فقیر صنیع الحقیقه برای جمیع آشنایان بلکه کل سندیان دیگر که معلوم و مشهود نیست قبله دار که چاره که از قتل و متنبه
 مشهوره متقبل بنیارس بر لب دریگا لنگه واقع است از مملکت مامور گشته بعظیم آباد رسید چون با فقیر از سابق رابطه معرفت و آشنا
 داشت بملاقاتش رفتم احوال فقیر دید و شنیده نهایت تاسف نمود و فرمود که چون در اینجا احوال کار که ندارید همراه من بایه
 انچه میر شود با اتفاق خواهم خورد و بنده تکلیف آن شفیق از التماس خفیه ایزد که شمرده هم پیش گزیده روزی که چند بعد رفتن او
 را پس گشته بقصد چاره رسید داخل آنجا بقدر مصارف ضروریه اش هم نبود اما فقیر را در کارهای مالی آنجا مختار گشته
 نهایت رافت و عنایت مبذول حال بنده داشت تا آنکه غایب گشت اقامت فقیر مع اهل و عیال در شته باشد
 از سر کار خود آراسته داد و بجزه سوار که خاص خود که بنایه خانه وسیع خشک بود و عظیم آباد فرستاده و از اولایه داد و عیال
 مرا طلبید و سه صد روپیه نقد و بر ما سپه نیام لطفال مقرر فرمود و شمع کا نور که و غیره ما محتاج را بخانسان خود فرمان داد
 که انچه فراد کار باشد بلا پیش رسانیده باشد با این حال کمال احترام و ملاقات و در مجوس همه اوقات نموده فقر را نوشود
 می دشت چون مید است که داخل قلعه دار که بمبارش فاسی کند و شنیده که افواج آصف الدوله که بداد انگلیشی
 مودیت سردار یک از عهده تربیت و خبر گیر که آن دار استن اسباب حردیکه مناسب فرج مذکور باشد بر آید نادر و جنین
 قرار یافته که گرنه از فرقه انگلیشیان بر صفت آصف الدوله برین کار معین شود جنیل مذکور را که در آن وقت کرنل بود بخاک
 گذشت که اگر این کلمه بنام او مقرر شود مناسب است و خاص از فائده طرفین نخواهد بود ولیکن چون با سرتیپان شپه آشنای بود
 و خود اظهار خواهش این کار لائق نمی دانست با فقیر درین خصوص استشاره نمود فقیر گفت که خط سپارشش فقیر بنام انگلیشی
 که او با شما آشنا باشد نوشته باید داد تا بنده بتقریب تحصیل کارهای خود در آنجا رود و بواسطه انگلیش مکتوب الیه با سرتیپ
 پرش ملاقات نموده تقریب این امر با حسن وجه بدون اظهار درخواست شما نماید باشد که حسب خواهش ساس میسر آید
 پس بنده فقیر را مخصر نمود فقیر اهل و عیال اکثر فقرا را با همجا گذاشته با معهود از همایان از قبضه چاره کوجیه باز منقض
 و لکن گردید چون بلده جوینور در راه واقع است عبور فقیر ببلده مذکوره اتفاق افتاد و صیت فضائل و بزرگوار که برگزیده
 حضرت بار که السید السیر السیر عمالین بالحرر مولانا محمد لکسر که روح الله روح از دتاسا معاف و ز این
 بے بضاعت سعادت اندوز بود و در قبضه چاره تلبیس سید آن سید سعید مولوی فقره علی اید الله تعالی بلفظی
 و اجلی بتقریب دارد و فقیر در خدمت او مستفید بود محمد آن بزرگ والا و دمان از زبان او بلبط بیان شنیده که در
 ملاقات آن صاحب مقامات و سعادت گردیده سخن می شنید و دو ساعت کامل بشر حضور او مشرف گردید و حسن
 بیانش را که محله از تفصیل فضائل او بود و بگویش خود شنیده و براتب زیاد تر از آنچه می شنیدیم خود دید چون ذکرش

درین کتاب بطریق تبرک واجب بود فقره چند از احوال آن محبته خصال بزبان قلم داده بعد ازین شرح احوال این سفر سعاد
خواهد نمود *

ذکر مجله از اوصاف عنوان صحیفه حق گزینے دیباچه کتاب رستی و رست بنی مجموعه
فضل و دانش و سر مولانا محمد عسکر روح القدس و اوصل الینا فتوحه *

از سادات کرام و اعیان دوسه الاحترام شهر و نورست نظم بود آن سید ستوده خصال در اسرار العلم متقن لافعال
کرده از علم خویش اخذ کتاب نه علی العکس ان ذاک لیاب به منقش راز و اعلم و حکم در اشارات او شفا به غم و طبع
از مطاویز آثار به منجلی زو غوامض اسرار به در جامعیت انواع علوم و اصناف فنون وحید اعصار و در حسن بیان و
طلاقت لسان فریاد و ارمیده لایعربافاده و افافه علوم اشتغال داشت و به تعلیلی از وجه معاشش تناعت و زریه بیت
برزیاده بلبلان گماشت و هر چند که تحقیق اکثر از کتب متداوله بطوریکه معمول و متعارف بین الناس است نکرده اما بکار
طبیعت و مناسبت قریحت و شدت غیرت عدم فهم مطلب با استعداد ادراک معنی لفظیه و مواد سے بیات ترکیبیه مطالعه
کتاب بخوده در جمیع فنون مقبول و مقبول و قروع و اصول به تجربه تمام و قوسه کلام بهر ساینده منقلا و مشکلات هر فن
را به بر صوفیه تقریر می نگاشت که تشلیک هیچ مشک را در آن مدخلیت نمی گذاشت طلبه علوم و ارباب استقدا از بیابان
دور و نزدیک سجدتش رسیده استفاده میکردند حافظه بخار من که بکتاب زلفت و خطه نوشت به بجزه مسئله آموز صد مدرس شد
از علوم هر سه در گذشته متقدم و ارباب مبادات و رسوم نبود شیوه اش تجرد منشی و پیشه اش خود شکنی بود و نه خود فروشی
همانکه غلام محبت آنم که زیر چرخ کبود به زهر چه رنگ تعلق پذیرد آزاد است به اشتغالش تدریس که بهترین اشتغال طاہر
و خوشترین و سید ستر احوال باطنیه است جهت اطاعت امر مرشدش بود و شیخ بهائے حدیث علم رسته و خرابات
برای فرخ چشم بد سپید است به طور آن یگانه با اطوار فضلا سے این زمانه نماند بود لا حد دل من از همه خوبان ترا گرفتار
است به خراب طور تو ام در نه حسن بسیار است به اظهار فضیلت را از جمله رد ذلیت می نگاشت و بهر چه را که باعث عجب
و شجاعت گردد و بهر از سیه سپیداشت عرفی حسن عبادات را برقع لسان زد و به نشتی اعمال را لوح و قلم در شمع
با فضول نا آشنا و از سمعت و ریای سیه میرا گاه به بر زبانش عیب کسی با منتقصی چه صراحت و چه تعریف و کنایه زلفت
اگر کسی در جفانش با این قسم سخن آغاز کرد از سمعت خلقی که داشت صریحا منع نکرد کسی بل بنوعیکه برادران نیاید
سجد می شست و بوی سستی ذاتا فاسد فی خوش خلق چو مشک چینی از علم به بر مغز و جز سبده از علم به روزی حکایت
که نمونه از حسن و نیراه است سیه فرمود که مرا با شیخ صدر جهان عرف میان انگنون که از اعظم مدرسین و فضلا وقت خودش
بود و در فن معقولات و مناظره دستی تمام داشت اما بنا بر ابتلا به لیه تقلید و رقیب تعصب بود و راه بطاقت پیمود اخلاص
بود و ایشان را نیز از نظر شفقت برین زیاده از اندازه روزی در خانه ایشان نشسته بودم و کتاب فرائح میر حسین میر
علیه السلام در دست و به ششم چنان نشین من خاطر نشان شان مرا مخاطب ساخته گفتند که یاسید ما و شما مناظره کنیم ما معلوم بود
که چینی حق آیتا می شد از آنجا که ایشان را هم و فضل و هم در سن سال ازین فزون تر بودند کمال ادب و من و ششم که مرا چه یار که با شما
مقابله نمایم و از راه مناظره پیش ایم باز همان سخن آغاز کردند بدست و بنوعی استم بانه همان نص گفتند و مباحثه و ابرام از چند بودند

لا علاج شده گفتم هر چند مثال دارد با اشغال شما مناظره کردن سوء ادب است لیکن بنا بر الحاحت امر ناچارم پس گویم که اثبات
حقیقت احدی از اهل حق از آیات کلام الهی و احادیث حضرت رسالت پنداره که اولی مال خود و وجه است و ثانی احتمال وضع و
اختراع و تامل دارد و غایب از صغوب نیست و مدار تسن و تشیع برین است که افضل الناس بعد بنی ابوبکر بن ابی قحاده یحیی
بن اسبغ طالب علی و افضل الابد است از باب الفضل اولاً سخن در باب الفضل کنیم یا قطع النظر از آیات الهیه و احادیث نبویه
تا افضلیت هر که افضل باشد آشکار و پدید آید و دو پس سوال می کنم که در عالم بسیار چیزهاست از صفات و عادات و صناعات
مختلفه النسبیه و خست و شرافت کدام یک از اینها باب الفضل و الشرف تواند بود از تامل اندک در جواب گفتند که صفت علم اشرف
و اسبغ و افضل ابی است گفتم در واقع چنان است که صفت علم افضل و بهترین صفات است و کسی انکار آن ننواید که دانا علوم
هم مختلف است و بحسب معلومات و موضوعات متفاوت و شرافت کدام علم بهترین علوم تواند شد تامل وانی کرده
گفتند که معرفه احد و علم بصفت است گفتم که از سبغ بن ابی طالب چندین خطبه رسالت و اقوال در معرفت و توحید و صفات
باری جل شانیه که اکثری از آنها بطر شریف رسیده باشد منقول است و از ابوبکر بن ابی قحاده هم اگر چیزی درین باب منقول
باشد ارشاد شود تا بین آنها موازنه کرده آید همین که این سخن شنیدند سر جیب تفکر فرو بردند و بعد از دیر ستمه کنان سر برداشته
و دست بر زانو زده خوانند العجز عن درک الادراک ادراک این قول ابوبکر بن ابی قحاده است و متاسف است که گفته حیف که
تا این مدت درین جهالت و ضلالت ماندم و از حقیقت کار آگاه نگشتم الحمد لله که بدولت صحبت شهابیت یافتیم و امیدوارم که
یکدم معما که از تاج طبع آن سید و الامتقام است بطریق تبرک ثبت افتاد با سبغ علی تا در قل کفی شفا فتم ام به از علی خلی
نیافته ام به با سبغ کامل مگر یوزد گوید جفا نیست به سر مود و ولی یارم و فایلیت به با سبغ شهاب خان که شنبه زده
شهر منده از آن کجاست به شهابان عرقش آب بروی من است به عمر شریفش از هفتاد و پنج و زود و در سنه یکصد و
و یکصد و نود و چهارم عالم جاودا فی رحلت فرمود و برداشته مضجعه تابحال وفات اوست حشره الشتر مع آبائه الکرام علیهم الصلوه
و السلام

رجوع بزرگ سفر سعادت اثر که بوسیله آن ازین سید عالم نشان سعادت و ملاقات طاهر گردید به

بند در لکنئو رسیده و با سبغ بر شوملاقات کرده بنوعی که مناسب دیدم که غرضی که در یاد دل یزده لیاقت این کار
در ذات سبغ و آرایش بر او حاصل گردنی دانم ادا آصف الدوله ظاهر کرده که لعل کلمه نویسانند یا بسع و تجویز دیگری
از صاحبان کارند که بر کربل مرقوم معین شد چون تجویز این کار بنام او در کونسل پاریسی حکم کرد که لعل کا در و مدار یافت مرابط
جان بر شوم فقیر برین خبر گریه و افقیر خوشنود شد و برود از لکنئو معادیت نموده پیش از ورود خود خطی مستقر بر این خبر کربل
نوشته فرستاد اما او را قبل از ورود خط آخر حکم کونسل رسیده آگهی دست داد و بختی شاد شد که بر احوال فقیر دخت خشتی لازم
خود را با سبغ کار با و بجزه سوار سوار سوار و کشتیه تا بنا بر جل سبب بر آوردن عیال بنده در جاده گذارشته و تاکید بسیار با آنها نموده
خود از راه خشک بر داک و نه لکنئو گردید و خطی متضمن این احوال و اخبار که چو خود نوشته و معرب ملازمی پالاک بر سر
نکاسار فرستاد و از راه بر مایر زود به فقیر قریب بجزه و خطی خبر یافته عیال را همراه گرفته باز لکنئو گشت قریب به ماه و ده
بود درین عرصه چارده ماه که عبارت از یک سال و دو ماه است و همه در آن مدت با آل عزیز قدر شناس جواد در آن بلاد بود

رعایت مبلغ دہ ہزار روپیہ نقد با فقیر نمودہ کمال تواضع و فروتنی و ملاقات و تسلیم و دلوگوئے حقیر سے نمود و زود از رفاقت
نہدہ بنو لیکن نقش او در آنجا درست نہ نشست مسٹر مدلتن کہ بعد مسٹر پریشو کارانجام گرفت و کرنل مذکور امید اتفاق و اتحاد
از بسیار داشت بحسب اتفاق کرنل باوقعتی کہ از مسٹر مدلتن بود لعل بنیاد محبت فیما بین ہدیہ گریخت نایاب شد نہدہ در ابتدا
بایدان احوال محبت این ہر دو دریافتہ با عیار مرخص گشتہ بعظیم آباد آمدہ *

ذکر معاودت ایرج خان از نواح شاہ جہان آباد و تفویض نیابت آصف الدولہ با وونی انجمن نظام
یافتن خانہ آصف الدولہ و پدر و نمودن ایرج خان جہان فاسی را در اندک زمان و بصرہ
آمدن حیدر بیگ خان کابلی حسن مہنا خان و مغرول شدن ستر جان پریشو و آمدن مسٹر مدلتن بجا او *

فقیر اول کہ بلکہ نور سید معلوم شد کہ قبل از ورود این اقل الانام بعد مقتول شدن مختار الدولہ چون کسی لائق نیابت در آن قدر مردم
سبب عدم و محض در نظر بنو و بفرودت رجوع با ایرج خان کہ ذکر بدر رفتن او بعد انتقال شجاع الدولہ بہانہ جواب و سوال حضور مرقوم شد
لازم افتاد و آصف الدولہ رقا ئم استمالہ و دلاسا متغصن طلب بنام او بتاکید بسیار گناشت چون او را بر بعد و قول صاحب زادہ ہما
بنو او شرم جان پریشو کہ در آن اوان مدار علیہ ملک وزیر بود استدعا سے خط طلب متغصن عود و پیمان حفظ آبرو و جان و دیگر امور
کہ خاطر نشان داشت نمودہ نوشت کہ تا عنایت نامہ ساسی نہ رسید نہ آمدن نمی تواند چون نوشتہ ستر جان پریشو طلب
اور رسید قاصد لکھنؤ گردیدہ و بفرود و منصب نیابت و اختیار در جمیع معاملات سرفراز و بعبایت خلعت فاخرہ و فیل و ہاسکے جہاں دار
و نوبت و دیگر مراتب امارت ممتاز گشت نہایت باینکہ با اتباع و اقارب مختار الدولہ سرگرسنہ و فخر تدارک برستہ و ابرے اوقات ریاست
و حکمرانی او داشت سید محمد خان و سید مغرور خان ہر دو برادر مختار الدولہ و بعضی معتقدان ہما را امور و عقاب ساختہ مدتی متحد
سقیمہ نگہداشت و انواع تعذیب و تعزیرات بر آنما نمودہ ہر چہ توانست از دست نشان کشیدہ گرفت فقیر ہم بیاس سیادت و از
خانہ ان مختار الدولہ شعبہ از سادات طباطبائی و سنیہ اعظام این گترین خلق ہا اند کہ شہسبانی انما نمود اما جہان سود سے
بنو بعد تحمل آلام و مشاہدہ استقام ایام دولت ہر کس رہائے یافت و لکھنؤ و ہما را در دولت مقرر گشتہ ہما
جاگیر بعد رخصت رفاقت و ہر دو برادران مقتول گاہ گاہ باریاب کورنش آصف الدولہ سے شدند و اکثر دخلوت و انزوا
مے گزرا نہند محمد علی خان ہمیشہ زادہ مصطفیٰ خان کہ عمہ زادہ مختار الدولہ و در زمان اقتدار شش عرصہ داشت
با فقیر از عظیم آباد کہ ہنگام دولت عا لے جاہ و اردیلدہ مذکورہ گشتہ تا عہد ہمارا بچہ شتاب رک عامل و متحد پر گنہ ساندہ و پلایا
بود نہایت آشنائی داشت دین وقت کہ فقیر رفاقت جنرل گاڈرڈ و دارا بجا شد و دوستی و اخلاص کا کثادہ آمد و رفت بسیار
مے نمود و دوست و پاسے میزد کہ بجا سپے و مرتبہ بر سر از دناست و سبب شغورے برادران مختار الدولہ و خلیفہ سر مختار خانہ
ایکشن و مل باقتضا سے تقدیر فائدہ بران مترتب نشد فقیر ملاقات آصف الدولہ و آمد و رفت مکرر بدولت خانہ او
و ادراک محبت و خلوت و غیر خلوت میسر آمدہ و در طاہر از شعورے برہ بنو و مطابق مصنون شعر مشنوںے حضرت مولو سے
رحمہ افتر قاعے سے نمود مشنوںے چشم باز دلویش باز و این زکا خیرہ ام از چشم بند سے خدا نہایت صحبت اراد
و پواج مائل و اگر اخیانہ و دران زمرہ سنجیے ہم بود در پاسے نشی از اخلاص اراد و ہم نازل و غیر از لعل و عیش و طرب کا دیگر
رغبتی نہاد و در کتاب علی کہ مردم اور آبان مٹھم سے نمایند در ابو ضاعش اثر سے ازان عمل طاہر نہایت بلکہ پر بیکانہ

گاہے بہ برق انداز سے و تیر انداز سے تبر خیب جان اردلیہا سے مقرب سے استر ضا سے خاطر انہا رفتی سے نماید و ہر روز
از صبح تا نصف روز از باغ و دیگر از صحرائے بھر سے با تماشا سے فیخانہ و بعد ہر دو سہ روز فیل جنگایدن و دیگر ازین
اعمال یا مثال ذلک الافعال بیچ کار استعمال ندارد و در زمان حیات و اقتدار مختار الدولہ سالار جنگ دفتر سے از نبات خود
با پیش با سید پیش آمد منسوب نمود و بعد کشتہ شد لشکر انکار آن نسبت دہشت آصف الدولہ سبانیہ بسیار درین کار فرمود
سالار جنگ را باین امر اسف سے ساختہ خود مقصد سے این شاد سے کشتہ بخوبی انجام داد و باین عمل ہم نہایت رغبت دارد
و خانہ متوسلان او ہر جا شاد سے شوق سے یکے را گرفتہ و بطرف ثانی از غلہ و اتباع کسے را کہ اہلش دانست مقرر نمود و لشعیر
بسیار امر مذکور را با انصرام سے رساند بکار در زمان ورود فقیر ہم بجا قائم خان فوجدار فیل خانہ حاضر شد ہمت شاد سے خانہ او

ذکر امام بخش غلام بیچہ بد اسم و اقتدار آن سفلہ تبر باقتضا سے دور فلک و ن پرور

یکے از غلام بیچہ ہا سے کسے امام بخش ملکہ نہایت شلاق وید آغاز و انجام بود در زمان صاحبزادے آصف الدولہ و حیات
پیش از آنقا سے خود گر خیمہ تا باصل الدولہ رسید و نہایت مقرب گردید شجاع الدولہ بر سر و راو آگاہی یافتہ مدہما مقید و
مسلسل شد و بعد مدت لشاعت اغر فہ ازندان بر آورده اخراج نمود و اسف در نواح پر گنہ ماند و سے بود و خبر اقامت خود
با آصف الدولہ سے نمود و بجد انتقال خیم الدولہ آصف الدولہ بردانہ طلب او تبا کید فرستادہ اورا طلبید و درین اوقات
کہ فقیر وار دگشتہ از زمان مردن مختار الدولہ نسبت علیخان خواجہ سر اجرنل جمیع تنگہ ہا سے لازم سرکارش کہ سے چل
نہ از نفر پیادہ و چار و پنج ہر طرف سدرہ اند گردانیدہ باقتدار سے داشت کہ محسوس جمیع سرداران و عمدہ ہا بود فقیر
اورا مکر دیدہ و گفت گو سے او کو پیش و شنیدہ شد کہ سے دانکہ نہایت پاسبی و در صورت و سہرت زشت ترین مردم بود
لیاقت خدمت کار سے کہ دور و پیرامہ باید داشت بشرط کہ از مفاسد سے کہ در او مجتمع بود معر اشد مصرع
گران بود اگر راست پر سے بیچ ۔ الحقیقہ لائق دکان دار سے اخس نیک فروشان لشکر اراذل سن رضا خان
نائب بان درجہ و مرتبہ از او سے تہد عجب آنکہ بعد چند روز از بر آمدن فقیر دل آصف الدولہ از مصاحبت او سیر آمدہ در نہایت
ذلت و خوار سے از ملک خود بدر نمود و سے نمود کہ سے اورا جاسے یا براسے سوار سے چاروائے دہ جمیع اسباب
اور اضبط نمود ہر سہنہ پا و سر از خانہ و ملک خود بدر ساخت با خبر سے از و سمیع نگشت و در دادن زر تنخواہ احوال آصف الدولہ
آنکہ از ملازمان غیر اردلیہا ہر کہ وجہ شاہ خود خواہد یا او دشمن در سفک دما ہم بر کسیانکہ دست باید سے پاک است بعضی کان
قبل از ورود و فقیر اجماع و بلواسے براسو جہ تنخواہ خود نمود و زبا گرفتہ رفتہ بود و اندازان جلد چند کس ہنگامیکہ فقیر و لکنو بود
پرستش افتادند چند روز مقید و شستہ زبدم توپ پرانیدہ قیسیب سیاست آہنا پنچہ قوم شد از مردم ہما بخا شنیدہ العلم
عند اندر الحمید الحمید بعد چند روز اور فقیر گاہین ہم کہ سر عمدہ آن سرکار بود قابو یافتہ مع اسباب و سامان بندہ
و بشکر نجف خان بہادر پیوست و بہین کسر سے از اقربا سے بر مان الملک صفد رنگ نیز در رفتہ بنا بد و خانہ نجف خان

ذکر انتقال ایرج خان ازین ان و بعرضہ آمد حسن ضا خان و حیدر بیگ خان

روز سے چند کہ عبارت از دو سہ ماہ بد ایرج خان کار گزار مرج صغار و کبار دربار آصف الدولہ و مملکت بھروٹہ او

بوده اندک انتظاسه داده بود و از جان بر شو جواب و سوال داشت که صاحب لقمه ملکی زمانی کار داشت زیر یک بابت قرض خود
 بده آصف الدوله دعوی دارند قسطنطنیه مقرر کرده از آنقدر بگیرند دست تصرف ملک کوتاه کرده بر رویه عهد شجاع الدوله مغفور
 موافق عهد و چنانکه میان کپنی و آن مرحوم بود لعل آرند و اگر قبول ننموده جواب سواسه منظور باشد بنده با صاحب در کونسل گفتگو
 خواهد نمود و مستر جان بر شو از طلبه شدن او ندانست کشیده چاره می جست تا چه کنه برین عرصه ماده سورا القنیه و صنعت و بیروت
 کبد که از پیشتر داشت اشتداد کرده منجر باستقاشد و اندک زمانی که یکماه و چند روز بعد بان مبتلا بوده جهان بے بقا پدید رود
 نمود و فکر بهرسانیدن شخصه لائق نیابت در دل آصف الدوله و مستر جان بر شو متنسخ گشته و فخر آلان افتادند چون حسن رضا خان از
 عهد شجاع الدوله داروغه با در پی خانه و اندک تقریب داشت درین عهد هم تقریب از پیش بهرسانیده از حاضر باشان خلوت
 و جلوت و واسطه جواب و سوال مستر جان بر شو بود تجویز نیابت بر کادور خاطر داشت اما ازین جهت که ماسه محض آرام
 و عشرت خواه و از توارد جواب و سوال مردم که لازمه سردر و ملکه ارسا نیابت منجز و در اکثر امور تالی مرتبه آقا
 خود آصف الدوله است او خود هم استغفار ازین امر نمود و دیگران هم حیران بودند که نیابت چیزیکه منظور است او متصدان امر
 نمی تواند شد این بچاره را که چه قصد لیده می دهند خدا سعادته که بچه سبب را که مستر شو بران قرار یافت که نائب دیگر کاروان
 و معامله شناس بر این نائب بهرسانیده نیابت کل خواه مجواه باین غزیه باید تفویض که محصل بیگانه مغل ولایت زاک از عیال
 روزگار و نهایت دنیا دار و از آنکه آباد کرد در آن وقت بادشاه و افواج انگلیشه در آنجا اقلند داشت بکار واک و داروغه بکار و او قوام
 و طلبیدن اخبار شاه جهان آباد و غیره جای از مکار انگلیشه مامور بود و چون با حیدر بیگانه کاسبی سازش و طمع نفعی اندوخت و او هم
 باغاسه سیر برای او می کاشت با مستر جان بر شو از وقت بیار سیرج خان تقریب یابست بر کسان کاسبی مرقوم می نمود مخفی
 نماد که این حیدر بیگ و میرزا انور بیگ هر دو برادر کاسبی زاده عامل پیشه در عهد شجاع الدوله استاجرا اکثر بیگانه کاسبی صوبه او بوده اند
 اما در عمل نهایت سخت گیری و بادوستان هم نشناختن مفضل حضرت در عهد شجاع الدوله نبایسته معامله تعهد مدها مقید و در کمال شفقت
 از محصلان شدید بوده اند برادر کلاش خود در جهان دار و گیر مرد و جان بخشی مالک سیر و حیدر بیگانه سببی و حمایت بر می
 از مهربان رستگاری یافت و زنده بود تا آنکه بعد بخت و اقبال نیابت ملک دو کرد و در کسب حقیقه اصالت است عروج نمود
 هر چند حسن رضا خان استنکاف داشت اما بر میر سیمت و فیض غایت سیرجان بر شو نیابت آصف الدوله بنام او مقرر
 و حیدر بیگ مذکور به نیابت حسن رضا خان معین گشته هر دو بغایب مبالغه فاضله و با هر سبب و فیل تفاوت قدر مراتب تمیاز
 یافته حیدر بیگ خان بکار با سیرج خان بر شو پرداخت و حسن رضا خان بکار بیک روپیه در نه یافت عیش و عشرت و کمال خلوت
 مستغرق شاخت و این بیت حضرت خواجہ رحمہ اللہ حافظ بر خیز با قدسے پیر شراب که دور فلک دنگ ندارد و شتاب کن
 مطابق حال خود غمخوره بر غا هر سینه اش عامل و از آمد و رفت در آن پیشتر بیشتر داشت مل گشت راست گفته اند بیت هر چه
 نصیب است بهم میرسد چه گزینی بستم می رسد هر که اند تخفیه در فرج و ملازمان نمونابسته ظاهر کرد و انقلابی در حال پیدا
 خانها بے لطفه خراب و لطفه دیگر را آب و تاسی میسر گردید و چون نقش تدبیر بیشتر بر او دست نشست در کماله نقش و جو و جمل
 کما درن را دست روزگار از صفحه هستی پاک نشست و طرف گور نشنگ بهادر تو سیرجان بر شو مغرول و سجا او سیر
 ملش حسین شد با استماع این خبر جان بر شو عازم مملکت سبز جل کاژ و با عظامتی مشر ملش بیسه شادمان و سوزنده
 امیدوار شد و در آن وقت در فرخ آباد اقامت داشت که مشر ملش بلکنو سید بهشت و جو سنده نمود و با انگلیشه

که نامش سریشو و کرانی آنجا بود گفت که ای گجاست گورنر بنده خط با نوشته محبوب بن فرستاده و پادشاه او کرده داده بود
بنده را زبانی انگلیش مذکور معلوم شد قبل از دو و جنل مرقوم با ملاقات نمودم خط گورنر البقیه داده در خلوت امر بخواندن و خوانده
مضمونش را ظاهر کردم التفات بسیار نمودنت همیشه آمده در خلوت آنچه گفتن باشند میگفته باشند چند روزی بدین منوال گذشت
همان انگلیش کرانی دید که مرجع کار با برکاتین شدند من حائل خواهم شد با حیدریگ خان ساخته مشرط لثن را نهانند که ایشان
در کار و خیل ساختن صلاح نیست مشرطین هم ملاک از طرف من در دل راه داده روی ورق یکبار بگردانید و کمال لایق
بانده آغاز نهادند و نهیم که الحال سودا در آن اینجا نیست و تا چند بار دوش همت جنل گاژ در دستر تاسر مروت باید بود و بساحت
بسیار از جنل هر خشتی بعظیم آباد آمد مد چند ماه محبت جنل گاژ در هم با مشرط لثن نهایت ناپاکی گشته از کار یکده دشت قطع شد
و بعظیم آباد آمد و بکلکه رفت فقیر را هم از رفقت بجز سواران از خانه خود داده همراه برد و در اینجا چند روز امیدوار برآمد کار
بودیم که جنل گاژ در هم دکن چنانچه در دو و م نگارش یافت ما مورگشت و بنده هم برگشته بعظیم آباد رسید و احوال ملک شجاع الدوله
الی آلان کما کان حسن رضا خان بدستور هدایت آرام و حیدریگ خان با تفصیل معالطه و مرام اشتغال دارد و مشرط لثن بسعی
مشرط بار دل که از اصحاب تخته کیت بود و نون یک سال است که بولایت رفته چند ماه تغییر بود و بجز در فتن بارول صاحب بولایت
باز مشرط لثن و مشرط بارسن با تفاد و الهام لکنوشده سر رشته کل معاملات بدست اصحاب انگلیشیه است *

فکر مجله از بقیه احوال نجف خان بهادر و پادشاه الی آلان که آخر ماه شعبان سال سی و یک صد و نو و پنج هجری است *

نجف خان بعد تسلط در اکبر آباد و بدست آوردن قلعه و کیمه روز بروز در افزایش سپاه و اسباب غرت و جاه کوشیده فوج
بسیار که تعداد آن محمول بر مبالغه شود و در این وقت قلع خان و افراسیاب خان چله های خود را صاحب رسا که عده که قریب
ده دوازده هزار سوار و همین قدر پیاده و در این وقت در این وقت این مرتبه در سپه داران و خصم افکنی بنابر جرأت
فطر که در آن وقت نجف خان که بنی الاقران بصفت شجاعت موصوف و از اکثر رفقا که عده ذوالفقار الدوله ممتاز است
و بار بار در معارک سپاه گریه گوی سبقت از همه کس رانده با نجف خان بهادر راه تساو و پیموده و محمد بیگ خان هم در آن
شانه نجف خان بهادر در جمیع امور و محلات و شرافت نسب بر اکثر رفقا که در خصوص بر سر و چله مذکور تفوق دارد و دیگر
سرداران و دیرینه آزموده کار و اکثر سرداران سکر کار شجاع الدوله مثل هر دوگائین با جمیعت هفت هشت هزار سوار
و مرتفعه خان پسر مصطفی خان بهادر برخ که ملازم سکر کار شجاع الدوله ملک مهابت خبک بهادر بود و با پنج هزار سوار و اکثر
از اقربا که صفدر خبک مثل اولاد میزیوسنه کور و غیره که از انا قدر دانیها آصف الدوله تهاون در پرورش و قدر خود دیده
رنجیده بر خاسته رفته اند همه را بقدر رقت هر یک ریاست افواج داده ملکی را در جای داد آنها مفض ساخته بقدر حاجت از ملک
مسخره خاص خود هم نگهداشته و ملک بید از توابع راج مهار چه سکه دبیر راج سوا که تبخیر خود در آورده بارها از راجه
کچواهد و غیره مجاری یافت نموده بر آنها مال و احوال اعاد و دولت خود را که در اطراف و کناف صوبه اکبر آباد شاه جهان
اقامت داشتند منسوب ساخت عبداللہ خان کشمیر که دو گیارگان حضور که اکثری بلکه همه نامرد جبار و پادشاه چنین
کسان را متابع راسه ایشان است و قدرت نجف خان بهادر برده ضابطه خان را که صاحب اولوس جامع رو حیل و نهان

است و بعد قتل حافظ حضرت که افغانه مستاصل گشته مجاہدے و پناہ سے خیر از ضابطہ خان لدا شہیدیم غیر کے پیش او جمع ہو وہ اندک
 بس چاہے و قمر دبا امیر الامرا ذوالفقار الدولہ بخت خان بہادر نمودند آن ابلہ تنگ طرف تنہا سے طبع افغانہ نے با اشارات ہمارے
 عبدالاحد خان و امثال آن با وجود احسانا سے بے پایاں امیر الامرا بخت خان ہما حقوق پر درش و مراعات اور بر طاق نہا
 گذار شتہ با سنے گردید و بخت خان بہادر کہ بہت تبا و سب اولیہ گشتاں اور اہم ال شمر چون تقارب فہتین روسے داد
 از طرفین داد دلاور بہا دادہ و کوشش و کوشش تقدیم رسانیدند عاقبتہ الامرا سیاحت و اعانت اسلحہ بعد استیصال
 عمر جماعت کثیر سے از افغانہ و قلیل ازین طرف بر پرچم علم بخت خانے و زید و فتح و نصیب اولیہ سے دولت امیر الامرا ذوالفقار
 گردید ضابطہ خان بالقیہ اسیت کہ ہنوز ہم زیادہ از سے ہزار کس بودہ اند بطرف عم گدہ گرختہ قلعہ مذکورہ پناہ برد و از آنجا
 با سکمان اطراف و جانب نور کو ساسے ایشان رجوع نمود و عود و پیمان بنوعے منہ ساخت کہ برگشتن او از اسلام و در آمدن
 بنمرہ سکمان اشتہار یافت و بخت خان امیر الامرا بہادر لدا بندک زمانے در پے فشانہ قلعہ را محصور ساخت و افغانہ پناہ
 قلعہ مورچا لہا درست کردہ بکتر فاصلہ از قلعہ معکریا ختند و زمانے منند قریب بیکہ روز سے چند کما بیش در میدان بریدہ
 جنگہا سے نمایان سے کردند و ہر بار بعد مغلوبے برگشتہ داخل مورچال خود سے شد ضابطہ خان لا علاج امان خواستہ و
 روسا سے لشکر ذوالفقار الدولہ بہادر را ضمن خود گرفتہ ملاقات آمد و جواب و سوال مصالح چون خواہر خواہ نذیر خست نہر
 خواست بخت خان ذوالفقار الدولہ بلا عذر و تامل مخص نمود و او بجا سے خود آمدہ بلا سنے از قوم خود کہ دشت و فوج سکمان
 کہ بامانت طلبیدہ بود استشارہ نمود و روسا ضابطہ خان با اتفاق را سے آنها بر مردان و ان فشانے و دست برداشتن از زندگان
 کہ با عار بسیار باشد قرار گرفت و روز سے ہیات مجموعے دل از جان کندہ و بکتر بسیار مع تو سخا و بان و غیرہ سبب کہ
 میسر بود و سوار شدہ خواہان کارزار شدند ذوالفقار الدولہ امیر الامرا بہادر نیز صفوف افواج آرستہ کمر جلا دت محکم است و تقابل
 او شتافہ بر رفا سبقت می گرفت از طرفین جہا تھا بجا رفت و بیکار سے روسا او کہ دران نواح بعد جنگ ابداسے کہ با ستر
 در میدان پانی بت اتفاق افتادہ چنین جنگے نشان سے و منند الوت مردان و درخ میدان سے سر و جان افتادند و داد
 مرد سے و مردانکے دادند بخت خان بہادر نیز چون عامہ سپاہ کینہ خواہ بدست و زو سے خود کو گتے سر پائے سبازان
 از میدان ربوہ و از اول صبح تا عصر مع رفقا در ہمیں کار بود چون روز قریب اختتام و صبح عمر و اقبال افغانہ سکمان لہام
 رسید سکمان بلجیا واداسے خود و ضابطہ خان با ابلع ہمان قلعہ کہ ماسنے غیر از انداشت گر نیخہ شب گذرانید و صبح
 با کمال عجز و بیچارگے استعفا سے جہا تم نمودہ التجا آورد بخت خان بہادر از اہ جو غر دے عذر اور اپدیرفتہ و عفو تقصیر
 فرمودہ حکم بآبدن نمود ضابطہ خان ایضا لہ مقصران عذر خواہ آمدہ مورد عفو و اعوان گشت و زمانے منند با معدود سے
 از خدمت خود سے خدمت گذرانید بعد از ان وصلت خواہر خود با امیر الامرا و سبک از نبات خود را نامزد بخت قلی خان کہ
 بنمرہ لہ تنگ اختر و ستینا سے دست مقرر نمود و باین وسیلہ لغو عباد سے ہماران پور پوریہ باز مافرازی یافتہ

ذکر بیرون رفتن عبدالاحد خان بطرف لاہور از فرط غور و شعور و توبت تقرب حضور علی الرعم
 امیر الامرا ذوالفقار الدولہ بہادر منصور کو بخش از ان طرفہا بحضورین و بد سے مغلوب و مقهور

عبدالاحد خان کہ در حضور روسا و در جمیع کار با سے پادشاہ ناظر و خاطر اشدہ علم بسیار غریزہ ہمیشہ در رسم امور امیر الامرا

ذوالفقار الدولہ بہادر درجہ و کدہ بودہ جو بر خود سے چھید لے کر بغیر یافتن امیر الامرا برضا بطخان دید کہ شخصے کہ از عہدہ بخت
 بہادر بر آید غیر از ضابطہ خان در نظر نہ بودا این ہمہ اولوس افغانے و امانت بعضے از سکمان منسوب و مقهور شد چار ہجھ
 و ران داشت کہ شاہزادہ را با خود گرفت سر بند رود و افواج را ملازم نمودہ سکمان آن طرف را مقهور خود کرد و اندوختہ مقهور
 انہا را متوسل دامن دولت خود و ستماختہ دم مساوات با ذوالفقار الدولہ بہادر زند چون این ارادہ در دل اور سوخت
 با پادشاہ طاہر ساختہ شاہزادہ جوان بیا اکبر شاہ را ہمراہ گرفتہ خیمہ بیرون زد و ملاسے عام ہرک از دعام مردم در داد و ستد
 تماشا خان نوکر کے کہ درین جزو زمان و لذت باندک عرصہ شکر عظیمی فراہم آمد چون تقرب او با پادشاہ در اطراف و محلہ اشتہار
 دشت سرداران بعضے اضلاع و فرق و نام اور ان فرقہ سپاہ نیز حاضر آمد ملازم شدند و ہر روز در کثرت سے افزو و محسب طلب
 پادشاہ زمرہ از فرج ذوالفقار الدولہ بہاقت شاہزادہ رسیدہ باعث از دیاد عساکر گردید چون عبدالاحد خان پر وبال
 خود نے الجملہ آراستہ پیشتر نہضت و ہوس تقلید ذوالفقار الدولہ چند فرسخ از سر بند ہم گذشتہ جواب سوال محاطہ
 با سیکے از سرداران سکمان و اظہار عجب و ست نمودن آغاز نمود و نہانت لراقتہ تیغ چوین بہ تیغ فولاد سے چنتوانہ
 نمود ہنراد سے چنانکہ او قدر جلا دمان کشمیر سے مذکور شناخت و از معاملہ گذشتہ استعداد متفانہ نمود چون مقابلہ روداد
 با آنکہ پیچ آسبے بفرج نہ رسیدہ مردم ہی جان باز سے بودہ اند عبدالاحد خان کہ نامر و فطرس و جبان خلقی است آتش شمشیر
 از دور دیدہ الحفل سے ناکرہ آن بر خیزد و سے خود در میدان دید و عبت عبت سے پیچ مع شاہزادہ روگردان گردید و چنان
 بر خیز کہ سے سر خود بر گشتہ ہم ندیدہ نو بخت خان تقویت سردار محفوظ و سالم برگشت و از دیگران بہر کے کہ جرأت و جمعیت
 داشت از ان مہلکہ سستہ برآمد و مردم دلیق آوارہ دشت غربت و قبللے الفول عخت کریت گشتہ از لباس و سلاح و آپ
 و براق عارس و بانہراران خستکی و سے بجا نیکی میر و مقدور بود رسیدند و بر سے بنا کاسے و نا چاسے کشتہ و رجمے
 گردیدند میرزا نجف خان کہ از بد تھا تم ایذا و اضرار او سے نمود و طاقت تحمل ادبہایت رسیدہ بود و فلح خود و صلاح عاملے
 در انزو و اعہدہ اختیار او دیدہ قابو یافتہ پادشاہ استبدان غزل او از مرستی کہ دشت و مقید نمودنش فرمود پادشاہ کہ عجب
 جانانہ بلکہ محض دیوانہ است طوعاً و کثاً اطاعت را امیر الامرا نمود و ذوالفقار الدولہ بہادر مقتدان فرمان بہادر را پیشتر فرستادہ
 عبدالاحد خان را مقید و خانہ اورا ضعیف و از اسباب کتب خانہ و دوا خانہ آتش کہ نے الواقع از نفاس اشیا بود و خود گرفتہ
 دیگر اموال و اسباب کہ بلبلوک سے لید نہانہ پادشاہ رسانید و سرداران بہادر خود در ان نواح فرستادہ نے الجملہ اصلاح
 مفاسد سکمان و انہا را متقاعد گردانیدہ صورت غلبہ خود بر ان جماعہ کہ از لکوک و حساب و شمار افزو و نہ طاہر کرد و والی یونانہا
 بکام و اقبال و جہ و جلال در اکبر آباد ماہجہان آباد حکمرانی سے کند اصحاب انگلیشیہ را ہم وجود و اقتدار او در ہندوستان
 اند کے در دل دور بین سے خلد و بعد ہر نمودن عبدالاحد خان جنرل کوٹ انگلیشیہ مشر مسکن نام را البفارت نزد امیر الامرا
 ذوالفقار الدولہ نجف خان بہادر فرستادہ پیغامہا و عید و تہدیدا از انواع تحلات و تقاضا با او نمودہ بود او ہم بطور مناسب جواب
 مسکت فرستاد و حروب و کس کہ از باب انگلیشیہ را رویدا و امل فک و محامات با نجف خان بہادر کشت و الاچ عجب کہ تا حال
 با او ہیل قابل بلند گشتہ کار بھرکت سا کرد و جو دے کشید باید دید بعد ازین مشیت ایراد حمایت کست کہ ام فرود را
 اقبال یا مزد و تقاسے کر امین و ناصر است رفیع خان بار زول بہ بنیم تامل و مہر و کین قضا
 نو از ذکر احوال سازد کہ

ذکر نصرت نمودن گورنر بهادر از کلکتہ بطرف مغرب بنا بر ارض غیبه معلوم

مجلس از احوال دکن که باخبار معتمدان گوش زد و فیر گردید در آخر دفتر دوم بسبب تخریر ریو لا که آخر ماه شعبان بلکه شب عرو ماه
 مبارک رمضان سنہ یکہزار و یک صد و نود و پنج ہجریست چنین شنیدہ شدہ کہ جنرل گاہا در بعد فتح قلعہ بسے کار عہدہ قلعہ
 متینہ معروفہ مرہ است افواج را آراستہ بقصد تخریر ہونا کہ دارالملک روساے جماعہ مورکز دولت انہا است جنبید سردار
 مرہہ چار و ناچار باقتدار یکہ میسر بود و چند منزسے ہونا کہ اتصال بدیاسے شور دہشت اسل جزیل نمودہ ہنگامہ متینہ و آوینہ گرم
 نمودند و بعد جنگہا سے متواتر کہ چند روز متواتر اہل آمدہ بود و روز سے از طرفین کوشش بسیار و انچہ بالقوہ فریقین بود و بعد صہ
 اظہار رسیدہ بعد کشتہ شدن مردم بے شمار شکست بر شکر جنرل کا ڈر و افتاد و جنرل مذکور ہوشیار سے و سلیقہ سپہدار سے
 مع لقیۃ السیف کہ زیادہ برد و ہزار کس نمودہ اند برب در ساسے شور بدون اسباب و اندر رسیدہ خود را بر جہازات کشید
 و بہ منبائی کہ جزیرہ است معروف در انجا انگلیشیہ فائزہ متینی بنا کردہ مسکن دادا سے فوختہ اند رفتہ فقط صلاح وقت فرصت
 است و بعضے میگویند در بندر سورت کہ آن ہم در عمل انگلیشیان است رفتہ و العلم خدا کا سے دینہ مسعود شدہ کہ افواج انگلیشیہ
 کہ لبر کر دسے کرنل ملک بود و او ہم نہایت شجاع و صاحب تدبیر ہوشیار است بصوبہ مالٹہ بود و قلعہ گوالیار قبل از ورود و متفق
 کشتہ مستحفظان انگلیشیہ در ان کشتہ بود و قلعہ دیگر را کہ کرنل ملک نیز مسخر نمودہ بود و فوختہ از مرہہ ساسے دکن در ان صوبہ
 در آمدہ طرق وصول اجناس ماکولات و غیرہ ما بحتاج لشکر انگلیشیہ مسدود کرد و ایندہ بصبات جنگہا سے متواتر و مقتول و مجروح
 ساختن مردم فوج و گسے مستحفظان قلعہ گوالیار و غیرہ قلاع سخرہ و افواج تابع کرنل ملک بنوسے عاجز و مضطر گردانید کہ کرنل
 ملک ہم پایدار سے در ان دیار شغور و دشوار دانستہ ناچار قلعہ گوالیار را بہ راناز میندار کو بعلت موافقت و رہبر سے اور در ان
 صوبہ قدم گذار شستہ بود و تفریقین نمودہ و از قلاع دیگر ہم بغیر و رت دست برداشتہ و خانہ شستہ بطرف اٹاوہ برگشت و جہاں
 تمام فوج در ہمان اٹاوہ مقرر گردید و حیدر نایک نیز سے گویند الی الان در صوبہ ارکاٹ کل اقتدار و استقلال کامراد کا کرنا
 و جنرل کوٹ کہ رئیس کل افواج انگلیشیہ و منجملہ اصحاب خمسہ کمیٹ است و بد افتہ نایک مذکور ہوبہ مسطور حسب الامر گورنر جنرل فوختہ بود
 بدستور و قلعہ مند راج اقامت گزیدہ بطوریکہ صلاح وقت سے داند در میدانہا بر آمدہ ستو آوینہ سے نماید و گورنر جنرل بہادر را
 میگویند کہ احوال افواج مرسلہ خود بدین مہوال دیدہ انتظام ممالک بنگالہ و عظیم آباد و دادوہ و آباد و غیر ان کہ دیدہ تصرف است
 اہم و واجب شمرہ صلاح در ان دیکہ بامیر زانجف خان بہادر و پادشاہ و دیگر کسیکہ لیاقت داشتہ باشد بار سال سفر او مکاتیب
 آمیزش و داد و امتداد سے بہرسانیدہ با خود گردیدہ ساز و دواز مالداران نالائق کہ در مصاحبت سے فائدہ زرباسے خطیر رایگان
 خرج سے نمایند مبلغی گران براسے مصارف لادبیہ حروب و کروب کہ درین ایام دیشیر اردو بہ تدابیر مناسب بدست آر دبا
 افواج دکن غلبہ خود و وطن خویش تن دیدہ باعث فتنہ و فساد درین بلاد شود و میر زانجف ان کہ از سوال و جوابا سابق اندیشہ
 از طرف این جماعہ است با و کنیان نکرود و شاید مطالب دیگر داشتہ باشد چہ برضائے این جماعہ مخصوص گورنر جنرل بہادر کہ نہایت
 مدبر و سینہ گاو مند و قراز ہا و سر اتر است و امکان ندارد کہ ادنی سخن از ان جملہ اسراہل ہا بر آید اطلاع یافتن از شغور
 بنا بر مقدمات مذکورہ در ماہ رجب سال یکہزار و یک صد و نود و پنج ہجری سے از دارالملک خود کتہ کہ چ نمودہ و اکثر اصحاب را کہ تمیز
 کمثل مشر اندرین و دیگران از جماعہ فرقہ خود بر فاق چیدہ سے ابراہیم خان بہادر را نیز زمرہ سندیان کہ اوصاف حمیدہ و شیم

پسندیدہ ادباً بقضائے موقع و مقام در پیل صفحات او آخر دفتر دوم شبت افتاده و از مدتی بمقتضائے ناقد روانی مقتدران عصر در مشرب و باده و خجانه خود منور و بوی کمال نهایت و جوهر شنائے سیر است خود برگزیده و بالکمال شان و تجل و سامان شالیه که فرسیده لبه چار صد گشتی همراه داشت او اهل ماه نازک شنبان و در عظیم آباد رسید و ما از پیشتر که دید و بستی و سوم ماه مذکور بنبارس رسید خبر است که زیاده وقت در اینجا کرده پیشانی لکنو خا خرا سید و آنچه مرکز و منظور دارد در اینجا بطور خواهد اینجا سید قبل از آن که گورنر بهادر از کلکتہ نہضت نماید حکمی از ولایتش در باب برہنہ دن با جامعہ و ولندلیہ ضبط نمودن قلع و اکنہ اینہا رسید و حسب الامر در کلا یا او خراہ رجبال مذکور در بخش بندر ملے آباد سے ولندلیہ کہ نام آن مکان چچڑہ است و سردار بزرگ جامعہ مذکورہ در ملک ننگالہ با چند ضرب توپ کہ البتہ کمتر از سی ہجڑہ و پنجاہ بود با قلیل جمعیتی از قوم خود سے باشد بے خبک و جدل سحر گشتہ بضبط فرقہ انگلیشیہ مع مال و اسباب درآمد دیگر جا یا از سرد و صوبہ ننگالہ و عظیم آباد سیکے یا دوسہ کس بر جاسر قدر لائق دانند از ان فوج بکار کپنی خود سے نشینند و در وسط شہنیم آباد نیز خانہ در کمال وسعت و صفایا اندک شانت و چند ضرب توپ دارند چون حکم گورنر بمشیر مگسول صاحب کلان عظیم آ۔ و میجر پاڈے صاحب فوج متعینہ شہر مذکور بر کتخیر اکنہ و ولندلیہ رسید چند روز قبل از ورود گورنر بہادر مکان عظیم آباد ہم با جمیع اکنہ دیگر بطور چچڑہ بے آنکہ کار سجدال و قتال رسد سحر گردید سبب آسانے در تخیل این اماکن آنکہ انگلیشیان از او الا این قسم روز ہارا در نظر داشتہ چون غلبہ و اقتدار و تسلط درین دیار دارند فرق دیگر را از امثال خود باین حال نگذاشتہ اند کہ در بارہ آنہا امر سے منظور شود حاجت بمکا و مد و مقاتلہ داشتہ باشد * * *

تذکرہ سبب کشاد یافتن باب منازعہ فیما بین انگلیشیان و ولندیسیان و مجملے از احوال رض جدید کہ بہ امریکا و نیگے دین مشہور است و احوال مردم آن مکان * * *

سبب منازعہ فیما بین این ہر دو گروہ مذکور و ملت از مدت پنج و شش سال قبل ازین پادشاہ انگلیشیہ را بصلح کپنی کہ سچ کار او بے مشورہ سکنا سے آن دیار نیست منازعہ سے باوم امریکا کہ عبارت از ارض جدید است رو سے داد و احوالش مفصل تر کردہ آید کپنی عبارت از اشخاص مال دار و مقتدر کا سے آنجا است از مردم صاحب استعداد مال دار مقتدر مذکور بر سے چل کس باکم و زیادہ کہ با ہم متفق گشتہ ارادہ تجارت قطر سے از اقطار اقلیم سبتہ نمایند کپنی اند و این قسم مردم دوسہ صد کس خواہند بود کہ علاقہ تجارت ہر طرف از اطراف دارو بمنزل رئیس قوم اند پادشاہ آنجا ارادہ ہر امر سے کہ کند اول ہتیارہ با امر کہ خود بخائیہ اگر آن امر پسند را سے امر آمد امر با کسل ملک ہتیارہ سے کند و کونسل ملک عبارت از مردم مذکور آن جامعہ اند کہ از ہر بلکہ و قصبہ ولایت انگلند سکنا سے بلاد و قیات یک دو کس ہوشیار متدین منصف را کو کالت خود برگزیدہ متعدد اخراجات آنجا گردیدہ بشہر لندن کہ دار السلطنت ولایت لو رست فرستادہ اند تا بر امر سے کہ پادشاہ راو سے نماید در ان باب ہر چہ ایہا بر ان اشخاص بلاد مناسب و صلاح دہدہ اخر نمایند مختار ہمہ آن مردم است و اگر آئنانہ پذیرند کسے از انجا عہد سخا و ہدینہ پرفت ہتیارہ سے کنند اگر آئنانہم سود و بہود تمام ملک دلا سے آنجا در ان کار دیدہ پسندیند اذن اسضا سے آن امر دادہ خریک و حسین پادشاہ و امرادران کار سے شونہ و آذربز مہ تمام رعایا سے قلم رو آن سلطنت و ممالک محروسہ پادشاہ آن فرقہ افتادہ امضا سے یاجہ و اگر پسند آئنانہم و دن فساد سے برای عامہ خلائی و آن ملک دیدند از قبول آن امر سر باز سے زنند و پادشاہ و امرادران صورت مجال آن نیست کہ ملامت و راضی سے آئنانہ حکمے تواند نمود مردم امریکا کار رض جدیدش ہم سے نامند

نیکه دنیا بایا که شنائی تحتانی مفتوح و نون ساکن خف و کان کسور فارس بایا که تحتانی شنائی زده بمعنی دینامی نو
 نیز می گویند از قوم انگلیش و اولاد فرقه مذکوره اند علما که بیانات این جماعه تحقیق و تدقیق درین علم بسیار نموده تفاوت های
 بسیار از ادراک حکما که سلف برآورده اند از آن جمله این که می گویند اعطای کره ماسا ارض را بطور تقریب حکما که سابق است
 بلکه مثل کره نبوده و ضلع را محیط است و ارض چنانچه این طرف برآمده محل سکونت عالمی گشته باقالیم سبعة اقسام یافته است همین قسم
 طرف مقابلش نیز برآمده موقوف سکنا که عالمی است و باین طور است که کف پایا که اشخاص و طرف ارض در میان نباشد بعد از
 ملحق گردد و در طرف آسمان مخصص آنکه بکسی اندک میسر بود و طرف زمین مقابل هم واقع است و در مقابلش اگر چنانچه آن تحقیق
 پیموده نشد اما تخمیناً این قد است که هر دو طرف را بجمع پنج حصه تصور باید کرد از آن جمله سده این طرف که اقالیم سبعة مشهوره دارد
 و دو حصه آن طرف اندک بیشتر خواهد بود و در هر دو طرف سیر دارد اما تمام احوال آن قطعه دیده و بنظر تحقیق سنجیده نشده است
 چو بهای متنوعه و ادویه مختلفه از آنجا تحصیل کرده آورده اند و صنایع و غیره ساخته می گویند که معادن طلا و نقره با کثرت در آن
 بجای رسیده سال است که جازای تبار شده در آنجا رسید سالی که جازای ترکیس که به بزرگ شهرت دارد و بزرگ تبار است و از
 سهند گردید و آنجا را دیده سکنی اختیار نمود و در آنجا بوده اقتدار بسیار که بهر ساند تا آنکه دیوان شاه جهان پادشاه از بلاد هند
 اخراج یافت و اولاد آنها در سوگلی و مندرج ماند و سیاه رنگی سبزه و بعضی ندرت سفید است می شوند و پیشه در سکنی نمایند
 درین ایام اکثر سکنی به نوینده گری در سر کارات انگلیسیان نو گری می شوند اما انگلیسیه آنها غریبه نداده مثل سایر اناس هند نیست
 لیکن در ولایت خود اکی یومنا بذا پادشاه و فوج و اقدار دارند چون جازای تبار است آنجا دیده بسلامت برگشت بعضی شواران
 آن جازای اندک ببلدیت برآه آن زمین بهر سید شخصی از آن مردم با عانت زنی از سلطان آن فرقه و سه جازای تبار کرده و
 هوشیاران دیگر را بهر اه گرفته در آنجا رسید و ملت بسیار در آنجا نموده و شخص بلغی بهر اه آورده چند کسی از سکنه آنجا بهر ساند
 و با آنها آمیزش و اختلاط نموده و بجمعه باها و اشارت بعضی امور فهمید و اندک بزرگ آنها آشنا گشته و آنها را بحسن سلوک از خود
 خوشنود کرد و اندک خدشیل در اطراف ساحل مذکور با عاق آنها گردید و احوال قطبین و ارتفاع و انحطاط و بعد از آن رجات از اطراف
 آن دریافتند اندک نقشه آنجا و راه عبور و مرور و باها و ایا در یافتند و ضبط نموده و سعادت کرد و مال دیگر با چند جازای تبار از باب جنگ
 و اقامت رفته با بعد و دسکه از روستا اقامت گزیدند و آهسته آهسته فرق دیگر هم خبر یافتند و اطراف آن رسیده و محل اقامت
 افکندند بعد امتداد زمان مردم آنجا را چون حیوان چار پادیده انگلیسیان را اراده توکل در آنجا بهر سید و طرح امارت در آن زمین
 انداخته معموره عظیم ساختند و بود و باش خود و نوالد و تناسل و تربیت اطفال در همان آن مقرر نموده و مکتب و معابد و باجمله
 بر آن سهرامر بطور ولایت عمارات عظیمه بکمال متانت ساخته و انصراف بولایت انگلیس کردند و در سینه آنها بود و موقوف نمودند اما
 در اطاعت پادشاه خود بوده و مطیع و منتقاد امر و ارکان دولتش که سکنه در سلطنت لندن است می بودند و بفضایط و ولایت انگلیس
 خراسان که معین بودند می رسانیدند تا آنکه کثرت در اولاد بهر سید و عدد مردم آنجا در حب از بلوک تجاوز نمود و قریب شصت
 سال است که پادشاه انگلیس بصلاح از باب حل عقد ممالک خود بر آنها تحمیل می جسته معتد بوده از دوه مقرر نموده و بر آنها گران
 آمده سرازیر اطاعت باز زدند پادشاه بهر دارانیکه از طرف او حکومت آنجا داشته تحصیل می حینه مذکوره می نمودند و نوشت که آنها
 را وعید و تهدید نمایند سرداران مذکور حسب الامر بر آنها سخت تنگ گرفتند آنها را چار شده بازگرمشوره نموده حکام منصوب پادشاه
 را گرفته سرازیر آن شان برداشتند و علم بغیر و قمر و برافراشتند پادشاه فوجی لائق به سبب موافق تبار دیب آنها فرستاد

چون در ضوابط و قواعد یکسان در همه امور با انگلیشیه همسان و اولادشان بودند و اسباب حرب و کرب از توپ و بندوق اسلحه
 سے باید مییاد و اشند بمبارعت برخواستند جنگ عظیمی روسے داده و فرج پادشاه سے مغلوب و متاصل گشت پادشاه بزرگ
 افواج و افر با نهایت کثرت و اسباب افزون از حد و عد فرستاد آنها هم با چرخ بالقوه آنها بود و خود را آراسته مدد سے هم از فرانس
 در آلات و ادوات حرب در فرستاد فرانسیه که عداوت ویرینه چندین صد ساله با انگلیشیه دارند و مفت آنرا با خود و غیر عظیم
 و نفرت جیم دانسته چون ایام طمع باقی بود و بطایر امانت نمی توانستند مخفی هر گونه امداد و امانت که ممکن بود بعمل سے آید
 انگلیشیه برین دعا و قوت یافته با فرانسیه هم دوسه سال است که در او میخند اما مردم مذکور سکنه ارض جدید باز گشتش و کوشش بسیار
 نموده بر افواج پادشاه غلبه آمدند و برین عظیم بنابر استیصال سے چهل هزار کس و مرث زر سے خطیر که میگویند قریب است
 که در رویه درین کار مصروف در مد با ولایا سے دولت پادشاه انگلند رسید و معرکه کارزار با قوم خودش که مردم ارض جدید
 یعنی امریکا و با فرانسیه گرم گردید اسپانیول که او نیز فرقه ازین جماعه ببر خود پادشاه سے علیحدہ دارند و اکثر با سلطان و م
 و دیگر اقویا و سلاطین قریب و جوار و محاربات گذرانیده هرگز نمی آرا مندا امانت فرانسیه نموده جنگ انگلیشیه برخواستند
 و لندسیه هم که تسلط انگلیشیان بخود و در ممالک منهد نمی خوانند اما از فرط سلامت روسے که شیوه آنهاست تا مقدر در در
 منازعت با احد سے نمی کشانید و انلان و انمار غنا در ان می پسندند و بر باطن با هر سه س بنا بر سبب که مردم بنا بر نفع خود و تجارت
 که در وقت غرض اسباب حروب را بحقیقت اسلحه میخرند امانت بفر و ختن اسباب و رسانیدن گور و باروت و توپ و بندوق
 و غیره شروع کرده اهتمام بسیار درین کار سے نموده انگلیشیه برین تدبیر و تدویر و لندسیه سے برده با آنها هم کاویدند باید دید
 که مشیت قادر قدیر و اختلاف و مشاجرات اینهمه فرق مختلفه مقتدر چیست بفعول الله الشار و حکم ما یرید الحمد لله علی الاله و الشکر
 علی افضاله و نعماته که دفتر سوم نیز بدستیار سے اقلام این اقل الامام کسوت انجام و پیرایه اختتام بخشیده و آغاز این اخبار
 و اوراق را که جاودان مانا و نمیکند ماسول بود با انجام رسانیدن و ارتسام و قلع و اخبار مراناست مصدق و راستی بمقدوریکه
 میسر بود بجا آمد و تقصیر سے مران زلفت و الحمد لله که بمیان توفیق ایزد سے پریشانی این صفت هم صورت انتظام و
 جمعیت گرفت امید که ایزد قائل شانند پذیرا سے بر تو الطار برگزیدگان و جوهر و احصا در هشته سواد مداد این نقوش را سر من
 چشم بصیرت ادر لاله ابرار فرایند و در دانه سمان و مضامین فقرات مجموعه جنت امین را چون ماه معین بمحاق دل ارباب
 و دل گوارا فرموده چشم بنشین برگزیدها سے آفرینش را با بیاریش از خواب غفلت سستی دولت شصت و شونماید چون قبله
 بهمت و وجه نیت القاطه و تنبیه سیه ستان از خود رفته دولت و عفو دکان سے خبر خفته غفلت است این سیه نامه خط در
 ترتیب این کتاب را وسیله آموزش و محنت رب الارباب میداند و رجایه وائق دارد که حضرت ارحم الراحمین بمودا سے
 سبقت رحمته و عظمی و هو صدق التاملین من نیه که کترین را سبدل بقین گرداند انه جواد و کریم رؤف رحیم نمقه بمنیاه الدائرة
 الفارقة انقرقره باب الله الفی علام حسین بن بابیت علی خان بن السید علیم الله بن السید فیض الله الطبا طباء و احسنی خفاسته
 عنهم بفضله الحنی و بحق سید الانبیاء والمرسلین محمد خاتم النبیین و عترته الصومین الطحیین الطاهرین علیه وعلیم السلام و اصلحو چله
 یوم الدین یوم الثلاثاء سبع غلور من شهر رمضان المبارک المنتظم فی سلک شهور سنه خمس و تسعین من الهکته الثانیه عشره
 من الحجرة المقدسه النبویه علی صاحبها السلام و التحیه *

عبارت خاتمه لطیف منظوم بر طبع ریخته خامه بکمال غنایت شاعر شریفین مقال جامع علوم خفی و حلی منشی فدا علی عیش سلمه ربّه

اورنگ نشینی تلم بر تخت قرطاس مجید ملک الکی است که سلسله نظام جهان در کف اختیار اوست نامی که در حق و فوق انتظامش خلل و نقصان
منقود است و آریه وانی بهایه و لوکان فیها الهمه الا بقدر نفس تدویل روشن موجود آدله الملك فخر الوداد المقدر بر این وال است کوشاچی
کوفین سزاوار اوست جباه خداوندان تخت و بهیم از وفور سجدهات بر جناب عظمت الالیش چون ماه تابان سمنه نماید و هفتاق کشورک یا
اقالیم سبوع بر آستان مجلس خم سمنه ماند بیت سر بادشاهان گردن فراز و بدرگاه او بر زمین باز و فرمان فرمائی خامه مشکین
شماره بدر الملك لغت با لم نپای است که افسر لولا که لما خلقت الافلاک بترتارک بنو تش نرین است کشورکشا کے کہ رایت هدایت
بر افراشته ملک کفر را بر تیغ اسلام خویش مفتوح فرموده سکه ان الدین عند الله الاسلام در چار دانگ عالم رواج داد و بیت
محمد بادشاه دو جهان است محمد پیشوا اسرار سلطان است و مکر از ملک گوهرین سلک بشیرستان منقبت وزیر اعظم و دستور مغظم شاه
مرسلین است که پنج لوبت ارامت بر درتش فواخته شد و خطبه انا و علی من نور واحد در شان نعیش با انده گردید ملکیت علی انکه
نیز دان علیم و است و دو عالم دو کف کریم و است و بیت زمین با و سر دم در دو علام و بال با صاحب خیر الانام
اما بعد پوشیده مباد که درین هنگام امنیت انجام از جمله کتب تاریخ ملوک دلی کتاب منقبت آستاب تاریخ سبب مثل و لا جواب خدا قست
نیزین بیت آگین غنای بر جل سیر التباخرین شعر حالات خسروان سندی بن تالیف لطیف و ترجمه شریف سر آمد مورخان جادویان
مستند آفاق و جهان شاعر جلیل شار بجلیل و سیر عطار و تحریر منشی شریف حمید خان طالت الرشید سید هدایت علیخان
طباطبائی اسکندره فی الزمان که در حقیقت کتابی باین تہذیب و سادست عبارت و نزاکت مناسبت و فصاحت بیان و غنایت تحریر
و نگارش محال است برست سبب کم و کاست که منشی شود و ضمیمه و سبب سجیه مورخان عالم است الی یومنا ہذا درین فن تاریخ منظر
نگہ داشت اگر ائمه سزنگ خسروان خوانم سحاست و اگر کارنامه بادشاهان اولوالعزم گویم روست حساب مانت خابہ علی اثقا
ارسطو فطرت کیوان مرتبت فطرت خاتم سماوات جوہر مصفا شجاعت ہمارا جہان سنگہ ہا در قانم جناب نفیس
شاه گنج متعلقہ جوہر اودہ کہ صحائف تاریخ بساطین بنید و عجم عوب بمطالعہ صاحب روح است ہی اندر در مطبع فنی مطلع مہر پر است
شمع نیمبر کاشانہ دولت بہار گلستان بختیار سے عمر نور سر حدیقہ کامکاری عالی دودمان والا فائدان بازو سے مروت و قوت
رازور ذہین و متین منشی نول کشور صاحب سلمہ اللہ الواسع بہ کمال تصحیح و حسن سعی کار پر از ان و خصوصاً فی الانام کہ در مصفا
خط بر صفحہ ہش رشک ماہ تابان و ہر دو قش و کش مہر در خان است تباریخ سوم شہر ربیع الثانی سنہ یکہزار و دویست و شہاد و سہ ہجری
نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مطابق ۱۵۰۵ - ۱۵۰۶ - اگست سنہ یکہزار و ہشت صد و شصت و شش مہوی طبع پو شید مطبعہ
طبائع مورخان بلند نام و محبوب خواطر کافہ انام گردید بمسند و کمال کر سہ فقط * * * * *

